

MARX
ENGELS
OPERE

17

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS

OPERE VOLUMUL 17

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

OPERE

**EDITURA POLITICĂ
1963**

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

VOLUMUL 17

**EDITURA POLITICĂ
București-1963**

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii politice după originalul apărut în editura „Dietz”, Berlin, 1961, completat cu unele note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960

Prefață

Volumul 17 al Operelor lui K. Marx și F. Engels cuprinde lucrările scrise de ei din iulie 1870 pînă în februarie 1872.

Principalele evenimente din această perioadă sînt războiul franco-prusian din 1870—1871 și revoluția proletară de la 18 martie 1871, care a dus la instaurarea Comunei din Paris. Comuna a fost evenimentul istoric care a marcat începutul epocii de trecere de la capitalismul premonopolist la imperialism, al epocii de dominație deplină și de decădere a burgheziei, de treptată strîngere laolaltă a forțelor proletariatului și de pregătire a lui în vederea unor lupte de clasă decisive.

Perioada la care se referă scrierile publicate în volumul de față reprezintă o etapă importantă în dezvoltarea mișcării proletare internaționale și a ideologiei ei revoluționare, care este marxismul. În urma activității desfășurate, timp de șapte ani, de Internaționala I (Asociația Internațională a Muncitorilor), care a devenit o puternică organizație internațională a clasei muncitoare, cu secții în numeroase țări din Europa și în Statele Unite ale Americii, influența marxismului asupra mișcării muncitorești a crescut considerabil și victoria lui asupra diferitelor secte ale socialismului premarxist a devenit iminentă. Comuna din Paris, care a dovedit marea forță dătătoare de viață a învățaturii marxiste, a contribuit la o și mai largă răspindire a principiilor Internaționalei.

Marx și Engels, conducătorii și învățătorii proletariatului internațional, au sintetizat în mod creator experiența Comunei din Paris și au făcut-o cunoscută maselor proletare. Folosind această experiență, Marx a adus o imensă contribuție la teoria comunismului științific, dezvoltînd în continuare teoria sa despre lupta de clasă, despre stat, despre revoluția proletară și dictatura proletariatului. Pornind de la

experiența mișcării muncitorești din toate țările, Marx și Engels au completat principiile inițiale ale teoriei despre partidul proletar, cuprinse în lucrările lor anterioare, cu noi teze importante. Contribuția pe care au adus-o ei, în această perioadă, la teoria revoluționară a proletariatului a avut o neprețuită importanță pentru întreaga evoluție ulterioară a mișcării muncitorești internaționale.

O mare parte din lucrările și articolele lui Marx și Engels, precum și din declarațiile și scrisorile lor către diferite ziare, care sînt publicate în acest volum, sînt nemijlocit legate de activitatea de conducere desfășurată de ei în cadrul Internaționalei. Anii 1870—1872 au însemnat pentru Asociația Internațională a Muncitorilor o perioadă de luptă perseverentă pentru mobilizarea în continuare și unirea laolaltă a forțelor proletariatului internațional. Această luptă a trebuit să fie dusă într-o vreme cînd organizațiile muncitorești erau supuse persecuțiilor polițienești și cînd presa reacționară dezlănțuise o campanie deșănțată împotriva Internaționalei. Vorbind despre această perioadă istorică, Marx, în raportul Consiliului General prezentat de el la Congresul de la Haga, făcea următoarea observație: „În perioada care s-a scurs de la ultimul nostru Congres de la Basel, două mari războaie au schimbat înfățișarea Europei — războiul franco-prusian și războiul civil din Franța. Aceste două războaie au fost precedate și însoțite de un al treilea război, care continuă și azi, și anume de războiul împotriva Asociației Internaționale a Muncitorilor” (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 18).

În legătură cu starea de război care s-a ivit în Europa în iulie 1870 și care a constituit o încercare serioasă pentru Internațională, Marx și Engels au elaborat tactica proletariatului în condițiile războiului franco-prusian. Ei i-au ajutat pe muncitorii germani și francezi să-și precizeze atitudinea față de război, pornind de la caracterul lui și de la interesele mișcării proletare. Mulțumită ajutorului primit din partea lui Marx și Engels, proletariatul german și social-democrația revoluționară au rămas și în timpul războiului credincioase internaționalismului proletar și nu s-au lăsat antrenate de propaganda șovină desfășurată de clasele dominante.

Volumul de față începe cu prima adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian, care reprezintă, ca și cea de a doua adresă, întocmită de Marx în septembrie 1870 și publicată în acest volum, un document extrem de important al

marxismului în legătură cu atitudinea clasei muncitoare față de militarism și de război. Ambele adrese reprezintă o dovadă evidentă a luptei duse de Marx și Engels împotriva războaielor de cotropire, pentru traducerea în viață a principiilor internaționalismului proletar.

În prima adresă, Marx expune în mod convingător temerile celor mai importante teze ale învățaturii marxiste despre cauzele sociale ale războaielor de cotropire, care sînt dezlănțuite, în scopuri hrăpărețe, de către clasele dominante. Marx subliniază că războaiele de cotropire urmăresc în același timp să înăbușe mișcarea revoluționară, și în primul rînd mișcarea de eliberare a proletariatului. El dezvăluie adevăratele cauze ale războiului franco-prusian, care era, în ultimă instanță, un produs al regimului reacționar de exploatare din Franța bonapartistă, a cărui existență era indisolubil legată de aventurile războinice, și al statelor europene ale căror guverne sprijineau dictatura bonapartistă. „Complotul războinic din iulie 1870 — scrie Marx — nu este decît o ediție îmbunătățită a loviturii de stat din decembrie 1851” (vezi volumul de față, pag. 4).

Marx și Engels considerau că din partea germanilor războiul franco-prusian, în prima lui etapă, era un război de apărare, în măsura în care, în mod obiectiv, el era îndreptat împotriva încercărilor lui Napoleon al III-lea de a împiedica desăvîrșirea unificării Germaniei. În aprecierea războiului, ei porneau, în primul rînd, de la punctul de vedere al intereselor clasei muncitoare și atrăgeau atenția asupra mării primejdii care s-ar crea pentru mișcarea muncitorească din Germania, precum și pentru cea din Franța în cazul unei victorii a bonapartismului. Într-o scrisoare a sa către Marx cu data de 15 august 1870, Engels arăta că în acest caz proletariatul german s-ar vedea aruncat cu mulți ani în urmă și ar trebui să-și irosească toate forțele sale în lupta pentru restabilirea independenței naționale a Germaniei. În același timp, Marx și Engels au subliniat în permanență caracterul reacționar al guvernului Bismarck și au arătat că politica dusă de cercurile guvernante din Prusia a contribuit și ea la provocarea unor conflicte războinice și a creat de la bun început pericolul ca acest război să se transforme într-un război de cotropire din partea Germaniei. În prima adresă, Marx sublinia îndeosebi unitatea de interese dintre muncitorii germani și muncitorii francezi și îi chema la luptă comună împotriva politicii anexioniste a claselor dominante din ambele țări.

Într-o scrisoare către comitetul Partidului muncitoresc social-democrat, care a fost inclusă în volumul de față. Marx și Engels au elaborat în amănunțime linia tactică pe care trebuia s-o urmeze în război proletariatul german; ei atrăgeau atenția asupra necesității de a face deosebire între sarcinile naționale în vederea unificării Germaniei și scopurile dinastice pe care le urmăreau în acel război iuncherimea prusacă și burghezia germană (vezi volumul de față, pag. 281—283).

După zdrobirea armatelor regulate franceze, căderea celui de-al doilea Imperiu și instaurarea, la 4 septembrie 1870, a republicii în Franța, când guvernul burghezo-moșieresc prusian a pornit deschis pe calea anexiunilor și cuceririlor, războiul a căpătat din partea Germaniei un caracter de cotropire. Ținând seamă de aceste condiții schimbate, Marx a scris cea de-a doua adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian, în care a formulat sarcinile ce reveneau proletariatului german și francez în cea de-a doua etapă a războiului.

În cea de-a doua adresă, Marx îndreaptă lovitura principală împotriva tendințelor expansioniste ale camarilei militare prusiene, ale iuncherimii și burgheziei. El demască falsele pretexte la care a recurs guvernul prusian pentru a justifica războiul de cotropire. El combate argumentele cu totul inconsistente invocate de ideologii iuncherimii prusiene și ai burgheziei germane, care încercau să motiveze anexarea Alsaciei și Lorenei prin referiri la diverse cazuri din istorie, și arată că se comite o absurditate atunci când, la stabilirea granițelor dintre state, considerentele de ordin strategic-militar sînt ridicate la rangul de principii.

Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a confirmat pe deplin previziunea profundă făcută de Marx în cea de-a doua adresă că, drept rezultat al politicii anexioniste duse de clasele dominante din Germania, războiul franco-prusian poartă de pe acum în sine germenele unor viitoare războaie europene, că jefuirea Franței de către iuncherii prusaci și burghezia germană, ca și anexarea de teritorii franceze va duce în mod inevitabil la crearea unei alianțe militare între Franța și Rusia îndreptate împotriva Germaniei.

În cea de-a doua adresă sînt formulate cu o deosebită claritate sarcinile internaționale ale clasei muncitoare germane: să lupte împotriva anexării Alsaciei și Lorenei, pentru încheierea unei păci onorabile cu Franța și recunoașterea Republicii Franceze. Marx atrage atenția muncitorilor ger-

mani că clasele dominante din Germania vor încerca să transforme victoria asupra armatelor lui Ludovic Bonaparte într-o înfrângere a poporului german, să profite de această victorie pentru a-și consolida dominația lor înăuntrul țării. Vorbind despre sarcinile proletariatului francez, Marx îl îndeamnă să folosească condițiile care s-au creat după căderea celui de-al doilea Imperiu pentru a-și întări organizația lui de clasă, astfel ca ea să poată desfășura mai departe lupta de eliberare a celor ce muncesc.

Prima și cea de-a doua adresă cu privire la războiul franco-prusian, ca și lucrarea „Războiul civil din Franța”, scrisă de Marx, constituie dovezi remarcabile de felul cum a știut el să dezvăluie cu toată profunzimea esența fenomenelor istorice, să facă o genială analiză creatoare a evenimentelor curente și, pe baza ei, să tragă concluzii de importanță vitală pentru lupta clasei muncitoare. Așa cum menționa Engels mai târziu, în aceste lucrări s-a manifestat minunatul dar al autorului „de a sesiza în mod limpede caracterul, însemnătatea și consecințele necesare ale unor mari evenimente istorice în timpul când ele se mai desfășoară sub ochii noștri sau imediat după ce au avut loc” (K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 497).

În cele două adrese ale Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian, Marx a arătat că militarismul și războaiele de cotropire sînt într-o profundă contradicție cu interesele clasei muncitoare. Lupta împotriva acestor războaie, care sînt generate de orînduirea exploatoare, constituie baza politicii externe proletare în opoziție cu politica externă cu caracter agresiv dusă de clasele exploatoare dominante. În primul din aceste documente istorice, Marx fundamentează, cu o genială previziune și cu o excepțională putere de convingere, concluzia sa că instaurarea puterii proletariatului duce la lichidarea oricăror războaie și că pacea între popoare devine unul din mărețele principii internaționale ale viitoarei societăți comuniste. „În timp ce Franța oficială și Germania oficială se aruncă într-o luptă fratricidă — scrie Marx —, muncitorii francezi și cei germani își trimit unii altora mesaje de pace și prietenie. Chiar și numai acest fapt măreț, fără seamăn în istorie, deschide perspectiva unui viitor luminos. El dovedește că, în opoziție cu vechea societate, cu mizeria ei economică și demența ei politică, se naște o societate nouă, al cărei principiu internațional va fi **pacea**,

pentru că toate națiunile vor avea unul și același stăpîn — *munca!*" (vezi volumul de față, pag. 7).

Un loc important ocupă, în acest volum, articolele lui Engels despre războiul franco-prusian din 1870—1871, care au fost publicate în „Pall Mall Gazette” din Londra. Scrise sub forma unei serii de cronică militare, aceste articole sînt strîns legate între ele prin conținutul lor. De aceea, în volumul de față ele sînt publicate ca o lucrare de sine stătătoare, sub titlul comun „Însemnări despre război”, care a fost dat de autor majorității articolelor apărute în această serie.

Aceste „Însemnări despre război” reprezintă una din cele mai remarcabile scrieri militare ale lui Engels și ne oferă un exemplu strălucit de aplicare a materialismului istoric la cercetarea evenimentelor războiului. Cu toate că, potrivit condițiilor ce fuseseră fixate de redacția ziarului, conținutul „Însemnărilor despre război” trebuia să se limiteze la probleme strict militare, Engels în numeroase cazuri a izbutit să depășească acest cadru. Multe din articolele lui, în care analizează problemele militare legate de războiul franco-prusian, au un ascuțit conținut politic de clasă. În aceste „Însemnări despre război”, care prin orientarea lor politică sînt strîns legate de prima și a doua adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian, Engels face în fond propagandă în favoarea tacticii urmate de Internațională în diferitele etape ale războiului.

Engels urmărea cu multă atenție desfășurarea acțiunilor militare și cu o perspicacitate uimitoare știa să distingă, îndărătul comunicatelor de război, seci și laconice, adevărata stare de lucruri. El stabilea exact direcțiile mișcărilor de trupe și determina dinainte caracterul acțiunilor militare, ca și influența lor asupra desfășurării ulterioare a războiului. Vastele lui cunoștințe în toate domeniile științei militare și aplicarea măiastră a metodei marxiste de cercetare i-au permis lui Engels, într-o serie întreagă de cazuri, să prevadă cu o precizie științifică desfășurarea acțiunilor militare și deznoământul lor. Astfel, pe baza primelor știri în legătură cu concentrările de trupe franceze și germane, Engels a dezvăluit planurile războinice secrete ale comandamentului suprem francez și prusian și a făcut un pronostic în legătură cu apropiatele acțiuni militare, care s-a adeverit în cursul războiului. Cu o săptămîină înainte ca armata lui Mac-Mahon să capituleze la Sedan (la 2 septembrie 1870), Engels nu numai că a prevăzut acest eveniment, dar a stabilit cu aproximație

locul unde se va produce. În timpul războiului, el a stabilit cu anticipație, în repetate rînduri, direcția desfășurării lui și a prevăzut diferite evenimente care aveau să se producă în cursul lui.

Încă din primele zile ale războiului, Engels, pe baza unei analize a stării forțelor armate ale Franței și Germaniei, a prevăzut căderea celui de-al doilea Imperiu. În conformitate cu linia tactică a proletariatului, așa cum a fost stabilită în prima adresă a Consiliului General, el și-a concentrat atenția spre caracterizarea planurilor aventuriste de război ale Franței bonapartiste și spre dezvoltarea laturilor slabe ale organizării ei militare, ale strategiei și tacticii ei. În elucidarea acestor probleme, Engels a concretizat și aprofundat tezele deja formulate de el în unele lucrări anterioare, bunăoară în „Armatele din Europa”, și în articolele pentru „Noua enciclopedie americană” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11 și 14) cu privire la dependența dintre situația și calitățile militare ale armatei unui stat și orînduirea lui socială și politică. De la această importantă teză a învățaturii marxiste despre război pornește el atunci cînd dă o amănunțită explicație materialistă a înfrîngerii militare suferite de Franța. El arată că armata celui de-al doilea Imperiu „a suferit înfrîngeri, înainte de toate, din partea celui de-al doilea Imperiu”, că prăbușirea militară a Franței n-a fost ceva întîmplător, ci o consecință inevitabilă a descompunerii putredului regim bonapartist. „Organizarea armatei lasă peste tot de dorit — scrie Engels —; o națiune nobilă și vitează își dă seama că toate eforturile ei de a se apăra sînt zadarnice, pentru că timp de 20 de ani a admis ca soarta ei să fie dirijată de o clică de aventurieri care au transformat administrația, guvernul, armata, flota — efectiv întreaga Franță — într-o sursă de profituri personale” (vezi volumul de față, pag. 81).

Engels supune unei critici nimicitoare pe generalii bonapartiști, dezvoltă caracterul defectuos al strategiei și tacticii lor, incapacitatea lor de a conduce trupele și de a acționa în mod coordonat și critică proasta înarmare a trupelor și corupția care domnește în serviciul de intendență. El scoate în evidență faptul că regimul bonapartist a continuat să-și exercite influența lui nefastă asupra armatei și în timpul războiului și că greșelile comandamentului suprem francez s-au agravat și mai mult, pentru că în acțiunile sale el a fost adeseori nevoit să se lase condus nu de considerente de ordin militar, ci de năzuința de a salva prestigiul celui de-al doilea

Imperiu. De frica maselor populare din Paris, arată Engels, guvernul bonapartist a refuzat să trimită pe front, unde erau imperios necesare, trupele care rămăseseră în capitală ca să lupte împotriva pericolului revoluționar (vezi volumul de față, pag. 58).

Analizînd organizarea armatei prusiene, Engels ajunge la concluzia că și această armată, care era constituită pe baza unui sistem de recrutare mai eficace din punct de vedere militar decît cea franceză, a fost transformată într-un instrument al politicii oligarhice. Armata prusiană, care în mod fals era prezentată drept „poporul înarmat”, spunea Engels, avea în realitate un caracter antipopular; organizarea ei reflecta străduința guvernului burghezo-moșieresc de a dispune de forțe armate docile cu care să înăbușe răscoalele în interiorul țării și să întreprindă campanii de cîmpire în afara ei.

Numeroase păreri exprimate de Engels privesc problemele de strategie și tactică militară. El subliniază avantajul pe care-l oferă operațiile întreprinse cu mase mari de trupe atunci cînd știi să manevrezi iscusit cu ele, precum și rolul important pe care-l au, într-un război, lucrările de fortificație, ca și însemnătatea pe care o prezintă întărirea capitalelor. În articolele sale intitulate „Însemnări despre război”, Engels folosește în largă măsură paralelele istorice, luînd exemple din experiența războaielor care au precedat războiul franco-prusian. Făcînd o analiză a felului cum a fost apărat Parisul în 1870, Engels revine în repetate rînduri la istoria apărării Sevastopolului în timpul războiului Crimeii și relevă tenacitatea apărătorilor lui și măiestria geniștilor care au construit lucrările de apărare (vezi volumul de față, pag. 152, 232—233).

După ce armatele regulate franceze au fost zdrobite și cel de-al doilea Imperiu s-a prăbușit, iar tendințele de cîmpire ale Prusiei au început să se manifeste din plin, în centrul atenției lui Engels au stat întărirea apărării naționale a Franței, crearea unor noi formații militare și organizarea unui război de guerillă împotriva cîmpitorilor. Engels urmărește cu profundă simpatie lupta poporului francez împotriva cuceritorilor prusieni, critică guvernul apărării naționale și pe conducătorii militari numiți de el, printre care nu puțini erau generali bonapartiști, arătînd că aceștia sînt incapabili să organizeze cu succes rezistența împotriva dușmanului, care înainta, și înfierînd atitudinea lor capitulară, care ieșea tot mai clar la iveală o dată cu creșterea mișcării revoluționare.

El consideră că vinovat de apărarea fără succes a Parisului, care avea un caracter pasiv, ca și pentru celelalte eșecuri suferite de armata franceză după căderea imperiului este Comandamentul militar al Republicii Franceze, care n-a știut să folosească toate posibilitățile și resursele Franței pentru a forma o armată capabilă de luptă.

Deși politica aventuristă a claselor guvernante a adus Franța în pragul catastrofei naționale, Engels arată că și în aceste condiții poporul francez trebuie să-și continue lupta, care va fi încununată de succes dacă vor fi mobilizate toate rezervele și dacă rezistența împotriva prusienilor va căpăta un caracter cu adevărat popular, dacă va fi mobilizată întreaga națiune. Exprimând punctul de vedere al Consiliului General al Internaționalei, care în această etapă a războiului face apel la proletariatul internațional să sprijine poporul francez în rezistența opusă de el cotropitorilor, Engels elaborează un plan concret de luptă împotriva prusienilor și schițează o strategie și o tactică pentru trupele franceze nou formate, insistând asupra necesității ca ele să-și coordoneze operațiile lor militare cu lupta detașamentelor de partizani.

Engels sesizează simptomele unei incipiente lupte de partizani în Franța și arată ce forță indestructibilă reprezintă o adevărată rezistență populară. El înfierăază comandamentul prusian pentru procedeele barbare folosite în război, pentru sălbatica bombardare a Strasbourgului, pentru pîrjolirea satelor franceze și toate celelalte acte de deșănțată cruzime. El protestează cu toată indignarea împotriva bestialelor măsuri de represiune luate de prusieni împotriva partizanilor francezi, a francirorilor. În „Însemnări despre război” insistă să li se recunoască partizanilor dreptul de parte beligeranta și cere ca rezistența opusă de popor sub forma războiului de partizani să fie recunoscută ca o metodă legitimă de război.

Cu seria sa de articole „Însemnări despre război”, Engels a adus o esențială contribuție la învățătura marxistă despre războaie, despre cauzele lor de clasă, scopurile și caracterul lor. Pe baza exemplului oferit de războiul franco-prusian, Marx și Engels au învățat proletariatul să facă deosebire între războaiele de eliberare națională, războaiele de apărare, care au drept scop respingerea unei invazii din afară, și războaiele de jaf și cotropire. Este un mare merit al lui Engels că a pus și elaborat problema rezistenței naționale opuse, în cursul războaielor, împotriva cotropitorilor străini, problema războiului popular, a mișcării de partizani, a formelor

și metodelor de mobilizare a forțelor populare la luptă împotriva agresorului.

Marx și Engels au urmărit cu încordată atenție situația care s-a creat în Franța în cursul războiului. Ei au atras atenția proletariatului francez asupra necesității de a face uz de toate mijloacele care s-au ivit după căderea imperiului pentru a consolida organizația de clasă a proletariatului.

Prevăzînd inevitabilitatea ascuțirii în continuare a luptei de clasă în Franța și posibilitatea unei acțiuni revoluționare a maselor, Marx și Engels au atras atenția proletariatului francez că, într-un moment cînd armata prusiană se află în fața Parisului, o răscoală ar fi inevitabil sortită înfrîngerii. Dar cînd muncitorii parizieni, la încercarea guvernului Thiers de a-i dezarma, au răspuns printr-o insurecție proletară, Marx și Engels au salutată-o cu entuziasm. Marx, după cum remarcă V. I. Lenin, se comportă față de revoluția de la Paris „ca *participant* la lupta maselor, pe care el o trăia în exil, la Londra, cu toată ardoarea și pasiunea care îl caracterizau” (V. I. Lenin, Opere complete, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 390).

Marx și Engels considerau că apărarea Comunei este cea mai înaltă îndatorire internaționalistă a muncitorilor, și de aceea încă din primele zile ale revoluției de la Paris au mobilizat, cu ajutorul Asociației Internaționale a Muncitorilor, toate forțele proletariatului internațional în vederea sprijinirii comunarșilor. Marii conducători ai proletariatului internațional priveau Comuna din Paris ca pe un vlăstar spiritual al Internaționalei, ca pe o întrupare vie a principiilor ei și vedeau în crearea Comunei o mare cucerire a clasei muncitoare. „Lupta clasei muncitoare împotriva clasei capitaliștilor și împotriva statului ei a intrat, prin lupta de la Paris, într-o fază nouă — observă Marx într-o scrisoare adresată lui Kugelmann la 17 aprilie 1871. — Oricum se va termina nemijlocit această luptă, în orice caz a fost cîștigat un nou punct de plecare de importanță istorică mondială”.

În cuvîntările rostite de ei la ședințele Consiliului General și publicate în acest volum, Marx și Engels dau regulat informații despre modul cum se desfășoară lupta eroică a comunarșilor împotriva versaillezilor uniți cu soldătimea prusiană (vezi volumul de față, pag. 646—648, 649—654). Marx scrie sute de scrisori conducătorilor mișcării muncitorești din diferite țări, cărora le explică însemnătatea istorică a Comunei. El folosește toate posibilitățile pentru a stabili legături cu

comunarzii din Parisul asediat și a le da un ajutor. Îndată după apariția Comunei din Paris, Marx începe să adune cu grijă toate materialele referitoare la activitatea ei — informații și articole apărute în presă, ca și scrisori de la tovarășii săi de luptă din Paris — și încă în timpul revoluției pariziene el se apucă să facă o analiză și o generalizare a învățămintelor ei.

Un loc important ocupă, în acest volum, „Războiul civil din Franța”, una din operele de căpetenie ale comunismului științific, în care Marx, sintetizând experiența Comunei din Paris, dezvoltă învățătura despre stat, revoluție și dictatura proletariatului. Lucrarea „Războiul civil din Franța” a fost scrisă de el chiar în perioada desfășurării evenimentelor revoluționare de la Paris și a fost trimisă, sub formă de adresă a Consiliului General, tuturor membrilor din Europa și din S.U.A. ai Internaționalei. Ea era menită să explice clasei muncitoare din toate țările esența și însemnătatea luptei eroice a comunarzilor și să facă din experiența acestei lupte un bun al întregului proletariat.

În „Războiul civil din Franța”, Marx face o genială analiză a condițiilor istorice în care a apărut Comuna din Paris și dezvăluie adevăratul ei caracter și conținutul activității ei. El înfățișează, cu o extraordinară forță de demascare, lumea Franței burgheze, care e ostilă Comunei, schițează în trăsături incisive portretele ideologilor și politicienilor ei, care s-au făcut vinovați de trădare națională prin rușinoasa lor pactizare cu dușmanul extern și prin orgiile sălbatice ale răfuielii lor sîngeroase cu clasa muncitoare. Marx explică adevăratul sens al „patriotismului” burghez și subliniază că ideologia șovină a burgheziei contrarevoluționare își găsește întotdeauna o completare în servilismul ei față de cuceritor și în bunăvoința cu care i se alătură acestuia cînd e vorba de înăbușirea mișcării revoluționare a celor ce muncesc. Cu o deosebită măiestrie schițează Marx portretele realiste ale unor Thiers, Favre, Picard și Dufaure, conducătorii guvernului contrarevoluționar de la Versailles, și ale celorlalți inițiatori de crunte represiuni, ale acestor „cîini de pază ai «ordinii», însetați de sînge”, care au nimicit floarea proletariatului francez. „Războiul civil din Franța”, această capodoperă a publicisticii revoluționare, a țintuit pe veci la stîlpul infamiei pe călăii Comunei din Paris.

Marx a știut să îmbine aici în mod exemplar patosul revoluționar cu o analiză științifică de mare precizie și profunzime.

Studiul experienței Comunei din Paris i-a arătat lui Marx cât de justă era concluzia, trasă de el pentru prima oară în lucrarea sa „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, că e necesar ca proletariatul să sfărîme mașina de stat burgheză. Această concluzie, după cum a arătat V. I. Lenin, este „lucrul principal, fundamental în învățătura marxistă despre stat” (V. I. Lenin, Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 402—403). Dezvoltînd în continuare această teză în „Războiul civil din Franța”, Marx caracterizează statul burghez, care e întemeiat pe exploatare, drept „o forță publică organizată în vederea asupririi sociale” și drept „un instrument de dominație de clasă”. El ajunge la concluzia că proletarii parizieni au putut să ia puterea în mîinile lor numai pentru că au sfărîmat mașina de stat, care are un „caracter pur asupritor”, că „clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpînire mașina de stat așa cum este și s-o pună în funcțiune pentru propriile ei scopuri” (vezi volumul de față, pag. 353).

În lucrările lui Marx și Engels, care au fost scrise înainte de Comuna din Paris, cînd în istorie nu existau exemple de încercare de a instaura un stat proletar, nu se dădea încă răspuns la întrebarea prin ce urmează să înlocuiască proletariatul mașina de stat distrusă de revoluție. Experiența Comunei din Paris i-a permis lui Marx să aducă o nouă contribuție la doctrina revoluționară, s-o îmbogățească printr-un răspuns concret la întrebarea care trebuie să fie forma de stat a dictaturii proletariatului pentru ca, prin conținutul ei de clasă și prin misiunea ei istorică, să servească drept instrument de construire a noii societăți. „La Marx nu există nici măcar umbră de utopism în sensul ca el să inventeze «noua» societate, ca aceasta să fie un produs al fanteziei sale — scria V. I. Lenin referindu-se la analiza experienței Comunei din Paris făcută de Marx. — Nu, el studiază nașterea noii societății *din* cea veche, formele de trecere de la una la cealaltă ca pe un proces istoric-natural. El ia experiența reală a mișcării proletare de masă, străduindu-se să tragă dintr-însa învățăminte practice” (V. I. Lenin, Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 421).

În Comuna din Paris, cu toate că ea n-a avut decît o scurtă perioadă de existență, Marx a știut să descopere, într-o formă incipientă, încă embrionară, dar îndeajuns de clară,

trăsăturile statului de tip nou în istorie, ale statului dictaturii proletarietului. Dezvăluind caracterul de clasă al Comunei și esența formei ei de stat, Marx scrie : „ea era în esență un guvern al clasei muncitoare, rezultatul luptei clasei producătoare împotriva clasei acaparatoare, forma politică în sfârșit descoperită, în cadrul căreia putea fi înfăptuită eliberarea economică a muncii” (vezi volumul de față, pag. 359). Această concluzie a lui Marx cu privire la statul de tip nou — de tipul Comunei din Paris — ca formă de stat a dictaturii proletarietului constituie principalul conținut al noii contribuții aduse de el la teoria revoluționară în lucrarea sa „Războiul civil din Franța”.

Cu o deosebită atenție analizează Marx caracterul de clasă și principiile de organizare ale puterii proletare în Comuna din Paris. El stăruie asupra rolului important pe care-l au în construirea noului stat unele măsuri, ca : desființarea poliției și a vechii armate permanente, care erau instrumente ale statului exploataților, și crearea armatei proletare, a Gărzii naționale, care e formată mai cu seamă din muncitori. El insistă asupra unor astfel de trăsături caracteristice ale Comunei ca : eligibilitatea, responsabilitatea și revocabilitatea tuturor funcționarilor și înlocuirea vechilor judecători, care au apărat interesele exploataților, prin judecători aleși, funcționari ai Comunei. Marx menționează măsurile sociale ale Comunei, menite să servească interesele clasei muncitoare și ale maselor largi de oameni ai muncii, și arată primii pași pe care i-a făcut ea în direcția exproprierii marii proprietăți capitaliste asupra mijloacelor de producție. El atrage atenția asupra unor măsuri luate de Comună pentru distrugerea unui instrument de opresiune spirituală cum era puterea clericală, și anume separarea bisericii de stat și exproprierea averilor bisericesti, care serveau și ele drept mijloc de exploatare.

Marx opune statului de asigurare Comuna din Paris și dă o caracterizare clasică a parlamentarismului burghez. El nu numai că supune această instituție unei critici nimicitoare, de felul aceleia pe care o întâlnim încă în lucrările mai timpurii ale întemeietorilor marxismului, dar arată chiar că nu poate fi acceptată republica parlamentară burgheză ca formă de organizare a puterii de stat a proletarietului. El arată imensele avantaje pe care le prezintă pentru clasa muncitoare un stat de tipul Comunei, în comparație cu republica parlamentară, și subliniază că Comuna trebuia să fie „nu un organism parlamentar, ci un organism activ, atât executiv cât și legis-

lativ" (vezi volumul de față, pag. 356). El subliniază că numai o asemenea organizare a puterii de stat poate să asigure îndeplinirea sarcinilor revoluționare de transformare a societății, care stau în fața dictaturii proletariatului.

V. I. Lenin a acordat o deosebită importanță acestor concluzii ale lui Marx. El a scris: „Parlamentarismul corupt și putred al societății burgheze este înlocuit de Comună prin instituții în cadrul cărora libertatea de opinie și de discuție nu degenerază în înșelăciune, căci parlamentarii trebuie să lucreze ei înșiși, să aplice ei înșiși legile lor, să controleze ei înșiși rezultatul practic al acestor legi, să răspundă ei înșiși direct în fața alegătorilor lor" (V. I. Lenin, Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 420).

În „Războiul civil din Franța", Marx continuă să analizeze și să elaboreze problema alianțelor proletariatului în revoluție. Arătând, din exemplul Comunei din Paris, că politica statului proletar corespunde întru totul intereselor țărănimii muncitoare, Marx își exprimă convingerea fermă că, dacă n-ar fi existat bariera ridicată de versaillezi între Paris și provincie, țărănimea franceză s-ar fi situat fără îndoială de partea Comunei, a cărei politică corespundea intereselor vitale și nevoilor stringente ale țărănimii.

Lucrarea lui Marx conține o serie de teze importante în problema centralizării puterii de stat în condițiile orânduirii proletare. Acordînd o importanță extraordinară funcțiilor pe care trebuie să le îndeplinească guvernul central în regimul dictaturii proletariatului, Marx respinge cu hotărîre încercările de a prezenta lupta dusă de Comună împotriva statului de asuprire drept manifestarea unor tendințe de descentralizare sau de separatism. El demonstrează că instaurarea rînduiriilor comunale în întreaga Franță ar fi însemnat înlocuirea vechii unități, fictive, a țării — creată cu ajutorul mașinii de stat a exploatatorilor — prin unitatea reală a națiunii (vezi volumul de față, pag. 357).

Paginile din „Războiul civil din Franța" care sînt consacrate activității Comunei sînt pătrunse de o nestrămutată încredere în forța revoluționară a maselor populare și de profundă admirație pentru eroismul clasei muncitoare. Opunînd lumii vechi de la Versailles — acestei „adunături de vampiri ai tuturor regimurilor defuncte" — Parisul Comunei, Marx arată uriașa forță transformatoare dovedită de revoluția proletară, care a schimbat înfățișarea capitalei pariziene. „Războiul civil din Franța" răsună ca un imn închinat clasei

muncitoare din Paris, care a făcut primii pași pe calea creării statului proletar. „Muncind, gândind, luptând, singurînd, Parisul, cufundat cum era în pregătirea societății noi, strălucind de entuziasmul inițiativei sale istorice, aproape că uitase de canibalii de la porțile sale !” (vezi volumul de față, pag. 367).

Pe lângă „Războiul civil din Franța”, în volumul de față sînt publicate variantele preliminare ale acestei lucrări — prima și cea de-a două ciornă a ei. Aceste variante prezintă o foarte mare însemnătate teoretică: ele conțin materiale care întregesc și lămuresc „Războiul civil din Franța”. Căutînd să scurteze textul definitiv al lucrării sale, pentru a-i da forma unei adrese, Marx a făcut o expunere mai rezumativă și a omis, în unele cazuri, o serie întreagă de pasaje care există în variantele preliminare.

În timp ce unele fragmente izolate ale variantelor au caracterul unor însemnări de conspect, o mare parte din ele sînt scrise într-o formă literară desăvîrșită, care se distinge prin aceeași expresivitate și claritate a limbii ca și „Războiul civil din Franța”. Cele două ciorne ale „Războiului civil din Franța”, în care Marx a prelucrat un colosal material faptic în legătură cu activitatea Comunei din Paris, dovedesc imensa muncă depusă de el și extraordinara conștiinciozitate științifică cu care a cercetat opera revoluționară a comunarzilor.

În comparație cu pasajele corespunzătoare din „Războiul civil din Franța”, variantele preliminare conțin teze mai ample cu privire la măsurile social-economice luate de Comuna din Paris; în ele se face o caracterizare a mișcării revoluționare din perioada care a precedat Comuna și se analizează mai amănunțit problema centralizării puterii de stat și a politicii duse de Comună față de țărănime și de mica burghezie de la orașe. Marx subliniază marea însemnătate istorică a Comunei din Paris și face o apreciere exactă și riguroasă realistă a tuturor acțiunilor ei, pe care nu încearcă să le idealizeze cîtusi de puțin. El supune unei temeinice analize critice greșelile săvîrșite de guvernul revoluționar de la Paris, care au grăbit înfrîngerea Comunei, și consideră că din aceste greșeli trebuie trase învățăminte pentru lupta revoluționară a proletariatului.

Criticîndu-i pe comunarzi pentru insuficienta lor vigilență și severitate față de contrarevoluționari, Marx arată că puterea proletară trebuie să fie organizată și puternică și că ea trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru

înăbușirea contrarevoluției. Atrăgând atenția că, și după instaurarea ei pe scară națională, puterea clasei muncitoare va fi amenințată de „rebeliunile sporadice ale proprietarilor de sclavi”, el stăruie asupra necesității de a consolida prin toate mijloacele statul proletar. În acest caz, susține el, orice încercări ale forțelor reacționare vor fi sortite eșecului; ele „n-ar face decât să accelereze mișcarea, punând spada în mâinile Revoluției Sociale” (vezi volumul de față, pag. 576).

O prețioasă completare la „Războiul civil din Franța” o constituie tezele — expuse într-o formă mai amplă în ciorne — cu privire la necesitatea pentru proletariat de a sfărâma mașina de stat a exploataților. O excepțională însemnătate are ideea, formulată în prima ciornă, cu privire la lupta de clasă în perioada dictaturii proletariatului. Marx arată că „Comuna nu înlătură lupta de clasă, prin care clasa muncitoare urmărește desființarea tuturor claselor și, prin urmare, a oricărei dominații de clasă”, dar „crează condiții raționale, în care lupta de clasă poate să treacă prin diferite faze în modul cel mai rațional și mai uman” (vezi volumul de față, pag. 575—576). Dezvoltând această teză, Marx face unele observații geniale cu privire la esența giganticelor sarcini economice și politice cărora trebuie să le facă față dictatura proletariatului pentru a înfăptui trecerea de la societatea capitalistă la cea socialistă. El menționează că „înlocuirea condițiilor economice ale robiei muncii prin condițiile muncii libere și asociate nu poate fi decât opera progresivă a timpului..., că aceste condiții reclamă nu numai o schimbare a repartiției, dar și o nouă organizare a producției, sau, mai exact, eliberarea (descătușarea) formelor sociale ale producției în condițiile muncii organizate existente (generate de industria modernă), de cătușele sclaviei, de actualul lor caracter de clasă, și coordonarea armonioasă a acestor noi forme sociale ale producției pe scară națională și internațională” (vezi volumul de față, pag. 576). Marx subliniază, mai departe, că forma de organizare comunală, adică statul proletar de tipul Comunei din Paris, dă posibilitatea de a face imediat pași uriași pe calea construirii noii societăți. În această generalizare teoretică extrem de bogată în idei sînt cuprinse o serie de elemente ale învățaturii despre perioada de trecere de la capitalism la socialism și despre dictatura proletariatului ca formă de stat a acestei perioade, așa cum a fost descrisă de Marx în 1875, în lucrarea sa „Critica programului de la Gotha”.

Genialele concluzii ale lui Marx cu privire la Comuna din Paris ca prototip al statului proletar au fost folosite sub toate aspectele de V. I. Lenin care, în noile condiții ale epocii imperialismului, a dezvoltat în continuare teoria marxistă despre stat și despre dictatura proletariatului, descoperind Sovietele ca formă de stat proletar și creînd o învățătură armonioasă și unitară despre Republica sovietică ca formă de stat a dictaturii proletariatului. V. I. Lenin a apărat tezele lui Marx cu privire la necesitatea de a sfărîma mașina de stat a asupritorilor și de a o înlocui printr-un stat de tipul Comunei din Paris, a combătut încercările oportuniștilor și revizioniştilor din Internaționala a II-a de a denatura și falsifica aceste teze sau pur și simplu de a le trece sub tăcere. În lucrarea sa „Statul și revoluția”, Lenin arată că nu întîmplător aceste teze au fost supuse unor atacuri deosebit de vehemente din partea oportuniștilor și revizioniştilor, ci pentru că ele conțin esența învățăturii revoluționare a lui Marx despre stat. Semnificativ pentru atitudinea liderilor oportuniști ai Internaționalei a II-a față de această învățătură, și mai ales față de lucrarea lui Marx „Războiul civil din Franța”, este și faptul că conducătorii de dreapta ai social-democrației germane, în mîinile cărora s-a aflat multă vreme manuscrisul celor două ciorne ale acestei lucrări, n-au luat nici o măsură în vederea publicării lor.

După înfrîngerea Comunei din Paris, guvernele statelor europene au organizat o campanie generală împotriva Internaționalei și a organizațiilor muncitorești. În toate țările au fost intensificate represiunile polițienești împotriva secțiilor Asociației Internaționale a Muncitorilor. Presa reacționară a căutat să defăimeze Internaționala și să atenueze influența exercitată de învățătura lui Marx și Engels asupra oamenilor muncii, publicînd în acest scop tot felul de falsuri și răspîndind diverse născociri calomnioase. În această atmosferă de ofensivă reacționară, Marx și Engels au arătat proletariatului cum să demaște uneltirile reacționarilor, să continue lupta pentru strîngerea rîndurilor organizației proletare și pentru întărirea ei și să atragă de partea Internaționalei noi detașamente de oameni ai muncii.

O serie de documente publicate în acest volum ne arată activitatea perseverentă desfășurată de Marx și Engels în conducerea secțiilor Internaționalei din diferite țări. Îndrumînd în continuare activitatea Consiliului General, ei au consacrat mult timp sprijinirii secțiilor nou create ale Interna-

ționalei în Italia, Spania și alte țări, stabilirii unor legături mai strânse între secții și Consiliul General, organizării ajutorului reciproc proletar (vezi volumul de față, pag. 318, 495—498).

Volumul de față cuprinde numeroase declarații ale lui Marx și Engels care au fost adresate redacțiilor diferitelor ziare și care, de regulă, au fost publicate ca documente oficiale ale Consiliului General („Declarația Consiliului General în legătură cu circulara lui Jules Favre”, „O declarație a Consiliului General trimisă redacției ziarului «Times»”, declarațiile lui Marx către ziarele „De Werker”, „Public Opinion”, „Le Gaulois”, „La Vérité” și altele). Toate aceste documente constituie o dovadă de luptă perseverentă dusă de Marx și Engels împotriva campaniei de defăimare a Internaționalei desfășurate de presa burgheză, o dovadă de luptă dusă de ei împotriva dușmanilor clasei muncitoare, care încercau să denatureze principiile și țelurile Asociației Internaționale a Muncitorilor și să submineze autoritatea acesteia în rândurile celor ce muncesc. Într-o serie de declarații și scrisori adresate redacțiilor diferitelor ziare, Marx și Engels demască cu o mare putere de convingere aserțiunile calomnioase și falsurile la care recurge presa burgheză în lupta ei împotriva mișcării muncitorești. Adresa „Domnul Washburne, ambasadorul american la Paris”, care e scrisă de Marx, dezvăluie rolul perfid și provocator al diplomației burgheze în perioada Comunei din Paris (vezi volumul de față, pag. 388—409). În acest document este smulsă masca unui reprezentant diplomatic al „democrației” capitaliste americane și sînt date în vileag josnicele lui ueltiri împotriva Comunei.

La scrierile îndreptate împotriva dușmanilor mișcării muncitorești se adaugă ciorna, întocmită de Marx și Engels, a unui articol „Despre Karl Blind” și articolul lui Engels „Încă o dată «domnul Vogt»”. În aceste articole, Marx și Engels continuă lupta, pe care au început-o încă din deceniul al 5-lea, împotriva democrațiilor vulgari mic-burghezi, care au jucat rolul de acoliți, iar câteodată — ca, de pildă, Karl Vogt — de agenți direcți ai cercurilor reacționare.

În articolul lui Engels „Atacul lui Mazzini împotriva Internaționalei” și dintr-o cuvîntare rostită de el la o ședință a Consiliului General (vezi volumul de față, pag. 412—414, 662—663) este criticat Mazzini, un democrat mic-burghez italian, care prin atacurile sale la adresa Comunei și a Internaționalei urmărea să împiedice răspîndirea ideilor revoluțio-

nare ale lui Marx și Engels în mișcarea muncitorească din Italia.

Comuna din Paris, care a constituit un moment de cotitură în istoria Internaționalei, a grăbit delimitarea dintre orientarea proletară cu adevărat revoluționară și curentele sectar-reformiste din mișcarea muncitorească. Comuna a dovedit totală inconsistență a dogmelor sectare și a dezvăluit cu toată claritatea natura antirevoluționară a reformismului și anarhismului. Ea a fost o piatră de încercare a fidelității față de cauza revoluționară a proletariatului și a silit elementele oportuniste de dreapta să treacă în mod fățiș în tabăra burgheziei.

În scrierile lor din această perioadă, Marx și Engels s-au răfuit fără nici o cruțare cu tot felul de renegați și trădători ai mișcării muncitorești. În declarațiile Consiliului General, întocmite de Engels, în legătură cu scrisorile lui Holyoake și Lucraft (vezi volumul de față, pag. 393—394, 398—399) este demascată poziția unor lideri oportuniști ai trade-unionurilor, Odger și Lucraft, care, lăsându-se stăpîniți de teama pe care o resimțeau clasele dominante în fața revoluției proletare de la Paris, se situau în mod fățiș de partea burgheziei. O dovadă de luptă intransigentă dusă de Marx și Engels pentru puritatea rîndurilor organizației proletare o constituie și rezoluția Consiliului General cu privire la excluderea lui Tolain, un proudhonist de dreapta, din Asociația Internațională a Muncitorilor (vezi volumul de față, pag. 319) pentru că a trădat cauza clasei muncitoare, preferînd să-și păstreze mandatul de deputat în Adunarea națională de la Versailles în loc să participe la activitatea Comunei din Paris.

Un loc important ocupă, în volumul de față, documentele Conferinței de la Londra a Asociației Generale a Muncitorilor, care a avut loc între 17 și 23 septembrie 1871. Această conferință a intrat în istoria marxismului și a mișcării muncitorești ca o etapă deosebit de importantă a luptei duse de Marx și Engels pentru strîngerea laolaltă și organizarea forțelor proletariatului internațional.

Lucrările de pregătire a Conferinței de la Londra și întreaga ei activitate s-au desfășurat sub conducerea directă a lui Marx și Engels, care au întocmit proiectele preliminare pentru o serie de rezoluții (vezi volumul de față, pag. 431—432), au elaborat programul lucrărilor conferinței, au stabilit

sarcinile ei principale și au dat orientarea cuvenită discuțiilor în legătură cu problemele fundamentale. În cuvîntarea pe care a rostit-o la deschiderea conferinței, Marx a arătat că ea urmează să adopte măsuri menite să ducă la o întărire organizatorică a Internaționalei, care a devenit neapărat necesară în condițiile ofensivei pornite de contrarevoluția burgheză împotriva clasei muncitoare, și să zădărnicească atacurile bakuniștilor împotriva unității Asociației Internaționale a Muncitorilor (vezi volumul de față, pag. 666—667).

Conferința de la Londra s-a desfășurat de la început și pînă la sfîrșit sub semnul luptei duse de Marx și Engels împotriva bakunismului, care devenise, în această perioadă, principalul dușman al marxismului în mișcarea muncitorească, forța de șoc a tuturor curentelor mic-burgeze falite și înfrînte, ale căror rămășițe își continuau atacurile lor împotriva Consiliului General. Bakuniștii, ca niște tipici reprezentanți ai spiritului de răzvrătire anarhic mic-burgez, se bucurau de o influență considerabilă într-o serie de țări romănice (Spania, Italia, Elveția romandă). După Comuna din Paris ei și-au întetit atacurile împotriva bazelor ideologice și organizatorice ale Internaționalei și s-au străduit să provoace sciziuni în rîndurile ei.

În cuvîntarea cu privire la activitatea Alianței democratice socialiste, care a fost rostită de Marx la 18 septembrie, într-o ședință a unei comisii a Conferinței de la Londra, și care în volumul de față se publică în formă prescurtată, au fost comunicate măsurile luate de Consiliul General cu scopul de a curma activitatea dezorganizatoare a Alianței, ai cărei conducători declaraseră că au procedat la dizolvarea ei, dar care în realitate au continuat să mențină în cadrul Internaționalei această organizație bakunistă secretă. La Conferința de la Londra, bakuniștii n-au cutezat să ia în mod deschis atitudine împotriva Consiliului General, dar au încercat totuși să declare că Conferința „nu are competența” să analizeze problema sciziunii provocate de ei în secțiunile Federației române a Asociației Internaționale a Muncitorilor. În cuvîntarea sa și în rezoluțiile întocmite de el, Marx respinge aceste încercări ale bakuniștilor și subliniază că rezoluția adoptată de Conferința de la Londra, care interzice crearea în cadrul Internaționalei a unor asociații sectare separatiste, se referă în mod direct la Alianța bakunistă (vezi volumul de față, pag. 450—451).

Locul central în intervențiile lui Marx și Engels în cursul Conferinței de la Londra îl ocupă problema creării unui partid proletar, împotriva căruia se pronunțau de fapt bakuniștii, și problema luptei politice a clasei muncitoare, a formelor și tacticii ei. Încă din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea Marx și Engels au arătat motivele pentru care proletariatul trebuie să-și aibă partidul său politic de sine stătător. Totuși, condițiile pentru traducerea în viață a acestei sarcini au fost create, în majoritatea statelor europene, abia mai târziu, ca rezultat al întregii activități desfășurate de Marx și Engels și de Asociația Internațională a Muncitorilor, condusă de ei. În legătură cu această chestiune, Marx scria la 23 noiembrie 1871 lui Bolte: „Internaționala a fost întemeiată pentru a înlocui sectele socialiste sau semisocialiste printr-o adevărată organizație de luptă a clasei muncitoare”. Experiența Comunei din Paris, greșelile și slăbiciunile ei, care au fost determinate în primul rînd de lipsa unei avangarde combative, a unui partid cu adevărat proletar al muncitorilor francezi, ca și activitatea încununată de succes a partidului muncitoresc social-democrat german, înființat în 1869, au confirmat în mod practic justetea indicației date de Marx și Engels că, în lupta pentru eliberarea sa, proletariatul poate obține succese numai dacă se află sub conducerea unui partid proletar.

Pornind de la aceste considerente, Marx și Engels au socotit că e necesar ca la Conferința de la Londra să obțină recunoașterea ca principiu fundamental al mișcării proletare internaționale crearea unor partide muncitorești de sine stătătoare, independente de orice influențe burgheze. Sarcina de a crea astfel de partide a fost formulată de Marx și Engels în textul rezoluției, întocmită de ei, cu privire la activitatea politică a clasei muncitoare, care se numără printre cele mai însemnate documente ale marxismului (vezi volumul de față, pag. 446—447). Adoptarea acestei rezoluții, a cărei parte principală a fost inclusă, la Congresul de la Haga, în Statutul general al Internaționalei, a însemnat o mare victorie a marxismului în mișcarea muncitorească, deoarece în felul acesta una din tezele programatice ale comunismului științific a fost recunoscută drept principiu călăuzitor al organizației proletare internaționale. Rezoluția Conferinței de la Londra care prevedea crearea de partide politice de sine stătătoare ale proletariatului a însemnat o lovitură pentru sectari. Această rezoluție reflecta necesitățile obiective

ale mișcării muncitorești și indica direcția dezvoltării ei ulterioare, care în epoca de după 1871 a dus la formarea, în fiecare țară capitalistă, a unor partide politice de masă ale proletariatului.

Un document grăitor care ne arată lupta perseverentă dusă de Marx și Engels pentru educarea politică a proletariatului îl constituie cuvântările lor despre activitatea politică a clasei muncitoare. „...Dar revoluția este actul suprem al politicii — spune Engels într-o cuvântare al cărei text, scris de mâna lui, s-a păstrat pînă azi —; acela care tinde spre revoluție trebuie să recunoască și mijloacele, acțiunile politice care pregătesc revoluția, care îi educă pe muncitori în vederea revoluției și fără de care, a doua zi după bătălie, muncitorii vor fi întotdeauna trași pe sfoară de alde Favre și Pyat. Iar politica care trebuie promovată este politica muncitorească; partidul muncitoresc nu trebuie să se tîrască în coada vreunui partid burghez, sau altuia, ci trebuie să se constituie ca partid independent, care să aibă un țel propriu și o politică proprie” (vezi volumul de față, pag. 441).

O însemnătate cu totul deosebită prezintă ideile cu privire la tactica luptei revoluționare a proletariatului și la formele de activitate ale partidului proletar care au fost exprimate de Marx într-o cuvântare rostită la 21 septembrie 1871, la Conferința de la Londra. Trebuie să declarăm guvernelor: „Știm că voi sînteți puterea înarmată, care e îndreptată împotriva proletarilor — spune Marx —; oriunde ne va fi cu putință vom acționa împotriva voastră cu mijloacele pașnice, dar, dacă va fi necesar, vom recurge la arme” (vezi volumul de față, pag. 671—672). Marx subliniază necesitatea de a folosi parlamentul burghez ca tribună pentru agitația proletară și arată că e nevoie de priceperea de a folosi toate posibilitățile existente în țările burghezo-democrate, libertatea presei, libertatea de întrunire și de asociere în vederea educării politice a proletariatului.

În intervențiile lor în cadrul dezbaterilor Conferinței de la Londra, Marx și Engels au arătat în repetate rînduri că partidul proletariatului trebuie să se țină departe de orice tactică aventuristă, complotistă, ca și de alunecarea luptei proletare spre acomodare oportunistă și activitate reformistă.

În cuvântările sale cu privire la trade-unionuri, care se află consemnate în procesele-verbale, Marx supune unei critici incisive trade-unionismul din Anglia, mărghinirea și în-

chistarea lui corporatistă, ca și faptul că așa-zisele trade-unionuri vechi, care reprezentau doar o pătură aristocratică a clasei muncitoare, sînt rupte de marile mase ale muncitorilor. Totodată, el previne împotriva unei subaprecieri sectare a trade-unionurilor și arată că e necesar ca sindicatele, stabilind legături mai strînse cu Asociația Internațională a Muncitorilor, să se transforme în puternice centre de luptă pentru apărarea intereselor proletariatului. Marx acorda o mare importanță asociațiilor profesionale care sînt într-adevăr legate de mase și arată că ele trebuie să treacă de la formele inferioare ale luptei de clasă, pentru interesele economice imediate ale muncitorilor, la forma mai înaltă, a luptei active pentru dominație politică a proletariatului.

Rezoluțiile Conferinței de la Londra, publicate în volumul de față, au fost întocmite, în cea mai mare parte, de Marx și Engels; rezoluțiile propuse de alți delegați se bazau, în numeroase cazuri, pe teze enunțate de Marx și Engels în intervențiile lor la discuții; tot ei au trebuit să formuleze și să redacteze textul rezoluțiilor pe care, conform însărcinării primite din partea Conferinței de la Londra, trebuia să le elaboreze Consiliul General.

Rezoluțiile Conferinței de la Londra în problemele organizatorice erau îndreptate în primul rînd împotriva sectarismului și aveau drept scop să întărească coeziunea internă și disciplina în rîndurile Internaționalei, să asigure rolul conducător al organului ei central, Consiliul General, și să obțină o îmbinare între centralizarea necesară a conducerii și dezvoltarea inițiativei diferitelor secții și federații. În aceste rezoluții sînt cuprinse o seamă de idei profunde cu privire la centralismul democratic ca principiu organizatoric al partidului proletar, care și-au găsit ulterior o dezvoltare multilaterală în lucrările lui V. I. Lenin.

O deosebită importanță a avut rezoluția, întocmită de Marx și adoptată de Conferința de la Londra, în problema țărănească. Bazîndu-se pe concluzia că țărănimea trebuie să fie aliatul clasei muncitoare în revoluția proletară, Marx a propus să se desfășoare propagandă revoluționară în rîndurile țărănilor și să se elaboreze măsuri concrete pentru atragerea lor de partea proletariatului (vezi volumul de față, pag. 445—446).

Pornind de la necesitatea de a consolida și dezvolta organizația politică de clasă a proletariatului, Marx și Engels au pus, la această Conferință, problema scoaterii unei noi

ediții autentice a Statutului general și a Regulamentului de organizare ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. Noua ediție — pregătită de Marx și Engels — a Statutului și a Regulamentului de organizare, care avea la bază Statutul provizoriu din 1864, al cărui text fusese scris de Marx, conținea modificările și completările aduse la congresele Internaționalei. În felul acesta au fost reunite pentru prima oară într-un singur document toate rezoluțiile și hotărârile adoptate, care reflectau evoluția principiilor organizatorice ale Internaționalei. O dată cu pregătirea acestei ediții în limbile engleză, germană și franceză, Marx și Engels au pus capăt încercărilor proudhoniștilor de dreapta și ale bakuniștilor de a folosi pentru propaganda lor o ediție ciuntită a statutului, scoasă de proudhoniști, în care era denaturată teza, extrem de importantă, cu privire la rolul pe care-l are lupta politică pentru eliberarea clasei muncitoare.

O serie de lucrări publicate în acest volum ne permit să ne facem o idee despre lupta dusă de Marx și Engels împotriva bakunismului după Conferința de la Londra, când bakuniștii s-au manifestat pe față împotriva hotărârilor adoptate de ea. În așa-numita circulară de la Sonvilier, care a fost adoptată de bakuniști în noiembrie 1871, la Congresul Federației jurasiene din Elveția, și trimisă tuturor secțiilor Internaționalei, se reflectă limpede dogmele sectare, anarhiste ale bakuniștilor, care respingeau ideea dictaturii proletariatului și negau necesitatea de a crea un partid proletar. În această circulară, bakuniștii au încercat din nou să submineze principiile organizatorice ale Asociației Internaționale a Muncitorilor: ei cereau să se renunțe la orice disciplină, să se înființeze „o federație liberă de secții autonome”, iar Consiliul General să nu mai fie altceva decât „un simplu birou de statistică și corespondență”. Circulara bakunistă de la Sonvilier a apărut într-o perioadă de aprigă prigoană împotriva Internaționalei și a fost salutată cu entuziasm de presa reacționară. Marx și Engels considerau că activitatea dezorganizatoare, scizionistă a bakuniștilor și propaganda desfășurată de ei constituie o piedică serioasă pentru consolidarea în continuare a organizației de clasă a proletariatului și pentru crearea partidelor politice de sine stătătoare ale clasei muncitoare, și de aceea ei au pus în fața Internaționalei sarcina de a demasca și zdrobi definitiv bakunismul din mișcarea muncitorească.

În articolul „Congresul de la Sonvilier și Internaționala”, Engels arată că tactica scizionistă a bakuniștilor, propaganda lor în favoarea abținerii de la politică, dogmele lor utopist-sectare cu privire la crearea unei organizații muncitorești internaționale ca „prototip al viitoarei societăți” aduc imense prejudicii mișcării muncitorești. După cum a remarcat Engels, dogmele bakuniste urmăreau să lipsească proletariatul de principala sa armă de luptă, organizarea. Acestor dogme Engels le-a opus principiile organizatorice proletare, a căror aplicare asigură coeziunea și acțiunile comune ale clasei muncitoare.

În perioada Internaționalei și a Comunei din Paris, lupta dusă de Marx și Engels pentru întărirea organizației proletare s-a desfășurat în condiții când reacțiunea capitalistă și dușmanii interni, bakuniștii și reprezentanții altor curente sectare și reformiste, trecuseră la ofensivă împotriva Internaționalei. Experiența căpătată în această luptă s-a dovedit a fi extrem de prețioasă pentru proletariatul internațional. Tezele de bază ale teoriei despre partidul proletariatului, elaborate de Marx și Engels, și principiile partinității proletare, enunțate de ei, au fost folosite de V. I. Lenin la făurirea teoriei sale unitare despre partidul proletariatului ca detașament de avangardă al clasei muncitoare, ca forță conducătoare și călăuzitoare în lupta ei pentru revoluția proletară și pentru transformarea comunistă a societății.

. . . . .

În „Anexele” la acest volum sînt cuprinse consemnările — pentru procese-verbale — ale cuvîntărilor rostite de Marx și Engels la ședințele Consiliului General, unele expuneri despre aceste cuvîntări în forma în care au apărut în presă, precum și unele consemnări ale cuvîntărilor rostite de ei la Conferința de la Londra. Aceste consemnări și expuneri, fiind incomplete sau conținînd doar fragmente din dările de seamă, n-au fost incluse în textul propriu-zis al volumului. Cuvîntările rostite de Marx și Engels la Conferința de la Londra, care s-au păstrat pînă azi în însemnările lui Engels, se publică în textul propriu-zis. În capitolul „Anexe” a fost inclus și textul unui interviu acordat de Marx unui corespondent al ziarului new-yorkez „The World”, rezoluția din 5 noiembrie 1871 a Consiliului General, care a fost elaborată cu ajutorul lui Marx, precum și scrisoarea uneia din fiicele lui Marx, Jenny, către redacția revistei „Woodhull and Claflin's Weekly”. Toate aceste documente oferă un mate-

. . . . .

rial complementar cu privire la activitatea desfășurată de Marx și Engels în calitate de conducători ai Internaționalei.

La pregătirea pentru tipar a textelor lucrărilor și documentelor publicate în volumul de față au fost folosite diferite variante — tipărite și în manuscris — care s-au păstrat pînă azi și edițiile — originale și traduceri — apărute în timpul vieții lui Marx și Engels; cele mai importante dintre variante au fost menționate în note de subsol. Greșelile de tipar și cele de transcriere la nume proprii, numiri geografice, date etc. au fost corectate după datele stabilite prin cercetări ulterioare. Titlurile articolelor corespund celor din textul original. În cazurile cînd titlurile în original lipseau, au fost date de redacție și incluse în paranteze drepte.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lingă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS

Iulie 1870—februarie 1872

THE GENERAL COUNCIL
OF THE
International Workingmen's Association
ON THE WAR.

TO THE MEMBERS OF THE INTERNATIONAL WORKING-
MEN'S ASSOCIATION
IN EUROPE AND THE UNITED STATES.

In the inaugural Address of the INTERNATIONAL WORKINGMEN'S ASSOCIATION, of November, 1864, we said:—"If the emancipation of the working classes requires their fraternal concurrence, how are they to fulfil that great mission with a foreign policy in pursuit of criminal designs, playing upon national prejudices and squandering in piratical wars the people's blood and treasure?" We defined the foreign policy aimed at by the International in these words:—"Vindicate the simple laws of morals and justice, which ought to govern the relations of private individuals, as the laws paramount of the intercourse of nations."

No wonder that Louis Bonaparte, who usurped his power by exploiting the war of classes in France, and perpetuated it by periodical wars abroad, should from the first have treated the International as a dangerous foe. On the eve of the plebiscite he ordered a raid on the members of the Administrative Committees of the International Workingmen's Association throughout France, at Paris, Lyons, Rouen, Marseilles, Brest, &c., on the pretext that the International was a secret society dabbling in a complot for his assassination, a pretext soon after exposed in its full absurdity by his own judges. What was the real crime of the French branches of the International? They told the French people publicly and emphatically that voting the plebiscite was voting despotism at home and war abroad. It has been, in fact, their work that in all the great towns, in all the industrial centres of France, the working class rose like one man to reject the plebiscite. Unfortunately the balance was turned by the heavy ignorance of the rural districts. The Stock Exchanges, the Cabinets, the ruling classes and the press of Europe celebrated the plebiscite as a signal victory of the French Emperor over the French working class; and it was the signal for the assassination, not of an individual, but of nations.

The war plot of July, 1870, is but an amended edition of the *coup d'état* of December, 1851. At first view the thing seemed so absurd that France would not believe in its real good earnest. It rather believed the deputy denouncing the ministerial war talk as a mere stock jobbing trick. When, on July 15th, war was at last offici-

Prima pagină a foii volante
„Prima Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale
a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian“
din 23 iulie 1870

Karl Marx

Prima Adresă a Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
cu privire la războiul franco-prusian ¹

*Către membrii Asociației Internaționale a Muncitorilor
din Europa și din Statele Unite*

În „Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor” din noiembrie 1864 spuneam: „Dacă eliberarea clasei muncitoare reclamă unirea și colaborarea frățească a muncitorilor, cum își vor putea ei îndeplini această măreață misiune în condițiile unei politici externe care, urmărind scopuri criminale, mizează pe prejudecățile naționale, varsă sângele și risipește averea poporului în războaie de jaf?” Și caracterizam prin următoarele cuvinte politica externă preconizată de Internațională: „...legile simple ale moralei și echității, care trebuie să reglementeze relațiile dintre persoanele particulare, să devină legi supreme în relațiile dintre națiuni” ².

Nu-i de mirare că Ludovic Bonaparte, care a uzurpat puterea folosind lupta de clasă din Franța și și-a prelungit dominația prin repetate războaie externe, a tratat din capul locului Internaționala ca pe un dușman periculos. În ajunul plebiscitului, el a pus la cale o campanie de represiuni împotriva membrilor consiliilor de conducere ale Asociației Internaționale a Muncitorilor de la Paris, Lyon, Rouen, Marsilia, Brest, într-un cuvânt din întreaga Franță, sub pretextul că Internaționala ar fi o asociație secretă și că ar pune la cale un complot în scopul asasinării lui; absurditatea acestei născociri a fost de îndată dezvăluită de propriii săi magistrați ³. Care era în realitate crima săvârșită de secțiile din Franța ale Internaționalei? Aceea de a fi declarat sus și tare poporului francez: a lua parte la plebiscit înseamnă a vota pentru despotism în interiorul țării și pentru război în afara ei. Și, într-adevăr, lor li se datorește faptul că, în toate orașele mari, în toate centrele industriale ale Franței, clasa muncitoare s-a ridicat ca un singur om pentru a respinge plebiscitul. Din nefericire, voturile muncitorilor au fost covârșite

de ignoranța profundă a districtelor rurale. Bursele, guvernele statelor europene, clasele dominante și presa din aproape întreaga Europă au salutat plebiscitul ca pe o victorie strălucită repurtată de împăratul Franței asupra clasei muncitoare franceze; în realitate însă, plebiscitul a fost semnalul pentru uciderea nu a unui singur om, ci a unor popoare întregi.

Complotul războinic din iulie 1870 nu este decît o ediție îmbunătățită a loviturii de stat din decembrie 1851⁴. La prima vedere, acest lucru părea atît de stupid, încît Franța nu voia să ia în serios zvonurile despre război. Ea dădea mai curînd crezare deputatului *, care vedea în discursurile războinice ale miniștrilor o simplă manevră de bursă. Cînd, la 15 iulie, războiul a fost în cele din urmă anunțat în mod oficial Corpului legislativ, întreaga opoziție a refuzat să aprobe cheltuielile preliminare; pînă și Thiers a înfierat războiul ca fiind „detestabil”; toate ziarele independente din Paris l-au condamnat și, lucru curios, presa din provincie li s-a alăturat aproape fără excepție.

Între timp, membrii din Paris ai Internaționalei se puseseră din nou pe lucru. În numărul din 12 iulie al ziarului „Réveil”⁵ au publicat manifestul lor „Către muncitorii tuturor națiunilor”, în care se spunea:

„Sub pretextul apărării echilibrului european și a onoarei naționale, ambiția politică amenință din nou pacea lumii. Muncitorii francezi, germani și spanioli! Să ne unim glasurile într-un strigăt general de indignare împotriva războiului! Un război pentru o chestiune de predominare sau pentru interesele unei dinastii oarecare nu poate apărea în ochii muncitorilor decît ca o nebunie criminală. Noi, cei care avem nevoie de pace și de muncă, protestăm cu vehemență împotriva chemărilor la război ale celor care se răscumpără de la «tributul de sînge», și nu văd în nenorocirea publică decît o sursă de noi speculații!... Frați din Germania! Sciziunea din rîndurile noastre nu ar avea ca urmare decît triumful deplin al despotismului pe ambele maluri ale Rinului... Muncitori din toate țările! Oricare ar fi în momentul de față rezultatul eforturilor noastre comune, noi, membrii Asociației Internaționale a Muncitorilor, pentru care nu există nici un fel de granițe statale, vă trimitem drept cheazășie a solidarității noastre de nezdruncinat urările de bine și salutul muncitorilor din Franța”.

Acestui manifest al secțiilor noastre din Paris i-au urmat numeroase apeluri franceze, dintre care nu putem cita aici decît unul singur, aparținînd secției de la Neuilly-sur-Seine și publicat în ziarul „Marseillaise”⁶ din 22 iulie:

* — Jules Favre. — Nota red.

„Este oare acest război un război drept? Nu! Este oare acesta un război național? Nu! Acesta este un război exclusiv dinastic. În numele dreptății, al democrației, al adevăratelor interese ale Franței, ne alăturăm fără rezervă și cu hotărâre protestelor Internaționalei împotriva războiului“.

Aceste proteste exprimau adevăratele sentimente ale muncitorilor francezi, după cum a dovedit-o limpede o întâmplare caracteristică survenită curînd după aceea. Cînd banda „10 decembrie“, organizată în timpul președinției lui Ludovic Bonaparte, a fost deghizată în bluze de muncitori și trimisă pe străzile Parisului pentru ca prin dansuri războinice indiene să ațite febra războinică⁷, adevărații muncitori din suburbii i-au răspuns prin demonstrații pentru pace atît de impunătoare, încît prefectul poliției, Pietri, a socotit oportun să pună pe loc capăt oricăror altor demonstrații de stradă, pretextînd că populația leală a Parisului și-a manifestat îndeajuns patriotismul îndelung reținut și inepuizabilul său entuziasm războinic.

Oricare ar fi sfîrșitul războiului lui Ludovic Bonaparte împotriva Prusiei, clopotele de înmormîntare a celui de-al doilea Imperiu au și sunat la Paris. Cel de-al doilea Imperiu se va sfîrși așa cum a început: printr-o parodie. Să nu uităm însă că tocmai guvernele și clasele dominante din Europa au fost acelea care i-au înlesnit lui Ludovic Bonaparte să joace timp de 18 ani sinistra farsă a *imperiului restaurat*.

În ceea ce privește Germania, ea duce un război de apărare. Dar cine a adus Germania în situația de a fi nevoită să se apere? Cine i-a dat lui Ludovic Bonaparte posibilitatea de a purta război împotriva Germaniei? *Prusia!* Bismarck a fost acela care a conspirat cu același Ludovic Bonaparte pentru a înăbuși opoziția poporului în interiorul Prusiei și a da Germania pe mîna dinastiei Hohenzollern. Dacă bătălia de la Sadova⁸ ar fi fost pierdută în loc de a fi cîștigată, Germania ar fi fost inundată de batalioane franceze ca aliatale ale Prusiei. După victorie s-a gîndit oare Prusia, fie și numai o singură clipă, să opună Franței ingenuncheate o Germanie liberă? Dimpotrivă! Ea a menținut cu grijă splendorile proprii vechiului ei sistem, la care a adăugat toate tertipurile celui de-al doilea Imperiu, despotismul lui real și falsă lui democrație, trucurile lui politice și escrocheriile lui financiare, frazeologia lui grandilocventă și josnicele lui scamtorii de bilci. Regimul bonapartist, care pînă atunci înflorise numai pe unul din malurile Rinului, își găsisse astfel replica

pe malul celălalt. Și, de vreme ce lucrurile se prezentau așa, putea oare rezulta de aici altceva decât *un război* ?

Dacă clasa muncitoare germană va permite ca actualul război să-și piardă caracterul lui strict de apărare și să degenereze într-un război împotriva poporului francez, atunci și victoria și înfringerea vor fi deopotrivă de dezastruoase. Toate nenorocirile care s-au abătut asupra Germaniei după așa-zisul război de eliberare se vor abate din nou cu și mai mare violență.

Principiile Internaționalei sînt însă prea răspîndite și prea adînc înrădăcinate în rîndurile clasei muncitoare germane pentru ca să ne temem de un deznodămînt atît de trist. Glasul muncitorilor francezi a găsit ecou în Germania. O adunare muncitorească de masă ținută la 16 iulie la Braunschweig s-a declarat întru totul de acord cu manifestul de la Paris, a respins orice gînd de vrajbă națională față de Franța și a adoptat o rezoluție în care se spune :

„Sîntem adversarii oricăror războaie, dar înainte de toate ai războaielor dinastice... Cu adîncă mîhnire și durere ne vedem tîrîți într-un război de apărare ca într-o pacoste inevitabilă ; totodată facem însă apel la întreaga clasă muncitoare din Germania să facă imposibilă repetarea unei calamități sociale atît de îngrozitoare, revindicînd pentru popoare dreptul de a hotărî ele însele în problema războiului și păcii, făcîndu-le astfel stăpîne pe propria lor soartă”.

La Chemnitz, o adunare de delegați reprezentînd 50 000 de muncitori saxoni a votat în unanimitate următoarea rezoluție :

„În numele democrației germane, și îndeosebi în numele muncitorilor din partidul social-democrat, declarăm că actualul război este un război exclusiv dinastic... Strîngem cu bucurie mina frățească pe care ne-au întins-o muncitorii francezi. Păstrînd vie în minte lozincă Asociației Internaționale a Muncitorilor : *«Proletari din toate țările, uniți-vă !»*, nu vom uita niciodată că muncitorii din toate țările sînt *prienii* noștri, iar despoții din toate țările — *dușmanii* noștri”⁹.

Secția din Berlin a Internaționalei a răspuns și ea la manifestul de la Paris :

„Ne alăturăm cu trup și suflet protestului vostru... Făgăduim solemn că nici sunetul goanelor, nici bubuitul tunurilor, nici victoria sau înfrîngerea nu ne vor abate de la opera noastră comună — unirea muncitorilor din toate țările”.

Așa va fi!

Îndărățul acestei lupte, care echivalează cu o sinucidere, pîndește figura sinistră a Rusiei. Faptul că semnalul pentru actualul război a fost dat tocmai în momentul cînd guvernul rus și-a terminat construcția căilor ferate, de o mare importanță strategică pentru el, și a început să concentreze trupe în direcția Prutului este de rău augur. Deși germanii pot conta, și pe bună dreptate, pe simpatii într-un război de apărare împotriva unui atac bonapartist, ei le-ar pierde de îndată ce ar permite guvernului german să ceară ajutorul cazacilor sau chiar numai să-l accepte. Germanii ar trebui să-și amintească că după războiul de independență împotriva lui Napoleon I Germania a zăcut neputincioasă timp de decenii întregi la picioarele țarului.

Clasa muncitoare engleză întinde o mînă frățescă atît muncitorilor francezi cît și celor germani. Ea este ferm convinsă că, oricare ar fi sfîrșitul odiosului război iminent, alianța muncitorilor din toate țările va stîrpi în cele din urmă războiul. În timp ce Franța oficială și Germania oficială se aruncă într-o luptă fratricidă, muncitorii francezi și cei germani își trimit unii altora mesaje de pace și prietenie. Chiar și numai acest fapt măreț, fără seamăn în istorie, deschide perspectiva unui viitor luminos. El dovedește că, în opoziție cu vechea societate, cu mizeria ei economică și demența ei politică, se naște o societate nouă, al cărei principiu internațional va fi *pacea*, pentru că toate națiunile vor avea unul și același stăpîn — *munca!*

Deschizătorul de drum al acestei societăți noi este Asociația Internațională a Muncitorilor.

Consiliul General

<i>Applegarth, Robert</i>	<i>Lessner, Fred</i>	<i>Odger, George</i>
<i>Boon, Martin J.</i>	<i>Lintern, W.</i>	<i>Parnell, James</i>
<i>Bradnick, Fred</i>	<i>Legreulier</i>	<i>Pfänder</i>
<i>Stepney, Cowell</i>	<i>Maurice, Zévy</i>	<i>Rühl</i>
<i>Hales, John</i>	<i>Milner, George</i>	<i>Shepherd, Joseph</i>
<i>Hales, William</i>	<i>Mottershead, Thomas</i>	<i>Stoll</i>
<i>Harris, George</i>	<i>Murray, Charles</i>	<i>Schmutz</i>
		<i>Townshend, W.</i>

Secretari corespondenți

Eugène Dupont — pentru Franța
Karl Marx — pentru Germania
A. Serrailier — pentru Belgia, Olanda și Spania
Hermann Jung — pentru Elveția
Giovanni Bora — pentru Italia
Antoni Żabicki — pentru Polonia
James Cohen — pentru Danemarca
J. G. Eccarius — pentru Statele Unite ale Americii
Benjamin Lucraft, președinte
John Weston, casier
J. George Eccarius, secretar general
256, High Holborn, London, Western Central
23 iulie 1870

Scris de K. Marx
între 19 și 23 iulie 1870

Publicat în foaie volantă
în limba engleză în iulie 1870,
precum și în limbile germană,
franceză și rusă în foi volante
și în presa periodică
în august—septembrie 1870

Se tipărește după textul ediției
întii a foi volante în limba en-
gleză. Confruntat cu textul ediției
a doua engleze din 1870 și cu
textul traducerii autorizate în
limba germană din 1870

Tradus din limba engleză

FRIEDRICH ENGELS
Însemnări despre război¹⁰

Scris de F. Engels la sfârșitul
lunii iulie 1870—februarie 1871

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
la sfârșitul lunii iulie 1870—
februarie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

THE
PALL MALL GAZETTE

An Evening Newspaper and Review.

No. 1703.—Vol. XII.

FRIDAY, JULY 29, 1870

Price 1d.; Stampd. 3d

Însemnări despre război. — I

Abia au apucat să răsune primele împuşcături, că o primă etapă a războiului a și trecut, încheindu-se cu o dezamăgire pentru împăratul Franței. Ajung câteva observații cu privire la situația politică și militară, pentru ca acest lucru să devină evident.

Astăzi este limpede pentru toată lumea că Ludovic-Napoleon spera să poată izola Confederația Germaniei de nord¹¹ de statele din sud și să poată specula nemulțumirile care existau în provinciile proaspăt anexate de Prusia¹². O înaintare impetuoasă spre Rin — cu toate forțele care puteau fi adunate —, trecerea acestui fluviu undeva între Gernersheim și Mainz și o ofensivă în direcția Frankfurt și Würzburg ar fi făcut posibilă atingerea acestui scop. Astfel, francezii ar fi pus mâna pe comunicațiile dintre nord și sud și i-ar fi silit pe prusieni să-și concentreze în cea mai mare grabă pe Main toate trupele disponibile, indiferent dacă erau sau nu pregătite pentru campanie. Întreaga desfășurare a mobilizării prusienilor ar fi fost stingherită și toate șansele de succes ar fi fost de partea francezilor invadatori, care i-ar fi putut bate pe părți pe prusieni, pe măsură ce soseau din diferite colțuri ale țării. Nu numai considerente politice, dar și militare pledau în favoarea unei asemenea încercări. Sistemul francez al armatei de cadre dă posibilitatea de a concentra o armată, să zicem de 120 000—150 000 de oameni, mult mai repede decât sistemul prusian al Landwehrului¹³. Efectivul din timp de pace al armatei franceze se deosebește de efectivul din timp de război doar prin numărul celor aflați în concediu și prin lipsa unităților de rezervă instrucție, care se formează în ajunul începerii campaniei.

În schimb, efectivul din timp de pace al armatei prusiene numără mai puțin de o treime din efectivul din timp de război; mai mult încă, în timp de pace nu numai soldații, dar și ofițerii celorlalte două treimi sînt civili. Mobilizarea acestei mase uriașe de oameni cere timp; în plus, acesta este un proces complicat pe care o invazie prin surprindere din partea unei armate inamice l-ar dezorganiza complet. Tocmai de aceea s-a și grăbit împăratul să pornească războiul. Dacă în intențiile lui nu ar fi intrat o asemenea invazie prin surprindere, atunci tonul tăios al lui Gramont și precipitata declarație de război n-ar fi avut nici un sens.

Dar izbucnirea bruscă și năvalnică a sentimentului național german a zădărnicit asemenea planuri. Ludovic-Napoleon s-a pomenit față în față nu cu regele Wilhelm „Annexander” *, ci cu națiunea germană. În acest caz însă nici vorbă nu putea fi de o înaintare îndrăzneată peste Rin, chiar și cu o armată de 120 000—150 000 de oameni. În locul unui atac prin surprindere a fost nevoie să se pornească o campanie după toate regulile, cu toate forțele disponibile. Garda, Armatele din Paris și Lyon și corpul de armată din tabăra de la Châlons, care ar fi fost suficiente pentru scopul inițial, acum abia dacă ajungeau ca să constituie nucleul unei mari armate de invazie. Așa a început cea de-a doua etapă a războiului — etapa de pregătire a unei mari campanii, și din această zi șansele împăratului de a obține un succes final au început să scadă.

Să comparăm acum forțele care se pregătesc să se distrugă reciproc. Pentru a simplifica lucrurile, ne vom referi numai la infanterie. Infanteria este arma care decide rezultatul bătăliilor; o mică superioritate în cavalerie și artilerie, incluzînd aici mitraliezele ¹⁴ și alte arme miraculoase, nu va prezenta mare importanță pentru nici una din părți.

Franța are 376 de batalioane de infanterie (38 de batalioane de gardă, 20 de chasseurs **, 300 de linie, 9 de zuavi, 9 de turcos ¹⁵ etc.); în timp de pace un batalion are 8 companii. În timp de război, fiecare din cele 300 de batalioane de linie lasă în spatele frontului două companii pentru formarea

* În original „Annexander” — cuvînt compus, cu nuanță ironică, format din cuvintele „Annexion” („anexiune”) și „Alexander” („Alexandru” — aluzie la Alexandru Macedon). — *Nota red.*

** — vînători. — *Nota trad.*

unei unități de rezervă-instrucție și pornește la luptă doar cu 6 companii. Totodată, 4 din cele 6 companii de rezervă-instrucție ale fiecărui regiment de linie (compus din 3 batalioane) urmează să formeze, prin completare cu cei aflați în concedii și cu rezerviști, un batalion patru. Celelalte două companii care rămîn, pare-se că trebuie să joace rolul de unități de rezervă-instrucție și să formeze mai tîrziu batalioane cinci. Va trece însă, firește, un oarecare timp — cel puțin 6 săptămîni — pînă cînd aceste batalioane patru vor fi atît de organizate încît să fie gata de luptă. Actualmente, atît ele cît și garda mobilă¹⁶ nu pot fi socotite decît trupe de garnizoană. Deci, pentru primele lupte decisive, Franța nu dispune decît de cele 376 de batalioane amintite mai sus.

Din totalul de mai sus, potrivit informațiilor de care dispunem, 299 de batalioane intră în Armata de Rin, formată din 6 corpuri de armată, de la 1 pînă la 6, și din gardă. Dacă adăugăm și corpul 7 (al generalului Montauban), destinat, pare-se, expediției din Marea Baltică, totalul se ridică la 340 de batalioane. Prin urmare pentru paza Algerului, a coloniilor și a interiorului Franței ar mai rămîne numai 36 de batalioane. Rezultă de aici că Franța a trimis împotriva Germaniei toate batalioanele de care dispune și că ea nu-și va putea spori forțele cu noi formațiuni gata de luptă înainte de începutul lunii septembrie, în cel mai bun caz.

Să ne întoarcem acum la cealaltă parte. Armata nordgermană este formată din 13 corpuri de armată și numără 368 de batalioane de infanterie sau, în medie, cîte 28 de batalioane de fiecare corp. Efectivul din timp de pace al fiecărui batalion este de aproximativ 540 de oameni, iar din timp de război de aproximativ 1 000 de oameni. La primirea ordinului de mobilizare, fiecare regiment de 3 batalioane desemnează cîteva ofițeri pentru formarea unui batalion patru. Rezerviștii sînt imediat chemați sub arme. Aceștia sînt oameni care au servit în regiment de la 2 la 3 ani și rămîn mobilizabili pînă la vîrsta de 27 de ani. Numărul lor este mai mult decît suficient pentru a completa cele 3 batalioane de cîmp, precum și pentru a constitui o parte considerabilă din batalionul patru, care se completează cu oameni din Landwehr. În felul acesta batalioanele de cîmp pot fi gata de marș în cîteva zile, iar batalioanele patru le pot urma după 4 sau 5 săptămîni. Totodată la fiecare regiment de linie se formează un

regiment de Landwehr de două batalioane constituite din bărbați între 28 și 36 de ani, și, de îndată ce aceste două batalioane sînt gata, se trece la formarea batalioanelor trei de Landwehr. Toate acestea, inclusiv mobilizarea cavaleriei și a artileriei, necesită exact 13 zile, și cum prima zi de mobilizare a fost fixată pentru 16 iulie, astăzi totul este gata sau ar trebui să fie gata. În prezent Germania de nord dispune probabil de 358 de batalioane de linie pentru acțiuni pe cîmpul de luptă și 198 de batalioane de Landwehr în garnizoane. Cel mai târziu pînă la jumătatea lunii august aceste trupe vor fi fără doar și poate întărite cu 114 batalioane patru de linie și 93 batalioane trei de Landwehr. În toate aceste unități nu va exista nici un singur soldat care să nu-și fi făcut stagiul militar prevăzut. Trebuie să le mai adăugăm și trupele din Hessen-Darmstadt, Baden, Württemberg și Bavaria, în total 104 batalioane de linie. Dar întrucît în aceste state sistemul Landwehrului nu a putut încă să se dezvolte pe deplin, s-ar putea ca acolo să nu fie mai mult de 70 - 80 de batalioane disponibile pentru armata de operații.

Landwehrul este destinat în special pentru serviciul de garnizoană. Totuși în războiul din 1866 o mare parte din Landwehr a fost trimisă ca armată de rezervă pentru acțiuni pe cîmpul de luptă. Fără îndoială că tot așa se va proceda și acum.

Din cele 13 corpuri de armată nordgermane, în momentul de față 10 se află pe Rin, însumînd în total 280 de batalioane; în plus mai sînt cele aproximativ 70 de batalioane din sudul Germaniei, adică cu totul 350 de batalioane. Mai rămîn disponibile pe coastă sau în rezervă încă 3 corpuri de armată, sau 84 de batalioane. Un corp de armată împreună cu Landwehrul vor fi absolut suficiente pentru apărarea coastei. Celelalte două corpuri de armată, după cîte știm, se află și ele în drum spre Rin. Aceste trupe pot fi întărite pînă la 20 august cu cel puțin 100 de batalioane patru și 40—50 de batalioane de Landwehr, ai căror soldați sînt superiori ca pregătire de luptă batalioanelor patru și gărzii mobile ale francezilor, formate în cea mai mare parte din oameni aproape neinstruiți. Așadar, Franța nu dispune, în medie, de mai mult de 550 000 de soldați instruiți, în timp ce numai Germania de nord are 950 000 de soldați instruiți. Aceasta constituie pentru Germania un avantaj care va deveni tot mai hotărîtor, pe măsură ce se amîna bătălia de-

oșivă ; și influența acestui avantaj va atinge punctul culminant spre sfârșitul lunii septembrie.

Acestea fiind împrejurările, nu trebuie să ne mire știrea sosită din Berlin, conform căreia comandamentul german speră să ferească pământul german de calamitățile unui război ; cu alte cuvinte, dacă nu vor fi atacați cît de curînd, germanii vor ataca ei înșiși. Cum se va desfășura această ofensivă dacă Ludovic-Napoleon nu o va preîntîmpina, aceasta este o altă problemă.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1703 din 29 iulie 1870
Semnat : Z.

Însemnări despre război. — II

În dimineața zilei de vineri 29 iulie, armata franceză trebuia să înceapă ofensiva. În ce direcție? O privire asupra hărții ne va lămuri.

Valea Rinului, pe malul lui stîng, se mărginește la vest cu lanțul Munților Vosgi de la Belfort pînă la Kaiserslautern. La nord de acest oraș pantele devin din ce în ce mai do-moale, contopindu-se treptat cu cîmpia de lingă Mainz.

În Prusia renană, valea Mosellei formează un defileu adînc și sinuos, pe care rîul și l-a croit printr-un platou care se înalță în partea de sud a văii formînd un impunător lanț de munți denumiți Hochwald. Pe măsură ce se apropie de Rin, acest lanț de munți capătă din ce în ce mai mult caracterul unui platou, pînă cînd ultimele lui coline se unesc cu rami-ficațiile îndepărtate ale Vosgilor.

Atît Vosgii cît și munții Hochwald nu sînt absolut de nestrăbătut pentru o armată; ei sînt traversați de cîteva șosele bune, însă nici unul din aceste două ținuturi nu pre-zintă un loc pe care să poată acționa în condiții favorabile niște armate de 200 000—300 000 de soldați. Totuși între Vosgi și Hochwald se formează un fel de defileu larg, cu o lățime de 25—30 de mile. Acesta este un teren accidentat, stră-bătut în toate direcțiile de nenumărate drumuri și foarte fa-vorabil pentru deplasarea armatelor mari. În plus, prin acest defileu trece drumul care duce de la Metz la Mainz, or Mainz este primul punct important prin care vor trece, de bună seamă, francezii.

Aici, prin urmare, însăși natura a indicat direcția de operații. În cazul unei invazii a germanilor în Franța, prima mare ciocnire — în cazul că ambele armate sînt gata pregă-tite — trebuie să aibă loc la hotarul Lorenei, la est de Moselle și la nord de calea ferată Nancy-Strasbourg¹⁷. Tot

așa, în cazul că o armată franceză va porni de pe pozițiile pe care a fost concentrată săptămîna trecută, prima bătălie importantă va avea loc undeva în acest defileu sau în spațele lui, sub zidurile orașului Mainz.

Armata franceză a fost concentrată în felul următor : trei corpuri (3, 4 și 5) în prima linie, la Thionville, St. Avold și Bitche ; două corpuri (1 și 2) în linia a doua, la Strasbourg și Metz ; în rezervă — garda la Nancy și corpul 6 la Châlons. În ultimele zile linia a doua a fost împinsă înainte în intervalele primei linii, garda a fost mutată la Metz, iar garda mobilă a fost lăsată la Strasbourg. În felul acesta întreaga masă a trupelor franceze a fost concentrată între Thionville și Bitche, adică în fața defileului dintre munți. Din aceste premise se desprinde concluzia firească, cum că francezii intenționează să pătrundă în acest defileu.

Astfel invazia va începe cu ocuparea trecerilor peste râurile Saar și Blies ; a doua zi va fi, probabil, ocupată linia Tholey—Homburg, apoi linia Birkenfeld—Landstuhl sau Oberstein—Kaiserslautern etc. dacă, bineînțeles, aceste acțiuni ofensive nu vor fi întrerupte de o ofensivă a germanilor. În munți vor fi, fără îndoială, detașamente de flanc ale ambelor părți și între ele de asemenea vor avea loc lupte ; adevărata bătălie însă poate fi așteptată numai în regiunea descrisă mai sus.

Despre dispunerea trupelor germane nu știm nimic. Presupunem însă că, dacă germanii intenționează să întilnească inamicul pe malul stîng al Rinului, raionul lor de concentrare va fi chiar în fața orașului Mainz, adică la celălalt capăt al defileului. În caz contrar, ei vor rămîne pe malul drept, pe teritoriul dintre Bingen și Mannheim, concentrîndu-se, în funcție de împrejurări, mai sus sau mai jos de Mainz. În ceea ce privește orașul Mainz, care așa cum se prezenta odinioară era expus bombardamentului artileriei ghintuite, se află, după cît se pare, în destulă siguranță în urma construirii unei noi linii de forturi detașate la o depărtare de 4 000 pînă la 5 000 de iarzi de valurile de apărare ale orașului.

Avem toate motivele să presupunem că germanii se pregătesc de ofensivă și că vor căuta să o înceapă la nu mai mult de două sau trei zile după francezi. În cazul acesta, va avea loc o bătălie asemănătoare celei de la Solferino¹⁸, cînd două armate, desfășurate pe toată lungimea frontului lor, pornesc una împotriva celeilalte.

Aici nu trebuie să ne așteptăm la manevre deosebit de ingenioase și de iscusite. Unor armate de asemenea proporții este destul de greu să li se asigure simpla înaintare frontală în conformitate cu planul dinainte stabilit. Și partea care va recurge la manevre riscante poate fi nimicită cu mult înainte de a le efectua, în urma unei simple înaintări a masei trupelor inamice.

În prezent, la Berlin se vorbește mult despre o lucrare militară a d-lui von Widdern cu privire la fortărețele de pe Rin¹⁰. După cum afirmă autorul, de la Basel pînă la Murg, Rinul nu este de loc fortificat și singurul punct de apărare a Germaniei de sud și a Austriei împotriva unei agresiuni franceze pe această direcție îl constituie puternica fortăreață Ulm, ocupată din anul 1806 de un detașament combinat, alcătuit din bavarezi și württemberghezi, cu un efectiv de 10 000 de oameni. În cazul unui război, acest efectiv poate fi ridicat la 25 000 de oameni, și alți 25 000 de oameni pot fi dispuși într-o tabără fortificată din interiorul valurilor fortăreței. Rastatt, care, după cum se presupune, reprezintă un obstacol foarte puternic în calea înaintării francezilor, este așezat într-o vale prin care curge râul Murg. Lucrările de apărare ale orașului sînt formate din 3 forturi mari, care domină ținutul înconjurător și sînt legate prin valuri. Forturile din partea de sud și din cea de vest, „Leopold” și „Friedrich”, se află pe malul stîng al râului Murg; fortul din partea de nord, „Ludwig”, este situat pe malul drept al râului, unde se mai găsește și o tabără fortificată în care pot fi dispuși 25 000 de oameni. Rastatt se află la o depărtare de 4 mile de Rin, iar ținutul dintre rîu și fortăreață este acoperit cu păduri, astfel încît fortăreața nu poate împiedica o armată să treacă rîul în acest punct. Fortăreața următoare este Landau, alcătuită înainte din 3 forturi: unul în partea de sud, altul în partea de est și altul în cea de nord-vest; aceste forturi sînt despărțite de oraș prin mlaștinile care se întind de-a lungul malurilor micului rîu Queich. Forturile din partea de sud și de est au fost părăsite în ultima vreme și acum singurul fort pregătit pentru apărare este cel din partea de nord-vest. Fortăreața cea mai importantă și mai bine plasată din această regiune este Germersheim de pe malurile Rinului. Aceasta domină o întindere considerabilă a fluviului pe ambele maluri, făcîndu-l pînă la Mainz și

Koblenz efectiv inaccesibil inamicului. Fortăreața ar putea înlesni foarte mult înaintarea trupelor în Palatinatul renan, întrucît, în afara podului plutitor deja existent, sub protecția tunurilor ei s-ar putea construi încă două sau trei poduri. Germersheim ar putea servi și drept bază de operații pentru aripa stîngă a unei armate dispuse pe linia râului Queich. Mainz este una dintre cele mai importante fortărețe renane, dar este dominată de cîteva dealuri învecinate. Acest lucru a impus sporirea numărului fortificațiilor în oraș, și de aceea abia dacă mai există spațiu suficient pentru o garnizoana mare. Întregul ținut dintre Mainz și Bingen este în prezent puternic fortificat, iar între Mainz și gura râului Main (pe malul opus al Rinului) se află 3 mari tabere fortificate. În ceea ce privește Koblenzul, d-l von Widdern afirmă că pentru a-l asedia cu o oarecare șansă de succes ar fi necesare forțe de 6 ori mai puternice decît garnizoana lui. Probabil că inamicul ar începe atacul acestei fortărețe deschizînd focul asupra fortului „Alexander” de pe înălțimea cunoscută sub numele de Kuhkopf, unde trupele sale ar fi acoperite de pădure. Autorul descrie de asemenea fortificațiile din Colonia și Wesel, dar nu adaugă nimic nou la ceea ce se știe deja despre ele.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1705 din 1 august 1870

Prima parte a articolului
este semnată Z.

Însemnări despre război. — III

Planul de campanie al prusienilor începe, în sfârșit, să se contureze. Cititorii își amintesc că, deși pe malul drept al Rinului au avut loc deplasări masive de trupe de la est spre vest și sud-vest, despre concentrarea lor în imediata apropiere a frontierei amenințate s-a auzit totuși prea puțin. Fortărețele au primit întăriri serioase de la unitățile din apropiere. La Saarbrücken 500 de oameni din regimentul 40 infanterie și 3 escadroane din regimentul 7 ulani (ambele din corpul 8 armată) au avut un schimb de focuri cu inamicul; vânători bavarezi și dragoni badenezi au împins linia avansposturilor pînă la Rin. Dar nici în spatele acestor unități de acoperire, formate din cîteva detașamente mobile, nu a fost, pare-se, masat un mare număr de trupe. Nicăieri nu a fost menționat faptul că artileria ar fi participat la aceste ciocniri. La Trier nu se aflau nici un fel de trupe. Pe de altă parte, am auzit despre prezența unui mare număr de trupe la granița belgiană, despre 30 000 de cavaleriști lîngă Colonia (unde pe tot malul stîng al Rinului, pînă spre Aachen, se găsește furaj din belșug) și despre 70 000 de oameni în fața Mainzului. Toate acestea păreau ciudate, îți făceau impresia unei fărîmițări aproape condamnabile a trupelor în opoziție cu concentrarea compactă a forțelor armate franceze, aflate la o distanță de numai cîteva ore de marș de graniță. Cînd, deodată, cîteva știri venite una după alta din diverse regiuni par să dezlege misterul.

Corespondentul ziarului „Temps”²⁰, care s-a aventurat pînă la Trier, a văzut în zilele de 25 și 26 iulie numeroase trupe de toate armele, care treceau prin acest oraș îndreptîndu-se spre linia Saarului. Cam în același timp, garnizoana slabă din Saarbrücken a primit întăriri puternice, probabil din Koblenz, unde se află statul-major al corpului 8 armată.

Trupele care au trecut prin Trier probabil că făceau parte din alt corp de armată, venit din nord peste Munții Eifel. În sfârșit, aflăm dintr-o sursă particulară că la 27 iulie corpul 7 armată a pornit de la Aachen prin Trier spre graniță.

Așadar, vedem că cel puțin 3 corpuri de armată — sau aproximativ 100 000 de oameni — au fost masate pe linia Saarului. Două din ele, corpurile 7 și 8, fac parte din Armata de nord de sub comanda generalului von Steinmetz (corpurile 7, 8, 9 și 10). Avem destule temeieri să presupunem că în momentul de față această armată se află concentrată în întregime între Saarburg și Saarbrücken. Dacă cei 30 000 de cavaleriști (poate mai mult, poate mai puțin) se aflau într-adevăr în apropiere de Colonia, ei trebuie să se fi îndreptat de asemenea peste Munții Eifel și peste Moselle spre Saar. Toată această dispunere de trupe pare să indice că lovitura principală a germanilor va fi dată cu aripa dreaptă, în raionul cuprins între Metz și Saarlouis, în direcția văii superioare a Niedului. Dacă într-adevăr cavaleria de rezervă a trecut *deja* în direcția menționată, atunci supoziția noastră se transformă în certitudine.

Acest plan presupune concentrarea întregii armate germane între Vosgi și Moselle. Armata de la centru (a prințului Frederic Carol, compusă din corpurile 2, 3, 4 și 12) trebuie să ocupe, probabil, o poziție alături de flancul stîng al lui Steinmetz, sau să se concentreze în spatele lui ca rezervă. Armata de sud (a prințului moștenitor *, compusă din corpul 5, gardă și trupele germane din sud) ar forma aripa stîngă pe undeva lîngă Zweibrücken. Unde se află acum toate aceste trupe și cum vor ajunge pe pozițiile lor, n-avem idee. Știm doar că corpul 3 armată a început să se deplaseze prin Colonia spre sud, pe calea ferată de pe malul stîng al Rinului. Putem însă presupune că mîna care a schițat planuri potrivit căroră 100 000—150 000 de oameni, aduși din puncte îndepărtate și, după cît se pare, divergente, au putut fi concentrați în mare grabă pe Saar, va indica linii de marș similare, convergente într-un anumit punct și pentru restul armatei.

Acesta este, fără îndoială, un plan îndrăzneț și are tot atîtea șanse de succes ca și oricare alt plan care ar fi putut fi propus. El are în vedere o bătălie în care aripa stîngă germană, de la Zweibrücken și pînă aproape de Saarlouis, nu face decît să se apere, în timp ce aripa dreaptă, înaintînd dinspre Saarlouis și de la vest de acest punct și

* — Frederic Wilhelm. — Nota red.

fiind sprijinită de toate rezervele, atacă cu toate forțele inamicul și printr-o mișcare de flanc a întregii cavalerii de rezervă îi taie comunicațiile cu Metzul. În caz că acest plan va reuși și prima mare bătălie va fi câștigată de germani, armata franceză riscă nu numai să fie izolată de cea mai apropiată bază a ei — Metz și Moselle —, dar și să fie aruncată pe o asemenea poziție, încît germanii să se afle între ea și Paris.

În această situație, avînd asigurate comunicațiile cu Koblenzul și Colonia, germanii își pot îngădui chiar și riscul unei înfrîngerii, deoarece pentru ei o înfrîngere nu ar avea nici pe departe consecințe atît de funeste ca pentru francezi. Planul este totuși temerar. Ar fi cît se poate de greu să retragi fără pierderi o armată învinsă, în special aripa ei dreaptă, prin defileurile Mosellei și ale afluenților ei. S-ar pierde, fără îndoială, un mare număr de soldați, care ar cădea prizonieri, și o mare parte din artilerie, iar regruparea armatei la adăpostul fortărețelor de pe Rin ar necesita mult timp. Ar fi o absurditate să adopți un asemenea plan, dacă generalul Moltke nu ar fi absolut sigur că dispune de forțe atît de net superioare, încît victoria aproape că-i este asigurată și dacă, în plus, n-ar ști că francezii nu sînt în stare să-i atace trupele atîta timp cît se mai îndreaptă din toate părțile spre poziția aleasă în vederea primei bătălii. Vom afla foarte curînd, poate chiar mîine, dacă lucrurile se prezintă într-adevăr astfel.

Pînă una alta trebuie să avem în vedere că nu poți fi niciodată sigur că asemenea planuri strategice vor avea în întregime efectul scontat. Întotdeauna într-un loc sau altul pot surveni piedici: trupele nu sosesc exact în momentul în care este nevoie de ele; inamicul întreprinde manevre neprevăzute sau ia măsuri de precauție neprevăzute; în sfîrșit, lupte înverșunate și dirze sau bunul simț al unui general feresc adesea armata învinsă de cea mai gravă consecință din cîte poate avea o înfrîngere, și anume aceea de a pierde legătura cu baza ei.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1706 din 2 august 1870
Semnat: Z.

Însemnări despre război. — IV

La 28 iulie împăratul a sosit la Metz și în dimineața următoare a preluat comanda Armatei de Rin. Conform tradiției napoleoniene, această dată ar fi trebuit să marcheze începutul unor acțiuni active. De atunci a trecut însă o săptămână fără să auzim de înaintarea Armatei de Rin în întregime. În ziua de 30, un mic detașament prusian a reușit să respingă la Saarbrücken o acțiune de recunoaștere a francezilor. La 2 august divizia a 2-a (a generalului Bataille) din corpul 2 armată (al generalului Frossard) a ocupat înălțimile de la sud de Saarbrücken și, cu ajutorul focului artileriei, i-a alungat pe germani din oraș, fără să încerce însă să treacă fluviul și să cucerească înălțimile de pe malul de nord, care domină orașul. Astfel, linia Saarului nu a fost forțată în timpul acestui atac. De atunci n-au mai sosit alte știri cu privire la înaintarea francezilor, și avantajul dobândit de ei în luptele din 2 august este, deocamdată, aproape egal cu zero.

Acum e aproape sigur că, atunci când a părăsit Parisul pentru a se îndrepta spre Metz, împăratul a avut intenția să treacă imediat granița. Dacă ar fi procedat astfel, ar fi putut dezorganiza în mod serios pregătirile de luptă ale inamicului. La 29 și 30 iulie armatele germane nu erau nici pe departe concentrate. Trupele germane din sud încă se mai îndreptau, pe jos și pe calea ferată, spre podurile de peste Rin. Cavaleria de rezervă prusiană trecea în coloane nesfârșite prin Koblenz și Ehrenbreitstein spre sud. Corpul 7 armată se afla între Aachen și Trier, departe de orice linie de cale ferată. Corpul 10 părăsea Hanovra, iar garda pleca din Berlin cu trenul. O ofensivă energică pornită în acest moment i-ar fi adus, fără îndoială, pe francezi pînă la forturile exterioare ale Mainzului, asigurîndu-le avantaje considerabile

asupra coloanelor germane în retragere ; poate le-ar fi dat chiar posibilitatea de a construi un pod peste Rin și de a-l acoperi printr-un cap de pod pe malul drept. În orice caz războiul ar fi fost mutat pe teritoriul inamicului, ceea ce ar fi avut o influență excelentă asupra moralului trupelor franceze.

Atunci de ce nu a fost întreprinsă nici o ofensivă de felul acesta ? Din simplul motiv că dacă soldații francezi erau pregătiți, nu tot așa stăteau lucrurile cu intenția. Nu e nevoie să dăm crezare nici unuia din zvonurile puse în circulație de germani ; avem mărturia căpitanului Jeannerod, vechi ofițer francez, actualmente corespondent de război al ziarului „Temps”. El arată categoric că distribuirea proviziilor necesare campaniei a început abia la 1 august ; trupele nu aveau suficiente bidoane, gamele și alt echipament de campanie, carnea era stricată, iar pîinea adeseori mucegăită. Mă tem că se poate spune că armata celui de-al doilea Imperiu a fost învinsă pînă în prezent chiar de cel de-al doilea Imperiu. În condițiile unui regim ai cărui adepți sînt răsplătiți cu dărnicie cu ajutorul unui întreg sistem de îmbogățire rapace pe seama vistieriei, de mult statornicit, era de așteptat ca acest sistem să molipsească și intenția armatei. După mărturisirea d-lui Rouher, actualul război era de mult pregătit ; este însă evident că pregătirii proviziilor, în special echipamentului, i s-a acordat o atenție minimă ; și iată că tocmai în acest domeniu se produce un haos care provoacă o întîrziere de o săptămînă în perioada cea mai critică a campaniei.

Această întîrziere de o săptămînă a schimbat radical situația germanilor. Ea le-a dat răgazul necesar ca să-și aducă trupele pe front și să le concentreze pe pozițiile dinainte stabilite. După cum le e cunoscut cititorilor noștri, noi presupunem că actualmente toate forțele germane sînt concentrate pe malul stîng al Rinului, ocupînd o poziție aproximativ în fața armatei franceze. Opinia noastră este confirmată de toate comunicatele oficiale și informațiile particulare sosite de marți, cînd i-am oferit ziarului „Times” posibilitatea să ia de la noi toate părerile noastre în această privință, pe care azi dimineață le-a dat cu insistență ca fiind ale lui ²¹. Cele trei armate — de sub comanda lui Steinmetz, a prințului Frederic Carol și a prințului moștenitor — reprezentă în general efectivul a 13 corpuri de armată sau cel puțin 430 000—450 000 de oameni. Toate forțele care li se

opun numără, după cea mai lejeră evaluare posibilă, cel mult 330 000—350 000 de soldați instruiți. Dacă sînt cumva mai numeroase, atunci acest surplus nu poate consta decît din batalioane neinstruite și formate de curînd. Dar trupele germane nu reprezintă nici pe departe toate forțele Germaniei. Numai din trupele operative, trei corpuri de armată (1, 6 și 11) nu au fost incluse în calculul de mai sus. Nu știm unde se află. Ne este cunoscut doar că și-au părăsit garnizoanele și am constatat prezența unor regimente din corpul 11 pe malul stîng al Rinului și în Palatinatul bavarez. Știm, de asemenea, în mod precis că la Hanovra, Bremen și în împrejurimi în prezent nu se află nici un fel de trupe în afară de Landwehr. De aici putem trage concluzia că cel puțin cea mai mare parte din aceste trei corpuri a fost și ea trimisă pe front, și în acest caz superioritatea numerică a germanilor ar mai crește cu aproximativ 40 000—60 000 de oameni. Nu ne-ar surprinde dacă pe front, în regiunea Saarului, ar fi fost trimise chiar și cîteva divizii din Landwehr. În prezent Landwehrul numără 210 000 de oameni complet pregătiți, iar în batalioanele patru și în celelalte batalioane de linie, 180 000 de oameni sînt aproape gata pregătiți; o parte din ei ar putea fi folosiți pentru prima lovitură decisivă. Nimeni nu presupune că aceste trupe ar exista, într-o anumită măsură, numai pe hirtie. Mobilizarea din 1866 a dovedit că ele există într-adevăr, iar actuala mobilizare a dovedit din nou că sînt gata de acțiune mai mulți oameni instruiți decît este nevoie. Aceste cifre par neverosimile, dar nici măcar ele nu epuizează forțele armate ale Germaniei.

Așadar, la sfîrșitul acestei săptămîni împăratul se va pomeni față în față cu forțe inamice superioare numerice. Dacă săptămîna trecută a vrut să înainteze, dar n-a fost în stare s-o facă, acum nu mai are nici posibilitatea și nici dorința s-o facă. Iar faptul că el nu este neinformațat asupra forțelor inamicului reiese dintr-un comunicat din Paris, care arată că 250 000 de prusieni sînt concentrați între Saarlouis și Neunkirchen. Comunicatul din Paris nu pomeniște nimic despre ce se întîmplă între Neunkirchen și Kaiserslautern. De aceea este posibil ca inactivitatea de pînă joi a armatei franceze să se explice în parte printr-o schimbare a planului campaniei; poate că francezii, în loc să atace, preferă să rămînă în apărare și să se folosească de superioritatea pe care puștile cu încărcare pe la culată și tunurile cu țeavă ghintuită o oferă unei armate care așteaptă atacul

însoțită de comunicate despre succese repurtate în alte locuri. Totodată, ea nu poate fi tăinuită mai mult de 12 ore. De aceea ne putem aștepta ca împăratul să-și pună în mișcare coloanele în căutarea acestor succese ; și ar fi de mirare să nu primim în curînd știri despre victorii franceze. De bună seamă însă că în același timp se vor pune în mișcare și germanii, și capul coloanelor inamice vor lua contact nu într-un punct, ci în mai multe. Astăzi, sau cel mai tîrziu mîine, trebuie să ne așteptăm la prima bătălie generală.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1710 din 6 august 1870

Victoriile prusiene

Acțiunea rapidă a Armatei a treia germane aruncă tot mai multă lumină asupra planurilor lui Moltke. Concentrarea acestei armate în Palatinat trebuie să se fi făcut pe drumurile care trec peste podurile de la Mannheim și Gernersheim, și poate chiar peste podurile militare de pontoane construite între aceste două localități. Înainte de a porni pe șoselele care duc de la Landau și Neustadt înspre vest peste Haardt, trupele concentrate în valea Rinului puteau fi folosite pentru o ofensivă asupra flancului drept al francezilor. O asemenea ofensivă, cu forțe superioare și avînd imediat în spate orașul Landau, nu prezenta absolut nici o primejdie și putea să aibă rezultate mari. Dacă totodată o parte însemnată a trupelor franceze ar putea fi ruptă de forțele principale și atrasă în valea Rinului, unde să fie bătută și împinsă în susul văii spre Strasbourg, atunci aceste forțe nu ar mai participa la bătălia generală. În schimb armata a treia germană, aflîndu-se mult mai aproape de forțele principale ale armatei franceze, ar mai putea lua parte la ea. În orice caz, o ofensivă asupra flancului drept al francezilor i-ar induce în eroare pe francezi, dacă, după cum continuăm să fim încredințați în pofida părerii contrare a unui șir de colportori de noutăți militare și nemilitare, lovitura principală a germanilor va fi îndreptată împotriva flancului stîng al francezilor.

Atacul neașteptat și încununat de succes asupra Wissembourgului arată că informațiile pe care le aveau germanii asupra dispunerii trupelor franceze i-au determinat să întreprindă această manevră. În goana lor după o revanșă, francezii s-au aruncat în mod nesăbuit în cursă. Mareșalul MacMahon a început imediat să-și concentreze corpurile sale de armată spre Wissembourg, și pentru executarea acestei manevre el avea nevoie, după cum se comunică, de două zile. Dar prințul moștenitor nu era dispus să-i acorde acest timp. El a profitat de îndată de superioritatea sa și i-a atacat sim-

bătă pe francezi lângă Wörth pe Sauer, aproximativ la 15 mile sud-vest de Wissembourg²⁴. Poziția lui Mac-Mahon era, după propria lui apreciere, puternică. Cu toate acestea, pe la orele 5 după-amiază, el a fost alungat de acolo și, după cum presupunea prințul moștenitor, s-a retras cu toate unitățile spre Bitche. În felul acesta el ar putea scăpa de inevitabilitatea de a fi aruncat lateral spre Strasbourg, în afara centrului acțiunilor militare, și și-ar păstra legătura cu grosul armatei. Din telegramele franceze ulterioare aflăm însă că, de fapt, el s-a retras spre Nancy și că statul său major se află acum la Saverne.

Cele două corpuri de armată franceze trimise să oprească înaintarea germanilor erau formate din 7 divizii de infanterie, dintre care, după cum presupunem, cel puțin 5 au participat la acțiunile militare. Se prea poate ca, pe rînd, toate să fi intrat în luptă, dar ele nu au mai fost în stare să restabilească echilibrul, tot așa cum nici brigăzile austriece, care au apărut una după alta pe cîmpul de luptă de la Magenta²⁵, nu au reușit să facă acest lucru. În orice caz putem afirma cu toată certitudinea că aici a fost bătută $\frac{1}{5}$ pînă la $\frac{1}{4}$ din totalitatea forțelor franceze. Din trupele germane, la luptă au luat parte, probabil, aceleași unități ale căror avangărzi cuceriseră Wissembourgul, adică corpul 2 bavarez și corpurile 5 și 11 nordgermane. Dintre acestea, corpul 5 este format din două regimente din Posen, 5 din Silezia și unul din Westfalia, iar corpul 11 — dintr-un regiment din Pomerania, 4 din Hessen-Kassel și Nassau și 3 din Turingia. La acțiunile militare au participat deci trupe din cele mai diferite colțuri ale Germaniei.

În aceste acțiuni militare cel mai mult ne-a surprins rolul strategic și tactic jucat de fiecare din cele două armate. Este exact contrarul celor ce erau de așteptat conform tradiției. Germanii atacă, francezii se apără. Germanii acționează repede și cu mase mari, pe care le manevrează cu ușurință; în schimb francezii recunosc singuri că, după o concentrare care a durat două săptămîni, trupele lor erau atît de răzlețite, încît au avut nevoie de două zile pentru a aduna la un loc două corpuri de armată. În consecință, ele au fost bătute pe rînd. După felul în care francezii își efectuează mișcările lor de trupe, ai zice că sînt austrieci. Care poate fi explicația? Pur și simplu faptul că aceasta trebuia să se întîmple în mod inevitabil în condițiile celui de-al doilea Imperiu. Lovitura de la Wissembourg a fost suficientă pentru a agita întregul

Paris și, fără îndoială, pentru a descumpăni și armata. Se impunea o revanșă : să fie trimis fără întârziere Mac-Mahon cu două corpuri de armată, pentru a-și lua revanșa, pas evident greșit, totuși trebuia făcut, și a fost făcut ; rezultatul îl cunoaștem. Dacă mareșalul Mac-Mahon nu primește destule întăriri pentru a fi în stare să se mai ciocnească o dată cu prințul moștenitor, acesta, făcînd 15 mile spre sud, poate să pună mîna pe calea ferată Strasbourg-Nancy și să înainteze spre Nancy, întorcînd prin această mișcare orice linie de apărare pe care francezii ar fi putut spera să o mențină în fața Metzului. Nu încapе îndoială că tocmai teama de o asemenea manevră îi silește pe francezi să renunțe la regiunea Saarului. Prințul moștenitor, lăsînd pe seama avangărzii sale urmărirea lui Mac-Mahon, poate să cotească imediat spre dreapta, să treacă dealurile spre Pirmasens și Zweibrücken și să facă joncțiunea cu flancul stîng al armatei prințului Frederic Carol. Acesta s-a aflat tot timpul undeva între Mainz și Saarbrücken, în timp ce francezii susțineau sus și tare că el se găsește la Trier. Ce influență va avea asupra acțiunilor prințului moștenitor înfrîngerea de la Forbach²⁶ a corpului de armată al generalului Frossard, după care ieri a urmat, pare-se, înaintarea prusienilor spre St. Avold, deocamdată nu putem preciza.

Și dacă după Wissembourg, cel de-al doilea Imperiu avea neapărat nevoie de o victorie, acum, după Wörth și Forbach, această victorie este cu mult mai necesară. Dacă Wissembourgul a fost suficient pentru a năruți toate planurile anterioare cu privire la acțiunile aripii drepte, bătăliile de simbătă răstoarnă în mod inevitabil toate măsurile luate pe scara întregii armate. Armata franceză a pierdut orice inițiativă. Acțiunile ei sînt dictate mai curînd de necesități politice decît de considerente militare. O armată de 300 000 de oameni se află aproape în raza vizuală a inamicului. Și dacă ea trebuie să se conducă în acțiunile ei nu după ceea ce se petrece în tabăra inamicului, ci după ceea ce se întîmplă sau se poate întîmpla la Paris, ea este deja pe jumătate înfrîntă. Firește, nimeni nu poate prevedea cu precizie deznodămîntul bătăliei generale, iminente sau chiar în curs de desfășurare ; putem numai să spunem că încă o săptămîină de strategie ca aceea pe care Napoleon al III-lea o folosește începînd de joi * ajunge ca să nimicească cea mai bună și mai mare armată din lume.

* — 4 august. — *Nota red.*

Telegramele împăratului Napoleon nu fac decît să întărească impresia pe care au produs-o despre aceste bătălii comunicatele prusiene. Sîmbătă, la miezul nopții, el comunica faptele gol-goluțe :

„Mareșalul Mac-Mahon a pierdut o bătălie. Generalul Frossard a fost silit să se retragă”.

Trei ore mai tîrziu a sosit știrea că legătura împăratului cu mareșalul Mac-Mahon este întreruptă. Duminică dimineața la orele 6 s-a recunoscut că generalul Frossard a fost înfrînt mult mai la vest de Saarbrücken, la Forbach, ceea ce de fapt confirma caracterul serios al acestei înfrîngerii. Imposibilitatea de a opri imediat înaintarea prusienilor a fost recunoscută prin declarația că „trupele care au fost scindate se concentrează la Metz”. Următoarea telegramă cu greu poate fi înțeleasă :

„Retragerea se va face în ordine deplină”.

Care retragere ? Nu a mareșalului Mac-Mahon, deoarece legătura cu el continuă să fie întreruptă. Nu a generalului Frossard, deoarece în continuare împăratul comunică : „De la generalul Frossard nu avem nici o știre”. Și dacă la orele 8,25 dimineața împăratul putea vorbi numai la timpul viitor de retragerea iminentă a unor trupe despre care nu știa unde se află, ce sens mai poate avea telegrama expedită cu 8 ore mai devreme, în care el se exprimă la prezent : „Retragerea se face în ordine deplină”. Toate aceste comunicate sînt făcute în același spirit : „Tout peut se rétablir” *. Victoriile prusienilor erau atît de serioase, încît nu îngăduiau aplicarea tacticii pe care ar fi adoptat-o, firește, împăratul. El nu putea risca să ascundă adevărul în speranța că va atenua impresia anunțînd concomitent o bătălie ulterioară cu rezultat favorabil. Nu mai era posibil să fie cruțată mîndria poporului francez, tăinuindu-i că două din armatele franceze fuseseră înfrînte. De aceea nu-i rămînea decît să conteze pe dorința pătimașă de a recîștiga cele pierdute, pe care în trecut știrea unor calamități asemănătoare o trezea întotdeauna în inimile francezilor. Fără îndoială că în telegramele particulare, adresate împărătesei și miniștrilor, li se indica linia pe care trebuiau să o urmeze în declarațiile lor oficiale ; sau, ceea ce este și mai probabil, din Metz li

* — Totul se poate îndrepta. — Nota trad.

se transmitea cuvînt cu cuvînt textul declarațiilor respective. Din toate acestea tragem concluzia că, oricare ar fi starea de spirit a poporului francez, toate autoritățile, începînd cu împăratul, sînt foarte deprimare, ceea ce în sine este extrem de semnificativ. Declarația stării de asediu la Paris arată incontestabil ce urmări poate avea o nouă victorie prusiană, în schimb proclamația guvernului se încheie cu următoarele cuvinte :

„Să luptăm vitejește și patria va fi salvată”.

Salvată ! Francezii s-ar putea întreba : salvată de la ce ? De la o invazie întreprinsă de prusieni pentru a preîntîmpina o invazie a francezilor în Germania. Dacă prusienii ar fi fost învinși și un asemenea apel ar fi răsunat din Berlin, semnificația lui ar fi fost limpede, deoarece fiecare nouă victorie a francezilor ar fi însemnat noi teritorii germane anexate de Franța. Dar dacă guvernul prusian va fi destul de înțelept, o înfrîngere a francezilor nu va însemna decît că tentativa de a împiedica Prusia să-și continue nestingherită politica ei germană a dat greș, și este greu de crezut că mobilizarea în masă, problemă pe care, după cum se comunică, o dezbat miniștrii francezi, va permite reluarea războiului ofensiv.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1711 din 8 august 1870

Insemnări despre război. — V

Sîmbătă 6 august a fost o zi critică pentru prima perioadă a campaniei. Primele comunicate germane, extrem de rezervate, căutau mai degrabă să ascundă decît să arate importanța rezultatelor obținute în această zi. Numai din relatările ulterioare, mai complete, și din unele mărturisiri cam stîngace din comunicatele franceze putem aprecia schimbarea radicală produsă sîmbătă în situația militară.

În timp ce Mac-Mahon suferea o înfrîngere pe versantele de est ale Munților Vosgi, 3 divizii ale lui Frossard și cel puțin un regiment din corpul 69 armată al lui Bazaine — în total 42 de batalioane — au fost alungate de divizia lui Kameke din corpul 7 armată (westfalic) și de două divizii, ale lui Barnekow și Stülpnagel, din corpul 8 armată (renan) — în total 37 de batalioane — de pe înălțimile de la sud de Saarbrücken pînă dincolo de Forbach și mai departe. Întrucît batalioanele germane au un efectiv mai mare decît cele franceze, se pare că numărul trupelor angajate în luptă era aproape egal; francezii însă aveau avantajul poziției. În stînga lui Frossard se găseau 7 divizii de infanterie ale lui Bazaine și Ladmirault, iar în spatele lui — două divizii de gardă. Însă cu excepția unui regiment, despre care am vorbit mai sus, nici un om din toate aceste divizii nu a venit în ajutorul nefericitului Frossard. După o înfrîngere cruntă, el a fost nevoit să părăsească poziția, și acum, ca și Bazaine, Ladmirault și garda, se retrage cu toate trupele sale spre Metz. Germanii îi urmăresc și duminică erau deja în St. Avold. Întreaga Lorenă pînă la Metz le este deschisă.

Între timp Mac-Mahon, de Faily și Canrobert se retrag nu spre Bitche, cum s-a arătat la început, ci spre Nancy; cartierul general al lui Mac-Mahon se afla duminică la Saverne. De aici se vede că aceste 3 corpuri de armată nu sînt numai înfrînte, ci și aruncate înapoi într-o direcție divergentă față

de calea de retragere a restului armatei. Așadar, avantajul strategic, analizat de noi ieri și pe care prințul moștenitor căuta să-l obțină prin ofensiva sa, a fost, pare-se, obținut cel puțin în parte. În timp ce împăratul se retrage direct spre vest, Mac-Mahon se îndepărtează tot mai mult spre sud și e puțin probabil că va ajunge la Lunéville atunci când celelalte 4 corpuri de armată vor fi concentrate sub acoperirea Metzului. Dar distanța Sarreguemines-Lunéville este numai cu câteva mile mai mare decât distanța Saverne-Lunéville. Și nu trebuie să ne închipuim că, în timp ce Steinmetz îi urmărește pe împărat, iar prințul moștenitor încearcă să-l ajungă pe Mac-Mahon în defileele înguste din Vosgi, prințul Frederic Carol, care duminică se afla cu avangarda la Blieskastel, pe undeva lângă Sarreguemines, va rămîne un spectator indiferent. Întreaga Lorenă de nord reprezintă un minunat cîmp de acțiune pentru cavalerie, iar la Lunéville se află întotdeauna în timp de pace cartierul general al unei părți considerabile a cavaleriei franceze, încartiruită în împrejurimile lui. Dată fiind marea superioritate a cavaleriei germane, atît din punct de vedere numeric cît și calitativ, este greu de presupus că mase puternice ale acestui gen de armă nu vor fi aruncate imediat înspre Lunéville cu intenția de a tăia comunicațiile dintre Mac-Mahon și împărat, de a distruge podurile de cale ferată de pe linia Strasbourg—Nancy și, dacă e posibil, podurile de peste riul Meurthe. S-ar putea chiar ca germanii să reușească să pătrundă cu trupe de infanterie între aceste două părți separate ale armatei franceze, constrîngîndu-l pe Mac-Mahon să se retragă și mai mult spre sud și să facă un ocol și mai mare pentru a restabili legătura cu restul armatei. Că ceva asemănător s-a și întîmplat, reiese clar din mărturisirea împăratului că sîmbătă a fost întreruptă comunicația sa cu Mac-Mahon. Totodata de rău augur este și comunicatul cu privire la intenția de a transfera cartierul general francez la Châlons, din care se vede teama de consecințe mai grave.

În felul acesta, 4 din cele 8 corpuri ale armatei franceze au fost înfrînte în întregime sau aproape în întregime și de fiecare dată pe rînd, dar despre locul unde se află unul din ele, corpul 7 armată (Félix Douay), nu se știe absolut nimic. Strategia, care face posibilă săvîrșirea unor asemenea greșeli, este vrednică de austrieii din vremurile celei mai mari neputințe a lor. Ea ne amintește nu de Napoleon, ci de Beaulieu, Mack, Gyulay și alții ca ei. Închipuiți-vă pe Fros-

sard, care o zi întreagă a trebuit să susțină o luptă la Forbach, în timp ce în stînga lui și la nu mai mult de 10 mile de linia Saarului, 7 divizii stăteau ca simpli spectatori ! Acest lucru ar fi absolut inexplicabil, dacă nu am presupune că li se opuneau forțe germane suficiente pentru a le împiedica să sprijine trupele lui Frossard sau să le dea ajutor printr-un atac de sine stătător. Și această unică justificare posibilă poate fi admisă numai în cazul cînd, așa cum am spus-o întotdeauna, germanii intenționau să treacă la un atac decisiv cu trupele de la extremitatea flancului drept. Retragerea grăbită spre Metz confirmă din nou această părere ; ea seamănă extrem de mult cu o încercare de a părăsi la timp o poziție a cărei comunicație cu Metzul se afla deja în primejdie. Nu știm ce trupe germane s-au opus diviziilor lui Ladmirault și Bazaine și, probabil, le-au învăluit flancurile, dar nu trebuie să uităm că din 7 sau mai multe divizii ale lui Steinmetz numai 3 au luat parte la luptă.

Între timp a mai apărut un corp de armată nordgerman : corpul 6 sau cel din Silezia superioară. Joia trecută a trecut prin Colonia și acum se află sau sub comanda lui Steinmetz, sau a lui Frederic Carol, despre care „Times” continuă să susțină că se află la Trier — la extremitatea flancului drept —, deși în același număr al ziarului este publicată telegrama cu privire la plecarea lui din Homburg spre Blieskastel. Superioritatea germanilor, atît în ceea ce privește efectivul și moralul cît și situația strategică, trebuie să fie acum atît de mare, încît o bucată de vreme ei își pot permite aproape orice fără să fie pedepsiți. Dacă împăratul intenționează să-și țină cele 4 corpuri de armată în tabăra întărită de la Metz — și în caz contrar nu-i rămîne altă alternativă decît o retragere neîntreruptă pînă la Paris —, aceasta nu va opri înaintarea germanilor, tot așa cum nici încercarea lui Benedek din 1866 de a-și aduna din nou armata sub acoperirea Olmützelului nu a oprit înaintarea prusienilor spre Viena ²⁷. Benedek ! Ce comparație pentru învingătorul de la Magenta și Solferino ! Și totuși această comparație este mai potrivită decît oricare alta. Ca și Benedek, împăratul și-a concentrat trupele pe o poziție de pe care se putea deplasa în orice direcție și încă cu două săptămîni înainte de concentrarea inamicului. Ca și Benedek, Ludovic-Napoleon a reușit să acționeze în așa fel, încît corpurile sale de armată au fost înfrînte pe rînd datorită superiorității numerice sau a superiorității strategice a inamicului. Ne temem însă că aici

asemănarea încetează. Benedek, după o săptămână de înfringeri zilnice, a mai dispus de destule forțe pentru bătălia îndârjită de la Sadova. Napoleon însă, după toate aparențele, și-a împrăștiat trupele aproape iremediabil după două zile de lupte și nu este în stare nici măcar să încerce să dea o bătălie generală.

Presupunem că acum se va renunța la expediția militară proiectată în Marea Baltică, dacă cumva aceasta a fost vreodată concepută altfel decît ca o simplă demonstrație. Fiecare batalion va fi necesar la granița de est. Dintre cele 376 de batalioane ale armatei franceze, 300 au intrat în componența a 6 corpuri de linie și a unui corp de gardă, care, după cum știm, se aflau între Metz și Strasbourg. Corpul 7 de linie (al lui Douay), adică încă 40 de batalioane, a fost, probabil, trimis fie la Marea Baltică, fie să facă joncțiunea cu forțele principale ale armatei. Celelalte 36 de batalioane abia au fost suficiente pentru Alger și pentru diverse alte servicii în interiorul țării. De ce resurse dispune împăratul pentru a primi întăriri? Aceste resurse sînt 100 de batalioane patru, care se formează în prezent, și garda mobilă. Ele sînt însă formate — primele în cea mai mare parte, iar a doua în întregime — din recruți neinstruiți. Nu știm cînd pot fi gata să intre în acțiune batalioanele patru; ele vor fi însă nevoite să pornească indiferent de faptul dacă sînt gata sau nu. Ce reprezintă în momentul de față garda mobilă putem aprecia după evenimentele care au avut loc săptămîna trecută în tabăra de la Châlons²⁸. Atît batalioanele patru cît și garda mobilă cuprind, fără îndoială, oameni din care se pot forma soldați buni, dar ei nu sînt încă soldați, nu sînt încă trupe în stare să țină piept unor oameni care au învățat să captureze mitralieze. Pe de altă parte, în aproximativ 10 zile, germanii vor avea 190 000 pînă la 200 000 de soldați din batalioanele patru ș.a., adică floarea armatei lor, și, în plus, cel puțin un număr egal de trupe ale Landwehru-lui, care, toate sînt pregătite să servească pe front.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1 712 din 9 august 1870

Însemnări despre război. — VI

Acum nu mai încapă nici o îndoială că nicidecum un război nu a fost început cu o desconsiderare atât de totală a celor mai elementare măsuri de prevedere ca „plimbarea militară la Berlin”, întreprinsă de Napoleon. Războiul pentru Rin era ultima și cea mai puternică șansă a lui Napoleon. Un eșec însemna însă totodată prăbușirea celui de-al doilea Imperiu. Acest lucru a fost bine sesizat în Germania. Așteptarea permanentă a unui război cu Franța a fost unul din principalele motive care au determinat pe foarte mulți germani să accepte schimbările survenite în 1866. Dacă, pe de o parte, Germania a fost dezmembrată, pe de altă parte ea s-a întărit; organizarea militară a Germaniei de nord prezenta o garanție mult mai mare din punct de vedere al securității ei decât organizarea militară a vechii Confederații germane²⁹, mai vastă, dar mai inertă. Această nouă organizare militară era astfel întocmită, încît în 11 zile puteau fi chemați sub arme 552 000 de oameni din trupele de linie și 205 000 de oameni din Landwehr, constituiți în batalioane, escadroane și baterii, iar în alte două sau trei săptămîni încă 187 000 de oameni din trupele de rezervă (Ersatztruppen), gata pregătiți să intre în luptă. Și aceasta nu constituia un secret. Înregul plan, cu indicarea diferitelor corpuri de armată în care erau împărțite aceste trupe, a districtelor în care trebuia să se constituie fiecare batalion etc., a fost dat publicității în repetate rînduri. În plus, mobilizarea din 1866 demonstrase că această organizare nu exista numai pe hîrtie. Fiecare om era luat în evidență cu rigurozitate și tot așa se știa precis că în biroul fiecărui comandant de district din Landwehr ordinele de chemare pentru fiecare om erau gata completate, urmînd să li se pună numai data. Pentru împăratul Franței însă aceste forțe

uriae existau numai pe hîrtie. Toate forțele pe care le adunase pentru începerea campaniei se ridicau la cel mult 360 000 de oameni, reprezentînd Armata de Rin, și alți 30 000—40 000 de oameni destinați pentru expediția din Marea Baltică, deci în total 400 000 de oameni. Dată fiind această disproporție numerică, precum și vremea îndelungată de care era nevoie pentru pregătirea noilor formațiuni (batalioanele patru) ale francezilor în vederea luptei, împăratului nu-i mai rămînea altă speranță de a repurta un succes decît pornind o invazie prin surprindere atîta timp cît germanii se mai aflau încă în plină mobilizare. Am văzut cum a scăpat acest prilej și cum a fost ratată chiar și cea de-a doua șansă, anume ofensiva pe Rin. Să arătăm acum și o altă greșeală.

Dispunerea armatei franceze în momentul declarării războiului era excelentă, ceea ce constituia probabil o parte organică a planului de campanie minuțios studiat. Trei corpuri de armată la Thionville, St. Avold și Bitche — în linia întâi, imediat lingă graniță ; două corpuri la Metz și Strasbourg — în linia a doua ; două corpuri ca rezervă lingă Nancy și un al optulea corp la Belfort. Folosind calea ferată, toate aceste trupe puteau fi concentrate în cîteva zile în vederea unei ofensive fie din Lorena peste Saar, fie din Alsacia peste Rin, și înainta spre nord sau spre est, în funcție de împrejurări. Dar această dispunere era potrivită numai pentru o ofensivă. Pentru apărare era cu totul defectuoasă. O primă condiție pentru dispunerea unei armate în vederea apărării este următoarea : avangarda trebuie să se afle la o asemenea distanță de forțele principale, încît informațiile cu privire la o ofensivă a inamicului să poată fi primite în timp util și trupele proprii să poată fi concentrate înainte de apropierea acestuia. Să presupunem că pentru a aduce unitățile de flanc la centru este nevoie de o zi de marș ; în cazul acesta, avangarda trebuie să se afle la o distanță de cel puțin o zi de marș înaintea centrului. În cazul de față cele trei corpuri de armată — ale lui Ladmirault, Frossard și de Failly —, iar apoi și o parte a trupelor lui Mac-Mahon au fost dispuse chiar lingă graniță, fiind totodată întinse pe linia Wissembourg-Sierck, pe o distanță de cel puțin 90 de mile. Pentru a aduce unitățile de flanc la centru ar fi fost nevoie de două zile bune de marș. Cu toate acestea chiar și atunci cînd s-a aflat că germanii sînt doar la cîteva mile depărtare, nu s-au luat nici un fel de măsuri pentru a scurta lungimea frontului sau

pentru a împinge avangarda înainte, la o distanță care să asigure primirea în timp util a informațiilor cu privire la ofensiva în curs de pregătire. Mai e oare de mirare că vreo câteva corpuri de armată au fost bătute pe rînd fiecare?

A doua greșeală a fost instalarea unei divizii a lui Mac-Mahon la est de Vosgi, la Wissembourg, pe o poziție ademenitoare pentru un atac cu forțe superioare. Înfrîngerea lui Douay a atras după sine o nouă greșeală a lui Mac-Mahon. El a încercat să reia lupta la est de Vosgi, și astfel a îndepărtat și mai mult flancul drept de centru, lăsîndu-și neacoperite comunicațiile cu acesta. În timp ce flancul drept (corpul de armată al lui Mac-Mahon și cel puțin cite o parte din corpurile de armată ale lui Faily și Canrobert) a fost nimicit la Wörth, centrul (Frossard și două divizii ale lui Bazaine, după cum a reieșit acum) a suferit o grea înfrîngere în fața Saarbrückenului. Celelalte trupe se aflau mult prea departe pentru a veni în ajutor. Ladmirault se mai afla încă în apropiere de Bouzonville, rămășițele trupelor lui Bazaine și garda se găseau lingă Boulay, forțele principale ale lui Canrobert se aflau la Nancy, o parte din trupele lui de Faily a fost cu totul scăpată din vedere, iar Félix Douay se găsea la 1 august, după cum aflăm acum, la Altkirch, în extremitatea cea mai de sud a Alsaciei, la aproape 120 de mile departare de cîmpul de bătălie de la Wörth și, după toate probabilitățile, nu dispunea de suficiente mijloace de transport pe calea ferată. Întregul mod de a proceda nu vădește decît îndoială, nehotărîre și șovăială, și toate acestea chiar în momentul decisiv al campaniei.

Ce părere asupra inamicului le-a fost infiltrată soldaților? Ce-i drept, în ultimul moment împăratul le-a spus soldaților săi că vor avea de ținut piept „uneia dintre cele mai bune armate ale Europei”; dar acestea au fost vorbe-n vînt, după ce ani de zile nu li s-a insuflat decît dispreț pentru prusieni. Aceasta reiese cel mai bine din mărturia din ziarul „Temps” a căpitanului Jeannerod, la care ne-am mai referit * și care a părăsit doar de trei ani armata. Cînd a primit „botezul focului”, el a fost luat prizonier de prusieni și în cele două zile cît a rămas printre ei a avut prilejul să vadă cea mai mare parte din corpul 8 armată prusian. El a rămas uimit văzînd cît de mare este deosebirea între ideea pe care și-o

* Vezi volumul de față, pag. 24. — *Nota red.*

formase despre ei și realitate. Prima impresie pe care și-a făcut-o când a fost adus în tabăra prusienilor a fost următoarea :

„De îndată ce am ajuns în pădure, tabloul s-a schimbat cu desăvîrșire. Pe sub copaci erau instalate posturi de pază, batalioanele erau dispuse de-a lungul drumurilor ; și să nu încerce nimeni să înșele opinia publică într-un mod nedemn de țara noastră și de situația noastră actuală. De la primii pași am observat indiciile caracteristice atît unei armate excelente (une belle et bonne armée), cît și unei națiuni strașnic pregătite pentru război. În ce constau aceste indicii ? În toate. Comportarea soldaților, subordonarea celei mai neînsemnate acțiuni a lor voinței superiorilor, asigurată de o disciplină cu mult mai severă decît a noastră, voioșia unora, privirea serioasă și hotărîtă a altora, patriotismul pe care cei mai mulți dintre ei și-l exprimă fățiș, zelul neprecupețit și permanent al ofițerilor și, mai presus de toate, valoarea morală a subofițerilor pentru care, din păcate, îi putem pizmui — iată ce m-a izbit de îndată și mi-a rămas întipărit în minte în timpul celor două zile pe care le-am petrecut în mijlocul acestei armate și în această țară în care tăblițele cu numerele batalioanelor locale din Landwehr, instalate din loc în loc, îți amintesc de ce eforturi sînt în stare cei de aici în momente de primejdie sau de ambiție“.

La germani lucrurile stăteau cu totul altfel decît la francezi. Calitățile militare ale francezilor nu erau de loc subapreciate. Concentrarea trupelor germane s-a făcut rapid, dar cu precauție. Toți cei apti pentru serviciul militar au fost trimiși pe front. Acum, după ce se știe că corpul 1 armată nordgerman s-a alăturat la Saarbrücken armatei prințului Frederic Carol, nu încapе îndoială că toți oamenii, toți caii și toate tunurile acestor trupe de linie de 550 000 de oameni au fost aduși pe front, unde li se vor alătura trupele din sudul Germaniei. Și efectul acestei uriașe superiorități numerice a fost pînă în prezent sporit și mai mult de superioritatea conducerii militare.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1714 din 11 august 1870

Însemnări despre război. — VII

Toată săptămîna s-a așteptat o mare bătălie lîngă Metz, bătălie despre care comunicatul francez spunea că este pe punctul de a începe ; și totuși nici unul dintre criticii noștri militari nu a considerat necesar să explice că această bătălie iminentă nu este altceva decît un poloboc aruncat pentru amuzament balenei neastîmpărate — masele populare din Paris. O bătălie lîngă Metz ! De ce ar avea nevoie francezii de ea ? Ei au adunat sub acoperirea acestei fortărețe 4 corpuri de armată și încearcă să atragă aici și cîteva din cele 4 divizii ale lui Canrobert. Ei speră să primească în curînd știrea că celelalte 3 corpuri de armată ale lui Mac-Mahon, de Faily și Douay au ajuns la Moselle lîngă Nancy și s-au adăpostit dincolo de acest rîu. De ce ar căuta o bătălie decisivă înainte ca întreaga lor armată să se unească din nou, de vreme ce forturile din Metz îi apără de un atac ? Și ce sens ar avea ca germanii să-și frîngă gîtul pornind un asalt împotriva acestor forturi fără să se pregătească în prealabil ? Dacă întreaga armată franceză s-ar grupa sub zidurile Metzului, atunci, și nu mai devreme, ne-am putea aștepta ca francezii să întreprindă o ieșire la est de Moselle și să dea o bătălie în fața fortăreței lor. Dar toate acestea abia urmează să aibă loc, și este încă problematic dacă în genere vor avea loc vreodată.

Duminica trecută * Mac-Mahon a fost silit să părăsească Saverne, care încă în aceeași noapte a fost ocupat de germani. Cu el se aflau rămășițele propriului său corp de armată, rămășițele unei divizii (Conseil-Dumesnil) din corpul de armată al lui Douay și, în plus, o divizie din corpul de armată al lui de Faily, care i-a acoperit retragerea. În aceeași seară Armatele întii și a doua germane au lăsat în

---

* — 7 august. — *Nota red.*

urmă Forbachul și au ajuns pînă aproape de St. Avold. Amîndouă aceste localități sînt mai aproape de Nancy decît Saverne; de asemenea sînt cu mult mai aproape decît Saverne și de Pont-à-Mousson, și de Dieulouard, localități așezate pe Moselle între Nancy și Metz. Acum, cînd germanii trebuie să-și asigure sau să-și amenajeze cît se poate de repede o trecere peste acest rîu, și aceasta *mai sus* de Metz (din diverse motive absolut evidente), cînd ei sînt mai aproape de rîu decît Mac-Mahon și, prin urmare, înaintînd repede, pot împiedica joncțiunea acestuia cu Bazaine, cînd trupe au mai mult decît suficiente, — nu este oare limpede că ei încearcă să întreprindă orice în această direcție? Cavaleria lor, așa cum am prevăzut, străbate deja în mare grabă întreaga Lorenă de nord și, după cît se pare, a luat nu de mult contact cu flancul drept al lui Mac-Mahon; miercuri a trecut de Grostenquin, care se află la o distanță de numai 25 de mile de drumul direct Saverne—Nancy. De aceea germanii vor ști exact unde se află Mac-Mahon și vor acționa în consecință; iar noi vom afla în curînd în ce loc între Nancy (sau mai bine Frouard) și Metz au ajuns ei la Moselle.

Iată de ce de sîmbăta trecută nu am auzit nimic despre vreo luptă. Acum toată treaba o fac picioarele soldaților. Între Mac-Mahon și Frederic Carol are loc o întrecere — care din ei va traversa primul rîul. Dacă această întrecere o cîștigă Frederic Carol, ne putem aștepta ca francezii să plece din Metz, desigur, nu pentru a da o bătălie în apropierea fortificațiilor cetății, ci pentru a apăra trecerea peste Moselle, ceea ce într-adevăr poate fi înfăptuit printr-un atac dat fie pe malul drept, fie pe malul stîng. S-ar putea ca foarte curînd celor două parcuri de pontoane capturate la Forbach să li se dea destinația pe care au avut-o.

Referitor la de Failyly nu știm nimic precis. Este adevărat că într-un buletin din Metz se spune că el s-a unit din nou cu armata. Cu care însă? Cu armata lui Bazaine sau cu cea a lui Mac-Mahon? Dacă în tot comunicatul există un grăunte de adevăr, evident că el va face joncțiunea cu aceasta din urmă, deoarece de cînd s-a pierdut legătura cu de Failyly, între el și Bazaine se' aflau trupele din capul coloanelor germane. Alte două divizii din corpul de armată al lui Douay — care la 4 august se afla tot la granița cu Elveția, în apropiere de Basel —, în momentul de față probabil că sînt despărțite de restul armatei de ofensiva germanilor spre Strasbourg; ele se pot uni cu ea doar trecînd prin Vesoul. Din trupele lui

Canrobert descoperim pe neașteptate cel puțin o divizie (Martimprey) la Paris, îndreptată nu împotriva germanilor, ci împotriva republicanilor. Regimentele 25, 26 și 28, care intră în componența acestei divizii, sînt menționate în efectivul trupelor care au luat parte marți la apărarea Corpului legislativ³⁰. Restul trebuie să fie acum la Metz, ceea ce spo-rește efectivul armatei de acolo pînă la 15 divizii (infanterie), dintre care 3 însă sînt complet epuizate în urma înfrîngerii de la Spichern.

Referitor la Spichern, ar fi greșit să se afirme că francezii au fost înfrinți în această bătălie datorită superiorității numerice a inamicului. Dispunem acum de un comunicat destul de amănunțit dat de generalii Steinmetz și Alvensleben, care arată suficient de clar ce trupe au participat la bătălie din partea germanilor. Atacul a fost executat de divizia 14, susținută de vechea noastră cunoștință — regimentul 40, în total 15 batalioane. Aceste trupe de infanterie au fost singurele care au luptat timp de 6 ore împotriva celor 3 divizii, sau 39 de batalioane, pe care Frossard le-a adus treptat. Cînd aceste trupe erau aproape înfrînte, dar mai continuau să țină în mîinile lor înălțimile de la Spichern, pe care le luaseră cu asalt la începutul luptei, a sosit divizia a 5-a a corpului 3 armată sau brandenburgic, și din cele 4 regimente ale sale, cel puțin 3 au participat la luptă, ceea ce înseamnă că în total la această luptă au luat parte 24 sau 27 de batalioane germane. Ele i-au alungat pe francezi de pe pozițiile lor și, numai după ce a început retragerea lor, trupele din capul diviziei a 13-a, care învăluiseră flancul drept al francezilor prin valea rîului Rossel, au ajuns pe cîmpul de luptă, au atacat Forbachul și au transformat retragerea organizată a francezilor într-o fugă dezordonată, tăindu-le drumul direct spre Metz. La sfîrșitul bătăliei, germanii dispuneau de încă o divizie (a 6-a) gata de luptă și care a luat într-adevăr parte la ea, dar într-o măsură neînsemnată. În același timp însă, au sosit și două divizii franceze, a lui Montaudon și a lui Castagny (amîndouă din corpul de armată al lui Bazaine), iar regimentul 69, care făcea parte din divizia lui Castagny, a suferit pierderi grele. În felul acesta, dacă la Wissembourg și Wörth francezii au fost înfrinți de trupe superioare numerice, apoi la Spichern au fost înfrinți de trupe inferioare lor din punct de vedere numeric. În ceea ce privește comunicatele obișnuite ale francezilor cu privire la superioritatea numerică a inamicului, nu trebuie să uităm că într-o luptă

soldatul nu poate aprecia efectivul trupelor și că asemenea afirmații face, de obicei, orice armată care a suferit o înfringere. În afară de aceasta, nu trebuie să uităm că înaltele calități ale armatei germane abia acum încep să fie recunoscute. Potrivit comunicatului oficial al cartierului general francez, focul germanilor este mult superior focului francezilor în ceea ce privește persistența și precizia, iar Mac-Mahon afirmă că în luptele date pe terenuri împădurite francezii nu pot avea nici o șansă de succes împotriva germanilor, deoarece aceștia din urmă știu mult mai bine să se folosească de acoperiri. În ceea ce privește cavaleria, iată ce scrie Jeannerod în numărul de joi al ziarului „Tems” :

„Cavaleria lor este mult superioară cavaleriei noastre. Soldații lor de rind au cai mai buni decât mulți ofițeri din armata noastră și călăresc mai bine... Am văzut unul din regimentele lor de cuirasieri, era pur și simplu splendid... În afară de aceasta, caii lor sînt mult mai puțin încărcăți decât ai noștri. Caii puternici ai cuirasierilor pe care i-am văzut purtau o povară mult mai mică decât caii noștri mici de rasă arabă sau din sudul Franței”.

El laudă de asemenea cunoștințele deosebite pe care le au ofițerii în ceea ce privește topografia locului nu numai în propria lor țară, ci și în Franța. Dar nici nu e de mirare. Fiecare locotenent dispune de hărți excelente ale statului-major francez, în vreme ce ofițerilor francezi le este pusă la îndemînă doar un biet simulacru de hartă (une carte d'érisoire) a teatrului de acțiuni militare. Și așa mai departe. Cît de folositor ar fi fost pentru armata franceză dacă ar fi trimis în Germania înainte de război măcar un corespondent atît de cinstit.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1716 din 13 august 1870

Însemnări despre război. — VIII

Unde este Mac-Mahon? Se pare că în timpul raidului făcut pînă la porțile orașelor Lunéville și Nancy, cavaleria germană nu s-a întilnit cu el; altminteri am fi auzit ceva de vreo ciocnire. Pe de altă parte, dacă el ar fi ajuns cu bine la Nancy și în felul acesta ar fi restabilit legătura cu armata din Metz, fără îndoială că cartierul general francez ar fi comunicat imediat un fapt atît de îmbucurător. Din tăcerea deplină care se păstrează asupra lui Mac-Mahon nu putem trage decît concluzia că el a considerat prea periculos să înainteze pe drumul direct de la Saverne la Lunéville și Nancy și, pentru a nu-și expune flancul drept inamicului, s-a îndreptat pe un drum mai ocolit spre sud, traversînd Moselle la Bayon sau chiar mai sus. Dacă această presupunere este exactă, el are foarte puține șanse să ajungă vredată la Metz, și în cazul acesta împăratul sau oricare alt comandant din Metz trebuie să se întrebe dacă n-ar fi mai bine ca armata să se retragă imediat spre Châlons-sur-Marne — punctul cel mai apropiat unde s-ar putea face joncțiunea cu Mac-Mahon. De aceea înclinăm să recunoaștem autenticitatea știrii despre o retragere generală a trupelor franceze în această direcție.

Totodată, am auzit că armata franceză dispune de întăriri uriașe. Noul ministru de război încredințează Camera că în patru zile vor fi trimise pe front două corpuri de armată, fiecare cu un efectiv de 35 000 de oameni. Dar unde sînt? Știm că cele 8 corpuri ale Armatei de Rin și trupele destinate pentru expediția din Marea Baltică, împreună cu garnizoana din Alger alcătuiesc întreaga armată franceză pînă la ultimul batalion, inclusiv infanteria marină. Știm că 40 000

de oameni din corpul de armată al lui Canrobert și din trupele destinate pentru expediția din Marea Baltică se afla la Paris. Din discursul ținut de generalul Dejean în Camera aflăm că batalioanele patru nu sînt nici pe departe gata, că au nevoie de întăriri și că acest lucru trebuie făcut prin completarea efectivului lor cu oameni din garda mobilă. De unde, așadar, pot fi luați acești 70 000 de oameni, mai ales dacă generalul Montauban de Palikao intenționează, ceea ce este foarte probabil, să rețină cît timp îi va sta în putință cei 40 000 de oameni la Paris? Totuși, dacă cele spuse de el au în general un sens, atunci prin aceste două corpuri de armată trebuie să se înțeleagă trupele din Paris și corpul de armată al lui Canrobert, care pînă acum a fost socotit întotdeauna o parte a Armatei de Rin; în acest caz, întrucît singura întărire reală va fi garnizoana din Paris, efectivul total al armatei de operații se va mări de la 25 la 28 de divizii, dintre care cel puțin 7 au suferit pierderi grele.

Mai departe aflăm că generalul Trochu a fost numit comandant al corpului 12 armată, format la Paris, iar generalul Vandez (?) a fost numit comandant al corpului 13 armată, format la Lyon. Pînă acum armata era alcătuită din gardă și corpurile de armată de la nr. 1 pînă la nr. 7. Despre corpurile 8, 9, 10 și 11 nu am auzit niciodată nimic, iar acum, deodată, se vorbește de corpurile 12 și 13. Am văzut că nu există trupe din care să se fi putut forma vreunul dintre aceste corpuri de armată, cu excepția corpului 12 armată dacă prin el se subînțelege garnizoana din Paris. Toate acestea par un tertip jalnic, făcut cu scopul de a restabili încrederea publică prin crearea pe hîrtie a unor armate imaginare; altfel nu se poate interpreta această pretinsă formare a 5 corpurilor de armată, dintre care 4 nu au existat pînă acum.

Fără îndoială că se fac încercări de a se organiza o nouă armată; dar ce resurse există pentru aceasta? În primul rînd jandarmeria, din care se poate alcătui un regiment de cavalerie și unul de infanterie; acestea sînt trupe excepționale, dar efectivul lor nu va depăși 3 000 de oameni, și pe deasupra ele trebuie adunate din toate colțurile Franței. Același lucru este valabil și pentru douaniers *, din care se presupune că se va completa efectivul a 24 de batalioane; ne îndoim însă că aceștia vor putea completa măcar jumătate din acest

* — vameși. — Nota trad.

număr. Apoi urmează soldații vechi, contingentele 1858-1863, din care celibatarii au fost deja chemați sub arme în baza unei legi speciale. Aceștia pot da un contingent de 200 000 de oameni și vor constitui cea mai prețioasă întărire pentru armată. Cu mai puțin de jumătate din ei se pot completa batalioanele patru, iar din ceilalți se pot forma batalioane noi. Aici se ivește însă o greutate: de unde să iei ofițerii necesari? Va trebuie să fie luați din armata de operații și, cu toate că acest lucru se poate realiza prin avansarea unui număr considerabil de sergenți la gradul de sublocotenent, totuși o asemenea măsură ar slăbi unitățile din care ar fi luați. În total aceste 3 categorii vor aduce cel mult 220 000—230 000 de oameni în plus și în condiții favorabile va fi nevoie de cel puțin 14 pînă la 20 de zile pînă cînd cel puțin o parte din ei vor fi gata să fie atașați armatei de operații. Din nefericire însă, împrejurările nu le sînt favorabile. Acum se recunoaște că nu numai întendența, ci și întregul aparat administrativ al armatei franceze s-a dovedit absolut incapabil, nefiind în stare să asigure nici măcar aprovizionarea armatei de la graniță. Ce se poate spune despre pregătirea armamentului și echipamentului pentru aceste rezerve dacă nimeni nu s-a gîndit vreodată că va fi nevoie de ele pe front? Într-adevăr, este foarte îndoielnic dacă în afară de batalioanele patru vor fi pregătite și alte noi formațiuni mai curînd de cîteva luni. Apoi, nu trebuie să uităm că nici unul din acești oameni nu a ținut vreodată în mîna o armă care se încarcă pe la culată și că toți sînt absolut neștiutori în ceea ce privește noua tactică, introdusă în urma apariției acestei arme. Și dacă actualele trupe de linie franceze, după propria lor mărturisire, trag în grabă, la nimereală, irosind fără rost munițiile, ce vor face aceste batalioane nou formate în fața unui inamic a cărui persistență și precizie a tragerii sînt, după cît se pare, foarte puțin influențate de zgomotul luptei?

Mai rămîne garda mobilă, mobilizarea tuturor celibatarilor pînă la vîrsta de 30 de ani și garda națională locală. În ceea ce privește garda mobilă, chiar și acea mică parte a ei, care a fost cîndva corect organizată, s-a destrămat, după cît se pare, de îndată ce a fost trimisă la Châlons. Nu există nici un fel de disciplină, iar autoritatea ofițerilor, dintre care majoritatea nu-și cunoșteau absolut de loc atribuțiile, scădea pe se, pe zi ce trecea. Nu existau nici măcar arme

pentru soldați, și în prezent toată această formațiune se află, după cît se pare, într-o stare de destrămare totală. Generalul Dejean a recunoscut indirect acest lucru, propunînd să se completeze batalioanele patru cu oameni din garda mobilă. Și dacă această parte, în aparență organizată, a mobilizării în masă nu e bună de nimic, ce se va întîmpla cu celelalte părți ale ei? Chiar dacă s-ar găsi ofițeri, echipament și arme pentru ele, de cit timp va fi nevoie pentru a le transforma în soldați? Iar pentru eventualitatea unor împrejurări critice nu s-a prevăzut nimic. Fiecare ofițer apt pentru serviciul său este deja folosit. Francezii nu au acea rezervă de ofițeri aproape inepuizabilă, furnizată de sistemul „voluntarilor pe termen de un an”, care intră anual în armatele germane în număr de aproximativ 7 000 de oameni, aproape fiecare dintre ei părăsind serviciul militar absolut pregătit pentru a îndeplini atribuțiile unui ofițer. După cît se pare, lipsesc și armele și echipamentul; se spune că vor fi scoase din magazii pînă și vechile puști cu cremene. În aceste condiții, cît pot prețui pentru Franța acești 200 000 de oameni? Francezii sînt liberi, firește, să se bazeze pe Convenție, pe Carnot cu armatele lui de la graniță³¹, create din nimic etc. Deși departe de noi afirmația că Franța este înfrîntă definitiv, totuși nu trebuie să uităm că armatele aliate au adus o contribuție însemnată la succesele Convenției. Pe atunci armatele care atacau Franța numărau în medie cîte 40 000 de soldați fiecare. Ele erau în număr de 3 sau 4 și acționau separat una de alta — una pe Escout, alta pe Moselle, a treia în Alsacia etc. Fiecăreia dintre aceste mici armate Convenția îi opunea un număr mare de recruți mai mult sau mai puțin instruiți, care, acționînd în flancurile și în spatele inamicului, pe atunci absolut dependent de depozitele lui, îl sileau să se mențină în întregime cît mai aproape de graniță, iar atunci cînd 5 ani de campanii au făcut din acești recruți soldați adevărați, ei au reușit, în sfîrșit, să-l arunce pe inamic peste Rin. Se poate însă presupune măcar o clipă că o asemenea tactică va fi eficientă împotriva uriașei armate actuale de invazie, care, deși formată din trei unități de sine stătătoare, a reușit întotdeauna să se țină concentrată la o distanță care să asigure un sprijin reciproc, sau că armata germană va da răgaz francezilor să-și desfășoare resursele încă ascunse? Iar desfășurarea acestora într-o anumită măsură este posibilă numai în

cazul că francezii vor fi gata să facă ceea ce nu au făcut niciodată până acum, și anume să lase Parisul și garnizoana lui în voia soartei și să continue lupta avînd ca bază de operații linia Loarei. Pînă acolo probabil că lucrurile nu vor ajunge niciodată, și atîta timp cît Franța nu este pregătită pentru aceasta, ar fi mai bine nici să nu vorbească despre o mobilizare în masă.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1717 din 15 august 1870

Însemnări despre război. — IX

„Armata franceză a început să treacă pe malul stîng al Mosellei. Azi (duminică) dimineață detașamentele de cercetare au semnalat prezența avangărzilor prusieni. În momentul în care jumătate din armată traversase riul, prusienii ne-au atacat cu forțe puternice, dar după o luptă de 4 ore au fost respinși cu pierderi considerabile“.

Acesta este textul comunicatului imperial oficial, adus de d-l Reuter luni * seara. El conține însă o inexactitate serioasă, deoarece împăratul a declarat limpede că detașamentele de cercetare nu au semnalat prezența inamicului, deși forțe însemnate ale acestuia se aflau în apropiere. Dar, în afară de aceasta, s-ar părea că nimic nu putea fi mai real și mai veridic decît acest buletin. În fața ochilor noștri apare un tablou clar: francezii sînt foarte preocupați de operația riscantă de trecere a rîului; violenții prusieni, care știu întotdeauna să ia prin surprindere inamicul cînd acesta se află într-o situație nefavorabilă, se năpustesc asupra lui în timp ce jumătate din trupele acestuia au trecut pe malul celălalt; urmează apoi apărarea vitejească a francezilor, încununînd în cele din urmă eforturile lor supraomenești cu un atac îndrăzneț, în urma căruia inamicul este respins cu pierderi considerabile. Totul este foarte pitoresc, un singur lucru lipsește — numele localității în care s-au petrecut toate acestea.

În baza buletinului nu putem decît să presupunem că trecerea rîului și încercarea, atît de victorios respinsă, de a împiedica această trecere, au avut loc în cîmp deschis. Dar cum s-a putut întîmpla acest lucru, cînd toate podurile de trecere ale francezilor sînt situate înăuntru Metzului — poduri absolut inaccesibile inamicului —, cînd, în plus, pentru construirea altor poduri de pontoane era loc suficient în puncte tot atît de neprimejdioase, pe o porțiune a rîului de

* — 15 august 1870. — *Nota red.*

5 sau 6 mile, acoperită de forturile care înconjură Metzul? Oare statul-major francez vrea să ne facă să credem că francezii au desconsiderat cu bună știință toate aceste avantaje, ca au retras armata din Metz, au construit poduri în cîmp deschis și au trecut riul în văzul și în raza de acțiune a inamicului numai în scopul de a provoca acea „bătălie de la Metz” pe care ne-au promis-o de o săptămîină?

Iar dacă trecerea Mosellei s-a făcut pe podurile situate înăuntrul fortificațiilor din Metz, cum puteau prusienii să atace trupele franceze aflate încă pe malul drept atîta timp cît acestea, cum era și foarte posibil, se aflau înăuntrul liniei forturilor detașate? Artileria acestor forturi ar fi făcut în scurt timp prea fierbinte acest teren pentru orice trupe atacatoare.

Totul pare neverosimil. Statul-major francez ar putea cel puțin să indice numele localității, pentru a ne da posibilitatea să urmărim pe hartă diferitele etape ale acestei bătălii glorioase. El nu are însă de gînd să comunice acest nume. Din fericire pentru noi, prusienii nu sînt atît de misterioși; ei declară că lupta a avut loc în apropiere de Pange, pe drumul spre Metz³². Privim harta și totul se limpezește. Pange nu se află pe Moselle, ci la 8 mile depărtare de ea, pe riul Nied, la o distanță de aproximativ 4 mile de linia forturilor detașate ale Metzului. Dacă francezii trecuseră Moselle și jumătate din ei se aflau deja pe celălalt mal al râului, din punct de vedere militar nu avea nici un rost ca ei să țină forțe mari în Pange sau în apropierea lui. Și dacă s-au îndreptat într-acolo, nu au făcut-o din considerente militare.

Odată silit să părăsească Metzul și linia Mosellei, Napoleon nu putea, firește, să înceapă retragerea, care trebuia continuată cel puțin pînă la Châlons, fără luptă și, dacă era posibil, fără o victorie reală sau aparentă. Împrejurările erau favorabile. În timp ce o jumătate din trupele lui treceau riul, cealaltă jumătate putea să iasă prin intervalele dintre forturi la est de Metz, să respingă trupele de avangardă prusiene, să angajeze o bătălie generală, în măsura în care acest lucru părea necesar, să atragă inamicul în raza de acțiune a artileriei forturilor și apoi, printr-o ofensivă spectaculoasă a întregului front, să-l respingă la o distanță care să nu mai prezinte pericol pentru fortificații. Un asemenea plan nu putea suferi un eșec total; el trebuia să ducă la o situație care să creeze aparența unei victorii; aceasta ar fi restabilit

încrederea armatei, poate chiar și a Parisului, și ar fi dat retragerii spre Châlons un aspect mai puțin umilitor.

Aceste considerente explică buletinul din Metz, simplu în aparență, dar absurd în realitate. Fiecare cuvânt din acest buletin este corect într-un anumit sens, dar întregul context, după cum se observă de la prima vedere, nu urmărește decât să producă o impresie cu totul falsă. Aceste considerente explică, de asemenea, în ce fel puteau ambele părți să pretindă victoria. Prusienii i-au respins pe francezi pînă cînd aceștia au ajuns sub acoperirea forturilor lor; apropiindu-se însă prea mult de aceste forturi prusienii au fost nevoiți la rîndul lor să se retragă. Iată tot ce se poate spune despre vestita „bătălie de la Metz“, care ar fi putut la fel de bine să lipsească cu totul, întrucît influența ei asupra mersului campaniei va fi egală cu zero. Trebuie să remarcăm că, în discursul său în Cameră, contele de Palikao a fost cu mult mai prudent.

„Ceea ce s-a petrecut — a spus el — n-ar putea fi numit o bătălie; au fost ciocniri răzlețe, și oricine se pricepe în ale războiului trebuie să-și dea seama că prusienii au suferit o înfrîngere și au fost nevoiți să părăsească linia de retragere a armatei franceze“.

Ultima afirmație a mareșalului a fost, pare-se, valabilă numai pentru un interval scurt de timp, deoarece trupele franceze care se retrăgeau au fost, fără îndoială, serios stînjinite de prusieni la Mars-la-Tour și Gravelotte.

Ce-i drept, era timpul ca Napoleon și armata lui să părăsească Metzul. În timp ce francezii zăboveau lîngă Moselle, cavaleria germană a traversat Meuse la Commercy și a distrus calea ferată care duce de acolo la Bar-le-Duc; ea a apărut și la Vigneulles, amenințînd din flanc coloanele care se retrăgeau de la Metz spre Verdun. La ce s-au încumetat acești cavaleriști vedem dintr-un exemplu al unuia din escadroanele lor care a intrat în Nancy, a strîns 50 000 de franci de la populație și a forțat pe locuitorii orașului să distrugă calea ferată. Dar unde este cavaleria franceză? Unde sînt cele 43 de regimente, care au făcut joncțiune cu cele 8 corpuri de armată, și cele 12 regimente ale cavaleriei de rezervă care sînt socotite ca făcînd parte din Armata de Rin?

În prezent singurul obstacol în calea germanilor îl constituie fortăreața Toul, dar și aceasta nu ar prezenta nici o însemnătate dacă nu ar domina calea ferată. Firește că germanii au nevoie de această cale ferată și de aceea, fără doar și

poate, vor lua măsuri pentru cucerirea cât mai grabnică a fortăreței, care, fiind de tip vechi, fără forturi detașate, este complet expusa bombardamentului. De bună seamă, vom auzi în curînd ca această fortăreață s-a predat după ce a fost bombardată de artileria de cîmp timp de vreo 12 ore sau poate chiar mai puțin.

Dacă într-adevăr Mac-Mahon, după cum declară ziarele franceze, părăsindu-și armata, la două zile după bătălia de la Wörth se afla în Nancy, putem presupune că corpul său de armată este complet dezorganizat și că această molimă a cuprins și trupele lui de Faily. Germanii înaintează acum spre Marna, aproape pe aceeași linie a frontului cu cele două armate franceze, avînd cîte una din ele în fiecare flanc. Direcția marșului lui Bazaine duce de la Metz, prin Verdun și St. Ménehould, spre Châlons, cea a germanilor — de la Nancy, prin Commercy și Bar-le-Duc, spre Vitry; trupele lui Mac-Mahon (deoarece, chiar dacă mareșalul s-a întîlnit cu împăratul la Châlons, el era, firește, fără armata sa) se îndreaptă undeva, înspre sud, dar, bineînțeles, tot în direcția Vitry. În felul acesta, joncțiunea celor două armate franceze devine pe zi ce trece mai îndoielnică; dacă trupele lui Douay nu au fost trimise la timp din Belfort, prin Vesoul și Chaumont, spre Vitry, ele vor trebui să caute să facă joncțiunea cu armata care trece prin Troyes și Paris, deoarece în curînd transportul de trupe franceze prin Vitry nu se va mai putea face pe calea ferată.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1720 din 18 august 1870

Însemnări despre război. — X

Deși generalul Moltke este bătrîn, planurile sale sînt, fără îndoială, străbătute de toată energia tinereții. Fără să se mulțumească cu faptul că odată și-a înfipt armata sa compactă între unul din flancurile francezilor și restul armatei acestora, acum el repetă aceeași manevră și, după cît se pare, cu același succes. Dacă Moltke ar fi continuat să înainteze direct spre Marna și doar ar fi hărțuit flancul drept și spatele frontului francezilor în timpul marșului lor paralel spre același loc, după părerea majorității criticilor militari acest lucru ar fi fost absolut suficient. Dar nici nu ne puteam aștepta ca el să-și deplaseze trupele cu o asemenea energie, cum s-a dovedit acum. Ceea ce noi am luat drept simple atacuri ale unor detașamente răzlețe asupra flancurilor descoperite și spatelui acestor lungi coloane în marș din Metz spre Verdun a fost, după cum reiese acum, doar o recunoaștere premergătoare unui atac cu forțe puternice. Trei sau patru corpuri de armată germane s-au deplasat pe linia unui semicerc în partea de sud a Metzului; marți dimineața * trupele lor de avangardă au ajuns la linia de marș a francezilor și i-au atacat prin surprindere. Armata franceză și-a început retragerea din Metz duminică; ciocnirile care au avut loc în seara aceleiași zile între Pange și fortul Bellecroix au întîrziat probabil această retragere, totuși ea a continuat luni și pînă marți încă nu se terminase. Retragerea s-a executat pe cel puțin două coloane separate, care au apucat-o pe cele două drumuri care se despart în Gravelotte, la 5 mile la vest de Metz. Dintre aceste două drumuri, cel din nord trece prin Doncourt și Étain, iar cel din sud — prin Mars-la-Tour și Fresnes, pentru a se uni apoi din nou la Verdun. Atacul germanilor a avut loc în apropiere

* — 16 august. — *Nota red.*

de Mars-la-Tour³³; lupta a durat toată ziua și s-a încheiat, potrivit comunicatului german, cu înfrîngerea francezilor, care au pierdut două drapele, 7 tunuri și 2 000 de prizonieri și au fost respinși înapoi spre Metz. Pe de altă parte, și Bazaine are pretenții la victorie. El declară că trupele sale i-au respins pe germani și au petrecut noaptea pe pozițiile cucerite. Totuși telegrama lui trimisă miercuri seara conține două afirmații foarte răuvestitoare. În telegramă Bazaine spune că marți a luptat toată ziua între Doncourt și Vionville; adică în această bătălie frontul lui se întindea pe distanța Doncourt-Vionville și era orientat spre vest, în timp ce germanii barau calea spre Verdun pe ambele drumuri. Cu toate pretențiile sale la succes, el nu poate totuși să spună că a curățat drumurile spre Verdun, sau cel puțin unul din ele. Dacă ar fi făcut acest lucru, ar fi fost de datoria lui să continue retragerea în aceeași noapte și cât se poate de repede, întrucît inamicul ar fi primit cu siguranță întăriri în dimineața următoare. El însă se oprește și petrece noaptea „pe pozițiile cucerite”, orice ar însemna aceste cuvinte. Nemulțumindu-se numai cu atât, el rămîne acolo și miercuri pînă la orele 4 după-amiază, și chiar și după aceea își face cunoscută nu intenția de a porni mai departe, ci de a amîna marșul cu încă cîteva ore, pentru a-și completa considerabil munițiile. Așadar, putem fi încredințați că și noaptea spre joi a petrecut-o tot acolo, și cum singurul loc unde-și putea completa munițiile era Metz, sîntem absolut îndreptățiți să tragem concluzia că „pozițiile cucerite” se aflau în spatele frontului, că drumul de retragere spre Verdun a fost și rămîne tăiat și că în momentul de față mareșalul Bazaine trebuie fie să se întoarcă înapoi la Metz, fie să încerce să scape de acolo pe un drum care trece mai înspre nord.

Dacă această presupunere este exactă — și nu vedem cum s-ar putea interpreta altfel informațiile de care dispunem —, înseamnă că o parte din armata franceză este din nou izolată de restul forțelor. Nu știm ce trupe ar fi putut trece spre Verdun luni și marți dimineața, înainte de sosirea germanilor. Evident însă că înapoi, spre Metz, a fost respinsă o parte considerabilă a forțelor și, oricît de prețioase ar fi aceste trupe, marea armată, care urmează să fie concentrată la Châlons, se va micșora cu același număr de trupe. Ce-i drept, mai există o porțiță prin care Bazaine ar putea încerca să se strecoare. În apropiere de granița belgiană trece o cale ferată, de la Thionville la Longuyon, Montmédy și Mézières

unde se întretaie cu calea ferată care duce spre Reims și Châlons; dar toate trupele care ar folosi această cale ferată de la graniță sau s-ar îndrepta doar spre ea ar putea fi împinse de inamicul care le urmărește pînă la graniță și silite ori să se predea, ori să treacă granița, unde ar fi dezarmate de belgieni. În plus, e puțin probabil ca pe această cale ferată îndepărtată să se găsească suficient material rulant pentru transportarea unui număr însemnat de trupe; și, în sfîrșit, am primit știri din Verdun că prusienii, care trebuie să fi trecut Moselle între Metz și Thionville, se găseau miercuri la Briey, pe drumul direct din Metz spre partea încă accesibilă a acestei căi ferate. Dacă Bazaine ar încerca să-și salveze trupele înfrînte mergînd în această direcție, în cel mai bun caz ar ajunge toate într-o stare de dezorganizare completă. O retragere prelungită, atunci cînd inamicul se află pe linia directă de comunicație a trupelor înfrînte, este o adevărată catastrofă. O dovadă sînt trupele lui Mac-Mahon, grupuri mici, care continuă să sosească la Châlons cu trenul. În ziua de 12 au sosit aproximativ 5 000 de oameni; în ce stare — să ne spună „Siècle”³⁴. Era o amestecătură de soldați din toate genurile de arme și din toate regimentele, fără arme, fără carușe, fără ranițe; cavaleriștii nu aveau cai, artileriștii nu aveau tunuri; o mulțime pestriță, dezorganizată și demoralizată, care ar avea nevoie de săptămîni întregi pentru a se organiza din nou în batalioane, escadroane și baterii. Ajunge că corespondenții refuză să descrie situația trupelor de linie din Châlons, de teamă să nu divulge lucruri care ar putea fi de folos inamicului.

Marea armată, care trebuia să se concentreze la Châlons, nu se va putea aduna niciodată acolo. După ce trupele lui Canrobert au fost regrupate o parte la Paris, o parte la Metz, la Châlons au rămas numai 18 batalioane din garda mobilă, care într-un asemenea război ca cel actual nici nu merită să fie menționate. De atunci, din Paris s-a trimis într-acolo puțină infanterie marină; două divizii rămase din corpul de armată al lui Douay — dacă dispozițiile lui Bazaine au mai păstrat vreo rațiune — trebuie să fi sosit pînă acum. S-ar putea să se mai afle acolo și cîteva batalioane patru, dar, bineînțeles, nu multe. În următoarele zile s-ar putea să sosească oîteva din regimentele de curînd formate din jandarmi și douaniers *. Probabil că vor veni și cîteva detașamente mici

* — vameși. — *Nota trad.*

de francitiori ³⁵ ; lăsînd însă la o parte toți acești recruți neinstruiți, principala parte a acelei mari armate care poate fi concentrată la Châlons înainte de sosirea germanilor va fi formată, oricare ar fi împrejurările, din trupele care se retrag din Metz. Și ce reprezintă acum aceste trupe, după luptele de marți, vom mai afla.

Numirea generalului Trochu comandant al armatei care urmează să apere Parisul foarte scurt timp după numirea sa în funcția de comandant al corpului 12 armată „format la Paris” dovedește că nu există nici o intenție de a se trimite pe front masa de trupe aflate acum în Paris. Parisul trebuie ținut în frâu. Dar cine-l va putea ține atunci cînd acolo se va afla adevărul în legătură cu bătălia de marțea trecută?

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1721 din 19 august 1870

Criza războiului

Împăratul a părăsit armata, dar geniul său rău a rămas cu ea, acel geniu rău care l-a făcut ca, arzînd de nerăbdare, să se pripească cu declarația de război, iar apoi, după declanșarea acestuia, să fie incapabil de a lua vreo hotărîre. Armata trebuia să fie gata de marș cel mai tîrziu la 20 iulie. A sosit și 20 iulie, dar nimic nu era încă făcut. În ziua de 29, la Metz, Napoleon al III-lea a preluat comanda supremă ; atunci mai era încă timp pentru a înainta, aproape fără să întîmpine rezistență, chiar pînă la Rin ; armata însă nu s-a urnit din loc. Se pare că se ajunsese cu ezitățile atît de departe, încît împăratul nu s-a putut hotărî nici dacă în general trebuie să atace, sau să ocupe o poziție de apărare. Unitățile din capul coloanelor germane porniseră din toate direcțiile spre Palatinat și în fiecare zi te puteai aștepta la un atac din partea lor. Cu toate acestea, francezii rămîneau la graniță pe pozițiile lor, destinate unei ofensive care nu a fost întreprinsă nici odată, dar cu totul nepotrivite pentru apărare care, totuși, avea să devină în curînd singura lor ieșire. Nehotărîrea, care s-a prelungit de la 29 iulie la 5 august, a caracterizat întreaga campanie. Armata franceză, plasată în imediata apropiere a graniței, nu avea unități de avangardă la distanța necesară față de forțele principale ; pentru înlăturarea acestui neajuns existau numai două căi : unitățile de avangardă sau să fie împinse înainte pe teritoriul inamicului, sau să rămînă la graniță pe pozițiile ocupate, iar forțele principale, concentrate mai compact, să se retragă la o distanță de o zi de marș. Dar primul plan ar fi dus la ciocniri cu inamicul în împrejurări pe care împăratul nu le-ar fi putut influența în nici un fel, în timp ce al doilea plan prezenta imposibilitatea, din punct de vedere politic, de a se executa o retragere încă înaintea pri-

mei bătălii. Astfel ezitățile au continuat și nu s-a întreprins absolut nimic, ca și cînd s-ar fi contat pe faptul că și inamicul se va molipsi de nehotărîre și se va abține și el să înainteze. Inamicul însă s-a pus în mișcare. Exact cu o zi înainte ca toate trupele sale să fi ajuns pe front, la 4 august, el s-a hotărît să profite de dispunerea defectuoasă a trupelor franceze. Bătălia de la Wissembourg a îndepărtat încă și mai mult trupele lui Mac-Mahon și ale lui de Faily de centrul pozițiilor francezilor, iar la 6 august, cînd germanii erau complet pregătiți, Armata a treia a lor a înfrînt la Wörth cele șase divizii ale lui Mac-Mahon, respingîndu-le, împreună cu cele două divizii care-i mai rămăseseră lui de Faily, prin Saverne spre Lunéville. Între timp unitățile de avangardă ale Armatelor întii și a doua au zdrobit trupele lui Frossard și o parte din trupele lui Bazaine la Spichern, respingînd tot centrul și flancul stîng al francezilor înapoi spre Metz. Astfel, între cele două armate franceze care se retrăgeau se întindea întreaga Lorenă, și în acest coridor larg s-a avîntat cavaleria germană, urmată de infanterie, pentru a exploata cît mai bine avantajul obținut. Prințului moștenitor i s-au făcut imputări că nu a urmărit armata învinsă a lui Mac-Mahon pînă la Saverne și mai departe. După bătălia de la Wörth însă, urmărirea s-a efectuat după toate regulile. De îndată ce trupele zdrobite au fost împinse spre sud la o asemenea distanță, încît nu se mai puteau uni cu restul armatei franceze decît pe un drum ocolit, urmăritorii s-au îndreptat direct spre Nancy, ținîndu-se tot timpul între cele două armate. Acest mod de a urmări (la care a recurs și Napoleon I după bătălia de la Iena³⁶) este, așa cum o arată acum rezultatele, cel puțin tot atît de eficient ca și un marș imediat în urma unui inamic care caută să se salveze prin fugă. Rămășițele celor opt divizii fie că au fost izolate de forțele principale, fie că au făcut joncțiunea cu acestea într-o stare de completă dezorganizare.

Altî despre urmările nehotărîrii care a caracterizat începutul campaniei. Ne-am fi putut aștepta, firește, să nu se mai repete aceeași greșală. Împăratul predase comanda supremă mareșalului Bazaine, iar mareșalul Bazaine ar fi trebuit să știe în orice caz că, indiferent dacă el va acționa sau nu, inamicul nu va sta cu mîinile încrucișate.

Distanța Forbach—Metz este ceva mai mică de 50 de mile. Majoritatea corpurilor de armată aveau de parcurs mai puțin de 30 de mile. În trei zile ele ar fi putut ajunge toate cu bine sub acoperirea Metzului, iar în a patra zi ar fi putut

incepe retragerea spre Verdun și Châlons, căci nu mai putea încăpea nici o îndoială asupra necesității acestei retrageri. Cele opt divizii ale lui Mac-Mahon și cele două divizii care-i mai rămăseseră generalului Douay — mai mult de o treime din întreaga armată — după cit se pare nu puteau face joncțiunea cu Bazaine într-un punct mai apropiat decît Châlons. Bazaine dispunea de 12 divizii, inclusiv garda imperială; astfel, chiar și după ce i s-au alăturat cele 3 divizii ale lui Canrobert, efectivul armatei lui, împreună cu cavaleria și artileria, nu putea să treacă de 180 000 de soldați, forțe absolut insuficiente pentru o întîlnire cu inamicul pe cîmpul de bătălie. De aceea, dacă nu intenționa să dea întreaga Franță pe mîna inamicului invadator și să se lase el însuși blocat într-un loc în care foamea l-ar fi silit curînd fie să se predea, fie să dea lupta în condiții dictate de inamic, atunci s-ar părea că el nu ar fi trebuit să se îndoiască nici un moment de necesitatea unei retrageri imediate din Metz. Totuși nu se urnește din loc. La 11 august cavaleria germană ajunge deja la Lunéville, el însă nu dă nici un semn de plecare. În ziua de 12 cavaleria trece Moselle, face rechiziții în Nancy, distruge calea ferată între Metz și Frouard și-și face apariția la Pont-à-Mousson. La 13 august infanteria germană ocupă Pont-à-Mousson și din acest moment germanii devin stăpîinii ambelor maluri ale Mosellei. În sfîrșit, duminică 14 august, Bazaine începe să-și treacă trupele pe malul stîng al rîului. Are loc lupta de la Pange, în urma căreia, evident, retragerea este iarăși aminată; se poate presupune că adevărata retragere spre Châlons a început luni, cînd au fost trimise convoaiele grele și artileria. Dar în aceeași zi cavaleria germană se afla de cealaltă parte a Meusei, la Commercy și Vigneulles, la o distanță nu mai mare de 10 mile de linia de retragere a francezilor. Cîte trupe au plecat luni și în zorii zilei de marți, n-am putea spune; pare însă sigur că atunci cînd corpul 3 armată german și cavaleria de rezervă au atacat marți 16 august, pe la ora 9 dimineața, coloanele în marș în apropiere de Mars-la-Tour, forțele principale se aflau încă în urmă. Rezultatul se cunoaște; retragerea lui Bazaine a fost în întregime oprită. După cum reiese din propriile lui telegrame din 17 august, în cel mai bun caz el a reușit doar să se mențină pe poziție, în timp ce singura lui dorință era s-o părăsească.

Miercuri 17 august, ambele armate par să-și fi acordat o mică pauză, joi însă toate speranțele pe care Bazaine le-ar

mai fi putut nutri cu privire la reușita retragerii lui s-au spulberat. În dimineața acelei zile prusienii l-au atacat și, după o luptă care a durat 9 ore,

„armata franceză a fost complet zdrobită, comunicațiile ei cu Parisul tăiate și ea aruncată înapoi spre Metz”³⁷.

În seara aceleiași zile sau în ziua următoare, Armata de Rin a fost nevoită să se înapoieze în fortăreața pe care o părăsise la începutul săptămânii. Întrucît armata este blocată acolo, germanilor le va fi ușor să-i taie toate căile de aprovizionare, cu atît mai mult cu cît regiunea este complet secătuită de îndelungata staționare a trupelor, iar tot ce mai poate fi rechiziționat armata asediatoare va folosi, cu siguranță pentru uzul ei propriu. În felul acesta, foamea îl va sili curînd pe Bazaine să treacă la acțiune, în ce direcție însă este greu de spus. O mișcare spre vest ar fi, firește, stăvilită de forțele covârșitoare ale inamicului; o mișcare spre nord este deosebit de primejdioasă; o ieșire spre sud-est ar reuși, probabil, în parte, dar n-ar avea rezultate imediate. Chiar dacă ar răzbi pînă la Belfort sau Besançon cu o armată dezorganizată, el nu ar putea exercita o influență cît de cît simțitoare asupra soartei campaniei. Iată în ce situație a ajuns armata franceză datorită nehotărîrii din cea de-a doua perioadă a campaniei. Fără îndoială că guvernul din Paris cunoaște bine acest lucru. O dovadă în acest sens o constituie rechemarea gărzii mobile din Châlons la Paris. Din momentul în care forțele principale ale lui Bazaine au fost izolate, poziția de la Châlons, care nu era decît un simplu punct de adunare a trupelor, a pierdut orice importanță. Următorul punct de adunare a tuturor forțelor este în prezent Parisul, și într-acolo trebuie ele să se îndrepte de acum încolo. Nu există însă forțe în stare să opună rezistență pe cîmpul de bătălie Armatei a treia germane, care probabil se îndreaptă acum spre capitală. Curînd francezii se vor putea convinge în practică dacă fortificațiile Parisului merită sau nu cheltuielile făcute.

Deși o asemenea catastrofă finală amenința de cîteva zile, totuși nu-ți vine să crezi că ea s-a produs într-adevăr. Realitatea a întrecut toate așteptările. Cu două săptămîni în urmă, englezii făceau diferite ipoteze în legătură cu urmările posibile ale victoriei armatei franceze în prima mare bătălie. Ei se temeau mai ales de pericolul pe care l-ar prezenta un asemenea succes inițial, prin faptul că i-ar da lui Napoleon al III-lea prilejul să încheie în pripă o pace în detrimentul Bel-

giei. În această privință însă s-au liniștit repede. Bătăliile de la Wörth și Forbach au arătat că degeaba s-au așteptat armatele franceze la un triumf spectaculos. Faptul că Germania, așa cum s-a văzut, nu avea de ce să se teamă de Franța, părea să promită un sfârșit rapid al războiului. Se credea că în curînd va trebui să vină vremea cînd francezii vor recunoaște că încercarea de a se opune unificării Germaniei sub hegemonia Prusiei a dat greș, că, prin urmare, nu mai au de ce să lupte din moment ce nu mai e de presupus că germanii vor continua un război primejdios și nesigur după ce au obținut recunoașterea dorită. Primele cinci zile ale acestei săptămîni au schimbat din nou radical fața lucrurilor. După cît se vede, puterea militară a Franței a fos complet zdrobită, și pentru moment se pare că ambiția germanilor nu poate fi stăvilită decît de cumpătarea germană, foarte îndoielnică de altfel. Deocamdată nu putem încă aprecia rezultatele politice ale acestei îngrozitoare catastrofe. Nu putem decît s-o contemplăm, uimiți de proporțiile și neprevăzutul ei și să admirăm felul în care au suportat-o trupele franceze. Faptul că după patru zile de lupte aproape neîtrerupte, duse în cele mai nefavorabile condiții posibile, în a cincea zi ele au rezistat 9 ore în șir atacului unor forțe cu mult superioare numericește, face cea mai mare cinste curajului și fermității lor. Niciodată, nici chiar în cele mai victorioase campanii, armata franceză nu s-a acoperit de o glorie mai binemeritată ca în catastrofala ei retragere din Metz.

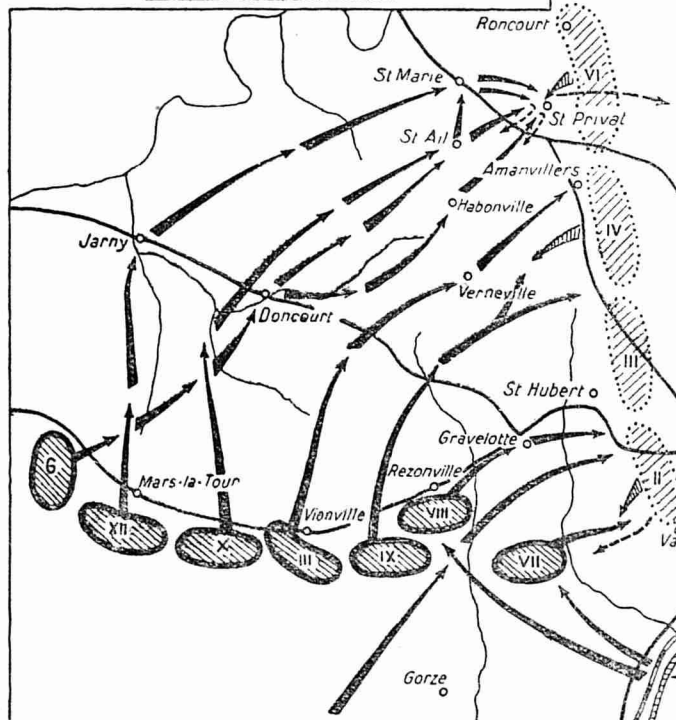
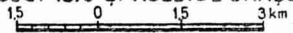
Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1722 din 20 august 1870

Însemnări despre război. — XI

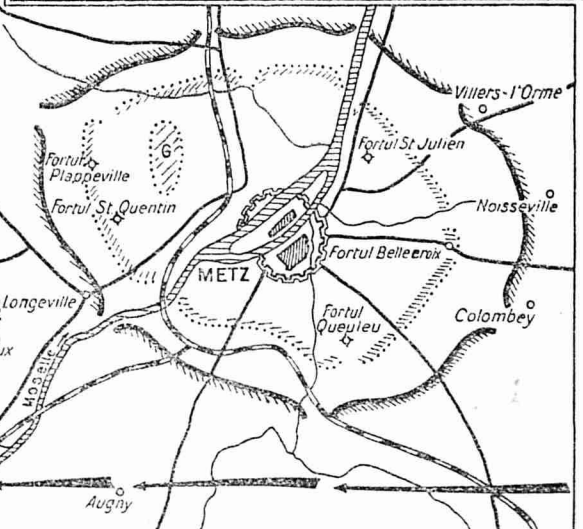
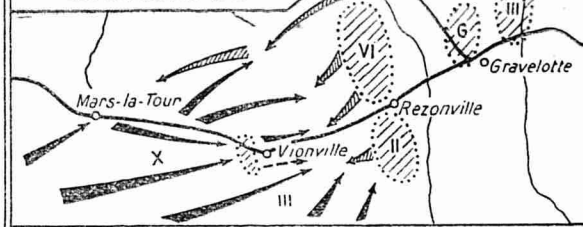
Deși nu cunoaștem încă nici un fel de amănunte asupra celor trei bătălii îngrozitoare care au avut loc săptămîna trecută în jurul Metzului, sîntem totuși destul de informați pentru a ne face acum o imagine clară asupra celor întîmplate în realitate.

Germanii au pornit bătălia de duminică 14 august cu intenția de a opri retragerea francezilor spre Verdun. S-a observat că duminică după-amiază rămășițe ale corpului de armată al lui Frossard au trecut Moselle în direcția Longeville ; pregătiri de plecare s-au observat și la trupele dispuse în tabără la est de Metz. Corpul 1 armată (din Prusia de est) și corpul 7 (din Westfalia și Hanovra) au primit ordin de atac. Aceste corpuri de armată i-au urmărit pe francezi pînă cînd au ajuns ele însele sub focul forturilor. Francezii însă, prevăzînd această mișcare, și-au concentrat din timp forțe masive pe poziții acoperite în valea Mosellei și într-o viroagă îngustă, prin care curge de la est la vest un pîrîiaș care se varsă în Moselle la nord de Metz. Această masă de trupe s-a năpustit pe neașteptate asupra flancului drept al germanilor, care suferiseră deja pierderi de pe urma focului forturilor și, după cum se comunică, i-a silit să se retragă în derută. Probabil că după aceea francezii s-au retras din nou, întrucît se știe precis că germanii au menținut acea parte a cîmpului de bătălie care se află în afara razei de acțiune a focului forturilor și că s-au retras în bivuacurile lor de mai înainte abia după ivirea zorilor. Deținem aceste amănurte atît din corespondența particulară a unor persoane care au luat parte la bătălie, cît și din scrisoarea unui corespondent din Metz, publicată în numărul de luni al lui „Manchester Guardian”³⁸ ; acest corespondent a fost luni dimineața pe cîmpul de bătaie și l-a găsit ocupat de prusieni, care dădeau ajutor francezilor

**BĂTĂLIA DE LA GRAVELOTTE-ST. PRIVAT
DIN 18 AUGUST 1870 ȘI ASEDIUL ORĂȘULUI METZ**

**BĂTĂLIA DE LA MARS-LA-TOUR
DIN 16 AUGUST 1870**

ARMATA PRUSIANĂ

ARMATA FRANCEZĂ

ASEDIUL ORĂȘULUI METZ

Disponerea trupelor II, III, VII, VIII, IX, X, XII Corpuri de armată
și operațiile militare G Garda

Disponerea trupelor II, III, IV, VI Corpuri de armată
și operațiile militare G Garda

Trupele prusiene Trupele franceze

răniți rămași acolo. Într-un anumit sens, ambele părți pot afirma că și-au atins țelurile urmărite în această bătălie: francezii i-au atras pe germani într-o cursă și le-au pricinuit pierderi grele, germanii au împiedicat retragerea francezilor pînă cînd prințul Frederic Carol a putut atinge linia pe care trebuia să se execute această retragere. Din partea germanilor au participat la bătălie două corpuri de armată sau 4 divizii, din partea francezilor — corpurile de armată ale lui Decaen și Ladmirault și o parte din gardă, adică peste 7 divizii. În această bătălie, francezii au avut deci o importantă superioritate numerică. Se mai spune că pozițiile lor au mai fost considerabil întărite prin locașuri și șanțuri de tragere, de unde ei trăgeau cu mai mult sînge decît de obicei.

Pînă marți 16 august, Armata de Rin nu începuse încă să se retragă în ansamblu spre Verdun. În acest timp trupele din capul coloanelor prințului Frederic Carol — corpul 3 armata (brandenburgic) — ajunseseră în împrejurimile localității Mars-la-Tour. Ele au atacat imediat și timp de 6 ore au fixat armata franceză. Mai tîrziu le-au venit în ajutor corpul 10 armată (din Hanovra și Westfalia) și unități din corpul 8 (renan) și 9 (din Schleswig-Holstein și Mecklenburg), împreună cu care nu numai că și-au menținut pozițiile, dar l-au aruncat pe inamic înapoi, au capturat două drapele, 7 tunuri și au luat peste 2 000 de prizonieri. Forțele adverse erau formate din corpurile de armată ale lui Decaen, Ladmirault și Frossard și cel puțin o parte din corpul de armată al lui Canrobert (care venise la Metz din Châlons în cursul ultimelor zile, cînd calea ferată prin Frouard era încă liberă) și din gardă, în total 14—15 divizii. Așadar, cele 8 divizii germane trebuiau din nou să facă față unor forțe superioare numericește, chiar dacă la această bătălie nu participau toate trupele lui Bazaine, ceea ce este foarte probabil. Acest lucru trebuie reținut, deoarece comunicatele franceze continuă să motiveze toate înfrîngerile francezilor prin permanenta superioritate numerică a inamicului. Că retragerea francezilor a fost într-adevăr oprită, reiese limpede din faptul că ei înșiși vorbesc de lupte de arier-gardă, care ar fi avut loc în ziua de 17 august la Gravelotte, adică la mai bine de 5 mile în spatele pozițiilor ocupate de ei la 16 august. În același timp, faptul că marți germanii au putut să acționeze ofensiv doar cu 4 corpuri de armată dovedește că succesul obținut de ei nu a fost deplin. Căpitanul Jeannerod, care la 17 august a sosit de la Briey la Conflans, a găsit aici două regimente de cavalerie din garda franceză

complet extenuate și care o rupeau la fugă de îndată ce aveau strigătul „vin prusacii!”. Aceasta dovedește că chiar dacă în seara zilei de 16 august drumul care trecea pe la Etain nu se afla încă efectiv în mâinile germanilor, aceștia erau totuși atât de aproape, încît orice retragere pe această șosea fără o nouă luptă devenise imposibilă. După cît se pare însă, Bazaine a renunțat la orice intenție de retragere, deoarece s-a consolidat pe o poziție foarte puternică lângă Gravelotte și a așteptat acolo atacul germanilor, care a urmat la 18 august.

Platoul peste care trece drumul ce duce de la Mars-la-Tour prin Gravelotte spre Metz este tăiat de un șir de rișe adînci, formate de pîriurile care curg de la nord spre sud și se varsă în Moselle. Una din aceste rișe se află chiar în fața localității Gravelotte (la vest de ea), alte două șerpuiesc paralel, în spatele celei dintîi. Fiecare din ele formează o puternică poziție de apărare și toate au fost întărite și mai mult prin fortificații de pămînt, precum și prin baricade și creneluri, construite în curțile fermelor și în satele situate în puncte importante sub raport tactic. Să înfrunte inamicul pe această poziție puternic întărită, să-l lase să-și frîngă acolo gîtul, în sfîrșit, să-l arunce înapoi printr-un puternic „retour offensif” * și, astfel, să elibereze drumul spre Verdun — aceasta era, evident, singura speranță ce-i mai rămăsese lui Bazaine. Dar ofensiva s-a executat cu forțe atît de numeroase și cu atîta energie, încît inamicul a cucerit o poziție după alta și Armata de Rin a fost împinsă înapoi pînă în imediata apropiere a tunurilor din Metz. Împotriva a 14 sau 15 divizii franceze au acționat efectiv 12 divizii germane și alte 4 au rămas în rezervă. Numărul trupelor care au luat parte la bătălie de-o parte și de alta a fost aproape egal, germanii avînd o oarecare superioritate, deoarece 4 din cele 6 corpuri de armată ale lor erau aproape intacte; dar această neînsemnată superioritate numerică în nici un caz nu putea să înlocuiască tăria pozițiilor francezilor.

Opinia publică franceză nu se hotărăște încă să recunoască întreaga realitate a situației care s-a creat pentru Bazaine și armata lui, situație asemănătoare aceleia în care generalul Bonaparte l-a pus pe Wurmser la Mantua în 1796 și pe Mack la Ulm în 1805³⁹. Faptul că, după o campanie de două săptămîni, strălucita Armată de Rin, speranța și pavăza Franței, nu are altă alegere decît sau să încerce să se strecoare prin frontul inamic în condiții care i-ar putea fi fatale,

* — contraofensivă. — *Nota trad.*

sau să capituleze depășește tot ceea ce francezii se pot sili singuri să creadă. Ei caută tot felul de explicații. După părerea unora, Bazaine, ca să zicem așa, se sacrifică pentru ca astfel Mac-Mahon și Parisul să oștițe timp. În timp ce Bazaine ține în loc, în fața Metzului, două din cele trei armate germane, Parisul își poate organiza apărarea, iar Mac-Mahon are timp să-și creeze o nouă armată. Bazaine rămâne deci la Metz nu pentru ca n-are încotro, ci pentru că așa cer interesele Franței. Ne întrebăm însă unde sînt elementele noii armate a lui Mac-Mahon? Ele se reduc la corpul lui de armată, care numără în prezent cel mult 15 000 de oameni; rămășițele trupelor lui de Faily, dezorganizate și risipite în urma unei retrageri îndelungate, efectuate pe un drum ocitor — se spune că el ar fi ajuns la Vitry-le-François doar cu 7 000—8 000 de oameni; poate una din diviziile lui Canrobert; cele două divizii ale lui Felix Douay, despre care, pe cît se pare, nimeni nu știe unde se găsesc — deci, în total, aproximativ 40 000 de oameni, inclusiv infanteria marină, care face parte din proiectata expediție în Marea Baltică. Această cifră cuprinde toate batalioanele și escadroanele care i-au mai rămas Franței din vechea ei armată aflată în afara Metzului. La ea se mai adaugă batalioanele patru. Ele, pare-se, sosesc acum la Paris în număr destul de mare, dar sînt completate în cea mai mare parte cu recruți. Totalul acestor trupe se ridică la aproximativ 130 000—150 000 de oameni; în ceea ce privește însă calitatea, această nouă armată nu poate fi comparată cu vechea Armată de Rin. Vechile ei regimente de bună seamă că au suferit foarte mult de pe urma demoralizării. Noile batalioane au fost formate în cea mai mare grabă, au în rîndurile lor numeroși recruți și nu pot fi tot atît de bine completate cu cadre de ofițeri ca vechea armată. Greutatea specifică a artileriei și a cavaleriei pare-se că este foarte mică; grosul cavaleriei se află la Metz, iar stocurile necesare pentru înzestrarea noilor baterii, harnașamentul etc. par să existe, în unele cazuri, numai pe hîrtie. Jeannerod citează un asemenea exemplu în numărul de duminică al ziarului „Temps”. În ceea ce privește garda mobilă, se pare că, după ce a fost adusă de la Châlons înapoi la Saint Maur, lângă Paris, s-a destrămat cu totul din lipsă de provizii. Și ca să oștițe timp pentru înjgheburile unor asemenea trupe, Franța trebuie să-și sacrifice în întregime cea mai bună armată. Și aceasta este realmente sacrificată dacă-i adevărat că se află blocată la

Metz. În cazul că Bazaine și-a pus intenționat armata într-o asemenea situație, atunci el a comis o greșeală în comparație cu care toate greșelile săvârșite pînă acum în acest război nu înseamnă nimic. În ceea ce privește zvonurile despre retragerea lui Bazaine din Metz și joncțiunea lui cu Mac-Mahon la Montmédy, puse ieri în circulație de ziarul „Standard”⁴⁰, ele au fost destul de convingător dezmințite astăzi de dimineață de autorul cronicii militare a aceluiași ziar. Chiar dacă unele detașamente ale armatei lui Bazaine au reușit să se strecoare spre nord în cursul ultimelor lupte de la Mars-la-Tour sau după aceea, grosul armatei lui se află totuși blocat la Metz.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1725 din 24 august 1870

Insemnări despre război. — XII

Ultimele două evenimente ale războiului sînt : prințul moștenitor a înaintat pînă dincolo de Châlons, iar Mac-Mahon și-a retras din Reims — nu se știe încă precis unde — întreaga sa armată. Potrivit comunicatelor franceze, Mac-Mahon găsește că războiul se desfășoară cu prea mare încetineală ; se spune că, pentru a-i grăbi deznodămîntul, el a pornit din Reims în ajutorul lui Bazaine. Aceasta într-adevăr ar grăbi declanșarea crizei aproape definitive.

În articolul nostru de miercuri evaluam trupele lui Mac-Mahon la 130 000—150 000 de oameni, considerînd că i s-au alăturat toate trupele din Paris *. Am avut dreptate cînd am presupus că el avea la Châlons rămășițele propriilor sale trupe și ale trupelor lui de Failly, precum și cele două divizii din corpul de armată al lui Douay, care au sosit acolo, după cum știm acum, pe calea ferată, făcînd un ocol prin Paris ; la Châlons mai erau apoi infanteria marină și alte unități din corpul baltic. Aflăm însă acum că în forturile din jurul Parisului se mai găsesc încă trupe de linie, că o parte din trupele lui Mac-Mahon și Frossard, în special cavaleria, au fost aduse înapoi la Paris pentru a fi regrupate acolo și că în tabăra lui Mac-Mahon au rămas doar 80 000 de oameni din trupele regulate. De aceea putem reduce cifra din evaluarea noastră cu 25 000 de oameni, stabilind efectivul maxim al trupelor lui Mac-Mahon la 110 000—120 000 de oameni, dintre care o treime o formează recruții neinstruiți. Cu această armată ar fi pornit el, cică, spre Metz, în ajutorul lui Bazaine !

În momentul de față, adversarul cel mai apropiat și mai direct a lui Mac-Mahon este armata prințului moștenitor.

* Vezi volumul de față, pag. 69. — *Nota red.*

După cum ni s-a comunicat telegrafic din Bar-le-Duc, la 24 august, unități de gardă ale acestei armate au ocupat fosta tabără de la Châlons. De aici putem trage concluzia că statul-major se afla în acel moment în acest oraș. Cel mai apropiat drum al lui Mac-Mahon spre Metz trece prin Verdun. De la Reims la Verdun sînt, pe un drum de țară aproape drept, 70 de mile bune ; pe șoseaua care trece prin St. Ménehould sînt peste 80 de mile. În plus, aceasta trece prin tabăra de la Châlons, adică prin dispozitivul german. Distanța dintre Bar-le-Duc și Verdun este de mai puțin de 40 de mile.

Astfel, dacă Mac-Mahon se îndreaptă spre Verdun pe unul din drumurile amintite, nu numai că armata prințului moștenitor poate să-i cadă în flanc în timpul marșului, dar ea poate să și treacă Meuse și să facă joncțiunea cu celelalte două armate germane între Verdun și Metz, și anume cu mult înainte ca Mac-Mahon să reușească să ajungă din Verdun pe malul drept al Meusei. Situația nu s-ar schimba cîtuși de puțin chiar dacă prințul moștenitor ar înainta pînă la Vitry-le-François sau dacă ar avea nevoie de o zi în plus pentru a-și concentra trupele dispersate în timpul marșului ; atît de mare este avansul pe care-l are.

În aceste împrejurări este îndoielnic că Mac-Mahon va folosi unul din drumurile menționate și nu se va îndepărta fără zăbavă din raza directă de acțiune a armatei prințului moștenitor, preferînd șoseaua care duce de la Reims prin Vouziers, Grandpré și Varennes spre Verdun, sau prin Vouziers, spre Stenay, unde ar trece Meuse, îndreptîndu-se apoi spre sud-est către Metz. Aceasta însă nu i-ar crea decît un avantaj de moment, dublînd în schimb șansele unei înfrîngerii definitive. Ambele căi ar însemna ocoluri mai mari și i-ar da prințului moștenitor și mai mult răgaz ca să facă joncțiunea cu trupele din fața Metzului, pentru a opune astfel lui Mac-Mahon și Bazaine o forță covîrșitoare din punct de vedere numeric.

Așadar, indiferent ce drum ar alege Mac-Mahon ca să ajungă la Metz, el nu poate scăpa de prințul moștenitor care în plus mai are și posibilitatea de a alege să dea bătălia cu inamicul fie numai cu forțele proprii, fie împreună cu celelalte armate germane. De aici reiese clar că marșul lui Mac-Mahon pentru a-i veni în ajutor lui Bazaine ar fi o greșeală grosolană atîta timp cît nu a scăpat complet de prințul moștenitor. Pentru a ajunge la Metz, drumul lui cel

mai scurt, mai rapid și mai sigur trece direct prin rîndurile Armatei a treia germane. Dacă ar porni direct asupra ei și ar ataca-o oriunde ar întîlni-o, înfrîngînd-o și urmărind-o timp de cîteva zile în direcția sud-est, pentru a pătrunde adînc cu armata lui victorioasă între ea și celelalte două armate germane — procedînd întocmai așa cum îi fusese deja demonstrat de prințul moștenitor —, atunci și numai atunci ar putea avea șanse să ajungă la Metz și să-l elibereze pe Bazaine. Putem fi însă încredințați că, dacă s-ar fi simțit în stare să procedeze astfel, n-ar fi pregetat o clipă. În felul acesta, retragerea din Reims capătă alt aspect. Ea este mai degrabă o încercare a lui Mac-Mahon de a scăpa de prințul moștenitor decît o mișcare făcută pentru a-l ajuta pe Bazaine împotriva lui Steinmetz și Frederic Carol. Și din acest punct de vedere ea constituie cea mai mare greșală care se putea face. Retragerea lasă toate comunicațiile directe cu Parisul în mîinile inamicului; ea duce ultimele trupe disponibile ale Franței de la centru spre periferie și le plasează în mod intenționat la o distanță mult mai mare de centru decît se află în prezent chiar inamicul. O asemenea mișcare putea fi justificată doar dacă ar fi fost executată cu forțe mult superioare numericește; în cazul de față însă, ea a fost întreprinsă cu forțe din cale afară de slabe și cu perspectiva unei înfrîngerii aproape sigure. La ce va duce această înfrîngere? Oriunde s-ar produce ea, rămășițele armatei învinse vor fi aruncate și mai departe de Paris, spre granița de nord, unde ar putea fi împinse pe teritoriul neutru sau silit să capituleze. Dacă Mac-Mahon a executat într-adevăr mișcarea amintită, atunci el își pune cu bună știință armata exact în situația în care a pus Napoleon I în 1806 armata prusiană la Iena prin marșul lui de flanc în jurul marginii de sud a pădurii turingiene. O armată mai slabă numericește și cu un moral scăzut este plasată în mod intenționat într-o poziție din care, în cazul unei înfrîngerii, singura cale de retragere va fi o fișie îngustă de pămînt care duce spre un teritoriu neutru sau spre mare. Napoleon i-a silit pe prusieni să capituleze prin faptul că a ajuns la Stettin înaintea lor⁴¹. Trupele lui Mac-Mahon vor trebui, probabil, să se predea pe acea îngustă fișie de pămînt francez care pătrunde în teritoriul Belgiei între Mézières și Charlemont—Givet⁴². În cel mai fericit caz ele se pot salva retrăgîndu-se spre fortărețele din nord — Valenciennes, Lille etc. —, unde oricare ar fi

împrejurările nu vor prezenta nici o primejdie. Și atunci Franța va fi la cheremul invadatorului.

Întregul plan pare atît de absurd, încît nu poate fi explicat decît prin necesități de ordin politic. Seamănă mai curînd cu un coup de désespoir *. Îți face impresia că se încearcă să se întreprindă ceva, să se meargă la risc înainte de a se admite ca Parisul să-și dea pe deplin seama de adevărata stare a lucrurilor. Acesta nu este planul unui strateg, ci planul unui „algerian”⁴³ obișnuit să lupte împotriva unor trupe neregulate, nu este planul unui soldat, ci planul unui aventurier politic și militar de teapa acelorora care în cursul ultimilor 19 ani au făcut în Franța tot ce le-a trecut prin cap. Cuvintele cu care se zice că Mac-Mahon a încercat să justifice această hotărîre confirmă întru totul cele de mai sus. „Ce s-ar spune” dacă el n-ar sări în ajutorul lui Bazaine? Da, dar „ce s-ar spune” dacă el ar ajunge într-o situație și mai proastă decît aceea în care a ajuns Bazaine? Iată cel de-al doilea Imperiu în toată splendoarea lui. Să salvezi aparențele și să ascunzi înfrîngerile, acesta este cel mai important lucru! Napoleon a mizat totul pe o carte și a pierdut; iar acum Mac-Mahon, cînd șansele lui de cîștig sînt de 1 la 10, se pregătește și el să joace „va banque”. Cu cît Franța se va debarasa mai repede de asemenea oameni, cu atît va fi mai bine pentru ea. Asta-i singura ei speranță.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1727 din 26 august 1870

---

* — act desperat. — Nota trad.

Însemnări despre război. — XIII ⁴⁴

Ieri s-a transmis un comunicat telegrafic care a făcut mare senzație printre confracții noștri din presă. În acest comunicat primit din Berlin se anunța că marele cartier general al regelui a fost mutat la Bar-le-Duc, corpurile de armată ale Armatelor întâi și a doua au rămas pe poziție, înfruntând armata lui Bazaine, iar restul forțelor armate germane „au pornit cu hotărîre spre Paris”.

Pînă acum mișcările armatelor germane erau ținute secret în cursul efectuării lor. Numai după ce mișcarea părea terminată și lovitura era dată, aflam în ce direcție s-au îndreptat trupele. Pare ciudat că acest sistem este dintr-o dată schimbat, că taciturnul Moltke, fără vreun motiv evident, declară deodată întregii lumi că el se îndreaptă spre Paris și, mai mult, „cu hotărîre”.

Totodată aflăm că unitățile de avangardă ale prințului moștenitor se apropie tot mai mult de Paris, iar cavaleria lui se deplasează tot mai departe spre sud. Se spune că temuții ulani au fost văzuți chiar și în Chateau-Thierry, aproape la jumătatea drumului dintre Châlons și Paris.

Nu există oare aici motive speciale, nu prea clare la prima vedere, în virtutea cărora acest comunicat în legătură cu intențiile regelui Prusiei este dat tocmai acum, și, în același timp, cavaleria germană devine mult mai activă?

Să confruntăm cîteva date. Luni seara, pe 22, Mac-Mahon și-a început marșul, trecînd prin Reims, pe drumul spre Rethel, și timp de peste 14 ore coloanele lui au trecut fără întrerupere prin oraș. Miercuri seara, dacă nu mai devreme, știrea aceasta a putut să ajungă la cartierul general german. Această mișcare poate să însemne un singur lucru: intenția de a-l elibera pe Bazaine din cursa în care a căzut. Pe măsură ce ar înainta în direcția aleasă de el, Mac-Mahon

și-ar primejdui din ce în ce mai mult comunicațiile cu Parisul și drumul său de retragere și s-ar plasa din ce în ce mai mult între armata germană și granița belgiană. Dacă trece pe celălalt mal al Meusei, pe care, după cum se spune, intenționează să o forțeze la Laneuville, în fața orașului Stenay, retragerea sa poate fi tăiată ușor. Dar ce-l putea încuraja mai mult pe Mac-Mahon în intenția lui de a continua această manevră periculoasă decât știrea că, în timp ce el se grăbea să vină în ajutorul lui Bazaine, germanii, lăsând lângă Metz numai o parte relativ mică a forțelor lor, se îndreptau, cu cea mai mare parte a trupelor lor, „cu hotărîre” spre Paris? Și iată că miercuri seara această știre este transmisă telegrafic din Pont-à-Mousson la Berlin, din Berlin la Londra, din Londra la Paris și Reims, de unde, fără îndoială, Mac-Mahon a primit-o imediat. Și în timp ce el se îndreaptă spre Stenay, Longuyon și Briey, armata prințului moștenitor, lăsînd unul sau două corpuri de armată în Champagne, undecum nu li se opun nici un fel de forțe, poate să îndrepte restul de trupe spre St. Mihiel, să traverseze acolo Meuse și să încerce să ajungă, trecînd prin Fresnes, pe o poziție care să amenințe comunicațiile armatei lui Mac-Mahon cu Meuse, dar care să fie situată la o asemenea distanță de trupele germane de lângă Metz, încît să poată primi sprijinul acestora. Dacă acest lucru ar reuși și dacă, în asemenea condiții, Mac-Mahon ar suferi o înfrîngere, armata sa ar trebui fie să pătrundă pe teritoriul neutru, fie să se predea germanilor.

Nu încapă nici o îndoială că mișcările lui Mac-Mahon sînt foarte bine cunoscute la cartierul general german. Din momentul în care, în urma bătăliei de la Rezonville (sau Gravelotte, cum se numește oficial), Bazaine s-a pomenit blocat în Metz, armata lui Mac-Mahon a devenit ținta imediată nu numai a armatei prințului moștenitor, ci și a tuturor celorlalte trupe care puteau fi aduse din Metz. Este adevărat că în 1814, după joncțiunea lui Blücher cu Schwarzenberg între Arcis-sur-Aube și Châlons, aliații s-au îndreptat spre Paris fără să țină seama de marșul lui Napoleon în direcția Rinului⁴⁶, și acest marș al aliaților a fost decisiv pentru campanie. Dar atunci Napoleon fusese deja înfrînt la Arcis și nu era în stare să opună rezistență armatelor aliate; pe atunci nu exista o armată franceză blocată de trupele aliate într-o fortăreață de la frontieră pe care el ar fi putut s-o elibereze și, principalul lucru, Parisul nu era fortificat. Acum, dimpotrivă, nu încapă nici o îndoială că, oricare ar fi va-

loarea ei militară din punct de vedere numeric și moral, armata lui Mac-Mahon este absolut suficientă pentru a despresura Metzul, dacă această împresurare este efectuată numai de atâtea trupe cîte sînt necesare pentru a-l ține pe Bazaine în șah. Pe de altă parte, orice s-ar crede despre fortificațiile Parisului, nimeni nu va fi atît de absurd să presupună că ele vor cădea, asemenea zidurilor Ierihonului, la primele sunete ale trîmbițelor invadatorilor. Cel puțin îl vor sili pe inamic fie să întreprindă o împresurare îndelungată, pentru a-i înfrînge pe apărători prin înfometare, fie să înceapă, dacă nu chiar mai mult decît atît, un adevărat asediu. Așadar, în vreme ce germanii ar sosi „cu hotărîre” în fața Parisului, și aici ar fi opriți de forturi, Mac-Mahon ar înfrînge trupele germane de la Metz, ar face joncțiunea cu Bazaine, și atunci pe liniile de comunicație și de aprovizionare ale germanilor s-ar afla o armată franceză destul de puternică pentru a-i sili să se retragă cu mai multă „hotărîre” decît înaintaseră.

Astfel, intrucît armata lui Mac-Mahon este prea puternică pentru ca germanii să o poată ignora în împrejurările date, trebuie să ajungem la concluzia că comunicatul despre înaintarea hotărîtă a regelui Wilhelm spre Paris, înaintare pe care majoritatea colegilor noștri din presă o consideră extrem de importantă, este sau fals, răspîdit în mod intenționat pentru a-l induce în eroare pe inamic, sau, dacă este într-adevăr o divulgare imprudentă a unor știri autentice, el reprezintă o hotărîre luată înainte de a se cunoaște ultima mișcare a lui Mac-Mahon, și în acest caz va fi grabnic anulat. Și într-un caz, și în celălalt, unul sau două corpuri de armată pot continua înaintarea spre Paris, dar principala masă a trupelor disponibile va fi îndreptată spre nord-est, pentru a profita din plin de acele avantaje pe care Mac-Mahon aproape că le oferă ⁴⁶.

Insemnări despre război. — XIV

Germanii s-au dovedit din nou mai operativi decât Mac-Mahon. Armata a patra, de sub comanda prințului moștenitor Albert de Saxonia, compusă din cel puțin două, dacă nu mai multe corpuri de armată (garda prusiană și corpul 12 armată sau regal saxon), a pornit pe neașteptate spre Meuse, și-a asigurat puncte de trecere undeva între Stenay și Verdun și și-a trecut cavaleria pe celălalt mal. Trecătorile din platoul Argonne se află în mâinile germanilor. Joia trecută *, la St. Ménehould, ei au luat prizonieri 800 de soldați din garda mobilă, iar sîmbătă au înfrînt o brigadă de cavalerie franceză la Buzancy. În drum fiind, ei au trimis joia trecută un detașament puternic de cercetare spre Verdun, dar, constatînd că fortăreața este pregătită să-i întîmpine, au renunțat să o atace cu forțele lor principale.

Mac-Mahon însă, care între timp, și anume la 22 și 23 august, a părăsit Reimsul, dispunînd, potrivit comunicațiilor franceze, de o armată de 150 000 oameni, bine înarmată și bine asigurată cu artilerie, muniții și alimente, nu ajunsese în seara zilei de 25 mai departe de Rethel, situat la aproximativ 23 de mile depărtare de Reims. Nu știm exact cît timp a rămas acolo și cînd anume a părăsit acel punct. Însă ciocnirea care a avut loc între cavaleriile celor două armate la Buzancy, la vreo 20 de mile depărtare pe drumul spre Stenay, dovedește că sîmbătă infanteria lui încă nu ajunsese acolo. Această încetineală în înaintare contrastează puternic cu operativitatea germanilor. Fără îndoială că ea se datorează în mare măsură componenței armatei lui Mac-Mahon, alcătuită fie din trupe mai mult sau mai puțin demoralizate, fie din formațiuni noi, în care predomină tineri

* — 25 august. — *Nota red.*

recruți; câteva din aceste formațiuni sînt chiar simple detașamente de voluntari, în care mulți ofițeri nu sînt de carieră. Este limpede că în această armată nu poate exista nici disciplina, nici coeziunea vechii „Armata de Rin” și că este aproape imposibil ca 120 000—150 000 de asemenea soldați să se deplaseze și repede, și în ordine. Apoi mai există și convoaiele. Masa principală a convoaielor grele ale Armatei de Rin a plecat, firește, din Metz pe data de 14 sau 15, este însă ușor de imaginat că starea lor nu era de loc dintre cele mai fericite; se poate presupune că rezervele de muniții și starea cailor lor lăsau mult de dorit. În sfîrșit, putem fi siguri că de la începutul războiului intendența franceză nu s-a îmbunătățit și, prin urmare, aprovizionarea cu alimente a unei armate mari într-o provincie extrem de săracă nu va fi un lucru ușor. Dar, chiar dacă ținem seama de toate aceste piedici, trebuie să recunoaștem că în încetineala lui MacMahon sînt și simptome evidente de nehotărîre. După ce a renunțat la drumul direct prin Verdun, calea cea mai apropiată pentru a veni în ajutorul lui Bazaine trecea prin Stenay, și în această direcție a și pornit. Dar încă înainte de a ieși din Rethel trebuie să fi aflat că germanii au ocupat trecerile peste Meuse și că pe drumul spre Stenay flancul drept al coloanelor sale nu era în siguranță. Această înaintare rapidă a germanilor pare-se că i-a răsturnat planurile. După cum am fost înștiințați, vineri el se mai găsea la Rethel, unde a primit noi întăriri din Paris, și intenționa ca în ziua următoare să pornească spre Mézières, ceea ce pare absolut verosimil, întrucît nu avem informații precise că ar fi avut loc ciocniri însemnate. Aceasta ar însemna aproape o renunțare totală la planul lui de a-l despresura pe Bazaine, deoarece o mișcare prin fișia îngustă de teritoriu francez de pe malul drept al Meusei, între Mézières și Stenay, ar implica greutăți și primejdii mari, ar provoca o nouă întîrziere și i-ar da inamicului răgazul necesar ca să-l încercuiască din toate părțile. Iar acum nu mai poate încăpea nici o îndoială că în acest scop au fost trimise în nord forțe însemnate din armata prințului moștenitor. Tot ceea ce auzim în legătură cu poziția Armatei a treia dovedește înaintarea ei spre nord pe trei mari drumuri, cele mai potrivite în acest scop: Epernay — Reims — Rethel; Châlons — Vouziers și Bar-le-Duc — Varennes — Grandpré. Întrucît telegrama despre ciocnirea de la St. Ménehould este expedită din Bar-le-Duc, s-ar

putea ca tocmai o parte din Armata a treia să fi înfrînt garda mobilă și să fi ocupat orașul.

Dar ce intenții poate avea Mac-Mahon dacă se îndreaptă într-adevăr spre Mézières? Ne îndoim că el însuși are o imagine clară a ceea ce intenționează să facă. Acum știm că această înaintare spre nord i-a fost impusă, cel puțin într-o anumită măsură, de nesupunerea soldaților lui, care au cîntit împotriva „retragerii” din tabăra de la Châlons spre Reims și au cerut destul de energic să fie duși împotriva inamicului. Atunci a început marșul în vederea despresurării lui Bazaine. Spre sfîrșitul săptămîinii, Mac-Mahon s-a putut încredința pe deplin că armata sa nu avea mobilitatea necesară pentru un marș direct spre Stenay și că pentru moment era mai bine să aleagă drumul prin Mézières, care prezenta mai multă siguranță. Fără îndoială că aceasta ar fi amînat realizarea proiectului de a-l elibera pe Bazaine și l-ar fi putut zădărnici; dar oare Mac-Mahon a fost vreodată cît de cît convins că el ar fi în stare să-l ducă la bun sfîrșit? Ne îndoim de acest lucru. Și apoi deplasarea spre Mézières ar fi amînat în orice caz înaintarea inamicului spre Paris, ar fi dat parizienilor mai mult răgaz ca să-și termine lucrările de apărare, ar fi permis să se cîștige timp pentru organizarea armatelor de rezervă dincolo de Loara și la Lyon, iar în caz de nevoie oare Mac-Mahon nu s-ar fi putut retrage de-a lungul graniței de nord spre centura triplă de fortificații și nu ar fi putut încerca să găsească printre ele vreun „patru-later de fortărețe”? Asemenea idei, mai mult sau mai puțin confuze, l-ar fi putut determina pe Mac-Mahon, care, fără îndoială, nu are nimic dintr-un strateg, să facă un al doilea pas greșit, după ce, în urma primului, se găsea deja într-o situație dificilă. Vedem, așadar, cum această armată — ultima de care dispune Franța și de care, probabil, va dispune în general în acest război pentru acțiuni militare în cîmp deschis — merge cu bună știință la pieire, de la care numai cele mai grosolane greșeli ale inamicului o pot salva. Iar pînă acum acest inamic nu a săvîrșit nici o greșală.

Spunem — ultima armată de care va dispune, probabil, Franța în acest război pentru acțiuni militare în cîmp deschis. Pe Bazaine nu se poate conta decît în cazul în care Mac-Mahon îl va putea despresa, și acest lucru este mai mult decît îndoielnic. În cel mai bun caz, armata lui Mac-Mahon se va pomeni risipită printre fortărețele de la granița de nord, unde nu va mai prezenta nici un pericol. Armatele

de rezervă, de care se vorbește acum, vor fi alcătuite din recruți neinstruiți alături de un anumit număr de soldați vechi; în mod inevitabil ele vor fi comandate în special de ofițeri care nu sînt de carieră; soldații acestor armate vor fi înarmați cu arme de toate tipurile; vor fi complet neinițiați în mînuirea puștii cu încărcare pe la culată, ceea ce înseamnă că munițiile lor se vor termina înainte de a fi într-adevăr nevoie de ele, într-un cuvînt ei nu vor fi buni pentru acțiuni în cîmp deschis, nu vor fi buni pentru nimic altceva în afară de apărarea fortificațiilor. În timp ce germanii nu numai că și-au completat din nou tot efectivul batalioanelor și escadroanelor, dar continuă chiar să trimită în Franța o divizie a Landwehrului după alta, batalioanele franceze patru nu s-au completat încă. Dintre ele numai 66 de batalioane s-au constituit ca „régiments de marche” * și au fost trimise fie la Paris, fie spre Mac-Mahon; celelalte 34 de batalioane acum cîteva zile nu erau gata de acțiune. Organizarea armatei lasă peste tot de dorit; o națiune nobilă și vitează își dă seama că toate eforturile ei de a se apăra sînt zadarnice, pentru că timp de 20 de ani a admis ca soarta ei să fie dirijată de o clică de aventurieri care au transformat administrația, guvernul, armata, flota — efectiv întreaga Franță — într-o sursă de profituri personale.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1731 din 31 august 1870

---

* — regimente de marș. — Nota *trois*

Însemnări despre război. — XV

La 26 august, cînd toți colegii noștri din presă, aproape fără excepție, erau atît de preocupați de uriașa importanță a marșului pornit „cu hotărîre” de prințul moștenitor asupra Parisului, încît nu le mai rămăsese timp pentru Mac-Mahon, ne-am permis să atragem atenția că manevra cu adevărat importantă în prezent este aceea pe care, după cum se comunica, a întreprins-o Mac-Mahon pentru despresurarea Metzului. Spuneam că, în cazul unei înfrîngerii, „trupele lui Mac-Mahon vor trebui, probabil, să se predea pe acea îngustă fișie de pămînt francez care pătrunde în teritoriul Belgiei între Mézières și Charlemont—Givet” *.

Cele prevăzute de noi atunci sînt acum aproape un fapt împlinit. Mac-Mahon are sub comanda sa corpul 1 (al său), corpul 5 (mai înainte al lui de Failly, acum al lui Wimpffen), corpul 7 (al lui Douay) și corpul 12 (al lui Lebrun), precum și toate unitățile care au putut fi scoase din Paris pînă la data de 29 august, inclusiv gărzile mobile rebele de la Saint-Maur; în plus, cavaleria corpului de armată al lui Canrobert, lăsată la Châlons. Toată armata lui se ridică, poate, la 150 000 de oameni, dintre care abia jumătate dacă sînt trupe din vechea armată; restul sînt, aproape în proporții egale, batalioane patru și gărzi mobile. Se spune că această armată ar fi bine asigurată cu artilerie, din care însă cea mai mare parte sînt, desigur, baterii nou formate; se știe, de asemenea, că ea are o cavalerie foarte slabă. Chiar dacă efectivul acestei armate ar fi mai mare decît socotim noi, surplusul trebuie să fie format din soldați înrolați recent și nu va contribui la sporirea forței ei, care abia dacă echivalează cu forța unei armate de 100 000 de soldați buni.

---

* Vezi volumul de față, pag. 73. — *Nota red.*

Mac-Mahon a părăsit Reimsul, îndreptându-se spre Rethel și Meuse, în seara zilei de 22, dar corpul 13 a fost trimis din Paris abia în zilele de 28 și 29. Cum în acel moment calea ferată directă spre Rethel, care trece prin Reims, era amenințată de inamic, aceste trupe au trebuit să fie transportate pe un drum ocolitor pe calea ferată franceză din nord, prin St. Quentin, Avesnes și Hirson. Transportul lor nu putea fi terminat înainte de 30 sau 31, când începuseră deja lupte serioase, astfel încît trupele așteptate de Mac-Mahon nu au ajuns la destinație în momentul necesar, căci, în vreme ce el își pierdea timpul între Rethel, Mézières și Stenay, germanii se apropiau din toate părțile. La 27 august, o brigadă a cavaleriei lui care mergea înainte a fost înfrîntă la Buzancy. La 28, Vouziers, un important nod de drumuri în Argonne, era în mîinile germanilor; două dintre escadroanele acestora au atacat și au cucerit satul Vrizy, unde se afla infanteria, care a fost nevoită să se predea — performanță care, în treacăt fie spus, are doar un singur echivalent în trecut: luarea, în 1831, de către cavaleria poloneză a orașului Dembe Wielkie, ocupat de infanteria și cavaleria rusă⁴⁷. Din nici o sursă demnă de încredere nu s-a comunicat că în ziua de 29 au avut loc lupte. Dar pe 30 (marți), germanii, concentrînd forțe îndeajuns de numeroase, l-au atacat pe Mac-Mahon și l-au înfrînt. Comunicatele germane vorbesc de o bătălie în apropiere de Beaumont și de o ciocnire lîngă Nouart (pe șoseaua care duce de la Stenay spre Buzancy)⁴⁸, iar comunicatele belgiene anunță că se dau lupte pe malul drept al Meusei, între Mouzon și Carignan. Aceste comunicate pot fi puse cu ușurință de acord și, presupunînd ca telegramele belgiene sînt în esență adevărate, se pare că Armata a patra germană (corpurile 4, 12 și corpul de gardă) avea corpurile 4 și 12 pe malul stîng al Mosellei, unde li s-a alăturat corpul 1 bavarez — primele trupe ale Armatei a treia care sosește din sud. Ele au întîlnit la Beaumont forțele principale ale lui Mac-Mahon, care se îndreptau, pe cît se pare, de la Mézières spre Stenay, și le-au atacat. O parte din trupe, probabil bavarezii, au atacat și au învăluit flancul drept al francezilor, respingîndu-i de pe drumul direct de retragere spre Meuse în dreptul localității Mouzon, unde greutățile la trecerea podului și întîrzierea provocată de acestea le-au cauzat mari pierderi în prizonieri, artilerie și provizii. În timp ce se petreceau toate acestea, avangarda corpului 12 armată german, trimisă, pare-se, în altă direcție,

a întâlnit corpul 5 francez (Wimpffen), care, după toate probabilitățile, se îndrepta prin Chesne-le-Populeux, valea Barului și Buzancy, asupra flancului germanilor. Lupta a avut loc la Nouart, la aproximativ 7 mile mai la sud de Beaumont, fiind încununată de succes pentru germani, întrucît, în timp ce lupta se desfășura la Beaumont, ei au reușit să oprească mișcarea de flanc a lui Wimpffen. O treime din trupele lui Mac-Mahon trebuie să fi înaintat, potrivit comunicatelor belgiene, pe malul drept al Meusei, unde, după cît se spune, în noaptea precedentă s-a instalat în tabără la Vaux, între Carignan și Mouzon. Dar și acest corp de armată a fost atacat și zdrobit cu desăvîrșire de germani (probabil de gardă) și, după cum se afirmă, cu acest prilej a pierdut 4 mitralieze.

Aceste trei lupte luate laolaltă (considerînd că știrile din sursă belgiană sînt în esență juste) înseamnă înfrîngerea totală a lui Mac-Mahon, pe care am prevăzut-o în repetate rînduri. Cele patru corpuri de armată germane care i se opun numără în prezent aproximativ 100 000 de oameni, dar este îndoielnic ca toate să fi participat la acțiunile de luptă. După cum am mai spus, trupele lui Mac-Mahon corespundeau, ca forță, aproximativ aceleiași număr de soldați buni. Forța lor de rezistență nu semăna cîtuși de puțin cu aceea a vechii Armate de Rin, fapt care reiese din mențiunea făcută într-o telegramă oficială germană, anume că „pierderile noastre sînt neînsemnate”, precum și din numărul de prizonieri luați. Ar fi însă prematur să încercăm să criticăm acum dispozițiunile tactice date de Mac-Mahon atît în perioada de pregătire, cît și în decursul acestei bătălii, deoarece nu știm aproape nimic despre ele, strategia lui însă merită cea mai aspră condamnare. El a ratat toate posibilitățile care i s-au ivit ca să se salveze. Poziția pe care o ocupa între Rethel și Mézières îi permitea să lupte în așa fel, încît să-și asigure o cale spre Laon și Soissons și să ajungă astfel din nou la Paris sau în vestul Franței. În loc de aceasta, el a dus bătălia în așa fel, ca și cum unica sa cale de retragere ar fi fost cea spre Mézières, iar Belgia i-ar fi aparținut. Se spune că acum se află la Sedan; între timp, germanii victorioși vor fi ocupat întreaga linie a malului stîng al Meusei, nu numai în fața acestei fortărețe, ci și lîngă Mézières. De aici flancul lor stîng se va desfășura într-una din zilele următoare pînă la granița belgiană, în apropiere de Rocroi, și atunci Mac-Mahon se va vedea blocat pe acea fișie îngustă de teritoriu despre care am vorbit încă acum 6 zile.

Odată ajuns aici, nu-i rămân prea multe de ales. În jurul lui sînt situate 4 fortărețe — Sedan, Mézières, Rocroi și Charlemont; dar pe un teritoriu de 12 mîle pătrate, cu o armată copleșitoare ca forță în față și o țară neutră în spate, el nu poate folosi acest patruleter de fortărețe. El va fi scos din cauza foamei sau prin lupte și silit să se predea fie prusienilor, fie belgienilor. Dar lui Mac-Mahon îi mai este deschisă încă o cale. Spuneam mai sus că el a acționat în așa fel, ca și cum Belgia i-ar fi aparținut. Nu cumva chiar așa gîndește? Nu cumva tot misterul care stă la baza acestei inexplicabile strategii este hotărîrea fermă de a folosi teritoriul belgian ca și cînd acesta ar aparține Franței? De la Charlemont, trecînd pe teritoriul belgian, o șosea directă duce, prin Philippeville, la Maubeuge, pe teritoriu francez. Lungimea acestei șosele este abia cît jumătate din distanța Mézières-Maubeuge pe teritoriu francez. Nu cumva Mac-Mahon intenționează să folosească, în ultimă instanță, această șosea pentru a se retrage? Poate își face socoteala că belgienii nu vor fi în stare să opună o rezistență eficientă unei armate atît de puternice ca a sa. Și dacă germanii, ceea ce este foarte probabil, îl vor urmări pe Mac-Mahon pe teritoriul Belgiei, în cazul cînd belgienii nu-l vor putea opri, ei bine, atunci vor surveni noi complicații de ordin politic, care ar putea îmbunătăți, dar în nici un caz nu ar putea agrava cu mult situația momentană a Franței. În plus, dacă Mac-Mahon va reuși să împingă pe teritoriul belgian fie și o singură patrule germană, aceasta ar însemna o încălcare a neutralității, ceea ce i-ar oferi lui o justificare pentru noi încălcări ale drepturilor Belgiei. E posibil ca asemenea gînduri să fi trecut prin mintea bătrînului algerian; ele corespund întru totul modului de ducere a războiului în Africa și numai prin ele ar putea fi justificată strategia pe care a aplicat-o. Dar chiar și această posibilitate îi poate fi răpită: dacă prințul moștenitor va acționa cu obișnuita-i rapiditate, s-ar putea să ajungă la Monthermé și la confluența râului Semois cu Meuse înaintea lui Mac-Mahon; și atunci Mac-Mahon s-ar pomeni blocat între Semois și Sedan pe un spațiu aproximativ egal cu cel necesar pentru instalarea trupelor lui în tabără, fără a mai avea nici o șperanță de a străbate, pe drumul cel mai scurt, un teritoriu neutr.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1733 din 2 septembrie 1870

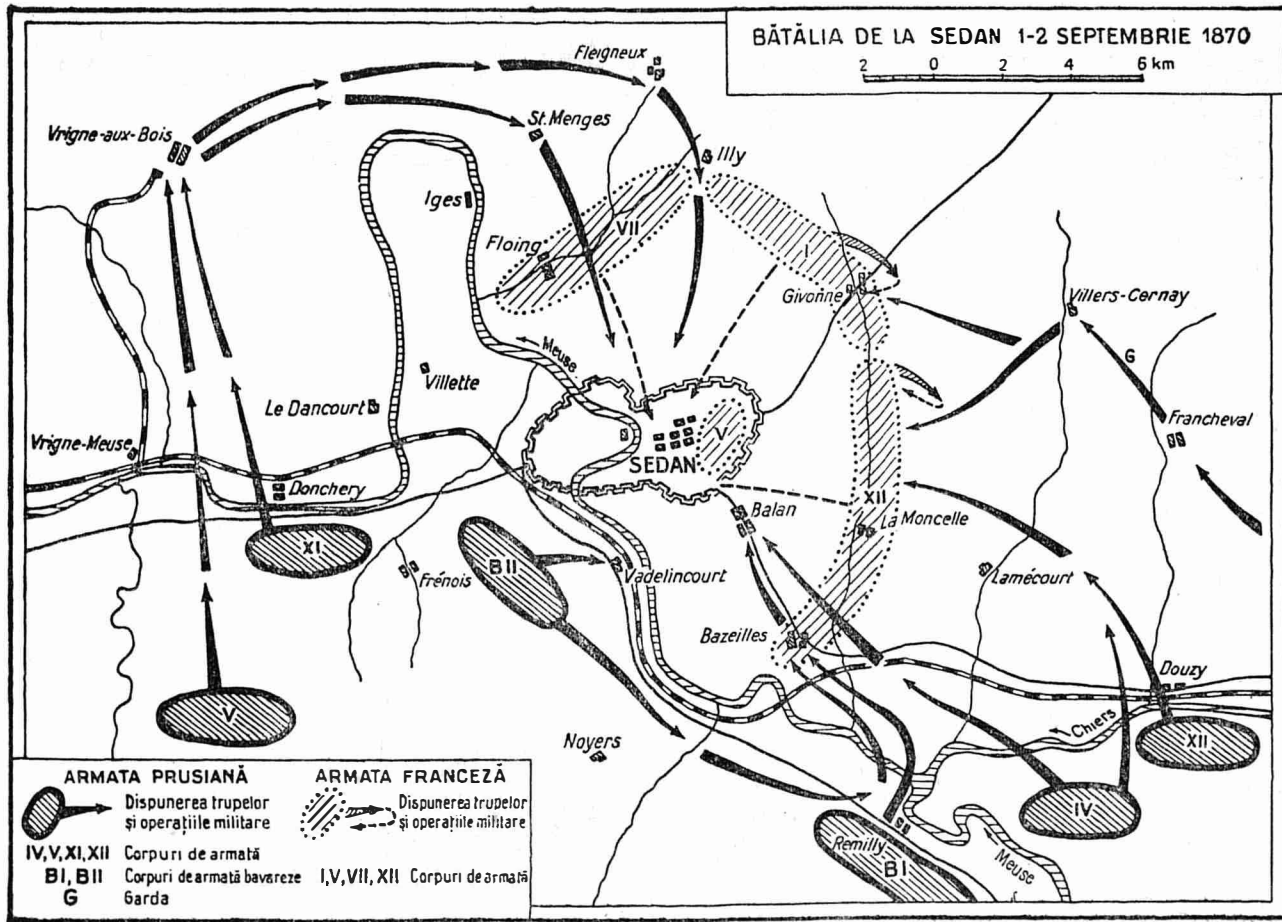
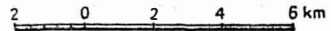

Înfrîngerile suferite de francezi

O armată mare, pusă într-o situație fără ieșire, nu capitulează dintr-o dată. A fost nevoie mai întâi de trei bătălii pentru ca trupele lui Bazaine să înțeleagă că sînt într-adevăr blocate în Metz, iar apoi de o bătălie disperată de 36 de ore, dusă zi și noapte miercurea și joia trecută⁴⁹, pentru a le convinge — dacă în general puteau fi convinse de acest lucru — că nu există nici o ieșire din cursa în care le-au prins prusienii. Și nici bătălia de marți nu a fost suficientă pentru a-l sili pe Mac-Mahon să se predea. A fost nevoie să se dea încă o bătălie joi — după cît se pare cea mai grea și mai sîngeroasă din toate⁵⁰ — și el însuși să fie rănit ca să ajungă să-și dea seama de adevărata situație în care se afla. Primul comunicat asupra luptei de lângă Beaumont și Carignan pare să fie în esență exact, cu singura excepție că drumul de retragere al corpurilor de armată franceze care luptaseră la Beaumont, drum care ducea de-a lungul malului stîng al Meusei spre Sedan, nu fusese complet tăiat. Pare-se că o parte din aceste trupe s-au retras pe malul stîng spre Sedan — cel puțin joi s-a dat iarăși o luptă pe acest mal. Apoi există unele îndoieli asupra datei la care a avut loc lupta de la Nouart; statul-major de la Berlin presupune că ar fi avut loc luni. Această dată, firește, ar face ca telegramele germane să corespundă în mai mare măsură realității; în cazul că lucrurile stau într-adevăr așa, cade și versiunea cu manevra de întoarcere atribuită corpului 5 francez.

Rezultatele luptelor de marți au fost catastrofale pentru corpurile de armată franceze care au luat parte la ele. Peste 20 de tunuri, 11 mitralieze și 7 000 de prizonieri reprezintă un rezultat aproape identic cu cel de la Wörth, dar obținut mult mai lesne și cu jertfe mult mai neînsemnate. Francezii au fost respinși pe ambele maluri ale Meusei pînă în imediata

BĂTĂLIA DE LA SEDAN 1-2 SEPTEMBRIE 1870

ARMATA PRUSIANĂ

Dispunerea trupelor și operațiile militare

- IV, V, XI, XII Corpuri de armată
- BI, BII Corpuri de armată bavareze
- G Garda

ARMATA FRANCEZĂ

Dispunerea trupelor și operațiile militare

- I, V, VII, XII Corpuri de armată

apropiere a Sedanului. După bătălie, poziția lor pe malul stîng, pare-se, se mărginea la vest cu riul Bar și canalul Ardenne, care curg amîndouă prin aceeași vale și se varsă în Meuse la Villers, între Sedan și Mézières, iar la est — cu o ripă și un pîriiaș care curge dinspre Raucourt, vîrsîndu-se în Meuse la Remilly. Asigurîndu-și, astfel, ambele flancuri, forțele principale franceze au ocupat, probabil, platoul din mijloc, fiind gata să întîmpine un atac din orice parte. Pe malul drept al Meusei, francezii trebuie să fi trecut, după bătălia de marți, riul Chiers care se varsă în Meuse cam la 4 mile mai sus de Sedan, în fața localității Remilly. În această regiune există trei rîpe, dispuse paralel, care se întind de la nord spre sud de granița belgiană; prima și a doua — în direcția riului Chiers, iar a treia, și cea mai largă, trece direct prin fața Sedanului în direcția Meusei. Lîngă cea de-a doua ripă, chiar la începutul ei, se află satul Cernay; lîngă cea de-a treia, sus, și anume în punctul în care o întretaie drumul care duce la Bouillon în Belgia, se află satul Givonne; ceva mai jos, unde ripa se încrucișează cu drumul care duce spre Stenay și Montmédy, se află Bazeilles. În bătălia de joi, aceste trei rîpe trebuie să fi constituit pentru francezii tot atîtea linii de apărare succesive, ultima și cea mai puternică fiind, firește, apărată cu cea mai mare înverșunare. Această parte a cîmpului de luptă amintește cîmpul de luptă de la Gravelotte; dar, în timp ce acolo ripele puteau fi — și au fost într-adevăr — învăluite dinspre platoul de unde porneau, aici apropierea graniței belgiene făcea ca încercarea de a le învălui să fie foarte riscantă și aproape silea să se dea un atac frontal.

În timp ce francezii se consolidau pe această poziție și aduceau trupele care marți nu participaseră la bătălie (printre care, probabil, corpul 12, inclusiv garda mobilă din Paris), germanii aveau la dispoziție o zi pentru a-și concentra armatele. Joi, cînd au trecut la ofensivă, ei dispuneau acolo de toată Armata a patra (garda, corpul 4 și corpul 12) și 3 corpuri din Armata a treia (corpurile 5, 11 și unul bavarez), forțe care din punct de vedere al moralului, dacă nu chiar numeric, erau superioare forțelor lui Mac-Mahon. Bătălia a început la orele 7,30 dimineața, și la orele 4,15 după-amiază, cînd a telegrafiat regele Prusiei, mai continua încă, germanii înaintînd peste tot cu succes. Potrivit comunicatelor belgiene, satele Bazeilles, Remilly, Villers-Cernay erau în flăcări, iar capela din Givonne se afla în miinile germanilor. Aceasta

înseamnă că ambele sate de pe malul stîng al Meusei, pe care trebuiau să se sprijine flancurile franceze în cazul unei retrageri, fie că fuseseră luate, fie că fuseseră aduse în situația de a nu se putea apăra ; între timp, pe malul drept prima și cea de-a doua linie de apărare fuseseră cucerite de germani, francezii fiind pe cale să o cedeze din moment în moment și pe cea de-a treia, dintre Bazeilles și Givonne. În aceste împrejurări nu mai începe nici o îndoială că la căderea nopții germanii trebuie să fi fost învingători, iar francezii împinși înapoi spre Sedan. Cele de mai sus sînt într-adevăr confirmate de telegrame sosite din Belgia, în care se anunță că Mac-Mahon este complet încercuit și că mii de soldați francezi trec granița și sînt dezarmați.

În această situație, lui Mac-Mahon i-au rămas doar două posibilități : sau capitularea, sau o străpungere prin teritoriul belgian. O armată zdrobită, blocată în și în jurul Sedanului, adică pe un spațiu care, în cel mai fericit caz, nu este mai mare decît este nevoie pentru a-și instala tabăra, nu se mai poate menține ; și chiar dacă ar fi în stare să-și păstreze comunicațiile cu Mézières, situat la aproximativ 10 mile spre vest, ea ar fi totuși încercuită pe o fișie de teritoriu foarte îngustă și n-ar putea rezista. Așadar, Mac-Mahon, neputînd să-și croiască drum prin dispozitivul inamicului, trebuia fie să treacă pe teritoriul Belgiei, fie să se predea. Întîmplarea a făcut însă ca, slăbit fiind de pe urma rănilor, să fie scutit de chinul alegerii unei soluții. Sarcina de a anunța predarea armatei franceze i-a revenit generalului de Wimpffen. Admițînd că informațiile despre rezistența hotărîtă întîmpinată de Bazaine în încercările lui de a scăpa din Metz i-au putut parveni lui Mac-Mahon, apoi aceasta nu putea decît să grăbească actul final. Germanii prevăzuseră intențiile lui Bazaine și erau pregătiți să-i dea o ripostă în orice punct. Nu numai Steinmetz, dar și prințul Frederic Carol (după cum rezultă din menționarea corpurilor 1 și 9) erau în gardă, iar o rețea de tranșee pregătită cu grijă a întărit și mai mult bariera din jurul orașului Metz.

Insemnări despre război. — XVI

Capitularea Sedanului pecetluiește soarta ultimei armate franceze de cîmp. Ea pecetluiește de asemenea și soarta Metzului, precum și a armatei lui Bazaine; despre despresurarea acestei armate nici nu mai poate fi vorba; și ea va trebui să capituleze, probabil, săptămîna aceasta, în orice caz însă nu mai tîrziu de săptămîna viitoare.

Mai rămîne uriașa tabără fortificată a Parisului, ultima speranță a Franței. Fortificațiile Parisului reprezintă cel mai grandios complex de lucrări de fortificații din tot ce s-a construit vreodată, totuși ele nu au fost niciodată puse la încercare. De aceea, părerile asupra calităților lor sînt nu numai împărțite, dar chiar absolut contradictorii. Examinînd faptele reale referitoare la această problemă, vom avea o bază solidă, care ne va permite să tragem apoi concluziile.

Montalembert, un ofițer de cavalerie francez, dar și un strălucit genist și, poate, un talent fără egal, a fost primul care în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a propus și a elaborat planul de a înconjura fortărețele cu forturi detașate, dispuse la asemenea distanță încît să poată proteja de bombardament chiar fortăreața. Înaintea lui, fortificațiile exterioare — citadele, lunete etc. — erau mai mult sau mai puțin legate de centura care împrejmuia fortăreața sau de valul fortăreței și rareori se aflau la o distanță mai mare de ele decît baza glacisului. El a propus să se construiască forturi destul de mari și de puternice pentru a rezista singure unui asediu și care să se afle la o distanță de 600—1 200 de iarzi, ba chiar mai mult, de valurile fortificate ale orașului. În Franța, noua teorie a fost privită ani de-a rîndul cu dispreț, în timp ce în Germania, unde după 1815 linia Rinului trebuia să fie întărită, ea a găsit adepți fervenți. Colonia, Koblenzul, Mainzul și mai tîrziu Ulmul, Rastattul și Germersheimul au

fost înconjurată cu forturi detașate. Cu acest prilej, propunerile lui Montalembert au fost întrucitva modificate de Aster și alții și astfel a luat naștere un nou sistem de fortificații, cunoscut sub numele de școala germană. Treptat, francezii au început să-și dea și ei seama de avantajele construirii de forturi detașate, și în timpul efectuării lucrărilor de fortificație ale Parisului a devenit dintr-o dată limpede că n-ar avea nici un rost ca orașul să fie înconjurat cu o uriașă centură de valuri dacă aceasta nu este acoperită de forturi detașate; în caz contrar, o breșă făcută într-un singur punct al valului ar atrage după sine căderea întregii fortărețe.

Războaiele moderne au arătat în repetate rînduri importanța unor asemenea tabere fortificate, formate dintr-o centură de forturi detașate, avînd în mijloc fortăreața principală. Prin poziția ei, Mantua reprezenta o tabără fortificată, de asemenea, într-o măsură mai mare sau mai mică, la fel era și Danzigul în 1807; acestea au fost singurele fortărețe care l-au ținut în loc pe Napoleon I. În 1813, datorită forturilor sale detașate — în special fortificații de cîmp ⁵¹ —, Danzigul a putut opune din nou o rezistență îndelungată. Întreaga campanie a lui Radetzky din 1849 în Lombardia a depins de tabăra fortificată de la Verona, care constituia nucleul renumitului patruleter de fortărețe ⁵². De asemenea, în războiul Crimeii, totul a depins de soarta taberei fortificate a Sevastopolului, care a rezistat atîta timp numai pentru că aliații nu au fost în stare să-l împresoare din toate părțile și să-i împiedice pe cei asediați să primească muniție și întăriri ⁵³.

Pentru noi, asediul Sevastopolului reprezintă cel mai bun exemplu, deoarece dimensiunile suprafeței fortificate au fost mai mari decît în toate cazurile anterioare. Parisul este însă și mai mare decît Sevastopolul. Linia forturilor care-l înconjoară se întinde pe aproximativ 24 de mile. Crește oare proporțional și forța fortăreței?

Fortificațiile în sine sînt exemplare. Ele sînt extrem de simple: o centură obișnuită, formată din bastioane, fără un singur ravelin în fața curtinelor; forturile sînt în majoritatea cazurilor pătrate sau pentagonale, cu bastioane, fără nici un fel de raveline sau alte fortificații exterioare; pe alocuri, pentru a acoperi un loc mai ridicat, situat în afară, au fost construite Hornwerke sau Kronwerke ⁵⁴. Ele sînt adaptate nu atît pentru o apărare pasivă, cît pentru una activă. Se presupune că garnizoana din Paris va ieși în cîmp deschis, va folosi forturile ca puncte pe care să-și sprijine flancurile și,

prin ieșiri repetate de proporții mari, va face imposibilă o asediere efectivă a oricărui grup de două sau trei forturi. Așadar, forturile apără garnizoana orașului de o apropiere prea mare a inamicului, iar garnizoana trebuie să apere forturile de bateriile de asediu și să distrugă în permanență lucrările de fortificație ale asediatorilor. Adăugăm că distanța la care se află forturile de valurile fortăreței exclude posibilitatea unui bombardament eficient al orașului atîta timp cît nu sînt luate cel puțin două sau trei forturi. De asemenea, mai adăugăm că locul unde e situat orașul, la confluența Senei cu Marna, albia extrem de sinuoasă a ambelor cursuri de apă și lanțul impunător de dealuri din partea de nord-est, cea mai primejduită de altfel, oferă mari avantaje naturale, care au fost folosite cît se poate de bine la amplasarea lucrărilor de fortificație.

Dacă aceste condiții vor putea fi respectate și cei 2 000 000 de locuitori ai orașului vor primi în mod regulat alimente, atunci fără îndoială că Parisul va fi o fortăreață extrem de puternică. Asigurarea populației cu alimentele necesare nu prezintă prea mari greutăți dacă este începută din timp și se procedează în mod sistematic. E însă foarte îndoielnic că, în cazul de față, s-a făcut acest lucru. Cele înfăptuite de guvernul anterior îți fac impresia unor măsuri luate în pripa și chiar lipsite de rațiune. Crearea unei rezerve de vite fără asigurarea furajelor necesare a fost o absurditate evidentă. Dacă germanii vor acționa cu obișnuita lor hotărîre, se poate presupune că ei vor găsi Parisul prost aprovizionat pentru un asediu de durată.

Dar ce se poate spune despre condiția principală — apărarea activă —, cînd garnizoana execută ieșiri din fortăreață pentru a-l ataca pe inamic, în loc să-l zdrobească de dupa valurile fortăreței? Pentru ca Parisul să folosească din plin forța fortificațiilor sale și pentru a-l împiedica pe inamic să profite de pe urma părții slabe a fortăreței, și anume lipsa fortificațiilor exterioare de acoperire la șanțurile principale, este nevoie ca printre apărătorii săi să se afle și o armată regulată. Aceasta a și fost ideea de bază a celor care au conceput planul acestor fortificații. Ei au presupus că o armată franceză zdrobită, o dată ce s-a stabilit incapacitatea ei de a ține piept inamicului în cîmp deschis, trebuie să se retragă la Paris și să participe la apărarea capitalei fie direct,

ca garnizoană destul de puternică, ca să împiedice, prin atacuri permanente, un asediu după toate regulile sau chiar o împresurare completă, fie indirect, ocupînd o poziție dincolo de Loara, unde să-și completeze forțele și apoi, de îndată ce i s-ar oferi un prilej favorabil, să atace punctele slabe ale asediatorilor, care în mod inevitabil trebuie să existe, dată fiind linia lor de împresurare extrem de întinsă.

Întreaga comportare a comandamentului francez în acest război a contribuit însă la privarea Parisului de unica condiție esențială a apărării lui. Din întreaga armată franceză nu s-au păstrat decît trupele care rămăseseră la Paris și corpul de armată al generalului Vinoy (corpul 13, inițial al lui Trochu), în total, poate, 50 000 de oameni, constînd în cea mai mare parte, dacă nu în întregime, din batalioane patru și garda mobilă. La acest număr s-ar mai putea adăuga încă 20 000—30 000 de soldați din batalioanele patru și un număr oarecare de oameni din gărzile mobile din provincii, recruți neinstruiți, cu totul nepotrivii pentru acțiuni militare în cîmp deschis. Am văzut din exemplul Sedanului cît de infim este aportul unor asemenea trupe în luptă. Fără îndoială că, atunci cînd vor avea forturi în care să se poată retrage, vor deveni mai de nădejde, iar după cîteva săptămîni de instrucție, de disciplină și de luptă se vor prezenta mult mai bine. Apărarea activă a unei fortărețe atît de mari ca Parisul necesită mișcări de forțe mari în cîmp deschis, acțiuni de luptă după toate regulile militare la o anumită distanță înaintea forturilor protectoare și încercări de a străpunge linia de împresurare sau de a împiedica închiderea ei completă. Însă pentru atacuri împotriva unui inamic superior, cînd se contează pe factorul surprindere și pe impetuozitate, iar trupele trebuie să fie foarte disciplinate și instruite, este puțin probabil că actuala garnizoană a Parisului va fi bună.

Presupunem că Armata a treia și Armata a patra germane unite, cu un efectiv de 180 000 de oameni, își vor face apariția în fața Parisului în cursul săptămînii viitoare, vor împresura orașul cu detașamente mobile de cavalerie, vor distruge căile ferate și, implicit, toate șansele de aprovizionare pe scară mare și vor pregăti o împresurare efectivă, care va fi desăvîrșită o dată cu sosirea Armatei întii și a Armatei a doua după căderea Metzului. În plus, germanilor le vor mai rămîne destule trupe care să poată fi trimise peste

Loara, ca să curețe această regiune și să împiedice orice încercare de formare a unei noi armate franceze. Dacă Parisul nu se va preda, atunci va începe un asediu după toate regulile, care, dacă va lipsi o apărare activă, se va putea termina relativ rapid. Aceasta ar fi desfășurarea normală a lucrurilor, dacă ținem seama numai de considerentele de ordin militar. Acum s-a creat însă o situație în care considerentele de ordin militar pot fi înlăturate de evenimente politice; asupra acestora din urmă nu putem face însă aici pronosticuri.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1737 din 7 septembrie 1870

Insemnări despre război. — XVII

Pină cind armatele germane vor ajunge la Paris și vor începe astfel o nouă etapă a războiului, ne rămîne timp să aruncăm o privire înapoi, asupra celor ce s-au întîmplat în spatele frontului trupelor de cîmp, în fața fortărețelor.

Lăsînd la o parte Sedanul, a cărui predare era inevitabil legată de capitularea armatei lui Mac-Mahon, germanii au cucerit 4 fortărețe: La Petite Pierre și Vitry — fără luptă, Lichtenberg și Marsal — după un bombardament de scurtă durată. Bitche a fost doar blocat; în momentul de față, e' asediază Strasbourgul, au bombardat, pînă acum fără succes Phalsbourgul, Toulul și Montmédyul și peste cîteva zile intenționează să înceapă asediul efectiv al Toulului și Metzului.

Cu excepția Metzului, apărat de forturi detașate, situate la o distanță considerabilă de oraș, toate celelalte fortărețe care au opus rezistență au fost supuse bombardamentului. Acest procedeu a constituit întotdeauna o parte componentă a acțiunilor de luptă în cazul unui asediu după toate regulile. Inițial, scopul principal era distrugerea depozitelor de alimente și muniții ale asediaților; dar de cînd se obișnuiește ca acestea să fie păstrate în pivnițe special amenajate împotriva bombelor, bombardamentul este folosit tot mai mult pentru a incendia și a distruge cît mai multe construcții din interiorul fortăreței. Distrugerea avutului și a proviziilor locuitorilor din fortăreața respectivă a devenit un mijloc de a exercita o presiune asupra acestora și, prin ei, asupra garnizoanei și comandantului. În cazurile cînd garnizoana era slabă, nedisciplinată și demoralizată, iar comandantul lipsit de energie, adesea un singur bombardament ajungea pentru a duce la predarea fortăreței. Așa au stat lucrurile mai ales în 1815, după bătălia de la Waterloo ⁵⁵, cînd o serie întregă de fortă-

rețe, ale căror garnizoane erau alcătuite în primul rînd din garda națională, s-au predat după un scurt bombardament, fără să mai aștepte un asediu după toate rețelile. Avesnes, Guise, Maubeuge, Landrecies, Mariembourg, Philippeville și altele au căzut după un bombardament de cîteva ore, în cel mai bun caz de cîteva zile. Fără îndoială că amintirea acestor succese, precum și știrea că garnizoanele majorității fortărețelor de la frontieră erau alcătuite în special din garda mobilă și din Garda națională locală i-au determinat pe germani să încerce din nou acest procedeu. În plus, întrucît prin introducerea tunurilor cu țeavă ghintuită chiar și artileria de cîmp trage aproape exclusiv cu obuze, acum este relativ ușor să se bombardeze o fortăreață și să se incendieze construcțiile ei cu ajutorul tunurilor de cîmp obișnuite ale oricărui corp de armată, fără să se aștepte, ca mai înainte, sosirea mortierelor și a obuzierelor grele de asediu.

Deși în războaiele moderne bombardarea locuințelor dintr-o fortăreață a devenit un procedeu recunoscut, să nu uităm că ea s-a dovedit întotdeauna o măsură foarte aspră și crudă, la care nu trebuie să se recurgă decît atunci cînd cel puțin există o speranță rațională că astfel se va forța predarea fortăreței și cînd acest lucru este într-o anumită măsură necesar. Dacă sînt bombardate fortărețe ca Phalsbourg, Lichtenberg și Toul, aceasta se poate justifica prin faptul că ele blochează defileurile și căile ferate, a căror ocupare nemijlocită este de cea mai mare importanță pentru invadator și acesta are motive să spere că-și va atinge scopul în urma unui bombardament de cîteva zile. Dacă două dintre aceste fortărețe au rezistat pînă acum, aceasta face cu atît mai multă cinste garnizoanei și locuitorilor. În ceea ce privește însă bombardarea Strasbourgului, care a precedat asediul efectiv, aici lucrurile stau cu totul altfel.

Strasbourgul este un oraș cu o populație de peste 80 000 de locuitori; el este înconjurat de fortificații de tip vechi, din secolul al XVI-lea, consolidate de Vauban, care a construit o citadelă în afara orașului, în apropiere de Rin, și a legat-o cu valurile fortificate ale orașului prin linii neîntrerupte, numite pe vremea aceea tabără fortificată. Deoarece citadela domină orașul și este capabilă de o apărare independentă după ce orașul a capitulat, cel mai simplu mijloc de a cuceri și citadela și orașul ar fi să se atace dintr-o dată citadela, pentru a se evita două asedii consecutive. Pe de altă parte, fortificațiile citadelei sînt atît de puternice, iar poziția ei în

șesul mlăștinos din apropierea Rinului îngreuiază atât de mult construirea rapidă a tranșeeilor, încât împrejurările pot face, cum se și întâmplă de obicei, să fie atacat mai întâi orașul, o dată cu căderea căruia apărarea în continuare doar a citadelei își va pierde sensul într-o măsură considerabilă în ochii unui comandant slab, în afară de cazul că acest fapt i-ar putea asigura condiții mai bune de pregătire. Oricum însă, dacă va fi luat numai orașul, mai rămâne de cucerit citadela, iar un comandant dirz poate continua rezistența, ținând sub foc orașul și trupele asediatorilor dispuse în el.

Ce sens ar mai avea în asemenea împrejurări bombardarea orașului? În cel mai bun caz, locuitorii ar putea să demoralizeze cea mai mare parte a garnizoanei și să-l silească pe comandant să părăsească orașul, să treacă împreună cu cei mai buni soldați ai lui, în număr de 3 000—5 000 de oameni, în citadelă, să continue acolo apărarea și să țină orașul sub tirul artileriei. Caracterul generalului Ulrich (acesta, și nu Ulrich este numele viteazului soldat bătrîn) este destul de bine cunoscut pentru că cineva să-și închipuie că el ar putea fi intimidat, silindu-l să predea orașul și citadela, indiferent de numărul obuzelor aruncate asupra acestora. Bombardarea unui oraș cu o citadelă de sine stătătoare, care domină orașul respectiv, reprezintă prin ea însăși o absurditate și o cruzime inutilă. Este de la sine înțeles că obuzele rătăcite și tirul intermitent al artileriei produc întotdeauna pagube unui oraș asediat; aceasta nu este însă nimic în comparație cu distrugerile și jertfele pricinuite în rîndul populației civile în timpul unui bombardament regulat și sistematic de 6 zile, ca acela la care a fost supus acest oraș nefericit.

Germanii spun că pentru ei este necesar să cucerească mai repede orașul din considerente politice. Ei intenționează să-l păstreze după încheierea păcii. Dacă este însă așa, acest bombardament, de o cruzime fără egal, a fost nu numai o crimă, ci și o greșeală grosolană. Într-adevăr, minunat mijloc de a câștiga simpatia unui oraș sortit anexării, incendiindu-l și ucigîndu-i majoritatea locuitorilor cu obuze explozive! Oare bombardamentul a grăbit capitularea măcar cu o singură zi? Nu s-ar spune! Dacă germanii vor să anexeze orașul și să-i facă pe locuitori să-și piardă simpatia pentru Franța, ei ar fi trebuit să cucerească orașul printr-un asediu după toate regulile cît mai scurt, apoi să asedieze citadela și să-l pună pe comandant în fața alternativei: sau să renunțe la unele posi-

bilități de apărare pe care le are la dispoziție, sau să bombardeze orașul.

Și, într-adevăr, numărul uriaș de obuze aruncate asupra Strasbourgului nu a înlăturat necesitatea unui asediu efectiv. La 29 august a trebuit să fie deschisă prima paralelă în partea de nord-vest a fortăreței, în apropiere de Schiltigheim, la o distanță de 500—650 de iarzi de fortificații. La 3 septembrie a fost deschisă a doua paralelă (unii corespondenți o numesc în mod eronat a treia) la o distanță de 330 de iarzi. Bombardamentul lipsit de sens a fost oprit din ordinul regelui Prusiei și de aceea probabil că abia în 17 sau 20 se va putea face o breșă suficient de mare în valurile fortăreței. În cazul acesta însă este riscant să-ți exprimi vreo părere. Acesta este primul exemplu de asediu când împotriva construcțiilor de piatră se folosesc proiectilele cu acțiune perforantă ale artileriei grele moderne cu țeava ghintuită. În încercările lor din timpul distrugerii construcțiilor de apărare din Jülich, prusienii au obținut rezultate extraordinare: s-au făcut breșe în ziduri, iar cazematele au fost distruse prin bombardamente de la distanțe mari și prin foc indirect (adică focul bateriilor de la care nu se poate vedea obiectivul bombardat); dar aceasta a fost numai o încercare făcută în timp de pace, și abia trebuie să-și găsească confirmarea în actualul război. Strasbourgul ne va da o imagine excelentă asupra felului în care acționează artileria grea modernă cu țeava ghintuită în operațiile de asediu; în această privință asediul Strasbourgului merită o atenție deosebită.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1739 din 9 septembrie 1870

Înflorirea și decăderea armatelor

Cînd Ludovic-Napoleon și-a întemeiat imperiul, „care însemna pacea” ⁵⁶, sprijinindu-se pe voturile țăranilor și pe baionetele fiilor lor soldați în armată, această armată nu se bucura de un renume deosebit în Europa decît doar prin tradiție. De la 1815 încoa se instaurase pacea, întreruptă numai pentru cîteva armate de evenimente din 1848 și 1849. Austrieii purtaseră o campanie victorioasă în Italia și o alta dezastruoasă în Ungaria; nici Rusia nu cucerise în Ungaria, nici Prusia în Germania de sud lauri care să merite a fi pomeniți ⁵⁷; Rusia ducea un război permanent în Caucaz, iar Franța în Algeria. Dar din 1815 marile armate nu se mai întîlniseră pe cîmpul de bătălie. Ludovic-Filip lăsase armata franceză într-o stare în care numai de luptă nu era capabilă; ce-i drept, trupele algeriene, și mai ales unitățile lui preferate, create în mare măsură în vederea războaielor din Africa — chasseurs-à-pied *, zuavi, turcos, chasseurs d’Afrique ** călări —, constituiau obiectul unei mari atenții, dar principala masă a infanteriei, cavaleria și materialul de război erau extrem de neglijate în Franța. Republica nu a făcut nimic pentru a îmbunătăți starea armatei. Dar a apărut imperiul care însemna pacea, și — „si vis pacem, para bellum” *** — armata a devenit dintr-o dată pentru el obiectul unei atenții deosebite. Franța avea pe atunci un mare număr de ofițeri relativ tineri, care deținuseră posturi înalte în armata din Africa pe vremea cînd acolo se mai dădeau lupte serioase. Unitățile speciale algeriene ale Franței erau, fără îndoială, superioare tuturor celorlalte trupe din Europa. În persoana numeroșilor înlocuitori plătiți ⁵⁸, Franța dispunea de un nu-

* — vînători pedestri. — *Nota trad.*

** — vînători africani. — *Nota trad.*

*** — „dacă vrei pace, pregătește-te de război”. — *Nota trad.*

măr mult mai mare de soldați de carieră — luptători încercați, adevărați veterani — decît oricare altă putere de pe continent. Singura sarcină care se impunea era să se ridice, pe cît posibil, masa principală a trupelor la nivelul unităților speciale. Acest lucru a și fost făcut în mare măsură. „Pas gymnastique” („double” la englezi), folosit pînă atunci numai în aceste unități speciale, a fost introdus în întreaga infanterie, atingîndu-se în felul acesta o rapiditate de manevrare, necunoscută pînă atunci în armată. Cavaleria a fost înzestrată, în măsura posibilităților, cu cai mai buni; materialul de război al întregii armate a fost revizuit și completat. În sfîrșit, a început războiul Crimeii. Organizarea armatei franceze s-a dovedit cu mult superioară celei engleze; raportul numeric dintre armatele aliate a făcut, firește, ca cea mai mare parte a gloriei — în măsura în care acolo putea fi vorba de glorie — să revină armatei franceze; însuși caracterul acestui război, în care locul central l-a deținut asediul unei puternice fortărețe, a făcut să apară în cea mai favorabilă lumină talentul de matematicieni, propriu francezilor, manifestat de geniștii lor. În consecință, războiul Crimeii a ridicat din nou armata franceză la rangul de prima armată din Europa.

A venit apoi timpul puștilor și tunurilor cu țeava ghintuită. Superioritatea incomparabilă a focului puștii cu țeava ghintuită asupra focului celei cu țeava lisă a dus la desființarea acesteia sau, în unele cazuri, la transformarea ei completă în pușcă cu țeava ghintuită. Prusia a înlocuit în mai puțin de un an vechile ei puști cu puști cu țeava ghintuită; Anglia și-a înzestrat treptat întreaga infanterie cu puști Enfield, iar Austria — cu o excelentă pușcă cu țeava ghintuită de calibru mic (Lorenz). Doar Franța a păstrat vechea pușcă cu țeava lisă, în timp ce pușca cu țeava ghintuită a rămas, ca și mai înainte, rezervată unităților speciale. În timp ce principala masă a artileriei păstra tunurile de 12 livre cu țeava scurtă — o invenție îndrăgită a împăratului, dar mai puțin eficace în comparație cu artileria de pînă atunci din cauza încărcăturii ușoare —, au fost formate cîteva baterii cu tunuri de 4 livre, cu țeava ghintuită, gata pregătite pentru caz de război. Construcția lor era defectuoasă, fiind primele tunuri cu țeava ghintuită construite începînd din secolul al XV-lea; dar în ceea ce privește efectul, erau mult superioare oricărei piese de artilerie de cîmp cu țeava lisă existente pe atunci.

Astfel se prezentau lucrurile în momentul izbucnirii războiului din Italia ⁵⁹. Armata austriacă, care se complăcea în comoditatea ei, se vedea rareori în stare de eforturi extraordinare; în esență era o armată impresionantă ca număr și atitudine. Printre comandanții ei se numărau numai câțiva dintre cei mai buni și foarte mulți dintre cei mai slabi generali de pe atunci. Majoritatea acestora din urmă ajungeau să dețină posturi de comandă datorită influenței exercitate de curte. Gafele generalilor austrieci și ambiția și mai mare a soldaților francezi au adus armatei franceze o victorie câștigată cu greu. Magenta n-a adus nici un fel de trofee, Solferino doar câteva. Cauze de ordin politic au făcut să cadă cortina mai înainte ca pe scenă să fi apărut adevărata dificultate a războiului — lupta pentru patruleterul de fortărețe.

După această campanie, armata franceză ajunsese să fie un model pentru Europa. Dacă după războiul Crimeii „chasseur-ul à pied” francez devenise „idealul” unui infanterist, această admirație se extindea acum asupra întregii armate franceze. Organizarea ei era studiată, taberele ei deveniseră școli de instrucție pentru ofițerii tuturor națiunilor. Aproape întreaga Europă credea cu tărie în invincibilitatea armatei franceze. Între timp, Franța își transforma toate puștile ei vechi cu țeava lisă în puști cu țeava ghintuită și își înzestra întreaga artilerie cu tunuri cu țeava ghintuită.

Aceeași campanie care a conferit armatei franceze primul loc în Europa a impus însă și o sporire a eforturilor, în urma cărora a apărut mai întâi un rival, iar apoi și un învingător al ei. Din 1815 pînă în 1850, din cauza inactivității, armata prusiană, ca și toate celelalte armate europene, a prins rugină. Dar această rugină prinsă în timp de pace a dăunat mașinii de război prusiene mult mai mult decît tuturor celorlalte. Potrivit sistemului prusian din vremea aceea, fiecare brigadă se compunea dintr-un regiment de linie și un regiment de Landwehr, astfel încît la fiecare mobilizare jumătate din trupele operative trebuia formată din nou. Materialul de război al trupelor de linie și al Landwehrului devenise absolut insuficient. Oameni cu posturi de răspundere se făceau adesea vinovați de tot felul de găinării. Cînd în 1850 conflictul cu Austria a impus o mobilizare, întregul sistem militar al Prusiei s-a năruit în mod jalnic și aceasta a fost nevoită să treacă pe sub „furcile caudine” ⁶⁰. Cu mari cheltuieli, întregul

material de război a fost de îndată înlocuit și întreaga organizare a armatei a fost revizuită, însă numai în amănunte. În 1859, când războiul din Italia a impus o nouă mobilizare, materialul de război se afla într-o stare mai bună, deși încă nu în cantitate suficientă. Moralul Landwehrului, excelent pentru un război național, s-a dovedit cu totul lipsit de elasticitate în timpul unei demonstrații militare care putea duce la un război împotriva uneia sau alteia dintre puterile beligerante. S-a hotărît să se treacă la o reorganizare a armatei.

În urma acestei reorganizări, executată fără știrea parlamentului, toate cele 32 de regimente de infanterie ale Landwehrului au fost menținute sub arme, rîndurile lor au fost completate treptat prin recrutări masive și, în sfîrșit, fiind transformate în regimente de linie, numărul lor a sporit de la 40 la 72. Artileria a crescut în aceeași proporție, cavaleria în schimb într-o proporție mult mai mică. Această creștere a armatei a fost aproximativ proporțională cu creșterea populației Prusiei de la 10 500 000, cît număra în 1815, la 18 500 000 în 1860. Cu toată opoziția Camerei a doua⁶¹, această reorganizare a rămas efectiv în vigoare. În plus a fost îmbunătățită sub toate aspectele capacitatea de luptă a armatei. Aceasta a fost prima armată în care întreaga infanterie a fost înzestrată cu puști ghintuite. Apoi toate unitățile de infanterie au fost înzestrate cu puști cu ac cu încărcare pe la culată, rezervate pînă atunci doar unei mici părți din infanterie, și s-a creat un stoc de rezervă. Experimentarea tunurilor cu țeavă ghintuită, care se făcea de cîțiva ani, a fost dusă pînă la capăt, iar modelele acceptate au înlocuit treptat tunurile cu țeava lisă. Muștrul de paradă exagerat, moștenit de la bătrînul pedant Frederic Wilhelm al III-lea, a făcut tot mai mult loc unui sistem de instrucție mai bun, care consta mai ales în exerciții pentru serviciul de pază și acțiuni în formații rărîte, pentru ambele servind în mare măsură drept model trupele franceze din Algeria. Ca dispozitiv de luptă de bază pentru batalioanele care acționau independent a fost adoptată coloana de companie. O mare atenție s-a acordat exercițiilor de tragere la țintă, înregistrîndu-se rezultate excelente. Îmbunătățiri considerabile s-au adus și cavaleriei. În special în Prusia orientală, patria creșterii cailor, ani de-a rîndul s-a acordat o atenție deosebită creșterii cailor; s-a trecut pe scară largă la încrucișarea cu cai de rasă arabă, iar

acum începeau să se vadă rezultatele. Calul din Prusia orientală este, ca mărime și iuțeală, ce-i drept, inferior calului de cavalerie englez, în schimb este un cal de război mult mai bun și are o putere de rezistență de cinci ori mai mare într-o campanie. Pregătirea profesională a ofițerilor, ani de-a rîndul total neglijată, a fost din nou ridicată la nivelul cerut, foarte înalt. Într-un cuvînt, armata prusiană a trecut printr-o transformare completă. Tuturor celor care aveau ochi să vadă, războiul danez ⁶² le-a demonstrat cu prisosință acest lucru; totuși el a trecut neobservat. Atunci a venit trăsnetul din 1866; acum nimeni nu mai avea încotro și trebuia să recunoască acest fapt. De îndată sistemul prusian a fost extins asupra armatei nordgermane și în linii generale și asupra armatelor statelor germane din sud; cît de ușor a putut fi introdus au dovedit-o rezultatele. Și iată că a sosit anul 1870.

Armata franceză din 1870 nu mai era însă cea din 1859. Delapidarea fondurilor publice, escrocheriile de bursă și abuzul general care se făcea cu banii statului în scopuri personale, tot ceea ce constituia trăsătura fundamentală a sistemului celui de-al doilea Imperiu a cuprins și armata. Dacă Hausmann și clica lui storceau milioane din gigantica afacere de la Paris ⁶³, dacă întregul departament al lucrărilor publice, fiecare contract încheiat cu guvernul, fiecare funcție publică era folosită pe față și cu nerușinare ca prilej binevenit de a spolia poporul, cum s-ar fi putut oare ca singură armata să rămînă virtuoasă, armata căreia Ludovic-Napoleon îi datora totul, armata care era comandată de oameni tot atît de nesățioși ca și paraziții civili mai norocoși de la curtea imperială? Și cînd a devenit notoriu faptul că guvernul obișnuia să bage în buzunar banii trimiși pentru a pune înlocuitori, fără ca să procedeze în consecință — lucru, fără îndoială, cunoscut fiecărui ofițer activ; cînd au început toate celelalte delapidări de la depozitele de aprovizionare etc. în scopul formării fondurilor pe care ministerul de război le vărsa în taină împăratului; cînd, date fiind toate acestea, în funcțiile cele mai înalte din armată au trebuit să fie numiți oameni inițiați în această sforărie, care, indiferent ce făceau sau greșeau, nu puteau fi demși, — atunci demoralizarea și-a făcut loc și în rîndurile ofițerilor activi. Departe de noi afirmația că și printre ei delapidarea fondurilor publice a devenit un fenomen obișnuit; însă desconsiderarea superiorilor, neglijarea serviciului și

scăderea disciplinei au fost o urmare inevitabilă. Dacă superiorii s-ar fi bucurat într-adevăr de autoritate, ar fi îndrăznit oare ofițerii să se deplaseze — cum făceau de regulă — în carete în timpul marșului? Întregul sistem era putred; atmosfera de corupție în care trăia cel de-al doilea Imperiu a cuprins în cele din urmă și pilonul principal al acestui imperiu — armata. În momentul hotărîtor, această armată n-a mai putut opune inamicului nimic altceva decît glorioasa ei tradiție — vitejia înnăscută a soldaților, or, numai aceasta nu este suficient pentru ca o armată să continue să fie de prim rang.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1740 din 10 septembrie 1870

Insemnări despre război. — XVIII

Se pare că încă mai există o imagine cu totul greșită asupra acțiunilor de asediu care se desfășoară acum în Franța. Unii dintre colegii noștri din presă, de la „Times” de pildă, înclină să creadă că germanii, deși acționează excelent în câmp deschis, nu știu să ducă un asediu; alții consideră că asediul Strasbourgului se face nu atât în scopul cuceririi orașului, cât pentru a câștiga experiență și a-i instrui pe genștii și artileriștii germani. Și toate aceste păreri circulă pentru că pînă acum nici Strasbourgul, nici Toulul, nici Metzul, nici Phalsbourgul nu au capitulat. După cît se pare, s-a uitat cu desăvîrșire că la ultimul asediu dinaintea acestui război, la asediul Sevastopolului, după săparea tranșeelor, a fost nevoie de 11 luni pentru a sili fortăreața să se predea.

Pentru a schimba asemenea păreri necoapte, pe care le pot răspîndi numai oameni nefamiliarizați cu problemele militare, trebuie să le amintim acestora ce înseamnă în realitate un asediu. Valurile majorității fortărețelor sînt prevăzute cu bastioane, adică la unghiurile lor se găsesc niște ieșinduri pentagonale, numite bastioane, care prin focul lor apără atât spațiul din fața fortificațiilor, cât și șanțul săpat chiar la baza lor. În acest șanț, între fiecare două bastioane se află o construcție triunghiulară detașată, numită ravelin, care acoperă o parte a bastioanelor, și curțina, adică partea de val fortificat dintre ele; ravelinul este înconjurat de șanț. În partea exterioară a șanțului principal se află un drum acoperit, larg, apărat de creasta glacisului, adică de un rambleu de pămînt de aproximativ 7 picioare, cu o pantă lină în partea exterioară. De multe ori, pentru a face atacul mai dificil, se adaugă și alte construcții. Valurile tuturor acestor fortificații sînt căptușite la bază cu zidărie de piatră sau sînt apărate de șanțuri umplute cu apă pentru a face imposibil asaltul fortificațiilor

rămase intacte. Fortificațiile sînt în așa fel dispuse, încît cele exterioare sînt întotdeauna dominate de cele din interior, adică sînt mai puțin înalte, și, la rîndul lor, domină împrejurimile prin înălțimea valurilor lor.

Pentru a ataca o asemenea fortăreață, se mai folosește încă metoda perfecționată de Vauban, deși tunurile cu țeava ghintuită ale asediaților pot impune modificarea acestei metode dacă terenul din fața fortăreței este pe o mare întindere absolut neted. Dar, întrucît majoritatea acestor fortărețe au fost construite pe vremea cînd domneau tunurile cu țeava lisă, terenul de la o distanță mai mare de 800 de iarzi de fortificații de obicei nu era luat în considerație, și pînă la această distanță o înaintare acoperită a asediatorilor era aproape întotdeauna posibilă fără să se construiască tranșee reglementare. Deci, în primul rînd, este necesar să se împresoare fortăreața, să fie respinse posturile de pază și celelalte detașamente, să se facă o recunoaștere a fortificațiilor, să se aducă tunuri de asediu, muniții și alte provizii și să se organizeze depozite de aprovizionare. În actualul război a mai făcut parte din această etapă preliminară, care se poate prelungi destul de mult, și un prim bombardament cu tunuri de cîmp. În ziua de 10 august Strasbourgul a fost împresurat de la distanță — în jurul zilei de 20 din apropiere, între 23 și 28 a fost bombardat, și totuși asediul după toate regulile a început abia în ziua de 29. Inceputul acestui asediu după toate regulile este considerat momentul în care s-a săpat prima paralelă, adică tranșeea din care pămîntul a fost aruncat în partea dinspre fortăreață pentru a-i masca și a-i apăra pe soldații care circulă în ea. Această primă paralelă înconjură de obicei fortificațiile fortăreței la o distanță de 600—700 de iarzi. În ea sînt amplasate bateriile cu foc de anfiladă; ele sînt așezate în prelungirea tuturor fețelor, adică a acelor laturi ale valului care prin focul lor domină terenul din față. Acest lucru se face în toate părțile fortificației care urmează să fie atacate. Misiunea acestor baterii este de a deschide focul de-a lungul fețelor amintite și de a nimici astfel tunurile și servanții aflați pe aceste părți ale valului. În acest scop este nevoie de cel puțin 20 de asemenea baterii, avînd fiecare două sau trei tunuri, adică în total vreo 50 de tunuri grele. De obicei, în prima paralelă se amplasau și un oarecare număr de mortiere pentru bombardarea orașului sau a depozitelor garnizoanei amenajate în potriva bombelor; datorită artileriei de astăzi, mortierele

sînt folosite numai în ultimul scop, pentru primul fiind acum suficiente tunurile cu țeava ghintuită.

De la prima paralelă pornesc tranșee în direcții a căror prelungire nu atinge fortificațiile fortăreței, pentru ca, în felul aceasta, nici una din fortificații să nu poată deschide asupra lor un foc de anfiladă. Tranșeele înaintază în zig-zag, pînă cînd ajung la o distanță de aproximativ 350 de iarzi de fortificații, și aici se sapă o a doua paralelă — o tranșee asemănătoare cu prima paralelă, dar mai scurtă. De obicei, aceasta se face în a patra sau a cincea noapte după începerea lucrărilor de săpare a tranșeelor. În cea de-a doua paralelă sînt amplasate contrabateriile, cîte una împotriva fiecăreia din fețele atacate și aproape paralel cu ele; aceste baterii trebuie să distrugă tunurile și valurile aflate în dreptul lor și să deschidă un foc încrucișat împreună cu focul de anfiladă al bateriilor; pentru contrabaterii e nevoie în general de aproximativ 60 de tunuri de calibru mare. Apoi asediatorii înaintază din nou, construind noi tranșee în zigzag, care devin tot mai scurte și mai apropiate unele de altele pe măsură ce se apropie de fortăreață. La aproximativ 150 de iarzi de fortificații se sapă o semiparalelă pentru bateriile de mortiere, iar la baza glacisului, la o distanță de aproximativ 60 de iarzi de fortificații, se sapă a treia paralelă, în care de asemenea sînt amplasate baterii de mortiere. Aceasta poate fi terminată în a noua sau a zecea noapte după începerea lucrărilor de săpare a tranșeelor.

La această distanță mică de fortificații încep adevăratele greutăți. În acest timp focul de artilerie al asediaților, în măsura în care domină terenul descoperit, va fi deja aproape înăbușit, însă focul puștilor de pe valurile fortăreței se intensifică acum mai mult ca oricînd; el va încetini foarte mult munca în tranșee. Aproșele trebuie să fie construite acum cu mult mai multă prudență și după un alt plan, pe care nu-l putem expune aici în amănunțime. În cea de-a unsprezecea noapte, asediatorii se pot îndrepta spre unghiurile ieșite în afară ale drumului acoperit, chiar în fața ieșindurilor bastioanelor și ravelinelor, iar în cea de-a șaisprezecea zi, ei pot termina încoronarea glacisului, adică construirea de tranșee în spatele crestei glacisului și de-a lungul acestuia, paralel cu drumul acoperit. Numai atunci vor fi în stare să amplaseze bateriile în așa fel, încît să dărîme zidăria de piatră a

valurilor pentru a-și asigura trecerea prin șanț în fortăreață și pentru a reduce la tăcere tunurile de pe flancurile bastioanelor, care trag de-a lungul șanțului și împiedică trecerea prin el. Aceste flancuri ale bastioanelor împreună cu tunurile lor pot fi distruse în cea de-a șaptesprezecea zi; tot atunci poate fi făcută și breșa. În noaptea următoare poate fi terminată coborîrea în șanț și organizarea unei treceri acoperite prin el, în vederea apărării detașamentului de asalt împotriva focului de flanc, și poate începe asaltul.

În această scurtă expunere am încercat să prezentăm desfășurarea acțiunilor de asediu al unuia dintre cele mai slabe și mai simple tipuri de fortăreață (hexagonul lui Vauban) și să stabilim timpul necesar pentru diferitele etape ale asediului — dacă acesta nu este stînjenit de ieșiri făcute cu succes și cu condiția ca asediații să nu dea dovadă de un spirit activ și de o vitejie excepțională și să nu dispună de mijloace deosebite. Totuși, chiar și în aceste condiții favorabile este nevoie, după cum vedem, de cel puțin 17 zile ca să se poată face breșe în principalele valuri ale fortăreței și în felul acesta fortăreața să fie descoperită în fața atacului. Dacă garnizoana are un efectiv suficient și este bine aprovizionată, nu există nici un motiv de ordin militar care ar putea-o sili să se predea înainte de acest termen; din punct de vedere pur militar, simpla datorie îi obligă pe asediați să reziste cel puțin în această perioadă. Totodată există unii oameni nemulțumiți de faptul că Strasbourgul nu a fost încă cucerit, Strasbourgul, care a fost supus unui asediu după toate regulile numai 14 zile și are pe frontul atacat fortificații exterioare care îi dau posibilitatea să reziste cel puțin 5 zile peste termenul obișnuit. Ei sînt nemulțumiți de faptul că Metzul, Toulul și Phalsbourgul nu au capitulat încă. Dar noi nu știm încă dacă s-a săpat măcar o singură tranșee în fața Toulului; iar despre celelalte fortărețe știm că în general nu au fost supuse unui asediu după toate regulile. În ceea ce privește Metzul, se pare că în momentul de față nu există intenția de a-l supune unui asediu după toate regulile; evident că cel mai eficient mijloc de a cuceri Metzul constă în înfometarea armatei lui Bazaine. Acești gazetari nerăbdători trebuie să știe că sînt foarte puțini comandanți de fortăreață care să se predea unei patrule de patru ulani sau chiar sub influența unui bombardament atîta vreme cît au la dispoziție o garnizoană relativ suficientă și proviziile necesare. Dacă în 1806 Stettinul s-a

predat unui regiment de cavalerie, dacă în 1815 fortărețele franceze de la graniță au capitulat după un scurt bombardament sau chiar numai de teama lui, nu trebuie să uităm că Wörth și Spichern, luate împreună, nu fac nici cît Iena, nici cît Waterloo, și, în afară de aceasta, ar fi absurd să ne îndoim de faptul că în armata franceză există mulți ofițeri care pot să țină piept unui asediu după toate regulile chiar și cu o garnizoană formată din garda mobilă.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1744 din 15 septembrie 1870

Cum trebuie dusă lupta împotriva prusienilor

După războiul din Italia din 1859, cînd puterea militară a Franței atinsese apogeul, prințul Frederic Carol al Prusiei, același care în momentul de față împresoară armata lui Bazaine la Metz, a scris o broșură intitulată „Cum trebuie dusă lupta împotriva francezilor”⁶⁴. Astăzi, cînd forțele militare colosale ale Germaniei, organizate după sistemul prusian, mătură totul în calea lor, oamenii încep să se întrebe cine și în ce fel va duce pe viitor lupta împotriva prusienilor? Și cînd un război, la începutul căruia Germania nu făcea decît să se apere împotriva șovinismului francez, pare să se transforme încet, dar sigur, într-un război dus în interesele unui nou șovinism, german, merită să ne oprim asupra acestei probleme.

„Providența este întotdeauna de partea batalioanelor mari”, — în felul acesta îi plăcea lui *Napoleon* să explice cum sînt cîștigate și pierdute bătăliile. Și Prusia a acționat tocmai conform acestui principiu. Ea a avut grijă să aibă „batalioane mari”. Cînd în 1807 *Napoleon* i-a interzis să aibă o armată cu un efectiv mai mare de 40 000 de oameni, ea a început să-i elibereze pe recruți după o instrucție de 6 luni și în locul lor să cheme alți oameni; iar în 1813 ea a fost în stare ca la o populație de 4 500 000 să aibă o armată de operații de 250 000 de soldați. Mai tîrziu, același principiu al stagiului scurt în cadrul regimentului și al stagiului de lungă durată în rezervă a găsit o aplicare și mai largă și, în plus, a fost adaptat cerințelor unei monarhii absolute. Oamenii erau ținuți 2—3 ani în regimente nu numai pentru a fi bine instruiți, ci și pentru a fi muștruluiți ca să capete deprinderea unei discipline necondiționate.

Tocmai în aceasta constă punctul slab al sistemului prusian. El trebuie să împace două sarcini diferite și, în ultimă

instanță, incompatibile. Pe de o parte, acest sistem vrea să facă din fiecare bărbat apt pentru serviciul militar un soldat și să aibă o armată permanentă, al cărei unic scop este acela de a servi drept școală, în care cetățenii să învețe minuirea armelor și totodată de a fi un nucleu în jurul căruia aceștia să se strângă în cazul unui atac din afară. Până aici sistemul este de natură pur defensivă. Dar, pe de altă parte, aceeași armată trebuie să fie sprijinul militar, principalul pilon al unui guvern semiabsolutist; și în acest scop școala armelor trebuie să devină pentru cetățeni o școală a supunerii absolute față de superiori, o școală a sentimentelor monarhiste. Acest lucru poate fi atins doar printr-un stagiul militar de lungă durată. De aici rezultă incompatibilitatea dintre cele două scopuri urmărite. Politica externă de apărare reclamă instruirea unui mare număr de oameni într-un termen scurt, pentru a dispune de o rezervă numeroasă în cazul unei agresiuni din afară; politica internă, dimpotrivă, reclamă instruirea mai îndelungată a unui număr limitat de oameni pentru a dispune, în cazul unei revolte interne, de o armată de nădejde. Monarhia semiabsolută a ales o cale de mijloc. Ea a ținut soldații 3 ani încheiați sub arme și a limitat numărul recruților potrivit mijloacelor ei financiare. În realitate, mult lăudatul serviciu militar general și obligatoriu nu există. El s-a transformat într-o recrutare care se deosebește de recrutarea din celelalte țări doar prin faptul că este mai riguroasă. Această recrutare costă mai mult, necesită mai mulți oameni și prelungește obligația lor de a fi gata să fie chemați sub arme pe o perioadă mult mai îndelungată decât în oricare altă țară. Totodată, ceea ce inițial era un popor înarmat pentru propria sa apărare se transformă acum într-o armată supusă, gata de agresiune, într-un instrument al politicii oligarhiei guvernante.

În 1861 populația Prusiei depășea întrucîtva cifra de 18 000 000 și în fiecare an 227 000 de tineri care atingeau vîrsta de 20 de ani deveneau recrutabili. Dintre aceștia, o bună jumătate erau din punct de vedere fizic apți pentru serviciul militar, dacă nu imediat, cel puțin în cursul anilor următori. Dar în loc de 114 000 de recruți, anual erau încorporați doar 63 000, astfel încît aproape jumătate din populația masculină aptă din punct de vedere fizic pentru serviciul militar nu era instruită în mînuirea armelor. Oricine a fost în Prusia în timp de război a rămas, de bună seamă, uimit de marele număr de flăcăi voinici și sănătoși, în vîrstă

de 20 pînă la 32 de ani, care rămîneau liniștiți acasă. Acea stare de „letargie“, pe care unii corespondenți speciali au constatat-o în Prusia în timp de război, există doar în imaginația lor.

Din 1866 încoace numărul celor recrutați anual în Confederația Germaniei de nord n-a depășit cifra de 93 000 de oameni la o populație de 30 000 000. Dacă ar fi recrutați toți tinerii apti din punct de vedere fizic pentru serviciul militar, chiar după cel mai sever examen medical numărul lor ar ajunge la cel puțin 170 000 de oameni. Această limitare a numărului recruților a fost determinată, pe de o parte, de interese dinastice și, pe de altă parte, de necesități financiare. Armata a rămas un instrument docil pentru înfăptuirea scopurilor absolutismului în interior și ducerea războaielor în interesul oligarhiei guvernante în exterior. Dar nici pe departe n-au fost pregătite toate forțele de apărare de care dispunea națiunea.

Totuși, acest sistem este mult superior sistemului învechit al militarilor de carieră, practicat de celelalte mari armate de pe continent. În comparație cu ele, Prusia a reușit să scoată un număr dublu de soldați din același număr de locuitori. De asemenea, ea a reușit să facă din ei soldați buni datorită unui sistem care i-a epuizat toate mijloacele și cu care poporul nu s-ar fi împăcat niciodată dacă Ludovic-Napoleon n-ar fi atentat în permanență la granița de la Rin și dacă germanii nu ar fi simțit instinctiv că această armată este instrumentul necesar pentru strădaniile lor de unificare națională. De îndată ce securitatea Rinului și unificarea Germaniei vor fi asigurate, acest sistem va deveni în mod inevitabil de nesuportat.

Aici găsim și răspunsul la întrebarea : cum trebuie dusă lupta împotriva prusienilor. Dacă o națiune tot atît de numeroasă, tot atît de capabilă, de vitează și civilizată ar realiza în fapt ceea ce în Prusia s-a făcut doar pe hîrtie, adică ar face din fiecare cetățean apt din punct de vedere fizic pentru serviciul militar un soldat ; dacă această națiune ar limita durata serviciului militar în timp de pace și termenul de instrucție la timpul efectiv necesar în acest scop ; dacă ea ar păstra organizarea necesară în vederea completării efectivului în timp de război, folosind același procedeu eficace ca și Prusia în ultimul timp, — atunci, susținem noi, această națiune ar dobîndi același colosal avantaj asupra Germaniei prusacizate ca și Germania prusacizată, după cum s-a dovedit,

asupra Franței în actualul război. După părerea unor somități din Prusia (inclusiv generalul von Roon, ministrul de război), un stagiul militar de doi ani este absolut suficient pentru a face dintr-un flăcău de la țară un bun soldat. Cu permisiunea pedanților ofițeri ai maiestății sale am înclina chiar să afirmăm că pentru marea majoritate a recruților sînt suficiente 18 luni — două veri și o iarnă. Durata exactă a stagiului militar este însă o problemă secundară. După cum am văzut, prusienii au obținut rezultate excelente după un stagiul militar de 6 luni și încă cu oameni care abia încetaseră să mai fie iobagi. Principalul este ca principiul serviciului militar general și obligatoriu să fie efectiv aplicat.

Dacă războiul va continua pînă la acel sfîrșit dureros pentru care militează acum filistinii germani, adică pînă la dezmembrarea Franței, putem fi siguri că francezii vor adopta acest principiu. Pînă acum ei au fost o națiune războinică, dar nu militaristă. Ei urau serviciul într-o armată ca cea franceză, întemeiată pe sistemul militarilor de carieră, cu un stagiul militar de lungă durată și un număr mic de rezerviști instruiți. De aceea vor fi foarte bucuroși să servească într-o armată cu un stagiul militar scurt în armata activă și unul de lungă durată în rezervă și vor face chiar mai mult dacă prin aceasta li se va da posibilitatea să-și spele rușinea și să restabilească integritatea Franței. Și atunci „batalioanele mari” vor fi de partea Franței, iar rezultatul acțiunilor lor va fi același ca și în acest război dacă Germania nu va adopta același sistem. Deosebirea va fi însă următoarea: așa cum, în comparație cu sistemul francez al militarilor de carieră, sistemul prusian al Landwehrului a însemnat un progres prin faptul că reducea stagiul militar și sporea numărul oamenilor în stare să-și apere țara, tot astfel și acest nou sistem al serviciului militar într-adevăr general și obligatoriu va însemna, la rîndul său, un pas înainte în comparație cu sistemul prusian. În timp de război, forțele armate vor atinge proporții și mai mari, dar armatele din timp de pace vor deveni tot mai mici; fiecare cetățean al țării va trebui să participe personal, și nu prin înlocuitor, la lupta armată în vederea rezolvării conflictelor dintre cîrmuitori; apărarea va deveni mai puternică, iar atacul mai dificil, și însăși creșterea armatelor va duce, în ultimă instanță, la o reducere a cheltuielilor și va deveni o cheazășie a păcii.

Insemnări despre război. — XIX

Fortificațiile Parisului și-au dovedit deja valoarea. Numai datorită lor germanii nu pot pune stăpînire pe oraș de mai bine de o săptămîină. În 1814, după o luptă de o jumătate de zi pe înălțimile din Montmartre, orașul a fost silit să capituleze. În 1815, o serie de fortificații de pămînt, construite la începutul campaniei, au provocat o oarecare întîrziere; dar rezistența lor ar fi fost de foarte scurtă durată dacă aliații nu ar fi fost ferm convinși că orașul se va preda și fără luptă⁶⁵. În actualul război, germanii au cerut diplomației lor un singur lucru, și anume să nu se amestece în acțiunile lor militare. Și aceste acțiuni militare, rapide, energice și hotărîte pînă la mijlocul lunii septembrie, au devenit încete, nesigure și tâtonante * din ziua în care coloanele germane au intrat în sfera de acțiune a acelei imense tabere fortificate care este Parisul. Și este ceva absolut firesc. Simpla împresurare a unui oraș atît de mare necesită timp și precauție chiar dacă te apropii de el cu o armată de 200 000—250 000 de oameni. Chiar și asemenea forțe abia dacă vor fi suficiente pentru a-l împresura efectiv din toate părțile, deși, în cazul de față, orașul nu are o armată în stare să desfășoare bătălii mari și acțiuni în cîmp deschis. Că în Paris nu există o asemenea armată au dovedit-o cu prisosință rezultatele deplorabile ale ieșirii generalului Ducrot lîngă Meudon⁶⁶. Aici trupele de linie s-au purtat categoric mai prost decît garda mobilă; realmente au dat „bir cu fugiții” în frunte cu faimoșii zuavi. Acest lucru se explică foarte ușor. Soldații vechi — în special din corpurile de armată ale lui Mac-Mahon, de Faily și Félix Douay, care luptaseră la Wörth — erau complet demoralizați după două retrageri catastrofale și 6 săptămîni de

* — timide. — Nota trad.

insuccese care se țineau lanț. Este absolut normal ca asemenea împrejurări să exercite o influență foarte puternică asupra mercenarilor, căci zuavii, formați mai ales din înlocuitori, nu merită alt nume. Și se așteaptă ca asemenea oameni să dea exemplu de dîrzenie recruților neinstruiți, cu care au fost completate rîndurile rărîte ale batalioanelor de linie. După această întîmplare ne putem aștepta la mici ieșiri, care pe ici, pe colo pot avea succes, dar e puțin probabil că vor mai avea loc bătălii în cîmp deschis.

Mai departe, germanii afirmă că tunurile lor domină Parisul de pe înălțimile de lîngă Sceaux; dar acestei afirmații nu trebuie să-i dăm crezare. Înălțimile cele mai apropiate, pe care-și puteau amplasa niște baterii mai sus de Fontenay-aux-Roses, se găsesc la o distanță de aproximativ 1 500 de metri de fortul Vanves, și, prin urmare, la 8 000 de metri sau la 8 700 de iarzi de centrul orașului. Germanii nu au o artilerie de cîmp mai grea decît așa-numitele tunuri ghintuite de 6 livre (cu obuze de aproximativ 15 livre), dar, chiar dacă ar avea tunuri ghintuite de 12 livre cu obuze de 32 de livre, cea mai mare bătaie a acestor tunuri, la unghiurile de înălțare pentru care sînt calculate afeturile lor, nu ar depăși 4 500—5 000 de metri. Prin urmare, această lăudăroșenie nu trebuie să-i sperie pe parizieni. Parisul nu trebuie să se teamă de un bombardament atîta timp cît nu au fost cucerite două sau chiar mai multe forturi, dar chiar și atunci proiectilele s-ar împrăștia atît de mult pe întinderea uriașă a orașului, încît paguba ar fi relativ mică, iar efectul moral aproape nul. Uitați-vă ce masă imensă de artilerie a fost folosită împotriva Strasbourgului; cu cît mai multă artilerie va fi necesară pentru a constrînge Parisul să se predea, chiar dacă ținem seama de faptul că un atac după toate regulile cu ajutorul paralelelor se va limita, firește, la o mică parte din fortificațiile fortăreței! Și atîta timp cît germanii nu vor putea concentra sub zidurile Parisului toată această artilerie împreună cu munițiile și toate celelalte accesorii, Parisul se află în siguranță. Numai din momentul în care vor fi pregătit toate mijloacele de asediu va începe adevărata primejdie.

Acum vedem limpede ce forță uriașă reprezintă fortificațiile Parisului. Dacă la această forță pasivă, la această simplă putere de rezistență, s-ar adăuga forța activă, puterea ofensivă a unei adevărate armate, atunci valoarea fortificațiilor ar crește imediat. În timp ce trupele asediatorilor sînt împărțite în mod inevitabil de Sena și Marna în cel puțin trei

grupări separate, care nu pot comunica între ele decât peste podurile construite în spatele pozițiilor lor de luptă, adică numai pe drumuri ocolitoare, a căror utilizare înseamnă pierdere de timp, principala masă a armatei din Paris ar putea să atace cu forțe superioare oricare din aceste trei grupări, la alegere, să-i pricinuiască pierderi, să-i distrugă lucrările de fortificație începute și să se retragă din nou sub acoperirea forturilor înainte ca asediatorii să poată primi întăriri. În cazul că armata din Paris nu ar fi prea slabă în comparație cu forțele asediatorilor, ea ar putea să facă imposibilă împresurarea completă a fortăreței sau să o străpungă în orice moment. Și cât este de necesară împresurarea completă a unei fortărețe asediate, dacă aceasta are cât de cât posibilitatea să primească întăriri din afară, se vede din exemplul Sevastopolului, unde asediul s-a prelungit exclusiv datorită sosirii continue de întăriri rusești prin partea de nord a fortăreței, unde trecerea a fost tăiată abia în ultimul moment. Cu cât evenimentele din fața Parisului vor lua mai mare amploare, cu atât va ieși mai mult la iveală nesăbuința totală a generalilor bonapartiști în timpul acestui război, nesăbuință din pricina căreia au fost jertfite două armate, iar Parisul a fost lăsat fără principalul său mijloc de apărare — forțele capabile să răspundă atacului printr-un contraatac.

În ceea ce privește aprovizionarea cu alimente a unui oraș atât de mare, se pare că aceasta comportă greutatea chiar mai mici decât în cazul asedierii unor fortărețe mai puțin puternice. O capitală ca Parisul nu numai că dispune de o bună organizare a comerțului care îl poate aproviziona oricând, dar totodată constituie principala piață și punctul de depozitare unde se aduc și se schimbă produsele agricole ale unei regiuni întinse. Un guvern energetic, folosindu-se de aceste condiții favorabile, putea lua ușor măsuri pentru a asigura rezerve din belșug pe tot timpul unui asediu de durată mijlocie. Nu avem posibilitatea să apreciem dacă s-a procedat astfel, nu vedem însă de ce nu s-ar fi putut face aceasta, și încă într-un timp scurt.

În orice caz, dacă lupta va fi dusă „pînă la acel sfîrșit dureros”, așa cum se spune acum, înseamnă că, după începearea lucrărilor de asediu, rezistența nu va mai dura, probabil, mult. Zidăria de piatră a escarpelor este aproape complet descoperită în fața focului, iar lipsa ravelinelor în fața curtinelor înlesnește înaintarea asediatorilor și efectuarea de breșe în zidurile fortăreței. Spațiul limitat al forturilor nu permite

să fie plasat în ele decît un număr restrîns de apărători ; rezistența lor la un atac, dacă nu este susținută de înaintarea trupelor prin intervalul dintre forturi, nu poate fi serioasă. Dacă însă tranșeele pot fi duse pînă la glacisul forturilor fără a fi distruse de asemenea ieșiri ale armatei din Paris, atunci chiar acest fapt dovedește că această armată este prea slabă — din punct de vedere al efectivului, al organizării și al moralului — pentru a executa în noaptea hotărîtă pentru asalt o ieșire cu sorți de izbîndă.

După cucerirea oîtorva forturi, este de așteptat ca orașul să renunțe la o luptă fără șanse de succes. Dacă nu renunță, acțiunile de asediu urmează să fie repetate, se fac o serie de breșe, și orașul este din nou somat să se predea. Dacă și de data aceasta nu se răspunde la somație, atunci poate urma o luptă tot atît de lipsită de sorți de izbîndă pe baricade. Să sperăm că orașul va fi cruțat de asemenea jertfe inutile.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1754 din 27 septembrie 1870

Comunicatul cu privire la tratative ⁶⁷

Admitem întru totul că comunicatul cu privire la tratative, pe care l-am oferit ieri cititorilor noștri, după versiunea d-lui Jules Favre, corespunde realității, firește, cu excepția citorva mici greșeli, ca, de pildă, afirmația că Bismarck ar intenționa să anexeze Metzul, Château-Salins și „Soissons”. Evident, d-l Favre habar n-are de așezarea geografică a localității Soissons. Conteul s-a referit la Sarrebourg, un oraș care, așa cum s-a arătat de multă vreme, este dispus pe noua linie strategică de la graniță, în timp ce Soissons este tot atît de departe de ea ca și Parisul sau Troyes. Relatînd această conversație, s-ar putea ca d-l Favre să nu fi redat întocmai diversele forme de exprimare; dar atunci cînd comunică faptele contestate de presa oficioasă prusiană, Europa neutră preferă de regulă să dea crezare declarațiilor lui. În felul acesta, dacă acum la Berlin se contestă declarația d-lui Favre privitoare la propunerea de a se ceda Mont-Valérien, puțini vor fi aceia care vor crede că d-l Favre a născocit aceasta sau a înțeles cu totul greșit cele spuse de contele Bismarck.

Comunicatul dat de d-l Favre arată limpede cît de puțin a înțeles el situația actuală și cît de confuză și neprecisă era imaginea pe care și-a format-o despre ea. El a venit pentru a duce tratative în vederea unui armistițiu care trebuia să ducă la încheierea păcii. Sîntem gata să-l iertăm pentru presupunerea lui că Franța este încă în stare să-i determine pe inamicii ei să renunțe la toate pretențiile de a li se ceda teritorii; este greu de spus însă în ce condiții spera el să obțină o încetare a ostilităților. Punctele asupra cărora în ultimă instanță stăruiau germanii erau cedarea Strasbourgu-lui, Toulului și Verdunului, ale căror garnizoane trebuiau să devină prizoniere. Se pare că în ceea ce privește predarea

orașelor Toul și Verdun, într-o oarecare măsură se căzuse de acord. Dar Strasbourgul? Această pretenție a fost luată de d-l Favre pur și simplu drept o ofensă.

„D-le conte, dv. uitați că vorbiți cu un francez. Să sacrificați o garnizoană eroică, a cărei comportare a entuziasmat toată lumea și în special pe noi, ar fi o lașitate; și nu vă promit să transmit că ne-ați propus o asemenea condiție”.

Vedem oît de puțin se ține seama de situația reală în acest răspuns; nu găsim în el decît o izbucnire a sentimentului patriotic. Întrucît la Paris acest sentiment era într-adevăr deosebit de puternic, firește că în asemenea momente nu se putea să nu se țină seama de el; trebuia însă să se cîntărească bine și faptele existente. Strasbourgul a fost supus unui asediu după toate regulile vreme destul de îndelungată și de aceea puteam fi absolut siguri că va cădea curînd. O forțareată supusă unui asediu după toate regulile poate să opună rezistență o oarecare bucată de vreme; datorită unor eforturi extraordinare poate chiar să-și prelungească apărarea cu cîteva zile; dacă nu-i vine însă în ajutor nici o armată, putem trage cu o precizie matematică concluzia inevitabilității căderii ei. Trochu și cadrele superioare de genști din Paris știau foarte bine acest lucru; ei știau că nu există nicăieri o armată care să poată veni în ajutorul Strasbourgului; și totuși se pare că Jules Favre, colegul lui Trochu în guvern, nu a ținut de loc seama de acest lucru. În pretenția de predare a Strasbourgului el nu a văzut decît o ofensă la adresa lui, a garnizoanei din Strasbourg și a poporului francez. Însă principala parte interesată, generalul Urich și garnizoana sa, au făcut, fără îndoială, destul pentru a-și apăra onoarea. A-i fi cruțat de ultimele cîteva zile de luptă absolut fără speranță dacă prin aceasta s-ar fi înmulțit puținele șanse de salvare a Franței, apoi aceasta nu ar fi însemnat pentru ei o ofensă, ci o răsplată binemeritată. Generalul Urich ar fi preferat, bineînțeles, să se predea din ordinul guvernului său și în schimbul unei concesi echivalente din partea inamicului decît să se predea sub amenințarea asaltului și fără nici o compensație.

Între timp, Toulul și Strasbourgul au căzut, iar Verdunul, atîta timp cît rezistă Metzul, nu prezintă pentru germani din punct de vedere militar nici un interes. Astfel, și fără să consimtă la un armistițiu, germanii au obținut aproape tot ceea ce a constituit obiectul negocierilor dintre Bismarck și Jules Favre. S-ar părea că niciodată un învingător nu a oferit

un armistițiu în condiții mai avantajoase și mai generoase, iar învinșii nu l-au refuzat într-un mod mai absurd. Jules Favre nu a strălucit, firește, în aceste tratative, deși, după cât se pare, are un instinct destul de sigur. În schimb, Bismarck apare în noul rol de învingător mărinimos. Propunerea, așa cum a înțeles-o d-l Favre, era extrem de avantajoasă, și dacă ar fi reprezentat numai ceea ce credea d-l Favre, ar fi trebuit acceptată imediat. Însă propunerea cuprindea ceva mai mult decât vedea Favre în ea.

Între două armate aflate în câmp deschis, problema încheierii unui armistițiu se rezolvă ușor. Se stabilește o linie de demarcație — să zicem o fișie de teren neutru între cele două părți combatante — și lucrul s-a făcut. Dar aici în câmp deschis nu se află decât o singură armată; cealaltă, în măsura în care mai există, este blocată în fortărețe mai mult sau mai puțin împresurate. Ce se va întâmpla cu toate aceste fortărețe? Care va fi situația lor în timpul armistițiului? Bismarck caută să treacă toate acestea sub tăcere. Dacă se va încheia un armistițiu de două săptămâni și în el nu se va spune nimic despre aceste orașe, atunci se înțelege de la sine că va trebui să se mențină statu-quo*, cu excepția acțiunilor militare împotriva garnizoanelor și a fortificațiilor. În cazul acesta, Bitche, Metzul, Phalsbourgul, Parisul și cine știe câte alte fortărețe ar rămâne împresurate și fără posibilitatea de a se aproviziona și de a comunica; oamenii din interiorul lor ar continua să-și consume proviziile ca și cum n-ar exista nici un armistițiu, și în felul acesta armistițiul ar însemna pentru asediatori aproape același lucru ca și continuarea acțiunilor de luptă. Mai mult încă, s-ar putea întâmpla chiar ca în timpul armistițiului una sau mai multe din aceste fortărețe să-și epuizeze toate proviziile și să fie nevoite să se predea asediatorilor pentru a nu muri de foame. Așadar, contele Bismarck, viclean ca întotdeauna, a văzut în armistițiu un mijloc de a constrânge fortărețele inamicului să se predea. Bineînțeles că dacă tratativele ar fi continuat și ar fi dus la elaborarea unui proiect de tratat, statul-major francez ar fi descoperit acest lucru și ar fi pus categoric asemenea condiții cu privire la orașele împresurate, încât probabil că întregul proiect ar fi eșuat. Ar fi fost însă de datoria d-lui Jules Favre să caute să pătrundă pînă la capăt tilcul propunerilor lui Bismarck și să descopere gîndurile ascunse ale acestuia. Dacă l-ar fi întrebat care va fi, în perioada armistițiului, situația orașelor

* — situația de fapt. — *Nota trad.*

blocate, el nu i-ar fi dat contelui Bismarck posibilitatea de a face paradă în fața întregii lumi cu falsa sa generozitate, pe care d-l Favre nu a fost în stare s-o demaște, deși acest lucru nu era de loc greu. În schimb el a manifestat o asemenea vehementă în legătură cu pretenția de cedare a Strasbourgului și de predare a garnizoanei, încît toată lumea și-a dat seama că, chiar după lecțiile aspre din ultimele două luni, reprezentantul guvernului francez nu este în stare să aprecieze just situația reală, deoarece continuă să se afle sous la domination de la phrase*.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1758 din 1 octombrie 1870

---

* — sub puterea frazeologiei. — *Nota trad.*

Insemnări despre război. — XX

Chiar și după greșelile de neconceput care au dus la nimicirea efectivă a armatelor franceze, este surprinzător faptul că Franța se află în fond la cheremul învingătorului, care a cucerit numai o optime din teritoriul ei. Regiunea ocupată efectiv de germani este delimitată de o linie care duce de la Strasbourg la Versailles și de la Versailles la Sedan. Pe această fișie îngustă, francezii dețin încă fortărețele : Paris, Metz, Montmédy, Verdun, Thionville, Bitche și Phalsbourg. Pentru ținerea sub observație, blocarea sau asedierea acestor fortărețe sînt destinate aproape toate forțele care au fost trimise pînă în prezent în Franța. Probabil că germanilor le-a rămas suficientă cavalerie pentru a-l alunga pe inamic de pe teritoriul din jurul Parisului pînă la Orléans, Rouen, Amiens și chiar și mai departe ; în momentul de față însă, nici vorbă nu poate fi de ocuparea serioasă a vreunui raion întins. Este adevărat că în Alsacia, la sud de Strasbourg, se află acum trupe ale Landwehrului de aproximativ 40 000 sau 50 000 de soldați, și efectivul lor poate fi aproape dublat prin joncțiunea cu cea mai mare parte a corpului de asediu de la Strasbourg. După cît se pare, aceste trupe sînt destinate unei incursiuni în partea de sud a Franței ; se spune că ele urmează să înainteze spre Belfort, Besançon și Lyon. Fiecare din aceste trei fortărețe reprezintă o mare tabără fortificată cu forturi detașate, situate la o distanță suficientă de principalul val al fortăreței ; asedierea sau chiar blocarea serioasă simultană a acestor trei fortărețe ar necesita forțe mai mari decît cele de care dispune această armată. De aceea sîntem încredințați că această afirmație este vînturată numai de ochii lumii și că noua armată germană acordă acestor fortărețe o atenție minimă ; ea va intra în valea râului Saône, cea mai bogată parte a Burgundiei, o va pustii și apoi va înainta spre Loara

pentru a stabili legătura cu armata care împresoară Parisul și pentru a acționa potrivit împrejurărilor. Dar chiar și aceste forțe puternice, atîta timp cît nu au legături directe cu armata de lîngă Paris — legături care să le permită să se dispenseze de comunicațiile directe și independente cu Rinul —, chiar și aceste forțe puternice sînt folosite numai pentru incursiuni și nu sînt în stare să țină sub stăpînirea lor un teritoriu întins. Astfel, acțiunile pe care le vor efectua în cursul săptămînilor viitoare nu vor mări de fapt teritoriul francez ocupat de germani, care va continua să se limiteze la o optime din întreaga suprafață a Franței; și totuși Franța, deși nu vrea să recunoască, este de fapt cucerită. Cum de a fost posibil acest lucru?

Principala cauză constă în centralizarea excesivă a întregului sistem de administrație din Franța, în special administrația militară. Pînă nu de mult Franța era împărțită, pentru scopuri militare, în 23 de districte; fiecare din ele avea, în măsura posibilităților, o garnizoană formată dintr-o divizie de infanterie cu cavalerie și artilerie. Între comandantul acestor divizii și ministerul de război nu exista nici o verigă intermediară. Mai mult decît atît, aceste divizii erau pur și simplu organizații administrative, nu și militare. În timp de război regimentele lor nu formau brigăzi; numai în timp de pace se supuneau, din punct de vedere al disciplinei, aceluiași general. În cazul cînd războiul era iminent, ele puteau fi trimise în corpuri de armată, divizii sau brigăzi complet diferite. În afara statului-major care îndeplinea funcții administrative sau a celui constituit pe lîngă generalul comandant, un stat-major de divizie în general nu exista. Sub Ludovic-Napoleon aceste 23 de divizii au fost grupate în 6 corpuri de armată, fiecare sub comanda unui mareșal al Franței. Dar aceste corpuri de armată, ca și diviziile, nu erau formații permanente în caz de război. Ele erau organizate în scopuri politice, și nu militare⁶⁸. Ele nu aveau un stat-major propriu-zis. Erau diametral opuse corpurilor de armată prusiene, unde fiecare este o formație permanentă pentru caz de război, cu un anumit număr de infanterie, cavalerie, artilerie și trupe de geniu, cu un stat-major militar, sanitar, juridic și administrativ, pregătit pentru o campanie militară. În Franța, partea administrativă a armatei (intendența etc.) nu primea ordine de la comandant — mareșal sau general —, ci direct din Paris. Dacă în asemenea condiții Parisul se pomenește paralizat, dacă legăturile cu el sînt tăiate, în provincii nu

mai rămîne nici un nucleu organizatoric; ele se pomenesc tot atît de paralizate și chiar mai mult, în măsura în care dependența, consfințită de sute de ani, a provinciilor de Paris și de inițiativa acestuia a devenit, datorită unui obicei străvechi, parte integrantă a simbolului național al credinței, și a te ridica împotriva acestuia înseamnă nu numai o crimă, ci și un sacrilegiu.

În afară de această cauză principală există și o alta, care, deși secundară, în cazul de față e puțin probabil că are o importanță mai mică; ea constă în faptul că, în urma dezvoltării istorice interne a Franței, centrul acestei țări se găsește la o apropiere periculoasă de granița de nord-est. Cu 300 de ani în urmă, această situație avea o importanță și mai mare; pe atunci Parisul se găsea la marginea țării. Scopul seriei aproape neîntrerupte de războaie împotriva Germaniei și Spaniei, în timp ce aceasta din urmă stăpînea Belgia, era acela de a acoperi Parisul dinspre est și nord-est cu o întindere mai mare de teritoriu cucerit. De cînd Henric al II-lea a cucerit cele trei episcopate — Metz, Toul și Verdun (1552) — și pînă la revoluție, pe aceleași cale au fost cucerite Artois, părți din Flandra și Hainaut, Lorena, Alsacia și Montbéliard și anexate Franței, pentru a servi drept tampon care să pareze prima lovitură în cazul unei invazii împotriva Parisului. Trebuie să recunoaștem că, prin apartenența etnică, limba și obiceiurile populației, aproape toate aceste provincii erau predestinate să se transforme într-o parte integrantă a Franței și că Franța a știut — datorită, în primul rînd, revoluției din 1789—1798 — să le asimileze pe deplin și pe celelalte. Dar chiar și atunci Parisul a rămas expus primejdiei. De la Bayonne la Perpignan și de la Antibes la Geneva, granița pe uscat a țării se găsește la mare distanță de Paris. De la Geneva prin Basel pînă la Lauterbourg în Alsacia, această distanță rămîne neschimbată; granița formează un arc de cerc cu centrul la Paris și avînd una și aceeași rază de 250 de mile. La Lauterbourg însă, granița părăsește acest arc de cerc și formează în interiorul lui o coardă care într-un punct se află la numai 120 de mile de Paris. „Là où le Rhin nous quitte, le danger commence” *, a spus Lavallée în lucrarea sa șovinistă cu privire la granițele Franței ⁶⁹. Dar, dacă prelungim acel arc de cerc de la Lauterbourg spre nord, vom descoperi că el urmează aproape exact cursul Rinului

* — „Acolo unde ne părăsește Rinul începe primejdia”. — *Nota trad.*

pină la mare. Iată deci adevăratul motiv al pretențiilor francezilor la întregul mal stîng al Rinului. Numai după ce-și va asigura această graniță, Parisul va fi acoperit în partea sa cea mai expusă prin granițe situate la distanțe egale, avînd pe deasupra un fluviu ca linie de frontieră. Și fără îndoială că Franța ar avea dreptul la aceasta dacă principiul conducător al politicii europene ar fi securitatea Parisului sub aspect militar. Din fericire, lucrurile nu stau așa ; și dacă Franța preferă ca Parisul să fie capitala țării, ea trebuie să accepte, alături de avantajele Parisului, și dezavantajele pe care le prezintă acesta. Unul din aceste dezavantaje constă în faptul că ocuparea unei părți mici din Franța, inclusiv Parisul, îi paralizează activitatea ei ca națiune. Dar, dacă astfel stau lucrurile, dacă Franța, din pricină că are o capitală expusă primejdiei, nu dobîndește nici un drept asupra Rinului, atunci și Germania trebuie să-și amintească că aceleași considerente de ordin militar nu-i dau nici ei mai multe drepturi să ridice pretenții asupra teritoriului francez.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1759 din 3 octombrie 1870

Insemnări despre război. — XXI

Dacă e să dăm crezare comunicatelor trimise cu balonul din Paris, acest oraș este apărat de forțe uriașe; acolo se află între 100 000 și 200 000 de soldați ai gărzilor mobile din provincii, precum și 250 de batalioane din Garda națională din Paris, numărând fiecare 1 500 de oameni, iar după spusele unora pînă la 1 800—1 900 de oameni, deci în total, după un calcul simplu, 375 000 de oameni; acolo se mai află cel puțin 50 000 de soldați din trupele de linie, în afară de infanteria marină, marinari, francțiroși etc. Și, potrivit ultimelor comunicate, dacă toate aceste trupe vor fi scoase din luptă, în spatele lor se mai află 500 000 de cetățeni în stare să poarte arme și gata să le ia locul la caz de nevoie.

În fața Parisului se află o armată germană compusă din 6 corpuri de armată nordgermane (4, 5, 6, 11, 12 și gărzile), din două corpuri de armată bavareze și din divizia din Württemberg, în total 8 corpuri și jumătate, însumînd aproximativ 200 000—230 000 de oameni, în nici un caz mai mult. Și totuși această armată germană, deși desfășurată pe o linie de împresurare de cel puțin 80 de mile, ține închise, după cum se știe, aceste forțe uriașe în interiorul orașului, le taie căile de aprovizionare, stăpînește toate drumurile și potecile care duc din Paris în afară și pînă acum a respins cu succes toate ieșirile garnizoanei. Cum se explică acest lucru?

În primul rînd este puțin îndoielnic ca știrile privitoare la numărul uriaș al forțelor armate din Paris să fie un produs al fanteziei. Dacă acest număr de 600 000 de oameni înarmați, despre care se vorbește atît de mult, ar fi redus la 350 000 sau 400 000, am fi mai aproape de adevăr. Totuși, nu se poate nega faptul că în Paris se află mult mai mulți oameni înarmați pentru a-l apăra decît în afara lui pentru a-l ataca.

În al doilea rând, aptitudinile de luptători ale apărătorilor Parisului sînt foarte variate. Din toate aceste trupe, cu adevărat de nădejde putem considera că sînt numai infanteria marină și marinarii, care ocupă acum forturile exterioare. Trupele de linie — rămășițele armatei lui Mac-Mahon, completate cu rezerviști, dintre care majoritatea sînt recruți neinstruiți — au dovedit în lupta din 19 septembrie de lângă Meudon că sînt demoralizate. Gărzile mobile, formate dintr-un material bun, fac abia acum instrucția elementară; corpul lor de ofițeri nu e complet și sînt înzestrate cu trei tipuri de puști: pușca Chassepôt, puștile Minié, modificate și nemo-dificate. Nici un fel de eforturi, nici un fel de hărțuiri cu inamicul nu le pot da, în intervalul scurt de timp de care mai dispun, acea fermitate care numai ea le-ar determina să înfăptuiască lucrul cel mai necesar: să-l întâmpine și să-l înfrîngă pe inamic în cîmp deschis. Principala deficiență în organizarea gărzilor mobile — lipsa de instructori, ofițeri și subofițeri cu pregătire — le împiedică să devină buni soldați. Și totuși se pare că ele sînt elementele cele mai bune în acțiunea de apărare a Parisului; cel puțin sînt, probabil, dispuse să se supună disciplinei. Garda națională locală are o compoziție extrem de eterogenă. Batalioanele din suburbii, alcătuite din muncitori, sînt într-o măsură suficientă dornice și hotărîte să lupte; ele se vor supune și vor da dovadă de un fel de disciplină instinctivă dacă vor fi conduse de oameni care, atît în ceea ce privește persoana lor, cît și din punct de vedere politic, se bucură de încrederea acestora; față de oricare alți conducători, ele vor da dovadă de nesupunere. În afară de aceasta, nu sînt instruite și nu au ofițeri cu pregătire; și dacă nu se va ajunge la o luptă finală pe baricade, înaltele lor calități de luptători nu vor ajunge să fie puse la încercare. Dar partea cea mai mare din Garda națională, pe care a înarmat-o Palikao, este alcătuită din burghezi, în special din mici comercianți, și acestor oameni în principiu nu le place să lupte. Fiind înarmați, ei nu fac altceva decît să-și păzească magazinele și locuințele; și dacă inamicul deschide de la distanțe mari focul împotriva acestora, probabil că entuziasmul lor războinic va pieri. De altfel, ei reprezintă o forță organizată nu atît în vederea luptei împotriva dușmanului din afară, cît împotriva dușmanului dinăuntru. Toate tradițiile lor vorbesc despre acest lucru, și 9 zecimi din ei sînt convinși că un asemenea dușman intern pîndește în momentul de față în însăși inima Parisului și așteaptă doar

prilejul să se arunce asupra lor. Majoritatea sînt bărbați însurați, neobișnuiți cu lipsuri și primejdii și, de fapt, ei mirîie deja împotriva severității serviciului, care îi obligă să petreacă o noapte din trei sub cerul liber, pe valurile orașului fortăreață. Printre asemenea trupe se pot găsi companii și chiar batalioane care în împrejurări deosebite se vor comporta vitejește; luate însă în ansamblu, nu te poți bizui pe ele, mai ales cînd e vorba de un serviciu regulat și obositor.

Acestea fiind trupele din Paris, nu este de mirare că armata germană care-l încercuiește, nici pe departe atît de numeroasă și în plus dispersată pe o distanță mare, nu se teme de nici un fel de ieșiri din Paris. Într-adevăr, toate acțiunile militare care au avut loc pînă acum dovedesc că Armata din Paris (dacă o putem numi așa) nu este în stare să acționeze în cîmp deschis. Suficient de caracteristică a fost prima mare ofensivă din 19 septembrie împotriva trupelor care executau blocada. Corpul de armată al generalului Ducrot, cu un efectiv de aproximativ 30 000—40 000 de oameni, a fost imobilizat timp de o oră și jumătate de două regimente prusiene (7 și 47), pînă cînd le-au venit în ajutor două regimente bavareze, iar o altă brigadă bavareză a acționat în flancul francezilor; aceștia din urmă s-au retras în dezordine, lăsînd în mîinile inamicului o redută cu 8 tunuri și numeroși prizonieri. Efectivul trupelor germane care au participat la această luptă nu putea să depășească cifra de 15 000 de oameni. De atunci ieșirile francezilor au fost efectuate cu totul altfel. Ei au renunțat la orice tentativă de a da o bătălie decisivă; ei trimit grupe mai mici pentru a lua prin surprindere posturile de avangardă și alte detașamente mici; dacă o brigadă, o divizie sau o unitate franceză mai mare înaintează dincolo de linia forturilor, ei se mulțumesc cu o simplă demonstrație. Scopul acestor acțiuni de luptă este nu atît să-i pricinuiască pierderi inamicului, cît să-i instruiască practic pe recruții francezi cum se duce lupta. Fără îndoială că aceste acțiuni militare le vor îmbunătăți treptat pregătirea, însă numai o mică parte din masa greoaie de oameni concentrați în Paris poate trage foloase dintr-o practică făcută pe o scară atît de mică.

Proclamația generalului Trochu din 30 septembrie arată limpede că după lupta din 19 septembrie el și-a dat pe deplin seama de caracterul trupelor de sub comanda sa. El aruncă, firește, vina aproape exclusiv asupra unităților de linie și laudă cu o oarecare condescendență gărzile mobile; dar acest

lucru nu dovedește decît că el le consideră (și pe drept cuvînt) drept cea mai bună parte a trupelor aflate sub comanda sa. Atît proclamația sa, cît și faptul că de atunci și-a schimbat tactica dovedesc categoric că el nu-și face nici un fel de iluzii în ceea ce privește capacitatea trupelor sale de a acționa în cîmp deschis. În afară de aceasta, el trebuie să știe că toate celelalte trupe care-i mai pot rămîne Franței, sub denumirea de Armata din Lyon ⁷⁰, Armata de Loara etc., au exact aceeași componență ca și propriile sale trupe și că, prin urmare, în ceea ce privește ridicarea blocadei sau a asediului Parisului nu poate conta că i-ar veni în ajutor o armată. De aceea, știrea că Trochu s-a ridicat în consiliul de miniștri împotriva propunerii începerii tratativelor de pace pare surprinzătoare. Știrea vine cu siguranță din Berlin, o sursă pe care nu te poți bizui cînd e vorba de informații nepărtinitoare cu privire la ceea ce se întîmplă între zidurile Parisului. Oricum ar sta însă lucrurile, nu putem crede că Trochu mai speră într-un succes. Potrivit părerilor sale expuse în 1867 cu privire la organizarea armatei ⁷¹, el era un adept hotărît al stagiului militar de 4 ani în serviciul activ și de trei ani în rezervă, așa cum a fost pe vremea lui Ludovic-Filip; el considera chiar că stagiul militar la prusieni — de 2 sau 3 ani — este cu totul insuficient pentru pregătirea unor buni soldați. Dintr-o ironie a istoriei, el este pus acum în situația de a purta război în fruntea unor trupe complet lipsite de experiență, aproape neinstruite și nedisciplinate, împotriva aceluiași prusieni pe care mai ieri îi considera soldați pregătiți doar pe jumătate; și asta după ce acești prusieni au scos din luptă într-o lună întreaga armată regulată a Franței.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1762 din 6 octombrie 1870

Principiile sistemului militar prusian

Cu câteva săptămîni în urmă am arătat că sistemul de recrutare în armata prusiană este departe de a fi perfect *. După cum se afirmă, acest sistem face din fiecare cetățean un soldat. Potrivit unei formulări oficiale prusiene, armata nu este altceva decît „o școală în care întreaga națiune este instruită pentru război” ; și totuși un procent foarte mic al populației trece prin această școală. Ne întoarcem acum din nou la această problemă pentru a o ilustra prin cîteva cifre exacte.

Potrivit datelor biroului statistic prusian ⁷², din 1831 pînă în 1854 în armată au fost efectiv înrolați anual, în medie, 9,84% din tinerii recrutabili ; apți pentru serviciul militar rămîneau anual 8,28% ; complet inapți din cauza defectelor fizice — 6,40% ; temporar inapți, urmînd să fie reexaminați în anul următor — 53,28%. Restul erau sau absenți, sau erau trecuți la niște categorii atît de neînsemnate din punct de vedere numeric, încît nu merită să vorbim de ele aici. Așadar, în acești 24 de ani, prin această școală militară națională nu au trecut nici a zecea parte din cetățenii tineri ; și asta se cheamă „popor înarmat” ! ⁷³.

În 1861 existau următoarele cifre : tineri în vîrstă de 20 de ani, contingentul 1861 — 217 438 ; tineri, contingente din anii trecuți, amînați pînă la o hotărîre definitivă — 348 364 ; în total — 565 802. Dintre aceștia absentau 148 946, sau 26,32% ; total inapți pentru serviciul militar — 17 727, sau 3,05% ; trecuți în Ersatzreserve ⁷⁴, adică scutiți de serviciul militar în timp de pace, dar putînd fi recrutați în timp de război — 76 590, sau 13,50% ; scutiți pînă la o viitoare reexaminare din pricina unei incapacități temporare — 230 236, sau 40,79% ; scutiți din alte motive — 22 369, sau 3,98% ; rămași

* Vezi volumul de față, pag. 112—113. — *Nota red.*

să fie încorporați — 69 934, sau 12,36% ; dintre aceștia au fost încorporați efectiv numai 59 459, sau 10,50% .

Fără îndoială că din 1866 procentul celor încorporați anual a devenit mai mare, însă nu a putut crește într-o măsură cît de cît apreciabilă ; în prezent, în cel mai bun caz 12% sau 13% din populația masculină a Germaniei de nord face serviciul militar. Aceasta vine, firește, în puternică contradicție cu relațiile entuziaste ale „corespondenților speciali” făcute în timpul mobilizării din Germania. Potrivit spuselor lor, fiecare bărbat apt pentru serviciul militar îmbrăca uniforma, își punea pușca pe umăr sau se urca pe cal ; întreaga viață comercială sucombuse ; fabricile își suspendaseră activitatea, prăvăliile fuseseră închise, recolta rămăsese pe cîmp nestrînsă ; orice producție fusese sistată și orice comerț întrerupt — era de fapt o stare de „letargie”, un îngrozitor efort național, care însă, dacă s-ar mai fi prelungit cîteva luni, ar fi dus în mod inevitabil la o epuizare totală. Fără doar și poate că populația civilă se transforma în soldați în niște proporții pe care oamenii din afara Germaniei nu și le puteau imagina ; dacă însă aceiași corespondenți ar arunca o privire asupra Germaniei acum, după ce mai bine de un milion de oameni au fost smulși din viața civilă, ei ar vedea că fabricile lucrează, recolta e strînsă, prăvăliile și birourile sînt deschise. Dacă producția a încetat, acest lucru s-a întîmplat din lipsă de comenzi, și nu din lipsă de brațe de muncă ; pe stradă pot fi văzuți numeroși flăcăi voinici, care ar putea tot atît de bine să poarte pușca pe umăr ca și cei care au fost trimiși în Franța.

Cifrele de mai sus explică toate acestea. Numărul oamenilor care au trecut prin armată nu depășește, firește, 12% din întreaga populație masculină adultă. De aceea la o mobilizare nu pot fi încorporați mai mult de 12%, 88% rămînînd acasă ; o parte dintre aceștia erau încorporați, bineînțeles, în cursul războiului pentru a completa pierderile provocate de bătălii și boli. Aceasta înseamnă încă 2—3% în decurs de 6 luni ; totuși marea majoritate a bărbaților nu sînt încorporați niciodată. „Poporul înarmat” este pur și simplu o ficțiune.

Cauza acestui lucru am arătat-o mai înainte. Atîta timp cît dinastia prusiană și guvernul prusian vor continua politica lor tradițională, ei vor avea nevoie de o armată care să fie un instrument docil al acestei politici. Potrivit experienței Prusiei, pentru ca un civil de rînd să fie instruit pen-

tru acest fel de serviciu, trebuie să stea în armată timp de 3 ani. Nici chiar cei mai îndărătnici pedanți militari din Prusia nu au susținut vreodată cu seriozitate că infanteriștii — și aceștia constituie marea masă a armatei — nu-și pot însuși în doi ani toate obligațiile lor militare. Dar, așa cum s-a arătat în dezbaterile din parlament din 1861—1866, adevăratul spirit militar și deprinderea de a se supune fără rezerve se învață abia în al treilea an. În condițiile unei sume fixe pentru bugetul militar însă, cu cât soldații servesc vreme mai îndelungată, cu atât numărul recruților care pot fi transformați în soldați este mai mic. În prezent, în condițiile unui stagiu militar de 3 ani, sînt recrutați anual 90 000 de oameni; la un stagiu de 2 ani pot fi recrutați și instruiți anual 135 000 de oameni, iar la un stagiu de 18 luni — 180 000 de oameni. Din cifrele pe care le-am dat mai sus reiese limpede că există un număr absolut suficient de oameni apti din punct de vedere fizic pentru acest lucru, și aceasta va reieși și mai limpede din cele ce urmează. Vedem că expresia „poporul înarmat” servește drept paravan pentru crearea unei armate mari care să servească politicii externe oligarhice și politicii interne reacționare. Un „popor înarmat” nu ar fi de loc unealta cea mai potrivită pentru scopurile lui Bismarck.

Confederația Germaniei de nord are o populație de aproape 30 000 000 de oameni. Efectivul armatei ei în timp de război este de aproximativ 950 000 de oameni, adică cuprinde numai 3,17% din populație. Numărul tinerilor care împlinesc vîrsta de 20 de ani reprezintă anual aproximativ 1,23% din populație, sau, să zicem, 360 000 de oameni. Dintre aceștia, dacă judecăm după experiența statelor germane de importanță secundară, o bună jumătate poate fi folosită pentru serviciul militar în armata activă fie imediat, fie în cursul următorilor 2 ani; aceasta ar însemna 180 000 de oameni. O parte însemnată din ceilalți este potrivită pentru serviciul de garnizoană; dar pe aceștia putem să nu-i punem deocamdată la socoteală. Statisticile prusiene, pare-se, diferă de aceste date, însă din motive lesne de înțeles datele statisticii prusiene trebuie să fie grupate în așa fel, încît rezultatul să corespundă în aparență ficțiunii despre „poporul înarmat”. Totuși adevărul iese la iveală și aici. În 1861, în afară de 69 934 de oameni apti pentru serviciul în armată, existau 76 590 de oameni trecuți în Ersatzreserve, deci în total 146 524 de oameni apti pentru serviciul militar; dintre aceștia numai 59 459, sau 40%, erau înrolați în rîndurile armatei. În orice

caz putem spune cu toată certitudinea că jumătate din tineri sînt apți pentru serviciul militar. În acest caz în rîndurile armatei active ar putea intra anual 180 000 de recruți, rămî-nînd apoi supuși serviciului militar timp de 12 ani, ca și în prezent. Aceasta ar da 2 160 000 de soldați instruiți, mai mult decît de două ori actualul efectiv al armatei, chiar dacă ținem seama de toate pierderile survenite în urma morții sau a altor cauze. Dacă cealaltă jumătate a tinerilor care au atins vîrsta de 25 de ani ar fi reexaminați, din rîndurile lor ar putea fi recrutați încă 500 000—600 000 de oameni, dacă nu mai mult, care ar forma trupe de garnizoană bune. 6—8% din populație, instruită din vreme și disciplinată, putînd fi încorporată în cazul unei invazii, cu cadre active suficiente menținute și în timp de pace, cum se și practică acum — iată ce ar însemna într-adevăr un „popor înarmat”. Însă aceasta nu ar fi o armată potrivită pentru ducerea de războaie în interesele oligarhiei guvernante, pentru efectuarea de cotropiri sau pentru o politică internă reacționară.

Toate acestea nu ar însemna decît transpunerea în fapt a expresiei prusiene. Dacă numai un simulacru de popor înarmat reprezintă o asemenea putere, ce putere ar reprezenta un popor cu adevărat înarmat? Și putem fi siguri că, într-o formă sau alta, Franța va transforma acest simulacru în realitate dacă Prusia, perseverînd în politica ei de cîtiopire, o va constrînge la aceasta. Franța se va organiza într-o națiune de soldați și peste cîțiva ani va putea uimi Prusia prin numărul covîrșitor al soldaților ei, tot așa cum în vara aceasta Prusia a uimit lumea întregă. Dar oare Prusia nu poate face același lucru? Firește că poate, dar atunci va înceta să mai fie Prusia de astăzi. Ea va cîștiga în ceea ce privește forța ofensivă, dar totodată va pierde în ceea ce privește forța de atac; ea va avea mai mulți soldați, dar la începutul războiului aceștia nu vor fi tot atît de pregătiți pentru o invazie; Prusia va trebui să renunțe la orice gînd de a face cuceriri, iar în ceea ce privește actuala ei politică internă, apoi aceasta ar fi serios amenințată.

Însemnări despre război. — XXII

Într-unul din articolele noastre anterioare am atras atenția asupra faptului că și acum, după căderea Strasbourgului, uriașa armată germană din Franța este folosită aproape în întregime, deși trupele invadatoare n-au ocupat nici o șesime din teritoriul francez *. Această problemă este atât de importantă, încît ne socotim îndreptățiți să revenim asupra ei.

La Metz, înăuntrul liniei forturilor căruia este închisă armata lui Bazaine, sînt angajate 8 corpuri de armată (1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, divizia din Hessen și divizia din Landwehr a generalului Kummer). În total 16 divizii de infanterie. La Paris sînt angajate 17 divizii de infanterie (garda, diviziile a 4-a, a 5-a, a 6-a, a 11-a, a 12-a nordgermane, corpurile 1 și 2 armată bavareze și divizia din Württemberg). Corpurile de armată nou formate, 13 și 14, constituite în cea mai mare parte din Landwehr, și cîteva detașamente din corpurile deja menționate ocupă teritoriul cucerit și țin sub observație, blochează sau asediază fortărețele situate aici și care se află încă în mîinile francezilor. Pentru acțiunile active, germanii au la dispoziție numai corpul 15 armată (divizia badeneză și cel puțin o divizie din Landwehr), care a devenit disponibilă în urma capitulării Strasbourgului. Acest corp de armată urmează să primească întăriri din trupele proaspete ale Landwehrului, după care va întreprinde unele acțiuni, despre al căror caracter, deocamdată, nu se știe nimic precis, într-o direcție ceva mai spre sud.

În momentul de față, aceste forțe cuprind aproape toate trupele organizate de care dispune Germania, cu o singură excepție deosebit de importantă, și anume cu excepția batalioanelor patru de linie. Spre deosebire de ceea ce s-a făcut

* Vezi volumul de față, pag. 123—124. — *Nota red.*

În timpul războiului austro-prusian, cînd au fost trimise împotriva inamicului, de astă dată, aceste 114 batalioane au fost ținute în țară; potrivit destinației lor inițiale, ele servesc drept cadre pentru instruirea și organizarea efectivului care urmează să completeze golurile provocate în rîndurile regimentelor respective de bătălii și boli. De îndată ce o mie de soldați, care formează un batalion, sînt suficient de instruiți pentru serviciul militar pe front, sînt trimiși pentru a completa efectivul celor trei batalioane de cîmp ale regimentului; lucrul acesta s-a făcut pe scară largă la mijlocul lunii septembrie, după luptele crîncene de la Metz. Dar ofițerii și subofițerii batalionului rămîn pe loc, gata să primească și să pregătească pentru acțiuni militare o nouă grupă de o mie de soldați, luați din Ersatzreserve sau din recruții încorporați reglementar. Această măsură era absolut necesară într-un război atît de sîngeros ca cel actual, al cărui sfîrșit nu poate fi prevăzut cu certitudine; dar în momentul de față ea le ia germanilor posibilitatea de a folosi în armata activă 114 batalioane, precum și numărul corespunzător de cavalerie și artilerie, în total 200 000 de oameni. Cu excepția acestor forțe, întreaga armată germană este angajată în ținerea sub ocupație a mai puțin de o șesime din teritoriul Franței și în împresurarea a două mari fortărețe de pe acest teritoriu — Metzul și Parisul astfel încît pentru alte acțiuni în afara teritoriului deja cucerit germanilor le mai rămîn cel mult 60 000 de oameni. Și asta atunci cînd Franța nu are în afara fortărețelor nici o armată care să opună o rezistență serioasă.

Dacă în general a fost nevoie de dovezi ale importanței uriașe pe care o au în războiul modern marile tabere fortificate cu o fortăreață drept nucleu, apoi aici avem aceste dovezi. Cu alt prilej vom arăta că cele două tabere fortificate despre care este vorba nu au fost folosite de asediați în modul cel mai fericit. Garnizoana Metzului are prea multe trupe, dacă ținem seama de mărimea și importanța acestei fortărețe, iar Parisul nu are aproape de loc trupe potrivite pentru acțiuni în cîmp deschis. Și totuși prima din aceste fortărețe ține în șah în momentul de față cel puțin 240 000 de soldați ai inamicului, iar a doua — 250 000; și dacă Franța ar avea dincolo de Loara cel puțin 200 000 de soldați adevărați, asedierea Parisului ar deveni imposibilă. Din nefericire pentru Franța, ea nu dispune de acești 200 000 de soldați și, după toate probabilitățile, în general ei nu vor putea fi adunați, organizați și deprinși cu disciplina în timp util. Așadar,

caderea acestor două mari centre de apărare este doar o chestiune de câteva săptămîni. Pînă în prezent armata Metzului și-a menținut excepțional de bine disciplina și calitățile sale de luptă, însă rezistența pe care au întîmpinat-o în permanență atacurile ei va face să dispară, în cele din urmă, orice speranță de salvare. Soldații francezi sînt excelenți apărători de fortărețe și pot suporta mult mai bine o înfrîngere în timpul unui asediu decît una pe cîmpul de luptă; dacă însă în rîndurile lor își face loc demoralizarea, ea se răspîndește cu repeziciune și fără puțință de stăvilit. În ceea ce privește Parisul, nu vom lua chiar de bune spusele d-lui Gambetta în legătură cu faptul că acolo se află 400 000 de oameni din garda națională, 100 000 din gărzile mobile și 60 000 din trupele de linie, și nici declarația lui cu privire la marea număr de tunuri și mitralieze care se fabrică acum în Paris sau la marea putere de rezistență a baricadelor. Totuși, nu încape îndoială că Parisul are destule posibilități să asigure o apărare cu adevărat serioasă, chiar dacă această apărare, în mod inevitabil pasivă, dat fiind caracterul garnizoanei ei, va fi lipsită de elementul cel mai puternic — atacuri viguroase împotriva asediatorilor.

În orice caz, este limpede că, dacă francezii ar mai fi cuprinși de un adevărat entuziasm național, totul ar mai putea fi salvat. În timp ce toate forțele invadatorilor, în afară de 60 000 de soldați și cavaleria — care poate face numai incursiuni, dar nu este în stare să-l supună pe inamic —, sînt pironite pe teritoriul cucerit, pe celelalte cinci șesimi din teritoriul Franței s-ar putea alcătui un număr suficient de detașamente armate care să-i hărțuiască pe germani pretutindeni, să le taie comunicațiile, să distrugă podurile, căile ferate, magaziiile cu alimente și muniții din spatele frontului lor, silindu-i astfel să detașeze din cele două armate mari atîtea trupe, încît Bazaine să poată găsi mijlocul de a ieși din Metz, iar împresurarea Parisului să devină iluzorie. Încă de pe acum mișcarea acestor detașamente armate a devenit pentru germani un izvor de mare neliniște, deși nu prezintă încă nici un pericol; și această neliniște va crește pe măsură ce alimentele și celelalte provizii de pe teritoriul din jurul Parisului vor fi epuizate și germanii vor fi nevoiți să recurgă la rechiziții în regiunile mai îndepărtate. Noua armată germană, care se formează în prezent în Alsacia, va fi, probabil, curînd rechemată din orice expediție înspre sud, deoarece germanii trebuie să-și asigure comunicațiile și să supună un

teritoriu mai întins în jurul Parisului. Care ar fi soarta germanilor dacă poporul francez ar fi cuprins de același fanatism național ca și spaniolii în 1808⁷⁵, dacă fiecare oraș și aproape fiecare sat s-ar transforma într-o fortăreață, fiecare țaran și orășean într-un luptător? Nici chiar cei 200 000 de soldați ai batalioanelor patru nu ar ajunge pentru a supune un asemenea popor. Însă acum un asemenea fanatism național nu mai intră în obiceiurile unei națiuni civilizate. El poate fi întâlnit la mexicani și la turci; în Europa occidentală, preocupată numai de goana după bani, izvoarele acestui fanatism au secat, și cei 20 de ani în decursul cărora asupra Franței a apăsătorit coșmarul celui de-al doilea Imperiu nu i-au oțelit de loc caracterul național. În concluzie, auzim multă vorbărie, dar vedem puține fapte; vedem multe lucruri făcute de ochii lumii și o desconsiderare aproape totală față de organizare; foarte puțină rezistență propriu-zisă și foarte multă supunere față de inamic, foarte puțini soldați adevărați și un număr imens de francțirori.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1766 din 11 octombrie 1870

Insemnări despre război. — XXIII

După cît se pare, ofițerii statului-major prusian din Berlin încep să-și piardă răbdarea. Prin corespondenții din Berlin ai ziarelor „Times” și „Daily News” ⁷⁶, ei ne informează că lângă Paris sînt pregătite încă de cîteva zile mijloacele de asediu și că acesta va începe în curînd. Noi avem îndoieli în ceea ce privește această pregătire. În primul rînd, știm că mai multe tuneluri de pe singura linie ferată utilizabilă au fost aruncate în aer în apropiere de La-Ferté-sous-Jouarre de francezii care se retrăgeau și că pînă în prezent nu au fost încă refăcute; în al doilea rînd, mai știm că pentru asediul eficient și dus după toate regulile militare al unei fortărețe atît de mari ca Parisul este nevoie de atît de multe mijloace, încît va trece vreme îndelungată pînă vor fi concentrate, chiar și în cazul în care calea ferată va putea fi folosită în permanență; și, în al treilea rînd, deși de cînd s-a dat acest comunicat din Berlin au trecut 5 sau 6 zile, nu am auzit încă nimic în legătură cu deschiderea primei paralele. De aceea trebuie să tragem concluzia că prin pregătirea de a începe asediul sau atacul regulat se înțelege pregătirea de a începe un atac nesistematic, adică bombardamentul.

Totuși, pentru bombardarea Parisului cu oarecare șanse de a-l sili să se predea ar fi necesare mult mai multe tunuri decît pentru un asediu după toate regulile. În ultimul caz, atacul poate fi limitat la unul sau două puncte ale liniei de apărare; la un bombardament însă trebuie să se arunce continuu asupra întregii suprafețe uriașe a orașului un număr atît de mare de proiectile, încît pretutîndeni să izbucnească mai multe incendii decît este populația în stare să stingă și lupta de stingere a incendiilor să devină extrem de periculoasă. Am văzut că pînă și Strasbourgul, cu cei 85 000 de locuitori ai săi, a fost în stare să suporte excelent un bombardament de o cru-

zime aproape fără precedent și că, cu excepția câtorva cartiere izolate și foarte distinct separate de celelalte care au trebuit să fie sacrificate, incendiile au putut fi stinse cu succes. Acest lucru se explică prin suprafața relativ mare a orașului. Un oraș mic, cu 5 000 sau 10 000 de locuitori, poate fi ușor silit să capituleze printr-un bombardament dacă nu are destule adăposturi amenajate împotriva bombelor, însă un oraș cu 50 000—100 000 de locuitori poate rezista unui bombardament puternic dacă este construit, ca majoritatea orașelor din Franța, din blocuri de piatră sau dacă casele au ziduri groase de cărămidă. În interiorul liniei fortificațiilor, Parisul are o suprafață de 12 pe 10 km; în interiorul vechilor bariere ale orașului ⁷⁷, unde se află cea mai înghesuită parte a orașului, are o suprafață de 9 pe 7 km, adică această parte a orașului cuprinde o suprafață de aproximativ 50 000 000 m², sau aproape 60 000 000 de iarzi pătrați. Pentru a arunca în medie câte un obuz pe oră asupra fiecărei mii de iarzi pătrați din această suprafață ar fi nevoie de 60 000 de obuze pe oră, sau de un milion și jumătate de obuze la fiecare 24 de ore, ceea ce ar presupune ca în acest scop să fie folosite cel puțin 2 000 de tunuri grele. Dar un obuz pe oră pentru o suprafață de aproape 100 de picioare lungime și 100 de picioare lățime ar însemna efectuarea unui bombardament slab. E drept că temporar focul poate fi concentrat asupra unuia sau mai multor cartiere pînă la distrugerea lor completă, pentru ca apoi să fie mutat asupra cartierelor învecinate, dar, pentru ca acest bombardament să fie eficient, el trebuie să dureze aproape tot atît de mult sau chiar mai mult decît un asediu după toate regulile și, bineînțeles, cu mai puțini sorți ca în urma acestui fapt orașul să fie silit să se predea.

În afară de aceasta, Parisul, atîta vreme cît forturile sale nu s-au predat, se află de fapt în afara razei de acțiune a unui bombardament eficient. Înălțimile cele mai apropiate din afara orașului, aflate acum în mâinile asediatorilor, înălțimile de lângă Châtillon, sînt la o distanță de 8 000 m = 8 700 de iarzi, sau 5 mile, de Palatul de justiție ⁷⁸, situat aproape exact în centrul orașului. În partea de sud, această distanță va fi pretutindeni aceeași. În nord-est, linia forturilor este la o distanță de 10 000 m, sau peste 11 000 de iarzi, de centrul orașului, așa că bateriile care bombardează acest cartier vor trebui să fie amplasate cu 2 000 de iarzi mai departe, adică la o distanță de 7—8 mile de Palatul de justiție. În nord-vest, orașul este atît de bine apărat de meandrele Senei și de fortul

Mont Valérien, încît bateriile care bombardează ar putea fi amplasate numai în ređute închise sau în paralele construite după toate regulile, adică nu înainte de începerea asediului după toate regulile, pentru care acest bombardament, după cum presupunem noi, reprezintă o introducere.

Nu încapc nici o îndoială că tunurile prusiene grele cu țeava ghintuită, cu calibrul de 5, 6, 7, 8 și 9 țoli, care aruncă obuze în greutate de 25 pînă la 300 de livre și mai bine, pot trage la o distanță de 5 mile. În 1864, la Gammelmark, tunurile ghintuite de 24 de livre au bombardat Sonderburgul⁷⁹ la o distanță de 5 700 de pași, 4 750 de iarzi, sau aproape 3 mile, deși acestea erau tunuri vechi din bronz care la un obuz de 68 de livre nu puteau suporta o încărcătură de pulbere mai mare de 4 sau 5 livre. Unghiul de înălțare era în mod necesar considerabil și putea fi obținut numai printr-o adaptare specială a afetului, care la folosirea unei încărcături mai mari s-ar fi distrus. Actualele tunuri prusiene din oțel turnat pot suporta o încărcătură mult mai mare în raport cu greutatea obuzelor lor; însă pentru a atinge o distanță de 5 mile, unghiul de înălțare trebuie totuși să fie foarte mare, iar afeturile ar trebui modificate în mod corespunzător; iar dacă nu sînt folosite în scopurile pentru care au fost construite, se pot deteriora foarte repede. Nimic nu distruge atît de repede un afet ca tragerea cu încărcătură completă chiar și la un unghi de înălțare de numai 5—6 grade; în cazul de față însă, unghiul de înălțare ar avea în medie cel puțin 15 grade, iar afeturile ar fi distruse tot atît de repede ca și clădirile din Paris. Chiar dacă nu am lua în considerație această dificultate, bombardarea Parisului de baterii situate la o distanță de circa 5 mile de centrul orașului ar constitui în cel mai bun caz un lucru făcut doar pe jumătate. Distrugerile ar fi suficiente ca să irite, dar nu ar fi suficiente ca să înspăimînte. La asemenea distanță, proiectilele nu ar putea fi îndreptate cu destulă precizie asupra unei anumite părți a orașului. Chiar dacă s-ar da indicații să fie ferite de foc anumite cartiere ale orașului, probabil că spitalele, muzeele, bibliotecile nu ar putea fi cruțate, oricît de vizibile ar fi de pe înălțimile pe care s-ar putea afla bateriile. Clădirile militare, arsenalele, magazinele, depozitele, chiar dacă ar fi vizibile pentru asediatori, nu ar putea fi nimerite cu destulă precizie pentru a fi distruse; în felul acesta ar cădea justificarea obișnuită care se dă bombardamentului, și anume că scopul lui ar fi distrugerea mijloacelor de apărare ale asediaților. Tot ce am

spus mai sus se bazează pe presupunerea că asediatorii dispun de mijloacele necesare pentru un bombardament cu adevărat serios, adică de vreo 2 000 de tunuri cu țeava ghintuită și mortiere de calibru mare. Dacă însă, așa cum presupunem în cazul de față, parcul de asediu german este format din aproximativ 400 sau 500 de tunuri, el nu va fi suficient pentru a produce asupra orașului o asemenea impresie încît să facă posibilă predarea lui.

Deși se mai consideră că legile războiului permit bombardarea unei fortărețe, totuși această măsură aduce atîta suferință populației civile, încît istoria va condamna pe oricine ar recurge în ziua de astăzi la bombardament fără să aibă suficiente șanse de a obține pe această cale predarea fortăreței. Ne vine să zîmbim în fața șovinismului lui Victor Hugo, care consideră că Parisul este un oraș sfînt — sfînt în cel mai înalt grad! — și orice încercare de a-l ataca reprezintă un sacrilegiu. Noi privim Parisul ca pe oricare alt oraș fortificat, și, dacă el vrea să se apere, trebuie să înfrunte toate primejdiile pe care le implică un atac efectiv, cu folosirea tranșeelor de asediu și a bateriilor de asediu, precum și cu acțiunea proiectilelor rătăcite care pot nimeri clădiri particulare. Dacă, totuși, bombardarea Parisului va avea loc, în pofida faptului că numai bombardamentul nu va putea sili orașul să se predea, aceasta va constitui o greșală militară, pentru care puțini oameni vor face răspunzător statul-major al lui Moltke. Se va spune că Parisul a fost bombardat nu din considerente militare, ci politice.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1768 din 13 octombrie 1870

Soarta oraşului Metz

Dacă e să dăm crezare comunicatelor din Berlin, statul-major prusian presupune, după cît se pare, că Parisul va fi cucerit înaintea Metzului. Dar această părere se bazează, evident, în aceeaşi măsură atît pe considerente politice cît şi pe considerente de ordin militar. Tulburările din Paris, pe care le aştepta contele Bismarck, nu au început încă; se contează însă că, de îndată ce deasupra oraşului vor bubui tunurile grele ale asediatorilor, vor începe, fără îndoială, disensiuni şi un război civil. Pînă acum, parizienii nu au confirmat părerea pe care o au despre ei cei de la cartierul general german şi probabil că nu o vor confirma nici pînă la sfîrşit. Dar, dacă este aşa, calculele în legătură cu căderea Parisului pînă la sfîrşitul acestei luni se vor dovedi aproape sigur iluzorii, iar Metzul va trebui, probabil, să se predea înaintea Parisului.

Ca fortăreaţă, Metzul este incomparabil mai puternic decît Parisul. Acesta din urmă a fost fortificat presupunîndu-se că întreaga armată franceză înfrîntă sau, cel puţin, cea mai mare parte din ea se va retrage în Paris şi va duce apărarea prin atacuri neîntreprinse împotriva inamicului, ale cărui încercări de a împresura oraşul îl vor slăbi în mod inevitabil în fiecare punct al liniei lungi pe care va fi nevoit să o cucerească. De aceea, forţa de apărare a fortificaţiilor Parisului nu este prea mare, şi acest lucru e cît se poate de firesc. Dacă s-ar fi luat dinainte măsuri în vederea unui asemenea caz ca cel care s-a ivit acum din vina strategiei bonapartista, costul fortificaţiilor s-ar fi ridicat la o sumă uriaşă şi, în urma acestui fapt, durata apărării abia dacă ar fi putut fi prelungită la aproape două săptămîni. În afară de aceasta, fortificaţiile fortăreţei pot fi considerabil întărite prin valuri de pămînt ridicate în timpul sau înaintea asediului. În ceea ce priveşte oraşul Metz, lucrurile stau cu totul altfel.

Generația de azi a moștenit Metzul de la Cormontaigne și de la alți geniști de seamă din secolul trecut, el fiind cotate drept o fortăreață foarte puternică — puternică prin lucrările ei de apărare. Cel de-al doilea Imperiu a completat aceste lucrări cu o centură formată din 7 forturi detașate, foarte mari, situate la o distanță de două mile și jumătate — trei de centrul orașului, ca să-l apere chiar de un bombardament pornit cu tunuri ghintuite și să transforme întreaga fortăreață într-o mare tabără fortificată, pe care să o întrecă numai Parisul. De aceea, o asediere a Metzului ar fi constituit o operație foarte îndelungată, chiar dacă orașul și-ar fi păstrat numai obișnuita garnizoană din vreme de război. Însă un asediu ar fi aproape imposibil acum, când sub acoperirea forturilor Metzului se află 100 000 de oameni. Fișia de pământ pe care francezii au rămas încă stăpîni se întinde pe o distanță de două mile dincolo de linia forturilor; pentru a-i împinge pe francezi înapoi, spre linia forturilor, și pentru a cuceri terenul unde trebuie săpate tranșeele ar fi nevoie de o serie de asemenea lupte corp la corp cum nu s-au văzut decît lângă Sevastopol; și, dacă presupunem că garnizoana nu este demoralizată de luptele permanente pe care le dă și că asediații nu-și pierd curajul de pe urma pierderilor mari de oameni pe care le suferă, lupta ar mai putea dura multe luni. De aceea, germanii nici nu au încercat să execute un asediu după toate regulile, ci caută să silcască fortăreața să se predea înfometînd-o. O armată de 100 000 de oameni, precum și aproape 60 000 de locuitori ai orașului împreună cu o numeroasă populație de la sate care au căutat adăpost în spațele forturilor trebuie să isprăvească mai devreme sau mai tîrziu proviziile de alimente dacă blocada va fi menținută cu rigurozitate; există șanse ca, chiar înainte de a se produce acest lucru, demoralizarea din sînul garnizoanei să constrîngă fortăreața să se predea. Cînd o armată se vede complet blocată, cînd toate încercările ei de a rupe centura de împresurare sînt zadarnice și toate speranțele de a primi întăriri din afară se spulberă, chiar și cea mai bună armată își pierde treptat disciplina și coeziunea sub presiunea suferințelor, lipsurilor, greutăților și primejdiilor, care nu sînt îndurate decît pentru a ține sus onoarea drapelului.

Cîtva timp am căutat zadarnic să vedem simptomele unei atari demoralizări. Proviziile de alimente din interiorul orașului s-au dovedit cu mult mai mari decît s-a presupus și, prin urmare, armata Metzului a dus-o destul de bine. Dar

aceste provizii, deşi din belşug, erau, după cât se pare, prost asortate, ceea ce este cât se poate de firesc, deoarece pentru armată ele au reprezentat nişte provizii întâmplătoare, rămase în oraş, care nu au fost niciodată destinate scopului pentru care sînt folosite acum. Consecinţa este că, în cele din urmă, această hrană a soldaţilor nu numai că se deosebeşte de cea cu care erau ei obişnuiţi, dar ajunge să fie chiar nesănătoasă şi provoacă cele mai felurite boli, care se agravează pe zi ce trece, deoarece cauzele acestor boli acţionează din ce în ce mai puternic. Se pare că acum s-a ajuns la acest stadiu al blocadei. Printre alimentele care sînt insuficiente în Metz se numără pîinea, hrana de bază şi obişnuită a ţăranilor francezi, şi sarea. Aceasta din urmă este absolut necesară pentru menţinerea sănătăţii şi, întrucît pîinea este aproape singura formă sub care francezii consumă amidon ca aliment care produce grăsimi, despre ea se poate spune acelaşi lucru ca şi despre sare. Faptul că soldaţii şi populaţia sînt nevoiţi să se hrănească mai ales cu carne a provocat, după cum se spune, dizenterie şi scorbut. Fără să ne bizuim prea mult pe declaraţiile dezertorilor, care de obicei spun ceea ce consideră ei că va fi pe placul celor care i-au luat prizonieri, putem totuşi crede că lucrurile se prezintă astfel, deoarece în condiţiile date nici nu putea fi altfel. Este de la sine înţeles că din această cauză şansele de a se ivi demoralizarea cresc vertiginos.

Correspondentul ziarului „Daily News”, un om foarte capabil, care se află lîngă Metz, declară în descrierea pe care o face ieşirii lui Bazaine din 7 octombrie că, după ce francezii au ocupat satele de la nord de fortul Saint-Eloy (la nord de Metz, în valea Mosellei), lîngă rîu, în apropiere de flancul lor drept, s-a format o grupare de cel puţin 30 000 de soldaţi, care s-a îndreptat împotriva germanilor. Această coloană sau grup de coloane avea, evident, misiunea de a rupe centura de împresurare. O asemenea misiune cerea o dîrzenie extraordinară. Coloanele trebuiau să intre direct într-un semicerc format de trupe şi baterii, care ar fi concentrat focul asupra lor; intensitatea focului ar fi crescut pînă în momentul în care s-ar fi luat contact nemijlocit cu masele de trupe inamice, şi atunci, dacă francezii ar fi reuşit să le pună pe fugă, focul ar fi scăzut dintr-o dată considerabil, dar, dacă ar fi fost nevoiţi să se retragă, ei ar fi trebuit să se expună pentru a doua oară aceluiaşi foc încrucişat. Se pare că soldaţii au înţeles toate acestea şi, pe deasupra,

Bazaine a folosit, de bună seamă, pentru aceste acțiuni, care necesitau o încordare supremă de forțe, cele mai bune trupe ale sale. Se spune, totuși, că aceste trupe nici măcar nu au ajuns în raza de acțiune a focului deschis de masa trupelor germane. Înainte de a atinge punctul critic, focul artileriei și al lanțurilor de trăgători a provocat derută în rîndurile lor: „coloanele dense mai întii au șovăit, iar apoi s-au împrăștiat”.

Este pentru prima oară cînd auzim în acest război asemenea lucruri despre soldații care la Vionville, Gravelotte și în ieșirile din ultimul timp au ținut piept cu vitejie atît focului fierbinte cît și oțelului rece. Faptul că nu a fost în stare nici măcar să încerce să îndeplinească cum trebuie misiunea ce i-a fost încredințată arată, după cît se vede, că armata Metzului nu mai este ceea ce a fost înainte. Aceasta, bineînțeles, nu înseamnă încă demoralizare, ci doar descurajare și deznădejde, sentimentul inutilității oricărei încercări. De aici și pînă la demoralizarea propriu-zisă nu sînt decît cîtiva pași, mai ales cînd e vorba de soldații francezi. Deși ar fi prematur ca, pornind de la aceste indicii, să prezicem căderea rapidă a orașului Metz, ar fi, totuși, de mirare să nu descoperim în curînd alte simptome care să arate că apărarea Metzului slăbește.

Predarea Metzului ar influența mult mai puțin din punct de vedere moral desfășurarea războiului decît ar face-o căderea Parisului, în schimb însă ar exercita o influență mult mai mare din punct de vedere material. Dacă Parisul va fi luat, Franța, probabil, va ceda, dar nu ar fi mai multă nevoie s-o facă decît acum. Căci pentru a menține Parisul și împrejurimile lui ar fi nevoie de cea mai mare parte a trupelor care-l împresoară acum, și este mai mult decît îndoielnic că germanii vor putea detașa suficiente trupe care să înainteze spre Bordeaux. Dacă însă Metzul ar capitula, ar rămîne disponibili peste 200 000 de soldați germani, și, dată fiind actuala situație a trupelor franceze din afara fortărețelor, o asemenea armată ar fi absolut suficientă ca să meargă oriunde îi place și să facă ce vrea în țara lipsită de apărare. Imediat ar începe din nou extinderea ocupației, împiedicată de cele două mari tabere fortificate, iar toate încercările de a duce un război de guerillă, care în momentul de față pot fi foarte eficiente, ar fi atunci repede înăbușite.

Insemnări despre război. — XXIV

Împresurarea Parisului durează exact de o lună. În acest răstimp, prezicerile noastre în legătură cu două împrejurări legate de ea au fost confirmate în practică *. În primul rînd, Parisul nu trebuie să spera că va fi eliberat în timp util din afară de vreo armată franceză. Armata de Loara are extrem de puțină cavalerie și artilerie de cîmp, iar infanteria ei constă, cu foarte mici excepții, fie din trupe tinere, fie din trupe vechi demoralizate, cu un corp de ofițeri incomplet; aceste trupe sînt lipsite în întregime de acea coeziune care, numai ea, le-ar da posibilitatea să înfrunte în cîmp deschis soldați vechi, însuflețiți de succese permanente, ca cei pe care-i conduce von der Tann împotriva lor. Chiar dacă Armata de Loara și-ar ridica efectivul la 100 000 sau 120 000 oameni — ceea ce s-ar mai putea face înainte de căderea Parisului —, ea nu ar fi în stare să-l despresoare. Datorită mării lor superiorități în ceea ce privește cavaleria și artileria de cîmp, care pot fi luate în număr mare de lîngă Paris de îndată ce va sosi parcul de asediu cu servanții, precum și superiorității infanteriei lor în ceea ce privește calitatea soldaților, germanii pot înfrunta o asemenea armată, fără să se teamă de rezultate, cu forțe inferioare numericește. În plus, în acest caz, lui von der Tann i-ar putea fi trimise temporar ca întăriri trupele care curăță acum de inamic teritoriul ce se întinde pe 50—60 de mile la est și nord de Paris, precum și una sau două divizii din armata de împresurare. În ceea ce privește Armata de Lyon, în cazul că vreo parte din ea mai există în realitate, ea va avea mult de furcă cu corpul 14 armată nordgerman al generalului Werder, care se află acum la Epinal și Vesoul, și cu corpul 15 armată, care urmează în spatele sau în flancul

* Vezi volumul de față, pag. 130. — *Nota red.*

drept al corpului 14. Armata de nord de sub comanda lui Bourbaki, nu s-a format încă. Potrivit tuturor știrilor, gărzile mobile din Normandia și Picardia duc o lipsă grozavă de ofițeri și sînt foarte prost instruite, iar Garda națională locală, dacă nu și majoritatea gărzilor mobile vor fi folosite pentru serviciul de garnizoană în 25 sau mai multe fortărețe concentrate pe teritoriul dintre Mézières și Hâvre. Astfel, din această parte e puțin probabil să primească un ajutor efectiv, și Parisul va trebui deci să se bazeze numai pe propriile sale forțe

În al doilea rînd, s-a văzut că garnizoana din Paris nu este în stare să întreprindă acțiuni ofensive pe scară largă. Ea este alcătuită din aceleași elemente ca și trupele dinafara Parisului și duce aceeași lipsă de cavalerie și artilerie de oîmp. Cele trei ieșiri din 19 și 30 septembrie și 13 octombrie au dovedit din plin incapacitatea ei de a exercita cît de cît o presiune serioasă asupra trupelor care împresoară orașul. După declarația asediatorilor, „francezii nu au fost în stare să străpungă nici măcar prima noastră linie“. Deși generalul Trochu declară în mod public că refuzul lui de a-l ataca pe inamic în cîmp deschis este provocat de faptul că are insuficientă artilerie de cîmp și că el nu va mai ieși din fortăreață atîta timp cît aceasta nu-i va fi asigurată, el nu poate să nu știe că nici o artilerie de oîmp din lume nu ar fi putut preîntîmpina rezultatul primei lui ieșiri en masse, încheiată cu un eșec total. Și, atunci cînd artileria lui de cîmp va putea fi gata — dacă acesta nu este un simplu pretext —, focul bateriilor germane îndreptat împotriva forturilor și linia compactă de împresurare vor face imposibilă folosirea acesteia în oîmp deschis.

S-ar părea că Trochu și statul său major știu foarte bine acest lucru. Toate măsurile luate de ei vorbesc de o apărare pur pasivă, fără ieșiri mai mari decît cele care ar putea fi necesare pentru satisfacerea cererilor insistente ale unei garnizoane nedisciplinate. Valurile forturilor nu vor putea rezista multă vreme focului artileriei grele germane, despre care vom vorbi în amănunțime mai jos. S-ar putea ca două sau trei zile, cum speră statul-major din Berlin, să fie suficiente pentru a distruge tunurile de pe valurile forturilor din sud, a străpunge într-un loc-două căptușeala de piatră a escarpelor lor printr-un foc indirect executat de la o distanță apreciabilă pentru a le lua apoi cu asalt, în timp ce focul bateriilor de pe înălțimile dominante ar împiedica fortificațiile din spatele forturilor să le dea acestora un ajutor eficace.

Nici construcția forturilor, nici caracterul terenului nu pot împiedica cituși de puțin aceasta. În toate forturile din jurul Parisului, escarpa — adică partea interioară a șanțului sau fața exterioară a valului — este căptușită cu piatră numai pînă la nivelul orizontului, ceea ce, în general, se consideră că nu ajunge pentru a asigura fortificațiile împotriva unui asalt în care se recurge la escaladare. Această abatere de la regula generală era justificată prin presupunerea că Parisul va fi întotdeauna apărat în mod activ de o armată oarecare. În cazul de față, aceasta ar putea fi chiar un avantaj, deoarece această căptușeală scundă de piatră este greu de nimerit prin focul indirect al bateriilor, de la care nu poate fi văzută. Astfel, producerea unei breșe de la o distanță apreciabilă se va dovedi un lucru și mai dificil, în afară de cazul în care de pe înălțimile pe care sînt amplasate aceste baterii se va putea executa o tragere prin ochire directă; dar acest lucru poate fi apreciat numai la fața locului.

În orice caz nu trebuie să ne așteptăm ca rezistența acestor forturi din sud, dominate de înălțimi și situate în zona celui mai eficace foc al tunurilor grele cu țeava ghintuită, să fie de lungă durată. Dar imediat în spatele acestor forturi, între forturi și zidul fortăreței, se vede activitatea garnizoanei. Peste tot s-au construit nenumărate fortificații de pămînt și, cu toate că, firește, nu cunoaștem toate detaliile, putem fi încredințați că aceste fortificații au fost concepute și executate cu toată minuțiozitatea, prevederea și competența datorită cărora de mai bine de două secole geniștii francezi ocupă un loc de frunte. Evident, aici este locul ales de apărători pentru acțiuni de luptă, loc în care rîpele și povîrnișurile dealurilor, fabricile și satele, construite în cea mai mare parte din piatră ușurează munca genistului și înlesnesc rezistența trupelor tinere, doar pe jumătate disciplinate. Credem că aici este locul unde germanii vor avea cel mai mult de lucru. De fapt ni s-a comunicat din Berlin prin „Daily News” că germanii se vor mulțumi doar cu cucerirea cîtorva forturi, lăsîndu-le pe celelalte pe seama foametei. Presupunem însă că nu li se va da această posibilitate, în afară de cazul în care nu vor arunca în aer forturile și se vor retrage din nou pe actualele lor poziții, limitîndu-se la împresurare; și, chiar dacă vor face acest lucru, francezii pot recuceri treptat, cu ajutorul contraaproselor, terenul pierdut. De aceea presupunem că germanii intenționează să păstreze toate forturile pe care le vor putea cuceri, ca poziții favorabile pentru artilerie care pot fi

folosite pentru tragere, intimidînd populația cu proiectilele rătăcite, sau pentru un bombardament atît de intens cît le permit mijloacele de luptă de care dispun. Iar în acest caz ei nu pot evita lupta pe care le-o oferă apărătorii pe terenul ales și pregătit în acest scop de aceștia din urmă, deoarece forțurile se vor afla în bătaia focului apropiat și eficace al noilor fortificații. Aici vom fi, pare-se, martorii ultimei bătălii din acest război, care va prezenta un oarecare interes științific și, probabil, că va fi chiar cea mai interesantă pentru știința militară. Aici, apărătorii vor avea din nou posibilitatea să întreprindă acțiuni ofensive, deși pe scară mai mică, și, restabilind astfel într-o oarecare măsură echilibrul dintre forțele combatante, ei vor putea prelungi rezistența pînă cînd foamea îi va sili să se predea. Căci trebuie să avem în vedere că, din proviziile de alimente pregătite, Parisul a și consumat rezerva pe o lună și nimeni dinafara orașului nu știe dacă Parisul mai are provizii pentru mai mult de încă o lună.

În legătură cu tunurile de asediu germane, se pare că printre „corespondenții speciali” domnește o mare confuzie, și acest lucru este foarte explicabil dacă luăm în considerație faptul că nomenclatura diferitelor calibre se bazează la artileristii germani pe principii cel puțin tot așa de absurde și contradictorii ca și cele adoptate în Anglia. Acum, cînd aceste tunuri grele pot intra în acțiune în orice zi, poate că trebuie să clarificăm puțin această problemă. Din tunurile de asediu de tip vechi, la Strasbourg au fost folosite mortiere de 25—50 de livre, care acum au fost trimise la Paris; ele au fost numite astfel după greutatea unei sfere de marmură care corespunde diametrului canalului țevii. Calibrul unora dintre ele este de aproximativ $8\frac{1}{2}$, iar al altora de $8\frac{3}{4}$ țoli; greutatea reală a proiectilelor sferice pe care le aruncă este în primul caz de 64 de livre, în al doilea caz de 125 de livre. Apoi există un mortier cu țeava ghintuită, cu calibrul de 21 cm, sau $8\frac{1}{4}$ țoli, care trage proiectile alungite cu o lungime de 20 de țoli și o greutate de peste 200 de livre. Aceste mortiere au o acțiune puternică nu numai pentru că țevile ghintuite asigură proiectilelor o mai mare precizie, ci mai ales pentru că proiectilul alungit cu acțiune percutantă, avînd întotdeauna în timpul căderii partea din față, din care iese focosul percutant, orientată înainte, asigură explozia încărcăturii chiar în momentul atingerii obiectivului, unind astfel, în unul și același moment, acțiunea loviturii cu acțiunea exploziei. Dintre tunurile ghintuite, acolo se aflau tunuri de 12 și de 24 de livre

numite așa după greutatea proiectilelor sferice de fontă masivă pe care le trăgeau de obicei înainte ca țevile să fie prevăzute cu ghinturi. Calibrul lor este, respectiv, de aproximativ $4\frac{1}{2}$ și $5\frac{1}{2}$ țoli la o greutate a proiectilului de 33 și 64 de livre. În afară de acestea, spre Paris au fost trimise câteva tunuri ghintuite grele, destinate pentru cuirasate și pentru apărarea litoralului împotriva unor asemenea nave. Nu s-a publicat niciodată o descriere exactă și amănunțită a construcției lor, însă calibrul lor este de aproximativ 7, 8 și 9 țoli, iar proiectilele au, respectiv, o greutate de aproximativ 120, 200 și 300 de livre. Cele mai grele tunuri folosite la Sevastopol sau împotriva lui au fost tunurile navale englezești de 68 de livre, de 8 și de 10 țoli și tunurile franțuzești de $8\frac{3}{4}$ și 12 țoli, la care cel mai greu proiectil sferic, cel de 12 țoli, cîntărea aproximativ 180 de livre. În felul acesta, în ceea ce privește greutatea proiectilelor și cantitatea folosită, asediul Parisului va depăși Sevastopolul în aceeași măsură în care Sevastopolul a depășit toate asediile anterioare. Mai putem adăuga că parcul de asediu german va cuprinde — așa cum am presupus și noi — în jurul a 400 de tunuri.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1775 din 21 octombrie 1870

Saragosa — Paris

Pentru a ne face o idee justă despre o operație atît de uriașă cum este asediul și apărarea Parisului, trebuie să ne întoarcem la istoria militară, la un asediu anterior de proporții mari, care să ne poată servi, cel puțin într-o oarecare măsură, drept exemplu pentru întîmplările la care s-ar putea să fim martori. Un asemenea exemplu l-ar constitui Sevastopolul, dacă apărarea Parisului s-ar desfășura în condiții obișnuite, adică dacă ar exista o armată care să acționeze în cîmp deschis și să vină în ajutorul Parisului sau să-i întărească garnizoana, așa cum s-a întîmplat la Sevastopol. Parisul se apără însă în condiții cu totul anormale: nu are nici o garnizoană capabilă de o apărare activă, adică de acțiuni în cîmp deschis, și nici vreo speranță serioasă de a primi ajutor dinafară. În felul acesta, cel mai mare asediu din istorie, asediul Sevastopolului, depășit în proporții numai de cel al cărui început îl vom vedea în curînd, nu ne dă o imagine exactă asupra celor ce se vor întîmpla la Paris; abia într-o fază mai avansată a asediului va fi posibil, mai ales opunînd faptele, să se ia ca termen de comparație evenimentele din războiul Crimeii.

Nici asediile din timpul războiului din America⁸⁰ nu oferă exemple mai fericite. Ele s-au desfășurat într-o perioadă de luptă, cînd nu numai armata Sudului, dar, imitînd-o, și trupele Nordului pierduseră caracterul de miliție neinstruită și luaseră aspectul unor trupe regulate. În toate aceste asedii, apărarea a fost deosebit de activă. La Vicksburg, ca și la Richmond, mai întii au avut loc lupte îndelungate pentru stăpînirea aceluia teren pe care puteau fi amplasate bateriile de asediu, și întotdeauna, cu excepția ultimului asediu al Richmondului de către Grant, s-au făcut încercări de a veni în ajutorul asediaților⁸¹. În cazul Parisului avem însă de-a face cu o garni-

zoană formată din recruți, slab sprijinită de trupele dinafara orașului, răzlețe și de asemenea recent recrutate și atacată de o armată regulată, care folosește toate mijloacele unui război modern. Pentru a găsi un exemplu potrivit trebuie să ne întoarcem la ultimul război, în care un popor înarmat a trebuit să lupte împotriva unei armate regulate și într-adevăr a luptat pe scară largă — războiul din Peninsula Iberică. Aici vom găsi un exemplu celebru, care, după cum vom vedea, se potrivește în multe privințe : este vorba de Saragosa.

Saragosa are doar $\frac{1}{3}$ din diametrul și $\frac{1}{9}$ din suprafața Parisului, dar fortificațiile ei, deși construite în grabă și fără forturi detașate, se asemănau, prin forța lor generală de apărare, cu fortificațiile Parisului. Orașul era ocupat de o garnizoană de 25 000 de soldați spanioli, care se refugiaseră aici după înfrîngerea de la Tudela⁸²; printre aceștia, cel mult 10 000 erau soldați adevărați din unitățile de linie, restul fiind trupe proaspăt recrutate; în afară de aceștia, se mai aflau acolo țărani și locuitori înarmați, care ridicau efectivul garnizoanei la 40 000 de oameni. În oraș existau 160 de turnuri. În afara orașului, în provinciile învecinate, fuseseră adunați cam la 30 000 de oameni care să le vină în ajutor. Pe de altă parte, mareșalul francez Suchet nu avea mai mult de 26 000 de oameni pentru a împresura fortăreața pe ambele maluri ale Ebrului și, în plus, 9 000 de oameni care acopereau asediul la Calatayud. Astfel, raportul dintre trupe era aproape identic cu raportul dintre armata care se află acum în Paris și cea din fața Parisului; asediații sînt aproape de două ori mai numeroși decît asediatorii. Totuși, cei din Saragosa puteau tot atît de puțin să iasă și să-i întîmpine pe asediatori în cîmp deschis ca și acum cei din Paris; de asemenea, spaniolii care se aflau în afara orașului asediat n-au putut împiedica nici măcar o dată în mod serios asediul.

Împresurarea orașului a fost terminată la 19 decembrie 1808; prima paralelă a putut fi săpată încă pe data de 29, la o depărtare de numai 350 de iarzi de valul principal al fortăreței. La 2 ianuarie 1809 a fost săpată a doua paralelă, la o depărtare de 100 de iarzi de fortificații. La 11 ianuarie s-au făcut breșe și întregul front atacat a fost luat cu asalt. Dar, în cazul de față, acolo unde o fortăreață obișnuită, cu o garnizoană formată din trupe regulate, ar fi încetat rezistența, abia a început să se manifeste forța apărării populare. Acea parte a valului care fusese luată cu asalt de francezi a fost izolată de restul orașului prin noi lucrări de apărare. De-a

curmezișul tuturor străzilor care duceau spre val au fost construite în grabă fortificații de pământ, apărate de artilerie, la anumite distanțe în spatele lor fiind, de asemenea, ridicate fortificații. Casele masive, clădite în stilul sudului torid al Europei, cu ziduri extrem de groase, erau prevăzute cu ambrazuri și apărate cu dirzenie de infanterie. Francezii au executat un bombardament neîntrerupt; având însă puține mortiere grele, acțiunea acestui bombardament asupra orașului n-a fost hotăritoare. Totuși, bombardamentul a durat 41 de zile fără încetare. Pentru a forța orașul să se predea, pentru a putea lua casă cu casă, francezii au fost nevoiți să aleagă modalitatea cea mai înceată, aceea a minării. În cele din urmă, după ce $\frac{1}{3}$ din clădirile orașului au fost distruse și restul au devenit nelocuibile, Saragosa s-a predat la 20 februarie. Din cei 100 000 de oameni care se aflau în oraș la începutul asediului pieriseră 54 000.

Această apărare a fost clasică în felul ei și merită pe deplin gloria pe care și-a câștigat-o. Totuși, orașul a rezistat cu totul numai 63 de zile. Împresurarea a necesitat 10 zile, asediul fortăreței — 14 zile, asediul fortificațiilor interioare și lupta pentru cucerirea caselor — 39 de zile. Numărul jertfelor n-a fost de loc proporțional cu durata apărării și cu rezultatul ei efectiv. Dacă Saragosa ar fi fost apărată de 20 000 de soldați buni, întreprinzători, atunci ieșirile lor l-ar fi împiedicat pe Suchet să continue asediul cu forțele de care dispunea și probabil că fortăreața ar fi putut rămâne pînă la terminarea războiului austriac din 1809⁸³ în miinile spaniolilor.

Firește că nu ne așteptăm ca Parisul să fie o a doua ediție a Saragosei. Casele din Paris, oricît de solid ar fi construite, nu suportă, totuși, comparație cu caracterul masiv al caselor din acest oraș spaniol; de asemenea, nimic nu ne îndreptățește să presupunem că populația Parisului va manifesta același fanatism ca spaniolii în 1809 sau că jumătate din locuitori vor consimți să se lase decimați în lupte sau de boli. Totuși, s-ar putea ca acea fază a luptei care s-a desfășurat la Saragosa pe străzile, în casele și în mănăstirile orașului după luarea cu asalt a valului fortăreței să se repete într-o oarecare măsură în satele fortificate și în fortificațiile de pământ aflate între forturile Parisului și zidul fortăreței. Aici ni se pare nouă că se află, după cum am afirmat ieri în articolul al XXIV-lea din seria „Însemnări despre război”, contrul de greutate al apărării. Probabil că aici tinerele gărzi

mobile se vor măsura cu inamicul aproape în condiții de egalitate chiar și în acțiuni ofensive, silindu-l să acționeze mai sistematic decît și-a imaginat, pare-se, statul-major de la Berlin, care și-a exprimat de curînd speranța că orașul va fi silit să se predea în 12 sau 14 zile după ce bateriile de asediu vor deschide focul. În plus, apărarea poate da aici atîta de furcă mortierelor și obuzierelor atacanților, încît deocamdată să nu poată fi vorba, cel puțin pe scară mare, nici măcar de un bombardament parțial asupra orașului. Satele din afara zidului fortăreței, indiferent unde ar fi situate între frontul de atac al germanilor și cel de apărare al francezilor, vor trebui sacrificate în orice împrejurări; și, dacă prin sacrificarea lor orașul poate fi cruțat, cu atît mai bine pentru apărare.

Nu putem prevedea nici măcar cu aproximație cît timp se poate prelungi apărarea terenului dinafara zidului fortăreței. Aceasta va depinde de rezistența fortificațiilor, de starea de spirit a apărătorilor, precum și de modul în care este executat atacul. Dacă germanii vor întîmpina o rezistență serioasă, ei se vor baza în special pe focul artileriei pentru a-și cruța trupele. În orice caz, avînd în vedere puternicul foc de artilerie pe care-l pot concentra asupra oricărui punct, este puțin probabil că le va trebui mai mult de două sau trei săptămîni pentru a ajunge la zidul fortăreței. Străpungerea și luarea lui cu asalt va fi o treabă de cîteva zile. Dar nici chiar atunci nu va fi absolut necesar ca apărătorii să renunțe la rezistență; de altfel, mai bine să amînam examinarea acestor posibilități pînă cînd înfăptuirea lor va deveni mai probabilă. Iar pînă atunci fie-ne îngăduit să nu ne pronunțăm asupra valorii sau lipsei de valoare a baricadelor d-lui Rochefort⁸⁴. În general, părerea noastră este că, dacă noile fortificații dintre forturi și zidul fortăreței vor opune într-adevăr o rezistență serioasă, atacul se va limita pe cît posibil — cît, aceasta va depinde în mare măsură de energia apărătorilor — la un foc de artilerie direct și indirect și la încercarea de a sili Parisul să se predea înfometîndu-l.

Insemnări despre război. — XXV

În timp ce se duc tratativele în vederea încheierii armistițiului ⁸⁵, ar fi indicat să elucidăm situația diferitelor corpuri de armată germane, care, după cât se pare, nu le este tuturor clăra. Spunem ale armatelor germane, deoarece despre cele franceze nu se știe aproape nimic. Cu excepția trupelor blocate în Metz, forțele franceze sînt compuse aproape exclusiv din recruți, despre a căror organizare nu s-a comunicat niciodată nimic în presă și care nu poate decît să se schimbe de la o zi la alta. Mai mult, calitatea acestor trupe, care în toate luptele se dovedesc mai mult sau mai puțin inapte pentru acțiunile de luptă în afara fortărețelor, face ca problema organizării și a efectivului lor să fie aproape lipsită de interes.

În privința germanilor, știm că ei au început campania cu 13 corpuri de armată nordgermane (inclusiv garda), o divizie din Hessen, una din Baden, una din Württemberg și două corpuri de armată bavareze. Divizia a 17-a a corpului 9 nordgerman (din care o brigadă e compusă din mecklenburghezi) a rămas pe litoral atîta timp cît flota franceză se afla în Marea Baltică. În locul ei, în corpul 9 armată a fost inclusă divizia a 25-a, sau din Hessen, care a rămas în componența acestuia pînă în ziua de azi. În țară, alături de divizia a 17-a, au rămas 9 divizii din Landwehr (una din gardă și cite una pentru fiecare din cele 8 vechi provincii ale Prusiei ⁸⁶; timpul care s-a scurs din 1866, cînd sistemul prusian a fost introdus în întreaga Germanie de nord, abia a ajuns pentru instruirea numărului necesar de rezerviști, dar nu și pentru instruirea Landwehrului). Cînd flota franceză a fost rechemată și s-a terminat completarea batalioanelor patru de linie, aceste forțe au rămas disponibile; din ele au fost formate și trimise în Franța noi corpuri de armată. E puțin probabil ca pînă la sfîrșitul războiului să aflăm amă-

nunte cu privire la formarea tuturor acestor corpuri, dar ceea ce am aflat pînă acum ne dă o imagine destul de clară asupra caracterului general al planului de dispunere a forțelor. La Metz, sub comanda prințului Frederic Carol, se află corpurile 1, 2, 3, 7, 8, 9 și 10 armată, dintre care corpul 9 e compus în momentul de față din diviziile a 18-a și a 25-a; în afară de acestea, există două divizii din Landwehr — una din ele, divizia 1 (din Prusia orientală), fiind sub comanda generalului Kummer; numărul celeilalte este necunoscut. În total — 16 divizii de infanterie.

Lîngă Paris se află sub comanda prințului moștenitor corpurile 5, 6 și 11 nordgermane, cele două corpuri de armată bavareze și divizia de gardă a Landwehrului; sub comanda prințului moștenitor al Saxoniei — corpurile 4 și 12 nordgermane și garda prusiană; sub comanda marelui duce de Mecklenburg — corpul 13 armată și divizia din Württemberg. Corpul 13 armată este format din divizia a 17-a, menționată mai sus, și o divizie din Landwehr. Din aceste trupe, care formează în total 20 de divizii, 4 divizii au fost trimise pentru a îndeplini diferite misiuni. În primul rînd, von der Tann a fost trimis cu două divizii bavareze și cu divizia a 22-a nordgermană (a corpului 11 armată) spre sud și vest pentru a menține cu bavarezii săi Orléans și linia Loarei, în timp ce divizia a 22-a (de sub comanda generalului Wittich) a ocupat consecutiv Châteaudun și Chartres. În al doilea rînd, divizia a 17-a a fost trimisă la nord-est de Paris; ea a ocupat Laon, Soissons, Beauvais, St. Quentin etc., în timp ce celelalte trupe — probabil detașamentele mobile, constituite mai ales din cavalerie — au înaintat aproape pînă la porțile Rouenului. Dacă vom considera că, în ceea ce privește efectivul, ele echivalează cu încă o divizie, rezultă că din armata de lîngă Paris au fost destinate în general 5 divizii pentru a cerceta țînutul, a rechiziționa vite și provizii, pentru a împiedica formarea de detașamente armate și pentru a ține la distanță orice trupe noi pe care le-ar putea trimite guvernul din Tours⁸⁷. În felul acesta pentru împresurarea efectivă rămîn 15 divizii de infanterie sau 7 corpuri de armată și jumătate.

În afară de corpul 13, marele duce de Mecklenburg are sub comanda sa toate trupele care acționează izolat în Champagne și în celelalte țînuturi ocupate din vestul Lorenei, garnizoanele din Sedan, Reims, Epernay, Châlons, Vitry și trupele care asediază Verdunul. Acestea sînt formate din

Landwehr, în primul rând din divizia a 8-a din Landwehr. Garnizoanele din Alsacia și Lorena, formate aproape în întregime din Landwehr, se află sub comanda guvernatorilor militari respectivi ai acestor provincii. În afară de aceasta, există trupe eșalonate pe liniile de cale ferată și pe șosele, și singura lor misiune este de a menține ordinea pe aceste drumuri și de a veghea ca ele să fie practicabile pentru transporturile militare; aceste trupe, compuse din detașamentele diferitelor corpuri de linie și avînd cel puțin efectivul unei divizii, se află sub comanda unui „Etappen-Commandant” *.

Divizia badeneză și o altă divizie din Landwehr au fost intrunite, formînd corpul 14 armată, care înaintează acum spre Besançon sub comanda generalului von Werder, în timp ce generalul Schmeling cu divizia a 4-a de rezervă tocmai a cucerit orașul Neu-Breisach. Aici întîlnim pentru prima oară menționarea unei „divizii de rezervă”, care în limbajul militar prusian se deosebește radical de o divizie din Landwehr. De fapt, pînă acum am enumerat 6 din cele 9 divizii din Landwehr, și putem foarte bine să presupunem că celelalte 3 divizii sînt folosite ca garnizoane în Alsacia, Lorena și o parte din fortărețele de pe Rin. Folosirea termenului de „divizie de rezervă” dovedește că batalioanele patru de linie sosesc acum treptat pe teritoriul francez. Vor fi cîte 9 sau, în unele cazuri, cîte 10 pentru fiecare corp de armată; din ele s-au format tot atîtea divizii de rezervă cîte corpuri de armată există și probabil că vor purta aceleași numere ca și corpurile de armată din care fac parte. În felul acesta, divizia a 4-a de rezervă este formată din batalioanele patru ale corpului 4 armată, care a fost completat în Saxonia prusiană. Această divizie constituie o parte din noul corp 15 armată. Ce reprezintă cealaltă divizie nu știm — probabil este una din cele trei divizii cu care generalul Löwenfeld a pornit de curînd din Silezia spre Strasbourg; atunci celelalte două formează corpul 16 armată. Aceasta ar însemna 4 din 13 divizii de rezervă, în timp ce celelalte 9 divizii, care pot fi încă folosite, se află, probabil, în Germania de nord.

În ceea ce privește efectivul acestor trupe, batalioanele nordgermane de lîngă Paris au fost din nou completate pînă

* — comandant de etapă. — *Nota trad.*

la 750 de oameni în medie; bavarezii, după cum s-a comunicat, sînt mai slabi numericeste. Cavaleria abia dacă are în medie peste 100 de săbii de escadron în loc de 150; iar în total, un corp de armată de lingă Paris va avea în medie 25 000 de oameni, astfel încît întreaga armată aflată efectiv acolo va număra aproximativ 190 000 de soldați. Batalioanele de lingă Metz sînt probabil mai slabe numericeste din cauza numărului mare de bolnavi; în medie abia dacă numără cîte 700 de oameni; efectivul batalioanelor Landwehrului abia dacă ajunge la 500 de oameni.

În ultimă vreme presa poloneză a început să pretindă că polonezii aduc o largă contribuție la gloria armelor prusiene. Adevărul este următorul: totalul populației de limbă poloneză din Prusia este de aproximativ două milioane sau $\frac{1}{15}$ din întreaga populație a Germaniei de nord; aici îi includem și pe „Wasserpolacken“ din Silezia superioară și pe mazurii din Prusia orientală⁸⁸, care s-ar arăta foarte surprinși dacă ar auzi că sînt numiți polonezi. Corpurile 1, 2, 5 și 6 armată au un adaos de soldați polonezi, însă elementul polonez predomină efectiv numai într-o divizie a corpului 5 armată și, poate, într-o brigadă a corpului 6 armată. Politica guvernului prusian urmărea, pe cît posibil, ca elementul polonez în armată să fie cît mai risipit, împărțindu-l într-un număr mare de corpuri de armată. Astfel, polonezii din Prusia occidentală sînt împărțiți între corpurile 1 și 2 armată; iar cei din Posen între corpurile 2 și 5, în toate cazurile luîndu-se măsuri ca majoritatea soldaților din fiecare corp de armată să o constituie germanii.

Asediul Verdunului înaintează acum vertiginos. Orașul și citadela nu sînt prea bine fortificate, au însă șanțuri adînci pline cu apă. La 11 și 12 octombrie garnizoana a fost alungată din satele care înconjură fortăreața și impresurarea a fost încheiată. La 13 octombrie a început un bombardament cu 48 de tunuri și mortiere (franceze, capturate la Sedan), amplasate la o distanță de 700—1 300 de iarzi de fortificații. La 14 octombrie au sosit din Sedan cîteva tunuri franceze vechi de 24 de livre, iar în ziua următoare cîteva tunuri prusiene noi, cu țeava ghintuită, de 24 livre, cu ajutorul cărora a fost cucerit orașul Toul. În ziua de 18 octombrie au fost deja puse complet în acțiune. Se pare că orașul a avut mult de suferit, deoarece este construit foarte înghesuit.

Căderea Metzului

Actualul război este un război al capitulărilor, fiecare din ele fiind parcă sortită să întrecă în amploare pe cele precedente. Mai întâi au fost cei 84 000 de oameni care au depus armele la Sedan, eveniment care nu-și găsește, nici măcar pe departe, asemănare în vreunul din războaiele anterioare, nici chiar în războaiele Austriei. Asistăm acum la predarea a 170 000 de oameni împreună cu fortăreața Metz, care depășește Sedanul în aceeași măsură în care Sedanul a depășit toate capitulările anterioare. Nu va fi oare Metzul întrecut, la rîndul lui, de Paris? Dacă războiul continuă, aproape că nu ne îndoim de acest lucru.

Cele trei greșeli capitale care l-au adus pe Napoleon de la 2 august și pînă la 2 septembrie de la Saarbrücken la Sedan și care au lăsat Franța, ca să spunem așa, fără armate au fost: în primul rînd, întîmpinarea ofensivei inamicului pe o poziție care permitea germanilor victorioși să se infiltreze printre corpurile de armată risipite ale armatei franceze pe care să o fracționeze astfel în două părți izolate, fără posibilitatea de a se mai reîntruni sau măcar de a acționa în mod coordonat; în al doilea rînd, întîrzierea armatei lui Bazaine la Metz, din care cauză ea a fost iremediabil încercuită acolo; în al treilea rînd, marșul întreprins pentru a-l sprijini pe Bazaine cu forțe și pe un drum care pur și simplu invitau inamicul să captureze întreaga armată venită în ajutor. Urmările primei greșeli s-au manifestat de-a lungul înregii campanii; urmările celei de-a treia greșeli și-au găsit încununarea la Sedan, iar la Metz am fost nu de mult martorii urmărilor celei de-a doua greșeli. Întreaga „Armată de Rin”, căreia Napoleon îi oferise perspectiva unei campanii grele într-o regiune cu foarte multe fortărețe, se află acum în aceste fortărețe sau în drum spre ele ca

armată capturată; iar Franța este deposedată nu numai virtual, ci efectiv de aproape toate trupele ei regulate.

Înseși pierderile uriașe în oameni și în material, predat o dată cu Metzul, constituie o lovitură destul de grea. Dar această lovitură nu este cea mai grea. De cea mai mare gravitate pentru Franța este faptul că, prin pierderea acestor trupe și a acestui material, ea este lipsită de cea organizare militară de care are nevoie mai mult decât de orice. Soldații există destul; există chiar și un număr de cel puțin 300 000 de oameni instruiți în vîrstă de 25—35 de ani. Materialul poate fi înlocuit cu cel din depozitele și fabricile din țară sau poate fi achiziționat din străinătate. În împrejurările date, toate puștile cu încărcare pe la culată în stare de funcțiune sînt utile, și nu are nici o importanță după ce model sînt construite sau dacă muniția uneia este potrivită pentru celelalte modele. Întrucît orice lucru cît de cît utilizabil este binevenit, printr-o folosire judicioasă a telegrafului și a vapoarelor, guvernul ar putea avea acum la dispoziție mai multe arme și cartușe decât ar fi nevoie. Nu este exclus să i se fi furnizat între timp și artilerie de cîmp. Totuși, mai necesară ca orice este cea organizare solidă cu ajutorul căreia să se poată crea o armată din toți acești oameni înarmați. Această organizare, întrucît este de ofițerii și subofițerii armatei regulate, nu mai putea fi folosită de Franța de cînd aceștia s-au predat. Numărul ofițerilor ieșiți din serviciul activ al Franței din cauza pierderilor pe cîmpul de luptă și a capitulărilor se ridică, pare-se, actualmente la nu mai puțin de 10 000—12 000, iar al subofițerilor la aproape de trei ori pe atîta. Prin faptul că apărarea națională a fost lipsită dintr-o dată de aceste forțe de organizare, transformarea unor mase de oameni în companii și batalioane de soldați devine deosebit de dificilă. Cine a văzut miliția populară în timpul instrucției sau în linia de foc — fie că e vorba de voluntarii badenezi (Freischaaren), de yankeii care au luptat la Bull-Run, de gărzile mobile franceze sau de voluntarii britanici⁸⁹ — își va da de îndată seama că motivul principal al dezorientării și instabilității acestor trupe rezidă în faptul că ofițerii nu-și cunosc meseria. Și în cazul de față, în Franța, cine să-i învețe meseria? Cei cîțiva ofițeri vechi cu jumătate de soldă sau invalizi nu sînt destul de numeroși pentru a face acest lucru; ei nu pot fi peste tot; instrucția trebuie să fie nu numai teoretică, ci și practică, însușită nu numai prin vorbe, ci și pe bază de fapte și exemple. Cîțiva

ofițeri tineri sau subofițeri proaspăt avansați într-un batalion la gradul de ofițer se vor deprinde repede cu serviciul lor, luînd mereu aminte la ceea ce fac vechii ofițeri; dar cei de făcut dacă aproape toți ofițerii sînt noi și nici măcar nu există mulți subofițeri bătrîni care să poată fi înaintați la gradul de ofițer? Toți acești soldați, care aproape în fiecare luptă dau dovadă de incapacitatea de a acționa în masă în cîmp deschis, ar fi învățat în scurt timp să lupte dacă puteau fi înrolați în vechile batalioane ale lui Bazaine sau dacă aveau măcar posibilitatea să fie comandați de ofițerii și subofițerii lui Bazaine. Faptul că Franța este lipsită definitiv pentru această campanie aproape de orice urmă a unei organizații militare constituie cea mai grea pierdere care decurge din capitularea Metzului.

Ne vom putea forma o părere precisă despre felul cum s-a desfășurat apărarea abia după ce vom afla ce spun apărătorii înșiși. Dar, dacă s-au predat într-adevăr 170 000 de oameni valizi, este de presupus că apărarea nu a fost la înălțime. De la sfîrșitul lunii august armata asediatoare nu a avut niciodată un efectiv de două ori mai mare decît al trupelor asediate. Ea trebuie să fi variat între 200 000—230 000 de oameni, repartizați numai în prima linie pe o circonferință de cel puțin 27 de mile, ceea ce înseamnă că circonferința ocupată de forțele principale ale armatei trebuie să fi fost de cel puțin 36—40 de mile. În plus, acest cerc era tăiat în două de către Mosela, care nu putea fi trecută decît pe poduri aflate la o oarecare depărtare, în spatele primei linii. Dacă o armată de 170 000 de oameni nu a reușit în nici un punct al acestui cerc să concentreze forțe superioare din punct de vedere numeric și să-l străpungă înainte ca inamicul să primească întăriri suficiente, trebuie să tragem concluzia fie că dispozitivul trupelor asediatoare a fost mai presus de orice laudă, fie că încercările de străpungere nu au fost executate cum trebuie. Vom afla, probabil, că în acest caz, ca și în decursul întregului război, motive de ordin politic au paralizat acțiunile militare.

Dacă nu se încheie pace acum, Franța va simți în curînd urmările acestei noi catastrofe. Presupunem că cele două divizii din Landwehr vor fi lăsate la Metz ca garnizoană. Corpul 2 armată se află în drum spre Paris, ceea ce nu înseamnă că va lua neapărat parte la încercuirea capitalei. Chiar în ipoteza că se intenționează acest lucru, ar rămîne șase corpuri de armată, adică cel puțin 130 000—140 000 de

oameni, pe care Moltke îi poate trimite oriunde dorește. Comunicațiile armatei cu Germania sînt menținute fără o contribuție prea mare din partea trupelor prințului Frederic Carol ; în acest scop, el trebuie — dacă în genere este nevoie de așa ceva — să destineze doar un număr mic de soldați. Celelalte trupe rămîn disponibile pentru invazia în vestul și sudul Franței. Nu va fi nevoie ca întreaga armată să fie concentrată într-un singur loc. Ea va fi, probabil, împărțită în două sau trei corpuri de armată, numărînd, împreună cu corpul comandat de von der Tann, cel puțin 150 000 de soldați, care vor fi trimiși în regiunile din Franța încă neocupate pînă acum de germani. După toate probabilitățile, unul din corpuri va ocupa bogatele provincii Normandia și Maine pînă la Loara, avînd ca centru Le Mans, unde se intersectează cinci linii de cale ferată. Un alt corp va înainta în direcția Bordeaux după ce va fi curățat linia Loarei de la Tours la Nevers și va fi ocupat sau distrus arsenalele și fabricile de armament din Bourges ; s-ar putea ca în marșul său de la Metz acest corp să treacă prin Chaumont și Auxerre, ținuturi care nu au fost încă secătuite de rechiziții. Un al treilea corp e posibil să pornească direct spre sud, pentru a stabili legătura cu generalul Werder. Dat fiind că în centrul Franței nu există aproape de loc fortărețe care să merite acest nume, nu va fi opusă nici o rezistență, cu excepția rezistenței de scurtă durată a noilor contingente și a rezistenței mai pasive, dar cu atît mai dîrze a populației. Rămîne de văzut dacă cu aceste armate, devenite toate deodată disponibile, Moltke va încerca să asedieze și alte fortărețe sau să cucerească vreun port fortificat ca Cherbourg ; acum nu are nevoie să cucerească alte fortărețe în afară de Phalsbourg și Belfort, care barează linii principale de cale ferată, și, bineînțeles, de Paris.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1 782 din 29 octombrie 1870

Insemnări despre război. — XXVI

În mod rațional nu mai există vreo îndoială că armata care s-a predat la Metz număra într-adevăr 173 000 de oameni, dintre care 140 000 erau valizi iar peste 30 000 erau bolnavi și răniți. „Daily News“ publică o telegramă din Berlin în care se dau amănunte precise cu privire la efectivul acestor trupe : 67 de regimente de infanterie, 13 batalioane de chasseurs-à-pied *, 18 batalioane patru și de rezervă-instrucție ; 36 de regimente de cavalerie, și anume 10 regimente de cuirasieri, 1 regiment de guides⁹⁰, 11 regimente de dragoni, 2 regimente de ulani, 3 regimente de husari, 6 regimente de chasseurs-à-cheval ** și 3 regimente de chasseurs d'Afrique ***, în afară de acestea 6 escadroane de rezervă-instrucție. Presupunem că această specificație provine de la Marele stat-major prusian din Berlin, și că este întocmită fie pe baza datelor culese din surse anterioare și indirecte privind compunerea trupelor franceze din Metz, fie pe baza listelor pe care francezii le-au înmînat învingătorilor în momentul capitulării ; ultima ipoteză pare a fi cea mai veridică. Știm că la Metz se aflau următoarele trupe de infanterie : garda (8 regimente = 30 de batalioane și 1 batalion de vînători), corpul 2 (Frossard, 3 divizii), corpul 3 (Decaen, fost al lui Bazaine, 4 divizii), corpul 4 (Ladmirault, 3 divizii), corpul 6 (Canrobert, 3 divizii) și o divizie din corpul 5 (de Failly), în total 14 divizii de linie, fiecare cuprinzînd 1 batalion de vînători și 4 regimente, sau 12 batalioane de linie, cu excepția a două divizii ale lui Canrobert, care nu aveau vînători. Ar rezulta deci 12 batalioane de vînători și 168 de batalioane de linie, sau, împreună cu garda, 13 batalioane de vînători și 198 de batalioane de infanterie ; și dacă mai

* — vînători pedestri. — *Nota trad.*

** — vînători călări. — *Nota trad.*

** - vînători africani. — *Nota trad.*

adăugăm și cele 18 batalioane de rezervă-instrucție, obținem în total 229 de batalioane, ceea ce înseamnă ceva mai mult decât cifra totală de 221 de batalioane indicată în „Daily News”. Pe de altă parte, potrivit acestei liste, numărul regimentelor de infanterie este de 64, în timp ce revista amintită mai sus dă cifra de 67. Trebuie, așadar, să tragem concluzia că cele 3 regimente care lipsesc formau garnizoana din Metz și de aceea nu figurează pe lista „Armatei de Rin”. Datele diferite în ceea ce privește numărul batalioanelor se explică lesne. Pierderile suferite de numeroase regimente în cursul bătăliilor din august și al ieșirilor din septembrie și octombrie, ca și pierderile cauzate de boli trebuie să fi fost atât de mari, încât din 3 batalioane s-au format două și poate chiar unul.

Faptul că o forță armată de talia armatei lui Napoleon I la Leipzig ⁹¹ a putut fi în genere silită să se predea constituie un eveniment nemaiauzit în istoria războiului, fiind chiar și acum, după ce s-a înfăptuit, aproape de necrezut. Dar el devine și mai de neconceput dacă comparăm forțele acestei armate cu cele ale învingătorilor. La 18 august Bazaine a fost silit să se retragă de pe înălțimile de la Gravelotte la adăpostul tunurilor din forturile Metzului; câteva zile mai târziu fortăreața era complet încercuită. Dar din armata care luptase la Gravelotte 3 corpuri de armată, sau 75 de batalioane, sub comanda prințului moștenitor al Saxoniei au fost detașate nu mai târziu de 24 august, căci după 3 zile cavaleria lui a învins pe chasseurs-à-cheval ai lui Mac-Mahon la Buzancy. Au rămas în fața Metzului 7 corpuri de armată, sau 175 de batalioane, și 12 batalioane din Landwehr, în total 187 de batalioane pentru a încercui o armată de cel puțin 221 de batalioane! În acel moment Bazaine trebuie să fi avut la dispoziție 160 000 de oameni, poate chiar mai mult. Fără îndoială că prusienii au făcut tot posibilul pentru a înlocui cu forțe proaspete, provenite din trupele lor de rezervă, pierderile suferite în ultimele lupte; nu este însă nicidecum de presupus că și-au completat batalioanele pînă la vechiul efectiv de 1 000 de oameni. Dar admitînd chiar că au izbutit s-o facă — cu excepția Landwehrului, ale cărui batalioane numără numai 500—600 de oameni —, prusienii nu puteau avea mai mult de 182 000 de oameni sau, împreună cu cavaleria și artileria, aproximativ 240 000 de oameni, deci numai cu 50% mai mult decât număra armata încercuită la Metz. Să nu uităm însă că acești 240 000 de oameni erau în-

șirați de-a lungul unui front de 27 de mile și pe deasupra despărțiți în două grupări de un fluviu fără vaduri. În aceste împrejurări, dacă Bazaine ar fi încercat într-adevăr să străpungă încercuirea cu masa trupelor sale, fără îndoială că ar fi reușit, altminteri ar trebui să presupunem că după Gravelotte francezii nu au mai fost aceiași soldați ca mai înainte; și nu există nici un motiv să presupunem acest lucru.

Autorul „Însemnărilor” de față nu se îndoiește cîtuși de puțin că după proclamarea republicii Bazaine a evitat din motive politice să facă vreo încercare de străpungere. Tot atît de neîndoios este și faptul că fiecare zi de tărăgănare făcea să scadă șansele lui de reușită; de altfel, și prusienii sînt acum de părere că, dacă s-ar fi aflat într-o situație similară, acest tur de forță le-ar fi reușit. Inexplicabilă rămîne inactivitatea lui Bazaine sau cel puțin nehotărîrea de care a dat dovadă în cursul ultimelor zile ale lunii august și al primelor zile ale lunii septembrie. La 31 august el a încercat să întreprindă un atac în direcția nord-est, pe care l-a continuat în cursul nopții și dimineții următoare. Au fost însă suficiente trei divizii prusiene pentru a-l determina să se retragă la adăpostul tunurilor din forturi. Tentativa trebuie să fi fost extrem de slabă dacă ne gîndim cu ce forțe însemnate ar fi putut s-o execute. Un general care are sub comanda sa 16 divizii excelente de infanterie să fie respins de trei divizii inamice! Este prea de tot.

În ceea ce privește motivele de ordin politic care, după cum se spune, ar fi fost cauza inactivității lui Bazaine după revoluția din 4 septembrie, și intrigile politice la care a participat cu asentimentul inamicului în cursul ultimei perioade a asediului ⁹², ele erau strîns legate de interesele celui de-al doilea Imperiu, care, în felul acesta, urma să fie restaurat într-o formă sau alta. Aici se vedește în ce măsură acest al doilea Imperiu pierduse orice capacitate de înțelegere a caracterului francez, dacă generalului comandant al unicei armate regulate de care mai dispunea Franța i-a putut trece prin gînd să recurgă la ajutorul cotropitorilor patriei sale pentru a restaura dinastia răsturnată.

În trecut cariera militară a lui Bazaine nu a fost dintre cele mai strălucite. Campania lui din Mexic ⁹³ n-a făcut decît să dovedească că el urmărea în mai mare măsură recompensa decît gloria sau prestigiul patriei sale. Numirea lui în postul de comandant suprem al Armatei de Rin s-a datorat unor împrejurări cu totul întîmplătoare; el a ajuns în acest

post nu pentru că era cel mai potrivit, ci pentru că era cel mai puțin nepotrivit dintre toți candidații propuși; aceasta numire a fost dictată de orice alte considerente, numai de cele de ordin pur militar nu. El va fi immortalizat ca omul care a comis fapta cea mai nedemnă din toată istoria războaielor Franței, ca omul care a împiedicat 160 000 de francezi să pătrundă prin cercul format de armata asediatoare, deși aceasta era categoric inferioară din punct de vedere numeric, și care i-a predat ca prizonieri atunci când nu s-a mai găsit nimic de mîncare.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1787 din 4 noiembrie 1870

Dezvinovățirea împăratului

Ca și alți oameni mari a căror stea a apus, se pare că și Ludovic-Napoleon își dă seama că are datoria să explice lumii cauzele care l-au dus, cu totul împotriva voinței sale, de la Saarbrücken la Sedan. Și astfel am ajuns în posesiunea unui document care are pretenția că dă această explicație⁹⁴. Întrucît nu există nici un indiciu, atît din punct de vedere al formei cit și al conținutului, care să trezească suspiciuni în ceea ce privește autenticitatea acestui document, ci mai degrabă toate duc la concluzia contrară, îl considerăm pentru moment ca fiind autentic. Chiar și numai politețea ne obligă, ca să zicem așa, să-l considerăm ca atare, căci n-a existat încă un document care să confirme în linii mari, ca și în amănunt, opiniile exprimate în „Pall Mall Gazette” în legătură cu războiul ca această autojustificare a împăratului.

Ludovic-Napoleon ne face cunoscut că, deși marea superioritate numerică a germanilor nu era nicidecum un secret pentru el, a sperat totuși să o contracareze printr-o invazie rapidă în Germania de sud, pe care voia s-o silească să rămînă neutră, asigurîndu-și astfel printr-un prim succes alianța Austriei și a Italiei. În acest scop urmau să fie concentrați 150 000 de oameni la Metz, 100 000 la Strasbourg și 50 000 la Châlons. Primele două armate concentrate în grabă urmau să treacă Rinul în apropiere de Karlsruhe, iar restul de 50 000 de oameni să se îndrepte de la Châlons spre Metz, pentru a preîntîmpina mișcările inamicului pe flancuri sau în spatele trupelor ce înaintau. Dar acest plan s-a spulberat de îndată ce împăratul a sosit la Metz. Aici el nu a găsit decît 100 000 de oameni, la Strasbourg nu erau decît 40 000, iar rezervele lui Canrobert se aflau oriunde, numai la Châlons nu, adică acolo unde trebuiau să fie. Apoi trupele nu erau asigurate cu strictul necesar pentru o campanie, nu aveau ranițe, nici corturi, nici

bucătării de campanie, și nici gamele. În plus nu se cunoștea locul unde staționa inamicul. Într-un cuvânt, de la bun început temerara și avîntata ofensivă s-a transformat într-o foarte modestă apărare.

Toate acestea nu vor constitui nicidecum o noutate pentru cititorii lui „Pall Mall Gazette”. În articolele noastre „Însemnări despre război” am arătat că planul de ofensivă de mai sus era cel mai rezonabil pe care-l puteau urmări francezii și am cercetat motivele pentru care a trebuit să se renunțe la el *. Dar împăratul nu pomenește nimic despre cauza nemijlocită a primelor sale înfringeri, și anume de ce și-a lăsat corpurile sale de armată pe poziții de atac greșite, în imediata apropiere a graniței atunci cînd renunțase de mult la intenția de a porni la ofensivă. În ceea ce privește cifrele pe care le indică, le vom supune unei critici în cele ce urmează.

Împăratul atribuie falimentul conducerii militare a francezilor

„deficiențelor organizării noastre militare din ultimii 50 de ani”.

Fără îndoială însă că acest război nu a fost primul caz cînd această organizare a fost pusă la încercare. În timpul războiului Crimeii, ea a funcționat destul de bine. La începutul războiului din Italia, ea a dat rezultate strălucite, fiind considerată pe atunci, atît în Anglia cît și în Germania, drept model de organizare militară. Fără îndoială că încă pe atunci s-au manifestat destule deficiențe. Dar între atunci și acum există o deosebire: atunci ea funcționa — astăzi nu. Împăratul însă nu dă nici o explicație în privința acestei deosebiri — pe care ar fi trebuit tocmai să o lămurească —, căci ar fi însemnat să atingă cel mai delicat punct al celui de-al doilea Imperiu, și anume corupția și specula de tot felul care au perturbat mecanismul acestei organizări.

Cînd armata care se retrăgea a ajuns la Metz,

„datorită sosirii mareșalului Canrobert cu două divizii și a rezervei, efectivul ei a ajuns la 140 000 de oameni”.

Comparînd acest total cu numărul trupelor care tocmai au depus armele la Metz, sîntem siliți să analizăm ceva mai îndeaproape cifrele indicate de împărat. Armata din Stras-

* Vezi volumul de față, pag. 16—18 și 101. — Nota red.

bourg, cică, era compusă din corpurile comandate de Mac-Mahon, de Faily și Douay, în total 10 divizii, însumînd 100 000 de oameni; dar acum se spune că ea nu a numărat mai mult de 40 000 de oameni. Dacă lăsăm cu totul la o parte cele trei divizii ale lui Douay, deși una din ele a sărit în ajutorul lui Mac-Mahon în bătălia de la Wörth sau scurt timp după aceea, atunci ar rezulta mai puțin de 6 000 de oameni de divizie (13 batalioane) sau numai 430 de oameni de batalion, chiar dacă nu socotim nici un om pentru cavalerie și artilerie. Ei bine, de oricîtă corupție și risipă am înclina să considerăm capabil cel de-al doilea Imperiu, tot nu ne vine a crede că în armată ar fi existat 90 de batalioane, al căror efectiv — la douăzeci de zile după ce au fost mobilizați rezerviștii și rechemăți cei plecați în permisiile — s-ar fi ridicat în medie la 430 de oameni în loc de 900. Armata din Metz era compusă din gardă și 10 divizii de linie, în total 161 de batalioane; și dacă socotim cei 100 000 de oameni, infanteriști cu toții, după cum se spune în broșură, și facem cu totul abstracție de artilerie și cavalerie, nu ar rezulta mai mult de 620 de oameni de batalion, cifră fără îndoială cu mult sub cea reală. Și mai ciudat este însă că, după retragerea spre Metz, prin sosirea celor două divizii ale lui Canrobert și a rezervelor, efectivul acestei armate s-a ridicat la 140 000 de oameni. Completările de efectiv au însumat, prin urmare, 40 000 de oameni. Întrucît însă „rezervele” sosite la Metz după Spichern nu puteau fi formate decît din cavalerie și artilerie, căci garda sosise încă cu mult înainte, ele puteau număra cel mult 20 000 de oameni; atunci înseamnă că ceilalți 20 000 de oameni formau cele două divizii ale lui Canrobert, ceea ce la 25 de batalioane ar reprezenta 800 de oameni de batalion. Ar rezulta deci că batalioanele lui Canrobert, și mai descompletate decît celelalte, aveau un efectiv mai mare decît cele concentrate și pregătite cu mult înainte. Dacă înainte de bătăliile din 14, 16 și 18 august armata din Metz nu număra decît 140 000 de oameni, cum se face că după pierderile suferite în aceste 3 zile — care fără doar și poate au fost de cel puțin 50 000 de oameni —, după pierderile pricinuite de ieșirile ulterioare și de boală, Bazaine încă a mai putut preda prusienilor 173 000 de prizonieri? Am insistat asupra acestor cifre numai pentru a arăta că ele se contrazic atît între ele, cît și cu toate datele cunoscute din această campanie. Trebuie să le respingem pe toate ca fiind inexacte.

În afară de organizarea armatei, au mai existat și alte împrejurări care au stat în calea zborului triumfal al vulturilor imperiale: în primul rând „vremea nefavorabilă”, apoi „greutățile cu convoaiele” și, în sfârșit,

„absoluta incertitudine în care ne aflăm în permanență în ceea ce privește atât locul unde se aflau armatele inamice cât și efectivul lor”.

Într-adevăr, trei împrejurări extrem de supărătoare! Dar vremea nefavorabilă a existat pentru ambele părți, și, cu toate referirile lui cucernice la providența divină, regele Wilhelm n-a menționat niciodată faptul că deasupra pozițiilor germane strălucea soarele în timp ce peste cele franceze ploua. Și greutăți cu convoaiele aveau și germanii. Cât despre incertitudinea în ceea ce privește locul unde se afla inamicul, există o scrisoare a lui Napoleon I adresată fratelui său Joseph, care se plînsese în Spania de aceeași dificultate. Nu s-ar putea spune că scrisoarea conține complimente la adresa generalilor care se plîng de așa ceva⁹⁵. Dimpotrivă, în ea se arată că ei înșiși sînt de vină dacă nu știu unde se află inamicul; ei dovedesc astfel că nu-și cunosc meseria. Cînd citești această broșură, scrisă pentru a absolvi o conducere militară defectuoasă, te îndoiiești uneori dacă el se adresează într-adevăr unor adulți.

Relatările lui Ludovic-Napoleon asupra rolului pe care l-a jucat el însuși nu vor fi prea mult pe placul prietenilor săi. După bătăliile de la Wörth și Spichern, „el s-a hotărît să îndrepte imediat armata spre tabăra de la Châlons”. Deși inițial consiliul de miniștri aprobase planul, două zile mai târziu s-a considerat că „el va face o impresie deplorabilă asupra opiniei publice”, iar după primirea unei scrisori din partea d-lui E. Ollivier (!), în care acesta atrage atenția asupra efectelor pe care le-ar avea acest plan, împăratul a renunțat la el. El a condus armata pe malul stîng al Mosellei și apoi, „pentru că nu se aștepta la o bătălie generală, ci doar la ciocniri izolate”, a părăsit-o și s-a îndreptat spre Châlons. Imediat după plecarea lui au avut loc bătăliile din 16 și 18 august, în urma cărora Bazaine cu armata sa au fost încercuiți în Metz. Între timp, împărăteasa și guvernul, depășindu-și prerogativele, au convocat fără știrea împăratului Camera. Prin întrunirea acestui corp legislativ al arcadienilor⁹⁶, corp investit cu puteri excepționale, soarta Imperiului era pecetluită. Opoziția, formată, precum se știe, din 25 de deputați, a devenit atotputernică și „a paralizat patriotismul

majorității și activitatea încununată de succes a guvernului" care, după cum ne amintim cu toții, nu era guvernul ipocritului Ollivier, ci cel al grosolanului Palikao.

„Din acest moment se părea că miniștrilor le e teamă să pronunțe numele împăratului; iar el, care părăsise trupele și renunțase la comanda armatei numai pentru a relua frâiele conducerii, descoperi curînd că îi va fi imposibil să-și joace rolul pînă la capăt“.

Într-adevăr, el se vedea silit să recunoască că de fapt era detronat, că devenise indezirabil. În asemenea împrejurări, majoritatea oamenilor cu oarecare demnitate ar fi abdicat. Dar nu, nehotărîrea lui, ca să folosim cea mai blîndă expresie, nu s-a dezmințit, și el a urmat armata lui Mac-Mahon ca un simplu balast, incapabil să întreprindă ceva, dar destul de puternic pentru a împiedica pe alții să o facă. Cu toate că guvernul din Paris i-a cerut lui Mac-Mahon să efectueze o mișcare pentru a-l despresura pe Bazaine, Mac-Mahon a refuzat, căci aceasta ar fi însemnat să-și ducă armata la pieire; Palikao a continuat să insiste.

„Împăratul nu s-a opus. Nu intra în vederile lui să se împotrivescă sfatului guvernului și al împărătesei-regente, care, întîmpinînd dificultăți din cele mai mari, dăduse dovadă de atîta înțelepciune și energie“.

Admirăm docilitatea omului care timp de 20 de ani susținuse că singura salvare a Franței era să se supună voinței lui și care acum, cînd „de la Paris i se dicta un plan de campanie care contravenea celor mai elementare principii ale artei militare“, nu se opunea, deoarece nu intra în vederile lui să se împotrivescă sfatului împărătesei-regente, care etc. etc.!

Descrierea stării în care se afla armata cînd a întreprins acel marș fatal confirmă întru totul, pînă în cele mai mici amănunte, părerea noastră de atunci în această privință*. Ea cuprinde o singură circumstanță atenuantă: în timp ce se retrăgea în marș forțat, corpul de armată de sub comanda lui de Failly a reușit, dacă nu altceva, cel puțin să-și piardă fără nici o luptă „aproape tot convoiul“. Corpul de armată nu pare însă să fi apreciat cum se cuvine acest avantaj.

La 21 august armata s-a îndreptat spre Reims. La 23 ea a înaintat pe drumul care duce direct spre Verdun și Metz, pînă la Suippe lîngă Bétheniville. Dar greutatea de aprovizionare l-au silit pe Mac-Mahon să se apropie din nou, fără

* Vezi volumul de față, pag. 69 și 82. — Nota red.

zăbavă, de o linie de cale ferată; în consecință, la 24 s-a executat o mișcare spre stînga, și trupele au ajuns la Rethel. Toată ziua de 25 a fost folosită pentru a se împărți provizii trupelor. La 26, cartierul general s-a deplasat la Tourteron, cu 12 mile mai spre est; la 27 — la Chesne-le-Populeux, cu 6 mile mai departe. Aici, Mac-Mahon a descoperit că în imediata lui apropiere se află 8 corpuri de armată germane și a dat ordin ca trupele să se retragă din nou spre vest; în cursul nopții însă a primit ordine categorice din Paris să se îndrepte spre Metz.

„Fără îndoială că împăratul ar fi putut să revoce aceste ordine, dar el era hotărît să nu se opună hotărîrilor regentei“.

Această resemnare virtuoasă l-a obligat pe Mac-Mahon să execute ordinele primite, și astfel la 28 el a ajuns la Stonne, 6 mile mai spre est. Fapt este că „aceste ordine și contraordine pricînuiau întîrzieri în executarea mișcărilor“. Între timp,

„armata prusiană întreprinsese marșuri forțate, în timp ce noi, împovărați de convoaie“ (iarăși!), „de trupe oboseite, am avut nevoie de 6 zile pentru un marș de 25 de mile“.

Apoi au venit luptele din 30 și 31 august și 1 septembrie și, o dată cu ele, catastrofa, narată pe larg, dar fără noi amănunte. Și la urmă vine morala care trebuie trasă de aici:

„Desigur, lupta a fost inegală; totuși, ea ar fi durat mai mult și ar fi fost mai puțin desperată pentru armatele noastre dacă operațiile militare nu ar fi fost în permanență subordonate considerentelor politice“.

Destinul vrea ca cel de-al doilea Imperiu, împreună cu tot ceea ce este legat de el, să se prăbușească fără a trezi compătimire. După cît se pare, el nu are nici măcar parte de acel minimum de compătimire acordat aproape tuturor marilor nenorociri. S-ar zice că i se refuză chiar și „l'honneur au courage malheureux“ *, expresie care nu poate fi pomenită astăzi în Franța fără o oarecare ironie. Ne îndoim că în aceste împrejurări Napoleon va trage prea mult folos dintr-un document potrivit căruia, în fiecare caz în parte, ordinele stupide, dictate de considerentele politice ale guver-

* — onoarea curajului nenorocos. — *Nota trad.*

nului din Paris, au anihilat strălucita sa intuiție strategică în timp ce respectul său fără de margini față de regența împărătească a anihilat la rîndul său autoritatea sa de a revoca aceste ordine stupide. Singurul lucru bun care se poate spune despre această broșură neobișnuit de jalnică este că admite inevitabilitatea eșecului în război „atunci cînd operațiile militare sînt în permanență subordonate considerentelor politice”.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1788 din 5 noiembrie 1870

Războiul din Franța

În cursul primelor șase săptămîni de război, cînd victoriile germanilor se succedau cu rapiditate, cînd încă nu fuseseră aruncate în luptă toate forțele invadatorului, iar pe cîmpul de luptă se mai aflau încă armate franceze care să i se opună, războiul, în general vorbind, era un război între armate. Populația regiunilor cotropite participa doar în mică măsură la război. Ce-i drept, vreo duzină de țărani din Alsacia fuseseră traduși în fața curții marțiale și împușcați pentru că participaseră la lupte sau pentru că mutilaseră răniți. Dar o tragedie ca cea de la Bazeilles era ceva cu totul ieșit din comun, după cum o dovedesc în mod grăitor atît profunza impresie pe care a provocat-o, cît și disputa violentă din presă dacă felul cum au acționat germanii față de acest sat era justificat ori nu. De n-ar fi inoportună redeschiderea acestei dispute, am putea dovedi, prin relatările incontestabile ale unor martori oculari, că locuitorii din Bazeilles au tăbărit asupra bavarezilor răniți, i-au maltratat și i-au aruncat în flăcările caselor bombardate, că, în urma acestui fapt, generalul von der Tann a dat ordinul barbar și absurd de a distruge întreaga localitate — barbar și absurd mai ales prin faptul că cu acest prilej au fost incendiate case în care zăceau sute de răniți dintre propriii lui soldați. Oricum, Bazeilles a fost distrus în focul bătăliei, în lupte extrem de îndirjite de stradă și în clădiri, cînd trebuie să acționezi pe bază de rapoarte și să ieși hotărîri rapide, iar oamenii de o parte și de alta nu au timpul necesar să stea să cîntărească cele raportate sau să asculte de sfaturi.

În cursul ultimelor șase săptămîni, caracterul războiului s-a schimbat simțitor. Armatele regulate ale Franței au dispărut. Lupta este continuată de contingente proaspete, a căror lipsă de pregătire și de experiență face din ele trupe

mai mult sau mai puțin neregulate. Oriunde încearcă să lupte în mase compacte în cîmp deschis sînt bătute fără nici un efort; acolo însă unde luptă la adăpostul baricadelor și al crenelurilor, în sate și orașe se vedește că sînt capabile să opună o rezistență serioasă. Ele sînt încurajate să recurgă la acest gen de luptă, adică la hărțuiele pe timp de noapte și alte atacuri prin surprindere, proprii războiului de guerillă, prin apelurile și ordonanțele guvernului, care cheamă și populația din regiunea în care operează ele să le sprijine prin toate mijloacele. Această rezistență ar putea fi lesne înfrîntă dacă inamicul ar dispune de suficiente forțe pentru a ocupa întreaga țară. Dar pînă la capitularea Metzului, el nu a fost în stare s-o facă. Atacatorii și-au consumat forțele înainte de a fi ajuns, pe de o parte, la Amiens, Rouen, Le Mans, Blois, Tours și Bourges, iar de altă parte la Besançon și Lyon. Faptul că aceste forțe s-au irosit atît de rapid se datorește — și nu în mică măsură — acestei creșteri considerabile a rezistenței. Faimoșii „patru ulani” nu se mai pot aventura acum într-un sat sau oraș prea îndepărtat de linia frontului și să ceară acolo supunere absolută în fața ordinelor lor, fără a risca să fie luați prizonieri sau omorîți. Detașamentele însărcinate cu rechizițiile trebuie să fie însoțite de forțe puternice, iar companiile și escadroanele care acționează independent trebuie să se ferească de acțiuni pe timp de noapte cînd sînt încartiruite într-un sat și de atacuri prin surprindere cînd se află în marș. În jurul fiecărei poziții germane se întinde o fișie de teren neutru, și tocmai acolo rezistența poporului se resimte cel mai mult. Pentru a frînge această rezistență a poporului, germanii au recurs la o lege marțială pe cît de învechită, pe atît de barbară. Ei au adoptat principiul că fiecare oraș și fiecare sat în care unul sau mai mulți locuitori iau parte la apărare, trag asupra trupelor germane sau sprijină în general pe francezi trebuie ars pînă în temelii; că fiecare om întîlnit cu o armă în mînă și care, după părerea lor, nu face parte din trupele regulate trebuie împușcat pe loc; și că, acolo unde se bănuiește că o parte oricît de neînsemnată din populația vreunui oraș s-a făcut vinovată de asemenea fapte, toți bărbații valizi să fie măcelăriți fără zăbavă. Acest sistem, aplicat fără milă de aproape șase săptămîni, mai este și astăzi în vigoare. Nu poți deschide un ziar german fără să dai peste o jumătate de duzină de comunicate în care se vorbește, ca de ceva de la sine înțeles, despre asemenea execuții militare, considerîn-

du-le simple proceduri ale unor curți marțiale aduse la îndeplinire cu o salutară severitate de niște „soldați cinstiți” împotriva unor „bandiți și asasini lași”. Nu există nici un fel de dezordini, nici jafuri sălbatice, nici silurii, nici fărâdelegi. Doamne ferește! Totul se desfășoară sistematic și potrivit ordinului: satul condamnat este împresurat, locuitorii sînt scoși cu forța, alimentele sînt confiscate și casele incendiate, în timp ce vinovații, reali sau presupuși, sînt aduși în fața unei curți marțiale, unde pot fi siguri că-i așteaptă o ultimă și scurtă sposedanie și o jumătate de duzină de gloanțe. La Ablis, un sat cu 900 de locuitori, așezat pe șoseaua care duce spre Chartres, un escadron din regimentul 16 husari (din Schleswig-Holstein) a fost atacat în cursul nopții de trupe franceze neregulate și a pierdut jumătate din efectiv; pentru a pedepsi această cutezanță, toată brigada de cavalerie a pornit spre Ablis și a incendiat întreaga localitate; două relatări diferite, ambele provenind de la niște martori oculari, afirmă că toți bărbații valizi din localitate, fără nici o excepție, au fost înșirați și împușcați sau sfîrtecați. Acesta este numai un caz printre multe altele. Un ofițer bavarez, care se găsea în împrejurimile Orléansului, scrie că în 12 zile unitatea sa a incendiat 5 sate. Nu este nici o exagerare: pretutindeni unde coloanele mobile germane pătrund în inima Franței, drumul lor este adesea însemnat cu foc și sînge.

Acum, în anul 1870, nu se mai poate pretinde că acțiuni de acest fel constituie un procedeu legal de ducere a războiului și că intervenția populației civile sau a altor oameni care nu pot fi nemijlocit identificați ca soldați înseamnă banditism și că ei merită să fie trecuți prin foc și sabie. Toate acestea ar fi fost valabile pe vremea lui Ludovic al XIV-lea sau a lui Frederic al II-lea, cînd numai armatele se înfruntau în război. Dar de la războiul american pentru independență și pînă la războiul de secesiune, atît în Europa cît și în America, participarea populației la război nu a mai constituit o excepție, ci a devenit o regulă. Oriunde un popor a consimțit să se supună numai pentru că armatele lui au fost incapabile să opună rezistență, el s-a expus oprobriului general ca o națiune de lași; și oriunde un popor a opus cu hotărîre această rezistență neregulată, cotropitorii și-au dat repede seama că nu mai era posibil să aplice învechitul cod de foc și sînge. Englezii în America⁹⁷, francezii sub Napoleon în Spania, austriecii în 1848 în Italia și

Ungaria s-au văzut foarte curînd siliți să considere rezistența poporului drept un mod absolut legal de ducere a războiului, și anume de teama represaliilor față de propriii lor prizonieri. Nici măcar prusienii în 1849 în Baden și nici papa * după Mentana⁹⁸ nu au avut curajul să-i împuște fără nici o deosebire pe prizonierii lor de război, deși erau partizani și „rebeli”. În timpurile moderne nu există decît două exemple de folosire neînduplecată a acestui principiu perimat al „exterminării”: reprimarea de către englezi a răscoalei sipailor în India⁹⁹ și comportarea lui Bazaine și a francezilor lui în Mexic.

Dintre toate armatele din lume, cea prusiană ar trebui să fie ultima care să reintroducă asemenea practici. În 1806, Prusia s-a prăbușit tocmai din cauză că pe întreg cuprinsul țării n-a existat nici urmă de asemenea spirit de rezistență națională. După 1807 reorganizatorii administrației publice și ai armatei au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a reinvia acest spirit. Pe atunci Spania dădea un exemplu glorios cum poate să reziste o națiune unei armate cotropitoare. Toți conducătorii militari ai Prusiei au atras atenția compatrioților lor asupra acestui exemplu demn de urmat; în această privință, Scharnhorst, Gneisenau, Clausewitz au fost cu toții de aceeași părere; Gneisenau a plecat chiar în Spania pentru a lua parte în persoană la lupta împotriva lui Napoleon. Noul sistem militar introdus apoi în întregime în Prusia n-a însemnat altceva decît încercarea de a organiza rezistența poporului împotriva dușmanului, în măsura în care acest lucru era în genere posibil într-o monarhie absolută. Nu numai fiecare bărbat valid era obligat să-și facă stagiul în armată și să presteze pînă la vîrsta de 40 de ani serviciul militar în Landwehr, dar și tinerii între 17 și 20 de ani și bărbații între 40 și 60 de ani trebuiau să participe la Landsturm, adică la levée en masse, menit să acționeze în spatele și pe flancurile inamicului, să-i stingherească mișcările, să-i taie căile de aprovizionare și să-i intercepteze curierii; în acest scop urma să servească orice armă care putea fi găsită, să se recurgă la orice mijloc aflat la îndemînă pentru a-i hărțui pe cotropitori — „și cu cît era mai eficace acest mijloc, cu atît era mai bun” —, dar, înainte de toate,

„să nu se poarte nici un fel de uniformă, astfel încît oamenii din Landsturm să poată redeveni în orice moment civili și să rămînă necunoscuți inamicului”.

* — Pius al IX-lea. — *Nota red.*

Tot acest „regulament al Landsturmului”, cum a fost numită respectiva lege din 1813 — autorul ei nu este altul decât Scharnhorst, organizatorul armatei prusiene —, este întocmit în spiritul unei neîndurătoare rezistențe naționale, pentru care orice mijloc este binevenit, fiind socotit cu atât mai bun cu cât este mai eficace. Dar toate acestea urmau să fie folosite atunci de prusieni împotriva francezilor; aplicate însă de francezi împotriva prusienilor, aceleași metode înseamnă cu totul altceva. Ceea ce într-un caz era patriotism devine în celălalt banditism și asasinat laș.

Fapt este că actualul guvern prusian se rușinează de acest vechi „regulament” semirevoluționar „al Landsturmului” și, prin felul cum se comportă în Franța, caută să-l dea uitării. Dar toate excesele pe care le îngăduie în Franța vor trezi tot mai mult amintirea aceluși „regulament al Landsturmului”. Motivele pe care le invocă pentru a justifica un mod atât de josnic de ducere a războiului nu fac decât să dovedească că, dacă de la Iena încoace armata prusiană a progresat enorm, guvernul prusian nu mai are mult pînă să ajungă în starea care a făcut posibilă Iena.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1793 din 11 noiembrie 1870

Însemnări despre război. — XXVII

Cei care, ca și d-l Gambetta, au crezut că după manevra iscusită și bine coordonată cu ajutorul căreia Armata de Loara i-a silit pe bavarezii lui von der Tann să părăsească Orléansul va urma imediat o înaintare spre Paris au fost foarte dezamăgiți. Lupta de la Coulmiers¹⁰⁰, sau cum va fi ea numită mai tirziu, a avut loc la 9 noiembrie, și pînă în seara de 13 unitățile de avangardă bavareze au rămas, pare-se, nestingherite de nimeni în apropiere de Toury, la numai 25 de mile de Orléans.

Este foarte meritoriu faptul că, după primul său succes, generalul d'Aurelle de Paladines a avut nu numai bunul-simț, dar și tăria morală de a se opri la timp. Avîndu-l îndărătul său pe d-l Gambetta, care le declara soldaților că sînt în drum spre Paris, că Parisul îi așteaptă și trebuie eliberat de barbari, probabil că nu i-a fost prea ușor să stăpînească aceste trupe tinere și semidisciplinate, gata oricînd să strige „trădare” dacă nu sînt conduse împotriva inamicului și să o ia la fugă cînd inamicul începe să-și facă simțită în mod serios prezența. Faptul că d'Aurelle a reușit să-i oprească în drumul lor spre Paris dovedește că strădania lui de a-i disciplina nu a fost zadarnică și că prin primul lui succes le-a cîștigat încrederea. Dispozițiunile lui în vederea acestei prime victorii a francezilor au fost exemplare din toate punctele de vedere. Von der Tann nu putea să aibă mai mult de 25 000 de oameni în împrejurimile Orléansului, și numai dacă ar fi fost convins că trupele sale instruite ar fi capabile să-și croiască drum în orice împrejurări prin rîndurile unor trupe de recruți, oricît de numeroase, care li s-ar împotrivi, el ar fi putut menține în continuare această poziție expusă. D'Aurelle, care putea să acționeze împotriva bavarezilor cu cel puțin de patru ori atîtea trupe, a făcut ceea ce se obiș-

nuiește într-un asemenea caz : le-a învăluit flancurile și a desfășurat, mai ales în spatele flancului lor drept, atâtea forțe, încît von der Tann s-a văzut imediat nevoit să se retragă pentru a face joncțiunea cu rezervele sale. Acestea i s-au alăturat la Toury în ziua de 11 sau cel mai târziu de 12 și erau compuse din divizia a 22-a infanterie nordgermană a lui Wittich, din divizia de cavalerie a prințului Albrecht și din corpul 13 (divizia a 17-a nordgermană și divizia din Württemberg). La Toury se află, prin urmare, concentrate, sub comanda marelui duce de Mecklenburg, forțe numărînd cel puțin 65 000—70 000 de oameni, și generalul d'Aurette nu se va hotărî cu una cu două să le atace, chiar dacă au un comandant destul de mediocru.

Mai există însă și alte motive care-l vor obliga pe generalul d'Aurette să stea în cumpănă înainte de a întreprinde noi pași. Dacă are într-adevăr intenția să încerce să despresoare Parisul, fără îndoială că își dă perfect seama că propriile sale forțe sînt insuficiente pentru a atinge acest scop dacă nu se fac în același timp, în interiorul fortăreței, eforturi serioase pentru sprijinirea lui. Știm că generalul Trochu a ales partea cea mai disciplinată și mai bine organizată a trupelor sale, formînd din ea așa-numita armată operativă a Parisului. Sub comanda generalului Ducrot, ea pare menită să execute acele mari ieșiri fără de care apărarea unei fortărețe cum este Parisul s-ar asemăna cu un soldat care luptă cu brațul drept bandajat.

Poate că nu întimplător această reorganizare a Armatei Parisului coincide în timp cu înaintarea Armatei de Loara. Generalul Trochu și generalul d'Aurette au încercat, fără îndoială, cu ajutorul baloanelor și al porumbeilor poștași, să pregătească o acțiune coordonată, care să fie întreprinsă în același moment dinainte stabilit. Și dacă germanii nu le vor lua-o înainte, atacînd Armata de Loara, ne putem aștepta la o ieșire de mare anvergură din Paris, aproape concomitent cu o viitoare ofensivă a lui d'Aurette. Această ieșire probabil că va fi întreprinsă cel puțin cu toate cele trei corpuri de armată ale lui Ducrot, dinspre partea de sud a orașului unde, în caz de succes, ar putea fi stabilită legătura cu Armata de Loara ; între timp s-ar putea ca în partea de nord-est și cea de nord-vest „Armata a treia” a lui Trochu, susținută de focul din forturi, să întreprindă atacuri simulate și diversivni pentru a împiedica armata asediatoare să trimită întăriri în sud. Pe de altă parte, putem fi siguri că generalul

Moltke a cumpănit toate acestea și nu se va lăsa luat prin surprindere. În pofida superiorității numerice considerabile a trupelor pe care le vor putea aduce francezii pe câmpul de bătălie, sîntem absolut încredințați că ea va fi mai mult decît anihilată de deosebirea în ceea ce privește calitatea trupelor și conducerea lor.

Pentru ca această încercare de a elibera Parisul din ghearele „barbarilor” să aibă vreo șansă de succes, ea va trebui făcută foarte curînd. În afară de cele cinci divizii de infanterie care se opun Armatei de Loara, în fața Parisului se află acum 16 divizii de infanterie (divizia a 2-a, a 4-a, a 5-a, a 6-a, corpul 12, garda, corpul 2 bavarez, divizia a 21-a și divizia de gardă a Landwehrului). Aceste forțe trebuie, după părerea lui Moltke, să fie absolut suficiente pentru a realiza o blocadă eficientă a Parisului, altminteri el n-ar fi trimis la Paris, din trupele devenite disponibile prin capitularea Metzului, numai corpul 2 armată. Și dacă ținem seama de faptul că pozițiile germane din fața Parisului sînt pretutîndeni bine întărite și că în curînd vor fi apărate de puternice baterii de asediu, fără îndoială că această părere este justă. Treptat încep să ne parvină știri despre prințul Frederic Carol care, după capitularea Metzului, a dispărut împreună cu trei corpuri de armată (3, 9 și 10) din raza noastră vizuală. Prima știre pe care am primit-o de atunci în legătură cu trupele lui a fost o scurtă informație din care reiese că la 7 noiembrie a avut loc o ciocnire între „regimentul 9” și trupele mobile în imediata apropiere a Chaumontului, în departamentul Haute-Marne. Regimentul 9 face parte din brigada a 7-a (a corpului 2 armată), care sosise deja în fața Parisului, astfel încît știrea a trezit nedumeriri. Ulterior s-a stabilit că, din greșeală, în telegramă se specificase regimentul 9 în loc de brigada a 9-a, așa că lucrurile s-au lămurit; brigada a 9-a este prima brigadă a corpului 3 armată și, prin urmare, face parte din armata prințului Frederic Carol. Locul unde s-a dat lupta, precum și știrea, privită în cercurile militare din Berlin, în general, drept veridică, potrivit căreia prințul s-ar fi îndreptat spre Troyes, unde, după cum se spune, ar fi sosit pe data de 7 sau 8, aproape că nu lasă nici o îndoială că el a ales drumul pe care am presupus că vor porni forțele sale principale, adică „de la Metz prin Chaumont și Auxerre, înaintînd în direcția Bordeaux după ce au curățat linia Loarei de la Tours pînă la Nevers” *. Aflăm acum

* Vezi volumul de față, pag. 163. — *Nota red.*

că această armată a ocupat linia Yonne—Sens, la vreo 50 de mile de Gien pe Loara și la numai 30 de mile de Montargis, de unde, după o zi bună de marș, poate fi luată din flanc orice poziție franceză la nord de Orléans. Detașamentele semnalate la Malesherbes și Nemours sînt trimise, probabil, de prințul Frederic Carol pentru a stabili legătura cu flancul stîng al lui von der Tann; sau sînt detașamente aflate la extremitatea flancului stîng al liniei de marș a corpului 13 armată. În orice caz, ne putem acum aștepta ca prințul, cu ajutorul detașamentelor mobile, să stabilească foarte curînd legătura, pe de o parte, cu von der Tann la Tournay, iar pe de altă parte cu Werder la Dijon. Dacă Armata de Loara întîrzie cu atacul ei pînă după sosirea prințului Frederic Carol, ea se va pomeni cu încă 75 000 de soldați în spatele și în flancul ei drept, în afară de cei 70 000 din fața ei, și atunci va trebui să renunțe la orice gînd de despresurare a Parisului. Grija pentru propria ei securitate îi va da destul de furcă, și nu-i va rămîne altceva de făcut decît să se retragă în fața acestui torent năvalnic al trupelor invadatoare, care va inunda atunci Franța centrală pînă la linia Chartres—Dijon.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1797 din 16 noiembrie 1870

Capitale fortificate

Dacă se poate spune că experiența actualului război a rezolvat definitiv o problemă de ordin militar, aceasta este problema utilității de a fortifica capitala unui stat mare. Din ziua în care s-a hotărît fortificarea Parisului a început în literatura militară a tuturor țărilor controversa dacă este util, ba chiar dacă este posibil să aperi o fortăreață de asemenea proporții. Această problemă nu putea fi rezolvată decît în practică, în condițiile unui asediu după toate regulile al Parisului, singura capitală fortificată care există; și, cu toate că asediul după toate regulile al Parisului încă nu a început, fortificațiile Parisului au și adus Franței servicii atît de mari, încît această problemă poate fi considerată rezolvată în sens pozitiv.

Primejdia pe care o prezintă pentru Paris apropierea de granița de nord-est a Franței — graniță care, pe deasupra, este complet lipsită de o linie de apărare naturală — fie rîu, fie munți — a dus, în primul rînd, la cucerirea teritoriilor limitrofe, în al doilea rînd, la construirea unei triple centuri de fortărețe între Rin și Marea Nordului și, în al treilea rînd, la dorința arzătoare de a stăpîni tot malul stîng al Rinului, dorință datorită căreia Franța a ajuns, în cele din urmă, în situația ei actuală. Tratatetele din 1814 și 1815¹⁰¹ au pus capăt cuceririlor și au stabilit granițele; fortărețele erau, după cum au dovedit cele două invazii din acești ani, aproape inutile și cu totul incapabile să oprească înaintarea unor armate mari; în sfîrșit, în 1840, dorința de a stăpîni Rinul a fost înăbușită pentru un timp de coaliția europeană împotriva Franței¹⁰². Cînd Franța a devenit însă o mare putere, ea a încercat să compenseze situația primejdioasă a Parisului prin singurul mijloc care era la îndemîna ei, și anume prin fortificarea acestuia.

În actualul război, Franța era acoperită în partea ei cea mai vulnerabilă de neutralitatea Belgiei. O singură lună a fost totuși suficientă pentru a mătura de pe cîmpul de bătălie toate forțele ei organizate. O parte s-a predat, cealaltă parte a fost încercuită fără nici o speranță de scăpare la Metz, capitularea ei fiind o chestiune de săptămîni. În împrejurări normale, războiul s-ar fi terminat. Germanii ar fi ocupat Parisul și o parte atît de mare cît le-ar fi convenit din teritoriul Franței, iar după capitularea Metzului, dacă nu chiar mai înainte, s-ar fi încheiat pacea. Aproape toate fortărețele Franței se află în apropiere de graniță : o breșă care s-ar face în această centură de orașe fortificate și care ar fi suficient de largă pentru a asigura libertatea de acțiune ar permite, fără a se mai ține seama de celelalte fortărețe de la graniță sau de pe coastă, ocuparea întregii părți centrale a țării ; fortărețele de la graniță ar putea fi apoi ușor silite să se predea una după alta. Chiar și pentru un război de guerillă, în țările civilizate, fortărețele din interior sînt necesare ca centre sigure în cazul unei retrageri. În războiul din Peninsula Iberică, rezistența populară a spaniolilor a fost posibilă în special datorită fortărețelor. În 1809 francezii au alungat din Spania trupele engleze ale lui sir John Moore ; în luptă deschisă, ei au fost pretutindeni învingători și, cu toate acestea, nu au putut să cucerească țara. Armata anglo-portugheză, relativ mică, nu ar fi putut la a doua ei apariție să-i înfrunte pe francezi dacă nu ar fi fost nenumăratele detașamente spaniole înarmate, care puteau fi ușor înfrînte în luptă deschisă, dar care au hărțuit flancurile și spatele fiecărei coloane franceze, imobilizînd cea mai mare parte a armatei invadatoare. Aceste detașamente nu ar fi putut rezista mult timp dacă nu ar fi existat în țară un mare număr de fortărețe care, deși în majoritatea lor mici și învechite, nu puteau fi totuși cucerite fără un asediu după toate regulile ; de aceea, ele constituiau adăposturi sigure pentru aceste detașamente cînd ele erau atacate în cîmp deschis. Întrucît în Franța nu există asemenea fortărețe, acolo un război de guerillă nu ar prezenta o primejdie prea mare dacă n-ar exista alte împrejurări care să înlocuiască lipsa fortărețelor. Una din ele este fortificarea Parisului.

La 2 septembrie a capitulat ultima armată franceză care a acționat în afara fortăreței. Iar astăzi, 21 noiembrie, după aproape 11 săptămîni, aproximativ jumătate din toate trupele germane aflate în Franța mai stau încă imobilizate în fața

Parisului, în timp ce din restul de trupe aflate la Metz, majoritatea a pornit în grabă să sprijine armata care încercuiește Parisul împotriva Armatei de Loara, recent formată; oricare ar fi valoarea acestei armate franceze, crearea ei nu ar fi fost niciodată cu putință dacă nu ar fi existat fortificațiile Parisului. Se împlinesc exact două luni de când acest oraș fortificat este încercuit și pregătirile pentru începerea unui asediu după toate regulile încă nu s-au terminat; aceasta înseamnă că asedierea unei fortărețe de proporțiile Parisului — chiar dacă este apărată numai de trupe de curînd chemate sub arme și de o populație dîră — poate să înceapă abia în momentul în care asedierea unei fortărețe obișnuite ar fi fost de mult încununată de succes. Faptele dovedesc că un oraș de 2 000 000 de locuitori poate fi mai ușor aprovizionat decît o fortăreață mai mică, spre care nu afluează în aceeași măsură toate produsele din satele din împrejurimi, căci, deși aprovizionarea Parisului cu alimente a fost serios luată în mîini abia după 4 septembrie, adică numai cu două săptămîni înainte de completa lui încercuire, nici după nouă săptămîni de blocadă Parisul nu a fost încă silit prin înfometare să capituleze. De fapt, armatele franceze au opus rezistență doar o lună, în timp ce Parisul rezistă deja de două luni, imobilizînd încă forțele principale ale invadatorilor. Desigur, acestea sînt rezultate cum nu le-a înregistrat încă nici o fortăreață pînă acum și justifică pe deplin cheltuielile făcute pentru fortificații. Și să nu uităm, așa cum am subliniat în repetate rînduri, că de astă dată apărarea Parisului are loc în condiții cu totul neobișnuite, și anume fără o armată de cîmp activă. Cît de eficientă ar fi fost această rezistență, cît de mult ar fi putut ea să întîrzie încercuirea, dacă nu chiar s-o împiedice cu totul, și cu cît ar fi fost mai mare numărul trupelor armatei invadatoare imobilizate în jurul Parisului dacă armata lui Mac-Mahon s-ar fi îndreptat spre Paris, și nu spre Sedan?

Dar asta încă nu-i totul. Apărarea Parisului i-a dat Franței nu numai un răgaz de două luni, care, în condiții mai puțin desperate, ar fi fost de neprețuit și chiar și acum s-ar putea dovedi foarte prețios, ci și posibilitatea de a folosi șansele pe care le-ar crea, poate, schimbările politice din timpul asediului. Putem spune cît poftim că Parisul este o fortăreață ca oricare alta; aceasta nu schimbă însă cu nimic faptul că asedierea unei fortărețe ca Parisul va provoca mai multă frămîntare în lumea întreață decît asedierea a o

sută de fortărețe mai mici. Oricare ar fi legile războiului, conștiința noastră modernă nu se poate împăca cu gândul ca Parisul să fie tratat așa cum a fost tratat Strasbourgul. Nu mai încap aproape nici o îndoială că, în aceste împrejurări, țările neutre vor căuta să facă pe mediatorii; fără doar și poate că vor apărea suspiciuni politice față de cuceritor înainte ca fortăreața să fie definitiv învinsă; de fapt este tot atât de posibil ca o operație de amplexarea și durată a asediului Parisului să fie hotărâtă în cabinetul vreunei puteri nebeligerante prin alianțe și contraalianțe, ca și în tranșee prin baterii de demontare¹⁰³ și baterii de breșă. Poate că vom avea prilejul să vedem în curând un asemenea exemplu. Nu este de loc exclus ca reparația neașteptată a problemei orientale¹⁰⁴ în Europa să poată face pentru Paris ceea ce Armata de Loara nu poate face, adică să scutească Parisul de capitulare și să-l scape de blocadă. În cazul — mai mult ca probabil — că Prusia nu va fi în stare să se absolve de bănuiala de a fi într-o măsură mai mică sau mai mare complicea Rusiei, și Europa este hotărâtă să nu tolereze ca Rusia să-și calce cuvântul, este extrem de important ca Franța să nu fie strivită și Parisul ocupat de prusieni. De aceea este absolut necesar ca Prusia să fie obligată să declare în mod neechivoc care sînt intențiile ei, iar dacă încearcă să recurgă la subterfugii, să se ia de îndată măsuri menite să întărească încrederea în sine și, prin urmare, puterea de rezistență a Parisului. 30 000 de soldați englezi debarcați la Cherbourg sau Brest care să se alăture Armatei de Loara ar constitui un tonic care i-ar da acestei armate o fermitate necunoscută pînă atunci. Infanteria engleză, datorită coeziunii ei extraordinare și chiar și deficiențelor ei legate de aceasta, adică lipsa de mobilitate cu care execută manevrele infanteriei ușoare, este cît se poate de potrivită pentru a da fermitate unor trupe recent chemate sub arme. Ea s-a achitat în mod admirabil de această sarcină în Spania sub comanda lui Wellington; servicii identice a adus și în cursul tuturor războaielor din India, întărind trupele indigene care inspirau mai puțină încredere. În cazul de față, influența unui asemenea corp de armată englez ar depăși cu mult importanța lui pur numerică, așa cum s-a întîmplat întotdeauna cînd un corp de armată englez a primit o astfel de misiune. Cîteva divizii italiene, ca avangardă a unei armate italiene, trimise la Lyon și în valea rîului Saône l-ar obliga imediat pe prințul Frederic Carol să pornească cu trupele sale într-acolo; există

apoi Austria; mai există și regatele scandinave, care ar putea să amenințe Prusia pe alte fronturi și să dea de furcă trupelor ei; însuși Parisul, primind asemenea știri, ar prefera să suporte, fără îndoială, orice grad de înfometare decât să se predea, cu atât mai mult cu cât se pare că pîine există din belșug. În felul acesta fortificațiile orașului ar putea să salveze țara chiar și în situația disperată de acum prin faptul că-i dau posibilitatea să reziste pînă va primi ajutor.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1801 din 21 noiembrie 1870

Însemnări despre război. — XXVIII

Dacă a existat vreodată perspectiva ca Parisul să fie despresurat, aceasta s-a întâmplat în cursul ultimelor opt zile. O ofensivă hotărîtă a Armatei de Loara, sprijinită de toate trupele care au putut fi aduse din partea de răsărit a Franței, împotriva armatei de observație a marelui duce de Mecklenburg, însoțită de o ieșire en masse * a tuturor trupelor disciplinate de sub comanda lui Trochu — ambele atacuri urmînd să fie executate simultan și înainte ca prințul Frederic Carol să poată sosi cu Armata a doua —, acesta era singurul plan cu sorți de izbîndă. Și dacă analizăm contramăsurile germanilor, trebuie să tragem concluzia că acest plan avea mai multe șanse de succes decît s-ar fi putut crede la prima vedere.

Săptămîna trecută se aflau în fața Parisului 17 divizii de infanterie germane, inclusiv cea din Württemberg, care nu și-a părăsit pozițiile dintre Sena și Marna, așa cum s-a comunicat inițial în mod eronat. Armata de observație de sub comanda marelui duce de Mecklenburg era compusă din două divizii nordgermane, două divizii bavareze și cavalerie. După lupta de la Coulmiers, în loc să-i urmărească energic pe bavarezi, d'Aurelle s-a îndreptat spre nord și vest în direcția Chartres, unde, pentru moment, l-am pierdut din vedere. Germanii au răspuns la această mișcare printr-o schimbare a frontului spre vest; bavarezii lui von der Tann au rămas stăpîni pe regiunea dintre Etampes și Ablis, iar diviziile a 17-a și a 22-a s-au îndreptat spre Chartres și Dreux. Între timp, Dreux a fost recucerit de trupele franceze; s-a presupus că d'Aurelle, ajutat de trupele generalului Kératry și de alte unități, va încerca să ocolească armata de obser-

* — in masă. — *Nota trad.*

vație și să înainteze prin surprindere împotriva armatei care blochează Parisul. Această încercare i s-a părut atât de serioasă contelui Moltke, încît acesta a trimis imediat în ajutorul marelui duce de Mecklenburg trupele care îi erau mai la îndemînă, adică unități din corpurile 5 și 12 armată, dispunînd totodată să fie gata pregătite corpurile 2 armată bavarez și 6 nordgerman, precum și divizia a 21-a și divizia din Württemberg pentru a fi deplasate la nevoie spre sud. Întăririle trimise pînă atunci au dat marelui duce de Mecklenburg posibilitatea să recucerească la 17 noiembrie orașul Dreux și să-l urmărească la 18 noiembrie pe inamic pînă dincolo de Châteauneuf. Ce trupe franceze au fost înfrînte aici este greu de spus. S-ar putea să fi fost părți ale Armatei de Loara, dar în nici un caz însăși Armata de Loara. De atunci nu am primit nici o știre despre alte mișcări ale francezilor; dar vremea trece, și prințul Frederic Carol se apropie din ce în ce mai mult, iar acum trebuie să fi ajuns atât de aproape de flancul stîng al marelui duce de Mecklenburg, încît îl poate ajuta.

Aproape că nu încapе îndoială că francezii au pierdut un moment extrem de favorabil. Înaintarea Armatei de Loara a produs o impresie atât de puternică asupra lui Moltke, încît, fără a sta o clipă pe gînduri, acesta a dat dispoziții care, în cazul că executarea lor ar fi devenit necesară, ar fi însemnat nici mai mult, nici mai puțin decît ridicarea asediului Parisului. După aprecierea noastră, unitățile corpurilor 5 și 12 armată care s-au îndreptat spre Dreux puteau să reprezinte cel mult o brigadă fiecare, deci în total o divizie; dar, în afară de aceste unități, au mai primit dispoziții și două divizii bavareze, trei divizii nordgermane, precum și divizia din Württemberg să fie gata ca la primul semn să pornească împotriva lui d'Aurelle. În felul acesta, din cele șaptesprezece divizii care se află în fața Parisului, cel puțin șapte trebuiau, în caz de nevoie, să pornească împotriva armatei venite pentru a despresura orașul, și era vorba tocmai de cele șapte divizii care ocupau teritoriul de la sud de Paris. Prințului moștenitor i-ar fi rămas numai corpul 2 armată și cea mai mare parte din corpul 5 armată pentru a menține vasta porțiune dintre Sena la Choisy, prin Versailles și St. Germain, în timp ce corpul de gardă, corpul 4 armată și cea mai mare parte din corpul 12 armată ar fi trebuit să vegheze asupra întregii linii de nord, care pornește de la St. Germain prin Gonesse și St. Brice, traversează Marna și se întoarce din

nou la Sena mai sus de Paris. În felul acesta, zece divizii de infanterie ar fi trebuit să mențină încercuirea pe un front de 40 de mile, sau fiecare divizie — 4 mile de front. O asemenea dispersare a forțelor ar fi redus încercuirea la o simplă linie de observație; iar Trochu, cu opt divizii sub comanda lui Ducrot și alte șapte divizii din Armata a treia de sub comanda sa nemijlocită, l-ar fi putut ataca pe inamic cu forțe cel puțin întreprinse în orice punct pe care l-ar fi ales. Cu o asemenea superioritate victoria i-ar fi fost asigurată. El ar fi putut să rupă frontul germanilor, să captureze sau să distrugă parcurile lor de asediu, munițiile și proviziile lor și să le pricinuiască asemenea pierderi în oameni, încât o încercuire strinsă a Parisului, fără a mai vorbi de un asediu, ar fi devenit pentru câteva timp imposibilă.

Până acum am analizat numai șansele lui Trochu, independent de cele ale Armatei de Loara. Bineînțeles că aceasta din urmă nu ar fi putut ține piept celor unsprezece divizii germane care trebuiau s-o înfrunte, dacă aceste unsprezece divizii ar fi acționat toate împreună. O asemenea posibilitate era însă aproape exclusă. Este foarte probabil că o ofensivă îndrăzneată și rapidă întreprinsă de d'Aurelle concomitent cu o ieșire de mare anvergură a lui Trochu ar fi încurcat planurile lui Moltke. Nici unul din corpurile de armată atacate de Trochu nu ar fi fost disponibil pentru o ofensivă împotriva lui d'Aurelle. Astfel, întâmplarea ar fi hotărât, probabil, care dintre cei doi comandanți francezi urma să lupte împotriva forțelor principale ale germanilor; cert este însă că forțele francezilor adunate la un loc ar fi fost cu mult superioare din punct de vedere numeric oricăror forțe pe care le-ar fi putut concentra germanii împotriva lor. Distanța de la Paris la Dreux este de mai puțin de 50 de mile. Este foarte probabil ca în cazul unei ofensive simultane împotriva germanilor, pornită din ambele direcții și cu toate forțele de care dispun francezii, câteva divizii germane să se afle în marș între aceste extremități și de aceea ele nu ar putea fi folosite imediat. Dacă ofensiva ar fi pornit într-adevăr simultan, superioritatea numerică aproape covârșitoare a francezilor la una din extremități — fie la Dreux, fie la Paris — ar fi neîndoielnică și, prin urmare, ar fi fost aproape imposibil ca ei să nu obțină măcar o victorie. Știm prea bine cât de mari sînt piedicile și greutatea pe care le comportă mișcările combinate și cât de des eșuează ele. Dar în cazul de față trebuia să se țină seama de faptul că singura condiție

de succes era ca cele două ofensive să aibă loc exact în același timp. În afară de aceasta este limpede că, întrucât distanța dintre armate era de 40 de mile, prusienii ar fi trebuit și ei să-și coordoneze mișcările.

Este inexplicabil de ce nici d'Aurelle, nici Trochu nu au întreprins nimic pentru a profita de șansa care li se oferea. Hărțuielile mărunte de la Dreux și Châteauneuf nu erau, desigur, de natură să arunce înapoi Armata de Loara; în total au participat la ele numai trei divizii germane, în timp ce Armata de Loara numără cel puțin opt divizii. N-am putea spune dacă d'Aurelle așteaptă noi întăriri, dacă mesajele pe care le-a trimis prin porumbei poștași nu au ajuns la destinație, dacă există divergențe între el și Trochu. În orice caz, pentru cauza lor, această tărăgănare este fatală. Prințul Frederic Carol își continuă marșul și probabil că în momentul de față s-a apropiat atât de mult de armata marelui duce de Mecklenburg, încât poate să acționeze împreună cu ea și să se dispenseze de cele șase divizii care se află în fața Parisului. Din ziua în care aceasta va fi un fapt împlinit, cei doi generali francezi vor fi pierdut încă o perspectivă de succes, probabil ultima pe care au avut-o.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1803 din 23 noiembrie 1870

Situația militară din Franța

Ieri am atras atenția cititorilor că de la predarea Sedanului perspectivele Franței sînt mult mai bune¹⁰⁵ și că însăși căderea Metzului, prin care au devenit disponibili aproximativ 150 000 de soldați germani, nu mai poate fi considerată acum ca o lovitură zdrobitoare, așa cum părea la început. Dacă revenim astăzi asupra aceluiași subiect, o facem numai pentru a dovedi cu cîteva noi amănunte de ordin militar justetea acestei păreri.

Situația armatelor germane la 24 noiembrie, în măsura în care se poate stabili acest lucru, era următoarea :

Parisul este încercuit de Armata a treia (corpurile 2, 5, 6 și 2 bavarez, de divizia a 21-a, de cea din Württemberg și de divizia de gardă din Landwehr) și de Armata a patra (corpurile 4, 12 și corpul de gardă) ; în total 17 divizii.

Armatele de observație care acoperă această încercuire se compun din următoarele trupe : în nord, Armata întâi (corpul 1 și 8) ; în vest și sud-vest, armata marelui duce de Mecklenburg (divizia a 17-a și a 22-a și corpul 1 bavarez) ; în sud, Armata a doua (corpurile 3, 9 și 10 și o divizie din Landwehr, din care o parte a fost atît de puternic atacată la Châtillon de Riccioti Garibaldi¹⁰⁶) ; în total 15 divizii.

Cu misiuni speciale : în sud-estul Franței — corpul 14 (de sub comanda lui Werder, format din două divizii și jumătate) și corpul 15 ; la Metz și Thionville — corpul 7 ; pe linia de comunicații cel puțin o divizie și jumătate din Landwehr ; în total cel puțin 8 divizii.

Din aceste 40 de divizii de infanterie, primele 17 sînt acum complet angajate în fața Parisului ; imobilitatea ultimelor 8 dovedește că ele n-au o clipă de răgaz. Mai rămîn deci disponibile pentru acțiunile în cîmp deschis cele 15 divizii, din care se compun cele trei armate de observație

și care împreună cu cavaleria și artileria reprezintă o forță cu un efectiv total de cel mult 200 000 de combatanți.

Înainte de 9 noiembrie nu părea să existe vreun obstacol serios care să poată opri această masă de trupe să ocupe cea mai mare parte din centrul și chiar din sudul Franței. De atunci situația s-a schimbat însă foarte mult. Nu atât faptul că von der Tann a fost înfrânt și silit să se retragă sau că d'Aurelle a dovedit că este capabil să-și manevreze cu iscusință trupele, ceea ce ne-a insuflat un respect mult mai mare față de Armata de Loara decît — trebuie s-o mărturisim — aveam pînă acum, ci mai de grabă măsurile energice luate de Moltke pentru a preîntîmpina presupusa înaintare a acestei armate spre Paris au făcut ca ea să apară într-o lumină cu totul nouă. Nu numai că el a socotit necesar să țină gata de acțiune împotriva ei cea mai mare parte a trupelor care blochează orașul dinspre sud, cu riscul de a fi silit să ridice de fapt blocada Parisului; dar, în afară de aceasta, a schimbat imediat direcția de înaintare a celor două armate care veneau de la Metz pentru a le aduce mai aproape de Paris și a concentra astfel toate trupele germane în jurul orașului. Aflăm acum că s-au dat în plus dispoziții ca parcul de asediu să fie înconjurat cu lucrări de apărare. Indiferent de ceea ce gîndesc alții, după cît se vede, Moltke nu consideră Armata de Loara o gloată înarmată, ci o adevărată armată operativă, care trebuie luată în serios.

Incertitudinea de mai înainte privind caracterul acestei armate se datora în cea mai mare parte relatărilor corespondenților englezi din Tours. Printre ei se pare că nu există nici un specialist în probleme militare în stare să recunoască caracteristicile care deosebesc o armată de o gloată înarmată. Relatările în ceea ce privește disciplina, perfecționarea instrucției, numărul, armamentul, echipamentul, artileria, transporturile, pe scurt tot ceea ce este esențial pentru formarea unei păreri, se contraziceau de la o zi la alta. Cunoaștem cu toții nemaipomenitele greutăți întîmpinate la crearea noii armate: lipseau ofițeri, arme, cai, material de tot soiul și mai ales timpul era limitat. Relatările pe care le primeam insistau mai ales asupra acestor greutăți. De aceea, Armata de Loara era în genere subapreciată de acei oameni a căror judecată nu se lasă influențată de simpatiile lor.

Aceiași corespondenți laudă acum într-un glas Armata de Loara. Ei spun că ea are ofițeri mai buni și că e mai dis-

THE MILITARY SITUATION IN FRANCE ^{To Engels}

YESTERDAY we called attention to the fact that since the surrender at Sedan the prospects of France had much improved, and that even the fall of Metz, and the setting free thereby of some 150,000 German soldiers, does not now look the crushing disaster it appeared to be at first. If we recur to the same subject to day, it is in order to prove still more, by a few military details, the correctness of this view.

The positions of the German armies on the 7th of November, as far as they can be made out, were as follows:—

Investing Paris: The Third Army (2nd, 5th, 6th, and 2nd Bavarian corps, the 21st, the Württemberg, and Landwehr Guard Divisions) and the Fourth Army (4th, 12th, and Guards corps); in all seventeen divisions.

Army of Observation, protecting this investment: To the north, the First Army (1st and 8th corps); to the west and south-west, Duke of Mecklenburg's army (17th and 22nd divisions, and 1st Bavarian corps); to the south, the Second Army (3rd, 9th, and 10th corps, and a division of Landwehr, a detachment of which was so severely handled at Châtillon by Ricciotti Garibaldi); in all fifteen divisions.

On special duty, in the south east of France, the 14th corps (Werder's, consisting of two divisions and a half), and 15th corps; in Metz and about Thionville, the 7th corps; on the line of communication, at least a division and a half of Landwehr; in all eight divisions at least.

Of these forty divisions of infantry, the first seventeen are at present fully engaged before Paris; the last eight show by their immobility that they have as much work cut out for them as they can manage. There remain disposable for the field the fifteen divisions composing the three armies of observation, and representing with cavalry and artillery a total force of some 200,000 combatants at most.

Now, before the 9th of November, there appeared to be no serious obstacle to prevent this mass of men from overrunning the greater part of central and even southern France. But since then things have changed considerably. And it is not so much the fact of Von der Tann having been beaten and compelled to retreat, or that of D'Aurelle having shown his ability to handle his troops well, which has inspired us with a greater respect for the Army of the Loire than we confess we had up to that day; it is chiefly the energetic measures which Moltke took to meet its expected march on Paris which have made that army appear in quite a different light. Not only did he find it necessary to hold in readiness against it, even at the risk of raising *de facto* the investment of Paris, the greater portion of the blockading forces on the south side of the town, but he also changed at once the direction of march of the two armies arriving from Metz, so as to draw them closer to Paris, and to have the whole of the German forces concentrated around that city; and we now hear that, moreover, steps were taken to surround the siege park with defensive works. Whatever other people may think, Moltke evidently does not consider the Army of the Loire an armed rabble, but a real, serious, redoubtable army.

The previous uncertainty as to the character of that army resulted to a great extent from the reports of the English correspondents at Tours. There appears to be not one military man among them capable of distinguishing the characteristics by which an army differs from a mob of armed men. The reports varied from day to day regarding discipline, proficiency in drill, numbers, armament, equipment, artillery, transport—in short, regarding everything essential to form an opinion. We all know

Inceputul articolului

„Situația militară din Franța” cu autograful lui Engels
(Extras din „Pall Mall Gazette”)

ciplinată decât armatele înfrinse la Sedan și Metz. Fără îndoială că pînă la un anumit punct aceasta corespunde realității. Moralul ei este, evident, mult mai bun decât a fost vreodată în rîndurile armatelor bonapartistice: ea e hotărîtă să nu precupețească nimic pentru țară, să acționeze la unison și în acest scop să execute ordinele. În plus această armată s-a deprins din nou cu un lucru foarte important pe care armata lui Ludovic-Napoleon îl dăduse cu totul uitării — serviciul în infanteria ușoară, arta de a feri spatele și flancurile împotriva unor atacuri prin surprindere, de a executa cercetarea inamicului, de a-i ataca pe neașteptate detașamentele, de a-și procura informații și de a lua prizonieri. Dovezi în această privință ne furnizează corespondentul ziarului „Times” de pe lîngă marele duce de Mecklenburg. Prusienii sînt acum aceia care nu știu unde se află inamicul și bîjbie în întuneric, în timp ce înainte se întimpla tocmai invers. O armată care a învățat acest lucru a învățat multe. Nu trebuie să uităm totuși că Armata de Loara, ca și armatele din vest și nord, trebuia abia să facă dovada capacității ei într-o bătălie de proporții împotriva unui inamic aproximativ egal din punct de vedere numeric. În linii mari însă ea este o armată care promite, iar anumite împrejurări permit să se conchidă că va suporta o înfrîngere mare mai ușor decât multe alte armate tinere.

Fapt este că brutalitățile și ororile săvîrșite de prusieni, în loc să înăbușe rezistența poporului, i-au sporit vigoarea, și încă în asemenea măsură, încît prusienii, după cît se vede, și-au dat seama de greșeala lor, și abia dacă se mai aude acum de sate incendiate și de țărani măcelăriți. Dar comportarea lor a dat roade — războiul de guerillă ia pe zi ce trece proporții tot mai mari. Cînd citim în „Times” comunicatele cu privire la înaintarea marelui duce de Mecklenburg în direcția Le Mans, ne amintim fără voie de marșurile mareșalilor lui Napoleon I în Spania sau ale trupelor lui Bazaine în Mexic: cît vezi cu ochii nici urmă de inamic, nici o forță armată regulată care să opună rezistență în cîmp deschis, în schimb cavalerie și francțirori pe flancuri, nici o informație cu privire la locul unde se află trupele franceze, iar trupele prusiene masate în detașamente destul de mari. De îndată ce spiritul de rezistență al poporului s-a trezit, nici măcar armate de 200 000 de oameni nu mai pot înainta rapid ca să ocupe o țară inamică. Ele ajung curînd în situația de a-și vedea detașamentele lor devenind mai slabe decât forțele.

pe care le poate opune apărarea ; rapiditatea cu care survine această stare de lucruri depinde întru totul de vigoarea rezistenței poporului. Chiar și o armată învinsă poate scăpa lesne de urmărirea inamicului dacă populația țării se ridică. Poate că așa se va întâmpla acum în Franța. Dacă în regiunile ocupate de inamic populația se va răscula sau chiar și numai îi va întrerupe mereu liniile lui de comunicație, cercul în care invazia va rămâne eficientă se va îngusta și mai mult. Nu ne-am mira, de pildă, ca marele duce de Mecklenburg, în cazul că nu va fi în mod eficace sprijinit de prințul Frederic Carol, să nu fi înaintat prea mult.

În prezent, totul depinde, firește, de Paris. Dacă Parisul mai rezistă încă o lună — iar relatările cu privire la stocurile de alimente nu exclud de loc această posibilitate —, atunci Franța ar putea crea o armată pentru acțiuni în câmp deschis, care, sprijinită de rezistența poporului, să fie destul de puternică pentru a străpunge încercuirea printr-un atac încununat de succes împotriva liniilor de comunicații ale prusienilor. În momentul de față aparatul de organizare a armatelor pare să funcționeze destul de bine în Franța. Există mai mulți oameni decât este nevoie. Datorită mijloacelor industriei moderne și rapidității mijloacelor moderne de transport se pot procura arme în cantități neașteptat de mari ; numai din America au sosit 400 000 de puști ghintuite, iar tunurile se fabrică acum în Franța neobișnuit de repede. Chiar și ofițeri se găsesc într-un fel sau altul, ori sînt instruiți. În genere, eforturile pe care le face Franța de la Sedan încoace ca să-și reorganizeze apărarea ei națională sînt fără precedent în istorie și necesită, pentru a avea în mod aproape sigur sorți de izbîndă, un singur lucru : timp. De-ar mai rezista Parisul încă o lună, aceasta ar apropia cu mult izbînda. Dacă Parisul nu are rezerve pentru un timp atît de îndelungat, Trochu ar putea să încerce să străpungă încercuirea cu trupe potrivite pentru acest scop ; și ar fi hazardat să spuie că acest lucru ar putea să nu reușească. În cazul că ar reuși, germanii ar avea totuși nevoie de o garnizoană de cel puțin trei corpuri de armată prusiene pentru a menține ordinea la Paris, astfel încît Trochu ar face disponibile un număr mai mare de francezi decât numărul de germani care ar deveni disponibili în urma predării Parisului. Indiferent de importanța pe care o prezintă fortăreața Paris apărată de francezi, este totuși limpede că ea nu ar putea fi niciodată apărată cu succes de forțe germane împotriva unor asediatori francezi. Ar fi ne-

cesare tot atâtea trupe pentru a ține în frâu populația Parisului ca și pentru a apăra valurile fortăreței împotriva atacurilor dinafară. Căderea Parisului poate să însemne căderea Franței, însă nu neapărat.

Momentul de față nu se pretează pentru pronosticuri în legătură cu probabilitatea unui sfârșit sau a altuia al războiului. Cunoaștem cu aproximație un singur fapt — efectivul armatelor prusiene. Efectivul trupelor franceze, cât și calitatea lor le cunoaștem doar în mică măsură. În plus mai acționează aici și factori morali absolut imprevizibili și despre care nu putem spune decît că sînt întru totul în favoarea Franței și în defavoarea Germaniei. Un lucru pare însă cert, și anume că acum mai mult ca oricînd de la Sedan încoace, trupele combatante sînt aproape echivalente și că întăriri relativ mici formate din trupe instruite pe care le-ar primi francezii ar putea restabili complet echilibrul.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1806 din 26 noiembrie 1870

Însemnări despre război. — XXIX

Mult așteptata furtună s-a dezlănțuit în sfârșit. După o perioadă îndelungată de marșuri și manevre de ambele părți, care alternau doar cu mici hărțuieli și lupte de guerillă, războiul a intrat din nou într-una din acele perioade critice cînd o lovitură urmează după alta. La 27 noiembrie Armata franceză de nord a suferit o înfringere lîngă Amiens. La 28 noiembrie, o parte considerabilă din Armata de Loara a fost învinsă de prințul Frederic Carol la Beaune-la-Rolande; la 29 noiembrie, Trochu a efectuat o ieșire fără succes în partea de sud a Parisului, iar la 30 noiembrie i-a atacat, pare-se, cu toate forțele de care dispunea pe saxonii și württemberghezii care încercuiesc Parisul în partea de nord-est.

Aceste acțiuni diferite sînt rezultatul operațiilor coordonate, care, așa cum am arătat în repetate rînduri *, reprezintă pentru francezi unica șansă de succes. Dacă Armata de nord, în pofida faptului că are un efectiv mai redus decît inamicul, ar fi putut să țină în șah cele două corpuri de armată ale lui Manteuffel în așa fel încît acesta să nu poată întări pozițiile prințului moștenitor al Saxoniei în partea de nord a Parisului, această armată ar fi fost folosită just. Dar lucrurile nu s-au petrecut așa. Înaintarea ei în cîmp deschis a fost repede oprită de forțele inferioare din punct de vedere numeric ale prusienilor, căci din confruntarea diferitelor comunicate pare să reiasă în mod neîndoielnic că la această bătălie a participat numai unul din corpurile de armată ale lui Manteuffel. Armata de nord ar fi fost mult mai bine folosită dacă trupele ei de cîmp ar fi fost trimise cu trenul spre sud, în direcția Le Mans, sau dacă ele ar fi hărțuit neîncetat

* Vezi volumul de față, pag. 191. — Nota red.

avanposturile și detașamentele lui Manteuffel, evitînd orice luptă în afara celor date la adăpostul meterezelor uneia dintre numeroasele fortărețe din nord, care îi servesc drept bază de operații. Dar în situația actuală a Franței, și avînd în vedere soldații tineri din care este formată armata ei, un comandant nu poate oricînd să ordone o retragere, chiar dacă este necesară din punct de vedere strategic; o asemenea retragere ar demoraliza trupele sale mai mult chiar decît o înfrîngere totală. În prezent, Armata de nord găsește un refugiu sigur în fortărețele sale, unde se poate reorganiza; și nu este de presupus că lui Moltke i-ar veni la socoteală să-l trimită tocmai acum pe Manteuffel s-o urmărească pînă acolo. Dar, în același timp, Manteuffel este liber să se deplaseze în oricare altă direcție și, dacă, așa cum s-a comunicat din Lille (deși comunicatul a fost dezmințit), el a părăsit din nou Amiensul și s-a îndreptat în grabă spre Paris, trebuie să recunoaștem că Armata de nord nu și-a îndeplinit misiunea.

În vest se poate spune că corpul 21 armată francez de lîngă Le Mans și corpul 22 armată (fost sub comanda lui Kératry), care se află în tabăra de la Conlie, au înregistrat un succes, intrucît au reușit să îndepărteze trupele marelui duce de Mecklenburg de la Paris fără a se expune unei înfrîngeri serioase. Presupunerea noastră că aceste trupe germane ar fi înaintat prea mult * este confirmată, după cît se pare, în unanimitate de comunicatele franceze, potrivit cărora germanii au părăsit din nou pozițiile de curînd cucerite la est și sud-est de Le Mans, care au fost reocupate de francezi. Se vede însă că aceștia din urmă nu au folosit trupele lor regulate pentru o urmărire energică a inamicului, deoarece nu se aude nimic despre vreo luptă importantă; prin urmare, Armata de vest a reușit tot atît de puțin ca și Armata de nord să țină în loc trupele care li se împotrivesc. Unde se găsește și ce face acum Armata de vest nu am aflat; este posibil ca cearta bruscă dintre Kératry și Gambetta să-i fi paralizat mișcările tocmai în momentul decisiv. În orice caz, dacă n-a putut să înfrîngă trupele marelui duce de Mecklenburg, nici să le țină în loc, ar fi fost mai rațional ca o parte din aceste trupe, echipate și organizate pentru o campanie, să fie trimise cu trenul să se alătore Armatei de Loara pentru a întreprinde cu forțe unite atacul principal.

* Vezi volumul de față, pag. 106. — *Nota red.*

Acest atac principal putea fi întreprins numai de Armata de Loara, care cuprinde toate trupele franceze de operații în câmp deschis existente în prezent și putea fi îndreptat numai împotriva prințului Frederic Carol, deoarece, dintre cele trei armate care acoperă încercuirea Parisului, armata acestuia are efectivul cel mai mare. După cum se comunică, Armata de Loara se compune din corpurile 15, 16, 17 și 19 armată franceze, care au staționat citva timp în fața Orléansului, precum și din corpurile 18 armată (aflat acum sub comanda lui Bourbaki) și 20 armată, lăsate ca rezervă dincolo de Loara. Cum atât corpul 18 cit și corpul 20 au luat parte la luptele din 28 noiembrie, în întregime sau parțial, ele au trecut, desigur, mai de mult Loara, așa că toate aceste șase corpuri de armată ar fi fost disponibile pentru un atac împotriva Armatei a doua germane. În cursul acestui război, un corp de armată francez a cuprins întotdeauna trei sau patru divizii de infanterie. Potrivit unui ordre de bataille * publicat acum 14 zile în ziarul militar din Viena „Der Kamerad“, corpul 15 armată numără două divizii, formate din cinci brigăzi, corpul 16 armată două divizii, formate din patru brigăzi, și corpul 18 armată trei divizii, formate din zece brigăzi. Chiar dacă nu ne luăm după cele comunicate în „Journal de Bruxelles“¹⁰⁷, potrivit cărora Armata de Loara ar avea efectivul complet a 18 divizii de infanterie (sau a 3 divizii de fiecare corp de armată), deoarece o parte însemnată a ei se mai află încă în curs de formare, nu încapă nici o îndoială că atacul din 28 noiembrie putea fi efectuat cu 12 pînă la 15 divizii în loc de 5, cel mult 6. Este caracteristic pentru trupele Armatei de Loara că au fost înfrînte de trupe mult mai slabe din punct de vedere numeric; ele au avut de înfruntat doar trei divizii de infanterie (două din corpul 10 armată și divizia a 5-a), adică mai puțin de jumătate din efectivul Armatei a doua germane. Totuși, ele au suferit o înfrîngere grea. Aceasta reiese nu numai din comunicatele germane, dar și din faptul că de atunci Armata de Loara nu a mai întreprins nici un nou atac cu forțe mai mari.

Din toate acestea rezultă că încercarea de a elibera Parisul din afară a eșuat pentru moment. Ea a eșuat, în primul rînd, pentru că nu s-a profitat de această șansă atât de nesperată pe care a constituit-o săptămîna de dinaintea

* — ordine de bătaie. — Nota trad.

sosirii Armatelor întâi și a doua germane, în al doilea rând, pentru că, atunci când s-a trecut la acțiune, atacurile au fost întreprinse fără suficientă energie și concentrare a forțelor. Trupele tinere din care se compun noile armate franceze se pot aștepta la un succes în lupta cu soldații încercați ai părții adverse doar dacă forțele lor ar fi de două ori mai numeroase decât cele ale inamicului; de aceea, înseamnă o îndoită greșeală dacă au fost duși pe câmpul de luptă fără ca să se fi avut grijă ca fiecare luptător, fiecare cal și fiecare tun care putea fi găsit să fie într-adevăr trimis în luptă.

Pe de altă parte, nu credem că înfringerile de la Amiens și Beaune-la-Rolande vor mai avea o altă urmare serioasă în afară de aceea de a spulbera planul de despresurare a Parisului. Drumul de retragere a Armatelor de vest și de Loara este absolut asigurat dacă nu se vor săvârși greșeli prea grosolane. Cea mai mare parte a acestor două armate nu a suferit de pe urma înfringerii. Până unde le vor urmări trupele germane care li se opun, depinde de tăria rezistenței populare și de războiul de guerillă, deci de factorii pe care prusienii îi provoacă cu un deosebit talent pretutindeni pe unde trec. Acum nu mai este de așteptat că-i va fi posibil prințului Frederic Carol să înainteze de la Orléans la Bordeaux fără a întâmpina vreo rezistență, așa cum a înaintat prințul moștenitor de la Metz la Reims. Avînd în vedere întinderea teritoriului care trebuie ocupat acum temeinic înainte de a fi posibilă o înaintare spre sud (nu numai cu mari coloane mobile), cele șapte divizii ale prințului Frederic Carol vor fi curînd împrăștiate în lung și în lat, iar forțele lor necesare pentru înaintare complet epuizate. Ceea ce îi trebuie Franței este un răgaz; și, din moment ce spiritul de rezistență al poporului s-a trezit, acest răgaz mai poate fi cîștigat. Acțiunea de înarmare efectuată în cursul ultimelor trei luni trebuie să fie pretutindeni pe terminate, iar numărul combatanților, care sporește în fiecare săptămînă, va crește cîtva timp nefîncetat.

În ceea ce privește cele două ieșiri din Paris, știrile primite pînă în momentul cînd scriem aceste rînduri sînt prea contradictorii și prea confuze pentru a ne putea face o imagine precisă. Judecînd însă după propriile relatări ale lui Trochu, se pare că rezultatele obținute pînă în seara zilei de 30 noiembrie nu au fost nicidecum de natură să justifice strigătele de victorie de la Tours. Toate punctele pe care

le mai dețin francezii la sud de Marna sînt apărute de focul forturilor din Paris ; iar singurul punct situat în afara razei de acțiune a acestor forturi pe care l-au deținut cîtva timp — Mont Mesly — le-a fost smuls din nou. Este foarte posibil ca ieri luptele să fi reînceput din fața Parisului și astăzi, poate, în apropiere de Orléans și Le Mans. În orice caz, în cîteva zile trebuie să se hotărască deznodămîntul acestei a doua crize a războiului de care, după toate probabilitățile, va depinde soarta Parisului.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1811 din 2 decembrie 1870

Însemnări despre război. — XXX

Armata a doua a Parisului și-a început ofensiva la 29 noiembrie cu o ieșire din partea de sud a orașului în direcția L'Hay și Choisy-le-Roi. Potrivit comunicatelor prusiene, corpul 1 al armatei lui Ducrot, de sub comanda lui Vinoy, a fost cel care a atacat acum corpul 6 prusian, de sub comanda lui Tümping. Acest atac pare să fi fost un atac demonstrativ, întreprins cu scopul de a-i alarma pe prusieni și de a-i sili să întărească acest sector al frontului lor unde asediații, în cazul că ieșirea lor ar fi fost încununată de succes, ar fi putut să facă joncțiunea pe cel mai scurt drum cu Armata de Loara. Altminteri Vinoy ar fi fost, fără îndoială, sprijinit de alte corpuri de armată și pierderile lui nu s-ar fi limitat doar la câteva sute de morți și răniți și la o sută de prizonieri. Atacul adevărat a început în dimineața următoare. De astă dată, Ducrot a înaintat pe malul drept al Senei, în apropiere de confluența ei cu Marna; în același timp a avut loc a doua ieșire pe malul stîng împotriva lui Tümping și s-au efectuat atacuri demonstrative la vest de St. Denis împotriva corpului 4 și a corpului de gardă. Nu știm care anume trupe au fost folosite pentru aceste atacuri demonstrative; dintr-un comunicat oficial francez reiese însă că atacul împotriva lui Tümping a fost condus de amiralul La Roncière Le Noury. Acest ofițer comandă una din cele 7 divizii ale Armatei a treia a Parisului, de sub comanda directă a lui Trochu; de aceea este posibil ca toate atacurile secundare să fi fost încredințate acestei armate, astfel încît toate cele opt divizii ale lui Ducrot să fie disponibile pentru atacul principal de pe Marna.

Și acest atac a trebuit să fie efectuat pe două direcții divergente. O parte din trupe au fost trimise la est, spre Chelles, de-a lungul malului drept al Marnei, pentru a res-

pinge corpul 12 armată sau saxon, care împresoară partea de est a Parisului. Și acesta a fost un atac secundar; aproape că nu știm nimic despre felul cum s-a desfășurat, în afară doar că saxonii pretind că și-au menținut pozițiile, ceea ce este posibil. Forțele principale ale armatei lui Ducrot, în frunte cu corpul 2 al lui Renault, au trecut Marna pe opt poduri și au atacat trei brigăzi württembergheze care ocupau spațiul dintre Marna și Sena. După cum am mai menționat, cursul Marnei formează înainte de vărsarea ei în Sena un imens S, al cărui meandru superior sau nordic se apropie de Paris, în timp ce meandru inferior se îndepărtează de oraș. Ambele coturi se află în raza de acțiune a forturilor; în timp ce meandru superior, sau cel care se apropie de Paris, favorizează prin forma lui o ieșire, cel inferior, sau care se îndepărtează de oraș, este dominat în întregime atît de porțiunea de teren de pe malul stîng cît și de forturi; în plus, atît cursul rîului cît și numeroasele lui brațe sînt neprielnice pentru construirea unor poduri sub focul inamicului. De aceea se pare că acest cot a rămas în cea mai mare parte un fel de teren neutru pe ambele părți ale căruia au avut loc lupte efective.

Trupele destinate pentru atacul din vest au înaintat, sub acoperirea focului fortului Charenton și al redutei La Gravelle, în direcția Mesly și Bonneuil. Între aceste două puncte se găsește o colină singuratică, Mont Mesly, care se înalță cu o sută de picioare deasupra cîmpiei înconjurătoare și care în mod inevitabil a constituit primul obiectiv al înaintării francezilor. Trupele destinate acestui scop sînt denumite într-o telegramă a generalului Oberrnitz, care comandă divizia württembergheză, „o divizie”. Dar, ținînd seama că la început ele au respins brigăzile 2 și 3 württembergheze care le atacaseră și că au putut fi aruncate înapoi abia după ce au sosit întăriri și că, în afară de aceasta, este limpede că generalul Ducrot, care avea la dispoziție suficiente trupe, n-ar fi întreprins un atac atît de important numai cu două brigăzi, putem afirma cu toată certitudinea că este vorba de unul din nenumăratele cazuri cînd cuvîntul „Abteilung”, care înseamnă un oarecare detașament militar, s-a tradus greșit prin „divizie”, care înseamnă o anumită unitate de trupe compusă din două sau cel mult trei brigăzi. Francezii au reușit, totuși, să cucerească Mont Mesly împreună cu satele de la poalele lui și, dacă ar fi putut menține și consolida cu șanțuri această poziție, ei ar fi obținut un rezultat care

ar fi meritat lupta dată în acea zi. Sosind însă trupele prusiene din corpul 2, și anume brigada a 7-a, ca întăriri, pozițiile pierdute au fost recucerite și francezii s-au retras sub acoperirea fortului Charenton.

Mai la stînga lor, francezii au încercat un al doilea atac. Sub acoperirea focului redutei de la Faisanderie și a fortului Nogent, ei au trecut Marna în dreptul meandrului superior al imensului S și au ocupat satele Brie și Champigny, situate la cele două capete deschise ale lui. Poziția propriu-zisă a brigăzii 1 württembergheze, care ocupa acest sector, se afla puțin mai înapoi, la poalele șirului de dealuri care se întinde de la Villiers pînă la Coeuilly. Este îndoielnic că francezii au cucerit vreodată Villiers; regele Wilhelm susține că „da”, generalul Obernitz — că „ba”. Cert este că francezii n-au reușit să păstreze această localitate și să înainteze dincolo de raza nemijlocită de acțiune a focului din forturi.

Rezultatul luptelor din această zi ale armatei lui Ducrot, care „a luptat cu spatele spre Marna”, adică la sud de ea, a fost redat în comunicatul oficial francez după cum urmează :

„Armata a trecut apoi Marna pe opt poduri, menținîndu-se pe pozițiile ocupate, după ce a capturat două tunuri”.

Adică s-a retras din nou pe malul drept sau de nord al Marnei, unde „s-a menținut” pe acele poziții pe care, firește, le-a „ocupat”, dar pe care nu le-a smuls inamicului. După cum se vede, buletinele oficiale pentru Gambetta sînt fabricate de aceiași oameni care le-au întocmit pentru Napoleon.

La 1 decembrie, francezii au dat o nouă dovadă că ei consideră eșuată ieșirea lor. Deși „Moniteur”¹⁰⁸ a anunțat că în această zi în partea de sud se va întreprinde un atac sub comanda generalului Vinoy, de la Versailles se comunică la 1 decembrie (ora nu este indicată) că în această zi francezii n-au făcut nici o mișcare, ci, dimpotrivă, au cerut o încetare a ostilităților, pentru a avea posibilitatea să se ocupe de morții și răniții care zăceau pe cîmpul de luptă dintre pozițiile celor două armate. Dacă ei ar fi considerat că situația lor le permite să recucerească acest cîmp de luptă, desigur că ar fi continuat lupta. Așadar, nu încapă nici o îndoială că această primă ieșire a lui Trochu a fost respinsă, și încă de forțe din punct de vedere numeric mult mai reduse. Este de presupus că el va repeta curînd încercarea lui; sîntem însă prea puțin la curent cu modul cum a fost efectuată

prima încercare, pentru a putea aprecia dacă atunci va avea mai mult succes. Dar, dacă el va fi din nou respins, aceasta va avea un efect demoralizant atât asupra trupelor cât și asupra populației Parisului.

Între timp, așa cum ne-am așteptat *, Armata de Loara a dat din nou semne de viață. Luptele de lângă Loigny și Patay ¹⁰⁹, anunțate din Tours, sînt, desigur, aceleași la care se referă și telegrama din München, potrivit căreia von der Tann a înregistrat succese la vest de Orléans. Și în acest caz, ambele părți pretind că ar fi fost victorioase. Probabil că într-o zi sau două vom primi știri mai amănunțite din această regiune, și, întrucît nu cunoaștem mai precis situația lor, n-are nici un rost să facem vreun pronostic.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1812 din 3 decembrie 1870

---

* Vezi volumul de față, pag. 201. — Nota red.

Perspectivile războiului

Ultima înfrângere suferită de Armata franceză de Loara și retragerea lui Ducrot dincolo de Marna — în ipoteza că această retragere a fost atât de categorică cum s-a relatat simbătă — hotărâsc definitiv soarta primei operații combinate întreprinse în vederea despresurării Parisului. Dat fiind că ea a eșuat complet, se naște iarăși întrebarea dacă acest nou șir de insuccese nu dovedește incapacitatea francezilor de a mai putea opune o rezistență care să fie încununată de succes și dacă nu ar fi mai bine să se considere partida pierdută, să se predea imediat Parisul și să se semneze cedarea Alsaciei și a Lorenei.

Fapt este că s-a șters orice amintire a unui război adevărat. Războiul Crimeii, războiul din Italia și cel austro-prusian au fost războaie pur convenționale, războaie ale guvernelor care au încheiat pace de îndată ce mașina lor de război se sfărâma sau se uza. Un război adevărat la care să participe însuși poporul n-am mai apucat în centrul Europei de generații întregi. L-am apucat în Caucaz și în Algeria, unde, cu foarte mici întreruperi, luptele au durat peste 20 de ani; am fi apucat să-l vedem în Turcia dacă aliații ar fi permis turcilor să se apere prin procedee proprii. Fapt este că ne-am obișnuit să acordăm numai barbarilor dreptul la o adevărată autoapărare; din partea unor state civilizate ne așteptăm ca ele să lupte potrivit etichetei și ca adevărata națiune propriuzisă să nu fie atât de grosolană, încât să continue lupta după ce națiunea oficială a fost nevoită să capituleze.

Și iată că acum francezii comit o asemenea grosolanie. Spre indignarea prusienilor, care se consideră arbitri în chestiuni de etichetă militară, francezii au mai luptat cu dîrzenie trei luni după ce armata oficială a Franței a fost scoasă din luptă; ba au realizat chiar ceea ce armata lor oficială

n-a realizat niciodată în această campanie: au reputat un succes răsunător și numeroase succese mărunte, au capturat tunuri și convoaie și au luat prizonieri. E drept că tocmai acum au suferit o serie de înfringeri serioase; dar ele nu înseamnă nimic în comparație cu soarta pe care i-o hărăzea, de regulă, fostei lor armate oficiale același adversar. E drept că prima lor încercare de a elibera Parisul de armata asediatoare printr-un atac simultan dinafară și dinăuntru a dat cu totul greș, dar înseamnă oare aceasta neapărat că o a doua încercare nu ar avea nici un fel de șanse?

După cum recunosc înșiși germanii, ambele armate franceze, atât cea din Paris cât și Armata de Loara au luptat bine. Fără îndoială au fost bătute de trupe inferioare din punct de vedere numeric, dar nici nu te puteai aștepta la altceva din partea unor trupe tinere, proaspăt recrutate, puse să înfrunte niște veterani. Mișcărilor lor tactice în luptă erau, după cum relatează corespondentul lui „Daily News”, un cunoscător în materie, rapide și îndrăznețe. Și dacă nu excelau în precizie, aceasta constituia o lipsă care putea fi imputată multor armate franceze victorioase. Nu încapе îndoială: aceste armate au dovedit că sînt armate și ca atare trebuie tratate cu respectul cuvenit de inamicii lor. Desigur, ele se compun din elemente nu prea omogene: batalioane de linie formate, într-o măsură mai mare sau mai mică, din soldați cu stagiu; gărzi mobile cu aptitudini militare foarte diferențiate, de la batalioane bine conduse, bine instruite și bine echipate pînă la batalioane de recruți, care încă nu cunosc noțiunile de bază ale „mînuirii armei” și ale instrucției în pluton; franc-tirori de tot felul: buni, răi și mediocri — și este de presupus că cei mediocri constituie majoritatea. Este totuși neîndoios că există un nucleu de batalioane cu o bună pregătire militară, în jurul cărora pot fi grupate celelalte; o lună de încercări ocazionale, fără înfringeri zdrobitoare, îi va transforma pe toți în soldați excelenți. Cu o strategie mai bună ar fi putut obține de pe acum succese. Pentru moment, strategia necesară constă în a amîna orice bătălie decisivă, și, după părerea noastră, acest lucru este posibil.

Trupele concentrate în apropiere de Le Mans și Loara nu constituie însă nici pe departe întreaga forță armată a Franței. Cel puțin încă 200 000—300 000 de oameni se află în stadiul de organizare departe în spatele frontului. Cu fiecare zi se desăvîrșește pregătirea lor militară. Zi de zi, cel puțin cîtva timp, trebuie trimiși tot mai mulți ostași pe front, și,

în afară de aceștia, mai există încă destui tineri care să le poată lua locul. Mari cantități de arme și muniții sosesc zilnic ; cu fabricile moderne de armament și turnătoriile moderne de tunuri, cu telegraful și vapoarele și cu stăpînirea mărilor nu există primejdia ca armata să ducă lipsă de ele. Într-o lună de zile, capacitatea de luptă a acestor oameni va marca o deosebire simțitoare, și, dacă ar avea un răgaz de două luni, ei ar deveni o armată care ar tulbura liniștea lui Moltke.

În spatele acestor trupe mai mult sau mai puțin regulate există marele Landsturm, masa poporului, împins de prusieni în acel război de autoapărare care, potrivit maximei tatălui regelui Wilhelm *, scuză orice mijloace. Când Fritz ** s-a îndreptat de la Metz spre Reims, de la Reims spre Sedan și de acolo spre Paris, nu era nici pomeneală de o insurecție a poporului. Înfrîngerile suferite de armatele imperiale erau primite cu un fel de impasibilitate ; 20 de ani de regim imperial obișnuiseră masele poporului cu o supunere pasivă și resemnată față de conducerea oficială. Ici, colo existau, cei-drept, țărani care luau parte la lupta activă, ca la Bazeilles, dar aceștia constituiau excepții. Toate acestea s-au schimbat însă de îndată ce prusienii s-au instalat în jurul Parisului și au supus tot ținutul din jur unui aspru sistem de rechiziții lipsit de orice scrupule, de îndată ce au început să-i împuște pe francitirori și să ardă satele care îi sprijiniseră pe aceștia și, respingînd propunerile de pace ale francezilor, să-și dea pe față intenția de a duce un război de cötropire. Datorită propriilor lor rigori, în jurul lor a izbucnit pretutindeni războiul de guerillă ; este suficient să înainteze în vreun nou departament pentru ca să se și ridice din toate colțurile Landsturmul. Cine citește în ziarele germane comunicatele despre înaintarea armatelor marelui duce de Mecklenburg și ale prințului Frederic Carol își va da seama de la prima vedere ce efect extraordinar a avut asupra mișcărilor armatelor această insurecție populară insesizabilă, care ba dispărea, ba apărea din nou, dar care întotdeauna stînjenea inamicul. Chiar și numeroasa cavalerie a acestei armate, căreia francezii abia dacă aveau ce să-i opună, a fost în mare măsură paralizată de această ostilitate activă și pasivă a întregii populații.

Să vedem acum cum se prezintă situația prusienilor. Fără îndoială că nu se pot dispensa de nici una din cele 17 divizii din fața Parisului atîta timp cît Trochu își poate repeta

* Frederic Wilhelm al III-lea. — *Nota red.*

** Prințul moștenitor al Prusiei Frederic Wilhelm. — *Nota red.*

în orice zi ieşirile sale masive. Cele patru divizii ale lui Manteuffel vor avea în Normandia şi Picardia o bună bucată de timp mai mult de lucru decât pot dovedi şi poate că vor fi chiar retrase de acolo. Atita timp cit nu va fi cucerit cel puţin Belfortul, cele două divizii şi jumătate ale lui Werder nu pot trece dincolo de Dijon, decât numai prin incursiuni. Din trupele care păzesc lunga şi îngusta linie de comunicaţie, adică calea ferată Nancy-Paris, nu poate fi retras nici măcar un singur om. Corpul 7 armată are destul de furcă să apere fortăreţele ocupate în Lorena şi să asedieze Longwy şi Montmedy. Mai rămîn deci pentru operaţiile de cîmp în vasta regiune din centrul şi sudul Franţei cele 11 divizii de infanterie ale prinţului Frederic Carol şi ale marelui duce de Meklenburg, care, împreună cu cavaleria, desigur că nu se ridică la mai mult de 150 000 de oameni.

Astfel, prusienii folosesc aproximativ 26 de divizii pentru a păstra Alsacia, Lorena şi cele două linii lungi de comunicaţie spre Paris şi Dijon şi pentru a încercui Parisul; cu toate acestea, ei abia dacă ocupă direct $\frac{1}{3}$ şi indirect în nici un caz mai mult de $\frac{1}{4}$ din Franţa. Pentru restul ţării le mai rămîn 15 divizii, dintre care 4 sub comanda lui Manteuffel. Pînă unde vor putea ele înainta în interiorul ţării depinde întru totul de vigoarea rezistenţei poporului pe care o vor avea de întîmpinat. Dar prin faptul că toate legăturile lor trec prin Versailles — căci marşul prinţului Frederic Carol nu le-a deschis nici o nouă linie de comunicaţie prin Troyes — şi că se află într-o ţară în plină insurecţie, aceste trupe vor trebui să ocupe un front întins şi să lase în urmă detaşamente care să asigure drumurile şi să ţină în frîu poporul. În felul acesta, armatele germane vor ajunge în curînd în situaţia de a-şi vedea trupele atît de împuţinate, încît forţele franceze înamice le vor putea ţine piept; şi atunci francezii vor avea din nou perspective bune; sau ele vor fi nevoite să acţioneze ca mari coloane mobile, care se deplasează dintr-un loc în altul, fără a ocupa propriu-zis ţara. În acest caz s-ar putea ca trupele franceze regulate să se retragă temporar din faţa lor, aşteptînd prilejul, care se va ivi, nu odată, de a-i ataca din spate şi din flancuri.

Ar fi foarte eficientă acţiunea cîtorva detaşamente mobile ca acelea trimise de Blücher în 1813 împotriva flancurilor franceze, care să taie linia de comunicaţie a germanilor. Această linie este vulnerabilă pe aproape toată întinderea ei de la Paris la Nancy. Cîteva detaşamente, formate fiecare

din unul sau două escadroane de cavalerie și cîțiva trăgători buni, care ar tăia această linie, distrugînd șinele, tunelurile și podurile, atacînd trenurile etc., ar determina retragerea cavaleriei germane de pe front, unde aceasta este foarte periculoasă. Este drept că francezilor le lipsește adevăratul „tupeu de husari”.

Toate acestea sînt valabile în ipoteza că Parisul continuă să reziste. Pînă în momentul de față, doar foamea ar fi putut sili Parisul să se predea. Dar, dacă se adevăresc știrile apărute în numărul de ieri al lui „Daily News”, care au fost primite de la un corespondent din Paris, multe temeri se vor risipi. Potrivit acestor știri, la Paris mai există 25 000 de cai în afară de cei ai armatei. Socotind că un cal cîntărește 500 kg, ar reveni cîte $6\frac{1}{4}$ kg sau 14 pfunzi de carne de fiecare locuitor, sau aproximativ $\frac{1}{4}$ pfund de carne zilnic timp de două luni. Cu această carne, cu pîine și cu vin la discreție, precum și cu o cantitate îndestulătoare de carne sărată și alte alimente, Parisul poate rezista foarte bine pînă la începutul lunii februarie. Aceasta i-ar acorda Franței un răgaz de două luni, care acum sînt mai prețioase pentru ea decît doi ani în timp de pace. Cu o conducere cît de cît înțeleaptă și energică, atît centrală cît și locală, Franța ar trebui să fie pînă atunci în stare să elibereze Parisul și să se pună din nou pe picioare.

Dar dacă ar cădea Parisul? Vom avea destul timp să analizăm această eventualitate atunci cînd ea va deveni mai probabilă. În orice caz, Franța s-a descurcat timp de peste două luni fără Paris și poate continua lupta fără el. Firește, căderea Parisului ar putea avea o influență negativă asupra spiritului de rezistență al francezilor, dar același lucru l-ar putea face, chiar într-o măsură mai mare, și veștile catastrofale din ultimele șapte zile. Dar nici una, nici alta nu trebuie să aibă neapărat acest efect. Dacă francezii fortifică cîteva poziții favorabile pentru manevră, cum ar fi Nevers în apropiere de confluența Loarei cu Allier, dacă construiesc întărituri înaintate în jurul Lyonului, pentru a-l face la fel de puternic ca Parisul, războiul poate fi continuat chiar și după căderea Parisului; dar n-a sosit încă momentul să vorbim despre aceasta.

De aceea ne permitem să afirmăm că dacă spiritul de rezistență al poporului nu slăbește, poziția francezilor, chiar și după ultimele lor înfrîngerii, este încă foarte puternică. Dacă ne gîndim la faptul că sînt stăpîni pe mare, ceea ce per-

mite importul de arme, că au destui oameni care să poată deveni soldați, la cele trei luni de muncă organizatorică, primele și cele mai grele trei luni, și la perspectiva îmbucurătoare de a avea încă o lună, dacă nu două, de răgaz — și toate acestea într-un moment în care prusienii dau semne de epuizare —, dacă ne gândim la toate acestea, a ceda acum înseamnă pur și simplu a trăda. Și cine știe ce mai poate surveni, ce alte complicații se mai pot ivi între timp în Europa? Oricum, francezii ar trebui să continue lupta.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1816 din 8 decembrie 1870

Franctirorii prusieni

Vineri 9 decembrie 1870

În ultimul timp, relatările cu privire la incendierea satelor franceze de către prusieni au dispărut aproape cu desăvîrșire din presă. Începuserăm să sperăm că autoritățile prusiene, dîndu-și seama de greșeala lor, au renunțat, în interesul propriilor lor trupe, la asemenea acțiuni. Din păcate, ne-am înșelat. Ziarele abundă din nou în știri privind împușcarea prizonierilor și distrugerea satelor. Ziarul berlinez „Börsen-Courier”¹¹⁰ publică știri transmise la 20 noiembrie din Versailles :

„Ieri au sosit primii răniți și prizonieri din luptele care au avut loc în ziua de 17 lîngă Dreux. Răfuiala cu franctirorii a fost scurtă și trebuia să servească drept exemplu ; ei au fost aliniați, și unul după altul a primit cîte un glonte în cap. S-a publicat un ordin de zi pe armată în care se interzice în modul cel mai categoric ca franctirorii să fie luați prizonieri și se ordonă ca aceștia, oriunde s-ar ivi, să fie împușcați potrivit legilor marțiale. Avînd în vedere comportarea banditească nerușinată și lașă a acestor lepădături (Lumpengesindel), această măsură a devenit o necesitate stringentă”.

Iar în „Tagespresse”¹¹¹ din Viena se comunica la aceeași dată :

„În cursul ultimei săptămîni, în pădurea de la Villeneuve, puteau fi văzuți 4 franctirori care au fost spînzurați pentru că au tras din pădure asupra ulanilor noștri”.

Într-un comunicat oficial din Versailles dat la 26 noiembrie se face cunoscut că sătenii din jurul orașului Orléans, instigați de preoți, cărora episcopul Dupanloup le dăduse în-sărcinarea să predice o cruciadă, au început războiul de guerillă împotriva germanilor ; țărani, prefăcîndu-se că lucrează la cîmp, trag asupra patrulelor,ucid ofițerii de legă-

tură. Pentru a răzbuna aceste asasinat, toate persoanele civile asupra cărora se găsesc arme sînt imediat executate. Un număr respectabil de preoți — 77 — așteaptă actualmente să fie judecați.

Acestea sînt doar cîteva exemple, dar ele ar putea fi înșirate la nesfîrșit; se vede, așadar, că prusienii sînt ferm hotărîți să continue aceste barbarii pînă la sfîrșitul războiului. În aceste împrejurări este poate util să le îndreptăm încă o dată atenția asupra cîtorva fapte din istoria modernă a Prusiei.

Actualul rege al Prusiei * își aduce, desigur, foarte bine aminte de perioada celei mai adînci înjosiri a țării sale: bătălia de la Iena, fuga spre îndepărtatul Oder, capitularea succesivă aproape a tuturor trupelor prusiene, retragerea rămășițelor armatei pînă dincolo de Vistula, prăbușirea totală a întregului sistem militar și politic al țării. Atunci a pornit, acoperită de o fortificație pomeraniană de pe coastă, dintr-o inițiativă personală și dictată de un patriotism personal, o nouă rezistență activă împotriva inamicului. Un simplu stegar de dragoni, Schill, a început să formeze la Kolberg un detașament de trăgători voluntari (în franceză: franc-tireurs), cu care, sprijinit de localnici, a atacat prin surprindere patrulare, detașamente și posturi de cîmp, confiscînd bani publici, provizii și material de război. El l-a luat prizonier pe generalul francez Victor și a pregătit o insurecție generală în țară în spatele francezilor și de-a lungul liniilor lor de comunicație. Pe scurt, el a făcut tot ceea ce li se impută acum francțirilor din Franța, gratificați de prusieni cu titlul de bandiți și lepădătură care — ca prizonieri neînarmați — primesc un „glonte în cap”. Tatăl actualului rege al Prusiei ** a aprobat însă categoric aceste acțiuni și l-a avansat pe Schill. Se știe că în 1809, cînd în Prusia domnea pacea și numai Austria ducea război împotriva Franței, același Schill a întreprins, cu de la sine putere, cu regimentul său o acțiune împotriva lui Napoleon, întocmai ca Garibaldi, că acesta a fost împușcat la Stralsund și că soldații lui au fost luați prizonieri. După regulile de război prusiene, Napoleon ar fi avut deci dreptul să împuște pe toți prizonierii; totuși, el a dispus să fie împușcați la Wesel numai 11 ofițeri. Constrîns de opinia publică din rîndurile armatei și dinafara ei, tatăl actualului rege a trebuit să ridice, împotriva voinței sale, pe

* — Wilhelm I. — *Nota red.*

** — Frederic Wilhelm al III-lea. — *Nota red.*

mormintele acestor 11 frantirori un monument care să le cinstească memoria.

De îndată ce în Prusia s-au aplicat în practică luptele de frantirori, prusienii, așa cum șade bine unei națiuni de gânditori, au început să le sistematizeze, elaborînd o întregă teorie. Teoreticianul luptelor de frantirori, marele frantiror filozof, nu a fost altul decît Anton Neithardt von Gneisenau, cîtva timp feldmareșal în serviciul maiestății sale regele Prusiei. În 1807, Gneisenau a apărat Kolbergul; el a avut sub comanda sa cîtiva din frantirorii lui Schill; cu acest prilej el a fost în mod activ secundat de locuitorii orașului, care nu puteau să aibă pretenția nici măcar la titlul de Gardă națională mobilă sau locală, astfel încît, potrivit recentului punct de vedere prusian, meritau să fie „executați pe loc”. Bogatele resurse pe care le reprezintă pentru o țară invadată o rezistență energică opusă de popor au făcut o impresie atît de puternică asupra lui Gneisenau, încît ani de-a rîndul el s-a ocupat intens de problema cum poate fi mai bine organizată o asemenea rezistență. Războiul de guerillă din Spania și răscoala țaranilor ruși în timpul retragerii francezilor de la Moscova i-au furnizat noi exemple, așa că în 1813 el a putut să-și aplice teoria în practică.

Încă în august 1811 Gneisenau elaborase un plan pentru pregătirea unei insurecții populare. Trebuia organizată o miliție care să nu poarte uniformă, ci doar o capelă militară (în franceză: képi), o centură bicoloră, alb-negru, și, eventual, o manta militară, într-un cuvînt o uniformă foarte asemănătoare aceleia purtate acum de frantirorii francezi.

„Dacă inamicul vine cu forțe numeroase, milițienii să-și ascundă armele, capelele și centurile, astfel încît să fie luați drept niște simpli cetățeni”.

Tocmai acest lucru prusienii îl consideră acum drept o crimă care trebuie pedepsită cu gloanțe sau cu ștreangul. Aceste trupe de miliție trebuiau să-l hărțuie neîncetat pe inamic, să-i taie liniile de comunicații, să-i captureze sau să-și distrugă convoaiele de subzistență, evitînd, totodată, atacurile în toată regula și să se retragă în păduri sau smîrcuri în fața unor trupe regulate numeroase.

„Să se dea dispoziții preoților de toate confesiunile ca, în cazul izbucnirii războiului, să îndemne pretutindeni la insurecție, să zăgrăvească în culorile cele mai sumbre jugul francez, să amintească poporu-

lui de evreii din timpul Macabeilor, chemându-l să le urmeze exemplul... Fiecare preot să ceară enoriașilor lui să jure că nu vor da inamicului provizii, arme etc. decît cu forța”.

Într-un cuvînt, ei trebuiau să predice aceeași cruciadă pe care episcopul de Orléans a ordonat preoților săi să o propovăduiască și pentru care numeroși preoți francezi așteaptă acum să fie judecați.

Cine ia în mînă volumul al doilea al cărții profesorului Pertz „Viața lui Gneisenau” ¹¹² va găsi pe verso-ul copertei interioare facsimilul unei părți a citatului de mai sus, scris de mîna lui Gneisenau, împreună cu facsimilul unei note marginale a regelui Frederic Wilhelm la însemnările lui Gneisenau :

„De îndată ce unul din preoți va fi împușcat, toate acestea vor lua sfîrșit”.

După cum se vede, regele nu prea avea încredere în eroismul preoților lui. Dar acest lucru nu l-a împiedicat să aprobe întru totul planul lui Gneisenau, după cum n-a împiedicat, cîtiva ani mai tîrziu, cînd acești oameni care îi goniseră pe francezi din țară au fost arestați și urmăriți ca „demagogi” ¹¹³, pe unul dintre înțelepții prigonitori de atunci ai demagogilor, în ale cărui mîini căzuse documentul original, să-l acuze pe autorul anonim pentru încercarea de a fi instigat poporul să-i împuște pe preoți!

Pînă în 1813 Gneisenau a pregătit neobosit nu numai armata regulată, ci și insurecția poporului ca mijloc pentru scuturarea jugului francez. Cînd, în cele din urmă, războiul a izbucnit, el a fost imediat însoțit de insurecții și de rezistența țărănilor și a francțirorilor. În aprilie, toată țara, de la Weser pînă la Elba, a pus mîna pe arme. Scurt timp după aceea s-a ridicat și populația din preajma Magdeburgului; Gneisenau însuși a scris prietenilor săi din Franconia — scrisoarea a fost publicată de Pertz —, îndemnîndu-i să acționeze în zona de operații a inamicului. În sfîrșit, a venit și recunoașterea oficială a acestui război al poporului: regulamentul Landsturmului din 21 aprilie 1813 (publicat abia în iulie), prin care orice bărbat valid care nu servește în rîndurile trupelor de linie sau ale Landwehrului este chemat să se prezinte la batalionul său de Landsturm, pentru a pregăti astfel lupta sfîntă de autoapărare, în care orice mijloace sînt îngăduite. Landsturmul este menit să stingherească atît înaintarea, cît și retragerea inamicului, să nu-i dea acestuia

răgaz, să-i atace convoaiele cu muniții și provizii, curierii, recruții și spitalele, să-l atace noaptea prin surprindere, să-i nimicească soldații care îi ieșeau în cale, fie izolați, fie în detașamente, să-l paralizaze și să pericliteze orice mișcare a lui. Pe de altă parte, el trebuie să sprijine armata prusiană și să însoțească, apărându-le, transporturile de bani, provizii, muniții, prizonieri etc. Acest regulament poate fi într-adevăr denumit un îndreptar exemplar pentru franctirori și, cum nu e conceput de un strateg mediocru, poate fi tot atât de bine aplicat actualmente în Franța, ca și odinioară în Germania.

Spre norocul lui Napoleon, el a fost însă foarte defectuos aplicat. Regele era înspăimântat de propria sa creație. Să permiți poporului să lupte pentru sine — fără ordinul regelui —, asta contravenea prea mult spiritului prusac. Astfel, Landsturmul a fost suspendat pînă cînd va fi chemat de rege, lucru pe care acesta nu l-a făcut niciodată. Gneisenau tuna și fulgera, dar a trebuit s-o scoată la capăt și fără Landsturm. Dacă ar fi acum în viață, înarmat cu toată experiența ulterioară a Prusiei, el și-ar vedea poate oarecum atins, dacă nu chiar realizat, son beau idéal* de rezistență a poporului în franctirorii francezi. Căci Gneisenau a fost un om, și încă un om genial.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1817 din 9 decembrie 1870

---

* — idealul său. — *Nota trad.*

Însemnări despre război. — XXXI

În campania de pe Loara pare să fi intervenit o acalmie temporară, care ne dă răgaz să comparăm comunicatele și datele pentru a ne forma din tot acest material foarte confuz și contradictoriu o imagine clară a evenimentelor reale, în măsura în care acest lucru este posibil în împrejurările date.

Armata de Loara și-a început existența de la 15 noiembrie, cînd d'Aurelle de Paladines, pînă atunci comandant al corpurilor 15 și 16 armată, a primit comanda noilor trupe constituite sub acest nume. Ce alte trupe au mai intrat atunci în compunerea acestei armate n-am putea spune; fapt este că această armată a primit încontinuu întăriri, cel puțin pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, cînd se compunea nominal din următoarele corpuri de armată: 15 (Pallières), 16 (Chanzy), 17 (Sonis), 18 (Bourbaki), 19 (Barral, după informații din sursă prusiană) și 20 (Crouzat). Dintre acestea, corpul 19 n-a fost niciodată pomenit în comunicatele franceze sau prusiene, și de aceea nu este de presupus că a luat și el parte la lupte. În afară de aceste corpuri de armată, la Le Mans și în tabăra învecinată de la Conlie se mai aflau corpul 21 armată (Jaurès) și armata din Bretagne, care, după demisia lui Kératry, a fost pusă sub comanda lui Jaurès. Mai trebuie adăugat corpul 22, aflat la nord și comandat de generalul Faidherbe, avînd ca bază de operații orașul Lille. N-am inclus aici corpul de cavalerie al generalului Michel, care a fost repartizat Armatei de Loara; deși se spune că această cavalerie ar fi foarte numeroasă, totuși, avînd în vedere că este de formație recentă și neinstruită, trebuie considerată ca o cavalerie de voluntari sau de amatori.

Elementele care au constituit Armata de Loara erau extrem de eterogene: de la soldați cu serviciul satisfăcut, rechemăți sub arme, pînă la recruți și voluntari neinstruiți,

care n-aveau idee de disciplină ; de la batalioane sudate, ca zuavii pontificali¹¹⁴, pînă la cele care erau batalioane numai cu numele. Se introdusese, ce-i drept, un fel de disciplină, dar întreaga armată purta încă pecetea grabei în care fusese înjghebată. „Dacă acestei armate i s-ar fi dat 4 săptămîni în plus pentru pregătire, ea ar fi devenit un adversar de temut pentru noi”, spuneau ofițerii germani care avuseseră prilejul s-o cunoască pe cîmpul de luptă. Dacă facem abstracție de toți acești recruți complet neinstruiți, care nu făceau decît să încurce lucrurile, putem aprecia că cele cinci corpuri apte de luptă ale lui d'Aurelle (lăsînd la o parte corpul 19) aveau aproximativ 120 000—130 000 de oameni care să merite denumirea de luptători. Trupele de la Le Mans trebuie să fi numărat alți 40 000 de oameni.

Acestor trupe li se opunea armata prințului Frederic Carol (inclusiv trupele de sub comanda marelui duce de Meklenburg). După cum am aflat prin căpitanul Hozier, ea număra probabil în total mai puțin de 90 000 de oameni. Dar, datorită experienței lor în război, datorită organizării lor și încercatei arte militare a comandanților lor, acești 90 000 de oameni erau absolut capabili să țină piept unui număr îndoit de trupe de felul celor care li s-au opus. Astfel, șansele erau aproape egale, fapt lăudabil pentru poporul francez, care în trei luni a creat din nimic această armată nouă.

Campania a început cu atacul francezilor împotriva lui von der Tann la Coulmiers și cu recucerirea orașului Orléans la 9 noiembrie ; au urmat marșul marelui duce de Meklenburg pentru a veni în ajutorul lui von der Tann și manevra întreprinsă de d'Aurelle în direcția Dreux, care l-a determinat pe marele duce de Mecklenburg să-și trimită forțele în această direcție și să întreprindă un marș spre Le Mans. Acest marș a fost stingherit de trupele franceze neregulate într-o măsură necunoscută încă în acest război. Populația a opus cea mai dîrză rezistență, francțirorii au hărțuit într-una flancurile cotropitorilor, însă trupele regulate s-au limitat la acțiuni demonstrative și nu au putut fi silite să primească lupta. Relatările corespondenților germani de pe lîngă armata lui Mecklenburg, furia și indignarea lor, provocate de faptul că acești francezi infami folosesc cu tenacitate o formă de luptă foarte adecvată pentru ei, dar care nu le vine de loc la socoteală prusienilor, constituie cea mai bună dovadă că scurta campanie din jurul localității Le Mans a fost dusă excepțional de bine de către apărători. Francezii l-au silit pe

marele duce de Mecklenburg să pornească o vânătoare absolut lipsită de sens împotriva unei armate invizibile, moindu-l la o depărtare de aproximativ 25 de mile de Le Mans. Ajuns aici, el s-a codit să meargă mai departe și s-a îndreptat spre sud. Planul inițial prevedea, evident, să dea o lovitură zdrobitoare Armatei din Le Mans, apoi să se îndrepte spre sud, către Blois, unde să execute o mișcare de învăluire a aripii stîngi a Armatei de Loara, Frederic Carol urmînd să sosească concomitent și s-o atace frontal și din spate. Acest plan însă, ca și multe altele după aceea, a eșuat. D'Aurette l-a lăsat pe Mecklenburg în plata domnului, a pornit împotriva lui Frederic Carol și la 24 noiembrie a atacat corpul 10 prusian la Ladon și Maizières, iar la 28 noiembrie alte numeroase trupe prusiene la Beaune-la-Rolande. Aici este clar că d'Aurette și-a folosit greșit trupele. Deși era prima lui încercare de a înfrînge armata prusiană și de a-și croi drum cu forța spre Paris, nu avea pregătită decît o mică parte din trupele sale. Singurul rezultat a fost că a insuflat inamicului respect față de trupele sale. El s-a retras pe poziții întărite în fața Orléansului, unde și-a concentrat toate trupele. Pe acestea le-a dispus de la dreapta spre stînga după cum urmează: corpul 18 la extremitatea flancului drept, apoi corpul 20 și 15 la est de calea ferată Paris-Orléans, la vest de acestea corpul 16 și la extremitatea flancului stîng corpul 17. Dacă aceste trupe ar fi fost concentrate la timp, e aproape neîndoielnic că ele ar fi zdrobit armata lui Frederic Carol, care număra atunci mai puțin de 50 000 de oameni. Dar în timp ce d'Aurette și-a dispus trupele pe poziții întărite, marele duce de Mecklenburg s-a îndreptat din nou spre sud și a făcut joncțiunea cu aripa dreaptă a armatei vărului său, care a preluat comanda supremă. Astfel, cei 40 000 de oameni ai marelui duce de Mecklenburg au venit să participe la atacul împotriva lui d'Aurette, în timp ce armata franceză de la Le Mans, mulțumindu-se cu gloria de a fi „respins” inamicul, a rămas liniștită pe poziții, cam la 60 de mile depărtare de punctul în care s-a decis soarta campaniei.

În aceste împrejurări a sosit pe neașteptate vestea ieșirii efectuate de Trochu la 30 noiembrie. Era nevoie de noi eforturi pentru a veni în sprijinul lui. La 1 decembrie d'Aurette a pornit o ofensivă generală împotriva prusienilor; era însă prea tîrziu. În timp ce germanii i-au opus toate forțele lor, se pare că corpul 18 francez de la extrema dreaptă a fost trimis într-o direcție greșită și nu a luat de loc parte la lupte.

D'Aurelle a luptat, așadar, numai cu patru corpuri, adică cu forțe (socotind combatanții propriu-zisi) care numeric probabil că întreceau doar cu puțin pe cele ale inamicului său. A fost învins; se pare că s-a considerat învins încă înainte ca acest lucru să se fi întâmplat efectiv. Așa se explică șovăiala de care a dat dovadă; după ce în seara de 3 decembrie a dat ordin de retragere peste Loara, el a revocat acest ordin a doua zi dimineața și s-a hotărît să apere Orléansul. Rezultatul a fost ca de obicei: ordine, contraordine, dezordine. În timp ce atacul prusian s-a concentrat împotriva aripii lui stîngi și a centrului, cele două corpuri din flancul lui drept n-au mai nimerit, probabil din cauza ordinelor contradictorii primite, pe linia de retragere spre Orléans și au fost nevoite să treacă fluviul — corpul 20 la Jargeau, iar corpul 18 mai spre est, la Sully. O mică parte din acesta din urmă pare să fi fost împinsă și mai spre est, deoarece la 7 decembrie a fost descoperită de corpul 3 prusian la Nevoy, lîngă Gien, și urmărită de-a lungul malului drept al fluviului în direcția Briare. Orléansul a căzut în mîinile germanilor în seara zilei de 4 decembrie, și imediat a fost organizată urmărirea francezilor. În timp ce corpul 3 urma să pornească de-a lungul cursului superior al Loarei, pe malul drept, corpul 10 a fost trimis spre Vierzon, iar trupele marelui duce de Mecklenburg au fost dirijate pe malul drept în direcția Blois. Înainte de a ajunge la Blois, acestea din urmă au întîlnit la Beaugency cel puțin o parte din armata de la Le Mans, care, făcînd, în sfîrșit, joncțiunea cu trupele lui Chanzy, a opus o rezistență îndrîjită și, în parte, încununată de succes. Această rezistență a fost însă curînd înfrîntă, deoarece corpul 9 prusian a pornit-o pe malul stîng al fluviului spre Blois, unde urma să-i taie lui Chanzy retragerea spre Tours. Această manevră și-a atins scopul. Chanzy s-a grăbit să părăsească locul primejdios, și Blois a căzut în mîinile atacatorilor. Dezghețul și ploile abundente căzute în aceste zile au desfundat drumurile, și astfel orice urmărire a fost întreruptă.

Prințul Frederic Carol a telegrafiat la cartierul general că Armata de Loara s-a răsîndit în toate direcțiile, că centrul ei este zdrobit și că ea a încetat să mai existe ca armată. Toate acestea sună bine, dar sînt departe de a fi adevărate. Nu încape nici o îndoială că, judecînd chiar și după comunicatele germane, cele 77 de tunuri capturate în fața Orléansului sînt aproape toate tunuri de pe bastimente, care au fost lăsate în tranșee. S-au luat vreo 10 000 de prizonieri, și, dacă adăugăm răniții, numărul acestora se ridică la 14 000, majo-

ritatea din ei avînd moralul foarte scăzut; dar nici starea bavarezilor, care la 5 decembrie se îmbulzeau, complet dezorganizați, fără arme și fără ranițe, pe șoseaua de la Artenay spre Chartres, nu era cu mult mai bună. În cursul urmăririi de la 5 decembrie și după aceea nu s-au făcut nici un fel de capturări; dar atunci cînd o armată se destramă, este imposibil ca soldații ei să nu fie luați prizonieri în masă de o cavalerie activă și numeroasă cum știm că e cea prusiană. Aici, cu indulgență fie zis, ceva nu corespunde adevărului. Dezghețul nu constituie o scuză; el a început aproximativ pe data de 9, așa că în cele 4—5 zile anterioare, cînd drumurile și țarinele înghețate erau încă practicabile, ar mai fi fost timp pentru o urmărire activă. Nu dezghețul oprește înaintarea prusienilor, ci mai degrabă conștiința faptului că forța acestor 90 000 de oameni, care, din cauza pierderilor suferite și a garnizoanelor lăsate în spatele frontului, s-a redus acum la aproximativ 60 000 de oameni, este aproape epuizată. Ei au ajuns aproape la acea limită dincolo de care urmărirea chiar și a unui inamic învins nu mai este indicată. Nu este exclus să se mai întreprindă incursiuni pe scară mare înspre sud, dar este puțin probabil să se mai ocupe noi teritorii. Armata de Loara, care s-a scindat acum în două armate, una sub comanda lui Bourbaki și cealaltă sub comanda lui Chanzy, va avea timp și spațiu suficient pentru a se reorganiza și completa cu batalioane nou formate. Prin faptul că s-a scindat, ea a încetat, ce-i drept, să mai existe ca o armată; dar ea este prima armată franceză din actualul război care a făcut lucrul acesta fără să se acopere de rușine. Probabil că despre cele două armate succesoare ale ei vom mai auzi.

Între timp Prusia dă semne de sleire. Sînt chemați sub arme oameni pînă la 40 de ani și chiar mai în etate, care, potrivit legii, nu mai sînt obligați să presteze serviciu militar după vîrsta de 32 ani. Rezervele instruite din țară sînt epuizate. În ianuarie, recruții — din Germania de nord vreo 90 000 de oameni — vor fi trimiși în Franța. Aceștia sînt, *probabil*, cei 150 000 de oameni despre care auzim vorbindu-se atît de mult, dar care deocamdată nu există încă; cînd ei vor veni, caracterul armatei se va modifica însă în mod substanțial. Pierderile din această campanie sînt îngrozitor de mari și sporesc zi de zi. Acest lucru reiese atît din scrisorile pesimiste sosite de la ostași, cît și din listele celor căzuți. Nu marile bătălii umplu aceste liste, ci micile ciocniri, în care cad cîte unul, doi sau cinci oameni. Subminînd neîncetat for-

țele dușmanului, valurile războiului popular macină, în cele din urmă, cea mai puternică armată, distrugînd-o bucată cu bucată și, ceea ce este mai important, se pare că fără pierderi echivalente de cealaltă parte. Atîta timp cît Parisul rezistă, situația francezilor se îmbunătățește pe zi ce trece, iar nerăbdarea cu care cei de la Versailles așteaptă predarea Parisului constituie cea mai bună dovadă că acest oraș mai poate să devină periculos pentru asediatori.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1824 din 17 decembrie 1870

Însemnări despre război. — XXXII

Acțiunile de luptă care s-au desfășurat săptămîna trecută au arătat cît de just am apreciat noi pozițiile celor două părți beligerante cînd am afirmat că armatele sosite din Metz pe Loara și în Normandia erau în cea mai mare parte prea epuizate pentru a mai ocupa noi teritorii *. De atunci teritoriul ocupat de trupele germane nu s-a extins aproape de loc. Marele duce de Mecklenburg cu bavarezii lui von der Tann (de care nu se poate lipsi frontul, în pofida dezorganizării lor și a lipsei de încălțăminte de care suferă), cu corpul 10 armată și cu diviziile 17 și 22 au urmărit trupele lui Chanzy, care se retrăgeau încet, luptînd încontinuu, de la Beaugency la Blois, de la Blois la Vendôme, Epuisay și mai departe. Chanzy a apărat fiecare poziție oferită de râurile care se varsă dinspre nord în Loara și, cînd corpul 9 (sau cel puțin divizia din Hessen a acestuia), venind de pe malul stîng al fluviului, a învăluit flancul lui drept la Blois, el s-a retras spre Vendôme și a ocupat o poziție pe Loir. El a menținut această poziție la 14 și 15 decembrie împotriva atacurilor inamicului, dar în seara de 15 a părăsit-o și s-a retras încet spre Le Mans, continuînd totuși să țină cu curaj piept inamicului. În ziua de 17 a susținut încă o luptă de ariergardă cu trupele lui von der Tann la Epuisay, unde se întîlnesc drumurile de la Vendôme și Morée spre Saint-Calais, apoi s-a retras, după toate aparențele, fără a mai fi urmărit.

Toată retragerea pare să fi fost executată cu multă prudență. După ce s-a hotărît ca vechea Armată de Loara să fie împărțită în două părți — una din ele, sub comanda lui Bourbaki, urmînd să acționeze la sud de Orléans, iar cealaltă, sub comanda lui Chanzy, în subordinea căruia au trecut și trupele

---

* Vezi volumul de față, pag. 210. — Nota red.

de lângă Le Mans, urmînd să apere Franța de vest, la nord de Loara — Chanzy nu mai avea misiunea să ducă acțiuni militare decisive. Dimpotrivă, el nu putea în mod necesar să aibă alt plan decît acela de a apăra fiecare palmă de pămînt, atîta timp cît acest lucru era posibil fără riscul de a fi atras într-o luptă decisivă, provocînd totodată inamicului pierderi cît mai mari și căutînd ca propriile sale trupe, încă neexperimentate, să se deprindă cu ordinea și cu fermitatea în luptă. Această retragere îl făcea, desigur, să piardă mai mulți oameni decît inamicul, mai ales dintre cei care rămîneau mereu în urmă, dar aceștia erau oamenii cei mai mediocri din batalioanele sale, și el putea s-o scoată foarte bine la capăt și fără ei. Chanzy susținea moralul trupelor sale și totodată continua să înspire inamicului acel respect față de trupele republicane pe care Armata de Loara și-l cucerise deja. În felul acesta putea fi curînd atins punctul în care următorii, slăbiți de pierderile pricinuite de lupte, de boli și de faptul că trebuiau lăsate în urmă detașamente care să asigure căile de aprovizionare, să se vadă nevoiți să renunțe la urmărirea sau, la rîndul lor, să se expună riscului unei înfrîngerii. Se pare că acest punct a fost Le Mans; acolo existau două centre de instrucție, la Yvré L'Evêque și la Conlie, cu un număr oarecare de trupe în diferite stadii de organizare și de echipare; în orice caz însă se găseau acolo mai multe batalioane organizate decît avea nevoie Chanzy pentru a respinge orice atac al lui Meklenburg. Acest lucru, pare-se, a fost sesizat de comandantul prusian sau mai degrabă de șeful statului său major, generalul Stosch, care conduce de fapt mișcările armatei marelui duce de Mecklenburg. Și într-adevăr, după ce am aflat că în ziua de 18 corpul 10 nordgerman l-a urmărit pe Chanzy dincolo de Epuisay, auzim acum că generalul Voigts-Rhetz (tocmai comandantul corpului 10) a învins la 21 un detașament francez lângă Monnaie, împingîndu-l dincolo de Notre-Dame d'Oé. Monnaie se află la aproximativ 35 de mile la sud de Epuisay, pe drumul care duce de la Vendôme la Tours, iar Notre-Dame d'Oé este cu cîteva mile mai aproape de Tours. Se pare deci că, după ce au urmărit forțele principale ale lui Chanzy pînă aproape de Le Mans, trupele marelui duce de Mecklenburg, cel puțin în parte, se îndreaptă acum spre Tours, unde, probabil, au și ajuns în momentul de față, dar pe care este puțin probabil că-l vor putea ține ocupat timp mai îndelungat.

Unii critici prusieni au condamnat retragerea excentrică, după bătăliile de la Orléans, a Armatei de Loara, afirmînd

că un asemenea pas greșit francezii puteau să-l facă numai siliți de acțiunile energice ale prințului Frederic Carol, datorită cărora el „le-a rupt centrul”. Sîntem înolinați să credem că vina pentru această retragere excentrică și scindarea armatei în două grupări distincte care i-a urmat trebuie atribuită în mare măsură conducerii greșite a lui d'Aurelle în momentul cînd a primit lovitura inamicului. Dar a mai existat și o altă cauză. Pentru a-și organiza trupele, Franța are nevoie, în primul rînd, de timp și de spațiu, adică de un teritoriu cît mai vast pentru a-și procura mijloacele de organizare — oamenii și materialul de război. Nefiind încă în stare să se angajeze în bătălii decisive, ea trebuie să se străduiască să cedeze cît mai puțin teritoriu inamicului. Întrucît invazia a ajuns acum într-un punct cînd forțele de atac și cele de apărare sînt aproape egale, nu este nevoie ca trupele de apărare să fie concentrate pentru o acțiune decisivă, dimpotrivă, ele pot fi împărțite, fără un risc prea mare, în cîteva grupe mari, care să apere un teritoriu cît mai mare și să opună inamicului, indiferent din ce direcție ar înainta, suficiente forțe pentru a împiedica o ocupație de durată. Cum, pe de o parte, în apropiere de Le Mans se mai află vreo 60 000 de oameni, poate chiar 100 000 (e drept că echipamentul, instruirea și disciplina lor lasă mult de dorit, dar se îmbunătățesc pe zi ce trece), iar pe de altă parte mijloacele pentru echiparea, înarmarea și aprovizionarea lor au fost procurate și concentrate în Franța de vest, ar fi o mare greșală să se renunțe la toate acestea numai pentru că teoria strategică cere ca în condiții normale o armată înfrîntă să se retragă în bloc, ceea ce, în cazul de față, s-ar fi putut obține doar dacă armata s-ar fi îndreptat spre sud, lăsînd vestul fără apărare. Dimpotrivă, în taberele de lingă Le Mans se găsește tot ce este necesar pentru ca, după oarecare timp, noua Armată de vest să devină chiar mai puternică decît vechea Armată de Loara, în timp ce tot sudul caută să procure întăriri pentru trupele lui Bourbaki. Astfel, ceea ce la prima vedere pare o greșală a fost de fapt o măsură absolut justă și necesară, care nu exclude nicidecum posibilitatea ca mai tirziu toate trupele franceze să întreprindă în comun lupte decisive.

Importanța orașului Tours constă în aceea că este cel mai vestic nod de cale ferată dintre nord-vestul și sudul Franței. Dacă prusienii reușesc să țină acest oraș vreme mai îndelungată, Chanzy nu va mai avea nici o comunicație feroviară nici cu guvernul din Bordeaux și nici cu Bourbaki

la Bourges. Dar cu forțele de care dispun în momentul de față prusienii nu au nici o șansă să țină vreme îndelungată orașul Tours. S-ar putea ca situația lor acolo să fie mai șubredă decât cea a lui von der Tann la Orléans la începutul lunii noiembrie. Pierderea temporară a orașului Tours, deși neplăcută, va trebui totuși suportată.

Despre celelalte trupe germane avem puține știri. Prințul Frederic Carol cu corpul 3 și, poate, și cu jumătate din corpul 9 au dispărut complet din raza noastră vizuală, ceea ce nu prea pledează pentru forța sa ofensivă. Rolul trupelor lui Manteuffel se reduce la acela al unei uriașe coloane mobile de rechiziții; după cât se pare, el nu este în stare să ocupe în mod durabil noi teritorii dincolo de Rouen. În jurul lui Werder au loc pretutindeni acțiuni de guerillă; el își poate menține poziția la Dijon numai cu prețul unei activități neîntrerupte, iar acum și-a dat seama că trebuie să încercuiască și Langres dacă vrea să-și asigure spatele frontului. De unde să ia trupele necesare în acest scop nu putem ști; el însuși nu are trupe disponibile, iar Landwehrul din împrejurimile Belfortului și din Alsacia are și așa destule de făcut. Astfel pretutindeni forțele sînt aproape egale. Acum începe, așadar, o întrecere care din ei să primească mai multe întăriri, dar în această întrecere Franța are în prezent șanse cu mult mai mari decât în urmă cu trei luni. Dacă am fi siguri că Parisul va rezista pînă la sfîrșitul lunii februarie, aproape că ne-ar veni să credem că Franța va cîștiga întrecerea.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1829 din 23 decembrie 1870

Situația trupelor germane în Franța

În Germania încep să se facă simțite pierderile suferite în acest război. Prima armată de invazie care cuprindea toate trupele de linie din Germania de nord și de sud avea un efectiv de aproximativ 640 000 de oameni. Două luni de campanie au topit în așa măsură această armată, încît a fost nevoie să se trimită pe front primele întăriri formate din batalioane și escadroane de rezervă-instrucție, reprezentînd aproape o treime din efectivul ei inițial. Ele au sosit acolo pe la sfîrșitul lunii septembrie și începutul lunii octombrie, și deși se pare că numărau vreo 200 000 de oameni, batalioanele de cîmp nu au reușit nici pe departe să-și completeze efectivul lor inițial de 1 000 de oameni pe care l-a avut fiecare batalion. Batalioanele de la Paris numărau cîte 700—800 de oameni, iar cele de la Metz erau încă și mai slabe. Bolile și luptele au continuat să decimeze trupele, așa că atunci cînd prințul Frederic Carol a ajuns la Loara, efectivul celor trei corpuri ale sale se topise la mai puțin de jumătate, adică, în medie, la vreo 450 de oameni de batalion. Luptele din cursul acestei luni, precum și vremea aspră, schimbătoare au fost greu suportate de trupele din fața Parisului cît și de armatele care acopereau asediul, astfel încît în prezent, în medie, fiecare batalion, fără îndoială, abia dacă numără 400 de oameni. La începutul lunii ianuarie, după trei luni de instrucție, recruții contingentului 1870 vor fi îndeajuns de pregătiți pentru a fi trimiși pe front. Numărul lor se ridică la vreo 110 000 de oameni, revînd mai puțin de 300 de oameni de batalion. Aflăm acum că o parte dintre ei au și trecut prin Nancy și că zilnic sosesc noi trupe; prin urmare, în curînd batalioanele vor număra iarăși aproximativ 650 de oameni. Dacă într-adevăr toți ceilalți tineri disponibili neinștruiți (Ersatzrezerve) au fost in-

struiți, cum este de presupus după diferite indicii, împreună cu recruții înrolați reglementar, atunci fiecare batalion ar primi cu vreo 100 de oameni în plus, revenind câte 750 de oameni de batalion. Această cifră ar constitui cam trei sferturi din cea inițială și ar reprezenta o armată de 480 000 de soldați apti de luptă, față de 1 000 000, cîți au fost trimiși pe front din Germania. Așadar, în mai puțin de patru luni, mai bine de jumătate din soldații care au părăsit Germania în regimentele de linie sau au fost repartizați ulterior acestora au căzut pe cîmpul de luptă, au fost răniți sau au rămas invalizi. Cui i se pare aceasta un lucru de necrezut, n-are decît să facă o comparație cu pierderile suferite în campaniile anterioare, de pildă cu cele din 1813 și 1814, ținînd seama și de faptul că neîntreruptele marșuri, lungi și rapide, ale prusienilor din timpul acestui război au avut un efect distrugător asupra trupelor lor.

Pînă acum ne-am ocupat numai de trupele de linie. În afară de acestea a pornit spre Franța aproape întregul Landwehr. Inițial, batalioanele de gardă ale Landwehrului aveau cîte 800 de oameni iar celelalte batalioane cîte 500 de oameni ; treptat ele au ajuns însă să numere aproximativ 1 000 de oameni, ceea ce ar reprezenta în total 240 000 de oameni, inclusiv cavaleria și artileria. Aceste trupe se și află în cea mai mare parte de cîtva timp în Franța, pentru a menține comunicațiile, a încercui fortărețele etc. Dar nici pentru asta nu sînt suficiente. De aceea s-a trecut acum la formarea a încă patru divizii din Landwehr (probabil prin formarea unui batalion trei în fiecare regiment din Landwehr), care să cuprindă cel puțin 50 de batalioane, sau 50 000 de oameni. Toate aceste trupe urmează să fie trimise acum în Franța ; trupele care au mai rămas pînă acum în Germania pentru a supraveghea prizonierii francezi urmează să fie acum în locuite cu „batalioane de garnizoană“, nou formate. Nu putem spune precis cum vor fi acestea organizate pînă nu vom cunoaște textul exact al ordinului cu privire la organizarea lor, despre care am luat doar cunoștință dintr-un comunicat telegrafic. Dar dacă, după cum sîntem informați, cele patru divizii noi din Landwehr vor putea fi formate numai chemînd sub arme oameni de 40 de ani și chiar mai mult, ce alți soldați instruiți mai rămîn atunci pentru batalioanele de garnizoană decît oameni între 40 și 50 de ani ? Nu încapе îndoială că aceste măsuri vor duce la epuizarea totală a rezervei de

oameni instruiți a Germaniei, precum și a unui întreg contingent de recruți.

Trupele din Landwehr aflate în Franța au la activul lor mult mai puține marșuri, bivacuiri și acțiuni de luptă decât trupele de linie. De cele mai multe ori, ele au avut condiții acceptabile de încartiruire, mîncare destul de bună și un serviciu relativ ușor, astfel încît pierderile lor totale se ridică la aproximativ 40 000 de morți și răniți. Incluzînd batalioanele nou formate în prezent, efectivul lor trebuie apreciat la 250 000 de oameni. Nu se poate însă spune precis cît de repede, ba chiar dacă în general toate aceste trupe vor deveni disponibile pentru front. A aprecia că în următoarele două luni efectivul Landwehrului aflat în Franța va număra 200 000 de oameni înseamnă a-l supraestima.

Rezultă deci că în a doua jumătate a lunii ianuarie trupele de linie împreună cu cele din Landwehr vor avea sub arme în Franța 650 000—680 000 de oameni, dintre care 150 000—200 000 sînt în momentul de față în drum spre Franța sau se pregătesc de plecare. Dar aceste forțe vor fi foarte deosebite de cele de pînă acum. Exact jumătate din batalioanele de linie se vor compune din soldați fără experiență, tineri de 20—21 de ani, vîrstă la care greutățile unei campanii pe vreme de iarnă au repercusiuni deosebit de puternice asupra organismului. Acești oameni vor umple în curînd spitalele, așa că efectivul batalioanelor va scădea din nou. Pe de altă parte Landwehrul se compune tot mai mult din oameni de peste 32 de ani, deci din oameni aproape fără excepție căsătoriți și capi de familie, care pe deasupra au atins o vîrstă cînd viața de tabără în cîmp deschis, pe vreme friguroasă sau umedă, cu siguranță că va provoca fără întîrziere tuturor reumatisme. Fără îndoială că, din cauza teritoriului întins pe care-l va avea sub supravegherea lui, cea mai mare parte din Landwehr va trebui să efectueze un număr mai mare de marșuri și să dea mai multe lupte decît pînă acum. Prin urmare, limita vîrstei medii a soldaților din trupele de linie va fi considerabil mai joasă, cea a soldaților din Landwehr considerabil mai înaintată decît pînă acum. Recruții trimiși în trupele de linie abia dacă au avut timpul necesar pentru instruirea și disciplinarea lor; noile întăriri chemate sub arme pentru Landwehr au avut tot timpul să le uite pe ambele. Astfel armata germană primește elemente care, în ceea ce privește calitatea lor, se aseamănă într-o măsură mai mare decît pînă acum cu trupele franceze de recruți, cărora li se

opun; prusienii au, este drept, avantajul că aceste elemente sînt absorbite de cadrele puternice și hotărîte ale vechii armate.

Ce rezerve mai rămîn în Prusia? Recruții care împlinesc în 1871 20 de ani și bărbații mai vîrstnici din Ersatzrezerven. Aceștia din urmă sînt cu toții neinstruiți, cei mai mulți căsătoriți și la o vîrstă cînd oamenii sînt puțin înclinați sau nu prea mai sînt în stare să se mai complacă în rolul de soldați. Înrolarea acestor oameni, care de mult s-au obișnuit să considere apartenența lor la armată ca ceva pur nominal, riscă să se bucure de foarte puțină popularitate. De și mai puțină popularitate s-ar bucura înrolarea unor oameni valizi care, dintr-un motiv sau altul, au scăpat în general de serviciul militar. La un război cu un caracter net de apărare, toți acești oameni ar participa fără ezitare, nu însă la un război de cotropire, și încă într-un moment cînd succesul acestei politici de cuceriri devine îndoielnic. Un război de cotropire cu șanse schimbătoare nu poate fi dus mult timp cu o armată formată mai ales din oameni căsătoriți; nu se poate ca o înfrîngere simțitoare sau două să nu demoralizeze trupe avînd o asemenea misiune. Cu cît mai mult prelungirea războiului transformă în realitate armata prusiană într-un „popor înarmat”, cu atît mai puțin capabilă devine aceasta pentru un război de cotropire. Oricît s-ar agita filistinii germani pentru Alsacia și Lorena, este cert că de dragul cuceririi acestor ținuturi Germania nu ar accepta toate lipsurile, dezorganizarea socială și reducerea producției naționale pe care Franța le suportă de bunăvoie pentru apărarea sa. Filistinul german, odată vîrît într-o uniformă și trimis pe front, se va dezmetici repede pe un cîmp de luptă francez sau într-un bivuac rece. Și pînă la urmă poate că va fi mai bine dacă realmente cele două națiuni vor sta față în față înarmate.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1830 din 24 decembrie 1870

Însemnări despre război. — XXXIII

Crăciunul a marcat începutul adevăratului asediu al Parisului. Pînă la această dată, totul s-a redus la o împresurare a uriașei fortărețe. E drept că se amenajaseră pozițiile pentru tunuri grele de asediu și un parc de asediu, dar nici o baterie nu fusese instalată în poziție, nu se prevăzuseră ambrazuri și nu se trăsese nici un foc. Toate aceste preparative se făcuseră pe frontul de sud și de sud-vest. Pe celelalte fronturi se amenajaseră, de asemenea, parapete, dar ele păreau a fi destinate numai apărării, pentru a împiedica ieșirile și pentru a proteja infanteria și artileria de cîmp a asediatorilor. Aceste întărituri se găseau, desigur, la o distanță mult mai mare de forturile Parisului decît cea obișnuită a bateriilor de asediu; între ele și forturi se afla o fișie lată neutră pe care puteau avea loc ieșiri. După ce ieșirea de mare anvergură a lui Trochu de la 30 noiembrie, a fost respinsă, el încă a mai rămas stăpîn asupra unei părți din această fișie neutră, la est de Paris, mai ales asupra platoului Avron din fața fortului Rosny, pe care a început să-l întărească. N-am putea preciza cînd a început s-o facă; se menționează însă că la 17 decembrie atît Mont Avron cît și înălțimile de la Varennes (în cotul pe care-l face Marna) erau întărite și înzestrate cu baterii grele.

Abstracție făcînd de cîteva redute avansate pe frontul de sud, în apropiere de Vitry și Villejuif, după cît se pare lipsite de importanță, aceasta este prima încercare în stil mare a apărătorilor de a-și extinde pozițiile cu ajutorul contraaproșelor. Este cazul să facem o comparație cu Sevastopolul. La mai bine de 4 luni după ce aliații săpaseră tranșee, către sfîrșitul lunii februarie 1855, la capătul unei ierni de suferințe îngrozitoare pentru asediatori, Tottleben a început să amenajeze redute avansate, și anume la o distanță

considerabilă pentru acea vreme de liniile sale. La 23 februarie amenajase reduta Selenginsk, la o depărtare de 1 100 de iarzi de fortificațiile principale; în aceeași zi, un atac al aliaților împotriva acestor fortificații a dat greș. La 1 martie a fost terminată o altă redută (Woljnsk), și mai înaintată, la o depărtare de 1 450 de iarzi de fortificații. Aceste două redute au fost numite de aliați „ouvrages blancs” *. La 12 martie a fost terminată luneta Kamciatka, aflată la 800 de iarzi de fortificații, denumită de aliați „mamelon vert” **. În fața tuturor acestor redute au fost săpate tranșee. La 22 martie a fost respins un asalt. Toate aceste redute, precum și o alta, situată pe partea dreaptă a „colinei verzi”, numită „quarry” ***, au fost terminate și legate între ele printr-un drum acoperit. În tot cursul lunilor aprilie și mai, aliații au încercat zadarnic să recucerească terenul protejat de aceste lucrări întărite. Ei au fost nevoiți să se apropie de ele cu aproșe de asediu în toată regula și abia la 7 iunie, după ce sosiseră întăriri importante, au putut să le ia cu asalt. Astfel, căderea Sevastopolului a întârziat cu 3 luni din cauza redutelor avansate, deși erau supuse loviturilor celor mai puternice tunuri navale de pe atunci.

În comparație cu aceasta, apărarea Mont Avronului este lamentabilă. La 17 decembrie, după ce francezii avuseseră la dispoziție peste 14 zile pentru construirea redutelor, pozițiile bateriilor erau gata. Între timp, asediatorii primiseră artilerie de asediu, în majoritate tunuri vechi care mai fuseseră folosite și la alte asedii. La 22, pozițiile bateriilor îndreptate împotriva Mont Avronului erau gata, dar nu s-a întreprins nici o acțiune pînă ce nu a trecut pericolul oricărei ieșiri masive din partea francezilor. La 26, tabăra armatei Parisului de lângă Drancy a fost ridicată. La 27, bateriile germane au deschis apoi focul, care a continuat la 28 și 29. Focul fortificațiilor franceze a fost curînd redus la tăcere. La 29 decembrie s-a renunțat la redute deoarece, după cum anunță comunicatul oficial francez, nu existau cazemate pentru protecția garnizoanei. Apărarea a fost, fără îndoială, slabă și justificarea ei și mai slabă. Principala greșeală se pare că rezidă în felul în care au fost construite redutele. Din toate relatările trebuie să tragem concluzia că pe Mont Avron nu exista nici o singură redută închisă, ci numai am-

* — „redute albe”. — *Nota trad.*

** — „colina verde”. — *Nota trad.*

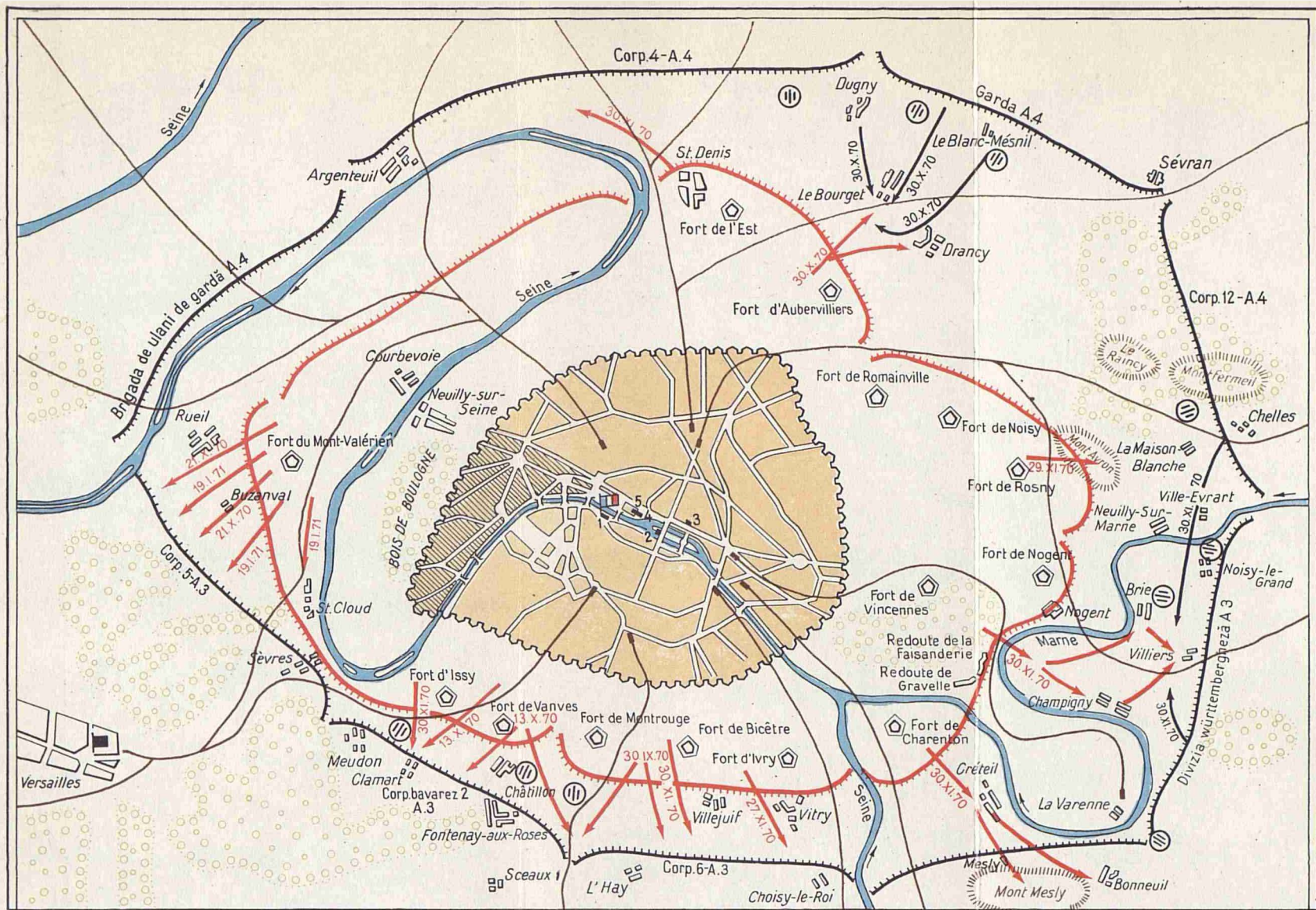
*** — „cariera de piatră”. — *Nota trad.*

plasamente pentru baterii fără acoperire în spate și chiar fără protecție eficace pe flanc. În plus, aceste baterii par să fi fost îndreptate într-o singură direcție, spre sud sau sud-est, cu toate că în imediata apropiere, spre nord-est, se aflau înălțimile de la Raincy și Montfermeil, amplasamente cât se poate de bune pentru bateriile îndreptate împotriva Avronului. Asediatorii au folosit această împrejurare favorabilă pentru a înconjura Avronul cu baterii dispuse în semicerc care i-au redus în curînd la tăcere focul, punînd garnizoana pe fugă. Cum se explică însă că garnizoana a fost lăsată fără nici un fel de protecție? Gerul nu poate fi o scuză decît pe jumătate, deoarece francezii avuseseră destul timp; ceea ce au reușit să facă rușii într-o iarnă în Crimeea, pe un teren stîncos, ar fi fost posibil și în acest decembrie în fața Parisului. Artileria folosită împotriva Avronului a fost, desigur, mult mai eficace decît cea a aliaților în fața Sevastopolului; era însă aceeași artilerie care a fost folosită împotriva redutelor de la „Düppel”¹¹⁶, redute de cîmp și ele, dar acestea au rezistat 3 săptămîni. Este de presupus că infanteria garnizoanei a fugit și a lăsat artileria fără apărare. Se prea poate să fi fost așa, dar aceasta nu constituie o scuză pentru geniștii care au construit aceste redute. Judecînd după aceste realizări, corpul de geniști din Paris se prezintă destul de prost.

Rapida înfrîngere de la Mont Avron le-a deschis asediatorilor pofta pentru alte asemenea succese. Ei au deschis focul asupra forturilor din est, în special asupra forturilor Noisy, Rosny și Nogent. După un bombardament de două zile, aceste forturi aproape că au fost reduse la tăcere. Nu știm ce urmează să se mai întreprindă împotriva lor; de asemenea, n-am auzit să se fi tras dindărătul întăriturilor construite pe porțiunea dintre aceste forturi. Putem fi siguri însă că asediatorii fac tot ce le stă în putință pentru a-și împinge cît mai înainte aproșele lor, fie chiar și primitive, de aceste forturi și a-și asigura o poziție trainică pe Mont Avron. Nu ne-am mira dacă, în pofida vremii proaste, ar avea mai mult succes decît francezii.

Dar cum se răsfrîng toate acestea asupra desfășurării asediului? Dacă aceste trei forturi ar cădea în mîinile prusienilor, aceasta ar însemna, fără îndoială, un succes important, care le-ar da posibilitatea să-și aducă bateriile pînă la o distanță de 3 000—4 000 de iarzi de fortificații. Dar nu este absolut inevitabil ca forturile să cadă atît de curînd, căci toate

ASEDIUL PARISULUI (19 septembrie 1870—28 ianuarie 1871)

- Dispunerea trupelor prusiene
- Direcția deplasării trupelor prusiene
- Locurile de concentrare ale artileriei prusiene
- Cartierul general al trupelor prusiene
- Cartiere ocupate de armatele prusiene 1-III. 1871

- Dispunerea trupelor franceze
- Direcția deplasării trupelor franceze
- Cartierul general al trupelor franceze

- Explicarea cifrelor:
- 1 Ministerul de război
  - 2 Palatul de justiție
  - 3 Primăria (Hôtel de Ville)
  - 4 Luvrul
  - 5 Tuileries

A.3, A.4 = Armate

au cazemate sigure împotriva bombelor pentru garnizoanele lor, iar pînă în prezent asediatorii nu au primit încă mortiere ghintuite, din care în genere nu posedă prea multe. Aceste mortiere sînt singura piesă de artilerie care poate distruge în foarte scurt timp adăposturi rezistente la bombe; vechile mortiere nu dețin rezultate deosebit de rapide pentru că le lipsește precizia la tragere, iar piesele de 24 de pfunzi (cu grenade de 64 de pfunzi) nu au un unghi de înălțare destul de mare pentru a executa o tragere curbă eficace. Dacă focul acestor forturi a fost în aparență redus la tăcere, aceasta nu înseamnă decît că bateriile au fost puse la adăpost, pentru a fi gata pregătite să respingă un atac vijelios. Este drept că bateriile prusiene pot distruge parapetele înălțiturilor, dar aceasta încă nu ar însemna că s-a produs o breșă. Pentru a străpunge cu un foc indirect zidurile foarte bine apărate ale escarpelor, bateriile ar trebui amplasate la o distanță de cel mult 1 000 de iarzi de forturi, ceea ce nu este posibil decît cu ajutorul unor paralele regulate și al unor aproșe. Procedeu „rapid” în cazul unui asediu, despre care prusienii fac atîta caz, constă doar în a reduce la tăcere focul inamic de la o distanță mai mare, astfel încît amenajarea aproșelor să fie mai puțin primejdioasă și să necesite mai puțin timp; urmează apoi un bombardament violent și crearea unei breșe în fortificații prin foc indirect. Dacă toate acestea nu provoacă predarea — și în cazul forturilor Parisului nu văd cum ar fi posibil acest lucru —, nu rămîne altceva de făcut decît să se sape aproșe în modul obișnuit, cît mai aproape de glacis, și să se încerce un atac vijelios. Atacul de la Düppel a fost întreprins după ce aproșele înaintaseră pînă la aproximativ 250 de iarzi de redutele distruse, iar la Strasbourg șanțurile de pătrundere au fost săpate după vechea metodă, pînă la creasta glacisului și chiar dincolo de acesta.

Este cazul să repetăm cele subliniate în atîtea rînduri în coloanele acestui ziar: apărarea Parisului trebuie să fie și activă, nu numai pasivă. Niciodată nu a existat un moment mai favorabil pentru ieșiri ca acum. În prezent nu poate fi vorba de a străpunge liniile inamice, ci doar de a primi lupta locală impusă asediaților de către asediatorii. Faptul că asediatorii pot, aproape în orice condiții, să întrecă într-un punct dat focul asediaților este o lege veche și incontestabilă; dacă asediații nu anihilează acest dezavantaj inevitabil prin ieșiri

active, îndrăznețe și energice, atunci ei renunță la șansa lor cea mai mare. Se pretinde că trupele din Paris sînt descurajate; ele nu au însă nici un motiv să-și piardă curajul. Se poate să-și fi pierdut încrederea în comandanții lor — asta este cu totul altceva; atîta timp cît Trochu persistă în inactivitatea lui, acest lucru ar fi absolut îndreptățit.

Vrem să mai spunem cîteva cuvinte cu privire la ipoteza plină de duh a unora, potrivit căreia, după căderea Parisului, Trochu ar avea intenția să se retragă cu trupele sale în peninsula fortificată Mont Valérien, pe care s-o folosească drept citadelă. Această supoziție adînc cugetată a fost fabricată de cîteva trîntori hiperdeștepți, ofițeri la statul-major din Versailles și se întemeiază mai ales pe traficul intens dintre Paris și această peninsulă. Strașnic de inteligent ar fi generalul care și-ar ridica o citadelă pe o peninsulă joasă, plină de aluviuni, dominată din toate părțile de înălțimi de pe care tabăra trupelor sale s-ar prezenta ochiului ca o panoramă și, în consecința, ar putea fi foarte ușor bombardată. Dar de cînd există marele stat-major prusian își fac acolo veacul bărbați cu o nemaipomenită ascuțime de spirit. După părerea lor, este întotdeauna foarte probabil ca inamicul să facă lucrurile cele mai puțin probabile. În limba germană se spune despre asemenea oameni ca „aud cum crește iarba”. Oricine s-a ocupat de literatura militară prusiană trebuie să fi dat peste acest gen de oameni; singurul lucru de mirare este că se mai găsesc încă naivi care să le dea crezare.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1841 din 6 ianuarie 1871

Însemnări despre război. — XXXIV

Cu toate că s-au dat multe lupte de cînd ne-am ocupat ultima dată de situația din provincie * a ambelor părți beligerante, aproape că ea nu s-a schimbat. Aceasta confirmă justetea părerii noastre că în momentul de față forțele celor două părți sînt aproape egale.

Armata de vest a lui Chanzy își menține poziția din fața orașului Le Mans; armata lui Mecklenburg i se opune pe o linie care se întinde de la Blois prin Vendôme pînă la Verneuil. În apropiere de Vendôme s-au dat cîteva lupte izolate, dar în situația celor două armate nu a intervenit nici o schimbare. Între timp, Chanzy a concentrat toți oamenii instruiți și înarmați din tabăra de la Conlie, care a fost desființată. Se comunică că el a întărit puternic o poziție în jurul orașului Le Mans, ca punct de sprijin în cazul unei retrageri, și ne putem aștepta că va porni o nouă ofensivă. Faptul că d-l Gambetta a plecat la 5 ianuarie din Bordeaux îndreptîndu-se spre Le Mans, pare să confirme acest lucru. Despre efectivul real și organizarea trupelor lui Chanzy știm doar că, înainte de retragerea lui spre Le Mans, el avea trei corpuri de armată. Nici despre trupele care i se opun direct nu avem informații mai ample; trupele lui Mecklenburg și armata prințului Frederic Carol s-au contopit într-atît, încît ordine de bataille **, așa cum a existat la început, și-a pierdut orice valabilitate. Trebuie să le considerăm ca formînd o *singură* armată, ceea ce, de altfel, este o realitate de cînd Frederic Carol deține comanda asupra ambelor; singura deosebire constă în faptul că Mecklenburg comandă trupele

* Vezi volumul de față, pag. 224—227. — *Nota red.*

** — ordinea de bătaie. — *Nota trad.*

dispuse à cheval * pe Loara cu frontul orientat spre vest, în timp ce prințul comandă nemijlocit trupele care se află de-a lungul Loarei, de la Blois la Gien, cu frontul îndreptat spre sud și care îl supraveghează pe Bourbaki. Aceste două armate numără în total 10 divizii de infanterie și 3 de cavalerie; ele au lăsat însă detașamente însemnate pe linia de comunicație de la Commercy prin Troyes, pînă la Loara, care le ajung treptat din urmă pe măsură ce sînt înlocuite de trupele din Landwehr sosite recent.

La 11 decembrie, prințul Frederic Carol a sosit la Briare cu intenția de a înainta spre Nevers pentru a învălui aripa dreaptă a lui Bourbaki și a-i tăia comunicațiile directe cu trupele care acționează împotriva lui Werder. De curînd am aflat însă că, fiind încunoștințat de rezistența energică și neașteptată pe care Mecklenburg a întîmpinat-o din partea lui Chanzy, el a renunțat de îndată la planul său și s-a întors cu cea mai mare parte a trupelor sale în direcția orașului Tours, în fața căruia trupele sale au ajuns, dar în care n-au intrat niciodată. Vedem deci că retragerea judicioasă și curajoasă a lui Chanzy a asigurat nu numai securitatea lui, dar și a lui Bourbaki, care, fără îndoială, se mai află în împrejurimile localităților Bourges și Nevers. Dacă, așa cum s-a presupus, acesta s-ar fi îndreptat spre est împotriva lui Werder sau cu scopul de a intercepta linia de comunicație prusiană, nu se putea să nu fi auzit despre el. După toate probabilitățile, el își reorganizează și își completează armata, și, dacă Chanzy va trece la ofensivă, cu siguranță că se va vorbi și despre el.

La nord de Sena, Manteuffel cu corpul 1 armată menține Rouenul și împrejurimile lui, iar corpul 8 l-a trimis în Picardia. Acest din urmă corp a trecut prin momente grele. Generalul Faidherbe nu prea dă răgaz Armatei sale de nord. În cele trei departamente din partea cea mai de nord a Franței, între Somme și granița belgiană, se află vreo 20 de fortărețe de diferite mărimi; deși în prezent nu mai sînt de nici un folos în cazul unui atac masiv dinspre Belgia, ele formează, totuși, în cazul de față o bază de operații foarte binevenită și aproape inatacabilă. Cînd Vauban a conceput cu aproape 200 de ani în urmă planul acestui triplu cordon de fortărețe, el nu a bănuțit, desigur, că ele vor servi armatei franceze drept uriașă tabără fortificată — un fel de patru-

* — pe ambele maluri. — *Nota trad.*

later multiplicat — împotriva unui inamic venind din inima Franței. Dar așa stau lucrurile, și oricît de mic ar fi acest teritoriu, pentru moment el este inexpugnabil; totodată, această regiune este foarte importantă datorită resurselor sale industriale și marii densități a populației. Silit, în urma luptei de la Villers-Bretonneux (27 noiembrie) ¹¹⁶, să se retragă în acest loc sigur, Faidherbe și-a reorganizat și și-a completat armata; către sfîrșitul lunii decembrie, el s-a îndreptat din nou spre Amiens și în ziua de 23 a dat o bătălie nedecisă cu Manteuffel pe riul Hallue. În această bătălie, el a avut la dispoziție patru divizii (după datele lui, 35 000 de oameni) împotriva a două divizii din corpul 8 prusian (după datele prusiene, 24 000 de oameni). Faptul că, în condițiile unui asemenea raport de forțe, el a putut ține piept unui general atît de celebru ca von Goeben dovedește că gărzile sale mobile și recruții săi fac progrese. Din cauza gerului, a deficiențelor intendenței și convoaielor sale, cum pretinde el, dar probabil și din cauză că nu era încredințat că trupele sale vor îndura încă o zi de lupte grele, el s-a retras aproape nestingherit dincolo de riul Scarpe. Von Goeben l-a urmărit și, lăsînd pe loc cea mai mare parte a diviziei 16 pentru a menține comunicațiile și pentru a împresura fortăreața Péronne, a înaintat spre Bapaume și chiar dincolo de acest oraș numai cu divizia 15 și cu detașamentele mobile (care aveau cel mult efectivul unei brigăzi) a prințului Albrecht-junior. Aici s-a ivit un prilej favorabil pentru cele patru divizii ale lui Faidherbe. Fără să ezite o clipă, ele au părăsit pozițiile lor acoperite și i-au atacat pe prusieni. După o luptă preliminară în ziua de 2 ianuarie, forțele principale ale ambelor părți au angajat a doua zi o bătălie în fața orașului Bapaume. Rapoartele clare ale lui Faidherbe, superioritatea numerică netă a francezilor (opt brigăzi, sau cel puțin 33 000 de oameni, împotriva a trei brigăzi prusiene, sau 16 000—18 000 de oameni, dacă ne ghidăm după datele de mai sus referitoare la cele două armate), în sfîrșit, limbajul evaziv al lui Manteuffel nu lasă nici o îndoială asupra faptului că în această bătălie francezii au ieșit învingători. În plus, fanfaronadele lui Manteuffel sînt arhicunoscute în Germania, unde fiecare își amintește că, în calitate de guvernator al Schleswigului, făcînd aluzie la statura sa destul de înaltă, el a spus că este gata „să acopere cu trupul său cele șapte picioare cît măsoară teritoriul țării”. Dintre toate rapoartele prusiene, cele ale lui Manteuffel, chiar și după ce au fost cenzurate la

Versailles, sînt fără doar și poate cel mai puțin demne de crezare. Pe de altă parte, Faidherbe nu a exploatat succesul său, ci s-a retras după bătălie într-un sat situat la cîteva mile în spatele cîmpului de luptă, astfel încît Péronne nu a fost despresurat, și, după cum s-a mai arătat în paginile acestui ziar, prusienii au fost cei care au cules toate roadele acestei lupte. Nu este cu puțință să iei în serios scuzele invocate de Faidherbe pentru a-și justifica retragerea. Dar, indiferent ce motive ar fi avut, dacă cu trupele sale nu poate face mai mult decît să înfrîngă trei brigăzi prusiene și apoi să se retragă, el nu va despresura Parisul.

Între timp, Manteuffel așteaptă să primească întăriri importante. Divizia 14 (Kamecke) a corpului 7, după ce a ocupat Montmédy și Mézières, se apropie de raionul lui de acțiuni militare însoțită de un parc de asediu. Lupta de lîngă Guise pare să fie una din etapele în calea acestei înaintări; Guise se află pe drumul care leagă Mézières direct de Péronne, care va fi, probabil, următoarea fortăreață supusă unui bombardament. După Péronne va urma, probabil, Cambrai, dacă prusienilor toate le vor merge în plin.

În sud-est, începînd din 27 decembrie, cînd a evacuat Dijonul, Werder s-a retras fără întrerupere. Abia după o bună bucată de timp, germanii au pomenit în treacăt acest lucru, dar prusienii au continuat să tacă chitic; știrea a fost strecurată într-un colțisor al lui „Karlsruher Zeitung”¹¹⁷ unde să nu bată la ochi. În ziua de 31, după o mică încăierare, el a evacuat și localitatea Gray, iar acum acoperă asediul Belfortului în apropiere de Vesoul. Armata din Lyon, de sub comanda lui Crémier (care, cîcă, ar fi un ofițer hanovrez emigrat), îl urmărește pe Werder, iar Garibaldi acționează, pare-se, mai la vest, împotriva principalei linii de comunicații prusiene. Werder, care, după cum se spune, așteaptă o întărire de 36 000 de oameni, se va afla la Vesoul în destulă siguranță, în schimb linia de comunicații pare a fi periclitată. Aflăm acum că generalul Zastrow, comandantul corpului 7, a fost trimis acolo și a stabilit legătura cu Werder. Dacă nu va primi o cu totul altă misiune, atunci el va avea comanda asupra diviziei 13, înlocuită la Metz de Landwehr, dispunînd, totodată, și de alte forțe pentru acțiuni de luptă. Unul dintre batalioanele sale a fost, pare-se, atacat și zdrobit lîngă Saulieu, pe drumul care duce de la Auxerre la Châlon-sur-Saône. Starea comunicațiilor pe liniile secundare de cale ferată (cu excepția liniei principale Nancy-Paris, care este

bine păzită și pînă acum în siguranță) reiese dintr-o corespondență trimisă din Chaumont (Haute-Marne) lui „Kölnische Zeitung”¹¹⁹, în care se arată că pentru a treia oară franciorii au distrus calea ferată dintre Chaumont și Troyes; ultima dată la 24 decembrie ei au scos șinele și le-au pus nefixate la loc, astfel încît un tren care transporta 500 de soldați din Landwehr a sărit de pe linie, în timp ce franciorii au deschis focul din pădure, dar au fost înfrinți. Corespondentul este de părere că aceasta este o faptă nu numai nedemnă, dar chiar „infamă”. La fel cum a exclamat cuiraserul austriac în Ungaria în 1849: „nu sînt acești husari niște ticăloși infami? Văd că port o cuirasă și totuși mă lovesc în obraz”.

Starea acestor linii de comunicații este o problemă de viață și de moarte pentru armata care asediază Parisul. O întrerupere de cîteva zile îi poate dăuna acesteia săptămîni de-a rîndul. Prusienii știu acest lucru și de aceea își concentrează acum întregul lor Landwehr în nord-vestul Franței cu scopul de a fi stăpîni pe o porțiune de teritoriu destul de mare, care să asigure securitatea căilor lor ferate. Căderea orașului Mézières le deschide o a doua linie de cale ferată de la graniță prin Thionville, Mézières și Reims, dar Armata de nord primejduiește această linie din flanc. Poate că pentru despresurarea Parisului cel mai bun lucru ar fi dacă s-ar tăia această linie de comunicații.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1842 din 7 ianuarie 1871

Însemnări despre război. — XXXV

Armatele de oîmp au întreprins două operații care ar putea lesne duce la o criză în mersul războiului. Prima dintre acestea o constituie marșul lui Bourbaki împotriva lui Werder; a doua — marșul prințului Frederic Carol împotriva lui Chanzy.

Zvonul despre marșul lui Bourbaki spre est circulă de aproape o săptămîină, dar el nu s-a deosebit cu nimic de celelalte zvonuri, lansate acum în număr atît de mare. Faptul că un asemenea marș ar fi foarte indicat nu ne îndreptățește să credem că el a avut realmente loc. Acum însă nu ne mai putem îndoi că Bourbaki, împreună cu forțele sale, constînd cel puțin din corpurile 18 și 20 armată, precum și din noul corp 24, a ajuns în partea de est a Franței și a învăluit poziția lui Werder la Vesoul, înaintînd prin Besançon spre Lure, între Vesoul și Belfort. La 9 ianuarie, Werder l-a atacat la Villersexel, în apropiere de Lure; s-a dat o luptă la sfîrșitul căreia ambele părți au pretins că au fost victorioase. După toate probabilitățile, a fost o luptă de ariergardă, cu ajutorul căreia Werder, pare-se, și-a asigurat retragerea. Indiferent cine a cîștigat în această primă ciocnire, peste o zi sau două vor urma, fără îndoială, alte lupte, mult mai importante, care vor provoca o criză ¹¹⁹.

Dacă Bourbaki întreprinde acest marș cu forțe suficiente, adică folosind fiecare om, cal și tun de care nu este absolută nevoie în altă parte, și dacă acest marș este executat cu vigoarea necesară, el ar putea să constituie un punct de cotitură în acest război. Am mai insistat cu alt prilej asupra faptului că linia lungă de comunicație a germanilor este slabă și asupra posibilității ca Parisul să fie despresurat prin-

tr-un atac cu forțe considerabile împotriva acestei linii *. Iată atuurile, și depinde de felul în care se va desfășura jocul ca acest lucru să se realizeze.

Aproape toate trupele de linie din armata care a invadat acum Franța sînt angajate fie în asedierea Parisului, fie în acoperirea acestei asedieri. Din cele 35 de divizii (inclusiv Landwehrul de gardă, care a fost tot timpul folosit ca trupe de linie), 32 au această misiune, 2 divizii sînt la dispoziția lui Werder (3 brigăzi din Baden și una prusiană), iar alta, de sub comanda lui Zastrow, a pornit să i se alăture acestuia. În afară de trupele menționate mai sus, Werder are sub comanda sa cel puțin încă 2 divizii din Landwehr folosite la asediul orașului Belfort și ca garnizoană în fortărețele din Alsacia de sud. Prin urmare, regiunea situată la nord-est de linia care duce de la Mézières prin Laon și Soissons la Paris și de aici prin Auxerre și Châtillon pînă la Huningue, lîngă Basel, cu toate fortărețele ocupate pe care le cuprinde, trebuie păzită pe toată întinderea ei de acea parte a Landwehru-lui care este disponibilă. Și, dacă ținem seama de faptul că în Germania există, în afară de prizonierii de război care trebuie păziți, și fortărețe proprii care au nevoie de garnizoane, că numai 9 corpuri de armată prusiene (și anume cele care existau înainte de 1866) aveau un număr suficient de soldați vechi cu care să se completeze batalioanele Landwehru-lui, în timp ce celelalte corpuri trebuie să mai aștepte cinci ani pînă vor fi în măsură s-o facă, ne putem imagina că forțele disponibile pentru ocuparea acestei părți a Franței nu pot fi prea numeroase. Desigur, acum au fost trimise 18 batalioane de rezervă-instrucție ca garnizoane în fortărețele din Alsacia și Lorena, iar „batalioanele de garnizoană” nou formate urmează să înlocuiască Landwehrul din interiorul Prusiei. Dar, potrivit știrilor din presa germană, formarea acestor batalioane de garnizoană durează. În felul acesta, armata de ocupație va mai fi cîtva timp relativ slabă și abia dacă va fi în stare să supună populația din provinciile păzite de ea.

Împotriva acestei părți a armatei germane se îndreaptă Bourbaki. El a încercat, pare-se, să pătrundă cu trupele sale între Vesoul și Belfort; în felul acesta l-ar izola pe Werder și l-ar putea înfrînge, fiind de unul singur, și l-ar împinge în direcția nord-vest. Cum însă Werder se află, probabil, acum în fața Belfortului și s-a unit cu Tresckow, Bourbaki trebuie să-i înfrîngă pe amîndoi pentru a putea ridica asediul; el ar

* Vezi volumul de față, pag. 241. — *Nota red.*

trebui mai întâi să-i împingă pe asediatori pînă în valea Rinului, pentru a putea apoi să înainteze prin partea de vest a Vosgilor spre Lunéville, unde ar întîlni principala linie de comunicație a germanilor. Distrugerea tunelurilor de cale ferată de lînga Phalsbourg ar bloca o bună bucată de timp legătura cu Strasbourgul; distrugerea nodului de cale ferată Frouard ar bloca linia Saarbrücken-Metz; el ar putea chiar să trimită un detașament mobil la Thionville care să distrugă și acolo calea ferată, tăind astfel ultima linie directă aflată în miinile germanilor. Acest detașament ar putea ori-cînd să se retragă în Luxemburg sau în Belgia și să depună armele; oricum, toate acestea n-ar fi fost în zadar.

Acestea sînt obiectivele pe care trebuie să le urmărească Bourbaki. Faptul că împrejurimile Parisului sînt secătuite, întreruperea legăturii dintre Paris și Germania, chiar și numai timp de cîteva zile, ar avea urmări extrem de grave pentru cei 240 000 de germani aflați în fața Parisului, iar prezența celor 120 000—150 000 de soldați francezi în Lorena va constitui un mijloc mai eficace pentru ridicarea asediului chiar și decît o victorie a lui Chanzy asupra lui Frederic Carol, care n-ar face decît să-l silească pe acesta din urmă să se unească cu trupele asediatoare, unde ar găsi sprijin. Este adevărat, germanii mai au o linie ferată — prin Thionville, Mézières și Reims — la care Bourbaki nu ar putea să ajungă nici cu ajutorul unor detașamente mobile; este însă absolut sigur că în regiunile ocupate ar izbucni o insurecție populară generală, de îndată ce Bourbaki ar reuși să pătrundă în Lorena; este de prisos să arătăm ce primejduit ar fi în acest caz transportul pe cea de-a doua linie ferată. În plus, ca o primă consecință a unui succes al lui Bourbaki, Goeben ar fi silit să se retragă, dînd astfel posibilitate Armatei de nord să taie această linie între Soissons și Mézières.

Considerăm că această mișcare a lui Bourbaki este cea mai importantă și cea mai promițătoare dintre toate acțiunile întreprinse de generalii francezi în acest război. Dar, repetăm, ea trebuie executată în mod corespunzător. Cele mai bune planuri nu au nici o valoare dacă sînt traduse în viață fără energie și cu șovăială. Probabil că nu vom afla nimic precis în legătură cu forțele lui Bourbaki sau cu felul în care el le manevrează pînă cînd luptele lui cu Werder nu vor ajunge la un deznodămînt.

Am fost însă informați că în vederea unei asemenea posibilități corpul de armată al lui Werder va fi reorganizat,

creîndu-se o armată mare — „Armata a cincea”, sub comanda lui Manteuffel, acesta urmînd să predea comanda „Armatei întîii” lui Goeben și să trimită în ajutorul lui Werder corpurile 2, 7 și 14. Din corpul 7, divizia 13, de sub comanda lui Zastrow, a și fost trimisă spre Vesoul; divizia 14 a ocupat tocmai acum Mézières și Rocroi, și de aceea nu poate fi așteptată prea curînd la Vesoul; corpul 14 armată este singurul care a fost tot timpul sub comanda lui Werder (divizia din Baden și regimintele 30 și 34 prusiene de sub comanda lui Goltz); în ceea ce privește corpul 2 armată, care se află în fața Parisului, nu credem că va pleca înainte ca orașul să se predea, deoarece este indispensabil acolo. Dar, chiar dacă ar fi trimis acum, ar sosi abia după bătălia decisivă dintre Werder și Bourbaki. În ceea ce privește alte întăriri pe care să le primească Werder din rezervele presupuse că ar mai exista în Germania, nu trebuie să uităm, în primul rînd, că tot Landwehrul disponibil a și fost trimis sau este pe cale de a fi trimis acum și, în al doilea rînd, că din batalioanele de rezervă-instrucție — singura rezervă care mai există — au fost luați toți soldații instruiți, și de aceea în momentul de față ele dispun doar de cadre ofițerești. Prin urmare, Bourbaki va trebui în orice caz să dea prima și decisiva sa bătălie înainte ca germanii să poată primi întăriri așteptate. Dacă va fi victorios, el va avea avantajul să le poată înfrunta pe rînd, întrucît ele vor sosi treptat și din direcții diferite.

Pe de altă parte, prințul Frederic Carol, în pofida marșului său victorios spre Le Mans, a făcut poate prima greșală de care pot fi învinuiți germanii în acest război atunci cînd, pentru a-și concentra toate forțele împotriva lui Chanzy, i-a lăsat deplină libertate de acțiune lui Bourbaki. Chanzy era, fără îndoială, inamicul său nemijlocit și, în momentul acela, și cel mai periculos. Dar nu în raionul în care se găsește Chanzy se pot obține succese hotărîtoare asupra francezilor. Chanzy a suferit o înfrîngere serioasă¹²⁰, ceea ce în momentul de față pune capăt încercărilor sale în vederea despresurării Parisului. Dar aceasta nu-i răpește deocamdată orice șanse. El se poate retrage, dacă vrea, fie în Bretagne, fie în Calvados. În ambele cazuri, la capătul liniei sale de retragere, el găsește un mare arsenal naval, Brest sau Cherbourg, cu forturi detașate, care îi vor adăposti trupele pînă cînd flota franceză le va putea transporta la sud de Loara sau la nord de Somme. Vestul Franței este, așadar, o regiune unde fran-

cezii pot duce un război în care să pună la grea încercare răbdarea inamicului, alternând acțiunile ofensive cu retragerile, fără a se lăsa provocați să accepte, împotriva voinței lor, o luptă. Nu ne-ar mira dacă Chanzy s-ar fi lăsat convins să pornească lupta la insistențele lui Gambetta, care, după cum se comunică, a plecat la Chanzy și, fără îndoială, l-a determinat să subordoneze considerentele militare celor politice. După eșecul suferit și după pierderea orașului Le Mans, cel mai bun lucru pe care-l putea face Chanzy era să-l împingă pe Frederic Carol cât mai la vest posibil, astfel încât această parte a forțelor prusiene să nu poată intra în acțiune atunci când va începe să se desfășoare marșul lui Bourbaki.

La nord, Faidherbe este, evident, prea slab pentru a întreprinde o acțiune hotărîtoare împotriva lui Goeben. Dat fiind că Chanzy nu poate să-l înfrîngă, pare-se, pe Frederic Carol și astfel să despresoare Parisul, ar fi mai bine dacă s-ar trimite în nord forțe considerabile pentru a-l scoate pe Goeben din Amiens și Rouen și pentru a încerca o înaintare cu toate forțele în direcția liniei ferate Mézières-Paris, mai ales acum, cînd Bourbaki amenință cealaltă linie ferată aflată în mâinile germanilor. Comunicațiile constituie partea cea mai vulnerabilă a poziției unei armate; și, dacă linia din nord, care este atît de mult expusă unui atac din nord, fie la Soissons, fie la Rethel, ar fi serios amenințată exact în momentul în care Bourbaki acționează în partea de sud a Lorenei, n-ar fi exclus să se producă dintr-o dată o panică cumplită la Versailles.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1848 din 14 ianuarie 1871

Însemnări despre război. — XXXVI

De cînd Parisul a fost pentru prima oară de la Sedan incoace serios amenințat de un atac inamic, am subliniat mereu marea tărie a unei capitale fortificate ca Parisul, dar nu am omis niciodată să adăugăm că pentru deplina desfășurare a capacității ei de apărare este necesară o mare armată regulată de apărare, o armată atît de puternică, încît să nu poată fi ținută înăuntrul fortificațiilor, nici împiedicată să acționeze în cîmp deschis, în afara fortăreței, care i-ar servi drept punct de sprijin și, în parte, drept bază de operații.

În condiții normale, o asemenea armată ar exista, bineînțeles, aproape întotdeauna. În cazul că ar fi înfrînte aproape de graniță, armatele franceze s-ar retrage la Paris ca ultimul și principalul lor punct de sprijin; în condiții normale, ele ar sosi aici cu suficiente forțe și ar găsi destule întăriri pentru a putea face față misiunii lor. De astă dată însă strategia celui de-al doilea Imperiu a reușit să scoată din luptă toate armatele franceze. Una din ele s-a lăsat încercuită în Metz, după toate aparențele, fără speranța de a se vedea despresurată, o alta pur și simplu s-a predat la Sedan. Cînd prusienii au ajuns la Paris, toată apărarea Parisului se compunea din cîteva unități rezervă-instrucție semicomplete, cîteva unități de Gardă mobilă venite din provincie (de curînd recrutate) și de Gardă națională locală (încă nici măcar pe jumătate înjghebată).

Chiar și în aceste condiții, în ochii agresorilor forța orașului era atît de impresionantă, misiunea de a ataca lege artis * acest mare oraș și fortificațiile lui exterioare era atît de colosală, încît ei au renunțat imediat la ea și au preferat

* — după toate regulile artei. — *Nota trad.*

să obțină prin înfometare predarea orașului. În același timp, Henri Rochefort și alții au format o „comisie a baricadelor”, însărcinată cu construirea unei a treia linii interioare de apărare, în vederea pregătirii orașului pentru modul de luptă specific parizian — apărarea pe baricade și lupta pentru fiecare casă. La timpul său, presa a ridiculizat cât a putut această comisie; însă comunicatele semioficiale ale statului-major prusian nu lăsau nici o îndoială asupra faptului că în primul rînd certitudinea unei lupte îndirjite pe baricade a fost aceea care l-a determinat să silească prin înfometare orașul să se predea. Prusienii își dădeau perfect seama că, după un anumit timp, forturile și, după ele, valul fortăreței trebuiau să cadă dacă erau apărate numai de artilerie; dar ei mai știau că apoi va interveni o etapă a luptei în care trupe de curînd recrutate și chiar populația civilă se vor putea măsura cu niște războinici încercați, deoarece trebuiau cucerite casă cu casă și stradă cu stradă și, fără îndoială, cu pierderi imense, avînd în vedere numărul mare al apărătorilor. Cine vrea să se documenteze în presă în această privință va găsi în „Preussischer Staats-Anzeiger”¹²¹ că un altul a fost motivul pentru care s-a renunțat la un asediu după toate regulile.

Impresurarea a început la 19 septembrie, exact acum patru luni. A doua zi generalul Ducrot, comandantul trupelor regulate din Paris, a întreprins o ieșire cu trei divizii în direcția Clamart și a pierdut 7 tunuri și 3 000 de oameni luați prizonieri. Ieșiri similare au urmat în zilele de 23 și 30 septembrie, 13 și 21 octombrie; toate s-au soldat cu pierderi considerabile pentru francezi, fără vreun alt avantaj decît, poate, acela de a obișnui trupele tinere cu focul inamicului. În ziua de 28 s-a efectuat o nouă ieșire, care a avut mai mult succes, împotriva satului Le Bourget; satul a fost cucerit și păstrat timp de două zile; în ziua de 30 însă, divizia a 2-a de gardă prusiană — 13 batalioane, numărînd pe atunci mai puțin de 10 000 de oameni — a recucerit satul. Se vede că francezii nu au folosit cum trebuie cele două zile în care ar fi putut transforma satul, cu construcții solide, într-o fortăreață; de asemenea, ei au neglijat să aducă rezerve pentru a-i ajuta la timp pe apărători, altminteri trupe atît de puțin numeroase nu le-ar fi putut smulge acest punct.

După acest efort a urmat o lună de liniște. Probabil că Trochu a avut de gînd să îmbunătățească instruirea și disciplina trupelor sale înainte de a încerca noi ieșiri de mai

mari proporții, și pe buna dreptate. Dar totodată a neglijat să întreprindă acțiuni de luptă ale avanposturilor, detașamentelor de recunoaștere și patrulilor de cercetare, incursiuni și atacuri prin surprindere, așa cum le practică în prezent zilnic trupele de pe frontul din jurul Parisului — un procedeu de ducere a acțiunilor de luptă cum nu se poate mai potrivit pentru a insufla trupelor tinere încredere în ofițerii lor și în ele înseși și pentru a le obișnui să înfrunte inamicul cu sînge rece. Trupele care au înțeles că în detașamente mici — plutoane, jumătăți de companii și companii — pot surprinde, înfrînge sau lua prizonieri detașamente asemănătoare vor învăța curînd să înfrunte inamicul de la batalion la batalion. În plus, ele vor învăța astfel ce înseamnă adevăratul serviciu de pază, care le era, pare-se, necunoscut multora dintre ele pînă la sfîrșitul lunii decembrie.

În sfîrșit, la 28 noiembrie a început seria de ieșiri care a culminat cu marea ieșire peste Marna de la 30 noiembrie și cu înaintarea pe întregul front la est de Paris. La 2 decembrie germanii au recucerit localitatea Brie și o parte din Champigny; a doua zi francezii s-au retras pînă dincolo de Marna. Atacul încercat de francezi cu scopul de a face o breșă în linia de fortificații, construită în jurul Parisului de asediatori, a eșuat, nefiind executat cu energia necesară. Totuși, ca urmare a atacului, francezii s-au ales cu o mare parte din porțiunea neutră din fața liniilor lor. Ei au devenit astfel stăpîni pe o fișie de pămînt lată de vreo două mile de la Drancy pînă la Marna, lîngă Neuilly, o regiune cu sate cu construcții solide și lesne de apărat, dominată în întregime de focul forturilor franceze și care, datorită platoului Avron, deține o nouă poziție de comandă asupra spațiului înconjurător. Aici exista deci posibilitatea de a lărgi mereu raionul de apărare; consolidîndu-se temeinic pe acest teren ei ar fi putut încerca o nouă înaintare. În acest scop, fie că se crea o protuberanță în linia asediatorilor, astfel încît să devină posibil un atac încununat de succes, fie că se concentrau aici forțe masive, ceea ce ar fi silit pe germani să-și slăbească liniile în alte puncte, înlesnind un atac al francezilor. Ei bine, acest teren a rămas în mîinile francezilor o lună încheiată. Germanii s-au văzut nevoiți să instaleze baterii de asediu împotriva Avronului, după care a fost de ajuns un foc de două zile cu aceste baterii pentru a-i alunga pe francezi. După căderea Avronului, francezii au renunțat și la celelalte poziții. La 21 decembrie s-au întreprins noi atacuri pe întregul front

de nord-est și est; Le Bourget a fost pe jumătate cucerit, iar Maison-Blanche și Ville-Evrart ocupate; dar în aceeași noapte toate aceste poziții avantajoase au fost din nou pierdute. Trupele și-au instalat bivouacurile în fața forturilor la o temperatură de 9°—21° sub zero, încît pînă la urmă au trebuit să se întoarcă în adăposturi, deoarece, firește, nu puteau rezista la o temperatură atît de scăzută. Acest episod, mai mult decît oricare altul, caracterizează lipsa de hotărîre și de energie, acea mollesse *, mai că s-ar putea spune atitudine de gură-cască, atunci cînd e vorba de apărarea Parisului.

Cele petrecute la Avron i-au determinat, în sfîrșit, pe prusieni să transforme încercuirea într-un asediu adevărat și să facă uz de artileria de asediu, pregătită pentru orice eventualitate. La 30 decembrie a început bombardarea regulată a forturilor de la nord-est și est; la 5 ianuarie — a forturilor de la sud. În ambele cazuri, bombardamentul a continuat fără întrerupere. Apoi a fost bombardat chiar și orașul, ceea ce reprezintă un act de o nemaipomenită cruzime. Că bombardarea unui oraș atît de mare ca Parisul nu poate grăbi cît de cît capitularea lui, nimeni nu știe mai bine acest lucru și n-a dat atîtea asigurări în acest sens în presă ca marele cartier de la Versailles. După canonada împotriva forturilor urmează acum săparea unor paralele regulate cel puțin în fața localității Issy; se aude că tunurile sînt aduse mai aproape de forturi. Dacă apărarea nu va renunța, în sfîrșit, la atitudinea ei șovăielnică și nu va întreprinde în mai mare măsură ca pînă acum acțiuni ofensive, în curînd vom auzi că unul sau mai multe forturi au fost serios deteriorate.

Totuși, Trochu se complăce în inactivitatea sa voită sau nu. Cele cîteva ieșiri din ultimele zile au fost, pare-se, mult prea „platonice”, cum le numește acuzatorul lui Trochu din „Siècle”. Se spune că soldații refuză să mai dea ascultare ofițerilor. Dacă aceasta corespunde adevărului, rezultă că soldații au pierdut orice încredere în comanda supremă. Nu ne putem opri să nu tragem concluzia că a devenit necesară o schimbare în comandamentul suprem din Paris. Toate măsurile de apărare luate dovedesc nehotărîre, indolență și lipsa unei energii susținute, și nu poate fi invocată numai calitatea mediocră a trupelor. Pentru faptul că pozițiile, menținute timp de o lună, în care numai vreo zece zile au fost geroase, nu au fost bine întărite, nimeni altul nu poate fi

* — moliciune. — Nota trad.

învinuit decît Trochu, care avea sarcina să se îngrijească de acest lucru. Această lună a constituit și perioada critică a asediului; la sfîrșitul ei trebuia să se hotărască cine — asediatorii sau asediații — urma să cîștige terenul. Inactivitatea, nehotărîrea, nu a trupelor, ci a comandantului suprem, au făcut să se încline balanța în favoarea asediatorilor.

Și de ce continuă oare această inactivitate și nehotărîre și acum? Forturile se află sub focul inamicului; bateriile asediatorilor sînt aduse tot mai în apropiere; artileria franceză este, după cum recunoaște însuși Trochu, mai slabă decît cea a inamicului. Dacă valurile forturilor sînt apărate numai de artilerie, atunci se și poate indica ziua cînd, în aceste condiții, valurile — zidăria și toate celelalte — vor fi distruse. Inactivitatea și nehotărîrea nu le pot salva. Trebuie întreprins ceva; iar dacă Trochu nu se simte în stare de așa ceva, ar face mai bine să lase pe altul să încerce.

Kinglake a notat un episod în care caracterul lui Trochu apare în aceeași lumină ca și la apărarea Parisului. Cînd atît lordul Raglan cît și Saint-Arnaud au hotărît înaintarea spre Varna¹²² și divizia ușoară engleză pornise deja, colonelul Trochu,

„un om cu judecată precută și foarte versat în materie de strategie, care, după cum se bănuia, avea în parte și misiunea de a împiedica pe mareșalul francez să comită vreun act nechibzuit”,

s-a adresat lordului Raglan; tratativele care au urmat au avut drept rezultat că Saint-Arnaud a declarat — invitîndu-l pe lordul Raglan să-i urmeze exemplul — că el a hotărît

„ca numai o divizie să plece la Varna, iar restul armatei sale să ocupe pozițiile din spatele Munților Balcani, și nu din fața lor”¹²³.

Aceasta se întîmpla într-un moment cînd, fără nici un ajutor străin, turcii aproape că erau victorioși la Dunăre!

Unii, poate, vor spune că trupele din Paris au pierdut curajul și nu mai sînt capabile de ieșiri de mare anvergură, că acum este prea tîrziu pentru a ataca instalațiile de asediu ale prusienilor, că Trochu vrea să-și conserve trupele pentru un singur mare efort de ultimă oră etc. Dar, dacă cei 500 000 de oameni înarmați din Paris urmează să se predea unui inamic nici pe jumătate atît de numeros și care pe deasupra ocupă o poziție de apărare foarte nefavorabilă, desigur că ei nu o vor face înainte ca lumea întregă și ei înșiși să fie convinși de inferioritatea lor. Fără îndoială, ei nu vor sta

să-și consume liniștiți ultimele resturi și apoi să se predea ! Iar dacă și-au pierdut curajul, trebuie oare aceasta atribuită faptului că se simt învinși și nu mai au nici o speranță, sau pentru că au pierdut orice încredere în Trochu ? Dacă chiar și acum este prea târziu pentru a mai întreprinde vreo ieșire, peste o lună acest lucru va fi cu atât mai puțin posibil. Cît privește finalul lui Trochu — cu cît va veni mai repede, cu atât va fi mai bine ; în prezent soldații săi mai sînt încă oarecum alimentați și rezistenți, dar ce va fi în februarie este greu de spus.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1852 din 19 ianuarie 1871

Insemnări despre război. — XXXVII

Ultima săptămână a fost extrem de nefericită pentru armata franceză. După înfrîngerea lui Chanzy, a fost respinsă ofensiva lui Bourbaki la Belfort, iar acum se adaugă și eșecul pe care, potrivit comunicatelor prusiene, l-a suferit Faidherbe la St. Quentin ¹²⁴.

În ceea ce privește înfrîngerea lui Bourbaki nu poate exista nici o îndoială. De la lupta de la Villersexel din 9 ianuarie, el a dat dovadă de o încetineală în toate acțiunile întreprinse, care denotă fie nehotărîrea generalului, fie slaba rezistență a trupelor sale. Bourbaki a pornit atacul împotriva pozițiilor întărite amenajate de Werder dincolo de Lisaine (sau după alte hărți Isel) pentru acoperirea asediului orașului Belfort abia la 15 ianuarie, iar în seara zilei de 17 ianuarie a renunțat la el, considerîndu-l fără sorți de izbîndă. Fără îndoială, atacul a fost întreprins cu forțe insuficiente. Corpul 15 armată a rămas în apropiere de Nevers, despre corpul 19 nu am mai auzit nimic de o lună; trupele care au sosit din Lyon se compun numai din corpul 24 armată. Auzim acum că s-au trimis întăriri însemnate la Dijon, avînd însă în vedere întăririle considerabile pe care le primește și inamicul în mod curent, Bourbaki va fi în imposibilitate să întreprindă o nouă ofensivă.

Unii vor întreba, poate, dacă Bourbaki a procedat bine cînd a pornit cu trupele sale încă neexperimentate la un asalt împotriva unor poziții întărite, apărate cu arme care se încarcă pe la culată; pînă în prezent cunoaștem însă prea puține amănunte în ceea ce privește situația tactică în care a avut loc această luptă de trei zile; este posibil ca Bourbaki să nu fi putut acționa altfel.

Graba febrilă cu care marele cartier prusian a luat imediat contramăsuri dovedește că, spre deosebire de toată lumea

de aici din Londra, el nu privește cu dispreț acțiunea lui Bourbaki. Aceste măsuri nu lasă nici o îndoială asupra faptului că, atunci când Bourbaki a pornit marșul spre est, dacă nu chiar mai înainte, la Versailles se știa despre aceasta. La 2 ianuarie, corpul 2 armată a primit ordinul să pornească de la Paris în direcția sud-est, spre bazinul Senei superioare. Aproape în același timp Zastrow a părăsit cu 13 divizii împrejurimile Metzului și s-a îndreptat spre Châtillon. Imediat după cucerirea orașului Rocroi, în ziua de 9, divizia a 14-a (care a rămas din corpul 7 armată al lui Zastrow) a primit ordin să plece din Charleville spre Paris; de aici ea a urmat corpul 2 armată, și deja în ziua de 15 avangarda ei (un batalion din regimentul 77) a luat parte la o luptă lângă Langres. În același timp, din Germania au fost trimise în grabă trupe din Landwehr în Alsacia de sud. După toate aparențele, Manteuffel datorează noua sa numire * tocmai acestei prime mișcări serioase împotriva punctului cel mai slab al întregii linii germane. Dacă Bourbaki ar fi avut de unde lua trupe suficiente pentru a-l da peste cap pe Werder, ar fi putut să-l împingă pînă în valea Rinului, să-și dispună în așa fel trupele ca lanțul Vosgilor să le separe de cele ale lui Werder și să pornească cu majoritatea forțelor sale împotriva întăririlor germane, pe care le-ar fi putut ataca pe rînd, pe măsură ce veneau din diferite direcții. El ar fi putut înainta pînă la linia Paris-Strasbourg; și este foarte îndoielnic că în acest caz încercuirea Parisului mai putea continua. Înfrîngerea lui Bourbaki nu pledează de loc împotriva strategiei mișcării sale; ea dovedește doar că asaltul a fost întreprins cu forțe insuficiente. Autorul acestor „Insemnări” persistă în părerea că mijlocul cel mai rapid și mai sigur pentru despresurarea Parisului este un atac împotriva liniei Paris-Strasbourg, singura linie ferată din acea regiune de care se pot servi germanii, căci se știe că, din cauza dinamitării unui tunel din Ardeni, cealaltă linie, prin Thionville și Mezières, este și va fi încă mult timp impracticabilă. Printre altele fie zis, acesta este al doilea caz din cursul acestui război cînd distrugerea unui tunel întrerupe pe luni de zile traficul pe calea ferată, pe cînd podurile și viaductele distruse au fost de fiecare dată uimitor de repede refăcute.

În ceea ce-l privește pe Chanzy, el a comis, pare-se, în genere o mare greșeală angajîndu-se într-o bătălie decisivă. Este exclus să nu fi avut cunoștința de mișcarea lui Bourbaki

* Vezi volumul de față, pag. 244. — *Nota red.*

cu cel puțin o lună înainte; este exclus să nu fi știut că scopul real al acestei mișcări era despresurarea Parisului și că între timp armata lui Frederic Carol putea să se năpustească cu toată vigoarea împotriva lui. El nu era obligat să angajeze bătălia; dimpotrivă, el l-ar fi putut ademeni pe inamic să se îndepărteze mai mult decât era indicat pentru acesta, și anume printr-o retragere lentă, în cursul căreia să se dea tot timpul lupte de ariergardă, procedeu pe care l-a folosit în decembrie și care i-a statornicit faima. El avea suficient timp să-și pună la adăpost proviziile și totodată posibilitatea să se retragă în Bretagne cu porturile ei fortificate sau prin Nantes în regiunea de la sud de Loara. În plus, Frederic Carol nu-l putea urmări prea departe cu toate forțele sale. O asemenea retragere dictată de situația militară ar fi corespuns mai curînd așteptărilor noastre în ceea ce privește modul de a acționa al lui Chanzy; și, deoarece el trebuia să știe că noile întăriri pe care le primise pentru moment nu erau capabile nici sub aspectul echipării, nici al înarmării și nici al disciplinei să dea o bătălie generală, trebuie să tragem concluzia că bătălia de la Le Mans s-a dat nu din motive militare, ci din motive politice și că răspunderea pentru aceasta îi revine nu lui Chanzy, ci lui Gambetta. Actuala retragere a lui Chanzy este foarte mult îngreuiată de înfrîngerea lui precedentă; Chanzy excelează însă în retrageri iscusite, și se pare că pînă acum învingătorii nu au reușit să slăbească prea mult coeziunea armatei sale, altminteri ei ar fi adus dovezi concrete pentru afirmația lor că această armată „prezintă semne de dizolvare”. Nu este sigur că retragerea lui Chanzy se desfășoară în direcții divergente. În orice caz, din faptul că o parte din trupele sale s-a retras spre Alençon și alta spre Laval nu se impune neapărat concluzia că prima a fost împinsă pe Peninsula Cotentin spre Cherbourg și cealaltă în Bretagne spre Brest. Întrucît flota franceză poate să ajungă în cîteva ore de la un port la altul, nenorocirea nu ar fi prea mare. Datorită puzderiei de garduri vii — la fel de dese ca pe insula Wight, însă mult mai numeroase —, terenul Bretagnei este cît se poate de potrivit pentru apărare, în special cînd este vorba de trupe fără experiență, a căror inferioritate acolo abia dacă s-ar remarca. Frederic Carol, probabil, nu se va încumeta să pătrundă într-un labirint în care armatele primei Republici au luptat ani de-a rîndul împotriva unei simple răscoale țărănești¹²⁵.

Apreciind întreaga campanie din ianuarie ajungem la concluzia că francezii au pierdut pretutindeni, pentru că au vrut să facă prea multe lucruri deodată. Ei pot spera să învingă numai dacă își concentrează masa trupelor lor într-un singur loc, cu riscul de a fi respinși temporar în alte sectoare unde, firește, trebuie evitate bătălii decisive. Dacă nu vor proceda astfel și încă curînd, Parisul trebuie considerat pierdut. Dar, dacă vor aplica aceste principii de mult verificate, nu este exclus să mai fie învingători, oricît de sumbre s-ar prezenta lucrurile astăzi pentru ei. Germanii au primit acum toate întăririle pe care puteau conta pentru următoarele trei luni, în timp ce francezii trebuie să aibă în taberele lor de instrucție cel puțin 200 000—300 000 de oameni care să fie gata în acest interval să înfrunte inamicul.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1854 din 21 ianuarie 1871

Insemnări despre război. — XXXVIII

Războiul a intrat iarăși într-o perioadă critică care se poate dovedi a fi tocmai „perioada lui critică”. Din clipa în care s-a aflat că guvernul a raționalizat consumul pîinii la Paris, nimeni nu s-a mai putut îndoi că se apropie sfîrșitul. Cît de repede va urma propunerea de capitulare era o chestiune de ordin secundar. Presupunem, așadar, că există intenția de a preda celor aproximativ 220 000 de asediatori o armată asediată de aproximativ 500 000 de oameni înarmați, și anume în orice condiții pe care le-ar dicta asediatorii. Rămîne de văzut dacă acest lucru va fi posibil fără noi lupte ; în orice caz, nici un fel de lupte nu ar putea modifica radical situația. Dacă Parisul mai rezistă încă 14 zile sau dacă o parte din cei 500 000 de oameni înarmați vor reuși să străpungă cercul care-i împresoară, acest lucru nu va influența în prea mare măsură desfășurarea ulterioară a războiului.

Nu ne putem opri să nu-l considerăm răspunzător de acest deznodămînt al asediului în primul rînd pe generalul Trochu. Un lucru este sigur, el n-a fost omul indicat să pună pe picioare o armată din oamenii, fără îndoială foarte deștoinici, de sub comanda lui. Cu toate că a avut la dispoziție aproape 5 luni pentru a face din acești bărbați soldați, la sfîrșitul asediului n-ai zice că ei luptă mai bine ca la începutul lui. Ultima ieșire de pe Valérien¹²⁶ a fost executată cu mult mai puțin elan decît cea anterioară peste Marna ; în bună parte, totul s-a redus mai mult la un efect teatral și numai în mică măsură la o adevărată îndirjire a desperării. Să nu ni se obiecteze că trupele nu erau capabile să atace întăriturile apărute de soldați germani încercați în lupte. De ce n-ar fi fost capabile ? Cinci luni erau suficiente pentru a face din oamenii de sub comanda lui Trochu soldați remarcabili ; în acest scop nu există condiții mai favorabile decît

o mare tabără întărită asediată. Desigur, după atacurile din noiembrie și decembrie, soldații erau descurajați. Se naște întrebarea: s-a întâmplat oare aceasta pentru că și-au dat seama că le sînt inferiori adversarilor lor sau pentru că pierduseră orice încredere în pretinsa hotărîre a lui Trochu de a duce lupta pînă la capăt? Toate comunicatele din Paris atribuie în unanimitate înfrîngerile suferite lipsei de încredere a soldaților în comandamentul suprem. Acest lucru este justificat. Nu trebuie să uităm că Trochu este orléanist și, ca atare, are o teamă permanentă de La Villette, Belleville și celelalte cartiere „revoluționare” ale Parisului, care îl înspăimîntă mai mult decît prusienii. Aceasta nu este o simplă supoziție sau concluzie trasă de noi. O știm dintr-o sursă sigură, și anume dintr-o scrisoare trimisă de un membru al guvernului * din Paris în care se precizează că Trochu a fost somat din toate părțile să treacă energic la ofensivă, dar că el a refuzat cu încăpăținare sub motiv că o asemenea cale ar da Parisul pe mîna „demagogilor”.

Prin urmare, căderea Parisului pare a fi aproape sigură. Va fi o lovitură grea pentru națiunea franceză imediat după St. Quentin, Le Mans și Héricourt și, date fiind aceste împrejurări, va avea un efect moral foarte mare. În plus, în sud-est sînt iminente evenimente care pot face ca această lovitură să-i zdrobească complet moralul. Judecînd după șovăiala lui Bourbaki în regiunea Belfort, este de presupus că el nu-și dă de loc seama de situația în care se află. Corpul 24 armată, de sub comanda lui Bressolles, se mai afla încă la 24 ianuarie la Blamont, cam la 12 mile la sud de Montbéliard, în imediata apropiere a graniței cu Elveția; chiar în ipoteza că el forma ariergarda lui Bourbaki, nu este de presupus că celelalte două corpuri de armată ale sale se aflau la mare depărtare. Între timp aflăm că încă în ziua de 21 detașamente prusiene au distrus la Dôle linia ferată dintre Besançon și Dijon, că de atunci au ocupat St. Vith — o altă stație mai apropiată de Besançon de pe aceeași linie —, limitînd astfel retragerea lui Bourbaki spre Lyon la fîșia îngustă dintre Doubs și granița cu Elveția. Acesta este un ținut cu lanțuri de munți paralele și văi, unde o armată relativ mică poate găsi multe poziții pentru a opri retragerea unei armate ca cea a lui Bourbaki. Aceste detașamente de pe Doubs sînt, probabil, divizia a 13-a din corpul 7 armată al lui Zastrow, sau poate o parte din corpul 2 al lui Fransecky, care a apărut

---

* — Jules Favre; vezi volumul de față, pag. 523. — *Nota red.*

la 23 la Dijon. Regimentul 60, care împreună cu regimentul 21 formează brigada 8 (sau brigada 4 a corpului 2), a fost respins de Garibaldi în fața acestui oraș și și-a pierdut drapelul. Dar, cum Garibaldi nu are decât cel mult 15 000 de oameni, el nu va putea să apere orașul împotriva forțelor superioare care cu siguranță că au sosit între timp acolo. El va fi silit să se retragă, iar înaintarea prusienilor va continua până la Doubs și chiar dincolo de acesta. Dacă Bourbaki nu a folosit între timp cum trebuie picioarele soldaților săi, el va fi împins cu întreaga lui armată spre fortăreața Besançon, unde se va repeta povestea de la Metz, sau va fi înghesuit într-un colț al Munților Jura, aproape de granița cu Elveția, și se va vedea silit să depună armele fie dincoace, fie dincolo de graniță¹²⁷. Și, chiar dacă va reuși să scape cu cea mai mare parte a trupelor sale, este aproape sigur că va trebui să sacrifice numeroși soldați rămași în urmă, mult echipament și poate chiar și artileria.

După lupta de la Héricourt, care a durat 3 zile, Bourbaki nu avea nici un motiv să mai rămână măcar o zi pe această poziție descoperită din apropierea graniței, cu atât mai mult că întăriri prusiene se aflau în drum, îndreptându-se împotriva liniilor lui de comunicație. Încercarea lui de a desprins Belfortul eșuase; orice șansă de a mai porni vreo mișcare ofensivă în această direcție pierise; situația lui era din zi în zi mai periclitată și numai o retragere rapidă putea să-l salveze. După toate aparențele, a neglijat până și acest lucru și, dacă nechipzuinta lui ar duce la un al doilea Sedan, aceasta ar însemna o lovitură morală zdrobitoare pentru poporul francez.

Spunem o lovitură morală căci din punct de vedere material poate că nici nu va fi atât de zdrobitoare. Germania nu este, desigur, atât de epuizată cum pretinde Gambetta, în orice caz ea desfășoară în momentul de față o forță absolută și relativă mai mare decât ar putea s-o ridice în lunile următoare. Cățiva vreme forțele germane trebuie să slăbească, în timp ce, chiar și după capitularea garnizoanei din Paris și a armatei lui Bourbaki, admitând că lucrurile ar ajunge până acolo, nimic nu i-ar împiedica pe francezi să-și sporească iarăși forțele. Prusienii înșiși par să fi pierdut orice

speranță că vor putea cuceri și ocupa întreaga Franță ; atîta timp cît regiunea compactă din sud rămîne neocupată și în nord nu se renunță la rezistența pasivă și din cînd în cînd chiar și activă (ca dinamitarea podului de pe Moselle la Toul) nu vedem cum ar putea fi silită Franța să capituleze, în afară doar de cazul că s-a săturat de război.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1858 din 26 ianuarie 1871

Însemnări despre război. — XXXIX

De la Sedan încoace, acțiunile armatei franceze l-au neliniștit serios pe generalul Moltke numai în două rinduri. Prima oară cam pe la mijlocul lunii noiembrie, când, după înfrîngerea lui von der Tann la Coulmiers, Armata de Loara și-a întors coloanele spre stînga pentru a ajunge la Paris pe la vest și a înaintat pînă la Dreux. Cu energia impusă de situația critică ce se crease, Moltke a luat atunci măsuri de ridicare imediată a asediului în cazul cînd, în pofida întărilor succesive trimise în ajutorul marelui duce de Mecklenburg, acesta n-ar fi fost în stare să oprească înaintarea inamicului. Înaintarea a fost însă oprită și asediul a putut continua. Ceea ce a provocat a doua oară neliniște la cartierul general din Versailles a fost marșul lui Bourbaki spre est. Cîtă îngrijorare a stîrnit această mișcare ne-o dovedesc măsurile care s-au luat imediat. Trupele lui Werder — corpul 14 armată și diviziile de rezervă ale lui Tresckow și Schmeling — au fost imediat întărite cu alte două corpuri, dintre care unul, corpul 2, a pornit chiar la 2 ianuarie de la Paris. Tonul comunicatelor oficioase a devenit prudent; ziarul „Provinzial-Correspondenz”¹²⁸ cu data de 11 a atras atenția asupra faptului că în „partea de răsărit a Franței sînt așteptate bătălii însemnate și decisive” și că după despresurarea Belfortului Bourbaki intenționează să taie linia de comunicație a prusienilor de la Nancy. Corespondenții neoficiali, rezervați și ei, vorbesc totuși mai limpede; vrem să-l cităm doar pe unul dintre ei, pe Wickede de la „Kölnische Zeitung”. Imediat după lupta de la Villersexel, în urma căreia Werder și-a asigurat legătura cu trupele lui Tresckow de lingă Belfort și drumul de retragere în acest oraș, Wickede a spus:

„S-au luat toate măsurile ca francezii să nu poată despresura Belfortul ; chiar și teama, nu întru totul neintemeiată, de care eram stăpîniți cîteva zile că ei vor reuși poate să-și croiască drum spre Nancy prin Chaumont sau spre un alt punct de pe calea ferată Nancy—Paris, ceea ce ne-ar fi provocat destule neajunsuri, a fost, după toate probabilitățile, înlăturată cel puțin pentru cîtva timp în urma ultimelor bătălii victorioase“.

La 16 ianuarie, el a scris din Nancy că, după sosirea lui Manteuffel cu trei divizii în apropiere de Châtillon,

„îngrijorarea de care, pe bună dreptate (mit Recht), încă cu cîteva zile în urmă eram cuprinși că vreun corp de armată inamic ar putea ocupa acest oraș a dispărut acum cu desăvîrșire“. (Imediat după această scrisoare se menționează o alta din Baden, care începe cu cuvintele : „Nu încapă nici o îndoială că situația din fața Belfortului este foarte serioasă“.)

Dar d-lui Wickede i-a fost dat să aibă noi griji, căci a doua zi a fost nevoit să comunice că s-a primit știrea despre ocuparea de către trupele franceze a localității Flavigny (la 11 mile de Nancy). Paza a fost imediat întărită și s-au trimis patrule puternice, iar cele 20 de locomotive aflate în gară au fost puse sub presiune ; ofițerii, autoritățile și alți germani și-au făcut bagajele, pentru a fi gata de plecare în orice moment. Se presupunea că trupele din Flavigny erau avangarda lui Garibaldi ; s-a stabilit însă că era vorba de vreo 20 de francitiori din Vosgi, care au dispărut imediat după aceea. Garnizoana prusiană din Nancy nu s-a liniștit complet pînă în ziua de 19, cînd a sosit știrea despre înfrîngerea completă a lui Bourbaki pe Lisaine ; abia atunci Wickede a putut, în sfîrșit, să revină la vechiul său ton.

După toate aceste înfrîngeri n-ar trebui oare francezii să tragă concluzia că nu are nici un rost să mai opună vreo rezistență ? Cel puțin așa erau de părere participanții nemijlociți la această operație, care, atunci cînd a dat greș, a fost calificată de „Times“ ca fiind pur și simplu absurdă. Pot fi împărțite părerile dacă operațiile au fost întreprinse cu forțe suficiente sau dacă efectele unui eventual succes ar fi dlestul de repede resimțite pentru a salva Parisul înainte ca foametea să-l silească să se predea, sau dacă în genere aceasta a fost cea mai nimerită direcție pentru a lovi în liniile de comunicație ale germanilor. Dar numai niște Moltke ca cei de la „Times“ au putut găsi pur și simplu absurdă o

mişcare dintre cele mai eficiente pe care le cunoaște strategia.

Între timp, contele Moltke a acționat cu obișnuita sa măiestrie. Era prea târziu să mai trimită întăriri lui Werder înainte de sosirea lui Bourbaki; de aceea Moltke a ales soluția cea mai bună care-i stătea la îndemână și și-a concentrat întăririle la Châtillon, unde Manteuffel dispunea în ziua de 15 sau cu puțin înainte de 3 divizii (a 3-a, a 4-a și a 13-a), cărora li s-a alăturat regimentul 60 (din corpul 3 armată), lăsat în apropiere de prințul Frederic Carol. Este de presupus că între timp și divizia a 14-a s-a alăturat lui Manteuffel. În orice caz, în timpul înaintării sale spre sud, el avea sub comanda sa cel puțin 41, dacă nu chiar 53 de batalioane. Cu aceste trupe el s-a îndreptat spre Doubs, ocolind Dijonul, situat mai la sud, unde l-a imobilizat pe Garibaldi printr-un atac întreprins în ziua de 23, evident, fără intenția de a amâna înaintarea sa printr-o luptă serioasă, sau de a cuceri orașul. Dimpotrivă, el a urmărit cu perseverență ținta sa principală, și anume de a-i bara lui Bourbaki retragerea. Potrivit ultimelor telegrame, această țintă a fost aproape atinsă. Trupele sale au traversat râul Doubs și se aflau la Quingey și Mouchard, unde calea ferată care duce de la Dijon la Pontarlier și în Elveția se întretaie cu linia Besançon-Lyon. Mai rămîne un drum bun pe care Bourbaki s-ar putea retrage, dar acesta duce prin Champagnole, la o depărtare de numai 25 de mile de Mouchard, și nu este exclus ca în momentul de față să fie ocupat. În acest caz, lui Bourbaki nu i-ar rămîne decît șoseaua vicinală care traversează regiunea de unde izvorăște râul Doubs, pe unde numai cu greu ar putea trece cu artileria; dar chiar și acest drum ar putea să-i fie tăiat înainte ca el să fi reușit să se salveze. Dacă nu izbutește să străpungă rîndurile trupelor inamice într-o regiune foarte prielnică pentru apărare, atunci nu are altă alternativă decît să se adăpostească în forturile din Besançon sau să se predea în cîmp deschis — alternativa Metz sau Sedan —, afară doar dacă preferă să se predea elvețienilor.

Este de neînțeles de ce a zăbovit atît de mult la Belfort, căci ultimele telegrame prusiene anunță că încă se mai afla la nord-est de Besançon. Dacă nu l-a putut înfrînge pe Werder înainte de sosirea lui Manteuffel, cum mai putea spera să

reuşeasca după sosirea acestuia ? Imediat după ultima sa înfringere, la Belfort, Bourbaki ar fi trebuit să se retragă pe o poziţie sigură. Şi este cu totul de neînţeles de ce nu a făcut-o. De ar fi să i se întâmple o catastrofă, atunci, ţinând seama de călătoria sa secretă de la Metz la Chislehurst ¹²⁰ şi de refuzul său la Lille de a da onorul republicii, mai că ar trebui să ne îndoim de loialitatea fostului comandant al gărzii imperiale.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1860 din 28 ianuarie 1871

Însemnări despre război. — XL

Dacă e să dăm crezare ultimei telegrame din Berna — și nu avem nici un motiv să nu-i dăm crezare —, presupunerile noastre în ceea ce privește soarta lui Bourbaki s-au adevărat *. După cum se comunică, Consiliul federal elvețian a primit înștiințarea oficială că această armată, numărând vreo 80 000 de oameni, a trecut pe teritoriul elvețian, unde, bineînțeles, trebuie să depună armele. Nu s-au indicat precis punctele de frontieră pe unde a trecut; probabil că la sud de Blamont și nu mai jos de Pontarlier. Este de presupus că unele detașamente au trecut granița prin puncte diferite, masa principală a trupelor însă probabil că a trecut pe teritoriul elvețian pe la Les Brenets, pe șoseaua care duce de la Besançon la Neuchâtel.

Astfel a fost pierdută încă o armată franceză, datorită — ca să folosim expresia cea mai blindă — nehotărării comandantului ei. În fruntea unei divizii, Bourbaki este, desigur, un ofițer destoinic, dar curajul care dictează în momentul critic o hotărâre temerară se deosebește radical de curajul necesar pentru a conduce cu brio o divizie sub focul inamicului. Asemenea multor oameni înzestrați, incontestabil, cu multă bravură personală, Bourbaki nu are tăria necesară pentru a lua o hotărâre decisivă. Cel mai tirziu în seara de 17 ianuarie, când și-a dat limpede seama că îi este imposibil să străpungă frontul lui Werder, el ar fi trebuit să hotărască imediat ce va face în continuare. El ar fi trebuit să știe că dinspre nord-vest de drumul său de retragere se apropiau întăririle prusiene, că, având în față un inamic victorios, iar în spate un drum lung de retragere în imediata apropiere a graniței cu un stat neutru, poziția sa era extrem de vulnerabilă, că

* Vezi volumul de față, pag. 259. — *Nota red.*

planul său eșuase definitiv și că în aceste împrejurări cea mai urgentă, ba chiar unica sa datorie era salvarea armatei. Cu alte cuvinte, el trebuia să se retragă atât de repede cât îi permitea starea armatei sale. Dar a lua hotărîrea de retragere, a recunoaște implicit că planul său suferise un eșec, pare-se că a fost peste puterile sale. El s-a tot învîrtit pe arena ultimelor sale bătălii, incapabil să înainteze, nedispus să se retragă, dînd astfel timp lui Manteuffel să-i taie retragerea. Dacă ar fi pornit imediat și admitînd că ar fi făcut numai 15 mile pe zi, ar fi ajuns la Besançon la 20 și în regiunea Dôle la 21, cam în același timp cînd și-au făcut acolo apariția primii prusieni. Aceste trupe prusiene nu puteau fi prea puternice, și avangarda lui Bourbaki ar fi fost suficientă, dacă nu să-i respingă cu totul, măcar să-i silească să rămînă pe malul drept sau apusean al râului Doubs. Aceasta ar fi fost de ajuns pentru a asigura linia de retragere a lui Bourbaki, mai ales că avea de-a face cu un inamic de talia lui Manteuffel, care acționează într-o oarecare măsură just atunci cînd în executarea ordinelor lui Moltke nu întîmpină nici o rezistență, dar coboară imediat la un nivel submediocru deîndată ce această rezistență îi pune la încercare propriile sale facultăți mintale.

Unul dintre cele mai ciudate puncte din documentul încheiat între Bismarck și Jules Favre¹³⁰ este acela în care se prevede că cele patru departamente în care acționează Bourbaki și Garibaldi nu sînt cuprinse în armistițiul general și că prusienii își rezervă, de fapt, dreptul să prelungească acolo acțiunile militare cît le convine. Aceasta este o condiție nemaipomenită, care demonstrează mai mult ca oricare alta că cuceritorul, bazîndu-se pe superioritatea sa de moment, și-a permis să smulgă în manieră specific prusacă toate concesiile posibile. Armistițiul este valabil în vest, unde Frederic Carol consideră că este preferabil să nu înainteze dincolo de Le Mans; el este valabil în nord, unde Goeben este oprit de o serie de fortărețe, nu însă în sud-est, unde înaintarea lui Manteuffel promitea un al doilea Sedan. Cînd Jules Favre s-a declarat de acord cu această condiție, în realitate, el a consimțit să-l predea pe Bourbaki prusienilor sau Elveției cu singura deosebire, avantajoasă pentru el, că în felul acesta el trecea întreaga răspundere de pe umerii săi pe umerii lui Bourbaki.

În general, condițiile de capitulare a Parisului reprezintă un document fără precedent. Cînd Napoleon s-a predat la

Sedan, el a refuzat să intre în tratative care se refereau la altceva decît la propria sa capitulare și la cea a armatei sale ; ca prizonier nu avea dreptul să angajeze guvernul și Franța. Dar cînd d-l Jules Favre a predat Parisul și armata din Paris, el a acceptat condiții care angajau și restul Franței, deși se afla exact în aceeași situație ca și Napoleon la Sedan, ba, chiar într-o situație mai rea. Napoleon păstrase, aproape pîna în ziua capitulării sale, o legătură regulată cu restul Franței ; d-l Jules Favre, în schimb, nu a avut, timp de 5 sau 6 săptămîni, decît rareori posibilitatea să afle ce se petrecea în afara Parisului. El putea să aibă informații despre situația în care se afla armata dincolo de linia forturilor numai de la Bismarck, și pe baza acestor informații unilaterale, deținute de la inamic, el s-a încumetat să acționeze.

D-l Jules Favre avea de ales între două rele. El putea să acționeze așa cum a acționat, să încheie un armistițiu de trei săptămîni — dictat de inamic — angajînd adevăratul guvern al Franței, cel de la Bordeaux ¹³¹ ; sau putea să refuze să acționeze în numele restului Franței și să propună lui Bismarck să trateze numai în numele Parisului. Dacă asediatoarii i-ar fi făcut greutăți, putea să procedeze după exemplul comandantului din Phalsbourg : să deschidă porțile și să-i poftască pe cuceritori să intre. A doua cale ar fi corespuns mai bine intereselor demnității și viitorului său de om politic.

Guvernul din Bordeaux va trebui să se declare de acord cu armistițiul și cu alegerea unei Adunări naționale. El nu dispune de nici un mijloc prin care ar putea să-i oblige pe generali să refuze armistițiul ; el va pregeta să provoace o discordie în sinul poporului. Prin trecerea lui Bourbaki în Elveția, la numeroasele lovituri zdrobitoare primite de francezi în ultimul timp s-a mai adăușat una. După cum am mai arătat, anticipînd evenimentul *, sîntem de părere că această lovitură, primită imediat după căderea Parisului, va avea un efect atît de deprimant asupra moralului poporului, încît se va încheia pacea. Cît privește resursele materiale ale Franței, ele sînt atît de departe de a fi epuizate, încît lupta ar mai putea dura luni de-a rîndul. Există un fapt izbitor care denotă cît de enorme sînt greutățile în calea cuceririi complete a Franței. După o luptă care a durat 7 zile, prințul Frederic Carol a respins armata lui Chanzy punînd-o într-o totală derută. Cu excepția cîtorva brigăzi, n-au mai rămas nici un fel de trupe care să-i opună rezistență. În fața lui se întindea

* Vezi volumul de față, pag. 259. — *Nota red.*

un ținut bogat, relativ puțin secătuit. Și totuși el și-a întrerupt înaintarea spre Le Mans, continuând urmărirea numai cu avangarda și numai la o mică depărtare. Cititorii noștri își vor aminti că nu ne-am așteptat la altceva *; căci este un lucru aproape verificat că la cucerirea unei țări mari, greutățile de ocupație cresc în progresie geometrică, în timp ce întinderea teritoriului ocupat crește în progresie aritmetică.

Creдем, de altfel, că repetatele eșecuri ale campaniei din ianuarie au zdruncinat în așa măsură starea de spirit a națiunii, încît proiectata Adunare națională nu numai că se va întruni, dar ea va încheia și pacea; și astfel, o dată cu încheierea acestui război, vor lua sfîrșit și aceste „însemnări despre război”.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1864 din 2 februarie 1871

---

* Vezi volumul de față, pag. 255. — *Nota red.*

Situația militară din Franța

Dacă după eșecurile suferite de francezi în campania din ianuarie, înfringerile lui Faidherbe și Chanzy, căderea Parisului, înfrângerea lui Bourbaki și trecerea lui în Elveția, dacă după toate aceste evenimente zdrobitoare, care s-au petrecut într-un scurt interval de trei săptămâni, te puteai aștepta ca în Franța spiritul de rezistență să fie frânt, nu este de loc exclus ca germanii, cu pretențiile lor exagerate¹³², să-l fi redeșteptat acum. Dat fiind că pacea amenință să ruineze țara în aceeași măsură ca și războiul, de ce să mai închei pace? Clasele avute, burghezia de la oraș și proprietarii funciari mai mari, precum și o parte din micii țărani erau pînă acum pentru pace; te puteai aștepta că ei vor alege în Adunarea națională deputați care să sprijine pacea. Dar dacă inamicul persistă în asemenea pretenții nemaipomenite, s-ar putea ca strigătele de război pe viață și pe moarte să se ridice nu numai din rîndurile muncitorilor din marile orașe, ci și din rîndurile lor. În orice caz nu trebuie să trecem cu vederea nici o eventualitate care ar putea duce la o reluare a războiului după 19 februarie¹³³, cu atît mai mult cu cît nici germanii, în măsura în care putem da crezare celor relatate de „Daily News” în numărul său de azi, nu sînt chiar atît de mulțumiți de felul cum se desfășoară lucrurile, încît să renunțe la orice pregătiri mai serioase în vederea reluării ostilităților. De aceea vom mai arunca o privire asupra situației militare din Franța.

Cele 27 de departamente franceze ocupate în momentul de față de prusieni cuprind o suprafață de 15 800 000 ha cu o populație de aproape 12 500 000 de oameni (fără fortărețele necucerite încă). Franța are o suprafață de 54 240 000 ha și o populație de 37 382 000 de locuitori. Prin urmare, în cifre rotunde, au mai rămas necucerite 38 500 000 ha cu o populație

de 25 000 000, adică exact $\frac{2}{3}$ din populație și mult peste $\frac{2}{3}$ din suprafața țării. E drept că Parisul și Metzul, care au ținut atîta timp în loc înaintarea inamicului, au căzut. Pe teritoriul încă necucerit nu există alte tabere întărite, în afară de Lyon, care să poată juca același rol ca cele două fortărețe mai sus-menționate. Aproximativ 700 000 de francezi (fără Garda națională din Paris) au fost luați prizonieri sau se află internați în Elveția. Există însă alte împrejurări care compensează această lipsă, chiar și în cazul cînd nu ar fi folosite pentru amenajarea de noi tabere întărite cele 3 săptămîni de armistițiu, arhisuficiente în acest scop.

Cea mai mare parte a Franței necucerite se află la sud de linia Nantes-Besançon; ea constituie un teritoriu compact, apărat din trei părți de mare sau de frontieră neutră, fiind expus atacului inamic numai dinspre frontiera de nord. În acest teritoriu rezidă forța rezistenței naționale; aici se pot găsi oamenii și mijloacele cu care să se continue războiul în eventualitatea că ar fi reluat. Pentru a cuceri și a ocupa acest patruleter imens de 450 x 250 de mile, avînd de întîmpinat rezistența desperată atît a armatei regulate cît și a celei neregulate a populației, forțele actuale ale Prusiei nu ar fi suficiente. Capitularea Parisului eliberează 9 divizii, 4 corpuri de armată rămînd ca garnizoană în capitală; capitularea lui Bourbaki eliberează cele 6 divizii de linie ale lui Manteuffel; rămîn așadar, în total, 15 divizii sau 150 000—170 000 de soldați pentru operații militare, în afara celor 4 divizii ale lui Goeben și 8 divizii ale lui Frederic Carol. Dar Goeben are destul de furcă în nord, iar Frederic Carol, care s-a împotmolit la Tours și Le Mans, a dovedit că forța sa ofensivă este complet epuizată, așa că pentru cucerirea sudului rămîn doar cele 15 divizii amintite, fără ca timp de cîteva luni să mai existe perspectiva unor noi întăriri.

Acestor 15 divizii, francezii vor trebui să le opună la început mai ales formații noi. Lîngă Nevers și Bourges staționează corpurile 15 și 25 armată; în același raion trebuie să fi staționat și corpul 19, despre care n-am mai auzit nimic de la începutul lunii decembrie. Mai există apoi corpul 24, care a scăpat din dezastrul lui Bourbaki, și trupele lui Garibaldi, recent întărite, încît numără 50 000 de oameni — nu știm însă cu ce unități și din ce tabere. În total există cam 13 sau 14 divizii, poate chiar 16, dar atît cantitativ cît și calitativ ele sînt cu totul insuficiente pentru a stăvili înaintarea noilor armate care vor fi trimise, cu siguranță, în întîmpina-

rea lor de îndată ce armistițiul va expira fără a se fi încheiat pace. Dar cele 3 săptămâni de armistițiu permit nu numai acestor divizii franceze să se întărească; ele vor da posibilitate și recruților mai mult sau mai puțin nepregătiți, care se află acum în taberele de instrucție, după socoteala lui Gambetta, în număr de 250 000, sau cel puțin celor mai bune batalioane ale lor să devină corpuri de armată utile și capabile să se măsoare cu inamicul. Prin urmare, dacă războiul ar fi reluat, francezii ar putea să facă față unor atacuri serioase în sud — poate că nu în imediata apropiere a liniei de frontieră de pe Loara sau mult mai la nord de Lyon, totuși în acele puncte în care prezența inamicului nu va putea slăbi considerabil forța lor de rezistență.

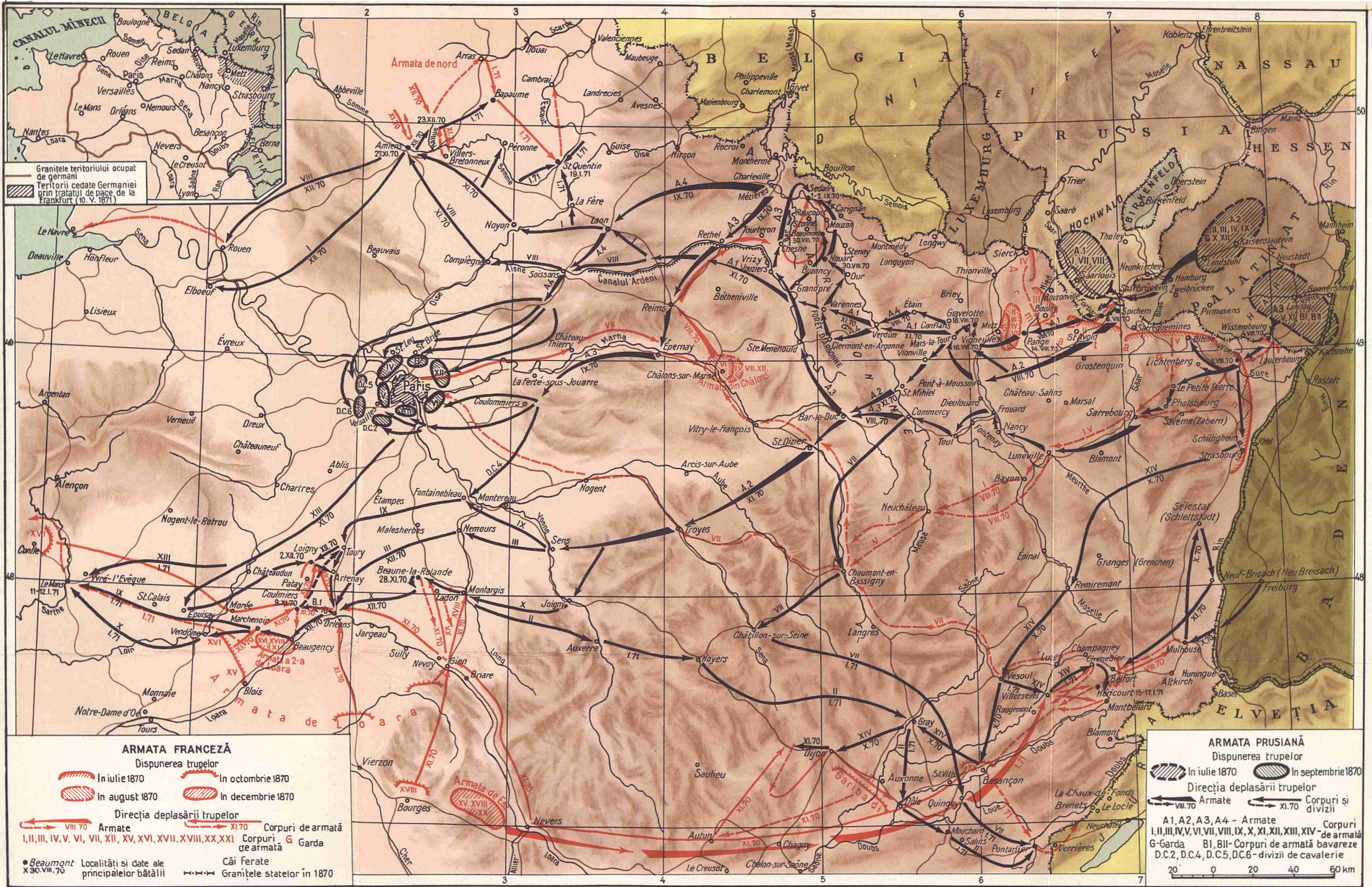
Fără îndoială că armistițiul oferă destul timp armatelor lui Faidherbe și Chanzy, ca și celorlalte trupe din Cherbourg, Le Havre etc., să se reechipeze, să întărească disciplina și să-și refacă moralul. Întrebarea este numai dacă timpul va fi folosit în acest sens. Pe cînd forțele francezilor vor spori astfel considerabil, atît cantitativ cît și calitativ, germanii abia dacă vor primi întăriri. Din acest punct de vedere, armistițiul ar însemna un avantaj pentru francezi.

Dar în afară de teritoriul compact din sudul Franței n-au fost cucerite cele două peninsule — Bretagne cu Brest și Cotentin cu Cherbourg — și nici cele două departamente din nord cu fortărețele lor. Și Le Havre este un punct necucerit, bine fortificat pe litoral. Fiecare dintre aceste patru raioane dispune de cel puțin un punct bine fortificat pe litoral, care oferă securitate unei armate în retragere. În felul acesta, flota, care momentan nu are nimic, dar absolut nimic de făcut, poate să mențină legătura dintre sud și toate aceste localități și, în funcție de necesitatea militară, să transporte trupe dintr-un loc într-altul, dînd astfel posibilitate unei armate învinse să reia ofensiva cu forțe superioare. Atîta timp cît cele patru raioane din vest și nord sînt într-o oarecare măsură inatacabile, ele constituie tot atîtea puncte slabe în flancurile prusienilor. Actuala linie vulnerabilă a francezilor se întinde de la Angers pînă la Besançon; aceea a germanilor însă este mai lungă și se întinde de la Angers prin Le Mans, Rouen și Amiens pînă la granița belgiană. Avantajele dobîndite pe această din urmă linie asupra francezilor nu ar putea fi niciodată decisive, natural, în ipoteza că francezii vor da dovadă cît de cît de bun simț. În schimb, toate victo-

riile asupra germanilor pot fi, în anumite împrejurări, de o importanță capitală.

Iată cum se prezintă situația strategică. Folosind judicios flota, francezii își pot deplasa trupele în toate direcțiile în vest și în nord, în așa fel încît să-i silească pe germani să mențină acolo trupe mult superioare din punct de vedere numeric și în consecință să slăbească acele trupe care urmează să cucerească sudul — or, a împiedica acest lucru este tocmai sarcina de căpetenie a francezilor. Concentrându-și în mai mare măsură ca pînă acum armatele și, pe de altă parte, punînd în acțiune numeroase detașamente mici de partizani, francezii vor putea obține rezultate mai bune. La Cherbourg și Le Havre par să staționeze mult mai multe trupe decît sînt necesare pentru apărare. Iar distrugerea, excelent executată, a podului de la Fontenoy, lîngă Toul, în centrul regiunii ocupate de cotropitori, vădește ce sînt în stare să facă niște partizani temerari. Dacă, în genere, războiul urmează să reînceapă după 19 februarie, el trebuie într-adevăr să fie un război pe viață și pe moarte, un război de felul celui dus de spanioli împotriva lui Napolcon I, un război în care nici măcar execuțiile în masă și nici incendierile nu vor reuși să frîngă spiritul de rezistență.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1869 din 8 februarie 1871

Catastrofa lui Bourbaki

Correspondentul ziarului „Standard” ne relatează, în sfârșit, în calitatea sa de martor ocular, evenimentele prin care a trecut armata lui Bourbaki în timpul nefericitei ei campanii din ianuarie. Correspondentul era atașat pe lângă divizia generalului Crémer, care a constituit extrema stângă în cursul înaintării și ariergarda în cursul retragerii. Relatarea sa, deși, firește, unilaterală și plină de inexactități când este vorba de evenimente care nu s-au petrecut sub ochii lui, este prețioasă, deoarece aduce date și fapte necunoscute pînă acum și lămurește astfel mai bine această fază a războiului.

Armata lui Bourbaki, compusă din 133 000 de oameni și 330 de tunuri, abia dacă merita denumirea de armată. Soldații de linie, deși aveau ofițeri destul de buni, erau inferiori din punct de vedere fizic gărzilor mobile, care în schimb abia dacă aveau cîțiva ofițeri posedînd cunoștințele elementare ale serviciului lor. Știrile sosite din Elveția confirmă acest fapt; dacă ele descriu în culori și mai sumbre starea fizică a trupelor, nu trebuie să uităm efectele unei campanii de o lună de zile, în care timp acestea au suferit de foame și frig. Potrivit tuturor rapoartelor, echipamentul lor, adică îmbrăcămintea și încălțămîntea, trebuie să fi fost jalnic. O intendență sau barem un simplu serviciu, care să fi avut grijă ca rechiziționarea și distribuirea alimentelor astfel procurate să se desfășoare într-o oarecare ordine și în mod regulat pare-se că a lipsit aproape cu desăvîrșire.

Din cele patru și jumătate corpuri de armată care au participat la acțiuni, trei (corpurile 15, 18 și 20) au trecut încă la 5 decembrie sub comanda lui Bourbaki; se vede că imediat după aceea s-a hotărît marșul spre est. Pînă la 5 ianuarie, toate mișcărilor lui au reprezentat doar marșuri pentru concentrarea trupelor și nu au fost în nici un fel stingherite

de inamic ; de aceea, ele nu au constituit o piedică în calea unei mai bune organizări a acestei armate — dimpotrivă. În 1813, Napoleon și-a transformat în timpul marșului spre Germania pe noii săi recruți, încă neinstruiți, în soldați. Bourbaki a avut la dispoziție o lună întreagă în acest scop ; dacă, așadar, trupele sale au dat piept cu inamicul în starea descrisă mai sus, aceasta este fără doar și poate din vina lui. El nu a dovedit calități de organizator.

Potrivit planului inițial, patru coloane urmau să pornească spre Belfort : una la est de râul Doubs prin munții Jura, pentru a ataca sau învălui orașul Montbéliard și flancul stîng prusian ; a doua de-a lungul văii râului, pentru a-l ataca pe inamic frontal ; a treia pe un drum mai spre vest prin Rougemont și Villersexel împotriva flancului drept inamic ; divizia lui Crémer trebuia să pornească din Dijon prin Lure împotriva flancului drept al prusienilor. Acest plan a fost însă modificat. Primele trei coloane au pornit împreună pe un singur drum prin vale, din care cauză — după cum se afirmă — s-au pierdut cinci zile, în decursul cărora Werder a primit întăriri, iar întreaga armată, dirijată pe un singur drum de retragere, a pierdut iarăși timp, fiind astfel izolată de Lyon și împinsă spre granița elvețiană. Este absolut limpede că deplasarea a aproximativ 120 000 de oameni, într-o singură coloană și pe un singur drum și care pe deasupra mai sînt și prost organizați, nu poate să ducă decît la dezordine și întîrziere ; dar nu este chiar atît de sigur dacă s-a comis într-adevăr această greșeală în măsura arătată aici. Potrivit tuturor comunicatelor anterioare, trupele lui Bourbaki au ajuns la Belfort pe un front larg, de la Villersexel pînă la granița elvețiană, ceea ce dovedește că s-au folosit diferitele drumuri prevăzute în planul inițial. Dar indiferent de motive, o temporizare a existat, și ea a fost cauza principală a înfrîngerii de la Héricourt. Lupta de la Villersexel a avut loc la 9 ianuarie. Villersexel se găsește la o distanță de aproximativ 20 de mile de pozițiile prusienilor de la Héricourt. Lui Bourbaki i-au trebuit cinci zile — pînă în seara zilei de 14 —, ca să-și dispună trupele în fața acestei poziții, astfel încît să fie gata pentru atac în dimineața următoare ! Într-un articol anterior am arătat că aceasta este prima greșeală mare din tot cursul campaniei * și, după cum reiese acum din relațiile corespondenților, vedem că și ofițerii lui Crémer au fost de aceeași părere, chiar înainte de bătălia de la Héricourt.

* Vezi volumul de față, pag. 253. — *Nota red.*

În această bătălie de trei zile, 130 000 de francezi au luptat împotriva a 35 000—40 000 de germani fără a putea să cucerească poziția întărită a acestora. Cu o asemenea superioritate numerică erau posibile cele mai temerare mișcări de flanc. Dacă 40 000—50 000 de oameni i-ar fi atacat energic pe germani din spate în timp ce restul i-ar fi imobilizat frontal, fără îndoială că germanii ar fi fost scosi de pe pozițiile lor. Dar, în loc să se fi procedat așa, s-a atacat numai frontul — frontul fortificat al poziției —, ceea ce a provocat pierderi imense și inutile. Atacurile de flanc au fost atit de slabe la flancul drept german, încît o singură brigadă (a lui Keller) nu numai că a fost suficientă pentru a le respinge, dar și pentru a ține în șah pe Frahier și Chenebier, și astfel a învălui, la rîndul ei, pe francezi din flanc. Tinerele trupe ale lui Bourbaki au fost astfel puse în fața celei mai grele misiuni care poate exista pentru un soldat în cursul unei bătălii, deși propria lor superioritate numerică le-ar fi permis să cucerească ușor poziția inamicului prin manevre tactice. Probabil însă că experiența ultimelor cinci zile l-a convins pe Bourbaki că este inutil să se aștepte la mobilitate din partea armatei sale.

După ce, la 17 ianuarie, ofensiva a fost definitiv respinsă a urmat retragerea spre Besançon. Este posibil ca această retragere să se fi efectuat în cea mai mare parte pe un singur drum, acela prin valea riului Doubs; știm totuși că unități mari ale armatei s-au retras și pe alte drumuri, mai apropiate de granița Elveției. În orice caz, în după-amiaza zilei de 22, ariergarda lui Crémer a ajuns și ea la Besançon. Prin urmare, avangarda trebuie să fi sosit acolo încă la 20 ianuarie și să fi fost gata să pornească în ziua de 21 împotriva prusienilor, care au ajuns în aceeași zi la Dôle. Dar nimeni nu s-a sinchisit de ei pînă cînd a venit Crémer, care, după ce din ariergardă a devenit avangardă, a fost trimis la 23 ianuarie pentru a-i înfrunta pe prusieni lîngă St. Vith. În ziua următoare, Crémer a primit ordin să se întoarcă la Besançon; s-au pierdut două zile din cauza nehotărîrii și inactivității, pînă cînd Bourbaki, în ziua de 26, după ce a trecut în revistă corpul 18 armată, a încercat să se sinucidă. A urmat o retragere în dezordine în direcția orașului Pontarlier. Dar, în ziua aceea, germanii aflați la Mouchard și Salins erau mai aproape de granița elvețiană decît trupele care fugeau într-acolo și le-au tăiat efectiv retragerea. Aceasta n-a mai fost o urmărire; germanii au putut să ocupe tacticos ieșirile tuturor văilor prin care francezii

s-ar fi putut salva, în timp ce alte trupe îi presau pe francezi din spate. A urmat apoi încăierarea de la Pontarlier, care a edificat armata franceză înfrîntă asupra situației ei; rezultatul a fost convenția de la Les Verrières și trecerea întregii armate pe teritoriul Elveției¹³⁴.

Întreaga comportare a lui Bourbaki, începînd din 15 și pînă în 26 ianuarie, pare să dovedească că el a pierdut orice încredere în trupele sale și, prin urmare, și în sine însuși. De ce a amînat marșul coloanelor sale la Besançon pînă la sosirea lui Crémer, pierzînd astfel orice posibilitate de retragere; de ce a rechemat divizia lui Crémer, elita armatei, după ce a trimis-o din Besançon să-i înfrunte pe prusienii care blocau drumul direct spre Lyon; de ce a mai zăbovit încă două zile, astfel încît numărul zilelor irosite la Besançon a crescut la șase, toate acestea nu au altă explicație decît faptul că lui Bourbaki îi lipsea complet acea hotărîre care constituie prima calitate a unui comandant independent. Se repetă vechea istorie a campaniei din august. Și este curios că de această ciudată șovăială dă din nou dovadă un general preluat din cadrele imperiului, pe cînd la nici unul dintre generali republicii — oricare ar fi greșelile lor — nu s-a manifestat o asemenea nehotărîre și nici unul nu a suferit o asemenea pedeapsă pentru așa ceva.

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1878 din 18 februarie 1871

Karl Marx

Către Comitetul Partidului muncitoresc
social-democrat ¹³⁵

Londra, 2 august 1870

Prieteni,

În primul rînd țin să vă mulțumesc pentru amănunțitul raport în legătură cu situația din Partidul muncitoresc din Germania. L-am transmis numaidecît Consiliului General.

Lucrarea despre relațiile de proprietate funciară din Germania pe care ne-ați cerut-o a trebuit, deocamdată, să fie amînată din cauza totalei lipse de timp ¹³⁶.

Apelul (de la 16 iulie 1870) lansat la mitingul de la Braunschweig, după cum se vede din adresa Consiliului General pe care v-am trimis-o săptămîna trecută, l-am inclus parțial în această adresă *...

Potrivit § 3 din Statut ¹³⁷, Consiliul General nu poate amîna convocarea congresului. Totuși, în actualele împrejurări, cu totul *exceptionale*, el și-ar asuma răspunderea unei asemenea măsuri dacă ar primi sprijinul necesar din partea secțiilor. Ar fi, prin urmare, de dorit să primim *oficial* din Germania o propunere motivată în acest sens.

Publicat, cu unele prescurtări, în cartea: W. Bracke. „Der Braunschweiger Ausschuss der social-demokratischen Arbeiter-Partei in Lötzen und vor dem Gericht“, Braunschweig, 1872.

Se tipărește după textul apărut în cartea lui W. Bracke
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, pag. 16. — *Nota red.*

Karl Marx și Friedrich Engels

[Despre Karl Blind ¹³⁸]

Articolul lui ar fi trebuit să aibă drept titlu nu „Prințul Napoleon etc.”, ci „Eu”. De fiecare dată cînd pomeneste numele prințului Napoleon, autorul folosește cel puțin de douăzeci de ori pronumele „Eu”, fără să mai socotim cazurile lui gramaticale și formele lui derivate. Ceea ce se spune în acest articol despre prințul Napoleon s-a mai scris în repetate rînduri, iar ceea ce se spune despre „Eu” a mai fost de asemenea relatat, tipărit și publicat tot atît de des în Anglia, după cum știu, spre regretul lor, proprietarii și editorii revistelor duminicale, ai celor decedate și ai celor existente.

Lăsînd la o parte neîntemeiatele pretenții ale ziarului, putem spune că el ne oferă o nouă versiune a vechii povești a domnului Blind din care aflăm cum, din pricina diverselor împrejurări potrivnice, dînsul a fost, din păcate, împiedicat să schimbe mersul istoriei. Mai întii de toate ne e dat să auzim legenda atît de des repetată — care constituie principalul capital al d-lui Blind — despre felul cum, în 1849, guvernul provizoriu al insurgenților din sudul Germaniei, care-și trăia pe atunci ultimele zile, l-a trimis pe dînsul într-o misiune diplomatică, în aparență la guvernul Republicii Franceze, în realitate însă la guvernul revoluționar Ledru-Rollin, care, după cît se credea, avea să fie curînd adus la putere în urma unei răscoale populare ¹³⁹. Dar vai, guvernul care-l trimisese pe el în misiune diplomatică a fost înlăturat de prusieni fără multă ceremonie și silit să ia drumul exilului în Elveția, iar demonstrația de la 13 iunie, care urma să instaureze guvernul pe lîngă care el fusese într-adevăr acreditat, a fost și ea împrăștiată fără multă ceremonie ¹⁴⁰. Blind a avut astfel norocul să scape de această misiune

destul de ridicolă — cu care fusese însărcinat de către un guvern decedat pe lângă un guvern nenăscut — datorită guvernului francez existent, care l-a arestat pentru participare la demonstrația „pașnică” de la 13 iunie a Gărzii naționale din Paris, pe atunci în plină efervescentă, și în cele din urmă l-a expulzat. Dacă guvernul care-l trimisese și-ar fi continuat existența, iar guvernul la care fusese într-adevăr trimis ar fi luat ființă, câte n-ar fi putut face Karl Blind! Făcându-și rost de această misiune de la cineva din Baden pe lângă cineva din Paris, Blind a știut să evite „în mod diplomatic” orice posibilitate de întâlnire riscantă cu armata prusiană aflată în plină ofensivă. În orice caz, tot a făcut și el ceva*.

Apoi în 1870, când a izbucnit războiul franco-prusian, s-a ivit din nou posibilitatea ca Italia să se alieze cu Franța. Dar Karl Blind stătea de veghe. „Dacă regele Victor Emanuel ș.a.m.d.” (pag. 519). Dar și de data asta a fost vorba de o misiune incredințată de un guvern inexistent pe lângă un alt guvern inexistent. Ludovic-Napoleon a refuzat să cedeze Roma lui Victor Emanuel și l-a silit astfel să ia cu forța orașul ocupat de francezi, ceea ce a făcut ca încheierea unei alianțe între Italia și Franța să devină imposibilă¹⁴¹. Din nou serviciile și ofertele lui Karl Blind, oricât de valoroase ar fi fost ele, au fost respinse. Așa se face că Blind, care avea eterna misiune de diplomat in partibus**, în loc să schimbe mersul istoriei, a trebuit să se mulțumească cu „cele mai calde mulțumiri” ale lui Mazzini.

Fără să vrei, îți vine în minte fanfaronul care, fiind atras într-o încăierare, a început să strige: „Țineți-mă, prieteni, că, de nu, am să săvîrșesc o faptă îngrozitoare”. Din nenorocire pentru întreaga lume, dar, poate, din fericire pentru d-l Karl Blind, de fiecare dată când dînsul era pe punctul

* Ultimele două fraze sînt scrise de mîna lui Marx. Pe marginea paginii precedente a manuscrisului lui Engels, Marx a scris și o altă variantă: „Preluînd la timp această misiune fictivă în străinătate, Blind a știut să evite orice posibilitate de a se întîlni cu trupele prusiene, care invadaseră atunci teritoriul Badenului”. — *Nota red.*

** — *in partibus invidelium* — care nu există în realitate (textual: „în țara necredincioșilor” — formulă ce se adaugă la titlul unui episcop catolic care a fost numit în funcția, pur nominală, de episcop într-o țară necreștină). — *Nota trad.*

de a trece pe primul plan al evenimentelor istorice, o împrejurare defavorabilă îl împiedica să săvârșească acea „faptă grozavă” care trebuia să-l ducă la nemurire.

Să sperăm că aceasta este, cel puțin în limba engleză, ultima operă literară scrisă de Karl Blind despre Karl Blind și în interesul lui Karl Blind.

Scris de K. Marx și F. Engels
între 22 și 30 august 1870

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

[Scrisoare adresată Comitetului Partidului
muncitoresc social-democrat ¹⁴²]

... Camarila militară, profesorimea, bürgerii și politicienii de cafea pretind că acesta * ar constitui mijlocul de a feri pentru totdeauna Germania de pericolul unui război cu Franța. Dimpotrivă, acesta-i mijlocul cel mai sigur pentru a transforma acest război într-o **instituție europeană**. Acesta-i într-adevăr mijlocul cel mai sigur pentru a eterniza în Germania reînnoită despotismul militar ca o condiție necesară a dominației asupra Alsaciei și Lorenei, această *Polonie a Occidentului*. Acesta-i mijlocul infailibil de a transforma viitoarea pace într-un simplu armistițiu pînă cînd Franța se va reface îndeajuns ca să revendice teritoriul pierdut. Acesta-i mijlocul infailibil de a ruina Germania și Franța printr-o autodistrugere reciprocă.

Ticăloșii și negliobii care au născocit aceste garanții ale unei păci veșnice ar trebui să știe, totuși, din istoria Prusiei, din exemplul condițiilor grele impuse de Napoleon prin pacea de la Tilsit ¹⁴³ că asemenea măsuri dracnice menite să reducă la tăcere un popor plin de vitalitate au tocmai un rezultat contrar celui așteptat. Și ce reprezintă Franța, chiar și după pierderea Alsaciei și Lorenei, în comparație cu Prusia de după pacea de la Tilsit!

Dacă atîta timp cît a dăinuit *vechea configurație a statelor* șovinismul francez își găsea o oarecare justificare materială în faptul că începînd din 1815 capitala Franței — Parisul, și implicit Franța însăși, se pomenea, după cîteva bătălii pierdute, lipsită de apărare, ce ampoare va lua acest șovinism de îndată ce granița va fi formată la est — de Vosgi și la nord va trece pe la Metz?

* ...Este vorba de anexarea Alsaciei și Lorenei de către Prusia.

Nota red.

Că locuitorii Alsaciei și Lorenei tinjesc după binefacerile unei cirmuiri *germane*, acest lucru nu îndrăznește să-l afirme nici chiar cel mai înverșunat * teuton. De astă dată se proclamă principiul pangermanismului și al granițelor „sigure”, care va aduce, chipurile, roade frumoase pentru Germania și Europa în răsărit.

Cine nu este cu totul amețit de larma actuală sau *nu are vreun interes* să amețească poporul german trebuie să-și dea seama că războiul din 1870 va genera în mod inevitabil un război între Germania și Rusia, așa cam războiul din 1866 a generat războiul din 1870.

Spun inevitabil, neapărat dacă pînă atunci nu va izbucni — ceea ce este puțin probabil — o revoluție în Rusia.

Dacă această împrejurare puțin probabilă nu va interveni, războiul dintre Germania și Rusia trebuie privit încă de pe acum ca un fapt accompli **.

De atitudinea pe care o vor adopta acum învingătorii germani depinde întru totul dacă acest război va avea urmări pozitive sau negative.

În cazul cînd ei vor anexa Alsacia și Lorena, Franța va lupta alături de Rusia, împotriva Germaniei. Este de prisos să mai arătăm urmările nefaste ale unui asemenea război.

Dacă vor încheia cu Franța o pace onorabilă, atunci acest război va elibera Europa de dictatura moscovită, va face ca Prusia să se dizolve în cadrul Germaniei, va asigura în partea de apus a continentului posibilitatea unei dezvoltări pașnice, în sfîrșit, va contribui la izbucnirea revoluției sociale în Rusia, ale cărei elemente nu au nevoie decît de un asemenea impuls dinafară pentru a se dezvolta; așadar, un asemenea război va fi de folos și poporului rus.

Mi-e teamă însă că ticăloșii și neghibii vor continua nestingheriți jocul lor nebunesc dacă clasa muncitoare germană nu-și va ridica en masse *** glasul ei.

Actualul război inaugurează o nouă epocă în istoria universală prin aceea că Germania a dovedit că este capabilă, chiar și fără Austria germană, să urmeze propriul ei drum, independent de străinătate. Faptul că Germania își dobîn-

* Cuvintele „cel mai înverșunat”, înlocuite în textul foii volante prin puncte de suspensie, sînt introduse în exemplarul cu însemnările lui Engels, scrise chiar de mîna lui. — *Nota red.*

** — fapt împlinit. — *Nota trad.*

*** — în masă. — *Nota trad.*

dește *unitatea* mai întâi în *cazarma prusacă* este o pedeapsă pe care a meritat-o pe deplin. Dar, fie și pe această cale, *un rezultat* a fost obținut. Ciorovăielile mărunte, ca de pildă conflictul dintre național-liberalii nord-germani și partidul popular¹⁴⁴ din statele din sudul Germaniei, nu vor mai sta fără rost de-a curmezișul drumului. Relațiile se vor dezvolta pe o scară largă și se vor simplifica. Și, dacă atunci clasa muncitoare germană nu va juca rolul istoric ce-i revine, vina va fi a ei. **Acest război a făcut ca centrul de greutate al mișcării muncitorești de pe continent să se mute din Franța în Germania.** În consecință, pe umerii clasei muncitoare germane apasă o și mai mare răspundere...

Scris de K. Marx și F. Engels
între 22 și 30 august 1870

Acest text face parte din
„Manifestul Comitetului Partidului
muncitoresc social-democrat din
Germania” tipărit sub formă de foaie
volantă la 5 septembrie 1870 și pu-
blicată în ziarul „Der Volksstaat”
nr. 73 din 11 septembrie 1870

Se tipărește după textul
exemplarului din manifest,
confruntat cu însemnările
lui Engels

Tradus din limba germană

Karl Marx

A doua Adresă a Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
cu privire la războiul franco-prusian ¹⁴⁵

*Către membrii Asociației Internaționale a Muncitorilor
din Europa și din Statele Unite*

În prima noastră adresă, din 23 iulie, spuneam :

„...Clopotele de înmormîntare a celui de-al doilea imperiu au și sunat la Paris. Cel de-al doilea Imperiu se va sfîrși așa cum a început : printr-o parodie. Să nu uităm însă că tocmai guvernele și clasele dominante din Europa au fost acelea care i-au înlesnit lui Ludovic Bonaparte să joace timp de 18 ani sinistra farsă a *imperiului restaurat*” *.

Așadar, chiar înainte de începerea operațiilor militare, noi consideram balonul de săpun bonapartist ca ceva de domeniul trecutului.

Noi nu ne-am înșelat în ceea ce privește viabilitatea celui de-al doilea Imperiu. Noi nu am greșit nici cînd ne-am temut că războiul german ar putea „să-și piardă caracterul lui strict de apărare și să degenezeze într-un război împotriva poporului francez” **. Războiul de apărare s-a încheiat într-adevăr cu predarea lui Ludovic Bonaparte, cu capitularea de la Sedan și cu proclamarea republicii la Paris. Dar încă cu mult înaintea acestor evenimente, chiar în momentul în care întreaga putreziciune a armatelor bonapartistice devenise o certitudine, camarila militară prusacă hotărîse să transforme războiul într-un război de cucerire. *Proclamația dată de însuși regele Wilhelm la începutul războiului* stătea, ce-i drept, ca o piedică neplăcută în calea ei. În mesajul tronului pe care l-a rostit în fața Reichstagului Germaniei de nord, Wilhelm declarase solemn că el poartă război împotriva împăratului francezilor, și nu împotriva poporului

* Vezi volumul de față, pag. 5. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 6. — *Nota red.*

francez. La 11 august, el lansase un manifest către națiunea franceză, în care spunea * :

„Împăratul Napoleon a atacat pe apă și pe uscat națiunea germană, care dorea și dorește și azi să trăiască în pace cu poporul francez ; am preluat comanda armatei germane *pentru a respinge atacul lui, iar desfășurarea evenimentelor militare* m-au determinat să trec granițele Franței“.

Nemulțumindu-se cu declarația că a preluat comanda supremă a armatelor germane „*pentru a respinge atacul*“, Wilhelm, pentru a confirma faptul că războiul are „un caracter strict de apărare“, a mai adăugat că numai „desfășurarea evenimentelor militare“ l-a determinat să treacă granițele Franței. Un război de apărare nu exclude, firește, operații ofensive, dictate de „desfășurarea evenimentelor militare“.

Astfel, acest rege cu frica lui Dumnezeu se angajase față de Franța și față de întreaga lume să ducă un război strict de apărare. Cum putea fi el dezlegat de această făgăduială solemnă ? Regizorii acestei comedii au trebuit să prezinte lucrurile ca și cum el ar ceda, împotriva voinței sale, în fața cerințelor insistente ale națiunii germane ; ei au dat de îndată cuvânt de ordine burgheziei liberale germane, cu profesorii, capitaliștii, consilierii municipali și gazetarii ei. Această burghezie, care în luptele pentru libertățile cetățenești duse de ea între anii 1846 și 1870 oferise un nemai-pomenit spectacol de nehotărîre, incapacitate și lașitate, a fost, firește, cit se poate de încîntată să apară pe scena Europei în postura de campion temerar al patriotismului german. Ea a arborat masca independenței civice, dîndu-și aerul că impune guvernului prusian îndeplinirea planurilor ascunse chiar ale acestui guvern. Ea s-a căit pentru credința ei îndelungată și aproape religioasă în infailibilitatea lui Ludovic Bonaparte, cerînd de aceea răspicat dezmembrarea Republicii Franceze. Să ne oprim doar o clipă asupra argumentelor plauzibile folosite de acești cavaleri ai patriotismului !

Ei nu îndrăznesc să afirme că populația din Alsacia și Lorena tinjește să fie îmbrățișată de Germania. Dimpotrivă. Ca pedeapsă pentru sentimentele sale patriotice față de Franța, Strasbourgul, un oraș a cărui citadelă este situată

* În traducerea germană făcută de K. Marx și apărută în ediție separată în 1870, această frază și citatul din manifest care urmează au fost omise, iar textul care urmează pînă la cuvintele : „Ei au și dat semnalul...“ a fost reprodus într-o formă prescurtată. — *Nota red.*

În afara lui, a fost bombardat timp de șase zile în mod inutil și barbar cu proiectile explozive „germane”, apoi incendiat, iar un mare număr de locuitori lipsiți de apărare au fost uciși. Teritoriul acestor provincii, vedeți dv., aparținuse cindva de mult răposatul Imperiu german. De aceea se pare că acest teritoriu împreună cu populația lui trebuie confiscate ca proprietate germană inalienabilă. Dacă e să modificăm vechea hartă a Europei conform dreptului istoric, nu trebuie să uităm în nici un caz că electorul de Brandenburg a fost la timpul său, în calitatea sa de feudal prusian, vasalul Rzeczpospolitei ¹⁴⁶.

Viclenii patrioți cer însă Alsacia și partea Lorenei a cărei populație vorbește limba germană, ca „garanție materială” împotriva unei invazii franceze. Întrucît acest pretext josnic a derutat pe mulți oameni mărginiți, socotim de datoria noastră să-l analizăm mai îndeaproape.

Este neîndoielnic că configurația generală a Alsaciei, în comparație cu aceea de pe malul opus al Rinului, și existența unei fortărețe atît de mari cum e Strasbourgul cam la jumătatea drumului dintre Basel și Germersheim înlesnesc considerabil o invazie franceză în sudul Germaniei, în timp ce o invazie din Germania de sud în Franța este din această cauză întrucîtva îngreuiată. De asemenea, este neîndoielnic că anexarea Alsaciei și a părții menționate a Lorenei ar oferi o graniță mult mai sigură Germaniei de sud: ea ar deveni astfel stăpînă pe creasta Vosgilor în toată lungimea lor și pe cetățile care acoperă trecătorile nordice ale acestor munți. Dacă ar fi anexat și Metzul, atunci Franța ar fi lipsită, desigur, pentru moment de două principale baze de operații împotriva Germaniei, dar aceasta nu ar împiedica-o să-și construiască altele noi la Nancy sau Verdun. Germania posedă Koblenz, Mainz, Germersheim, Rastatt și Ulm, — toate acestea fiind baze de operații împotriva Franței, de care s-a și folosit din plin în actualul război; cu ce drept ar putea ea să conteste francezilor Metzul și Strasbourgul, singurele fortărețe importante pe care aceștia le posedă în acea regiune?

În afară de aceasta, Strasbourgul constituie o primejdie pentru Germania de sud numai atîta timp cît aceasta este despărțită de Germania de nord. Din 1792 pînă în 1795, Germania de sud nu a fost atacată niciodată din această parte, pentru că Prusia a participat la războiul împotriva revoluției franceze; dar, de îndată ce Prusia a încheiat în 1795 pacea separată ¹⁴⁷, lăsînd Sudul în voia soartei, au început atacurile

împotriva Germaniei de sud, care au continuat pînă în 1809 și care au avut ca bază de operații Strasbourgul. În realitate, o Germanie *unită* poate face inofensive Strasbourgul și orice armată franceză în Alsacia dacă își va concentra toate trupele între Saarlouis și Landau, așa cum s-a întimplat în actualul război, și le va face să înainteze sau va angaja lupta pe drumul dintre Mainz și Metz. Atita timp cît principala masă a trupelor germane se află acolo, orice armată franceză care ar înainta de la Strasbourg spre Germania de sud ar putea fi învăluită și și-ar vedea comunicațiile amenințate. Dacă actuala campanie a dovedit ceva, apoi ea a dovedit tocmai ușurința cu care Franța poate fi atacată dinspre Germania.

Dar, la drept vorbind, nu este oare în genere o absurditate și un anacronism să ridici considerente de ordin militar la rangul de principiu potrivit căruia trebuie fixate frontierele naționale? Dacă ar fi să urmărim această regulă, Austria ar putea formula pretenții asupra Veneției și liniei Mincio, iar Franța -- asupra liniei Rinului ca pavază pentru Paris, care este, de bună seamă, mai expus atacurilor dinspre nord-est decît este expus Berlinul atacurilor dinspre sud-vest. Dacă frontierele ar urma să fie stabilite conform intereselor militare, pretențiile nu ar mai conțeni niciodată, pentru că orice linie militară este în mod necesar defectuoasă și poate fi corectată prin anexarea de noi teritorii; în afară de aceasta, ea nu poate fi stabilită niciodată în mod definitiv și echitabil, deoarece de fiecare dată ea este impusă de învingător celui învins și, în consecință, conține din capul locului germenii unui nou război.

Aceasta ne învață întreaga istorie. Cu națiunile se întimplă ceea ce se întimplă și cu diferiți indivizi. Pentru a-i lipsi de posibilitatea de atac, trebuie să li se ia orice mijloc de apărare. Trebuie nu numai să-i apuci de beregată, ci să-i și ucizi. Dacă vreodată un învingător și-a luat „garanții materiale” pentru a frînge forțele unei națiuni, apoi acest lucru l-a făcut Napoleon I prin tratatul său de la Tilsit și prin felul în care l-a aplicat împotriva Prusiei și a restului Germaniei. Și, cu toate acestea, cîtiva ani mai tîrziu, poporul german a frînt ca o trestie putredă puterea lui gigantică. Dar ce reprezintă „garanțiile materiale” pe care Prusia, în visurile ei cele mai cutezătoare, dorește sau poate să le obțină de la Franța în comparație cu cele pe care Napoleon I le-a obținut de la Prusia? Rezultatul nu va fi nici de astă dată mai puțin dezastruos. Istoria își va măsura

răsplata nu în raport cu numărul milelor pătrate de teritoriu răpitate Franței, ci în raport cu gravitatea crimei de a fi trezit din nou la viață, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, *politica de cuceriri*.

Purtătorii de cuvînt ai patriotismului teuton spun: dar nu trebuie să-i confundați pe germani cu francezii. Noi nu vrem glorie, ci securitate. Germanii sînt un popor prin excelență pașnic. Sub înțeleapta lor oblăduire, chiar și cuceririle se transformă dintr-o pricină de viitoare războaie într-o cheazășie a păcii eterne. Firește că nu Germania a fost aceea care a cotropit în 1792 Franța cu scopul măreț de a nimici cu ajutorul baionetelor revoluția secolului al XVIII-lea! Și nu Germania a fost aceea care și-a mînjit mîinile cu prilejul subjugării Italiei, reprimării Ungariei și împărțirii Poloniei! Actualul ei sistem militar, în virtutea căruia întreaga populație validă de sex bărbătesc se împarte în două părți — o armată permanentă activă și o armată permanentă de rezervă, ambele obligate să se supună total superiorilor lor prin grația lui Dumnezeu —, un astfel de sistem militar constituie, firește, o „garanție materială” a păcii mondiale și, pe deasupra, țelul suprem al civilizației! În Germania, ca și pretutindeni, trepădușii puternicilor zilei otrăvesc opinia publică cu tîmieri și cu frazeologia lor mincinoasă.

Acești patrioți germani, care sînt cuprinși de indignare falsă cînd privesc fortărețele franceze Metz și Strasbourg, nu văd nici un rău în uriașul sistem de fortificații moscovite de la Varșovia, Modlin și Ivangorod. Cutremurîndu-se în fața grozăviilor agresiunii bonapartiste, ei închid ochii în fața rușinosului protectorat țarist.

Întocmai cum în 1865 Ludovic Bonaparte și Bismarck își făcuseră reciproc promisiuni, tot astfel în 1870 Gorceakov și Bismarck și-au făcut reciproc promisiuni¹⁴⁸. Întocmai cum Ludovic-Napoleon s-a legănat în speranța că războiul din 1866, prin epuizarea reciprocă a Austriei și a Prusiei, va face din el arbitrul suprem al Germaniei, tot astfel Alexandru s-a legănat în speranța că războiul din 1870, prin epuizarea reciprocă a Germaniei și a Franței, îi va da posibilitatea să devină arbitrul suprem al întregii Europe occidentale. Întocmai cum cel de-al doilea Imperiu considera existența Confederației Germaniei de nord incompatibilă cu propria sa existență, tot astfel Rusia autocrată trebuie să considere drept un pericol pentru ea un imperiu german avînd în frunte Prusia. Aceasta e legea vechiului sistem politic. În cadrul

acestui sistem, ceea ce reprezintă un câștig pentru un stat constituie o pierdere pentru celălalt. Influența precumpănită exercitată de țară asupra Europei își are obârșia în supremația lui tradițională asupra Germaniei. În clipa în care chiar în Rusia forțele sociale vulcanice amenință să zguduie înseși temelile autocrației, poate oare țarul să admită o știrbire a prestigiului său în străinătate? Ziarele moscovite au și început să folosească limbajul folosit de ziarele bonapartiste după războiul din 1866. Cred oare cu adevărat patrioții teutoni că libertatea și pacea Germaniei* vor fi asigurate dacă silesc Franța să se arunce în brațele Rusiei? Dacă șansa în război, beția succesului și intrigile dinastice vor împinge Germania pe calea răpirii unor teritorii franceze, nu-i vor rămâne deschise decît două căi: ori va trebui să devină — oricare ar fi urmările — *unealta fățișă* a politicii expansioniste rusești**, ori va trebui să se pregătească, după un scurt răgaz, pentru un nou război „de apărare”, dar nu pentru un război „localizat” de invenție recentă, ci pentru un război rasial împotriva raselor slave și latine coalizate***.

Clasa muncitoare germană, neavînd posibilitatea să împiedice acest război, l-a sprijinit cu toată energia, ca pe un război pentru independența Germaniei și pentru eliberarea Franței și a Europei de coșmarul apăsător al celui de-al doilea Imperiu. Muncitorii industriali germani împreună cu muncitorii de la sate au fost aceia care, lăsîndu-și acasă familiile lihnite de foame, au alcătuit nucleul unor trupe eroice. Rîndurile lor s-au rîrit în bătăliile purtate în afara granițelor țării, iar acasă îi așteaptă alte calamități provocate de mizerie****. Ei cer acum, la rîndul lor, „garanții”, garanții că nenumăratele lor sacrificii nu vor fi fost zadarnice, că au cucerit libertatea, că victoriile repurtate de ei asupra armatelor bonapartiste nu vor fi transformate, așa cum s-a

* În ediția germană din 1870, înaintea cuvintelor „libertatea și pacea” era adăugat cuvîntul „independența”. — *Nota red.*

** În ediția germană din 1870, aici sînt adăugate cuvintele: „ceea ce corespunde tradiției Hohenzollernilor”. — *Nota red.*

*** În ediția germană din 1870, aici este adăugată fraza: „Aceasta este perspectiva de pace pe care o garantează Germaniei patrioții burghezi senili”. — *Nota red.*

**** În ediția germană din 1870 este adăugat mai departe: „Iar scandalagii patrioți îi vor consola spunîndu-le că capitalul nu are patrie și că salariul este reglementat de legea internațională antipatriotică a cererii și ofertei. Nu ar fi oare timpul ca clasa muncitoare germană să-și spună cuvîntul și să nu mai permită domnilor burghezi să vorbească în numele ei”. — *Nota red.*

întîmplat în 1815, într-o înfrîngere a poporului german¹⁴⁹. Și, ca primă garanție, ei cer „o pace onorabilă pentru Franța” și „recunoașterea Republicii Franceze”.

Comitetul Central al Partidului muncitoresc social-democrat german a publicat, la 5 septembrie, un manifest în care insistă energic asupra acestor garanții.

„Noi — se spune în manifest — protestăm împotriva anexării Alsaciei și Lorenei. Și sîntem conștienți de faptul că vorbim în numele clasei muncitoare germane. În interesul comun al Franței și al Germaniei, în interesul păcii și al libertății, în interesul civilizației apusene împotriva barbariei orientale, muncitorii germani nu vor tolera anexarea Alsaciei și Lorenei... Alături de tovarășii noștri, muncitorii din toate țările, vom apăra cu abnegație cauza internațională comună a proletariatului!”¹⁵⁰.

Din nefericire, nu putem conta pe succesul lor imediat. Dacă muncitorii francezi nu l-au putut opri pe agresor în timp de pace, au oare muncitorii germani mai multe șanse de a-l opri pe învingător atunci cînd zăngănesc armele? Manifestul muncitorilor germani cere ca Ludovic Bonaparte să fie extrădat, ca un criminal de rînd, Republicii Franceze. Guvernanții lor își dau, în schimb, toată osteneala să-l instaleze din nou la Tuileries, ca fiind omul cel mai indicat să ducă Franța de ripă. Oricum ar fi, istoria va dovedi că muncitorii germani nu sînt făcuți din același material maleabil din care e făcută burghezia germană. Ei își vor face datoria:

Alături de ei salutăm instaurarea republicii în Franța; dar, în același timp, sîntem cuprinși de temeri care să sperăm că se vor dovedi neîntemeiate. Această republică nu a răsturnat tronul, ci a ocupat doar locul care a rămas vacant*. Ea nu a fost proclamată ca o cucerire socială, ci ca o măsură de apărare națională. Ea se află în mîinile unui guvern provizoriu, alcătuit în parte din orléaniști notorii, în parte din republicani burghezi, și printre aceștia din urmă sînt unii pe care insurecția din iunie 1848¹⁵¹ i-a marcat cu un stigmat de neșters. Felul în care membrii acestui guvern și-au împărțit funcțiile nu e cituși de puțin promițător. Orléaniștii și-au asigurat pozițiile-cheie — armata și poliția, în timp ce pretinșilor republicani li s-a atribuit funcția de pâlăvrăgeală. Unele din primele acțiuni ale acestui guvern arată destul de limpede că el a moștenit de la imperiu nu numai un morman de ruine, ci și frica pe care o încerca acesta în fața clasei muncitoare. Dacă acum, în numele re-

* În ediția germană din 1870 se spune mai departe: „datorită baloanelor germane”. — *Nota red.*

publicii, el promite în fraze grandilocvente lucruri imposibile, nu o face oare pentru a stîrni zarvă în favoarea unui guvern „posibil” ? Nu cumva republica trebuie să servească, potrivit intențiilor unor magnați burghezi, care s-ar transforma bucuros în groparul ei, doar ca o treaptă de tranziție spre o restaurație orléanistă ?

Astfel, clasa muncitoare franceză se află într-o situație extrem de grea. Orice încercare de a răsturna noul guvern într-un moment cînd dușmanul aproape că bate la porțile Parisului ar fi un act de nebunie desperată. Muncitorii francezi trebuie să-și facă datoria de cetățeni * ; totodată însă, ei nu trebuie să se lase dominați de reminiscentele naționale ale anului 1792, așa cum s-au lăsat amăgiți țărani francezi de reminiscentele naționale ale primului Imperiu. Ei nu trebuie să repete trecutul, ci să construiască viitorul. Ei trebuie să folosească cu calm și hotărîre toate mijloacele pe care li le oferă libertatea republicană pentru a întări mai temeinic organizarea propriei lor clase. Aceasta le va da forțe noi, herculeene, în lupta pentru renașterea Franței și pentru cauza noastră comună : eliberarea muncii. De puterea și înțelepciunea lor depinde soarta republicii.

Muncitorii englezi au și făcut primii pași pentru a frînge, printr-o presiune salutară din afară, poziția ostilă a guvernului lor față de recunoașterea Republicii Franceze ¹⁵². Actuala ezitare a guvernului englez este, probabil, menită să repare greșeala războiului antiacobin din 1792 ca și graba indecentă cu care el și-a dat consimțămîntul la lovitura de stat ¹⁵³. În afară de aceasta, muncitorii englezi cer guvernului lor să se opună cu toată energia dezmembrării Franței, pe care are nerușinarea s-o preconizeze o parte din presa engleză **. E aceeași presă care timp de 20 de ani l-a divinizat pe Ludovic Bonaparte ca fiind providența Europei și a aplaudat frenetic rebeliunea proprietarilor de sclavi din America. Și astăzi, ca și atunci, ea militează pentru interesele proprietarilor de sclavi.

Secțiunile *Asociației Internaționale a Muncitorilor* trebuie să cheme la acțiune clasa muncitoare din toate țările. Dacă muncitorii vor uita care e datoria lor și vor rămîne pasivi, îngrozitorul război actual nu va fi decît preludiul unor răz-

* În ediția germană din 1870, după cuvîntul „datoria” urmează cuvintele „ceea ce și fac”. — *Nota red.*

** În ediția germană din 1870. sfîrșitul acestei fraze suna astfel : „care era preconizată de o parte a presei burgheze cu tot atîta tărăboi ca și de patrioții germani”. — *Nota red.*

boaie internaționale și mai îngrozitoare și va duce în fiecare țară la noi înfringeri ale muncitorilor de către cavalerii spadei, stăpînii pămîntului și ai capitalului.

Vive la république !*

Consiliul General

Robert Applegarth, Martin J. Boon, Fred. Bradnick, Caihil, John Hales, William Hales, George Harris, Fred. Lessner, Lopatin, B. Lucraft, George Milner, Thomas Motterhead, Charles Murray, George Odger, James Parnell, Pfänder, Rühl, Joseph Shepherd, Cowell Stepney, Stoll, Schmutz.

Secretari-corespondenți

<i>Eugène Dupont</i>	— pentru Franța
<i>Karl Marx</i>	— pentru Germania și Rusia
<i>A. Serrailier</i>	— pentru Belgia, Olanda și Spania
<i>Hermann Jung</i>	— pentru Elveția
<i>Giovanni Bora</i>	— pentru Italia
<i>Zévy Maurice</i>	— pentru Ungaria
<i>Antoni Żabicki</i>	— pentru Polonia
<i>James Cohen</i>	— pentru Danemarca
<i>J. G. Eccarius</i>	— pentru Statele Unite ale Americii

William Townshend, președinte

John Weston, casier

J. George Eccarius, secretar general

256, High Holborn, London,
Western Central
9 septembrie 1870

Scris de K. Marx între 6 și 9
septembrie 1870

Publicat sub formă de manifest în
limba engleză la 11—13 septembrie
1870, precum și sub formă de mani-
fest în limba germană și în presa
periodică în limba germană și fran-
ceză în septembrie—decembrie 1870

Se tipărește după textul
ediției a doua engleze din 1870,
confruntat cu textul ediției
germane din 1870

Tradus din limba engleză

* — Trăiască republica ! — *Nota trad.*

Karl Marx

[În legătură cu arestarea membrilor Comitetului
Partidului muncitoresc social-democrat ¹⁵⁴]

Comitetul central al secției germane a Asociației Internaționale a Muncitorilor, cu sediul la Braunschweig, a publicat la 5 septembrie un manifest adresat clasei muncitoare germane, prin care aceasta este chemată să împiedice anexarea Alsaciei și Lorenei și să-și aducă contribuția ei la încheierea unei păci onorabile cu Republica Franceză. Din ordinul generalului Vogel von Falckenstein, comandantul trupelor, nu numai că a fost confiscat manifestul, dar toți membrii Comitetului, și chiar nefericitul tipograf care a tipărit acest document, au fost arestați, puși în lanțuri, ca niște criminali de rînd, și duși la Lötzen, în Prusia orientală.

Scris de K. Marx în jurul
datei de 14 septembrie 1870

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1744 din 15 septembrie 1870

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

L'INTERNATIONALE

ORGANE DES SECTIONS BELGES
DE L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DES TRAVAILLEURS.

PARAISSANT LE SAMEDI.

Friedrich Engels

Către cel de-al VI-lea Congres al secțiilor din Belgia
ale Asociației Internaționale a Muncitorilor ¹⁵⁵

Londra, 23 decembrie 1870

Cetățeni,

Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor trimite un salut cordial celui de-al VI-lea Congres al vostru. Însuși faptul că a fost convocat un asemenea congres constituie o dovadă în plus că proletariatul belgian își continuă neobosit lupta lui pentru eliberarea clasei muncitoare, chiar și atunci când un sîngeros război fratricid umple de groază întreaga Europă și abate, pentru moment, atenția opiniei publice de la orice alte probleme.

Avem deosebita satisfacție de a constata că, în legătură cu acest război, secțiile din Belgia urmează programul de acțiune și proclamă ideile care îi sînt dictate de interesele proletariatului din toate țările: respingerea oricărei tendințe expansioniste și menținerea republicii în Franța. De altfel, în această privință, prietenii noștri belgieni sînt în perfectă unitate de vederi cu muncitorii din celelalte țări.

De cînd orașul Rouen a fost ocupat de prusieni, ultimele legături care ne mai rămăseseră cu Franța au fost temporar întrerupte. Dar în Anglia, în America și în Germania, mișcarea împotriva războiului de cotropire și pentru sprijinirea Republicii Franceze s-a extins extraordinar de repede prin-

tre muncitori. În Germania mai cu seamă, această mișcare a căpătat asemenea proporții, încît guvernul prusian s-a văzut obligat ca, în interesul politicii sale anexioniste și reacționare, să ia măsuri represive împotriva muncitorilor. Comitetul Central al Partidului social-democrat german, care își are sediul la Braunschweig, a fost arestat; numeroși membri ai acestui partid au avut aceeași soartă, și, ca o încununare a tuturor acestor fărădelegi, doi deputați din Reichstagul Germaniei de nord, cetățenii Bebel și Liebknecht, care reprezentau acolo concepțiile și interesele clasei muncitoare, au fost aruncați în închisoare. Internaționala este acuzată că ar fi dat tuturor acestor cetățeni cuvîntul de ordine de a organiza o vastă conspirație revoluționară. În cazul de față avem de-a face, fără îndoială, cu o reeditare a faimosului complot de la Paris al Internaționalei, pe care pretindea că l-a descoperit poliția bonapartistă și care, pînă la urmă, s-a dovedit a fi un jalnic bluf. În ciuda acestor persecuții, mișcarea internațională a muncitorilor se dezvoltă mereu și se întărește.

Actualul congres vă oferă posibilitatea de a stabili cîte secții și alte asociații afiliate există și cîți membri are fiecare din ele, pentru a căpăta astfel o imagine exactă a progreselor pe care le-a făcut mișcarea noastră în Belgia. Am vrea ca dv. să comunicați Consiliului General rezultatul acestei statistici privind situația Asociației noastre în Belgia; noi vom căuta să completăm această statistică și cu datele referitoare la celelalte țări. Se înțelege de la sine că această comunicare are pentru noi un caracter confidențial și că datele furnizate de ea nu vor fi date publicității.

În afară de asta, Consiliul General își permite să spere că în cursul anului 1871 secțiile din Belgia vor avea posibilitatea să-și amintească de rezoluțiile adoptate de diferitele congrese internaționale cu privire la achitarea unor cotizații destinate Consiliului General. Actualul război face ca din majoritatea țărilor de pe continent să nu mai primim nici un fel de fonduri, și noi știm perfect de bine că și muncitorii belgieni simt pe propria lor piele efectele depresiunii generale provocate de acest război; de aceea Consiliul General pune această chestiune numai pentru că vrea să amintească secțiilor din Belgia că fără sprijin material nu va fi în

stare să dea propagandei desfășurate de el amploarea pe care o dorește.

În lipsa cetățeanului Serrailier, secretar pentru Belgia, Consiliul General a însărcinat pe subsemnatul să tranșmită congresului prezenta comunicare.

Salut și frăție,
Friedrich Engels

Publicat, fără ultimele trei pasaje,
în „L'Internationale” nr. 103
din 1 ianuarie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu manuscrisul; pasajele
nepublicate sînt reproduse
după manuscris

Tradus din limba franceză

Karl Marx

Libertatea presei și a cuvîntului în Germania

Către redactorul ziarului „Daily News“

Stimate domn,

Cînd Bismarck a adus guvernului francez învinuirea că „a făcut imposibilă, în Franța, libera exprimare a părerilor în presă și la tribuna parlamentului“, n-a vrut, se vede, decît să facă o glumă berlineză. Dacă vrei să știi care e „adevă-rata“ opinie publică în Franța, n-aveți decît să vă adresați d-lui Stieber, redactor al ziarului „Moniteur“¹⁵⁶ de la Ver-sailles și spion notoriu al poliției prusiene !

În urma unui ordin special al lui Bismarck, domnii Bebel și Liebknecht au fost arestați, sub pretext că s-au făcut vi-novați de înaltă trădare, numai pentru că au cutezat să-și îndeplinească îndatoririle ce le reveneau ca reprezentanți ai poporului german, adică să-și ridice protestul lor în Reichs-tag împotriva anexării Alsaciei și Lorenei, să voteze împotriva unor noi credite de război, să-și exprime simpatia pentru Republica Franceză și să demaște încercarea de a transforma Germania într-o simplă cazarmă prusiană. Pentru vina de a-și fi exprimat aceleași păreri, membrii Comitetului din Braunschweig al partidului social-democrat au fost tra-tați, de la începutul lunii septembrie a anului trecut, ca niște ocnași și continuă să formeze obiectul unei ridicole înscenări judiciare, fiind acuzați de înaltă trădare. Aceeași soartă au avut-o și numeroși muncitori care au difuzat ma-nifestul de la Braunschweig. Sub pretexte similare s-a inten-tat proces de înaltă trădare și d-lui Hepner, redactor-adjunct al ziarului „Volksstaat“¹⁵⁷ din Leipzig. Puținele ziare ger-mane independente care sînt tipărite în afara granițelor Pru-siei sînt interzise pe teritoriul aflat sub stăpînirea Hohen-zollernilor. În Germania, mitingurile organizate de muncitori în favoarea unei păci onorabile cu Franța sînt zilnic împrăș-tiate de către poliție. Potrivit doctrinei oficiale prusiene, în

forma ei naivă în care a fost expusă de generalul Vogel von Falckenstein, orice german „care încearcă să se opună realizării scopurilor urmărite de Prusia în războiul cu Franța” se face vinovat de înaltă trădare. Dacă domnii Gambetta & Co. ar fi nevoiți, ca și Hohenzollernii, să înăbușe cu forța opinia publică, n-ar avea decît să aplice metoda prusiană și, sub pretext că se află în stare de război, să instituie în întreaga Franță starea de asediu. Pe teritoriul german nu se află alți soldați francezi în afară de aceia care zac în temnițele prusiene. Și totuși guvernul prusian se simte obligat să mențină cu strășnicie starea de asediu, adică cea mai brutală și mai revoltătoare formă de despotism militar, și să abroge toate legile în vigoare. Pămîntul Franței este invadat de aproape un milion de cotropitori germani. Cu toate acestea, guvernul francez se poate singur descurca și fără metoda prusiană „de a face posibilă libera exprimare a părerilor”. N-aveți decît să comparați tabloul rînduielilor existente în Germania cu al celor existente în Franța. Totuși, Germania s-a dovedit a fi prea îngustă pentru atotcuprinzătoarea dragoste a lui Bismarck pentru libera exprimare a părerilor. Cînd luxemburghezii au început să-și manifeste în mod deschis simpatiile pentru Franța, Bismarck a folosit această exprimare de sentimente drept unul din pretextele pentru denunțarea tratatului de neutralitate de la Londra¹⁵⁸. Cînd presa belgiană a căzut și ea într-un asemenea păcat, d-l von Balan, ambasadorul Prusiei la Bruxelles, a cerut guvernului belgian să interzică ziarelor nu numai să publice orice articole antiprusiene, dar chiar să insereze simple informații menite să-i îmbărbăteze pe francezi în războiul lor de independență. Iată, într-adevăr, o pretenție foarte modestă: să se suspende constituția belgiană „pour le roi de Prusse” *. De îndată ce niște ziare din Stockholm și-au permis să facă unele glume inofensive pe seama „cucerniciei” notorii a lui Wilhelm Annexander **, Bismarck s-a năpustit cu misivele lui furibunde asupra cabinetului suedez. Pînă și pe meridianul Petersburgului, el a reușit să descopere o presă mult prea liberă. La umila lui rugăminte, redactorii principalelor ziare din Petersburg au fost chemați la șeful cenzurii, care le-a ordonat să se abțină

* — literal: de dragul regelui Prusiei; în sens figurat: de florile mărilor. — *Nota trad.*

** — denumire ironică dată de Marx și Engels lui Wilhelm I al Prusiei, care provine din îmbinarea cuvintelor „anexare” și „Alexandru cel Mare”. — *Nota trad.*

de la orice observații critice cu privire la credinciosul vasal prusian al țarului. Unul dintre acești redactori, d-l Zaguleaev, a fost destul de imprudent ca să divulge, în coloanele ziarului „Golos”¹⁵⁹, secretul acestui avertisment. Poliția rusă l-a înhățat imediat și l-a surghiunit într-o gubernie îndepărtată. Ar fi o greșeală să credem că aceste procedee jandarmerești își au explicația numai în paroxismul febrei războinice. Dimpotrivă, ele sînt o aplicare metodică, precisă a înseși principiilor care stau la baza legilor prusiene. În Codul penal prusian există într-adevăr un articol ciudat, în virtutea căruia orice străin, pe baza faptelor sau scrierilor sale, poate fi urmărit, în țara sa sau în orice altă țară, pentru „insultă adusă regelui Prusiei” și pentru „înaltă trădare față de Prusia” ! Franța, în prezent, luptă nu numai pentru propria ei independență națională, dar și pentru libertatea Germaniei și a Europei ; și, din fericire, cauza ei este departe de a fi pierdută.

Rămîn, stimate domn, al dv. devotat,

Karl Marx

Londra, 16 ianuarie 1871

Publicat în „The Daily News”
din 19 ianuarie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Proiect de rezoluție a Consiliului General
cu privire la poziția clasei muncitoare engleze
în actuala etapă a războiului franco-prusian¹⁶⁰]

1. Mișcarea inițiată de clasa muncitoare în sprijinul Republicii Franceze ar trebui mai întâi să-și concentreze eforturile pentru a sili guvernul britanic să recunoască Republica Franceză.

2. Intervenția militară a Angliei în favoarea Franței, așa cum este ea înțeleasă de cei ce o preconizează, n-ar fi putut să fie de folos decît într-un anumit moment, care însă a trecut de mult.

3. Anglia nu numai că este incapabilă să intervină în mod eficace în evenimentele care au loc pe continentul european, dar nu este în stare nici să se apere de despotismul militar al Europei continentale, atîta timp cît nu-și va recăpăta libertatea de a se folosi de adevărata ei forță militară, adică de flota ei de război, iar această libertate nu va putea s-o recapete decît denunțînd Declarația de la Paris¹⁶¹.

Prezentat de F. Engels
la 31 ianuarie 1871

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 123 din 4 februarie 1871

Se tipărește după manuscris,
confruntat cu textul proceselor-verbale ale Consiliului
General

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Către Consiliul federal spaniol
al Asociației Internaționale a Muncitorilor ¹⁶²

Londra, 13 februarie 1871

Cetățeni !

Consiliul General a primit cu un sentiment de profundă satisfacție scrisoarea dv. din 14 decembrie. Scrisoarea dv. precedentă, cu data de 30 iulie, ne-a parvenit și ea ; aceasta a fost remisă cetățeanului Serrailier, secretarul pentru Spania, cu însărcinarea de a vă remite răspunsul nostru. Dar, scurt timp după aceea, cetățeanul Serrailier a plecat în Franța ca să participe la lupta pentru republică și a rămas la Paris surprins de asediu. Așadar, dacă n-ați primit răspuns la scrisoarea dv. din 30 iulie, care se mai află în mâinile lui, de vină sînt împrejurările pe care le-am arătat. În prezent, Consiliul General, în ședința sa din 7 crt., l-a însărcinat pe subsemnatul, F. E., să ducă în mod provizoriu corespondența cu Spania și i-a remis ultima dv. scrisoare.

Am primit cu regularitate următoarele ziare muncitorești spaniole : „La Federacion” din Barcelona, „La Solidaridad” din Madrid (pînă în decembrie 1870), precum și „El Obrero”, care a apărut la Palma (pînă la suspendare), și de curînd „La Revolucion social” (numai primul număr) ¹⁶³. Aceste ziare ne-au ținut la curent cu ceea ce se petrece în mișcarea muncitorească din Spania ; am constatat cu multă satisfacție că ideile revoluției sociale devin tot mai mult un bun comun al clasei muncitoare din țara dv.

Fără îndoială că declamațiile sterpe ale vechilor partide politice au atras asupra lor, cum spuneți dv., prea mult atenția poporului și au creat astfel o piedică serioasă pentru propaganda noastră. Acest lucru s-a întîmplat pretutindeni în primii ani ai mișcării proletare. În Franța, în Anglia, în Germania, socialiștii au fost și mai sînt și acum nevoiți să com-

bată influența și activitatea vechilor partide politice, fie ele aristocratice sau burgheze, fie monarhiste sau chiar republicane. Experiența a dovedit pretutindeni că cel mai bun mijloc de a elibera pe muncitori de sub această dominație a vechilor partide a fost acela de a crea în fiecare țară un partid proletar, care duce o politică proprie, deosebită de politica celorlalte partide, deoarece ea trebuie să fie expresia condițiilor de eliberare a clasei muncitoare. Amănunțele acestei politici pot varia în funcție de condițiile specifice din fiecare țară în parte; întrucât însă relațiile fundamentale dintre muncă și capital sînt pretutindeni aceleași, iar dominația politică a claselor posedante asupra claselor exploatate există pretutindeni, principiile și țelurile politicii proletare vor fi pretutindeni aceleași, cel puțin în toate țările din Apus. Clasele posedante, aristocrația funciară și burghezia, țin poporul muncitor în sclavie nu numai prin puterea pe care le-o conferă bogăția, prin simpla exploatare a muncii de către capital, ci și prin forța statului, cu ajutorul armatei, al birocrăției, al tribunalelor. Să renunțăm la lupta împotriva adversarilor noștri pe tărîm politic ar însemna să renunțăm la unul dintre cele mai puternice mijloace de luptă și, în special, de organizare și de propagandă. Votul universal ne oferă un mijloc de luptă excelent. În Germania, muncitorii, puternic organizați într-un partid politic, au reușit să trimită șase deputați în așa-zisa reprezentanță națională; iar opoziția pe care prietenii noștri Bebel și Liebknecht au reușit s-o organizeze acolo împotriva războiului de cotropire a avut o înrîurire mult mai puternică în favoarea propagandei noastre internaționale decît propaganda făcută ani de-a rîndul prin presă sau prin adunări. Tocmai acum au fost aleși și în Franța reprezentanți ai muncitorilor, care vor proclama sus și tare principiile noastre în Adunarea națională. La viitoarele alegeri, același lucru se va întîmpla și în Anglia.

Aflăm cu plăcere că intenționați să ne transmiteți citațiile secțiilor din țara dv.; le vom primi cu recunoștință. Trimiteți-le, vă rog, printr-un acreditiv asupra vreunui bancher din Londra, la ordinul lui John Weston, casierul nostru, într-o scrisoare recomandată pe numele subsemnatului, fie la 256, High Holborn, Londra (sediul Consiliului nostru), fie la domiciliu: 122, Regent's Park Road.

Așteptăm, de asemenea, cu mult interes datele statistice cu privire la federația dv., pe care ați promis să ni le trimiteți.

În ce privește congresul Internaționalei, n-are nici un rost să ne gîndim la convocarea lui atîta timp cît actualul război mai continuă. Dar dacă, așa cum se pare, pacea va fi în curînd restabilită, Consiliul se va ocupa fără întîrziere de această importantă problemă și va lua în considerare amicala dv. propunere de a convoca congresul la Barcelona.

În Portugalia încă nu avem secții; poate că dv. v-ar fi mai ușor decît ne este nouă să stabiliți legături cu muncitorii din această țară. Dacă este așa, vă rugăm să ne scrieți din nou în legătură cu această chestiune. Credem, de asemenea, că ar fi mai bine, cel puțin pentru început, dacă ați lua legătură cu tipografia din Buenos Aires, comunicîndu-ne, desigur, ulterior rezultatele obținute. Iar pînă atunci, ați fi foarte amabili și ați aduce un serviciu util cauzei noastre dacă ne-ați trimite un număr din „Anales de la Sociedad tipografica de Buenos Aires”¹⁶⁴, ca să putem lua cunoștință de conținutul acestei publicații.

În toate celelalte țări, mișcarea internațională continuă să se dezvolte, în pofida tuturor obstacolelor pe care le întîmpină. De curînd, în Anglia, s-au afiliat direct Asociației noastre consiliile centrale ale trade-unionurilor (Trades' Councils) din Birmingham și Manchester și, o dată cu ele, și muncitorii din cele două centre industriale mai importante ale acestei țări. În Germania, în momentul de față avem de suportat din partea guvernului aceleași persecuții la care am fost supuși acum un an de către Ludovic Bonaparte în Franța. Prietenii noștri germani, dintre care mai bine de cincizeci se află la închisoare, suferă literalmente pentru cauza Internaționalei; ei au fost arestați și prizoniți pentru că s-au opus din răspuneri politicii de cotropire și au cerut ca poporul german să fraternizeze cu poporul francez. În Austria, de asemenea, mulți dintre prietenii noștri au fost întemnițați, dar mișcarea continuă totuși să se dezvolte. În Franța, secțiile noastre au fost pretutindeni sufletul și reazemul rezistenței împotriva invaziei; în marile orașe din sud, ele au pus stăpînire pe organele locale ale puterii, și dacă Lyon, Marsilia, Bordeaux, Toulouse au desfășurat o energie fără precedent, aceasta se datorește numai eforturilor depuse de membrii Internaționalei. În Belgia avem o organizație puternică; secțiile noastre din Belgia au ținut de curînd cel de-al VI-lea Congres național al lor. În Elveția, disensiunile invitate acum cîțva timp între secțiile noastre sînt, pare-se, pe cale de a fi aplanate. Din America ni s-a comunicat că și-au

dat adeziunea noi secții, franceze, germane și cehe (boemiene); în afară de aceasta, noi continuăm să întreținem legături frățești cu marea organizație a muncitorilor americani Liga muncii (Labor League)¹⁶⁵.

În speranța că în curînd vom primi noi știri din partea dv., vă trimitem salutul nostru frățesc.

Pentru Consiliul General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor,
F.E.

Publicat pentru prima oară
în limba rusă în Operele lui K. Marx
și F. Engels, ed. I,
vol. XXVI, 1935

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba franceză

Friedrich Engels

Situația din Rusia ¹⁶⁶

Către redactorul lui „Pall Mall Gazette”

Stimate domn,

Guvernul englez declară că n-are cunoștință despre încheierea unei alianțe între Rusia și Prusia. În Germania nu contestă nimeni existența unei asemenea alianțe ; dimpotrivă, presa prusofilă își manifestă satisfacția ei nemărginită pentru acest fapt, în timp ce ziarele antiprusiene se arată indignate. Unul dintre ele, „Der Volksstaat”, consideră că, negînd existența unei alianțe, d-l Gladstone a vrut doar să dea de înțeles că nu e vorba de un tratat de alianță, ci mai degrabă de un legămînt de vasalitate și că, în cazul de față, el are dreptate. Într-adevăr, schimbul de telegrame dintre Versailles și Petersburg — dintre „al dv., credincios pînă la moarte, Wilhelm” și nepotul său Alexandru, care se arată ceva mai rezervat — nu mai lasă să subziste nici o îndoială asupra caracterului relațiilor dintre cele două mari monarhii militare existente azi pe continent. Aceste telegrame, în treacăt fie zis, au fost publicate mai întîi în „Journal de St.-Petersbourg” ¹⁶⁷, și nu mai puțin semnificativ este faptul că presa germană n-a reprodus textul lor integral ; în special n-a fost publicată asigurarea dată de împăratul Wilhelm că-i rămîne credincios țarului pînă la moarte. În orice caz, textul integral al corespondenței nu lasă nici o îndoială că împăratul Wilhelm vrea să-și exprime profundul sentiment de îndatorare pe care-l nutrește față de Rusia și că, la rîndul său, este gata să-și pună serviciile la dispoziția Rusiei. Dar fiindcă împăratul are mai bine de 70 de ani, iar sentimentele moștenitorului său prezumtiv * trezesc unele îndoieli, Rusia are, fără îndoială, motive destul de serioase să bată fierul cît e cald.

* — prințul moștenitor Frederic-Wilhelm. — *Nota red.*

În afară de asta, în Rusia și situația internă este departe de a fi satisfăcătoare. Finanțele sînt aproape complet dezorganizate; forma, cu totul neobișnuită, în care au fost eliberați iobagii și au fost înfăptuite celelalte transformări sociale și politice legate de această măsură a dus la o dezorganizare aproape de necrezut a producției agricole. Jumătățile de măsură cu caracter liberal — pe care guvernul ba le-a acordat, ba le-a revocat, ba le-a acordat din nou — au oferit claselor culte suficient cîmp liber pentru a crea o opinie publică bine precizată; iar această opinie publică este, în toate privințele, opusă politicii externe pe care actualul guvern pare s-o fi promovat pînă în momentul de față. Opinia publică, în Rusia, are în esență un pronunțat caracter panslavist, cu alte cuvinte este ostilă celor trei mari „asupritori” ai rasei slave: germanii, ungurii și turcii. O alianță cu Prusia ar fi pentru ea tot atît de inacceptabilă ca și o alianță cu Austria sau cu Turcia. Totodată, opinia publică cere să se pornească acțiuni militare imediate în spirit panslavist. Manevrelor liniștite, lente, dar extrem de precaute și sigure întreprinse pe ascuns de către tradiționala diplomatie rusă îi pun răbdarea la grea încercare. Oricît de importante ar fi, luate în sine, succesele obținute la conferință¹⁰⁸, ele nu înseamnă mare lucru pentru panslaviștii ruși. Ei nu aud altceva decît „strigătul de durere” al fraților lor de sînge care sînt încă asupriți; pentru ei nu există necesitate mai imperioasă decît aceea de a restaura, printr-o lovitură formidabilă, printr-un război de cotropire, supremația pierdută a sfintei Rusii. În afară de asta, ei știu că moștenitorul prezumtiv al tronului * este un adept al ideilor lor. Dacă ținem seama de toate acestea și dacă, totodată, avem în vedere că construcția marilor linii ferate strategice dinspre sud și sud-vest se află acum într-un stadiu destul de avansat pentru ca ele să servească în mod efectiv la dezlănțuirea unui atac împotriva Austriei sau Turciei, sau simultan împotriva amîndurora, nu există oare un puternic imbold pentru guvernul rus și pentru împăratul Alexandru personal să aplice vechiul mijloc bonapartist și, cît timp alianța cu Prusia pare să fie încă sigură, să evite pentru o vreme dificultățile interne cu ajutorul unui război extern?

În asemenea situație, noul împrumut rusesc, în valoare de 12 000 000 l. st., capătă o importanță cu totul deosebită.

* — țareviciul Alexandru, viitorul împărat Alexandru al III-lea. —
Nota red.

E drept că la bursa de valori a fost lansată o chemare de protest patriotic, dar se spune că ea era fără semnături și, pe cât se pare, tot fără semnături a rămas, și sîntem informați că suma pe care o reprezintă împrumutul a fost mai mult decît acoperită. În ce scopuri urmează să fie folosite, printre altele, aceste 12 000 000 — ne informează „Ostsee-Zeitung”¹⁶⁹ din Stettin, un ziar care de ani de zile nu numai că dispune de cele mai bune informații despre ceea ce se petrece în Rusia, dar este și îndeajuns de independent pentru a le publica. Războiul franco-prusian, spune corespondentul din Petersburg al acestui ziar (într-o informație apărută la 4 martie stil nou), a convins autoritățile militare rusești că sistemul de fortificații aplicat de ele pînă acum la construirea de fortărețe este cu totul ineficace, iar ministerul de război a și elaborat planul modificărilor necesare.

„După cum se anunță, noul sistem, care e bazat pe construirea de forturi detașate, urmează să fie aplicat în primul rînd la fortărețe de graniță mai importante, la a căror reconstrucție urmează să se treacă numai decît. Primele fortărețe ce vor fi prevăzute cu forturi detașate sînt Brest-Litovsk, Deblin și Modlin”.

Brest-Litovsk, Deblin (sau Ivangorod) și Modlin (sau Novo-Georgievsk, după denumirea oficială rusă) sînt tocmai cele trei fortărețe care, cu Varșovia ca punct central, domină cea mai mare parte din regatul Poloniei; Varșovia însă nu va fi înzestrată acum cu forturi detașate pentru simplul motiv că ea dispune de mulți ani de asemenea forturi. Așadar, fără a pierde vreme, Rusia își consolidează stăpînirea asupra Poloniei și își întărește baza de operații împotriva Austriei, iar graba cu care face acest lucru nu prevestește nimic bun pentru pacea Europei.

Deocamdată, toate acestea ar putea fi considerate doar drept o înarmare pur defensivă. Dar sus-numitul corespondent continuă :

„În Rusia, pregătirile de război, care au început o dată cu izbucnirea războiului franco-prusian, sînt continuate cu neslăbită rivnă. De curînd, ministerul de război a ordonat formarea, în fiecare regiment, a batalionului patru. Executarea acestui ordin a și început în toate regimentele, inclusiv cele care se află în regatul Poloniei. Detașamentele destinate pentru serviciul, în timp de război, la căile ferate și la telegraf, precum și companiile sanitare au și fost organizate. Soldații sînt antrenați în mod asiduu și sînt instruiți sub toate aspectele, iar cei din companiile sanitare sînt învățați chiar cum să aplice răniiților primele pansamente, cum să oprească o hemoragie și cum să reanimeze pe cei ce și-au pierdut cunoștința”.

În aproape toate marile armate de pe continent, efectivul din timp de pace al regimentelor de infanterie este de trei batalioane, și prima măsură incontestabilă pentru trecerea de la efectivul de pace la cel de război este formarea, în fiecare regiment, a batalionului patru. În ziua în care a declarat război, Ludovic Napoleon a ordonat și formarea batalioanelor patru. În Prusia, formarea acestora este primul lucru ce se face după primirea ordinului de mobilizare. La fel stau lucrurile și în Austria, și în Rusia. Orice s-ar crede despre necesitatea, subit descoperită, a forturilor detașate pentru fortărețele poloneze și despre l'empressement *, nu mai puțin subit, cu care sînt introduse în armata rusă echipele de Krankenträger **, după modelul prusienilor, precum și detașamentele de cale ferată și de telegrafisti (într-o țară în care atît căile ferate cît și telegraful sînt destul de rare), — această măsură — formarea batalionului patru — ne oferă un indiciu evident că Rusia a și trecut linia de demarcație dintre starea de pace și cea de război. Nimeni n-o să-și închipuie că ea a făcut acest pas fără un scop bine determinat; iar dacă acest pas e menit să însemne ceva, el nu poate să însemne decît un atac împotriva cuiva. Poate că acest lucru explică ce nevoi sînt chemate să împlinească cele 12 000 000 l. st.

Al. dv. etc.

E.

Scris de F. Engels
în jurul datei de 15 martie 1871

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1900 din 16 martie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — graba, rîvna. — *Nota trad.*

** — sanitari. — *Nota trad.*

Karl Marx și Friedrich Engels

Către redactorul ziarului „Times” 170

Stimate domn,

În numărul din 16 martie al ziarului dv., corespondentul din Paris face următoarea afirmație :

„Karl Marx.. a trimis unuia din principalii săi adepți din Paris o scrisoare în care declară că e nemulțumit de atitudinea adoptată de membrii Asociației” (adică ai Internaționalei) „din acest oraș etc.”

Această informație, corespondentul dv. a luat-o, pe cât se vede, din „Paris-Journal” cu data de 14 martie, în care se promite și publicarea în întregime a preținsei scrisori. În „Paris-Journal” din 19 martie a fost într-adevăr publicată o scrisoare datată : Londra, 28 februarie 1871, care ar fi, cică, semnată de mine și al cărei conținut coincide cu afirmația făcută de corespondentul dv. Îmi permit să declar că această scrisoare este, de la început și pînă la sfîrșit, un fals nerușinat.

Conceptul acestei scrisori
a fost întocmit de F. Engels
la 21 martie 1871

Publicat în „Times” nr. 27017
din 22 martie 1871, sub forma
unei expuneri rezumative
a conținutului scrisorii
lui K. Marx

Se tipărește după conceptul
întocmit de F. Engels

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Declarația Consiliului General trimisă redacției
ziarului „Times” și redacțiilor altor ziare¹⁷¹]

Către redactorul ziarului „Times”

Stimate domn,

Din împuternicirea Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, vă adresez rugămintea de a publica în ziarul dv. următoarea declarație :

În presa engleză circulă știrea că membrii de la Paris ai Asociației Internaționale a Muncitorilor acționează în spiritul Ligii antigermane și că ei au mers atît de departe în această direcție, încît au exclus din Internațională pe toți germanii.

Această știre este într-o flagrantă contradicție cu faptele. Nici Consiliul federal de la Paris al Asociației noastre și nici vreuna din secțiile pariziene pe care le reprezintă el nu s-au gîndit vreodată să ia o asemenea hotărîre. Așa-zisa Ligă antigermană — în măsura în care, în general, se poate vorbi de existența ei — nu este altceva decît o creație a aristocrației și a burgheziei. Ea a fost înființată din inițiativa Jockey-Clubului¹⁷² și a continuat să ființeze grație sprijinului ce i-a fost acordat de Academie, de bursă, de cîțiva bancheri și fabricanți etc. Clasa muncitoare n-a avut niciodată vreo legătură cu această ligă.

Scopul acestei născociri calomnioase este cît se poate de vizibil. Cu puțin înainte de izbucnirea recentului război, Internaționala a trebuit să servească drept țap ispășitor pentru toate evenimentele neplăcute. Aceeași tactică se repetă și acum. Așa, de pildă, în timp ce unele ziare elvețiene și prusiene caută s-o facă vinovată de insultele proferate nu de mult împotriva germanilor¹⁷³ la Zürich, unele ziare franceze, ca, de exemplu, „Courrier de Lyon”, „Courrier de la Gironde”, „Liberté”¹⁷⁴ etc., publică știri din care reiese că la Geneva și la Berna au avut loc, sub președinția amba-

sadorului prusian, niște întruniri secrete ale membrilor Internaționalei, în cadrul cărora, cică, s-a pus la cale planul de a preda orașul Lyon prusienilor și membrilor Internaționalei, ca să-l jefuiască împreună.

Cu toată stima, al dv.

J. George Eccarius,
secretar general

al Asociației Internaționale a Muncitorilor,

256, High Holborn, 22 martie

Scris de K. Marx
la 21 martie 1871

Publicat în „The Times” nr. 27 018
din 23 martie 1871, precum
și în „The Eastern Post”
nr. 130 din 25 martie 1871
și o serie de alte publicații
ale Internaționalei

Se tipărește după textul
apărut în „The Times”,
confruntat cu textul
proceselor-verbale ale
Consiliului General

Tradus din limba engleză

Verlag von
 G. Fischer
 in Berlin
 Preis 1 Mark
 1871

Der Volksstaat

Verlag von
 G. Fischer
 in Berlin
 Preis 1 Mark
 1871

Organ der sozial-demokratischen Arbeiterpartei und der Internationalen Gewerkschaften.

Karl Marx

Către redacția ziarului „Volksstaat” 175

„Paris-Journal”, unul dintre cele mai reușite organe ale presei polițienestești din Paris, a publicat în numărul său din 14 martie un articol sub titlul senzațional: „Le Grand Chef de l'Internationale” * („Grand Chef”, pe cât se pare, este traducerea în limba franceză a termenului „Haupt-Chef” 176, folosit oindva de Stieber).

„El — așa începe articolul —, după cum se știe, este german și, ceea ce e mai rău, prusian. Îl cheamă Karl Marx și locuiește în Berlin ș.a.m.d. Ei bine, acest Karl Marx este nemulțumit de atitudinea adoptată de membrii francezi ai *Internaționalei*. Acest simplu fapt este suficient pentru a-l caracteriza. El găsește că ei se îndeletnicesc prea mult cu politica și nu dau suficientă atenție problemelor sociale. Asta e părerea lui, pe care nu de mult și-a formulat-o cât se poate de categoric într-o scrisoare adresată confratelui și prietenului său, cetățeanul *Serrailier*, unul din marii pontifi parizieni ai *Internaționalei*. Karl Marx îi roagă pe membrii francezi ai *Internaționalei*, și în special pe cei din Paris, să nu piardă din vedere că asociația lor urmărește un singur scop, și anume organizarea muncii și viitorul asociațiilor muncitorești. Dar, în loc să organizeze munca, ei o dezorganizează, și el consideră necesar să ceară celor vinovați să respecte Statutul Asociației. Declarăm că sîntem în măsură să publicăm această interesantă scrisoare a d-lui Karl Marx de îndată ce ea va fi adusă la cunoștința membrilor *Internaționalei*”.

În numărul său din 19 martie, „Paris-Journal” a publicat într-adevăr o scrisoare despre care spunea că a fost semnată de mine; ea a fost reprodușă imediat de întreaga presă reacționară pariziană, iar după aceea a apărut și în ziarele londoneze. Dar între timp „Paris-Journal” aflase că eu locuiesc la *Londra*, și nu la *Berlin*. De aceea, de data aceasta, în con-

* — „Conducătorul suprem al Internaționalei”. — Nota trad.

tradiție cu cele spuse în prima știre, se arată că scrisoarea e trimisă din Londra. Această rectificare tardivă însă prezintă neajunsul că mă pune să corespundez cu prietenul meu *Serrailier*, care se află la Londra, pe cale ocolită, pe la Paris. Scrisoarea, așa cum se arată în declarația mea apărută în „Times“ *, este de la început și pînă la sfîrșit un *fals* nerușinat.

Același „Paris-Journal“, precum și alte organe pariziene ale „presei serioase“ au răspîdit zvonul că Consiliul federal din Paris al *Internaționalei* a luat hotărîrea — care depășește competența lui — de a-i exclude pe germani din Asociația Internațională a Muncitorilor. Cotidienele londoneze au vînat în grabă această știre, atît de plăcută pentru ele, și s-au apucat să scrie în editorialele lor, pline de o bucurie malițioasă, că, în sfîrșit, *Internaționala* s-a sinucis. Spre regretul lor, „Times“ publică azi următoarea declarație a *Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor* ** :

„În presa engleză circulă știrea că membrii de la Paris ai Asociației Internaționale a Muncitorilor acționează în spiritul *Ligii antigermane* și că ei au mers atît de departe în această direcție, încît au exclus din *Internațională* pe toți germanii. Această știre este într-o flagrantă contradicție cu faptele. Nici consiliul federal din Paris al Asociației noastre și nici vreuna din secțiile din Paris pe care le reprezintă el nu s-au gîndit vreodată să ia o asemenea hotărîre. Așa-zisa Ligă antigermană — în măsura în care, în general, se poate vorbi de existența ei — nu este altceva decît o creație a aristocrației și a burgheziei. Ea a fost înființată din inițiativa Jockey-Clubului și a continuat să ființeze grație sprijinului ce i-a fost acordat de Academie, de bursă, de cîțiva bancheri și fabricanți etc. Clasa muncitoare n-a avut niciodată vreo legătură cu această ligă.

Scopul acestei născociri calomnioase este cît se poate de vizibil. Cu puțin timp înainte de izbucnirea recentului război, *Internaționala* a trebuit să servească drept țap ispășitor pentru toate evenimentele neplăcute. Aceași tactică se repetă și acum. Așa, de pildă, în timp ce unele ziare elvețiene și prusiene caută s-o facă vinovată de insultele proferate nu de mult, împotriva germanilor la Zîrich, unele ziare franceze, ca, de exemplu, «*Courrier de Lyon*», «*Courrier de la Gironde*», «*Liberté*» din Paris etc., publică știri din care reiese că la Geneva și la Berna au avut loc, sub *președinția ambasadorului*

* Vezi volumul de față, pag. 309. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 310—311. — *Nota red.*

prusian, niște întruniri secrete ale membrilor *Internaționalei*, în cadrul cărora, cică, s-a pus la cale planul de a preda orașul *Lyon* prusienilor și membrilor *Internaționalei*, ca să-l jefuiască împreună“.

Aceasta este declarația Consiliului General. E în firea lucrurilor ca marii demnitari și clasele dominante ale vechii societăți, care numai prin luptă națională și antagonisme *naționale* pot să se mențină la putere și să exploateze masele populare — care se îndeletnicesc cu munca productivă —, să vadă în *Asociația Internațională a Muncitorilor* dușmanul lor comun. Pentru a-l nimici pe acest dușman, toate mijloacele sînt bune.

Londra, 23 martie 1871

Karl Marx,
secretar al Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
pentru Germania

Publicat în „Der Volksstaat“
nr. 26 din 29 martie 1871
și (cu unele prescurtări) în
„L'Égalité“ nr. 6 din 31 martie 1871,
precum și în „Der Vorbote“ nr. 4
din 23 aprilie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziarul „Der
Volksstaat“

Tradus din limba germană

Karl Marx

[Către redacția ziarului „De Werker” ¹⁷⁷]

Londra, 31 martie 1871

Cetățeni,

Așa-zisa mea scrisoare către membrii din Paris ai Internaționalei — după cum am mai arătat în declarația apărută în ziarul „Times” cu data de 22 martie * — este pur și simplu un fals săvârșit de „Paris-Journal”, una din fițuicile bulevardiere zămislite în cloaca imperială. De altfel, pe cât se vede, toate organele „presei serioase” din Europa au primit direcția de a recurge la *falsuri*, care reprezintă cea mai puternică armă a lor împotriva Internaționalei.

În ochii acestor onorabili campioni ai religiei, ordinii, familiei și proprietății, nelegiuirea care poartă denumirea de *fals* nu este cîtuși de puțin o faptă infamantă.

Salut și frăție,
Karl Marx

Publicat în „De Werker” nr. 23
din 8 aprilie 1871

Se tipărește după manuscris,
confruntat cu textul apărut
în ziar

Tradus din limba franceză

* Vezi volumul de față, pag. 309. — Nota red.

Karl Marx

Către redactorul ziarului „Times” 178

Stimate domn,

Îngăduiți-mi să recurg din nou la ospitalitatea ziarului dv. pentru a combate o serie de minciuni care au căpătat o largă răspindire.

Intr-o telegramă din Paris cu data de 30 martie se oferă cititorilor un extras din „Le Gaulois” 179. Acest extras, căruia i s-a pus și un titlu senzațional: „Se vorbește că revoluția de la Paris a fost organizată la Londra”, a apărut sîmbăta trecută la loc de vază în ziarele londoneze. După cît se pare, ziarul „Le Gaulois”, care în ultimul război a fost un concurent serios în materie de münchhausiade al ziarelor „Figaro” 180 și „Paris-Journal”, ceea ce a făcut de ris, în întreaga lume, la petite presse* din Paris, este mai convins ca oricînd că publicul ahtiat după noutăți o să se călăuzească întotdeauna după principiul „Credo, quia absurdum est”**. Este îndoielnic dacă însuși baronul de Münchhausen s-ar fi apucat să organizeze la Londra „în primele zile ale lui februarie” — cînd d-l Thiers nu deținea încă nici o funcție oficială — „insurecția de la 18 martie”, care a fost provocată de încercarea aceleuiași domn Thiers de a dezarma Garda națională din Paris. Ziarul „Le Gaulois” nu se mulțumește să-i trimită pe domnii Assi și Blanqui într-o imaginară călătorie la Londra ca să organizeze aici, într-un conclav secret, o conspirație împreună cu mine, dar mai adaugă la acest conclav încă două persoane imaginare — pe un oarecare „Bentini, agent general pentru Italia”, și pe un oarecare „Dermott, agent general pentru Anglia”. „Gaulois” mă confirmă, cu tot atîta generozitate, în

* — presa boulevardieră. — *Nota trad.*

** — „Cred fiindcă e absurd” (cuvinte atribuite lui Tertulian, scriitor creștin de la sfîrșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea). — *Nota trad.*

funcția de „conducător suprem al Internaționalei”, funcție care mi-a fost atribuită pentru prima oară de către „Paris-Journal”. Mă tem că, în ciuda celor spuse de aceste două onorabile ziare, Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor își va continua activitatea sa fără să se împovăreze cu vreun „conducător” sau cu vreun „președinte”.

Primiți, stimate domn,
asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

Londra, 3 aprilie

Publicat în „The Times” nr. 27 028
din 4 aprilie 1871
și „The Daily News” nr. 7 780
din 6 aprilie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziarul „The Times”
Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Despre greva muncitorilor din industria tutunului
din Anvers ¹⁸¹]

La Anvers, 500 de muncitori din industria tutunului au rămas fără lucru. Fabricanții i-au pus în fața alternativei : ori să-și dizolve sindicatul (afiliat la Asociația Internațională a Muncitorilor), ori să fie concediați. Toți muncitorii, fără nici o excepție, au respins categoric această pretenție nedreaptă, iar fabricanții și-au închis întreprinderile.

În casa muncitorilor se află 6 000 de franci (1 600 de taleri); ei au și stabilit legătura cu muncitorii din industria tutunului din Olanda și Anglia, împiedicînd astfel folosirea muncitorilor din aceste țări. Din Anglia ei vor primi un ajutor bănesc destul de substanțial; pînă acum au și fost expediate 176 l. st. (1 200 de taleri); ajutorul va fi asigurat și pe viitor. De altfel, cei din Anvers nu cer decît un *împrumut*, căci declară că sînt în stare să restituie orice sumă care le-a fost acordată ca ajutor. Dacă muncitorii din industria tutunului din Germania sau alte sindicate au posibilitatea să sprijine pe frații lor din Anvers, sperăm că ei nu vor precupeți să facă acest lucru. Baniile urmează să fie trimiși pe adresa : Ph. Coenen, Boomgaardsstraat 3, Anvers. Muncitori germani din industria tutunului, în orice caz este de datoria voastră să împiedicați recrutarea de muncitori din rîndurile voastre pentru Anvers atîta timp cît fabricanții de acolo își mențin pretențiile.

Scris de F. Engels la 5 aprilie 1871

Publicat în „Der Volksstaat”
nr. 30 din 12 aprilie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

[Rezoluție a Consiliului General cu privire la
excluderea lui Tolain¹⁸²]

Avînd în vedere că Consiliului General i-a fost supusă spre confirmare rezoluția adoptată de Consiliul federal al secțiilor din Paris, prin care cetățeanul Tolain este exclus din Asociație pentru că, după ce a fost ales în Adunarea națională ca reprezentant al clasei muncitoare, a trădat cauza ei în modul cel mai laș ;

avînd în vedere că locul fiecărui membru francez al Asociației Internaționale a Muncitorilor este, în mod indiscutabil, alături de Comuna din Paris, iar nu în Adunarea uzurpatoare și contrarevoluționară de la Versailles,

Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor confirmă rezoluția adoptată de Consiliul federal din Paris și îl declară pe cetățeanul Tolain exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor.

Consiliul General n-a avut posibilitatea să rezolve mai devreme această chestiune, deoarece abia la 25 aprilie a primit textul autentic al sus-menționatei rezoluții a Consiliului federal din Paris.

Adoptat la 25 aprilie 1871

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 135 din 29 aprilie 1871,
„L'Internationale” nr. 122
din 14 mai 1871 și „Der Volksstaat”
nr. 42 din 24 mai 1871

Se tipărește după manuscris,
confruntat cu textul apărut
în ziare

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Încă o dată „domnul Vogt” ¹⁸³

De cînd cu campania din Augsburg din 1859, în care a căpătat o bătaie atît de zdravănă ¹⁸⁴, domnul Vogt părea că s-a săturat de politică. El s-a consacrat cu toată energia științelor naturii, în care, încă mai înainte, după cum singur spune, făcuse descoperiri de-a dreptul „uimitoare”. Astfel, cam pe vremea cînd Küchenmeister și Leuckardt au lămurit extrem de complicatul proces de dezvoltare a viermilor intestinali și prin aceasta au realizat, într-adevăr, un progres însemnat în domeniul științei, domnul Vogt a făcut uimitoarea descoperire că viermii intestinali se împart în două clase: viermi rotunzi *, care sînt rotunzi, și viermi lați, care sînt lați. Acum acestei mărețe realizări el i-a adăugat încă una, care e și mai mare. Descoperirea unui mare număr de fosile omenești, datînd din vremuri preistorice, făcuse o modă din studiul comparat al craniilor aparținînd diferitelor rase de oameni. Savanții au început să măsoare craniile în toate direcțiile și să le compare între ele, să poarte discuții, dar n-au ajuns la nici un rezultat, pînă cînd, în fine, Vogt, cu obișnuita lui încredere în victorie, a făcut cunoscută soluția enigmei, și anume că toate craniile omenești se împart în două clase: una în care intră capetele lunguiețe (capetele lungi, dolihocefale) și alta în care intră capetele rotunde (capetele scurte, brahicefale). Ceea ce n-au putut să facă, în mulți ani de muncă încordată, cercetătorii cei mai meticuloși și mai sîrguincioși a reușit să facă Vogt prin simpla aplicare a principiului viermilor, enunțat de el. Dacă la aceste uimitoare descoperiri mai adăugăm și pe aceea a unei noi specii în domeniul zoologiei politice, și anume descoperirea „bandei pucioasei” ¹⁸⁵, atunci

* — inelari — *Nota trad.*

și cel mai exigent dintre oameni va trebui să admită că, pentru o viață de om, Vogt a realizat destul de mult.

Dar marele spirit al lui Vogt al nostru n-a știut ce-i liniștea. Politica continuă să aibă un farmec irezistibil pentru acest om, care și în berării a obținut realizări atât de mărețe. Bătăia căpătată în anno * 1860 trecuse cu bine, cartea lui Marx „Domnul Vogt” nu se mai găsea în librării, iar peste toate poveștile neplăcute se așternuse de mult uitarea. În aplauzele furtunoase ale filistinilor germani, Vogt al nostru întreprindea turnee de conferințe, trona, cu aere de pontif, la toate adunările cercetătorilor naturii, la congresele etnografilor și anticarilor și se insinua printre marii savanți autentici; el putea deci să se considere din nou un om mai mult sau mai puțin „respectabil” și chemat să împuieze capul filistinului german cu probleme de politică, așa cum i l-a împuiat cu probleme de științe naturale. Se petreceau evenimente mari: Napoleon cel Mic ¹⁸⁶ capitulase la Sedan, prusienii se aflau la porțile Parisului, Bismarck cerea să i se dea Alsacia și Lorena. Sosise deci momentul ca Vogt să-și spună cuvântul său de om cu greutate.

Acest cuvânt are ca titlu: „Karl Vogt's Politische Briefe an Friedrich Kolb” **, Biel, 1870. Este vorba de o broșură cu douăsprezece scrisori, care au apărut pentru prima oară în „Tages-Presse” din Viena și care au fost publicate și în „Bieler Handels-Courier”, acest „Moniteur” al lui Vogt ¹⁸⁷. Vogt se pronunță împotriva anexării Alsaciei și Lorenei și împotriva prusificării Germaniei, și e grozav de supărat că în această privință nu face decît să pășească pe urmele odioșilor social-democrați, adică pe urmele „bandei pucioasei”. N-are nici un rost să expunem aici întregul conținut al acestei broșuri, fiindcă părerea pe care o are un Vogt oarecare despre asemenea lucruri nu prezintă nici o importanță. În afară de aceasta, argumentele pe care le invocă el nu sînt decît banalele argumente ale unor filistini de prin cafenele care flecăresc despre politică, cu singura deosebire că de data asta Vogt nu reflectă părerile filistinilor germani, ci pe acelea ale filistinilor elvețieni. Pe noi nu ne interesează decît fermecătoarea personalitate a domnului Vogt, așa cum se manifestă ea în diferitele ei cotituri și transformări.

* — în anul. — *Nota trad.*

** — „Scrisori politice ale lui Karl Vogt adresate lui Friedrich Kolb”. — *Nota trad.*

Să luăm deci broșurica lui Vogt și s-o punem alături de scrierea lui „Studii asupra situației actuale din Europa” (1859) ¹⁶⁸ — o carte ghinionistă, care i-a adus atît de multe și grele suferințe. Aici constatăm că, cu toată afinitatea spirituală dintre cele două lucrări, cu toate neglijențele lor stilistice absolut identice (la pagina 10 Vogt scrie despre „vederile” sale dobîndite cu „propriile-i urechi”, care trebuie să fie într-adevăr niște urechi foarte ciudate *), — aici constatăm că domnul Vogt spune azi tocmai contrarul de ceea ce rostea în predicile de acum unsprezece ani. „Studiile” aveau drept scop să-l convingă pe filistinul german că Germania n-are nici un interes să se amestece în războiul pus la cale de către Ludovic Bonaparte împotriva Austriei. În acest scop, Ludovic Bonaparte trebuia prezentat drept „un om trimis de providență”, drept un eliberator al popoarelor, el trebuia apărat împotriva obișnuitelor atacuri ale republicanilor și chiar ale unor liberali burghezi. Și pretinsul republican care e domnul Vogt s-a apucat să facă și treaba asta, ce-i drept, cu o mutră acră-dulce și cu o înfățișare de om chinuit de colici abdominale, dar totuși a făcut-o. Gurile rele și oamenii din „banda pucioasei” susțineau că bravul Vogt îndura toate aceste neplăceri și făcea toate aceste grimase numai pentru că primise de la Bonaparte ceea ce englezii numesc „consideration” **, și anume bani peșin. Au ieșit la iveală și tot felul de lucruri suspecte. Vogt oferise bani diferitor persoane, cu condiția ca ele să publice articole în sensul preconizat de dînsul, adică să proslăvească intențiile lui Ludovic Bonaparte de a elibera popoarele. D-l Brass, a cărui virtute, de cînd dînsul conduce „Norddeutsche Allgemeine Zeitung” ¹⁶⁹, este, precum se știe, mai presus de orice îndoială, a refuzat pînă și dînsul, și încă în mod public, „troaca franceză pe care Vogt voise să i-o pună în față”. Dar să nu mai amintim aici despre aceste povești neplăcute și să admitem deocamdată că și colicile abdominale și grimasele lui Vogt sînt niște metehne congenitale. Dar de atunci s-a întîmplat nenorocirea de la Sedan și, o dată cu ea, s-au schimbat toate și la domnul Vogt. Chiar despre împăratul francezilor, despre acest eliberator al popoarelor, dînsul vorbește încă cu oarecare reticență. Despre el nu spune decît că

* Joc de cuvinte : în limba germană „eigene” înseamnă atît „proprii” cît și „ciudate”. — *Nota trad.*

** — recompensă, răsplată pentru muncă. — *Nota trad.*

„revoluția bătea la ușă. Și chiar dacă n-ar fi izbucnit războiul, imperiul n-ar mai fi ajuns să întâmpine Anul nou 1871 la Tuileries” (pag. 1).

Dar soția lui! Să ascultăm :

„Nu încapе îndoială că dacă Eugénie ar fi învins (căci această spaniolă incultă, care nici măcar să scrie corect nu știe, duce — sau, mai bine zis, a dus — războiul avînd în spatele ei, ca o coadă de balaur, întreaga tagmă a preoților fanatici și toată populația rurală), situația ar fi devenit deodată și mai îngrozitoare” decît după victoriile prusiene etc.

Prin urmare, victoria repurtată în 1859 de francezi asupra austriecilor a fost o victorie a lui Bonaparte, eliberatorul popoarelor; o victorie repurtată în 1870 de francezi asupra prusienilor ar fi însemnat o victorie a incultei Eugénie și a cozii ei de balaur. Progresul este evident.

Și mai rău o păștește coada de balaur a lui Ludovic Bonaparte, fiindcă acum se constată că și el are o astfel de coadă. Încă de la pag. 2 ni se vorbește de „îngrozitoarea risipă pe care o face imperiul”, iar la pag. 16 aflăm despre „lepădăturile care se aflau în fruntea armatei și a administrației imperiale”. Această risipă și aceste lepădături erau în plină înflorire încă din 1859, și chiar cu mult mai înainte; Vogt, care pe atunci nici nu le observa măcar, le vede acum cît se poate de bine. Este și acesta un progres. Dar asta încă nu-i totul. Dacă Vogt nu-l denigrează în mod fățiș pe „eliberatorul” său de odinioară, nu se poate totuși abține să ne ofere un citat dintr-o scrisoare a unui savant francez în care se spune :

„Dacă puteți exercita vreo influență, încercați să ne feriți de cea mai gravă dezonoare — celle de ramener l'infâme” (aceea de a-l readuce pe *infam*, adică pe Ludovic Bonaparte). „Mai bine să vină Henric al V-lea, cei din dinastia de Orléans, vreun Hohenzollern, sau oricare altul, decît acest *scelerat încoronat, care otrăvea tot ce atîngea*” (pag. 13).

Dar, oricît de răi ar fi fost împăratul și inculta lui soție, cu respectivele lor cozi de balaur, Vogt ne consolează cu ideea că în această familie există totuși cineva care constituie o excepție: prințul Napoleon, care e cunoscut mai cu seamă sub numele de Plon-Plon. Despre el vorbește Vogt (la pag. 33) cînd spune că Plon-Plon i-ar fi spus chiar lui că „n-ar mai avea nici un respect pentru germanii din sud dacă ei ar fi procedat altfel” (adică dacă n-ar fi mers împreună cu prusienii împotriva francezilor); că el era convins de deznodămîntul nefericit al războiului și n-a făcut din asta un secret. Cine o să-l mai acuze acum pe Vogt de nerecunoștință? Nu este înduioșător să vezi cum el, „republicanul”, întinde o fră-

țească mină de ajutor „prințului“, chiar și atunci când acesta se află la ananghie, și cum îi dă un certificat de care prințul poate să se folosească în caz că se va anunța marele concurs pentru găsirea unui înlocuitor al acestui „ticălos“ ?

Despre Rusia și politica ei, în aceste „Studii“ se vorbește numai pe un ton laudativ ; din momentul în care a fost desființată iobăgia, acest imperiu este „mai degrabă un prieten decât un dușman al mișcării de eliberare“ ; pentru Polonia, cel mai bun lucru ar fi să se contopească cu Rusia (așa cum a dovedit-o răscoala din Polonia din 1863 !), și Vogt găsește foarte firesc că Rusia

„reprezintă nucleul de nădejde în jurul căruia caută tot mai mult să se grupeze popoarele slave“.

Iar faptul că atunci, în 1859, politica rusă mergea mână în mână cu aceea a lui Ludovic-Napoleon reprezenta, firește, după părerea lui Vogt, un merit cu totul deosebit. Acum totul s-a schimbat, acum ni se spune :

„Nu mă îndoiesc nici un moment că un conflict între lumea slavă și cea germană este iminent... și că în acest conflict Rusia va prelua conducerea uneia din părți“ (pag. 30, 31).

Apoi ni se arată că, după anexarea Alsaciei de către Germania, Franța, în acest conflict, se va situa numaidecât de partea slavilor și va face chiar tot ce e cu putință ca să grăbească izbucnirea acestui conflict, pentru a căpăta înapoi Alsacia, astfel că aceeași alianță franco-rusă, care în 1859 a fost, cică, o fericire pentru Germania, îi este prezentată acum ca o gogoriță și ca o sperietoare. Dar Vogt îl cunoaște pe filistinul său german. El știe că poate să-i ofere orice fără să se sinchisească de nici un fel de contrazicere. Nouă însă, fără să vrem, ne vine în minte întrebarea : cum se face că acum unsprezece ani Vogt a avut nerușinarea să spună în gura mare că o alianță între Rusia și Franța bonapartistă ar fi cea mai bună garanție pentru dezvoltarea liberă a Germaniei și a Europei ?

Dar Prusia ! În menționatele „Studii“, Prusiei i se dă limpede de înțeles că ar trebui să sprijine în mod indirect planurile lui Ludovic-Napoleon îndreptate împotriva Austriei, să se limiteze la apărarea teritoriului Confederației germane, iar apoi, „la viitoarele tratative de pace, să primească drept răsplată teritorii situate în regiunile de șes din nordul Germaniei“. Granițele viitoarei Confederații a Germaniei de nord

— Munții Metalici, râul Main și marea — au fost fluturate încă de pe atunci ca momeală în fața Prusiei, iar în postfața la cea de-a doua ediție, apărută în timpul războiului din Italia, adică într-un moment cind bonapartiștilor începuse să le ardă pământul sub picioare și nu mai era timp de pierdut cu digresiuni și flecăreli, Vogt începe să vorbească pe șleau: el îndeamnă Prusia să dezlănțuie un război civil în Germania, pentru făurirea unei puteri centrale unitare, pentru încorporarea întregii Germanii de către Prusia. Pentru o asemenea unificare a Germaniei, afirmă el, n-ar fi nevoie nici măcar de atâtea săptămâni cîte luni sînt necesare pentru războiul din Italia. Și iată că, după ce s-au scurs exact șapte ani, și tot în înțelegeri cu Ludovic-Napoleon, Prusia procedează întocmai după îndemmurile bonapartiste, care au fost repetate papagalicește de Vogt; ea se lansează într-un război civil, își asigură deocamdată o recompensă în regiunile de șes din nordul Germaniei, făurește, cel puțin pentru nordul Germaniei, o putere centrală unitară. Și ce face domnul Vogt? Domnul Vogt începe, așa deodată, să se vaite că „războiul din 1870 a fost consecința necesară, inevitabilă a celui din 1866“! (pag 1). El se plînge de nesățioasa politică de cuceriri dusă de Prusia, care întotdeauna „s-a năpustit asupra unei prăzi care i se oferea, așa cum se năpustește rechinul asupra unei bucăți de slănină“ (pag. 20).

„Niciodată și nicăieri — scrie el — n-am văzut un stat și un popor care să merite mai mult această denumire“ (stat de tilhari) „ca Prusia“ (pag. 35).

El deplînge încorporarea Germaniei de către Prusia, considerînd că ea este cea mai mare nenorocire ce se putea abate asupra Germaniei și a Europei (scrisoarea a opta și a noua). Iată cu ce s-a ales Bismarck urmînd sfatul lui Vogt și iată la ce s-a ajuns în urma sfatului dat de Vogt lui Bismarck.

Și, totuși, pînă acum se părea că toate îi merg bine lui Vogt al nostru. Vechile povești tenebroase se șterseseră de-a binelea din memoria filistinilor. „Studiile“ fuseseră complet date uitării, Vogt putea din nou să se dea drept un bürger cumsecade și democrat onorabil, și putea chiar să fie măgulit că aceste „Scrisori politice“ ale sale reprezentau ceva opus banalului curent filistin care bîntuia în Germania. Pînă și fatala coincidență de păreri cu social-democrații în problema anexării Alsaciei și Lorenei nu putea decît să-i facă cinste domnului Vogt: de vreme ce el nu trecuse de partea

„bandei pucioasei“, reiese numaidecît că „banda“ trecuse de partea lui ! Dar iată că, deodată, ne cade privirea pe un rînd mic de tot din listele de cheltuieli din fondul secret al lui Ludovic-Napoleon, care au fost de curînd date publicității.

„Vogt — il lui a été remis en Août 1859... frs. 40 000“.
 „Vogt — i s-au remis în august 1859 40000 de franci“¹⁰⁰

Vogt ? Dar cine e acest Vogt ? Ce nenorocire pentru el că nu se dau indicații mai precise în această privință ! Desigur, dacă aici ar sta scris : profesorul Karl Vogt din Geneva, strada cutare și numărul cutare, Vogt ar putea spune : „Ăsta nu sînt eu, ăsta e fratele meu, soția mea, fiul meu mai mare, oricine, numai eu nu“. Dar așa, simplu „Vogt“ ! Acest Vogt, fără semnalmente, fără prenume și fără adresă nu poate fi decît unul singur, și anume savantul cu renume mondial, marele descoperitor al viermilor rotunzi și al celor lați, al craniilor lunguiețe și al celor rotunde, precum și al „bandei pucioasei“, omul al cărui renume este atît de cunoscut pînă și polițiștilor care dispun de fondul secret, încît orice altă indicație mai precisă ar fi aici de prisos ! Și, apoi, mai există vreun alt Vogt care să fi făcut în 1859 asemenea servicii guvernului bonapartist încît în luna august a aceluiași an (*și Vogt era tocmai atunci la Paris*) acesta să-i plătească pentru ele 40 000 de franci ? Că tocmai dv., domnule Vogt, ați făcut asemenea servicii, este un fapt notoriu ; o dovadă în această privință o constituie „Studiile“ scrise de dv. ; prima ediție a acestor „Studii“ a apărut în primăvară, iar a doua în vară ; chiar dv. ați recunoscut că de la 1 aprilie 1859 și pînă în vară ați propus unui mare număr de persoane să acționeze în interesul bonapartismului, în schimbul unei remunerații plătite de dv. ; *în august 1859, după terminarea războiului, ați fost la Paris*. Și, după toate acestea, să credem că acel Vogt — fără altă mențiune — căruia din ordinul lui Bonaparte, în august 1859, i s-a plătit 40 000 de franci ar fi un alt Vogt, necunoscut de nimeni ? Imposibil. Jurăm pe toți viermii intestinali, pe cei lați și pe cei rotunzi : pînă ce nu ne veți dovedi contrarul, trebuie să presupunem că dv. sînteți acel Vogt despre care este vorba aici.

Dar — veți spune, poate, dv. — aceasta este o afirmație care nu se bazează pe nimic altceva decît pe o declarație făcută de actualul guvern francez, adică de comunarzi sau, ceea ce e tot una, de comuniști, cărora li se spune și „banda pucioasei“, și cine o să dea crezare unor astfel de oameni ?

La această obiecție s-ar putea răspunde că publicarea „Correspondenței și documentelor familiei imperiale“ este opera „*gubernului apărării naționale*“ și constituie un act al său oficial, pentru care răspunde el. Și care a fost părerea dv. despre acest guvern, despre Jules Favre, Trochu etc. ?

„Oamenii care sînt promovați acum în posturi de conducere — scrieți dv. la pag. 52 — nu sînt mai prejos decît alții ca inteligență, energie și fermitate a convingerilor, dar ei nu pot face imposibilul“.

Da, domnule Vogt, ei nu pot face imposibilul, dar ar fi putut, cel puțin, să ștergă numele dumneavoastră drept recunoștință pentru această caldă prețuire de care le-a fost dat atît de rar să se bucure !

Dar, așa cum spuneți chiar dv., domnule Vogt, „banii sînt doar echivalentul prejudiciului adus personalității individului“ (pag. 24), și dacă prin acrobațiile dv. politice din 1859 ați făcut ca prețioasa dumneavoastră personalitate să sufere unele „prejudicii“ — sperăm că numai morale —, consolăți-vă, dacă vreți, cu „echivalentul“ !

Cînd, în vara trecută, a început zarva în legătură cu războiul, dumneavoastră erați

„convins că toată această comedie inscenată de guvernul francez n-avea alt scop decît să camufleze, printr-un simulacru de înarmări, colosala risipă practică de imperiu. Sub Ludovic-Filip acest rol l-au îndeplinit *carii, viermii care rod lemnul*: cheltuielile secrete extrabugetare erau trecute în contul cheltuielilor pentru cheresteaua destinată flotei; sub imperiu, toți carii din lume s-ar fi dovedit insuficienți pentru acoperirea tuturor deficitelor care se creaseră“ (pag. 4).

Și în felul acesta ne-am întors iarăși la viermii atît de îndrăgiți de dumneavoastră, și anume la carii. Din care clasă fac ei parte, din clasa viermilor rotunzi sau din aceea a viermilor lați? Cine ar putea să rezolve această problemă? Numai dv., domnule Vogt, și ați rezolvat-o într-adevăr. Așa cum ne arată „Correspondența etc.“, dv. înșivă faceți parte din clasa cariilor, a „viermilor care rod lemnul“, fiindcă din „cheltuielile secrete extrabugetare“ v-ați înfruptat și dumneavoastră pînă la concurența sumei de 40 000 de franci. Că faceți parte din clasa „viermilor rotunzi“ — asta o știe oricine vă cunoaște.

Scris de F. Engels la 5 mai 1871

Publicat în „Der Volksstaat“
nr. 38 din 10 mai 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

KARL MARX

Războiul civil din Franța

Adresa Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor ¹⁹¹

Scris de K. Marx
în aprilie—mai 1871

Publicat sub formă de broșură la Londra
la mijlocul lunii iunie 1871;
între 1871—1872 a fost publicat
în diferite state din Europa
și în S.U.A.

Se tipărește după textul
ediției a 3-a în limba
engleză din 1871,
confruntat cu textul
edițiilor în limba germană
din 1871 și 1891

Tradus din limba engleză

THE
CIVIL WAR IN FRANCE.

ADDRESS
OF
THE GENERAL COUNCIL
OF THE
INTERNATIONAL WORKING-MEN'S
ASSOCIATION.

THIRD EDITION, REVISED.

Printed and Published for the Council by
EDWARD TRUELOVE, 256, HIGH HOLBORN.

1871.

Price Twopence.

Coperta ediției a treia în limba engleză
a lucrării „Războiul civil din Franța”

Der
Bürgerkrieg in Frankreich.

Adresse des Generalraths
der
Internationalen Arbeiter-Association.

Dritte deutsche Auflage
vermehrt durch die
beiden Adressen des Generalraths über den deutsch-französischen Krieg
und durch eine Einleitung
von
Friedrich Engels.

Berlin 1891.

Verlag der Expedition des „Vorwärts“, Berliner Volksblatt.
(20. Clode.)

Coperta ediției a treia în limba germană
a lucrării „Războiul civil din Franța“

*Către toți membrii Asociației
din Europa și din Statele Unite*

I

La 4 septembrie 1870, cînd muncitorii parizieni au proclamat republica, care a fost aclamată aproape în aceeași clipă de întreaga Franță, fără să se audă nici o singură voce de împotrivire, o clică de avocați, în goană după posturi, avînd în frunte pe Thiers ca om de stat și pe Trochu ca general, a pus stăpînire pe Hôtel de Ville. Acești oameni erau pe atunci atît de pătrunși de credința fanatică în misiunea Parisului de a reprezenta Franța în toate epocile de criză istorică, încît, pentru a justifica uzurparea titlului de guvernanți ai Franței, li se părea absolut suficient să prezinte mandatele lor expirate de deputați ai Parisului. În cea de-a doua adresă a noastră cu privire la ultimul război, cinci zile după ce evenimentele i-au săltat pe acești oameni, vă arătăm cine sînt ei *. Dar în primul moment de surpriză, cînd adevărații conducători ai muncitorilor se aflau încă în închisorii lui Bonaparte, iar prusienii erau în plin marș asupra Parisului, Parisul a îngăduit acestor oameni să pună mîna pe puterea de stat, cu condiția expresă ca s-o folosească numai în scopul apărării naționale. Parisul nu putea fi însă apărut dacă clasa sa muncitoare nu era înarmată, dacă nu era transformată într-o forță efectivă, ale cărei batalioane să fie instruite chiar la școala războiului. Dar înarmarea Parisului însemna înarmarea revoluției. Victoria Parisului asupra agresorului prusian ar fi însemnat victoria muncitorului francez asupra capitalistului francez și a paraziților acestuia din aparatul de stat. Fiind nevoie să aleagă între datoria națională și interesul de clasă, guvernul apărării naționale n-a șovăit nici un moment, el s-a transformat într-un guvern al trădării naționale.

* Vezi volumul de față, pag. 290—291. — *Nota red.*

Primul lucru pe care l-a făcut a fost să-l trimită pe Thiers să colinde toate curțile europene pentru a cerși o mediație, oferind în schimb înlocuirea republicii printr-un rege. Patru luni după începerea asediului Parisului, când se părea că a sosit momentul să se vorbească despre capitulare, Trochu, în prezența lui Jules Favre și a altor colegi ai săi, a adresat primarilor convocați din toate arondismentele Parisului următoarele cuvinte :

„Prima întrebare pe care mi-au pus-o colegii mei încă în seara zilei de 4 septembrie a fost : are Parisul vreo perspectivă de a rezista cu succes unui asediu al armatei prusiene ? Fără să șovăi, le-am dat un răspuns *negativ*. Unii dintre colegii mei care sînt de față pot confirma că spun adevărul și că întotdeauna am fost de această părere. Le-am spus textual ceea ce spun și acum : în condițiile actuale, încercarea de a apăra Parisul împotriva unui asediu din partea Prusiei ar fi o nebunie. Desigur, o nebunie eroică, am adăugat eu, dar totuși o nebunie... Evenimentele” (pe care el însuși le dirija) „au confirmat previziunile mele”.

Acest delicios mic discurs al lui Trochu a fost ulterior dat publicității de d-l Corbon, unul dintre primarii care au fost de față.

Așadar, chiar în seara în care era proclamată republica, colegii lui Trochu știau că „planul” acestuia constă în capitularea Parisului. Dacă apărarea națională n-ar fi fost numai un simplu pretext pentru dominația personală a lui Thiers, Favre & Co., ariviștii lui 4 septembrie ar fi demisionat chiar a doua zi, ar fi adus la cunoștința populației Parisului „planul” lui Trochu și ar fi îndemnat-o fie să capituleze de îndată, fie să-și ia soarta în propriile ei mâini. În loc de aceasta însă mișcările impostori au hotărît să lecuiască Parisul prin foamete și sînge de nebunia sa eroică, iar între timp îl ducea de nas cu manifeste grandilocvente, în care se spunea: Trochu, „gubernatorul Parisului, nu va capitula niciodată !”, iar Jules Favre, ministrul de externe, „nu va ceda nici o palmă de pămînt din teritoriul nostru, nici o piatră din fortărețele noastre”. Într-o scrisoare adresată lui Gambetta, același Jules Favre recunoaște că ei nu „se apără” de soldații Prusiei, ci de *muncitorii din Paris*. În tot timpul asediului, cuțitarii bonapartiști, cărora prevăzătorul Trochu le încredințase comanda armatei pariziene, făceau în corespondența lor particulară glume grosolane pe seama acestui simulacru de apărare, lucru de care erau perfect conștienți (vezi, de pildă, scrisoarea lui Alphonse-Simon Guiod, comandantul suprem al artileriei armatei pariziene, decorat cu marea cruce a le-

giunii de onoare, către Susane, general de divizie la artilerie, scrisoare publicată de Comună în „Journal Officiel”¹⁹²). În cele din urmă, la 28 ianuarie 1871¹⁹³, ei și-au lepădat masca. Cu prilejul capitulării Parisului, guvernul apărării naționale, dînd dovadă de eroismul celei mai adînci autoumiliri, s-a comportat ca *un guvern al Franței format din prizonieri ai lui Bismarck* — un rol atît de josnic încît nici chiar Ludovic Bonaparte n-a avut curajul să și-l asume la Sedan. După 18 martie, cînd cuprinși de panică au fugit spre Versailles, capitulars¹⁹⁴ au lăsat la Paris dovezile scrise ale trădării lor, pentru a căror distrugere, după cum spune Comuna într-unul din manifestele sale adresate provinciei,

„Acești indivizi nu s-ar fi dat în lături să transforme Parisul într-un morman de ruine scăldat de o mare de sînge”¹⁹⁵.

Dar unii dintre membrii influenți ai guvernului apărării au avut și motive cu totul speciale, de ordin personal, de a provoca acest deznodămînt.

La scurt timp după încheierea armistițiului, Millière, deputat al Parisului în Adunarea națională, împușcat mai tîrziu din ordinul special al lui Jules Favre, a publicat o serie de acte judiciare autentice din care reieșea că Jules Favre, care trăia în concubinaj cu soția unui bețiv stabilit în Algeria, reușise ca, printr-o combinație de falsuri dintre cele mai nerușinate săvîrșite de-a lungul unui șir întreg de ani, să-și însușească, în numele copiilor săi adulterini, o mare moștenire, devenind un om bogat, și că în procesul intentat de moștenitorii legitimi el nu a fost demascat numai pentru că se bucura de ocrotirea specială a tribunalelor bonapartistice. Și cum aceste acte judiciare categorice nu puteau fi contestate și în fața lor orice elocvență ar fi fost neputincioasă, pentru prima oară în viața lui, Jules Favre n-a deschis gura, așteptînd în tăcere izbucnirea războiului civil, pentru ca apoi să defăimeze cu furie pe locuitorii Parisului, numindu-i o bandă de ocnași evadați, răzvrățiți împotriva familiei, religiei, ordinii și proprietății. Și îndată după 4 septembrie, abia instalat la putere, acest falsificator de acte publice dintr-un sentiment de solidaritate i-a pus în libertate pe Pic și Taillefer, ambii condamnați încă sub imperiu pentru falsuri în scandaloasa afacere a ziarului „L'Étendard”¹⁹⁶. Unul dintre acești domni, Taillefer, care a avut neobrăzarea să se întoarcă la Paris în timpul Comunei, a fost imediat arestat; apoi Jules Favre a strigat în auzul

tuturor de la tribuna Adunării naționale că parizienii dau drumul tuturor ocnașilor!

Ernest Picard, acest Joe Miller * al guvernului apărării naționale, care s-a numit el însuși în postul de ministru de finanțe al republicii după ce încercase zadarnic să devină ministru de interne al imperiului, este fratele unui oarecare Arthur Picard, care, din pricina escrocheriilor comise, a fost alungat de la Bursa din Paris (vezi raportul prefecturii poliției din Paris din 31 iulie 1867) și care, pe baza propriei lui mărturisiri, a fost dovedit vinovat de furtul sumei de 300 000 de franci, comis pe când era directorul unei filiale a lui Société Générale¹⁹⁷, rue Palestro nr. 5 (vezi raportul prefecturii poliției din 11 decembrie 1868). Pe acest Arthur Picard l-a numit Ernest Picard redactor al ziarului său „L'Électeur libre”¹⁹⁸. În timp ce speculanți de rînd de la bursă erau induși în eroare de minciunile oficiale ale acestui ziar al ministerului de finanțe, Arthur Picard făcea naveta între minister și bursă, unde transforma înfringerile armatelor franceze în cîștiguri grase. Întreaga corespondență de afaceri a acestor onorabili frați a căzut în mîinile Comunei.

Jules Ferry, care înainte de 4 septembrie era un avocat fără procese, în calitate de primar al Parisului în timpul asediului, a reușit să adune o avere frumușică de pe urma foametei. Ziua în care va trebui să dea socoteală de administrarea sa necinstită va fi ziua condamnării sale.

Toți acești oameni nu-și puteau găsi tickets-of-leave ** decît pe ruinele Parisului; ei erau tocmai oamenii de care avea nevoie Bismarck. O mică scamatorie, și iată-l pe Thiers, pînă atunci inspiratorul secret al guvernului, ajuns în fruntea lui și avînd ca miniștri niște ticket-of-leave men.

Thiers, această stirpătură, a ținut mai bine de o jumătate de secol burghezia franceză sub vrajă pentru că el reprezintă cea mai desăvîrșită expresie spirituală a depravării de clasă a acesteia. Înainte de a deveni om de stat, el își dovedise deja, în calitate de istoric, talentul său de a minți. Cronica vieții sale publice este istoria nenorocirilor Franței. Aliat, înainte de 1830, cu republicanii, sub Ludovic-Filip a

* În edițiile germane din 1871 și 1891 în locul lui „Joe Miller” e scris „Karl Vogt”; în ediția franceză din 1871 — „Falstaff”. — *Nota red.*

** În Anglia deținuților de drept comun, după ce și-au executat cea mai mare parte din osîndă, li se dă adesea niște bilete de voie pe baza cărora sînt eliberați și puși sub supraveghere polițienească. Aceste bilete de voie se numesc tickets-of-leave, iar posesorii lor se numesc ticket-of-leave men. (*Nota lui Engels la ediția germană din 1871.*)

inhățat un portofoliu, trădându-l pe protectorul său Laffitte. A reușit să intre în grațiile regelui prin instigarea la excese populare împotriva clerului, în timpul cărora au fost jefuite biserica Saint-Germain l' Auxerrois și palatul arhiepiscopal, precum și prin purtarea sa față de ducesa de Berry, pe lângă care a jucat în același timp rolul de ministru-spion și de temnicer-mamoș¹⁹⁹. Măcelărirea republicanilor din rue Transnonain, precum și infamele legi din septembrie împotriva presei și dreptului de asociere care au urmat imediat după aceea au fost opera lui²⁰⁰. În martie 1840, când și-a făcut din nou apariția ca prim-ministru, a uimit Franța cu planul său de a fortifica Parisul²⁰¹. Republicanilor, care considerau acest plan un complot perfid împotriva libertății Parisului, el le-a răspuns în Camera deputaților :

„Cum ? Vă inchipuți că fortificațiile ar putea deveni vreodată o primejdie pentru libertate ? În primul rînd, calomniați guvernul, oricare ar fi el, dacă presupuneți că ar putea încerca vreodată să bombardeze Parisul ca să se mențină... Un asemenea guvern ar fi de o sută de ori mai imposibil după victoria sa decît înainte”.

Într-adevăr, nici un guvern n-ar fi îndrăznit vreodată să bombardeze Parisul servindu-se de aceste forturi, cu excepția guvernului care le-ar fi predat mai înainte prusienilor.

Cînd în ianuarie 1848 regele-bombă și-a încercat puterile asupra orașului Palermo²⁰², Thiers, care pe atunci nu mai era de multă vreme ministru, s-a ridicat din nou în Cameră și a spus :

„Știți, domnilor, ce se petrece la Palermo. Vă cutremurați cu toții de groază” (în sens parlamentar) „auzind că un oraș mare a fost bombardat timp de 48 de ore — de cine ? De un dușman din afară care făcea uz de dreptul războiului ? Nu, domnii mei, de propria lui cîrmuire. Și pentru ce ? Pentru că acest nefericit oraș își revendicase drepturile. Da, pentru că își revendicase drepturile a fost bombardat timp de 48 de ore... Permiteți-mi să fac apel la opinia publică a Europei. A te ridica și a-ți exprima de la această tribună, poate, cea mai mare din Europa, în cîteva vorbe” (în vorbe, într-adevăr !) „indignarea față de asemenea fapte înseamnă a aduce un serviciu umanității. Cînd regentul Espartero, care a adus serviciul țării sale” (lucru pe care Thiers nu l-a făcut vreodată), „intenționa să bombardeze Barcelona pentru a înăbuși răscoala care izbucnise acolo, din toate colțurile lumii s-a auzit un strigăt general de protest”.

Optsprezece luni mai tîrziu Thiers se afla printre cei mai înverșunați partizani ai bombardării Romei de către armata franceză²⁰³. Așadar, greșeala regelui-bombă a constat,

pare-se, numai în faptul că s-a mărginit la un bombardament de 48 de ore.

Cîteva zile înainte de revoluția din februarie, iritat din pricina îndelungatei exilări de la putere la care îl condamnase Guizot, răpindu-i posibilitatea de a mai săvîrși fraude, și simțind în atmosferă apropierea unei mișcări populare, Thiers a declarat Camerei deputaților în acel stil pseudoeroic care-i adusese porecla de „Mirabeau-mouche” * :

„*Eu aparțin partidului revoluției nu numai din Franța, ci și din Europa. Dorința mea ar fi ca guvernul revoluției să rămînă pe mina unor oameni moderați... Dar chiar dacă acest guvern ar încăpea pe mina unor oameni pătimiși, fie și pe mina radicalilor, eu tot nu-mi voi abandona cauza mea. Întotdeauna voi aparține partidului revoluției.*”

A venit revoluția din februarie. Dar ea n-a înlocuit guvernul Guizot cu un guvern Thiers, așa cum visase acest om de nimic, ci l-a înlocuit pe Ludovic-Filip cu republica. În prima zi a victoriei, Thiers s-a ascuns cu grijă, uitînd că muncitorii îl disprețuiau prea mult pentru a-l putea urî. Totuși, dat fiind curajul lui bine cunoscut, s-a ținut departe de arena publică pînă cînd masacrele din iunie²⁰⁴ au curățat-o, făcînd-o propice pentru oameni de felul lui. Atunci a devenit conducătorul ideologic al „partidului ordinii”²⁰⁵ și al republicii lui parlamentare, acel interregn anonim în care toate fracțiunile rivale ale clasei dominante conspirau împreună în scopul asupririi poporului și una împotriva celeilalte în scopul restaurării propriei monarhii. Atunci, ca și acum, Thiers aducea republicanilor învinuirea că ei reprezintă singura piedică în calea consolidării republicii; atunci, ca și acum, el spunea republicii ceea ce-i spunea călăul lui Don Carlos: „Te voi ucide, dar o fac spre binele tău”. Acum, ca și atunci, el va trebui să strige a doua zi după victorie: „L'Empire est fait!” — Imperiul e gata! În ciuda predicilor sale ipocrite despre „libertățile necesare” și a animozității sale împotriva lui Ludovic Bonaparte, care, după ce s-a folosit de el, a aruncat parlamentarismul peste bord (iar în afara atmosferei artificiale a parlamentarismului, omulețul nostru nu face nici doi bani, și el știe bine acest lucru), în ciuda acestor fapte, Thiers a fost amestecat în toate infamiile celui de-al doilea Imperiu, începînd cu ocuparea Romei de către trupele franceze și terminînd cu războiul împotriva Prusiei; el a instigat la acest război prin atacurile sale violente împo-

* — „Mirabeau-muscă”. — *Nota trad.*

triva unității Germaniei, pe care a privit-o nu ca o camuflare a despotismului prusac, ci ca o încălcare a dreptului inalienabil al Franței la desmembrarea Germaniei. În timp ce se complăcea să agite, cu brațele lui de pitic, în fața ochilor Europei, spada primului Napoleon, pe care l-a tămâiat în modul cel mai servil în lucrările lui istorice, în realitate politica lui externă a dus în permanență la extrema umilire a Franței, începînd cu Convenția de la Londra din 1840²⁰⁶ pînă la capitularea Parisului în 1871 și la actualul război civil, în cursul căruia, cu înalta permisiune a lui Bismarck, a asmuțit prizonierii de la Sedan și Metz împotriva Parisului²⁰⁷. Cu toată suplețea talentului său și cu toată nestatornicia țărilor sale, acest om a rămas toată viața încătușat de cea mai anchi-lozată rutină. E limpede că mișcările mai profunde care au loc în societatea modernă au rămas întotdeauna pentru el o taină de nepătruns; dar nici chiar prefacerile cele mai evidente, săvîrșite la suprafața vieții sociale, nu puteau fi sesizate de creierul lui a cărui întregă forță vitală era concentrată în limbă. De pildă, el nu înceta să denunțe ca o profanare orice abatere de la învechitul sistem protecționist francez. Cît timp a fost ministru al lui Ludovic-Filip, el a încercat să se opună introducerii căilor ferate, de care își bătea joc, numindu-le o himeră nebunească; în opoziție, în timpul lui Ludovic Bonaparte, a înfierat ca pe un sacrilegiu orice încercare de reformă a putredei organizări militare franceze. Niciodată în lunga sa carieră politică el n-a luat vreo măsură cît de cît însemnată de utilitate practică. Thiers a fost consecvent numai în setea sa de avuții și în ura sa împotriva oamenilor care le produc. Cînd a intrat pentru prima oară în guvern, sub Ludovic-Filip, era sărac ca Iov; dar cînd a ieșit din guvern era milionar. Cînd, fiind șeful guvernului sub același rege (din 1 martie 1840), a fost acuzat în mod public în Camera deputaților de delapidare, el a izbucnit în lacrimi, pe care le are oricînd la îndemînă ca și Jules Favre sau oricare alt crocodil. La Bordeaux*, prima măsură luată de el pentru a salva Franța de la ruina financiară care o amenința a fost de a-și fixa o indemnizație de 3 000 000 de franci anual; acesta a fost primul și ultimul cuvînt al acelei „republici economicoase” a cărei perspectivă o prezentase alegătorilor săi de la Paris în 1869. Unul dintre foștii lui colegi din Camera de la 1830, d-l Beslay, el însuși

* În ediția germană din 1891, după cuvîntul „Bordeaux” urmează „în 1871”. — *Nota red.*

capitalist — ceea ce nu l-a împiedicat să fie un membru devotat al Comunei din Paris —, într-una din proclamațiile sale publice a adresat recent lui Thiers următoarele cuvinte :

„Aservirea muncii de către capital a fost întotdeauna piatra unghiulară a politicii Dv. și, de cînd la primăria din Paris a fost instalată republica muncii, nu ați încetat să strigați Franței : «Iată cine sînt criminalii !»”

Maestru al măruntelor escrocherii politice, virtuos al sperjurului și al trădării, expert în toate stratagemele meschine, în toate tertipurile viclene și perfidiile josnice ale luptei parlamentare dintre partide ; gata oricînd să instige la revoluție cînd era îndepărtat din funcție și s-o înăbușe în singe de îndată ce se afla la putere ; cu prejudecăți de clasă în loc de idei ; cu vanitate în loc de inimă ; la fel de murdar în viața lui particulară pe cît de mișav era în viața politică, — el nu se poate reține nici acum, cînd joacă rolul unui Sulla francez, să nu-și accentueze hidoșenia faptelor prin fanfaronada sa ridicolă.

Capitularea Parisului, care a dat pe mina prusienilor nu numai Parisul, ci întreaga Franță, a încheiat lungul șir de intrigi trădătoare cu dușmanul, pe care, după cum declară chiar Trochu, uzurpatorii din 4 septembrie au început să le urzească chiar din ziua cînd au pus mîna pe putere. Pe de altă parte, această capitulare a declanșat războiul civil, pe care apoi l-au dus cu sprijinul Prusiei împotriva republicii și Parisului. Chiar condițiile capitulării ascundeau o cursă. Pe atunci, peste o treime din teritoriul țării se afla în mîinile dușmanului, capitala era izolată de provincie, toate mijloacele de comunicație erau distruse. În asemenea împrejurări era cu neputință să se aleagă o reprezentanță reală a Franței fără a se acorda timpul necesar pregătirilor. *Tocmai de aceea* în actul de capitulare se prevedea că alegerile pentru Adunarea națională urmează să aibă loc în termen de opt zile, astfel încît în multe părți ale Franței știrea despre alegeri a ajuns abia în ajunul alegerilor. Apoi, potrivit unei clauze exprese a actului de capitulare, Adunarea avea să fie aleasă numai în scopul de a hotărî în problema războiului și a păcii și, eventual, pentru încheierea unui tratat de pace. Poporul trebuia să simtă că condițiile armistițiului făceau imposibilă continuarea războiului și că, pentru a ratifica pacea impusă de Bismarck, cei mai nimeriți erau oamenii cei mai corupți din Franța. Dar Thiers, care nu se mulțumea numai cu aceste măsuri de precauție, încă înainte ca secretul armistițiului să

fi fost adus la cunoștința parizienilor, plecase într-un turneu electoral prin țară pentru a învia partidul legitimist²⁰⁸; acest partid, împreună cu orléaniștii, urma să ia locul bonapartiștilor, deveniți în acel moment cu totul inacceptabili pentru țară. De legitimisți nu se temea. Era de neconceput ca ei să formeze un guvern al Franței contemporane și de aceea ei nu prezentau nici o importanță ca rivali; acest partid, a cărui activitate, după cum a spus chiar Thiers (în Camera deputaților la 5 ianuarie 1833),

„s-a rezemat întotdeauna pe trei piloni: invazia străină, războiul civil și anarhia”,

era cum nu se poate mai indicat să servească drept unealtă a contrarevoluției.

Legitimisții, însă, credeau într-adevăr într-o întoarcere a împărăției lor de o mie de ani. Franța era din nou strivită sub călciiul invaziei străine; din nou se prăbușise un imperiu și un Bonaparte era captiv; legitimisții înviau din nou. Roata istoriei se întorsese vizibil înapoi pînă la „chambre introuvable” * din 1816²⁰⁹. În Adunările naționale ale republicii dintre 1848 și 1851, ei fuseseră reprezentați de liderii lor, instruiți și experimentați în lupta parlamentară; acum însă pe primul plan ieșeau soldații de rind ai partidului, toți Pourceaugnaci ** Franței.

De îndată ce această adunare „des ruraux”²¹⁰ a fost deschisă la Bordeaux, Thiers a lămurit-o că trebuie să accepte imediat, fără a-i face onoarea unor dezbateri parlamentare, condițiile preliminare de pace, întrucît numai cu această condiție Prusia le va permite să pornească lupta împotriva republicii și a bastionului ei, Parisul. Într-adevăr, contrarevoluția nu avea vreme de stat pe gînduri. Al doilea Imperiu a făcut să se dubleze datoria publică, înglodînd orașele mari în datoriile municipale grele. Războiul a impus națiunii sacrificii cumplite, secătuiindu-i fără milă resursele. Pentru a desăvîrși ruina, apăruse Shylockul *** prusac, cu nota lui de plată a întreținerii unui număr de 500 000 de soldați de-ai săi pe teritoriul francez și a contribuției de 5 miliarde cu o dobîndă de 5% pentru ratele neachitate²¹¹. Cine avea să plătească toate

* În edițiile germane din 1871 și 1891 urmează cuvintele: „(Camera landraților și a iuncherilor)”. — *Nota red.*

** — *Pourceaugnac* — eroul unei comedii de Molière, tipul micului moșier obtuz și mărginit. — *Nota trad.*

*** *Shylock* — tipul cămătarului din drama lui Shakespeare „Neguțatorul din Veneția”. — *Nota trad.*

acestea ? Numai prin răsturnarea violentă a republicii puteau spera cei ce-și însușeau avuțiile că vor putea să arunce cheltuielile războiului provocat de ei pe spinarea celor ce produc aceste avuții. Așadar, ruina nemaipomenită a Franței i-a mînat pe acești patrioți, reprezentanți ai proprietății funciare și ai capitalului, să desăvîrșească, sub ochii și sub înalta protecție a cuceritorului străin, războiul împotriva inamicului din afară cu un război civil, cu o rebeliune a stăpînilor de sclavi.

În calea acestui complot se afla un mare obstacol : Parisul. Dezarmarea Parisului era prima condiție a succesului. Thiers a somat deci Parisul să depună armele. Apoi răbdarea parizienilor a fost pusă la încercare prin freneticele demonstrații antirepublicane ale adunării „des ruraux” ; prin declarațiile echivoce ale lui Thiers însuși cu privire la legalitatea existenței republicii ; prin amenințarea de a decapita Parisul și a-i lua titlul de capitală ; prin numirea unor ambasadori orléaniști ; prin legile lui Dufaure cu privire la polițele scadente și la chiriile exigibile ²¹², legi care amenințau să submineze industria și comerțul Parisului ; prin impozitul de 2 centime instituit de Pouyer-Quertier de fiecare exemplar imprimat ; prin condamnarea la moarte a lui Blanqui și Flourens ; prin suprimarea ziarelor republicane ; prin mutarea Adunării naționale la Versailles ; prin reintroducerea stării de asediu, decretată de Palikao și ridicată la 4 septembrie ; prin numirea décembriseur-ului Vinoy ²¹³ în postul de guvernator, a jandarmului Valentin în postul de prefect al poliției și a generalului iezuit Aurelle de Paladines în postul de comandant suprem al Gărzii naționale din Paris.

Și acum vom pune o întrebare d-lui Thiers și vătafilor lui, domnii din guvernul apărării naționale. Se știe că prin ministrul său de finanțe, d-l Pouyer-Quertier, Thiers a contractat un împrumut de 2 miliarde. Este adevărat sau nu :

1) că această afacere a fost aranjată în așa fel, încît un „comision” de cîteva sute de milioane a intrat în buzunarele d-lor Thiers, Jules Favre, Ernest Picard, Pouyer-Quertier și Jules Simon ?

2) că plata urma să se facă numai *după* „pacificarea” Parisului ²¹⁴ ?

În orice caz, aveau probabil motive să se grăbească foarte mult, căci Thiers și Jules Favre, fără pic de rușine, au cerut, în numele Adunării de la Bordeaux, ocuparea imediată

a Parisului de către armata prusiană. Lucrul acesta nu intra însă în planurile lui Bismarck, după cum a relatat el ironic în mod public, la întoarcerea sa în Germania, filistinilor uluiți din Frankfurt.

II

Parisul înarmat era singurul obstacol serios în calea complotului contrarevoluționar. Deci Parisul trebuia dezarmat. În această chestiune, Adunarea de la Bordeaux a fost cât se poate de sinceră. Chiar dacă urletele turbate ale adunării „des ruraux” nu ar fi fost destul de elocvente, faptul că Thiers a predat Parisul în mâinile triumviratului — décembreiseur-ul Vinoy, Valentin, jandarmul lui Bonaparte și Aurelle de Paladines, generalul iezuit — a înlăturat orice urmă de îndoială în această privință. Și în timp ce conjurații afixau cu nerușinare adevăratul scop al dezarmării Parisului, pretextul pe care îl invocau somînd Parisul să depună armele era o minciună dintre cele mai sfruntate și mai nerușinate. Artileria Gărzii naționale din Paris, spunea Thiers, aparține statului și trebuie restituită statului. În realitate, lucrurile stăteau astfel: Parisul stătea de veghe încă din prima zi a capitulării, cînd prizonierii lui Bismarck i-au predat acestuia Franța, reținîndu-și pentru ei o gardă numeroasă cu scopul bine definit de a îngenuchea Parisul. Garda națională s-a reorganizat și a încredințat comanda sa supremă unui Comitet central, ales de întreaga masă a membrilor, cu excepția cîtorva din vechile unități bonapartiste. În ajunul intrării prusienilor în Paris, Comitetul central a avut grijă să transporte la Montmartre, La Villette și Belleville tunurile și mitralierele părăsite în mod trădător de capitulari în cartierele care urmau să fie ocupate de prusieni sau în cartierele învecinate cu acestea. Această artilerie fusese achiziționată prin contribuțiile Gărzii naționale însăși. Prin actul de capitulare de la 28 ianuarie, ea fusese recunoscută în mod oficial ca proprietate a Gărzii naționale și, în această calitate, nu fusese inclusă în armamentul statului care urma să fie predat învingătorului. Thiers nu avea nici cel mai mic pretext pentru a dezlănțui războiul împotriva Parisului, de aceea a fost nevoit să recurgă la minciuna grosolană că artileria Gărzii naționale ar aparține statului!

Confiscarea artileriei trebuia să servească doar ca pre-ludiu al dezarmării generale a Parisului și, prin aceasta, aî.

dezarmării revoluției din 4 septembrie. Dar această revoluție devenise starea legală a Franței. Republica, rezultatul revoluției, fusese recunoscută de către învingător în textul actului de capitulare: după capitulare fusese recunoscută de toate puterile străine; în numele ei fusese convocată Adunarea națională. Revoluția din 4 septembrie săvârșită de muncitorii parizieni constituia singurul temelie legal al Adunării naționale de la Bordeaux și al puterii ei executive. Fără actul de la 4 septembrie, Adunarea națională ar fi trebuit să cedeze imediat locul Corpului legislativ care a fost ales prin vot universal în 1869 sub stăpânire franceză, și nu sub stăpânire prusacă, și pe care revoluția l-a dizolvat prin violență. Thiers și banda sa ar fi trebuit să capituleze pentru a obține bilete de liberă trecere semnate de Ludovic Bonaparte care să-i scape de necesitatea de a face o călătorie la Cayenne²¹⁵. Adunarea națională, cu împuternicirea ei de a încheia pacea cu Prusia, nu era decît un episod izolat al revoluției, a cărei adevărată întrupare continua să fie Parisul înarmat, Parisul care făcuse revoluția, care rezistase în numele ei unui asediu de cinci luni cu toate grozăviile foametei și care prin rezistența sa prelungită, în ciuda „planului” lui Trochu, a dat posibilitatea provinciei să ducă un înversunat război de apărare. Și acum Parisul trebuia sau să depună armele din ordinul jignitor al stăpînitorilor de sclavi răsculați de la Bordeaux și să recunoască că revoluția sa din 4 septembrie nu a fost decît o simplă trecere a puterii de stat din mîinile lui Ludovic Bonaparte în cele ale celorlalți pretendenți la tron, sau să lupte cu abnegație pentru cauza Franței, care putea fi salvată de la pieire și reînviată numai prin desființarea revoluționară a rînduiriilor politice și sociale ce zămisliseră cel de-al doilea Imperiu și ajunseseră, sub binevoitoarea oblăduire a acestuia, la o totală descompunere. Parisul, slăbit de pe urma foametei îndurate timp de cinci luni, n-a șovăit nici o clipă. El a luat hotărîrea eroică de a face față tuturor primejdiilor pe care le implica rezistența împotriva conspiratorilor francezi, deși, tunurile prusace mai erau încă îndreptate din propriile sale forturi asupra lui. Dar întrucît ideea unui război civil, în care urma să fie împins Parisul, îi repugna, Comitetul central continua să se mențină pe o poziție pur defensivă, fără să ia în seamă nici provocările Adunării naționale, nici imixtiunea puterii executive și concentrarea amenințătoare de trupe la Paris și în împrejurimi.

Thiers însuși a fost cel care a dezlănțuit războiul civil : el l-a trimis pe Vinoy, în fruntea unui detașament numeros de polițiști și a câtorva regimente de linie, să facă o incursiune tihărească nocturnă în Montmartre pentru ca prin surprindere să pună mâna pe artileria Gărzii naționale. Se știe că această tentativă a dat greș datorită rezistenței Gărzii naționale și fraternizării trupelor cu poporul. Aurelle de Paladines tipărise dinainte comunicatul cu privire la victoria sa, iar Thiers avea gata afișele care urmau să anunțe măsurile luate de el în legătură cu acest coup d'état. Acum, aceste comunicate au trebuit să fie înlocuite printr-o proclamație în care Thiers anunța hotărîrea sa generoasă de a lăsa Gărzii naționale propria ei artilerie : nu încape îndoială, spunea el, că Garda națională o va folosi pentru a se alătura guvernului în lupta împotriva rebelilor. Din cei 300 000 de membri ai Gărzii naționale, numai 300 au răspuns acestui apel al micului Thiers de a se uni în jurul lui împotriva lor înșiși. Glorioasa revoluție muncitorească din 18 martie era stăpînă absolută pe Paris. Comitetul central constituia guvernul ei provizoriu. Europa părea să se îndoiască o clipă că recentele evenimente politice și militare atît de uimitoare țin de domeniul realității, întrebîndu-se dacă nu sînt niște năluci dintr-un trecut de mult apus.

De la 18 martie și pînă la pătrunderea trupelor versailleze în Paris, revoluția proletară a rămas atît de străină de actele de violență care abundă în revoluții și, mai ales, în contra-revoluțiile „claselor de sus”, încît adversarii ei nu au putut găsi nici un pretext de indignare în afară de execuția generalilor Lecomte și Clément Thomas și de ciocnirea din piața Vendôme.

Unul dintre ofițerii bonapartiști care participase la expediția nocturnă împotriva Montmartre-ului, generalul Lecomte, a dat de patru ori ordin regimentului 81 de linie să deschidă focul asupra unui grup neînarmat din Place Pigalle, iar atunci cînd soldații au refuzat, el i-a înjurat furios. În loc să-și îndrepte armele asupra femeilor și copiilor, soldații au tras asupra lui. Obiceiurile statornicite, dobîndite de soldați în școala dușmanilor muncitorilor, nu dispar, bineînțeles, în momentul în care trec de partea muncitorimii. Aceiași oameni l-au executat și pe Clément Thomas.

„Generalul” Clément Thomas, un ex-vagmistru nemulțumit, fusese recrutat în ultimii ani ai domniei lui Ludovic-Filip în redacția ziarului republican „Le National”²¹⁰, unde înde-

plinea, concomitent, funcția de om de paie responsabil (de gérant responsabil *) și pe aceea de duelgiu al acestui ziar teribil de belicos. Când, în urma revoluției din februarie, domnii de la „National” au venit la putere, bătrînul vagmistru a fost transformat în general. Acestea s-au întîmplat în ajunul măcelului din iunie, pe care el, ca și Jules Favre, l-a pus la cale și în care a avut unul dintre cele mai mirșave roluri de călău. Apoi a dispărut pentru multă vreme cu gradul lui de general cu tot, pentru a-și face din nou apariția la 1 noiembrie 1870. Cu o zi înainte, sechestrat la primărie, „guvernul apărării” își dăduse solemn cuvîntul față de Blanqui, Flourens și alți reprezentanți ai muncitorilor că va preda puterea pe care o uzurpase în mîinile unei Comune liber alese a Parisului ²¹⁷. În loc să-și respecte cuvîntul, el a slobozit asupra Parisului pe bretonii lui Trochu, care ocupau acum locul corsicanilor lui Bonaparte ²¹⁸. Generalul Tamisier a fost singurul care a refuzat să-și păteze numele printr-o asemenea călcare de cuvînt și și-a dat demisia din postul de comandant suprem al Gărzii naționale. Clément Thomas, care a venit în locul lui, a devenit din nou general. În tot timpul cît a deținut comanda supremă, el a dus război nu împotriva prusienilor, ci împotriva Gărzii naționale a Parisului. El a împiedicat înarmarea ei generală, a incitat batalioanele burgheze împotriva batalioanelor muncitorești, a înlăturat pe ofițerii ostili „planului” lui Trochu și a dizolvat, sub acuzarea de lașitate, batalioanele proletare, al căror eroism stîrnește acum admirația celor mai inveterați dușmani ai lor. Clément Thomas era foarte mîndru că i se oferă prilejul de a-și recuceri vechiul său titlu dobîndit în iunie 1848, de dușman personal al proletariatului parizian. Cu cîteva zile înainte de 18 martie el a prezentat ministrului de război, Le Flô, proiectul său de „a stirpi la fine fleur (floarea) a plebei pariziene”. După înfrîngerea lui Vinoy, el n-a putut renunța la plăcerea de a apărea pe scenă ca spion-amator. Comitetul central și muncitorii din Paris au fost tot atît de puțîn vinovați de împuşcarea lui Clément Thomas și a lui Lecomte ca și prințesa de Wales de moartea celor striviți de mulțime cu prilejul intrării ei în Londra.

Măcelărirea unor cetățeni neînarmați în piața Vendôme este o născocire, despre care Thiers și adunarea „des ruraux” n-au suflat un cuvînt, lăsînd răspîndirea ei exclusiv pe seama

* În edițiile germane din anii 1871 și 1891 urmează cuvintele: „cel care ia asupra sa executarea pedepselor cu închisoarea”. red.

lacheilor presei europene. „Oamenii ordinii”, reacționarii din Paris, s-au cutremurat la știrea victoriei de la 18 martie. Pentru ei, aceasta era semnul că se apropie, în sfârșit, ceasul răzbunării poporului. În față le apăreau spectrele victimelor asasinate de ei din zilele lui iunie 1848 și pînă la 22 ianuarie 1871²¹⁹. Dar au scăpat numai cu spaima. Pînă și polițiștii, în loc să fie dezarmați și arestați, așa cum s-ar fi convenit, au găsit porțile Parisului larg deschise pentru a fugi în deplină siguranță la Versailles. „Oamenilor ordinii” nu numai că nu li s-a întimplat nimic, dar li s-a dat chiar posibilitatea să se regrupeze și să ocupe unele poziții-cheie în inima Parisului. Această indulgență a Comitetului central, această mărinimie a muncitorilor înarmați, care contrasta atît de ciudat cu obiceiurile partidului ordinii, au fost interpretate de acesta drept un semn că muncitorii își recunosc neputința. Așa se explică planul lor stupid de a încerca să facă din nou, sub masca unei demonstrații neînarmate, ceea ce nu reușise să facă Vinoy cu tunurile și cu mitralierele sale. În ziua de 22 martie a pornit din cartierele huzurului un cortegiu de „domni bine”, în rîndurile căruia se găseau toți petits crevés *, în frunte cu binecunoscutele edecuri ale imperiului, alde Heeckeren, Coëtlogon, Henri de Pène etc. Camuflîndu-se cu lașitate în dosul lozincilor unei demonstrații pașnice, dar înarmați în secret cu arme banditești, ticăloșii aceștia s-au încolonat, au dezarmat și au maltratât posturile fixe și patrulele Gărzii naționale care le ieșeau în cale și, înaintînd prin Rue de la Paix spre piața Vendôme, au încercat, în strigăte de „Jos Comitetul central ! Jos asasinii ! Trăiască Adunarea națională !”, să-și facă drum printre gărzile postate acolo și să ia prin surprindere statul-major al Gărzii naționale, din piața Vendôme. Ca răspuns la focurile lor de revolver s-au făcut sommations (echivalentul francez al legii engleze cu privire la răzvrătiri)²²⁰; întrucît acestea au rămas fără efect, generalul comandant al Gărzii naționale ** a dat ordin să se tragă. O *singură* salvă a fost suficientă pentru a pune pe fugă pe acești neghiobi care-și închipuiseră că simpla priveliște a „lumii bune” pe care o reprezentau va avea asupra revoluției din Paris același efect ca și trompetele lui Iosua asupra zidurilor Ierihonului. Domnii puși pe fugă au ucis pe doi dintre membrii Gărzii naționale, alți nouă (printre care un membru al Comitetului central ***) au

* — filfizoni, fanți. — *Nota trad.*

** — Bergeret. — *Nota red.*

*** — Maljournal. — *Nota red.*

fost grav răniți, iar terenul pe care a avut loc actul lor de bravură a rămas presărat cu revolvele, pumnale și șişuri, mărturie a caracterului „neînarmat” al demonstrației lor „pașnice”. Cînd, la 13 iunie 1849, Garda națională a Parisului a organizat o demonstrație cu adevărat pașnică în semn de protest împotriva agresiunii tilhărești a armatei franceze asupra Romei, Changarnier, pe atunci general al partidului ordinii, a fost proclamat de Adunarea națională, și mai ales de Thiers, salvator al societății pentru că și-a aruncat din toate părțile trupele asupra oamenilor lipsiți de apărare care au fost trecuți prin foc și sabie și striviți sub copitele cailor. La Paris a fost decretată atunci starea de asediu, Dufaure a obținut votarea unor noi legi draconice. Au urmat noi arestări, noi deportări, s-a instituit un nou regim de teroare. Dar „clasele de jos” au procedat altfel. Comitetul central din 1871 nici nu i-a luat în seamă pe eroii „demonstrației pașnice”, așa că după două zile aceștia au putut să organizeze, sub comanda amiralului Saisset, o demonstrație *armată* care s-a soldat cu faimoasa fugă la Versailles. Comitetul central care nu voia cu nici un preț să continue războiul civil început de Thiers prin expediția nocturnă împotriva Montmartre-ului, a comis de astă dată o greșală capitală prin faptul că nu a pornit imediat asupra Versailles-ului, care pe atunci nu avea nici un fel de mijloace de apărare, pentru a pune astfel capăt comploturilor lui Thiers și ale adunării „des ruraux”. În loc de a proceda astfel, i s-a dat partidului ordinii posibilitatea de a-și încerca din nou forțele, cu prilejul alegerilor pentru Comună care au avut loc la 26 martie. În această zi, „oamenii ordinii” au schimbat, la primăriile de arondismente, cuvînte binevoitoare de conciliere cu prea-mărinimoșii lor învingători, în timp ce în inimile lor făceau jurăminte solemne că atunci cînd va sosi momentul să pună la cale o război singeroasă împotriva lor.

Și iată acum reversul medaliei! Thiers a pornit al doilea atac împotriva Parisului la începutul lunii aprilie. Prima coloană de prizonieri parizieni adusă la Versailles a fost tratată cu o cruzime revoltătoare. Ernest Picard asista la acest spectacol plimbîndu-se cu mîinile în buzunare și batjocorindu-i, iar d-nele Thiers și Favre, în mijlocul doamnelor lor de onoare (?), aplaudau de la balcon mirșăviile plebei versailleze. Soldații din regimentele de linie luați prizonieri au fost împușcați cu sînge rece; bravul nostru prieten, generalul Duval, de profesiune turnător, a fost ucis fără nici o

judecată. Galliffet, „întreținutul” nevestei sale, atit de faimoasă prin exhibiția nerușinată a trupului ei la orgiile celui de-al doilea Imperiu, s-a lăudat într-o proclamație că el a fost acela care a poruncit masacrarea unor membri ai Gărzii naționale împreună cu căpitanul și locotenentul lor, luați prin surprindere și dezarmați de pușcașii lui. Lui Vinoy, care a fugit din Paris, Thiers i-a decernat marea cruce a Legiunii de onoare pentru ordinul său de zi prin care a dat dispoziție ca orice soldat din trupele de linie găsit la comunarzi să fie împușcat. Desmaret, jandarmul, a fost decorat pentru că l-a omorât mișelește pe generosul și bravul Flourens, același Flourens care la 31 octombrie 1870 salvase viețile miniștrilor din guvernul apărării²²¹. Thiers a relatat pe larg și cu vădită satisfacție în Adunarea națională „amănunțele încurajatoare” ale acestui asasinat. Cu îngîmfare arogantă de pigmeu parlamentar, căruia i se permite să joace rolul de Tamerlan, el a refuzat celor ce se răsculară împotriva grandoarei sale pitice orice drept la aplicarea regulilor recunoscute într-un război civilizată și nu a vrut să respecte nici chiar neutralitatea ambulanțelor sanitare. Ce poate fi mai dezgustător decît aspectul acestei maimuțe, căreia i s-a dat pentru un timp posibilitatea de a-și satisface poftele ei de tigru, al acestei maimuțe-tigru al cărei portret l-a schițat încă Voltaire²²² (vezi anexe, pag. 35) *.

După ce Comuna în decretul din 7 aprilie a ordonat să se treacă la represiuni și a declarat că este de datoria sa „să ocrotească Parisul împotriva actelor canibalice ale bandiților versaillezi și să ceară ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”²²³, Thiers n-a încetat tratarea sălbatică a prizonierilor; ba îi mai și insulta în comunicatele sale spunînd: „Niciînd privirile îndurerate ale unor oameni cinstiți nu au întîlnit reprezentanți mai josnici ai unei democrații josnice”, oamenii cinstiți fiind Thiers și ticket-of-leave-menii lui ministeriali. Totuși, citva timp împușcarea prizonierilor a încetat. Dar, de îndată ce Thiers și generalii săi — eroii loviturii de stat din decembrie — au constatat că decretul Comunei cu privire la represiuni n-a fost decît o simplă amenințare, că pînă și jandarmii-spioni prinși la Paris deghizați în uniforme ale Gărzii naționale și polițiștii înarmați cu proiectile incendiare erau cruțați, împușcarea în masă a prizonierilor a reînceput, fiind practică pînă la sfîrșit. Casele în care se refugiaseră

* Vezi volumul de față, pag. 382—383. — *Nota red.*

membrii Gărzilor naționale erau înconjurate de jandarmi, stropite cu petrol (aici a fost folosit pentru prima oară în acest război) și incendiate; cadavrele, pe jumătate carbonizate, au fost scoase mai târziu de ambulanța presei din cartierul Les Ternes. Patru membri ai Gărzii naționale care s-au predat la 25 aprilie la Belle-Epine unor vânători călări au fost împușcați ulterior, unul după altul, de către căpitanul acestor vânători, slugă vrednică a lui Galliffet. Unul dintre acești patru, Scheffer, pe care îl crezuseră mort, a izbutit să se tîrască pînă la avanposturile pariziene, unde a atestat acest fapt în fața uneia dintre comisiile Comunei. Cînd Tolain a adresat ministrului de război o interpelare în legătură cu raportul acestei comisii, vociferările adunării „des ruraux” i-au acoperit glasul; ei nu l-au lăsat pe Le Flô să răspundă. Ar fi o insultă pentru „glorioasa” lor armată să se vorbească de faptele ei. Tonul nepăsător al comunicatelor date de Thiers în legătură cu măcelărirea comunarzilor surprinși în somn la Moulin-Saquet și cu execuțiile în masă de la Clamart a călcat pe nervi pînă și pe domniile de la ziarul londonez „Times”, care, după cum se știe, nu vădesc o sensibilitate exagerată. Dar ar fi zadarnic să facem acum încercarea de a înșira toate atrocitățile — și acestea nu erau decît un început — săvîrșite de oamenii care au bombardat Parisul și care, sub protecția cuceritorului străin, au instigat la rebeliune pe stăpîinii de sclavi. În mijlocul tuturor acestor orori, Thiers, uitînd ieremiadele sale parlamentare despre cumplita răspundere care apasă pe umerii lui de pitic, se laudă în buletinele lui că l'Assemblée siège paisiblement (Adunarea își ține netulburată ședințele) și dovedește prin nesfîrșitele sale banchete, cînd cu generalii săi, eroii loviturii de stat din decembrie, cînd cu principii germani, că nici măcar spectrele lui Lecomte și Clément Thomas nu-i tulbură digestia.

III

În dimineața zilei de 18 martie 1871, Parisul a fost trezit în strigăte asurzitoare de „Vive la Commune!” *. Ce este Comuna, acest sfînx care pune la încercări atît de grele mintea burghezului?

* — „Trăiască Comuna!”. — *Nota trad.*

„Avînd în vedere slăbiciunea și actele de trădare ale claselor stăpînitoare — spunea Comitetul central în manifestul său din 18 martie —, proletarii din Paris au înțeles că a sunat ceasul cînd trebuie să salveze situația, luînd în propriile lor mîini conducerea treburilor publice... Ei au înțeles că este datoria lor cea mai înaltă și dreptul lor absolut să devină stăpîni pe propria lor soartă, luînd în mîinile lor puterea de stat”²¹⁴.

Dar clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpînire mașina de stat așa cum este și s-o pună în funcțiune pentru propriile ei scopuri.

Puterea de stat centralizată, cu organele ei omniprezente — armată permanentă, poliție, birocrație, cler, magistratură, organe create după principiul unei sistematice și ierarhice diviziuni a muncii, — își are originea în epoca monarhiei absolute, cînd servea societății burgheze în formare ca o armă puternică în lupta ei împotriva feudalismului. Dar dezvoltarea ei era stingherită de rămășițele medievale de tot felul, prerogative ale seniorilor feudali, privilegiile locale, monopoluri ale orașelor și ale breslelor și legi provinciale. Mătura uriașă a revoluției franceze din secolul al XVIII-lea a dat la o parte toate aceste vechituri rămase din vremuri de mult apuse, curățînd astfel terenul social de ultimele piedici care stăteau în calea creării suprastructurii, care este edificiul statului modern. Acest edificiu a fost ridicat sub primul Imperiu, care, la rîndul său, se născuse ca urmare a războaielor de coaliție ale vechii Europe semi-feudale împotriva Franței moderne. În timpul regimurilor ulterioare, guvernul fiind supus controlului parlamentar, adică controlului direct al claselor avute, nu numai că s-a transformat într-o pepinieră de datorii publice uriașe și de impozite împovărătoare, nu numai că a devenit mărul discordiei între fracțiunile rivale și între aventurierii din rîndul claselor dominante atrase în mod irezistibil de veniturile și posturile rentabile și influente pe care le oferea, ci odată cu schimbările economice din societate se schimba și caracterul lui politic. Pe măsură ce progresul industriei moderne dezvolta, lărgea, adîncea antagonismul de clasă dintre capital și muncă, puterea de stat căpăta din ce în ce mai mult caracterul unei puteri naționale a capitalului asupra muncii, al unei forțe publice organizate în vederea asupririi sociale, caracterul unui instrument de dominație de clasă*. După

* În ediția germană din 1871, sfîrșitul acestei fraze este întrucîtva schimbat: „puterea de stat capătă tot mai mult caracterul unei puteri publice în vederea asupririi muncii, caracterul unui instrument de dominație de clasă”. — *Nota red.*

fiecare revoluție care marchează un progres al luptei de clasă, caracterul pur asupritor al puterii de stat se manifestă tot mai fățiș. Revoluția din 1830 a luat puterea din mâinile proprietarilor funciari și a dat-o capitaliștilor, așadar a luat-o din mâinile adversarilor mai îndepărtați și a dat-o adversarilor mai direcți ai muncitorilor. Republicanii burghezi, care în numele revoluției din februarie au pus mîna pe puterea de stat, au folosit-o pentru a provoca masacrele din iunie, dovedind astfel clasei muncitoare că republica „socială” nu însemna altceva decît asuprirea ei socială de către republică, iar masei monarhiste a burghezilor și clasei proprietarilor funciari că pot lăsa fără nici o teamă grijile și avantajele financiare ale guvernării în seama „republicanilor” burghezi. După unicul lor act de bravură din iunie, burghezilor republicani nu le-a mai rămas altceva de făcut decît să treacă din primele rînduri ale partidului ordinii — coaliție alcătuită din toate fracțiunile și partidele rivale ale claselor acaparatoare, care se află acum într-un antagonism vădit față de clasele producătoare — în ultimele rînduri ale acestuia. Forma cea mai adecvată a guvernării lor comune era *republica parlamentară*, avînd drept președinte pe Ludovic Bonaparte; aceasta era o guvernare a terorii de clasă fățișe și a jignirii intenționate a „gloatei” (vile multitudine). După cum spunea Thiers, „republica parlamentară era forma de stat care le despărțea (fracțiunile clasei dominante) cel mai puțin”, în schimb ea deschidea o prăpastie între această clasă puțin numeroasă și întregul organism al societății aflat în afara ei. Dacă, în timpul regimurilor anterioare, disensiunile din cadrul acestei clase puneau anumite limite puterii de stat, acum, datorită unirii ei, dispăruseră. Văzîndu-se amenințată de o insurecție a proletariatului, clasa avută unită se folosea acum fără scrupule și cu nerușinare de puterea de stat ca de un instrument național în războiul capitalului împotriva muncii. Dar cruciada ei neconținută împotriva maselor producătoare nu numai că o silea să dea puterii executive drepturi tot mai mari pentru a înăbuși împotrivirea, ea o silea totodată să răpească treptat propriei ei fortărețe parlamentare — Adunarea națională — orice mijloace de apărare împotriva puterii executive. Puterea executivă, în persoana lui Ludovic Bonaparte, a trimis la plimbare pe reprezentanții clasei dominante. Al doilea Imperiu a fost succesorul natural al republicii „partidului ordinii”.

Imperiul, căruia coup d'état i-a servit drept act de naștere, votul universal drept sancționare și sabia drept sceptru, pretindea că se sprijină pe țărănime, pe acea mare masă de producători care nu participau direct la lupta dintre capital și muncă. El pretindea că a salvat clasa muncitoare întrucât a zdrobit parlamentarismul și, o dată cu el, subordonarea fățișă a cîrmuirii față de clasele avute și că a salvat clasele avute întrucît a menținut dominația lor economică asupra clasei muncitoare ; în sfîrșit, pretindea că a unit toate clasele în jurul himerei gloriei naționale reînviată de el. În realitate, era singura formă de cîrmuire posibilă într-o vreme în care burghezia își pierduse capacitatea de a governa națiunea, iar clasa muncitoare nu o dobîndise încă. Lumea întreagă a salutat imperiul ca pe salvatorul societății. Sub cîrmuirea lui, societatea burgheză, scutită de orice grijă de ordin politic, a atins un grad de dezvoltare la care nici nu visase. Industria ei, comerțul ei au atins proporții nemaipomenite ; speculația de bursă se deda la orgii cosmopolite ; mizeria maselor devenea și mai pregnantă în contrast cu exhibiția nerușinată a unui lux orbitor, dobîndit prin înșelăciune și crimă. Puterea de stat, care în aparență plutea deasupra societății, era în realitate lucrul cel mai scandalos în această societate și totodată pepiniera tuturor mîrșăviilor. Baionetele Prusiei, care ardea ea însăși de dorința de a muta centrul acestui regim de la Paris la Berlin, au dat la iveală întreaga putreziciune a puterii de stat precum și putreziciunea societății salvate de ea. Regimul imperial este forma cea mai prostituată și, totodată, ultima formă a acestei puteri de stat pe care societatea burgheză pe cale de formare a zămislit-o ca instrument al propriei ei eliberări de sub feudalism și pe care societatea burgheză deplin dezvoltată a prefăcut-o într-o unealtă de înrobire a muncii de către capital.

Comuna a fost antiteza directă a imperiului. „Republica socială“, lozincă cu care proletariatul parizian a salutat revoluția din februarie, nu exprima decît năzuința vagă spre o republică care să înlătore nu numai forma monarhică a dominației de clasă, ci însăși dominația de clasă. Comuna era forma specifică a acestei republici.

Parisul, centrul și reședința vechii cîrmuiri și, totodată, reazemul social al clasei muncitoare franceze, Parisul s-a ridicat cu arma în mînă împotriva încercării lui Thiers și a adunării „des ruraux“ de a restaura și a eterniza vechiul re-

gim primit ca moștenire de la imperiu. Parisul a reușit să opună rezistență numai datorită faptului că în urma asediului scăpase de armată, înlocuind-o cu Garda națională, alcătuită mai ales din muncitori. Acest fapt trebuia transformat acum într-o rînduială statornicită. De aceea, primul decret al Comunei a suprimat armata permanentă, înlocuind-o cu poporul înarmat.

Comuna era alcătuită din consilieri municipali aleși prin vot universal în diferitele arondismente ale Parisului. Ei erau răspunzători și oricînd revocabili. Cei mai mulți dintre ei erau, bineînțeles, muncitori sau reprezentanți recunoscuți ai clasei muncitoare. Comuna trebuia să fie nu un organism parlamentar, ci un organism activ, atît executiv cît și legislativ. Poliția, care pînă atunci era un instrument al guvernului central, a fost imediat despuiată de toate atributele ei politice și transformată într-un organ răspunzător al Comunei și oricînd revocabil. La fel și funcționarii din toate celelalte sectoare administrative. Începînd cu membrii Comunei și pînă la ultimul slujbaș, funcțiile publice trebuiau îndeplinite în schimbul unui *salariu de muncitor*. Privilegiile înalților demnitari și cheltuielile lor de reprezentare au dispărut o dată cu acești demnitari. Funcțiile publice au încetat de a mai fi proprietatea particulară a lacheilor guvernului central. Nu numai administrația municipală, dar și întreaga inițiativă care aparținuse pînă atunci statului a trecut în mîinile Comunei.

După înlăturarea armatei permanente și a poliției, instrumente ale puterii materiale a vechii cîrmuiri, Comuna a trecut imediat la sfărîmarea instrumentului de asuprire sîrîtuală, „puterea popilor”; ea a decretat separarea bisericii de stat și exproprierea tuturor bisericilor, în măsura în care erau corporații deținătoare de averi. Popii au trebuit să se întoarcă la viața modestă de persoane particulare, pentru ca, asemenea premergătorilor lor, apostolii, să trăiască din milosteniile credincioșilor. Toate instituțiile de învățămînt și-au deschis porțile în mod gratuit pentru popor, fiind scoase de sub influența statului și a bisericii. Astfel nu numai că învățămîntul devenea accesibil tuturor, dar și știința era eliberată de cătușele puse de prejudecățile de clasă și de puterea de stat.

Magistrații și-au pierdut independența aparentă, care nu era decît o mască pentru servilismul lor față de toate regiunile ce s-au succedat și cărora le-au jurat pe rînd credință, pentru ca apoi să le trădeze. De aici înainte ei aveau să fie

aleși, ca și toți ceilalți slujbași publici, și deveneau răspunzători și revocabili.

Comuna din Paris urma, bineînțeles, să servească drept model tuturor marilor centre industriale ale Franței. De îndată ce Comuna ar fi fost instaurată la Paris și în centrele mai importante din provincie, vechea administrare centralizată ar fi trebuit să facă loc autoadministrării producătorilor. În schița sumară a organizării naționale, pe care Comuna n-a avut răgazul s-o elaboreze mai pe larg, se spune categoric că Comuna urmează să fie forma politică chiar și a celui mai mic sat și că și la țară armata permanentă avea să fie înlocuită printr-o miliție populară, în care stagiul de serviciu să fie foarte redus. O adunare de delegați cu sediul în capitala departamentului urma să conducă treburile generale ale comunelor rurale din fiecare departament. La rîndul lor, aceste adunări departamentale urmau să trimită deputați în reprezentanța națională de la Paris; deputații urmau să respecte mandat impératif (instrucțiunile precise) dat de alegătorii lor și puteau fi revocați în orice moment. Puținele, dar foarte importantele funcții care mai rămîneau guvernului central nu urmau să fie desființate — afirmațiile în acest sens constituiau un fals cu bună știință —, ci încredințate unor funcționari comunali, strict răspunzători. Unitatea națiunii nu urma să fie distrusă, ci, dimpotrivă, să fie organizată pe baza orînduirii Comunei. Unitatea națiunii avea să devină o realitate prin nimicirea puterii de stat, care pretindea că întruchiează această unitate, dar care voia să fie independentă de națiune și să se situeze deasupra ei, deși nu era decît o excrescență parazită pe corpul acesteia. Sarcina era de a amputa organele pur represive ale vechii puteri de stat, iar funcțiile legitime ale acestei puteri, care avea pretenția că se situează deasupra societății, să-i fie luate și trecute în mîna unor slujitori răspunzători ai societății. În loc să hotărască o dată la trei sau la șase ani care membru al clasei dominante să reprezinte și să calce în picioare poporul în parlament, votul universal urma să servească poporului, constituit în comune, pentru a-și alege muncitorii, supraveghetorii și contabilii, așa cum votul individual servește oricărui alt patron să și-i aleagă pentru întreprinderea lui. Se știe doar că societățile, ca și indivizii, cînd este vorba de afaceri, se pricep, de obicei, să pună omul potrivit la locul potrivit și că, atunci cînd s-au înșelat o dată, știu să îndrepte repede această greșală. Pe de altă parte însă,

nimic nu putea fi mai străin de spiritul Comunei decât înlocuirea votului universal printr-o investitură ierarhică ²²⁵.

Este soarta obișnuită a noilor creații istorice de a fi considerate în mod greșit drept similare unor forme mai vechi și chiar perimate ale vieții sociale, cu care noile instituții seamănă în oarecare măsură. Așa și această nouă Comună, care zdrobește puterea de stat contemporană, a fost privită ca o reînviere a comunelor medievale, care au precedat apariția acestei puteri de stat și au alcătuit apoi temelgia ei. — Sistemul Comunei a fost considerat în mod greșit drept o încercare de a institui o uniune de state mici, așa cum o visau Montesquieu și girondinii ²²⁶, în locul acelei unități a marilor popoare care, chiar dacă la originea ei a fost faurită prin violență politică, a devenit acum un factor puternic al producției sociale. — Antagonismul dintre Comună și puterea de stat a fost în mod greșit considerat drept o formă exagerată a vechii lupte împotriva centralizării excesive. Condiții istorice deosebite au putut împiedica dezvoltarea clasică a formei de guvernământ burgheze, așa cum s-a întâmplat în Franța, și au putut îngădui, de pildă în Anglia, ca principalele organe de stat centrale să fie completate la orașe cu niște vestries (adunări parohiale) corupte, cu consilieri comunali afaceriști și cu epitropi colerici ai săracilor, iar în comitate cu judecători de pace de fapt ereditari. Sistemul Comunei, dimpotrivă, ar fi redat organismului social toate forțele pe care pînă atunci le înghițea excrescența parazită numită „stat”, care se hrănește pe socoteala societății, stînjindu-i libertatea de mișcare. Chiar și numai acest fapt ar fi fost suficient pentru a duce la renașterea Franței. — Clasa de mijloc a orașelor provinciale vedea în Comună o încercare de a restaura dominația pe care ea o exercitase asupra satului sub Ludovic-Filip și care, sub Ludovic Bonaparte fusese înlăturată de pretinsa supremație a satului asupra orașelor. În realitate însă, Comuna ar fi pus pe producătorii rurali sub conducerea spirituală a capitalelor departamentelor, asigurîndu-le, prin muncitorii de la orașe, reprezentanți firești ai intereselor lor. — Chiar și numai existența Comunei implica, ca pe un lucru de la sine înțeles, autoadministrarea locală, dar de astă dată nu ca o contrapondere a puterii de stat, devenită acum de prisos. Numai unui Bismarck, care, atunci cînd nu e ocupat cu intrigile sale în care sîngele și fierul sint nelipsite, își consacră tot timpul vechii sale îndeletniciri, atît de adecvată

capacității sale intelectuale, de colaborator la „Kladderadatsch” („Punchul” de la Berlin)²²⁷, numai unui astfel de om putea să-i treacă prin minte să atribuie Comunei din Paris năzuința spre sistemul de organizare a orașelor din Prusia, caricatură a vechii organizări a orașelor din Franța anului 1791, care coboară organele de administrare locală a orașelor la rolul unor roțițe secundare ale mecanismului polițienesc de stat prusac. Comuna a înfăptuit lozinca tuturor revoluțiilor burgheze — cîrmuire ieftină —, suprimînd cele două mari capitole de cheltuieli: armata permanentă* și birocrăția. Însăși existența ei presupunea inexistența monarhiei, care, în Europa cel puțin, constituie balastul obișnuit și masca indispensabilă a dominației de clasă. Comuna a dat republicii temelia unor instituții cu adevărat democratice. Dar scopul ei final nu era nici „cîrmuirea ieftină”, nici „adevărata republică”; ambele reprezentau numai un fenomen derivat.

Diversitatea interpretărilor cărora le-a dat naștere Comuna și diversitatea intereselor care și-au găsit expresia în ea dovedesc că ea constituia o formă politică elastică prin excelență, în timp ce toate vechile forme de guvernare aveau în esență un caracter asupritor. Adevăratul ei secret era acesta: ea era în esență *un guvern al clasei muncitoare*** , rezultatul luptei clasei producătoare împotriva clasei acaparatoare, forma politică în sfîrșit descoperită, în cadrul căreia putea fi înfăptuită eliberarea economică a muncii.

Fără această din urmă condiție, Comuna ar fi fost o imposibilitate și o amăgire. Dominația politică a producătorilor nu poate coexista cu eternizarea înrobirii lor sociale. Comuna urma deci să servească drept instrument pentru răsturnarea temeliiilor economice pe care se bazează existența claselor și deci dominația de clasă. O dată cu eliberarea muncii, fiecare om va deveni un muncitor, iar munca productivă va înceta să mai fie atributul unei anumite clase.

Lucru ciudat: în pofida a tot ce s-a vorbit și s-a scris în ultimii 60 de ani pe tema eliberării muncitorilor, de îndată ce undeva muncitorii își iau cauza în propriile lor mâini se pornește din nou întreaga frazeologie apologetică a apărătorilor actualei societăți cu cei doi poli ai ei: capital și robia

* — În edițiile germane din 1871 și 1891, cuvîntul „permanentă” este omis. — *Nota red.*

** — În edițiile germane din 1871 și 1891, cuvintele: „un guvern al clasei muncitoare” sînt subliniate. — *Nota red.*

salariată (proprietarul funciar nu mai este astăzi decât un asociat tacit al capitalistului), ca și cum societatea capitalistă ar mai fi în starea celei mai pure și mai feciorelnice nevinovății, ca și cum contradicțiile ei n-ar fi încă dezvoltate, ca și cum autoînșelarea ei n-ar fi fost încă dată în vileag și realitatea ei prostituată nu ar fi fost încă demascată! Comuna, exclamă ei, vrea să desființeze proprietatea, temelia întregii civilizații! Da, domnilor, Comuna voia să desființeze această proprietate de clasă, care transformă munca celor mulți în bogăție a celor puțini. Ea voia exproprierea expropriatorilor. Ea voia să facă din proprietatea individuală o realitate, transformând mijloacele de producție, pământul și capitalul, care în prezent sînt în primul rînd, mijloace de înrobire și de exploatare a muncii, în instrumente ale muncii libere asociate. — Dar acesta-i comunism, „imposibilul” comunism! Acei reprezentanți ai claselor dominante însă care sînt destul de rezonabili pentru a recunoaște că actualul sistem nu poate dăinui — și numărul lor nu e mic — s-au transformat în propovăduitori insistenți și gălăgioși ai producției cooperatiste. Dar dacă producția cooperatistă nu va rămîne doar o vorbă goală și o înșelăciune, dacă ea va înlătura sistemul capitalist, dacă asociațiile cooperatiste unite vor organiza producția națională după un plan comun, luînd în felul acesta conducerea ei în mîna lor și punînd capăt anarhiei permanente și convulsiilor periodice inevitabile în condițiile producției capitaliste, ce altceva este aceasta, domnilor, dacă nu comunism, comunismul „posibil”?

Clasa muncitoare nu aștepta de la Comună să facă minuni. Ea nu-și propune să instaureze, par décret du peuple *, niște utopii gata confecționate. Ea știe că, pentru a obține propria ei eliberare și totodată pentru a atinge forma superioară la care societatea actuală tinde irezistibil în virtutea propriei ei dezvoltări economice, ea va trebui să ducă lupte îndelungate și să treacă printr-un șir întreg de procese istorice, care vor transforma cu totul și oamenii și condițiile. Clasa muncitoare nu-și propune să realizeze idealuri, ci doar să deschidă cîmp liber elementelor societății noi care s-au și dezvoltat în cadrul societății vechi, burgheze pe cale de a se prăbuși. Pe deplin conștientă de misiunea ei istorică și plină de hotărîrea eroică de a-și îndeplini această misiune, clasa muncitoare nu poate răspunde decât cu un zîmbet disprețuitor la înjurăturile grosolane ale scribilor servili, ca și

* — printr-un decret al poporului. — *Nota trad.*

la povețele savante ale unor doctrinari burghezi binevoitori care îndrugă, pe ton infailibil de oracol, platitudinile lor de ignoranți și fanteziile lor de sectari.

Cînd Comuna din Paris a luat în mîină conducerea revoluției; cînd niște simpli muncitori au îndrăznit pentru prima oară să se atingă de privilegiul de a governa al „superiorilor” lor „firești” * și în împrejurări neînchipuit de grele au îndeplinit această muncă cu modestie, conștiinciozitate și eficiență în schimbul unei remunerații care nu depășea a cincea parte din ceea ce, după spusele unui om de știință cu renume **, constituie minimum de salariu al unui secretar de consiliu școlar din Londra, — lumea veche a fost cuprinsă de o furie turbată la vederea steagului roșu, simbol al Republicii Muncii, care filfiia deasupra primăriei.

Și totuși era prima revoluție în care clasa muncitoare a fost recunoscută pe față ca singura clasă capabilă de o inițiativă socială; acest lucru l-a recunoscut chiar și marea masă a clasei de mijloc din Paris — mici negustori, meseriași, comercianți, toți, cu excepția marilor capitaliști. Comuna o salvase prin înțeleapta rezolvare a aceluia veșnic motiv de discordie în rîndurile clasei de mijloc: problema debitorilor și a creditorilor ²²⁸. Această parte a clasei de mijloc participase în 1848 la înăbușirea insurecției din iunie a muncitorilor, iar imediat după aceasta Adunarea constituantă a lăsat-o pur și simplu la discreția creditorilor ei ²²⁹. Dar acesta nu era singurul motiv pentru care se alătura acum muncitorilor. Ea își dădea seama că trebuie să aleagă între Comună și imperiu, indiferent sub ce firmă ar reapare acesta. Imperiul ruinașe din punct de vedere economic această parte a clasei de mijloc prin risipirea avuției publice, prin încurajarea speculațiilor de bursă, prin sprijinul acordat accelerării artificiale a centralizării capitalului și prin deposedarea, provocată de aceasta, a unei mari părți din clasa de mijloc. Imperiul o asuprise din punct de vedere politic, o indignase din punct de vedere moral prin orgiile sale, o jignise în voltairianismul ei, însărcinînd pe frères ignorantins ²³⁰ cu educarea copiilor ei, contrariase sentimentele ei naționale, zvîrlind-o într-un război care, în schimbul tuturor calamităților

* În edițiile germane din anii 1871 și 1891 urmează cuvintele: „clasele avute”. — *Nota red.*

** În edițiile germane urmează: „(profesorul Huxley)”. — *Nota red.*

provocate, i-a adus o singură compensație: doborîrea imperiului. Și într-adevăr, după exodul din Paris al bandeii de mari capitaliști și demnitari bonapartiști, adevăratul partid al ordinii al clasei de mijloc a apărut sub numele de Uniune republicană²³¹, s-a înrolat sub steagul Comunei și a apărat-o de calomniile lui Thiers. Dacă recunoștința acestei mase din rîndurile clasei de mijloc va rezista grelelor încercări la care este supusă în prezent, rămîne de văzut.

Comuna era pe deplin întemeiată să declare țărănilor: „victoria noastră este singura voastră speranță!”²³². Dintre toate minciunile ticluite la Versailles și trîmbițate de scribii venali ai glorioasei prese europene, una dintre cele mai monstruoase era afirmația că adunarea „des ruraux” ar fi reprezentat pe țărani francezi. E lesne de imaginat dragostea pe care o nutrea țăranul francez pentru cei cărora după 1815 a trebuit să le plătească despăgubiri în valoare de 1 miliard²³³! În ochii țăranului francez, chiar și numai existența latifundiarului constituie o anulare a cuceririlor sale din 1789. În 1848 burghezul împovărase parcela țăranului cu un impozit adițional de 45 de centime la franc, dar o făcuse în numele revoluției; acum a dezlănțuit războiul civil împotriva revoluției, pentru a arunca pe spinarea țărănilor cea mai mare parte din povara despăgubirilor de război de 5 miliarde, pe care se obligase să le plătească prusienilor. Comuna, dimpotrivă, a declarat chiar într-una din primele ei proclamații că povara războiului trebuie suportată de cei care l-au provocat. Comuna ar fi scăpat țăranul de impozitul singelui, i-ar fi dat o cîrmuire ieftină și ar fi transformat lipitorile care-i sug singele — notarul, avocatul, portărelul și alți vampiri judiciari — în funcționari comunalii salariați, aleși de el însuși și răspunzători față de el. Ea l-ar fi scăpat de samavolniciile guardului comunal, ale jandarmului și ale prefectului; ea i-ar fi înlocuit pe popi care-l idiotizau prin învățători luminați. Iar țăranul francez este, înainte de toate, un om chibzuit. El ar fi considerat că este foarte rațional ca remunerația popii, în loc să fie percepută de perceptor, să fie numai o contribuție benevolă în funcție de înclinările religioase ale membrilor parohiei. Acestea erau marile binefaceri pe care dominația Comunei — și numai a Comunei — le oferea ca perspectivă imediată țăranului francez. De aceea, este de prisos să insistăm aici asupra problemelor complexe și cu adevărat vitale, pe care numai Comuna era în stare și pe care trebuia neapărat să le rezolve

în favoarea țăranului; asemenea probleme erau datorile ipotecare, care apăseau ca un coșmar asupra parcelei lui, prolétariat foncier (proletariatul agricol), care se înmulțea pe zi ce trecea, deposedarea țăranului de această parcelă, care se înfăptuia cu o repeziciune tot mai mare datorită dezvoltării agriculturii moderne și a concurenței agriculturii capitaliste.

Pe Ludovic Bonaparte l-a ales ca președinte al republicii țăranul francez, dar partidul ordinii a fost acela care a creat cel de-al doilea Imperiu. În 1849 și 1850, țăranul francez, opunînd pe primarul său prefectului pus de guvern, pe învățătorul său preotului pus de guvern și pe sine însuși jandar-mului pus de guvern, a început să arate de ce avea el de fapt nevoie. Toate legile decretate de partidul ordinii în ianuarie și februarie 1850²³¹ erau, după cum mărturisea chiar el, măsuri represive îndreptate împotriva țăranilor. Țăranul era bonapartist pentru că el identifica marea revoluție, cu toate avantajele pe care le comporta pentru el, cu numele lui Napoleon. Sub cel de-al doilea Imperiu, această iluzie se năruia cu repeziciune. Cum s-ar fi putut ca această prejudecată a trecutului (și, prin esența ei, aceasta era potrivnică năzuințelor adunării „des ruraux”), să reziste în fața apelu-lui Comunei la interesele vitale și la necesitățile imediate ale țăranilor?

Adunarea „des ruraux” își dădea foarte bine seama — și acesta era de fapt principalul motiv de teamă a acesteia —, că trei luni de relații nestingherite între Parisul comunarzilor și provincii ar fi suficiente pentru a provoca o răscoală generală a țăranilor. De aici graba ei înfrigurată de a impresura Parisul cu o blocadă polițienească, ca și cum ar fi fost vorba de a împiedica răspîndirea vreunei molime.

Comuna, care era reprezentanta adevărată a tuturor elementelor sănătoase ale societății franceze și deci o cîrmuire cu adevărat națională, în calitatea ei de guvern al muncitorilor și campioană îndrăzneată a eliberării muncii, era totodată, internațională în înțelesul deplin al cuvîntului. Sub ochii armatei prusiene, care anexase la Germania două provincii franceze, Comuna a anexat la Franța pe muncitorii lumii întregi.

Cel de-al doilea Imperiu fusese un festin al escrocheriei cosmopolite; aventurierii din toate țările se năpustiseră, la

chemarea lui, pentru a lua parte la orgiile sale și la jefuirea poporului francez. Chiar și în momentul de față, mîna dreaptă a lui Thiers este Cănescu, o lichea valahă, iar mîna lui stîngă Markovski, un spion rus. Comuna a acordat tuturor străinilor cinstea de a muri pentru o cauză nemuritoare. Burghezia a reușit ca în intervalul dintre războiul extern, pierdut din pricina trădării ei, și războiul civil, provocat de complotul ei cu cuceritorul străin, să-și manifeste patriotismul organizînd o adevărată hăituire de către poliție a germanilor din Franța. Comuna a numit un muncitor german * în funcția de ministru al muncii. Și Thiers, și burghezia, și al doilea Imperiu au înșelat în permanență Polonia prin zgomotoase declarații de simpatie, predînd-o în realitate Rusiei și făcînd jocul murdar al acesteia. Comuna a făcut eroicilor fii ai Poloniei ** cinstea de a-i pune în fruntea apărării Parisului. Și pentru a marca mai pregnant începutul unei noi ere istorice, pe care era conștientă că o deschide, Comuna a doborât sub ochii prusienilor învingători, pe de o parte, și ai armatei bonapartista, conduse de generali bonapartiști, pe de altă parte, uriașul simbol al gloriei războinice — coloana Vendôme ²³⁵.

Marea acțiune socială întreprinsă de Comună a fost însăși existența ei, activitatea ei. Măsurile ei speciale nu puteau decît să indice direcția în care se dezvoltă guvernarea poporului de către poporul însuși. Dintre aceste măsuri fac parte desființarea muncii de noapte a muncitorilor brutari; interzicerea, sub sancțiune, a practicii curente printre patroni de a reduce, prin amenzi aplicate sub diferite pretexte, salariile muncitorilor, procedeu obișnuit prin care patronul întrunește în una și aceeași persoană funcțiile de legiuitor, judecător și executor și pe deasupra mai bagă și amenzile în buzunar. O altă măsură de același fel era și obligația de a se preda unor asociații muncitorești toate atelierele și fabricile închise, indiferent dacă patronul respectiv fugise sau preferase să înceteze lucrul, acordîndu-i-se acestuia dreptul la despăgubiri.

Măsurile financiare luate de Comună, excelente prin caracterul lor rațional și moderat, trebuiau să se limiteze la cele compatibile cu situația unui oraș asediat. Sub condu-

* — Leo Frankel. — *Nota red.*

** — Y. Dombrowski și W. Wróblewski. — *Nota red.*

cerea lui Haussmann *, marile companii bancare și antreprenorii de construcții au jefuit în așa măsură Parisul, încât Comuna era cu mult mai îndreptățită să confişte averile acestora decît a fost Ludovic Bonaparte să confişte averile familiei de Orléans. Familia Hohenzollern și oligarhia engleză, ale căror proprietăți provin în bună parte din jefuirea averilor bisericești, au fost, firește, foarte revoltate împotriva Comunei, care s-a ales de pe urma secularizării acestor averi doar cu 8 000 de franci.

Guvernul de la Versailles, de îndată ce și-a venit în fire și a prins puteri, a început să facă uz de mijloacele cele mai violente împotriva Comunei; el a suprimat libertatea opiniei în toată Franța, interzicînd chiar și adunările delegaților orașelor mari; a creat o rețea de spionaj la Versailles și în întreaga Franță care întrecea cu mult spionajul practicat în timpul celui de-al doilea Imperiu; jandarmii săi inchizitori dădeau foc tuturor ziarelor tipărite la Paris și deschideau toate scrisorile care veneau de la Paris sau plecau la Paris; în Adunarea națională, orice încercare, cît de timidă, de a plasa un cuvînt în apărarea Parisului era acoperită de urlete, așa cum nu se întîmplase nici măcar în „chambre introuvable” din 1816. Versailles-ul nu numai că ducea un război sîngeros împotriva Parisului, dar desfășura o acțiune de corupere și comploturi în interiorul Parisului. Oare în aceste condiții Comuna nu și-ar fi trădat în chip rușinos misiunea dacă ar fi respectat toate formele convenționale ale liberalismului ca pe timp de pace? Dacă guvernul Comunei ar fi fost la fel cu guvernul lui Thiers, ar fi existat tot atît de puține motive pentru a suprima ziarul partidului ordinii la Paris, ca și pentru a suprima ziarul Comunei la Versailles.

Pentru deputații Adunării „des ruraux” era, firește, supărător faptul că, tocmai în momentul în care ei proclamau reîntoarcerea în sinul bisericii drept singurul mijloc de a salva Franța, Comuna atee dezvăluia tainele mănăstirii de maici Picpus și ale bisericii St. Laurent ²³⁶. Faptul că Comuna destitua și aresta pe generalii ei de îndată ce aceștia erau suspecți că și-au neglijat îndatoririle nu era oare o satiră

---

* Baronul Haussmann a fost prefect al departamentului Sena, adică al orașului Paris, în timpul celui de-al doilea Imperiu. El a efectuat o serie de lucrări, deschizînd noi străzi etc., în scopul înlesnirii luptei împotriva muncitorilor răsculați. (Notă la ediția în limba rusă din 1905 apărută sub îngrijirea lui V. I. Lenin). — Nota red.

usturătoare la adresa lui Thiers, care arunca în stînga și-n dreapta generalilor lui Bonaparte cruci ale Legiunii de onoare pentru măiestria lor în a pierde bătăliile, a semna capitulări și a răsuci țigarete la Wilhelmshöhe ²³⁷? Faptul că Comuna a exclus și a arestat pe unul dintre membrii săi * strecurat în rîndurile ei sub nume fals, după ce făcuse șase zile de închisoare la Lyon pentru bancrută simplă, nu era oare o palmă dată falsificatorului de acte publice Jules Favre, care pe atunci mai era ministru de externe al Franței, mai vindea Franța lui Bismarck și mai dicta ordine inegalabilului guvern belgian? Dar Comuna nu avea pretenții că este infailibilă, așa cum aveau toate vechile guverne fără excepție. Comuna publica dări de seamă despre ședințele ei, făcea cunoscute acțiunile ei și iniția publicul în toate imperfecțiunile ei.

În orice revoluție, alături de adevărații ei reprezentanți se ridică și oameni de altă factură. Unii dintre ei sînt supraviețuitori ai unor revoluții anterioare, cărora le-au rămas devotați; aceștia nu înțeleg mișcarea actuală, dar se bucură încă de mare influență în rîndurile poporului datorită curajului și cinstei lor recunoscute sau, pur și simplu, în virtutea tradiției. Alții nu-s decît niște scandalagii, care, prin declarații stereotipe împotriva guvernelor aflate la putere, repetate ani de-a rîndul, au reușit să-și creeze o faimă de revoluționari autentici. Astfel de oameni au apărut și după 18 martie, și în unele cazuri au jucat chiar un rol de seamă. Ei au frînat, atît cît le-a stat în putere, adevărata acțiune a clasei muncitoare, așa cum oameni de același fel au frînat dezvoltarea deplină a tuturor revoluțiilor anterioare. Acești oameni sînt un rău inevitabil; cu timpul ei sînt înlăturați, dar tocmai acest timp nu i s-a dat Comunei.

Comuna a transformat Parisul în chip uluitor! Parisul desfrînat din timpul celui de-al doilea Imperiu pierise fără urmă. Capitala Franței încetase de a mai fi locul de întîlnire al latifundiarilor englezi, al absenteiștilor irlandezi ²³⁸, al foștilor stăpîni de sclavi și al parveniților americani, al foștilor iobăgiști ruși și al boierilor valahi. La morgă nu se mai aducea nici un cadavru, nu se mai înregistrau spurgeri nocturne, iar furturi nu se mai întîmplau aproape de loc; era pentru prima oară de la evenimentele din februarie 1848 că străzile Parisului deveniseră iarăși sigure, deși nu exista nici o pază polițienească.

* — Blanchet. — *Nota red.*

„Nu se mai aude acum — spunea un membru al Comunei — crime, jafuri și agresiuni; s-ar zice că poliția a luat cu ea la Versailles pe toți prietenii ei conservatori”.

Cocotele și-au urmat și ele protectorii — acești stâlpi ai familiei, religiei și, în primul rînd, ai proprietății, care o luaseră la fugă. În locul lor au ieșit din nou pe primul plan adevăratele femei ale Parisului, eroice, generoase și pline de abnegație asemenea femeilor din antichitate. Mucind, gîndind, luptînd, sîngerînd, Parisul, cufundat cum era în pregătirea societății noi, strălucind de entuziasmul inițiativei sale istorice, aproape că uitase de canibalii de la porțile sale.

Și față în față cu această lume nouă din Paris se afla lumea veche din Versailles — această adunătură de ghuli * ai tuturor regimurilor defuncte, legitimiști și orléaniști, avizi de a se înfrupta din cadavrul națiunii și care țirau după ei o liotă de republicani antediluvieni, care prin prezența lor în adunare susțineau rebeliunea stăpînilor de sclavi. Toți aceștia sperau că, datorită vanității bătrînului măscărici aflat în fruntea guvernului, republica lor parlamentară se va menține și parodiau revoluția din 1789, ținîndu-și ședințele cu fantome în sala Jeu-de-Paume **. Această adunare reprezenta tot ce își trăise traiul în Franța, și numai sprijinindu-se pe săbiile generalilor lui Ludovic Bonaparte își putea menține existența iluzorie. Parisul însemna adevărul, Versailles-ul însemna minciuna, și crainicul acestei minciuni era Thiers.

Thiers declară unei delegații de primari din departamentul Seine-et-Oise :

„Vă puteți încrede în cuvîntul meu ; nu mi l-am călcat *niciodată!*”

iar adunării el îi spunea că este „adunarea aleasă în moduli cel mai liber și cea mai liberală pe care a avut-o vreodată Franța” ; soldătimii sale peștrițe îi spunea că e „obiectul de admirație al lumii și cea mai bună armată pe care a avut-o vreodată Franța” ; provinciilor — că bombardarea Parisului. întreprinsă din ordinul lui, este o născocire :

„Dacă s-au tras cîteva lovituri de tun, ele nu au fost trase de armata din Versailles, ci de cîteva răsculași care vor să dea impresia că se bat, pe cînd în realitate nu îndrăznesc să scoată capul”.

* — *Ghul* — demon care, potrivit credinței populare arabe, se hrănește cu oameni vii și cadavre. — *Nota trad.*

** Sala de jocuri cu mingea, în care Adunarea națională din 1789 a adoptat vestitele sale hotărîri. (*Nota lui Engels la ediția germană din 1871.*)

Mai târziu declară provinciilor :

„Artileria din Versailles nu bombardează Parisul ; ea trage doar cu tunul asupra Parisului“.

Arhiepiscopului Parisului îi spunea că execuțiile și reprimările (1) de care sînt învinuite trupele versailleze sînt minciuni sfruntate. El declară Parisului că nu vrea „decît să-l elibereze de odioșii tirani care îl asupresc“ și că Parisul Comunei n-ar fi de fapt „decît o mîină de criminali“.

Parisul lui Thiers nu era Parisul real al „gloatei“, ci un Paris imaginar, Parisul franc-fileurilor²³⁹, al bulevardierilor de ambele sexe, un Paris bogat, capitalist, aurit, trîndav, care se îmbulzea acum cu slugile, cu escrocii, cu adunătura lui de literați și cu cocotele lui la Versailles, Saint-Denis, Rueil și Saint-Germain, pentru care războiul civil constituia doar un intermezzo plăcut, care privea lupta prin ochean și numără loviturile de tun jurînd pe cinstea sa și a prostituatelor sale că spectacolul e mult mai bine pus în scenă decît a fost vreodată la teatrul Porte Saint-Martin, căci cei care cădeau erau morți cu adevărat, țipetele răniților nu erau simulate ; și în plus drama care se desfășura sub ochii lor era o dramă istorico-mondială !

Acesta este Parisul d-lui Thiers, întocmai cum emigrația de la Koblenz era Franța d-lui de Calonne²⁴⁰.

IV

Prima încercare a conjurației stăpînilor de sclavi de a supune Parisul prin ocuparea lui de către prusieni a eșuat din cauza refuzului lui Bismarck. A doua încercare, făcută la 18 martie, s-a soldat cu înfrîngerea armatei și cu fuga guvernului la Versailles, unde întregul aparat administrativ a fost nevoit să-l urmeze. Simulînd tratative de pace cu Parisul, Thiers a cîștigat timp pentru a pregăti războiul împotriva Parisului. Dar de unde să ia o armată ? Rămășițele regimentelor de linie aveau un efectiv redus și nu prezentau siguranță. Apelurile insistente adresate de Thiers provinciilor de a trimite în ajutorul Versailles-ului Gărzile naționale și voluntarii s-au lovit de un refuz net. Numai Bretagne a trimis o mîină de chouans²⁴¹, care luptau sub steagul alb avînd fiecare pe piept un petic de pînză albă, pe care era brodată inima lui Iisus. Lozinca lor de luptă era : „Vive le

roi" („Trăiască regele !"). Thiers a fost deci nevoit să adune în grabă o ceată pestriță, formată din marinari, soldați din infanteria marină, zuavi pontificali, jandarmi de-ai lui Valentin, polițiști și mouchards * de-ai lui Pietri. Această armată ar fi fost totuși ridicol de neînsemnată fără prizonierii de război din armata lui Bonaparte, care soseau treptat, treptat, fiind eliberați de Bismarck, astfel încît numărul lor să fie suficient, pe de o parte, pentru a întreține războiul civil, iar pe de altă parte pentru a menține Versailles-ul într-o dependență servilă față de Prusia. În decursul acestui război, poliția versailleză era însărcinată să supravegheze armata versailleză, iar jandarmii trebuiau să antreneze această armată, expunîndu-se primii în locurile cele mai primejdioase. Forturile care cădeau nu erau cucerite, ci cum-părate. Eroismul apărătorilor Comunei l-a convins pe Thiers că rezistența Parisului nu putea fi înfrîntă nici de geniul lui strategic și nici de baionetele de care dispunea.

În timpul acesta, relațiile lui cu provincia deveneau din ce în ce mai încordate. Nici o adeziune nu sosea la Versailles ca să-i încurajeze pe Thiers și adunarea lui „des ruraux". Dimpotrivă. Din toate părțile soseau delegații și adrese care cereau, pe un ton care nu era cîtuși de puțin respectuos, împăcarea cu Parisul pe baza recunoașterii fără echivoc a republicii, a confirmării libertăților comunale și a dizolvării Adunării naționale, al cărei mandat expirase. Ele soseau în număr atît de mare, încît Dufaure, ministrul de justiție al lui Thiers, printr-o circulară trimisă la 23 aprilie a ordonat procurorilor să considere „chemarea la împăcare" drept crimă! Dîndu-și seama cît de lipsită de perspectivă este campania sa împotriva Parisului, Thiers a luat hotărîrea de a schimba tactica și a fixat pentru ziua de 30 aprilie alegeri comunale în toată țara pe baza noii legi municipale impuse de el Adunării naționale. Bazîndu-se ici pe intrigile prefectilor săi, colo pe măsurile de intimidare ale poliției sale, era încredințat că prin votul provinciei va putea da Adunării naționale autoritatea morală pe care aceasta nu o avusese niciodată și că, în sfîrșit, va obține din partea provinciei puterea materială pentru a învinge Parisul.

Chiar de la început Thiers socotise necesar să completeze războiul banditesc împotriva Parisului, glorificat în propriile sale buletine, precum și încercările miniștrilor săi

* — agenți secreți. — Nota trad.

de a instaura în toată Franța un nou regim de teroare, printr-o mică comedie a împăcării, prin care urmărea mai multe scopuri. Această comedie era menită să inducă în eroare provincia, să atragă de partea sa clasele de mijloc din Paris și, în primul rînd, să dea prilej preținșilor republicani din Adunarea națională să-și ascundă trădarea săvîrșită de ei față de Paris prin încrederea în Thiers. La 21 martie, pe cînd încă nu avea armată, Thiers declarase Adunării naționale :

„Orice-ar fi, nu voi trimite armată împotriva Parisului”.

La 27 martie el a declarat din nou :

„Cînd am ocupat această funcție, republica era un fapt împlinit și sînt ferm hotărît s-o mențin”.

În realitate însă, în numele republicii, el a înăbușit revoluția la Lyon și la Marsilia²⁴², în timp ce la Versailles adunarea „des ruraux” întîmpina cu urlete sălbatice simpla invocare a numelui ei. După acest act de bravură, el a redus „faptul împlinit” la nivelul unui fapt ipotetic. Principii de Orléans, pe care din precauție îi îndepărtase din Bordeaux, puteau acum, printr-o violare flagrantă a legii, să-și urzească în voie intrigile la Dreux. Condițiile despre care vorbea Thiers în cursul nesfîrșitelor sale întrevederi cu delegații Parisului și ai provinciei, oricît de diferite erau declarațiile lui ca ton și ca nuanță, schimbîndu-se în funcție de timp și de împrejurări, întotdeauna se reduceau la afirmația că trebuie să se războne pe „cei cîțiva criminali vinovați de asasinarea lui Clément Thomas și a lui Lecomte”.

Se subînțelege, desigur, că Parisul și Franța trebuie să recunoască fără rezervă că d-l Thiers însuși intruchipează cea mai bună dintre republici, așa cum Thiers însuși recunoscuse, în 1830, că Ludovic-Filip intruchipează cea mai bună dintre republici. Și chiar și aceste concesii, el nu numai că avea grijă să le facă îndoielnice prin comentariile oficiale făcute de miniștrii lui în Adunarea națională, dar mai acționa și prin Dufaure. Dufaure, acest vechi avocat orléanist, a jucat întotdeauna rolul de judecător suprem în perioadele de stare excepțională, și acum, în 1871, sub Thiers, ca și în 1839, sub Ludovic-Filip și în 1849 sub președinția lui Ludovic Bonaparte²⁴³. Cînd nu era ministru se îmbogățea apărîndu-i pe capitaliștii parizieni și-și constituia un capital politic pledînd împotriva legilor pe care chiar el le introdusese. Iar acum nu se mulțumea să treacă în

mare grabă prin Adunarea națională un șir de legi cu caracter represiv, care, după căderea Parisului, aveau să desființeze pînă și ultimele rămășițe ale libertăților republicane în Franța²⁴⁴, ci lăsa să se întrevadă soarta viitoare a Parisului prin următoarea măsură: el a simplificat procedura curților marțiale, care i se părea prea complicată²⁴⁵, întocmind o nouă lege draconică cu privire la deportări. Revoluția din 1848 desființase pedeapsa cu moartea pentru crime politice, înlocuind-o cu deportarea. Ludovic-Napoleon n-a cutezat, cel puțin pe față, să reintroducă domnia ghilotinei. Adunarea „des ruraux”, care nu îndrăznea încă nici măcar să insinueze că în ochii ei parizienii nu sînt niște rebeli, ci niște asasini, a fost, așadar, nevoită să-și limiteze răzbu-narea proiectată împotriva Parisului la noua lege cu privire la deportări a lui Dufaure. În aceste condiții, Thiers nu ar fi putut juca atîta timp comedia împăcării dacă această comedie nu ar fi provocat — ceea ce și urmărea el de fapt — furia turbată a deputaților adunării „des ruraux”, a căror minte de rumegătoare nu pricepea nici acest joc și nici necesitatea ipocriziei, a duplicității și tergiversărilor lui Thiers.

În vederea alegerilor comunale care urmau să aibă loc la 30 aprilie, în ziua de 27 Thiers a jucat una dintre marile lui scene de împăcare. Revărsînd un potop de fraze sentimentale, el a exclamat de la tribuna Adunării naționale :

„Nu există decît un singur complot împotriva republicii, acesta este complotul Parisului, care ne silește să vărsăm sînge francez. Dar repet încă și încă o dată: să pună jos aceste arme nelegiuite cei care le-au ridicat, și noi, renunțînd la pedeapsă vom încheia imediat un act de pace, de la care va fi exclus doar mănunchiul de criminali”.

La întreruperile vehemente ale deputaților adunării „des ruraux” el a răspuns :

„Spuneți-mi, domnilor, vă rog stăruitor, n-am dreptate? Vă pare realmente rău că am putut spune pe bună dreptate că nu există decît un mănunchi de criminali? Nu e oare o fericire în toată nenorocirea noastră că oamenii care au fost în stare să verse sîngele generalilor Clément Thomas și Lecomte constituie rare excepții?”.

Franța rămînea însă surdă la discursurile lui Thiers, care se legăna cu speranța că-i va vrăji pe toți cu cîntecul său de sirenă parlamentară. Din toate cele 700 000 de locuri de consilieri comunali aleși în cele 35 000 de comune rămase Franței, legitimiștii, orléaniștii și bonapartiștii laolaltă n-au obținut nici măcar 8 000. Rezultatul celui de-al doilea scrutin

care a urmat le-a fost și mai ostil. Adunarea națională nu numai că nu a primit din partea provinciilor puterea materială de care avea atîta nevoie, dar a pierdut orice drept de a juca rolul de forță morală : dreptul de a se considera exponenta voinței generale a Franței. Și, pentru a desăvîrși înfrîngerea, consiliile comunale nou alese ale tuturor orașelor Franței amenințau adunarea uzurpatoare de la Versailles cu o contraadunare la Bordeaux.

Acum sosise pentru Bismarck momentul mult așteptat al unei intervenții hotărîte. El a poruncit lui Thiers pe un ton de stăpîn să trimită imediat împuterniciți la Frankfurt pentru încheierea definitivă a păcii. Supunîndu-se umil ordinului dat de domnul și stăpînul său, Thiers s-a grăbit să trimită pe credinciosul său Jules Favre, însoțit de Pouyer-Quertier. Acest Pouyer-Quertier era un fabricant textilist „de vază” din Rouen, partizan înfocat, ba chiar servil, al celui de-al doilea Imperiu, căruia nu avusese niciodată să-i impute ceva în afară de tratatul comercial încheiat cu Anglia²⁴⁶, care dăuna intereselor lui de fabricant. De îndată ce s-a instalat la Bordeaux ca ministru de finanțe al lui Thiers, el a atacat acel „nelegiuit” tratat, făcînd aluzii la o iminentă anulare a lui, și a avut chiar nerușinarea, ce-i drept zadarnică (fiindcă nu ceruse aprobarea lui Bismarck), să încerce reintroducerea imediată a vechilor taxe protecționiste împotriva Alsaciei, ceea ce, spunea el, nu contravine nici unui tratat internațional în vigoare. Omul acesta, care considera contra-revoluția ca un mijloc de a reduce salariile la Rouen, iar cedarea provinciilor franceze ca un mijloc de a majora prețul mărfurilor sale în Franța, nu era oare predestinat să fie tovarășul demn al lui Jules Favre în ultima trădare care avea să încununeze întreaga operă a acestuia?

Cînd această simpatică pereche de împuterniciți a sosit la Frankfurt, Bismarck, pe un ton răstit și autoritar, i-a pus să aleagă : „Sau restaurarea imperiului, sau acceptarea necondiționată a condițiilor mele de pace !” Aceste condiții prevedeau termene mai scurte de plată a despăgubirilor de război și menținerea ocupației forțurilor pariziene de către trupele prusiene pînă cînd Bismarck se va declara satisfăcut de situația din Franța. Astfel, Prusia a fost recunoscută arbitru suprem în chestiunile interne ale Franței ! În schimb, pentru a distruge Parisul, Bismarck a declarat că este gata să elibereze trupele bonapartistе prizoniere și să le acorde și sprijinul direct al trupelor împăratului Wilhelm. Ca o ga-

ranție a bunei sale credințe el fixa termenul de plată al primei rate a despăgubirilor în funcție de „pacificarea” Parisului. Thiers și mandatarii lui s-au repezit, firește, cu lăcomie asupra acestei momeli. La 10 mai au semnat tratatul de pace, care la 18 mai, datorită străduințelor lor, a fost deja ratificat de Adunarea națională.

În intervalul dintre încheierea păcii și sosirea prizonierilor bonapartiști, Thiers s-a simțit cu atât mai obligat să-și reia comedia împăcării, cu cât acoliții săi republicani aveau mare nevoie să găsească un pretext ca să închidă ochii în fața pregătirilor pentru masacrul de la Paris. Încă la 8 mai el a răspuns unei delegații alcătuite din mic-burghezi veniți să-l convingă să ajungă la o împăcare :

„De îndată ce insurgenții se vor fi hotărît să capituleze, porțile Parisului vor sta timp de o săptămână larg deschise pentru toată lumea, cu excepția asasinilor generalilor Clément Thomas și Lecomte”.

După câteva zile, când adunarea „des ruraux” i-a cerut cu vehemență socoteală pentru această promisiune, el s-a eschivat de la un răspuns, dar a adăugat foarte semnificativ :

„Vă spun că printre dv. sînt unii nerăbdători care prea se grăbesc. Să mai aștepte 8 zile ; la sfîrșitul acestor 8 zile nu va mai fi nici o primejdie, iar sarcina ce-o vor avea de îndeplinit va fi la înălțimea curajului și a capacității lor”.

De îndată ce Mac-Mahon i-a putut promite că va intra în scurt timp în Paris, Thiers a declarat Adunării naționale că

„va intra în Paris cu *legea* în mînă și că le va cere mizerabililor care au jertfit viața atîtor soldați și au distrus monumente publice să-și ispășească crimele”.

Cînd momentul hotărîtor era aproape, el a declarat Adunării naționale că „va fi fără milă” ; Parisului i-a spus că sentința i-a și fost rostită ; iar bandiților lui bonapartiști le-a declarat că statul le permite să se răzbune împotriva Parisului după pofta inimii. În sfîrșit, cînd la 21 mai trădarea a deschis generalului Douay porțile Parisului, Thiers a dezvăluit la 22 mai adunării „des ruraux” „ținta” comediei sale de împăcare pe care ei se încăpățînaseră atîta vreme s-o înțeleagă greșit.

„V-am spus acum câteva zile că ne apropiem de *țință*: astăzi vin să vă spun că *țința* a fost atinsă. În sfârșit ordinea, justiția și civilizația au învins”.

Da, au învins. Civilizația și justiția orînduirii burgheze apar în adevărata lor lumină lugubră de îndată ce sclavii și asupriții acestei orînduirii se răzvrătesc împotriva stăpînilor lor. Atunci, din această civilizație și justiție nu mai rămîne decît barbarie nedeghizată și răzbunare în disprețul legii. Fiecare nouă criză în lupta de clasă dintre acaparatorii avuției și cei care o produc face ca acest fapt să iasă și mai limpede la iveală. Pînă și ororile săvîrșite de burghezi în iunie 1848 pălesc în fața nemaipomenitelor atrocități din 1871. Eroismul plin de abnegație cu care întregul popor parizian — bărbați, femei și copii — a continuat să lupte timp de încă 8 zile după intrarea versaillezilor oglindește măreția cauzei lui, tot atît de limpede cum oglindesc sălbaticile neglegiuri ale soldătimii spiritul propriu acelei civilizații ai cărei apărători și răzbunători nămiți sînt. Admirabilă este într-adevăr civilizația căreia i se pune problema grea cum să se descotorosească de mormanele de cadavre ale oamenilor uciși de ea după ce lupta se terminase.

Pentru a găsi o analogie purtării lui Thiers și a singeroșilor lui copoi, trebuie să ne întoarcem la vremurile lui Sulla și ale celor două triumvirate romane²⁴⁷. Același măcel în masă săvîrșit cu sînge rece; aceleași asasinate comise fără a se ține seamă de vîrstă și sex; același sistem de torturare a prizonierilor; aceeași prigoană, dar de astă dată împotriva unei clase întregi; aceeași vinătoare sălbatică dezlănțuită împotriva conducătorilor care se ascundeau ca nu cumva să scape vreunul; aceleași denunțuri împotriva adversarilor politici și personali; aceeași nepăsare în măcelărirea unor oameni cu totul străini de luptă. Singura deosebire constă în aceea că romanii nu aveau mitraliere pentru a extermina proscrisii în masă și nu păseau cu „legea în mînă” și cu lozinca „civilizației” pe buze.

Și după toate aceste orori, aruncați o privire și asupra celuilalt aspect, și mai dezgustător, al acestei civilizații burgheze, așa cum reiese din descrierea propriei sale prese!

„În depărtare se mai aud încă împușcături izolate — scrie corespondentul parizian al unui ziar conservator din Londra — și răniți lipsiți de îngrijire își dau sfîrșitul pe lespezile funerare din cimitirul Père Lachaise, 6 000 de insurgenți rătăcesc, cuprinși de desperare și groază, în labirintul catacombelor, și pe străzi se mai pot vedea nenorociți duși spre a fi sece-

rați în masă cu mitralierele. Într-un asemenea moment e revoltător să vezi cafenelele pline de oameni care beau absint, joacă biliard și domino; e revoltător să vezi femei desfrinate lăfăindu-se pe bulevarde și să auzi cum liniștea nopții e tulburată de larma chefurilor din separurile restaurantelor de lux!

D-l Edouard Hervé scrie în „Journal de Paris”²⁴⁶, ziar versaillez suprimat de Comună :

„Felul în care populația (!) Parisului și-a manifestat ieri bucuria a fost într-adevăr mai mult decât frivol, și ne temem că pe măsură ce trece timpul lucrurile se vor înrăutăți tot mai mult. Parisul are un aspect sărbătoreț, ceea ce este cu totul deplasat, și, dacă nu vrem să merităm denumirea de Parisiens de la *décadence* * trebuie să punem capăt acestei stări de lucruri”.

Și apoi citează un pasaj din Tacitus :

„Și, a doua zi după acea luptă îngrozitoare și chiar înainte ca ea să fi fost pe deplin terminată, Roma, ticăloșită și depravată, a început să se tăvălească din nou în mocirla desfrului care îi distrugea trupul și îi pingărea sufletul — *alibi proelia et vulnera, alibi balneae popinaeque* (aici încăierări și vărsare de sînge, dincolo oameni în băi și în circiumi)”²⁴⁹.

D-l Hervé uită doar un singur lucru, și anume că „populația Parisului” despre care vorbește el nu este decât populația Parisului lui Thiers, a franc-fileurilor care se întorceau cu duimul de la Versailles, Saint-Denis, Rueil și Saint-Germain; acesta este într-adevăr Parisul „epocii de decadență”.

În toate triumfurile ei sîngeroase asupra luptătorilor plini de abnegație pentru o societate nouă și mai bună, această civilizație sclerată, bazată pe înrobirea muncii, acoperă gemetele victimelor ei cu un torent de calomnii, pe care ecoul le repetă în lumea întreagă. Calmul Paris muncitoresc, Parisul Comunei, este deodată prefăcut de către acești cîini de pază ai „ordinii” însetați de sînge într-un pandemoniu. Și ce spune rațiunii burghezilor din toate țările această monstruoasă transformare? Nimic altceva decât că Comuna a conspirat împotriva civilizației! Poporul Parisului se sacrifică cu entuziasm pentru Comună; numărul morților săi este mai mare decât în oricare luptă anterioară. Ce dovedește aceasta? Nimic altceva decât că Comuna nu este guvernarea proprie a poporului, ci uzurparea puterii de către cîțiva criminali! Femeile Parisului își dau bucuoroase viața

* — parizieni ai epocii de decadență. — *Nota trad.*

pe baricade sau la locul de execuție. Ce dovedește aceasta? Nimic altceva decît că demonul Comunei a făcut din ele niște Megere și Hecate! Moderația Comunei, în timpul celor două luni de dominație deplină, nu-și găsește asemănare decît în eroismul apărării ei. Ce dovedește aceasta? Nimic altceva decît că, sub masca moderației și a omeniei, Comuna și-a ascuns cu grijă diabolica ei sete de sînge pentru a-i da friu liber în ceasul agoniei!

În actul său eroic de jertfire de sine, Parisul muncitoresc a fost nevoit să lase pradă flăcărilor clădiri și monumente. Cînd cei ce înrobesc proletariatul îi sfîrtecă în fișii trupul viu, să nu se aștepte că vor intra triumfători în reședințele lor neatînse. Guvernul de la Versailles țipă: „Au dat foc!” și le șoptește gîlașilor săi, pînă în satele cele mai îndepărtate, cuvîntul de ordine de a porni vînătoarea împotriva tuturor adversarilor, acești incendiatori de profesie. Burghezia din întreaga lume privește cu satisfacție măcelărirea în masă a oamenilor după bătălie, dar se revoltă cînd „sînt profanate” cărămizile și tencuiala!

Cînd guvernele dau flotelor lor de război permisiunea oficială „să ucidă, să dea foc și să distrugă”, este aceasta o permisiune de incendiere? Cînd trupele britanice au dat în mod absurd foc Capitoliului din Washington și palatului de vară al împăratului Chinei²⁵⁰, a fost aceasta o incendiere? Cînd prusienii, nu din considerente militare, ci numai din răzbunare, au dat foc, stropind casele cu gaz, unor orașe ca Châteaudun și unui mare număr de sate, a fost aceasta o incendiere? Cînd Thiers, timp de șase săptămîni, a bombardat Parisul, afirmînd că vrea să dea foc numai caselor locuite, a fost aceasta o incendiere? — În război focul este o armă la fel de legitimă ca oricare alta. Clădirile ocupate de dușman sînt bombardate spre a fi incendiate. Dacă apărătorii sînt nevoiți să părăsească clădirile, ei înșiși le dau foc pentru ca atacanții să nu se poată instala în ele. Soarta inevitabilă a clădirilor situate pe frontul de luptă al tuturor armatelor regulate din lume a fost întotdeauna să fie incendiate. Dar în războiul celor înrobiți împotriva asupritorilor lor, singurul război drept pe care îl cunoaște istoria, asemenea măsuri sînt considerate cu desăvîrșire inadmisibile! Comuna a recurs la incendii ca la o armă defensivă în sensul cel mai strict al cuvîntului. Ea a folosit-o pentru ca trupele versailleze să nu poată intra pe străzile lungi și drepte, deschise special de Haussmann pentru tirul artileriei; ea a folosit-o pentru a-și

acoperi retragerea, întocmai cum versaillezii, pentru a înainta, au întrebuințat grenadele, care au distrus cel puțin tot atâtea case cîte au distrus incendiile Comunei. Nici acum nu se știe bine care clădiri au fost incendiate de apărători și care de atacanți. Iar apărătorii au recurs la incendii abia atunci cînd trupele versailleze au început măcelărirea în masă a prizonierilor. În plus, Comuna anunțase cu mult înainte că, dacă va fi împinsă la extrem, se va îngropa sub dărîmăturile Parisului, făcînd din Paris o a doua Moscova; la fel făgăduise și guvernul apărării naționale, dar numai pentru a-și masca trădarea. Tocmai în acest scop pregătise Trochu o rezervă de petrol. Comuna știa că adversarilor ei nu le păsa cît puțin de viața poporului din Paris, dar că în schimb le păsa foarte mult de propriile lor imobile din Paris. Iar Thiers, la rîndul său, declarase că răzbunarea lui va fi necruțătoare. De îndată ce, pe de o parte, armata lui era gata de luptă și, pe de altă parte, prusienii au închis drumul, el a strigat: „Voi fi fără milă! Ispășirea va fi totală, judecata necruțătoare”. Dacă muncitorii parizieni s-au făcut vinovați de vandalism, acesta a fost vandalism al unei apărări desperate, și nu vandalism al triumfului, ca acela de care s-au făcut vinovați creștinii care au distrus neprețuitele opere de artă ale antichității păgîne; și chiar și acest vandalism a fost justificat de istoriografi ca un moment inevitabil și relativ lipsit de importanță în lupta gigantică dintre societatea nouă, care se naștea, și cea veche, care se descompunea. Și cu atît mai puțin aceste măsuri ale muncitorilor parizieni puteau fi comparate cu vandalismul lui Haussmann, care a măturat Parisul istoric pentru a face loc Parisului bulevardierilor.

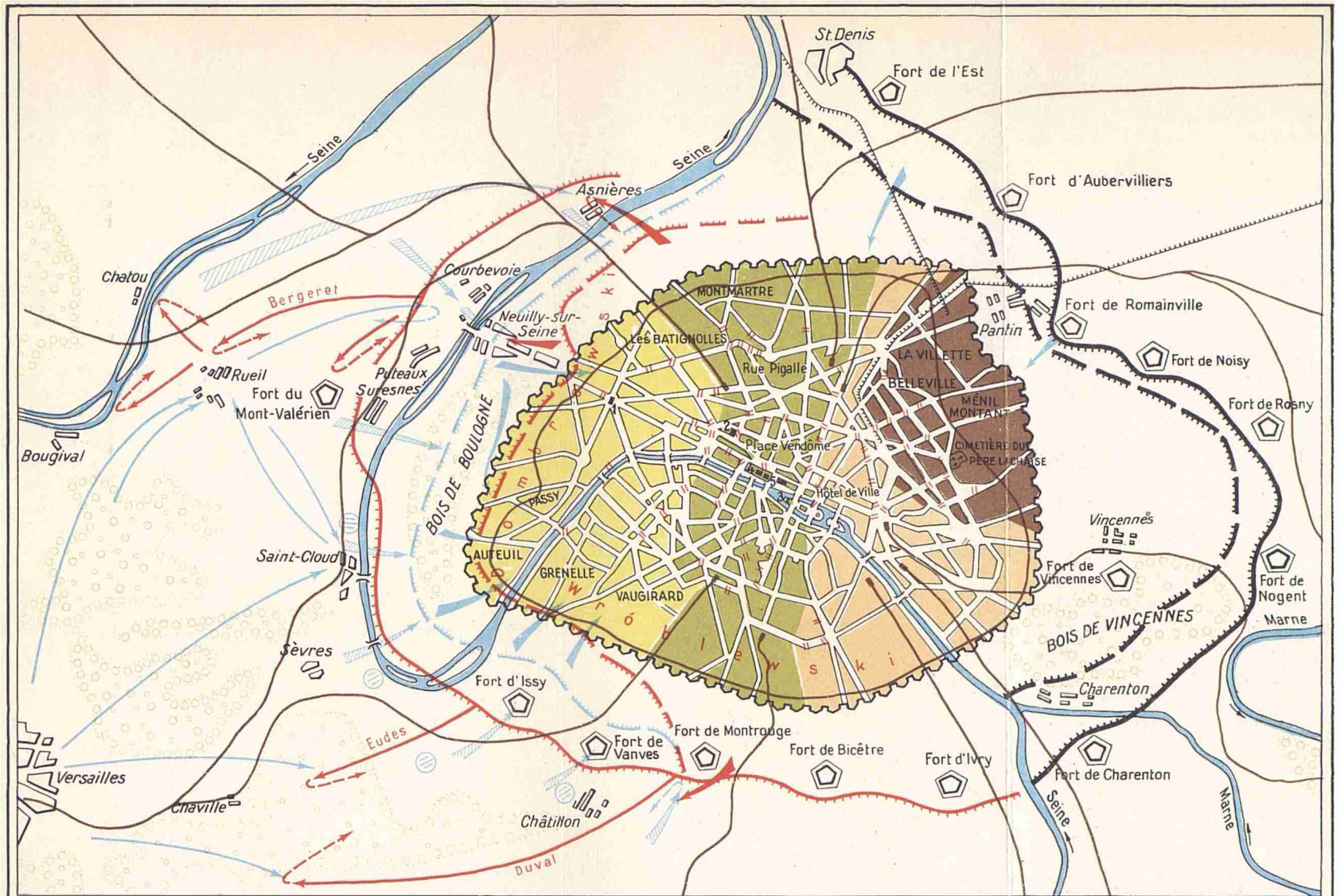
Dar executarea de către Comună a celor 64 de ostatici în frunte cu arhiepiscopul Parisului! — Burghezia și armata ei au reintrodus în iunie 1848 un obicei de mult dispărut din practica războiului: împușcarea prizonierilor lipsiți de apărare. De atunci, acest obicei sălbatic a fost practicat, într-o măsură mai mare sau mai mică, ori de cîte ori era înăbușită o răscoală populară în Europa și în India — o dovadă evidentă că acest obicei însemna un adevărat „progres al civilizației”. Pe de altă parte, prusienii au reintrodus în Franța obiceiul de a lua ostatici — oameni nevinovați care răspundeau cu viața lor pentru acțiunile altora. Cînd Thiers, după cum am văzut, a introdus chiar de la începutul luptei obiceiul uman de a-i împușca pe prizonierii comunarzi,

Comunei nu i-a rămas altă alegere pentru a apăra viața acestor prizonieri decât să recurgă la obiceiul prusac de a lua ostatici. Versaillesii continuînd totuși să impuște prizonieri, condamnau prin aceasta la moarte mereu pe alți ostatici din rîndurile lor. Cum mai puteau fi ei cruțați după baia de sînge prin care pretorienii²⁵¹ lui Mac-Mahon și-au serbat intrarea în Paris? Oare și suprema măsură de apărare împotriva sălbăticiiei necruțătoare a guvernului burghez — luarea de ostatici — trebuia să ajungă o simplă bătaie de joc? Adevăratul ucigaș al arhiepiscopului Darboy este Thiers. Comuna a propus în repetate rînduri ca, în schimbul lui Blanqui, care se afla în mîinile lui Thiers, să-i elibereze pe arhiepiscop și pe mulți alți preoți. Dar Thiers a refuzat cu încăpăținare. El știa că în persoana lui Blanqui i-ar da Comunei un conducător, pe cînd arhiepiscopul i-ar putea fi mult mai de folos în calitate de cadavru. În privința asta Thiers l-a imitat pe Cavaignac. Cu ce strigăte de indignare i-a învinuit în iunie 1848 Cavaignac cu ai săi „oameni ai ordinii” pe insurgenți de uciderea arhiepiscopului Affre! În realitate, ei știau prea bine că arhiepiscopul fusese împușcat de soldații ordinii. Jacquement, vicarul general al arhiepiscopului, le înmînase o declarație în sensul acesta imediat după săvîrșirea acestei fapte.

Acest cor al calomniei, pe care partidul ordinii nu uită niciodată să-l intoneze împotriva victimelor sale la orgiile sîngeroase pe care le pune la cale, dovedește doar că burghezul de azi se consideră urmașul de drept al seniorului feudal de odinioară, care se considera în drept să folosească orice armă împotriva plebeului, în timp ce însuși faptul că plebeul avea în mîna sa o armă constituia o crimă.

Complotul clasei dominante în vederea înăbușirii revoluției cu ajutorul unui război civil dus sub protecția cotropitorului străin — complot a cărui desfășurare am urmărit-o începînd de la 4 septembrie și pînă la intrarea pretorienilor lui Mac-Mahon prin poarta St. Cloud — a culminat cu măcelul de la Paris. Bismarck privește cu satisfacție ruinele Parisului, pe care le consideră, poate, primul pas spre distrugerea generală a orașelor mari, la care a visat încă de pe vremea cînd era un simplu rural în „chambre introuvable” a Prusiei din 1849²⁵². El privește cu satisfacție cadavrele proletariatului parizian. Pentru el aceasta nu înseamnă numai lichidarea revoluției, ci și lichidarea Franței, care acum este cu adevărat decapitată, și este decapitată chiar de guvernul

COMUNA DIN PARIS (18 martie–28 mai 1871)

<p> Dispunerea trupelor versailleze la 20 mai</p> <p> Direcția deplasării trupelor versailleze</p> <p> 2-3 aprilie</p> <p> 9 aprilie-20 mai</p> <p> 21 mai</p>	<p> Cartiere din Paris ocupate de trupele versailleze</p> <p> 21-22 mai</p> <p> 23-24 mai</p> <p> 25-26 mai</p> <p> 27-28 mai</p> <p> Locurile de concentrare ale artileriei versailleze</p> <p> Dispunerea trupelor prusiene</p> <p> 2 aprilie</p> <p> 20 mai</p>	<p> Dispunerea trupelor comunarzilor</p> <p> 2 aprilie</p> <p> Direcția deplasării trupelor comunarzilor</p> <p> 2-3 aprilie</p> <p> 9 aprilie-20 mai</p> <p> Cele mai importante baricade ale comunarzilor</p>	<p>Explicarea cifrelor:</p> <p>1 Arcul de triumf</p> <p>2 Statul major</p> <p>3 Palatul de justiție</p> <p>4 Tuileries</p> <p>5 Luvru</p>
--	--	---	---

francez. Cu superficialitatea caracteristică tuturor oamenilor de stat copleșiți de succese, el nu vede decît aspectul exterior al acestui monstruos eveniment istoric. Cînd oare s-a mai văzut în istorie un învingător care să-și încununeze victoria devenind nu numai jandarmul, dar și spadasinul plătit al guvernului învins? Între Prusia și Comuna din Paris nu era război. Dimpotrivă, Comuna acceptase condițiile preliminare de pace, iar Prusia se declarase neutră. Prusia nu era deci parte beligerantă. Ea a procedat ca un spadasin, ca un spadasin laș, căci nu-și asuma nici un risc; ca un spadasin plătit, pentru că condiționase dinainte plata sumei de 500 000 000, prețul asasinatului, de căderea Parisului. Și astfel a ieșit la iveală adevăratul caracter al războiului pe care providența îl decretase pentru pedepsirea Franței nelegiuite și destrăbălate de către cucernica și virtuoaasa Germanie! Și această nemaipomenită încălcare, chiar din punctul de vedere al juriștilor vechii societăți, a dreptului internațional, în loc să determine guvernele „civilizate” ale Europei să înfierceze în fața popoarelor criminalul guvern prusian, care era un simplu instrument al cabinetului de la Petersburg, le face doar să stea pe gînduri dacă cele cîteva victime scăpate din dublul cordon din jurul Parisului nu ar trebui cumva predate și ele călăului din Versailles!

După terminarea celui mai îngrozitor război din epoca modernă, armata învingătoare și cea învinsă se coalizează pentru a măcelări împreună proletariatul; acest eveniment nemaipomenit nu înseamnă, așa cum credea Bismarck, înfrîngerea definitivă a noii societăți care-și croiește drum, ci este o dovadă a totalei descompuneri a vechii societăți burgheze. Cel mai înalt avînt eroic de care mai era în stare societatea veche era războiul național; acum acesta se vădește a fi o simplă înșelăciune a guvernului, prin care el nu urmărește decît să mai amîne lupta de clasă, dar, de îndată ce lupta de clasă ia forma unui război civil, această înșelăciune este spulberată. Dimația de clasă nu se mai poate ascunde îndărătul uniforme naționale; guvernele naționale fac cauză comună în fața proletariatului!

După duminica rusaliilor din 1871, între muncitorii Franței și cei care acaparează produsul muncii acestora nu mai poate fi nici pace, nici armistițiu. S-ar putea ca pentru un timp ambele clase să simtă apăsarea mîinii de fier a unei soldățimi mercenare. Dar în mod inevitabil lupta dintre ele va izbucni din nou și va lua proporții tot mai mari, și cine

va ieși în cele din urmă învingător: cei câțiva acaparatori sau majoritatea covârșitoare a celor ce muncesc, în această privință nu poate exista nici o îndoială. Iar muncitorii francezi nu reprezintă decît avangarda întregului proletariat contemporan.

Guvernele europene care și-au demonstrat în fața Parisului caracterul internațional al dominației de clasă, țipă cît le ține gura că Asociația Internațională a Muncitorilor — adică organizarea internațională a muncii împotriva conjurației cosmopolite a capitalului — e principala cauză a tuturor acestor nenorociri. Thiers aduce acestei organizații acuzația că este un despot al muncii, care se dă drept eliberatorul ei. Picard a ordonat să se interzică orice legături între membrii din Franța ai Internaționalei și cei din străinătate; contele Jaubert, vechiul și mumificatul complice al lui Thiers din 1835, a declarat că stîrpirea ei trebuie să fie sarcina principală a tuturor guvernelor. Adunarea „des ruraux” urlă împotriva ei, iar întreaga presă europeană îi ține isonul. Un scriitor francez, care se bucură de toată stima și care este cu totul străin de Asociația noastră *, a spus în legătură cu aceasta:

„Membrii Comitetului central al Gărzii naționale, ca și cea mai mare parte dintre membrii Comunei, reprezintă mințile cele mai active, mai pătrunzătoare și mai energice din Asociația Internațională a Muncitorilor... Oameni absolut cinstiți, sinceri, inteligenți, plini de abnegație, curați și fanatici în sensul *bun* al cuvîntului”.

Mintea burghezului, îmbîcsită de spirit polițienesc, își închipuie, desigur, Asociația Internațională a Muncitorilor ca pe un fel de societate complotistă secretă al cărei organ central ordonă din cînd în cînd să se facă răscoale în diferite țări. În realitate însă, Asociația noastră nu este decît o uniune internațională care unește pe muncitorii cei mai înaintați din diferitele țări ale lumii civilizate. Este firesc ca oriunde, sub orice formă și în orice condiții se manifestă lupta de clasă, în fruntea ei să se afle membri ai Asociației noastre. Terenul pe care se dezvoltă această Asociație este însăși societatea contemporană. Ea nu poate fi stîrpită, oricît de mult sînge s-ar vărsa. Pentru a o stîrpi, guvernele ar trebui să stîrpească în primul rînd dominația despotică a capitalului asupra muncii, adică temelia propriei lor existențe parazitare.

Parisul muncitorilor, cu Comuna lui, va fi în veci cinstit ca vestitorul glorios al unei societăți noi. Numele martirilor

* — probabil Robinet. — *Nota red.*

lui rămîn pe veci săpate în marea inimă a clasei muncitoare. Istoria i-a țintuit de pe acum pe călăii lui la stîlpul infamiei, și toate rugile popilor lor nu-i vor putea desprinde de pe acest stîlp.

Consiliul General :

M. J. Boon, Fred Bradnick, G. H. Buttery, Caihil, Delahaye, William Hales, A. Hermann, Kolb, Fred. Lessner, Lochner, J. P. Macdonnell, Milner, Thomas Mottershead, Ch. Mills, Charles Murray, Pfänder, Roach, Rochat, Rühl, Sadler, A. Serraillier, Cowell Stepney, Alf. Taylor, W. Townshend

Secretari-corespondenți :

J. Cohen — pentru Danemarca ; Eugène Dupont — pentru Franța ; J. G. Eccarius — pentru Statele Unite ; Friedrich Engels — pentru Belgia și Spania ; P. Giovacchini — pentru Italia ; Hermann Jung — pentru Elveția ; Karl Marx — pentru Germania și Olanda ; Antoni Zabicki — pentru Polonia ; Maurice Zévy — pentru Ungaria.

Hermann Jung, președinte ; John Weston, casier ; George Harris, secretar financiar ; John Hales, secretar general

256, High Holborn, London, Western Central,
30 mai 1871

A n e x e

I

„Coloana de prizonieri s-a oprit pe Avenue Uhrich și a fost aliniată în patru sau cinci rânduri pe trotuar, cu fața spre stradă. Generalul marchiz de Galliffet și statul său major au descălecat și au început să-i treacă în revistă pornind de la flancul stîng. Generalul înainta încet, examinînd cu atenție rîndurile; se oprea din cînd în cînd, atingînd cîte un om pe umăr sau făcînd semn unuia să iasă din rîndurile din spate. Cei aleși în felul acesta au fost așezați, fără multă vorbă, în mijlocul străzii, unde au format curînd o coloană separată de proporții mai mici... Evident că în acest mod era foarte ușor să se comită o eroare. Un ofițer călare atrase atenția generalului asupra unui bărbat și unei femei care s-ar fi făcut vinovați de o crimă deosebită. Femeia fugi afară din rînd, căzu în genunchi și, cu brațele întinse înainte, încerca cu înfrigurare să-și dovedească nevinovăția. Generalul a ascultat un timp și apoi cu o figură impasibilă și cu un aer neclintit a spus: «Doamnă, am fost la toate teatrele din Paris, nu vă mai osteniți să jucați comedie (ce n'est pas la peine de jouer la comédie)». ...În ziua aceea era rău de cel care era mai înalt, mai murdar, mai curat, mai bătrîn sau mai urît decît vecinii săi. Îndeosebi mi-a atras atenția un om a cărui grabnică izbăvire de această vale a plîngerii, care este viața pămîntească, se datora, probabil, numai faptului că avea nasul turtit... Peste o sută de oameni au fost astfel aleși, s-a format un pluton de execuție, iar restul coloanei a pornit mai departe, lăsîndu-i pe aceștia în urmă. După cîteva minute, în spatele nostru s-au auzit împușcături, care, cu scurte întreruperi, au durat aproximativ un sfert de oră. Erau executați acești nefericiți condamnați după o procedură sumară». (Corespondentul din Paris al ziarului „Daily News” din 8 iunie.)

Galliffet, „întreținutul nevestei sale, atît de faimoasă prin exhibiția nerușinată a trupului ei la orgiile celui de-al doilea Imperiu”, în timpul războiului era cunoscut sub porecla de „sublocotenentul Pistol”.

„Le Temps», ziar moderat, care nu aleargă după senzațional, relatează povestea îngrozitoare a unor oameni care n-au murit pe loc cînd au fost împușcați și au fost îngropați înainte de a-și fi dat sufletul. Cea mai mare parte dintre ei au fost îngropați în piața St. Jacques-la-Boucherie, unii fiind acoperiți numai cu un strat subțire de pămînt. În timpul zilei, datorită zgomotului străzii, nu se auzea nimic, dar în liniștea nopții

locuitorii din casele învecinate au fost treziți de gemete ce păreau că vin de departe, iar a doua zi dimineață a fost văzută o mină cu pumnul strâns ieșind din pământ. În consecință s-a dispus deshumarea cadavrelor... Nu am nici cea mai mică îndoială că mulți răniți au fost îngropați de vii. Am fost chiar martorul ocular al următoarei întâmplări. Când Brunel și iubita lui au fost împușcați, în ziua de 24 mai, în curtea unei case din piața Vendôme, trupurile lor au zăcut acolo pînă în după-amiaza zilei de 27. Cînd în cele din urmă au venit să ridice leșurile, au găsit femeia încă în viață și au transportat-o la spital. Deși străpunsă de patru gloanțe, ea se află acum în afară de orice pericol". (Correspondentul din Paris al ziarului „Evening Standard”²⁵³ din 8 iunie.)

II

Scrisoarea de mai jos a apărut în ziarul londonez „Times”²⁵⁴ din 13 iunie.

Către redactorul ziarului „Times”

Stimate domn!

La 6 iunie 1871, d-l Jules Favre a adresat o circulară tuturor puterilor europene, prin care le îndemna să pornească împotriva Asociației Internaționale a Muncitorilor o luptă necruțătoare care să ducă la desființarea ei. Cîteva observații vor fi suficiente pentru a caracteriza acest document.

Chiar în preambulul Statutului nostru se arată că Internaționala a fost întemeiată la 28 septembrie 1864, în cadrul unei adunări publice ținute la St. Martin's Hall, Long Acre, Londra²⁵⁵. Din motive pe care el însuși este cel mai în măsură să le cunoască, Jules Favre situează data întemeierii ei într-o perioadă anterioară anului 1862.

Pentru a lămuri principiile noastre, el pretinde că citează „manifestul ei” (al Internaționalei) „din 25 martie 1869”. Dar ce citează el de fapt? Manifestul unei asociații care *nu este nicidecum* Internaționala. El a mai folosit acest gen de manevre pe vremea cînd, fiind încă un avocat destul de tînăr, a apărat ziarul parizian „National” în procesul de calomnie intentat acestuia de Cabet. Atunci el afirma că dă citire unor extrase din pamfletele lui Cabet, pe cînd în realitate citea ținute intercalate de el însuși. Această înșelăciune a fost însă dată în vileag chiar în fața instanței judecătorești și, dacă Cabet n-ar fi dat dovadă de indulgență, Jules Favre ar fi fost sancționat cu excluderea din baroul de la Paris. Din toate documentele pe care Jules Favre le citează ca fiind documente ale

Internaționalei, nici măcar unul singur nu aparține Internaționalei. Astfel el spune :

„Alianța se declară ateistă, după cum afirmă Consiliul General constituit la Londra în iulie 1869”.

Consiliul General nu a publicat niciodată un asemenea document. Dimpotrivă, el a publicat un document²⁵⁶ prin care statutul Alianței — L'Alliance de la Démocratie Socialiste * din Geneva —, citat de Jules Favre, era anulat.

În toată circulara sa, care ar fi îndreptată în parte, după cum pretinde el, și împotriva imperiului, Jules Favre nu face decît să repete împotriva Internaționalei scornelile polițienești ale procurorilor lui Bonaparte, a căror inconsistență a fost demonstrată chiar și în fața instanțelor judecătorești ale aceluiași imperiu.

Se știe că în cele două adrese ale sale (din iulie și septembrie 1870) cu privire la ultimul război **, Consiliul General al Internaționalei a demascât planurile de cucerire urzite de Prusia împotriva Franței. Mai târziu, d-l Reitlinger, secretarul particular al lui Jules Favre, a adresat — firește, zadarnic — unor membri ai Consiliului General rugămintea ca acesta să organizeze o demonstrație de masă împotriva lui Bismarck, în favoarea guvernului apărării naționale; ei au fost rugați în mod special să nu se pomenească nici un cuvînt despre republică. Pregătirile pentru organizarea unei demonstrații de masă cu prilejul sosirii lui Jules Favre la Londra au fost începute, desigur cu cele mai bune intenții, împotriva dorinței Consiliului General, care în adresa sa din 9 septembrie îi pusese în mod categoric în gardă pe muncitorii din Paris împotriva lui Jules Favre și a colegilor lui.

Ce-ar zice Jules Favre dacă Consiliul General al Internaționalei ar adresa, la rîndul său, tuturor cabinetelor europene o circulară despre Jules Favre pentru a le atrage atenția în mod special asupra documentelor publicate la Paris de răposatul domn Millière?

Rămîn al dv. devotat,

John Hales,

secretar al Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor

256, High Holborn, London,
Western Central 12 iunie.

* — Alianța democrației socialiste. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 3—8, 284—292. — *Nota red.*

În articolul „Asociația Internațională și scopurile ei”, revista „Spectator” din Londra ²⁵⁷ (din 24 iunie), ca un cucernic denunțător ce este, printre alte trucuri de același gen, citează și chiar mai complet decât Jules Favre, documentul mai sus-citat al Alianței, dându-l drept opera Internaționalei. El a făcut acest lucru la 11 zile după ce dezmințirea de mai sus a apărut în „Times”. Nu ne miră de loc. Frederic cel Mare obișnuia să spună că, dintre toți iezuiții, cei mai răi sînt iezuiții protestanți.

Karl Marx

[Scrisoare către redactorul lui „Pall Mall Gazette”]

F. Greenwood, Esq.

8 iunie 1871

Stimate domn,

N-ați vrea să fiți atât de amabil și să inserați în numărul viitor al ziarului dv. aceste câteva rânduri alăturate?

Cu toată stima,
K. Marx

Către redactorul lui „Pall Mall Gazette”

Stimate domn,

Dintr-o corespondență din Paris publicată în numărul de ieri al ziarului dv. am aflat că, în timp ce eu îmi închipuiam că mă aflu la Londra, în realitate am fost arestat în Olanda, la cererea lui Bismarck—Favre. Nu vi se pare că asta nu este decît una din nenumăratele povești senzaționale despre Internațională pe care le-a confecționat cu atîta stăruință, în ultimele două luni, poliția franco-prusiană și care au fost publicate de presa versailleză și reproduse de restul presei europene?

Primiți, stimate domn,
expresia distinsei mele considerații

Karl Marx

1, Modena Villas, Maitland Park

8 iunie 1871

Publicat în „The Pall Mall Gazette”
nr. 1 972 din 9 iunie 1871

Se tipărește după textul apărut în ziar, confruntat cu manuscrisul; scrisoarea adresată lui F. Greenwood se tipărește după manuscris

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

[Declarația Consiliului General
în legătură cu circulara lui Jules Favre²⁵⁸]

Către redactorul ziarului „Times”

Stimate domn!

La 6 iunie 1871, d-l Jules Favre a adresat o circulară tuturor puterilor europene, prin care le îndemna să pornească împotriva Asociației Internaționale a Muncitorilor o luptă necruțătoare care să ducă la desființarea ei. Cîteva observații vor fi suficiente pentru a caracteriza acest document.

Chiar în preambulul Statutului nostru se arată că Internaționala a fost întemeiată la 28 septembrie 1864, în cadrul unei adunări publice ținute la St. Martin's Hall, Long Acre, Londra. Din motive pe care el însuși este cel mai în măsură să le cunoască, Jules Favre situează data întemeierii ei într-o perioadă anterioară anului 1862.

Pentru a lămuri principiile noastre, el pretinde că citeaza „manifestul ei” (al Internaționalei) „din 25 martie 1869”. Dar ce citează el de fapt? Manifestul unei asociații care *nu este nicidecum* Internaționala. El a mai folosit acest gen de manevre pe vremea cînd, fiind încă un avocat destul de tînăr, a apărat ziarul parizian „National” în procesul de calomnie intentat acestuia de Cabet. Atunci el afirma că dă citire unor extrase din pamfletele lui Cabet, pe cînd în realitate citea

fraze intercalate de el însuși. Această înșelăciune a fost însă dată în vileag chiar în fața instanței judecătorești și, dacă Cabet n-ar fi dat dovadă de indulgență, Jules Favre ar fi fost sancționat cu excluderea din baroul de la Paris. Din toate documentele pe care Jules Favre le citează ca fiind documente ale Internaționalei, nici măcar unul singur nu aparține Internaționalei. Astfel, el spune :

„Alianța se declară ateistă, după cum afirmă Consiliul General constituit la Londra în iulie 1869”.

Consiliul General nu a publicat niciodată un asemenea document. Dimpotrivă, el a publicat un document prin care statutul Alianței — L'Alliance de la Démocratie Socialiste * din Geneva —, citat de Jules Favre, era anulat.

În toată circulara sa, care ar fi îndreptată în parte, după cum pretinde el, și împotriva imperiului, Jules Favre nu face decît să repete împotriva Internaționalei scornelile polițienești ale procurorilor lui Bonaparte, a căror inconsistență a fost demonstrată chiar și în fața instanțelor judecătorești ale aceluiași imperiu.

Se știe că în cele două adrese ale sale (din iulie și septembrie 1870) cu privire la ultimul război **, Consiliul General al Internaționalei a demascat planurile de cucerire urzite de Prusia împotriva Franței. Mai târziu, d-l Reitlinger, secretarul particular al lui Jules Favre, a adresat — firește, zadarnic — unor membri ai Consiliului General rugămintea ca acesta să organizeze o demonstrație de masă împotriva lui Bismarck, în favoarea guvernului apărării naționale; ei au fost rugați în mod special să nu se pomenească nici un cuvînt despre republică. Pregătirile pentru organizarea unei demonstrații de masă cu prilejul sosirii lui Jules Favre la Londra au fost începute, desigur cu cele mai bune intenții, împotriva dorinței Consiliului General, care în adresa sa din 9 septembrie îi pusese în mod categoric în gardă pe

* — Alianța democrației socialiste. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 3—8, 284—292. — *Nota red.*

muncitorii din Paris împotriva lui Jules Favre și a colegilor lui.

Ce-ar zice Jules Favre dacă Consiliul General al Internaționalei ar adresa, la rîndul său, tuturor cabinetelor europene o circulară despre Jules Favre pentru a le atrage atenția în mod special asupra documentelor publicate la Paris de răposatul domn Millière?

Rămîn al dv. devotat,
John Hales,
secretar al Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor

256, High Holborn, London,
Western Central
12 iunie 1871

Scris de K. Marx și F. Engels
Publicat în „The Times” nr. 27 088
din iunie 1871, „The Eastern Post”
nr. 142 din 17 iunie 1871,
„L’Internationale” nr. 127 din
18 iunie 1871, „Der Volksstaat”
nr. 50 din 21 iunie 1871 și în alte
organe ale Internaționalei

Se tipărește după textul
apărut în „The Times”
Tradus din limba engleză

Karl Marx

[O declarație a Consiliului General
către redacția ziarului „Times”²⁵⁹]

Către ziarul „Times”

Consiliul General al Asociației noastre m-a însărcinat ca, drept răspuns la articolul dv. de fond în legătură cu „Internaționala” apărut în numărul din 19 iunie 1871 al ziarului dv., să vă comunic următoarele :

Pretinsele manifeste din Paris care au fost publicate de „Paris-Journal” și de alte ziare similare — și care erau pur și simplu fabricate de către poliția de la Versailles — dv. le puneți pe aceeași treaptă cu Adresa noastră cu privire la războiul civil din Franța.

Dv. spuneți :

„«Notele politice» publicate de profesorul Beesly și recent citate în coloanele ziarului nostru sînt reproduse, în mod cu totul aprobativ, și în adresa Consiliului, și acum putem să ne dăm seama de ce fostul împărat era gratificat pe bună dreptate cu titlul de salvator al societății”.

Dar Consiliul, în adresa sa, nu citează nimic din „Notele politice”, cu excepția mărturiei făcute de autor, care este un cunoscut și respectat om de știință francez, în legătură cu calitățile personale ale *membrilor Internaționalei* care au luat parte la ultima revoluție din Paris*. Ce legătură are asta cu „fostul împărat” și cu societatea salvată de el? „Programul” Asociației n-a fost „pregătit” în nici un caz „cu șapte ani în urmă” de domnii Tolain și Odger, cum susțineți dv. El a fost adoptat de către Consiliul provizoriu ales în adunarea publică ce s-a ținut la St. Martin's Hall, în Long Acre, la 28 septembrie 1864. D-l Tolain n-a fost niciodată membru al acestui Consiliu și nici nu se afla la Londra cînd a fost întocmit programul.

* Vezi volumul de față, pag. 380. — *Nota red.*

Dv. spuneți că „Millière” a fost „unul dintre cei mai fanatici membri ai Comunei”. Dar el n-a fost niciodată membru al Comunei.

„Noi — spuneți dv. în continuare — ar trebui de asemenea să arătăm că *Assi*, care pînă de curînd a fost președinte al Asociației, etc.”

Assi n-a fost niciodată membru al Internaționalei, iar în ce privește funcția de „președinte al Asociației”, trebuie să spunem că ea a fost desființată de mult, încă din 1867 ²⁶⁰

Scriș de K. Marx în jurul
datei de 20 iunie 1871

Se tipărește după ciorna
manuscrisului

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[O scrisoare a Consiliului General
către redacția ziarului „Standard”²⁶¹]

Către redactorul ziarului „Standard”

În editorialul (din 19 iunie) despre *Internațională*, dv. scrieți :

„Dintre cele două adrese” (cea de la Londra și cea de la Paris) „recent publicate în apărarea Comunei, aceea a organizației din Paris are meritul de a fi mai onestă și mai sinceră”.

Din păcate, manifestul „de la Paris” n-a fost publicat de organizația noastră din Paris, ci de „poliția de la Versailles”.
Dv. spuneți :

„Internaționaliștii de la Londra susțin, cu tot atâta seriozitate ca și frații lor de la Paris, că «vechea societate trebuie să dispară și va dispărea». Ei vorbesc despre incendierea edificiilor publice și despre împușcarea ostăteților ca despre un efort gigantic, îndreptat spre doborîrea societății, și care, deși de data asta n-a fost încununat de succes, va fi continuat pînă ce țelul va fi atins”.

Consiliul General al Asociației vă cere să indicați exact la ce pagini și în care rînduri din adresa noastră se află cuvintele pe care ni le atribuiți !

Scris de K. Marx în jurul
datei de 20 iunie 1871

Se tipărește după ciorna
manuscrisului

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[O declarație a Consiliului General în legătură
cu scrisoarea lui Holyoake ²⁶²]

Către redactorul ziarului „Daily News“

Stimate domn,

Din însărcinarea Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, ca răspuns la scrisoarea d-lui George Jacob Holyoake apărută în numărul de marți al ziarului „Daily News“, vă declar următoarele :

1. În ceea ce privește insinuarea că adresa emisă de Consiliu

„ar putea să constituie, la Versailles, un motiv pentru condamnări la moarte sau pentru deportări“,

Consiliul consideră că prietenii săi din Paris pot să aprecieze mai bine decât d-l Holyoake dacă această temere e întemeiată sau nu.

2. Consiliul a stabilit, ca o regulă generală, să înscrie în documentele sale oficiale numele tuturor membrilor săi, indiferent dacă ei sînt sau nu prezenți*.

3. În ceea ce privește afirmația că această adresă

„nu poate fi opera unui englez, deși e lucru vădit că ea a fost redactată de un condei saxon sau celtic“,

Consiliul își permite să atragă atenția că, așa cum e și de înțeles, operele unei asociații internaționale nu pot avea un caracter specific național. Totuși Consiliul nu are nimic de ascuns în această chestiune. Adresa, ca și multe alte publicații anterioare editate de Consiliu, a fost întocmită de dr. Karl Marx, secretarul-corespondent pentru Germania; ea a fost adoptată în unanimitate și n-a fost „revăzută“ de nimeni.

---

* În manuscrisul lui Engels urmează : „Totuși, în cazul de față, în mod excepțional, s-a cerut oficial consimțămîntul membrilor absenți“. — *Nota red.*

4. Anul trecut, d-l George Jacob Holyoake și-a pus candidatura la alegerile de membri ai Consiliului, dar ea a fost respinsă.

Primiți, stimate domn,
asigurarea distinsei mele considerații,

John Hales,
secretar al Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor

256, High Holborn, London
Western Central, 21 iunie 1871

Scris de F. Engels la 20 iunie 1871
Publicat în „The Daily News” din
23 iunie 1871 și în „The Eastern
Post” nr. 143 din 24 iunie 1871

Se tipărește după textul
apărut în „The Daily
News”, confruntat cu ma-
nuscrisul

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[O scrisoare a Consiliului General
către redacțiile ziarelor „Spectator” și „Examiner” ²⁶³]

Către redactorul ziarului „Spectator” (respectiv „Examiner”)

Stimate domn,

Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor v-ar fi foarte îndatorat dacă ați aduce la cunoștința publicului că pretensele manifeste și alte publicații ale „Internationalei” apărute la Paris, de care e plină în momentul de față presa engleză (și care, toate, au fost publicate inițial de către faimosul „Paris-Journal”), au fost în întregime, și fără nici o excepție, ticluite de poliția versailleză.

Rămîn etc.

Scris de F. Engels în jurul
datei de 21 iunie 1871

Se tipărește după ciorna
manuscrisului

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Către redactorul ziarului „Daily News” ²⁶⁴

Stimate domn,

Un consiliu care e alcătuit din peste treizeci de membri nu poate, cum e și de înțeles, să-și întocmească singur documentele. El e nevoit să încredințeze această sarcină unuia sau altuia dintre membrii săi, rezervându-și dreptul de a respinge proiectul sau de a-i aduce unele modificări. Adresa cu privire la războiul civil din Franța, scrisă de mine, a fost adoptată în unanimitate de Consiliul General al Internaționalei și constituie, prin urmare, expresia oficială a părerilor sale. Cît despre acuzațiile personale aduse împotriva lui Jules Favre & Co., lucrurile se prezintă altfel. În această chestiune, marea majoritate a Consiliului a trebuit să se bizuie pe buna mea credință. Tocmai pentru acest motiv am sprijinit propunerea, făcută de un alt membru al Consiliului*, ca d-l John Hales, în răspunsul dat de el d-lui Holyoake **, să mă prezinte pe mine ca autor al Adresei. Consider că numai eu port răspunderea pentru aceste acuzații, și prin prezenta declarație îl provoc pe Jules Favre & Co. să-mi intenteze proces de calomnie. În scrisoarea sa, d-l Llewellyn Davies scrie :

„Este întristător să citești aceste acuzații de mîrșăvie personală pe care francezii și le aduc unul altuia cu atîta dărnicie”.

Nu vi se pare că această sentință emană acel iz de fari-seică înfumurare care a format atît de des obiectul ironiilor lui William Cobbett îndreptate împotriva englezilor ? Îngădui-ți-mi să-l întreb pe d-l Llewellyn Davies unde e mai mult rău : în petite presse *** franceză, care, aflîndu-se în slujba

* — Friedrich Engels. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 393—394. — *Nota red.*

*** — presa boulevardieră. — *Nota trad.*

poliției, scornește cele mai infame calomnii la adresa comunarzilor — a celor morți, a celor căzuți în captivitate sau a celor care stau ascunși —, sau în presa engleză, care repetă pînă în ziua de astăzi asemenea calomnie, în ciuda disprețului ce-l manifestă pentru această petite presse? Eu nu consider ca o dovadă de inferioritate pentru francezi faptul că niște acuzații atît de serioase ca acelea care au fost aduse timp de un sfert de veac răposatului lord Palmerston de către un om ca d-l David Urquhart²⁸⁵ au putut fi trecute sub tăcere în Anglia, iar nu în Franța.

Karl Marx

1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, 26 iunie 1871

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 144 din 1 iulie 1871 și (cu
unele prescurtări arbitrare) în
„The Daily News” din 27 iunie 1871

Se tipărește după textul
apărut în „The Eastern
Post”, confruntat cu textul
din „The Daily News”

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[O declarație a Consiliului General
în legătură cu scrisorile lui Holyoake și Lucraft ²⁶⁰]

Către redactorul ziarului „Daily News“

Stimate domn,

Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor m-a însărcinat să răspund la scrisorile d-lor G. J. Holyoake și B. Lucraft apărute în numărul de luni al ziarului dv. Din procesele-verbale ale ședințelor Consiliului se constată că d-l Holyoake, căruia în ziua de 16 noiembrie 1869 i s-a permis să asiste la o ședință a Consiliului, și-a exprimat cu acest prilej dorința de a deveni membru al Consiliului și de a participa la viitorul Congres general al Internaționalei, care urma să aibă loc în septembrie 1870 la Paris. După plecarea d-lui Holyoake, d-l John Weston l-a propus drept candidat la alegerile de membri ai Consiliului, dar această propunere a fost primită în așa fel, că d-l Weston n-a mai insistat asupra ei, ci și-a retras-o. În ceea ce privește declarația făcută de d-l Lucraft că n-a fost de față la ședința în care s-a votat Adresa, trebuie să spun că dînsul a fost prezent la ședința din 23 mai 1871 a Consiliului, în cadrul căreia s-a anunțat în mod oficial că proiectul Adresei „cu privire la războiul civil din Franța” va fi citit și discutat în următoarea ședință ordinară a Consiliului, care avea să se țină la 30 mai. D-l Lucraft a avut toată posibilitatea să hotărască dacă e cazul să participe sau nu la această ședință. În afară de asta, el nu numai că știa că, potrivit unei reguli bine statornicite, în documentele oficiale ale Consiliului sînt trecute numele tuturor membrilor săi, fie ei prezenți sau absenți, dar era și unul dintre cei mai fervenți apărători ai acestei reguli, și în diferite ocazii — printre altele la 23 mai — s-a opus încercărilor de încălcare a ei; chiar în ziua aceea, el, din proprie inițiativă, a făcut cunoscut Consiliului că „întreaga lui simpatie este de partea Comunei din Paris”. La o ședință a Consiliului care a avut loc în seara zilei de marți 20 iunie, d-l

Lucraft a fost nevoit să recunoască că nici pînă atunci el nu citise Adresa și că toate părerile lui despre ea se bazează doar pe relatările apărute în presă. În ce privește dezmințirile date de d-l Odger, tot ce pot spune este că el a fost așteptat să participe la ședința Consiliului și a fost înștiințat că Consiliul intenționează să emită în curînd o Adresă; de asemenea a fost întrebât dacă are ceva împotriva ca numele său să figureze în legătură cu această Adresă, și el a răspuns: „nu”. Opinia publică poate să tragă singură concluziile. La cele spuse mai pot adăuga că demisiile d-lor Lucraft și Odger au fost primite în unanimitate de către Consiliu.

Primiți, stimate domn, asigurarea distinsei mele considerații

John Hales,
secretar al Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor

256, High Holborn, London,
Western Central

Scris de F. Engels la 27 iunie 1871
Publicat în „The Daily News” nr. 7852
din 29 iunie 1871 și „The Eastern
Post” nr. 144 din 1 iulie 1871

Se tipărește după textul
apărut în „The Daily
News”

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Scrisoare adresată lui Max Friedländer,
redactorul ziarului „Neue Freie Presse”²⁶⁷]

Stimate prieten,

Sper că veți avea amabilitatea să inserați în ziarul dv. următoarea declarație și să-mi trimiteți și mie numărul respectiv.

Cu sentimente prietenești,

Karl Marx

Către redacția ziarului „Neue Freie Presse”

Ziarul „Presse”²⁶⁸ de la Viena a publicat, sub titlul „O serată socialistă”, un foileton semnat W., în care mi se face cinstea să figurez și eu. Acest W. afirmă că m-a întâlnit la o serată dată de Herzen. Dinsul își amintește chiar cuvântările pe care le-am rostit eu acolo.

Ca adversar declarat al lui Herzen, am evitat întotdeauna să mă întâlnesc cu el și, ca atare, nu l-am văzut *niciodată* în viața mea.

Mă îndoiesc că W., care e înzestrat cu o fantezie atât de bogată, a fost vreodată la Londra. „Scările de marmură” — pe care dinsul le-a văzut pînă și într-un „cottage” locuit de Herzen — la Londra există doar în palate.

Prin prezenta îl somez pe acest W., care e dotat cu atîta fantezie și căruia laurii ziarului „Paris-Journal” și ai altor ziare polițienești din Paris nu-i dau pace, să-și dea numele pe față.

Karl Marx

Londra, 30 iunie 1871

Publicat în
„Neue Freie Presse” nr. 2 462
din 4 iulie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu ciorna manuscrisului;
scrisoarea adresată lui
Max Friedländer
se publică după manu-
scris

Tradus din limba germană

Karl Marx

[Scrisoare adresată lui Frederic Greenwood,
redactorul lui „Pall Mall Gazette”²⁶⁹]

Stimate domn,

Intr-o declarație a mea publicată în „Daily News” și reprodusă de dv. în „Pall Mall Gazette” am arătat că „numai eu port răspunderea pentru acuzațiile aduse lui Jules Favre & Co.” *

În numărul de ieri al ziarului dv. afirmați că aceste acuzații sînt niște „calomnii”. Eu afirm că dv. sînteți un *calomniator*. Nu este vina mea dacă sînteți tot atît de *ignorant* pe cît sînteți de *arogant*. Dacă am fi pe continent, v-aș trage altfel la răspundere.

Al dv.,

Karl Marx

Haverstock Hill, London,
Nord-West, 30 iunie 1871

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 145 din 8 iulie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu manuscrisul

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 396. — Nota red.

Friedrich Engels

[„Adresa cu privire la războiul civil
din Franța" și presa engleză]

Londra, 30 iunie. De cînd există Londra, nici o scriere tipărită n-a produs o impresie atît de puternică ca Adresa Consiliului General al Internaționalei. Marea presă a încercat la început să recurgă la procedeul ei preferat, acela de a păstra o tăcere totală, dar au fost de ajuns doar cîteva zile pentru a-i dovedi că în cazul de față acest procedeu nu are șanse de succes. „Telegraph”²⁷⁰, „Standard”, „Spectator”, „Pall Mall Gazette” și „Times” n-au avut încotro și au trebuit să-și consacre, pe rînd, editorialele lor acestui „remarcabil document”. Ulterior, în diferite ziare au apărut scrisori primite de la cititori, care atrăgeau în mod special atenția asupra unui pasaj sau altuia din Adresă. Apoi o serie de editoriale s-au ocupat iarăși de Adresă, iar la sfîrșitul săptămînii gazetele săptămînale au revenit încă o dată asupra ei. Întreaga presă a trebuit să recunoască în unanimitate că Internaționala este o mare putere europeană, de care trebuie să se țină seama și pe care nu o poți înlătura trecînd pur și simplu sub tăcere existența ei. Toate ziarele au trebuit să recunoască și măiestria stilului literar în care a fost scrisă Adresa; limbajul folosit aici este tot atît de viguros ca și acela al lui William Cobbett, spune „Spectator”. Că această presă burgheză se va năpusti aproape în unison asupra documentului care susține cu atîta energie punctul de vedere proletar și ia cu atîta hotărîre apărarea Comunei din Paris — asta era de așteptat. De asemenea, nu e de mirare că atît stieberiadele²⁷¹ ticluite de ziarele polițiste pariziene cît și documentele emanînd de la o organizație cu totul diferită (Alianța democrației socialiste, condusă de Bakunin), a căror răspundere Jules Favre voia s-o pună pe seama Internațio-

nalei, în ciuda protestului formulat în mod public de Consiliul General, i-au fost totuși atribuite ei. Dar, pînă la urmă, toată această zarvă a început să fie supărătoare chiar și pentru filistin. „Daily News” a început să se mai potolească, iar „Examiner”, singurul ziar care a avut o comportare într-adevăr cumsecade, într-un amplu articol a luat în mod hotărît atitudine în favoarea Internaționalei. Doi membri englezi ai Consiliului General — dintre care unul (*Odger*) era de multă vreme în prea bune relații cu burghezia, iar celălalt (*Lucraft*), de cînd fusese ales în Consiliul școlar al Londrei, începuse, după cît se pare, să acorde o mai mare atenție părerii persoanelor „respectabile” —, lăsîndu-se influențați de zarva stîrnită de ziare, și-au dat demisia din Consiliul General și ea le-a fost primită cu unanimitate. Ei au și fost înlocuiți prin alți doi muncitori englezi * și în curînd își vor da seama ce înseamnă să trădezi proletariatul într-un moment hotărîtor.

În „Daily News”, un preot englez, pe nume *Llewellyn Davies*, își exprimă regretul pentru vorbele tari din Adresă îndreptate împotriva lui *Jules Favre & Co.*; el își exprimă dorința ca adevărul sau neadevărul acestor acuzații să fie eventual stabilit pe cale judiciară, și anume guvernul francez să intenteze proces Consiliului General. A doua zi, *Karl Marx*, într-o scrisoare publicată în același ziar, a declarat că, în calitate de autor al Adresei, se consideră personal răspunzător pentru aceste acuzații **; totuși, Ambasada franceză, pe cît se pare, n-a primit dispoziții să-l dea în judecată pentru calomnie. În cele din urmă, „Pall Mall Gazette” a declarat că nici nu e nevoie de așa ceva, întrucît, prin ea însăși, persoana unui om de stat este întotdeauna sacră, și că atacurile pot fi îndreptate numai împotriva activității sale publice. Se înțelege că, dacă s-ar da publicității ceea ce caracterizează persoana oamenilor de stat englezi, ar însemna că a sosit ziua judecării de apoi pentru lumea oligarhică și burgheză.

Un articol scris de netrebnicul *Neceaev* despre el însuși și publicat în ziarul vienez „Wanderer”²⁷² a făcut ocolul presei germane; în el sînt proslăvite faptele lui și acelea ale lui *Serebrennikov* și *Elpidin*. Dacă o să se mai repete așa

* — *J. Roach* și *A. Taylor*. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 396. — *Nota red.*

ceva, o să revenim cu mai multe amănunte asupra acestei onorabile trinități. Pentru moment am de făcut doar o singură observație, și anume că *Elpidin* este un *spion rus* notoriu.

Scris de F. Engels la 30 iunie 1871

Publicat în „Volksstaat”
nr. 54 din 5 iulie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

Domnul Washburne,
ambasadorul american la Paris ²⁷³

*Către Comitetul Central din New York
al secțiilor din Statele Unite
ale Asociației Internaționale a Muncitorilor*

Cetățeni,

Consiliul General al Asociației consideră că e de datoria lui să vă comunice, pe această cale, unele date în legătură cu comportarea pe care a avut-o d-l Washburne, ambasadorul american, în timpul războiului civil din Franța.

I

Declarația ce urmează a fost făcută de d-l Robert Reid, un scoțian care a trăit șaptesprezece ani la Paris și care în timpul războiului civil a fost corespondent al ziarului londonez „Daily Telegraph” și al lui „New York Herald” ²⁷⁴. În treacăt ținem să menționăm că, în interesul guvernului de la Versailles, „Daily Telegraph” a denaturat pînă și scurtele informații telegrafice care i-au fost trimise de d-l Reid.

D-l Reid, care se află acum în Anglia, este gata să-și întărească această declarație printr-un affidavit*.

„Dangătul clopotelor de alarmă, care se îngina cu bubuitul tunurilor, a continuat toată noaptea. Era cu neputință să dormi. Dar unde or fi — mă gîndeam eu — reprezentanții Europei și ai Americii? Este oare posibil ca în fața acestor șiroaie de sînge nevinovat ei să nu fi depus nici un efort în vederea concilierii? Nu mă puteam împăca cu gîndul acesta și, știind că d-l Washburne se află în oraș, m-am hotărît să mă duc să-l văd imediat. Asta a fost, cred, în ziua de 17 aprilie; de altfel, data exactă poate fi luată dintr-o scrisoare a mea trimisă în aceeași zi lordului Lyons. În drum spre reședința d-lui Washburne, trecînd prin Champs Elysées, am întîlnit o mulțime de ambulanțe tixite de răniți și muribunzi. În apropiere de Arc de Triomphe explodau din toate părțile grenade, și o mulțime de alți oameni nevinovați s-au adăugat la lista, atît de lungă, a victimelor lui Thiers.

* — declarație făcută în fața unui judecător, echivalentă cu o depoziție sub prestare de jurămint. — *Nota trad.*

Ajunând în Rue Chaillot nr. 95, l-am întrebat pe portar unde îl pot găsi pe ambasadorul Statelor Unite, și am fost îndreptat spre etajul întâi. La Paris, etajul sau apartamentul în care locuiești constituie un indiciu aproape sigur al averii și poziției pe care o deții, un fel de barometru social. În apartamentul de la parter, ale cărui ferestre dau spre stradă, veți afla că locuiește, de pildă, un marchiz, iar la etajul patru, în partea din fund, stă un modest mecanic; scările care despart locuințele lor oglindesc prăpastia socială ce există între ei. Când am urcat scara fără să întlnesc chipeșii lachei în pantaloni roșii și ciorapi de mătase, m-am gândit: «Da, americanii își investesc banii mai cu folos, în timp ce noi pur și simplu îi irosim fără rost».

Intrind în camera secretarului, am întrebat de d-l Washburne. «Do-riți să vorbiți cu el personal?» — «Da». După ce am fost anunțat, am fost lăsat să intru la el. Ședea tolănit într-un fotoliu confortabil și citea un ziar. Mă așteptam să se ridice în picioare, dar el a continuat să stea jos, fără să lase ziarul din mână, ceea ce constituie un gest de o nemaipomenită mojie în țara în care oamenii sînt, în general, atît de politicoși.

I-am spus d-lui Washburne că ar însemna să trădăm cauza umanității dacă n-am face tot ce e cu putință pentru a ajunge la o conciliere. Indiferent dacă vom reuși sau nu, este de datoria noastră să încercăm; și momentul pentru o asemenea încercare mi se părea cu atît mai favorabil, cu cît prusienii începuseră tocmai atunci să exercite presiuni asupra celor de la Versailles ca să procedeze la o reglementare definitivă a situației. O acțiune exercitată în comun de America și Anglia ar putea face să incline balanța în favoarea păcii.

«Parizienii sînt rebeli — mi-a răspuns d-l Washburne — și ei sînt aceia care trebuie să depună armele». I-am explicat că Garda națională are dreptul legal de a purta arme, dar nu asta e problema. Când regulile umanității sînt călcate în picioare, lumea civilizată are dreptul să intervină, și vă rog să colaborați în această privință cu lordul Lyons. D-l Washburne: «Acești versaillezi nu vor să audă de nimic». — «În caz că refuză, răspunderea morală va cădea asupra lor». — D-l Washburne: «Eu nu sînt de aceeași părere. Nu pot face nimic în această chestiune. Ați face mai bine să vorbiți dv. cu lordul Lyons».

Așa s-a încheiat întrevederea mea cu d-l Washburne. Am plecat de la dînsul profund decepționat. Mi-am dat seama că aveam de-a face cu un ins grosolan și arogant, cu totul lipsit de acele sentimente frățești la care te puteai aștepta din partea reprezentantului unei republici democratice. Am avut de două ori onoarea să stau de vorbă cu lordul Cowley pe cînd era reprezentantul nostru în Franța. Francheștea și politețea lui formau un contrast izbitor cu ținuta glacială, prezumțioasă și voit aristocratică a ambasadorului american.

Am încercat, după aceea, să-l conving pe lordul Lyons că, în numele apărării umanității, Anglia are datoria să facă tot ce e cu putință pentru a ajunge la o împăcare, fiindcă eram convins că guvernul britanic, dacă nu vrea să-și atragă asupra lui blestemele oricărui om de omenie, nu poate privi cu indiferență la asemenea atrocități ca masacrele din gara Clamart și de la Moulin-Saquet, fără a mai vorbi de ororile de la Neuilly. Lordul Lyons mi-a comunicat verbal prin secretarul său, d-l Edward Malet, că a transmis guvernului scrisoarea mea și că este dispus să transmită și pe viitor orice altă comunicare ce i-aș putea face în această chestiune. A fost un moment cînd împrejurările se arătau deosebit de favorabile pentru o împăcare și, dacă guvernul nostru ar fi făcut uz de întreaga lui influență, omenirea ar fi fost cruțată de masacrul de la Paris. În orice caz,

nu este vina lordului Lyons dacă guvernul britanic nu și-a făcut datoria.

Să revenim însă la d-l Washburne. Miercuri 24 mai, înainte de amiază, pe cînd treceam pe Boulevard des Capucines, am auzit că cineva mă strigă pe nume. M-am întors și l-am văzut pe dr. Hossart, alături de d-l Washburne, într-o trăsură deschisă, înconjurată de un mare grup de americani. După salutarile de rigoare am intrat în vorbă cu dr. Hossart. Foarte curînd am ajuns să vorbim despre scenele îngrozitoare ce se petreceau în jurul nostru; atunci, d-l Washburne mi s-a adresat cu aerul omului convins de justetea vorbelor sale: «*Toți cei ce aparțin Comunei, ca și cei ce simpatizează cu ea vor fi împușcați*». Vai, eu știam foarte bine că ei ucideau bătrîni și tineri a căror singură crimă era aceea că *simpatizau* cu Comuna, dar nu mă așteptam să aud asemenea lucru spus în mod semioficial de d-l Washburne; și, totuși, cînd *repetă* această frază cumplită, el ar mai fi avut timp să-l salveze pe arhiepiscop²⁷⁵.

II

„În ziua de 24 mai, secretarul d-lui Washburne a venit la ședința Comunei, care se întrunise la primăria arondismentului XI, și, în numele prusienilor, a propus o mediație între versaillezi și comunarzi pe baza următoarelor condiții:

Încetarea ostilităților.

Noi alegeri pentru Comună, de o parte, și pentru Adunarea națională, de cealaltă parte.

Trupele versailleze vor părăsi Parisul și vor fi cantonate în forturi și în jurul lor.

Garda națională va continua să asigure paza Parisului.

Nici o persoană care a servit sau care servește în armata Comunei nu va fi supusă vreunei pedepse.

Într-o ședință a ei extraordinară, Comuna a acceptat aceste propuneri cu condiția să i se dea Franței un răgaz de două luni, care să-i permită să pregătească alegerile generale pentru o Adunare constituantă.

A avut loc și o a doua întrevedere cu secretarul Ambasadei americane. În ședința ei din dimineața zilei de 25 mai, Comuna a hotărît să trimită cinci cetățeni — printre care Vermorel, Delescluze și Arnold — ca împuterniciți la Vincennes, unde, potrivit informațiilor date de secretarul d-lui Washburne, urma să se afle un reprezentant al prusienilor. Totuși, sentinelele Gărzii naționale postate la poarta Vincennes n-au dat voie delegației să treacă. A avut loc o a treia și ultimă întrevedere cu același secretar al Ambasadei americane, în urma căreia cetățeanul Arnold, căruia acesta îi eliberase un permis de liberă trecere, a plecat în ziua de 26 mai la St. Denis, unde... nu a fost primit de prusieni.

Rezultatul acestei intervenții americane (care a făcut să se nască încrederea într-o reînnoire a neutralității din partea prusienilor și în intenția lor de a-și asuma rolul de mediator între părțile beligerante) a fost că, în momentul cel mai critic, apărarea a fost paralizată timp de două zile. În ciuda măsurilor de precauție care au fost luate pentru păstrarea secretului tratativelor, membrii Gărzii naționale au aflat repede de aceste tratative și, pe deplin încredințați de neutralitatea Prusiei, au fugit în liniile prusiene pentru a se preda. Se știe cum a fost înșelată această încredere a lor de către prusieni, ale căror sentinele au împușcat o parte dintre fugari, iar pe cei rămași în viață i-au predat guvernului de la Versailles.

În tot timpul războiului civil, d-l Washburne n-a încetat nici un moment să asigure Comuna — prin intermediul secretarului său — de caldă lui simpatie, pe care numai situația sa de diplomat îl împiedică să și-o manifeste în văzul tuturor, și să declare că condamnă cu toată tăria atitudinea guvernului de la Versailles”.

Această a doua declarație a fost făcută de un membru al Comunei din Paris * care, ca și d-l Reid, este gata ca, la nevoie, s-o întărească printr-un affidavit.

Pentru a aprecia cum se cuvine comportarea d-lui Washburne, este necesar ca declarația făcută de d-l Robert Reid și cea făcută de un membru al Comunei să fie privite ca un tot întreg, care e merit să lămurească două aspecte ale uneia și aceleiași chestiuni. D-l Washburne îi spune d-lui Reid că comunarii sînt niște „rebeli” care-și merită soarta, dar tot el îi declară Comunei că nutrește simpatii pentru cauza ei și că n-are decît dispreț pentru guvernul de la Versailles. În aceeași zi de 24 mai, cînd, în prezența d-lui dr. Hossart și a numeroși americani, îl informează pe d-l Reid că nu numai comunarii, dar și cei ce simpatizează cu ei sînt irevocabil sortiți morții, el informează Comuna, prin secretarul său, că nu numai membrii ei, dar și toți luptătorii din armata ei vor fi lăsați în viață.

Vă rugăm, dragi cetățeni, să comunicați aceste fapte clasei muncitoare din Statele Unite și să-i cereți să hotărască dacă d-l Washburne este demn să reprezinte republica americană.

Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor :

M. J. Boon, Fred. Bradnick, G. H. BATTERY, Caihill, William Hales, Kolb, F. Lessner, George Milner, Thos. Mottershead, Chas. Murray, P. Mac Donnel, Pfänder, John Roach, Rühl, Sadler, Cowell Stepney, Alfred Taylor, W. Townshend

Secretari corespondenți :

*Eugène Dupont pentru Franța ;
Karl Marx pentru Germania și Olanda ;
F. Engels pentru Belgia și Spania ;
H. Jung pentru Elveția ;*

---

* — A. Serailier. — Nota red.

P. Giovacchini pentru Italia ;
Zévy Maurice pentru Ungaria ;
Antoni Zabicki pentru Polonia ;
James Cohen pentru Danemarca ;
J. G. Eccarius pentru Statele Unite
Hermann Jung, președinte
John Weston, casier
George Harris, secretar financiar
John Hales, secretar general

256, High Holborn, London,
Western Central, 11 iulie 1871

Scris de Karl Marx

Publicat sub formă de foaie volantă
în jurul datei de 13 iulie 1871,
precum și într-o serie de organe
de presă ale Internaționalei
în iulie—septembrie 1871

Se tipărește după textul
foii volante

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Către redactorul ziarului „Morning Advertiser”²⁷⁶

Stimate domn,

Într-unul din articolele dv. de fond din numărul de azi citați o serie de expresii, ca, de pildă, „Londra, Liverpool și Manchester s-au răscolat împotriva odiosului capital” etc., a căror paternitate aveți amabilitatea să mi-o atribuiți mie.

Permiteți-mi să declar că toate citatele care stau la baza articolului dv. sînt — de la început și pînă la sfîrșit — simple denaturări. Ați fost, probabil, indus în eroare de unele din născocirile pe care poliția pariziană și-a luat obiceiul să le publice, aproape zilnic, sub numele meu, pentru a-și procura materiale probatorii împotriva membrilor Internaționalei care se află deținuți la Versailles.

Rămîn, stimate domn, etc.

Karl Marx

1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, N. W.
11 iulie 1871

Publicat în „The Morning
Advertiser” din 13 iulie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Către redactorul ziarului „The Standard”

Stimate domn,

În numărul de azi dimineață al ziarului „The Standard”, corespondentul dv. din Paris comunică textul unei scrisori apărute în „Gazette de France”²⁷⁷, datată Berlin, 28 aprilie 1871, care, după cum pretinde dînsul, a fost semnată de mine. Îmi permit să declar că această scrisoare este, de la început și pînă la sfîrșit, o plastografie, ca și toate celelalte scrisori atribuite mie care au fost publicate de curînd în „Paris Journal” și în alte publicații ale poliției franceze. Dacă „Gazette de France” susține că a reprodus această scrisoare după niște ziare germane, ea spune și de data asta un neadevăr. Un ziar german n-ar fi prezentat niciodată o asemenea născocire ca fiind provenită din Berlin.

Primiți, stimate domn,

asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

Londra, 13 iulie

Publicat în „The Standard”
din 17 iulie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Atacul lui Mazzini împotriva Internaționalei ²⁷⁸]

În apelul său „Către muncitorii italieni”, Mazzini spune :

„Această Asociație, care a fost fondată cu câțiva ani în urmă la Londra și cu care eu am refuzat de la bun început să colaborez... O clică de indivizi care își arogă dreptul de a conduce nemijlocit o mulțime imensă de oameni, la care totul este diferit : patria, aspirațiile, poziția politică, interesele economice și mijloacele de acțiune, va sfârși prin a nu mai activa de loc sau prin a recurge la procedee tiranice. Iată de ce n-am mai vrut să am de-a face cu ei și de ce, curind după aceea, secția muncitorilor italieni a procedat și ea la fel ș.a.m.d.”

Să trecem acum la fapte. După adunarea de la 28 septembrie 1864, în care a fost întemeiată Asociația Internațională a Muncitorilor, la prima întrunire a Consiliului provizoriu ales de această adunare, maiorul L. Wolff a prezentat un manifest și un proiect de statut, care erau întocmite, amîndouă, chiar de Mazzini. În acest proiect nu numai că nu s-au ridicat obiecții împotriva „conducerii nemijlocite a unei mulțimi imense de oameni” etc., nu numai că nu s-a spus că această „clică de indivizi... va sfârși prin a nu mai activa de loc sau prin a recurge la procedee tiranice”, dar, dimpotrivă, statutul era întocmit în spiritul unei conspirații centralizate, care conferea organului central o putere *tiranică*. Manifestul era redactat în stilul obișnuit al lui Mazzini : democrație burgheză, care oferă muncitorilor *drepturi politice* cu scopul de a menține *privilegiile sociale* ale claselor de mijloc și ale celor de sus.

Acest manifest și proiectul de statut au fost, firește, respinse. Italienii au continuat însă să rămînă membri ai Asociației pînă în momentul cînd niște burghezi francezi, care voiau să se folosească de Internațională în scopurile lor, au ridicat din nou unele probleme. După ce încercările acestora au dat greș, Wolff mai înții, iar după el și ceilalți,

s-au retras din Asociație ²⁷⁹. Și în felul acesta Internaționala a terminat cu Mazzini. La câțiva timp după aceea, răspunzând la un articol al lui Vésinier apărut într-un ziar din Liège, Consiliul central provizoriu a declarat că Mazzini n-a fost niciodată membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor și că proiectele de manifest și de statut prezentate de el au fost respinse ²⁸⁰. Mazzini a atacat cu înverșunare Comuna din Paris, între altele și în presa engleză. Și el s-a comportat astfel ori de câte ori s-au răscolat proletarii; așa a procedat și după insurecția din iunie 1848, când i-a defăimat într-un mod atît de revoltător pe proletarii răscolaiți, încît pînă și Louis Blanc, care pe vremea aceea declarase în repetate rînduri că insurecția din iunie a fost opera unor agenți bonapartiști, a luat poziție, în presă, împotriva lui!

Mazzini vorbește de Marx ca de un „om cu o *intelligență destructivă, cu o fire autoritară*” etc., probabil pentru că Marx s-a priceput foarte bine să deçoace intrigile urzite de Mazzini împotriva Internaționalei și să ia atitudine, cu *firea sa autoritară*, împotriva setei de putere, atît de prost camuflată, a bătrînului conspirator, reușind astfel să-l facă pentru totdeauna inofensiv pentru Asociație. De aceea Internaționala trebuie să fie foarte bucuroasă că numără printre membrii săi un asemenea om a cărui „*intelligență*” și „*fire*” sînt atît de „*destructive*” și de „*autoritare*”, încît el a știut să asigure existența Internaționalei timp de șapte ani și a făcut mai mult decît oricare altul pentru ca ea să capete renumele de care se bucură astăzi.

În ce privește sciziunea din Asociație, care, după spusese lui Mazzini, a și început să se producă în Anglia, în realitate este vorba de faptul că doi membri englezi ai Consiliului * — care căutau să intre în grațiile burgheziei — au găsit că „Adresa noastră cu privire la războiul civil” este prea violentă și s-au retras din Asociație. În locul lor, alți patru englezi ** și un irlandez *** au devenit membri ai Consiliului General, care în felul acesta a devenit și mai puternic.

În loc să se afle într-o stare de destrămare, Internaționala este acum recunoscută pentru prima oară în mod deschis de către întreaga presă engleză drept o mare forță europeană; și niciodată pînă acum o mică broșură publicată la

* — Odger și Lucraft. — *Nota red.*

** — Taylor, Roach, Mills, Lochner. — *Nota red.*

*** — Mac Donnel. — *Nota red.*

Londra n-a produs o impresie atît de puternică ca „Adresa Consiliului General cu privire la războiul civil din Franța”, a cărei a treia ediție va vedea curînd lumina tiparului.

Este necesar ca muncitorii italieni să știe că marele agitator și conspirator Mazzini n-are pentru ei decît un singur sfat, și anume : *Instruiți-vă, învățați cît puteți mai bine* (ca și cum acest lucru ar fi posibil fără să dispui de mijloacele necesare !)..., *străduiți-vă să îniiințați cît mai multe cooperative de consum* (nici măcar de producție !) — și aveți încredere în viitor!!!

Scris de F. Engels la 28 iulie 1871

Publicat în
„Il Libero Pensiero” nr. 9
din 31 august 1871, în
„Gazzettino Rosa” nr. 255
din 13 septembrie 1871
și într-o serie de alte publicații
italiene

Se tipărește după textul
apărut în revista
„Il Libero Pensiero”

Tradus din limba italiană

Karl Marx

[Scrisoare de însoțire adresată redacției
ziarului „Times”²⁸¹]

Către redactorul ziarului „Times”

7 august 1871

1, Maitland Park Road, Haverstock Hill,
London, Nord-West

Stimate domn,

Dat fiind că nota din „Journal Officiel”, care ridică obiecții împotriva celor afirmate în articolul din „Times” în legătură cu amânarea procesului de la Versailles, este viu comentată în presa de pe continent, s-ar putea ca alăturata informație să prezinte interes pentru cititorii dv. * Scrisoarea citată aici aparține unui avocat care a preluat apărarea unora dintre persoanele arestate.

Primiți, stimate domn,

asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în limba rusă în Operele lui
K. Marx și F. Engels, ed. I, vol. XIII,
p. II, 1940

Se tipărește după ciorna
manuscrisului

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 416—417. — *Nota red.*

Friedrich Engels

Către redactorul ziarului „Times”

Stimate domn,

Observațiile ziarului „Times” în legătură cu repetatele amînări ale procesului întentat comunarzilor prizonieri de la Versailles au nimerit, fără îndoială, drept la țintă și au exprimat sentimentele publicului francez. Nota fulminantă publicată de „Journal Officiel” ca răspuns la aceste observații nu face decît să confirme încă o dată cele spuse de noi. În urma articolului apărut în „Times”, ziarele pariziene au primit numeroase note de protest, care în împrejurările existente nu au, firește, nici o șansă să fie publicate. Am în fața mea scrisoarea unui francez, a cărui poziție oficială îi dă posibilitatea să fie la curent cu ce se petrece și a cărui mărturie cu privire la motivele acestei inexplicabile amînări a procesului ar putea să prezinte o oarecare valoare. Iată cîteva extrase din această scrisoare :

„Pînă în prezent nimeni nu știe cînd vor începe ședințele celei de-a treia Curți marțiale. Cauza acestei amînări pare să fie înlocuirea căpitanului Grimal, *Commissaire de la République* (acuzator public), printr-o altă persoană, mai de încredere ; în ultimul moment, după o cercetare mai atentă a actului de acuzare întocmit de el și căruia urma să i se dea citire în instanță, s-a ajuns la concluzia că s-ar putea ca Grimal să fie în oarecare măsură republican, că el a servit sub comanda lui Faidherbe etc. în Armata de nord ș.a.m.d. Pe neașteptate, în biroul său s-a înființat un alt ofițer, care i-a prezentat împuternicirea sa și i-a spus : sînt succesorul dumneavoastră. Bietul căpitan a fost atît de surprins, încît mai că nu și-a ieșit din minți...

D-l Thiers are pretenția să facă totul singur. Această manie a lui merge atît de departe, încît el nu numai că, încălcînd regulile stabilite, a convocat în cabinetul său pe toți juges d'instruction*, dar vrea cu tot

* — judecătorii de instrucție. — Nota trad.

dinadinsul să fixeze o anumită componență a publicului care va fi admis în sala de ședințe. El însuși distribuie, prin d-l Barthélemy de St. Hilaire, biletele de intrare...

Între timp, la Satory deținuții mor ca muștele, căci moartea nemi-loasă acționează mai repede decât justiția acestui mic om de stat... În închisoarea celulară de la Versailles se află un flăcău chipeș care nu vorbește o boabă franțuzește. Se crede că e irlandez. Cum de a ajuns el în această incurcătură e încă un mister... Printre deținuți se află și o persoană foarte onorabilă, al cărei nume este... Au trecut două luni de când zace în celulă fără să fi fost interogată. Ce mirșăvie !”

Cu distinsă considerație,
Justiția

Londra, 7 august 1871

Scris de F. Engels

Publicat pentru prima
oară în limba rusă în
Operele lui K. Marx și F. Engels,
ed. I, vol. XIII, p. II, 1940

Se tipărește după clona
manuscrisului

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Către redactorul ziarului „L'International”²⁸²

Stimate domn,

Într-un articol intitulat „Societatea «Internaționala»”,
dv. spuneți :

„În orbirea lor, muncitorii oferă, din mizeriile lor economii, membrilor Consiliului tot confortul care le permite să ducă, la Londra, o viață plăcută”.

Țin să vă atrag atenția că, cu excepția secretarului general, care primește o remunerație de 10 șilingi pe săptămână, toți membrii Consiliului își îndeplinesc și și-au îndeplinit întotdeauna *in mod gratuit* îndatoririle lor.

Cer ca aceste rânduri să fie inserate în numărul viitor al ziarului dv.

În caz că ziarul dv. va continua și pe viitor să răspîndească asemenea calomnii, va fi urmărit pe cale judiciară.

Am onoarea să vă salut,

Karl Marx

Londra, 17 august 1871

Publicat în
„Der Volksstaat” nr. 68
din 23 august 1871

Se tipărește după ciorna
manuscrisului, confruntată
cu textul apărut în ziar

Tradus din limba franceză

Karl Marx

[Către redactorul revistei „Public Opinion”²⁸³]

Într-o chestiune personală

Stimate domn,

Vă rog să inserați alăturatul răspuns* în numărul viitor al revistei dv. și totodată insist să publicați o *dezmințire amănunțită și completă* în același loc al revistei dv. în care ați publicat calomnia.

Mi-ar părea foarte rău dacă, în caz contrar, aș fi nevoit să acționez împotriva revistei dv. pe cale judiciară.

Primiți asigurarea distinsei mele considerații,

K. M.

Scris la 19 august 1871

Publicat pentru prima oară
în limba rusă, în Operele lui
K. Marx și F. Engels, ed. I, vol.
XXIV, 1931

Se tipărește după ciorna
manuscrisului

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 420—421. — *Nota red.*

Karl Marx

[Către redactorul revistei „Public Opinion”]

Stimate domn,

În numărul de azi al revistei dv. reproduceți, după „National-Zeitung” ²⁴⁴ — acest notoriu organ de presă al d-lui Bismarck —, un pamflet extrem de infamant, îndreptat împotriva Asociației Internaționale a Muncitorilor, în care se află următorul pasaj :

„«Capitalul» — afirmă Karl Marx — «face negoț cu forțele și cu viața muncitorului» ; dar acest nou Mesia n-a făcut nici el măcar un pas înainte ; el ia de la muncitor banii pe care acesta îi primește de la capitalist pentru munca prestată și în schimbul lor îi dă, cu multă generozitate, o poliță asupra unui stat care va exista, poate, abia peste o mie de ani. Ce fapte edificatoare se povestesc despre venalitatea ordinară a agitatorilor socialiști, ce abuzuri rușinoase săvârșesc ei cu banii ce li se încredințează și ce acuzații își aruncă unii altora în obraz, toate acestea le-am aflat cu prisosință din dezbaterile congreselor și din organele de presă ale partidului. Avem de-a face aici cu un monstruos vulcan de murdărie, din ale cărui erupții nu putea să iasă ceva mai bun decât Comuna din Paris”.

Pentru a răspunde scribilor venali de la „National-Zeitung”, consider că e suficient să declar că n-am cerut nici odată și n-am primit nici un ban de la clasa muncitoare din Anglia sau din orice altă țară.

Cu excepția secretarului general, care primește un salariu săptămânal de 10 șilingi, toți membrii Consiliului General al Internaționalei își îndeplinesc atribuțiile lor *in mod gratuit*. Dărilor de seamă financiare ale Consiliului General,

care au fost prezentate în fiecare an Congresului general al Asociației, au fost aprobate întotdeauna în unanimitate, fără să provoace vreun fel de discuții.

Primiți, stimate domn,

asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

Haverstock Hill, 19 august 1871

Publicat în
„Public Opinion” nr. 518
din 26 august 1871

Se tipărește după textul
apărut în revistă, confruntat
cu ciorna manuscrisului

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Către redactorul ziarului „Le Gaulois” ²⁸⁵

Brighton, 24 august 1871

Stimate domn,

Dat fiind că ați publicat extrase din darea de seamă asupra unei convorbiri pe care am avut-o cu un corespondent al ziarului „New York Herald”, nădăjduiesc că veți publica și declarația de mai jos, pe care am trimis-o acestui ziar. Vă trimit alăturat această declarație în forma ei originală, adică în limba engleză*.

Primiți, vă rog, asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

Către redactorul ziarului „New York Herald”

Londra, 17 august 1871

Stimate domn,

În ziarul „Herald” din 3 august am dat peste o dare de seamă asupra unei convorbiri pe care am avut-o cu unul dintre corespondenții ziarului dv. Îmi permit să declar că trebuie să-mi declin orice răspundere pentru declarațiile ce-mi sînt atribuite în această dare de seamă, fie că ele se referă la persoane care au vreo legătură cu recentele evenimente din Franța, fie că se referă la chestiuni de ordin politic și economic. Din afirmațiile ce mi se atribuie, o parte le-am făcut, dar altfel, iar o parte nu le-am făcut de loc.

Cu deosebită considerație,

Karl Marx

Publicat în
„Le Gaulois” nr. 1145
din 27 august 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limbile fran-
ceza și engleză

---

* „Le Gaulois” a publicat această declarație în limba engleză. —
Nota red.

Karl Marx

[Scrisoare adresată lui Charles Dana,
redactorul ziarului „The Sun”²⁵⁰]

Brighton, 25 august 1871

Stimate domn,

Înainte de toate trebuie să vă cer iertare pentru îndelunga mea tăcere. Aș fi răspuns de mult la scrisoarea dv. dacă n-aș fi fost atît de împovărat cu munca, încît mi-am zdruncinat sănătatea și medicul meu a considerat necesar să mă exileze pentru cîteva luni în această stațiune balneară maritimă și să-mi interzică în mod categoric să mă ocup cu ceva.

Cînd am să mă înapoiez la Londra, am să caut să vă îndeplinesc dorința și, de îndată ce s-o ivi o ocazie favorabilă, am să vă pregătesc repede ceva pentru tipar.

Am trimis celor de la „New York Herald” o declarație prin care îmi declin orice răspundere pentru aberațiile și grosolanele neadevăruri pe care mi le atribuie corespondentul acestui ziar*. Nu știu dacă „Herald” a publicat aceasta declarație.

Numărul comunarșilor emigranți care sosesc la Londra crește neconținut, în timp ce mijloacele noastre de a le veni în ajutor scad pe zi ce trece, astfel că mulți dintre ei se află într-o situație de-a dreptul jalnică. Pentru ajutorarea lor, avem de gînd să facem apel la americani.

Ca să vă faceți o idee despre situația care domnește în Franța sub République Thiers**, am să vă povestesc ce li s-a întîmplat fiicelor mele.

Cea de-a doua fiică a mea, Laura, este căsătorită cu d-l Lafargue, medic. Cu cîteva zile înainte de începutul primului asediu al Parisului, ei au părăsit orașul și au plecat la Bordeaux, unde locuia tatăl lui Lafargue. El era grav bolnav și voia să-și vadă fiul, care l-a îngrijit și a vegheat la căpă-

* Vezi volumul de față, pag. 422. — *Nota red.*

** — Republica lui Thiers. — *Nota trad.*

tiiul lui pînă cînd s-a stins din viață. Lafargue și fiica mea au rămas apoi la Bordeaux, unde el are o casă. În timpul Comunei, Lafargue a îndeplinit funcția de secretar al secției din Bordeaux a Internaționalei și, în calitate de delegat al ei, a fost trimis la Paris, unde a stat șase zile pentru a se informa asupra situației. În tot acest timp el n-a fost de loc deranjat de către poliția din Bordeaux. Cam pe la mijlocul lunii mai, cele două fiice necăsătorite ale mele au plecat la Bordeaux și de acolo, împreună cu familia Lafargue, s-au dus la Bagnères-de-Luchon, în Pirinei, nu departe de granița spaniolă. Acolo fiica mea mai mare, care suferise de o gravă pleurezie, urma o cură de ape minerale și un tratament medical regulat. Lafargue și soția sa trebuiau să-și îngrijească un copil bolnav pe moarte, iar fiica mea cea mai mică, în măsura în care necazurile familiale îi îngăduiau, se desfăta admirînd minunatele împrejurimi ale localității Luchon. Luchon este o stațiune balneară frecventată de bolnavi și de beau monde *, și, ca atare, este locul cel mai puțin potrivit pentru intrigi politice. Fiica mea, d-na Lafargue, a mai avut și nenorocirea să-și piardă copilul, și la scurt timp după înmormîntarea acestuia, în a doua săptămîină a lunii august, cine credeți că și-a făcut apariția la locuința lor? Faimosul Kératry, bine cunoscut prin mîrșăviile săvîrșite în timpul războiului din Mexic, ca și prin rolul echivoc pe care l-a avut în timpul războiului franco-prusian, mai întii ca prefect de poliție la Paris și ulterior ca soît-disant ** general în Bretagne, este acum prefect al departamentului Haute-Garonne; o dată cu el a sosit și d-l Delpech, procurorul general din Toulouse. Această onorabilă pereche era însoțită de jandarmi.

Lafargue fusese prevenit cu o seară înainte și trecuse numaidecît granița spaniolă; el își procurase, încă de la Bordeaux, un pașaport spaniol.

Părinții săi erau francezi, dar el s-a născut în Cuba, și de aceea este considerat spaniol. La locuința fiicelor mele a fost efectuată o percheziție domiciliară, iar ele au fost supuse unui sever interogatoriu încrucișat de către acești doi înalți reprezentanți ai lui République Thiers. Ele au fost acuzate că poartă corespondență cu conținut instigator. Această corespondență consta pur și simplu din scrisori adresate mamei lor — al căror conținut, desigur, nu era măgulitor pentru guvernul francez — și din cîteva exemplare ale unor ziare

* — lumea bună. — *Nota trad.*

** — așa-zis. — *Nota trad.*

engleze ! Timp de aproape o săptămână, casa lor s-a aflat sub supravegherea jandarmilor. Ele au trebuit să facă promisiunea ca, de îndată ce-și vor termina pregătirile necesare pentru plecare, vor părăsi Franța, unde prezența lor era considerată prea periculoasă ; în același timp au constatat că se află în situația unor persoane puse sub haute surveillance *. Kératry și Delpech se legănaseră în speranța că fiicele mele vor fi găsite fără pașapoarte, dar, din fericire, ele aveau pașapoarte engleze în regulă. Altfel, ar fi fost supuse unui tratament tot atât de josnic ca și cel aplicat surorii lui Deslescluze și altor femei franceze, la fel de nevinovate ca și ele. Ele nu s-au înapoiat încă și așteaptă, probabil, vești de la Lafargue.

Între timp, ziarele pariziene s-au apucat să răspindească cele mai gogonate minciuni : „Le Gaulois“, de pildă, a prezentat pe cele trei fiice ale mele drept trei frați de-ai mei — deși n-am nici un frate — și a afirmat că ei sînt niște foarte cunoscuți și periculoși agenți-propagandiști ai Internaționalei. În momentul cînd „La France“, unul din ziarele pariziene ale lui Thiers, prezenta într-o formă extrem de infrumusețată cele întîmplate la Luchon și afirma că d-l Lafargue se poate întoarce în Franța, fără nici o grijă și fără nici un pericol pentru el, guvernul francez făcea demersuri pe lângă guvernul spaniol să-l aresteze pe Lafargue ca *membru al Comunei din Paris* (!), calitate pe care el n-a avut-o niciodată și, ca locuitor al orașului Bordeaux, nici nu putea s-o aibă. Și, într-adevăr, Lafargue a fost arestat și expedit sub escortă de jandarmi mai întii la Barbastro, unde a trebuit să-și petreacă noaptea în închisoarea din acest oraș, iar de aici a fost dus la Huesca, de unde, pe baza ordinului telegrafic primit din partea ministrului de interne spaniol, guvernatorul a trebuit să-l trimită la Madrid. Potrivit unei știri apărute în „Daily News“ din 23 august, el a fost, în sfîrșit, eliberat.

Toate cele întîmplate la Luchon și felul cum au fost prezentate în ziare ** n-au fost altceva decît o jalnică încercare a d-lui Thiers & Co. de a se răzbuna pe mine ca autor al „Adresei Consiliului General al Internaționalei cu privire la războiul civil“. Dar între răzbunarea lor și fiicele mele se

* — supravegherea poliției. — *Nota trad.*

** În fragmentul de manuscris — păstrat pînă azi — al acestei scrisori, în locul cuvintelor : „și felul cum au fost prezentate în ziare“, figurează : „și în Spania“. — *Nota red.*

afla pașaportul englez, iar d-l Thiers e tot atît de laș în relațiile sale cu puterile străine, pe cît e de lipsit de scrupule față de compatrioții săi neînarmați.

Cît despre Cluseret, nu cred să fi fost un trădător, dar este cert că s-a apucat de o treabă pentru care-i lipsea curajul, și prin asta a adus mari prejudicii Comunei. Unde se află în momentul de față — nu știu. Și acum, la revedere!

Al d-tale vechi prieten,
Karl Marx

Publicat în „The Sun”
din 9 septembrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Către redactorul ziarului „La Vérité” 287

International Working Men's Association
256, High Holborn, London,
Western Central, 30 august 1871

Domnule redactor,

Citind, în numărul de azi al ziarului „Daily News”, că d-l Renaut atribuie *Internaționalei* lansarea unui manifest prin care țărani francezi sînt îndemnați să dea foc tuturor conacelor etc., d-l John Hales, secretarul general al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, a trimis imediat d-lui L. Bigot, apărătorul lui Assi, următoarea telegramă :

„Afirmația că Internaționala ar fi îndemnat la incendieri este un fals. Sîntem gata să declarăm acest lucru sub prestare de jurămînt în fața unui judecător englez”.

În legătură cu aceasta mă grăbesc să avertizez publicul francez, prin intermediul onorabilului dv. ziar, că *manifestele tipărite la Paris în numele Internaționalei, de la intrarea trupelor guvernului francez în Paris și pînă azi, sînt toate, fără nici o excepție, niște falsuri.*

Vă fac această declarație pe cuvîntul meu de onoare, dar totodată sînt gata să fac o declarație corespunzătoare sub prestare de jurămînt („the affidavit”) în fața unui judecător englez.

Am motive să cred că aceste infame născociri nu emană chiar de-a dreptul de la poliție, ci de la un oarecare domn B., un individ care întreține legături cu unul din acele ziare pa-

riziene pe care „Standard” (ziar al torylor), într-unul din ultimele sale numere, le califică drept „organe du demi-monde” *.

Primiți, stimate domn,

asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

Publicat în „Le Soir” nr. 862
din 3 septembrie 1871
și în alte ziare burgheze,
precum și în „L’Internationale”
nr. 139 din 10 septembrie 1871
și „Der Volksstaat” nr. 74 din
13 septembrie 1871

Se tipărește după textul apărut
în ziarul „Le Soir”
confruntat cu manuscrisul

Tradus din limba franceză

---

* — „organe ale presei bulevardiere”. — *Nota trad*

Karl Marx

Către redactorul ziarului „Evening Standard”

Stimate domn,

În numărul din 2 septembrie al ziarului dv., corespondentul dv. din Berlin publică „traducerea unui interesant articol despre Internațională apărut în «Kölnische Zeitung»”. În acest articol mi se aduce acuzația că aș trăi pe cheltuiala clasei muncitoare. Pînă la 30 august — dată pe care o poartă scrisoarea corespondentului dv. — în „Kölnische Zeitung” n-a apărut un asemenea articol, ceea ce înseamnă că dînsul nu putea să prezinte o traducere din acest ziar. În schimb, articolul despre care este vorba a apărut acum mai bine de două săptămîni în „National-Zeitung” de la Berlin, iar o traducere a lui în limba engleză, care corespunde textual cu aceea a corespondentului dv., a fost publicată, încă de la 19 august, în revista londoneză „Public Opinion”. Numărul următor al acestei reviste însă conține răspunsul meu la această calomnie *, și prin prezenta vă invit ca în numărul viitor al ziarului dv., să inserați această dezmințire, al cărei text vi-l prezint alăturat, în copie. Guvernul prusian are motivele sale pentru care se străduiește, prin toate mijloacele ce-i stau la dispoziție, să răspîndească asemenea calomnii infame prin intermediul presei engleze. Aceste articole nu sînt decît vestitorii viitoarelor măsuri de prigonire ale guvernului împotriva Internaționalei.

Primiți, stimate domn,

asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

Haverstock Hill, 4 septembrie 1871

Publicat în „The Evening
Standard”
din 6 septembrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 420—421. — Nota red.

Karl Marx și Friedrich Engels

[Propuneri făcute Consiliului General
în vederea pregătirii Conferinței de la Londra ²⁸³]

Intocmirea dării de seamă financiară.

1) Găsirea unei săli în care să se țină ședințele conferinței.

2) Găsirea unui hotel în care să poată locui participanții la conferință; de propus același hotel ca data trecută: Leicester Square.

3) Instituirea unei comisii care să rezolve aceste două chestiuni.

4) Întregul Consiliu va asista la ședințele conferinței cu drept de participare la discuții, dar numai un anumit număr de membri ai Consiliului vor participa ca delegați cu drept de vot deliberativ. Numărul acestor membri urmează să fie stabilit de Consiliu când se va cunoaște numărul delegaților care vor participa la conferință.

5) Francezii care își au actualmente domiciliul la Londra și care sînt membri recunoscuți ai Internaționalei vor avea grijă ca Franța să fie reprezentată la conferință prin trei delegați.

6) În cazul cînd membrii dintr-o țară oarecare ai Internaționalei nu vor fi reprezentați la conferință, va fi desemnat ca reprezentant al lor secretarul-corespondent pentru țara respectivă.

Prezentat de Marx la ședința
din 5 septembrie 1871
a Consiliului General

Se tipărește după manu-
scrisul lui F. Engels

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

[Proiecte preliminare de rezoluții
pentru Conferința de la Londra ²⁸⁹]

*Propuneri ce urmează a fi supuse
conferinței de către Consiliul General*

1) 1. După încheierea conferinței, nici o secție nu va fi recunoscută de Consiliul General sau de consiliile centrale din diferitele țări ca făcând parte din Asociație atita timp cit nu va fi achitat Consiliului General cotizațiile pe anul în curs, și anume 1 penny de fiecare membru.

2) 2. α) În ceea ce privește țările în care, din cauza pie-dicilor puse de guvern, organizarea reglementară a Internaționalei ar fi în prezent imposibilă, delegații din aceste țări sînt invitați să propună planuri de organizare corespun-zătoare cu condițiile specifice din țara respectivă; β) Asociația poate fi reorganizată sub alte denumiri; γ) Societățile secrete, de orice fel, sînt însă categoric interzise.

3) 3. Consiliul General va trebui să prezinte conferin-ței o dare de seamă asupra felului cum a condus treburile Internaționalei în perioada care s-a scurs de la ultimul congres.

5) 5. Consiliul General va propune conferinței să dez-bată chestiunea oportunității publicării unui răspuns către guvernele diferitelor țări care au prigonit și mai prigonesc și azi Internaționala; conferința trebuie să desemneze o co-misie care, după terminarea lucrărilor ei, să fie însărcinată cu redactarea acestui răspuns.

4) 4. *Trebuie pusă în aplicare rezoluția Congresului de la Basel*: Să se dea instrucțiuni consiliilor centrale din dife-ritele țări ca de acum încolo, pentru a se evita orice confuzie, să adopte denumirea de *consilii federale*, specificînd tot-odată și numele țărilor pe care le reprezintă; secțiile locale

și comitetele lor trebuie să se numească secții sau comitete ale localităților respective ²⁹⁰.

6) 6. *

3) 7. Toți delegații care sînt desemnați de Consiliul General să îndeplinească anumite misiuni speciale au dreptul să participe și să ia cuvîntul la toate ședințele consiliilor federale și ale comitetelor și secțiilor locale, fără a avea însă și drept de vot deliberativ.

8. Să fie însărcinat Consiliul General să publice o nouă ediție a Statutului, care să cuprindă în ea și acele rezoluții ale congreselor care se referă la Statut; dat fiind că în Franța a circulat pînă acum o traducere franceză ciuntită a Statutului, care a fost tradusă și în limbile spaniolă și italiană, Consiliul General trebuie să se îngrijească de întocmirea unei traduceri franceze autentice, pe care s-o trimită și în Spania, și în Italia, precum și în Olanda. Să se publice și o ediție germană. *Textele să fie tipărite concomitent în trei limbi.*

Scris de K. Marx și F. Engels
în jurul datei de 9 septembrie 1871

Se tipărește după manuscrisul lui F. Engels

Tradus din limba engleză

---

* La punctul 6 figura următorul text, care în manuscris a fost șters : „Consiliile federale din țările în care există o organizare reglementară a Internaționalei trebuie să trimită periodic dări de seamă asupra sumelor pe care le încasează, sub formă de cotizații, din diferite localități sau districte”.

**Conferința de la Londra
a Asociației Internaționale
a Muncitorilor**

17—23 septembrie 1871 ²⁹¹

Karl Marx

[Cu privire la activitatea desfășurată de
Alianța democrației socialiste²⁹²]

[Rezumat al cuvântării rostite
la 18 septembrie 1871, la ședința unei comisii a conferinței]

Marx: Disputa a început din momentul constituirii, la Geneva, a Alianței democrației socialiste, care a fost fondată de Bakunin și de alții. Marx dă citire celor două comunicări trimise Alianței de către Consiliul General în 1868 și în martie 1869²⁹³; în cea de-a doua din aceste comunicări sînt formulate drept condiții pentru primirea ei în Internațională dizolvarea Alianței și comunicarea datelor cu privire la numărul secțiilor ei și la efectivul lor. Aceste condiții n-au fost niciodată îndeplinite; Alianța nu s-a dizolvat de fapt niciodată, ci și-a păstrat întotdeauna felul ei specific de organizare. „L'Égalité”, organul secțiilor de la Geneva, în numărul său din 11 decembrie 1869, a reproșat Consiliului General că nu și-a făcut datoria, întrucît n-a răspuns la articolele publicate de el; la care Consiliul General i-a replicat că nu era de datoria lui să se angajeze într-o polemică de presă, dar că este gata să răspundă la întrebările și plingerile Consiliului federal romand. Conținutul acestei circulare a fost comunicat tuturor secțiilor²⁹⁴; ele, toate, au aprobat atitudinea Consiliului General. Consiliul elvețian a dezavuat ziarul „L'Égalité” și a rupt relațiile cu redacția lui. Componenta redacției a fost schimbată, și de atunci organul adeptilor Alianței a fost „Le Progrès”, iar mai tirziu „La Solidarité”²⁹⁵. A urmat apoi Congresul de la Locle, la care cele două părți, Federația romandă și Federația jurașiană (Alianța), au ajuns la o sciziune fățișă²⁹⁶. Consiliul General a lăsat lucrurile așa cum erau, interzicînd numai noului Consiliu să se afirme drept Consiliu romand alături de cel existent. Guillaume, care — contrar prevederilor Sta-

tutului nostru — propovăduia abținerea de la orice activitate politică, îndată după izbucnirea războiului a publicat un apel²⁹⁷ în care cerea, în numele Internaționalei, formarea unei armate care să vină în ajutorul Franței, ceea ce contravine în și mai mare măsură Statutului nostru.

După însemnările făcute de F. Engels

Publicat pentru prima oară
în limba rusă în volumul
„Conferința de la Londra
a Internaționalei I”, 1936

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba franceză

Friedrich Engels

[Despre activitatea politică a clasei muncitoare²⁹⁸]

[Planul cuvîntării rostite la şedinţa
din 21 septembrie 1871 a conferinţei]

1) Lorenzo : problema de principiu — rezolvată.

2) Abţinerea de la politică este imposibilă. Politica prin intermediul presei este şi ea tot politică ; toate ziarele partizanilor abţinerii atacă guvernul. Problema este numai *cum* şi în ce măsură să te amesteci în politică. Aceasta este în funcţie de împrejurări şi nu poate fi stabilit dinainte.

2) Abţinerea este un nonsens ; se preconizează abţinerea pentru că pot fi aleşi oameni netrebnici ; deci, să nu plăteşti cotizaţia pentru că casierul poate să dispară. Deci, să nu editezi ziare pentru că redactorul se poate dovedi venal ca şi deputatul.

3) Libertatea politică — în special libertatea de asociere, de întrunire şi a presei sînt mijloacele noastre de agitaţie. Ne este oare indiferent dacă acestea ne sînt răpite sau nu ? Şi nu trebuie oare să ne împotrivim cînd se atentează la aceste mijloace ?

4) Se propovăduieşte abţinerea deoarece participarea echivalează cu recunoaşterea ordinii existente. Ceea ce există — există şi se fice pas mal * dacă noi recunoaştem sau nu starea de lucruri existentă. Dar, dacă folosim mijloacele pe care ni le oferă ordinea existentă pentru a lupta împotriva ei, înseamnă oare aceasta recunoaştere ? **

* — puţin îi pasă. — *Nota trad.*

** Punctele 2, 3 şi 4, cuprinse în paranteză în manuscrisul lui Engels, au fost scrise pe partea dreaptă a planului cuvîntării sale, ca o completare la text. — *Nota red.*

3) Abținerea este imposibilă. Partidul muncitoresc, ca partid politic, *există* și vrea să activeze pe tărîm politic; a propovădui abținerea de la această activitate înseamnă să distrugi Internaționala. Simpla luare în considerație a stării de fapt, a opresiunii politice în scopuri sociale îi *silește* pe muncitori să se ocupe de politică. Propovăduitorii abținerii îi împing pe muncitori în brațele politicianilor burghezi. După Comună, care a pus la ordinea zilei activitatea politică a muncitorilor, abținerea este imposibilă.

4) Noi vrem desființarea claselor. Singurul mijloc pentru a atinge acest scop este puterea politică în mâinile proletariatului; și noi să nu ne ocupăm de politică? Toți partizanii abținerii de la activitatea politică se intitulează revoluționari. Revoluția este actul suprem al politicii și acela care tinde spre revoluție trebuie să recunoască și mijloacele care pregătesc revoluția, care îi educă pe muncitori în vederea revoluției și să aibă grijă ca a doua zi după revoluție muncitorii să nu fie trași din nou pe sfoară de alde Favre și Pyat. Se pune numai problema ce politică trebuie promovată — politică *exclusiv proletară, și nu de tirire în coada burgheziei*.

Scris de F. Engels în jurul
datei de 21 septembrie 1871

Publicat pentru prima oară
în limba franceză în revista
„Cahiers du Bolchévisme“
nr. 20 din 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

Friedrich Engels

[Despre activitatea politică a clasei muncitoare]

[Insemnările autorului pentru cuvîntarea rostită la
ședința din 21 septembrie 1871 a conferinței]

Abținerea absolută de la politică este imposibilă; toate ziarele partizanilor abținerii se ocupă și ele de politică. Problema este numai cum și ce fel de politică să promovezi. De altfel, în ce ne privește, abținerea este imposibilă. Partidul muncitoresc, ca partid politic există în mai toate țările și nu noi vom fi aceia care-l vom distruge propovăduind abținerea de la politică. Practica vieții contemporane, opresiunea politică la care guvernele existente îi supun pe muncitori, atît în scop politic cît și în scop social, îi silesc pe muncitori să se ocupe, vrînd-nevrînd, de politică. A le propovădui abținerea de la politică ar însemna să-i împingi în brațele politicii burgheze. Mai cu seamă după Comuna din Paris, care a pus la ordinea zilei activitatea politică a proletariatului, abținerea de la politică este absolut imposibilă.

Noi vrem desființarea claselor. Prin ce mijloc se poate atinge acest țel? — Dominația politică a proletariatului. Și, cînd acest lucru a devenit cît se poate de limpede, ni se cere să nu ne amestecăm în politică! Toți partizanii abținerii de la politică se intitulează revoluționari, ba chiar revoluționari prin excelență. Dar revoluția este actul suprem al politicii; acela care tinde spre revoluție trebuie să recunoască și mijloacele, acțiunile politice care pregătesc revoluția, care îi educă pe muncitori în vederea revoluției și fără de care, a doua zi după bătălie, muncitorii vor fi întotdeauna trași pe sfoară de alde Favre și Pyat. Iar politica care trebuie promovată este politica muncitorească; partidul muncitoresc nu trebuie să se tîrască în coada unui partid burghez sau altuia, ci trebuie să se constituie ca partid independent care să aibă un țel propriu și o politică proprie.

Libertățile politice, dreptul de întrunire și de asociere, libertatea presei — iată armele noastre, și noi să încrucim brațele și să ne abținem de la politică când guvernele vor să ne răpească aceste arme? Se spune că orice activitate politică echivalează cu recunoașterea ordinii existente. Dar dacă această ordine existentă ne oferă mijloacele pentru a lupta împotriva ei, folosirea acestor mijloace nu înseamnă o recunoaștere a ordinii existente.

Publicat pentru prima oară
în întregime în revista
„Kommunisteski Internațional“
nr. 29 din 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba franceză

Karl Marx și Friedrich Engels

Rezoluții adoptate de Conferința delegaților
Asociației Internaționale a Muncitorilor
care a avut loc la Londra
între 17 și 23 septembrie 1871 ²⁸⁹

I

CU PRIVIRE LA COMPONENTA CONSILIULUI GENERAL ³⁰⁰

Conferința recomandă Consiliului General să limiteze numărul membrilor pe care îi cooptează și să evite ca la această cooptare să dea precădere cetățenilor unei singure naționalități.

II

CU PRIVIRE LA DENUMIRILE CONSILIILOR
NAȚIONALE ETC. ³⁰¹

1. Potrivit hotărârii adoptate de Congresul de la Basel (1869), consiliile centrale ale diferitelor țări în care Internaționala este reglementar organizată vor trebui ca pe viitor să poarte denumirea de *consilii federale* sau *comitete federale*, la care să se adauge numele țării respective; denumirea de *Consiliu General* este rezervată Consiliului Central al Asociației Internaționale a Muncitorilor.

2. Toate filialele, secțiile, grupurile locale și comitetele lor vor purta de acum înainte denumirea de filiale, secții, grupuri și comitete ale Asociației Internaționale a Muncitorilor, cu specificarea localității respective, și se vor constitui numai ca atare.

3. În consecință, tuturor filialelor, secțiilor și grupurilor le este interzis pe viitor să adopte denumiri de sectă, ca, de pildă, aceea de pozitiviști, mutualiști, colectivști, comuniști

etc., sau să înființeze organizații separatiste denumite „secții de propagandă” etc., sub motiv că au de îndeplinit misiuni speciale, diferite de țelurile comune ale Asociației.

4. Articolele 1 și 2 nu se aplică însă *sindicatelor* afiliate la Internațională.

III

DELEGAȚII CONSILIULUI GENERAL ³⁰²

Toți delegații desemnați de Consiliul General pentru îndeplinirea unor misiuni speciale au dreptul să asiste și să-și spună cuvântul la toate ședințele consiliilor sau *comitetelor federale*, ale comitetelor districtuale și locale și ale secțiilor, fără să aibă însă drept de vot deliberativ.

IV

O COTIZAȚIE DE 1 PENNY * DE FIECARE MEMBRU PLATITĂ CONSILIULUI GENERAL ³⁰⁵

1. Consiliul General se va îngriji de tipărirea unor timbre gumate, în valoare de un penny fiecare, și va trimite anual consiliilor sau comitetelor federale numărul de timbre cerut de ele.

2. Consiliile sau comitetele federale vor trimite comitetelor locale sau, în lipsa acestora, secțiilor locale un număr de timbre corespunzător cu numărul membrilor lor.

3. Aceste timbre se lipesc pe o foaie specială din carnetul de membru sau pe exemplarul din Statut, pe care este obligat să-l aibă fiecare membru al Asociației.

4. La 1 martie al fiecărui an, consiliile sau comitetele federale ale diferitelor țări vor trimite Consiliului General

* În ediția germană, după cuvântul „penny” s-a pus: „(Groschen)”, iar în cea franceză, aici și mai jos, în locul cuvintelor „1 penny” s-a pus „10 centimes”. — *Nota red.*

suma corespunzătoare valorii timbrelor folosite și vor restitui timbrele rămase.

5. Aceste timbre, care reprezintă valoarea cotizațiilor individuale, poartă data anului curent.

V

CONSTITUIREA UNOR SECȚII DE FEMEI-MUNCITOARE ³⁰⁴

Conferința recomandă înființarea, în rîndul clasei muncitoare, a unor secții de femei. Această rezoluție, bineînțeles, nu urmărește de loc să împiedice existența vechilor secții sau înființarea unor noi secții alcătuite din muncitori de ambele sexe.

VI

O STATISTICĂ GENERALĂ A CLASEI MUNCITOARE ³⁰⁵

1. Conferința însărcinează Consiliul General să pună în aplicare art. 5 din Statutul inițial, care se referă la statistica generală a clasei muncitoare, precum și rezoluția în legătură cu aceeași problemă adoptată de Congresul de la Geneva din 1866 ³⁰⁶.

2. Fiecare secție locală este obligată să instituie un comitet special pentru statistică, astfel ca, în limita mijloacelor de care dispune, să fie întotdeauna în măsură să răspundă la întrebările ce i-ar fi puse de către consiliul sau comitetul federal din țara sa sau de către Consiliul General. Se recomandă tuturor secțiilor să remunereze pe secretarii comitetelor pentru statistică, avînd în vedere folosul general pe care-l va aduce activitatea lor clasei muncitoare.

3. În fiecare an, la 1 august, consiliile sau comitetele federale vor trimite Consiliului General materialele strînse în țările respective. La rîndul său, Consiliul General va întocmi, pe baza acestor materiale, un raport general, ce va fi supus congreselor sau conferințelor, care se țin anual în cursul lunii septembrie.

4. Consiliul General va fi încunoștințat despre sindicatele și secțiile Internaționalei care vor refuza să dea informațiile cerute, și va lua măsurile cuvenite.

VII

CU PRIVIRE LA LEGĂTURILE INTERNAȚIONALE
ALE SINDICATELOR ³⁰⁷

Consiliul General are datoria de a sprijini, ca și pînă acum, tendința crescîndă a sindicatelor din fiecare țară de a stabili legături cu sindicatele din aceeași ramură din toate celelalte țări. Succesul activității sale ca organ internațional care asigură legătura între sindicatele naționale va depinde în mare măsură de ajutorul pe care îl vor da înseși aceste asociații la întocmirea unei statistici generale a muncii, care a fost inițiată de Internațională.

Consiliile sindicatelor din toate țările sînt rugate să comunice Consiliului General adresele lor.

VIII

CU PRIVIRE LA AGRICULTORI ³⁰⁸

1. Conferința cere Consiliului General, precum și consiliilor sau comitetelor federale, ca pentru următorul congres să pregătească rapoarte cu privire la mijloacele prin care s-ar putea asigura alăturarea agricultorilor la mișcarea proletariatului industrial.

2. În același timp li se cere consiliilor sau comitetelor federale să trimită în districtele rurale agitatori în vederea organizării de întruniri publice, propagării principiilor Internaționalei și înființării de secții rurale.

IX

CU PRIVIRE LA ACTIVITATEA POLITICĂ
A CLASEI MUNCITOARE ³⁰⁹

Avînd în vedere

că în preambulul Statutului se spune: „Eliberarea economică a clasei muncitoare este, prin urmare, țelul marelui căruia trebuie să-i fie subordonată, ca mijloc, orice mișcare politică”;

că Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864) glăsuiește: „Magnații funciari și mag-

nații capitalului vor folosi întotdeauna privilegiile lor politice pentru apărarea și eternizarea monopolurilor lor economice. Ei nu numai că nu vor sprijini cauza eliberării muncii, dar, dimpotrivă, vor continua să-i pună în cale tot felul de piedici... De aceea cucerirea puterii politice a devenit marea datorie a clasei muncitoare”³¹⁰;

că la Congresul de la Lausanne (1867) a fost adoptată următoarea rezoluție: „Eliberarea socială a muncitorilor este indisolubil legată de eliberarea lor politică”³¹¹;

că în declarația Consiliului General în legătură cu preținsul complot urzit, în ajunul plebiscitului (1870), de către membrii francezi ai Internaționalei se spune: „Conform Statutului nostru, sarcina deosebită a tuturor secțiilor din Anglia, de pe continentul european și din America este incontestabil de a nu fi numai centre organizatorice ale luptei clasei muncitoare, ci și de a sprijini, în țările respective, orice mișcare politică îndreptată spre atingerea scopului nostru final — eliberarea economică a clasei muncitoare”³¹²;

că traducerile denaturate ale Statutului inițial au constituit un prilej pentru interpretări greșite, care au adus prejudicii dezvoltării și activității Asociației Internaționale a Muncitorilor;

avînd de asemenea în vedere

că Internaționala are de luptat împotriva reacțiunii deșănțate, care reprimă cu cruzime orice încercare de eliberare făcută de muncitori și caută să mențină, prin măsuri de violență brutală, deosebirile de clasă și dominația politică a claselor avute, care decurge din ele*;

că împotriva forței unite a claselor avute clasa muncitoare nu poate acționa ca clasă decît organizîndu-se într-un partid politic aparte, care se opune tuturor vechilor partide create de clasele avute;

că această organizare a clasei muncitoare într-un partid politic este indispensabilă pentru a asigura victoria revoluției sociale și atingerea scopului ei final — *desființarea claselor*;

că unirea forțelor, pe care clasa muncitoare a și împlinit-o, pînă la un anumit punct, datorită luptei ei economice, trebuie să-i servească și drept pîrghie în lupta ei împotriva

* În ediția germană, în locul cuvintelor: „care decurge din ele”, figurează: „care e bazată pe ele”. — *Nota red.*

puterii politice a marilor proprietari funciari și a capitaliștilor *, —

conferința amintește tuturor membrilor Internaționalei că, în lupta clasei muncitoare, mișcarea ei economică și activitatea ei politică sînt indisolubil legate între ele.

X

REZOLUȚIE GENERALĂ CU PRIVIRE LA ȚĂRILE ÎN CARE GUVERNELE ÎMPIEDICĂ ORGANIZAREA REGLEMENTARA A INTERNAȚIONALEI ³¹³

În țările în care, din cauza piedicilor puse de guvern, organizarea reglementară a Internaționalei a devenit în prezent imposibilă, Asociația și grupurile ei locale pot fi reorganizate sub diferite alte denumiri; dar societățile secrete de orice fel, în înțelesul strict al cuvîntului, sînt și rămîn cu desăvîrsire interzise.

XI

REZOLUȚII CU PRIVIRE LA FRANȚA ³¹⁴

1. Conferința își exprimă convingerea fermă că prigo-nirile de tot felul vor face doar să sporească și mai mult energia adeptilor Internaționalei și că organizarea de secții va continua, dacă nu prin crearea de mari centre, atunci cel puțin prin crearea de organizații pe ateliere și pe grupuri *de ateliere*, care vor ține în permanență legătura între ele prin delegații lor.

2. În consecință, conferința cere tuturor secțiilor să continue cu perseverență acțiunea de propagare a principiilor noastre în Franța și să aducă în țara lor un număr cît mai mare de exemplare din publicațiile și din Statutul Internaționalei.

---

* În ediția germană și în cea franceză, în locul cuvintelor: „mari-
lor proprietari funciari și a capitaliștilor”, figurează cuvintele: „exploata-
torilor ei”. — *Nota red.*

XII

REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA ANGLIA ³¹⁵

Conferința trasează Consiliului General sarcina de a cere secțiilor din Londra să constituie un Comitet federal pentru Londra. De îndată ce acesta va fi recunoscut de secțiile din provincie și de asociațiile afiliate *, Consiliul General îl va confirma drept *Consiliu federal pentru Anglia*.

XIII

REZOLUȚII SPECIALE ALE CONFERINȚEI ³¹⁶

1. Conferința aprobă completarea Consiliului General prin cooptarea unor comunarzi emigranți.

2. Conferința declară că în timpul războiului franco-prusian muncitorii germani și-au făcut datoria.

3. Conferința își exprimă recunoștința frățească față de membrii Federației spaniole pentru memoriul cu privire la organizarea Internaționalei, prezentat de ei, întrucât el constituie încă o dovadă a devotamentului lor pentru cauza noastră comună.

4. Consiliul General trebuie să publice neîntârziat o declarație în care să arate că Asociația Internațională a Muncitorilor nu are absolut nici o contingentă cu așa-zisul complot al lui Neceaev, care a uzurpat în mod fraudulos numele Internaționalei **.

XIV

INSTRUCȚIUNI PENTRU DELEGATUL UTIN ³¹⁷

Delegatul Utin este însărcinat ca, pe baza materialelor apărute în presa rusă, să publice în ziarul „L'Égalité” din Geneva o scurtă dare de seamă asupra procesului lui Neceaev. Înainte de a fi publicată, darea de seamă trebuie prezentată, spre examinare, Consiliului General.

* În ediția germană, în locul cuvîntului „asociații”, figurează „Gewerksgenossenschaften”, iar în cea franceză „Sociétés de résistance”, adică sindicate. — *Nota red.*

** În ediția germană și în cea franceză, după „a uzurpat” urmează cuvintele: „și a folosit”. — *Nota red.*

XV

CONVOCAREA VIITORULUI CONGRES ³¹⁸

Conferința lasă la aprecierea Consiliului General să stabilească, în funcție de evenimente, data și locul viitorului congres sau al viitoarei conferințe*.

XVI

ALIANȚA DEMOCRAȚIEI SOCIALISTE ³¹⁹

Avînd în vedere :

că Alianța democrației socialiste s-a declarat dizolvată (vezi scrisoarea trimisă la 10 august 1871, din Geneva, Consiliului General și semnată de secretarul Alianței, cetățeanul N. Jukovski) ;

că, în ședința ei de la 18 septembrie (vezi nr. II al prezentei circulare), conferința a stabilit că, potrivit spiritului și literei Statutului general, toate organizațiile existente ale Internaționalei vor trebui pe viitor să poarte denumirea de filiale, secții, federații etc. ale Asociației Internaționale a Muncitorilor, cu specificarea numelui localității respective, și să se constituie numai ca atare ;

că, în consecință, secțiilor și asociațiilor existente la este, pe viitor, interzis să adopte denumiri de sectă, ca, de pildă, aceea de pozitiviști, mutualiști, colectivști, comuniști etc., sau să înființeze organizații separatiste denumite secții de propagandă, Alianța democrației socialiste etc., sub motiv că au de îndeplinit misiuni speciale, diferite de țelurile comune ale Asociației** ;

că pe viitor Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor urmează să interpreteze în acest sens și să aplice articolul V din rezoluțiile adoptate de Congresul de la Basel în problemele organizatorice ³²⁰, care glăsuiește :

* În ediția germană și în cea franceză, după cuvîntul „conferințe” urmează : „care ar putea fi convocată în locul congresului” — *Nota red.*

** În ediția franceză, în locul cuvîntelor „de țelurile comune ale Asociației” figurează : „de țelurile comune, urmărite de masa proletariatului luptător, care e unit în Asociația Internațională a Muncitorilor”. — *Nota red.*

„Consiliul General are dreptul să aprobe sau să respingă primirea unor noi secții sau grupuri ș.a.m.d.” * —

Conferința declară că problema Alianței democrației socialiste a fost lichidată.

XVII

CU PRIVIRE LA SCIZIUNEA DIN ELVEȚIA ROMANDĂ ³²¹

1. Diferitele obiecții ridicate de comitetul federal al secțiilor jurasiene împotriva competenței conferinței se consideră neîntemeiate. (Cele spuse mai sus nu constituie decât un rezumat al punctului 1, care va fi publicat integral în „L'Égalité” din Geneva **.)

2. Conferința aprobă rezoluția adoptată de Consiliul General la 29 iunie 1870 ³²².

Totodată, avînd în vedere persecuțiile la care este supusă în momentul de față Internaționala, conferința face apel la spiritul de solidaritate și unitate care acum, mai mult ca oricînd, trebuie să-i însuflețească pe muncitori. Conferința sfătuiește pe toți muncitorii cinstiți care fac parte din secțiile jurasiene să se afilieze din nou secțiilor Federației romande. În cazul cînd această reafiliere n-ar putea fi realizată, conferința hotărăște ca Federația secțiilor jurasiene care au ieșit din Federația romandă să adopte denumirea de „Federația jurasiană”. Conferința atrage atenția că pe viitor Consiliul General este obligat să demaște și să dezavueze în mod public toate organele de presă ale Internaționalei *** care, urmînd exemplul ziarelor „Le Progrès” și „La Solidarité”, s-ar apuca să dezbată în coloanele lor, în fața publicului burghez, probleme care trebuie discutate numai în ședințele comitetelor locale, ale comitetelor federale și ale Consiliului General, sau în ședințele închise ale congreselor federale sau generale care sînt consacrate problemelor organizatorice.

* În ediția germană și cea franceză, în loc de „ș.a.m.d.” figurează : „ele avînd însă dreptul să facă apel la viitorul congres”. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 453—456. — *Nota red.*

*** În ediția franceză și în cea germană, în locul cuvintelor „toate organele de presă ale Internaționalei”, este tipărit : „toate ziarele care, pretinzîndu-se organe ale Internaționalei și”. — *Nota red.*

COMUNICAT

Rezoluțiile care nu sînt destinate publicității vor fi comunicate consiliilor sau comitetelor federale din diferitele țări, prin intermediul secretarilor-corespondenți ai Consiliului General.

Din însărcinarea conferinței și în numele ei —

Consiliul General :

R. Applegarth, M. J. Boon, Fred. Bradnick, G. H. Buttery, Delahaye, Eugène Dupont (aflat în misiune ca emisar), William Hales, G. Harris, Hurlimann, Jules Johannard, Fred. Lessner, Lochner, Charles Longuet, Constant Martin, Zévy Maurice, Henry Mayo, George Milner, Charles Murray, Pfänder, John Roach, Rühl, Sadler, Cowell Stepney, Alfred Taylor, W. Townshend, E. Vaillant, John Weston.

Secretari-corespondenți :

A. Serrailier — pentru Franța ; Karl Marx — pentru Germania și Rusia ; Friedrich Engels — pentru Italia și Spania ; Alfred Herman — pentru Belgia ; J. P. Mac Donnel — pentru Irlanda ; C. Le Moussu — pentru secțiile franceze din Statele Unite ; Walery Wróblewski — pentru Polonia ; Hermann Jung — pentru Elveția ; Th. Mottershead — pentru Danemarca ; Ch. Rochat — pentru Olanda ; J. G. Eccarius — pentru Statele Unite ; Leo Frankel — pentru Austria și Ungaria.

*F. Engels, președinte ;
Hermann Jung, casier ;
John Hales, secretar general*

256, High Holborn, London, Western Central
17 octombrie 1871

Întocmit, redactat și pregătit
pentru tipar de către
K. Marx și F. Engels
în septembrie—octombrie 1871

Publicat sub formă de broșură în limbile
engleză, franceză și germană
și într-o serie de organe
de presă ale Internaționalei,
în noiembrie—decembrie 1871

Se tipărește după textul
ediției engleze, confrun-
tat cu ediția germană
și cea franceză

Tradus din limba engleză

SUISSÉ

Quab. .... 3 fr. 00
 Six mois ..... 5 fr. 00
 Trois ans ..... 10 fr. 00
 Par la poste, 50 c. en plus.
 Prix du numéro 15 cent.

L'ÉGALITÉ

ÉTRANGER

France, en ad. .. 4 fr. 00
 Belgique .. .. 4 fr. 00
 Italie .. .. 4 fr. 00
 Espagne .. .. 6 fr. 00
 Allemagne .. 4 fr. 00
 Angleterre .. 6 fr. 00

Journal de l'Association Internationale des Travailleurs de la Suisse romande

Karl Marx

Rezoluția Conferinței de la Londra cu privire la sciziunea din Elveția romandă

În legătură cu acest diferend :

1. Conferința trebuie, în primul rînd, să examineze obiecțiile ridicate împotriva ei de Comitetul federal al asociațiilor jurasiene care nu fac parte din Federația romandă (vezi scrisoarea de la 4 septembrie adresată conferinței de către Comitetul federal al acestei secții) :

Prima obiecție :

„Numai Congresul general, convocat în mod reglementar, are competența să judece o chestiune atît de serioasă ca aceea a sciziunii din Federația romandă“.

Avînd în vedere :

că, în cazul cînd între asociații sau secții care aparțin aceluiași grup național sau între diferite grupuri naționale s-ar ivi unele disensiuni, Consiliul General va avea dreptul să hotărască asupra lor, acordîndu-le însă drept de apel la congresul următor, care trebuie să adopte o hotărîre definitivă (vezi articolul VII al rezoluțiilor Congresului de la Basel) ;

că, potrivit articolului VI al rezoluțiilor Congresului de la Basel, Consiliul General are de asemenea dreptul să excludă temporar din Internațională, pînă la congresul următor, orice secție a ei ³²³ ;

că aceste drepturi ale Consiliului General au fost recunoscute, fie și numai în teorie, de către Comitetul federal al secțiilor jurasiene dizidente, întrucît cetățeanul Robin, în numele acestui comitet, a cerut în repetate rînduri Consiliu-

lui General să ia o hotărîre definitivă în această chestiune (vezi procesele-verbale ale Consiliului General) ;

că drepturile conferinței, chiar dacă nu sînt egale cu acelea ale Congresului general, sînt, în orice caz, mai mari decît cele pe care le are Consiliul General ;

că, în realitate, tocmai Comitetul federal al secțiilor jurasiene dizidente, și nu Comitetul federal al Federației romande, a fost acela care, prin intermediul cetățeanului Robin, a cerut să se convoace o conferință care să ia o hotărîre definitivă în legătură cu această sciziune (vezi procesul-verbal din 25 iulie 1871 al Consiliului General) ;

pornind de la aceste considerente, conferința respinge prima obiecție.

A doua obiecție :

„Ar însemna să se contravină celei mai elementare echități dacă s-ar condamna o federație căreia nu i s-a dat posibilitatea să se apere... Aflăm astăzi (4 septembrie 1871), pe cale indirectă, că pentru ziua de 17 septembrie a fost convocată la Londra o conferință extraordinară... Era de datoria Consiliului General să aducă acest lucru la cunoștința tuturor grupurilor locale ; nu știm de ce a păstrat tăcere atunci cînd a fost vorba de noi”.

Avînd în vedere :

că Consiliul General dăduse instrucțiuni tuturor secretarilor săi să înștiințeze de convocarea conferinței secțiile din țările pe care ei le reprezintă ;

că cetățeanul Jung, secretar-corespondent pentru Elveția, n-a înștiințat Comitetul secțiilor jurasiene din următoarele motive :

acest comitet, încălcînd în mod flagrant hotărîrea adoptată de Consiliul General la 29 iunie 1870³²⁴, a continuat și în ultima sa scrisoare adresată conferinței, să se intituleze Comitet al *Federației romande* ;

acest comitet avea dreptul, la viitorul congres, să facă apel împotriva hotărîrii Consiliului General, dar n-avea dreptul să ignoreze hotărîrea Consiliului General ;

în consecință, pentru Consiliul General comitetul nu exista din punct de vedere juridic și cetățeanul Jung n-avea dreptul să-l recunoască, invitîndu-l în mod direct să trimită delegați la conferință ;

cetățeanul Jung n-a primit nici un răspuns din partea acestui comitet la întrebările puse în numele Consiliului General ; de la cooptarea cetățeanului Robin în Consiliul General, cererile sus-numitului comitet au fost transmise

întotdeauna Consiliului General prin cetățeanul Robin, și niciodată prin secretarul-corespondent pentru Elveția.

Avînd de asemenea în vedere :

că cetățeanul Robin, în numele sus-numitului comitet, a cerut ca problema sciziunii să fie adusă mai întii în fața Consiliului General, iar apoi, la refuzul acestuia, în fața unei conferințe ; că, deci, Consiliul General și secretarul său corespondent pentru Elveția aveau toate motivele să presupună că cetățeanul Robin va informa pe corespondenții săi despre convocarea conferinței, pe care ei înșiși o ceruseră ;

că comisia numită de conferință pentru a ancheta diferendul din Elveția l-a audiat pe cetățeanul Robin în calitate de martor ; că toate documentele prezentate Consiliului General de către cele două părți au fost transmise acestei comisii de anchetă ; că este imposibil să se admită că sus-numitul comitet a fost informat abia la 4 septembrie despre convocarea conferinței, întrucît încă din cursul lunii august îi propusese cetățeanului M.* să-l trimită ca delegat la conferință ;

pornind de la aceste considerente, conferința respinge cea de-a doua obiecție.

A treia obiecție :

„O hotărîre care ar anula drepturile federației noastre ar avea cele mai funeste consecințe pentru existența Internaționalei în țara noastră”.

Avînd în vedere :

că nimeni n-a cerut ca drepturile sus-numitei federații să fie anulate,

conferința respinge această obiecție.

2. Conferința aprobă hotărîrea adoptată la 29 iunie 1870 de către Consiliul General.

Totodată, ținînd seama de persecuțiile la care este supusă în momentul de față Internaționala, conferința face apel la spiritul de solidaritate și unitate care, mai mult ca oricînd, trebuie să-i însuflețească pe muncitori.

Ea sfătuiește pe toți muncitorii cinstiți din secțiile jurasiene să se alătore din nou secțiilor Federației romande. În cazul cînd nu va putea fi realizată o asemenea unire, ea

* — Malon. — Nota red.

hotărăște ca secțiile jurasiene care s-au desprins să adopte denumirea de „Federația jurasiană”.

Conferința ține să atragă atenția că pe viitor Consiliul General va fi obligat să denunțe și să dezavueze în mod public toate ziarele care, dându-se drept organe ale Internaționalei și urmînd exemplul oferit de „Progrès” și „Solidarité”, s-ar apuca să dezbătă în coloanele lor, în fața publicului burghez, probleme ce trebuie discutate numai în ședințele comitetelor locale și federale și ale Consiliului General, sau în ședințele închise ale congreselor federale sau generale consacrate problemelor organizatorice.

Londra, 26 septembrie 1871.

Prezentat de K. Marx
la 21 septembrie 1871

Publicat în „L'Égalité”
nr. 20 din 21 octombrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba franceză

Karl Marx

Către editoarele săptămînalului
„Woodhull & Claflin's Weekly”³²⁵

Londra, Nord-West, 23 septembrie 1871

Stimate doamne,

Am onoarea să vă trimit spre publicare în săptămînalul dv. — dacă veți găsi că este destul de interesantă pentru cititori — o scurtă relatare, făcută de fiica mea Jenny, despre persecuțiile la care au fost supuse, ea și surorile ei, de către guvernul francez în timpul șederii lor la Bagnères-de-Luchon (Pirinei) *. Acest episod tragicomic este, după părerea mea, caracteristic pentru republica lui Thiers.

Știrea despre moartea mea a fost ticluită, la Paris, de către „L'Avenir liberal”, un ziar bonapartist. •

De duminică au început, la Londra, lucrările unei conferințe închise a delegaților Asociației Internaționale a Muncitorilor. Ea își încheie dezbaterile astăzi. ♣

Adresindu-vă calde mulțumiri pentru ziarele, extrem de interesante, pe care ați avut amabilitatea să mi le trimiteți, am onoarea să rămîn, stimate doamne,

al dv. devotat,

Karl Marx

Publicat în
„Woodhull & Claflin's Weekly”,
nr. 23/75 din 21 octombrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 423—426. — *Nota red.*

Karl Marx

[Cuvîntare rostită la Londra, la 25 septembrie 1871,
cu prilejul celei de-a 7-a aniversări a
Internaționalei ³²⁶]

[Insemnările unui corespondent]

Vorbind despre Internațională, K. Marx a spus că marile succese care au încununat pînă în prezent eforturile ei se datoresc unor împrejurări independente de voința membrilor Internaționalei. Însăși înființarea Internaționalei este rezultatul acestor împrejurări, și nicidecum meritul acelor care s-au consacrat acestei sarcini. Ea n-a fost opera unui grup de oameni politici iscusiți; toți oamenii politici din lume n-ar fi fost în stare să creeze condițiile și împrejurările necesare pentru succesul Internaționalei. Internaționala n-a formulat un crez deosebit. Sarcina ei este de a organiza forțele clasei muncitoare, de a stabili o legătură între diferitele manifestări ale mișcării muncitorești și de a le uni. Împrejurările datorită cărora Internaționala a luat o asemenea dezvoltare, au fost determinate de aspirarea din ce în ce mai mare la care este supus poporul muncitor în lumea întreagă, și în aceasta constă secretul succesului ei. Evenimentele din ultimele săptămîni au arătat cît se poate de limpede că clasa muncitoare trebuie să lupte pentru eliberarea ei. Persecuțiile pe care guvernele le-au dezlănțuit împotriva Internaționalei amintesc de persecuțiile la care erau supuși primii creștini în Roma antică. La început și aceștia au fost puțini la număr, dar patricienii romani au simțit în mod instinctiv că Imperiul roman va pieri dacă creștinii vor avea succes. Persecuțiile dezlănțuite la Roma n-au salvat imperiul, după cum persecuțiile dezlănțuite în zilele noastre împotriva Internaționalei nu vor salva ordinea existentă.

Nou în Internațională e faptul că ea a fost întemeiată de înșiși muncitori pentru muncitori. Înainte de înființarea Internaționalei, toate organizațiile clasei muncitoare erau societăți pe care elementele radicale din rîndurile claselor dominante le înființaseră pentru muncitori. Internaționala

însă a fost întemeiată de muncitori pentru ei înșiși. Mișcarea cartistă din Anglia a luat naștere cu asentimentul și cu ajutorul radicalilor burghezi, totuși, dacă ar fi avut succes, aceasta ar fi fost numai în folosul clasei muncitoare. Anglia este singura țară în care clasa muncitoare este destul de dezvoltată și de organizată pentru a folosi votul universal într-adevăr în propriul ei interes.

Apoi el a arătat că revoluția din februarie³²⁷ a fost o mișcare susținută de o parte a burgheziei împotriva partidului de guvernămînt. Revoluția din februarie n-a dat clasei muncitoare decît promisiuni și n-a făcut decît să pună un grup de oameni din rîndurile clasei dominante în locul altui grup. Insurecția din iunie însă a fost o insurecție împotriva întregii clase guvernante, inclusiv partea ei cea mai radicală. Muncitorii, care în 1848 au adus la putere oameni noi, au simțit în mod instinctiv că n-au făcut decît să înlocuiască un grup de asupritori prin alt grup de asupritori și că au fost trădați.

Ultima și cea mai măreață din toate mișcările care au avut loc vreodată a fost Comuna. Comuna a fost — și în această privință nu pot exista două păreri — cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare. În ce privește Comuna, multe lucruri au fost interpretate greșit. Comuna nu putea să ducă la o nouă formă de dominație de clasă. Înlăturînd condițiile de asuprire existente, prin trecerea tuturor mijloacelor de muncă în miinile producătorului și obligînd astfel pe fiecare individ apt de muncă să muncească pentru a-și asigura existența, vom înlătura unica bază a dominației de clasă și a asupririi. Dar înainte ca o asemenea schimbare să poată fi înlăturată este nevoie de dictatura proletariatului, și prima ei condiție va fi o armată a proletariatului. Dreptul la eliberare, clasa muncitoare trebuie să și-l cucerească pe cîmpul de luptă. Sarcina Internaționalei este de a organiza și uni forțele clasei muncitoare în vederea luptei iminente.

Publicat în „The World”
din 15 octombrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Rezoluția Consiliului General
cu privire la excluderea lui Durand ³²⁸]

Primind dovezi incontestabile că *Gustave Durand*, muncitor giuvaergiu din Paris, fost delegat al giuvaergiilor în Camera federală a asociațiilor muncitorești pariziene ³²⁹, fost comandant de batalion în Garda națională, fost casier principal la Comisia financiară a Comunei, și care la Londra se dă drept emigrant, a fost și continuă să fie în slujba poliției franceze, în calitate de *spion*, ocupându-se cu urmărirea comunarzilor emigranți și în special a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, și că a și primit pentru serviciile sale 725 de franci, —

Consiliul General înfierează ca pe un infam pe sus-numitul *Gustave Durand* și îl exclude din Asociația Internațională.

Această rezoluție urmează a fi publicată în toate organele Internaționalei.

Londra, 9 octombrie 1871

Din însărcinarea Consiliului General,
Karl Marx,
secretar pentru Germania și Rusia

Prezentat de F. Engels
la 7 octombrie 1871

Publicat

în „Der Volksstaat” nr. 83 din 14 octombrie 1871, „La Plebe” nr. 122 din 19 octombrie 1871, „L'Égalité” nr. 20 din 21 octombrie 1871, „La Emancipation” nr. 19 din 23 octombrie 1871 și în alte organe de presă

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Declarația Consiliului General cu privire la abuzul
cu numele Internaționalei comis de Neceaev³⁹⁰]

Conferința delegaților Asociației Internaționale a Muncitorilor întrunită la Londra între 17 și 23 septembrie 1871 a însărcinat Consiliul General să declare în mod public :

că Neceaev n-a fost niciodată membru sau reprezentant al *Asociației Internaționale a Muncitorilor* ;

că afirmația lui * că a înființat la Bruxelles o secție a Internaționalei și că a primit din partea unei secții din Bruxelles o misiune pentru Geneva e o minciună ;

că numitul Neceaev a uzurpat și a folosit numele *Asociației Internaționale a Muncitorilor* pentru a induce în eroare oamenii în Rusia și a face din ei niște victime.

Londra, 25 octombrie 1871

Din însărcinarea Consiliului General,
Karl Marx,
secretar pentru Germania și Rusia

Scris de K. Marx

Publicat
în „Der Volksstaat”
nr. 88 din 1 noiembrie 1871,
„Gazzettino Rosa”
nr. 306 din 3 noiembrie 1871
și „L'Égalité”
nr. 21 din 5 noiembrie 1871

Se tipărește după manuscris,
confruntat cu textul apărut
în ziarul „Der Volksstaat”

Tradus din limba engleză

* În textul german, publicat în ziarul „Der Volksstaat”, a fost intercalată o explicație, în paranteză : „(care a devenit cunoscută cu prilejul procesului politic de la Petersburg)”. — *Nota red.*

Karl Marx

[Rezoluția Consiliului General
cu privire la statutul secției franceze din 1871 ³³¹
adoptată în ședința din 17 octombrie 1871]

Către cetățenii membri ai secției franceze din 1871

Cetățeni,

Avînd în vedere următoarele articole din rezoluțiile în problemele organizatorice adoptate de Congresul de la Basel: articolul IV: „Orice secție sau asociație nouă care dorește să se afilieze la Internațională trebuie să facă cunoscut imediat acest lucru Consiliului General”;

articolul V: „Consiliul General are dreptul să admită sau să respingă cererea de afiliere a oricărei noi secții sau oricărui nou grup etc.” ³³²,

Consiliul General aprobă statutul secției franceze din 1871, cu următoarele modificări:

I. Din articolul 2 să fie scoase cuvintele „să aducă dovezi despre mijloacele sale de existență” și să se pună pur și simplu: „Pentru ca cineva să fie primit printre membrii secției trebuie să prezinte garanții de moralitate etc.”

Articolul 9 din Statutul general glăsuiește:

„Oricine recunoaște și apără principiile Asociației Internaționale a Muncitorilor poate deveni membru al acesteia. Fiecare organizație afiliată este răspunzătoare de integritatea membrilor pe care-i primește” („Every branch is responsible for the integrity of the members it admits”) ³³³.

În cazuri îndoielnice, o secție va putea să culeagă informații în legătură cu mijloacele de existență ca „garanții de moralitate”, pe cînd în alte cazuri — ca, de pildă, atunci cînd e vorba de emigranți, de muncitori greviști etc. etc. — lipsa mijloacelor de existență poate perfect de bine să constituie o garanție de moralitate. Dar ar fi totuși o inovație burgheză, în contradicție cu litera și spiritul Statutului general, să se ceară candidaților, ca o condiție generală pentru primirea lor în Internațională, să facă dovada mijloacelor lor de existență.

II. 1) Avînd în vedere că articolul 4 din Statutul general glăsuiește: „The Congress elects the members of the General Council with power to add to their number” („Congresul alege pe membrii Consiliului General, care este înputernicit de el să-și coopteze noi membri”) ³³⁴; că, prin urmare, Statutul general nu admite decît două modalități de alegere a membrilor Consiliului General: fie alegerea lor de către congres, fie cooptarea lor de către Consiliul General; că următorul pasaj din articolul 11 al statutului secției franceze din 1871: „*Se va trimite un delegat, sau mai mulți, în Consiliul General...*” contravine deci Statutului general, care nu acordă nici unei secții, nici unui grup și nici unei federații dreptul de a trimite delegați în Consiliul General;

că articolul 1 din Regulament prevede: „Fiecare secție are dreptul să-și elaboreze un statut și un regulament al ei special, potrivit condițiilor locale și legilor din țara respectivă; dar *acest statut și acest regulament nu trebuie să conțină nimic care să fie în contradicție cu Statutul general*” ³³⁵,

Consiliul general nu poate aproba sus-menționatul paragraf din statutul secției franceze din 1871.

2) Este perfect adevărat că diferitele secții existente la Londra au fost invitate să trimită delegați în Consiliul general, care, pentru a nu încălca Statutul general, a procedat întotdeauna în felul următor:

A stabilit, în primul rînd, numărul delegaților pe care fiecare secție urma să-i trimită în Consiliul General, dar și-a rezervat dreptul de a-i accepta sau respinge, după cum îi considera sau nu în măsură să exercite funcțiile de conducere generală ce le-au fost încredințate. Acești delegați deveneau membri ai Consiliului General nu datorită faptului că erau aleși de către secția lor ca delegați, ci potrivit dreptului pe care Statutul general îl conferă Consiliului de a coopta noi membri.

Dat fiind că pînă la hotărîrea adoptată de ultima conferință Consiliul de la Londra a îndeplinit atît funcția de Consiliu General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cît și pe aceea de Consiliu central pentru Anglia, el a socotit că e indicat ca, în afară de membrii care au fost direct coopțați, să admită în componența sa și membri a căror candidatură a fost propusă la început de către secția lor respectivă.

Ar fi o mare greșeală să se indentifice modalitatea de alegere a Consiliului General al Asociației Internaționale

a Muncitorilor cu aceea a alegerii Consiliului federal de la Paris, care nici măcar nu era un consiliu național, ales de către un congres național, cum este, de pildă, Consiliul federal din Bruxelles sau Consiliul federal din Madrid.

Întrucît Consiliul federal din Paris era constituit doar din delegați ai secțiilor pariziene, acești delegați puteau foarte bine să fie împuterniciți, printr-un mandat imperativ, să facă parte dintr-un consiliu, în care trebuiau să apere interesele secției lor. Dimpotrivă, modalitatea de alegere a Consiliului General este stabilită de Statutul general, iar membrii lui nu pot să primească nici un fel de mandate imperative în afară de cel prevăzut de Statutul general și de Regulamentul de organizare.

3) Consiliul General este dispus să admită în componența sa doi delegați ai secției franceze din 1871 în condițiile prevăzute de Statutul general și care n-au fost niciodată contestate de celelalte secții existente la Londra.

III. În articolul 11 din statutul secției franceze din 1871 se află următorul paragraf: „*Fiecare membru al secției își ia obligația să nu primească să facă parte din Consiliul General decît ca delegat al secției sale*”.

Acest paragraf, textual interpretat, ar putea să fie acceptat, deoarece el n-ar avea alt sens decît acela că un membru al secției franceze din 1871 nu poate să se prezinte la Consiliul General în calitate de delegat al unei alte secții, oricare ar fi ea.

Dar dacă luăm în considerare și paragraful dinaintea lui, atunci paragraful sus-menționat n-are alt sens decît acela de a schimba complet modalitatea de alegere a Consiliului General și de a-l transforma — contrar celor prevăzute în articolul 3 din Statutul general — într-o adunare de delegați ai secțiilor din Londra, în care influența întregii *Asociații Internaționale a Muncitorilor* ar fi înlocuită prin influența grupurilor locale.

Acest sens al sus-menționatului paragraf din articolul 11 al statutului secției franceze din 1871 este pe de-a-ntregul confirmat de obligația pe care o impune statutul de a alege între titlul de membru al secției și funcția de membru al Consiliului General.

Pornind de la aceste considerente, Consiliul General nu poate aproba sus-menționatul paragraf, deoarece contravine Statutului general și răpește Consiliului General dreptul pe

care-l are de a-și recruta în mod liber forțele în interesul general al Asociației Internaționale a Muncitorilor.

IV. Consiliul General este convins că secția franceză din 1871 va înțelege necesitatea modificărilor propuse și, fără nici o șovăială va căuta să pună de acord statutul său local cu litera și spiritul Statutului general și al Regulamentului de organizare și că în felul acesta va preîntâmpina orice divergență, care în condițiile actuale n-ar putea decît să împiedice dezvoltarea Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Salut și egalitate !

În numele și din însărcinarea Consiliului General,
Auguste Serrailier,
secretar-corespondent pentru Franța

Prezentat de K. Marx
la 17 octombrie 1871

Se tipărește după manuscrisul
lui A. Serrailier

Tradus din limba franceză

Karl Marx

Statutul general și Regulamentul de organizare al Asociației Internaționale a Muncitorilor ³³⁶

Statutul general al Asociației Internaționale a Muncitorilor

Avînd în vedere

că eliberarea clasei muncitoare trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși ;

că lupta pentru eliberarea clasei muncitoare nu este o luptă pentru privilegiile de clasă și monopoli, ci pentru drepturi și datorii egale și pentru desființarea oricărei dominații de clasă ;

că aservirea economică a muncitorului de către acaparatorii mijloacelor de muncă, adică a izvoarelor vieții, stă la baza sclaviei sub toate formele ei, la baza mizeriei sociale, a degradării intelectuale și a dependenței politice ;

că eliberarea economică a clasei muncitoare este, prin urmare, țelul măreț căruia trebuie să-i fie subordonată, ca mijloc, orice mișcare politică ;

că toate încercările făcute pînă acum pentru atingerea acestui țel au dat greș din cauza slabei solidarități a muncitorilor din diferitele ramuri de activitate din fiecare țară și a lipsei unei uniuni frățești a clasei muncitoare din diferitele țări ;

că eliberarea clasei muncitoare nu este o problemă locală sau națională, ci o problemă socială care privește toate țările în care există societatea modernă, și că rezolvarea ei depinde de colaborarea practică și teoretică a țărilor celor mai înaintate ;

că noul avînt pe care l-a căpătat în ultima vreme mișcarea clasei muncitoare în țările industriale cele mai dezvoltate din Europa, trezind noi speranțe, constituie, totodată, un serios avertisment împotriva repetării vechilor greșeli și impune să se treacă imediat la unirea mișcărilor care mai sînt încă răslețe ;

pornind de la aceste considerente, a fost întemeiată Asociația Internațională a Muncitorilor.

Ea declară

că toate asociațiile și persoanele care aderă la ea trebuie să recunoască adevărul, dreptatea și moralitatea ca regulă de conduită a unora față de alții și față de toți oamenii, fără deosebire de culoare, credință sau naționalitate.

Nici datorii fără drepturi, nici drepturi fără datorii ³³⁷.

Și în acest sens a fost întocmit următorul Statut :

1. Prezenta Asociație se întemeiază cu scopul de a servi drept centru de legătură și de colaborare sistematică * între asociațiile muncitorești care există în diferite țări și care urmăresc același scop, și anume : apărarea, dezvoltarea și deplina eliberare a clasei muncitoare.

2. Numele asociației este „Asociația Internațională a Muncitorilor”.

3. În fiecare an va fi convocat Congresul general al muncitorilor, alcătuit din delegați ai secțiilor Asociației. Congresul proclamă năzuințele comune ale clasei muncitoare, ia măsurile necesare în vederea unei activități rodnice a Asociației Internaționale și numește Consiliul General al Asociației.

4. Fiecare congres stabilește data și locul unde se va convoca următorul congres. Delegații se întrunesc la data și locul stabilit, fără a mai fi nevoie pentru aceasta de o invitație specială. Consiliul General poate, în caz de nevoie, să schimbe locul unde urmează să se întrunească congresul, dar nu poate să amâne data convocării lui. Congresul stabilește în fiecare an sediul Consiliului General și alege pe membrii acestuia. Consiliul General astfel ales are dreptul să-și completeze rândurile cu noi membri.

La fiecare din congresele anuale, Consiliul General prezintă un raport public asupra activității desfășurate în cursul anului. În cazuri urgente, Consiliul General poate convoca congresul înainte de termenul anual reglementar.

5. Consiliul General se compune din muncitori aparținând diferitelor țări reprezentate în Asociația Internațională. El alege din sînul său persoanele care urmează să îndeplinească funcțiile necesare pentru conducerea treburilor Asociației, cum sînt funcțiile de casier, secretar general, secretari-corespondenți pentru diferitele țări etc.

* În ediția engleză lipsește cuvîntul „sistematică”. — *Nota red.*

6. Consiliul General acționează ca un organ internațional care stabilește legătura între diferitele grupuri naționale și locale ale Asociației, astfel ca muncitorii dintr-o țară să fie în permanență informați despre mișcările inițiate de clasa lor în toate celelalte țări; ca în mod concomitent și sub conducere comună să se facă o anchetă asupra condițiilor sociale din diferitele țări ale Europei; ca problemele de interes general care se ridică într-o asociație să fie discutate de toate celelalte asociații și ca, în cazul cînd ar fi necesare măsuri practice imediate, de pildă în cazul unor conflicte internaționale, asociațiile afiliate Asociației să poată acționa simultan și în mod coordonat.

Ori de cîte ori va fi nevoie, Consiliul General trebuie să ia inițiativa propunerilor care urmează a fi prezentate diferitelor asociații naționale sau locale.

Pentru înlesnirea legăturilor sale cu asociațiile afiliate, Consiliul General publică dări de seamă periodice.

7. Dat fiind că, pe de o parte, succesul mișcării muncitorești în fiecare țară poate fi asigurat numai prin puterea pe care o dă unirea și organizarea și că, pe de altă parte, eficiența activității Consiliului General internațional depinde în bună parte de faptul dacă el va avea de-a face cu un număr mic de centre naționale ale asociațiilor muncitorești sau cu un număr mare de asociații locale, mici și răslețe, e necesar ca membrii Asociației Internaționale să depună toate eforturile pentru a unifica asociațiile muncitorești fărîmîtate din țările respective în organizații naționale, care să fie reprezentate prin organe centrale naționale.

Se înțelege de la sine că la aplicarea acestui articol din Statut trebuie să se țină seama de caracterul specific al legilor din fiecare țară și că, indiferent de piedicile puse de legi, nici unei asociații locale independente nu-i este interzis să fie în corespondență directă cu Consiliul General.

8. Fiecare secție are dreptul să-și numească un secretar propriu, care să poarte corespondență cu Consiliul General.

9. Oricine recunoaște și apără principiile Asociației Internaționale a Muncitorilor poate deveni membru al acesteia. Fiecare secție a Internaționalei este răspunzătoare de integritatea membrilor pe care-i primește.

10. În caz de schimbare a domiciliului dintr-o țară în alta, fiecare membru al Asociației Internaționale se va bucura de sprijinul frățesc al muncitorilor organizați în Asociație.

11. Deși unite într-o uniune indisolubilă de colaborare frățească, asociațiile muncitorești care aderă la Asociația

Internațională își păstrează totuși neatinse organizațiile lor existente.

12. Actualul Statut poate fi revizuit de fiecare congres cu condiția ca $\frac{2}{3}$ din delegații prezenți să fie de acord cu revizuirea.

13. Tot ceea ce nu este prevăzut în acest Statut va fi completat prin dispoziții speciale, care vor fi supuse revizuirii la fiecare congres.

*Regulamentul de organizare
revăzut în conformitate cu rezoluțiile adoptate de congrese
(1866—1869) și de Conferința de la Londra (1871)*

I

CONGRESUL GENERAL

1. Fiecare membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor are dreptul să aleagă delegați pentru Congresul general și să fie ales.

2. Fiecare secție, indiferent de numărul membrilor ei, poate trimite un delegat la congres.

3. Fiecare delegat dispune de un singur vot la congres.

4. Cheltuielile făcute de delegați sînt acoperite de secțiile și grupurile care i-au ales.

5. Dacă o secție nu are posibilitatea de a trimite un delegat, ea poate să se unească cu alte secții învecinate pentru a alege un delegat comun.

6. Fiecare secție sau grup care numără mai mult de 500 de membri are dreptul să trimită încă un delegat pentru fiecare 500 de membri.

7. În viitor vor fi admiși să participe cu drept de vot deliberativ la congrese numai delegații asociațiilor, secțiilor sau grupurilor care fac parte din Internațională și care vor fi achitat Consiliului General cotizațiile. Totuși, delegați ai sindicatelor și ai asociațiilor cooperatiste muncitorești din țările ale căror legi împiedică organizarea reglementară a Internaționalei vor fi admiși să participe la congrese la dezbateră problemelor de principiu, dar nu vor participa la dezbateră problemelor organizatorice și la votarea acestora.

8. Ședințele congresului sînt de două feluri: ședințe închise în legătură cu problemele organizatorice și ședințe publice, la care sînt discutate și votate probleme de ordin general, înscrise în programul congresului.

9. Consiliul General elaborează programul congresului, care cuprinde problemele puse pe ordinea de zi de către congresul precedent, problemele adăugate de către Consiliul General și problemele supuse aprobării Consiliului General de către diferitele secții și grupuri sau de comitetele acestora.

Orice secție, grup sau comitet care dorește să supună discuției congresului o chestiune ce nu fusese propusă de către congresul precedent trebuie să o aducă la cunoștința Consiliului General înainte de 31 martie.

10. Consiliul General are sarcina să organizeze congresele și, prin intermediul consiliilor sau comitetelor federale, să aducă din timp programul congresului la cunoștința secțiilor.

11. Congresul instituie pentru fiecare problemă care urmează să fie dezbătută câte o comisie specială. Fiecare delegat va indica din ce comisie preferă să facă parte. Fiecare comisie studiază referatele prezentate de diferitele secții și grupuri în problema respectivă și, pe baza acestor referate, întocmește un raport general și numai acesta urmează să fie citit în ședințe publice. Comisia mai hotărăște care din sus-menționatele referate urmează a fi anexat dării de seamă oficiale asupra lucrărilor congresului.

12. În ședințele sale publice, congresul se ocupă în primul rând de problemele înscrise pe ordinea de zi de către Consiliul General, celelalte probleme urmînd a fi discutate ulterior.

13. Toate rezoluțiile cu privire la probleme de principiu sînt adoptate prin vot nominal (appel nominal).

14. Cel tirziu cu două luni * înainte de întrunirea congresului anual, fiecare secție sau federație de secții trimite Consiliului General un raport amănunțit privind activitatea și dezvoltarea ei în cursul anului curent. Pe baza acestor materiale, Consiliul General întocmește un raport general, căruia i se dă citire la congres.

II

CONSILIUL GENERAL

1. Denumirea de *Consiliu General* este rezervată Consiliului Central al Asociației Internaționale a Muncitorilor. Consiliile centrale din diferitele țări în care Internaționala

---

* În textul francez : „o lună”. — *Nota red.*

este organizată în mod reglementar vor fi denumite *consilii federale* sau *comitete federale*, cu adăugirea numelui țării respective.

2. Consiliul General este obligat să aducă la îndeplinire rezoluțiile congreselor.

3. Ori de câte ori îi permit mijloacele, Consiliul General publică un buletin sau un raport cu toate informațiile care prezintă interes pentru Asociația Internațională a Muncitorilor.

În acest scop el strânge toate materialele pe care i le trimite consiliile și comitetele federale din diferitele țări, precum și materialele pe care și le poate procura pe alte căi.

Buletinul, editat în mai multe limbi, se trimite gratuit consiliilor sau comitetelor federale, care trebuie să trimită câte un exemplar fiecărei secții.

În cazul când Consiliul General este în imposibilitate să publice un asemenea buletin, el trimite din trei în trei luni consiliilor sau comitetelor federale câte o comunicare scrisă ce urmează a fi publicată în ziarele din țările respective și, în primul rînd, în organele de presă ale Internaționalei.

4. Fiecare nouă secție sau asociație muncitorească care intenționează să adere la Internațională are obligația să anunțe imediat Consiliul General despre adeziunea ei.

5. Consiliul General are dreptul să aprobe sau să respingă afilierea noilor secții sau grupuri, acestea avînd drept de apel la primul congres ce urmează să se țină.

Acolo unde există însă consilii sau comitete federale, Consiliul General este obligat să le consulte, în limitele competenței lor, înainte de a aproba sau a respinge afilierea unor noi secții sau asociații; aceasta nu împieteză însă asupra dreptului Consiliului General de a lua o hotărîre provizorie.

6. Consiliul General are de asemenea dreptul de a exclude temporar pînă la întrunirea congresului următor orice secție a Internaționalei.

7. În caz de conflicte între asociații sau secții ale aceluiași grup național sau între grupuri de diferite naționalități, Consiliul General are dreptul să rezolve aceste conflicte; ele au însă drept de apel la primul congres ce se va ține, iar hotărîrea acestuia rămîne definitivă.

8. Toți delegații numiți de Consiliul General pentru a îndeplini anumite misiuni speciale vor avea dreptul să asiste și să ia cuvîntul la toate întrunirile consiliilor sau comitetelor federale, ale comitetelor districtuale sau locale și ale secțiilor locale, fără a avea însă drept de vot deliberativ.

9. Edițiile în limbile engleză, franceză și germană ale Statutului general și ale Regulamentului vor fi întocmite după textul oficial publicat de Consiliul General.

Toate traducerile Statutului general și ale Regulamentului în alte limbi vor fi supuse spre aprobare Consiliului General înainte de publicarea lor.

III

COTIZAȚIILE CE URMEAZĂ A FI PLĂTITE CONSILIULUI GENERAL

1. Consiliul General percepe de la toate secțiile și asociațiile afiliate o cotizație anuală de un penny pentru fiecare membru al lor. Această cotizație este destinată să acopere cheltuielile Consiliului General, ca : retribuirea secretarului său general, cheltuieli de corespondență, publicațiile, pregătirea congreselor etc. etc.

2. Consiliul General se va îngriji de tipărirea unor timbre gumate de un anumit tip, în valoare de un penny, și va trimite anual consiliilor sau comitetelor federale numărul de timbre cerut de ele.

3. Aceste timbre se lipesc pe o foaie specială din carnetul de membru sau pe exemplarul din Statut pe care este obligat să-l aibă fiecare membru al Asociației*.

4. La 1 martie al fiecărui an, consiliile sau comitetele federale din diferitele țări trimit Consiliului General suma corespunzătoare valorii timbrelor folosite și restituie timbrele rămase.

5. Aceste timbre, care reprezintă valoarea cotizațiilor individuale, poartă data anului curent.

---

* În ediția germană și în cea franceză, punctul 3 cuprinde următoarele : „Consiliile sau comitetele federale trimit comitetelor locale sau, în lipsa acestora, secțiilor locale un număr de timbre corespunzător numărului membrilor lor”. În ediția germană și în cea franceză urmează apoi punctele 4, 5 și 6, corespunzînd punctelor 3, 4 și 5 din ediția engleză. — *Nota red.*

IV

CONSILIILE SAU COMITETELE FEDERALE

1. Cheltuielile consiliilor sau comitetelor federale sînt acoperite de cître secțiile respective.

2. Consiliile sau comitetele federale trimit, cel puțin o dată pe lună, Consiliului General o dare de seamă.

3. Consiliile sau comitetele federale trimit o dată la trei luni, Consiliului General un raport asupra activității organizatorice și asupra situației financiare a secțiilor lor.

4. Fiecare federație are dreptul să nu primească sau să excludă diferite asociații sau secții. Ea nu are însă dreptul să le ia calitatea de organizații ale Internaționalei; ea poate numai să propună Consiliului General excluderea lor temporară.

V

ASOCIAȚII, SECȚII ȘI GRUPURI LOCALE

1. Fiecare secție are dreptul să-și elaboreze un statut și un regulament al ei special, potrivit condițiilor locale și legilor din țara respectivă. Acest statut și acest regulament însă nu trebuie să conțină nimic care să fie în contradicție cu Statutul general și cu Regulamentul.

2. Toate secțiile și grupurile locale, precum și comitetele lor se denumesc și se constituie de acum înainte exclusiv ca secții, grupuri și comitete ale Asociației Internaționale a Muncitorilor, cu adăugirea denumirii localităților respective.

3. În consecință, tuturor secțiilor sau grupurilor le este interzis pe viitor să adopte denumiri de sectă, ca, de pildă, pozitivști, mutualiști, colectivști, comuniști etc., sau să înființeze organizații separatiste denumite „secții de propagandă” etc., sub motiv că au de îndeplinit misiuni speciale, diferite de țelurile comune ale Asociației.

4. Art. 2 al acestui capitol nu se aplică sindicatelor afiliate Internaționalei.

5. Toate secțiile, grupurile și asociațiile muncitorești afiliate Internaționalei sînt invitate să desființeze funcția de președinte al secției sau al asociației respective.

6. Se recomandă înființarea în rîndurile clasei muncitoare a unor secții de femei. Această rezoluție, bineînțeles, nu urmărește deloc să împiedice existența vechilor secții sau înființarea unor noi secții alcătuite din muncitori de ambele sexe.

7. În cazul cînd în vreun organ de presă ar apărea atacuri împotriva Internaționalei, secția sau comitetul cel mai apropiat are obligația să trimită imediat Consiliului General un exemplar al unei asemenea publicații.

8. O dată la trei luni vor fi publicate în toate organele Asociației adresele tuturor comitetelor Internaționalei, precum și adresa Consiliului General.

VI

STATISTICA GENERALĂ A MUNCII

1. Consiliul General va pune în aplicare art. 6 al Statutului, care se referă la statistica generală a clasei muncitoare, precum și rezoluția în legătură cu aceeași problemă, adoptată de Congresul de la Geneva din 1866.

2. Fiecare secție locală este obligată să instituie un comitet special pentru statistică, astfel încît, în limita mijloacelor sale, să fie întotdeauna în măsură să răspundă la orice întrebare ce i-ar fi pusă de către consiliul sau comitetul federal din țara sa sau de către Consiliul General.

Se recomandă tuturor secțiilor să remunereze pe secretarii comitetelor pentru statistică, avînd în vedere folosul general pe care îl va aduce activitatea lor clasei muncitoare.

3. În fiecare an, la 1 august, consiliile sau comitetele federale vor trimite Consiliului General materialele strînse în țările respective. La rîndul său, Consiliul General va întocmi pe baza acestor materiale un raport general ce va fi supus congreselor sau conferințelor care se țin anual în cursul lunii septembrie.

4. Toate cazurile în care sindicatele și secțiile Internaționalei refuză să dea informațiile cerute se aduc la cunoștința Consiliului General, care urmează să ia măsurile corespunzătoare.

5. În rezoluția Congresului de la Geneva din 1866, menționată în art. 1 al prezentului capitol, se spune :

O anchetă statistică asupra situației clasei muncitoare din toate țările civilizate întreprinsă de însăși clasa muncitoare va constitui un exemplu măreț de unitate internațională de acțiune. Pentru a acționa cu oarecare șansă de succes, trebuie să se cunoască materialul asupra căruia urmează să se acționeze. Întreprinzînd o acțiune atît de importantă, muncitorii vor dovedi că sînt capabili să-și ia soarta în propriile lor mîini.

De aceea, congresul propune ca în fiecare localitate în care există filiale ale Asociației noastre să se treacă imediat la lucru și să se culeagă date în legătură cu diferitele puncte indicate în formularul de anchetă anexat; congresul cheamă pe toți muncitorii din Europa și din Statele Unite ale Americii să colaboreze la culegerea de date statistice cu privire la clasa muncitoare; rapoartele și datele culese vor fi trimise Consiliului General. Pe baza acestor materiale, Consiliul General va întocmi un raport, la care se vor anexa datele statistice. Acest raport, împreună cu anexele, va fi prezentat viitořului congres anual și, după aprobarea lui de către acesta, va fi tipărit pe cheltuiala Asociației.

Formularul general de anchetă în care, firește, pot fi introduse schimbări potrivit condițiilor locale: 1. Denumirea întreprinderii. 2. Vîrsta și sexul persoanelor care lucrează în întreprinderea respectivă. 3. Numărul persoanelor care lucrează în cadrul ei. 4. Salariul: a) ucenicilor; b) plata cu ziua sau cu bucata; cuantumul salariilor plătite de către intermediari. Cîștigul mediu săptămînal și anual. 5. a) Durata zilei de muncă în fabrici; b) durata zilei de muncă la micii patroni și în producția la domiciliu, în cazul cînd există toate aceste forme de producție; c) munca de zi și munca de noapte. 6. Pauzele pentru masă și modul cum sînt tratați muncitorii. 7. Starea atelierului și condițiile de muncă: încăperi supraaglomerate, ventilație proastă, lumină de zi insuficientă, folosirea iluminatului cu gaz, curățenie etc. 8. Influența muncii asupra stării fizice. 9. Moralitatea. Educația. 10. Caracterul producției: dacă este sezonieră sau se desfășoară mai mult sau mai puțin uniform de-a lungul întregului an; dacă este supusă unor oscilații considerabile, dacă are de înfruntat concurența străină, dacă este destinată în special pieței interne sau celei externe etc. *

Anexă

Conferința ținută la Londra între 17 și 23 septembrie 1871 a însărcinat Consiliul General să publice în limbile engleză, franceză și germană o ediție nouă, autentică și revăzută a

* Ediția germană mai conține și punctele: „11. Legislație specială cu privire la relațiile dintre muncitori și maiștri. 12. Condiții de hrană și de locuit ale muncitorilor”. — *Nota red.*

„Statutului general și a Regulamentului de organizare ale Asociației Internaționale a Muncitorilor”, din următoarele considerente :

I. STATUTUL GENERAL

Congresul de la Geneva (1866) a adoptat, cu unele adăugiri, Statutul provizoriu al Asociației, publicat la Londra în luna noiembrie 1864. El a hotărât de asemenea (vezi „Congrès ouvrier de l'Association Internationale des Travailleurs à Genève du 3 au 8 septembre 1866”, Genève, 1866, pag. 27, adnotare) ca Consiliul General să publice textul oficial, obligatoriu pentru toți, al Statutului și al Regulamentului, adoptate de către congres. Consiliul General a fost pus în imposibilitatea de a aduce la îndeplinire această hotărâre, deoarece guvernul bonapartist a confiscat procesele-verbale ale Congresului de la Geneva în timp ce erau transportate prin Franța. Când, în sfârșit, datorită intervenției lordului Stanley, pe atunci ministru de externe al Angliei, am reintrat în posesia proceselor-verbale, la Geneva fusese între timp publicată o ediție franceză, iar textul Statutului și al Regulamentului a fost imediat reprodus în toate țările a căror populație vorbește limba franceză. Acest text era în multe privințe greșit.

1. Ediția Statutului provizoriu de la Londra, publicată la Paris, fusese considerată drept o traducere exactă; comitetul din Paris însă, căruia i se datorește apariția acestei traduceri, a introdus în preambulul Statutului schimbări foarte importante. La întrebarea Consiliului General, comitetul din Paris a răspuns că aceste schimbări au fost determinate de situația politică din Franța. În plus, datorită unei insuficiente cunoașteri a limbii engleze, unele articole din Statut au fost greșit interpretate.

2. Congresul de la Geneva trebuia să dea Statutului provizoriu un caracter definitiv. Comisia instituită în acest scop a eliminat pur și simplu toate pasajele în care erau menționate măsuri cu caracter provizoriu, fără a observa că numeroase pasaje conțineau hotărâri foarte importante, care nicidecum nu aveau un caracter provizoriu. În ediția engleză, publicată după Congresul de la Lausanne (1867), se repetă aceleași omisiuni.

II. REGULAMENTUL DE ORGANIZARE

Regulamentul de organizare, publicat pină acum împreună cu Statutul, conține numai hotărârile respective, adoptate la Congresul de la Geneva (1866). De aceea a devenit necesară unificarea regulamentelor adoptate la congresele următoare și la recenta Conferință de la Londra (1871).

Pentru prezenta ediție revăzută au fost folosite următoarele publicații :

„Address and provisional Rules of the International Working Men's Association” etc. London 1864.

„Rules of the International Working Men's Association”. London 1867.

„Congrès ouvrier de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866”. Genève 1866 *.

„Procès-verbaux du Congrès de l'Association Internationale des Travailleurs, réuni à Lausanne, du 2 au 8 Septembre 1867”. Chaux-de-Fonds 1867.

„Troisième Congrès de l'Association Internationale des Travailleurs (Congresul de la Bruxelles). Compte-rendu officiel”. Bruxelles 1868.

„The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868”, London 1868.

„Compte-rendu du 4-ème Congrès International, tenu à Bâle en Septembre 1868”, Bruxelles 1869.

„Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle, 1869. Published by the General Council”, London 1869.

„Quatrième Congrès de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Bâle, 1869. Rapport du délégué des Sections de la Fabrique à Genève”, Genève 1869.

„Resolutions of the Conference of Delegates of the International Working Men's Association, assembled at London, 1871”. London 1871 ³³⁸.

În ceea ce privește Congresul de la Basel au mai fost consultate rapoartele germane asupra lucrărilor congresului,

* În ediția germană, printre publicațiile enumerate se află și : „Procès-verbaux du Congrès de Genève, 1866. Rapport du Conseil Général”, Publié dans le „Courrier International”, Mars & Avril. Londres 1867.

publicate la Basel în foi volante, precum și notele luate de secretarul general în timpul congresului.

Felul cum aceste diferite izvoare au fost folosite pentru prezenta ediție revăzută rezultă din cele de mai jos.

STATUTUL GENERAL

Preambulul: După cuvintele „Pornind de la aceste considerente” au fost reintroduse cuvintele „a fost întemeiată Asociația Internațională a Muncitorilor”. Vezi Statutul provizoriu, pag. 13³³⁰.

Pasajul: „Ei socot că este de datoria fiecărui om” etc.³⁴⁰ a fost scos, deoarece există două variante ale acestui pasaj, deopotrivă de autentice, dar care se contrazic unul pe celălalt. De altfel, adevăratul sens al acestui pasaj este cuprins în pasajul imediat precedent și în cel imediat următor: „Nici datorii fără drepturi” etc.

Art. 3 a fost restabilit potrivit art. 3 din Statutul provizoriu.

Art. 4 — parte din art. 3 și întregul art. 4 al Statutului etc., Londra, 1867.

Art. 5 — partea introductivă din art. 3 al Statutului din 1867. Cuvîntul „președinte” a fost scos conform rezoluției 1 cu privire la problemele organizatorice, adoptată la Congresul de la Basel³⁴¹.

Art. 6 — art. 5 al Statutului din 1867. Cuvintele „asociații care colaborează între ele” (cooperating associations) au fost schimbate prin „grupuri naționale și locale ale Asociației”, deoarece în unele traduceri această expresie a fost greșit interpretată ca însemnînd „asociații cooperatiste”.

Art. 7 — art. 6 al Statutului din 1867.

Art. 8 — art. 10 al Statutului din 1867.

Art. 10 — art. 8 al Statutului din 1867.

Art. 12 constituie art. 13 al Regulamentului de organizare din Statutul din 1867.

Art. 13 — art. 12 al Statutului din 1867.

Art. 7 al Statutului din 1867 a fost scos, deoarece înserarea lui a fost în contradicție cu una din rezoluțiile adoptate de către Congresul de la Lausanne. Vezi „Procesele-verbale ale Congresului de la Lausanne”, pag. 36.

REGULAMENTUL DE ORGANIZARE

I. *Congresul general*

Art. 1 — art. 11 al Regulamentului adoptat de către Congresul de la Geneva („Congresul de la Geneva”, Geneva, 1866, pag. 27 și urm.); art. 10, Statutul etc., 1867, acesta din urmă fiind incomplet.

Art. 2 — art. 9, Congresul de la Geneva; art. 6, Statutul etc., 1867.

Art. 3 — art. 13, Congresul de la Geneva; art. 11, Statutul etc., 1867.

Art. 4 — art. 10, Congresul de la Geneva; art. 9, Statutul etc., 1867.

Art. 5 — art. 9, Congresul de la Geneva; art. 7, Statutul etc., 1867.

Art. 6 — art. 12, Congresul de la Geneva; art. 8, Statutul etc., 1867.

Art. 7 — Regulamentul de organizare, adoptat la Basel, art. VIII.

Art. 8 — Pentru acest articol „Guide Pratique pour le Congrès de l'Internationale” („Compte-rendu du Congrès de Bâle”, Bruxelles 1869) [„Îndreptarul practic pentru Congresul Internațional (Raport asupra Congresului de la Basel, Bruxelles 1869)] a fost completat cu alte materiale ale Congresului de la Basel, citate mai sus.

Art. 9 — Partea întâi — s-a procedat la fel ca în cazul art. 8. Partea a doua — rezoluția Congresului de la Lausanne (procese-verbale, pag. 74, 1).

Art. 10 — art. 1b, Congresul de la Geneva; art. 1b, Statutul etc., 1867.

Art. 11 — Congresul de la Basel, Guide pratique, art. 3 și 11.

Art. 12 — Guide pratique etc., art. 10.

Art. 13 — Guide pratique etc., art. 7.

Art. 14 — Guide pratique etc., art. 4.

II. *Consiliul General*

Art. 1 — Conferința de la Londra, 1871, II, 1.

Art. 2 — Congresul de la Geneva, art. 1; Statutul etc., 1867, art. 1.

Art. 3 — Primele două alineate — art. 2 și art. 1a, Congresul de la Geneva și Statutul etc., 1867. Alineatul trei —

art. 3, Congresul de la Geneva. Ultimul alineat — Congresul de la Lausanne, procese-verbale, pag. 31, art. 2.

Art. 4—7 — rezoluțiile cu privire la problemele organizatorice, adoptate la Basel, IV—VII.

Art. 8 — Conferința de la Londra, III.

Art. 9 — rezoluțiile Conferinței de la Londra, ședințele din 18 și 22 septembrie.

III. *Cotizații ce urmează a fi plătite Consiliului General*

Art. 1 — Primul alineat — Congresul de la Lausanne. Procese-verbale, pag. 37, 3, și art. IX al rezoluțiilor cu privire la problemele organizatorice, adoptate la Basel. Alineatul doi — art. 4, Congresul de la Geneva și Statutul, 1867.

Art. 2—6 — Conferința de la Londra, IV, 1—5.

IV. *Consilii sau comitete federale*

Art. 1 — art. 6, Congresul de la Geneva și Statutul, 1867.

Art. 2 — *ibid.*, art. 5.

Art. 3 — Congresul de la Bruxelles. „Raportul oficial”, pag. 50, Anexă. Ședințele în legătură cu problemele organizatorice. Rezoluția nr. 3.

Art. 4 — art. VI al rezoluțiilor cu privire la problemele organizatorice, adoptate la Basel.

V. *Asociații, secții și grupuri locale*

Art. 1 — art. 14, Congresul de la Geneva ; art. 12, Statutul etc., 1867.

Art. 2—4 — Conferința de la Londra, II, 2—4.

Art. 5 — art. I al rezoluțiilor cu privire la problemele organizatorice, adoptate la Basel.

Art. 6 — Conferința de la Londra, V.

Art. 7 — art. II al rezoluțiilor cu privire la problemele organizatorice, adoptate la Basel.

Art. 8 — *ibid.*, art. III.

VI. *Statistica generală a muncii*

Art. 1—4 — Conferința de la Londra, VI, 1—4.

Art. 5 — rezoluția Congresului de la Geneva (ediția londoneză a rezoluțiilor adoptate de congresele de la Geneva și de la Bruxelles, pag. 4).

Din însărcinarea și în numele Conferinței de la Londra din 1871 :

Consiliul General :

R. Applegarth *, *M. J. Boon*, *Fred. Bradnick*, *G. H. Buttery ***, *E. Delahaye*, *Eugène Dupont (plecat în misiune) ****, *Wm. Hales*, *G. Harris*, *Hurliman*, *Jules Johannard*, *Harriet Law*, *Fred. Lessner*, *Lochner*, *Ch. Longuet *****, *Constant Martin*, *Zévy Maurice*, *Henry Mayo*, *George Milner*, *Ch. Murray*, *Pfänder ******, *John Roach*, *Rühl*, *Sadler*, *Cowell Stepney*, *Alfred Taylor*, *W. Townshend*, *Ed. Vaillant*, *John Weston*.

Secretari-corespondenți :

Leo Frankel — pentru Austria și Ungaria ; *A. Herman* — pentru Belgia ; *Th. Mottershead* — pentru Danemarca ; *Aug. Serrailier* — pentru Franța ; *Karl Marx* — pentru Germania și Rusia ; *Charles Rochat* — pentru Olanda ; *J. P. Mac Donnel* — pentru Irlanda ; *Friedrich Engels* — pentru Italia și Spania ; *Walery Wróblewsky* — pentru Polonia ; *Hermann Jung* — pentru Elveția ; *J. G. Eccarius* — pentru Statele Unite ; *Le Moussu* — pentru secțiile franceze din Statele Unite.

Charles Longuet, președinte
Hermann Jung, casier
John Hales, secretar general

256, High Holborn, London,
Western Central
24 octombrie 1871

Publicat sub formă de broșură
în limbile engleză și franceză
în noiembrie-decembrie 1871,
și în limba germană
în februarie 1872

Se tipărește după textul
ediției engleze, confruntat
cu edițiile germană și franceză
Tradus din limba engleză

* După R. Applegarth urmează în ediția germană : Ant. Arnaud.

** După G. H. Buttery urmează în ediția germană : F. Cournet.

*** În ediția germană lipsesc cuvintele dintre paranteze.

**** Ch. Longuet nu figurează în ediția germană.

***** După Pfänder urmează în ediția germană : Vitale Regis, G. Ranvier.

Friedrich Engels

[Declarația Consiliului General în legătură
cu scrisoarea lui Cochrane ³⁴²]

Către redactorul ziarului „Eastern Post”

Stimate domn,

În ziarul „Times” cu data de 31 octombrie a apărut, sub semnătura lui Alexander Baillie Cochrane, o scrisoare în legătură cu Internaționala. Vă rog să binevoiți a insera în coloanele ziarului dv. răspunsul meu la această scrisoare. În primul rând, d-l A.B.C. spune că

„nu este informat dacă d-l Odger mai este încă președinte al secției engleze a acestei societăți”.

Încă din septembrie 1867 a fost desființată funcția de președinte al Consiliului General al Internaționalei, pe care d-l A.B.C. o numește secția engleză a acestei societăți. Precum se știe, după ce (în iunie a.c.) a fost publicată adresa noastră cu privire la războiul civil din Franța, d-l Odger s-a retras din Consiliul General.

Citind în ziarele de pe continent nu știu ce birfeli despre componența conferinței noastre de delegați care a avut loc în septembrie a.c. la Londra, d-l A.B.C. pune aceste informații pe seama adunării publice care a avut loc în ziua de 28 septembrie 1864 la Martin's Hall. La această adunare, după cum foarte just a remarcat autorul unui articol apărut în numărul din 27 octombrie al ziarului „Times”, a fost ales comitetul provizoriu al Asociației Internaționale a Muncitorilor, dar n-au fost „aleși d-l Odger ca președinte, iar d-l Cremer și d-l Wheeler ca secretari”, cum afirmă d-l A.B.C.

D-l A.B.C. continuă, după aceea, să dovedească exactitatea informației sale prin următorul „document autentic”.

În primul rînd:

„Steagul roșu este simbolul iubirii între oameni”.

Acest document autentic nu este altceva decît preambulul unuia din nenumăratele falsuri publicate de curînd, sub numele Internaționalei, de către poliția din Paris și dezmințite, la timpul convenit, de către Consiliul General.

În al doilea rînd,

„Programul de la Geneva, sub președinția” (e destul de greu să-ți imaginezi cum poate un program să fie sub președinția cuiva) „unui rus pe nume Mihail Bakunin, a fost adoptat de Consiliul General de la Londra în iulie 1869”.

Acest program de la Geneva nu este altceva decît statutul Alianței democrației socialiste de la Geneva, care a mai fost citat cîndva într-o circulară a lui Jules Favre cu privire la Internațională. Răspunzînd la această circulară, am declarat (vezi ziarul „Times” cu data de 13 iunie) că Consiliul General n-a emis niciodată un asemenea document. Dimpotrivă, el a emis un document în care declara că statutul Alianței își pierde valabilitatea*.

La acestea aș mai putea adăuga că recenta conferință de la Londra a ajuns la o ruptură definitivă cu Alianța întemeiată de Mihail Bakunin și că „Journal de Genève”³⁴³ — un demn reprezentant al dogmelor partidului căruia îi aparține d-l A.B.C. — s-a erijat în apărător al Alianței împotriva Internaționalei.

În al treilea rînd, d-l A.B.C. scoate din teancul său de „documente autentice” un extras denaturat dintr-o scrisoare particulară a prietenului nostru Eugène Dupont, care a fost de mult publicată de Oscar Testut, fost procuror bonapartist³⁴⁴. Acest extras făcuse ocolul întregii prese engleze înainte ca d-l A.B.C. să fi plecat pe continent în căutarea unei asemenea „informații demne de încredere”.

* Vezi volumul de față, pag. 388. — *Nota red.*

D-l Alexander Baillie Cochrane califică societatea noastră drept „infamă”. Dar cum să calific eu o societate care încredințează unui Alexander Baillie Cochrane misiunea de a întocmi legi ?

Primiți, stimate domn,

asigurarea distinsei mele considerații,

John Hales,

secretar general al Asociației
Internaționale a Muncitorilor

256, High Holborne

Scris de F. Engels
la 31 octombrie 1871

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 163 din 11 noiembrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Despre febra înființării de societăți anonime
fictive în Anglia]

Londra, 4 noiembrie. — În momentul de față, noi, cei de aici — și prin noi subînțeleg Anglia oficială, marii capitaliști —, ne aflăm într-o perioadă de plină prosperitate și de înviorare a afacerilor. Pe piață există o abundență de capital, care caută pretutindeni un plasament rentabil; societăți frauduloase, înființate pentru a fereci omenirea și a îmbogăți pe întreprinzători, răsar ca ciupercile după ploaie. Cele mai la modă par să fie acum minele, zăcămintele de asfalt, tramvaiele cu cai, în marile orașe, și uzinele metalurgice; se oferă mine pe Volga și în New Mexico; se cumpără zăcăminte de asfalt în Savoia, Jura și Hanovra; se anunță că Lisabona și Buenos Aires vor avea curînd tramvaie cu cai etc. Toate aceste societăți pe acțiuni n-au, bineînțeles, decît un singur scop: acela de a face să crească, pentru un timp oarecare, cursul acțiunilor, astfel ca întreprinzătorii să-și poată vinde cu beneficiu partea lor, iar ce se va întîmpla după aceea cu acționarii nu-i interesează: „După noi — potopul!”. În trei-patru ani, cinci șesimi din aceste societăți frauduloase vor dispărea fără urmă și o dată cu ele vor dispărea și banii acționarilor care s-au lăsat trași pe sfoară. Ca întotdeauna, în aceste întreprinderi „extrem de solide și de avantajoase” își investesc economiile lor în primul rînd oameni cu venituri modeste, și le investesc tocmai în momentul cînd, grație unor șarlatanii, acțiunile au atins cursul cel mai ridicat — și așa le trebuie. Specula cu acțiunile constituie unul din mijloacele cele mai eficace pentru a face să intre în buzunarele marilor capitaliști averile unor oameni de condiție modestă, care pretind că le-au agonisit prin muncă proprie sau care chiar le-au agonisit în acest mod. În felul acesta, și cel mai mare prostănac își dă seama că în actuala orînduire socială, în general, nu poate să existe un capital „agonisit prin muncă proprie”

și că, dimpotrivă, oricare din capitalurile existente nu este altceva decât produsul, însușit fără plată, al unei munci străine. Și dacă, în ultima vreme, febra înființării de societăți anonime fictive a luat și în Germania și Austria o amploare atât de mare, dacă prinții și cămătarii, cancelarii imperiului și popii vinează cu toții economiile oamenilor mărunți, faptul nu poate decât să ne bucure.

Acest surplus de capitaluri pe piața financiară nu face decât să reflecte starea prosperă în care se află marea industrie. Aproape în toate ramurile industriei domnește o învioreare nemaivăzută de ani de zile, mai cu seamă în cele două ramuri principale ale industriei engleze, în care materia primă o constituie fierul și bumbacul.

Proprietarii fabricilor de filatură din Lancashire au, în sfârșit, din nou destul bumbac pentru o lărgire considerabilă a producției, și ei nu lasă să le scape ocazia. Numai în micul Oldham sînt în curs de construire cincisprezece noi filaturi, care vor avea în medie cîte 50 000 de fuse fiecare sau, în total, 750 000 de fuse, adică aproape tot atîtea cîte există pe teritoriul întregii Uniuni vamale³⁴⁵ (fără Alsacia) ! La acestea se adaugă și numărul respectiv de războaie de țesut. La fel se prezintă situația și în celelalte orașe din Lancashire. Uzinele constructoare de mașini au primit comenzi pentru cîteva luni, iar unele pentru un an întreg, și, dacă pot livra mașinile necesare, obțin orice preț vor. Cu alte cuvinte, se repetă situația din 1844, cînd, după deschiderea pieței chineze³⁴⁶, fabricanții nu aveau altă grijă decât aceea de a livra cît mai multe mărfuri ; și aceasta pentru că, după cum spuneau ei, trebuiau să furnizeze îmbrăcăminte pentru 300 000 000 de oameni ! S-a produs apoi întorsătura defavorabilă din anii 1845 și 1847, cînd pe neașteptate s-a făcut constatarea că pînă atunci cei 300 000 000 de chinezi binevoiseră să-și confecționeze singuri îmbrăcăminte, iar mărfurile engleze, produse în cantități exagerate, zăceau nevîndute în depozitele tuturor piețelor, în timp ce sute de fabricanți și speculanți dădeau faliment. Și tot așa o să se întîmple și acum ; oamenii aceștia n-au învățat nimic, și, chiar dacă au învățat ceva, legea imanentă a producției capitaliste îi silește în permanență să repete de mult cunoscutul ciclu : avînt economic, supraproducție și criză, și să-l repete pe o scară tot mai largă, pînă cînd, în cele din urmă, insurecția proletariatului va elibera societatea de necesitatea acestui ciclu absurd.

În ziarul „Der Volksstaat”, un oarecare domn *Schwitzguébel*, în numele unui Comitet federal al Elveției romande, care mie îmi este necunoscut, cere să-i dau lămuriri mai ample despre cele publicate de mine în acest ziar cu privire la d-l *Elpidin* *. N-am nimic de-a face cu d-l Schwitzguébel, și în această chestiune nu mă simt obligat să dau explicație primului venit. Dar dacă d-l Elpidin s-ar adresa personal, în această chestiune, direct redacției ziarului „Volksstaat”, îi stau la dispoziție și rog redacția ca, în acest caz, să comunice d-lui Elpidin adresa mea, pentru ca dînsul să mi se poată adresa direct.

Scris de F. Engels
la 4 noiembrie 1871

Publicat în „Der Volksstaat” nr. 91
din 11 noiembrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

---

* Vezi volumul de față, pag. 403—404. — *Nota red.*

Karl Marx

[Proiect de rezoluție a Consiliului General
cu privire la secția franceză din 1871 ³⁴⁷]

Asociația Internațională a Muncitorilor

*Rezoluție a Consiliului General
adoptată în ședința din 7 noiembrie 1871*

I. OBSERVAȚII PRELIMINARE

Consiliul General consideră că părerile expuse de secția franceză din 1871 cu privire la modificările radicale ce ar trebui introduse în articolele din Statutul general care se referă la componența Consiliului General n-au nici o legătură cu chestiunea asupra căreia urmează să se pronunțe.

În ce privește insultele aduse de această secție Consiliului General, ele vor fi apreciate cum se cuvine de consiliile federale și de comitetele federale din diferite țări.

Consiliul ține doar să atragă atenția :

că de la Congresul de la Basel (care a avut loc între 6 și 11 septembrie 1869 n-au trecut încă *trei ani*, așa cum în mod premeditat afirmă numita secție ;

că în 1870, în ajunul războiului franco-prusian, Consiliul -- într-o circulară generală adresată tuturor federațiilor, inclusiv Consiliului federal din Paris — a propus ca sediul Consiliului General să fie mutat din Londra ³⁴⁸ ;

că în răspunsurile primite s-a stăruit în mod unanim ca actualul sediu al Consiliului să fie menținut și ca imputernicirile lui să fie prelungite ;

că în 1871, de îndată ce împrejurările au permis, Consiliul General a convocat o conferință a delegaților — singura măsură cu putință în condițiile de atunci ;

ca la aceasta conferință delegații de pe continent au declarat că în țările lor există temerea că prin cooptarea unui prea mare număr de emigranți francezi s-ar periclita caracterul internațional al Consiliului General ;

că conferința (vezi „Rezoluțiile etc.”, XV *) „lasă la aprecierea Consiliului General să stabilească, în funcție de evenimente, data și locul viitorului congres sau al conferinței care ar putea fi convocată în locul lui”.

În ce privește însă pretenția sus-numitei secții de a fi singura reprezentantă a „elementului revoluționar francez”, pe motiv că printre membrii ei se numără foști președinți ai unor asociații muncitorești din Paris, Consiliul ține să facă următoarea observație:

Consiliul General poate, firește, să ia în considerație că cutare persoană a fost cândva președinte al unei asociații muncitorești, dar asta nu poate în nici un caz să constituie un motiv pentru ca ea să fie primită „de drept” în Consiliul General și să reprezinte, în cadrul lui, „elementul revoluționar”. Dacă s-ar proceda în felul acesta, Consiliul ar trebui să-l coopteze ca membru pe d-l Gustave Durand, care a fost președinte al uniunii muncitorilor giuvaergii din Paris și secretar al secției franceze din Londra. De altfel, se știe că membrii Consiliului General trebuie să reprezinte principiile Asociației Internaționale a Muncitorilor, iar nu părerile și interesele unei corporații sau alteia.

II. OBIECȚIILE PREZENTATE DE SECȚIA FRANCEZĂ DIN 1871, ÎN ȘEDINȚA DIN 31 OCTOMBRIE A CONSILIULUI GENERAL, IMPOTRIVA REZOLUȚIEI DE LA 17 OCTOMBRIE

1. În ce privește următorul pasaj din articolul 2 al statutului acestei secții :

„Pentru ca cineva să fie primit printre membrii secției, trebuie să aducă dovezi despre mijloacele sale de existență, trebuie să prezinte garanții de moralitate etc.”,

secția are de făcut următoarea observație:

„Statutul general face răspunzătoare secțiile de integritatea membrilor lor și, în consecință, le recunoaște dreptul de a-și asigura garanții *prin orice mijloc pe care-l vor socoti necesar*”.

Potrivit acestui punct de vedere, o secție a Internaționalei înființate de teetotalers ** ar putea să insereze în statutul său local un articol de felul acesta: „Pentru ca cineva să fie primit printre membrii secției trebuie să depună jurământ că se va abține de la orice fel de băuturi alcoolice”. Într-un cuvânt, sub pretext că „consideră necesar ca printr-un ase-

* Vezi volumul de față, pag. 450. — *Nota red.*

** — membrii societății pentru combaterea alcoolismului. — *Nota red.*

menea mijloc" să-și asume răspunderea ce le revine pentru integritatea membrilor lor, diferitele secții ar putea să înscrie în statutele lor locale cele mai absurde și mai deplasate condiții de primire în Internațională.

Consiliul General a declarat, la punctul I al rezoluției sale de la 17 octombrie, că există „cazuri când lipsa mijloacelor de existență poate perfect de bine să constituie o garanție de moralitate”. El crede că secția ar fi putut să evite repetarea acestei idei și să nu spună că „emigranții sînt feriți de orice suspiciune prin mărturia elocventă a sărăciei lor”.

La observația că sursa „mijloacelor de existență” pentru greviști o constituie „fondul de grevă”, se poate răspunde, în primul rînd, că acest „fond” este adeseori fictiv.

De altfel, anchetele oficiale engleze au dovedit că majoritatea muncitorilor englezi, care au, în general, o situație mai bună decît aceea a fraților lor de pe continent, sînt nevoiți — fie ca urmare a grevelor și a șomajului, fie din cauza salariilor insuficiente și a neplătirii lor la timp, sau din alte cauze — să recurgă mereu la muntele de pietate și la *împrumuturi*, adică la „mijloace de existență” a căror dovadă n-ar putea fi obținută fără un amestec inadmisibil în viața privată a cetățenilor.

Una din două :

Sau secția vede în „mijloacele de existență” numai „garanții de moralitate”, și în acest caz propunerea Consiliului General în care se spune : „Pentru ca cineva să fie primit printre membrii secției trebuie să prezinte garanții de moralitate” își atinge scopul, deoarece ea presupune (vezi punctul I al rezoluției din 17 octombrie) că, „în cazuri îndoielnice, o secție va putea să culeagă informații în legătură cu mijloacele de existență *ca garanții de moralitate*” ;

sau secția, în articolul 2 din statutul ei, în mod deliberat a vorbit despre prezentarea de dovezi cu privire la „mijloacele de existență” ca o condiție pentru primirea de membri, în afara „garanțiilor de moralitate” pe care ea e în drept să le ceară, și în acest caz Consiliul General afirmă din nou că aceasta „ar fi o inovație burgheză, în contradicție cu litera și spiritul Statutului general”.

2. În ce privește respingerea de către Consiliul General a următorului paragraf din articolul 11 al statutului secției :

„Se va trimite un delegat sau mai mulți în Consiliul General”,

secția răspunde :

„Nu ne este de loc necunoscut.. că sensul literal al Statutului general fi acordă” (Consiliului General) „dreptul de a accepta sau respinge delegați”.

Aceasta dovedește cât se poate de clar că secția nu cunoaște sensul literal al Statutului general.

De fapt, Statutul general nu admite decît două modalități de alegere a membrilor Consiliului General: fie alegerea lor de către congres, fie cooptarea lor de către Consiliu, dar *nicăieri* nu se spune că Consiliul poate accepta sau respinge delegați ai secțiilor sau grupurilor.

Includerea în componența sa a unor delegați inițial propuși de către secțiile din Londra n-a fost niciodată altceva decît o simplă *măsură administrativă* a Consiliului General, care în acest caz n-a făcut decît să uzeze de dreptul său de cooptare (vezi punctul II, 2 al rezoluției din 17 octombrie a Consiliului General).

Imprejurările excepționale care au determinat Consiliul General să recurgă la o asemenea modalitate de cooptare au fost îndeajuns explicate în rezoluția sa din 17 octombrie.

În aceeași rezoluție (II, 3), Consiliul declară că este dispus să admită în componența sa delegați ai secției franceze din 1871 *în aceleași condiții* ca și pe ceilalți delegați ai secțiilor din Londra. Dar el nu poate să ia în serios cererea de a stabili pentru această secție, contrar prevederilor Statutului general, o situație privilegiată.

Înscrind în articolul 11 al statutului său paragraful: „*Se va trimite un delegat sau mai mulți în Consiliul General*”, secția franceză din 1871 revendică această trimitere de delegați ca pe un drept ce ar decurge din Statutul general. Ea încearcă să creeze impresia că e perfect convinsă de acest drept imaginar, și, încă înainte de a fi recunoscută de către Consiliul General (vezi articolul VI al rezoluției cu privire la problemele organizatorice, adoptate de Congresul de la Basel ³⁴⁹), ea n-a ezitat, în ziua de 17 octombrie, să trimită, „de drept”, la ședința Consiliului General doi delegați cu „mandate imperative”, care erau sancționate de 20 de membri ai secției. În sfârșit, în ultima ei misivă, secția insistă din nou asupra „obligației și dreptului de a trimite delegați în Consiliul General”.

Pentru a-și justifica pretențiile ei, secția încearcă să găsească un precedent în situația pe care o deține cetățeanul

Herman în Consiliul General. Ea se prefacă a nu ști că cetățeanul Herman a fost cooptat în Consiliul General pe baza recomandării unui *congres belgian*³⁵⁰ și că în nici un caz el nu reprezintă, în acest Consiliu, secția din Liège.

3. La refuzul Consiliului General de a admite următorul alineat din statutul secției :

„Fiecare membru al secției își ia obligația să nu primească să facă parte din Consiliul General decît ca delegat al secției sale”,

secția răspunde :

„Drept răspuns la cele de mai sus, ne mărginim să vă atragem atenția că noi avem propriul nostru statut ; cele stabilite între noi se referă numai la noi și ne privesc doar pe noi, iar această cerință nu contravine cu nimic Statutului general, în care nu se specifică nimic în această privință”.

Este greu de înțeles cum ar putea Statutul, care nu spune nimic despre dreptul de a delega pe cineva în Consiliul General, să vorbească atît de explicit despre condițiile unei asemenea delegări. Mult mai lesne de înțeles este însă că statutul special al unei secții are valabilitate numai pentru ea. Totuși, nu putem fi de acord că acest statut special al unei secții „se referă numai la ea și o privește doar pe ea”. Căci dacă, bunăoară, Consiliul General ar admite articolul 11 din statutul secției franceze din 1871, el ar fi nevoit să-l introducă în statutele tuturor celorlalte secții ; iar acest articol, căpătînd o valabilitate generală, ar anula cu desăvîrșire dreptul de cooptare de care dispune Consiliul, potrivit Statutului general.

Pentru aceste motive :

I. Consiliul General continuă să considere perfect valabilă rezoluția sa din 17 octombrie 1871.

II. În cazul cînd această rezoluție nu va fi acceptată pînă la ședința din 21 noiembrie a Consiliului, secretarii-corespondenți ai acestuia vor trebui să aducă la cunoștința consiliilor sau comitetelor federale din diferite țări sau, în lipsa unor asemenea consilii sau comitete, grupurilor locale cele de mai jos : statutul secției franceze din 1871, mandatul delegaților acestei secții, care a fost remis Consiliului General în ședința lui din 17 octombrie, rezoluția din 17 octombrie a Consiliului General, răspunsul secției franceze din 1871.

care a fost comunicat Consiliului General în ședința lui din 31 octombrie, precum și prezenta rezoluție definitivă, care a fost adoptată de Consiliul General la 7 noiembrie.

Londra, 7 noiembrie 1871

In numele și din însărcinarea
Consiliului General

Scris de K. Marx

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba franceză

Karl Marx

[Declarația Consiliului General adresată redacției
lui „Frankfurter Zeitung und Handelsblatt”³⁵¹]

În nr. 326 al lui „Frankfurter Zeitung”, pe pagina a doua, într-o corespondență datată: „Londra, 18 noiembrie”, figurează următorul pasaj:

„Secția din Londra a *Internaționalei*, în ultima ei ședință, a adoptat următoarea rezoluție: «Meritele deosebite pe care și le-a câștigat sir Charles Dilke în lupta pentru cauza poporului îi dau dreptul la recunoștință din partea acestuia; de aceea i se propune să accepte titlul de membru de onoare al Asociației Internaționale a Muncitorilor». La una din întrunirile anterioare a fost ales ca membru Kossuth».

În cadrul *Internaționalei* nu se cunoaște calitatea de membru de onoare. Sus-menționatele rezoluții emană, probabil, de la o mică asociație londoneză, care la început s-a intitulat „Asociația democratică internațională” și care după aceea a adoptat denumirea de „Liga republicană generală”. Ea nu are nici un fel de legătură cu *Internaționala*.

În numele Consiliului General al
Asociației Internaționale a Muncitorilor,
secretar-corespondent pentru Germania,
Karl Marx

Scris la 24 noiembrie 1871

Publicat în „Frankfurter Zeitung
und Handelsblatt” nr. 333
din 28 noiembrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Către Consiliul federal spaniol de la Madrid

Londra, 25 noiembrie 1871

De cînd cetăţeanul Lorenzo s-a înapoiat de la ultima conferinţă, noi n-am primit nici o ştire din partea voastră. Eu v-am mai scris două scrisori; în cea de-a doua, pe care v-am trimis-o recomandat la 8 noiembrie, v-am rugat să ne scrieţi imediat şi să ne explicaţi care e cauza acestei tăceri. Dar pînă acum n-am primit nici un răspuns; în schimb am fost informaţi că o mică minoritate de membri ai Internaţionalei încearcă să provoace disensiuni în rîndurile Asociaţiei şi urzesc o conspiraţie împotriva rezoluţiilor conferinţei şi împotriva Consiliului General, punînd în circulaţie tot felul de calomnii³⁵². Nu încapе îndoială că enigmatică voastră tăcere se datoreşte faptului că aţi primit scrisori cu un asemenea conţinut. Dacă aşa stau lucrurile, vă rugăm să ne aduceţi la cunoştinţă — cum e de datoria voastră — acuzaţiile sau insinuările îndreptate împotriva noastră, pentru ca să le putem combate.

În orice caz, nu mai puteţi să păstraţi tăcere, întrucît așa ceva ar contraveni Statutului nostru general, care vă obligă să ne trimiteţi rapoarte regulate. Vă rugăm să ne răspundeţi numaidecît la această scrisoare; în caz contrar va trebui să tragem concluzia că tăcerea voastră este premeditată şi că daţi crezare sus-pomenitelor calomnii, fără să aveţi însă curajul să ni le aduceţi la cunoştinţă. În acest caz vom fi nevoiţi să procedăm așa cum ne dictează interesele Internaţionalei.

Scris de F. Engels

Publicat pentru prima oară
în limba rusă în Operele
lui K. Marx și F. Engels,
ed. I, vol. XXVI, 1935

Se tipărește după ciorna
manuscrisului

Tradus din limba spaniolă

Friedrich Engels

[Declarația Consiliului General trimisă
redacției ziarului „Proletario Italiano”³⁵³]

Către redacția ziarului „Proletario Italiano”

Cetățeni,

În nr. 39 al ziarului dv. este publicată o declarație a muncitorilor din Torino, în care se spune :

„Declarăm în mod public că hotărîrea Marelui consiliu de la Londra — de a pune socialismul pe planul al doilea, după politică — ne-a fost comunicată de redacția ziarului «Proletario» imediat după ce a fost dată publicității și că această hotărîre nu a avut un caracter oficial, deoarece a fost din nou revocată de Marele consiliu datorită faptului că multe asociații din Europa ar fi respins-o, așa cum am fi respins-o și noi”.

Această afirmație obligă Consiliul General să declare :

- 1) că el nu a luat niciodată vreo hotărîre de a pune socialismul pe planul al doilea, după politică ;
- 2) că, în consecință, nu putea revoca o asemenea hotărîre ;
- 3) că nici o asociație europeană sau americană nu a putut respinge o asemenea hotărîre și nu a respins nici o altă hotărîre a Consiliului General.

Poziția Consiliului General în ceea ce privește activitatea politică a proletariatului este bine definită.

Ea este definită de :

1) Statutul general, care la alineatul patru al expunerii de motive spune că „eliberarea economică a clasei muncitoare este țelul măreț, căruia trebuie să-i fie subordonată, ca mijloc, orice mișcare politică” *.

2) Textul Manifestului constitutiv al Asociației (1864), acest comentariu oficial și obligatoriu la Statut, în care se spune : „Magnații funciari și magnații capitalului vor folosi

* Vezi volumul de față, pag. 466. — *Nota red.*

întotdeauna privilegiile lor politice pentru apărarea și eternizarea monopolurilor lor economice. Ei nu numai că nu vor sprijini cauza eliberării muncii, dar, dimpotrivă, vor continua să-i pună în cale tot felul de piedici. Cucerirea puterii politice a devenit, prin urmare, marea datorie a clasei muncitoare³⁵⁴.

3) Rezoluția Congresului de la Lausanne (1867), în care, în legătură cu aceasta, se spune: „Eliberarea socială a muncitorilor este legată în mod indisolubil de eliberarea lor politică”³⁵⁵.

4) Rezoluția a IX-a a Conferinței de la Londra (septembrie 1871), care, în conformitate cu cele precedente, amintește membrilor Internaționalei că, în lupta clasei muncitoare, mișcarea ei economică și activitatea ei politică sînt indisolubil legate între ele*.

Consiliul a urmat întotdeauna și va urma și pe viitor această linie de conduită care i-a fost trasată. În consecință, el declară falsă și calomniatoare comunicarea de mai sus, făcută nu se știe de cine redacției ziarului „Proletario”.

Din însărcinarea
și în numele Consiliului General,
secretarul pentru Italia,
F. E.

P.S. Am primit tocmai acum din Geneva „La Révolution Sociale”³⁵⁶, în care se comunică că un mic grup din Jura a respins hotărârile Conferinței de la Londra**. Consiliul General nu a primit nici o comunicare oficială în această privință. De îndată ce va primi o astfel de comunicare, va lua măsurile de rigoare.

29 noiembrie 1871

Publicat pentru prima oară
în limba rusă în Operele
lui K. Marx și F. Engels,
ed. I, vol. XXVI, 1935

Se tipărește după ciorna
manuscrisului

Tradus din limba italiană

* Vezi volumul de față, pag. 448. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 504—510. — *Nota red.*

Friedrich Engels

[Împuternicire dată lui Giuseppe Boriani³⁵⁷]

Asociația Internațională a Muncitorilor
256, High Holborn, London, Western
Central 30 noiembrie 1871

Cetățeanul Giuseppe Boriani este primit ca membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor și este împuternicit să primească noi membri și să organizeze noi secții, cu condiția ca, la primirea lor, atît noii membri cît și noile secții să recunoască drept obligatorii următoarele documente oficiale ale Internaționalei :

Statutul general și Regulamentul de organizare,
Manifestul constitutiv,
Rezoluțiile congreselor,
Rezoluțiile conferinței care a avut loc în septembrie 1871 la Londra.

Din însărcinarea
și în numele Consiliului General,
secretar pentru Italia,
Friedrich Engels

Publicat pentru prima oară
în limba rusă
în Operele lui K. Marx și F. Engels,
ed. I, vol. XXVI, 1935

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba italiană

<p style="text-align: center;">CONDIZIONI</p> <p style="font-size: small;">L'anno è composto di sei tomi Il prezzo Anno L. 50 — Fi- nanza e S. S. S. S. — Tomo L. 3 Un volume anno 50 — An- no 50 — Per l'Europa e l'America la posta gratuita, — Per il resto del mondo non è nessa altra condizione.</p> <p style="text-align: center;">Londra</p>	<h1 style="margin: 0;">LA PLEBE</h1> <p style="margin: 0;">GIORNALE REPUBBLICANO</p> <p style="font-size: x-small; margin: 0;">È stampato in Lodi con carta bianca in una grande ed ogni in quattro fascicoli. Londra.</p>	<p style="text-align: center;">CONDIZIONI</p> <p style="font-size: x-small;">Il repubblicano può essere ap- punto. — Il prezzo Anno L. 50 — Finanza e S. S. S. S. — Tomo L. 3 Un volume anno 50 — An- no 50 — Per l'Europa e l'America la posta gratuita, — Per il resto del mondo non è nessa altra condizione.</p> <p style="text-align: center;">Londra</p>
--	--	--

Per abbonamenti e simili rivolgersi all'AMMINISTRAZIONE DEL GIORNALE, Corso Palestro N. 3, p. 1.° piano, o alle Edizioni Cooperative-Tipografiche Via Cesare B. 15

Friedrich Engels

[Cu privire la situația secțiilor Internaționalei în țările Europei ³⁵⁸]

În ce privește rezoluția referitoare la activitatea politică, care a fost adoptată de conferință, am bucuria de a vă aduce la cunoștință că ea a fost aprobată în întregime de Federația spaniolă, așa cum reiese din ultimele numere ale unor publicații ca „La Emancipacion” ³⁵⁹ din Madrid și „La Federacion” din Barcelona (cu data de 3 decembrie). Transformarea *Internaționalei*, în Spania, într-un partid politic aparte și independent este acum un fapt cert. În această țară treburile noastre merg excelent: am câștigat, în mai puțin de trei luni, 19 000 pînă la 20 000 de noi membri! În Danemarca, unde a luat ființă doar de trei luni, *Internaționala* numără 2 000 de membri numai în capitală, și acest oraș este mai mic decît Milano; acolo și țărani aderă în masă la Internațională, și se pregătește o vastă campanie în vederea viitoarelor alegeri, care ne promet o puternică și impunătoare reprezentanță în parlamentul danez.

În Germania și Olanda, de asemenea, treburile merg bine. În Franța avem 26 de ziare și, în ciuda d-lui Thiers, secțiile se constituie din nou.

Scris de F. Engels
între 5 și 10 decembrie 1871

Publicat în „La Plebe”
nr. 144 din 12 decembrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba italiană

Friedrich Engels

[Declarația Consiliului General
adresată redacțiilor unor ziare italiene
în legătură cu articolele lui Mazzini împotriva
Internaționalei ⁸⁶⁰]

Asociația Internațională a Muncitorilor
256, High Holborn, London, Western
Central 6 decembrie 1871

Către redactorul ziarului „La Roma del Popolo“

Domnule redactor,

Contînd pe lealitatea dv., vă rog să publicați alăturata declarație. Dacă e să ne războim, apoi să ne războim în mod leal.

Primiți, vă rog,
asigurarea distinsei mele considerații,

F. Engels,
secretar al Consiliului General
pentru Italia

Asociația Internațională a Muncitorilor

Către redacția ziarului „La Roma del Popolo“

În numărul 38 al ziarului dv., cetățeanul G. Mazzini publică primul articol dintr-o serie avînd ca titlu „Documente despre Internațională”. El atrage, din capul locului, atenția cititorilor :

„Am adunat..., din toate sursele care mi-au fost accesibile, toate documentele ei, toate declarațiile, orale sau scrise, făcute de membrii ei influenți”.

Acestea sînt documentele pe care s-a apucat să le publice. Pentru început el oferă cititorilor săi două mostre.

I. „Cu renunțarea” (la activitatea politică) „s-a mers atât de departe, că unii dintre fondatorii francezi ai Internaționalei i-au promis lui Ludovic-Napoleon că vor renunța la orice activitate politică dacă el va acorda muncitorilor nu știu ce avantaje materiale”.

Așteptăm din partea cetățeanului Mazzini să prezinte dovezi în sprijinul acestei afirmații, pe care noi o calificăm drept calomnioasă.

II. „Bakunin, într-unul din discursurile rostite de el la Congresul «Ligii păcii și libertății» care a avut loc la Berna în 1868, a spus : Vreau egalizarea indivizilor și a claselor ; fără aceasta nu este posibilă ideea de dreptate și nu poate fi instaurată pacea. Trebuie să se termine o dată cu amăgirea muncitorului prin discursuri interminabile. *Este necesar să l se spună ce trebuie să vrea, dacă el nu știe acest lucru.* Eu sint colectivist, iar nu comunist, și dacă cer abolirea dreptului de succesiune, o fac pentru a ajunge mai repede la egalitatea socială”.

Dacă cetățeanul Bakunin a rostit sau nu aceste cuvinte — e o chestiune care nu ne interesează. Important pentru Consiliul General este să constate :

1) că aceste cuvinte, după cum singur Mazzini spune, n-au fost rostite la un congres al Internaționalei, ci la un congres al Ligii păcii și libertății, care e o organizație burgheză ;

2) că congresul Internaționalei care a avut loc la Bruxelles în septembrie 1868 a declarat, într-o hotărîre specială, că nu are nimic comun cu acest congres al *Ligii păcii și libertății* ³⁶¹ ;

3) că cetățeanul Bakunin, atunci cînd a rostit aceste cuvinte, nici nu era membru al Internaționalei ;

4) că Consiliul General s-a opus întotdeauna repetatelor încercări de a înlocui cuprinzătorul program al Internaționalei (datorită căruia au putut fi primiți în rîndurile ei și adepții lui Bakunin) prin programul îngust și sectar al lui Bakunin, a cărui adoptare ar fi dus numaidecît la excluderea majorității covârșitoare a membrilor Internaționalei ;

5) că, prin urmare, Internaționala în nici un caz nu poate să-și asume răspunderea pentru acțiunile și declarațiile personale făcute de cetățeanul Bakunin.

În ceea ce privește celelalte documente despre Internațională, pe care cetățeanul Mazzini promite să le dea pu-

blicității în viitorul cel mai apropiat, Consiliul General ține să declare de la bun început că Internaționala este răspunzătoare numai de documentele oficiale emise de ea.

Din însărcinarea și în numele Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor,
secretar pentru Italia,

Friedrich Engels

Publicat în „La Plebe”
nr. 144 din 12 decembrie 1871,
„Gazzettino Rosa” nr. 345
din 12 decembrie 1871 și
„La Roma del Popolo”
nr. 43 din 21 decembrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziarul
„La Roma del Popolo”,
confruntat cu ciorna
manuscriselor
lui Engels în limbile
franceză și italiană

Tradus din limba italiană

Karl Marx

Către redactorul ziarului „The Eastern Post” 362

Stimate domn,

În ultima epistolă ce v-a adresat-o, d-l Charles Bradlaugh se folosește de darea de seamă asupra ședinței din 12 decembrie a Consiliului General — la care eu n-am luat parte, din motive de boală — drept pretext pentru a face din mine obiectul unor atacuri grosolane. El scrie: „Îi sînt deosebit de îndatorat lui Karl Marx pentru ura ce mi-o poartă”. Pentru ura ce i-o port eu d-lui Charles Bradlaugh! De cînd a fost publicată „Adresa cu privire la războiul civil din Franța”, vocea d-lui Bradlaugh s-a contopit cu corul acelora care, în lumea întreagă, debitează calomniile împotriva Internaționalei și a mea personal. I-am răspuns și lui, ca și celorlalți detractori, cu o tăcere plină de dispreț. Era mai mult decît putea suporta ridicola îngîmfare a acestui ins stăpînit de o nemărginită vanitate. L-am „calomniat” fiindcă n-am luat în seamă calomniile lui. Tăcerea mea l-a scos din sărite; la o întrunire publică m-a calificat drept *bonapartist*, fiindcă, vedeți dumneavoastră, în „Adresa cu privire la războiul civil” am dezvăluit împrejurările istorice care au dat naștere celui de-al doilea Imperiu. Acum merge mai departe și spune despre mine că sînt *un agent de poliție al lui Bismarck*. Sărmanul de el! Trebuie să dovedească, cu orice preț, că lecțiile pe care le-a primit de curînd, la Paris, de la ticălosul de Émile de Girardin și de la clica lui n-au fost zadarnice. De data asta îl voi „deferi” publicului german, dînd epistolei lui cea mai largă răspîndire cu putință. Iar dacă va avea amabilitatea să dea calomniilor sale o formă mai palpabilă, îl voi „deferi” unui tribunal englez.

Primiți, stimate domn,

asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

Londra, 20 decembrie 1871

Publicat în
„The Eastern Post” nr. 169
din 23 decembrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Congresul de la Sonvilier și Internaționala ³⁶³

Despre situația Asociației Internaționale a Muncitorilor în momentul de față aproape că nici nu mai este nevoie să vorbim. Pe de o parte, grandioasele evenimente de la Paris i-au imprimat o forță și o amploare pe care n-a mai avut-o încă niciodată; pe de altă parte, vedem că împotriva ei s-au coalizat aproape toate guvernele europene: Thiers și Gorceakov, Bismarck și Beust, Victor Emanuel și papa, Spania și Belgia. Internaționala este hărțuită din toate părțile: toate forțele lumii vechi, tribunalele militare și cele civile, poliția și presa, moșierii închistați și burghezii se întrec în prigonirea ei, și pe întregul continent abia se poate găsi un locșor în care să nu se fi recurs la toate mijloacele pentru a pune în afara legii această mare frăție a muncitorilor, care provoacă unora atita spaimă.

Și iată că tocmai în acest moment, când toate forțele vechii societăți s-au coalizat pentru a dezorganiza prin mijloace violente Internaționala, când unitatea și coeziunea ne sînt mai necesare ca oricînd, tocmai în acest moment un grup destul de mic, și, după propria lui mărturisire, pe zi ce trece mai redus, de membri ai Internaționalei, într-un colțisor al Elveției, a găsit de cuviință să publice o circulară deschisă, menită să semene discordie în rîndurile Asociației. Acest grup, care se intitulează *Federația jurasiană*, este constituit în cea mai mare parte din aceiași oameni care, sub conducerea lui Bakunin, de mai bine de doi ani subminează întruna unitatea rîndurilor noastre în Elveția franceză și, printr-o asiduă corespondență particulară cu unele personalități de categoria lor, din diferite țări, împiedică desfășurarea unei activități coordonate în cadrul Internaționalei. Atîta timp cît aceste intrigi se limitau la Elveția sau

erau urzite din umbră, n-am vrut să le facem o mai mare publicitate, dar circulara amintită ne silește să luăm atitudine.

Invocînd faptul că în acest an Consiliul General a convocat o conferință, și nu un congres, Federația jurasiană, la Congresul ei de la Sonvilier din 12 noiembrie, a elaborat o circulară către toate secțiile Internaționalei, care a fost tipărită într-un mare număr de exemplare și difuzată apoi în toate țările din lume, și prin care se cerea secțiilor să insiste asupra necesității de a convoca imediat congresul. De ce a fost nevoie ca congresul să fie înlocuit printr-o conferință, asta este o chestiune care, cel puțin pentru noi, cei din Germania și Austria, este limpede ca lumina zilei. Dacă am fi trimis delegați la congres, imediat după întoarcerea lor ei ar fi fost arestați și aruncați în închisoare; în aceeași situație s-ar fi aflat și delegații din Spania, Italia și Franța. O conferință însă, în cadrul căreia nu au loc dezbateri publice, ci numai ședințe de lucru, era întru totul posibilă, pentru că numele delegaților n-avea să fie dat publicității. Dezavantajul conferinței consta în aceea că ea nu avea căderea să ia hotărîri în probleme de principiu sau să introducă modificări în Statut și, în general, să ia măsuri cu caracter legislativ, ci trebuia să se limiteze la adoptarea unor hotărîri concrete, menite să asigure o mai bună aplicare a principiilor organizatorice prevăzute de Statut și de rezoluțiile congreselor. Dar, în condițiile date, tocmai de acest lucru era nevoie: de măsuri extrem de necesare în momentul de față și pentru a căror adoptare era de ajuns și o conferință.

De altfel, atacurile împotriva conferinței și a rezoluțiilor adoptate de ea nu erau decît un pretext. Chiar și în circulara sus-menționată se vorbește despre asta numai în treacăt. Dimpotrivă, autorii ei consideră că răul are o cauză mult mai profundă. Ei afirmă că, potrivit Statutului și rezoluțiilor inițiale ale congreselor, Internaționala nu este altceva decît „o federație liberă de secții autonome” (independente), care își pune ca scop eliberarea muncitorilor de către ei înșiși,

„fără vreun organ de conducere autoritar, fie el și creat pe bază de liber consimțămînt”.

Prin urmare, nici Consiliul General n-ar fi altceva decît un „simplu birou de statistică și corespondență”. Dar acest principiu inițial, pretind ei, a fost curînd denaturat — mai întîi prin dreptul acordat Consiliului General de a-și completa rîndurile prin cooptarea de noi membri, iar apoi, într-o

măsură și mai mare, prin rezoluțiile Congresului de la Basel, care au acordat Consiliului General dreptul de a exclude în mod temporar diferite secții, pînă la convocarea congresului următor, și de a rezolva în prealabil problemele litigioase pînă la soluționarea lor definitivă de către congres³⁶⁴. În felul acesta, spun ei, Consiliului General i-a fost acordată o putere periculoasă, iar uniunea liberă a secțiilor independente a fost transformată într-o organizație ierarhică și autoritară, formată din „secții supuse disciplinei”, așa încît

„secțiile sînt întru totul la discreția Consiliului General, care, după bunul lui plac, poate să refuze primirea lor sau să suspende activitatea lor”.

Cititorilor noștri germani, care știu destul de bine ce valoare are o organizație în stare să se apere, toate acestea li se vor părea extrem de ciudate, ceea ce, de altfel, este perfect explicabil, întrucît teoriile d-lui Bakunin, care ni se dezvăluie aici în toată splendoarea lor, n-au pătruns pînă acum în Germania. Reiese că o organizație muncitorească care a înscris pe steagul ei, în primul rînd, lozinca luptei pentru eliberarea clasei muncitoare trebuie să aibă în fruntea ei nu un comitet executiv, ci un simplu birou de statistică și corespondență! Dar lupta pentru eliberarea clasei muncitoare este pentru Bakunin și acoliții săi un simplu pretext; adevăratul scop urmărit de ei este cu totul altul.

„Viitoarea societate nu trebuie să fie altceva decît o generalizare a formei de organizare pe care o va fi adoptat pentru sine Internaționala. De aceea trebuie să facem în așa fel ca această formă de organizare să fie cît mai apropiată de idealul nostru... Internaționala, embrionul viitoarei societăți omenești, trebuie să fie de pe acum o reflectare fidelă a principiilor noastre de libertate și federalism și trebuie să se lepede de orice principiu care duce la autoritate și dictatură”.

Noi, germanii, ne-am făcut de rîs cu misticismul nostru, dar sîntem încă departe de un asemenea misticism. Internaționala este prototipul societății viitoare, în care nu vor mai fi nici măceluri ca acela de la Versailles, nici tribunale militare, nici armate permanente, nici perlustrarea corespondenței, nici tribunale penale de felul celui de la Braunschweig³⁶⁵. Tocmai acum, cînd trebuie să ne apărăm cu toate forțele noastre, i se propune proletariatului să se organizeze nu potrivit cu nevoile luptei pe care el este silit s-o ducă zi de zi și ceas de ceas, ci potrivit cu ideea imprecisă pe care și-o fac unii fanteziști despre societatea viitorului! Să ne imaginăm cum ar arăta, potrivit acestui model, propria noas-

tră organizație germană. În loc să luptăm împotriva guvernelor și a burgheziei, am începe să ne frământăm mintea pentru a ne da seama dacă fiecare paragraf din Statutul nostru și fiecare hotărîre adoptată de congres este o reflecție fidelă a societății viitoare. În locul comitetului nostru executiv am avea un simplu birou de statistică și corespondență, care ar trebui să observe ce se întîmplă cu secțiile independente — atît de independente, încît nu trebuie să recunoască nici un fel de organ de conducere autoritar, fie el și creat pe bază de liber consimțămînt; căci e lucru știut că prin aceasta ele și-ar încălca principala lor obligație: aceea de a fi prototipul fidel al societății viitoare! Despre o unire a forțelor, despre acțiuni organizate în comun nici nu poate fi vorba. Dacă în fiecare secție luată aparte minoritatea se supune majorității, ea comite o crimă împotriva principiilor de libertate și recunoaște un principiu care duce la autoritate și la dictatură! Dacă, în urma unui ordin de sus, Stieber cu toți ciracii lui, întregul cabinet negru³⁶⁶ și toți ofițerii prusieni ar intra în organizația social-democrată pentru a o submina, comitetul sau, mai bine zis, biroul de statistică și corespondență n-ar putea în nici un caz să-i împiedice, pentru că, în felul acesta, ar însemna să introducă o organizare ierarhică și autoritară! Or, principalul lucru este să nu existe nici un fel de secții supuse disciplinei! Și nici un fel de disciplină de partid, nici un fel de centralizare a forțelor într-un singur punct, nici un fel de arme de luptă! Ce s-ar întîmpla atunci cu prototipul societății viitoare? Într-un cuvînt, unde am ajunge cu o astfel de organizare nouă? La forma lașă, slugarnică, de organizare a primilor creștini, a acestor sclavi care primeau cu recunoștință fiecare ghiont în spate și care prin servilismul lor au obținut, ce-i drept după trei sute de ani, victoria religiei lor; adică ne-ar duce la o metodă de revoluție pe care proletariatul n-o va imita în nici un caz! Așa cum primii creștini luau drept model de organizare raiul lor imaginar, la fel și noi, vedeți dv., trebuie să luăm drept model viitorul rai social pe care ni-l propune d-l Bakunin, și, în loc să luptăm, sîntem sfătuiți să ne rugăm și să sperăm. Și acești oameni, care ne predică asemenea aberații, se prezintă drept singurii revoluționari adevărați!

Revenind la Internațională, trebuie să spunem totuși că deocamdată treburile ei nu merg de loc prost. Pînă cînd viitorul congres va adopta o hotărîre, Consiliul General este

dator să traducă în viață rezoluțiile adoptate la Basel, și el își va îndeplini această datorie. Și așa cum nu s-a sfiit să-i dea afară pe niște inși ca Tolain și Durand, tot așa va avea grijă ca cei de teapa lui Stieber & Co. să nu poată pătrunde în Internațională, chiar dacă Bakunin ar considera că aceasta e o măsură dictatorială.

Dar cum s-a ajuns totuși la aceste rezoluții atât de nepotrivite ale Congresului de la Basel? Foarte simplu. Ele au fost propuse de către delegații belgieni, și *nimeni n-a pledat pentru adoptarea lor cu mai multă căldură decât Bakunin și prietenii săi*, în special Schwitzguébel și Guillaume, semnatarii actualei circulare. Ce-i drept, pe atunci lucrurile se prezentau cu totul altfel. Pe atunci, acești domni sperau să obțină majoritatea și să pună mâna pe Consiliul General. Pe atunci, oricât de largi erau drepturile de care dispunea Consiliul General, tot nu li se păreau satisfăcătoare. Dar acum e cu totul altceva! Acum se constată că strugurii sînt acri. Acum Consiliul General trebuie redus la situația unui simplu birou de statistică și corespondență, pentru ca reputația viitoarei societăți bakuniste să nu aibă cumva de suferit.

Și acești oameni, sectari de profesie, care, cu toată doctrina lor mistică, de factură creștină primitivă, nu reprezintă în cadrul Internaționalei decît o minoritate infimă, nu se jenează să reproșeze Consiliului General că membrii lui ar vrea

„să facă în așa fel ca în Internațională să domine programul lor deosebit, doctrina lor personală; părerile lor particulare, ei le iau drept teoria oficială, singura care are drept de cetățenie în Asociație”.

Asta-i chiar prea de tot! Cine a avut posibilitatea să urmărească istoria internă a Internaționalei știe că de aproape trei ani principala preocupare a acestor oameni a fost aceea de a impune Asociației doctrina lor sectară drept program general și, cînd această încercare a dat greș, ei au căutat, pe ascuns, să prezinte frazeologia bakunistă drept program general al Internaționalei. Cu toate acestea, Consiliul General s-a mărginit să protesteze împotriva acestei denaturări, dar nu le-a contestat pînă acum niciodată dreptul de a face parte din Internațională sau de a pune în circulație oricît poftesc, sub propria lor marcă, balivernele lor sectare. Despre atitudinea pe care o va adopta Consiliul General față de această nouă circulară e prematur să vorbim.

Oamenii aceștia au dat ei înșiși o strălucită dovadă de ceea ce sînt în stare să facă cu noua lor formă de orga-

nizare. De la Comuna din Paris încoace, Internaționala a făcut pretutindeni progrese uriașe acolo unde nu s-a lovit de împotrivirea violentă a unor guverne reacționare. Dar cum stau lucrurile în Jura elvețiană, unde timp de un an și jumătate acești domni au exercitat o dominație absolută? Să ascultăm ce se spune în propria lor dare de seamă, prezentată la Congresul de la Sonvilier (vezi săptămînalul genevez „La Révolution Sociale” cu data de 23 noiembrie) :

„Aceste teribile evenimente trebuie să fi exercitat asupra secțiilor noastre o influență în parte demoralizatoare, în parte binefăcătoare... După aceea urmează începutul giganticei bătălii pe care proletariatul trebuie să o dea împotriva burgheziei, și oamenii încep să cadă pe gânduri... unii bat în retragere (s'en vont) și își ascund lașitatea, ceilalți își exprimă cu mai multă tărie ca oricînd atașamentul față de principiul innoitor al Internaționalei. — Acestea sînt faptele cele mai marcante ale actualei istorii interne a Internaționalei, în general, și ale federației noastre în particular”.

Ceea ce constituie aici o noutate este afirmația că toate acestea s-au întîmplat în Internațională, în general, pe cînd realitatea arată tocmai contrarul. Este adevărat că așa s-au petrecut lucrurile în Federația jurasiană. Căci iată ce spun chiar acești domni : secția Moutier a avut cel mai puțin de suferit, dar nici ea n-a ajuns la nici un rezultat.

„Chiar dacă n-au fost înființate noi secții, trebuie să nădăjduim etc.” ... și totuși această secție a fost „deosebit de favorizată de excelenta stare de spirit a populației”... „Secția Granges s-a redus la un mic nucleu de muncitori”.

Două secții din Biel n-au răspuns niciodată la scrisorile comitetului, la fel și secțiile din Neuchâtel și o secție din Locle ; a treia secție din Biel este

„deocamdată moartă”..., deși „m-am pierdut cu totul speranța de a vedea cum la Biel Internaționala se trezește din nou la viață.”

Secția Saint-Blaise este moartă ; cea din Val de Ruz a dispărut, nu se știe cum ; secția centrală din Locle s-a dizolvat după o lungă agonie, dar de curînd a fost, cu chiu și vai, reconstituită, evident, în vederea alegerilor pentru congres ; cea din La-Chaux-de-Fonds se află într-o situație critică ; secția ceasornicarilor din Courtelary se transformă, în momentul de față, într-o asociație profesională, care adoptă statutul Asociației ceasornicarilor elvețieni ; ea adoptă, prin urmare, statutul unei asociații care nu face parte din Internațională. Secția centrală a aceluiași district și-a

întrerupt temporar activitatea pentru că membrii ei au înființat la Saint-Imier și la Sonvilier o secție separată (ceea ce n-a împiedicat însă ca această secție centrală să fie reprezentată la congres prin doi delegați, pe lângă cei trimiși de către cele două secții — Saint-Imier și Sonvilier); secția Catébat, după o perioadă de succese strălucite, a trebuit să se dizolve în urma unor intrigi ale burghezilor locali, la fel și cea din Corgémont; în sfârșit, la Geneva mai există doar o singură secție.

Iată ce au făcut, într-un an și jumătate, reprezentanții federației libere a unor secții independente, în frunte cu un birou de statistică și de corespondență, dintr-o federație, ce-i drept, nu prea largă și nu prea numeroasă, dar totuși înfloritoare. Și asta într-o țară în care ei aveau deplină libertate de acțiune și într-o perioadă când, în toate celelalte părți, Internaționala a înregistrat progrese uriașe! Și chiar în momentul când ei înșiși ne prezintă acest jalnic tablou al eșecurilor lor, când scot aceste vaiete de neputință și desperare, — ei ne cer să abatem cu forța Internaționala de pe drumul ei de pînă acum, pe care, urmîndu-l, ea a devenit ceea ce este și s-o îndreptăm pe drumul care a dus Federația jurasiană de la o stare relativ înfloritoare la o destrămare totală.

Scris de F. Engels în jurul
datei de 3 ianuarie 1872

Publicat în „Der Volksstaat”
nr. 3 din 10 ianuarie 1872

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

Către redactorul ziarului „The Eastern Post”

Stimate domn,

În „The National Reformer”³⁶⁷ din 7 ianuarie, d-l Charles Bradlaugh spune :

„Am vrut doar să arătăm că pe vremuri dr. Marx dădea informații propriului său guvern”.

Declar, prin prezenta, că această afirmație este o calomnie pe cât de ridicolă, pe atât de infamă. Îi cer d-lui Bradlaugh să prezinte măcar un singur fapt care i-ar putea oferi un pretext, oricât de mic, pentru o asemenea afirmație. Pentru a nu tulbura liniștea lui personală, adaug că n-am de gând să-l „provoc la duel”.

Primiți, stimate domn,

asigurarea distinsei mele considerații,

Karl Marx

16 ianuarie 1872

Publicat în
„The Eastern Post” nr. 173
din 20 ianuarie 1872

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Către redactorul ziarului „The Eastern Post“

Stimate domn,

În nemuritorul său poem, Dante spune că unul dintre cele mai groaznice chinuri ale unui exilat este necesitatea de a veni în contact cu tot felul de oameni *. Eu mi-am dat perfect de bine seama de adevărul cuprins în această tînguire cînd am fost nevoit, pentru un timp oarecare, să mă angajez într-o polemică publică cu niște indivizi de teapa d-lor Charles Bradlaugh & Co. Dar, orice s-ar întîmpla, nu-i voi mai permite să transforme disputa, pe care mi-a impus-o, într-un mijloc ieftin și comod de a-și face reclamă în străinătate.

El a lansat împotriva mea o acuzație care, dacă ar fi publicat-o în Germania, ar fi făcut din el un obiect de batjocură pentru toate partidele. I-am cerut atunci să prezinte fapte care i-ar putea oferi un pretext cît de mic pentru o calomnie pe cît de ridicolă, pe atît de infamă **. Am procedat astfel nu pentru a mă disculpa pe mine, ci pentru a-l demasca pe el. Cu josnica viclenie a unui scrib de cancelarie, el încearcă să fugă de răspundere invitîndu-mă în fața unui „juriu de onoare“.

Își închipuie el într-adevăr că este de ajuns ca un Bradlaugh oarecare sau redactorii presei demi-monde *** din Paris, sau ai presei bismarckiene din Berlin, sau ai lui „Tages-Presse“ din Viena, sau ai lui „Criminal-Zeitung“ din New York, sau ai lui „Moskovskie Vedomosti“³⁶⁸ să mă calomnieze, pentru ca să mă simt obligat să-mi apăr reputația

* Dante. „Divina comedie, Paradisul“, cîntul XVII. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 511. — *Nota red.*

*** — bulevardiere. — *Nota trad.*

publică, și încă în fața unui „juriu de onoare” care ar urma să fie alcătuit din prietenii ai acestor „onorabili” domni?

Eu mi-am încheiat socotelile cu d-l Charles Bradlaugh și-l las să savureze toate deliciile pe care i le-ar putea procura liniștita contemplare a propriei sale persoane.

Primiți, stimate domn,
asigurarea distinsei mele considerații,
Karl Marx

Scriș în jurul
datei de 27 ianuarie 1872

Publicat în
„The Eastern Post” nr. 174
din 28 ianuarie 1872

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Scrisoare către redacția ziarului
„Gazzettino Rosa”³⁶⁰]

Asociația Internațională a Muncitorilor
256, High Holborn, London, Wes-
tern Central, 7 februarie

Către cetățeanul redactor al ziarului „Gazzettino Rosa”

Cetățene,

Au trecut câteva luni de când „Il Libero Pensiero” din Florența se dedă la atacuri împotriva Internaționalei, ca și cum marea Asociație a muncitorilor ar fi o concurență a societății raționaliștilor plătiți, căreia îi ia apărarea această revistă. Până acum mi s-a părut de prisos să răspund la aceste atacuri, dar când văd că sus-pomenita fițuică a decăzut în așa măsură că s-a apucat să răspîndească în Italia calomniile debitate de presa bismarckiană împotriva Internaționalei și a Consiliului ei General, socot că a venit timpul să protestez. De aceea am adresat revistei „Il Libero Pensiero” scrisoarea de mai jos, pe care vă rog s-o publicați și în „Gazzettino Rosa”.

Salut și frăție,
F. Engels,
secretar al Consiliului General
pentru Italia

*D-lui Luigi Stefanoni, redactor al revistei
„Il Libero Pensiero”*

Stimate domn,

În nr. 1 din 4 ianuarie 1872 al revistei „Il Libero Pensiero” a apărut un articol intitulat „Internaționala și Consiliul suprem de la Londra”, în legătură cu care aș avea să spun câteva cuvinte.

În acest articol se pune întrebarea :

„Am vrea să știm pe baza cărei imputerniciri își arogă d-l Engels calitatea de reprezentant al Italiei”.

Eu nu pretind de loc și n-am pretins niciodată că reprezint Italia. Am cinstea de a deține, în cadrul Consiliului General, funcția de secretar însărcinat în mod special să poarte corespondență cu Italia, și în îndeplinirea acestei sarcini eu trebuie să reprezint Consiliul, iar nu Italia.

Mai departe, în articol sînt reproduse cîteva corespondențe din Londra, care au fost luate din „Neuer Social-Demokrat”³⁷⁰ din Berlin și care sînt pline de cele mai infame calomnii la adresa Consiliului General și a întregii Internaționale. N-am să răspund la asemenea calomnii. Cu un asemenea ziar nu face să angajezi polemici. În întreaga Germanie se știe bine ce este „Neuer Social-Demokrat” : o gazetă stipendiată de Bismarck, un organ al socialismului guvernamental prusian. Dacă aveți nevoie de informații mai precise asupra acestei publicații, adresați-vă printr-o scrisoare lui Liebknecht, corespondentul dv. din Leipzig, și el o să vă trimită, desigur, destule. Îmi permit numai să adaug că, dacă asemenea calomnii împotriva Internaționalei prezintă un interes atît de viu pentru dv., le puteți găsi cu miile în „Figaro”, „Gaulois”, „Petit-Journal” și în oricare altă publicație demi-monde* din Paris, în „Standard” din Londra, în „Journal de Genève”, în „Tages-Presse” din Viena și în „Moskovskie Vedomosti” ; ca experte în materie, ele vă vor scuti de necesitatea de a-l cita pe amărîtul ăsta de Schneider.

Într-o notă a redacției se spune :

„Poate că face aluzie la asociația comunistă secretă care a fost întemeiată de Karl Marx în 1850 la Colonia ; cînd ea a fost descoperită, așa cum se întimplă de obicei, mulți nenorociți au căzut în miinile poliției prusiene, în timp ce principalele personaje s-au salvat fugind la Londra”.

Oricine spune asemenea lucruri este un mincinos. Eu însumi am făcut parte din această asociație³⁷¹. Ea n-a fost înființată de Marx, nu data din anul 1850 și n-a fost constituită la Colonia. Ea exista deja de mai bine de zece ani. Marx și cu mine ne aflam de peste un an în Anglia, unde emigraserăm din cauza prigoanei exercitate de guvernul prusian, cînd, din propria ei imprudență, secția din Colonia a căzut în mîna poliției. Dacă vreți să obțineți informații mai ample, vă puteți adresa d-lui Becker, primarul orașului Dortmund și deputat în parlamentul prusian și în cel german, d-lui Klein, medic, membru al consiliului municipal din Co-

* — boulevardieră. — Nota trad.

lonia, d-lui Bürgers, redactorul lui „Wiesbadener Zeitung”³⁷², și d-lui Lessner, croitor, membru al Consiliului General al Internaționalei care își are sediul la Londra. Ei au fost condamnați cu toții în acest proces al comuniștilor³⁷³.

Vă rog să publicați prezenta dezmințire în numărul viitor al revistei dv.

Cu toată stima,
Friedrich Engels

Publicat în
„Gazzettino Rosa” nr. 50
din 20 februarie 1872

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba italiană

Karl Marx și Friedrich Engels

[Declarația Consiliului General în legătură
cu samavolnicia autorităților elvețiene³⁷⁴]

Autoritățile elvețiene au găsit de cuviință ca, pe baza unei simple reclamații a ministerului de externe al Rusiei, care — violînd constituția federală — a trimis-o de-a dreptul unui judecător din Yverdon, să efectueze o percheziție la locuința cetățeanului Utin din Geneva, sub josnicul pretext că el ar putea să fie implicat în falsificarea de bancnote rușești, — o afacere scandaloasă în care, oricît ar părea de ciudat, consilierul de stat rus Kamenski, însărcinat cu urmărirea falsificatorilor, figurează în același timp ca principala lor căpetenie. Hîrțile lui Utin au fost confiscate și întreaga lui corespondență în limbile rusă, germană și engleză a fost predată, pentru o minuțioasă examinare, unui translator rus, al cărui nume autoritățile au refuzat să-l divulge. Cetățeanul Utin a fost, pînă în decembrie 1871, redactor al săptămînalului „L'Égalité”, organ de presă al Internaționalei, și, în consecință, corespondența lui era în cea mai mare parte corespondență a Internaționalei și purta stampilele diferitelor ei comitete. Dacă n-ar fi intervenit consilierul juridic al Internaționalei, cetățeanul Ambery, căruia Consiliul General îi exprimă cele mai calde mulțumiri, hîrțile lui Utin și Utin însuși ar fi fost predați guvernului rus, cu care Elveția nici n-are o convenție de extrădare.

Guvernul rus, care în interiorul țării se lovește de o opoziție ce devine, pe zi ce trece, tot mai puternică, se folosește de pretensele conspirații ale unor oameni de teapa lui Neceaev, care nu au nici o legătură cu Internaționala, pentru a deferi justiției pe adversarii săi din țară, sub pretext că sînt membri ai Internaționalei. Acum el merge și mai departe. Sprijinit de credinciosul său vasal, Prusia, el începe să se amestece în treburile interne ale țărilor apusene, cerînd ca, de dragul lui, judecătorii din aceste țări să prigo-

nească Internaționala. El și-a început campania lui într-o republică, și autoritățile republicane s-au grăbit să devină prea plecate slugi ale Rusiei. Consiliul General consideră că este suficient să înfiereze în fața muncitorilor din toate țările uneltirile guvernului rus și sprijinul pe care i-l dau acoliții lui occidentali.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 20 februarie 1872

Publicat în
„The Eastern Post” nr. 178
din 24 februarie 1872,
„The International Herald” nr. 1
din 2 martie 1872
și în alte organe de presă

Se tipărește după textul
apărut în „The Eastern Post”

Tradus din limba engleză

KARL MARX

Din scrierile postume

KARL MARX

**Ciorne ale „Războiului civil
din Franța“³⁷⁵**

Scris de K. Marx
în aprilie-mai 1871

Publicat pentru prima oară
în întregime în limbile engleză
și rusă în „Arhiva Marx-Engels”,
vol. III (VIII), 1934

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba engleză

[Prima ciornă a „Războiului civil din Franța“]

Guvernul apărării

La patru luni după începerea războiului, cînd guvernul apărării aruncase o momeală Gărzii naționale din Paris permițîndu-i să-și arate capacitatea de luptă la Buzenval³⁷⁶, el a socotit că sosise momentul să pregătească Parisul pentru capitulare. La o întrunire a primarilor din Paris convocați pentru a discuta problema capitulării, Trochu, în prezența și cu sprijinul lui Jules Favre și al altor cițiva dintre colegii sai, și-a dezvăluit, în sfîrșit, *planul*. El a spus textual :

„Prima întrebare pe care mi-au pus-o colegii mei încă în seara zilei de 4 septembrie a fost : are Parisul vreo perspectivă de a rezista cu succes unui asediu al armatei prusiene ? *Fără să șovăi le-am dat un răspuns negativ*. Unii dintre colegii mei care sînt de față pot confirma că spun adevărul și că întotdeauna am fost de această părere. Le-am spus textual ceea ce spun și acum : în condițiile actuale, încercarea de a apăra Parisul împotriva unui asediu din partea Prusiei ar fi o *nebulie*. Desigur, o *nebulie eroică*, am adăugat eu, dar, totuși, o *nebulie*... *Evenimentele au confirmat pre 'zunile mele'*.”

Așadar, încă din prima zi a proclamării republicii, planul lui Trochu a fost *capitularea Parisului* și a Franței. Trochu a fost, de fapt, comandantul suprem al prusienilor. Într-o scrisoare adresată lui Gambetta, Jules Favre însuși a recunoscut că inamicul care trebuia zdrobit nu era soldatul prusian, ci „demagogul” (revoluționarul) parizian. Prin urmare, promisiunile emfatice pe care guvernul apărării le făcuse poporului nu erau decît minciuni premeditate. El și-a pus în aplicare „planul” în mod sistematic, încredințînd apărarea Parisului unor generali bonapartiști, dezorganizînd Garda națională și organizînd foametea în timpul administrării lui Jules Ferry. Încercările făcute de muncitorii din Paris la 5 octombrie, 31 octombrie etc. de a-i înlocui pe acești trădători prin Comună au fost reprimite, ca fiind comploturi puse

la cale împreună cu prusienii! ³⁷⁷ După capitulare, masca a fost aruncată (lepădată). Capitulars ³⁷⁸ au devenit un guvern prin grația lui Bismarck. Ca prizonieri ai acestuia, ei au încheiat cu el un armistițiu prin care Franța era dezarmată și pusă în imposibilitatea de a rezista. Reînviați la Bordeaux ca guvern al Republicii, aceiași capitulars — prin intermediul lui Thiers, fostul lor ambasador, și al lui Jules Favre, ministrul lor de externe — l-au implorat pe Bismarck în numele majorității așa-numitei Adunări naționale, cu mult înainte ca insurecția din Paris să fi avut loc, să dezarmeze și să ocupe Parisul și să reprime „sa canaille” *, așa cum a spus rînjind Bismarck admiratorilor săi la Frankfurt, în drumul de la Paris spre *Berlin*. Ocuparea Parisului de către prusieni — iată care era, în esență, „planul” guvernului apărării. Nerușinarea plină de cinism cu care, de cînd s-au instalat la Versailles, acești oameni se gudură pe lângă Prusia și o îndeamnă la o intervenție armată a uimit pînă și presa venală din Europa. Faptele de eroism săvîrșite de Garda națională din Paris de cînd nu mai luptă *sub comanda* capitulars-ilor, ci *impotriva* lor, i-au silit pînă și pe cei mai sceptici să stigmatizeze pe nerușinații Trochu, Jules Favre & Co. ca „trădători”. Documentele confiscate de Comună au făcut, în sfîrșit, dovada juridică a vinei lor de înaltă trădare. Printre aceste documente există scrisori ale acelor „sabreurs”** bonapartiști cărora le fusese încredințată executarea „planului” Trochu, în care acești infami nemernici fac glume și își bat joc de propria lor „apărare a Parisului” (vezi, de pildă, scrisoarea lui *Adolphe Simon Guiod*, comandantul suprem al artileriei armatei pariziene, decorat cu marea cruce a Legiunii de Onoare, către *Susane*, general de divizie la artilerie, scrisoare publicată de Comună în „*Journal Officiel*”).

Este deci clar că cei care fac parte acum din guvernul de la Versailles pot scăpa de soarta de a fi condamnați ca trădători dovediți numai prin război civil, prin pieirea republicii și restaurarea monarhiei la adăpostul baionetelor prusiene.

Dar — și acest lucru este caracteristic atît pentru oame-nii imperiului cît și pentru cei care numai pe terenul și în condițiile acestuia au putut deveni pseudotribuni ai poporului — republica victorioasă nu i-ar stigmatiza numai ca tră-

* — plebea, gloata. — *Nota trad.*

** — „spadasini”. — *Nota trad.*

dători, dar chiar i-ar deferi instanțelor judecătorești ca criminali de drept comun. Priviți-i numai pe *Jules Favre*, *Ernest Picard* și *Jules Ferry*, acești mari oameni ai guvernului apărării în frunte cu Thiers!

O serie de acte judiciare autentice privind o perioadă de aproximativ 20 de ani și publicate de d-l Millière, deputat în Adunarea națională, dovedesc că *Jules Favre*, care trăia în concubinaj cu soția unui bețiv stabilit în Algeria, reușise ca, printr-o combinație de falsuri dintre cele mai nerușinate, să-și însușească, în numele copiilor săi adulterni, o mare moștenire, devenind un om bogat, și că în procesul intentat de moștenitorii legitimi el nu a fost demascat numai pentru că se bucura de ocrotirea tribunalelor bonapartista. Jules Favre, acest fățarnic apărător al familiei, religiei, proprietății și ordinii, este deci de mult pasibil de rigorile Codului penal. Sub orice guvern cinstit, el ar fi fost, fără doar și poate, condamnat la muncă silnică pe viață.

Ernest Picard, actualul ministru de interne versaillez, care la 4 septembrie s-a numit el însuși în postul de ministru de interne în guvernul apărării* — după ce încercase zadarnic să fie numit de Ludovic Bonaparte —, este fratele unui oarecare *Arthur Picard*. Când, împreună cu Jules Favre & Co., el a avut nerușinarea să propună în departamentul Seine-et-Oise candidatura onorabilului său frate în alegerile pentru Corpul legislativ, guvernul imperial a publicat două documente: un raport al Prefecturii poliției (datat 31 iulie 1867), potrivit căruia acest Arthur Picard a fost alungat de la Bursă ca „escroc“, și un alt document, datat 11 decembrie 1868, potrivit căruia Arthur a recunoscut că, pe când era directorul unei filiale a lui Société Générale³⁷⁹, rue Palestro nr. 5, a delapidat 300 000 de franci. Ernest nu s-a mulțumit să-l numească pe acest onorabil Arthur redactor al ziarului său „L'Électeur libre“, fondat în timpul imperiului și care apare și azi, un ziar care denunță zilnic pe republicani ca „tilhari, bandiți și partageux**“, dar, ajuns ministru de interne în guvernul „apărării“, Ernest l-a folosit pe Arthur ca intermediar în tranzacțiile financiare dintre ministerul de interne și Bursă, pentru a face avere speculând secretele de stat ce-i fuseseră încredințate.

* În textul definitiv al „Războiului civil din Franța“, Marx a introdus în text precizarea: Ernest Picard a fost ministru de finanțe în guvernul apărării naționale (vezi volumul de față, pag. 338). — *Nota red.*

** Adepți ai împărțirii averii, proprietății. — *Nota red.*

Întreaga corespondență „de afaceri” dintre Ernest și Arthur a căzut în mîinile Comunei. Ca și Jules Favre, întotdeauna gata să verse lacrimi, Ernest Picard, acest Joe Miller al guvernului de la Versailles, este dintre aceia pe care-i așteaptă Codul penal și galerele!

În sfîrșit, ultimul din acest trio, *Jules Ferry*, înainte de 4 septembrie un avocat fără procese, nu s-a mulțumit numai să organizeze foamea în Paris, dar a și reușit să facă avere de pe urma ei. Ziua în care va trebui să dea socoteală pentru fărădelegile comise în timpul asedierii Parisului va fi ziua condamnării sale.

Nu este deci de mirare că acești oameni — care pot spera să scape de ocnă numai în condițiile unei monarhii, la adăpostul baionetelor prusiene, și care numai în iureșul unui război civil pot obține ticket-of-leave* —, că acești desperados au fost imediat aleși de Thiers și acceptați de adunarea „des ruraux” drept cele mai sigure unelte ale contrarevoluției!

Nu e de mirare că, atunci cînd, la începutul lunii aprilie, membrii Gărzii naționale făcuți prizonieri au fost schingiuiți la Versailles de către „mielușei” lui Piétri și ai plebei de acolo, d-l Ernest Picard „se plimba cu mîinile în buzunare, trecînd de la un grup la altul și-i batjocorea”, în timp ce „la balconul prefecturii d-na Thiers, d-na Favre și alte asemenea doamne, înfloritoare și bine dispuse”, se desfătau privind acest spectacol odios. Nu este deci de mirare că, în timp ce o parte a Franței geme sub călcîiul cotropitorilor, cînd Parisul, inima și creierul Franței, varsă zilnic șiroaie de sînge pentru a se apăra împotriva trădătorilor dinăuntru..., Thiers, Favre & Co. organizează petreceri în palatul lui Ludovic al XIV-lea, ca, de pildă, la grande fête** dată de Thiers în cinstea lui Jules Favre cu ocazia înapoierii acestuia de la Rouen (unde fusese trimis pentru a complota cu prusienii) (a face sluj în fața prusienilor). Aceasta este o orgie cinică a unor criminali care fug de judecată.

---

* În Anglia, deținuților de drept comun, după ce și-au executat cea mai mare parte din osîndă, li se dau adesea niște bilete de voie pe baza cărora sînt eliberați și puși sub supraveghere polițienească. Aceste bilete de voie se numesc tickets-of-leave, iar posesorii lor se numesc ticket-of-leave-men. (Nota lui Engels la ediția germană din 1871 a „Războiului civil din Franța”.)

** — marea serbare. — Nota trad.

Dacă la început guvernul apărării l-a făcut pe Thiers ambasadorul său în străinătate, care s-a ploconit pe la toate curțile din Europa propunind restaurarea monarhiei în Franța în schimbul intervenției acestora împotriva Prusiei, dacă mai târziu l-a trimis într-un turneu prin provinciile Franței pentru a conspira cu chateaux * și a pregăti în secret alegerile generale, care, împreună cu capitularea, urmau să ia Franța prin surprindere, — Thiers, la rîndul său, a făcut din acești oameni miniștri și funcționari superiori. Ei erau oameni de încredere.

Un lucru este foarte misterios în acțiunile lui Thiers: nesăbuința cu care a precipitat revoluția din Paris. Nemulțumindu-se să ațîțe Parisul prin demonstrațiile antirepublicane făcute de a lui adunare „des ruraux“, prin amenințările de *a-l decapita și a-i lua titlul de capitală*, prin legea din 10 martie a lui Dufaure — ministru de justiție în guvernul Thiers — cu privire la *écheances* ** ale polițelor care amenința cu falimentul întregul comerț parizian, prin numirea de ambasadori orléaniști, prin mutarea sediului Adunării la Versailles, instituirea unui nou impozit asupra presei, confiscarea ziarelor pariziene republicane, reintroducerea stării de asediu, decretată pentru prima oară de Palikao și ridicată la 4 septembrie o dată cu căderea guvernului bonapartist, prin numirea lui Vinoy, *décembriseur* ³⁶⁰ și fost senator, guvernator al Parisului, a jandarmului bonapartist *Valentin*, prefect al poliției, și a generalului jezuit Aurelle de Paladines, comandant suprem al Gărzii naționale din Paris; — nemulțumindu-se cu toate acestea, el a declanșat, cu forțe puțin numeroase, războiul civil prin atacul lui Vinoy asupra colinei Montmartre și prin încercarea de a smulge în primul rînd Gărzii naționale tunurile care îi aparțineau și îi fuseseră lăsate prin actul de capitulare a Parisului numai fiindcă erau proprietatea ei. În felul acesta el intenționa să dezarmeze Parisul.

De unde această dorință febrilă d'en finir ***? Dezarmarea și reprimarea Parisului constituia, firește, prima condiție pentru o contrarevoluție monarhistă, dar numai un motiv foarte serios îl putea determina pe un intrigant atît de abil ca Thiers să meargă la risc într-o acțiune atît de dificilă, pornind la înfăptuirea ei fără pregătirea necesară, cu mijloace ridicol de insuficiente. Motivul este următorul. Prin

* — castelele (adică marii proprietari funciari). — *Nota trad.*

** — scadențe. — *Nota trad.*

*** — de a pune capăt. — *Nota trad.*

intermediul ministrului său de finanțe, Pouyer-Quertier, Thiers contractase un împrumut de două miliarde, pe care urma să-l primească imediat, și de alte câteva miliarde, care urmau să fie primite ulterior la anumite date. În această tranzacție, un pot-de-vin (bacșiș) cu adevărat regesc fusese rezervat marilor cetățeni Thiers, Jules Favre, Ernest Picard, Jules Simon, Pouyer-Quertier etc. Dar la încheierea acestei tranzacții s-a ivit o piedică. Cei care acordau împrumutul cereau ca garanție *pacificarea Parisului*. De aici acțiunea ne-săbuită a lui Thiers. De aici ura lui feroce împotriva muncitorilor parizieni, care erau destul de îndărătnici pentru a pune bețe în roate acestei excelente afaceri.

În ceea ce-i privește pe Jules Favre, Picard etc., cele arătate sînt suficiente pentru a dovedi că ei sînt complici demni într-o asemenea afacere necurată. În ceea ce-l privește pe Thiers, este îndeobște cunoscut faptul că, în timpul celor două ministere ale sale sub Ludovic-Filip, a adunat 2 000 000 și că, atunci cînd a fost prim-ministru (începînd din martie 1840), a fost atacat de la tribuna Camerei deputaților pentru speculațiile de la Bursă. Ca răspuns, el a vărsat lacrimi — un articol pe care îl are întotdeauna la îndemîna ca Jules Favre și ca celebrul actor Frédéric Lemaître. Nu este mai puțin cunoscut faptul că prima măsură luată de d-l Thiers pentru a salva Franța de la ruina financiară provocată de război a fost aceea de a-și fixa o indemnizație anuală de 3 000 000 de franci, exact suma pe care Ludovic Bonaparte a primit-o în 1850 de la d-l Thiers și clica sa din *Adunarea legislativă* pentru faptul că le-a permis să desființeze dreptul de vot universal ³⁸¹. Această dotare a d-lui Thiers cu 3 000 000 a fost primul cuvînt al acelei „*republici economicoase*” a cărei perspectivă fusese prezentată alegătorilor din Paris în 1869. În ceea ce-l privește pe Pouyer-Quertier, el este proprietarul unei filaturi de bumbac din Rouen. În 1869 a fost conducătorul unui conclav de fabricanți care a declarat că pentru „*cucerirea*” pieței engleze este necesară o reducere generală a salariilor. La timpul său, *Internaționala* a dejucat această intrigă ³⁸². Pouyer-Quertier, de altfel un partizan înfocat, ba chiar servil al imperiului, nu-i găsea acestuia decît un singur cusur: tratatul comercial încheiat cu Anglia, care dăuna intereselor lui de fabricant. Prima sa măsură ca ministru de finanțe în guvernul Thiers a fost de a ataca acest „odios” tratat și de a proclama necesitatea reintroducerii vechilor tarife vamale protecționiste pentru a apăra

interesele propriei lui fabrici. A doua măsură a fost încercarea *patriotică* de a da o lovitură Alsaciei prin restabilirea vechilor tarife protecționiste, sub pretext că în cazul de față nici un tratat internațional nu împiedică reintroducerea lor. Prin această lovitură de maestru, fabrica sa din Rouen ar fi scăpat de concurența periculoasă a fabricilor rivale din Mulhouse. Ultima sa măsură a fost de a dăruii ginerelui său, domnul Roche-Lambert, funcția de receveur-général* în Loiret, una dintre cele mai bogate feude ajunse în mâinile burgheziei *gouvernante* și din pricina căreia Pouyer-Quertier îl atacase atât de violent pe d-l Magne, predecesorul său din timpul imperiului, fiindcă își aranjase fiul în acest locșor călduț! Pouyer-Quertier era, așadar, omul cel mai indicat pentru a încheia tranzacția criminală despre care am vorbit.

30 martie. „Rappel”³⁸³. Jules Ferry, fost primar al Parisului, a interzis, prin circulara din 28 martie, tuturor funcționarilor de la accize să mai perceapă taxe pentru orașul Paris.

Mărunte escrocherii politice — caracter meschin... conștiință pătată... veșnic în goană după intrigi parlamentare... mașinații și tertipuri meschine... își repetă predicile despre liberalism, despre „libertés nécessaires”**... se străduiește din răspuțeri... să găsească considerente serioase care pledează împotriva unui eventual eșec... argumente convingătoare care compensează... un eroism sui-generis de josnicie exagerată... stratageme parlamentare izbutite...

D-l E. Picard este un bandit care în tot timpul asediului a făcut avere la Bursă, speculând înfringerile armatelor noastre.

Masacru, trădare, incendiere, asasinat, calomnie, minciună.

* — încasator general de impozite. — *Nota trad.*

** — libertăți necesare. — *Nota trad.*

În discursul rostit la întrunirea primarilor etc. (25 aprilie), Thiers însuși spune că

„asasinii lui Clément Thomas și Lecomte sînt un mănunchi de criminali, ca și cei care, pe bună dreptate, pot fi considerați complici la această crimă prin faptul că au fost autori morali sau părtași, adică un *foarte mic* număr de indivizi”.

Dufaure

Dufaure vrea să înfrîngă Parisul persecutînd presa în provincie. Este monstruos să traduci ziare în fața justiției pentru că predică „*împăcarea*”.

Dufaure joacă un rol important în intrigile lui Thiers. Prin legea sa din 10 martie, el a stîrnit indignarea întregului comerț parizian înglodat în datorii. Prin a sa lege a chiriiilor pentru Paris, el a amenințat întregul oraș. Cele două legi trebuiau să pedepsească Parisul pentru vina de a fi salvat onoarea Franței și de a fi amînat cu 6 luni capitularea în fața lui Bismarck. Dufaure este orléanist și „liberal” în sensul parlamentar al cuvîntului. În consecință, el a fost întotdeauna ministrul represiunilor și al stării de asediu.

El a obținut primul portofoliu la 13 mai 1839, după ce la derniere prise d'armes* a partidului republican a fost înfrîntă³⁸⁴, și de aceea a fost ministrul represiunii necruțătoare în guvernul monarhiei din iulie.

La 2 iunie 1849³⁸⁵, Cavaignac, care la 29 octombrie (1848) fusese silit să ridice starea de asediu, a numit în guvernul său doi miniștri ai lui Ludovic-Filip (pe *Dufaure* la interne și pe *Vivien*). El a făcut acest lucru la insistența *străzii Poitiers* (Thiers)³⁸⁶, care cerea garanții. El spera să-și asigure astfel sprijinul monarhiștilor în apropiatele alegeri prezidențiale. Dufaure a recurs la cele mai nelegale mijloace pentru a asigura succesul candidaturii lui Cavaignac. Intimidarea și corupția electorală nu au fost niciodată practicate pe scară mai largă. Dufaure a împînzit Franța cu pamflete calomnioase la adresa celorlalți candidați, și în special a lui Ludovic Bonaparte, ceea ce nu l-a împiedicat însă, mai tîrziu, să devină ministru al aceluiași Ludovic Bonaparte. Dufaure a devenit din nou ministrul *stării de asediu din 13 iunie 1849* (cu ocazia demonstrației Gărzii naționale împotriva bombardării Romei etc. de către armata franceză). Acum e din nou

* — ultima insurecție armată. — *Nota trad.*

ministrul stării de asediu declarate la Versailles (pentru departamentul Seine-et-Oise). Thiers a fost imputernicit să declare starea de asediu în orice departament. Ca și în 1839 și în 1849, Dufaure cere noi legi represive, noi legi ale presei, o lege pentru „simplificarea formalităților la curțile marțiale”. Într-o circulară către procureurs généraux*, el declară chemarea la „impăcare” lansată de ziare drept crimă care trebuie aspru pedepsită. Este semnificativ pentru magistratura franceză că numai un singur procuror general (cel de la Mayenne)** și-a prezentat demisia...

„Nu pot sluji un guvern care, în timp de război civil, îmi ordonă să mă arunc în lupta dintre partide și să urmăresc cetățeni, pe care conștiința mea îi consideră nevinovați, numai pentru faptul de a fi pronunțat cuvântul *impăcare*”.

În 1847 Dufaure a făcut parte din „Union libérale” care a conspirat împotriva lui Guizot, la fel cum în 1869 a făcut parte din „Union libérale” care a conspirat împotriva lui Ludovic Bonaparte³⁸⁷.

În ce privește legea din 10 martie și legea chiriilor, trebuie menționat că cei mai buni clienți ai lui Dufaure și ai lui Picard, ambii avocați, sînt proprietarii de imobile și *marii bogătași*, care nu vor să piardă nimic din cauza asedierii Parisului.

Acum, ca și după revoluția din februarie 1848, acești oameni spun republicii ceea ce i-a spus călăul lui Don Carlos: „Je vais t'assassiner, mais c'est pour ton bien” („Te voi ucide, dar o fac spre binele tău”).

Lecomte și Clément Thomas

După încercarea lui Vinoy de a lua colina Montmartre (la 18 martie, orele 4, ei*** au fost împușcați în parcul Château-Rouge), generalul Lecomte și Clément Thomas au fost luați prizonieri și împușcați chiar de soldații Regimentului 81 infanterie, care își ieșiseră din fire. Acesta a fost un act de justiție sumară, executat după metoda lui Lynch

* — procurorii generali. — *Nota trad.*

** — Louis Vacheron. — *Nota red.*

*** Lecomte și Thomas. — *Nota red.*

în pofida împotrivirii categorice a unor delegați ai *Comitetului central*. În Place Pigalle, Lecomte, asasinul cu epoleți, a dat de patru ori ordin soldaților săi să deschidă focul asupra mulțimii neînarmate, alcătuită din femei și copii. În loc să tragă asupra poporului, soldații au tras asupra lui. Clément Thomas — un ex-vagmistru, transformat în general în ajunul măcelului din iunie (1848) de către domnii de la „National”, al cărui gérant* fusese — nu a tras niciodată sabia împotriva vreunui alt inamic în afară de clasa muncitoare din Paris. El a fost unul dintre siniștrii conspiratori care au provocat deliberat insurecția din iunie și unul dintre cei mai feroși călăi ai acesteia. Când, la 31 octombrie 1870, Garda națională proletară a Parisului a luat prin surprindere „guvernul apărării” la Hotel de Ville și l-a făcut prizonier, acești oameni, care se numiseră ei înșiși în posturi ministeriale, acești gens de paroles** — cum i-a denumit recent unul dintre ei, Picard — și-au dat cuvântul de onoare că vor ceda locul *Comunei*. După ce au scăpat nevătămați, ei au aruncat pe bretonii lui Trochu împotriva atât de încrezătorilor lor învingători. Unul dintre ei, *d-l Tamisier*, a demisionat însă din postul de comandant suprem al Gărzii naționale. El a refuzat să-și calce cuvântul. Atunci norocul i-a suris din nou lui Clément Thomas. El a fost numit comandant suprem al Gărzii naționale în locul lui Tamisier. Era omul cel mai indicat pentru a înfăptui „planul” lui Trochu. Nu luptase niciodată împotriva prusienilor; luptase împotriva Gărzii naționale, pe care a dezorganizat-o, a dezbinat-o, a calomniat-o, îndepărtându-i pe toți ofițerii ostili „planului” lui Trochu, instigînd o parte a Gărzii naționale împotriva celeilalte și sacrificînd-o în „atacuri” organizate în așa fel, încît s-o acopere de ridicol. Urmărit de fantomele victimelor sale din iunie, acest om, care nu avea nici o funcție oficială, trebuia să-și facă din nou apariția pe teatrul de război la 18 martie, cînd adulmecase un nou masacru al poporului din Paris. El a fost victima justiției lui Lynch în primul moment al revoltei populare. Oamenii care, pentru a sugruma Republica și a putea încasa pots-de-vin stipulate în tranzacția încheiată de către Pouyer-Quertier, dăduseră Parisul pe mîna décembreur-ului Vinoy strigau acum : asasini. asasini ! Urletele lor au fost reluate de presa europeană, atât de avidă de sîngele „proletarilor”. În Adunarea „des ruraux” a fost înscenată o

* — girant responsabil. — Nota *traa*.

** — oameni de cuvînt. — Nota *trad*.

farsă de „sentimentalism” isteric, și acum, întocmai ca și în trecut, cadavrele propriilor lor prieteni erau pentru ei cele mai bune arme împotriva dușmanilor lor. Parisul și Comitetul central au fost făcuți răspunzători pentru ceea ce s-a petrecut independent de voința lor. Se știe cum, în urma asasinării arhiepiscopului Parisului în iunie 1848, „oamenii ordinii” au făcut să se cutremure Europa de strigătele lor de indignare împotriva insurgenților. Chiar pe atunci însă ei știau foarte bine de la domnul Jacquemet, vicarul general al arhiepiscopului, care îl însoțise pe acesta la baricade, că el fusese împușcat de către soldații lui Cavaignac și nu de către insurgenți; dar cadavrul lui le era de folos. Se pare însă că d-l Darboy, actualul arhiepiscop al Parisului, unul dintre ostaticii luați de Comună pentru a se apăra împotriva atrocităților guvernului de la Versailles, a avut presimțirea ciudată, așa cum reiese din scrisoarea sa către Thiers, că *papa Transnonain*³⁸⁸ ar putea intenționa să speculeze cadavrul său ca obiect de indignare sfântă. Aproape nu trecea o zi fără ca ziarele din Versailles să nu anunțe executarea lui, care, avînd în vedere permanentele atrocități și violări ale regulilor războiului săvîrșite de către „partidul ordinii”, ar fi fost ordonată de orice alt guvern în afară de cel al Comunei. Abia obținuse guvernul de la Versailles o primă victorie militară, că Thiers l-a și decorat pe căpitanul *Desmarêt*, care, în fruntea jandarmilor săi, îl asasinase pe generosul Flourens. La 31 octombrie, Flourens salvase viețile miniștrilor din guvernul apărării. Vinoy, care a fugit din Paris (fugarul), a fost decorat cu marea cruce a Legiunii de onoare pentru că a împușcat în interiorul redutelor pe viteazul nostru tovarăș Duval, luat prizonier, pentru că — în al doilea rînd — a împușcat cîteva zeci de soldați din trupele de linie care se alăturaseră poporului din Paris și pentru că a pornit acest război civil cu „metodele regimului din decembrie”³⁸⁹. Generalul Galliffet — „soțul încîntătoarei marchize ale cărei toalete de bal mascat fuseseră una dintre minunile imperiului”, după expresia delicată a unui scrib de la ziarele londoneze — „a capturat prin surprindere” în apropiere de Rueil un căpitan, un locotenent și un soldat din Garda națională, a dat ordin să fie împușcați pe loc și imediat după aceasta a dat o proclamație prin care și-a proslăvit fapta de eroism. Iată cîteva dintre asasinii pe care guvernul

de la Versailles i-a făcut *oficial* cunoscuți și cu care se mîndrește. 25 de soldați din regimentul 80 de linie au fost împușcați ca „rebeli” de către soldații regimentului 75.

„Toți cei care purtau uniforma armatei regulate și fuseseră capturați în rîndurile comuniștilor au fost împușcați pe loc fără cruțare. Trupele guvernamentale au dat dovadă de o cruzime nemaiîntîlnită”.

„D-1 Thiers a relatat în Adunarea națională amănuntele încurajatoare ale asasinării lui Flourens”.

Versailles, 4 aprilie. Thiers, acest pigmeu monstruos, spune (în proclamația sa) despre prizonierii aduși la Versailles :

„Niciînd privirile îndurerate ale unor oameni cinstiți (oamenii lui Pétri !) nu au întîlnit reprezentanți mai josnici ai unei democrații josnice”.

„Vinoy protestează împotriva oricărei îndurări la față de ofițerii sau soldații insurgenți”.

La 6 aprilie, *decretul Comunei cu privire la represiuni* (și ostatici) :

„Avînd în vedere că guvernul de la Versailles nesocotește în mod fățiș legile umanității și ale războiului și că s-a făcut vinovat de grozăvii cu care nu s-au pătat nici cotropitorii Franței..., se decretează etc. (*urmează articolele*)³⁹⁰.

5 aprilie. Proclamația Comunei :

„Zilnic bandiții de la Versailles măcelăresc sau împușcă prizonieri și nu trece oră fără să aflăm că un nou asasinat a fost comis... Chiar și în mînia sa poporul urăște vărsarea de sînge, după cum urăște războiul civil, dar este de datoria sa să se apere împotriva atentatelor bestiale ale dușmanilor săi, și de acum înainte va fi cu orice preț ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”³⁹¹.

„Polițiștii care luptă împotriva Parisului primesc 10 franci pe zi”.

Versailles, 11 aprilie. Amănunte înfiorătoare despre împușcarea cu sînge rece a unor prizonieri, nu dezertori, sînt redată cu vădită satisfacție de ofițeri superiori și alți martori oculari.

În scrisoarea sa către Thiers, Darboy protestează

„împotriva monstroaselor excese, care fac și mai îngrozitor războiul nostru fratricid”.

În același spirit scrie Deguerry (preotul bisericii La Madeleine) :

„Aceste execuții stîrnesc la Paris o puternică indignare și pot determina represiuni îngrozitoare“. „Astfel s-a și luat hotărîrea ca pentru fiecare nouă execuție să fie executați doi dintre numeroșii ostatici. Judecați în ce măsură ceea ce vă cer ca preot este urgent și absolut necesar“.

În mijlocul acestor orori, Thiers le scrie prefectilor : „L'Assemblée siège paisiblement“ (Elle aussi a le coeur léger) *.

Thiers și comisia celor 15 deputați ai Adunării „des ruraux“³⁹² au avut nerușinarea și impertinența de „a dezminți oficial“ știrile despre „pretinsele execuții în masă și represaliile atribuite trupelor versailleze“. Dar, în circulara sa din 16 aprilie cu privire la bombardarea Parisului, papa Transnonain scrie :

„Dacă s-au tras cîteva lovituri de tun, ele nu au fost trase de armata din Versailles, ci de cîteva răsculați care vor să dea impresia că se bat, pe cînd în realitate nu îndrăznesc să scoată capul“.

Thiers a dovedit că și-a întrecut eroul, pe Napoleon I, cel puțin într-o privință — în privința comunicatelor mincinoase (firește, Parisul se bombardează singur pentru a-l putea calomnia pe d-l Thiers!).

Ca răspuns la aceste provocări abjecte ale escrocilor bonapartiști, Comuna s-a mulțumit să ia ostatici și să amenințe cu represiuni, dar amenințările ei au rămas literă moartă ! Nici chiar jandarmii deghizați în ofițeri, nici chiar poliștii luați prizonieri și asupra cărora s-au găsit bombe explozive nu au fost traduși în fața curții marțiale ! Comuna a refuzat să-și mînjească miinile cu sîngele acestor copoi mîrșavi !

Cu cîteva zile înainte de 18 martie, Clément Thomas a prezentat ministrului de război, Le Flô, un plan de dezarmare a trei sferturi din Garda națională.

„Floarea plebei pariziene — spunea el — este concentrată în jurul cartierului Montmartre și acționează în înțelegere cu Belleville“.

Adunarea națională

Adunarea națională, aleasă la 8 februarie sub presiunea dușmanului căruia guvernării de la Versailles îi predaseră toate forturile și Parisul lipsit de apărare, această Adunare

* „Adunarea își ține netulburată ședințele“ (Și ea are inima ușoară). — Aluzie la declarația făcută de primul ministru Ollivier în ajunul războiului franco-prusian că își asumă cu „inima ușoară“ răspunderea acestui război. — *Nota red.*

de la Versailles avea un singur scop, clar precizat în însăși convenția semnată la Versailles în ziua de 28 ianuarie, și anume de a hotărî dacă războiul poate fi continuat sau dacă trebuia să se încheie pacea, iar în acest din urmă caz de a stabili condițiile de pace și a asigura evacuarea cît mai grabnică a inamicului de pe teritoriul francez.

Chanzy, arhiepiscopul Parisului etc.

Eliberarea lui Chanzy a avut loc aproape concomitent cu fuga lui Saisset. Ziariștii regaliști *au prezis* în unanimitate *moartea generalului*. Ei voiau să le atribuie roșilor acest gest amabil. De trei ori s-a dat ordinul să fie executat, dar de data aceasta chiar urmează să fie împușcat.

După ciocnirea din piața Vendôme * : la Versailles domnea consternarea. Pentru ziua de 23 martie se aștepta un atac împotriva Versaillesului, deoarece conducătorii mișcării pentru alegeri comunale anunțaseră că vor porni asupra Versaillesului, dacă Adunarea națională va trece la acțiuni militare. Adunarea n-a întreprins asemenea acțiuni. Dimpotrivă, ea a votat, ca urgentă, propunerea de a se ține alegeri comunale la Paris etc. Prin aceste concesii, Adunarea și-a recunoscut neputința. Concomitent — *intrigi regaliste la Versailles*. Generalii bonapartiști și ducele d'Aumale³⁹³. Favre a declarat că a primit de la Bismarck o scrisoare în care se spunea că, dacă ordinea nu va fi restabilită pînă la 26 martie, trupele germane vor ocupa Parisul. Roșii au înțeles acest jalnic tertip. Ciocnirea din piața Vendôme fusese provocată de falsificatorul *J. Favre, acest iezuit infam* care (la 21 martie?) s-a urcat la tribuna Adunării de la Versailles pentru a insulta poporul care l-a scos din anonim și pentru a ațîța Parisul împotriva departamentelor.

30 martie. Proclamația Comunei

„Astăzi, criminalii pe care nici n-ați vrut măcar să-i urmăriți, abuzează de mărinimia voastră pentru a organiza chiar la porțile orașului un focar de conspirație monarhistă. Ei ațîță la război civil, recurg la toate mijloacele de corupție, acceptă toate complicitățile, au ajuns să cerșească pînă și sprijinul străinilor”³⁹⁴.

* Vezi volumul de față, pag. 599—602. — *Nota red*

Thiers

La 25 aprilie, primind pe primarii, ajutorii de primar și pe consilierii municipali din departamentul Seine, Thiers a spus :

„Republica există. Șeful puterii executive nu este decît un simplu cetățean“.

După d-l Thiers, progresul făcut de Franța între 1830 și 1871 constă în următoarele : în 1830 Ludovic-Filip a fost „cea mai bună republică“. În 1871 *cea mai bună republică* este fosila ministerială a lui Ludovic-Filip, micul Thiers.

D-l Thiers și-a început guvernarea printr-o uzurpare. El a fost numit de Adunarea națională șef al guvernului Adunării ; șef al puterii executive din Franța el s-a numit singur.

Adunarea națională și revoluția din Paris

Adunarea, convocată din ordinul cotropitorului străin, a fost aleasă, după cum se spune clar în convenția de la Versailles din 28 ianuarie, cu un singur scop : să hotărască continuarea războiului sau încheierea păcii. Chemînd poporul francez în fața urnelor electorale, capitulars din Paris au precizat ei înșiși foarte clar această misiune specială a Adunării, ceea ce explică în mare măsură însăși compoziția ei. Continuarea războiului devenind imposibilă prin chiar condițiile armistițiului, acceptate cu smerenie de capitulars, Adunarea nu avea, în fond, decît să ratifice o pace rușinoasă, iar pentru această treabă cei mai nimeriți erau oamenii cei mai corupți din Franța.

Republica a fost proclamată la 4 septembrie — nu de către avocații care s-au instalat în Hotel de Ville ca guvern al apărării, ci de către poporul din Paris. Ea a fost salutăta unanim de întreaga Franță. Ea și-a cucerit dreptul la existență într-un război de cinci luni, a cărui piatră unghiulară a constituit-o îndelungata rezistență a Parisului. Fără acest război dus de Republică și în numele Republicii, Bismarck ar fi restaurat imperiul după capitularea de la Sedan ; avocații, cu d-l Thiers în frunte, ar fi trebuit să capituleze nu de dragul Parisului, ci pentru ca ei personal să evite o călătorie la Cayenne, iar despre Adunarea „des ruraux“ n-ar fi fost

nici vorbă. Această Adunare s-a întrunit numai prin grația revoluției republicane, începută la Paris. Nefiind o Adunare constituantă, după cum repetă la nesfârșit însuși d-l Thiers, ea n-ar fi putut fi decît un simplu cronicar al evenimentelor trecute ale revoluției republicane și n-ar fi avut nici măcar dreptul să proclame abolirea dinastiei bonapartiste. Singura putere legitimă în Franța este deci *revoluția* însăși, al cărei centru este Parisul. Această revoluție n-a fost făcută împotriva lui Napoleon cel Mic, ci împotriva condițiilor sociale și politice care au generat cel de-al doilea Imperiu, care au ajuns la apogeu în timpul acestuia și care, așa cum a arătat clar războiul cu Prusia, ar fi transformat Franța într-un cadavru dacă n-ar fi fost înlăturate de forța înnoitoare a clasei muncitoare franceze. Încercările Adunării „des ruraux”, pe care revoluția o imputernicise numai să semneze obligația dezastruoasă, asumată de actuala ei putere „executivă” față de cotropitorul străin, încercările de a trata revoluția ca pe un capitulard de aceeași teapă cu ea, constituie deci o monstruoasă uzurpare. Războiul ei împotriva Parisului nu este decît o lașă Chouannerie³⁹⁵ la adăpostul baionetelor prusiene. Este un complot mîrșav care urmărește distrugerea Franței cu scopul de a salva privilegiile, monopolurile și luxul claselor degenerate, lipsite de vigoare și descompuse care au dus Franța în pragul catastrofei, de la care nu o poate salva decît brațul herculean al unei revoluții cu adevărat sociale.

Cea mai bună armată a lui Thiers

Încă înainte de a fi devenit „om de stat”, Thiers și-a dovedit ca istoric talentul de a spune minciuni. Dar vanitatea, atît de caracteristică pigmeilor, l-a făcut de data aceasta să atingă culmea ridicolului. A sa armată a ordinii, drojdia soldătimii bonapartiste, abia ieșită, prin grația lui Bismarck, din închisorile prusiene, zuavii pontificali, chouan-ii lui Charette, vendeenii lui Cathelineau, „municipalii”³⁹⁶ lui Valentin, foștii polițiști ai lui Piétri și jandarmii corsicani ai lui Valentin, care sub Ludovic Bonaparte nu erau decît agenți secreți în armată, dar sub d-l Thiers reprezintă elita armatei — cu toții sub supravegherea unor mouchards * cu epoleți și sub comanda unor mareșali lași ai regimului din decembrie care nu aveau

* — agenți secreți. — *Nota trad.*

onoare și deci nu aveau ce pierde —, toată această gloată pestriță și odioasă de ticăloși este denumită de Thiers „*cea mai bună armată pe care a avut-o Franța vreodată*”. Iar dacă le mai îngăduie prusienilor să rămână la St.-Denis, o face numai pentru a-i speria cu privescerea acestei „cele mai bune armate” a Versaillesului.

Thiers

Mărunte escrocherii politice. Veșnic în goană după intrigi parlamentare, d-l Thiers nu a fost niciodată altceva decât un ziarist „capabil” și un „abil” maestru al duelurilor de cuvinte, al coțcariilor parlamentare, un virtuos al sperjurului, un expert în stratagemele meschine, în tertipurile viclene și perfidiile josnice ale luptei parlamentare dintre partide. Această stîrpitură veninoasă a ținut mai bine de o jumătate de secol burghezia franceză sub vrajă, pentru că el reprezintă cea mai desăvîrșită expresie spirituală a propriei deprăvări de clasă a acesteia. Pe cînd era în opoziție, el a perorat la infinit despre „*libertés necessaires*”, pentru a le călca apoi în picioare imediat ce a ajuns la putere. Cînd nu deținea o funcție oficială, obișnuia să amenințe Europa cu spada Franței. Și care au fost în realitate realizările sale pe tărîm diplomatic? A înghițit în 1841 umilinta convenției de la Londra³⁹⁷, a grăbit războiul cu Prusia prin declarațiile sale emfatiche împotriva unității Germaniei, a compromis Franța în 1870 prin turneul său de cerșetorie la toate curțile europene, a semnat în 1871 capitularea Parisului, a acceptat „o pace cu orice preț” și a implorat Prusia să-i dea permisiunea și mijloacele de a dezlănțui un război civil în propria sa țară călcată în picioare. Pentru un om de teapa lui, mișcările mai profunde care au loc în societate au rămas, bineînțeles, o taină de nepătruns; el n-a fost în stare să înțeleagă nici chiar prefacerile cele mai evidente, săvîrșite la suprafața vieții sociale. De pildă, el denunța ca o profanare orice abatere de la învechitul sistem protecționist francez și, ca ministru al lui Ludovic-Filip, a ajuns pînă acolo, încît a calificat plin de dispreț construirea de căi ferate drept o himeră nebunească și chiar sub Ludovic Bonaparte s-a opus cu înverșunare oricărei reforme a putredei organizări militare franceze. Un om lipsit de idei, de convingeri și de curaj.

„Revoluționar” de profesie în sensul că, în dorința de a poza, de a deține puterea și de a-și viri mina în vistieria statului, nu s-a sfiit niciodată, când era izgonit în rîndurile opoziției, să ațîțe pasiunile populare și să dezlănțuie o catastrofă pentru a înlătura un rival; el este totodată omul celei mai plate rutine etc. El a calomniat clasa muncitoare, calificînd-o drept „gloată”. Unul dintre foștii săi colegi în adunările legislative, contemporan al său, capitalist și totuși membru al Comunei din Paris, d-l Beslay, i-a spus în public următoarele :

„Aservirea (asservissement) muncii de către capital a fost întotdeauna piatra unghiulară a politicii Dv. și, de cînd la primăria din Paris a fost instalată *republica muncii*, nu ați încetat să strigați Franței: «Iată cine sînt criminalii!»”.

Nu-i de mirare că prin ministrul său de interne, Ernest Picard, d-l Thiers a ordonat să se împiedice orice legături între „Asociația Internațională” și Paris (*ședința* din 28 martie a *Adunării*). *Circulara d-lui Thiers către prefecți și subprefecți* :

„Muncitorii buni, mult mai numeroși decît cei răi, ar trebui să știe că, dacă rămîn din nou fără plîne, de vină sînt adepții *Internaționalei*, care sînt tiranii muncii, deși se dau drept eliberatori ai ei”.

Fără *Internațională*... *

(Acum istoria cu banii.) (El și Favre și-au transferat banii la Londra.) Există un proverb care spune că, atunci cînd punșii se ceartă între ei, adevărul iese la iveală. De aceea cel mai bine este să încheiem portretul lui Thiers cu cuvintele folosite de „Moniteur” de la Londra, care aparține stăpînului generalilor lui versaillezi. „Situation” ³⁹⁸ spune în numărul său din 28 martie :

„Ori de cîte ori a fost ministru, d-l Thiers a pus soldații să măcelărească poporul, el, paricidul, incestuosul, delapidatorul de fonduri publice, plagiatorul, trădătorul, ambițiosul, impotentul”.

Maestru al tertipurilor iscusite și al intrigilor abile.

Aliat cu republicanii înainte de revoluția din iulie, el s-a strecurat pentru prima oară în guvern sub Ludovic-Filip, înlăturîndu-l pe Laffitte, vechiul său protector. Prima sa

* În manuscris această frază nu este terminată. — *Nota red.*

acțiune a fost de a arunca în închisoare pe vechiul său colaborator Armand Carrel. El a reușit să intre în grațiile lui Ludovic-Filip, jucînd rolul de ministru-spion și de temnicer-mamoș față de ducesa de Berry, dar cel mai important moment din activitatea sa a fost măcelărirea din strada Transnonain a republicanilor parizieni insurgenți și legile din septembrie împotriva presei, la care s-a renunțat ulterior cînd această unealtă s-a tocit. Ajungînd apoi, prin intrigi, din nou la putere în 1840, el a elaborat planul de fortificare a Parisului. Acest plan a stîrnit opoziția întregului partid democrat — cu excepția republicanilor burghezi de la „National” —, fiind considerat ca un atentat la libertatea Parisului. De la tribuna Camerei deputaților, d-l Thiers a răspuns protestelor acestora :

„Cum ? Vă închipuiți că fortificațiile ar putea deveni vreodata o primejdie pentru libertate?... Asta înseamnă să nu ai simțul realității. În primul rînd, calomniați guvernul, *oricare ar fi el*, dacă presupuneți că ar putea încerca vreodată să bombardeze Parisul ca să se mențină. După ce ar bombarda cupola Domului Invalizilor sau a Pantheonului, după ce ar incendia locuințele familiilor voastre, el s-ar mai putea prezenta în fața voastră pentru a vă cere confirmarea existenței lui ! *Un asemenea guvern ar fi de o sută de ori mai imposibil după victoria sa decît înainte !*”

Într-adevăr, nici guvernul lui Ludovic-Filip, nici cel din timpul regenței bonapartiste nu au îndrăznit să se retragă din Paris și să-l bombardeze. Acest mod de a folosi fortificațiile a fost rezervat d-lui Thiers, primul care le-a plănuit.

Cînd în ianuarie 1848 regele-bombă * al Neapolului a bombardat Palermo, d-l Thiers a declarat din nou în Camera deputaților :

„Știți, domnilor, ce se petrece la Palermo. Vă cutremurați cu toții de groază auzind că un oraș mare a fost bombardat timp de 48 de ore — de cine ? De un dușman din afară, care făcea uz de dreptul războiului ? Nu, domnii mei, *de propria lui cîrmuire*. Și pentru ce ? *Pentru că acest nefericit oraș își revendicase drepturile*. Da, pentru că își revendicase drepturile a fost bombardat timp de 48 de ore. Permiteți-mi să fac apel la opinia publică a Europei. A te ridica și a-ți exprima de la această tribună, poate cea mai mare din Europa, *în cîteva vorbe indignarea față de asemenea fapte înseamnă a aduce un serviciu umanității*. Domnilor, cînd, acum 50 de ani, austriecii, uzînd de dreptul războiului, au vrut să bombardeze orașul Lille pentru a evita un asediu îndelungat, cînd, mai tîrziu, englezii, uzînd tot de dreptul războiului, au bombardat Copenhaga și, recent, *cînd regentul Espartero, care a adus serviciul țării sale, intenționa să bombardeze Barcelona pentru a înăbuși răscoala care izbucnise acolo*, — din toate colțurile lumii s-a auzit un strigăt general de protest”.

* — Ferdinand al II-lea. — *Nota red.*

După ceva mai mult de un an, Thiers a fost cel mai înverșunat partizan al bombardării Romei de către trupele Republicii Franceze și-l ridică în slăvi pe amicul său, generalul Changarnier, fiindcă măcelărise pe membrii Gărzii naționale din Paris care protestaseră împotriva acestei violări a constituției franceze.

Citeva zile înainte de revoluția din februarie 1848, iritat din pricina îndelungatei exilări de la putere la care îl condamnase Guizot și simțind că în rindurile maselor crește agitația care, după cum spera, îi va permite să-și înlăture rivalul și să se impună pe sine lui Ludovic-Filip, *Thiers* a declarat în Camera deputaților :

„Eu aparțin partidului revoluției nu numai din Franța, ci și din Europa. Dorința mea ar fi ca guvernul revoluției să rămână pe mina unor oameni moderați... Dar chiar dacă acest guvern ar încăpea pe mina unor oameni pătimiși, fie și pe mina radicalilor, eu tot nu-mi voi abandona cauza mea. Întotdeauna voi aparține partidului revoluției”.

Din ziua când a fost proclamată republica și pînă la coup d'état *, singura sa preocupare a fost de a înăbuși revoluția din februarie.

În primele zile după explozia din februarie, cuprins de teamă, el s-a ascuns, dar muncitorii din Paris îl disprețuiau prea mult pentru a-l urî. Totuși, cu binecunoscuta sa lășitate — care-l determinase pe Armand Carrel să răspundă laudăroșeniei lui că „va muri cîndva pe malurile Rinului” prin cuvintele : „Ai să mori în șanț” —, el n-a îndrăznit să apară în arena publică înainte de reprimarea singeroasă a participanților la insurecția din iunie. La început, atît timp cît arena nu devenise îndeajuns de sigură, el s-a mărginit să conducă din culise conspirația societății din strada Poitiers, care a dus la restaurarea imperiului.

În timpul asedierii Parisului, întrebata fiind dacă orașul este pe punctul de a capitula, Jules Favre a răspuns că pentru a se rosti cuvîntul „capitulare” ar trebui bombardat Parisul ! Așa se explică protestele sale melodramatice împotriva bombardării orașului de către prusieni și de ce aceasta din urmă a fost doar o parodie de bombardament, în timp ce bombardamentul lui Thiers este o cruntă realitate.

Măscărici parlamentar.

---

* — lovitura de stat. — *Nota trad.*

Thiers e pe scenă de patruzeci de ani. El nu a inițiat niciodată vreo măsură utilă în nici un domeniu al activității de stat sau al vieții. Vanitos, sceptic, epicurian, el n-a scris sau vorbit niciodată pentru o cauză. În ochii săi cauza nu este decît un pretext pentru a-și pune în evidență condeiul sau elocința. Cu excepția setei sale de putere, îmbogățire și autoevidențiere, la el nimic nu e veritabil, nici chiar sovoinismul.

În stilul tipic al unor vulgari gazetărași de profesie, în comunicatele sale el ba își bate joc de jalnicul aspect al prizonierilor săi de la Versailles, ba anunță că Adunarea „des ruraux” „se simte bine”, ba se acoperă de ridicol prin comunicatul despre cucerirea localității Moulin-Saquet (4 mai), unde s-au luat 300 de prizonieri.

„Restul insurgenților au fugit mincînd pămîntul, lăsînd pe cîmpul de luptă 150 de morți și răniți”, — și adaugă zeflemitor: „Iată o victorie pe care Comuna o poate sărbători miine în comunicatele sale”. „Parisul va fi în curînd eliberat de odioșii săi tirani care îl asupresc”.

Pentru el, Parisul maselor muncitoare care luptă împotriva lui nu e „Paris”. „Paris” este Parisul „bogat, capitalist, trîndav”. (De ce nu bordelul cosmopolit?) Acesta este Parisul d-lui Thiers. Adevăratul Paris, care muncește, gîndește, luptă, Parisul poporului, Parisul Comunei, este „gloată”. Aceasta este în esență atitudinea d-lui Thiers nu numai față de Paris, dar și față de Franța. Parisul care și-a demonstrat curajul prin „demonstrația pașnică” și prin fuga lui Saisset, Parisul care se îmbulzea acum la Versailles, la Rueil, la St. Denis și la St.-Germain-en-Laye cu cocotele care se țîn scai de „oamenii religiei, familiei, ordinii și proprietății” (Parisul claselor cu adevărat „periculoase”, al claselor exploatoare și trîndave) („franc-fileurs”³⁹⁹), care se amuză privind lupta prin ochean și pentru care „războiul civil constituia doar un intermezzo plăcut”, — acesta este Parisul d-lui Thiers (întocmai cum emigrația de la Koblenz⁴⁰⁰ era Franța d-lui de Calonne). Cu stilul său vulgar de gazetăraș, el nici nu știe măcar să păstreze o aparență de demnitate, dar, pentru a nu se abate de la eticheta „legitimismului”, el ucide femeile, fetele și copiii găsiți sub ruinele de la Neuilly. El nu se poate abține să nu ilumineze alegerile municipale, ordonate chiar de el pentru întreaga Franță, cu vilvătăile de la Clamart, care a fost incendiat cu bombe cu petrol. Istoricii romani încheie caracterizarea lui Nero spunîndu-ne că monstrul se fălea cu talentele sale de versificator și de comediant. Dar aduceți la putere

un simplu gazetăraș de profesie și măscărici parlamentar de teapa lui Thiers, și el îl întrece pe Nero.

Cînd permite „generalilor” bonapartiști să se răzbune pe capitală, el nu joacă decît rolul de unealtă oarbă a unor interese de clasă ; rolul principal el îl joacă în mica comedie a comunicatelor, discursurilor și apelurilor, în care ies la iveală vanitatea, vulgaritatea și prostul gust al gazetărașului.

—

El se compară cu Lincoln, iar pe parizieni îi compara cu rebelii stăpîni de sclavi din Sud. Cei din Sud luptau pentru sclavia muncii și pentru separarea teritorială de Statele Unite. Parisul luptă pentru eliberarea muncii și pentru separarea de puterea paraziților de stat ai lui Thiers, care vor să ajungă stăpîni de sclavi ai Franței!

—

În apelul adresat primarilor, Thiers spune :

„Vă puteți încrede în cuvîntul meu ; nu mi l-am călcat niciodată !”
„Adunarea este cea mai liberală pe care a avut-o vreodată Franța”.

El va salva republica

„cu condiția ca ordinea și munca să nu fie în permanență amenințate de către cci ce se pretind a fi păzitorii speciali ai binelui republicii”.

—

În ședința din 27 aprilie a Adunării, el spune că „Adunarea este mai liberală chiar decît el !”

—

El, al cărui atu retoric a fost întotdeauna înfierarea tratatelor de la Viena, semnează tratatul de la Paris⁴⁰¹, consimte deci nu numai să se răpească o parte din Franța, să fie ocupat aproape jumătate din teritoriul ei, dar și să se plătească contribuții de război în valoare de miliarde fără ca măcar să ceară lui Bismarck să specifice exact și să dovedească cheltuielile de război ale Germaniei! El nici nu permite Adunării de la Bordeaux să discute condițiile capitulării sale!

El, care toată viața le-a reproșat Bourbonilor faptul că s-au înapoiat în ariergarda unor armate străine și că nu au

avut o comportare demnă față de aliații care ocupaseră Franța după încheierea păcii⁴⁰², nu-i cere lui Bismarck să-i acorde prin tratat decît o singură concesie : 40 000 de soldați pentru a supune Parisul (după cum a declarat Bismarck în Reichstag). Garda națională înarmată asigura pe deplin atît apărarea internă cît și apărarea împotriva cötropitorilor străini ai Parisului, dar Thiers a adăugat imediat capitulării Parisului față de cötropitorii străini capitularea Parisului față de el și de banda sa. Această condiție a provocat războiul civil. Iar el declanșează războiul civil nu numai cu consimțămîntul tacit al Prusiei, dar și cu sprijinul ei, cu ajutorul prizonierilor francezi pe care, mărinimoasă, i le trimite din temnițele germane ! În comunicatele sale, în discursurile sale și ale lui Favre în Adunare, el se ploconește în fața Prusiei și nu trece săptămîină fără a amenința Parisul cu intervenția ei, chiar și după ce nu a izbutit să obțină această intervenție, așa cum a declarat însuși Bismarck. Bourbonii au fost demnitatea întruchipată în comparație cu acești măscărici, cu acest mare apostol al șovinismului !

După înfrîngerea Prusiei (pacea de la Tilsit din 1807), guvernul ei și-a dat seama că nu va putea salva țara și pe sine însuși decît printr-o mare înnoire (schimbare) socială. El a introdus în Prusia pe scară redusă, în limitele unei monarhii feudale, rezultatele revoluției franceze. A eliberat pe țărani etc.⁴⁰³

După înfrîngerea Rusiei în războiul Crimeii, care a scos la iveală putreziciunea întregului ei regim social și administrativ chiar dacă prin apărarea Sevastopolului și-a salvat onoarea și chiar dacă a uimit străinătatea prin triumfurile sale diplomatice la Paris, guvernul Rusiei a eliberat pe iobagi și a reorganizat întregul sistem administrativ și juridic⁴⁰⁴. În ambele țări, reformele sociale îndrăznețe au fost paralizate și au avut un caracter limitat, deoarece au fost dăruite de coroană și nu (în loc să fie) cucerite de popor. Cu toate acestea, s-au produs mari schimbări sociale, care au desființat cele mai revoltătoare privilegii ale claselor guvernante și au schimbat baza economică a vechii societăți. În ambele țări s-a înțeles faptul că boala gravă nu putea fi vindecată decît prin mijloace eroice. S-a înțeles că nu se putea răspunde învingătorilor decît prin reforme sociale, trezind la viață elemente ale renașterii populare. Catastrofa Franței din

1870 nu are egal în istoria contemporană! Ea a arătat că Franța oficială, Franța lui Ludovic Bonaparte, Franța claselor guvernante și a paraziților ei de stat, este un cadavru în putrefacție. Și ce încearcă să facă în primul rînd infamii care au acaparat puterea luînd poporul prin surprindere și care continuă să dețină această putere numai datorită conspirației cu cotropitorul străin, ce încearcă ei să facă în primul rînd? Sub protecția Prusiei și cu ajutorul soldătimii lui Ludovic Bonaparte și al polițiștilor lui Piétri, să sugrume glorioasa reînnoire populară începută la Paris, să reînvie toate vechile spectre legitimize înfrînte de revoluția din iulie, și fosilele escrocilor lui Ludovic-Filip, înfrinți de revoluția din februarie, să serbeze o orgie a contrarevoluției! Un asemenea eroism, de exagerată autoumîlire, este unic în analele istoriei! Dar — și acest lucru este extrem de caracteristic — această autoumîlire, în loc să stîrnească indignarea generală a Europei și a Americii oficiale, a stîrnit un val de simpatie și o avalanșă de atacuri furibunde împotriva Parisului! Aceasta dovedește că Parisul, credincios trecutului său istoric, încearcă să reînnoiască poporul francez, făcînd din el un luptător pentru schimbarea vechii societăți, iar din reînnoirea socială a omenirii cauza națională a Franței! Aceasta înseamnă eliberarea clasei producătoare de sub dominația claselor exploatatoare, a slugilor acestora și a paraziților de stat care prin acțiunile lor confirmă adevărul proverbului francez că „les valets du diable sont pire que le diable” *.

18 martie : Guvernul a introdus

„o taxă de 2 centime de fiecare exemplar din toate publicațiile periodice, indiferent de caracterul lor”. „Pînă la ridicarea stării de asediu este interzisă fondarea de noi ziare”.

Diferitele fracțiuni ale burgheziei franceze au venit rînd pe rînd la *putere*: marii proprietari funciari în timpul *Restaurației* (în timpul vechilor Bourboni), capitaliștii în timpul monarhiei parlamentare din iulie (Ludovic-Filip), în timp ce elementele ei bonapartistice și republicane rămîneau, roase de invidie, pe planul al doilea. Pretextul certurilor și al intrigilor lor din partid era, firește, *binele public*, iar cînd una dintre aceste monarhii a fost răsturnată de revoluția populară, a răsărit o altă monarhie. Lucrurile s-au schimbat

* — „slugile diavolului sînt mai rele decît diavolul însuși”. — *Nota trad.*

o dată cu instaurarea republicii (din februarie). Toate fracțiunile burgheziei s-au unit atunci în *partidul ordinii*, adică în partidul proprietarilor funciari și al capitaliștilor, s-au unit pentru a menține înrobirea economică a muncii și mașina de stat represivă pe care se sprijină această înrobire. Spre deosebire de monarhie, care prin însăși numele ei înseamnă predominarea unei fracțiuni burgheze asupra celeilalte, victoria uneia și înfringerea celeilalte (triumful unei părți și umilirea celeilalte), *republica* a fost societatea anonimă pe acțiuni a fracțiunilor aliate ale burgheziei, a tuturor *exploatorilor* poporului; și, într-adevăr, legitimiștii, bonapartiștii, orléaniștii, republicanii burghezi, iezuiții și voltairienii și-au dat mina. Ei nu se mai ascund în umbra tronului, nu mai pot să trezească interesul poporului pentru certurile lor de partid, dându-le drept luptă pentru binele lui, nu mai sînt subordonați unii altora. Antagonism direct și fățiș între dominația lor de clasă și eliberarea maselor producătoare; *ordinea* — iată care este numele dat condițiilor economice și politice ale dominației lor de clasă și înrobirii muncii; această formă anonimă sau republicană a regimului burghez, această republică burgheză, această republică a partidului ordinii este cel mai odios dintre toate regimurile politice. Îndeletnicirea ei directă, singura ei *raison d'être* * este să asuprească poporul. Ea reprezintă *teroarea* dominației de clasă. Acest lucru se obține astfel: poporul luptă și face revoluția, proclamă republica și deschide drumul pentru o Adunare națională după care burghezii, ale căror cunoscute declarații republicane constituie o garanție pentru „republica” lor, sînt împinși pe primul plan de către majoritatea Adunării, formată din dușmani învinși și declarați ai republicii. Republicanilor li se dă sarcina de a face ca poporul să cadă în cursa unei insurecții, pentru ca apoi să fie trecut prin foc și sabie. Acest rol l-a avut partidul „National” în frunte cu Cavaignac după revoluția din februarie (insurecția din iunie). Prin crima comisă împotriva maselor, acești republicani își pierd ulterior influența. Ei și-au îndeplinit misiunea și, chiar dacă li se mai îngăduie să sprijine *partidul ordinii* în lupta generală împotriva proletariatului, sînt totuși înlăturați din guvern, împinși pe planul al doilea și sînt doar „tolerați”. Stilpul republicii devine apoi burghezia regalistă unită și începe adevărata dominație a partidului ordinii. Forțele materiale ale poporului sînt momentan zdrobite, opera reacțiunii — lichidarea tuturor con-

* — rațiune de a fi. — *Nota trad.*

cesiilor cucerite în decursul celor patru revoluții — se înfăptuiește pas cu pas. Poporul este dus la exasperare nu numai prin acțiunile *partidului ordinii*, dar și prin insolența cinică cu care este tratat ca învins și cu care, în mod despot, această bandă infamă îl guvernează samavolnic chiar în numele lui, în numele Republicii. Firește, această formă spasmodică a despotismului *anonim* de clasă nu poate dăinui mult; ea nu poate fi decît o fază de tranziție. Banda guvernantă știe că stă pe un vulcan în erupție. Pe de altă parte, dacă *partidul ordinii* este unit în războiul pe care îl duce împotriva clasei muncitoare în calitate de *partid al ordinii*, intrigile dintre diferitele fracțiuni, lupta fiecăreia pentru preponderența intereselor ei particulare în cadrul vechii orînduiri sociale, pentru readucerea la putere a pretendentului propriu și pentru satisfacerea unor ambiții personale încep din plin de îndată ce dominația acestui partid pare asigurată (garantată) prin distrugerea forțelor materiale revoluționare. Această ambinare a unui război general împotriva poporului și a unei conspirații generale împotriva Republicii, cu certurile lăuntrice dintre conducători și cu jocul intrigilor lor, paralizează societatea, scîrbește și dezorientează masa burghezii, îi „tulbură” afacerile și o menține într-o stare de neliniște cronică. Acest regim creează (generează) toate condițiile despotismului, dar condițiile unui despotism lipsit de liniște, ale unui despotism avînd în frunte anarhia parlamentară. Acum este momentul unui *coup d'état**, iar banda de incapabili trebuie să cedeze locul unui oarecare pretendent norocos care pune capăt formei *anonime* a dominației de clasă. În felul acesta a pus Ludovic Bonaparte capăt republicii burgheze după patru ani de existență. În tot acest răstimp, *Thiers* a fost „l'âme damnée”** *partidului ordinii*, care, în numele republicii, ducea război împotriva republicii, un război de clasă împotriva poporului și, în realitate, a fost acela care a creat imperiul. El a jucat acum exact același rol ca și atunci, numai că atunci îl jucase ca intrigant parlamentar, iar acum ca șef al puterii executive. Iar dacă nu va fi învins de revoluție, acum, ca și atunci, va fi folosit și apoi înlăturat. Indiferent care din grupurile rivale va ajunge la putere, primul lui act va fi de a înlătura pe omul care a dat Franța pe mîna Prusiei și a bombardat Parisul.

* — lovitură de stat. — *Nota trad.*

** — devotat cu trup și suflet. — *Nota trad.*

Thiers a avut multe motive să fie nemulțumit de Ludovic Bonaparte. Acesta din urmă l-a folosit ca pe o unealtă și l-a tratat ca pe un găgăuță. L-a speriat (i-a zdruncinat nervii) arestându-l după lovitura de stat. L-a nimicuit punând capăt regimului parlamentar, singurul sub care un parazit politic de teapa lui Thiers, un simplu flecar poate juca un rol politic. Important este, în sfârșit, și faptul că Thiers, care a tămiat în modul cel mai servil pe Napoleon în lucrările lui istorice, s-a ocupat într-atît de acțiunile acestuia, încît a ajuns să creadă că erau propriile lui acțiuni. În ochii lui, caricatura legitimă a primului Napoleon nu era Napoleon cel Mic, ci micul Thiers. Cu toate acestea, nu a existat infamie comisă de Ludovic Bonaparte pe care Thiers să nu o fi susținut, începînd cu ocuparea Romei de către trupele franceze și terminînd cu războiul împotriva Prusiei.

Numai un om atît de superficial ca el își putea închipui măcar o clipă că republica condusă de el, cu o Adunare națională pe jumătate legitimistă, pe jumătate orléanistă și cu o armată comandată de generali bonapartiști, nu-l va înlătura în caz de victorie.

Nu există nimic mai grotesc și mai abject decît un pigmeu care vrea să-l facă pe (să joace rolul lui) Tamerlan. La el, actele de cruzime nu sînt numai ceva ce intră în atribuțiile sale, ci și afectare teatrală a unei vanități fantastice. A scrie comunicate „proprii“, a demonstra severitatea „proprie“, a avea trupe „proprii“, strategie „proprie“, bombardamente „proprii“, bombe cu petrol „proprii“, a-și ascunde lașitatea „proprie“ îndărătul singelui rece cu care permite escrocilor regimului din decembrie să se răzbune împotriva Parisului! Acesta este eroismul sui-generis al unei mîrșavii de ultimă speță! El e încîntat de rolul important pe care-l joacă și de zarva pe care o face în lumea întreagă. El își închipuie că este cu adevărat un om mare! Ce gigant (titan) trebuie să apară în ochii lumii, el, pigmeul, sforarul parlamentar! În mijlocul înfiorătoarelor scene ale acestui război, nu putem, totuși, să nu rîdem de caraghioasele acrobații executate de vanitatea lui Thiers! D-l Thiers este un om cu o imaginație vie; el are fără îndoială înclinații actoricești și o vanitate de actor, capabilă să-l facă să creadă în propriile sale minciuni și în propria sa grandoare.

Toate discursurile, comunicatele etc. lui Thiers sînt pătrunse de o bombastică vanitate.

Acest affreux * Triboulet.

Splendidul bombardament (cu bombe cu petrol) de pe Mont Valérien distruge o parte din casele cartierului Les Ternes, situat în interiorul fortificațiilor (?), și este însoțit de un grandios incendiu și de îngrozitoare bubuituri de tun care fac să se cutremure întreg Parisul. Sînt bombardate în mod deliberat cartierele Les Ternes și Champs Elysées.

Bombe explozive, bombe cu petrol.

Comuna

Gloriosul scrib britanic a făcut strălucita descoperire că Comuna nu este ceea ce înțelegem noi de obicei prin auto-administrare. Bineînțeles că nu este. Nu este autoadministrarea orașelor în care sînt stăpîni aldermen ** mîncăi, consiliile parohiale afaceriste și paznicii bestiali de la casele de muncă. Nu este autoadministrarea comitatelor în care sînt stăpîni marii proprietari funciari cu pungile pline și capetele seci. Nu este hidoșenia judiciară a „marelui neplătit”⁴⁰⁵. Nu este autoguvernarea politică a țării prin intermediul unui club-oligarhic și al citirii ziarului „Times”. Comuna este poporul care acționează singur și pentru sine.

În acest război canibalic, lucrul cel mai dezgustător sînt urletele „literare” ale hidosului pigmeu aflat în fruntea guvernului!

Tratamentul bestial aplicat prizonierilor la Versailles n-a încetat nici o clipă, și asasinarea lor cu sînge rece a reînceput de îndată ce versaillezii s-au convins că Comuna este prea umană pentru a pune în aplicare decretul cu privire la presiuni!

„Paris-Journal” (la Versailles) relatează că 13 soldați din trupele de linie, luați prizonieri la stația de cale ferată Clamart, au fost împușcați pe loc și că toți prizonierii, în uni-

* — oribil. — *Nota trad.*

** — consilieri municipali. — *Nota trad.*

forme ale trupelor de linie, sosiți la Versailles vor fi executați de îndată ce vor fi identificați !

D-l Alexandre Dumas-fiul relatează că un tânăr care, deși nu avea gradul, îndeplinea funcția de general, a fost împușcat după ce a parcurs (sub escortă) câteva sute de iarzi pe șosea.

5 mai, „*Mot d'Ordre*”⁴⁰⁶ : după cum informează „*La Liberté*”, care apare la Versailles, „toți soldații din armata regulată găsiți la Clamart printre insurgenți au fost împușcați pe loc” (de către Lincoln-Thiers !) (Lincoln recunoștea adversarului dreptul de parte beligerantă) : „Aceștia sînt oamenii care pe zidurile tuturor municipiilor franceze îi înfierează pe parizieni ca asasini !” *Bandiții !*

Desmaret.

O delegație a Comunei a plecat la Bicêtre (la 27 aprilie) pentru a efectua o anchetă în legătură cu cei patru soldați din batalionul 185 în marș al Gărzii naționale și a vizitat acolo pe supraviețuitorul (grav rănit) *Scheffer*.

„Bolnavul a declarat că în ziua de 25 aprilie, la Belle-Épine, în apropiere de Villejuif, el și alți trei tovarăși au fost luați prin surprindere de către vînători călări care i-au somat să se predea. Dat fiind că era inutil să opună rezistență detașamentului ce-i înconjurase, ei au depus armele și s-au predat. Soldații i-au împresurat și i-au făcut prizonieri fără nici un fel de violență și fără amenințări. Erau prizonieri de câteva minute cînd a apărut un căpitan de vînători călări care s-a năpustit asupra lor cu revolverul în mînă. Fără să spună un cuvînt, a tras într-unul din ei și l-a omorît pe loc ; apoi a tras în *Scheffer*, care, lovit în piept, a căzut alături de tovarășul său. Ceilalți doi membri ai Gărzii naționale s-au retras, speriați de această mirșavă agresiune, dar ferocele căpitan s-a năpustit asupra celor doi prizonieri, pe care i-a omorît cu alte două focuri de revolver. După aceste acte de cumplită și josnică lașitate, vînătorii călări s-au retras împreună cu șeful lor, lăsîndu-și victimele întinse la pămînt”⁴⁰⁷.

„*New York Tribune*”⁴⁰⁸ a întrecut ziarele londoneze.

Adunarea națională a lui Thiers, „aleasă în modul cel mai liber și cea mai liberală Adunare națională pe care a avut-o vreodată Franța”, corespunde întru totul „celei mai bune armate pe care a avut-o vreodată Franța”. Această senilă *chambre introuvable*, aleasă sub un pretext mincinos, este formată aproape exclusiv din legitimiști și orléaniști. Alegerile municipale, efectuate de Thiers în persoană la 30 aprilie, arată cît de străini sînt ei de poporul francez ! Din 700 000 de consilieri municipali (în cifre rotunde), aleși de cele 35 000 de comune rămase Franței mutilate, 200 sînt legitimiști, 600 orléaniști, 7 000 bonapartiști declarați, iar restul republicani sau partizani ai Comunei (*Corespondentul de la*

Versailles al lui „Daily News“ din 5 mai). Mai este oare necesară altă dovadă că această Adunare, cu mumia orléanistă Thiers în frunte, reprezintă o minoritate uzurpatoare ?

Paris

D-l Thiers nu a încetat să prezinte Comuna drept instrument al unei adunături de „ocnași“, de „ticket-of-leave-men“, al drojdiei Parisului. Și această „adunătură“ de desperados ține de peste șase săptămîni piept „celei mai bune armate pe care a avut-o vreodată Franța“, condusă de invincibilul Mac-Mahon și insuflețită de geniul lui Thiers însuși !

Spusele lui Thiers nu sînt infirmate numai de faptele parizienilor. Toate părțile populației pariziene și-au spus cuvîntul.

„Mișcarea din Paris nu trebuie confundată cu luarea cartierului Montmartre, care n-a constituit decît pretextul și punctul ei de plecare ; această mișcare este generală și are rădăcini adînci în conștiința Parisului ; nici chiar majoritatea celor care, dintr-un motiv sau altul, se țin deoparte nu contestă faptul că ea este îndreptățită din punct de vedere social“.

Ale cui sînt aceste cuvinte ? Ale *delegațiilor camerelor sindicale*, care vorbesc în numele a 7 000—8 000 de comercianți și industriași. Ei s-au dus la Versailles pentru a spune acest lucru... *Liga uniunii republicane...*, *manifestația francmasonilor*⁴⁰⁹ etc.

Provincia

Les provinciaux espîgles *.

Dacă Thiers și-ar fi imaginat numai un moment că provincia este într-adevăr ostilă mișcării din Paris, el ar fi făcut tot ce i-ar fi stat în putință pentru a-i da posibilitatea de a cunoaște această mișcare și toate „grozăviile“ ei. El ar fi invitat-o să privească această mișcare în toată goliciunea ei, să se convingă cu propriii săi ochi și cu propriile sale urechi de ceea ce este ea. Dar nu a făcut acest lucru ! La fel cum, pe vremea cînd Parisul era asediat de prusieni, Thiers și ai săi „oameni ai apărării“ nu lăsau să ajungă aici știri din provincie, tot așa acum ei încearcă să ridice un *zid de min-*

* — provincialii ștrengari. — *Nota trad.*

ciuni cu ajutorul căruia să-și subordoneze provincia, să preîntîmpine o răscoală generală a acesteia în favoarea Parisului. Ei i se permite să privească Parisul numai prin *camera obscură* (oglindea deformantă) versailleză. (Numai minciunile și calomniile ziarelor din Versailles ajung în departamente și stăpînesc în mod absolut.) Jafurile și asasinatele comise de 20 000 de ticket-of-leave-men dezonorează capitala.

„*Liga consideră drept prima sa datorie să facă lumină și să restabilească relații normale între provincie și Paris!*”⁴¹⁰

Așa cum au fost pe vremea cînd se aflau în Parisul asediat, așa sînt acești oameni și acum cînd ei îl asediază.

„*Ca și în trecut, minciuna rămîne arma lor preferată. Ei interzic și confiscă ziarele din capitală, întrerup comunicațiile, deschid scrisorile, așa încît provincia trebuie să se mulțumească cu știrile pe care Jules Favre, Picard & Co. binevoiesc să i le dea, fără ca ea să aibă posibilitatea de a controla veracitatea spuselor lor.*”

Comunicatele lui Thiers, circularele lui Picard, ale lui Dufaure... Afișe în comune. Presa criminală din Versailles și germanii. Micul „*Moniteur*”⁴¹¹. Reintroducerea pașaportului pentru deplasarea dintr-un loc într-altul. O armată de mouchards*, trimisă în toate direcțiile. Arestări (la Rouen etc., sub autorități prusiene) etc. Mii de comisari de poliție, răspîdiți în împrejurimile Parisului, au primit de la prefectul poliției, jandarmul Valentin, ordinul de a confisca toate ziarele — indiferent de orientarea lor — tipărite în orașul răsculat și de a le da foc în piețele publice, ca în cele mai bune vremuri ale sfintei inchiziții.

Guvernul Thiers s-a adresat mai întîi provinciei**, cerîndu-i să formeze batalioane de Gardă națională pe care să le trimită la Versailles pentru a lupta împotriva Parisului.

„*Provincia — după cum scrie un ziar din Limoges*⁴¹² — și-a manifestat nemulțumirea, refuzînd să trimită batalioanele de voluntari ce-i fuseseră cerute de către Thiers și a sa adunare „des ruraux”.”

Cei cîțiva idioți bretoni, care luptau sub steagul alb, avînd pe piept un petic de pînză albă pe care era brodată inima lui Iisus și a căror lozincă de luptă era „*Vive le roi!*”⁴¹³, re-

* — agenți secreți. — *Nota trad.*

** În manuscris, deasupra acestor cuvinte este scris: „alarmat, a adresat un apel... înainte de a fi primit de la Bismarck o armată de prizonieri”. — *Nota red.*

*** — „Trăiască regele!” — *Nota Trad.*

prezintă singura armată „din provincie” care s-a strâns în jurul lui Thiers.

Alegerile. „Vengeur” din 6 mai ⁴¹³.

Legea presei a d-lui Dufaure (8 aprilie) este îndreptată fațăș împotriva „exceselor” presei provinciale.

Apoi numeroasele arestări operate în provincie. Acolo sînt în vigoare *legile cu privire la suspecți* ⁴¹⁴.

Blocada spirituală și polițienească a provinciei.

23 aprilie. Hâvre. Consiliul municipal a trimis trei membri ai săi la Paris și la Versailles cu sarcina de a-și oferi meditația în vederea încetării războiului civil pe baza menținerii republicii și a garantării libertăților municipale în întreaga Franță... *La 23 aprilie delegații din Lyon au fost primiți de către Thiers și Picard — „război cu orice preț” — acesta a fost răspunsul lor.*

Adresa delegaților din Lyon prezentată Adunării de către Greppo la 24 aprilie ⁴¹⁵.

Municipalitățile orașelor de provincie au avut tupeul să trimită delegați la Versailles pentru a cere satisfacerea revendicărilor formulate de Paris. Nici o comună din Franța nu a trimis o adresă prin care să aprobe acțiunile lui Thiers și ale adunării „des ruraux”. După cum se lamentează Dufaure în *circulara sa împotriva împăcării, trimisă procurorilor generali*, ziarele din provincie, întocmai ca aceste consilii municipale,

„pun pe același plan o Adunare aleasă prin vot universal cu așa-zisa Comună din Paris, reproșînd Adunării că nu a acordat Parisului drepturile lui municipale etc.”

și — ceea ce e mai grav — aceste consilii municipale, ca, de pildă, *cel din Auch*,

„cer în mod unanim să propună neîntîrziat un armistițiu cu Parisul, iar Adunarea aleasă la 8 februarie să se autodizolve, deoarece mandatul ei a expirat”. (*Dufaure, Adunarea de la Versailles, 26 aprilie.*)

Nu trebuie uitat că este vorba de vechile consilii municipale ⁴¹⁶ și nu de cele alese la 30 aprilie. Delegațiile lor au fost atît de numeroase, încît Thiers a hotărît să nu le mai primească personal, ci să însărcineze pe un subaltern din minister cu primirea lor.

În sfîrșit, alegerile din 30 aprilie: condamnarea definitivă a Adunării naționale și a alegerilor care, fiind făcute prin surprindere, au generat această Adunare. Deci, dacă pînă

acum provincia a opus Versaillesului numai o rezistență pasivă, fără a se ridica în apărarea Parisului, acest lucru se explică prin faptul că acolo vechile autorități mai dețineau încă poziții puternice, precum și prin faptul că imperiul a adus, iar războiul a menținut provincia într-o stare de hipnoză. Este evident că între Paris și provincie nu stau decît armata versailleză, guvernul versaillez și un zid chinezesc de minciuni. Dacă acest zid se va prăbuși, provincia se va uni cu Parisul.

Este cît se poate de caracteristic faptul că aceiași oameni (Thiers & Co.) care, în mai 1850, au desființat, cu ajutorul unui complot parlamentar, *votul universal* (Bonaparte i-a ajutat pentru a-i atrage în cursă, pentru a-i domina în întregime și pentru ca, după lovitura de stat, să declare că el a fost acela care a restabilit votul universal în pofida partidului ordinii și a Adunării acestuia), deoarece în condițiile republicii acesta le mai putea juca feste, sînt acum adepții lui fanatici, îl folosesc ca unic titlu de drept pentru „legitimitatea“ lor în lupta împotriva Parisului, după ce, sub Bonaparte, acest vot universal a fost organizat în așa fel încît să fie o simplă jucărie în mîna puterii executive, un simplu instrument de înșelăciune, de mașinații neașteptate și de falșuri din partea puterii executive (*Congresul Ligii orașelor („Rappel“ din 6 mai 1)*⁴¹⁷).

Trochu, Jules Favre și Thiers, provincialii

Se poate naște întrebarea : cum se face că acești răsuflați măscărici și intriganți parlamentari, ca Thiers, Favre, Dufaure, Garnier-Pagès (și alți cîțiva ticăloși de aceeași teapă), după fiecare revoluție ies mereu la suprafață și uzurpă puterea executivă ? Cum izbutesc să facă acest lucru niște oameni care întotdeauna folosesc revoluția în propriul lor interes și o trădează, trag în poporul care a înfăptuit-o și abrogă puținele concesiile liberale obținute prin luptă de la guvernele anterioare (pe care le-au combătut ei înșiși) ?

Explicația este foarte simplă. În primul rînd, dacă sînt extrem de nepopulari, așa cum a fost Thiers după revoluția din februarie, rămîn nevătămați datorită mărinimiei poporului. După fiecare insurecție a poporului încununată de succes, dușmanii lui de moarte lansează lozinca împăcării, iar acesta, cuprins de entuziasmul victoriei, în primul moment

preia această lozincă. După acest prim moment, atîta timp cît poporul deține puterea materială, oameni ca Thiers și Dufaure se retrag în umbră și acționează de acolo. Dar de îndată ce poporul este dezarmat, ei reapar și sînt aclamați de burghezie ca „chefs de file” *.

Sau reprezintă, asemenea lui Favre, Garnier-Pagès, Jules Simon etc. (plus cîțiva mai tineri de aceeași teapă) și asemenea lui Thiers însuși după 4 septembrie, opoziția republicană „respectabilă” sub Ludovic-Filip, iar ulterior, sub Ludovic Bonaparte, opoziția parlamentară. Regimurile reacționare, ale căror baze le-au pus ei înșiși cînd au fost aduși la putere de către revoluție, le asigură rămînerea în opoziție, în timp ce adevărații revoluționari sînt deportați, uciși sau exilați. Poporul le uită trecutul, burghezia îi consideră drept oamenii ei, trecutul lor mîrșav e îngropat și, în felul acesta, ei ies din nou la suprafață pentru a reîncepe trădările și infamiile.

—

Noaptea de 1 spre 2 mai: satul *Clamart* era în mîinile trupelor, stația de cale ferată în mîinile insurgenților (această stație domină fortul Issy). Deodată și-a făcut aici apariția batalionul 22 vinători (o santinelă a dat liberă trecere patrulelor lui, care printr-o trădare cunoșteau parola), a luat prin surprindere garnizoana în timp ce majoritatea insurgenților dormeau, n-a luat decît 60 de prizonieri și a măcelărit cu baionetele 300 de insurgenți. Pe lîngă aceasta, ulterior au fost împușcați pe loc soldați din regimentele de linie. În circulara sa din 2 mai adresată prefectilor, autorităților civile și militare, Thiers are nerușinarea să declare :

„Ea” (Comuna) „arestează generali” (Cluseret !) „numai pentru a-i împușca și instituie un comitet al salvării publice din oameni cu totul nedemni !”

Trupele comandate de generalul Lacretelle au luat printr-un coup de main ** *reduta Moulin-Saquet*, situată între Fort d'Issy și Montrouge. Garnizoana a fost luată prin surprindere în urma trădării comandantului *Gallien*, care vînduse trupelor versailleze parola. 150 de comunarzi au fost sfîrtecați cu baionetele, peste 300 au fost făcuți prizonieri. D-l Thiers, spune corespondentul ziarului „Times”, a fost

* — șefi. — Nota trad.

** — atac dat prin surprindere. — Nota trad.

slab atunci cînd trebuia să fie ferm (acest laș este întotdeauna slab *cînd vede că îl paște primejdia*) și a devenit ferm cînd s-ar fi putut obține totul prin unele concesii. (Acest ticălos este întotdeauna ferm cînd folosirea forței materiale face Franța să sîngereze de moarte și își dă aere numai atunci cînd personal este în siguranță. Asta e toată înțelepciunea lui. Folosind cuvintele lui Antoniu, Thiers este un „bărbat cinstit” *)

Comunicatul lui Thiers despre *Moulin-Saquet* (4 mai) :

„*Eliberarea Parisului de odioșii tirani care-l asupresc*”. („Versaillezii erau deghizați în uniforme ale Gărzii naționale”); („majoritatea comunarzilor dormeau și au fost uciși sau luați prizonieri în timpul somnului”).

Picard : „*Artileria noastră nu bombardează ; ea trage doar cu tunul*” („*Moniteur des communes*”, ziarul lui Picard).

„Blanqui, muribund, închis în temniță, Flourens măcelărit de jandarmi, Duval împușcat de Vinoy, i-au avut în miinile lor la 31 octombrie și nu le-au făcut nimic”.

---

* Shakespeare. Iuliu Cezar, actul III, scena a 2-a (cuvintele lui Antoniu despre Brutus). — *Nota red.*

Comuna

1. MĂSURI ÎN FOLOSUL CLASEI MUNCITOARE

Desființarea *muncii de noapte a muncitorilor brutari* (20 aprilie).

În atelierele publice și în cele particulare a fost desființată *jurisdicția privată*, uzurpată de proprietarii de fabrici etc. (fabricanți) (*întreprinzători* mari și mici), care întruneau în una și aceeași persoană funcții de judecător și executor al sentințelor și care invariabil câștigau procesele; li s-a ridicat dreptul de a avea *un cod penal propriu*, care le permitea să jefuiască salariile muncitorilor prin amenzi și scăzăminte aplicate sub formă de pedepse etc.; pedepsele de care sînt pasibili întreprinzătorii în cazul cînd încalcă această lege; *amenzile și scăzămintele* percepute după 18 martie trebuie restituite muncitorilor (27 aprilie). A fost suspendată vînzarea obiectelor amanetate la Muntele de pietate (29 martie).

La Paris au fost închise numeroase ateliere și fabrici, deoarece proprietarii lor au fugit. Aceasta este o veche metodă a întreprinzătorilor capitaliști, care consideră că au dreptul, „în virtutea acțiunii spontane a legilor economiei politice“, nu numai să stoarcă profit din munca muncitorilor, socotind acest lucru ca o condiție a muncii, ci să și oprească complet munca și să-i arunce pe muncitori în stradă, să provoace o criză artificială ori de cîte ori o revoluție victorioasă amenință „ordinea“ „sistemului“ lor. Acționînd cu multă înțelepciune, Comuna a instituit o comisie comunală care, în colaborare cu delegați aleși din diferite ramuri industriale, urma să stabilească modul în care atelierele și fabricile părăsite vor fi predate asociațiilor cooperatiste ale muncitorilor, urmînd să se plătească capitaliștilor fugiți o oarecare despăgubire (16 aprilie) (această comisie avea, de asemenea, sarcina să întocmească o statistică a atelierelor părăsite).

Comuna a cerut primăriilor ca, în privința alocației de 75 de centime, să nu facă nici o deosebire între așa-numitele soții nelegitime și mamele și văduvele membrilor Garzii naționale.

Prostituatele, menținute pînă acum în Paris pentru „oamenii ordinii“, se aflau, pentru „securitatea“ acestora din urmă, în stare de dependență personală față de poliție. Comuna le-a eliberat din această stare înjositoare și a curățat totodată terenul pe care înflorește prostituția, înlăturînd și pe bărbații datorită cărora ea înflorea. În condițiile regimului ordinii, prostituatele mai de soi — cocotele — nu erau, de altfel, sclavele, ci stăpînele poliției și ale cirmuito-rilor.

Comuna nu a avut, desigur, timpul necesar să reorganizeze învățămîntul public (educația), dar, eliberîndu-l de elementele religioase și clericale, ea a pus bazele emancipării spirituale a poporului. Ea a instituit o comisie pentru organizarea învățămîntului (primar (elementar) și profesional) (28 aprilie). Ea a hotărît ca tot materialul didactic — cărți, hărți, hîrtie etc. — să fie distribuit gratuit de către învățători, care, la rîndul lor, îl primeau de la primăriile respective. Învățătorii nu au dreptul, sub nici un motiv, să ceară elevilor să plătească acest material didactic (28 aprilie).

Case de amanet: toate chitanțele în valoare de pînă la 20 de franci, eliberate de Muntele de pietate, înainte de 25 aprilie 1871, pentru amanetarea de îmbrăcăminte, rufărie, cărți, mobilă, lenjerie de pat sau unelte, vor putea fi prezentate începînd de la 12 mai pentru restituirea gratuită a obiectelor amanetate (7 mai).

2. MĂSURI ÎN INTERESUL CLASEI MUNCITOARE, DAR ÎN SPECIAL AL CLASELOR DE MIJLOC

Anularea completă a chiriilor pe ultimele trei trimestre pînă în aprilie: cine a plătit chiria pe unul dintre aceste trimestre are dreptul să scadă suma respectivă din plățile viitoare. Această lege se extinde și asupra locuințelor mobilate. Orice reziliere de către proprietari a contractelor de închiriere se amînă cu trei luni (29 martie).

Échéances (achitarea polițelor scadente) (*expirarea polițelor*): toate acțiunile pentru polițe scadente neachitate au fost suspendate (12 aprilie).

Toate plățile care decurg din obligațiile comerciale de acest fel trebuie achitate în doi ani (eșalonat), începînd de la 15 iulie, fără dobîndă. Întreaga sumă datorată se împarte în 8 *părți egale, plătibile trimestrial* (primul trimestru începe la 15 iulie). Urmărirea judiciară nu este admisă decît în cazul cînd aceste plăți parțiale nu sînt efectuate în termen (*16 aprilie*). Legile lui Dufaure cu privire la chirii și la poște au provocat falimentul majorității comercianților cinstiți din Paris.

Notarii, portăreii, prețuitorii, apozii și ceilalți funcționari judecătorești, care pînă acum au adunat averi de pe urma funcției lor, devin funcționari ai Comunei și primesc un salariu fix, ca și ceilalți muncitori.

Avînd în vedere că profesorii de la *École de Médecine* au fugit, Comuna a instituit o comisie pentru înființarea de *universități libere* care să nu mai fie parazite ale statului; studenților care și-au luat examenele li se dă posibilitatea să practice și fără titlul de doctor (titlul urmînd a fi conferit de facultate).

Avînd în vedere că judecătorii de la *tribunalul civil al departamentului Seine* — întotdeauna gata, ca și ceilalți judecători, să-și exercite funcția sub orice guvern de clasă — au fugit din Paris, Comuna a numit un avocat care să rezolve chestiunile cele mai urgente pînă la reorganizarea tribunalelor pe baza votului universal (*26 aprilie*)!

3. MĂSURI CU CARACTER GENERAL

Destiințarea serviciului militar obligatoriu. În actualul război trebuie să servească (în Garda națională) orice bărbat apt pentru serviciul militar. Această măsură constituie un excelent mijloc pentru a scăpa de toți trădătorii și lași care se ascund în Paris (*29 martie*).

Au fost interzise jocurile de noroc (2 aprilie).

Biserica a fost separată de stat, bugetul cultelor a fost desființat, toate averile bisericesti au fost declarate proprietate națională (*3 aprilie*).

Pe baza unor informații din sursă particulară, Comuna a făcut cercetări și a constatat că, pe lângă vechea ghilotină, „*guvernul ordinii*” comandase o ghilotină nouă (portativă și mai rapidă), plătiind-o anticipat. Comuna a hotărît ca ambele ghilotine, atît cea veche cît și cea nouă, să fie

arse în piețe publice la 6 aprilie. Ziarele versailleze, iar după ele presa „ordinii” din întreaga lume, au scris că poporul din Paris ar fi ars aceste ghilotine în semn de protest împotriva setei de sânge a comunarilor! (6 aprilie). După revoluția din 18 martie, toți deținuții politici au fost imediat eliberați. Dar Comuna știa că sub *regimul lui Ludovic Bonaparte* și al demnului său succesori, guvernul apărării, mulți oameni au fost aruncați în închisori fără a li se fi adus vreo acuzație precisă, ci numai pentru că erau considerați suspecti din punct de vedere politic. În consecință, ea a însărcinat pe unul dintre membrii ei — Protot — să facă o anchetă. Acesta a eliberat 150 de oameni, arestați de șase luni fără nici o anchetă judiciară; mulți dintre aceștia, arestați încă *de pe timpul lui Bonaparte*, au stat în închisoare cîte un an întreg fără nici o acuzație și fără anchetă judiciară (9 aprilie). Acest fapt, atît de caracteristic pentru guvernul apărării, l-a făcut pe acesta să turbeze de furie. El a început să afirme că Comuna a dat drumul tuturor criminalilor! Dar, în realitate, cine dăduse drumul unor criminali condamnați? Falsificatorul Jules Favre. Abia instalat la putere, el s-a grăbit să-i elibereze pe *Pic și Taillefer*, condamnați pentru furt și fals în afacerea „L'Étendard”. Unul dintre acești domni, Taillefer, a avut neobrăzarea să se înapoieze la Paris, dar a ajuns din nou acolo unde merita. Mai mult. În întreaga Franță, guvernul de la Versailles i-a eliberat din *Maisons Centrales* * pe hoți, cu condiția ca aceștia să intre în armata d-lui Thiers.

Decret cu privire la dărîmarea coloanei Vendôme ca fiind

„un monument al barbariei, un simbol al forței brutale și al unei glorii false, o afirmare a militarismului și o negare a dreptului internațional” (12 aprilie) ⁴¹⁸.

Alegerea lui Frankel (german, membru al Internaționalei) ca membru al Comunei a fost declarată valabilă, „avînd în vedere că steagul Comunei este steagul republicii mondiale și că membrii Comunei pot fi și străinii” (4 aprilie) ⁴¹⁹; ulterior, Frankel a fost ales membru în Comisia executivă a Comunei (21 aprilie).

„Journal Officiel” a început să publice dări de seamă asupra ședințelor Comunei (15 aprilie).

* — Închisorile centrale. — *Nota trad.*

Decretul lui Pascal Grousset cu privire la scutirea străinilor de rechiziții. Niciodată un guvern de la Paris nu s-a purtat atât de prevenitor cu străinii (27 aprilie).

Comuna a desființat jurământul politic și cel profesional (4 mai).

Dărîmarea monumentului denumit „*Chapelle expiatoire de Louis XVI*” * din Rue d'Anjou-St. Honoré (ridicat de „chambre introuvable” în 1816) (7 mai).

4. MĂSURI PRIVIND SECURITATEA PUBLICĂ

Dezarmarea membrilor „loiali” ai Gărzii naționale (30 martie).

Comuna declară incompatibilă calitatea de membru al ei cu aceea de membru al Adunării de la Versailles (29 martie).

Decretul cu privire la represiuni. Nu a fost niciodată pus în aplicare. Au fost arestați numai clerici : arhiepiscopul Parisului și preotul bisericii *La Madeleine* **, toată conducerea colegiului iezuiților, parohii principalelor biserici ; unii dintre aceștia au fost luați ca ostatici, alții au fost arestați fiindcă au conspirat cu Versaillesul, iar alții fiindcă au încercat să împiedice confiscarea averilor bisericesti de către Comună (6 aprilie).

„Monarhistii duc războiul ca sălbaticii : împuşcă prizonierii,ucid răniții, trag în ambulanțe ; soldații ridică puștile cu patul armei în sus și apoi deschid focul în mod perfid”. (Proclamația Comunei) ⁴²⁰.

În ceea ce privește aceste decrete cu privire la represiuni trebuie menționat următoarele :

În primul rînd, după ce capitaliștii, trintorii și paraziții au părăsit Parisul, toate păturile populației pariziene, cu excepția clericului, au cerut celor de la Versailles încetarea războiului civil. Arhiepiscopul și preotul bisericii *La Madeleine* i-au scris lui Thiers abia după ce au fost luați ca ostatici și numai fiindcă nu voiau „să se verse propriul lor sînge”.

În al doilea rînd, după ce Comuna a publicat decretul cu privire la represiuni, cu privire la luarea de ostatici etc., mielușei lui Piétri și jandarmii lui Valentin au continuat să-i

* — „Capela pentru ispășirea păcatului executării lui Ludovic al XVIII-lea”. — *Nota trad.*

** — Darboy și Deguerry. — *Nota red.*

maltrateze pe prizonierii făcuți de versaillezi, a încetat însă asasinarea soldaților parizieni și a membrilor Gărzii naționale luați prizonieri. Dar de îndată ce guvernul de la Versailles s-a convins că Comuna era mult prea umană pentru a-și pune în aplicare decretul din 6 aprilie, asasinarea prizonierilor a reînceput cu și mai multă furie. Au reînceput asasinările în masă. Comuna nu a executat nici un ostatic, nici un prizonier; chiar și niște ofițeri de jandarmi care, ca spioni, au pătruns în Paris îmbrăcați în uniforme ale Gărzii naționale au fost arestați, dar nu executați.

Cucerirea prin surprindere a redutei Clamart (2 mai). Stația de cale ferată în mâinile parizienilor, masacru, lupte la baionetă, batalionul 22 vânători (Galliffet?) împușcă pe loc soldați ai regimentelor de linie fără nici o formalitate (2 mai). Reduta Moulin-Saquet, situată între fortul Issy și Montrouge, cucerită prin surprindere în timpul nopții în urma trădării comandantului Gallien, care a vîndut trupelor versailleze parola. Comunarzii, surprinși în timp ce dormeau, au fost în mare parte masacrați (4 mai?).

25 aprilie, patru membri ai Gărzii naționale (fapt constat de către comisarii trimiși la Bicêtre, unde se afla unicul supraviețuitor de la Belle-Epine, în apropiere de Villejuif; numele lui este Scheffer). Acești oameni au fost înconjurați de vînători călări și, neputînd să opună rezistență, s-au predat, au fost dezarmați; soldații nu le-au făcut nici un rău. A apărut însă căpitanul de vînători, care i-a împușcat unul după altul cu revolverul, lăsîndu-i întinși la pămînt. Scheffer, deși grav rănit, a supraviețuit.

13 soldați din trupele de linie, făcuți prizonieri la stația de cale ferată Clamart, au fost împușcați pe loc, iar toți prizonierii aduși la Versailles în uniforme ale trupelor de linie vor fi executați de îndată ce vor fi identificați („Liberté“ de la Versailles). Alexandre Dumas-fiul, aflat în prezent la Versailles, relatează că un tînăr care, deși nu avea gradul, îndeplinea funcția de general a fost împușcat din ordinul unui general bonapartist după ce a parcurs, sub escortă, cîteva sute de iarzi pe șosea. Jandarmii încercuiesc clădirile în care s-au refugiat soldați parizieni și membri ai Gărzii naționale, le stropesc cu petrol și apoi le dau foc. Cîteva cadavre (carbonizate) ale membrilor Gărzii naționale au fost transportate de ambulanța presei din cartierul Les Ternes („Mot d'Ordre“ din 20 aprilie). „Ei nu au dreptul la spitale“.

Thiers. Blanqui. Arhiepiscopul. Generalul Chanzy. (Thiers a spus că bonapartiștii lui ar fi preferat să fie împușcați.)

Percheziții în locuințe etc. Casimir Bouis numit președinte al unei comisii de anchetă privind faptele săvârșite de dictatorii de la 4 septembrie (14 aprilie). S-au făcut percheziții în case particulare și s-au confiscat hîrtii, dar nici o mobilă nu a fost ridicată și vîndută la licitație (au fost confiscate hîrtii aparținînd persoanelor de la 4 septembrie, lui Thiers etc. și polițiștilor bonapartiști). De pildă, la locuința lui *Lafont*, inspectorul general al închisorilor (11 aprilie). Locuințele (proprii) ale lui Thiers & Co au fost percheziționate ca fiind ale unor trădători, dar s-au confiscat numai hîrtii.

Arestări în propriile ei rînduri. Acest fapt șochează în mod deosebit burghezia, care are nevoie de idoli politici și de „oameni mari”.

„Este însă șocant („Daily News” din 6 mai. *Corespondență din Paris*) și deprimant faptul că, oricît de mare ar fi puterea Comunei, ea trece dintr-o mină în alta și nu se poate ști azi cine va deține puterea mîine... În toate aceste permanente schimbări apare mai evident ca oricînd lipsa unei mîini diriguitoare. Comuna este un conglomerat de atomi echivalenți, suspicioși unii față de alții și nici unul înzestrat cu o putere supremă asupra celorlalți”.

Interzicerea ziarelor!

5. MĂSURI FINANCIARE

Vezi „Daily News” din 6 mai.

Principalele cheltuieli de război!

Numai 8 928 de franci sînt obținuți de pe urma confiscărilor — toți luați de la clerici etc.

„Vengeur” din 6 mai.

Comuna

APARIȚIA COMUNEI ȘI COMITETUL CENTRAL

După Sedan, Comuna a fost proclamată la Lyon, apoi la Marsilia, Toulouse etc. Gambetta a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a o înăbuși ⁴²¹.

Diferitele mișcări care au avut loc la Paris la începutul lunii octombrie urmăreau instaurarea Comunei ca un mijloc de apărare împotriva invaziei străine, ca realizare a sarcinilor insurecției la 4 septembrie. Instaurarea ei de către mișcarea din 31 octombrie a eșuat numai fiindcă Blanqui, Flourens și alți conducători de atunci ai mișcării au avut încredere în *gens de paroles* * care își dăduseră parole d'honneur ** că vor demisiona și vor ceda locul Comunei liber alese de către toate arondismentele Parisului. Mișcarea din 31 octombrie a eșuat, deoarece conducătorii ei au salvat viața acestor oameni atât de avizi după sîngele salvatorilor lor. De îndată ce au lăsat să le scape Trochu și Ferry, aceștia au trimis pe neașteptate împotriva lor pe bretonii lui Trochu. Nu trebuie uitat că la 31 octombrie așa-zisul „guvern al apărării” a existat numai datorită faptului că a fost tolerat de popor. El nu a înscenat nici măcar farsa unui plebiscit ⁴²². Firește că în aceste împrejurări era foarte ușor să se prezinte mișcarea într-o lumină falsă, să fie defăimată, spunîndu-se că este un complot trădător cu prusienii, să se abuzeze de demisia unicului om dintre ei care nu voia să-și calce cuvîntul dat *** pentru ca, prin numirea lui Clément Thomas în funcția de comandant suprem al Gărzii naționale, să se întărească poziția bretonilor lui Trochu, care au fost pentru guvernul apărării ceea ce fuseseră

* — oamenii de cuvînt. — *Nota trad.*

** — cuvîntul de onoare. — *Nota trad.*

*** — Tamisier. — *Nota red.*

spadasinii corsicani pentru Ludovic Bonaparte. Pentru acești rutinați provocatori de panică nu era nimic mai ușor decât să facă apel la teama lașă a micii burghezii față de batalioanele muncitorești care luaseră inițiativa, să semene, printr-un apel la patriotism, neîncredere și discordie chiar în rîndurile batalioanelor muncitorești și să creeze astfel unul dintre acele momente de reacțiune oarbă și de neînțelegeri funeste cu ajutorul cărora au reușit întotdeauna să-și mențină puterea pe care au uzurpat-o. Tot așa cum la 4 septembrie s-au strecurat la putere luînd poporul prin surprindere, ei aveau acum posibilitatea să dea acestei puteri o sancțiune fictivă printr-un plebiscit efectuat după cel mai autentic model bonapartist din timpul terorii reacționare.

Dacă la începutul lunii noiembrie 1870 la Paris ar fi învins Comuna (pe atunci ea luase ființă în multe din marile orașe ale țării, al căror exemplu ar fi fost cu siguranță urmat de întreaga Franță), cauza apărării nu numai că ar fi fost luată din mîinile trădătorilor și condusă cu entuziasmul de care este pătrunsă lupta eroică a Parisului, dar s-ar fi schimbat cu desăvîrșire și caracterul războiului. Acesta ar fi devenit războiul Franței republicane, care înalță steagul revoluției sociale din secolul al XIX-lea împotriva Prusiei, exponent al cotropirilor și contrarevoluției. În loc să-l trimită pe bătrînul și uzatul intrigant să cerșească la toate curțile din Europa, Comuna ar fi electrizat masele de oameni ai muncii din lumea veche și din lumea nouă. Prin *subminarea* Comunei la 31 octombrie, Jules Favre & Co. au asigurat capitularea Franței față de Prusia și au creat condițiile pentru actualul război civil.

Un lucru este însă clar: revoluția de la 4 septembrie nu a fost numai o restaurare a republicii fiindcă locul uzurpatorului rămăsese liber prin capitularea lui la Sedan; revoluția nu numai că a cucerit această republică de la cotropitorii străini prin îndelungata rezistență a Parisului, deși lupta sub comanda dușmanilor ei — revoluția și-a croit drum spre inima clasei muncitoare. Republica a încetat de a mai fi o denumire de domeniul trecutului. Ea purta în sine o lume nouă. Adevărata ei tendință, ascunsă de ochii întregii lumi prin înșelăciunile, minciunile și denaturările vulgare ale unei bande de avocați și flecari intriganți, ieșea mereu la iveală în eforturile supraomenești ale clasei muncitoare din Paris (și ale muncitorilor din sudul Franței), a căror lozincă a fost întotdeauna: *Comuna!*

Comuna, această formă pozitivă a revoluției împotriva imperiului și a condițiilor lui de existență — prima încercare de creare a ei a fost făcută în orașele din sudul Franței, iar apoi proclamată o dată și încă o dată prin eforturi supraomenești în timpul asedierii Parisului și subminată de manevrele guvernului apărării și de bretonii lui Trochu, eroul „planului de capitulare“, — a fost în cele din urmă instaurată victorios la 26 martie. Dar ea nu a apărut pe neașteptate în această zi. Ea a fost țelul neabătut al revoluției muncitorilor.. Capitulara Parisului, complotul fățiș de la Bordeaux împotriva Republicii, lovitură de stat începută prin atacul nocturn împotriva cartierului Montmartre au unit în jurul luptei pentru Comună tot ceea ce era viu în Paris, nemaipermițând „oamenilor apărării“ s-o limiteze la eforturile izolate ale părții celei mai conștiente și mai revoluționare a clasei muncitoare pariziene.

Guvernul apărării a fost tolerat doar ca un pis aller * în primul moment, ca o necesitate impusă de război. Adevăratul răspuns pe care poporul din Paris l-a dat celui de-al doilea Imperiu, imperiul minciunii, a fost Comuna.

Așadar, insurecția întregului Paris — cu excepția stîlpilor bonapartismului și a opoziției lui oficiale, a marilor capitaliști, a magnaților finanței, a escrocilor, a trîntorilor și a vechilor paraziți politici — împotriva guvernului apărării nu datează de la 18 martie, deși în această zi ea a reputat prima victorie asupra complotului, ci de la 28 ianuarie, din chiar ziua capitulării! Garda națională, adică toți bărbații înarmați din Paris, s-a organizat și din acea zi a condus efectiv Parisul, independent de guvernul uzurpator al capitularzilor, format prin grația lui Bismarck. Ea a refuzat să predea armele și artileria, care erau proprietatea ei, și numai astfel i-au fost lăsate prin actul de capitulare. Nu mărinimia lui Jules Favre a salvat de Bismarck aceste arme, ci hotărîrea Parisului înarmat de a lupta pentru armele sale împotriva lui Jules Favre și a lui Bismarck. Date fiind prezența invadatorului străin și tratativele de pace, Parisul nu voia să complice situația. El se temea de un război civil. El s-a situat pe o poziție pur defensivă și s-a mulțumit cu aceea că de facto ** în cadrul lui se înfăptuia autoadministrarea. El s-a organizat însă cu calm și perseverență în vederea unei rezistențe. (Prin înseși condițiile capitulării, capitulars și-au dat în vileag intenția.

* — expedient. — *Nota trad.*

** — de fapt. — *Nota trad.*

de a face din vânzarea Franței către Prusia un mijloc al dominației lor asupra Parisului. Singura concesie pe care au cerut-o Prusiei și pe care Bismarck le-ar fi impus-o ca o condiție dacă ei n-ar fi cerșit-o ca o concesie au fost 40 000 de soldați pentru reprimarea Parisului. Față de cei 300 000 de membri ai Gărzii naționale — număr mai mult decît suficient pentru a apăra Parisul împotriva oricăror tentative ale dușmanului extern și pentru a menține ordinea în interiorul lui — faptul de a cere acești 40 000 de oameni nu putea avea alt scop, lucru recunoscut de altfel.) Parisul și-a completat organizarea militară existentă cu o federație politică organizată după un plan foarte simplu. Aceasta reunea pe toți membrii Gărzii naționale, legați *prin delegații* fiecărei companii, care, la rîndul lor, alegeau delegații batalioanelor, iar aceștia pe delegații principali, pe comandanții legiunilor. Fiecare dintre acești comandanți reprezenta un arondisment și acționa de comun acord cu delegații celorlalte 19 arondismente. Acești 20 de delegați, aleși de majoritatea batalioanelor Gărzii naționale, alcătuiau *Comitetul central*, care la 18 martie a inițiat cea mai mare revoluție a acestui secol și stă și acum la postul său în actuala luptă glorioasă a Parisului. Nnicînd nu au existat alegeri mai cinstitute, nnicînd niște delegați nu au reprezentat în asemenea măsură masele din rîndurile cărora proveneau. La obiecția celor din afară că ar fi oameni necunoscuți — și, într-adevăr, ei nu erau cunoscuți decît de clasa muncitoare, nu erau vechi panglicari, vestiți prin trecutul lor mîrșav, prin goana după venituri și posturi —, membrii Comitetului central spuneau cu mîndrie: „Nici cei 12 apostoli n-au fost cunoscuți” și răspundeau prin faptele lor.

CARACTERUL COMUNEI

Mașina de stat centralizată, care, cu omniprezentele și complicatele ei organe militare, birocratice, clericale și judiciare, sugrumă (înăbușă) ca un șarpe societatea civilă vie, a fost creată pentru prima oară în epoca monarhiei absolute, ca instrument al societății moderne în curs de formare în lupta ei împotriva feudalismului. Privilegiile seniorale ale baronilor, orașelor și clericilor medievali au fost transformate în atribute ale unei puteri de stat unice, care i-a înlocuit pe demnitarii feudali prin funcționari de stat salariați, a transmis armele de la slugile medievale ale feudalilor și de la corpo-

rațiile orășenilor unei armate permanente, a creat în locul anarhiei pestrițe (haotice) a statelor medievale, aflate în permanent conflict, planul reglementat al unei puteri de stat cu o diviziune a muncii sistematică și ierarhică. Prima revoluție franceză care și-a propus să realizeze unitatea națiunii (să creeze națiunea) a desființat orice independență locală, teritorială, orășenească sau provincială. De aceea ea a fost silită să dezvolte ceea ce începuse monarhia absolută, adică centralizarea și organizarea puterii de stat, să extindă volumul și atributele acestei puteri, numărul acoliților ei, independența ei față de societatea reală și dominația ei supranaturală asupra acesteia, dominație care a înlocuit, de fapt, cerul medieval supranatural cu sfinții lui. Interesele minore generate de relațiile dintre grupurile sociale au fost separate de societate, fixate și făcute independente față de ea și opuse ei sub forma intereselor de stat, administrate de către pontifi ai statului cu funcții ierarhice precis stabilite.

Această excrescență parazită pe trupul societății civile, având pretenția de a fi replica ei ideală, a atins dezvoltarea deplină sub domnia primului Bonaparte. Restaurația și monarhia din iulie nu i-au adăugat nimic, în afară de o și mai mare diviziune a muncii, care se accentua pe măsură ce diviziunea muncii în cadrul societății civile crea noi grupe de interese și deci noi domenii pentru activitatea statului. În lupta împotriva revoluției din 1848, republica parlamentară din Franța și toate guvernele din Europa continentală au fost nevoite să intensifice, odată cu măsurile represive împotriva mișcării populare — mijloacele de acțiune și centralizarea acestei puteri guvernamentale. Astfel, în loc să se descotorosească de mașina de stat, acest coșmar ucigător, toate revoluțiile nu au făcut decât s-o perfecționeze. Frațiunile și partidele claselor guvernante, care și-au disputat pe rînd dominația, considerau stăpînirea (controlul) (acapararea) și conducerea acestei uriașe mașini de guvernare drept principala pradă a învingătorului. În centrul activității ei a stat crearea unor uriașe armate permanente, o gloată de paraziți ai statului și colosale datorii publice. În epoca monarhiei absolute, mașina de stat a fost un mijloc de luptă al societății moderne împotriva feudalismului, luptă care a culminat cu revoluția franceză, iar în timpul primului Bonaparte ea n-a servit numai la reprimarea revoluției și desființarea tuturor libertăților poporului, ci a fost totodată un instrument al revoluției franceze pentru lupta pe plan

extern, pentru crearea pe continentul european, în interesul Franței, a unor state mai mult sau mai puțin asemănătoare cu statul francez în locul monarhiilor feudale. În timpul Restaurației și în timpul monarhiei din iulie, mașina de stat a fost nu numai un mijloc al dominației de clasă a burgheziei prin mijloace violente, ci și un mijloc de a adăuga la exploatarea economică directă a poporului o a doua exploatare, rezervând familiilor burgheze toate posturile rentabile din aparatul de stat. În sfârșit, în perioada luptei revoluționare din 1848, ea a servit ca mijloc de înăbușire a acestei revoluții și a tuturor năzuințelor de libertate ale maselor populare. Dar acest stat parazitar a ajuns la apogeul dezvoltării sale abia în timpul celui de-al doilea Imperiu. Puterea guvernamentală, cu armata ei permanentă, cu birocrația ei care reglementa totul, cu clerul ei abrutizant și cu servila ei ierarhie judecătorească, a devenit în asemenea măsură independentă de societatea însăși, încît un aventurier de o mediocritate ridicolă, cu o bandă flămîndă de desperados, a putut să pună stăpînire pe ea. Ea nici nu mai avea nevoie de pretextul unei coaliții armate a bătrînei Europe împotriva lumii noi făurite de revoluția din 1789. Ea nu mai acționa ca mijloc al dominației de clasă, subordonat unui guvern parlamentar sau unei Adunări legislative. Nesocotind chiar și interesele claselor dominante, a căror comedie parlamentară a înlocuit-o cu Corps legislatifs numit de ea și cu un senat plătit de ea, sancționată în dominația ei absolută de votul universal, recunoscută necesară pentru menținerea „ordinii”, adică a dominației proprietarilor funciari și a capitaliștilor asupra producătorilor, ascunzînd sub zdrențele trecutului orgiile corupției prezentului și victoria celui mai parazitar grup, al speculanților de bursă, care a dat *frîu liber* tuturor influențelor reacționare ale trecutului — un adevărat pandemoniu de mîrșăvii —, puterea de stat și-a găsit ultima și suprema ei expresie în cel de-al doilea Imperiu. În aparență a fost victoria definitivă a acestei puteri guvernamentale asupra societății; în realitate însă a fost orgia tuturor elementelor corupte ale acestei societăți. Profanii vedeau în el numai victoria puterii executive asupra celei legislative, înfrîngerea definitivă a acelei forme a dominației de clasă, care se dă drept autoguvernare a societății însăși, de către o altă formă a acestei dominații, care se dă drept o putere deasupra societății. În realitate însă, nu era decît ultima treaptă a degenerării și singura formă posibilă a acestei do-

minații de clasă, la fel de umilitoare pentru clasele dominante ca și pentru clasa muncitoare, încătușată de către imperiu.

4 septembrie nu a însemnat decât restaurarea republicii în pofida grotescului aventurier care a asasinat-o. Adevărata antiteză a *imperiului* — adică a puterii de stat, a puterii executive centralizate care în cel de-al doilea Imperiu nu și-a găsit decât formula completă — a fost *Comuna*. Această putere de stat este de fapt creația burgheziei, la început ca mijloc de înlăturare a feudalismului, iar apoi ca mijloc de reprimare a aspirațiilor de eliberare ale producătorilor, ale clasei muncitoare. Toate reacțiunile și toate revoluțiile nu au servit decât la trecerea acestei puteri organizate, a acestei forțe organizate de înrobire a muncii, dintr-o mână într-alta, de la o fracțiune a claselor dominante la alta. Pentru clasele dominante puterea de stat a fost un mijloc de înrobire și de îmbogățire. Din fiecare nouă schimbare ea a sorbit noi forțe. Puterea de stat a servit ca instrument de reprimare a oricărei insurecții populare, precum și a împotrivirii clasei muncitoare după ce aceasta luptase, și fusese folosită pentru a se asigura trecerea puterii de stat de la unii asupra altii. De aceea *Comuna* nu a fost o revoluție împotriva unei forme sau alta a puterii de stat — legitimistă, constituțională, republicană sau imperială. Ea a fost o revoluție împotriva *statului* însuși, împotriva acestui avorton supranatural al societății, poporul a devenit stăpînul propriei lui vieți sociale. *Comuna* nu a fost o revoluție care a urmărit trecerea puterii de stat din mâinile unei părți a claselor dominante în mâinile alteia, ci o revoluție care a urmărit chiar lichidarea acestei îngrozitoare mașini a dominației de clasă. Aceasta nu a fost una dintre acele mici ciocniri dintre forma parlamentară și cea executivă a dominației de clasă, ci o insurecție împotriva ambelor acestor forme, care se completează reciproc și dintre care forma parlamentară nu era decât un apendice înșelător al puterii executive. Cel de-al doilea Imperiu a fost ultima formă a acestei uzurpări săvîrșite de stat. *Comuna* a fost negarea categorică a acestei puteri de stat și de aceea începutul revoluției sociale din secolul al XIX-lea. De aceea, oricare va fi soarta ei la Paris, ea va face *ocolul lumii*. Clasa muncitoare din Europa și din Statele Unite a salutat-o din primul moment ca pe cuvîntul magic al eliberării. Gloria și faptele antediluviene ale cotropitorilor prusieni nu păreau decât năluci dintr-un trecut îndepărtat.

Numai clasa muncitoare a putut formula această nouă aspirație prin cuvântul „Comună” și a putut începe înfăptuirea ei prin Comuna luptătoare din Paris. Chiar și ultima expresie a acestei puteri de stat — cel de-al doilea Imperiu —, deși a fost umilitoare pentru orgoliul claselor dominante și deși le-a spulberat pretențiile parlamentare la autogovernare, a constituit numai o ultimă formă posibilă a dominației lor de clasă. Deși al doilea Imperiu le-a lipsit de situația politică, de pînă atunci, el a fost orgia în condițiile căreia s-au manifestat din plin toate mirșăviile economice și sociale ale regimului lor. În virtutea condițiilor lor economice de existență, burghezia mijlocie și mica burghezie erau incapabile să inițieze o nouă revoluție și au fost nevoite să urmeze fie clasele dominante, fie clasa muncitoare. Țărănimea a constituit baza economică pasivă a celui de-al doilea Imperiu, acest ultim triumf al unui stat rupt de societate și independent de ea. Numai proletarii, animați de noua misiune socială pe care trebuiau s-o îndeplinească în interesul întregii societăți — desființarea tuturor claselor și a dominației de clasă —, erau în stare să sfărîme instrumentul acestei dominații de clasă, statul, puterea guvernamentală centralizată și organizată care, prin uzurpare, devenise stăpînul societății în loc să fie slujitorul ei. Cel de-al doilea Imperiu — această ultimă încoronare și, totodată, cea mai inveterată prostituare a *statului* care luase locul bisericii medievale — a luat ființă, cu sprijinul pasiv al țărănimii, în lupta activă a claselor dominante împotriva proletarilor. Cel de-al doilea Imperiu a luat ființă împotriva proletarilor și a fost sfărîmat de aceștia nu ca formă deosebită a puterii guvernamentale (centralizate), ci ca cea mai puternică expresie a ei, care luase forma unei aparente independențe față de societate și care tocmai de aceea devenise cea mai prostituată realitate a ei, acoperită de sus pînă jos de rușine, și care își găsisse expresia concentrată în corupția totală din interiorul țării și în neputința totală în afara țării.

Dar după răsturnarea acestei forme a dominației de clasă, puterea executivă — mașina de stat guvernamentală — a devenit principalul, unicul obiect împotriva căruia s-au îndreptat loviturile revoluției.

În Franța, parlamentarismul luase sfîrșit. Ultima sa perioadă și domnia sa cea mai deplină a fost republica parlamentară din mai 1848 pînă la coup d'état. Imperiul care a

ucis parlamentarismul a fost propria creație a acestuia. În timpul imperiului, cu corpul său legislativ și cu senatul său, parlamentarismul — reprodus sub această formă în monarhiile militare ale Prusiei și Austriei — nu a fost decît o farsă, un simplu apendice al despotismului în forma lui cea mai grosolană. Atunci parlamentarismul a murit în Franța, și, desigur, nu revoluția muncitorească avea să-l învie din morți.

Comuna este preluarea puterii de stat de către societate, cînd locul forțelor care supun și înrobesc societatea este luat de propriile ei forțe vii; aceasta este trecerea puterii de stat în mîinile maselor populare, care creează în locul forței organizate a asupririi lor propria lor forță; aceasta este forma politică a eliberării lor sociale, care ia locul forței artificiale a societății (acaparată de către asupritorii lor) (propria lor forță, opusă și organizată împotriva asupritorilor), folosită de dușmanii lor pentru a le asupri. Această formă este simplă ca orice lucru mareț. Spre deosebire de revoluțiile anterioare — cînd timpul necesar pentru orice dezvoltare istorică era pierdut și, în primele zile ale triumfului popular, de îndată ce poporul depunea armele cu ajutorul cărora dobîndise victoria, aceste arme erau îndreptate împotriva lui —, Comuna a înlocuit în primul rînd armata prin Garda națională.

„Pentru prima oară de la 4 septembrie, republica s-a eliberat de sub stăpînirea dușmanilor săi... În oraș, în locul armatei permanente care apăra guvernul împotriva cetățenilor, există o miliție națională care apără pe cetățeni împotriva puterii (guvernului)“ (*Proclamația* din 22 martie a Comitetului central)⁴²³.

(Poporul nu trebuia decît să organizeze această miliție pe scară națională pentru a desființa armatele permanente — prima condiție economică sine qua non* pentru orice îmbunătățire socială care înlătură imediat această sursă a impozitelor și datoriiilor publice și acest permanent pericol al uzurpării guvernării de către dominația de clasă, sub forma unei obișnuite dominații de clasă sau sub forma dominației unui aventurier care se dă drept salvator al tuturor claselor.) Aceasta este, totodată, cea mai sigură garanție împotriva unei agresiuni din afară, făcînd de fapt imposibilă existența unui costisitor aparat militar în toate celelalte state; este eliberarea țaranului de impozitul singelui și din situația de (a fi) cea mai abundentă sursă pentru toate impozitele puse

* — absolut necesară. — *Nota trad.*

de stat și pentru datoriile publice. De aici se vede prin ce atrage Comuna pe țaran, datorită cărui fapt înseamnă ea primul cuvânt al eliberării lui. Concomitent a fost desființată poliția „independentă”, iar brutele ei au fost înlocuite cu slujitori ai Comunei. Votul universal, de care pînă acum s-a abuzat fie ca de un mijloc de sancționare parlamentară a puterii de stat sacrosancte, fie ca de o jucărie în miinile claselor dominante și de care poporul s-a folosit pentru ca o dată la cîțiva ani să sancționeze dominația de clasă parlamentară (să aleagă instrumentele acestei dominații), a fost adaptat acum adevăratului său scop: alegerea de către comune a propriilor ei funcționari în domeniul administrativ și în cel legislativ. A fost spulberată iluzia că conducerea administrativă și cea politică ar fi niște mistere, niște funcții transcendente ce nu pot fi încredințate decît unei caste inițiate formate din paraziți ai statului, sicofanți bine plătiți, și din amatori de sinecure, castă care absoarbe elementele culte ale maselor — în posturile înalte și care le folosește împotriva maselor înseși — pe treptele inferioare ale scării ierarhice. Prin desființarea completă a ierarhiei de stat și prin înlocuirea tru-fașilor stăpîni ai poporului cu slujitori ai lui revocabili în orice moment, responsabilitatea fictivă a fost înlocuită printr-una reală, deoarece aceștia își desfășoară activitatea sub controlul permanent al societății. Ei sînt retribuiți ca muncitorii calificați: 12 l.st. lunar; salariul cel mai mare nu depășește 240 l.st. anual, ceea ce, potrivit unei mari autorități pe tărîm științific, profesorul Huxley, este abia cu $\frac{1}{5}$ mai mult decît salariul unui secretar de consiliu școlar din Londra. Toată înșelătoria cu misterele de stat și cu pretențiile statului a fost măturată. Comuna formată în majoritate din muncitori simpli a organizat apărarea Parisului, a luptat împotriva pretorienilor lui Bonaparte, a asigurat aprovizionarea acestui imens oraș, a ocupat toate posturile, pînă atunci împărțite între guvern, poliție și prefectură, lucrînd deschis, simplu într-o situație deosebit de grea și de complexă, făcînd totul așa cum a scris Milton „Paradisul pierdut”, adică în schimbul unei retribuții foarte modeste, lucrînd în văzul tuturor, fără pretenții de infailibilitate, fără a se ascunde îndărătul unor subterfugii birocratice și fără să se jeneze să-și recunoască greșelile și îndreptînd aceste greșeli. Ei au făcut dintr-o dată din toate funcțiile publice, militare, administrative și politice, care fuseseră pînă atunci atribute ascunse ale unei caste inițiate, *funcții* cu adevărat

ale muncitorilor; au menținut ordine în vîltoarea războiului civil și a revoluției (au luat măsuri pentru o înnoire generală). Oricare ar fi meritele diferitelor măsuri luate de Comună, cea mai măreață măsură a fost însăși crearea Comunei, care a luat naștere într-un moment cînd de o parte era dușmanul extern, iar de cealaltă dușmanul de clasă. Comuna și-a dovedit vitalitatea prin însăși existența ei și și-a confirmat teoriile prin faptele ei. Apariția ei a însemnat o victorie asupra învingătorilor Franței. Printr-un singur pas curajos, Parisul captiv a preluat din nou conducerea Europei, fără a se sprijini pe forța brutală, ci situîndu-se în fruntea mișcării sociale, întruchipînd aspirațiile clasei muncitoare din toate țările.

Dacă în toate marile orașe ar lua ființă comune după modelul celei din Paris, nici un guvern nu ar mai putea reprimă mișcarea printr-un atac neașteptat al reacțiunii. Chiar acest pas preliminar ar asigura, prin el însuși, timpul necesar pentru dezvoltarea internă, ar însemna o garanție pentru mișcare. Întreaga Franță ar fi organizată în comune care ar lucra și s-ar conduce singure, armata permanentă ar fi înlocuită prin miliții populare, armata paraziților de stat ar fi desființată, ierarhia clericală ar fi înlocuită prin învățători, instanțele judecătorești de stat ar deveni organe ale Comunei, alegerile pentru reprezentanța națională nu ar mai constitui tertipuri ale unui guvern atotputernic, ci expresia conștientă a voinței comunelor organizate, iar funcțiile statului s-ar reduce la cîteva funcții de interes național general.

Comuna este forma politică a emancipării sociale, a eliberării muncii de puterea uzurpatoare (înrobitoare) a celor ce au monopolizat mijloacele de muncă, create de muncitori sau dăruite de natură. La fel cum mașina de stat și parlamentarismul nu reprezintă adevărata viață a claselor dominante, ci sînt numai organele generale organizate ale dominației lor, garanțiile politice, formele și expresia vechii stări de lucruri, tot așa Comuna nu este mișcarea socială a clasei muncitoare și deci o mișcare de înnoire generală a omenirii, ci un mijloc organizat de acțiune. Comuna nu înlătură lupta de clasă prin care clasa muncitoare urmărește desființarea tuturor claselor și, prin urmare, a oricărei dominații de clasă (deoarece ea nu reprezintă interese particulare; ea reprezintă eliberarea „muncii”, adică a condiției

fundamentale și firești a vieții individuale și sociale, a muncii pe care o minoritate o poate impune majorității numai prin uzurpare, înșelătorie și tertipurii), ci ea creează condiții raționale în care lupta de clasă poate să treacă prin diferite faze în modul cel mai rațional și mai uman. Comuna ar putea să atragă după sine o reacție violentă și să determine revoluții la fel de violente. Ea pune bazele *eliberării muncii*, care constituie mărșălul ei scop, pe de o parte prin faptul că desființează activitatea neproductivă și dăunătoare a paraziților statului, că înlătură cauzele care fac ca o mare parte din produsul național să fie sacrificat pentru întreținerea statului-monstru, iar pe de altă parte prin faptul că efectuează, în schimbul unui salariu de muncitor, o adevărată muncă de conducere pe plan local și național. Ea începe, așadar, cu o uriașă economie, cu o reformă economică, precum și cu o transformare politică.

Dacă organizarea preconizată de Comună ar fi instaurată definitiv pe scară națională, catastrofele care s-ar mai putea abate asupra ei ar fi simple rebeliuni ale stăpînitorilor de sclavi, care, întrerupînd pentru un timp opera progresului pașnic, n-ar face decît să accelereze mișcarea, punînd spada în mîinile Revoluției Sociale.

Clasa muncitoare știe că trebuie să străbată diferite stadii ale luptei de clasă. Ea știe că înlocuirea condițiilor economice ale robiei muncii prin condițiile muncii libere și asociate nu poate fi decît opera progresivă a timpului (transformare economică), că aceste condiții reclamă nu numai o schimbare a repartiției, dar și o nouă organizare a producției sau, mai exact, eliberarea (descătușarea) formelor sociale ale producției în condițiile muncii organizate existente (generate de industria modernă) de cătușele sclaviei, de actualul lor caracter de clasă, și coordonarea armonioasă a acestor noi forme sociale ale producției pe scară națională și internațională. Clasa muncitoare știe că această muncă de înnoire va fi mereu încetinită și frînată de rezistența opusă de interesele tradiționale și de egoismul de clasă. Ea știe că actuala „acțiune spontană a legilor naturale ale capitalului și proprietății funciare” poate fi înlocuită prin „acțiunea spontană a legilor economiei sociale a muncii libere și asociate” numai în urma unui îndelungat proces de dezvoltare a condițiilor noi, așa cum a fost înlocuită „acțiunea spontană a legilor economice ale sclavagismului” și „acțiunea spontană

a legilor economice ale feudalismului”. Dar în același timp clasa muncitoare știe că mari progrese pe această cale se pot face rapid, datorită organizării politice de tipul Comunei, și că a sosit timpul să înceapă această mișcare în interesul său și al omenirii.

ȚĂRĂNIMEA

(*Contribuția de război*). Încă înainte de instaurarea Comunei, Comitetul central a declarat prin ziarul său „Journal Officiel” : „Cea mai mare parte a contribuției de război trebuie suportată de cei care l-au provocat” ⁴²⁴. Aceasta este marea „conspirație împotriva civilizației”, de care se tem cel mai mult „oamenii ordinii”. Această problemă este mai ales de ordin practic. Dacă va învinge Comuna, cei vinovați de acest război vor trebui să suporte contribuția ; dacă va învinge Versaillesul masele producătoare, care au și plătit cu sîngele lor, cu ruina lor și cu impozite, vor trebui să plătească din nou, iar magnații finanței vor ști chiar să stoarcă profit de pe urma contribuției. Problema acoperirii cheltuielilor de război va fi hotărîtă de războiul civil. În această chestiune de importanță vitală, Comuna nu reprezintă numai interesele clasei muncitoare și ale micii burghezii, ci, de fapt, ale întregii clase de mijloc, cu excepția *burgheziei* (capitaliștilor bogați) (proprietarilor funciari bogați și paraziților politici). Ea reprezintă, înainte de toate, interesele *țăranimii franceze*. Dacă va învinge Thiers și ai săi „ruraux”, cea mai mare parte a impozitelor de război va fi aruncată pe umerii acesteia. Și mai există nerozi care repetă afirmația că ei — marii proprietari funciari — reprezintă pe țăranul care, în naivitatea sa, arde bineînțeles de dorința de a plăti miliardele pentru contribuția de război în locul bunilor „proprietari funciari”, aceiași care l-au și silit să plătească despăgubiri în valoare de un miliard pentru revoluție ! ⁴²⁵.

Aceiași oameni au compromis în mod deliberat Republica din februarie impunînd pe țăran la un impozit adițional de 45 de centime ⁴²⁶, dar atunci ei au făcut acest lucru în numele revoluției, în numele „guvernului provizoriu”, creat de revoluție. Acum ei duc, în numele lor propriu, un război civil împotriva Republicii Comunei, pentru a trece contri-

buția de război de pe umerii lor pe umerii țaranului ! Acesta din urmă va fi, desigur, încântat.

Comuna va desființa recrutarea obligatorie, partidul ordinii va impune țaranul la un impozit al singelui. Partidul ordinii va pune pe grumazul lui pe perceptorul care să strângă dările pentru întreținerea unei mașini de stat parazitare și costisitoare. Comuna îi va da o cîrmuire ieftină. Partidul ordinii va continua să-l jefuiască, să-l ruineze prin cămătarul de la oraș. Comuna îl va elibera de coșmarul ipotecilor care apasă asupra petecului său de pămînt. Comuna va înlocui aparatul judecătoresc parazitărilor, — notarul, portărelul etc. — care-i înghite o bună parte din venit, prin funcționari comunalii care vor lucra în schimbul unui salariu de muncitor și nu se vor îmbogăți de pe urma muncii țaranului. Ea va desființa acest păienjenis judiciar în care este prins țaranul francez și unde s-au cuibărit avocații și primarii păianjenilor burghezi care-i sug singele ! Partidul ordinii îl va menține sub dominația jandarmilor, Comuna îi va da o viață socială și politică independentă ! Comuna îl va lumina prin domnia învățătorului, partidul ordinii îi va impune îndobitocirea prin domnia preotului ! Dar țaranul francez este înainte de toate un om chibzuit ! El va considera că este foarte rațional ca remunerația clerului să nu mai fie percepută de perceptor, ci să fie numai o „contribuție benevolă”, în funcție de înclinațiile sale religioase !

Pe Ludovic Bonaparte l-a ales ca președinte al republicii țaranul francez, dar partidul ordinii a fost acela care a creat cel de-al doilea Imperiu (în perioada regimului anonim al republicii, în condițiile existenței Adunării constituante și Adunării legislative) ! În 1849 și 1850, țaranul francez, opunînd pe primarul său prefectului pus de guvern, pe învățătorul său preotului pus de guvern și pe sine însuși jandarmului pus de guvern, a început să arate de ce avea el de fapt nevoie ! Legile reacționare promulgate de partidul ordinii în 1849 și mai ales cele promulgate în ianuarie-februarie 1850 ⁴²⁷ erau, prin însăși esența lor, măsuri represive îndreptate în special împotriva țărănimii franceze ! Dacă țaranul francez îl făcuse pe Ludovic Bonaparte președinte al Republicii fiindcă în virtutea tradiției lega în mod fanatic toate avantajele obținute de pe urma primei revoluții de Napoleon I, răscoalele armate ale țaranilor din unele departamente ale Franței, ca și prigoana dezlănțuită de jandarmi împotriva lor după lovitura de stat, au dovedit că această

iluzie se spulberă cu repeziciune! Imperiul se sprijinea pe iluzii întreținute artificial și pe prejudecățile tradiționale ale țaranului; Comuna s-ar sprijini pe interesele lui vitale și pe nevoile lui reale.

Ura țaranului francez s-a concentrat asupra moșierului, asupra proprietarului de la castel, asupra aceluia care a primit despăgubirea în valoare de un miliard și asupra capitalistului de la oraș, deghizat în proprietar funciar, care niciodată nu i-a acaparat pământul mai repede decât sub cel de-al doilea Imperiu, pe deoparte ca urmare a faptului că această acaparare era încurajată în mod artificial prin măsurile luate de stat, pe de altă parte ca urmare firească a dezvoltării agriculturii moderne. Adunarea „des ruraux” știa că trei luni de dominație a Republicii Comunei în Franța ar constitui semnalul pentru o răscoală a țărănimii și a proletariatului agricol împotriva lor. De aici ura lor sălbatică împotriva Comunei! De eliberarea țaranilor ei se tem chiar mai mult decât de eliberarea proletariatului de la orașe. Țăranii ar proclama curînd proletariatul orășenesc drept conducătorul lor și frate mai mare. Este adevărat că în Franța, ca și în majoritatea țărilor de pe continent, există o contradicție profundă între producătorii de la orașe și cei de la sate, între proletariatul industrial și țărănime. Aspirația proletariatului, baza materială a mișcării sale este munca organizată pe scară mare, deși în prezent organizarea muncii este despotică, și mijloacele de producție centralizate, deși în prezent ele sînt centralizate în mîna monopolistilor nu numai ca mijloace de producție, ci și ca mijloace de exploatare și de înrobire a producătorului. Sarcina proletariatului este de a schimba actualul caracter capitalist al acestei munci organizate și al acestor mijloace de muncă centralizate, de a le transforma din instrumente ale dominației de clasă și exploatării de clasă în forme ale muncii libere, asociate, în mijloace de producție sociale. Pe de altă parte, țaranul muncește izolat, iar mijloacele lui de producție sînt fărîmițate, răslețite. Pe aceste deosebiri economice se înalță ca suprastructură un întreg noian de concepții sociale și politice diferite. Dar această proprietate țărănească a ieșit de mult din faza ei normală, adică din faza cînd era o realitate, un mod de producție și o formă de proprietate care corespundeau nevoilor economice ale societății și îi puneau pe producătorii agricoli înșiși în condiții normale de viață. Proprietatea țărănească a intrat în perioada ei de decădere. Pe

de o parte, în rîndurile ei a apărut un numeros proletariat foncier (proletariat agricol), ale cărui interese coincid cu cele ale muncitorilor salariați de la orașe. Însuși modul de producție a devenit perimat ca urmare a dezvoltării actuale a agronomiei. În sfîrșit, proprietatea țărănească însăși a devenit nominală, lăsînd țăranului iluzia proprietății și expropriindu-i roadele propriiei lui munci. Concurența marilor proprietari funciari, impozitul singelui, impozitul pus de stat, camăta creditorului deținător de ipotecă de la oraș, ca și jefuirea cu ajutorul sistemului judiciar care-l încolțește din toate părțile, au adus pe țăran în situația unui raiat indian, în timp ce exproprierea — pînă și a proprietății sale nominale — și reducerea lui la situația de proletar agricol au devenit un fapt obișnuit. Prin urmare, ceea ce-l desparte pe țăran de proletar nu mai este interesul său real, ci prejudiciile sale care-l induc în eroare. Comuna este, așa cum am arătat, singura putere în stare, chiar în actualele condiții economice, să-i ofere imediat mari avantaje; ea este, totodată, singura formă de guvernămînt care-i poate asigura schimbarea actualelor lui condiții economice, care, pe de o parte, îl poate salva de la expropriere de către marele proprietar funciar și, pe de altă parte, îl poate izbăvi de asuprirea, truda și mizeria la care e condamnat pe motiv că este proprietar; ea poate transforma proprietatea sa nominală asupra pămîntului într-o proprietate reală asupra roadelor muncii sale și poate îmbina, în folosul lui, avantajele agronomiei moderne — rezultat al nevoilor sociale, dar care în prezent acționează ca o forță ostilă, împotriva țăranului — cu menținerea lui în situația de producător cu adevărat independent. Avînd avantaje imediate de pe urma Republicii Comunei, el ar căpăta curînd încredere în ea.

UNIUNEA REPUBLICANĂ (LIGA REPUBLICANĂ)

Partidul dezordinii, al cărui regim a atins punctul culminant în atmosfera de corupție din timpul celui de-al doilea Imperiu, a părăsit Parisul (exodul din Paris), urmat de acoliții lui: slugi, adepți, lachei, paraziți politici, mouchards*, „cocote” și întreaga bandă a *boemei* de jos (criminali de drept comun) care completează *boema distinsă*. Dar elementele cu adevărat sănătoase ale clasei de mijloc, pe care revoluția muncitorilor le eliberase de pseudoreprezentanții lor, s-au rupt, pentru prima oară în istoria revoluțiilor franceze, de

* — agenți secreți. — *Nota trad.*

acest partid și au acționat sub un steag propriu. Este vorba de „Liga libertății republicane”⁴²⁸, care joacă rolul de intermediar între Paris și provincie, dezaprobă pe cei de la Versailles și merge sub steagul Comunei.

REVOLUȚIA COMUNALĂ CA REPREZENTANT
AL TUTUROR CLASELOR SOCIETĂȚII CARE NU TRĂIESC
DIN MUNCA ALTORA

Am văzut că proletarul din Paris luptă pentru țaranul francez, iar Versaillesul luptă împotriva acestuia, că cea mai mare teamă a „ruraux” este ca Parisul să fie auzit de țărani și să nu înceteze să fie separat de aceștia prin blocadă; că principala cauză a războiului pe care-l duc împotriva Parisului o constituie încercarea de a menține țărănimea în stare de dependență înrobitoare și de a o trata, ca și pînă acum, ca „tailable à merci et miséricorde” *.

Pentru prima oară în istorie, mica burghezie și burghezia mijlocie s-au alăturat fățiș revoluției muncitorilor și au proclamat-o ca unicul mijloc de salvare a lor și a Franței! Împreună cu muncitorii, ei formează principala masă a Gărzii naționale, participă alături de muncitori la acțiunile Comunei și joacă, în interesul muncitorilor, rolul de mediator în Uniunea republicană!

Principalele măsuri luate de Comună au fost pentru salvarea clasei de mijloc — clasa debitoare a Parisului de clasa creditoare! În timpul insurecției din iunie (1848), această clasă de mijloc a acționat împotriva proletariatului, sub steagul clasei capitaliștilor, generalilor ei și paraziților ei politici. Ea a fost imediat pedepsită la 19 septembrie 1848, cînd au fost respinse „les concordats à l'amiable”⁴²⁹. Imediat, victoria asupra insurecției din iunie s-a dovedit a fi, totodată, o victorie a creditorului, a bogătașului-capitalist, asupra debitorului, asupra clasei de mijloc. Creditorul cerea neîndurător „funtul de carne” **. La 13 iunie 1849, Garda națională a acestei clase de mijloc a fost dezarmată și măcelărită de către armata burgheziei! În timpul imperiului, cînd bogătașul capitalist s-a îmbuibat ca urmare a delapidării resurselor statului, această clasă de mijloc a fost lăsată pradă speculantului de bursă, regilor căilor ferate, societăților frauduloase

* — starea cea mai de jos, lipsită de drepturi. — *Nota trad.*

** Shakespeare. „Neguțătorul din Venetia”, actul IV, scena 1. — *Nota trad.*

ale lui Crédit Mobilier etc.  i expropriată de către societ tile capitaliștilor (societ tile pe acţiuni).  njosit  din punct de vedere politic, lovită în interesele ei economice, ea era revoltată din punct de vedere moral de orgiile acestui regim. Grozăviile războiului i-au dat lovitura de graţie  i au trezit în ea sentimentele de francez. V z nd calamit tile abătute asupra Franței ca urmare a acestui război, v z nd criza prin care a trecut ea — prăbuşirea naţională  i ruina financiară —, această clasă de mijloc îşi dă seama că nu clasa coruptă a celor ce pretind rolul de stăpîni de sclavi în Franța, ci numai aspiraţiile îndrăzneţe  i forţa herculeană a clasei muncitoare pot aduce salvarea!

Clasa de mijloc simte că numai clasa muncitoare o poate elibera de domnia popilor, că numai ea poate transforma ştiinţa dintr-un instrument al dominaţiei de clasă într-o for a a poporului, poate transforma chiar pe oamenii de ştiinţă din complici la prejudec tile de clasă, din paraziţi politici ahtiaţi după posturi  i din aliaţi ai capitalului în lucrători intelectuali liberi. Numai  n Republica Muncii ştiinţa îşi poate îndeplini adevăratul ei rol.

REPUBLICA ESTE POSIBILĂ
NUMAI CA REPUBLICĂ SOCIALĂ RECUNOSCUTĂ

Actualul război civil a spulberat ultimele iluzii în pri-vinţa „republicii”, la fel cum imperiul a spulberat iluzia „dreptului de vot universal” neorganizat, în m na jandar-mului  i a popii. Tot ce este viu, sănătos în Franța recunoaşte că în Franța  i în Europa republica nu este posibilă decit ca „republică socială”, adică o republică care ia maşina de stat din m na clasei capitaliștilor  i a marilor proprietari fun-ciari pentru a o înlocui cu Comuna, care proclamă deschis „eliberarea socială” drept scopul măreţ al republicii  i care asigură astfel această transformare socială de către organi-zaţia comunală. Oricare altă republică nu poate fi decit te-roarea *anonimă* a tuturor fracţiunilor monarhiste, a legi-timiştilor, orl aniştilor  i bonapartiştilor coalizaţi, av nd drept ţel final un imperiu oarecare, teroarea *anonimă* a do-minaţiei de clasă, care, după ce-şi va fi îndeplinit misiunea-i mirşav , va sfirşi întotdeauna prin a instaura un imperiu!

 n pofida experienţei anilor 1848—1851, în pofida r z-boiului civil împotriva Parisului, republicanii de profesie din Adunarea „des ruraux” sînt oameni care cred într-adevăr

că *forma republicană* a despotismului de clasă este o formă posibilă, trainică, în timp ce „partidul ordinii” o consideră numai o formă de complot pentru lupta împotriva republicii și pentru a restaura singura formă de despotism de clasă care corespunde intereselor lui: monarhia sau, mai degrabă, imperiul. În 1848, acești oameni, de bunăvoie victime ale înșelăciunii, au fost împinși pe primul plan, pînă cînd, prin reprimarea insurecției din iunie, au curățat drumul pentru domnia *anonimă* a tuturor fracțiunilor celor ce pretindeau rolul de proprietari de sclavi în Franța! În 1871, la Versailles, ei au fost de la bun început împinși pe ultimul plan, pentru a servi ca decor „republican” domniei lui Thiers și pentru a sancționa prin prezența lor războiul generalilor bonapartiști împotriva Parisului! Printr-o ironie inconștientă față de ei înșiși, acești indivizi țin întrunirile partidului lor în Salle de Paume (sala de jocuri cu mingea), pentru a arăta cît de degenerați sînt ei în comparație cu predecesorii lor din 1789!⁴³⁰ Prin oameni de-ai lor, ca Schoelcher etc., ei au încercat să înduplece Parisul să-și predea armele lui Thiers, au încercat să-l dezarmeze cu forța prin Garda națională a „ordinii” de sub comanda lui Saisset! Nu vorbim despre așa-numiții deputați socialiști ai Parisului, ca Louis Blanc. Aceștia îndură cu smerenie insultele lui Dufaure și ale „ruraux”, sînt obse-dați de drepturile „legale” ale lui Thiers și se acoperă de rușine cu schelălăitul lor în prezența bandiților!

Muncitorii și Comte

Deși muncitorii au trecut prin stadiul sectarismului socialist, nu trebuie totuși uitat că ei n-au căzut niciodată în mrejele comteismului. Această sectă nu a dat niciodată *Internaționalei* decît o secție cu circa o jumătate duzină de oameni, al căror program a fost respins de Consiliul General⁴³¹. Comte este cunoscut de muncitorii parizieni ca proroc al regimului imperial (al *dictaturii* personale) în politică, al dominației capitaliste în economia politică, al ierarhiei în toate sferele activității umane, chiar și în sfera științei, precum și ca autor al unui nou catehism, cu un alt papă și cu alți sfinți în locul celor vechi.

Dacă adepții lui din Anglia sînt mai populari decît cei din Franța, aceasta nu se datorează faptului că își propovăduiesc doctrina lor sectară, ci meritelor lor personale și faptului că secta lor acceptă formele luptei de clasă proletare create fără ei, ca, de pildă, trade-unionurile și grevele în Anglia, pe care coreligionarii lor din Paris le condamnă ca erezii.

COMUNA (MĂSURI SOCIALE)

În faptul că muncitorii din Paris au luat inițiativa actualei revoluții și suportă cu eroică abnegație principalele lovituri în această luptă nu este nimic nou. Este o trăsătură izbitoare a tuturor revoluțiilor franceze. Nu este decît o repetare a trecutului. Faptul că revoluția este făcută *în numele* poporului și, fățiș, în *interesul* maselor populare, adică al maselor producătoare, constituie o trăsătură a actualei revoluții pe care au avut-o și toate celelalte revoluții anterioare. Trăsătura nouă constă în aceea că, după prima insurecție, poporul nu a depus armele și nu a predat puterea unor măscărici republicani ai claselor dominante, că, instaurînd *Comuna*, el a luat în propriile sale mîini conducerea efectivă a revoluției sale și a găsit totodată mijlocul ca, în caz de succes, să mențină conducerea în mîinile sale, înlocuind mașina de stat, mașina guvernamentală a claselor dominante, printr-o mașină guvernamentală proprie. Iată ce crimă nemaipomenită a comis! Muncitorii atentează la privilegiul „celor 10 000 de sus” de a conduce statul și declară că sînt hotărîți să sfărîme baza economică a acestui despotism de clasă, care dispune în interesul său propriu de forța de stat organizată a societății. Iată de ce turbează clasele respectabile din Europa și din Statele Unite, iată cum se explică răcnetele lor pline de indignare despre blasfemie, apelurile lor furibunde prin care cer reprimarea sîngeroasă a poporului, invectivele triviale și calomniile pe care le lansează de la tribunele lor parlamentare și în presa lor servilă.

Cea mai măreață măsură a Comunei este însăși existența ei, munca și activitatea ei în condiții neînchipuit de grele! Steagul roșu ridicat de Comuna din Paris încununează în realitate numai guvernul muncitorilor din Paris. Ei au proclamat în mod clar și conștient că țelul lor este eliberarea muncii și transformarea societății! Dar adevăratul caracter

„social” al Republicii lor constă numai în faptul că cei care conduc Comuna din Paris sînt muncitori! În ceea ce privește măsurile luate, ei trebuie, firește, să se limiteze în principal la apărarea militară și la aprovizionarea Parisului.

Unii prieteni-protectori ai clasei muncitoare și care cu greu își ascund repulsia chiar și față de cele cîteva măsuri considerate de ei „socialiste”, deși acestea nu au nimic socialist în afară de tendința lor, își exprimă satisfacția și încearcă să trezească simpatii binevoitoare față de Comuna din Paris prin marea descoperire că, în definitiv, muncitorii sînt oameni raționali și că ori de cîte ori sînt la putere renunță categoric la inițiativele lor socialiste! Într-adevăr, muncitorii nu încearcă să creeze la Paris nici un *falanster*, nici o *Icarie*⁴³². Înțelepți ai generației lor! Acești binevoitori protectori, complet străini de adevăratele aspirații și de adevărata mișcare a clasei muncitoare, uită un lucru. Toți socialiștii întemeietori de secte aparțin perioadei cînd nici clasa muncitoare nu era îndeajuns de instruită și de organizată de însăși dezvoltarea societății capitaliste pentru a păși în arena mondială ca promotor al istoriei și nici condițiile materiale ale eliberării ei nu erau maturizate în sinul lumii vechi. Mizeria clasei muncitoare exista, dar nu existau condițiile pentru o mișcare a ei proprie. Deși prin critica pe care o aduceau actualei societăți întemeietorii de secte utopiști au descris clar țelul mișcării sociale — desființarea sistemului muncii salariate, cu toate condițiile economice ale dominației de clasă —, ei nu au găsit nici în societate condițiile materiale pentru transformarea ei și nici în clasa muncitoare forța organizată și conștientă a mișcării. Ei au încercat să compenseze lipsa condițiilor istorice ale mișcării prin tablouri și planuri fantastice ale unei noi societăți, în a căror propagare vedeau adevăratul mijloc de salvare. Din momentul în care mișcarea clasei muncitoare a devenit o realitate, utopiile fantastice au dispărut, nu pentru că clasa muncitoare ar fi renunțat la țelul urmărit de acești utopiști, ci pentru că ea a găsit adevăratul mijloc pentru realizarea lui; dar locul lor a fost luat de înțelegerea reală a condițiilor istorice ale mișcării, iar organizația de luptă a clasei muncitoare a început să devină tot mai puternică. Țelurile finale ale mișcării, proclamate de utopiști, sînt însă și țelurile finale proclamate de revoluția din Paris și de Internațională. Numai mijloacele diferă, iar condițiile reale ale mișcării nu mai sînt estompate de basme utopice. De aceea, interpretînd greșit tendințele

socialiste proclamate cu glas tare, de actuala revoluție, acești prieteni-protectori ai proletariatului nu sînt, prin urmare, decît victimele propriei lor ignoranțe. Nu este vina proletariatului parizian dacã pentru ei utopiile prorocilor mișcãrii muncitorești mai înseamnă „revoluție socialã”, cu alte cuvinte dacã pentru ei revoluția socialã mai este „utopicã”.

„*Journal Officiel*” al Comitetului central, 20 martie

„Avînd în vedere *detaillances** și actele de trădare ale claselor stãpînitoare (gubernante), proletarii din Paris au înțeles cã a sunat ceasul cînd trebuie sã salveze situația, luînd în propriile lor mîini conducerea (administrarea) treburilor publice (treburilor de stat)”.

Ei înfierează „incapacitatea politicã și decrepitudinea moralã a burgheziei”, sursã a „nenorocirilor Franței”.

„Muncitorii, care produc totul și nu se bucurã de nimic, care îndurã mizeria în mijlocul produselor acumulate de ei, roade ale muncii și ale sudorii lor, ...nu vor putea oare niciodatã sã lucreze pentru propria lor eliberare?... Față de atentatele la drepturile sale, față de negarea totalã a tuturor aspirațiilor sale legitime, precum și față de prãbușirea țãrii și a tuturor speranțelor sale, proletariatul a înțeles cã este datorã sa cea mai înaltã și dreptul sãu absolut sã-și ia soarta în propriile sale mîini și sã-și asigure triumful, preluînd puterea de stat (en s'emparant du pouvoir)”⁴³⁵.

Aici se afirmã clar cã guvernul clasei muncitoare este necesar în primul rînd pentru salvarea Franței de la pieirea și de la descompunerea care o amenință din vina claselor dominante, cã înlăturarea de la putere a acestor clase (a claselor care au pierdut capacitatea de a guverna Franța) este o condiție necesarã a salvãrii naționale.

Dar tot așa de clar se spune cã guvernul clasei muncitoare va putea salva Franța și va putea sãvîrși opera sa de importanță naționalã numai dacã va lucra pentru eliberarea clasei muncitoare, deoarece condițiile acestei eliberãri sînt, în același timp, condițiile înnoirii Franței.

Guvernul muncitoresc este proclamat ca rãzboi al muncii împotriva celor care au monopolizat mijloacele de muncã, împotriva capitalului.

Sovinismul burgheziei nu este decît o vanitate, care îmbracã într-un veșmînt național toate pretențiile ei. Este un

* — slãbiciunea. — Nota trad.

mijloc de a eterniza, cu ajutorul armatelor permanente, lupta internațională și de a înrobi pe producătorii din fiecare țară, ațîțindu-i împotriva fraților lor din celelalte țări; șovinismul este un mijloc de a împiedica colaborarea internațională a clasei muncitoare, care constituie prima condiție a eliberării ei. Adevăratul caracter al acestui șovinism (devenit de mult o frază lipsită de conținut) s-a manifestat după Sedan, în timpul războiului de apărare, paralizat pretutindeni de burghezia șovină, s-a manifestat în capitularea Franței, în războiul civil, dus, cu încuviințarea lui Bismarck, sub conducerea lui Thiers, marele pontif al șovinismului! S-a manifestat în meschina intrigă polițienească a Ligii antigermane*, în persecuțiile la care au fost supuși după capitulare străinii din Paris. S-a sperat că poporul Parisului (și întregul popor francez) va putea fi orbit de ura națională și de vrajba ațîțată în mod artificial împotriva străinilor și că va uita astfel de adevăratele sale aspirații și de trădătorii din interiorul țării!

Cît de repede a fost măturată (spulberată) această mișcare artificială de suflul Parisului revoluționar! Proclamîndu-și hotărît tendințele sale internaționaliste — căci cauza pentru care luptă producătorul este pretutindeni aceeași, iar dușmanul lui este pretutindeni același, indiferent de naționalitate (indiferent de veșmintul național în care apare) —, Parisul a proclamat principiul admiterii străinilor în componența Comunei, a ales chiar în Comisia sa executivă un muncitor străin** (membru al Internaționalei) și a decretat dărimarea coloanei Vendôme, simbol al șovinismului francez!

Iar în timp ce șoviniștii burgezi au dezmembrat Franța și acționează sub dictatul cotropitorului străin, muncitorii din Paris l-au bătut pe dușmanul din afară, dînd lovituri propriilor lor stăpînitori de clasă, au desființat frontierele, cucerind locul de detașament de avangardă al muncitorilor din toate țările!

Adevăratul patriotism al burgheziei, atît de firesc pentru adevărații proprietari ai diferitelor averi „naționale”, a devenit o simplă ficțiune ca urmare a faptului că activitatea ei financiară, comercială și industrială a căpătat un caracter cosmopolit. În împrejurări analoge, el s-ar spulbera în toate țările, așa cum s-a spulberat în Franța.

* Vezi volumul de față, pag. 310—311. — *Nota red.*

** — Leo Frankel. — *Nota red.*

TENDINȚELE DE DESCENTRALIZARE ALE ADUNĂRII
„DES RURAUX” ȘI COMUNA

S-a spus că Parisul, și, o dată cu el, celelalte orașe din Franța au fost asuprite prin dominația țăranilor și că actuala luptă dusă de Paris este o luptă pentru eliberarea sa de sub stăpînirea țărănimii! Nici nu s-ar putea imagina o minciună mai absurdă!

Ca reședință centrală și bastion al mașinii guvernamentale centralizate, Parisul a supus țărănimea dominației jandarmului, percepteurului, prefectului, preotului și magnaților funciari, adică despotismului dușmanilor ei, și a lipsit-o de orice viață (a vlăguit-o). El a reprimat toate organele vieții independente în districtele rurale. Pe de altă parte, guvernul, magnatul funciar, jandarmul și preotul, cărora mașina guvernamentală centralizată cu sediul la Paris le transmisese astfel întreaga influență în provincie, au folosit această influență în interesul guvernului și al claselor al căror guvern era, nu împotriva Parisului guvernamental, parazit, capitalist, trîndav, nu împotriva bordelului cosmopolit, ci împotriva Parisului muncitorilor și al intelectualilor. În felul acesta, cu ajutorul centralizării guvernamentale a cărei bază a fost Parisul, țărăniile au fost reprimăți de Parisul guvernului și al capitaliștilor, iar Parisul muncitorilor a fost reprimat de forța provinciei, dată în mîna dușmanilor țărănimii.

„*Moniteur*” de la Versailles (din 29 martie) declară că

„Parisul nu poate fi un oraș liber, deoarece este capitală”.

Acest lucru este adevărat. Parisul, capitala claselor dominante și a guvernului lor, nu poate fi un „oraș liber”, iar provincia nu poate fi „liberă” de vreme ce capitală este un asemenea Paris. Provincia poate fi liberă numai dacă la Paris există Comuna. Partidul ordinii nu era pornit împotriva Parisului fiindcă acesta se proclamase liber față de el și de guvernul lui, ci pentru că, procedînd astfel, Parisul a dat semnalul de alarmă pentru eliberarea țăranului și a provinciei de sub dominația partidului ordinii.

„*Journal Officiel*” al Comunei, 1 aprilie :

„Revoluția din 18 martie nu a avut ca scop unic asigurarea Parisului cu o reprezentanță comunală aleasă, dar supusă tutetei despotice a unei puteri de stat naționale, strict centralizate. Ea trebuia să cucerească și să asigure independența pentru toate comunele din Franța, precum și pentru toate unitățile mai mari — departamente și provincii —, unite în inte-

resul lor comun printr-un acord cu adevărat național; ea trebuia să garanteze și să eternizeze republica... Parisul a renunțat la aparenta sa atotputernicie, echivalentă cu pierderea rolului său, dar nu a renunțat la forța morală, la influența spirituală care i-a adus atât de des victoria în propaganda făcută în Franța și Europa”⁴³⁴.

„Acum Parisul muncește și suferă din nou pentru întreaga Franță, căreia, prin luptele și sacrificiile sale, îi pregătește o înnoire spirituală, morală, administrativă și economică, glorie și prosperitate” (*Programul Comunei din Paris, diuzat prin balon*)⁴³⁵.

În timpul turneului făcut în provincie, d-l Thiers a organizat alegerile și, înainte de toate, propria sa alegere în diferite localități. A existat totuși o dificultate. Bonapartiștii din provincie deveniseră pentru moment inacceptabili. (În plus, el nu-i voia pe ei, după cum nici ei nu-l voiau pe el.) Mulți dintre vechii orléaniști rutinați se uniseră cu banda bonapartistă. Trebuia deci să se facă apel la proprietarii funciari legitimiști care se retrăseseră la țară, erau complet străini de politică și puteau fi prostiți foarte ușor. Tocmai ei au fost aceia care au imprimat Adunării de la Versailles caracterul ei pronunțat de „chambre introuvable” a lui Ludovic al XVIII-lea, caracterul ei moșieresc. În vanitatea lor, ei credeau, desigur, că o dată cu căderea celui de-al doilea Imperiu bonapartist și sub protecția cotropitorului străin venise în sfârșit timpul lor, ca în 1814 și 1815. Dar din nou au fost trași pe sfoară. În măsura în care acționează, ei nu pot acționa decât ca elemente ale „partidului ordinii” și ca instrument al terorii „anonime” a acestuia, întocmai ca în anii 1848—1851. Efuziunile partidului lor imprimau acestei bande numai un caracter comic. Ei au fost, deci, nevoiți, să-l suporte ca președinte pe temnicerul-mamoș al ducesei de Berry, iar ca miniștri pe pseudorepublicanii din guvernul apărării. Ei vor fi înlăturați de îndată ce își vor fi îndeplinit misiunea. Dar — capriciul istoriei — datorită acestui ciudat concurs de împrejurări, ei au fost siliți să atace Parisul fiindcă acesta s-a revoltat împotriva „République une et indivisible” * (aceasta este expresia lui Louis Blanc, Thiers o numește unitatea Franței), în timp ce prima lor acțiune a fost tocmai rebeliunea împotriva unității, declarând că Parisul trebuie „decapitat și să i se ia titlul de capitală” și cerind ca Adunarea să se întrunească într-un oraș de provincie. Ceea ce vor ei cu adevărat este să se revină la situația care a precedat centralizarea mașinii de stat, să devină mai mult sau mai puțin independenți față de prefecti și miniștri și să înlocuiască

* — Republicii unice și indivizibile. — *Nota trad.*

centralizarea cu o influență seniorală, provincială și locală, a chateaux*. Ei aspiră la o *descentralizare* reacționară a Franței. Parisul vrea însă să înlocuiască centralizarea, care și-a îndeplinit menirea în lupta împotriva feudalismului, dar care apoi a devenit o unitate a unui întreg pur artificial, bazat pe jandarmi, pe armate roșii și negre, care oprimă viața societății reale, apasă asupra ei ca un coșmar, dă Parisului o „aparentă omnipotență“, datorită faptului că a inclus Parisul în această unitate, dar a exclus provincia, — să înlocuiască această Franță unitară, care există în afara societății franceze, cu o uniune politică a societății franceze însăși, realizînd această uniune cu ajutorul unei organizări comunale.

De aceea adevărații partizani ai distrugerii unității Franței sînt deputații adunării „des ruraux“, care sînt împotriva mașinii de stat unice deoarece aceasta le micșorează importanța locală (prerogativele lor seniorale), deoarece este un antagonist al feudalismului.

Parisul vrea să sfărîme acest sistem unitar artificial, deoarece este opus unității vii și reale a Franței reprezentînd un simplu instrument al dominației de clasă.

Concepții comteiste

Cei care nu înțeleg de loc actualul sistem economic sînt, firește, cu atît mai puțin în stare să înțeleagă negarea lui de către muncitori. Ei nu pot, firește, să înțeleagă că o transformare socială la care aspiră clasa muncitoare este produsul necesar, istoric, inevitabil al sistemului actual. Ei avertizează asupra desființării „proprietății“ care-i amenință, deoarece în ochii lor actuala formă de clasă a proprietății — formă istorică trecătoare — este proprietatea însăși, iar desființarea acestei forme ar însemna, prin urmare, desființarea proprietății. Așa cum apără astăzi „eternitatea“ dominației capitaliste și a sistemului muncii salariate, la fel dacă ar fi trăit în timpul feudalismului sau al sclavagismului, ar fi apărat sistemul feudal sau sclavagist, ca fiind în firea lucrurilor, ca rezultat al naturii însăși; ei ar fi rostit tirade fulminante împotriva „abuzurilor“ legate de aceste sisteme, dar în

---

* — Textual: castelelor; aici: „marilor proprietari funciari“. — Nota trad.

același timp, de la înălțimea ignoranței lor, ar fi răspuns celor care prevesteau desființarea acestor sisteme cu dogma „eternității“ lor și ar fi pretins că ele se vor îndrepta datorită abținerii morale („îngrădirilor“).

În aprecierea lor asupra țelurilor clasei muncitoare din Paris, ei au tot atîta dreptate ca și d-l Bismarck cînd declară că Comuna aspiră la o organizare orășenească de tip prusian.

Bieții de ei ! Nici măcar nu știu că oricărei forme sociale de proprietate îi corespunde o morală proprie și că forma socială a proprietății care transformă proprietatea într-un atribut al muncii, departe de a crea „limite morale“ individuale, va elibera „morală“ individului de limitarea ei de clasă.

Cît de mult a schimbat suflul revoluției populare Parisul ! Revoluția din februarie a fost denumită revoluția disprețului moral ! Ea a fost proclamată în strigătele poporului „À bas les grands voleurs ! À bas les assassins !“ * Această era starea de spirit a poporului. În ceea ce privește însă burghezia, ea voia să aibă în mai mare măsură mină liberă pentru corupție ! Și a obținut acest lucru sub Ludovic Bonaparte (Napoleon cel Mic). Parisul, orașul uriaș, orașul inițiativei istorice, a fost transformat în maison dorée** a tuturor trîntorilor și escrocilor din lume, într-un bordel cosmopolit ! După plecarea „lumii bune“ a reapărut Parisul clasei muncitoare, Parisul eroid, plin de abnegație, entuziast la gîndul că are de îndeplinit o sarcină herculeană ! La morgă nu se mai aducea nici un cadavru, pe străzi era securitate deplină. În Paris nu a fost niciodată mai multă liniște. În locul cocotelor — eroicele femei ale Parisului ! Un Paris curajos, ferm, un Paris care luptă, muncește, gîndește ! Mărinimos Paris ! În fața canibalismului dușmanilor săi, el nu ia decît măsuri pentru a-i face inofensivi pe cei arestați !... Ceea ce Parisul nu mai vrea să tolereze este existența cocotelor și a filfizonilor. El este hotărît să alunge sau să transforme această specie de oameni inutili, sceptici și egoiști care au pus stăpînire pe uriașul oraș pentru a-l folosi ca pe o proprietate a lor.

* — „Jos cu hoții cei mari ! Jos asasinii !“ — Nota trad.

** — casă de toleranță. — Nota trad.

Nici o celebritate a imperiului nu va mai avea dreptul să spună: „Parisul e foarte agreabil în cartierele sale mai bune, dar în celelalte sînt prea mulți săraci“.

(„*Vérité*“ din 23 aprilie):

„La Paris a scăzut în mod uimitor numărul crimelor. Nu mai există hoți și cocote, asasinate și atacuri în stradă. Toți conservatorii au fugit la Versailles!“

„De cînd cetățenii îndeplinesc ei înșiși funcțiile poliției, nu s-a mai înregistrat nici un singur atac nocturn, nici chiar în cartierele cele mai îndepărtate și mai puțin populate“.

Fragmente

Thlers despre ruraux

Acest partid

„recunoaște numai trei mijloace : invazia străină, războiul civil și anarhia... Un asemenea guvern nu va fi niciodată guvernul Franței” (*Camera deputaților, 5 ianuarie 1833*).

Guvernul apărării

Și același Trochu a declarat în faimosul său program : „Guvernatorul Parisului nu va capitula niciodată !”, iar Jules Favre în circulara sa : „Nici o piatră din fortărețele noastre, nici o palmă de pământ din teritoriul nostru”, la fel ca Ducrot : „Mă voi înapoia la Paris mort sau victorios”. Ulterior, la Bordeaux, el a socotit că viața sa este necesară pentru a re-primă pe „rebelii” din Paris. Acești nemernici știu că, fugind la Versailles, au lăsat la Paris dovezile crimelor lor, iar pentru a distruge aceste dovezi ei nu s-ar fi dat în lături să transforme Parisul într-un morman de ruine, scaldat de o mare de sânge. (*Manifestul adresat provinciei, lansat din balon* ⁴³⁶.)

„Unitatea care ne-a fost pînă în prezent impusă de imperiu, de monarhie și de regimul parlamentar nu este decît o centralizare despotică, nerațională, arbitrară și împovărătoare. Unitatea politică pe care o dorește Parisul este o unire liber consimțită a tuturor inițiativelor locale”, o delegație centrală din partea comunelor federale. „Sfîrșitul vechii lumi guvernamentale și clericale, al militarismului și birocrăției, al speculei, al monopolurilor și privilegiilor, cărora *proletariatul își datorează sclavia, iar țara nenorocirile și catastrofele sale*” (Proclamația Comunei din 19 aprilie) ⁴³⁷.

Jandarmi și polițiști

20 000 de jandarmi (aduși la Versailles din întreaga Franță; în timpul imperiului numărul lor total era de 30 000) și 12 000 de polițiști parizieni — aceasta este baza celei mai bune armate pe care a avut-o vreodată Franța.

Deputații republicani ai Parisului

„Deputații republicani ai Parisului nu au protestat nici împotriva bombardării Parisului, nici împotriva executării prizonierilor, nici împotriva calomniilor la adresa poporului Parisului. Dimpotrivă, prin prezența lor în Adunare și prin tăcerea lor, ei au aprobat toate aceste acțiuni, sprijinindu-le prin prestigiul de care se bucurau ca membri ai partidului republican. Ei au devenit aliați și complici conștienți ai partidului monarhist. Îi declarăm trădători care și-au trădat mandatul și republica” (*Association générale des défenseurs de la République*⁴⁵⁸) (9 mai).

„În Paris, centralizarea duce la apoplexie și paralizază viața în toate celelalte localități” (*Lamennais*).

„Acum totul tinde către un centru, iar acest centru este, ca să spunem așa, statul însuși” (*Montesquieu*)⁴⁵⁹.

Clocnirea din piața Vendôme etc.

Cînd prusienii au intrat în Paris, Comitetul central al Gărzii naționale, format din delegați ai fiecărei companii, a transportat în Montmartre, Belleville și La Villette tunurile și mitralierele, procurate cu contribuția membrilor Gărzii naționale; aceste tunuri și mitraliere au fost abandonate de guvernul apărării naționale chiar în cartierele care urmau să fie ocupate de prusieni.

În dimineața zilei de 18 martie, guvernul a adresat Gărzii naționale un apel energetic, dar din 400 000 de oameni au răspuns numai 300.

La 18 martie, ora 3 dimineața, polițiștii și cîteva batalioane de linie și-au făcut apariția la Montmartre, Belleville și La Villette; scopul lor era să atace prin surprindere pe cei ce păzeau artileria și s-o ia cu forța.

Garda națională a opus rezistență și, în *profida amenințărilor și a ordinelor generalului Lecomte*, împușcat în aceeași zi de propriii săi soldați o dată cu Clément Thomas, soldații de linie levèrent la crosse en l'air*.

* — au întors puștile cu patul în sus. — *Nota trad.*

(„Trupele de linie au întors puștile cu patul în sus și au fraternizat cu insurgenții”.)

Comunicatul lui Aurelle de Paladines despre victorie fusese tipărit; de asemenea s-au găsit documente privind o *décebrisation* * la Paris.

La 19 martie, Comitetul central a anunțat ridicarea stării de asediu la Paris; la 20 martie Picard a declarat starea de asediu în departamentul *Seine-et-Oise*.

La 18 martie (dimineața: mai credea în victoria sa), pe ziduri a fost afișată *proclamația lui Thiers*:

„Guvernul a hotărît să acționeze. Criminalii care se pregătesc să formeze guvernul trebuie deferiți justiției, iar tunurile luate trebuie să se întoarcă în arsenale”.

Către seară, deoarece atacul nocturn eșuase, Thiers adresează un apel *Gărzii naționale*:

„Guvernul nu pregătește un coup d'état. Guvernul republicii nu are și nu poate avea alt țel decât securitatea Republicii”.

El nu vrea decât

„să lichideze Comitetul rebel..., alcătuit aproape în întregime din oameni pe care nu-i cunoaște populația”.

Seara târziu se dă o a treia proclamație către *Garda națională*, semnată de Picard și de Aurelle:

„Unii oameni induși în eroare... opun Gărzii naționale și armatei o rezistență înverșunată... Guvernul a hotărît să vă lase armele... Luați-le în mîni cu hotărîrea de a instaura domnia legii și de a salva republica de la anarhie”.

(În ziua de 17, cu vorbe mieroase, Schoelcher încearcă să-i determine să depună armele.)

Proclamația din 19 martie a Comitetului central:

„Starea de asediu a fost ridicată. Poporul Parisului este chemat să participe la alegerile comunale”.

Ibidem, către Garda națională:

„Ne-ați dat sarcina de a organiza apărarea Parisului și a drepturilor voastre... În momentul de față, mandatul nostru a expirat; vi-l înapoiem; nu vom ocupa locul acelor pe care poporul i-a răsturnat”⁴⁴⁰.

Ei au permis membrilor guvernului să plece nestingheriți la Versailles (chiar și acelor pe care îi aveau în mînă, ca, de pildă, Ferry).

* — Lovitură de stat după modelul celei din 2 decembrie 1851. — *Nota trad.*

Din cauza demonstrației organizate de partidul ordinii, alegerile comunale, fixate pentru ziua de 22 martie, au fost amânate pentru 26 martie.

21 martie. Adunarea protestează vehement împotriva cuvintelor „Vive la République !” * cu care urma să se încheie proclamația „*Către cetățeni și armată (soldați)*”. Thiers : „Această propunere poate fi foarte legitimă etc.” (Proteste ale adunării „des ruraux”). Jules Favre perorează împotriva doctrinei potrivit căreia republica este mai presus de votul universal, lingusește majoritatea alcătuită din „ruraux”, amenință pe parizieni cu o intervenție a prusienilor și provoacă o demonstrație a Parisului ordinii. Thiers : „Orice-ar fi, nu voi trimite armată împotriva Parisului” (pe atunci el nu avea încă trupe ca să poată face acest lucru).

Comitetul central era atât de puțin sigur de victorie, încât s-a grăbit să accepte mediația primarilor și a deputaților Parisului... Încăpăținarea lui Thiers i-a permis (Comitetului) să se mențină o zi sau două : și atunci a devenit conștient de forța sa. Nenumărate greșeli comise de revoluționari. În loc ca polițiștii să fie puși în imposibilitatea de a acționa, li s-au deschis porțile ; ei au plecat la Versailles, unde au fost primiți ca salvatori ; a fost lăsat să plece regimentul 43 de linie ; toți soldații care fraternizaseră cu poporul au fost lăsați la vatră ; s-a permis reacțiunii să se organizeze chiar în centrul Parisului ; Versaillesul a fost lăsat în pace. Tridon, Jaclard, Varlin, Vaillant considerau necesar ca regaliștii să fie îndepărtați neîntârziat... Favre și Thiers făceau demersuri stăruitoare pe lângă autoritățile prusiene pentru a obține concursul acestora... în vederea reprimării mișcării insurecției din Paris.

Trochu și Clément Thomas erau în permanență preocupați să împiedice orice încercare de înarmare și de organizare a Gărzii naționale. Marșul asupra Versaillesului a fost hotărât, pregătit și întreprins de Comitetul central fără știrea Comunei, ba chiar împotriva voinței clar exprimate a acesteia...

Bergeret..., în loc să arunce în aer podul de la Neuilly pe care comunarzii nu-l puteau menține din cauza lui Mont Valérien și a bateriilor instalate la Courbevoie, a lăsat pe regaliști să pună mina pe pod, să se întărească puternic aici și să-și asigure în felul acesta o linie de comunicație cu Parisul...

* — „Trăiască Republica !” — Nota trad.

După cum spune într-o scrisoare d-l *Littré* („Daily News” din 20 aprilie) :

„Parisul dezarmat, Parisul încătușat de oameni de teapa lui Vinoy, Valentin, Paladines ar fi însemnat pieirea republicii. Parizienii au înțeles acest lucru. Puși în fața alternativei de a se preda fără luptă sau de a se arunca într-o bătălie pe viață și pe moarte cu un sfârșit nesigur, ei au ales bătălia, și nu le pot aduce decit laude pentru această alegere”.

Campania împotriva Romei — opera lui Cavaignac, Jules Favre și Thiers :

„Un guvern care în interior are toate avantajele unui guvern republican și în exterior toată forța unui guvern monarhic. Vorbesc despre *republica federativă*... Aceasta este o societate a societăților, alcătuită dintr-o nouă care poate crește prin numeroși *noi asociați* pînă ce forța sa devine suficientă ca să asigure securitatea celor ce s-au unit. Acest gen de republică... își poate menține grandoarea fără a degenera în interior. Forma acestei societăți preîntîmpină toate neajunsurile” (*Montesquieu*, „*Esprit des lois*”, cartea a IX-a, cap I) ⁴⁴¹.

Constituția din 1793 ⁴⁴²

§ 78. În fiecare comună a Republicii există un consiliu municipal. În fiecare district — un consiliu intermediar, în fiecare departament — un consiliu central. § 79. Funcționarii municipali sînt aleși de către adunările Comunei. § 80. Membrii consiliilor municipale locale sînt numiți de către adunările alegătorilor din departament și din district. § 81. Municipalitățile și consiliile municipale sînt reînnoite anual în proporție de 50%.

Consiliul executiv. § 62. Este alcătuit din 24 de membri. § 63. Adunarea alegătorilor din fiecare departament alege un candidat. Corpul legislativ alege membrii Consiliului pe baza unei liste unice. § 64. Consiliul executiv este reînnoit în proporție de 50% în fiecare legislatură în ultima lună a fiecărei sesiuni. § 65. Consiliului executiv îi revine conducerea și supravegherea administrației generale. § 66. Consiliul executiv numește, dintre persoanele ce nu fac parte din consilii, funcționarii superiori ai administrației generale a republicii. § 68. Acești funcționari nu alcătuiesc un consiliu; ei lucrează separat, fără legătură directă; ei nu au nici un fel de putere personală. § 73. Consiliul revocă și înlocuiește funcționarii numiți de el.

Pe de o parte, instigat de chemarea la război civil lansată de Jules Favre în Adunare — el a afirmat că prusienii au amenințat cu intervenția în cazul cînd parizienii nu se vor preda imediat — și, pe de altă parte, încurajat de răbdarea îndelungă a poporului, precum și de atitudinea pasivă a Comitetului central față de el, „partidul ordinii” din Paris s-a hotărît să dea un coup de main, care a și fost pus în aplicare la 22 martie sub masca unei *procesiuni pașnice*, a unei demonstrații pașnice împotriva guvernului revoluționar. A fost într-adevăr o demonstrație pașnică de un fel cu totul deosebit.

„Întreaga mișcare părea să constituie o surpriză. Nu s-au făcut nici un fel de pregătiri pentru a-i da o ripostă”.

„O mulțime gălăgioasă de domni bine”, avînd în frunte edecuri ale imperiului ca alde Heeckeren, Coëtlogon, Henri de Pène etc., maltratează și dezarmează patrurile (străjile) Gărzii naționale. Acestea din urmă se retrag spre piața Vendôme, de unde Garda națională înaintează imediat spre Rue Neuve des Petits-Champs. Întîlnindu-i pe rebeli, ea primește ordin să nu tragă, dar rebelii înaintează strigînd: „Jos asasinii! Jos Comitetul!”, insultă pe cei din Garda națională, le smulge puștile, trag cu revolverul în cetățeanul *Maljournal* (locotenent de la statul-major din piața Vendôme) (membru al Comitetului central). Generalul Bergeret îi somează să se retragă (să se împrăștie) (să plece). Timp de circa cinci minute se bat tobele și se fac sommations (cărora în Anglia le corespunde citirea legii cu privire la răzvrătiri)⁴⁴³. Aceștia răspund cu injurii. Doi membri ai Gărzii naționale sînt grav răniți. În acest timp, tovarășii lor ezită și trag în aer. *Rebelii încearcă să străpungă cu forța rîndurile membrilor Gărzii naționale și să-i dezarmeze*. Atunci Bergeret dă ordin să se tragă, iar lașii au luat-o la fugă. *Êmeute* * a fost lichidată imediat, iar focul a încetat. S-a tras din case asupra membrilor Gărzii naționale. Doi dintre ei, Wahlin și François, au fost uciși, iar opt, răniți. Străzile pe unde au trecut „pașnicii” demonstranți erau presărate cu revolvere și șisuri (multe au fost adunate în Rue de la Paix). Asupra vicontelui de Molinet, ucis pe la spate (de către propriii săi oameni), s-a găsit un *pumnal* legat de un lanț.

S-a sunat adunarea. Numeroase șisuri, revolvere și pumnale zăceau pe străzile pe care trecuse demonstrația „neînarmată”. S-au tras focuri de revolver înainte ca insurgenții să fi primit ordinul de a trage în mulțime. Manifestanții au fost aceia care au atacat (fapt constatat de generalul Sheridan personal de la o fereastră).

Așadar, aceasta a fost pur și simplu o încercare a reacționarilor din Paris, înarmați cu revolvere, șisuri și pumnale, de a face ceea ce nu reușise să facă Vinoy cu polițiștii, soldații, tunurile și mitralierele sale. Că „clasele de jos” nu s-au lăsat dezarmate nici chiar de niște „domni bine”, a fost într-adevăr prea de tot!

* — Rebeliunea. — Nota trad.

Cînd la 13 iunie 1849 Garda națională a Parisului a organizat o demonstrație cu adevărat „neînarmată“ și pașnică în semn de protest împotriva unei crime, împotriva agresiunii armatei franceze împotriva Romei, generalul Changarnier a fost lăudat de către prietenul său Thiers pentru că a măcelărit cu săbiile și a tras în demonstranți. Atunci a fost decretată starea de asediu, au fost promulgate noi legi draconice, au început noi deportări, un nou regim de teroare! În opoziție cu toate acestea, Comitetul central și muncitorii din Paris s-au menținut în tot timpul ciocnirii într-o strictă defensivă și au permis agresorilor (bandiților) să se întoarcă liniștiți acasă, iar prin indulgența lor, prin faptul că nu i-au tras la răspundere pentru acțiunile lor insolente le-au dat în așa măsură curaj, încît după două zile, sub comanda amiralului Saisset trimis de la Versailles, aceștia s-au adunat și și-au încercat din nou forțele în războiul civil.

Iar această ciocnire din piața Vendôme a stîrnit la Versailles strigăte indignate despre „asasinarea unor cetățeni neînarmați“, care au străbătut întreaga lume. Este semnificativ că nici chiar Thiers, care vorbea la nesfîrșit despre asasinarea celor doi generali, nu a îndrăznit să amintească nici măcar o singură dată lumii despre „asasinarea unor cetățeni neînarmați“.

Ca în evul mediu, seniorul poate face uz de orice armă împotriva plebeului, pe cînd acesta din urmă n-are nici măcar voie să se apere.

(27 martie. *Versailles. Thiers* :

„Declar oficial celor care mă acuză că tind spre instaurarea monarhiei că nu intenționez să fac acest lucru. *Cînd am ocupat această funcție, republica era un fapt împlinit.* În fața lui Dumnezeu și a oamenilor declar că nu o voi trăda“.)

Nici după cea de-a doua rebeliune a partidului ordinii, poporul din Paris n-a luat nici un fel de măsuri cu caracter represiv. În pofida sfatului dat de cei mai energici membri ai săi, Comitetul central a comis chiar marea greșeală de a nu porni imediat asupra Versaillesului, unde — după fuga amiralului Saisset și ridicolul eșec suferit de Garda națională a ordinii — domnea cea mai mare dezorientare, deoarece nu fuseseră încă organizate nici un fel de forțe în vederea unei rezistențe.

După alegerile Comunei, cînd partidul ordinii și-a încercat din nou forțele la urnele de vot, și din nou a fost bătut, el a părăsit Parisul. În timpul alegerilor, burghezii dădeau mîna și

fraternizau (în curțile primăriilor) cu soldații insurgenți ai Garzii naționale, în timp ce între ei nu vorbeau decât despre „execuții în masă”, „mitralieze”, „ruguri la Cayenne”, „împușcări în masă”.

„Fugarii de ieri cred azi că cu vorbe mieroase vor convinge pe cei de la primăria orașului să stea liniștiți pînă cînd deputații din «adunarea des ruraux» și generalii bonapartiști care se adună la Versailles vor fi în stare să deschidă focul împotriva lor”.

Thiers a pornit pentru a doua oară atacul armat împotriva Gărzii naționale prin ciocnirea din 2 aprilie. Lupta s-a dat între Courbevoie și Neuilly, în apropiere de Paris. Garda națională a fost învinsă, iar podul de la Neuilly ocupat de soldații lui Thiers. Cîteva mii de soldați din Garda națională, care au ieșit din Paris și au ocupat Courbevoie, Puteaux și podul de la Neuilly, au fost înfrinți. Numeroși prizonieri. Mulți dintre insurgenți au fost împușcați pe loc ca rebeli. Trupele versailleze au fost primele care au deschis focul.

Comuna :

„Guvernul de la Versailles ne-a atacat. Neputînd conta pe armată, el a trimis zuavii pontificali ai lui Charette, bretonii lui Trochu și jandarmii lui Valentin să bombardeze Neuillyul”⁴⁴⁴.

La 2 aprilie, guvernul de la Versailles a trimis mai întii o divizie, alcătuită în special din *jandarmi, infanterie marină, guarzi silvici și polițiști*. Vinoy cu două brigăzi de infanterie și Galliffet în fruntea unei brigăzi de cavalerie și a unei baterii de artilerie înaintau spre Courbevoie.

Paris. 4 aprilie, Millièrè (declarație) :

„Poporul Parisului nu a întreprins nici o acțiune agresivă... cînd guvernul a ordonat foștilor soldați ai imperiului, organizați în detașamente pretoriene comandate de foști senatori, să atace”⁴⁴⁵.

A doua ciornă a „Războiului civil din Franța”

1) GUVERNUL APĂRĂRII. TROCHU, FAVRE, PICARD,
FERRY CA DEPUTAȚI AI PARISULUI

Republica proclamată la 4 septembrie de muncitorii din Paris a fost salutată în mod unanim de întreaga Franță. Ea și-a cucerit dreptul la viață într-un război de apărare de cinci luni a cărui bază (centru) a fost rezistența Parisului. Fără acest război de apărare, dus în numele republicii, Wilhelm Cuceritorul ar fi restaurat imperiul „scumpului său frate” Ludovic Bonaparte. Clica de avocați, avînd în frunte pe Thiers ca om de stat și pe Trochu ca general, a pus stăpînire pe Hôtel de Ville într-un moment de surpriză, cînd adevărații conducători ai clasei muncitoare din Paris se mai aflau încă în închisorile lui Bonaparte, iar armata prusiană era în plin marș asupra Parisului. Thiers, Jules Favre, Picard & Co. erau atît de profund convinși ca Parisul avea dreptul istoric la conducere, încît și-au bazat pretenția de a fi recunoscuți ca guvern al apărării naționale exclusiv pe faptul că în alegerile din 1869 fuseseră aleși acolo în Corpul legislativ.

În cea de-a doua adresă a noastră cu privire la ultimul război, cinci zile după venirea la putere a acestor oameni, vă arătăm cine sînt ei *. Dacă ei au acaparat puterea fără consimțămîntul Parisului, Parisul a proclamat republica în pofida împotrivirii lor. Iar primul lucru pe care l-au făcut a fost să-l trimită pe Thiers să colinde toate curțile europene pentru a cersî o mediație străină, oferind în schimb înlocuirea republicii printr-un rege. Parisul a tolerat regimul lor (acapararea puterii), deoarece ei juraseră solemn să folosească această putere numai în scopul *apărării naționale*. Parisul nu putea fi însă (era imposibil să fie) bine apărat dacă clasa muncitoare nu era înarmată, dacă ea nu era orga-

* Vezi volumul de față, pag. 290. — *Nota red.*

nizată într-o Gardă națională și instruită chiar la școala războiului. Dar înarmarea Parisului însemna înarmarea revoluției sociale. Victoria Parisului asupra agresorului prusian ar fi însemnat o victorie a republicii asupra dominației de clasă în Franța. Fiind nevoie să aleagă între datoria națională și interesul de clasă, guvernul apărării naționale n-a șovăit nici un moment; el s-a transformat într-un guvern al trădării naționale. Într-o scrisoare adresată lui Gambetta, Jules Favre recunoaște că Trochu nu se apără de soldații prusieni, ci de muncitorii din Paris. Patru luni după începerea asediului Parisului, acest guvern a socotit că a sosit momentul să se vorbească despre capitulare; Trochu, în prezența lui Jules Favre și a altor colegi ai săi, a adresat primarilor convocați din toate arondismentele Parisului următoarele cuvinte:

„Prima întrebare pe care mi-au pus-o colegii mei încă în seara zilei de 4 septembrie a fost: are Parisul vreo perspectivă de a rezista cu succes unui asediu al armatei prusiene? Fără să șovăi le-am dat un răspuns negativ. Unii dintre colegii mei care sînt de față pot confirma că spun adevărul și că întotdeauna am fost de această părere. Le-am spus textual ceea ce spun și acum: în condițiile actuale încercarea de a apăra Parisul împotriva unui asediu din partea Prusiei ar fi o nebulie. Desigur, o nebulie eroică, am adăugat eu, dar, totuși, o nebulie... *Evenimentele*” (pe care el însuși le dirija) „*au confirmat previziunile mele*”.

(Acest mic discurs al lui Trochu a fost dat publicității, după încheierea armistițiului, de d-l Corbon, unul dintre primarii care au fost de față.) Așadar, chiar în seara în care era proclamată republica, colegii lui Trochu știau că „planul” acestuia constă doar în *capitularea Parisului și a Franței*. Pentru a fi lecuit de „nebulia sa eroică”, Parisul trebuia înfometat și măcelărit un timp destul de îndelungat pentru ca uzurpatorii de la 4 septembrie să fie feriți de răzburarea eroilor loviturii de stat din decembrie. Dacă „apărarea națională” nu ar fi fost numai un simplu pretext pentru „guvern”, membrii acestuia, care se numiseră ei înșiși, ar fi demisionat chiar la 5 septembrie, ar fi adus la cunoștința populației „planul” lui Trochu și ar fi îndemnat-o fie să capituleze de îndată în fața învingătorului, fie să ia cauza apărării în propriile ei mâini. În loc de aceasta însă, impostorii au început să publice manifeste grandilocvente în care se spunea că Trochu, „guvernatorul Parisului nu va capitula niciodată” și că Jules Favre, ministrul de externe, „nu va ceda nici o piatră din fortărețele noastre, nici o palmă de pământ din teritoriul nostru”. În tot timpul asediului, planul lui Trochu

a fost înfăptuit sistematic. Într-adevăr, mirșavii cuțitari bona-partiști, cărora li se încredințase comanda supremă a Parisului, făceau în corespondența lor particulară glume grosolane pe seama acestui simulacru de apărare, lucru de care erau perfect conștienți. (Vezi, de pildă, scrisoarea lui *Alphonse Simon Guiod*, comandantul suprem al artileriei armatei pariziene, decorat cu marea cruce a Legiunii de onoare, către *Susanne*, general de divizie la artilerie, scrisoare publicată în „*Journal Officiel*” al Comunei). În momentul capitulării Parisului, impostorii și-au lepădat masca. „*Gubernul apărării naționale*” s-a demascat (a apărut) ca „*un guvern al Franței format din prizonieri ai lui Bismarck*”, un rol atît de josnic încît nici chiar Ludovic Bonaparte nu s-a hotărît să și-l asume la Sedan. După evenimentele de la 18 martie, cînd, cuprinși de panică, au fugit la Versailles, capitulars ⁴⁴⁶ au lăsat la Paris dovezile scrise ale trădării lor, pentru a căror distrugere acești indivizi după cum spune Comuna în *manifestul adresat provinciei*,

„nu s-ar da în lături să transforme Parisul într-un morman de ruine, scăldat de o mare de sînge” ⁴⁴⁷.

Unii dintre cei mai influenți membri ai guvernului apărării au avut și motive foarte serioase, de ordin personal de a provoca acest deznodămînt. Iată-i numai pe Jules Favre, Ernest Picard și Jules Ferry!

La scurt timp după încheierea armistițiului, d-l *Millière*, deputat al Parisului în Adunarea națională, a publicat o serie de acte judiciare autentice din care reieșea că *Jules Favre*, care trăia în concubinaj cu soția unui bețiv stabilit în Algeria, reușise ca, printr-o combinație de falsuri dintre cele mai nerușinate săvîrșite de-a lungul unui șir întreg de ani, să-și însușească, în numele copiilor săi adulterini, o mare moștenire, devenind un om bogat, și că în procesul intentat de moștenitorii legitimi el nu a fost demascat numai pentru că se bucura de ocrotirea specială a tribunalelor bonapartistice. Și cum aceste acte judiciare categorice nu puteau fi contestate și în fața lor orice elocință ar fi fost neputincioasă, Jules Favre, de această dată cu același eroism de autoumîlire, n-a deschis gura pînă cînd vîltoarea războiului civil i-a permis să califice în Adunarea de la Versailles populația Parisului drept o bandă de „ocnași evadați”, răzvrătiți împotriva familiei, religiei, ordinii și proprietății!

(*Afacerea Pic.*) Abia instalat la putere, acest falsificator de acte publice s-a grăbit, dintr-un sentiment de solidaritate, să pună în libertate pe doi confrăți falsificatori, Pic și Taillefer, condamnați încă sub imperiu la muncă silnică pentru furt și falsuri. Unul dintre aceștia, Taillefer, care a avut neobrăzarea să se întoarcă la Paris după instaurarea Comunei, a fost imediat instalat din nou acolo unde merita, iar apoi Jules Favre a declarat întregii Europe că Parisul pune în libertate pe toți locatarii criminali ai închisorilor sale!

Ernest Picard, care la 4 septembrie s-a numit el însuși în postul de ministru de interne al Republicii Franceze după ce încercase zadarnic să devină ministrul de interne al lui Ludovic Bonaparte, este fratele unui oarecare *Arthur Picard*, care din pricina escrocheriilor comise a fost alungat de la Bursa din Paris (vezi raportul prefecturii poliției din 31 iulie 1867) și care, pe baza propriei sale mărturisiri, a fost dovedit vinovat de furtul sumei de 300 000 de franci, comis pe când era directorul unei filiale a lui *Société Générale*⁴⁴⁸ (vezi raportul prefecturii poliției din 11 decembrie 1868). Ambele rapoarte au fost publicate încă în timpul imperiului. Pe acest *Arthur Picard* l-a numit *Ernest Picard redactor-șef* al ziarului său „*L'Électeur libre*”, folosindu-l în tot timpul asediului ca intermediar financiar care la Bursă transforma în câștiguri grase secretele de stat, încredințate lui de Ernest, și speculând la sigur înfrîngerile armatei franceze, în timp ce speculanții de rînd de la Bursă erau induși în eroare de știrile false și de minciunile oficiale publicate în „*L'Électeur libre*”, organul de presă al ministerului de interne*. Întreaga corespondență de afaceri a acestor onorabili frați a căzut în mîinile Comunei. Nu este de mirare că, atunci cînd prima coloană de prizonieri membri ai Gărzii naționale era expusă exceselor bestiale ale „mielușeilor” lui Piétri, Ernest Picard, acest Joe Miller al guvernului de la Versailles, „se plimba cu mîinile în buzunare de la un grup de prizonieri la altul, batjocorindu-i”.

Jules Ferry, înainte de 4 septembrie avocat fără procese, în calitate de primar al Parisului în timpul asediului a reușit să adune o avere frumușică de pe urma foametei, care în mare parte era rezultatul administrării lui necinstite. Dovezile scrise ale acestor fapte se află în mîinile Comunei. Ziua în

---

* În textul definitiv al „*Războiului civil în Franța*”, Marx a introdus precizarea: Ernest Picard a fost ministru de finanțe în guvernul apărării naționale; ziarul „*L'Électeur libre*” a fost organul de presă al ministerului de finanțe (vezi volumul de față, pag. 338). — *Nota red.*

care va trebui să dea socoteală de administrarea sa necinstită va fi ziua condamnării sale.

Acești oameni erau dușmanii de moarte ai muncitorilor din Paris, nu numai ca paraziți ai claselor stăpînitoare, nu numai ca trădători ai Parisului în timpul asediului, ci, mai ales, ca criminali de drept comun care numai în ruinele Parisului — acest bastion al revoluției franceze — puteau spera să-și găsească tickets-of-leave *. Acești desperados erau tocmai oamenii potriviți să devină miniștrii lui Thiers.

2) THIERS. DUFAURE. POUYER-QUERTIER

În „sens parlamentar”, lucrurile nu sînt decît un pretext pentru cuvinte care servesc drept capcană pentru adversar, drept cursă pentru popor sau drept poză actoricească pentru orator.

Maestrul lor, piticul plin de răutate, d-l Thiers, a ținut mai bine de o jumătate de secol burghezia franceză sub vrajă, pentru că el reprezintă cea mai desăvîrșită expresie spirituală a propriei depravări de clasă a acesteia. Încă înainte de a fi devenit om de stat, el își dovedise în calitate de istoric talentul său de a minți. Dornic să se remarce ca toți oamenii pitici, avid de posturi înalte și de bani, avînd o minte sterilă, dar o fantezie vie, epicurian și sceptic, dispunînd de o ușurință enciclopedică de a stăpîni (a-și însuși) latura superficială a lucrurilor și de a transforma lucrurile într-un simplu pretext pentru fanfaronadă, mare maestru în duelurile de cuvinte, autor de o extraordinară platitudine, maestru al măruntelor escrocherii politice, virtuos al sperjurului, expert în toate stratagemele meschine, în toate teripurile viclene și perfidiile josnice ale luptei parlamentare dintre partide, cu prejudecăți naționale și de clasă în loc de idei, cu vanitate în loc de conștiință, întotdeauna gata să înlăture un rival și să tragă în popor pentru a înăbuși revoluția, plin de răutate cînd e în opoziție, odios cînd e la putere, gata oricînd să dezlănțuie o revoluție, — cronica vieții sale publice este istoria nenorocirilor țării sale. În timp ce se complăcea să agite cu brațele lui de pitic în fața ochilor Europei spada primului Napoleon, pe care l-a tămiat

* În Anglia, deținuților de drept comun, după ce și-au executat cea mai mare parte din osîndă, li se dă adesea niște bilete de voie pe baza cărora sînt eliberați și puși sub supraveghere polițienească. Aceste bilete de voie se numesc tickets-of-leave, iar posesorii lor se numesc ticket-of-leave-men. — *Nota red.*

În modul cel mai servil în lucrările lui istorice, politica sa externă a dus în permanență la extrema umilire a Franței, începînd cu convenția de la Londra din 1841⁴⁴⁹ pînă la capitularea Parisului în 1871 și actualul război civil, pe care-l poartă sub protecția cotropitorilor prusieni. E limpede că mișcările mai profunde care au loc în societatea modernă au rămas întotdeauna pentru el o taină de nepătruns, dar nici chiar prefacerile cele mai evidente, săvîrșite la suprafața vieții sociale, nu puteau fi sesizate de creierul lui a cărui întreagă forță vitală era concentrată în limbă. De pildă, el nu înceta să denunțe ca o profanare orice abatere de la învechitul sistem protecționist francez. Cît timp a fost ministru al lui Ludovic-Filip, el a încercat să se opună introducerii căilor ferate, de care își bătea joc, numindu-le o himeră nebunească; în timpul lui Ludovic Bonaparte, a înfierat ca un sacrilegiu orice încercare de reformă a putredei organizări militare franceze. Cu toată suplețea talentului său și cu toată nestatornicia țărilor sale, acest om a rămas toată viața încătușat de cea mai anchilozată rutină și niciodată în lunga sa carieră politică nu a luat vreo măsură cît de cît însemnată de utilitate practică. Numai lumea veche se poate mîndri că edificiul ei este încununat de doi oameni ca Napoleon cel Mic și micul Thiers. Așa-numitele merite ale unei înalte culturi apar la un asemenea om doar ca rafinament al depravării și ca *... al cupidității.

Aliat în timpul Restaurației cu republicanii, Thiers a intrat în grațiile lui Ludovic-Filip ca spion și mamoș-temnicer al ducesei de Berry. Cînd însă s-a strecurat prima oară într-un guvern (1834—1835), principalul moment din activitatea lui a fost măcelărirea republicanilor insurgenți din rue Transnonain și introducerea infamelor legi din septembrie împotriva presei⁴⁵⁰.

În martie 1840, cînd și-a făcut din nou apariția ca prim-ministru, a elaborat planul perfid al fortificării Parisului. Partidului republican, care protestase împotriva acestui sinistru atentat la libertatea Parisului, i-a răspuns:

„Cum? Vă închipuiți că fortificațiile ar putea deveni vreodată o primădie pentru libertate? În primul rînd, calomniați guvernul, *oricare ar fi el*, dacă presupuneți că ar putea încerca vreodată să bombardeze Parisul ca să se mențină... Un asemenea guvern ar fi de o sută de ori mai imposibil după victoria sa decît înainte“.

* În manuscris lipsește un cuvînt. — *Nota red.*

Intr-adevăr, nici un guvern francez în afară de cel al d-lui Thiers, cu miniștrii săi criminali și cu rumegătorii săi „rurau”, nu ar fi îndrăznit să facă acest lucru. Guvernul Thiers l-a făcut în formă clasică, când o parte din fortificații se aflau în mâinile cotropitorilor și protectorilor săi prusieni.

Când în ianuarie 1848 regele-bombă * și-a încercat puterile asupra orașului Palermo, Thiers s-a ridicat în Camera deputaților și a spus :

„Știți, domnilor, ce se petrece la Palermo. Vă cutremurați cu toții de groază” (în sens „parlamentar”) „auzind că un oraș mare a fost bombardat timp de 48 de ore — de cine ? De un dușman din afară, care făcea uz de dreptul războiului ? Nu, domnii mei, de propria lui cîrmuire”.

(Dacă acest lucru l-ar fi făcut propria cîrmuire sub ochii și sub protecția dușmanului din afară, totul ar fi fost, firește, în regulă.)

„Și pentru ce ? Pentru că acest nefericit oraș își revendicase drepturile. Da, pentru că-și revendicase drepturile a fost bombardat timp de 48 de ore”.

(Dacă bombardamentul ar fi durat 4 săptămîni și mai bine, totul ar fi fost în regulă.)

„...Permiteți-mi să fac apel la opinia publică a Europei. A te ridica și a-ți exprima de la această tribună, poate cea mai mare din Europa, în citeva vorbe” (în vorbe, într-adevăr !) „*Indignarea* față de asemenea fapte înseamnă a aduce un serviciu umanității... Cînd regentul Espartero, care a adus servicii țării sale” (lucru pe care Thiers nu l-a făcut vreodată), „intenționa să bombardeze Barcelona pentru a înăbuși răscoala care izbucnise acolo, din toate colțurile lumii s-a auzit un strigăt general de protest”.

Ei bine ! Aproximativ un an mai tîrziu, acest om cu o inimă atît de bună a devenit sinistrul instigator și cel mai înverșunat partizan (apologet) al bombardării Romei de către trupele Republicii Franceze de sub comanda legitimistului Oudinot.

Cîteva zile înainte de revoluția din februarie, iritat din pricina îndelungatei exilări de la putere la care îl condamnase Guizot și simțind în atmosferă o furtună, el a declarat din nou în Camera deputaților :

„Eu aparțin partidului revoluției nu numai din Franța, ci și din Europa. Dorința mea ar fi ca guvernul revoluției să rămînă pe mina unor oameni moderați ; ...dar chiar dacă acest guvern ar încăpea pe mina unor

* — Ferdinand al II-lea. — Nota red.

oameni pătimași, fie și pe mâna radicalilor, eu tot nu-mi voi *renega* (abandona) cauza mea. *Întotdeauna voi aparține partidului revoluției*”.

A venit revoluția din februarie. Dar ea n-a înlocuit guvernul Guizot cu un guvern Thiers, așa cum visase acest om de nimic, ci l-a înlocuit pe Ludovic-Filip cu republica. Din momentul proclamării republicii și pînă la coup d'état*, d-l Thiers a fost ocupat exclusiv cu înăbușirea acestei revoluții. În prima zi a victoriei poporului, cuprins de frică, s-a ascuns, uitînd că muncitorii îl disprețuiau prea mult pentru a-l putea urî. Totuși, dat fiind curajul lui binecunoscut, s-a ținut departe de arena publică pînă cînd forțele materiale ale proletariatului din Paris au fost înecate în sînge de către republicanul burghez Cavaignac. Atunci arena a fost curățată, devenind propice pentru oameni ca el. A venit din nou timpul lui. El a devenit conducătorul ideologic al „*partidului ordinii*” și al „*republicii lui parlamentare*”, această domnie anonimă în care toate fracțiunile rivale ale claselor dominante conspirau împreună în scopul asupririi clasei muncitoare și una împotriva celeilalte în scopul restaurării propriei monarhii.

(Restaurația fusese domnia proprietarilor funciari aristocrați, monarhia din iulie domnia capitaliștilor, republica lui Cavaignac domnia fracțiunii „republicane” a burgheziei, iar banda de aventurieri înfometateți, care constituiau partidul bonapartist, s-a zbatut zadarnic în timpul acestor regimuri să poată jefui Franța, ceea ce le-ar fi dat dreptul să se intituleze „salvatori ai ordinii și ai proprietății, ai familiei și ai religiei”.

Această republică a fost domnia anonimă a legitimiștilor, orléaniștilor și bonapartiștilor coalizați, în coada cărora s-au tîrît republicanii burghezi.)

3) ADUNAREA „DES RURAUX”

Dacă adunarea „des ruraux”, care își ținea ședințele la Bordeaux, a creat acest guvern, „guvernul oamenilor apărării” a luat anticipat toate măsurile pentru a crea această adunare. În acest scop, Thiers a fost trimis într-un turneu în provincie, unde trebuia să joace rolul de prevestitor al evenimentelor apropiate și să pregătească terenul pentru efectuarea prin surprindere a alegerilor generale. Thiers a avut

* — lovitura de stat. — *Nota trad.*

însă de biruit o dificultate. Fără a mai vorbi de faptul că deveniseră odioși poporului francez, bonapartiștii, dacă ar fi fost aleși în număr mare, ar fi restaurat imediat imperiul, iar pe Thiers & Co. i-ar fi imbarcat cu destinația Cayenne. Orléaniștii erau prea împrăștiati pentru a putea umple locurile lor și locurile bonapartiștilor rămase libere. De aceea reînvierea partidului legitimist era inevitabilă. Thiers nu se temea de această misiune. Posibilitatea ca ei să formeze un guvern al Franței moderne era de neconceput și deci, ca rivali în goana după posturi și îmbogățire, nu prezentau nici o importanță. Totodată, nu exista unealtă oarbă a contrarevoluției mai comodă decât legitimistii — partid a cărui activitate, după cum a spus chiar Thiers, s-a rezemat totdeauna pe trei piloni: „invazia străină, războiul civil și anarhia” ? (*Discursul rostit de Thiers în Camera deputaților la 5 ianuarie 1833.*) Elita legitimistilor expropriați de revoluția din 1789 își recăpătase proprietățile intrând în serviciul lui Napoleon I, iar majoritatea lor își refăcuseră averea grație despăgubirilor în valoare de un miliard și donațiilor personale primite în timpul Restaurației. În timpul regimurilor ce au urmat, ale lui Ludovic-Filip și Napoleon cel Mic, nu au participat activ la viața politică, fapt pe care ei l-au folosit ca pîrghie pentru a-și reface averea ca proprietari funciari. Scutiți de cheltuielile impuse de viața la curte, precum și de cheltuielile de reprezentare la Paris, ei trăiau în funduri de provincie și n-aveau altă grijă decât să culeagă merele de aur care le cădeau în châteaux* din pomul industriei moderne, deoarece căile ferate au ridicat prețul pămîntului lor, iar știința agronomică aplicată de către fermierii capitaliști sporea producția, în timp ce cererea inepuizabilă a populației orășenești, în rapidă creștere, asigura creșterea piețelor de desfacere a produselor. Aceiași factori sociali care au refăcut bogăția lor materială și le-au redat importanța ca parteneri în societatea pe acțiuni a stăpînilor moderni de sclavi i-a ferit de a se molipsi de ideile moderne și le-a permis ca, în rustica lor ignoranță, să nu uite nimic și să nu învețe nimic. Asemenea oameni constituiau un material pur pasiv, asupra căruia un om ca Thiers putea acționa. Îndeplinindu-și misiunea ce-i fusese încredințată de guvernul apărării, acest demon și-a tras pe sfoară mandatarii, asigurându-și un număr de mandate care urma să-i transforme pe oamenii apărării din stăpîni recalcitrați în slugile sale recunoscute.

* — castele, conacuri. — *Nota trad.*

Cursa pentru alegători fiind astfel întinsă, capitulars parizieni au invitat pe neașteptate poporul francez ca în termen de opt zile să aleagă o adunare națională care, potrivit clauzelor convenției din 28 ianuarie, dictată de Bismarck, avea drept unică sarcină să hotărască în problema războiului și păcii. Chiar făcând abstracție de împrejurările cu totul excepționale în care s-au ținut aceste alegeri — fără timp de gândire, când jumătate din Franța se afla sub domnia baionetelor prusiene, iar în cealaltă jumătate se făceau în secret presiuni prin intrigile guvernului, când Parisul era rupt de provincie —, poporul francez a simțit instinctiv că înseși clauzele armistițiului, acceptate de capitulars, nu lăsau Franței altă alegere (alternativă) decît o pace à outrance * și că, pentru ratificarea ei, cei mai nimeriți erau oamenii cei mai corupți din Franța. De aceea a și apărut la Bordeaux Adunarea „des ruraux“.

Trebuie totuși să facem o deosebire între orgiile vechiului regim și faptele cu adevărat istorice ale adunării „des ruraux“. Uimiți că sînt cea mai puternică fracțiune a unei uriașe majorități, alcătuită în afară de ei din orléaniști amestecați cu republicani burghezi și numai cîțiva bonapartiști, ei credeau într-adevăr într-o întoarcere a împărăției lor de o mie de ani. Franța era din nou strivită sub călcîiul invaziei străine ; din nou se prăbușise un imperiu și un Bonaparte era captiv ; legitimiștii înviau din nou. Roata istoriei se întorsese vizibil înapoi pînă la „chambre introuvable“ din 1816, cu furi-bundele și pătimașele ei blesteme la adresa potopului revoluționar și a ororilor lui, cu cererea de a „decapita și de a-i lua titlul de capitală Parisului“, cu „descentralizarea“ lui, prin care rețeaua aparatului de stat urma să fie destrămată de influențele locale ale castelanilor cu predicile lor religioase și principiile lor de politică antediluviană, cu înfumurarea lor aristocratică, cu insolența lor și cu ura lor genealogică față de masele celor ce muncesc, cu viziunea unei lumi privite prin oeil de boeuf **. În realitate însă, legitimiștii nu puteau juca decît rolul unor acționari ai „partidului ordinii“, în calitatea lor de deținători ai monopolului asupra mijloacelor de producție. În perioada 1848—1851 ei au putut constitui numai o fracțiune în întregul „republicii parlamentare“, cu deosebirea că

* — cu orice preț. — *Nota trad.*

** Literal : „ochi de bou“ ; din punct de vedere istoric, anticameră în palatul de la Versailles, în care se afla o fereastră ovală și în care se adunau curtenii în așteptarea regelui. — *Nota red.*

atunci erau reprezentați de liderii lor Berryer, Falloux, La Rochejaquelin, oameni instruiți și experimentați în lupta parlamentară, în timp ce acum trebuiau să-și caute lideri printre „ruraux” de duzină, ceea ce imprima adunării cu totul alt caracter și ascundea realitatea burgheză a acesteia sub un înveliș feudal. Groteștile lor exagerări (predici) nu fac decît să sublinieze liberalismul guvernului lor de bandiți. Atrăși pe calea uzurpării puterii, depășind mandatele lor electorale, ei nu există decît prin grația cîrmuitorilor numiți cu de la sine putere. Deși invazia străină din 1814 și 1815⁴⁵¹ a fost arma ucigătoare folosită împotriva lor de către parveniții burghezi, în orbirea lor prostească ei au preluat răspunderea pentru actuala capitulare, fără precedent, a Franței, predată străinilor de către dușmanii lor burghezi. Iar poporul francez, luat prin surprindere și indignat de reapariția tuturor acestor nobili Pourceaugnac-i, pe care îi credea de mult înmormințați, a devenit conștient că trebuia nu numai să facă revoluția secolului al XIX-lea, dar să și desăvîrșească revoluția din 1789, trimițînd rumegătoarele acolo unde pînă la urmă ajung toate animalele din sat : la ecarisaj.

5) INCEPUTUL RĂZBOIULUI CIVIL. REVOLUȚIA DIN 18 MARTIE.
CLÉMENT THOMAS. LECOMTE.
CIOCNIREA DIN PIAȚA VENDOME

Dacă dezarmarea Parisului ar fi fost pur și simplu o parte necesară a complotului contrarevoluționar, ea ar fi putut fi efectuată mai lent și cu mai multă prudență ; cum însă ea era o clauză a acordului financiar a cărui aplicare nu suferea nici o amîinare și care exercita o atracție irezistibilă, Parisul trebuia dezarmat fără întîrziere. De aceea Thiers a trebuit să-și încerce forțele într-un coup d'état. El a dezlănțuit războiul civil, prin faptul că l-a trimis pe décembreur-ul⁴⁵² Vinoy, în fruntea unui detașament numeros de polițiști și a cîtorva regimente de linie, să facă o incursiune tîlhărească în Montmartre. După ce această tentativă criminală a dat greș datorită rezistenței Gărzii naționale și fraternizării acesteia cu soldații, a doua zi, într-un manifest afișat pe zidurile Parisului, Thiers anunța Gărzii naționale hotărîrea sa generoasă de a-i lăsa propriile ei arme cu care, declara el, nu se îndoiește că Garda națională se va uni în jurul guvernului împotriva „rebelilor”. Din cei 300 000 de membri ai Gărzii naționale, numai 300 au răspuns acestui apel. Glorioasa revoluție mun-

citorească din 18 martie stăpînea (domina) în mod absolut Parisul.

Comitetul central, care a condus apărarea Montmartrelui și a acționat în zorii zilei de 18 martie ca conducător al revoluției, nu a fost nici un expedient de moment și nici rezultatul unei conspirații secrete. Parisul a stat de strajă chiar din ziua capitulării, prin care guvernul apărării naționale dezarmase Franța, dar își rezervase o gardă personală de 40 000 de soldați cu scopul de a intimida Parisul. Garda națională s-a reorganizat și a încredințat comanda sa supremă unui Comitet central, format din delegați ai diferitelor companii, în majoritate muncitori; principala lui forță o constituiau suburbiile muncitorești, dar curînd el a fost recunoscut de întreaga Gardă națională, cu excepția vechilor unități bonapartiste. În ajunul intrării prusienilor în Paris, Comitetul central a avut grijă să transporte în Montmartre, Belleville și La Villette tunurile și mitralierele lăsate în mod trădător de capitulars în cartierele care urmau să fie ocupate de prusieni. El a pus astfel în siguranță artileria achiziționată prin contribuțiile Gărzii naționale înseși și recunoscută în mod oficial, prin actul de capitulare din 28 ianuarie, ca proprietate a Gărzii naționale, în care calitate nu a fost inclusă în armamentul statului care urma să fie predat învingătorului. În răstimpul dintre întrunirea Adunării naționale la Bordeaux și ziua de 18 martie, Comitetul central a fost guvernul popular al capitalei, destul de puternic pentru a se menține ferm pe poziția sa defensivă, în pofida provocărilor Adunării, a măsurilor violente luate de puterea executivă și a concentrării amenințătoare de trupe.

Revoluția din 4 septembrie a restaurat republica. Rezistența înverșunată a Parisului în timpul asediului a constituit baza războiului de apărare în provincie și a determinat pe cotropitorii străini să recunoască republica. Dar adevăratul ei sens și scop a fost dezvăluit abia de revoluția din 18 martie, și însăși această dezvăluire a fost o revoluție. Revoluția urma să înlăture condițiile sociale și politice ale dominației de clasă pe care se sprijinea sistemul lumii vechi, condiții care generaseră cel de-al doilea Imperiu și care, la rîndul lor, sub tutela acestuia, au ajuns în totală descompunere. Europa a trecut de parcă ar fi primit un șoc electric. Părea să se îndoiască o clipă că recente și senzaționalele evenimente politice și militare și de stat erau de domeniul realității, avea impresia că sînt niște năluci dintr-un trecut de mult apus.

Înfrîngerea lui Vinoy de către Garda națională n-a fost decît o ripostă dată complotului contrarevoluționar al claselor dominante, dar poporul Parisului a transformat imediat acest episod al apărării sale în primul act al unei revoluții sociale. Revoluția din 4 septembrie a restaurat republica după ce tronul uzurpatorului devenise vacant. Rezistența înverșunată a Parisului în timpul asediului a constituit baza pentru războiul de apărare în provincie și a smuls cotropitorilor străini recunoașterea acestei republici, dar adevăratul ei sens și scop a fost dezvăluit abia la 18 martie. Revoluția urma să înlătore condițiile sociale și politice ale dominației de clasă pe care se sprijinea sistemul lumii vechi, condiții care generaseră cel de-al doilea Imperiu și care, sub tutela acestuia, au ajuns în totală descompunere. Europa a tresărit de parcă ar fi primit un șoc electric. Părea să se îndoiască o clipă că recentele și senzaționalele evenimente politice și militare erau de domeniul realității, avea impresia că sînt niște năluci sîngeroase dintr-un trecut de mult apus. Muncitorii Parisului, pe fețele cărora mai existau urmele lăsate de foamea îndelungată, și-au cucerit, sub amenințarea baionetelor prusiene îndreptate împotriva lor, printr-o singură lovitură, locul de frunte în lupta pentru progres etc.

Plină de entuziasmul sublim al inițiativei istorice, revoluția muncitorilor din Paris și-a făcut un punct de onoare din a opri proletariatul de la crimele în care abundă revoluțiile și, într-o măsură și mai mare, contrarevoluțiile „superiorilor” lui firești („claselor de sus”).

Clément Thomas. Lecomte etc.

Dar înfiorătoarele „atrocități” care au pătat această revoluție ?

În măsura în care aceste atrocități atribuite de dușmani nu sînt o calomnie deliberată a Versaillesului sau o născocire dezgustătoare a minții scribilor din presă, este vorba numai de două fapte : execuția generalilor Lecomte și Clément Thomas și ciocnirea din piața Vendôme, despre care vom spune cîteva cuvinte.

Unul dintre asasinii plătiți aleși pentru (fapta criminală de) a executa acest coup de main * nocturn împotriva Mont-

* — atac prin surprindere. — *Nota trad.*

martreului, generalul Lecomte, a dat de patru ori ordin soldaților săi din regimentul 81 de linie să deschidă focul asupra mulțimii neînarmate din Place Pigalle, iar atunci când soldații au refuzat, el i-a înjurat furios. În loc să-și îndrepte armele asupra femeilor și copiilor, unii dintre soldați au tras asupra lui, după ce l-au arestat, în după amiaza-zilei de 18 martie, în parcul Château Rouge. Obiceiurile statornicite, dobândite de soldații francezi în școala dușmanilor clasei muncitoare, nu dispar, bineînțeles, în momentul în care trec de partea muncitorimii. Aceiași soldați l-au executat și pe Clément Thomas.

„Generalul” Clément Thomas, un ex-vagmistru nemulțumit, fusese recrutat în ultimii ani ai domniei lui Ludovic-Filip în redacția ziarului „republican” „Le National”, unde îndeplinea, concomitent, funcția de om de paie (gérant responsabil) și aceea de duelgiu. Domnii de la „National”, care s-au folosit de revoluția din februarie pentru a se strecura la putere, l-au transformat pe bătrînul lor vagmistru în „general”. Acestea s-au întîmplat în ajunul măcelului din iunie, pe care el, ca și Jules Favre, l-a pus la cale și în care a avut unul din cele mai mîrșave roluri de călău. Apoi rolul său de general s-a încheiat brusc. El a dispărut de pe firmament, pentru a-și face din nou apariția la 1 noiembrie 1870. Cu o zi înainte, sechestrat la primărie, guvernul apărării naționale își dăduse solemn cuvîntul față de Blanqui, Flourens și alți reprezentanți ai muncitorilor că va preda puterea pe care o uzurpase în mîinile unei comune liber alese a Parisului. El nu și-a respectat, bineînțeles, cuvîntul, ci a slobozit asupra poporului, vinovat de a fi crezut în onoarea lui, pe bretonii lui Trochu, care ocupau acum locul corsicanilor lui Ludovic Bonaparte. D-l Tamisier a fost singurul care a refuzat să-și păteze numele printr-o asemenea călcare de cuvînt și și-a dat imediat demisia din postul de comandant suprem al Gărzii naționale; în locul lui a fost pus „generalul” Clément Thomas. În tot timpul cît a deținut comanda supremă, el a dus război nu împotriva prusienilor, ci împotriva Gărzii naționale a Parisului. El s-a dovedit a fi neobosit în găsirea de pretexte pentru a împiedica înarmarea ei generală, precum și în urzirea de planuri pentru a o dezorganiza, incitînd elementele burgheze împotriva muncitorilor, înlăturînd pe ofițerii ostili „planului” lui Trochu și dizolvînd, sub acuzarea de lașitate, batalioanele proletare, al căror eroism stîrnește acum admirația celor mai inveterați dușmahi ai lor. Clément Thomas era foarte mîndru

de a-și fi recucerit vechiul său titlu, dobândit în iunie 1848, de dușman personal al proletariatului parizian. Cu numai câteva zile înainte de 18 martie, el a prezentat ministrului de război, Le Flô, proiectul său de a stirpi „floarea plebei pariziene“. După înfrângerea lui Vinoy, urmărit parcă de spectrele victimelor din iunie, el nu a putut renunța la plăcerea de a apare pe scena luptei ca spion-amator!

Comitetul central a încercat zadarnic să salveze pe acești doi criminali — Lecomte și Clément Thomas — de la sălbatica justiție a lui Lynch. În această privință, Comitetul central și muncitorii din Paris au fost tot atît de puțin vinovați ca și prințesa Alexandra de moartea celor striviți de mulțime cu prilejul intrării ei în Londra. Cu falsul său patos, Jules Favre profera blesteme împotriva Parisului, această cloacă de asasini. Adunarea „de ruraux“ simula accese isterice de „sensibilitate“. Acești oameni vărsau lacrimi de crocodil, care erau întotdeauna un pretext pentru a vărsa sîngele poporului. Folosirea cadavrelor unor oameni respectabili ca arme în războiul civil a fost întotdeauna trucul preferat al partidului ordinii. În 1848 a răsunat Europa de strigătele lor pline de indignare în legătură cu uciderea arhiepiscopului Parisului, pe care o puneau pe seama insurgenților din iunie. În realitate ei știau foarte bine, din depoziția unui martor ocular — d-l Jaquemet, vicarul arhiepiscopului —, că episcopul fusese împușcat de către soldații lui Cavaignac! Din scrisorile adresate lui Thiers de către actualul arhiepiscop al Parisului *, care nu are vocație de martir, răzbate bănuiala malițioasă că, în cazul cînd el ar fi executat, prietenii săi de la Versailles se vor consola la gîndul că li s-a îndeplinit dorința fierbinte de a face Comuna vinovată de această drăgălașă procedură. De altfel, după ce strigătele de „asasini“ și-au făcut efectul, Thiers le-a curmat cu sînge rece, declarînd de la tribuna Adunării naționale că „asasinatul“ a fost opera personală a „unui foarte mic număr“ de indivizi dubioși.

„Oamenii ordinii“, reacționarii din Paris, care au tremurat de frică atunci cînd poporul a repurtat victoria — semnul că se apropie, în sfîrșit, ceasul răzbunării —, au fost foarte surprinși de acțiunile insurgenților, care contrastau izbitor cu metodele lor tradiționale de a sărbători victoria repurtată asupra poporului. Pînă și poliștii, în loc să fie dezarmați și arestați, au găsit porțile Parisului larg deschise pentru a fugi în deplină siguranță la Versailles, iar „oamenilor ordinii“ nu

* — Darboy. — Nota red.

numai că nu li s-a întâmplat nimic, dar li s-a dat chiar posibilitatea să se regrupeze și să ocupe unele poziții-cheie în inima Parisului. Această indulgență a Comitetului central, această mărinimie a muncitorilor înarmați, au fost interpretate, bineînțeles, ca o dovadă a faptului că sint conștienți de slăbiciunea lor. Așa se explică planul „oamenilor ordinii” de a încerca să facă din nou, sub masca unei demonstrații „neînarmate”, ceea ce nu reușise să facă cu patru zile în urmă Vinoy cu tunurile și cu mitralierele lui. Din cartierele huzurului a pornit un cortegiu de „domni bine”, în rîndurile căruia se găseau toți „petits crevés” *, în frunte cu binecunoscutele edecuri ale imperiului, alde Heeckeren, Coëtlogon, Henry de Pène etc. Acești oameni au înaintat încolonați și strigînd „Jos criminalii! Jos Comitetul central! Trăiască Adunarea națională!”, au maltratrat și au dezarmat patrulele Gărzii naționale care le ieșeau în drum. Cînd, în cele din urmă, au ajuns în piața Vendôme, ei au încercat, proferînd înjurături obscene, să-i scoată pe soldații Gărzii naționale din cartierul lor general și să-și facă cu forța drum printre rîndurile lor. Ca răspuns la focurile lor de revolver s-au făcut sommations (echivalentul francez pentru ceea ce în Anglia este citirea legii cu privire la răzvrătiri) legale, dar agresorii n-au putut fi opriți astfel. Atunci, generalul comandant al Gărzii naționale ** a dat ordin să se tragă și rebelii au luat-o la fugă în dezordine. Doi membri ai Gărzii naționale au fost uciși, opt au fost grav răniți, iar străzile prin care s-au împrăștiat rebelii (domnii puși pe fugă), presărate cu revolve, pumnale și șisuri, dovedeau clar caracterul „neînarmat” al demonstrației lor „pașnice”. Cînd la 13 iunie 1849 Garda națională a Parisului a făcut o demonstrație cu adevărat neînarmată în semn de protest împotriva agresiunii tilhărești a armatei franceze împotriva Romei, din ordinul lui Changarnier, generalul „partidului ordinii”, demonstrații au fost trecuți prin foc și sabie și striviți sub copitele cailor. Imediat a fost decretată starea de asediu, au urmat noi arestări, noi deportări și s-a instituit un nou regim de teroare. Dar „clasele de jos” au procedat altfel. Domnii care la 22 martie au luat-o la fugă au fost lăsați să se îndepărteze nestingheriți, iar ulterior nu au fost aduși în fața judecătorului de instrucție (juge d’instruction), așa că după două zile aceștia au putut să organizeze sub comanda amiralului Saisset, o demonstrație, de data asta „armată”.

* — filfizoni. — *Nota trad.*

** — Bergeret. — *Nota red.*

Chiar și după eșecul grotesc suferit de această a doua rebeliune a lor, li s-a dat, ca și tuturor celorlalți cetățeni ai Parisului, posibilitatea de a-și încerca forțele cu prilejul alegerilor pentru Comună; iar când au fost înfrinți în aceasta bătălie nesângeroasă, ei au scutit, în sfârșit, Parisul de prezența lor, plecând nestingheriți, luînd cu ei cocotele, trîntorii și celelalte elemente periculoase ale populației capitalei. Asasinarea unor „cetățeni neînarmați” în ziua de 22 martie este o născocire asupra căreia n-au îndrăznit să revină nici chiar Thiers și ai săi „ruraux”, lăsînd-o exclusiv în seama lacheilor din presa europeană.

Dacă există o greșeală în atitudinea Comitetului central și a muncitorilor din Paris față de acești „oameni ai ordinii” începînd de la 18 martie și pînă la plecarea lor, această greșeală constă într-o moderație excesivă, vecină cu șovăiala.

—

Și acum reversul medaliei!

După eșecul atacului nocturn dat prin surprindere împotriva cartierului Montmartre, partidul ordinii a pornit, la începutul lunii aprilie, o campanie regulată împotriva Parisului. Pentru meritul de a fi început războiul civil cu metodele regimului din decembrie, de a fi masacrat cu sînge rece soldații de linie făcuți prizonieri și de a fi ucis mișelește pe bravul nostru prieten Duval, — Vinoy, fugarul, a primit de la Thiers marea cruce a Legiunii de onoare! Galliffet, „întreținutul” acelei femei atît de faimoase prin nerușinatele ei toalete de bal mascat pe care le etala la orgiile celui de-al doilea Imperiu, s-a lăudat într-o proclamație oficială cu asasinarea lașă a unor membri ai Gărzii naționale pariziene, împreună cu locotenentul și căpitanul lor, capturați prin surprindere în urma unei trădări. Desmarêt, jandarmul, a fost decorat pentru că l-a măcelărit pe generosul și bravul Flourens, iar „amănuntele încurajatoare” ale morții acestuia au fost relatate solemn de către Thiers în Adunarea națională. Cu exaltarea oribilă și grotescă a pigmeului care joacă rolul lui Tamerlan, Thiers a refuzat celor ce „se răzvrătiseră” împotriva grandoarei sale pitice orice drept la aplicarea regulilor recunoscute într-un război civilizat, inclusiv dreptul la „inviolabilitatea ambulanțelor sanitare”.

Cînd la 7 aprilie Comuna a publicat decretul cu privire la represiuni și a declarat că este de datoria sa să se apere împotriva actelor canibalice ale bandiților versaillezi și să ceară

ochi pentru ochi și dinte pentru dinte, împușcarea prizonierilor a încetat, deși n-a încetat maltratarea barbară a prizonierilor luați de versaillezi, despre care Thiers spune într-unul din comunicatele sale că

„nicicînd privirile îndurerate ale unor oameni cinstiți nu au întilnit reprezentanți mai josnici ai unei democrații josnice”.

Dar, de îndată ce Thiers și generalii săi — eroii loviturii de stat din decembrie — au constatat că decretul Comunei cu privire la represiuni n-a fost decît o simplă amenințare, că pînă și jandarmii-spioni prinși la Paris deghizați în uniforme ale Gărzii naționale și polițiștii înarmați cu proiectile incendiare erau cruțați, vechile metode au fost reluate pe scară mare și folosirea lor continuă și în prezent. Membrii Gărzii naționale, care s-au predat la Belle-Épine unui peloton * de vînători călări superior numericește, au fost ulterior împușcați, unul după altul de către căpitanul acestor vînători; casele în care se refugiaseră soldații trupelor din Paris și membrii Gărzii naționale erau înconjurate de jandarmi, stropite cu petrol și incendiate; cadavrele carbonizate au fost scoase mai tîrziu de ambulanțe pariziene; măcelărirea în reduta Moulin-Saquet a membrilor Gărzii naționale, surprinși, datorită unei trădări în timp ce dormeau; execuțiile (împușcările) în masă de la Clamart; împușcarea pe loc a prizonierilor care purtau uniforma trupelor de linie, — toate aceste fapte de eroism, relatate cu dezinvoltură în comunicatele lui Thiers, sînt numai cîteva dintre episoadele acestei rebeliuni a proprietarilor de sclavi! Dar în condițiile actualului război civil, pus la cale, în mijlocul ruinelor Franței, de către complotiștii de la Versailles din cele mai josnice motive dictate de interesele de clasă și în condiții cînd Parisul era bombardat sub patronajul lui Bismarck și sub ochii soldaților lui, n-ar fi oare absurd să cităm cazuri izolate de cruzime? Tonul nepăsător cu care Thiers relatează aceste fapte în comunicatele sale a călcat pe nervi pînă și pe domniile de la ziarul „Times”, care nu vădesc o sensibilitate exagerată. Toate acestea sînt însă „în firea lucrurilor”, cum spun spaniolii. Întreaga luptă a claselor dominante împotriva claselor producătoare cînd acestea le amenință privilegiile abundă în astfel de orori, deși niciodată în această luptă nu s-a manifestat un asemenea umanitarism din partea celor asupriți și numai rareori o atare josnicie din partea adversarilor lor... Thiers s-a

* — pluton. — *Nota trad.*

călăuzit întotdeauna după vechea axiomă a cavalerilor rățăcitori, potrivit căreia orice armă este bună atunci cînd e folosită împotriva plebeului.

„L'Assemblée siège paisiblement” *, scrie *Thiers prefectilor*.

Incidentul de la Belle-Epine

Incidentul de la Belle-Epine, în apropiere de Villejuif, constă în următoarele: la 25 aprilie, patru membri ai Gărzii naționale au fost încercuiți de un detașament de vînători călări care i-au somat să se predea și să depună armele. Dat fiind că era inutil să opună rezistență, ei s-au supus somației, iar vînătorii nu le-au făcut nici un rău. Curînd după aceea a sosit în galop căpitanul acestora; acest ofițer, slugă vrednică a lui Galliffet, a împușcat cu revolverul pe prizonieri unul după altul și apoi a plecat împreună cu detașamentul său. Trei dintre membrii Gărzii naționale au murit, iar unul, pe nume Scheffer, grav rănit, a supraviețuit și a fost adus la spitalul din Bicêtre. Comuna a trimis acolo o comisie pentru a lua muribundului depoziții pe care comisia le-a și publicat în raportul ei. Cînd unul dintre membrii parizieni ai Adunării a adresat ministrului de război o interpelare în legătură cu acest raport, „ruraux” au început să țipe acoperînd vocea deputatului și nu l-au lăsat pe ministru să răspundă. Ar fi o insultă pentru „glorioasa” lor armată nu faptul că a comis asasinat, ci că se vorbește despre ele.

Calmul cu care Adunarea privea ororile războiului civil reiese dintr-unul din buletinele adresate de Thiers prefectilor: „L'Assemblée siège paisiblement” (ea are, ca și Ollivier, le coeur léger **), iar guvernul, cu ticket-of-leave-men ai săi, dovedește prin banchetele date de Thiers, precum și la masa principiilor germani, că nici măcar spectrele lui Lecomte și Clément Thomas nu le tulbură digestia.

6) COMUNA

După Sedan, Comuna a fost proclamată de către muncitorii din Lyon, Marsilia și Toulouse⁴⁵³. Gambetta a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a o înăbuși. În timpul asediului

* — Adunarea își ține netulburată ședințele. — *Nota trad.*

** — inima ușoară; cuvintele primului ministru Ollivier — vezi volumul de față, pag. 535. — *Nota red.*

Parisului, repetatele insurecții ale muncitorilor, care de fiecare dată au fost reprimare sub pretexte mincinoase de către bretonii lui Trochu — acești demni urmași ai corsicanilor lui Ludovic Bonaparte —, au constituit încercări de a înlocui guvernul de impostori prin Comună. Comuna, care în acel timp se maturiza pe tăcute în conștiința proletariatului, a fost adevăratul secret al revoluției din 4 septembrie. De aceea, în zorii zilei de 18 martie, după înfringerea contrarevoluției, Europa adormită a fost trezită din somn de strigătele asurzitoare ale Parisului: „Vive la Commune!” *

Ce este Comuna, acest sfinx care pune la încercări atât de grele mintea burghezului?

În accepția sa cea mai simplă, ea este forma în care clasa muncitoare ia în mâinile sale puterea politică în Paris și în celelalte centre industriale care sînt bastioanele ei sociale.

„Avînd în vedere slăbiciunea și actele de trădare ale claselor stăpînitoare, proletarii din Paris — spunea Comitetul central în manifestul său din 20 martie —, au înțeles că a sunat ceasul cînd trebuie să salveze situația, luînd în propriile lor mâini conducerea treburilor publice... Ei au înțeles că este datoria lor cea mai înaltă și dreptul lor absolut să devină stăpîni pe propria lor soartă, luînd în mâinile lor puterea politică” (puterea de stat).

Dar proletariatul nu poate să ia pur și simplu în stăpînire mașina de stat așa cum este și să pună în funcțiune, pentru propriile sale scopuri, această forță existentă, așa cum au făcut clasele dominante și diferitele lor fracțiuni rivale în diferite momente ale victoriei lor. Prima condiție pentru menținerea puterii politice este transformarea tradiționalului mecanism de funcționare al statului și înlăturarea lui ca instrument al dominației de clasă. Această uriașă mașină de stat, care sugrumă ca un șarpe adevăratul organism social cu rețeaua omniprezentă a unei armate permanente, a unei birocrății ierarhice, a unei poliții supuse, a clerului și a unei magistraturi servile, a fost făurită pentru prima oară în epoca monarhiei absolute ca armă a societății burgheze în formare în lupta ei pentru eliberarea de feudalism. Prima revoluție franceză, a cărei sarcină era să dea cîmp liber dezvoltării nestingerite a societății burgheze moderne, a înlăturat din cale toate piedicile locale, teritoriale, orășenești și provinciale ale feudalismului, pregătind astfel, concomitent, terenul social pentru suprastructura unei puteri de stat centralizate,

* „Trăiască Comuna!” — *Nota trad.*

cu organele ei omniprezente și ramificate, după principiul unei diviziuni sistematice și ierarhice a muncii.

Dar clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpânire mașina de stat așa cum este și s-o pună în funcțiune pentru propriile sale scopuri. Instrumentul politic al înrobirii sale nu poate servi ca instrument politic al eliberării sale.

Statul burghez modern este întruchipat în două mari organe: parlamentul și guvernul. În perioada republicii partidului ordinii, 1848—1851, omnipotența parlamentară a generat propria ei negare — cel de-al doilea Imperiu — și regimul imperiului cu a sa parodie de parlament, un regim care în majoritatea marilor state militare de pe continent este acum în plină înflorire. Dictatura uzurpatoare a aparatului de stat, care ia prima vedere creează aparența unei dictaturi asupra societății înseși, a unei dictaturi care este în egală măsură mai presus de toate clasele și umilește toate clasele, a devenit în realitate, cel puțin pe continentul european, singura formă de stat posibilă, în condițiile căreia clasa acaparatoare își poate menține dominația asupra clasei producătoare. Adunarea, formată din fantomele tuturor parlamentelor franceze răposate și care continuă să mai existe la Versailles, nu posedă nici o forță reală în afara mașinii de stat, așa cum a fost ea creată de către cel de-al doilea Imperiu.

Urișul parazit guvernamental, care sugrumă ca un șarpe organismul social cu rețeaua omniprezentă a birocrăției, poliției, armatei permanente, clerului și magistraturii sale, își are originea în epoca monarhiei absolute. Atunci, puterea de stat centralizată trebuia să servească societății burgheze în formare ca o armă puternică în lupta ei pentru eliberarea de feudalism. Revoluția franceză din secolul al XVIII-lea, care avusese sarcina să măture tot gunoiul medieval al privilegiilor seniorale, locale, orășenești și provinciale, nu a putut să nu curețe, concomitent, terenul social de ultimele piedici care stăteau în calea dezvoltării depline a unei puteri de stat centralizate, cu organe omniprezente, create după principiul unei sistematice și ierarhice diviziuni a muncii. În această formă, puterea de stat centralizată a apărut sub primul Imperiu, care, la rîndul său, se născuse în urma războaielor de coaliție ale vechii Europe semif feudale împotriva Franței moderne. În timpul regimurilor parlamentare ulterioare — Restaurația, monarhia din iulie și republica partidului ordinii —, datorită irezistibilei forțe de atracție a autorității ei, a veniturilor și

a posturilor pe care le oferea, conducerea supremă a acestei mașini de stat n-a devenit numai mărul discordiei dintre fracțiunile rivale din rîndul clasei dominante, dar, pe măsură ce progresul economic al societății moderne sporea rîndurile clasei muncitoare, agrava mizeria acesteia, îi organiza rezistența și îi dezvolta năzuința de eliberare, într-un cuvînt pe măsură ce lupta de clasă modernă, lupta dintre muncă și capital căpăta o formă concretă, în fizionomia și caracterul puterii de stat au loc schimbări izbitoare. Puterea de stat a fost întotdeauna o putere de menținere a ordinii, adică a orînduirii sociale existente, și, prin urmare, a subordonării și exploatării clasei producătoare de către clasa acaparatoare. Dar atîta timp cît această orînduire era acceptată ca o necesitate indiscutabilă și necontestată, puterea de stat își putea da o aparență de imparțialitate. Ea menținea subordonarea existentă a maselor ca ceva imuabil, ca un fapt social pe care masele îl suportă fără murmur și pe care „superiorii” lor „firești” îl realizează fără dificultate. O dată cu intrarea societății într-o fază nouă, faza luptei de clasă, caracterul forței ei publice organizate, adică al puterii de stat, a trebuit și el să se schimbe (să sufere o schimbare simțitoare), puterea de stat căpătînd tot mai mult caracterul de instrument al despotismului de clasă, de mașină politică care perpetua prin forță înrobirea socială a celor ce produc avuția de către cei care și-o însușesc, dominația economică a capitalului asupra muncii. După fiecare nouă revoluție populară, care se solda cu trecerea conducerii mașinii de stat de la un grup al claselor dominante la altul, caracterul asupritor al puterii de stat se dezvolta tot mai mult și era folosit în mod și mai necruțător, deoarece promisiunile făcute și în aparență asigurate de revoluție nu puteau fi încălcate decît cu ajutorul forței. În plus, schimbările care au avut loc în urma revoluțiilor succesive nu făceau decît să sancționeze din punct de vedere politic fenomenul social — creșterea puterii capitalului — și, de aceea, treceau în tot mai mare măsură puterea de stat nemijlocit în mîna dușmanilor direcți ai clasei muncitoare. Astfel, revoluția din iulie a trecut puterea din mîna proprietarilor funciari în mîna marilor fabricanți (marilor capitaliști), iar revoluția din februarie în mîna fracțiunilor unite ale clasei dominante — unite, pe terenul antagonismului lor față de clasa muncitoare, în „partidul ordinii”, al ordinii proprii lor dominații de clasă. În perioada republicii parlamentare, puterea de stat a devenit, în sfîrșit, un instrument recunoscut

al războiului pe care clasa acaparatoare îl duce împotriva maselor populare producătoare. Dar puterea de stat nu putea fi folosită ca instrument declarat al războiului civil decât în timp de război civil, și de aceea pentru republica parlamentară condiția de existență era prelungirea războiului civil fățiș, adică negarea a însăși „ordinii” în numele căreia era dus războiul civil. O asemenea situație nu putea constitui decât o stare de lucruri excepțională, spasmodică. Ea era imposibilă ca formă politică normală a societății, insuportabilă chiar și pentru majoritatea burgheziei. De aceea, când toate elementele rezistenței populare au fost zdrobite, republica parlamentară a trebuit să dispară (să părăsească scena) și să cedeze locul celui de-al doilea Imperiu.

Imperiul, care a declarat că se sprijină pe cei ce produc și reprezintă majoritatea națiunii — pe țărani, care în aparență nu participau la lupta de clasă dintre capital și muncă (indiferenți și ostili față de ambele forțe sociale aflate în luptă) —, care a folosit puterea de stat ca și când aceasta ar fi o forță deasupra claselor dominante și a claselor dominate, care a impus acestor clase un armistițiu (înăbușind forma politică și deci revoluționară a luptei de clasă), care a lipsit puterea de stat de forma directă a despotismului de clasă zdrobind puterea parlamentară, adică puterea politică exercitată direct de clasele acaparatoare, — acest imperiu era singura formă de stat posibilă în stare să prelungească vremelnice existența vechii orînduirii sociale. De aceea lumea întregă a aclamat imperiul ca „salvator al ordinii” și de aceea timp de 20 de ani a fost în lumea întreagă obiect de admirație pentru cei care aspirau la rolul de stăpîni de sclavi. Sub domnia lui, care a coincis cu schimbările pe piața mondială determinate de California, Australia ⁴⁵⁴ și de uimitoarea dezvoltare a Statelor Unite, a început o perioadă de activitate industrială fără precedent, o orgie de speculații la bursă, de mașinații financiare și de aventurism al societăților pe acțiuni, iar toate acestea au dus la o rapidă centralizare a capitalului prin exproprierea clasei de mijloc și la adîncirea prăpastiei dintre clasa capitaliștilor și clasa muncitoare. Întreaga ticăloșie a orînduirii capitaliste, ale cărei tendințe lăuntrice au căpătat cîmp liber, s-a manifestat nestingherită. Și în același timp o orgie a dezmățului luxuriant, un fast excesiv, un pandemoniu al tuturor pasiunilor josnice ale „claselor de sus”. Această ultimă formă a puterii guvernamentale a fost în același timp și forma ei cea mai prostituată, jefuirea

nerușinată a mijloacelor statului de către o bandă de aventurieri, o pepinieră de datorii publice uriașe, o epocă de glorie a prostituției, o viață plină de minciună și de ipocrizie. Puterea guvernamentală, cu toate zorzoanele cu care era împoțonată din cap pînă-n picioare, se afunda în mocirlă. Baionetele Prusiei, care ardea ea însăși de dorința de a muta de la Paris la Berlin sediul european al acestui regim al aurului, singelui și mocirlei, au dat la iveală întreaga putreziciune a mașinii de stat și descompunerea care, sub acest regim, a cuprins întregul organism social.

Aceasta a fost, în ultima și cea mai prostituată formă, în cea mai deplină și mai mîrșavă realitate, puterea de stat pe care clasa muncitoare din Paris trebuia s-o învingă și de care numai ea putea să izbăvească societatea. Cît privește parlamentarismul, el a fost ucis de propriul său triumf și de imperiu. Tot ce avea de făcut clasa muncitoare era să nu-l reînvie.

Muncitorii trebuiau să înlăture nu o formă mai mult sau mai puțin imperfectă a puterii guvernamentale a vechii societăți, ci însăși această putere, în forma ei definitivă și cea mai reprezentativă, *imperiul*. Comuna a fost antiteza directă a *imperiului*.

În cea mai simplă accepție a ei, Comuna a însemnat distrugerea prealabilă a vechii mașini guvernamentale în punctele ei centrale — Parisul și alte mari orașe din Franța — și înlocuirea ei printr-o adevărată autogovernare, care, la Paris și în marile orașe — reazemul social al clasei muncitoare — era cîrmuirea clasei muncitoare. În urma asediului, Parisul scăpase de armată, care a fost înlocuită printr-o Gardă națională, alcătuită mai ales din muncitori. Insurecția din 18 martie a fost posibilă numai datorită acestei stări de lucruri. Acest fapt trebuia transformat într-un sistem definitiv, iar armata permanentă, care apără guvernul și este îndreptată împotriva poporului, trebuia să fie înlocuită în marile orașe cu Garda națională, adică cu poporul înarmat, pentru a împiedica o uzurpare din partea guvernului. Comuna urma să fie formată din consilieri aleși prin vot universal în diferitele arondismente (dat fiind că Parisul a fost inițiatorul Comunei și a constituit prototipul ei, trebuie să ne referim la el), răspunzători și oricînd revocabili. Cei mai mulți dintre ei ar fi fost, bineînțeles, muncitori sau reprezentanți recunoscuți ai clasei muncitoare. Comuna trebuia să fie nu un organism parla-

mentar, ci un organism activ, atât executiv cit și legislativ. Polițiștii, pină atunci unelte ale guvernului central, urmau să devină slujitori ai Comunei, fiind, asemenea funcționarilor din toate celelalte sectoare administrative, numiți de Comună și putind fi oricind revocați de către aceasta. Toți funcționarii ca și membrii Comunei trebuiau să lucreze în schimbul unui salariu de muncitor. Judecătoria trebuiau de asemenea să fie aleși, fiind revocabili și răspunzători. În toate problemele vieții sociale, inițiativa era rezervată Comunei. Într-un cuvint, toate funcțiile publice, chiar și acele citeva ce aveau să revină guvernului central, urmau să fie exercitate de către funcționari comunali și deci sub controlul Comunei. Este absurdă afirmația că exercitarea funcțiilor centrale — nu cele prin care guvernul își exercită puterea asupra poporului, ci funcțiile reclamate de nevoile generale și principale ale țării — ar deveni imposibilă. Aceste funcții ar continua să existe, dar cei care le-ar exercita nu s-ar putea situa, ca în vechea mașină guvernamentală, deasupra societății reale, deoarece aceste funcții ar urma să fie exercitate de către *funcționari comunali* și deci supuse permanent unui control efectiv. Funcțiile publice ar înceta să mai fie o proprietate privată, conferită de către guvernul central oamenilor săi. Desființarea armatei permanente și a poliției guvernamentale ar zdrobi forța materială a asupririi. Separarea bisericii de stat și exproprierea tuturor bisericilor, în măsura în care erau corporații deținătoare de averi, desființarea orelor de religie în toate școlile publice (concomitent cu introducerea învățămîntului gratuit), religia fiind trimisă în tihna vieții particulare pentru a trăi din milosteniile credincioșilor, eliberarea tuturor instituțiilor de învățămînt de sub influența și înrobirea guvernamentală, toate acestea trebuiau să înfrîngă forța asupririi spirituale, știința urmînd nu numai să devină accesibilă tuturor, dar și să fie eliberată de cătușele puse de puterea de stat și de prejudecățile de clasă. Impozitele comunale urmau să fie stabilite și percepute de către Comună, iar impozitele pentru scopurile generale ale statului urmau să fie percepute de către funcționari comunali și cheltuite pentru nevoile generale de către Comuna însăși (cheltuirea lor pentru nevoile generale urma să fie controlată de către Comuna însăși).

Forța de represiune a guvernului și puterea exercitată de acesta asupra societății trebuiau în felul acesta zdrobite

prin desființarea organelor lui pur represive, iar funcțiile care revin în mod legitim guvernului urmau să fie exercitate nu de organe aflate deasupra societății, ci de către slujitori răspunzători ai societății.

7) ÎNCHEIERE

Parisului care luptă, muncește și gîndește, electrizat de entuziasmul inițiativei istorice, Parisului entuziasmat de faptele sale eroice, noii societăți născute în chinuri, i se opune la Versailles vechea societate, lumea ipocriziei tradiționale și a minciunii abjecte. Adevărul ei reprezentant este acea adunare „des ruraux”, o adunătură de ghuli ai tuturor regimurilor defuncte în care dominația de clasă din Franța și-a găsit succesiv întru chiparea. În fruntea lor se află un măscărici senil al parlamentarismului, iar sabia lor se află în mîna capitulards-ilor bonapartiști, care bombardează Parisul sub ochii cotropitorilor prusieni.

Mormanele de ruine cu care, în căderea sa, cel de-al doilea Imperiu a acoperit Franța nu sînt pentru ei decît un prilej de a dezgropa și a aduce la suprafață ruine mai vechi, ruinele legitimismului și ale orlėanismului.

Ei vor ca flacăra vieții să ardă într-o atmosferă infectată de miasmele exalate de mormintele tuturor emigrațiilor trecutului. (Chiar aerul pe care ei îl respiră este infectat de miasmele exalate de mormintele tuturor emigrațiilor trecutului.)

Ei nu au nimic autentic în afară de conspirația comună împotriva vieții, în afară de interesele de clasă egoiste, de dorința de a se înfrupta din cadavrul societății franceze, de interesele lor comune de stăpîni de sclavi, de ura față de prezent și de războiul lor împotriva Parisului.

La ei totul este caricatură, începînd cu străvechea fosilă de pe timpul lui Ludovic-Filip, contele Jaubert, care a exclamat în Adunarea națională, în palatul lui Ludovic al XIV-lea : „Noi sîntem statul” („Statul sîntem noi”) ⁴⁵⁵ (într-adevăr, ei sînt fantoma statului rupt de societate), și pînă la republicanii care fac sluj în fața lui Thiers și își țin întrunirile în sala *Jeu-de-Paume* (sala de jocuri cu mingea) pentru a demonstra cît sînt de degenerați în comparație cu înaintașii lor din 1789.

În fruntea lor — Thiers, majoritatea covârșitoare este scindată în două grupuri, legitimiștii și orlėaniștii, iar în coadă —

republicanii de „stil vechi”. Fiecare dintre aceste fracțiuni urzește intrigi urmărind propria sa restaurație: republicanii urmăresc restaurarea republicii parlamentare, punându-și speranțele în vanitatea senilă a lui Thiers, iar pînă una alta alcătuiesc decorul republican al acestei guvernări și sancționează prin prezența lor războiul generalilor bonapartiști împotriva Parisului, după ce au încercat să-l atragă pe acesta din urmă în mrejele lui Thiers și să-l dezarmeze sub comanda lui Saisset. Cavaleri ai tristei figuri! Umilințele pe care le îndură de bunăvoie arată cît de mult a decăzut republicanismul ca formă deosebită a dominației de clasă. La ei se gîdea Thiers cînd i-a întreat la o întrunire pe primarii din departamentul Seine-et-Oise ce și-ar mai putea dori: „Oare în fruntea statului nu se află un simplu cetățean?” În perioada 1830—1870, progresul a constat în aceea că atunci Ludovic-Filip a întruchipat cea mai bună dintre republici, iar acum cea mai bună republică este întruchipată de micul Thiers, ministrul lui Ludovic-Filip.

Nevoiți să-și execute adevărata lor acțiune — războiul împotriva Parisului — cu ajutorul soldaților, jandarmilor și polițiștilor bonapartiști sub comanda unor generali bonapartiști în retragere, ei tremură de frică la gîndul că, la fel ca în timpul regimului lor din 1848 și pînă în 1851, ei nu fac decît să făurească instrumentul pentru o a doua restaurare a imperiului. Zuavii pontificali, vendeenii lui Cathelineau și bretonii lui Charette, iată care este, de fapt, armata lor „parlamentară”: doar fantoma unei armate în comparație cu forța reală a imperiului. Spumegînd numai la auzul cuvîntului „republică”, ei acceptă în numele acesteia dictatul lui Bismarck, irosesc în numele ei pentru războiul civil ce a mai rămas din avuția Franței, ponegresc în numele ei Parisul, elaborează în numele ei legi pentru o viitoare răfuială cu rebelii și uzurpează în numele ei dictatura asupra Franței.

Titlul lor de drept este votul universal, împotriva căruia au luptat întotdeauna pe vremea cînd au fost la putere în perioada 1815—1848, pe care l-au abrogat în mai 1850, după ce fusese introdus de către republică în pofida lor și pe care îl acceptă acum ca pe o prostituată a imperiului, uitînd că, implicit, acceptă imperiul plebiscitelor! Ei înșiși sînt de neconceput, chiar cu votul lor universal.

Ei reproșează Parisului că s-a ridicat împotriva unității naționale, dar primul lor cuvînt a fost *decapitarea* acestei

unități prin faptul că au lipsit Parisul de titlul de capitală. Parisul a făcut ceea ce, chipurile, chiar ei doreau, dar a făcut acest lucru nu așa cum doreau ei, nu ca fantezie reacționară a trecutului, ci ca afirmare revoluționară a viitorului. De la 18 martie, șovinistul Thiers amenință Parisul cu „intervenția Prusiei”, la Bordeaux el a cerut „intervenția Prusiei”, și în realitate el acționează împotriva Parisului numai cu mijloacele pe care i le pune la dispoziție Prusia. Bourbonii au fost demnitătea întruchipată în comparație cu acest măscărici al șovinismului.

Indiferent de denumirea pe care — în cazul când vor învinge — o va purta restaurația lor, indiferent de pretendențul norocos care va sta în fruntea ei, realitatea acestei restaurații nu poate fi decît imperiul, forma politică, ultimă și indispensabilă, a dominației acestor clase putrede! Dacă vor izbuti să-l restaureze — și ei vor trebui să-l restaureze în cazul când vreunul din planurile lor de restaurare va reuși — ei nu vor izbuti decît să grăbească descompunerea vechii societăți pe care o reprezintă și maturizarea noii societăți împotriva căreia luptă. Ochii lor împăienjeniți nu văd decît fațada politică a regimurilor defuncte și ei visează să le reînvie punînd în fruntea lor un Henric al V-lea sau pe contele de Paris. Ei nu văd că temeliile sociale pe care se sprijineau aceste suprastructuri politice au dispărut, că aceste regimuri erau posibile numai în faze anterioare ale societății franceze, în condiții azi depășite, și că acum această societate nu poate tolera decît imperiul ca stare de putrefacție și Republica muncii ca stare de regenerare. Ei nu înțeleg că ciclurile formelor politice nu reprezentau decît expresia politică a schimbărilor reale care aveau loc în societate.

Prusienii, îmbătați de triumful lor militar, privesc agonia societății franceze și o exploatează în interesul lor, manifestînd același murdar spirit cămătăresc ca Shylock și grosolănia insolentă a unui Krautjuncker*, sînt de pe acum pedepsiți prin sîrămutarea imperiului pe pămîntul german. Ei sînt condamnați să slobozească în Franța forțele subterane care îi vor înghiți o dată cu vechea stare de lucruri. Comuna din Paris poate cădea, dar revoluția socială inițiată de ea va triumfa. Locul ei de naștere este pretutindeni.

---

* -- iuncher inchistat. — *Nota trad.*

* FRAGMENTE

Minciunile din comunicatele lui Thiers

Escrocheriile fără pereche ale Versaillesului, caracterul său mincinos sînt cel mai bine întrucipate și concentrate în Thiers, acest mincinos de profesie, pentru care „realitatea lucrurilor“ există numai în „sens parlamentar“, cu alte cuvinte ca minciună.

În răspunsul său la scrisoarea arhiepiscopului, el neagă cu sînge rece „pretinsele execuții și *represiuni* (!) atribuite trupelor versailleze“, și această minciună sfruntată este confirmată de comisia instituită anume în acest scop de către a sa adunare „des ruraux“. El știe, desigur, că aceste represiuni sînt anunțate solemn de generalii bonapartiști în proclamațiile lor. În „sens parlamentar“ însă ele nu există.

În *circulara sa din 16 aprilie cu privire la bombardarea Parisului*, el scrie :

„Dacă s-au tras cîteva lovituri de tun, ele nu au fost trase de armata din Versailles, ci de cîteva răsculați care voiau să dea impresia că se bat, pe cînd în realitate nu îndrăzneau să scoată capul“.

Bineînțeles, Parisul se bombardează singur pentru a face lumea să creadă că luptă!

Iar după aceea : „*Artileria noastră nu bombardează ; ea trage doar cu tunul*“.

Comunicatul lui Thiers cu privire la Moulin-Saquet (4 mai) : „*Eliberarea Parisului de odioșii tirani care-l asupresc*“ (eliberare prin asasinarea unor membri ai Gărzii naționale din Paris surprinși în timp ce dormeau).

Adunătura pestriță de detașamente înarmate — drojdia soțdățimii bonapartistă, eliberată din închisori din mila lui Bismarck cu jandarmii lui Valentin și polițiștii lui Pietri ca nucleu și avînd drept decor zuavii pontificali, chouanii lui Charette și vendeenii lui Cathelineau, cu toții puși sub comanda lașilor generali ai regimului din decembrie și ai capitulării — este ridicată de el la rangul de „*cea mai bună armată pe care a avut-o vreodată Franța*“. Iar prusienii se mai află la St.-Denis numai fiindcă Thiers vrea să-i sperie cu priveliștea acestei „*cele mai bune dintre cele mai bune armate*“.

Dacă așa arată „*cea mai bună armată*“, atunci adunarea antediluviană de la Versailles este „*adunarea aleasă în modul cel mai liber și cea mai liberală pe care a avut-o vreodată*“.

Franța". Thiers atinge culmea excentricității spunându-le primarilor etc. că „nu și-a călcat niciodată cuvântul”, firește el și l-a respectat în sens parlamentar.

El este cel mai autentic republican, iar „Adunarea este mai liberală decât el însuși” (ședința din 27 aprilie).

În proclamația *către primari*: „Vă puteți încrede în cuvântul meu, nu mi l-am călcat niciodată”, adică în sens ne-parlamentar nu mi l-am ținut niciodată. „Adunarea este una dintre cele mai liberale pe care le-a avut vreodată Franța”.

El se compară cu Lincoln, iar pe parizieni îi compară cu rebelii stăpîni de sclavi din Sud. Cei din statele din Sud urmăreau separarea de Statele Unite pentru a menține sclavia. Parisul urmărește separarea de putere a d-lui Thiers însuși și a intereselor pe care el le reprezintă, în scopul eliberării muncii.

Ura inverșunată cu care generalii bonapartiști, jandarmii și chouanii se năpustesc asupra Parisului este inevitabilă în războiul de clasă împotriva muncii, dar în mica farsă a comunicatelor sale Thiers o folosește ca un pretext pentru a-l imita pe primul Napoleon și se face de râsul Europei afirmînd cu insolentă că, prin războiul ei împotriva parizienilor, armata franceză și-a redobîndit gloria pe care o pierduse în războiul împotriva prusienilor. În felul acesta întregul război apare ca un simplu joc de copii, menit să dea frîu liber vanității puerile a unui pigmeu, amețit de faptul că poate descrie propriile sale bătălii, purtate de propria sa armată, sub propria sa comandă secretă.

Dar minciunile lui ating culmea cînd este vorba de Paris și de provincie.

Parisul, care în realitate ține de două luni piept celei mai bune armate pe care a avut-o vreodată Franța, cu tot ajutorul pe care aceasta îl primește din partea prusienilor, arde în fond de dorința ca Thiers să-l scape de „odioșii tirani” și de aceea luptă împotriva lui Thiers. deși nu este decît o mîină de criminali.

Thiers nu contenește să prezinte Comuna drept o mîină de ocnași, de ticket-of-leave-men, drept drojdia societății. Parisul luptă împotriva lui Thiers, deoarece vrea ca Thiers să-l scape de „odioșii tirani care-l asupresc”. Dar această „mîină” de criminali țin de două luni piept „celei mai bune armate pe care a avut-o vreodată Franța”, comandată de invincibilul Mac-Mahon și însuflețită de geniul napoleonean al lui Thiers însuși!

Rezistența Parisului nu este, așadar, realitate, dar minciunile lui Thiers despre Paris sînt realitate.

Nemulțumindu-se să infirme spusele lui Thiers prin fapte, tot ce este viu în Paris i s-a adresat cu scopul de a-l scoate din lumea sa de minciună, dar în zadar.

„Mișcarea din Paris nu trebuie confundată cu luarea prin surprindere a Montmartreului, care n-a constituit decît prilejul și punctul ei de pornire; această mișcare este generală și are rădăcini adînci în conștiința Parisului; chiar și majoritatea celor care dintr-un motiv sau altul nu au aderat la ea (s-au ținut deoparte) nu contestă cituși de puțin faptul că ea este justificată din punct de vedere social”.

Și cine i-a declarat lui Thiers aceasta? Delegații cameralor sindicale, care vorbesc în numele a 7 000—8 000 de comercianți și industriași. Ei au mers la Versailles pentru a i-o spune personal. Același lucru au declarat *Liga Uniunii republicane și lojile masonice*⁴⁵⁶ prin delegații și prin demonstrațiile lor. Dar Thiers continuă să se mențină pe aceeași poziție.

În comunicatul său cu privire la Moulin-Saquet, el scrie (4 mai):

„300 de oameni făcuți prizonieri, restul insurgenților au fugit mîncînd pămîntul și au lăsat pe cîmpul de luptă 150 de morți și răniți... Iată victoria pe care Comuna o poate sărbători în comunicatele sale. Parisul va fi în curînd eliberat de odioșii tirani care îl asupresc”.

Dar Parisul luptător, adevăratul Paris, nu este Parisul lui. Parisul lui este o minciună parlamentară. „Parisul bogat, trîndav, capitalist”, bordelul cosmopolit, acesta este Parisul lui. Acesta este Parisul care vrea să fie redat lui Thiers; adevăratul Paris este însă Parisul „gloatei”. Parisul care și-a demonstrat curajul în „demonstrația pașnică” și în fuga disperată a lui Saisset, Parisul care se îngrămădește acum la Versailles, la Rueil, la St.-Denis, la St.-Germain-en-Laye, urmat de cocotele care se țin scai de „oamenii familiei, religiei, ordinii” și, în primul rînd, „ai proprietății”; Parisul claselor trîndave, Parisul franc-fileurs-ilor, care se amuză privind prin ochean lupta și pentru care războiul civil constituia doar un intermezzo plăcut, acesta este Parisul d-lui Thiers, întocmai cum emigrația de la Koblenz⁴⁵⁷ era Franța d-lui de Calonne și întocmai cum emigrația de la Versailles este Franța domnului Thiers.

Dacă Parisul care vrea ca Thiers, adunarea „des ruraux”, partizanii regimului din decembrie și jandarmii să-l scape de

Comună este o născocire, tot născocire este și „provincia” care vrea să fie scăpată de Paris cu ajutorul lui Thiers și a sa adunare „des ruraux”.

Încă înainte de încheierea tratatului de pace de la Frankfurt ⁴⁵⁸, Thiers a adresat provinciei apelul de a-i trimite la Versailles batalioane ale Gărzii naționale și batalioane de voluntari pentru a lupta împotriva Parisului. Provincia l-a refuzat categoric. Numai Bretagne a trimis o mină de chouani, „care luptau sub steagul alb, avînd fiecare pe piept un petec de pînză albă pe care era brodată inima lui Iisus și a căror lozincă de luptă era: «Vive le roi!» *”. Iată cum au răspuns provinciile Franței la apelurile lui; el a trebuit să ceară lui Bismarck prizonieri francezi, să folosească zuavii pontificali (adevărații reprezentanți înarmați ai Franței *lui* provinciale) și să facă din 20 000 de jandarmi și 12 000 de polițiști nucleul armatei sale.

În pofida zidului de minciuni, în pofida blocadei spirituale și polițienești prin care încerca să despartă (să separe) Parisul de provincie, aceasta din urmă nu numai că nu i-a trimis batalioane pentru a duce războiul împotriva Parisului, dar l-a și asaltat cu atît de multe delegații care cereau cu insistență încheierea păcii cu Parisul, încît el a refuzat să le mai primească personal. Tonul adreselor trimise de provincie — cele mai multe cereau încheierea imediată a unui armistițiu cu Parisul, dizolvarea Adunării, „întrucît i-a expirat mandatul”, și acordarea drepturilor municipale cerute de Paris — era atît de agresiv, încît Dufaure s-a ridicat împotriva acestor cereri în a sa circulară „împotriva împăcării”, adresată prefectilor. Pe de altă parte, adunarea „des ruraux” și Thiers n-au primit din partea provinciei nici o singură adresă de simpatie.

Dar grand *défi* ** pe care provincia l-a aruncat lui Thiers ca răspuns la „născocirile” acestuia pe seama ei l-au constituit alegerile comunale din 30 aprilie, efectuate sub guvernarea sa și în baza unei legi promulgate de adunarea sa. Din cele 700 000 de locuri de consilieri municipali (în cifre rotunde), aleși în cele 35 000 de comune rămase mutilatei Franțe, legitimiștii, orléaniștii și bonapartiștii laolaltă n-au obținut nici 8 000! Alegerile suplimentare au fost și mai ostile! Acest fapt a demonstrat clar în ce măsură *Adunarea națională*, aleasă prin surprindere și sub un pretext mincinos,

* — „Trăiască regele!” — *Nota trad.*

** — marea sfidare. — *Nota trad.*

reprezintă Franța, Franța provincială, Franța fără Paris!

Proiectul de a se convoca la Bordeaux o adunare a delegaților municipali din partea marilor orașe de provincie a cărui realizare a fost interzisă de Thiers în baza legii sale din 1834, precum și a legii bonapartiste din 1855⁴⁵⁹, l-a silit să recunoască faptul că „provincia lui” este o minciună, după cum o minciună este și Parisul „lui”. El învinuiește provincia că seamănă cu Parisul „trădător”, că vrea „să pună bazele comunismului și rebeliunii”. Și din nou i s-a răspuns prin recente rezoluții ale consiliilor municipale din Nantes, Vienne, Chambéry, Limoux, Carcassonne, Angers, Carpentras, Montpellier, Privas, Grenoble etc., în care se propunea insistent să se încheie pace cu Parisul și se cerea

„recunoașterea necondiționată a republicii, recunoașterea drepturilor comunale pe care”, după cum *declară consiliul municipal din Vienne*, „cei aleși la 8 februarie le-au promis în circularele lor pe când mai erau candidați. Pentru a pune capăt războiului extern, ea” (Adunarea națională) „a cedat două provincii și a promis Prusiei 5 miliarde. Și ce n-ar face pentru a pune capăt războiului civil?”

(Exact contrarul: cele două provincii nu sînt proprietatea „particulară” a acestor oameni, iar cît privește cele 5 miliarde, adevărul e că vor fi plătite de poporul francez și nu de ei.)

Deci, dacă Parisul se poate plînge pe bună dreptate de provincie că aceasta se limitează la demonstrații pașnice și nu-l ajută în lupta împotriva tuturor forțelor guvernului..., provincia a infirmat însă în modul cel mai clar minciunile lui Thiers și ale Adunării că ei ar fi reprezentanții provinciei și a declarat că provincia lor este o minciună, după cum întreaga lor existență este pură înșelăciune și fățarnicie.

Consiliul general este mîndru de rolul remarcabil pe care secțiile din Paris ale *Internaționalei* l-au avut în glorioasa revoluție din Paris. Lucrurile nu stau astfel cum își închipuie proștii, și anume că secția din Paris sau oricare altă secție a *Internaționalei* ar fi primit le mot d'ordre* de la centru. Cum însă în toate țările civilizate cei mai buni fii ai clasei muncitoare aderă la *Internațională* și sînt pătrunși de ideile ei, nu incupe îndoială că pretutindeni *Internaționala* va fi în fruntea tuturor mișcărilor clasei muncitoare.

---

* — cuvîntul de ordine. — *Nota trad.*

Parisul * stătea de veghe încă din prima zi a capitulării, când guvernul, format din prizonieri ai lui Bismarck, i-a predat acestuia Franța, primind în schimb permisiunea de a menține o gardă personală cu scopul bine definit de a îngenuchea Parisul. Garda națională s-a reorganizat și a încredințat comanda sa supremă unui Comitet central, ales de toate companiile, batalioanele și bateriile capitalei, cu excepția citorva din vechile unități bonapartiste. În ajunul intrării prusienilor în Paris, Comitetul central a avut grijă să se transporte la Montmartre, Belleville și La Villette tunurile și mitralierele părăsite în mod trădător de capitulards în cartierele care urmau să fie ocupate de prusieni.

Parisul înarmat era singurul obstacol serios în calea complotului contrarevoluționar. Deci Parisul trebuia dezarmat. În această chestiune Adunarea de la Bordeaux a fost cât se poate de sinceră. Chiar dacă urletele turbate ale adunării „des.ruraux” nu ar fi fost destul de elocvente, faptul că Thiers a predat Parisul în minile triumviratului — Vinoy, călăul décebriseur, Valentin, jandarmul bonapartist, și Aurelle de Paladines, generalul iezuit — a înlăturat orice urmă de îndoială în ceea ce privește scopul final al dezarmării Parisului. Dar dacă acești criminali odioși au recunoscut pe față scopul ce-l urmăreau, pretextul sub care au declanșat războiul civil constituie cea mai nerușinată și mai sfruntată (neobrăzată) minciună. Artileria Gărzii naționale din Paris, spunea Thiers, aparține statului și trebuie restituită statului. În realitate, lucrurile stăteau astfel: Parisul stătea de veghe încă din prima zi a capitulării, când prizonierii lui Bismarck i-au predat acestuia Franța, reținându-și pentru ei o gardă numeroasă cu scopul bine definit de a îngenuchea Parisul. Garda națională s-a reorganizat și a încredințat comanda sa supremă unui Comitet central, ales de întreaga masă a membrilor săi, cu excepția citorva din vechile unități bonapartiste. În ajunul intrării prusienilor în Paris, Comitetul central a avut grijă să se transporte la Montmartre, Belleville și La Villette tunurile și mitralierele părăsite în mod trădător de capitulards în cartierele care urmau să fie ocupate de prusieni. Această artilerie fusese achiziționată prin contri-

* De aici începe un text scris pe trei pagini separate și nenumerate; înainte de alineatul următor este adăugat „pag. 9”. — *Nota red.*

buțiile Gărzii naționale însăși. În convenția din 28 ianuarie, ea fusese recunoscută în mod oficial ca proprietate a Gărzii naționale și, în această calitate, nu fusese inclusă în armamentul statului care urma să fie predat învingătorului. Thiers a avut cutezanța să înceapă războiul civil sub pretextul mincinos că artileria Gărzii naționale ar aparține statului.

Confiscarea acestei artilerii trebuia să servească doar ca preludiv al dezarmării generale a Gărzii naționale a Parisului și, prin aceasta, al dezarmării revoluției din 4 septembrie. Dar această revoluție devenise starea legală a Franței. Republica fusese recunoscută de către învingător în textul actului de capitulare; după capitulare fusese recunoscută de puterile străine; în numele ei fusese convocată Adunarea națională. Revoluția din 4 septembrie, săvârșită de muncitorii parizieni, constituia singurul temei legal al Adunării naționale de la Bordeaux și al puterii ei executive. Fără actul de la 4 septembrie, Adunarea națională ar fi trebuit să cedeze imediat locul Corpului legislativ ales prin vot universal și dizolvat de revoluție. Thiers și banda sa ar fi trebuit să capituleze pentru a obține bilete de liberă trecere și garanții că nu vor fi trimiși într-o călătorie la Cayenne. Adunarea națională, cu împuternicirea ei de a încheia pacea cu Prusia, nu era decît un episod al revoluției. Adevărata întrucupare a acesteia continua să fie Parisul înarmat care făcuse revoluția, care rezistase în numele ei unui asediu de cinci luni cu toate grozăviile foametei și care prin rezistența sa prelungită, în ciuda „planului“ lui Trochu, a dat posibilitatea provinciei să ducă un înverșunat război de apărare. Și acum Parisul trebuia să depună armele din ordinul jignitor al stăpînitorilor de sclavi rebeli de la Bordeaux și să recunoască că revoluția populară din 4 septembrie nu a avut alt scop decît o simplă trecere a puterii din mîinile lui Ludovic Bonaparte și ale camarilei sale în cele ale celorlalți pretendenți la tron sau să lupte cu abnegație pentru cauza Franței, care putea fi salvată de la pieire și reînviată numai prin desființarea revoluționară a rînduierilor politice și sociale care zămisliseră cel de-al doilea Imperiu, și ajunseseră, sub binevoitoarea oblăduire a acestuia, la o totală descompunere. Parisul, slăbit de pe urma foamei îndurate timp de cinci luni, n-a șovăit nici o clipă. Sub ochii armatei prusiene aflate la porțile lui, el a luat hotărîrea eroică de a face față tuturor primejdiilor pe care le implica rezistența împotriva conspiratorilor francezi. Dar, întrucît ideea unui război civil îi repugna, guvernul popular

al Parisului, Comitetul central al Gărzii naționale, continuau să se mențină pe o poziție pur defensivă, fără să ia în seamă nici provocările Adunării naționale, nici imixtiunea puterii executive și concentrarea amenințătoare de trupe la Paris și în împrejurimi.

În dimineața zilei de 18 martie, Parisul a fost trezit în strigăte asurzitoare de „Vive la Commune!”*. Ce este Comuna, acest sfinx care pune la încercări atât de grele mintea burghezului?

„Avind în vedere slăbiciunea și actele de trădare ale claselor stăpînitoare — spunea Comitetul central în manifestul său din 18 martie —, «proletarii din Paris» au înțeles că a sunat ceasul cînd trebuie să salveze situația, luînd în propriile lor mîini conducerea treburilor publice... Ei au înțeles că este datoria lor cea mai înaltă și dreptul lor absolut să devină stăpîni pe propria lor soartă luînd în mîinile lor puterea politică”.

Dar clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpînire mașina de stat așa cum este și s-o pună în funcțiune pentru propriile sale scopuri, așa cum au făcut fracțiunile rivale ale clasei acaparatoare în momentul triumfului lor.

Puterea de stat centralizată cu organele ei omniprezente — armată permanentă, poliție, birocrație, cler și magistratură, organe create după principiul unei sistematice și ierarhice diviziuni a muncii — își are originea în epoca monarhiei absolute, cînd servea societății burgheze în formă ca o armă puternică în lupta ei împotriva feudalismului. Revoluția franceză din secolul al XVIII-lea a măturat tot gunoiul privilegiilor seniorale, locale, orășenești și provinciale, curățînd astfel terenul social de ultimele piedici medievale care stăteau în calea acestei suprastructuri a statului. Ea a luat formă definitivă sub primul Imperiu, care se născuse ca urmare a războaielor de coaliție ale vechii Europe semifeudale împotriva Franței moderne. În timpul regimurilor parlamentare ulterioare, deținerea puterii guvernamentale nu numai că a devenit mărul discordiei dintre fracțiunile rivale ale claselor dominante, atrase în mod irezistibil de veniturile și posturile rentabile și influente pe care le oferea, ci o dată cu schimbările economice din societate se schimba și caracterul ei politic. Pe măsură ce progresul industriei dezvolta, lărgea și adincea antagonismul de clasă dintre capital și muncă, puterea de stat căpăta din ce în ce mai mult caracterul unei puteri naționale a capitalului asupra muncii, a unei forțe politice, organizate în vederea menținerii prin constrîngere a

* — „Trăiască Comuna!” — *Nota trad.*

inrobirii sociale, caracterul unui instrument de dominație de clasă. După fiecare revoluție populară care marchează un progres în mersul (desfășurarea) luptei dintre clase (luptei de clasă), caracterul asupritor al puterii de stat se manifestă tot mai necruțător și mai fățiș. Revoluția din iulie, trecînd conducerea mașinii de stat din mîna proprietarilor funciari în mîinile capitaliștilor, a trecut-o de la dușmani mai îndepărtați la dușmanii direcți ai muncitorilor. De aceea, față de clasa muncitoare, puterea de stat se situează pe o poziție care exprimă mai direct ostilitatea și represiunea. Revoluția din februarie a înălțat steagul „revoluției sociale“, dovedind astfel de la începutul ei că adevăratul sens al puterii de stat a fost demascată, că a fost spulberată pretenția acesteia de a fi forța armată care, chipurile, apără binele public, de a întruchipa interesele generale ale societății, prin aceea că se situează mai presus de interesele particulare, contradictorii, menținîndu-le în sferile lor respective; această revoluție a dovedit că secretul puterii de stat ca instrument al despotismului de clasă a fost dezvăluit și că muncitorii nu mai vor republica ca o varietate politică a vechiului sistem al dominației de clasă, ci ca mijloc revoluționar de desființare a dominației de clasă. Față de pericolul „republicii sociale“, clasa dominantă simte instinctiv că domnia anonimă a republicii parlamentare poate fi transformată într-o societate pe acțiuni a fracțiunilor ei rivale, pe cînd monarhiile din trecut însemnau, prin însăși denumirea lor, victoria unei fracțiuni și înfrîngerea celeilalte, precumpănirea intereselor unei părți a acestei clase asupra celeilalte, ale proprietății funciare asupra capitalului sau ale capitalului asupra proprietății funciare. În opoziție cu clasa muncitoare, clasa pînă acum dominantă, indiferent de forma specifică sub care își însușește munca maselor, nu are decît un singur interes *economic*: să mențină înrobirea muncii și să-și însușească roadele ei, fie direct în calitate de mare proprietar funciar sau capitalist, fie indirect, ca paraziți de stat ai marelui proprietar funciar și ai capitalistului; să mențină prin forță „ordinea“ în condițiile căreia masa celor care produc, „gloata“, constituie numai un izvor de bogăție și de dominație pentru „clasele de sus“. De aceea legitimiștii, orléaniștii, republicanii burghezi și aventurierii bonapartiști, dornici să-și justifice titlul de apărători ai proprietății în primul rînd prin jefuirea ei, se unesc și intră în „partidul ordinii“, care este rezultatul practic al revoluției făcute de proletariatul care a proclamat solemn

„*republica socială*”. Republica parlamentară a partidului ordinii nu este numai domnia terorii exercitate de clasa dominantă; în mâinile acesteia, puterea de stat devine *instrumentul tăiș al războiului civil* dus de capitalist și de proprietarul funciar, fără a mai vorbi de paraziții lor din aparatul de stat, împotriva aspirațiilor revoluționare ale producătorului.

Sub regimurile monarhice, măsurile de represiune și principiile proclamate de guvernele la putere sînt demascate în fața poporului de către fracțiunile claselor dominante aflate în opoziție; opoziția claselor dominante cointeresează poporul în disensiunile lor de partid, apelînd la interesele lui, pozînd în tribuni ai poporului, revendicînd libertăți pentru popor. Dar sub domnia anonimă a republicii, în care se contopesc metodele de represiune folosite de toate regimurile trecute (care își ia instrumentele de represiune din arsenalele tuturor regimurilor trecute) și în care aceste metode sînt aplicate fără cruțare, diferitele fracțiuni ale clasei dominante se dedau la o adevărată orgie a renegării. Cu o nerușinare cinică, ele se dezic de declarațiile făcute în trecut, calcă în picioare „așa-numitele” lor principii, anatemizează revoluțiile pe care ele însele le dezlănțuiseră în numele acestor principii, anatemizează pînă și denumirea de republică, deși numai domnia anonimă a acesteia este suficient de cuprinzătoare pentru a le include în cruciada generală împotriva poporului.

Așadar, această formă, cea mai sălbatică, a dominației de clasă este în același timp și cea mai odioasă și mai revoltătoare. Folosind puterea de stat numai ca instrument al războiului civil, ea nu poate păstra această putere decît eternizînd războiul civil. Avînd în frunte anarhia parlamentară, încununată de neconținutele intrigi ale fiecărei fracțiuni a „partidului ordinii” pentru restaurarea propriului ei regim preferat, ducînd război fățiș împotriva întregii societăți aflate în afara cerului ei îngust, domnia partidului ordinii devine cea mai intolerabilă domnie a dezordinii. După ce în războiul dus împotriva poporului a zdrobit toate mijloacele de împotrăvire ale acestuia și l-a lăsat la discreția puterii executive, spada puterii executive l-a înlăturat de pe scenă împreună cu al lui regim parlamentar. De aceea această republică parlamentară a partidului ordinii nu poate fi decît un interregn. Rezultatul ei firesc este *regimul imperiului*, indiferent al citelea imperiu ar fi el. Sub forma imperiului, puterea de stat, avînd sabia drept sceptru, pretinde că se

sprijină pe țărănime, pe acea mare masă de producători care aparent se țin deoparte de lupta de clasă dintre capital și muncă; pretinde că salvează clasa muncitoare, zdrobind parlamentarismul și deci subordonarea directă a puterii de stat față de clasele stăpînitoare; pretinde că salvează clasele dominante subjugînd clasele muncitoare fără a le jigni; pretinde că va aduce, dacă nu binele public, cel puțin gloria națională. De aceea este proclamat drept „salvator al ordinii”! Dar, oricît de jignitor ar fi pentru orgoliul politic al clasei dominante și al paraziților ei politici imperiul se dovedește a fi regimul cu adevărat adecvat pentru „ordinea” burgheză în măsura în care dă frîu liber tuturor orgiilor industriei ei, tuturor mîrșăviilor speculațiilor ei, întregii străluciri mincinoase a vieții ei. Statul, care în felul acesta s-ar ridica deasupra societății civile, devine totodată pepiniera tuturor mîrșăviilor acestei societăți. Baionetele Prusiei au dat la iveală toată putreziciunea statului, ca și putreziciunea societății pe care acesta pretindea că o salvează. Dar acest regim al imperiului este în asemenea măsură forma politică inevitabilă a „ordinii”, adică a „ordinii” societății burgheze, încît însăși Prusia părea să fi desființat centrul lui din Paris pentru a-l muta la Berlin.

Imperiul nu este ca predecesorii săi — monarhia legitimistă, monarhia constituțională și republica parlamentară — o simplă formă politică a societății burgheze; el este în același timp forma ei cea mai prostituată, cea mai desăvîrșită și forma ei ultimă. El este puterea de stat a dominației de clasă moderne, cel puțin pe continentul european.

Anexe

1

[Rezumat al unei cuvîntări
a lui Karl Marx despre guvernul apărării naționale ⁴⁶⁰]

[Din procesul-verbal al ședinței din 17 ianuarie 1871
a Consiliului General]

Cetățeanul Marx spune că ar vrea să profite de prezența unui mare număr de membri englezi și să facă o declarație extrem de importantă. Cele afirmate de Odger la ultimul miting de la St. James' Hall despre guvernul francez nu corespund adevărului. În cea de-a doua Adresă a noastră am spus că unii dintre membrii guvernului provizoriu poartă stigmatul infamiei încă din timpul revoluției de la 1848 *. Odger însă a declarat că nu li se poate aduce nici o învinuire.

Favre poate fi primit doar ca reprezentant al republicii, iar nu ca un patriot fără de prihană. Dar felul cum se vorbește acum despre el pune pe primul plan persoana lui Favre, în timp ce republica aproape că este pierdută din vedere. Iată un exemplu în legătură cu activitatea lui Favre. După revoluția din 1848, el a fost numit ministru de interne, fiindcă Flocon era bolnav. El a fost desemnat pentru această funcție de Ledru-Rollin. Una dintre primele măsuri luate de Favre a fost aceea de a aduce înapoi armata la Paris, ceea ce a dat posibilitate ulterior burgheziei să împuște pe muncitori. Ceva mai târziu, poporul s-a convins că Adunarea este alcătuită din reprezentanți ai burgheziei, și a ieșit la demonstrație să-și manifeste simpatia pentru Polonia, cu care ocazie a pătruns în Adunare ⁴⁶¹. Președintele l-a implorat pe Louis Blanc să vorbească demonstranților și să-i liniștească, ceea ce el a și făcut. Un război cu Rusia ar fi salvat republica. Primul lucru pe care l-a făcut Jules Favre la câteva zile după aceea a fost să ceară împuternicirea de a-l urmări pe Louis Blanc ca complice al demonstranților. Adunarea a crezut că Favre primise instrucțiuni în acest sens din partea guvernului, dar toți ceilalți membri ai guvernului au condamnat această măsură, calificînd-o drept o inițiativă perso-

* Vezi volumul de față, pag. 290. — Nota red.

nală a lui Favre. Guvernul provizoriu a organizat o conspirație cu scopul de a provoca insurecția din iunie. După ce s-a tras în popor, Favre a propus să fie desființată Comisia executivă ⁴⁶². La 27 decembrie, el a întocmit decretul cu privire la deportarea arestaților fără judecată prealabilă, și 15 000 de oameni au fost trimiși la muncă silnică. În noiembrie, Adunarea a fost nevoită să cerceteze cazurile unor arestați care nu fuseseră încă deportați. Numai la Brest au trebuit să fie eliberate 1 000 de persoane. Dintre deținuții care au fost trimiși în fața Comisiei militare, ca fiind deosebit de periculoși, mulți au trebuit de asemenea să fie eliberați, iar alții au fost condamnați doar la închisoare pe termen scurt. După aceea, când s-au făcut propuneri de amnistie, Favre a fost întotdeauna împotriva. El făcea parte dintre aceia care cereau instituirea unei comisii de anchetare a întregii revoluții, cu excepția evenimentelor din februarie. El a contribuit la adoptarea celor mai mîrșave legi împotriva presei ⁴⁶³ din cîte au existat vreodată și de care Napoleon a știut să se folosească în mod abil. În timpul monarhiei din iulie, Favre a avut unele legături cu bonapartiștii, și el a făcut uz de întreaga sa influență pentru a-l aduce pe Napoleon în Adunarea națională. El a făcut toate eforturile pentru a pune la cale expediția împotriva Romei ⁴⁶⁴, care a constituit primul pas spre instaurarea imperiului.

Rezumatul acestei cuvîntări
(fără a se menționa cine e autorul ei)
a fost publicat în „The Eastern Post”
nr. 121 din 21 ianuarie 1871

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

Varianta de față se publică
pentru prima oară.

2

[Rezumat al unei cuvîntări
a lui Friedrich Engels despre revoluția din 18 martie
de la Paris ⁴⁶⁵]

[Din procesul-verbal al ședinței din 21 martie 1871
a Consiliului General]

Cetățeanul Engels prezintă o expunere asupra situației din Paris. El spune că scrisorile primite săptămîna asta de la Paris, despre care a pomenit Serrailier, au lămurit ceea ce

înainte era de neînțeles. Se crease impresia că un număr oarecare de oameni au pus pe neașteptate mina pe un număr considerabil de tunuri și le-au păstrat pentru ei. Întreaga presă și toți corespondenții au scris că acești oameni ar trebui să-și primească pedeapsa cuvenită, dar că guvernul francez se menține în expectativă. În informația pe care am primit-o de la Comitetul nostru din Paris se spune că membrii Gărzii naționale au plătit pentru fabricarea acestor tunuri și au vrut să le păstreze pentru ei. După alegeri, ei și-au dat seama că cu o adunare ca aceea care a fost aleasă⁴⁶⁶, republica este departe de a fi în siguranță. Când au intrat prusienii în Paris, tunurile au fost transportate într-o parte a orașului, unde erau ferite de ei. Atunci guvernul a început să-și formuleze pretențiile și a încercat să ia tunurile din mina Gărzii naționale. A fost numit comandant suprem al Gărzii naționale și prefect al poliției * Aurelle de Paladines, care sub Napoleon fusese șef al Jandarmeriei și se dovedise a fi un sprijinitor al clerului. Din ordinul lui Dupanloup, episcopul de Orléans, el a stat în biserică, unde a făcut o penitență de cinci ore, în timp ce armata sa era înfrântă într-o bătălie cu germanii. Această numire n-a lăsat să subziste nici o îndoială cu privire la intențiile guvernului.

Atunci Garda națională s-a pregătit să opună rezistență. 215 batalioane dintr-un total de 260, soldați și ofițeri laolaltă, au organizat un Comitet central. Fiecare companie a ales cite un delegat, din acești delegați au fost formate subcomitetele de arondismente sau de cartiere, care au ales apoi Comitetul central.

Din douăzeci de arondismente, numai cinci n-au ales delegați. Când Adunarea națională s-a mutat la Versailles, guvernul a încercat să curețe Parisul de revoluționari și să le ia tunurile. Trupele care tocmai sosiseră la Paris urmau să fie puse sub ordinele lui Vinoy, sub a cărui comandă, în timpul când s-a comis coup d'état ** din 1851, soldații au tras în popor pe bulevardele orașului. În primele ore ale dimineții, aceste trupe au obținut unele succese, dar când cei din Garda națională au aflat ce se petrece au început să-și ia tunurile înapoi, iar soldații au fraternizat cu poporul. Acum

* În ședința următoare, din 28 martie 1871, a Consiliului General, Engels a declarat că în consemnarea cuvântării sale din 21 martie s-a strecurat o greșeală: generalii Aurelle de Paladines și Valentin s-au transformat într-una și aceeași persoană. Or, se știe că prefect de poliție a fost numit acesta din urmă.

** — lovitura de stat. — *Nota trad.*

orașul se află în mfinile poporului, iar trupele care n-au trecut de partea acestuia au fost retrase la Versailles, și Adunarea națională nu știe ce să facă.

Nici unul dintre membrii Comitetului central nu este o celebritate — printre ei nu se află nici un Félix Pyat sau alți oameni de seama lui —, dar ei sînt bine cunoscuți clasei muncitoare. Din acest Comitet fac parte și patru membri ai Internaționalei.

A doua zi urma să fie aleasă Comuna. Comitetul central a declarat că va fi respectată libertatea presei, dar nu pentru mișcava presă bonapartistă. În cea mai importantă dintre rezoluțiile adoptate de el se declară că condițiile preliminare de pace vor fi respectate. Prusienii se află încă în apropiere, și dacă ei ar putea fi ținuți în afara luptei, șansele de succes ar crește.

Rezumatul acestei cuvîntări
(fără a se menționa cine e autorul ei)
a fost publicat în „The Eastern Post”
nr. 130 din 25 martie 1871

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

Varianta de față a fost publicată
pentru prima oară în limba rusă,
în „Pravda” nr. 77, din 18 martie 1932

3

[Rezumat al unor cuvîntări
ale lui Friedrich Engels și Karl Marx
despre mișcarea republicană din Anglia ⁴⁶⁷]

[Din procesul-verbal al ședinței din 28 martie 1871
a Consiliului General]

Cetățeanul *Engels* spune că aici nu se pune problema dacă noi sprijinim mișcarea republicană, ci dacă în actualele împrejurări ea va urma aceeași cale ca și noi. Sînt unii oameni, ca Peter Taylor și alții, care se mulțumesc să ceară instaurarea republicii; dar trebuie avut în vedere că desființarea monarhiei ar atrage după sine desființarea bisericii de stat, a Camerei lorzilor și a multor altor instituții. În Anglia nu se poate dezvolta o mișcare republicană fără ca să se transforme într-o mișcare a clasei muncitoare, iar cînd se va ivi o asemenea mișcare va trebui, de asemenea, să știm care va fi viitoarea ei evoluție. Înainte ca ideile

noastre să fie puse în practică, trebuie instaurată republica. Este necesar să urmărim cum se dezvoltă mișcarea republicană, și membrii Internaționalei trebuie să participe la această mișcare și să caute să-i imprime orientarea cuvenită. Dacă mișcarea republicană ar căpăta un caracter burghez, s-ar transforma într-o clică. Clasa muncitoare nu poate să nu se lepede de toate formele tradiționale.

Cetățeanul *Engels* spune că în America există aceeași asuprire ca și în Anglia, dar forma de stat republicană oferă clasei muncitoare largi posibilități de agitație. În statele cu populație densă, mișcarea muncitorească este organizată, dar existența unor vaste ținuturi nepopulate o împiedică să se întărească.

Cetățeanul *Marx* își exprimă convingerea că nici o mișcare republicană nu poate să devină o forță reală fără să se transforme într-o mișcare socială. Căpeteniile actualei mișcări nu au, bineînțeles, asemenea intenții.

Publicat pentru prima oară
în limba rusă, în volumul „Internaționala I
în zilele Comunei din Paris”, 1941

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

4

[Rezumat al unei cuvîntări
a lui Friedrich Engels despre Comuna din Paris]

[Din procesul-verbal al ședinței din 11 aprilie 1871
a Consiliului General]

Cetățeanul *Engels* spune că mai are să comunice încă un fapt. În ultima vreme, coloanele presei au fost pline de născociri dintre cele mai ciudate pe seama Asociației, dar cea mai recentă dintre ele, relatată de un ziar parizian, este aceea că în 1857 *Marx* a fost secretar particular al lui *Bismarck*.

În continuare, *Engels* spune că nu poate să nu se oprească asupra evenimentelor de la Paris. Atîta timp cît

conducerea treburilor s-a aflat în mîinile Comitetului central al Gărzii naționale, totul a mers bine, dar după alegeri ⁴⁶⁸ a fost mai multă vorbă decît treabă. Împotriva celor de la Versailles trebuia să se acționeze atunci cînd erau slabi, dar acest moment favorabil a fost pierdut, și acum se pare că ei încep să aibă superioritatea și îi resping pe parizieni. Poporul nu va tolera multă vreme să fie dus la înfrîngere. Parizienii pierd terenul, muniția lor este irosită aproape fără rost și ei își consumă rezervele de alimente. Atîta timp cît Parisul este deschis într-o parte, ei nu pot fi forțați, prin înfometare, să se predea. Favre a refuzat să accepte ajutorul prusienilor ⁴⁶⁹. În iunie 1848 lupta s-a terminat în patru zile, dar atunci muncitorii n-au avut tunuri. Acum lupta nu se va termina așa de repede. Ludovic-Napoleon a construit străzi largi ca să poată trage cu tunurile în muncitori, dar acum această împrejurare este în favoarea muncitorilor, care pot trage cu tunurile în inamicul lor pe aceste străzi. Muncitorii, în număr de 200 000, sînt mult mai bine organizați decît în oricare din insurecțiile de pînă acum. Situația lor e grea, și șansele nu sînt atît de favorabile ca acum două săptămîni.

Publicat pentru prima oară
în limba rusă, în „Pravda” nr. 77
din 18 martie 1932

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

5

[Rezumat al unei cuvîntări
a lui Karl Marx despre Comuna din Paris]

[Din procesul-verbal al ședinței din 25 aprilie 1871
a Consiliului General]

Marx... sau ziare *. Pe viitor lucrurile se vor aranja, intrucît relațiile comerciale dintre Comună și Londra vor fi asigurate de un emisar, care va prelua și va asigura și legăturile noastre.

* Inceputul acestei cuvîntări nu s-a păstrat, deoarece lipsește fila respectivă din registrul de procese-verbale al Consiliului General. — *Nota red.*

Serraillier și Dupont au fost propuși drept candidați pentru locurile vacante din arondismentul 17⁴⁷⁰. Serraillier ne-a comunicat că Dupont va fi cu siguranță ales, dar de la alegeri n-a mai primit nici o veste de la el; s-ar putea să fi scris la Manchester. Pe cât se vede, nu toate scrisorile trimise ajung la destinație.

Félix Pyat și Vésinier s-au apucat să-l calomnieze pe Serraillier și pe Dupont la Paris, dar când Serraillier i-a amenințat că-i dă în judecată, ei au negat că s-au îndeletnicit cu așa ceva. Este necesar să se scrie imediat la Paris și să se stabilească motivele pentru care i-a calomniat Pyat pe Serraillier și pe Dupont. (La propunerea cetățeanului Motterthead, Consiliul îl însărcinează pe Marx să scrie el această scrisoare⁴⁷¹.)

Lafargue a pus scrisorile la poștă dincolo de linia de fortificații a Parisului, și de aceea expedierea lor pe calea ferată a fost întârziată; ele au fost citite de guvernul francez cât și de cel prusian. Majoritatea informațiilor pe care le conțineau erau învechite, dar erau și unele lucruri despre care nu se vorbea în ziare. În aceste scrisori se spune că în provincie se știe tot atât de puțin despre ceea ce se petrece la Paris, ca și în timpul asediului. În ce privește Parisul, dacă facem abstracție de locurile în care au loc lupte, se poate spune că el n-a fost niciodată atât de liniștit.

O bună parte din clasa de mijloc s-a alăturat Gărzii naționale din Belleville. Marii capitaliști au fugit, dar micii comercianți și meseriași sînt alături de clasa muncitoare. Poporul și Garda națională manifestă un entuziasm de nedescris, și cei de la Versailles trebuie să fie niște nebuni dacă își închipuie că pot pătrunde în Paris. Cei de la Paris nu cred că în provincie va izbucni o insurecție și știu că împotriva orașului sînt aduse forțe superioare, dar nu de asta se tem ei, ci de o intervenție a prusienilor și de lipsa de alimente. Decretele cu privire la plata chiriei și a polițelor au fost într-adevăr două lovituri magistrale: fără aceste decrete, trei sferturi din micii comercianți și meseriași ar fi dat faliment. Asasinarea lui Duval și a lui Flourens a stîrnit dorința de răzbunare. Familia lui Flourens și Comuna au trimis un magistrat ca să stabilească cauzele morții lor, dar el n-a ajuns la nici un rezultat. Flourens fusese omorît într-o casă.

S-au primit, de asemenea, unele informații despre felul cum sînt fabricate telegramele. Când Brutto a verificat gestiu-

nea financiară a guvernului apărării naționale, a descoperit că se plătiseră bani pentru construirea unei ghilotine portabile perfecționate. Ghilotina a fost găsită și, din ordinul Comunei, a fost arsă în public. Societatea de gaz datora municipalității peste un milion de franci, dar n-a manifestat de loc dorința de a achita această datorie pînă ce bunurile ei n-au fost sechestrate; abia atunci a emis o cambie asupra Băncii Franței pentru suma datorată. Telegramele și relațiile corespondenților dau în legătură cu toate acestea o versiune cu totul diferită. Cea mai mare supărare le-o provoacă faptul că Comuna realizează o guvernare atît de ieftină. Cei mai înalți funcționari nu primesc decît 6 000 de franci pe an, iar ceilalți numai salarii de muncitori.

Adresa * va fi gata pînă la ședința viitoare.

Rezumatul acestei cuvîntări
(fără a se menționa cine este autorul ei)
a fost publicat în „The Eastern Post”
nr. 135 din 29 aprilie 1871

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

Varianta de față a fost publicată
pentru prima oară în limba rusă,
în volumul „Internaționala I
în zilele Comunei din Paris”, 1941

6

[Rezumat al unei cuvîntări a lui Friedrich Engels despre Comuna din Paris]

[Din procesul-verbal al ședinței din 9 mai 1871
a Consiliului General]

După aceea cetățeanul Engels a comunicat că adresa ** nu este încă gata. Cetățeanul Marx a fost foarte bolnav, și efortul depus la redactarea adresei a făcut ca starea sănătății lui să se înrăutățească. Dar adresa va fi totuși gata simbătă și Subcomitetul ⁴⁷² va putea să se întrunească ori-cînd la Marx acasă, după ora cinci. Un delegat al Comunei a venit la Londra și ne-a adus vești bune. A fost necesar

* „Adresa cu privire la războiul civil din Franța”. — *Nota red.*

** Ibid.

să se ia măsuri severe pentru ca nimeni să nu mai intre în oraș fără un permis de liberă trecere. S-a descoperit că spioni versaillezi se plimbau în voie prin oraș. Principalul atac a fost respins. Armata versailleză încercase să răzbată prin spațiul dintre pozițiile ocupate de Garda națională și linia fortificațiilor, dar acum ea nu mai poate ataca decât într-un singur loc, și anume acolo unde a mai suferit un eșec. Apărarea se întărește. Comuna a pierdut ceva teren și a pus din nou stăpânire pe Clamart. Chiar dacă armata celor de la Versailles va reuși să cucerească linia fortificațiilor, îndărătul acestora se află baricadele și acolo urmează să se dea o luptă cum n-a mai fost pînă acum. Pentru prima oară, baricadele vor fi apărate cu tunuri, puști de tip militar și trupe regulat organizate. Armatele aflate în luptă sînt acum aproape egale. Cei de la Versailles nu pot aduce trupe din provincie; ei au fost nevoiți să trimită o parte din forțele lor să mențină ordinea în orașe. Thiers nu poate măcar permite consilierilor municipali să se întrunească la Bordeaux și să dezbată probleme politice; pentru a evita acest neajuns, el a trebuit să aplice o lege emisă de Napoleon ⁴⁷³.

Publicat pentru prima oară în limba rusă,
în volumul „Internaționala I
în zilele Comunei din Paris”, 1941

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

7

[Rezumat al unei cuvîntări
a lui Karl Marx despre Comuna din Paris ⁴⁷⁴]

[Din procesul-verbal al ședinței din 23 mai 1871
a Consiliului General]

Cetățeanul Marx a declarat că a fost bolnav și de aceea n-a putut să termine adresa * pe care a promis s-o scrie, dar speră ca ea să fie gata pînă marțea viitoare. Referindu-se,

* Ibid.

după aceea, la luptele de la Paris și-a exprimat temerea că ele se apropie de sfârșit, dar dacă Comuna va fi înfrântă, lupta va fi doar aminată. Principiile Comunei sînt eterne și nu pot fi nimicite, ele vor continua să se afirme pînă ce clasa muncitoare își va obține libertatea. Comuna din Paris este zdrobită cu ajutorul prusienilor, care acționează în calitate de jandarmi ai lui Thiers. Bismarck, Thiers și Favre au pus la cale planul pentru nimicirea ei. Bismarck, într-o declarație făcută de el la Frankfurt, a spus că Thiers și Favre l-au rugat să intervină. Rezultatele au arătat că el era gata să facă tot ce-i stătea în putință pentru a le veni în ajutor fără a risca viața soldaților germani, și nu pentru că viața oamenilor ar avea vreo valoare pentru el, atunci cînd e vorba să tragă un folos, ci pentru că dorea să umilească și mai mult Franța, pentru ca să-i poată pune condiții și mai grele. El i-a îngăduit lui Thiers să aibă mai mulți soldați decît era prevăzut în convenție, dar în ceea ce privește alimentele a permis ca ele să fie aduse la Paris numai în cantități limitate. Toate acestea nu sînt decît repetarea vechii povești. Clasele de sus s-au unit întotdeauna cînd a fost vorba de asuprirea clasei muncitoare. În secolul al XI-lea a avut loc războiul dintre cavalerii francezi și cavalerii normanzi, iar țărani s-au răscolat; cavalerii au uitat numaidecît de discordiile lor și s-au unit pentru a zdrobi mișcarea țărănilor. Pentru a arăta cum și-au îndeplinit prusienii funcția lor de polițiști, trebuie să menționăm că în orașul Rouen, ocupat de ei, au fost arestate 500 de persoane sub pretext că fac parte din Internațională. Internaționala le inspiră teamă. De curînd, în Adunarea națională franceză, contele Jaubert, această mumie osificată care a fost ministru în 1834 și care e cunoscut prin sprijinirea măsurilor luate împotriva presei a rostit un discurs în care a declarat că după restabilirea ordinii prima datorie a guvernului trebuie să fie aceea de a cerceta activitatea Internaționalei și de a o suprima.

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 139 din 27 mai 1871

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General,
confruntat cu textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

[Rezumat al unei cuvîntări rostite
de Karl Marx împotriva calomniilor răspîndite
de presa burgheză la adresa Internaționalei
și a Comunei din Paris]

[Dintr-o dare de seamă, apărută în presă,
despre ședința din 6 iunie 1871 a Consiliului General]

Cetățeanul Marx atrage atenția Consiliului că presa engleză se îndeletnicește cu răspîndirea unor minciuni nerușinate pe seama Comunei din Paris. Aceste minciuni au fost scornite de poliția franceză și de cea prusiană, care se temeau ca adevărul să nu iasă la lumină. S-a afirmat că Millièrre a fost unul dintre cei mai fanatici membri ai Comunei. În realitate, el n-a fost niciodată membru al Comunei, dar, fiindcă fusese deputat de Paris, a trebuit să se găsească un pretext pentru a-l împușca. Presa engleză l-a ajutat pe Thiers, asumîndu-și rolul poliției și al copoilor ei. Pentru a justifica sîngeroasa politică dusă de Thiers au fost născocite o serie de calomnii la adresa Comunei și a Internaționalei. Presa cunoștea destul de bine care sînt țelurile și principiile Internaționalei; în paginile ei au apărut știri în legătură cu prigonirile la care a fost supusă Internaționala la Paris în timpul imperiului. Reprezentanți ai presei au asistat la diferitele congrese ale Asociației și au publicat informații în legătură cu lucrările acestora, și totuși în paginile ziarelor a fost vehiculată știrea că din Asociația noastră ar face parte Frăția fenienilor, Carbonarii, Marianne⁴⁷⁵ și alte societăți secrete. Presa a adresat colonelului Henderson întrebarea dacă știe unde își are sediul Consiliul General, care, după cît se vorbește, se află la Londra. Toate acestea au fost puse la cale numai pentru a justifica orice măsură care ar fi luată împotriva Internaționalei. Claselor de sus le inspiră teamă principiile Internaționalei.

Marx ține totodată să atragă atenția că Mazzini a publicat în „Contemporary Review”⁴⁷⁶ un articol defăimător la adresa Comunei. Faptul că Mazzini a fost întotdeauna un adversar al mișcării muncitorești nu este cunoscut în suficientă măsură; el a făcut aprecieri calomnioase la adresa insurgenților din iunie 1848. Louis Blanc, care pe vremea aceea era mai curajos decît astăzi, i-a dat răspunsul cuvenit.

Cînd Pierre Leroux, om cu familie numeroasă, a căpătat de lucru la Londra, Mazzini a fost acela care l-a denunțat.

Faptele arată că Mazzini, cu republicanismul său de modă veche, n-a înțeles nimic și n-a realizat nimic. Prin apelurile sale naționaliste, el a adus Italia la despotism militar. Statul pe care și l-a făurit în imaginația sa înseamnă totul pentru el, iar societatea, care e o realitate, nu înseamnă nimic. Cu cît poporul va scăpa mai repede de astfel de oameni, cu atît va fi mai bine.

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 141 din 10 iunie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confrun-
tat cu textul proceselor-
verbale ale Consiliului
General

Tradus din limba engleză

9

[Text prescurtat al unui interviu
acordat de Karl Marx unui corespondent
al ziarului „The World”⁴⁷⁷]

Londra, 3 iulie

...I-am explicat numai decît care e obiectul vizitei mele. Lumea, am spus eu, pare a nu-și da de loc seama ce este Internaționala și nutrește față de ea o ură cumplită, fără să poată spune destul de clar ce anume urăște. Unii, care consideră că au reușit să pătrundă mai adînc decît alții în tainele Internaționalei, susțin că ea e un fel de cap al lui Ianus, cu zîmbetul blînd și cinstit al muncitorului pe una din fețe și cu privirea sumbră a conspiratorului pe cealaltă. L-am rugat pe Marx să-mi dezvăluie misterul ce învăluie teoria sa. Savantul a zîmbit; îi venea să ridă — după cum mi s-a părut mie — la gîndul că ne inspiră atîta teamă.

Nu este aici nici un mister, stimate domn, — a început Marx să spună, într-o formă foarte aleasă a dialectului lui Hans Breitmann⁴⁷⁸ —, în afară, poate, de acela al prostiei unor oameni care continuă cu îndărătnicie să ignoreze faptul că Asociația noastră activează în văzul tuturor și că ea publică dări de seamă cît se poate de amănunțite despre activitatea ei pentru toți cei ce vor să le citească. Cu un

penny puteți cumpăra Statutul nostru, iar cu un șiling v-ați procura broșuri din care ați afla despre această Asociație aproape tot ce știm și noi.

Eu: „Aproape” tot atât — se prea poate, dar nu va fi oare acel ceva pe care eu nu-l știu tocmai lucrul cel mai important? Eu vreau să fiu absolut sincer față de dv. și să pun problema așa cum se prezintă ea pentru un observator din afară: nu cumva tocmai această atitudine, în general defavorabilă, față de organizația dv., dovedește ceva mai mult decât reaua-voință a unei mulțimi ignorante? Și, după tot ce mi-ați spus, îmi veți permite să pun încă o dată întrebarea: ce este, în fond, Internaționala?

Dr. Marx: E de ajuns să vă uitați la oamenii din care e alcătuită — ei sînt muncitori.

Eu: Da, dar soldații nu sînt întotdeauna exponenții guvernului care dispune de ei. Cunosc pe cîțiva dintre membrii Asociației dv. și sînt întru totul de acord că nu sînt plămădiți din același aluat cu conspiratorii. În afară de asta, un secret care ar fi cunoscut de un milion de oameni n-ar mai fi un secret. Dar ce se va întimpla dacă acești oameni vor deveni o simplă unealtă în mîinile unui conclave curajos și — sper că mă veți ierta dacă adaug — nu excesiv de scrupulos în alegerea mijloacelor?

Dr. Marx: Nimic nu dovedește că așa stau lucrurile.

Eu: Dar ultima insurecție de la Paris?

Dr. Marx: În primul rînd, vă rog să dovediți că, în genere, a existat un complot și că tot ce s-a petrecut acolo n-a fost o consecință logică a împrejurărilor existente. Și chiar dacă am admite că a existat un complot, vă rog să-mi dovediți că în el a fost implicată Asociația Internațională.

Eu: Prezența unui număr atât de mare de membri ai Asociației în organele Comunei.

Dr. Marx: În acest caz, el putea tot atât de bine să fie și un complot al francmasonilor, fiindcă participarea lor individuală la activitatea Comunei n-a fost de loc neînsemnată. Și, într-adevăr, n-aș fi de loc mirat dacă papa ar pune pe seama francmasonilor întreaga insurecție. Dar să încercăm să găsim o altă explicație. Insurecția de la Paris a fost înfăptuită de muncitorii din Paris. Muncitorii cei mai capabili au trebuit, în mod necesar, să fie conducătorii și organizații ei; dar, de obicei, muncitorii cei mai capabili sînt totodată și membri ai Asociației Internaționale. Cu toate acestea, Asociația ca atare nu poate fi făcută responsabilă de faptele lor.

Eu : Lumea vede toate astea cu alți ochi. Oamenii vorbesc de niște instrucțiuni secrete primite de la Londra și chiar de un sprijin financiar. Se poate oare afirma că caracterul public al activității Asociației, la care vă refereați dv., exclude posibilitatea oricăror legături secrete ?

Dr. Marx : A existat vreodată o organizație care să-și desfășoare activitatea fără să folosească mijloace de legătură cunoscute publicului, cit și din cele confidentiale ? Dar a vorbi de niște instrucțiuni secrete trimise de la Londra ca de niște decrete în probleme de credință și morală care ar emana de la un centru de dominație și intrigi papale, înseamnă a înțelege cu totul greșit esența Internaționalei. Așa ceva ar presupune existența în Internațională a unei forme de conducere centralizată ; în realitate însă tocmai forma ei de organizare lasă cea mai mare libertate pentru inițiativa și independența locală. De fapt, Internaționala nici nu este un organ ocîrmuitor al clasei muncitoare, ea este mai degrabă o uniune decît o forță care comandă.

Eu : Și ce scop urmărește această uniune ?

Dr. Marx : Eliberarea economică a clasei muncitoare prin cucerirea puterii politice ; folosirea acestei puteri politice pentru realizarea unor scopuri sociale. Scopurile noastre trebuie să fie atît de cuprinzătoare, încît să includă în ele toate formele de activitate ale clasei muncitoare. Dacă le-am fi dat un caracter special, ar fi însemnat să le adaptăm la nevoile unui singur grup de muncitori, la nevoile muncitorilor unei singure națiuni. Dar cum i-am putea determina pe toți oamenii să se unească în interesul cîtorva ? Dacă Asociația noastră ar fi procedat în felul acesta, n-ar mai fi avut dreptul să se numească Internațională. Asociația nu dictează o anumită formă de mișcări politice ; ea cere doar ca aceste mișcări să fie orientate spre realizarea aceluiași scop. Ea cuprinde o rețea de asociații afiliate, care se întinde peste întreaga lume a muncii. În fiecare parte a lumii, misiunea noastră prezintă aspecte speciale, iar muncitorii de acolo țin seama de acest lucru și pășesc pe propria lor cale la îndeplinirea ei. Organizațiile muncitorilor nu pot fi întru totul identice, pînă în cele mai mici detalii, la Newcastle și la Barcelona, la Londra și la Berlin. În Anglia, de pildă, clasei muncitoare îi este deschisă calea pentru a-și

dovedi puterea politică. Ar fi absurd să se treacă la insurtecție acolo unde agitația pașnică ar duce mai repede și mai sigur la atingerea scopului. În Franța, mulțimea de legi represive, ca și antagonismul ireductibil dintre clase, par să facă necesară lichidarea prin mijloace violente a antagonismului social. Alegerea unei căi sau alteia este treaba clasei muncitoare din această țară. Internaționala nu-și permite să dicteze în această chestiune și nici măcar să dea sfaturi. Dar ea își exprimă simpatia pentru fiecare mișcare și îi acordă sprijin în limitele prevăzute de propriile ei legi.

Eu : Și de ce natură este acest sprijin ?

Dr. Marx : Am să vă explic acest lucru printr-un exemplu. Una dintre formele cele mai obișnuite ale mișcării de eliberare este greva. Înainte vreme, când într-o țară izbucnea o grevă, ea era sortită căderii, pentru că erau aduși muncitori din alte țări. Internaționala a pus aproape complet capăt acestei stări de lucruri. Ea primește informații despre greva proiectată și le difuzează printre membrii ei, care iau numaidecît cunoștință că locul unde se dă această luptă trebuie să fie pentru ei o zonă interzisă. În felul acesta, patronii, vrînd-nevrînd, au de-a face numai cu propriii lor muncitori. În majoritatea cazurilor, greviștii nu mai au nevoie de nici un alt ajutor. Colectele, organizate chiar în rîndul lor sau printre membrii asociațiilor de care ei sînt legați în mod nemijlocit, le asigură mijloacele bănești necesare ; iar dacă situația lor devine prea grea și dacă greva a obținut aprobarea Asociației, mijloacele bănești necesare sînt puse la dispoziție dintr-un fond comun. În felul acesta a fost cîștigată acum cîteva zile o grevă a muncitorilor de la fabricile de țigări din Barcelona ⁴⁷⁹. Dar Asociația nu e interesată în greve, deși, în anumite condiții, le sprijină. Din punct de vedere financiar, ea nu poate să cîștige nimic de pe urma lor, dar poate cu ușurință să piardă. Să expunem pe scurt situația : clasa muncitoare rămîne săracă, în mijlocul unei sporiri crescînde a bogăției, și cade în mizerie, în mijlocul unei creșteri a luxului. Privațiunile materiale îi schilodesc pe muncitori, atît din punct de vedere moral cît și din punct de vedere fizic. Ei nu pot conta pe ajutor din afară. De aceea, pentru ei a devenit o necesitate imperioasă să-și ia soarta în propriile lor miini. Ei trebuie să schimbe

relațiile existente între ei, pe de o parte, și capitaliștii și proprietarii funciari, pe de altă parte, iar asta înseamnă că trebuie să transforme societatea. Acesta este scopul comun al oricăreia dintre organizațiile muncitorești pe care le cunoaștem; ligile pământului și ale muncii, syndicatele și societățile de ajutor reciproc, cooperativele de consum și cele de producție nu sînt altceva decît niște mijloace pentru atingerea acestui scop. Statornicirea unei solidarități depline între aceste organizații — iată care e menirea Asociației Internaționale. Influența ei începe să se facă pretutindeni simțită. Două zile răspîndesc concepțiile ei în Spania, trei în Germania, tot atîtea în Austria și în Olanda, șase în Belgia și șase în Elveția. Și acum, după ce v-am arătat ce este Internaționala, veți putea, cred, să vă formați o părere proprie despre pretensele ei comploturi.

Eu: Dar Mazzini, nu este și el membru al organizației dv. ?

Dr. Marx (rîzînd): O, nu! Succesele noastre n-ar fi fost prea însemnate dacă n-am fi avut idei mai bune decît ale lui.

Eu: Ceea ce-mi spuneți mă miră. Eu eram ferm convins că Mazzini este reprezentantul celor mai avansate idei.

Dr. Marx: El nu reprezintă altceva decît vechea idee a republicii burgheze. Noi însă nu vrem să avem nimic comun cu burghezia. Mazzini a rămas tot atît de mult în urma mișcării moderne pe cît au rămas profesorii germani, care în Europa continuă totuși să mai fie considerați drept apostoli ai democratismului evoluat al viitorului. Ei au fost cîndva asemenea apostoli — poate înainte de 1848, cînd burghezia germană, în accepția engleză a acestui cuvînt, abia dacă ajunsese la propria ei dezvoltare. Dar acum acești profesori au trecut cu trup și suflet de partea reacțiunii, și proletariatul nu mai vrea să știe de ei.

Eu: Sînt unii care cred că au descoperit în organizația dv. unele elemente de pozitivism.

Dr. Marx: Cîtuși de puțin. Există pozitiviști printre noi, după cum există pozitiviști care nu fac parte din organizația noastră, dar care activează și ei cu succes. Dar acesta nu este în nici un caz meritul filozofiei lor, care nu are

nimic comun cu ideile unei puteri populare așa cum o înțelegem noi; filozofia lor nu urmărește altceva decât să înlocuiască vechea ierarhie cu una nouă.

Eu: Mi se pare, în acest caz, că conducătorii mișcării internaționale moderne ar fi trebuit să-și elaboreze și o filozofie a lor, așa cum și-au creat și o Asociație a lor.

Dr. Marx: Perfect adevărat. E greu de presupus, bunăoară, că noi am putea ieși victorioși în războiul nostru împotriva capitalului dacă ne-am fixa tactica noastră bazându-ne, să zicem, pe economia politică a lui Mill. Acesta a zugrăvit un anumit aspect al relațiilor dintre muncă și capital. Noi sperăm să dovedim că se pot stabili și altfel de relații.

Eu: Dar despre Statele Unite ce spuneți?

Dr. Marx: Principalele centre ale activității noastre, în momentul de față, se află în vechile state europene. Multe împrejurări ne-au făcut pînă acum să credem că problema muncitorească nu va căpăta în Statele Unite o importanță alit de covârșitoare. Dar aceste împrejurări sînt pe cale de dispariție, și problema muncitorească trece repede pe primul plan, pe măsură ce acolo, ca și în Europa, se dezvoltă o clasă muncitoare, care este distinctă de restul societății și separată de capital.

Eu: Cred că în Anglia deznodămîntul dorit, oricare ar fi el, ar putea fi obținut fără a recurge la mijloacele violente ale revoluției. Metoda engleză, de a face agitație cu ajutorul întrunirilor și al diverselor publicații pînă ce minoritatea se transformă în majoritate, este un semn promițător.

Dr. Marx: În această privință eu nu sînt atît de optimist ca dv. Burghezia engleză s-a arătat întotdeauna dispusă să accepte verdictul majorității atîta timp cît se bucura de monopolul dreptului de vot. Dar fiți sigur că, de îndată ce se va vedea pusă în minoritate în probleme pe care ea le consideră de importanță vitală, vom avea și aici de-a face cu un nou război al proprietarilor de sclavi...

Publicat în „The World” din 18 iulie 1871
și în „Woodhull & Claflin’s Weekly”
nr. 13/65 din 12 august 1871

Se tipărește după textul
apărut
în „Woodhull & Claflin’s
Weekly”

Tradus din limba engleză

[Rezumat al unei cuvîntări a lui Friedrich Engels despre legăturile lui Mazzini cu Internaționala]

[Dintr-o dare de seamă, apărută în presă,
despre ședința din 25 iulie 1871 a Consiliului General]

Cetățeanul Engels spune că, după ce s-a vorbit de papă, e cazul să se vorbească și de anti-papă⁴⁸⁰, și ține să comunice că Giuseppe Mazzini a atacat Internaționala în paginile ziarului său *. După ce a declarat că, după propria lui convingere, poporul italian îl iubește pe el și că el e pătruns de dragoste față de poporul italian, Mazzini a continuat :

„Acum cîțiva ani a luat ființă o Asociație care amenință să răstoarne întreaga ordine” (aceleași cuvinte le-a folosit, înaintea lui, și papa). „Eu am refuzat de la bun început să fac parte din această Asociație. Ea este condusă de un Consiliu care-și are sediul la Londra și al cărui suflet este Karl Marx, un om cu o minte pătrunzătoare, dar, ca și aceea a lui Proudhon, distrugătoare ; un om cu o fire autoritară și plin de invidie față de influența exercitată de alți oameni. Consiliul însuși, care este alcătuit din oameni de diverse naționalități, nu poate să urmărească același scop atunci cînd discută despre racilele de care suferă societatea și nici nu poate avea o unitate de păreri atunci cînd e vorba de înlăturarea acestor racile. Tocmai din această cauză, eu și secția italiană a Alianței democratice (cu sediul la Londra) ne-am retras din Asociație. Cele trei principii de bază ale Asociației sint : 1) negarea existenței lui Dumnezeu, adică a oricărei morale ; 2) negarea patriei, pe care vrea s-o dizolve într-un conglomerat de comune a căror soartă inevitabilă va fi să se ciorovăiască între ele ; 3) negarea proprietății, adică deposedarea oricărui om al muncii de roadele muncii sale, căci dreptul de proprietate individuală nu este altceva decît dreptul pe care-l are fiecare de a dispune de ceea ce a produs”.

După ce și-a expus pe larg punctul de vedere în aceste chestiuni, Mazzini încheie prin sfatul dat clasei muncitoare italiene de a se uni strîns, sub steagul lui, într-o ligă care să lupte împotriva Internaționalei, de a avea încredere în viitorul Italiei, de a munci pentru viitorul și gloria ei și de a-și înființa propriile sale cooperative de consum (nu cooperative de producție), pentru ca toți să tragă cît mai mult folos.

Observați că într-o chestiune importantă Mazzini se contrazice pe sine însuși : într-un loc declară că „a refuzat de la bun început să facă parte din Internațională”, iar ceva mai jos spune că s-a retras din Internațională. Încercați să

vă inchipuiți și dv. cum poate un om să se retragă din ceva din care nu a făcut parte niciodată! În realitate, Mazzini n-a fost niciodată membru al Internaționalei, dar a încercat s-o transforme într-o unealtă a sa. El a întocmit un program pe care l-a prezentat Consiliului provizoriu, dar acesta l-a respins. După aceea, Mazzini a făcut mai multe încercări în acest scop — prin maiorul Wolff, care a fost demascat ulterior ca spion al poliției —, dar, după ce aceste încercări au dat greș, el s-a abținut, pînă în ultima vreme, de la orice amestec în treburile Internaționalei.

În ce privește sus-pomenitele acuzații aduse Internaționalei, trebuie spus că ele sînt sau false, sau absurde. Prima dintre ele, și anume aceea că Internaționala consideră ateismul drept o condiție obligatorie, este o minciună care a fost deja spulberată în scrisoarea publicată de secretarul Consiliului General ca răspuns la circulara lui Jules Favre *. A doua acuzație — că Internaționala neagă patria — este absurdă. Internaționala caută să unească, iar nu să destrame. Ea luptă împotriva lozincii naționalităților, pentru că această lozincă tinde să separe între ele popoarele și este folosită de tirani pentru a crea prejudecăți și a provoca discordie ⁴⁸¹. Rivalitatea care există între rasa latină și cea teutonică a dus la ultimul război nimicitor, și ea a fost folosită în aceeași măsură de Napoleon, ca și de Bismarck. A treia acuzație nu face decît să dovedească ignoranța lui Mazzini în cele mai elementare probleme de economie politică. Internaționala nu urmărește să desființeze, ci, dimpotrivă, să stabilească acea proprietate individuală care garantează fiecăruia roadele muncii sale. În prezent, roadele muncii maselor intră în buzunarele unui mănunchi de oameni, și acest sistem de producție capitalistă își propune Mazzini să-l mențină neschimbat, în timp ce Internaționala caută să-l desființeze. Ea vrea ca fiecare să obțină produsul muncii sale. Scrisorile primite din Italia dovedesc că muncitorii italieni merg alături de Internațională și că ei nu se lasă amăgiți de superficiala sofistică a lui Mazzini.

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 148 din 29 iulie 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confrun-
tat cu textul proceselor-
verbale ale Consiliului
General

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 387—389. — *Nota red.*

11

[Rezumat al unei cuvîntări
a lui Friedrich Engels în legătură
cu convocarea Conferinței de la Londra din 1871 ⁴⁸³]

[Din procesul-verbal al ședinței din 25 iulie 1871
a Consiliului General]

Cetățeanul Engels face propunerea de „a convoca la Londra, pentru a treia duminică a lunii septembrie, o conferință închisă a Asociației”. El spune că anul trecut, în urma situației create de război, secțiile au autorizat Consiliul General să amîne congresul anual. În momentul de față, situația nu e cu mult mai bună. În Franța nu se poate ține congresul. În Germania, Asociația este supusă unui regim de prigoană, și oricine ar avea curajul să participe la congres ar risca să fie aruncat în închisoare. În Spania, Asociația este de asemenea prigonită, iar în Belgia nu există nici urmă de libertate. Prin urmare, dacă se ține seama de toate împrejurările, nu mai rămîn decît două țări în care ne-am putea întruni : Anglia și Elveția. Dar cetățeanul Robin ne-a vorbit de dezbinarea care există în Elveția în rîndul membrilor Asociației noastre. În afară de aceasta, situația este de așa natură, că, dacă s-ar convoca un congres, numai puține secții ar putea să trimită delegați ; or, este neapărat necesar ca Consiliul General să se sfătuiască cu secțiile în privința politicii ce trebuie urmată pe viitor și să obțină confirmarea imputernicirilor sale, ceea ce nu se poate însă face decît prin convocarea conferinței închise, propuse de el.

Publicat pentru prima oară
în limba rusă, în volumul
„Conferința de la Londra
a Internaționalei I”, 1936

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

[Rezumat al unei cuvîntări
a lui Karl Marx împotriva lui Odger ⁴⁸³]

[Dintr-o dare de seamă, apărută în presă,
despre ședința din 1 august 1871 a Consiliului General]

Cetățeanul Marx a spus că ar vrea să se ocupe de încă o chestiune. Pe cît se pare, la o adunare a Ligii pămîntului și a muncii ⁴⁸⁴, un oarecare domn Shipton, pe care el nu-l cunoaște, dar despre care se vorbește că e mîna dreaptă a d-lui Odger, a criticat „Adresa cu privire la războiul civil din Franța” și a declarat că Marx s-a lepădat de Consiliu. O asemenea declarație nu dovedește altceva decît ignoranța d-lui Shipton și nu pledează prea mult în favoarea inteligenței lui, chiar dacă el n-ar fi decît o marionetă în mîinile lui Odger. Faptul că Marx a declarat în mod deschis că el este autorul acuzațiilor cuprinse în Adresă înseamnă, după Shipton, că s-a lepădat de Consiliu! Dar el a făcut această declarație cu aprobarea Consiliului, tocmai pentru ca niște oameni ca d-l Odger, apologeți ai d-lor Thiers și Favre, să nu mai poată spune că nu știu dacă acuzațiile ce au fost aduse în Adresă sînt sau nu întemeiate. În scrisoarea sa în care recunoaște că el este autorul Adresei, Marx îi invită pe aceia împotriva cărora au fost formulate aceste acuzații să-l dea în judecată pentru calomnie, astfel ca chestiunea să fie cercetată de o instanță judecătorească *; dar lor nu le convenea să facă acest pas, fiindcă știau care ar fi rezultatul. Nu este, firește, prea greu de înțeles de ce era nemulțumit d-l Odger; el dăduse dovadă de o asemenea ignoranță în materie de politică externă, cum nu i s-ar fi iertat nici unui simplu cititor de ziare. Odger a spus că Jules Favre se bucură de o reputație ireproșabilă, cînd este bine știut că în tot timpul vieții sale el a fost un adversar înverșunat al clasei muncitoare franceze și al tuturor mișcărilor muncitorești. El a fost principalul instigator al masacrului sîngeros din iunie 1848; el a fost inițiatorul expediției din 1849 împotriva Romei; el a fost acela care a obținut expulzarea lui Louis Blanc din Franța și unul dintre aceia care l-au readus pe Bonaparte. Și, cu toate acestea, d-l Odger s-a ridicat și a declarat, fără să roșească, că „despre re-

* Vezi volumul de față, pag. 396. — Nota red.

putația lui Jules Favre nu se poate spune nimic rău". Dar dacă d-l Odger, care pretinde că a fost unul dintre membrii cei mai activi ai Internaționalei, și-ar fi îndeplinit într-o măsură cât de mică îndatoririle sale, ar fi trebuit să știe că o asemenea afirmație este lipsită de orice temei. Înseamnă că el a făcut în mod premeditat o afirmație mincinoasă; sau, dacă nu, această afirmație dovedește o ignoranță de neiertat. D-l Odger n-a știut, în ultimii cinci ani, nimic despre Internațională, deoarece el nu și-a îndeplinit niciodată îndatoririle. Funcția de președinte a fost desființată de congres⁴⁸⁵, deoarece a fost considerată inutilă și avea un caracter pur fictiv. D-l Odger a fost primul și unicul președinte al Internaționalei; el nu și-a îndeplinit niciodată îndatoririle, iar Consiliul s-a descurcat foarte bine și fără el; de aceea, funcția de președinte a fost desființată.

Publicat în „The Eastern Post”
nr. 149 din 5 august 1871

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confrun-
tat cu textul proceselor-
verbale ale Consiliului
General

Tradus din limba engleză

13

[Rezumat al cuvîntării rostite de Karl Marx la deschiderea Conferinței de la Londra⁴⁸⁶]

[Din procesul-verbal al ședinței din 17 septembrie 1871
a Conferinței de la Londra
a Asociației Internaționale a Muncitorilor]

Marx: Consiliul General a convocat o conferință:

pentru a ajunge la o înțelegere cu delegații din diferite țări în legătură cu măsurile ce urmează a fi luate pentru a preîntîmpina pericolul la care este expusă Asociația în multe țări și a ajunge la crearea unei noi organizații, corespunzătoare cerințelor situației;

În al doilea rînd, pentru a elabora replica ce trebuie dată diferitelor guverne care, prin toate mijloacele ce le stau la dispoziție, caută în permanență să distrugă Asociația;

și, în fine, pentru a soluționa definitiv conflictul din Elveția.

În cursul acestei conferințe se vor ivi, desigur, și vor trebui să-și găsească rezolvarea și alte probleme, de mai mică importanță.

Cetățeanul Marx adaugă că va fi necesar să se publice o declarație îndreptată împotriva guvernului rus, care caută să implice Asociația în cunoscutul proces al unei societăți secrete, ale cărei căpetenii sînt cu totul ostile Asociației sau complet străine de ea ⁴⁸⁷.

Actuala conferință are un caracter secret, dar, după ce toți delegații se vor fi întors în țările lor, Consiliul General va publica rezoluțiile a căror apariție conferința o va socoti necesară.

Publicat pentru prima oară în limba rusă, în volumul „Conferința de la Londra a Internaționalei I”, 1936.

Se tipărește după textul procesului-verbal întocmit de Rochat, confruntat cu notele luate de el

Tradus din limba franceză

14

[Rezumat al unor cuvîntări ale lui Karl Marx despre trade-unionuri ⁴⁸⁸]

[Din procesul-verbal al ședinței din 20 septembrie 1871
a Conferinței de la Londra
a Asociației Internaționale a Muncitorilor]

I

Marx crede că la Congresul de la Basel n-a fost adoptată o asemenea rezoluție; după ce face o verificare, el recunoaște că a fost într-adevăr adoptată o hotărîre de acest fel ⁴⁸⁹. A fost însă o dorință pioasă; pe vremea aceea și el credea că acest lucru este posibil, dar acum este convins că trade-unionurile nu vor fi de acord cu o asemenea federație. Marx spune că trade-unionurile reprezintă o minoritate aristocratică. Muncitorii cu salarii mici nu pot face parte

din asemenea organizații: mari mase de muncitori pe care dezvoltarea economică îi gonește zilnic de la sate la orașe rămân mult timp în afara trade-unionurilor, iar cei mai oproșiți nu intră niciodată în ele. Același lucru este valabil și pentru muncitorii născuți în cartierele răsăritene ale Londrei, unde numai unul din zece face parte din trade-unionuri. Țăranii, muncitorii zileri nu fac niciodată parte din aceste asociații.

Trade-unionurile, considerate ca atare, n-au nici o putere; ele vor rămâne o minoritate. Ele n-au în spatele lor masele de proletari, în timp ce Internaționala exercită o influență directă asupra acestora; ea n-are nevoie de organizația trade-unionurilor pentru a-i atrage pe muncitori; ideea internaționalismului îi cucerește de îndată. Ea este singura Asociație care inspiră muncitorilor deplină încredere.

Deosebirile de limbă constituie, de asemenea, o piedică pentru o unire pe plan internațional cu trade-unionurile.

II

Marx nu împărtășește temerile lui Steens cu privire la trade-unionuri⁴⁹⁰; acestea n-au putut niciodată să realizeze ceva fără să facă apel la noi, nici chiar acelea dintre ele care sînt cele mai bine organizate și care au ramificații în Statele Unite; trade-unionurile au stat deoparte de cea mai mare mișcare revoluționară din Anglia⁴⁹¹.

De cînd există Internaționala, situația s-a schimbat; dacă trade-unionurile vor să facă uz de forțele lor, ele pot, cu ajutorul nostru, să obțină totul. În statutul lor exista un articol care le interzicea să se amestece în politică; ele nu au întreprins acțiuni politice decît sub influența Internaționalei. Timp de cîțiva ani de zile, Consiliul General a avut legături cu trade-unionurile; exista și un comitet⁴⁹²; în momentul de față, Consiliul General mai întretine legături cu trade-unionurile din trei mari orașe — Manchester, Birmingham și Sheffield.

Publicat pentru prima oară în limba rusă, în volumul „Conferința de la Londra a Internaționalei I”, 1936.

Se tipărește după textul procesului-verbal întocmit de Martin, confruntat cu notele luate de el și de Rochat

Tradus din limba franceză

[Text prescurtat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre activitatea politică a clasei muncitoare ⁴⁹³]

[Din procesul-verbal al şedinţei din 20 septembrie 1871
a Conferinţei de la Londra
a Asociaţiei Internaţionale a Muncitorilor]

Cetăţeanul Lorenzo ne-a atras atenţia că trebuie să respectăm Regulamentul, şi exemplul lui a fost urmat de cetăţeanul Bastelica. Iau textul original al „Statutului” şi pe acela al „Manifestului”, şi în amîndouă citesc că Consiliul General are obligaţia să supună spre dezbateră congresului un program de desfăşurare a lucrărilor lui ⁴⁹⁴. În programul pe care Consiliul General îl supune spre dezbateră Conferinţei se vorbeşte de organizarea Asociaţiei, iar propunerea lui Vaillant se referă tocmai la această chestiune; prin urmare, obiecţia ridicată de Lorenzo şi de Bastelica nu este întemeiată.

Aproape în toate ţările, anumiţi membri ai Internaţionalei, bazîndu-se pe versiunea denaturată a Statutului adoptat la Congresul de la Geneva ⁴⁹⁵, au făcut propagandă în favoarea abţinerii de la activitatea politică, iar guvernele, bineînţeles, nu s-au gîndit de loc să pună capăt acestei propagande; în Germania, Schweitzer şi alte persoane aflate în solda lui Bismarck au încercat chiar să pună activitatea secţiilor în concordanţă cu politica guvernului. În Franţa, această condamnabilă abţinere a permis lui Favre, Picard şi altora, la 4 septembrie, să pună mîna pe putere; aceeaşi abţinere a dat posibilitatea ca la 18 martie să se constituie la Paris un comitet dictatorial, din care făceau parte mulţi bonapartişti şi intriganţi, care, în mod intenţionat, şi-au pierdut în inactivitate primele zile ale revoluţiei în loc să le consacre consolidării ei ⁴⁹⁶.

Nu de mult, în America, un congres ⁴⁹⁷ alcătuit din muncitori a hotărît să se ocupe îndeaproape de problemele politice şi să înlocuiască pe politicienii de profesie cu muncitori ca şi ei, a căror misiune să fie apărarea intereselor lor de clasă.

În Anglia, pentru un muncitor este mai greu să pătrundă în parlament. Dat fiind că membrii parlamentului nu primesc nici un fel de indemnizaţie şi că muncitorul nu dispune decît de mijloacele de subzistenţă pe care le obţine

prin munca sa, parlamentul este inaccesibil pentru el, și burghezia își dă perfect de bine seama că refuzul ei înverșunat de a acorda deputaților indemnizații constituie un mijloc de a împiedica clasa muncitoare să-și aibă reprezentanții ei în parlament.

Nu trebuie să se creadă că a avea muncitori în parlamente este un lucru de mică importanță. Dacă glasul lor este înăbușit, ca în cazul lui De Potter și Castiau, sau dacă ei sînt excluși, așa cum s-a întîmplat cu Manuel, aceste represalii și această intoleranță exercită o puternică înriurire asupra poporului; dar dacă, dimpotrivă, au, ca Bebel și Liebknecht, posibilitatea să vorbească de la tribuna parlamentului, atunci cuvîntul lor e ascultat de toată lumea. Și într-un caz și în altul principiile noastre capătă astfel o largă popularitate. În această privință e de ajuns să dăm un singur exemplu: cînd, în timpul războiului cu Franța, Bebel și Liebknecht au pornit lupta împotriva războiului, arătînd astfel că clasa muncitoare își declină orice răspundere pentru toate cele întîmplate, întreaga Germanie a fost zguduită; pînă și la München, unde revoluțiile sînt provocate doar de prețul berei, au avut loc mari manifestații la care s-a cerut încetarea războiului.

Guvernele ne sînt ostile*; trebuie să le dăm riposta cuvenită prin toate mijloacele de care dispunem. Orice muncitor intrat în parlament înseamnă o victorie obținută împotriva lor, dar trebuie aleși oameni adevărați, și nu dintre cei de teapa lui Tolain.

Marx sprijină propunerea făcută de cetățeanul Vaillant — și completată cu amendamentul lui Frankel — ca această propunere să fie precedată de o motivare în care să se explice sensul acestei declarații, adică să se arate că nu de azi cere Asociația ca muncitorii să se ocupe de politică și că ea a formulat întotdeauna o asemenea revendicare.

Publicat pentru prima oară
în „Kommunisticeskii Internațional”
nr. 29, 1934

Se tipărește după textul
procesului-verbal întocmit
de Rochat, confruntat cu
notele luate de el și de
Martin

Tradus din limba franceză

---

* În ciorna întocmită de Martin, înaintea acestei fraze stă scris: „De la revoluția din iulie încoace, burghezia face tot ce-i stă în putință pentru a pune, pe nesimțite, piedici în calea muncitorilor. Ziarele noastre nu pătrund în rîndurile maselor. Tribuna parlamentară este pentru noi cel mai bun mijloc de a cîștiga popularitate”. — *Nota red.*

16

[Rezumat al unei cuvîntări a lui Karl Marx
despre activitatea politică a clasei muncitoare]

[Din procesul-verbal al ședinței din 21 septembrie 1871
a Conferinței de la Londra
a Asociației Internaționale a Muncitorilor]

Marx spune că încă de ieri s-a pronunțat pentru propunerea lui Vaillant, așa că nu va lua poziție împotriva ei. Răspunzîndu-i lui Bastelica, el arată că încă de la începutul conferinței s-a luat hotărîrea de a se discuta numai problema organizării, și nu problema de principiu. În ce privește referirile la Regulament, el amintește că Statutul și Manifestul constitutiv trebuie considerate ca un tot unitar și le dă din nou citire *.

El face un istoric al abținerii de la activitatea politică și spune că nu este cazul să se discute atît de mult această chestiune. Cei care au creat această teorie au fost niște utopiști de bună-credință, dar cei care în momentul de față vor să meargă pe același drum nu mai sînt de bună-credință; ei renunță la politică acum, cînd există experiența unei lupte înverșunate, și, în felul acesta, împing poporul spre opoziția burgheză, formală, împotriva căreia trebuie să ducem lupta concomitent cu lupta pe care o ducem împotriva guvernului. Este necesar să-l demascăm pe Gambetta, pentru ca poporul să nu mai fie încă o dată înșelat. Marx împărtășește părerea lui Vaillant că, drept răspuns la persecuțiile la care este supusă Internaționala, trebuie să aruncăm o sfidare tuturor guvernelor.

Reacțiune există pe întregul continent; ea are un caracter general și permanent, chiar și în Statele Unite și în Anglia, deși într-o formă diferită.

Trebuie să declarăm guvernelor: știm că voi sinteți puterea înarmată care e îndreptată împotriva proletarilor;

---

* Într-una din ciorne urmează în continuare: „Marx se pronunță împotriva celor care sînt pentru abținere de la activitatea politică, și spune că ei sînt niște sectari”. — *Nota red.*

oriunde ne va fi cu putință vom acționa împotriva voastră cu mijloace pașnice, dar, dacă va fi necesar, vom recurge la arme.

Marx este de părere că în propunerea prezentată de Vaillant trebuie introduse unele modificări și, de aceea, se raliază la propunerea lui Utin ⁴⁹⁸.

Publicat pentru prima oară
în „Kommunisticeskil Internațional”
nr. 29, 1934

Se tipărește după textul
procesului-verbal întocmit
de Martin, confruntat cu
notele luate de el

Tradus din limba franceză

17

[Text prescurtat al unei cuvîntări a lui Karl Marx
despre situația Asociației Internaționale
a Muncitorilor în Germania și Anglia ⁴⁹⁹]

[Din procesul-verbal al ședinței din 22 septembrie 1871
a Conferinței de la Londra
a Asociației Internaționale a Muncitorilor]

După cum știți, în Germania organizația Internaționalei nu poate ființa sub adevăratul ei nume, deoarece asociațiilor din această țară le este interzis prin lege să se afilieze la vreo asociație din străinătate. Totuși Asociația noastră există în Germania și a căpătat acolo o mare dezvoltare sub denumirea de Partidul social-democrat, care a aderat de mult la Asociație. La congresul de la Dresda, acest act a fost confirmat pentru a doua oară în mod solemn ⁵⁰⁰. Prin urmare, pentru această țară nu este cazul să propunem vreo măsură sau declarație de felul celor adoptate pentru țările în care Asociația este supusă persecuțiilor.

În continuare, Marx declară că, dacă despre studenții germani s-a exprimat în termeni defavorabili, nu poate spune

același lucru și despre muncitori. În timpul ultimului război, care a dus la o înțețire a luptei de clasă, atitudinea muncitorilor germani a fost mai presus de orice laudă ; în afară de asta, *Partidul social-democrat* a înțeles perfect de bine că acest război a fost întreprins de Bonaparte și de Wilhelm mai mult pentru a înăbuși ideile moderne decît în scopuri de cucerire. Comitetul din Braunschweig a fost arestat în întregime * și trimis într-o fortăreață de la granița rusă ; cei mai mulți dintre membrii lui se află și azi în închisoare, fiind acuzați de înaltă trădare. Bebel și Liebknecht, reprezentanții clasei muncitoare germane, nu s-au temut să declare în Reichstag că sînt membri ai Asociației Internaționale a Muncitorilor, că protestează împotriva războiului și refuză să voteze orice credite de război. Guvernul n-a cucerit să-i aresteze în plină ședință ; abia la ieșire au fost amîndoi înhățați de polițiști și duși la închisoare.

În timpul Comunei, muncitorii germani și-au afirmat fără încetare, la diferite mitinguri și în coloanele ziarelor lor, solidaritatea cu revoluționarii din Paris. Iar cînd Comuna a fost învinsă, ei au ținut la Breslau un miting pe care poliția prusiană a încercat zadarnic să-l împiedice. La acest miting, ca și la altele care au avut loc în diferite orașe ale Germaniei, ei au salutat cu însuflețire Comuna din Paris. În sfîrșit, cînd împăratul Wilhelm și armata lui și-au făcut intrarea triumfală în Berlin, poporul i-a întîmpinat pe acești învingători cu strigăte de : „Trăiască Comuna !” **.

Cetățeanul Marx atrage atenția că atunci cînd a vorbit despre Anglia a uitat să spună următoarele : după cum știți, între muncitorii englezi și cei irlandezi a existat dintotdeauna un antagonism foarte puternic, ale cărui cauze nu sînt, de altfel, greu de enumerat. Acest antagonism își are rădăcina în deosebirile de limbă și de religie ***, precum și în concurența pe care muncitorii irlandezi o fac muncitorilor englezi în ceea ce privește salariul. În Anglia, acest antagonism con-

* Vezi volumul de față, pag. 293. — *Nota red.*

** În ziarna întocmită de Martin se spune în continuare : „muncitorii au dovedit că ei sînt singurul partid din Germania care exprimă năzuințe socialiste”. — *Nota red.*

*** În ziorna întocmită de Martin, după cuvîntul „religie” urmează : „în îndelunga împilare a Irlandei”. — *Nota red.*

stituie o piedică în calea revoluției și este folosit în mod abil de guvern și de clasele dominante, care sînt convinse că între muncitorii englezi și cei irlandezi nu sînt posibile nici un fel de legături. Și, într-adevăr, pe tărîm politic n-ar fi cu putință nici o unire. Dar nu tot așa stau lucrurile și pe tărîm economic ; și de o parte, și de cealaltă se creează secții ale Internaționalei, care în această calitate vor trebui să pășească împreună spre același țel. Secțiile din Irlanda vor fi în curînd foarte numeroase.

Publicat pentru prima oară în limba rusă, în volumul „Conferința de la Londra a Internaționalei I”, 1936

Se tipărește după textul procesului-verbal întocmit de Rochat, confruntat cu notele luate de el și de Martin

Tradus din limba franceză

18

[Rezumat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre societățile secrete]

[Din procesul-verbal al ședinței din 22 septembrie 1871
a Conferinței de la Londra
a Asociației Internaționale a Muncitorilor]

Marx dă citire următoarei propuneri : „În țările în care din cauza piedicilor puse de guvern organizarea reglementară a Asociației Internaționale a devenit în prezent imposibilă, Asociația și grupurile ei locale pot fi reorganizate sub diferite alte denumiri, dar societățile secrete, în înțelesul strict al cuvîntului, sînt cu desăvîrșire interzise” *.

Una e o organizație secretă și alta sînt societățile secrete în înțelesul strict al cuvîntului, care, *dimpotrivă*, trebuie combătute.

În Franța și Italia, unde situația politică este de așa natură încît dreptul de întrunire constituie o infracțiune, se va manifesta cu deosebită putere tendința de a participa la activitatea societăților secrete, al căror rezultat este întotdeauna negativ ; totodată, acest tip de organizație stînjenește

* Vezi volumul de față, pag. 448. — *Nota red.*

dezvoltarea mișcării proletare, deoarece, în loc să-i educe pe muncitori, aceste societăți îi supun unor legi coercitive și mistice, care împiedică să se manifeste spiritul lor de independență și orientează conștiința lor într-o direcție greșită*.

Marx se pronunță pentru adoptarea acestei propuneri.

Publicat pentru prima oară
în limba rusă, în volumul
„Conferința de la Londra
a Internaționalei I”, 1936

Se tipărește după textul
procesului-verbal întocmit
de Rochat, confruntat cu
notele luate de el și de
Martin

Tradus din limba franceză

[O scrisoare adresată de Jenny Marx
editoarei revistei „Woodhull & Claflin's Weekly”⁵⁰¹]

Stimată doamnă,

Scrisoarea particulară de mai jos (care inițial era adresată unui prieten) ar putea să prezinte și un interes general, dacă cu ajutorul ei s-ar proiecta oarecare lumină asupra actelor de samavolnicie săvârșite de actualul guvern francez, care, manifestînd un dispreț suveran pentru securitatea și libertatea personală, nu se dă în lături de la arestarea — sub diferite pretexte, absolut false — atât a cetățenilor străini cît și a propriilor săi cetățeni.

Cumnatul meu, d-l Lafargue, soția și copiii lui, sora mea mai mică și cu mine am petrecut lunile iunie și iulie la Bagnères-de-Luchon, unde aveam de gînd să rămînem pînă la sfîrșitul lunii septembrie. În ce mă privește, nădăjduiam că, printr-o ședere mai îndelungată în Pirinei și printr-o cură zilnică cu apele minerale cărora își datorează renumele această localitate, am să mă izbăvesc de urmările unei grave pleurezii. Mais dans la République Thiers l'homme propose et la police dispose**. Pe ziua de 1 sau 2 august, d-l Lafargue a fost informat de către un prieten că trebuie să se aștepte oricînd la o vizită inopinată din partea poliției și că,

* În notele lui Martin urmează cuvintele: „Existența societăților secrete ar fi contrară caracterului Asociației Internaționale a Muncitorilor; ele pot fi bune pentru carbonari, dar nu corespund intereselor mișcării proletare”. — *Nota red.*

** Dar în Republica lui Thiers omul propune și poliția dispune. — *Nota trad.*

dacă va fi găsit acasă, va fi cu siguranță arestat, sub pretext că în timpul Comunei s-a aflat, pentru scurt timp, la Paris, că pe atunci îndeplinea misiunea de emisar al Internaționalei în Pirinei și — last but not least * — că este soțul soției sale și, prin urmare, ginerele lui Karl Marx. Știind că sub actualul guvern de juriști legea este literă moartă, că oamenii sînt într-una întemnițați fără să li se arate motivele arestării lor, d-l Lafargue a urmat sfatul ce i-a fost dat, a trecut frontiera și s-a stabilit la Bosost, un mic orășel spaniol. La cîteva zile după plecarea lui, în ziua de 6 august, d-na Lafargue, sora ei Eleanor și cu mine l-am vizitat pe d-l Lafargue la Bosost. D-nei Lafargue i s-a părut că băiețașul ei nu se simte destul de bine pentru a pleca în aceeași zi din Bosost (era foarte îngrijorată din pricina acestui copil, căci fratele lui murise cu cîteva zile în urmă) și a hotărît să mai stea o zi sau două cu soțul ei. De aceea sora mea Eleanor și cu mine ne-am întors singure la Luchon.

Am izbutit să străbatem fără peripeții drumurile spaniole, care sînt pline de hîrtoape, și să ajungem cu bine la Fos. Aici vameșii francezi ne-au pus obișnuitele lor întrebări și s-au uitat în trăsura noastră, ca să se convingă dacă n-avem niscai mărfuri de contrabandă. Cum n-aveam nimic în afară de paltoanele noastre, i-am spus vizitiului că poate să pornească, cînd iată că apare un individ — care nu era altul decît le procureur de la République, monsieur le baron Desagarre ** — și ne spune : „În numele Republicii, vă ordon să mă urmați”. Am coborît din trăsura și am intrat într-o odăiță, unde am dat de o ființă cu o mutră respingătoare, o femeie cu o înfățișare cu totul lipsită de feminitate, căreia i se dăduse misiunea să ne facă percheziție corporală. Cum nu voiam ca această persoană vulgară să se atingă de noi, am propus să ne scoatem singure rochiile. Dar această femeie nici n-a vrut să audă de așa ceva. A ieșit repede din odaie și, după scurt timp, s-a întors împreună cu procureur de la République, care, pe un ton extrem de nepolitic, i-a spus surorii mele : „Dacă nu-i dați voie acestei femei să vă percheziționeze, am să fac eu treaba asta”. Sora mea i-a răspuns : „N-aveți dreptul să vă atingeți de un supus britanic. Am pașaport englez”. Văzînd însă că un pașaport englez nu înseamnă mare lucru și că posesorul unui asemenea pașaport nu-i inspiră prea mult respect domnului baron Desagarre,

* — ultimul pretext, dar nu cel mai puțin important. — *Nota trad.*

** — procurorul Republicii, d-l baron Desagarre. — *Nota trad.*

căci el făcea impresia că este într-adevăr hotărît să-și traducă vorbele în fapte, i-am permis femeii să procedeze după voia ei. Ea a mers pînă acolo că a descusut și tivurile de la rochiile noastre și ne-a pus să ne scoatem și ciorapii. Mi se pare că și acum simt cum îmi trec prin păr degetele ei de păianjen. După ce a găsit la mine doar un ziar, iar la sora mea doar o scrisoare ruptă, ea a alergat cu ele la prietenul și aliatul ei, monsieur le baron Desagarre. Am fost apoi conduse la trăsura noastră. Vizitiul nostru, care tot timpul cit stătusem în Pirinei ne servise drept „călăuză” și se atașase foarte mult de noi, a fost alungat cu forța și înlocuit cu altul; doi polițiști s-au instalat în trăsură, în fața noastră, și așa am fost duse de acolo, urmate de o căruță plină de vameși și de agenți de poliție. După un timp oarecare, convingîndu-se, fără îndoială, că la urma urmei nu sîntem niște ființe chiar atît de periculoase și că n-am încercat să omorîm santinelele noastre, cei din escorta noastră ne-au părăsit și am fost lăsate în grija celor doi polițiști din trăsură. Astfel păzite am străbătut un sat după altul, am trecut prin St. Béat, un oraș destul de mare, ai cărui locuitori se adunau grămadă în jurul nostru, luîndu-ne, evident, drept niște hoațe sau, cel puțin, drept niște contrabandiste. Pe la orele 8, frînte de oboseală, am ajuns la Luchon, am trecut prin Quinconces*, unde sute de oameni se adunaseră să asculte fanfara, fiindcă era într-o duminică în plin sezon. Trăsura noastră s-a oprit în fața casei prefectului (monsieur le comte de Kératry). Și, fiindcă acest important personaj nu era acasă, am fost lăsate să așteptăm — tot sub pază — în fața ușii lui cel puțin o jumătate de oră. În cele din urmă s-a dat ordin să fim duse la casa noastră, pe care am găsit-o înconjurată de jandarmi. Am urcat imediat, ca să ne spălăm și să ne răcorim puțin (fiindcă porniserăm la drum de la orele cinci dimineața), dar, cum un jandarm și un agent de poliție în civil ne-au urmat pînă și în dormitor, nu ne-am răcorit și ne-am întors în salon, ca să așteptăm acolo sosirea prefectului. A bătut ora nouă, zece, dar monsieur de Kératry tot nu-și făcea apariția; el asculta muzică de fanfară în Quinconces și, după cîte ni s-a spus, era hotărît să rămînă acolo pînă ce va răsuna ultimul acord. Între timp casa noastră s-a umplut de mouchards** ; ei au intrat în odaie de parcă ar fi fost a lor și s-au instalat ca la ei acasă, s-au așezat pe scaunele noastre și pe canapea. N-a trecut mult și am fost

* — parcul orașului. — *Nota trad.*

** — spioni, agenți secreți. — *Nota trad.*

inconjurată de o mulțime pestriță de polițiști; ne-am putut da seama numaidecît că acești devotați servitori ai republicii își făcuseră ucenicia sub imperiu, fiindcă erau niște adevărați maeștri în onorabila lor profesiune. Ei au recurs la cele mai abile trucuri și stratageme pentru a ne atrage într-o conversație, dar, văzînd că toate eforturile lor sînt zadarnice, au început să ne fixeze cu privirile lor, cum numai niște „profesioniști” sînt în stare s-o facă, pînă cînd, în sfîrșit, pe la zece și jumătate și-a făcut apariția prefectul, care era însoțit de d-l Delpesch, procureur général*, de un juge d'instruction**, de un juge de paix***, de comisarii din Toulouse și Luchon etc. I s-a dat ordin surorii mele să treacă în odaia alăturată, unde a fost urmată de comisarul din Toulouse și de un jandarm. Interogatoriul meu a început. Am refuzat să dau vreo informație despre cumnatul meu și despre alte rude sau prieteni. În ceea ce mă privește, am declarat că urmez un tratament medical și că am venit la Luchon pentru o cură de ape minerale. Timp de mai bine de două ore, monsieur de Kératry m-a îndemnat și a încercat să mă convingă, iar în cele din urmă m-a amenințat că dacă voi persista în refuzul meu de a depune ca martor, voi fi considerată drept complice. „Miine — a spus el — legea vă va sili să faceți depozitii sub prestare de jurămint, căci — permiteți-mi să vă spun — d-l Lafargue și soția lui au fost arestați”. Auzind acest lucru m-am alarmat, întrucît știam că copilul surorii mele este bolnav.

În sfîrșit, a venit și rîndul surorii mele Eleanor. Mi s-a ordonat să mă întorc cu spatele la ea cît timp va vorbi. În fața mea a fost postat un polițist pentru ca nu cumva să încerc să-i fac vreun semn. Am fost încredințată să constat că, încetul cu încetul, sora mea era silită să răspundă prin „da” sau „nu” la nenumăratele întrebări ce-i erau puse. Am aflat ulterior prin ce mijloace a fost silită să vorbească. Arătînd spre declarația mea scrisă, monsieur de Kératry (ale cărui gesturi nu le puteam vedea, fiindcă eram întoarsă cu spatele spre el) afirma tocmai contrariul de ceea ce spusese eu în realitate. De aceea, temîndu-se să nu spună altceva decît spusese eu, sora mea n-a combătut declarațiile care mi se atribuiău mie. Se făcuse două și jumătate, cînd interogatoriul ei a luat sfîrșit. Închipuiți-vă și dv. : o fată tînă de 16 ani,

* — procuror general. — *Nota trad.*

** — judecător de instrucție. — *Nota trad.*

*** — judecător de pace. — *Nota trad.*

care era în picioare de la cinci dimineața, care făcuse un drum de nouă ore într-o toridă zi de august și care de dimineață, de când plecaserăm de la Bosost, nu luase nimic în gură, a fost supusă unui interogatoriu încrucișat, pînă la două și jumătate noaptea !

Tot restul nopții, comisarul din Toulouse și cîțiva jandarmi au rămas în casa noastră. Noi ne-am culcat, dar n-am putut adormi, căci ne frămîntam mintea cum să trimitem un mesager la Bosost ca să-l prevină pe d-l Lafargue în caz că nu fusese încă arestat. Ne-am uitat pe fereastră. În grădină patruleau jandarmii. Era imposibil să ieșim din casă. Ne aflam sub detențiune severă : nu ni s-a permis s-o vedem nici măcar pe fata din casă sau pe gazda noastră. A doua zi, gazda și femeile de serviciu au făcut depoziții sub prestare de jurămînt. Eu am fost interogată din nou, mai bine de o oră, de d-l Delpuch, procureur général, și de d-l procureur de la République. D-l baron Desagarre, care este un fanfaron fără de pereche, mi-a citit lungi extrase, arătîndu-mi pedepsele de care sînt pasibilă dacă voi persista în refuzul meu de a depune ca martor. Dar eu nu m-am lăsat de loc impresionată de elocvența acestor domni. Le-am declarat pe un ton calm, dar cu toată fermitatea, că n-am să depun jurămînt și am rămas neclintită în hotărîrea mea.

Interogatoriul surorii mele a durat, de data asta, doar cîteva minute. Și ea, la rîndul ei, a refuzat categoric să depună jurămînt.

Înainte ca procureur général să plece i-am cerut permisiunea să scriem cîteva rînduri mamei noastre, fiindcă ne temeam că s-ar putea ca ziarele să publice știrea că am fost arestate, ceea ce i-ar alarma pe părinții noștri. Noi i-am propus să scriem această scrisoare în limba franceză, în prezența d-lui Delpuch. Ea urma să se limiteze doar la cîteva fraze de felul : „sîntem bine, sănătoase” etc. Procurorul a respins cererea noastră, sub pretext că s-ar putea ca noi să folosim un limbaj convențional și asemenea cuvinte : „sîntem bine, sănătoase” să aibă un înțeles ascuns.

Acești magistrați îi întreceau pînă și pe Dogberry și Verges. Iată încă un exemplu din care se vede imbecilitatea lor de nedescris. Găsind, după cum ne-a povestit fata din casă, cîteva scrisori de afaceri care aparțineau d-lui Lafargue și în care era vorba de un export de oi și boi, ei au exclamat : „Boi, oi — intrigi, intrigi ! Oi — comuniști ; boi — membri ai Internaționalei”.

Tot restul zilei și noaptea următoare le-am petrecut din nou sub supravegherea câtorva jandarmi, dintre care unul ședea tot timpul în fața noastră, chiar și când luam masa.

A doua zi, pe data de 8 august, am fost onorați de vizita prefectului și a încă unei persoane care, după presupunerile noastre, era secretarul lui. O relatare cu totul inexactă și fantastică în legătură cu convorbirea noastră a apărut în ziarul „La France”, și ea a fost reprodusă apoi de numeroase alte publicații. Dar să revenim la prefect.

D-l de Kératry, după o foarte lungă introducere, ne-a informat, în termeni foarte politicoși, că autoritățile au comis o eroare; s-a constatat că nu există nici un temei pentru intentarea unui proces împotriva d-lui Lafargue, că el este nevinovat și, prin urmare, e liber să se înapoieze în Franța. „În ceea ce privește sora dv. și dv. înșivă — a spus d-l de Kératry, care, după cum cred eu, era de părere că nu trebuie să dai vrabia din mână pe cioara de pe gard — împotriva dv. există mult mai multe dovezi de vinovăție decât împotriva d-lui Lafargue” (în felul acesta am fost deodată transformate din martore în acuzate) „și, după toate probabilitățile, veți fi expulzate din Franța. Totuși, chiar în cursul zilei de azi trebuie să sosească ordinul guvernului pentru eliberarea dv.”. Apoi, adresându-ni-se pe un ton părintesc, ne-a spus: „Îmi permiteți, în orice caz, să vă sfătuiesc ca pe viitor să vă mai temperați zelul dv., pas trop de zèle” *. După aceste cuvinte, presupușul secretar ne-a întrebat pe neașteptate: „Dar Internaționala asta are ea o organizație atît de puternică în Anglia?” „Da — i-am răspuns eu — foarte puternică și la fel se prezintă lucrurile în toate celelalte țări”. „Aha! — a exclamat d-l de Kératry. Internaționala este o religie!” Înainte de a ieși, d-l de Kératry ne-a asigurat încă o dată, pe cuvîntul său de onoare, că Paul Lafargue este liber și ne-a rugat să-i scriem imediat despre asta, la Bosost, și să-i propunem să se întoarcă în Franța. Dar eu începusem deja să văd în minte cum panglica roșie a Legiunii de onoare strălucește la butoniera d-lui de Kératry și, fiindcă eram de părere că onoarea unui cavaler al Legiunii de onoare trebuie să se deosebească foarte mult de aceea a unor muritori de rînd, m-am gîndit că e mai bine să fiu prudentă și, în loc să-l sfătuiesc pe d-l Lafargue să se înapoieze la Luchon, m-am hotărît să fac tocmai contrariul, și l-am rugat pe un prieten

* — să nu faceți exces de zel. — *Nota trad.*

să-i trimită banii necesari pentru a pleca mai departe în interiorul Spaniei.

Urmate pretutindeni de jandarmi, care se țineau după noi ca niște umbre, am așteptat zadarnic ordinul de eliberare făgăduit. Pe la orele 11 seara a intrat în camera noastră le procureur de la République, dar, în loc să ne aducă ordinul de eliberare, ne-a spus să ne împachetăm într-o valiză lucrurile necesare și să-l urmăm într-o „maison particulière” *. Știam că acest procedeu este ilegal, dar ce puteam să facem? În casă cu noi nu erau decît cîteva femei, în timp ce procurorul era însoțit de mai mulți jandarmi. De aceea, pentru a nu da unui ins atît de laș și de fanfaron ca d-l Desagarre satisfacția de a recurge la forța brutală, i-am cerut fetei din casă, care plîngea, să ne pregătească rochiile etc. și, după ce am încercat s-o consolăm pe fiica gazdei noastre spunîndu-i că o să ne întoarcem curînd, ne-am urcat într-o trăsură, în care se aflau doi jandarmi, fără să știm încotro vom fi duse; și asta s-a întîmplat în miez de noapte, într-o țară străină.

Locul nostru de destinație s-a dovedit a fi cazarma de jandarmi, unde, după ce ni s-a arătat care este camera noastră de dormit și ni s-a baricadat bine ușa pe dinafară, am fost lăsate singure. Acolo am rămas în ziua următoare pînă la orele cinci, cînd eu, hotărîtă să aflu ce înseamnă toate astea, am cerut să stau de vorbă cu prefectul. Monsieur de Kératry a venit. L-am întrebat de ce am fost aduse la jandarmerie, după ce el ne promisese că vom fi lăsate în libertate.

„Mulțumită intervenției mele — mi-a răspuns el — vi s-a permis să vă petreceți noaptea la jandarmerie. Guvernul (d-l Thiers) v-ar fi trimis la închisoarea St. Godins, în apropiere de Toulouse”. După aceea monsieur de Kératry mi-a înmînat o scrisoare cu 2 000 de franci, care fusese trimisă d-lui Lafargue de către bancherul său din Bordeaux, și pe care el, monsieur de Kératry, o ținuse la el pînă atunci; el a declarat că sîntem libere, că nu vom fi expulzate din Franța și vom putea, ca și d-l Lafargue, să rămînem mai departe în țară.

De astă dată am comis imprudența de a o informa pe d-na Lafargue despre cele ce ne spusese monsieur de Kératry în legătură cu soțul ei.

* — „casă particulară”. — *Nota trad.*

Pe ziua de 10 am primit un *laisser-passer* * pentru Spania, dar pașaportul nostru englez nu ne-a fost restituit. Timp de zece zile am căutat să-l obținem, dar în zadar. Monsieur de Kératry ne-a scris că l-a trimis la Paris și că nu i-a fost încă trimis înapoi, deși făcuse repetate demersuri în acest sens.

Atunci ne-am dat seama că fuseserăm eliberate din mica jandarmerie din Luchon numai pentru a fi întemnițate în marea jandarmerie care e Republica lui Thiers. Noi tot mai continuam să fim prizoniere. Fără pașaport nu puteam să plecăm din Franța; era evident că urma să fim reținute în această țară pînă ce un eveniment oarecare ar fi oferit pretextul pentru a fi din nou arestate.

Organele polițienești din Toulouse ne aduceau zi de zi acuzația că activăm ca emisari ai Internaționalei la granița dintre Franța și Spania. „Dar — adăugau ele — prefectul ia măsuri energice pentru a-i liniști (*pour rassurer*) pe locuitorii din Haute-Garonne”. Ni se dăduse, ce-i drept, un *laisser-passer* pentru Spania, dar experiența pe care o făcuse acolo d-na Lafargue nu era de natură să ne încurajeze să căutăm refugiu în țara Cidului.

Faptele pe care le-am aflat de la d-na Lafargue ne fac să ne întorcem iarăși la cele întimplate la 6 august.

Am spus, în cele de mai sus, că la Fos vizitiul nostru fusese silit să ne părăsească. După acest incident, monsieur Desagarre, procureur de la République, și cîțiva „gentlemen” de la poliție au încercat să-l convingă, cu argumente din cele mai plauzibile, să se întoarcă la Bosost și, recurgînd la un subterfugiu, să-l determine pe d-l Lafargue să plece la Fos. Din fericire, un om cinstit este în stare să facă ceva mai bun decît o jumătate duzină de agenți de poliție. Istețul flăcău a ghicit că îndărătul acestei vorbării ipocrite se întinde o cursă și a refuzat categoric să se ducă să-l ia pe d-l Lafargue; în consecință, jandarmii și vameșii, în frunte cu procureur, au pornit în expediție la Bosost. Monsieur le baron Desagarre, a cărui „cea mai bună latură a vitejiei este prudența” **, declarase mai înainte că fără o escortă suficientă nu va pleca la Fos ca să pună mîna pe d-l Lafargue și că cu unul sau doi jandarmi nu va putea să facă nimic împotriva unui om ca d-l Lafargue, care, în mod cert, va recurge

* — permis de liberă trecere. — *Nota trad.*

** Această expresie, devenită proverbială e luată din drama lui Shakespeare „Henric al IV-lea”, partea I, actul V, scena a 4-a. — *Nota red.*

numaidecît la arma de foc. D-l Desagarre s-a înșelat : pe el nu-l aștepta un glonte, ci ghionturi în coaste și un picior în spate. La întoarcerea sa din Bosost, el a încercat să împrăștie pe niște țărani care se adunaseră la o prăznuire a satului lor. Vitejii munteni, care-și iubesc libertatea tot așa de mult ca aerul lor de munte, i-au tras nobilului baron o chelfăneală zdravănă și l-au făcut s-o ia din loc, și dacă după aceasta întîmplare el n-a devenit mai înțelept, în orice caz buna dispoziție i s-a întunecat oleacă. Dar nu vreau să anticipez.

Spuneam adineauri că monsieur Desagarre și însoțitorii săi au plecat la Bosost. În scurt timp ei au ajuns în acest oraș, unde curînd au dat de hotelul în care locuia familia Lafargue, fiindcă cei din Bosost nu aveau decît două hoteluri sau, mai bine zis, două hanuri. Ei nu sînt încă destul de civilizați ca să dispună de numărul convenit de circiumi. În timp ce monsieur Desagarre stătea postat la intrarea principală a hotelului Masse, d-l Lafargue, ajutat de bunii săi prieteni, țăranii, s-a strecurat din casă prin ușa din dos, a pornit în munți și a luat-o pe niște poteci care sînt cunoscute numai călăuzelor, caprelor și turiștilor englezi, fiindcă toate drumurile obișnuite erau păzite de carabinieri spanioli. Poliția spaniolă a sărit cu entuziasm în ajutorul fraților ei francezi. Doamnei Lafargue i-a fost dat să cunoască, din proprie experiență, toate binefacerile solidarității internaționale a polițiștilor. Pe la orele 3 noaptea, patru polițiști spanioli s-au năpustit deodată în dormitorul ei, cu carabinele îndreptate spre patul în care dormea împreună cu copilul ei. Bietul copilaș, bolnav, s-a trezit numaidecît și, speriat, a început să țipe ; dar asta nu i-a împiedicat pe polițiștii spanioli să-l caute pe d-l Lafargue în toate ungherele. Cînd, în cele din urmă, s-au convins că le scăpase prada, ei au declarat că o vor ridica pe d-na Lafargue. Atunci a intervenit proprietarul hotelului — un om foarte respectabil — spunîndu-le că este sigur că guvernul spaniol nu va consimți să fie extrădată o doamnă. Și a avut dreptate. D-nei Lafargue i s-a acordat permisiunea de a rămîne la Bosost, dar de atunci se află sub urmărirea, deosebit de supărătoare, a doi agenți de poliție. Un detașament de spioni și-a stabilit cartierul său general la hotel. Într-o duminică, pînă și prefectul și le procureur de la République și-au dat osteneala să facă drumul de la Luchon la Bosost pentru a o vedea pe d-na Lafargue. Dar, nereușind să-și satisfacă curiozitatea, s-au consolată jucînd rouge et

noir *, care împreună cu baccarat ** constituie singura ocupație serioasă a versaillezilor petits gras *** care se află acum în Pirinei.

Dar era cit pe-aci să uit să vă explic de ce n-a reușit monsieur de Kératry s-o vadă pe d-na Lafargue. S-a întâmplat așa pentru că un țaran francez din Luchon a informat pe câțiva dintre prietenii săi spanioli din Bosost despre vizita proiectată de monsieur de Kératry, iar ei, bineînțeles, au prevenit-o imediat pe d-na Lafargue.

Populația franceză și cea spaniolă din Pirinei formează o ligă — ofensivă și defensivă — împotriva propriilor lor guverne. În cazul nostru, țaranii îi spionau pe spionii oficiali ai prefectului și, deși au fost opriți în repetate rânduri la granița franceză, au încercat mereu să ne aducă știrile care ne interesau. În cele din urmă, monsieur de Kératry a dat ordin să nu se permită nimănui, *nici chiar călăuzelor*, să treacă frontiera spre Bosost fără pașaportul cuvenit. Această măsură, bineînțeles, nu ne-a împiedicat să primim știri ca și înainte; ea n-a făcut decît să-i întărite și mai mult pe țaranii din Pirinei, care și așa erau ostili adunării „des ruraux” de la Versailles.

Ulterior am aflat că și în alte regiuni ale Franței țaranii nutresc o ură tot atît de aprigă împotriva *așa-zișilor* lor reprezentanți, moșierii, care sînt la cîrma țării. D-l Thiers împlinește o importantă omisiune a revoluției! Cu ajutorul prefectilor, popilor, gardes champêtres **** și jandarmilor săi, el o să provoace în scurt timp o răscoală generală a țărănimii!

Despre fuga d-lui Lafargue am fost informate de d-na Lafargue, la cîteva zile după eliberarea noastră din cazarma jandarmeriei. Mai tîrziu am aflat de la un locuitor din Bosost că d-l Lafargue a fost arestat la Huesca și că autoritățile spaniole au propus să-l extrădeze guvernului francez. Chiar în ziua cînd am primit această știre, judecătorul de pace ne-a restituit pașaportul nostru englez. Atunci, pentru a pune capăt îngrijorării d-nei Lafargue, care nu putea să plece din Bosost din cauza copilului ei bolnav și nu știa nimic din tot ce se întîmplase soțului ei, ne-am hotărît să ne ducem îndată la Huesca, pentru a afla, de la guvernatorul acestei

* — roșu și negru (joc de noroc). — *Nota trad.*

** — bacara (joc de noroc). — *Nota trad.*

*** — feciori de bani gata. — *Nota trad.*

**** — pîndari, paznici. — *Nota trad.*

provincii, care sînt adevăratele intenții ale guvernului spaniol în privința d-lui Lafargue. Cînd am ajuns la San Sébastian am aflat, spre bucuria noastră, că d-l Lafargue fusese pus în libertate. Atunci ne-am înapoiat imediat în Anglia.

Nu pot să închei această scrisoare fără să amintesc, pe scurt, de felul cum au fost tratate gazda noastră, d-na C., și fata din casă, în ziua de 6 august, în timpul cînd am lipsit noi, fiindcă, în comparație cu ele, putem spune că față de noi poliția a dat dovadă de o aleasă politețe. La ora 11 dimineața, prefectul, procureur général, procureur de la République etc. au întreprins un atac prin surprindere asupra casei noastre. Furioși că nu izbutiseră să pună mîna pe d-l Lafargue, și-au descărcat minia pe d-na C., a cărei boală de inimă era într-un stadiu destul de avansat, și pe fata noastră din casă. Cu această biată față s-au purtat într-un chip nemaipomenit de grosolan, pentru că nu voia să spună unde plecase stăpînul ei.

Prefectul a reușit, totuși, să afle acest lucru de la un băiat care lucra la d-na C. ca grădinar; acesta a fost trimis numaidecît la Fos, ca să ne pîndească acolo, în dosul unui gard, și să înștiințeze pe procureur de la République & Co. despre sosirea noastră.

Dacă în timpul campaniei împotriva prusienilor monsieur de Kératry ar fi aplicat aceeași metodă pentru a-și apăra flancurile și a-și proteja ariergarda împotriva unui atac prin surprindere, în scopul de a ataca pe neașteptate niște detașamente inamice instalînd posturi de observație și trimițînd înainte cercetași, în Bretagne lucrurile ar fi mers mai bine, judecînd, bineînțeles, după succesele tactice obținute de monsieur de Kératry la Fos!

Gazdei noastre nu i s-a permis să facă foc în propria ei bucătărie; în loc să doarmă în patul ei, i s-a ordonat să se culce pe podea. Dar ea a refuzat să se conformeze acestui ordin. Înghățîndu-l pe fiul ei, un copil care n-avea nici măcar trei ani, prefectul susținea că el este fiul d-lui Lafargue. D-na C. a încercat în repetate rînduri să-l convingă că se înșală, dar în zadar; în cele din urmă, vrînd să dovedească identitatea copilului (fiindcă se temea ca nu cumva să i-l ia), a strigat speriată: „Dar înțelegeți odată că băiețașul nu vorbește decît dialectul local”. La început se părea că nici acest argument nu este destul de convingător pentru pre-

fect. Poate că monsieur de Kératry, încredințat că „Internaționala este o religie”, și-a amintit, cu acest prilej, de minunea unor limbi ca de foc venite din cer, care s-au împărțit și s-au oprit deasupra apostolilor ⁵⁰².

Unul din motivele pentru care s-au purtat atît de grosolan cu d-na C. a fost acela că dinsa nu auzise niciodată despre Internațională și, ca atare, nu putea să dea nici un fel de informații despre activitatea desfășurată la Luchon de către această misterioasă Asociație, ceea ce, în treacăt fie zis, ar fi fost o imposibilitate chiar și pentru cel mai bine informat dintre membrii ei — cel puțin pînă în momentul cînd monsieur de Kératry și-a început la Luchon activă sa propagandă pentru Asociația Internațională. În afară de asta, d-na C. se făcuse vinovată de faptul că vorbise în termeni foarte elogioși despre chiriașul ei, d-l Lafargue. Dar cea mai mare fărădelege a ei a fost că n-a putut să arate unde se află ascunse bombele și petrolul.

Da! Este un fapt că în casa noastră s-au căutat bombe și petrol.

Dînd peste o mică lampă de noapte care era folosită la încălzirea laptelui pentru copilaș, acești reprezentanți ai autorității au ridicat-o în sus și au examinat-o cu atîta precauție, de parcă ar fi fost o mașină infernală cu ajutorul căreia de acolo, de la Luchon, petrolul ar fi putut să fie împrorcat pînă pe străzile Parisului! Nici Münchhausen nu s-a lăsat vreodată purtat pe aripile unei fantezii atît de extravagante. Guvernul francez însă este capable de tout *. Aceste autorități cred cu adevărat în realitatea năstrușnicelor basme despre petrol, care sînt o născocire a creierului lor bolnav. Ele sînt serios convinse că femeile din Paris nu sînt „nici fiare și nici oameni, nici bărbați și nici femei”, ci niște „pétroleuses” ⁵⁰³ — o specie de salamandre care se simt bine numai în elementul lor natural, în vîlvătaia focului.

Aceste autorități calcă pe urmele lui Henri de Pène, profetul și dascălul lor de la „Paris-Journal”, care, după cum mi s-a spus, își închipuie într-adevăr că faimoasele scrisori, ticluite de el însuși pe numele tatălui meu, nu sînt scrise de Henri de Pène, ci de Karl Marx.

Am putea să tratăm cu indiferență și dispreț un guvern care și-a ieșit din minți și să rîdem de farsele în care niște

* — în stare de orice. — *Nota trad.*

bufoni trîndavi, aflați în slujba lui, își joacă rolurile confuze și plicticoase, dacă aceste farse nu s-ar transforma într-o tragedie pentru mii de bărbați, femei și copii. Gîndiți-vă numai la acele „pétroleuses” care stau în fața curții marțiale din Versailles și la femeile care în ultimele trei luni au fost lăsate să se stingă cu încetul în temnițele instalate pe pontoane.

Jenny Marx

Londra, septembrie 1871

Publicat în
„Woodhull & Claflin's Weekly”
nr. 23/75 din 21 octombrie 1871

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Tradus din limba engleză

20

[Rezoluție a Consiliului General cu privire
la Comitetul central al secțiilor din S.U.A.
ale Asociației Internaționale a Muncitorilor ⁵⁰⁴]

Rezoluție întocmită de subcomitet

Avînd în vedere

1) că fiecare secție din America are dreptul să fie reprezentată în Comitetul federal pentru Statele Unite, cu sediul la New York, care capătă astfel caracterul unui organ cu adevărat reprezentativ ;

2) că organizarea Internaționalei în Statele Unite și succesele obținute de ea se datorează în mare măsură Comitetului federal din New York ;

3) că nici Statutul Asociației și nici principiile ei organizatorice speciale pentru Statele Unite nu conțin nimic din ceea ce ar putea împiedica o secție să extindă influența Internaționalei în rîndul naționalității ei,

Consiliul recomandă să fie prelungită valabilitatea mandatului deținut de Comitetul central din New York pentru Statele Unite, pînă cînd o extindere mai mare a Internaționalei în America va face să fie necesară convocarea tuturor secțiilor din Statele Unite în vederea alegerii unui nou Comitet federal.

Adoptat de Consiliul General
la 5 noiembrie 1871

Publicat în „Le Socialiste” nr. 8
din 25 noiembrie 1871
și în „Woodhull & Claflin’s Weekly”
nr. 3/81 din 2 decembrie 1871

Se tipărește după manuscrisul lui Eccarius

Tradus din limba engleză

Adnotări

1 „Prima Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian” („The General Council of the International Working-Men's Association on the War”) a fost scrisă de K. Marx între 19 și 23 iulie 1870. La 19 iulie 1870 — dată la care a început războiul franco-prusian —, Consiliul General l-a însărcinat pe Marx să elaboreze o adresă în legătură cu acest război; Adresa a fost adoptată de Comitetul permanent al Consiliului General la 23 iulie și ulterior aprobată în unanimitate la ședința din 26 iulie 1870 a Consiliului. Prima oară, ea a apărut în publicația londoneză „The Pall Mall Gazette” nr. 1702 din 28 iulie 1870, iar câteva zile mai târziu a apărut sub formă de foaie volantă într-un tiraj de 1000 de exemplare. Adresa a mai fost reprodusă integral sau parțial de o serie întreagă de ziare engleze din provincie. Ziarul „Times”, la a cărui redacție a fost trimisă Adresa, a refuzat s-o publice.

Întrucît prima ediție a Adresei s-a epuizat repede, iar tirajul era departe de a satisface cererea, la 2 august 1870 Consiliul General a hotărît să scoată un tiraj suplimentar de 1000 de exemplare. În septembrie 1870, prima Adresă a fost retipărită în limba engleză împreună cu o a doua Adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian; în această ediție Marx a corectat în textul primei Adrese unele greșeli apărute în ediția întâi.

La 9 august, Consiliul General a numit o comisie care a primit sarcina să traducă prima Adresă în limbile germană și franceză și să o difuzeze. Din comisie făceau parte: Marx, Jung, Serrailier și Eccarius. În limba germană, Adresa a fost publicată pentru prima oară la Leipzig în „Der Volksstaat” nr. 63 din 7 august 1870, în traducerea lui W. Liebknecht. Primind textul german al Adresei, Marx l-a schimbat complet, traducînd din nou mai bine de jumătate din text. În această nouă traducere germană, Adresa a apărut la Geneva în revista „Der Vorbote” nr. 8 din august 1870, precum și sub formă de foaie volantă. În 1891, cu prilejul împlinirii a 20 de ani de la proclamarea Comunei din Paris, F. Engels a publicat prima și cea de-a doua Adresă a Consiliului General în ediția germană a „Războiului civil din Franța”, scoasă la Berlin de editura ziarului „Vorwärts”. Pentru această ediție, traducerea primei și celei de-a doua Adrese a fost făcută de Louise Kautsky sub îndrumarea lui Engels.

În limba franceză, Adresa a fost publicată în august 1870 în „L'Égalité”, iar la 7 august 1870 în „L'Internationale” nr. 82 și în „Le Mirabeau” nr. 55. Adresa a apărut și sub formă de foaie volantă

în limba franceză în traducerea făcută de comisia numită de Consiliul General.

În limba rusă prima Adresă a fost publicată pentru prima oară în august-septembrie 1870 în „Narodnoe delo” nr. 6—7 din august-septembrie 1870 la Geneva; în 1905 prima și cea de-a doua Adresă au apărut în „Războiul civil din Franța”, editat sub îngrijirea lui V. I. Lenin în 1891 (vezi adnotarea 191). Ulterior, cele două Adrese cu privire la războiul franco-prusian au fost publicate de mai multe ori în limba rusă împreună cu textul „Războiului civil din Franța”.

„Der Volksstaat” — organ central al Partidului muncitoresc social-democrat german (al eisenachienilor); a apărut la Leipzig de la 2 octombrie 1869 pînă la 29 septembrie 1876 (de două ori pe săptămîină, iar din iulie 1873 — de trei ori). Ziarul exprima concepțiile curentului revoluționar din mișcarea muncitorească din Germania. Din cauza orientării sale revoluționare, ziarul a fost supus unor permanente persecuții din partea guvernului și a poliției. Componența redacției ziarului se schimba mereu din cauza arestării redactorilor, dar conducerea generală a ziarului a rămas în mâinile lui W. Liebknecht. Un rol important la acest ziar a jucat A. Bebel, care conducea editura „Volksstaat”. Marx și Engels au colaborat la ziar din momentul fondării lui, au ajutat în permanență redacția și au îndrumat sistematic orientarea ziarului. În pofida unor lipsuri și greșeli, „Volksstaat” a fost unul dintre cele mai bune ziare muncitorești din deceniul al 8-lea al secolului al XIX-lea.

„Der Vorbote” — revistă lunară, organul oficial al secțiilor germane din Elveția ale Internaționalei; a apărut în limba germană la Geneva din 1866 pînă în 1871; redactor responsabil a fost J. Ph. Becker. În general, revista a promovat linia lui Marx și a Consiliului General, publicînd sistematic documente ale Internaționalei și date despre activitatea secțiilor Asociației în diferite țări.

„L'Égalité” — săptămînal elvețian, organ de presă al Federației romande a Internaționalei; a apărut la Geneva în limba franceză din decembrie 1868 pînă în decembrie 1872. În noiembrie 1869 — ianuarie 1870 bakuniștii Perron, Robin și alții, strecurați în redacția ziarului, au încercat să-l folosească pentru a ataca Consiliul General al Internaționalei. În ianuarie 1870 însă, Consiliul federal romand a reușit să modifice componența redacției și să-i scoată pe bakuniști din cadrul ei, după care ziarul a început să susțină linia Consiliului General.

„L'Internationale” — săptămînal belgian, organul de presă al secțiilor din Belgia ale Internaționalei; a apărut la Bruxelles cu participarea directă a lui De Paepe din 1869 pînă în 1873. Ziarul a publicat documente ale Internaționalei.

„Le Mirabeau” — săptămînal belgian, a apărut la Verviers din 1868 pînă în 1874; organ de presă al secțiilor din Belgia ale Internaționalei.

„Narodnoe delo” — ziar (pînă în aprilie 1870 — revistă), editat din 1868 pînă în 1870 la Geneva de un grup de emigranți revoluționari ruși; primul număr a apărut sub îngrijirea lui Bakunin; din octombrie 1868, redacția, în care au intrat N. Utin și alții, a rupt relațiile cu Bakunin și s-a pronunțat împotriva concepțiilor lui; din aprilie 1870 a fost organul de presă al secției ruse a Asociației Internaționale a Muncitorilor și a promovat linia lui Marx și a Consiliului General, a publicat documente ale Internaționalei. — 3.

- 2 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 13. — 3.
- 3 În mai 1870, încercind să consolideze regimul celui de-al doilea Imperiu, care se clătina și care stătuise nemulțumirea păturilor largi ale populației, guvernul lui Napoleon al III-lea a organizat un plebiscit. Chestiunile puse la vot erau formulate în așa fel, încit nu se putea ca, exprimându-ți dezaprobarea față de politica celui de-al doilea Imperiu, să nu te pronunți și împotriva oricăror reforme democratice. În pofida acestor manevre demagogice, plebiscitul a arătat creșterea forțelor care se opuneau guvernului: 1 500 000 de voturi au fost împotriva guvernului, 1 900 000 de persoane s-au abținut de la vot. În timpul pregătirii plebiscitului, guvernul a organizat o vastă campanie de represiuni împotriva mișcării muncitorești, a recurs pe scară largă la calomnierea organizațiilor muncitorești, denaturându-le scopurile și speriiind păturile de mijloc cu „pericolul roșu”.
- Federația din Paris a Internaționalei și Camera federală a asociațiilor muncitorești din Paris au publicat la 24 aprilie 1870 un manifest în care demascau plebiscitul ca o manevră bonapartistă și chemau muncitorii să se abțină de la vot. În ajutorul plebiscitului, membrii Federației din Paris au fost arestați sub învinuirea născocită de poliție de a fi pus la cale un complot cu scopul de a-l asasina pe Napoleon al III-lea; guvernul a folosit această acuzație pentru a organiza în diferite orașe ale Franței o largă campanie de persecuții și prigoane împotriva membrilor Internaționalei. La procesul membrilor Federației din Paris care a avut loc între 22 iunie și 5 iulie 1870 a fost demascată întreaga falsitate a acuzației de complot; totuși, o serie de membri din Franța ai Internaționalei au fost condamnați la închisoare de tribunalele bonapartiste numai pentru că făceau parte din Asociația Internațională a Muncitorilor.
- Persecutarea Internaționalei în Franța a provocat proteste în masă din partea clasei muncitoare. — 3.
- 4 Este vorba de lovitura de stat a lui Ludovic Bonaparte din 2 decembrie 1851, care a pus bazele regimului bonapartist al celui de-al doilea Imperiu. — 4.
- 5 „*Le Réveil*” — săptăminal, iar din mai 1869 cotidian francez, organ de presă al republicanilor de stînga, a apărut sub redacția lui Delescluze la Paris din iulie 1868 pînă în ianuarie 1871. Din octombrie 1870 s-a pronunțat împotriva guvernului apărării naționale. — 4.
- 6 „*La Marseillaise*” — cotidian francez, organ de presă al republicanilor de stînga; a apărut la Paris din decembrie 1869 pînă în septembrie 1870. Ziarul publica materiale despre activitatea Internaționalei și despre mișcarea muncitorească. — 4.
- 7 Este vorba de *Societatea 10 decembrie* (denumită astfel în cinstea alegerii lui Ludovic Bonaparte, protectorul societății, ca președinte al Republicii Franceze la 10 decembrie 1848) — societate bonapartistă secretă, înființată în 1849 și formată mai ales din elemente de clasă, aventurieri politici, militariști etc. Deși formal Societatea a fost desființată în noiembrie 1850, membrii ei au continuat de fapt să facă propagandă bonapartistă și au participat activ la lovitura de stat din 2 decembrie 1851. Marx a caracterizat amănunțit Societatea 10 de-

cembrie în lucrarea sa „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 115—217).

La 15 iulie 1870, bonapartiștii au organizat, cu concursul polițier, o manifestație șovină în sprijinul planurilor de crotopire ale lui Ludovic Napoleon. — 5.

- 8 *Bătălia de la Sadova* a avut loc la 3 iulie 1866 în Cehia între armatele austriece și saxone, pe de o parte, și cele prusiene, pe de altă parte, fiind bătălia decisivă din timpul războiului austro-prusian din 1866, care s-a încheiat cu victoria Prusiei asupra Austriei. În istorie, această bătălie este cunoscută sub numele de bătălia de la Königgrätz (Hradec-Králové). — 5.
- 9 Adunările muncitorești convocate la 16 iulie la Braunschweig și la 17 iulie 1870 la Chemnitz de către conducerea Partidului muncitoresc social-democrat german (al eisenachienilor) au constituit manifestații de protest împotriva politicii expansioniste a claselor guvernante. Marx citează rezoluția adunării din 16 iulie 1870 de la Braunschweig după nr. 58, din 20 iulie 1870, al ziarului „Volksstaat”. — 6.
- 10 *„Insemnări despre război”* — una dintre cele mai importante lucrări militare ale lui F. Engels, în care el a analizat de pe pozițiile materialismului istoric evenimentele războiului franco-prusian din 1870—1871 — reprezintă o serie de 59 de articole strins legate între ele și scrise sub forma de cronică de război. Dintre acestea, 40 de articole sînt intitulate „Insemnări despre război”, adăugîndu-li-se și numărul respectiv, iar celelalte poartă titluri diferite.
- Articolele cu privire la războiul franco-prusian au fost scrise cu prilejul propunerii făcute lui Marx de Tibilin (Taran) — unul dintre colaboratorii lui „Pall Mall Gazette” — de a trimite acestui ziar corespondențe de război. Marx a transmis această propunere lui Engels. Acesta a trimis primele trei articole lui Marx, care, după ce a luat cunoștință de ele, le-a trimis redacției. Articolele următoare au fost trimise de Engels, pentru a accelera publicarea lor, direct redacției lui „Pall Mall Gazette”.
- Engels a scris aceste articole despre războiul franco-prusian pășind pe urmele încă proaspete ale evenimentelor în curs de desfășurare. El studia amănunțit toate materialele referitoare la acțiunile militare care îi parveneau: comunicate din presa engleză, germană și franceză, ultimele telegrame sosite din Franța și Germania. În pofida caracterului incomplet și contradictoriu al acestor știri, Engels a reușit, cu toate inexactitățile asupra anumitor amănunte, inevitabile în asemenea condiții, să reconstituie în articolele sale adevăratul curs al acțiunilor militare.
- Începînd să lucreze la „Insemnări despre război”, Engels intenționa să scrie două articole pe săptămînă; după publicarea primelor trei articole, care au stîrnit un mare interes în rîndurile cititorilor și au atras atenția întregii prese, redactorul lui „Pall Mall Gazette”, Greenwood, i-a propus lui Engels să trimită ziarului un număr nelimitat de articole; în perioada celor mai active acțiuni militare, Engels scria cite trei și chiar cite patru articole pe săptămînă.
- Greenwood a făcut în nenumărate rînduri modificări în textul articolelor lui Engels fără consimțămîntul autorului. După cum observa Engels în scrisorile sale, în „Insemnări despre război. — III”

au fost schimbăți în mod arbitrar diferiți termeni militari; schimbările făcute au dovedit că Greenwood nu cunoștea terminologia militară; în „Insemnări despre război. — XIII” a fost adăugat ultimul paragraf (vezi adnotarea 44).

„Insemnări despre război” au fost publicate în „Pall Mall Gazette” începînd de la 29 iulie 1870 pînă la 18 februarie 1871; cu excepția primelor trei articole, semnate „Z”, ele au fost publicate fără semnătură; faptul că autorul lor era Engels îl cunoștea numai un cerc restrîns de persoane. Articolele lui Engels despre războiul franco-prusian au avut un mare succes. Conținutul lor a fost reprodus în cronicile unei serii întregi de ziare. În cercul prietenilor săi, Engels era numit din ce în ce mai insistent „Generalul”.

În timpul vieții lui Engels, articolele lui despre războiul franco-prusian n-au mai fost republicate. Articolele din „Pall Mall Gazette”, semnate chiar de Engels în colțul de sus, din dreapta sau stînga, și care se aflau în posesia unuia dintre conducătorii social-democrației austriece, V. Adler, n-au fost cunoscute ani de zile unui cerc larg de cititori. Abia la cîțiva ani după moartea lui V. Adler, în 1923, articolele lui Engels au fost publicate la Viena într-o ediție separată în limba engleză, litografiată, sub titlul „Insemnări despre război”.

„The Pall Mall Gazette” — cotidian englez, a apărut din 1865 pînă în 1920; în anii 1860—1880 ziarul a avut o orientare conservatoare. Marx și Engels au păstrat legătura cu acest ziar din iulie 1870 pînă în iunie 1871.

În afara articolelor lui Engels cu privire la războiul franco-prusian, ziarul a mai publicat prima Adresă și extrase din cea de-a doua Adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian. După cum remarcă Marx, „Pall Mall Gazette” a fost cîtva timp „singurul ziar incoruptibil din Londra”. Dar la sfîrșitul lunii iunie 1871 ziarul s-a încadrat în campania generală de calomniere a Internaționalei, pornită de presa burgheză ca urmare a revoluției din Paris. Aceasta i-a obligat pe Marx și Engels să rupă orice relații cu ziarul. — 9.

- 11 *Confederația Germaniei de nord* — stat federal german, format în 1867 sub hegemonia Prusiei, după victoria repurtată de ea în războiul austro-prusian, în locul Confederației germane care se destrămase (vezi adnotarea 29). În Confederația Germaniei de nord au intrat 19 state germane și 3 orașe libere germane, declarate în mod formal autonome. Constituția Confederației Germaniei de nord asigura situația dominantă a Prusiei în cadrul ei: regele Prusiei era declarat președintele Confederației și comandantul suprem al forțelor armate federale; tot lui i se încredința conducerea politicii externe. Împunătornicirile legislative ale Reichstagului Confederației, ales pe baza votului universal, erau serios limitate: legile adoptate de el intrau în vigoare după ce erau aprobate de consiliul federal, reacționar prin componența lui, și după ce erau sancționate de președinte. În 1870, în Confederație au fost incluse Bavaria, Baden, Württemberg și Hessen-Darmstadt, care rămăseseră înainte în afara ei. Crearea Confederației Germaniei de nord a constituit un pas înainte pe calea spre unificarea națională a Germaniei; în ianuarie 1871, Confederația și-a încetat existența în urma formării Imperiului german. — 11.
- 12 Engels se referă la ducatele Schleswig și Lauenburg, care au ajuns sub dominația Prusiei în urma războiului împotriva Danemarcului din

1864, iar apoi i s-au alipit, precum și la regatul Hanovra, electoratul Hessen-Kassel, marele ducat Nassau, orașul liber Frankfurt, ducatul Holstein, și unele părți din teritoriul Bavariei și Hessen-Darmstadtului anexate de Prusia în urma victoriei reputate de ea în războiul austro-prusian din 1866. — 11.

- 13 *Sistemul prusian al Landwehrului* — sistem de formare a unor unități de forțe armate din oameni mai vîrstnici (între 27 și 32 de ani) supuși serviciului militar, luați în Landwehr pe o perioadă de 5 ani după ce au prestat un serviciu activ în armata regulată și au rămas un anumit termen în rezervă. Sistemul Landwehrului a apărut pentru prima oară în Prusia în 1813—1814; ulterior a fost introdus și în alte state germane și în Austria. În timp de pace, unitățile Landwehrului erau din cînd în cînd concentrate pentru instrucție; în timp de război, Landwehrul era mobilizat pentru serviciu în spatele frontului și serviciu de garnizoană. În perioada războiului franco-prusian din 1870—1871, Landwehrul a fost folosit pentru acțiuni deluștă alături de trupele regulate; în timp de război, în Landwehr erau încorporate persoane pînă la vîrsta de 40 de ani. — 11.
- 14 *Mitralieză* — armă de foc cu mai multe țevi și cu tragere rapidă, instalată pe un afet greu. Mitralieza cu care era înzestrată armata franceză în 1870—1871 era formată din 25 de țevi, care trăgeau succesiv cu ajutorul unui mecanism special. Experiența războiului franco-prusian a demonstrat că în condiții de cîmp mitraliezele sînt inaplicabile din pricina imperfecțiunilor de construcție. — 12.
- 15 *Zuavi* — gen de infanterie ușoară franceză (denumirea de „zuavi” provine de la numele unuia din triburile algeriene). Unitățile de zuavi au fost formate pentru prima oară în anii 1800—1833 ca trupe coloniale recutate în Algeria din rîndurile populației locale, completate ulterior cu francezi, păstrînd însă vechea îmbrăcăminte orientală.
- Turcos sau vîndătorii algerieni* — gen de infanterie ușoară franceză, format la începutul deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea și completat din rîndurile populației băștinașe algeriene, cu excepția ofițerilor și, în parte, și a subofițerilor. — 12.
- 16 *Garda națională din Franța* se împărțea, potrivit legii din 1868, în *mobilă* și *locală*. Garda națională *mobilă* trebuia să fie completată din oameni supuși serviciului militar la vîrsta recrutării, dar care nu-și făceau stațiul și nici nu fuseseră trecuți în rezervă; ea era destinată pazei granițelor, serviciului în spatele frontului și serviciului de garnizoană. La începutul războiului franco-prusian din 1870—1871, formarea gărzii mobile încă nu luase amploare; în timpul războiului, Garda națională mobilă cuprindea persoane în vîrstă de 20 pînă la 40 de ani.
- În Garda națională *locală* intrau persoanele scutite de serviciul militar activ și persoanele mai vîrstnice supuse serviciului militar.
- După ce trupele regulate franceze au fost zdrobite, Garda națională a format nucleul principal al forțelor armate ale Franței. În 1872, Garda națională a fost dizolvată. — 13.
- 17 Această previziune a lui Engels, ca și multe alte pronosticuri ale lui cu privire la desfășurarea probabilă a evenimentelor militare, a fost confirmată în întregime. La începutul lunii august, regiunea amintită de Engels a devenit arena primelor mari bătălii din războiul franco-

- prusian (vezi articolul „Victoriile prusiene”, volumul de fața, pag. 29—33). — 16.
- 18 *În bătălia de la Solferino* (Italia de nord) de la 24 iunie 1859, din timpul războiului dus de Franța și Piemont împotriva Austriei, trupele franceze și piemonteze au înfrînt armata austriacă. Înfrîngerea armatei austriece la Solferino a hotărît sfîrșitul războiului în favoarea Franței și Piemontului. Engels a analizat desfășurarea bătăliei în articolele „Bătălia de la Solferino”, „Justiția istoriei” și „Bătălia de la Solferino” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, pag. 438—450). — 17.
- 19 Este vorba de cartea : G. Cardinal von Widdern. „Der Rhein und die Rheinfeldzüge. Militair-geographische und Operations-Studien im Bereich des Rheins und der benachbarten deutschen und französischen Landschaften”. Berlin, 1869. — 18.
- 20 „*Le Temps*” — cotidian de orientare conservatoare, organ al marii burghezii franceze ; a apărut la Paris din 1861 pînă în 1943. Ziarul se afla în opoziție față de cel de-al doilea Imperiu și s-a pronunțat împotriva războiului cu Prusia ; după căderea imperiului a sprijinit guvernul apărării naționale. — 20.
- 21 Engels se referă la articolul de fond din ziarul „Times” din 5 august 1870 în care, fără a se face trimiterea la sursă, erau reproduse o serie de teze din articolul lui Engels „Însemnări despre război. — III”, publicat la 2 august 1870.
„*The Times*” — cel mai mare cotidian englez de orientare conservatoare ; a fost fondat la Londra în 1785. — 24.
- 22 *În bătălia de la Wissembourg* de la 4 august 1870, trupele germane din 3 corpuri ale Armatei a treia, de sub comanda prințului moștenitor al Prusiei, folosindu-se de dispersarea trupelor franceze, au atacat și au zdrobit divizia franceză de sub comanda lui Douay din corpul 1 armată al lui Mac-Mahon, mult inferioară lor din punct de vedere numeric. Această victorie a deschis trupelor germane calea înaintării în Alsacia. — 26.
- 23 *Pușca Chassepot* — sistem de pușcă care se încarcă pe la culată, denumită astfel după numele inventatorului ei ; a fost introdusă în armata franceză în 1868 și se distingea prin înalte calități de luptă pentru acea vreme. — 27.
- 24 *Bătălia de la Wörth* (Alsacia) — una din primele mari bătălii din timpul războiului franco-prusian, a avut loc la 6 august 1870 ; ea s-a încheiat prin înfrîngerea trupelor franceze de sub comanda lui Mac-Mahon. — 30.
- 25 *În bătălia de la Magenta*, în apropiere de Milano, de la 4 iunie 1859, din timpul războiului dus de Franța și Piemont împotriva Austriei, trupele franceze au înfrînt armata austriacă și au ocupat Magenta, intrînd apoi în Milano ; în urma înfrîngerii de la Magenta armata austriacă a fost nevoită să evacueze cea mai mare parte a Lombardiei. Desfășurarea bătăliei este descrisă în articolele lui Engels „Evenimentele de pe teatrul de acțiuni militare”, „Înfrîngerea austrieilor”

- și „Bătălia de la Magenta” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, pag. 408—424). — 30.
- 26 În *bătălia de la Forbach* (Lorena) de la 6 august 1870, trupele prusiene au zdrobit corpul 2 armată francez de sub comanda generalului Frossard. În literatura istorică, bătălia de la Forbach este cunoscută și sub numele de bătălia de la Spichern. Mai departe Engels folosește și cea de-a doua denumire. — 31.
- 27 Este vorba de unul din episoadele războiului austro-prusian din 1866. După bătălia de la Sadova de la 3 iulie 1866 trupele austriece s-au retras la Olmütz (Olomouc), scontînd să împiedice astfel armata prusiană să atace Viena. Acest plan a eșuat, deoarece trupele prusiene, după ce și-au asigurat acoperirea în cazul unui atac din direcția Olmütz, au pornit atacul împotriva capitalei Austriei. — 36.
- 28 Engels se referă la manifestările antibonapartiste ale batalioanelor din Paris ale gărzii mobile, formate din muncitori și mic-burhezi; aceste manifestări au avut loc în tabăra de la Châlons la începutul lunii august 1870. — 37.
- 29 *Confederația germană* — uniune de state germane creată în 1815 de Congresul de la Viena și care cuprindea inițial 34 de state și 4 orașe libere. Confederația nu avea nici armată centralizată, nici fonduri bănești și păstra toate trăsăturile de bază ale fărîmăturii feudale; unicul ei organ central — Bundestagul — își ținea ședințele sub președinția reprezentantului Austriei, avea drepturi limitate și era instrumentul forțelor reacționare în lupta împotriva mișcării revoluționare. Confederația germană s-a destrămat în timpul revoluției din 1848—1849 și a fost reînființată în 1850. Ea și-a încetat definitiv existența în timpul războiului austro-prusian din 1866 și a fost înlocuită prin Confederația Germaniei de nord (vezi adnotarea 11). — 38.
- 30 În legătură cu înfrîngerile suferite de armata franceză la Forbach și Worth, care au scos la iveală putreziciunea regimului celui de-al doilea Imperiu, între 7 și 9 august 1870 au avut loc la Paris, Lyon, Marsilia și în alte orașe demonstrații antiguvernamentale ale maselor populare. O manifestație furtunoasă a avut loc la Paris la 9 august, cînd o mare mulțime, formată mai ales din muncitori, a înconjurat clădirea Corpului legislativ, cerînd proclamarea republicii și înarmarea poporului. Pentru a împrăștia manifestația, guvernul a folosit din plin jandarmeria și trupele regulate. În vederea luptei împotriva pericolului revoluționar, în locul guvernului Ollivier a fost format un guvern în frunte cu Palikao și constituit din bonapartiști infocați. Republicanii burhezi, deputații „de stînga” ai Corpului legislativ (Ferry, Gambetta și alții), speriați de perspectiva unei revoluții populare, au refuzat să sprijine acțiunile maselor populare și au contribuit efectiv la menținerea regimului bonapartist. — 44.
- 31 Este vorba de reorganizarea armatei franceze în perioada dictaturii iacobine din 1793—1794, înfăptuită de guvernul revoluționar, Comitetul salvării publice, din care făcea parte Carnot. Un rol important în această reorganizare au jucat comisarii Convenției numiți în armată tocmai în scopul reorganizării. Conform decretului Convenției din 23 august 1793 cu privire la recrutarea generală, efectivul armatelor

- revoluționare a crescut brusc spre sfârșitul anului 1793 depășind numărul de 600 000 de persoane; batalioanele de voluntari au fuzionat cu armata regulată, iar vechii comandanți au fost înlocuiți cu oameni capabili, care se bucurau de încrederea soldaților. Guvernul iacobin a organizat pe scară largă producția de armament și de muniții pentru armată. Toate aceste măsuri au dat armatei franceze posibilitatea sa repurteze o serie de victorii și să curețe, în primăvara anului 1794, teritoriul Franței de intervenționiști. — 49.
- 32 Engels se referă la bătălia de la Colombey-Nouilly (denumită și bătălia de la Borny) care a avut loc la 14 august 1870 la est de Metz. Această bătălie este descrisă amănunțit în articolul „Însemnări despre război. — XI” (vezi volumul de față, pag. 64—67). — 52.
- 33 *Bătălia de la Mars-la-Tour* (denumită mai jos, la pag. 146, bătălia de la Vionville) a avut loc la 16 august 1870. În urma acestei bătălii, trupele germane au reușit să oprească retragerea din Metz a Armatei franceze de Rin și să-i taie apoi calea de retragere. — 56.
- 34 „*Le Siècle*” — cotidian de orientare liberală-republicană, a apărut la Paris din 1836 până în 1939; în 1870—1871 a apărut un timp la Paris și Tours, iar apoi la Bordeaux. — 57.
- 35 *Francțirorii* (în limba franceză frans-tireurs — trăgători liberi) — partizani voluntari, organizați în mici detașamente și care au luat parte la apărarea țării de invazia trupelor dușmane în Franța. Detașamentele de francțirorii au început să fie create în perioada războaielor împotriva coalițiilor antifranceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea — începutul secolului al XIX-lea, în timpul invaziei trupelor inamice în Franța. În 1867, în Franța au început să ia ființă societăți ale francțirorilor. După începerea războiului franco-prusian și pătrunderea trupelor prusiene pe teritoriul Franței, membrii acestor societăți au fost chemați sub arme printr-un decret special. Când armata regulată a Franței a fost zdrobită și blocată în fortărețe, numărul detașamentelor de francțirorii a crescut considerabil. — 58.
- 36 În *bătălia de la Iena* (Turingia) de la 14 octombrie 1806, trupele franceze de sub comanda lui Napoleon I au zdrobit o unitate a armatei prusiene. În aceeași zi, trupele comandate de Davout, mareșalul lui Napoleon, au înfrânt principalele forțe ale prusienilor la Auerstedt. În timpul urmăririi trupelor prusiene, cea mai mare parte a acestora a fost luată prizonieră de către francezi, ceea ce a atras după sine capitularea Prusiei în fața Franței napoleoniene. — 60.
- 37 Engels citează telegrama regelui Prusiei, Wilhelm I, cu privire la victoria repurtată de trupele germane asupra Armatei franceze de Rin la 18 august 1870 la Gravelotte. După această bătălie (denumită în literatura istorică și bătălia de la St. Privat) Armata de Rin a fost blocată la Metz. — 62.
- 38 „*The Manchester Guardian*” — cotidian englez burghez, organ al liberalilor, apare la Manchester din 1821. — 64.
- 39 În timpul campaniei din Italia a lui Bonaparte (1796—1797), o unitate a trupelor franceze a început în iunie 1796 asediul Mantuei (Italia de

nord), apărată de o garnizoană austriacă, în timp ce forțele principale ale armatei franceze acționau împotriva trupelor austriece care încercau să deblocheze fortăreața. În septembrie 1796, la Mantua s-a ascuns armata austriacă a lui Wurmser, zdrobită de Bonaparte; în februarie 1797, după ce Mantua a fost mult timp asediată și blocată, trupele care se aflau în ea, neavând rezervele de provizii necesare, au fost nevoite să se predea.

În octombrie 1805, în timpul războiului dus de Franța napoleoniană împotriva celei de-a treia coaliții a statelor europene, în urma unei abile manevre de marș a lui Napoleon I, armata austriacă de sub comanda lui Mack a fost încercuită și silită să se predea în fortăreața Ulm. — 68.

- 40 „*The Standard*” — cotidian englez de orientare conservatoare, fondat la Londra în 1827. — 70.
- 41 După victoria reputată în octombrie 1806 la Iena și Auerstedt, avangarda trupelor lui Napoleon I, depășind trupele prusiene în retragere, le-a lipsit de posibilitatea de a ajunge la Stettin (Szczecin) și de a trece Oderul; rămășițele armatei prusiene zdrobite în cursul campaniei au fost nevoite să se predea. — 73.
- 42 La granița de sud a regiunii indicate de Engels se află Sedanul, unde la 1—2 septembrie 1870, după cum a prevăzut Engels, trupele prusiene au înfrânt armata franceză a lui Mac-Mahon și, tâindu-i retragerea, au silit-o să capituleze. Astfel, Engels nu numai că a prevăzut probabilitatea catastrofei de la Sedan, dar a și stabilit cu destulă exactitate locul unde trebuia să se producă. — 73.
- 43 „*Algerieni*” sau „*africani*” erau numiți în Franța generalii și ofițerii care făcuseră carieră militară în războaiele coloniale duse împotriva triburilor algeriene care luptau pentru independența lor. Mac-Mahon a participat activ la aceste războaie, în cursul cărora comandamentul francez a folosit pe scară largă tactica atacurilor barbare asupra triburilor algeriene, urmate de exterminarea sălbatică a populației băștinașe, și a încălcat în mod perfid acordurile încheiate, ignorând cu desăvârșire regulile de ducere a războiului și nerecunoscând adversarului drepturile de parte beligerantă. — 74.
- 44 La sfârșitul acestui articol, redactorul lui „*Pall Mall Gazette*”, Greenwood, a adăugat următorul alineat, omis în ediția de față: „Este foarte probabil ca asediul Strasbourgului să se încheie curînd prin capitularea fortăreței. După cît se pare, germanii s-au apucat serios de lucru. Pînă în dimineața de ieri, bombardamentul dinspre Kehl a continuat fără întrerupere zi și noapte timp de 72 de ore. Concomitent prusienii și-au împins posturile de avangardă pe o distanță de 500 pînă la 800 de iarzi de fortăreață. Arsenalul a fost incendiat, și citeva tunuri de calibru greu, instalate de curînd pe poziții, vor deschide imediat focul împotriva acestui sector”.
- Într-o scrisoare adresată lui Marx la 4 septembrie 1870, Engels observa că, vrînd să completeze un șpalt, Greenwood a adăugat articolului „cîteva rînduri complet lipsite de sens în legătură cu asediul Strasbourgului. Cu prima ocazie voi scrie un articol în legătură cu aceasta și voi enunța o părere exact opusă”. Engels și-a pus în aplicare această intenție în articolul „Însemnări despre război. — XVII” (vezi volumul de față, pag. 96—99). — 75.

- 45 În martie 1814, în timpul războiului împotriva celei de-a șasea coaliții antifranceze a statelor europene, Napoleon, după eșecul bătăliilor de la Laon și Arcis-sur-Aube și după fuzionarea armatelor lui Blücher și Schwarzenberg, care luptau împotriva sa, a încercat să pătrundă în spatele trupelor aliaților și, cu ajutorul principalelor sale forțe, să le taie liniile de comunicație care le făceau legătura cu Rinul, pentru a opri astfel înaintarea trupelor aliate spre Paris. Însă aliații, mult superiori prin efectivul trupelor lor armatei napoleoniene și informați asupra nemulțumirii manifestate la Paris față de regimul lui Napoleon, și-au continuat înaintarea spre capitala Franței, pe care au ocupat-o la 31 martie 1814, ceea ce a grăbit căderea imperiului napoleonian. — 76.
- 46 Trupele din Armatele a treia și a patra (de Meuse) germane au înaintat, după cum a prevăzut Engels, spre nord, în spatele armatei din Châlons a lui Mac-Mahon, care a fost împinsă spre Sedan, fiind nevoită, după ce a fost impresurată, să capituleze. — 77.
- 47 La 31 (18) martie 1831, în timpul răscoalei de eliberare din Polonia din 1830—1831, în satul Dembe Wielkie, din apropierea Varșoviei, a avut loc o bătălie între răsculații polonezi și trupele țariste, care s-a încheiat cu victoria polonezilor; trupele țariste au fost silit să se retragă, înregistrând pierderi considerabile. Victoria obținută de polonezi la Dembe Wielkie l-a determinat pe Dibici, comandantul trupelor țariste, să renunțe la trecerea Vistulei. — 83.
- 48 Bătălia de la *Nouart* a avut loc luni 29 august 1870 între unitățile de avangardă ale corpului 12 nord-german și corpul 5 francez.
În bătălia de la *Beaumont* din 30 august 1870, trupele corpurilor 4 și 12 nord-germane și 1 bavarez au zdrobit corpul 5 francez de sub comanda generalului de Failly, oare lupta în cadrul armatei din Châlons a lui Mac-Mahon. Cele două bătălii au constituit etape ale acțiunilor militare duse de prusieni împotriva armatei lui Mac-Mahon și s-au încheiat prin zdrobirea acesteia la Sedan. — 83.
- 49 Engels se referă la încercarea nereușită, întreprinsă la 31 august — 1 septembrie 1870 de Armata de Rin din Metz, de a străpunge în direcția nord-est. În urma bătăliilor, care au căpătat denumirea de lupta de la Noisseville, ambele părți au rămas pe vechile lor poziții. — 86.
- 50 Este vorba de bătălia finală de la 1 septembrie 1870 dintre Armatele a treia și a patra prusiene și Armata din Châlons a lui Mac-Mahon, în urma căreia armata franceză, învăluită de trupele prusiene, a fost zdrobită. La 2 septembrie, comandamentul francez a semnat actul capitulării, potrivit căruia cădeau prizonieri mai bine de 80 000 de soldați, ofițeri și generali în frunte cu Napoleon al III-lea.
Catastrofa de la Sedan a grăbit falimentul celui de-al doilea Imperiu și a dus la proclamarea republicii în Franța la 4 septembrie 1870.
O dată cu zdrobirea armatelor regulate franceze și proclamarea republicii, când tendințele de cotropire ale militarismului, iuncherimii și burgheziei prusiene au ieșit în mod evident la iveală, războiul și-a pierdut în întregime caracterul de apărare în ceea ce privește Prusia. Din acest moment, una din principalele sarcini ale proletariatului internațional a devenit organizarea sprijinirii Franței în războiul ei de apărare împotriva cotropitorilor prusieni. Problema schimbării caracterului războiului și a sarcinilor ridicate în fața proletariatului în

legătură cu aceasta este analizată de Marx în cea de-a doua Adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian (vezi volumul de față, pag. 284—292). — 86.

- 51 În timpul războaielor duse de Napoleon I împotriva coalițiilor anti-franceze ale statelor europene, orașul Danzig (Gdańsk) a fost de două ori asediat.

În martie-mai 1807, în timpul războiului lui Napoleon împotriva celei de-a patra coaliții antifranceze, garnizoana Danzigului, formată din trupe prusiene și dintr-un detașament aliat rus, a opus o împotrivire dîră corpului francez care asedia orașul. Acțiunile garnizoanei au fost sprijinite de un alt detașament rus, care a încercat să spargă blocada. Danzigul s-a predat din pricina lipsei de muniții, asigurîndu-se însă ieșirea nestîngerită a garnizoanei din fortăreață.

La începutul anului 1813, trupele Rusiei și Prusiei, care făceau parte din cea de-a șasea coaliție antifranceză a statelor europene, au împresurat Danzigul ocupat de trupele napoleoniene, dar au întîmpinat o rezistență înverșunată în împrejurimile orașului. Danzigul a continuat rezistența timp de aproape un an și a rezistat la trei asedii efective, dar în cele din urmă a fost silit să capituleze. — 92.

- 52 *Patrulaterul italian, sau venețian, de fortărețe* — cea mai puternică poziție întărită, formată de fortărețele Italiei de nord: Verona, Legnago, Mantua și Peschiera. Patrulaterul de fortărețe a jucat un mare rol în războaiele secolului al XIX-lea ca punct de sprijin pentru acțiunile trupelor. În timpul revoluției burghize din 1848—1849 din Italia, Verona, care avea o poziție strategică avantajoasă și acoperea drumul spre Austria, a servit ca principală bază de operații a armatei contrarevoluționare austriece a lui Radetzky în acțiunile ei împotriva trupelor piemonteze (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, pag. 212—219, 262—266). — 92.
- 53 Apărarea eroică de către armata rusă a Sevastopolului, asediat în timpul războiului Crimeii din 1853—1856 de trupele Franței, Angliei, Turciei și Sardiniei, s-a prelungit din septembrie 1854 pînă în august 1855. — 92.
- 54 *Hornwerk* și *Kronwerk* — fortificații auxiliare exterioare, ridicate în fața valului principal al fortăreței. — 92.
- 55 În *bătălia de la Waterloo* (Belgia) de la 18 iunie 1815 din timpul războiului dus de cea de-a șaptea coaliție antifranceză împotriva Franței napoleoniene, armata lui Napoleon I a fost zdrobită de trupele anglo-olandeze de sub comanda lui Wellington și de armata prusiană de sub comanda lui Blücher. Înfrîngerea de la Waterloo a dus la căderea definitivă a imperiului lui Napoleon după restaurarea lui, de scurtă durată, în martie 1815. — 96.
- 56 Engels parafrazează cuvintele din discursul ținut de Ludovic-Napoleon la 9 octombrie 1852 la Bordeaux, puțin înainte de plebiscit și de proclamarea celui de-al doilea Imperiu în Franța; încercînd să cucerească simpatia populației, Ludovic-Napoleon a declarat demagogic că „imperiul înseamnă pace”. — 100.
- 57 Engels se referă la victoria repurtată de Austria în războiul austro-italian din 1848—1849 asupra trupelor piemonteze în timpul revoluției burghize din Italia și la o serie de înfrîngerii suferite de trupele

austriece pornite să înăbușe revoluția burgheză din Ungaria din 1848—1849, precum și la acțiunile armatei ruse, trimisă de guvernul țarist în 1849 în Ungaria pentru a veni în ajutorul Habsburgilor austrieci, și la intervenția Prusiei în sudul Germaniei pentru reprimarea răscoalei din Baden-Palatinat din 1849. — 100.

- 58 *Sistemul înlocuirii în armată* a fost multă vreme larg răspândit în Franța și reprezenta unul din privilegiile claselor avute, care permitea oamenilor cu stare să scape de serviciul militar și să-și găsească în schimbul unei anumite sume un înlocuitor. În perioada revoluției franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, sistemul înlocuirii a fost interzis, dar Napoleon I l-a legiferat din nou. În aprilie 1855, în sistemul înlocuirii în armată au survenit modificări: potrivit noii legi, înlocuitorii, dacă nu erau rude apropiate cu recrutul, erau aleși de către organele de stat, iar sumele de bani depuse pentru înlocuire se vărsau la fondul special destinat „dotării armatei”. Legea din 1868 a sancționat sistemul înlocuirii. În 1872 sistemul înlocuirii în armată în Franța a fost desființat. — 100.
- 59 Este vorba de războiul dus de Franța și Piemont împotriva Austriei de la 29 aprilie până la 8 iulie 1859. Războiul a fost declanșat de Napoleon al III-lea, care, sub steagul „eliberării” Italiei, năzuia la noi cuceriri teritoriale și la consolidarea regimului bonapartist în Franța cu ajutorul unei campanii militare „locale” încununată de succes. Marea burghezie și nobilimea liberală italiană sperau să realizeze în urma acestui război unificarea Italiei sub conducerea dinastiei de Savoia, care guverna în Piemont. După înfrîngerile suferite de armata austriacă la Magenta și Solferino (vezi adnotările 25 și 18), Napoleon al III-lea, speriat de avîntul mișcării de eliberare națională din Italia și nedorind să contribuie la unificarea ei, a încheiat separat cu Austria tratatul de pace preliminar de la Villafranca. În urma războiului, Franța a primit Savoia și Nisa, iar Lombardia a fost anexată regatului Sardiniei (Piemontului). Regiunea Veneției a rămas pînă în 1866 sub stăpînirea austrieilor. — 102.
- 60 În 1850, ca urmare a ascuțirii relațiilor dintre Austria și Prusia, provocată de lupta pentru hegemonie în Germania, a fost declarată mobilizarea generală a armatei prusiene. Lipsurile serioase dezvăluite de această mobilizare în sistemul militar și armamentul învechit al armatei prusiene, precum și energica opoziție a Rusiei, care în conflictul german susținea Austria, au silit Prusia să renunțe la acțiuni militare și să capituleze în fața Austriei (acordul de la Olmütz din 1850).
Engels compară cu ironie această înfrîngere diplomatică a Prusiei cu înfrîngerea suferită de romani în Defileul caudiu aproape de orașul Caudium în anul 321 î.e.n. în timpul celui de-al doilea război cu samniții. Aceștia au înfrînt legiunile romane și le-au silit să treacă sub furci, ceea ce era considerat ca cea mai mare rușine pentru o armată învinsă. De aici expresia, „a trece pe sub furcile caudine”, adică a fi supus unei umiliri extreme. — 102.
- 61 Este vorba de refuzul din februarie 1860 al majorității burgheze a Camerei inferioare (Camera reprezentanților) a Landtagului prusian de a sancționa proiectul de reorganizare a armatei, prezentat de ministrul de război von Roon. Curînd însă guvernul a obținut de la

burghezie aprobarea unor alocații pentru „menținerea pregătirii de luptă a armatei”, folosind aceste fonduri pentru punerea în aplicare a respectivului plan de reorganizare a armatei. În martie 1862, când majoritatea liberală a Camerei a refuzat din nou să aprobe credite militare, guvernul a dizolvat Landtagul și a organizat noi alegeri. La sfârșitul lunii septembrie 1862 a fost format guvernul contrarevoluționar al lui Bismarck, care în octombrie același an a dizolvat din nou Landtagul ales și a început să pună în aplicare reforma militară, folosind în acest scop fonduri fără aprobarea Landtagului. — 103.

- 62 *Războiul danez* — este vorba de războiul pe care Prusia și Austria l-au purtat în 1864 împotriva Danemaricii, care a fost o etapă importantă în unificarea Germaniei sub hegemonia Prusiei. Guvernul de juncheri al lui Bismarck a căutat să anexeze la Prusia ducatele Schleswig și Holstein, supuse Danemaricii, dar populate în cea mai mare parte de germani, să sporească influența Prusiei în Germania, să reprime opoziția burgheziei liberale. La acest război a participat Austria, care urmărea, ca și Prusia, să pună stăpânire pe Schleswig și Holstein. Războiul s-a încheiat cu înfringerea Danemaricii. Schleswigul și Holsteinul au fost declarate posesiune comună a Austriei și Prusiei, iar după războiul austro-prusian din 1866 au fost anexate la Prusia. — 104.
- 63 În deceniile al 6-lea și al 7-lea din secolul al XIX-lea, la Paris au avut loc pe scară largă, sub conducerea prefectului departamentului Sena, Haussmann, lucrări de resistemizare și reconstrucție a orașului; în afară de înfrumusețarea cartierelor aristocrate, scopul acestor lucrări era ca, lărgind străzile existente și deschizând noi bulevarde drepte, să înlesnească acțiunile trupelor și folosirea artileriei în cazul unor răscoale populare. Fondurile alocate în acest scop au fost în bună parte sustrate fără rușine de Haussmann și subalternii lui. — 104.
- 64 Engels se referă la conferințele „Über die Kampfweise der Franzosen” ținute de prințul Frederic Carol la începutul anului 1860 și publicate tot atunci în broșură. — 111.
- 65 Este vorba de următoarele evenimente din istoria războaielor duse de cea de-a șasea și ce-a de-a șaptea coaliție a statelor europene împotriva Franței napoleoniene în anii 1813—1814 și 1815: capitularea Parisului la 31 martie 1814 după victoria trupelor ruse și prusiene asupra trupelor franceze care apărau Parisul și capitularea Parisului fără luptă în fața trupelor Angliei și Prusiei la 3 iulie 1815. — 115.
- 66 La 19 septembrie 1870, corpul 14 francez de sub comanda generalului Ducrot a efectuat o ieșire cu scopul de a împiedica trupele germane să ocupe înălțimile, importante din punct de vedere strategic, de la sud de Paris. Luptele de la Petit-Bicêtre și Châtillon s-au încheiat cu înfringerea și retragerea în dezordine a trupelor franceze și cu încercuirea completă a Parisului de către prusieni. — 115.
- 67 Tratatивele dintre Favre, reprezentantul guvernului apărării naționale, și Bismarck au avut loc la 19 și 20 septembrie 1870 la Haute-Maison și Ferrières. Bismarck a pus următoarele condiții pentru încheierea armistițiului: predarea orașelor Bitche, Toul și Strasbourg, menținerea încercuirii Parisului sau predarea unora dintre forturile dominante, precum și continuarea acțiunilor militare din fața Metzului. Ca o condiție pentru

- încheierea unui tratat de pace, Bismarck pretindea să i se cedeze Germaniei Alsacia și o parte din Lorena. Tratatul a fost întrerupt, deoarece Favre a refuzat să accepte aceste condiții. — 119.
- 68 În perioada celui de-al doilea Imperiu din Franța, în timp de pace toate trupele dintr-un district militar stăteau sub comanda unui comandant comun, având rangul de comandant de corp de armată, care putea dispune de ele în sprijinul regimului existent și pentru înăbușirea acțiunilor revoluționare de masă. Dar în ceea ce privește staționarea, organizarea și instruirea trupelor, atribuțiile lui erau extrem de limitate. Corpuri de armată și armate permanente puteau fi formate numai în caz de război, din care cauză ele erau slab organizate; acestea aveau efecte negative asupra pregătirii de luptă a trupelor. — 124.
- 69 Este vorba de cartea: Th. Lavallée. „Les frontières de la France”. Paris, 1864. — 125.
- 70 *Armata de Lyon* — denumire dată de presă trupelor corpului 24 francez formate în acest oraș. Ulterior, acest corp a fost înglobat în Armata de est (prima armată de Loara) a lui Bourbaki. — 130.
- 71 Engels se referă la cartea lui Trochu „L'Armée française en 1867”. Paris, 1867. — 130.
- 72 Datele indicate au fost publicate în „Zeitschrift des Königlich Preussischen Statistischen Bureaus”, Berlin, IV. Jahrgang, nr. 3 din martie 1864. — 131.
- 73 „*Poporul înarmat*” — denumire curentă dată forțelor armate ale Prusiei atît în literatura militară a statului burghez-iuncherist prusian cît și în documentele oficiale. După cum a arătat Engels în repetate rânduri, armata prusiană nu reprezenta cîtusi de puțin „poporul înarmat”, ci, dimpotrivă, era opusă maselor populare și constituia un instrument al politicii de cîmpire a statului burghez-iuncherist prusian. Engels analizează în amănunțime problema sistemului militar prusian în lucrarea „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 39—83). — 131.
- 74 *Ersatzreserve* era denumită în armata prusiană partea din rezervă formată din persoane avînd vîrsta de recrutare, dar care în timp de pace erau scutite din diferite motive de serviciul militar activ; *Ersatzreserve*, în care aceste persoane figurau timp de 12 ani, era folosită pentru completarea armatei în caz de război. — 131.
- 75 Este vorba de răscoala din Spania din 1808 împotriva dominației napoleoniene, care a constituit începutul războiului de eliberare națională dus de poporul spaniol împotriva ocupanților francezi în 1808—1814. În lupta împotriva trupelor napoleoniene, spaniolii au folosit pe scară largă războiul de guerillă (detașamentele de partizani). — 138.
- 76 „*The Daily News*” — ziar liberal englez; organ al burgheziei industriale; a apărut sub acest titlu la Londra din 1846 pînă în 1930. — 139.
- 77 Este vorba de linia vechilor fortificații ale orașului, distruse în secolul al XVIII-lea, pe locul cărora au fost deschise bulevarde. — 140.

- 78 *Palais de Justice* — clădirea tribunalului din Paris. — 140.
- 79 *Sonderburg* (Sönderborg) — unul din punctele poziției fortificate Düppel, care apăra trecerea pe insula Alsen în timpul războiului dus de Prusia și Austria împotriva Danemaricii în 1864 (vezi adnotarea 62). După un asediu prelungit, trupele prusiene au ocupat la 18 aprilie 1864 poziția Düppel, silind armata daneză să se retragă pe insula Alsen. Luptele pentru cucerirea poziției Düppel au demonstrat rolul crescând al artileriei în operațiile de asediu. — 141.
- 80 Este vorba de războiul civil din S.U.A. din 1861—1865. — 152.
- 81 Este vorba de acțiunile militare ale armatei statelor din Nord cu scopul de a ocupa cele mai importante poziții ale statelor din Sud: Vicksburg (statul Mississippi) și Richmond (statul Virginia, capitala Confederației statelor din Sud). În cursul anilor 1862—1863, trupele statelor din Nord au încercat în repetate rânduri să ocupe Vicksburgul, dar abia la 1 iulie 1863, după acțiunea coordonată a trupelor de uscat și a flotei fluviale și după un bombardament susținut, trupele statelor din Nord au pus stăpânire pe una din redutele fortăreței. La 3 iulie 1863, Vicksburgul s-a predat.
- Prima încercare de a ocupa Richmondul, întreprinsă de trupele statelor din Nord în aprilie 1862, s-a încheiat cu înfrângerea lor în luptele care s-au dat la barierele orașului. Cel de-al doilea asediu al Richmondului a avut loc în timpul ofensivei generale a tuturor forțelor armate ale statelor din Nord, care a început în mai 1864. Folosind tabăra fortificată de la Richmond, trupele statelor din Sud au opus rezistență pînă la 3 aprilie 1865, cînd orașul a fost cucerit de trupele generalului Grant. — 152.
- 82 În *bătălia de la Tudela* (nordul Spaniei), care a avut loc la 23 noiembrie 1808 în timpul războiului de eliberare națională dus de Spania împotriva dominației napoleoniene, corpul francez de sub comanda mareșalului Lannes, exploatînd fărîmițarea trupelor spaniole, le-a înfrînt. Rămășițele trupelor spaniole zdrobite s-au retras la Saragosa. — 153.
- 83 Este vorba de războiul austro-francez din 1809, care a silit pe Napoleon I să-și recheme garda și cavaleria din Spania; Austria a pierdut războiul după înfrîngerea suferită la Wagram la 5—6 iulie 1809. Potrivit tratatului de pace de la Schönbrunn, încheiat în octombrie 1809 între Franța și Austria, aceasta din urmă trebuia să cedeze o parte considerabilă din teritoriul ei și pierdea, de fapt, independența ei politică. — 154.
- 84 În vederea construirii pe străzile Parisului a unei a treia linii de apărare pentru cazul că inamicul ar străpunge linia forturilor și valul fortificat a fost înființată la Paris, în septembrie 1870, o „comisie a baricadelor”, în frunte cu H. Rochefort. Comisia a organizat construirea pe străzile Parisului a unor lucrări de apărare — baricade și șanțuri —, care însă n-au fost folosite în timpul asediului. — 155.
- 85 Engels se referă la tratativele care au avut loc între Bazaine și Bismarck în vederea încheierii unui armistițiu în perioada septembrie-octombrie 1870 și care au fost întrerupte la 24 octombrie același an. Cam în același timp s-au făcut pregătiri pentru ducerea unor tratative între guvernul apărării naționale și Bismarck pe baza propunerii

făcute de Anglia de a media pacea; tratativele au fost duse de Thiers și Bismarck la Versailles între 1 și 6 noiembrie 1870, dar nici ele n-au dus la vreun rezultat. — 156.

86 Este vorba de provinciile Prusia orientală și cea occidentală, Brandenburgul, Pomerania, Silezia, Poznanul, Saxonia, Westfalia, Provincia renană, care făceau parte din Prusia înainte de mărirea teritoriului ei prin alipirea unor noi ținuturi în 1864—1866. — 156.

87 Este vorba de delegația guvernului apărării naționale compusă din Glais-Bizoin, Crémieux și Fourichon, care a fost trimisă la Tours la mijlocul lunii septembrie 1870 pentru a organiza în provincii rezistența împotriva invaziei germane și a determina amestecul unor puteri străine. De la începutul lunii octombrie și pînă la sfîrșitul războiului, delegația a fost condusă de Gambetta, care era ministru de război și ministru de externe. Delegația de la Tours avea sarcina să formeze și să înarmeze noi detașamente armate. La începutul lunii decembrie 1870 delegația s-a mutat la Bordeaux. — 157.

88 *Wasserpolacken* — poreclă dată începînd din secolul al XVII-lea plutășilor de pe Oder, care erau în cea mai mare parte polonezi din Silezia Superioară; așa erau numiți mai tîrziu polonezii din Silezia Superioară, subjugată timp de cîteva secole de Prusia.

Mazuri — polonezi care locuiau în partea de nord-est a Poloniei și în partea de sud a fostei Prusii orientale. În pofida politicii de germanizare forțată, polonezii-mazuri din fosta Prusie orientală și-au păstrat particularitățile naționale. Literatura istorică germană din secolul al XIX-lea a răspîdit părerea greșită că mazurii din Prusia orientală ar fi pierdut orice legătură cu poporul polonez. — 159.

89 *Voluntarii badenezi* — detașamente de voluntari care au luptat în rîndurile armatei revoluționare din Baden-Palatinat împotriva trupelor prusiene care invadaseră aceste provincii în timpul insurecției din 1849 din Germania de sud și occidentală, în apărarea constituției imperiului. Detașamentele de voluntari din Baden și Palatinat nu aveau o organizare precisă, disciplina lor lăsa de dorit și nici nu erau pregătiți din punct de vedere militar. La acțiunile de luptă ale detașamentului de voluntari condus de Willich, care era format din muncitori și se distingea prin disciplina și capacitatea sa de luptă, a luat parte și Engels. O caracterizare amănunțită a detașamentelor de voluntari ale armatei revoluționare din Baden-Palatinat a fost făcută de Engels în lucrarea sa „Campania germană pentru constituția imperiului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1962, pag. 115—211).

La 21 iulie 1861 a avut loc la riul *Bull-Run* (la 30 km de Washington) prima mare bătălie din timpul războiului civil din S.U.A. din 1861—1865. În această bătălie, trupele din Nord, formate din voluntari prost instruiți, care în majoritatea lor se aflau în rîndurile armatei de numai cîteva luni, au fost înfrînte de armatele active ale statelor sclavagiste din Sud.

Voluntarii britanici — miliție populară teritorială formată în Anglia în anii 1859—1861. Potrivit legii din 1863 cu privire la organizarea trupelor de voluntari, ei erau obligați să participe la cel puțin 30 de exerciții și puteau fi convocați numai în cazul unei invazii a inamicului în Anglia. În articolele sale cu privire la voluntarii englezi (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, Editura politică, 1963), Engels a criticat

- proasta organizare militară, slaba pregătire a corpului de ofițeri și sistemul de instrucție al acestor trupe. — 161.
- 90 *Guides* — unități speciale în unele armate din Europa, care serveau trupelor drept călăuze; în armata franceză din timpul celui de-al doilea Imperiu, precum și în timpul lui Napoleon I, aceste unități aveau misiunea de a păzi statul-major și de a forma garda personală a împăratului. — 164.
- 91 În *bătălia de la Leipzig* din 16—19 octombrie 1813, armata lui Napoleon I a fost înfrântă de trupele participanților la cea de-a șasea coaliție antifranceză: Rusia, Prusia, Austria, Anglia, Suedia, Spania etc. Această victorie a dus la eliberarea completă a Germaniei de sub dominația napoleoniană. — 165.
- 92 După căderea regimului celui de-al doilea Imperiu, la 4 septembrie 1870, Bazaine, care renunțase să rupă încercuirea de la Metz, a început în septembrie-octombrie același an tratative directe cu Bismarck (vezi adnotarea 85) cu scopul de a obține ridicarea încercuirii Metzului de către armata germană și de a folosi trupele încercuite acolo pentru restaurarea imperiului. Bismarck a cerut, ca o condiție preliminară, ca fosta împărăteasă, regenta Eugénie, să recunoască anexarea Alsaciei și a Lorenei la Germania. Tratativele au fost întrerupte, deoarece regenta Eugénie, care se refugiase în Anglia, a refuzat să accepte condiția lui Bismarck. — 166.
- 93 *Expediția din Mexic* — intervenție armată întreprinsă de Franța (inițial împreună cu Spania și Anglia) în Mexic în 1862—1867, cu scopul de a înăbuși revoluția mexicană și de a transforma Mexicul într-o colonie a statelor europene. Anglia și Franța urmăreau, de asemenea, să folosească Mexicul — odată ocupat — drept cap de pod pentru o imixtiune în războiul civil din S.U.A. de partea Sudului sclavagist. Deși trupele franceze au reușit să ocupe capitala Mexicului, Mexico, și să proclame „imperiul” în frunte cu protejatul lui Napoleon al III-lea, arhiducele austriac Maximilian, ca urmare a eroicei lupte de eliberare duse de poporul mexican, intervenționistii francezi au suferit o înfrângere și au fost siliți să-și recheme, în 1867, trupele din Mexic. Expediția din Mexic, pentru care Franța a cheltuit sume uriașe, a adus prejudicii serioase celui de-al doilea Imperiu. — 166.
- 94 Engels se referă la broșura lui Napoleon al III-lea, apărută anonim în toamna anului 1870 la Bruxelles și intitulată „Campagne de 1870. Des causes qui ont amené la capitulation de Sedan. Par un Officier attaché à l'État-Major Général, avec les plans de la place et de bataille”. — 168.
- 95 „Mémoires et correspondance politique et militaire du roi Joseph”. Paris, 1854, vol. IV, pag. 425. — 171.
- 96 *Arcadieni* — aluzie ironică la adresa majorității bonapartista din Corps législatif. Această poreclă se referă, probabil, pe de o parte, la clubul politic din rue des Arcades din Paris, ai cărui membri erau adepții ai lui Napoleon al III-lea, iar pe de altă parte la arcadieni, locuitori ai Arcadiei din Peloponezul antic, care, potrivit legendei elene, se distingeau prin naivitate și simplitate. — 171.

- 97 Este vorba de poziția englezilor în timpul războiului de independență dus de coloniile americane ale Angliei (1775—1782), care a fost însoțit de o mișcare de partizani a maselor populare și de acțiuni ale milițiilor voluntare, principalul element component al trupelor coloniștilor americani. — 177.
- 98 La *Mentana*, trupele franceze, acționind împreună cu garda de mercenari a papei, au înfrânt la 3 noiembrie 1867 trupele lui Garibaldi, care întreprinseseră un marș asupra Romei cu scopul de a uni Statul papal cu Italia; înfrângerea voluntarilor lui Garibaldi a constituit semnalul pentru intensificarea reacțiunii. — 178.
- 99 În 1857—1859, în India a avut loc o răscoală populară de mari proporții împotriva stăpînirii engleze. Răscoala a izbucnit în primăvara anului 1857, printre așa-numitele unități de șipai din armata bengaleză, recrutate din rîndurile populației indiene, și a cuprins regiuni întinse din centrul și nordul Indiei. Principala forță motrice a răscoalei au fost țărănimia și meșteșugăria săracă de la orașe. Conduasă de feudații indigeni, răscoala a fost înfrîntă din cauza fărîmării feudale a Indiei, a deosebirilor religioase și de castă, precum și din cauza superiorității tehnice-militare a colonialiștilor, — 178.
- 100 În bătălia de la *Coulmiers*, în apropiere de Orléans, corpurile 15 și 16 Armatei, reorganizate, ale Armatei de Loara, comandate de generalul d'Aurelle de Paladines, au înfrînt la 9 noiembrie 1870 corpul 1 bavarez al generalului von der Tann, inferior din punct de vedere numeric. — 180.
- 101 Este vorba de tratatele pe care Franța a fost nevoită să le semneze cu participanții la cea de-a șasea și a șaptea coaliție antifranceză — Anglia, Austria, Prusia și Rusia — după căderea imperiului napoleonian în 1814 și a doua detronare a lui Napoleon în 1815, care a urmat după reinstaurarea de scurtă durată a puterii lui.
- Potrivit *Tratatului de pace de la Paris* încheiat la 30 mai 1814, Franța pierde aproape toate teritoriile cucerite în perioada republicii și a imperiului și se limita la granițele de la 1 ianuarie 1792, cu excepția unor teritorii neînsemnate la granițele ei din nord, est și sud-est.
- Potrivit *Tratatului de pace de la Paris* încheiat la 20 noiembrie 1815, Franța pierde puncte strategice importante la granițele ei de nord, est și sud-est, care-i fuseseră lăsate prin *Tratatul de la Paris* din 1814. În vederea consolidării monarhiei restaurate a Bourbonilor, fortărețele de graniță din nord-estul Franței au fost ocupate de o armată de 150 000 de oameni a aliaților, care a rămas aici pînă la sfîrșitul anului 1818. — 184.
- 102 La 15 iulie 1840, Anglia, Rusia, Prusia, Austria și Turcia au semnat la Londra, fără participarea Franței, o convenție, potrivit căreia se angajau să acorde sprijin militar sultanului Turciei împotriva cîrmuitorului Egiptului, Muhamed-Ali, care era susținut de Franța. Încheierea convenției a făcut să se ivească pericolul unui război între Franța și coaliția puterilor europene, însă regele Ludovic-Filip, nedorind războiul, a renunțat să-l mai susțină pe Muhamed-Ali. — 184.
- 103 *Barerii demontabile* — baterii de asediu destinate distrugerii ambrazurilor și pieselor de artilerie din fortărețele asediate. — 187.

- 104 Engels se referă la criza diplomatică provocată la începutul lunii noiembrie 1870 de denunțarea de către Rusia a acelor articole ale Tratatului de la Paris din 1856 (tratatul de pace semnat la 30 martie 1856 de participanții la războiul Crimeii : Franța, Anglia, Austria, Sardinia, Prusia și Turcia, pe de o parte, și Rusia, pe de altă parte), care interziceau Rusiei să aibă o flotă maritimă militară pe Marea Neagră. Acest procedeu al Rusiei a fost sprijinit de guvernul Bismarck, care dorea să-și asigure astfel bunăvoința guvernului țarist față de condițiile de pace pe care Prusia voia să le impună Franței. Anglia și Austro-Ungaria au protestat împotriva revizuirii Tratatului de la Paris, dar n-au putut opune o rezistență serioasă pretențiilor Rusiei. La conferința internațională a reprezentanților Rusiei, Angliei, Austro-Ungariei, Germaniei, Franței, Italiei și Turciei care a avut loc în ianuarie-martie 1871 la Londra a fost semnată la 13 martie o convenție care anula articolele XI, XIII și XIV ale Tratatului de la Paris din 1856. În felul acesta se permitea din nou Rusiei și Turciei să aibă vase militare pe Marea Neagră și fortărețe pe malurile ei, restabilindu-se drepturile suverane ale Rusiei în această regiune. — 187.
- 105 Este vorba de articolul redacțional publicat în „The Pall Mall Gazette” nr. 1805 din 25 noiembrie 1870. — 193.
- 106 Împreună cu fiii săi Ricciotti și Menotti, Giuseppe Garibaldi a comandat unități ale gărzii naționale și ale voluntarilor străini care au participat începând din toamna anului 1870 la războiul franco-prusian de partea Republicii Franceze. Trupele lui Garibaldi, înglobate în Armata din Vosgi, au luptat în special în estul Franței.
Unul din detașamentele trupelor lui Garibaldi, comandat de fiul său Ricciotti, a înfrânt în bătăliile de la Châtillon, care au început la 19 noiembrie 1870 și s-au prelungit timp de două săptămâni, batalioanele Landwehrului german. — 193.
- 107 „Journal de Bruxelles” — ziar conservator-clerical belgian, organ al cercurilor catolice ; a apărut din 1820. — 200.
- 108 „Moniteur” — titlul prescurtat al cotidianului francez „Le Moniteur universel” ; a apărut la Paris din 1789 până în 1901 ; în anii 1799—1814 și 1816—1868 a fost organul oficial al guvernului. În timpul asediului Parisului a apărut concomitent la Paris și Tours, iar apoi la Bordeaux, fiind organul oficial al delegației guvernului apărării naționale conduse de Gambetta. — 205.
- 109 În bătălia de la Loigny-Poupry (aprox. 40 km la nord-vest de Orléans), trupele germane din Armata ducelui de Mecklenburg au înfrânt la 2 decembrie 1870 corpurile 16 și 17 franceze, care făceau parte din Armata de Loana și care erau comandate de generalii Chanzy și Sonis. — 206.
- 110 Este vorba de „Berliner-Börsen-Courier” — cotidian, organ al bursei din Berlin, a apărut în anii 1868—1933. — 213.
- 111 „Die Tages-Presse” — cotidian austriac, organ al Partidului popular mic-burghez german ; a apărut la Viena începând din 1869. — 213.
- 112 G. H. Pertz. „Das Leben des Feldmarschalls Grafen Neithardt von Gneisenau”. Vol. II. Berlin, 1865. — 216.

- 113 Este vorba de persecutarea participanților la mișcarea opoziționistă din ȋndurările intelectualității germane, din perioada de după războaiele împotriva Franței napoleoniene. Mulți membri ai societăților studențești de gimnastică, ȋnființate încă în perioada luptei de eliberare împotriva dominației lui Napoleon și care participau activ la această luptă, s-au pronunțat împotriva regimului reacȋionar al statelor germane, au organizat manifestații politice cerȋnd unificarea Germaniei. La Conferința din august 1819 de la Karlsbad a miniștrilor principalelor state germane au fost adoptate o serie de măsuri represive împotriva participanților la această mișcare, denumiți „demagogi”. — 216.
- 114 Este vorba de regimentul gȃrzii pontificale, organizat și instruit după modelul zuavilor (vezi adnotarea 15) și completat cu voluntari din rȋndurile tineretului aristocratic francez. După ocuparea Romei de către trupele italiene și lichidarea puterii laice a papei în septembrie 1870, zuavii pontificali au fost aduși în Franța și reorganizați ca „legiune a voluntarilor din apus”; ei au participat la luptele împotriva trupelor germane, fiind ȋnglobați în prima și a doua Armată de Loara. După terminarea războiului, legiunea a participat la înăbușirea Comunei din Paris, iar apoi a fost desființată. — 219.
- 115 Vezi adnotarea 79. — 234.
- 116 În *bătălia de la Villers-Bretonneux* (denumită și *bătălia de la Amiens*, sub care nume a fost amintită de Engels în „ȋnsemnări despre război. — XXIX”, vezi volumul de față, pag. 198) în Normandia, Armata franceză de nord a fost ȋnfrȋntă la 27 noiembrie 1870 de Armata ȋnȋbi germană a generalului Manteuffel. — 239.
- 117 „*Karlsruher-Zeitung*” — cotidian, organ al guvernului din Baden, a apărut la Karlsruhe ȋncepȋnd din 1757. — 240.
- 118 „*Kölnische Zeitung*” — cotidian german care a apărut sub acest titlu la Colonia din 1802 pȋnă în 1945, exponentul burgeziei liberal-monarhiste; în timpul războiului franco-prusian a sprijinit activ pretențiile șovine de anexare a Alsaciei și Lorenei și a militat împotriva republicii în Franța; în perioada Comunei din Paris a preconizat înăbușirea prin forța armelor a revoluției de la Paris. — 241.
- 119 Presupunerea lui Engels a fost pe deplin confirmată. Bătălia decisivă dintre Armata franceză de est de sub comanda generalului Bourbaki și trupele germane de sub comanda generalului Werder a avut loc pe rȋul Lisaine în apropiere de Belfort între 15 și 17 ianuarie 1871. În pofida superiorității lor numerice, trupele franceze n-au putut obține victoria și după bătălie au fost nevoite să se retragă. În cursul retragerii, armata lui Bourbaki a fost definitiv zdrobită. Engels descrie această bătălie (cunoscută ca bătălia de la Héricourt) și retragerea francezilor în articolele sale „ȋnsemnări despre război. — XXXVII” și „Catastrofa lui Bourbaki” (vezi volumul de față, pag. 253—254, 273—276). — 242.
- 120 În bătălia de la Le Mans în Franța de vest, care a avut loc între 10 și 12 ianuarie 1871, trupele germane de sub comanda prințului Frederic Carol au ȋnfrȋnt Armata a doua de Loara, reorganizată, de sub comanda generalului Chanzy, care a fost nevoită să se retragă cu pierderi considerabile. — 245.

- 121 Este vorba de „*Königlich-Preussischer Staats-Anzeiger*” — cotidian german, organul oficial al guvernului prusian; a apărut sub acest titlu la Berlin din 1851 pînă în 1871. — 248.
- 122 Este vorba de mutarea trupelor anglo-franceze în timpul războiului Crimeii de la primul lor loc de staționare în Turcia — Gallipoli — la Varna, pentru a veni în ajutorul armatei turcești de pe teatrul de acțiuni militare de la Dunăre în legătură cu operațiile împotriva Silistrei începute de armata rusă în mai 1854. Acest plan nu a fost pus în aplicare, deoarece Austria amenințase că va acționa alături de aliați și chiar începuse pregătiri de război, ceea ce a silit guvernul țarist să ridice asediul Silistrei și să-și retragă trupele din Principatele dunărene. Trupele aliaților sosite în această perioadă la Varna au fost folosite mai târziu împotriva Sevastopolului. — 251.
- 123 A. W. Kinglake „*The Invasion of the Crimea; its Origin, and an Account of its Progress down to the Death of Lord Raglan*”. Vol. II, pag. 38—40, Edinburg și Londra, 1863. — 251.
- 124 În *bătălia de la St. Quentin*, în nord-estul Franței, Armata întâi germană de sub comanda generalului Goeben a înfrînt la 19 ianuarie 1871 Armata franceză de nord a generalului Faidherbe. Această înfringere a demoralizat definitiv trupele franceze și a pus capăt acțiunilor lor operative în această regiune. — 253.
- 125 Engels se referă la rebeliunea regalistă din timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, care a început în martie 1793 în departamentul Vendée și apoi s-a extins în provinciile Bretagne și Normandia. Masa principală a rebelilor o forma țărănimea locală, instigată și condusă de clerici și nobili contrarevoluționari. Rebeliunea din Vendée și Bretagne a fost înăbușită în 1795—1796, dar încercări de rebeliune s-au produs și în 1799 și în anii următori. — 255.
- 126 *Bătălia de la Buzenval* (denumită și *bătălia de la Montretout* sau de la Mont-Valérien) a avut loc la 19 ianuarie 1871, la 4 luni de la începerea asediului Parisului. Aceasta a fost ultima ieșire din Parisul asediat, întreprinsă de Trochu pentru a submina definitiv rezistența Gărzii naționale, a o demoraliza și totodată pentru a convinge populația și trupele de imposibilitatea de a continua apărarea orașului. În timpul ieșirii, efectuate fără pregătirea necesară, nu a existat nici o coordonare între acțiunile trupelor atacatoare și au lipsit și rezervele necesare. În pofida vitejei trupelor franceze, ieșirea a fost respinsă în toate punctele. — 257.
- 127 Armata de est, așa cum a prevăzut Engels, a fost împinsă în timpul retragerii după ce a pierdut *bătălia de la Héricourt* (15—17 ianuarie 1871) spre granița elvețiană și la 1 februarie a fost nevoită să treacă pe teritoriul elvețian și să depună armele. — 259.
- 128 „*Provinzial-Correspondenz*” — ziar guvernamental prusian, fondat în 1862 la Berlin. — 261.
- 129 Din ordinul comandantului armatei franceze din Metz, Bazaine, care începuse să ducă tratative cu Bismarck în vederea restaurării imperiului cu ajutorul trupelor blocate la Metz, în septembrie 1870 Bourbaki a plecat la Chislehurst în Anglia, unde se refugiase fost împărțat,ă,

regenta Eugénie. Această călătorie a fost întreprinsă în urma declarațiilor făcute lui Bismarck și Bazaine de un aventurier francez care afirma că Eugénie s-ar fi arătat de acord să ducă tratative și că l-ar fi numit împăternicitul ei. Dar misiunea lui Bourbaki a dat greș, deoarece Eugénie a refuzat să sancționeze cedarea Alsaciei și Lorenei. — 264.

- 130 Este vorba de *Convenția cu privire la armistițiul și la capitularea Parisului* semnată de Bismarck și Favre la 28 ianuarie 1871. Refuzul guvernului apărării naționale de a mai opune rezistență cotropitorilor prusieni și rușinoasa capitulare a Parisului au însemnat trădarea intereselor naționale ale Franței. În strădania lor de a folosi toate forțele pentru înăbușirea mișcării revoluționare din țară, clasele dominante din Franța au sacrificat interesele naționale ale țării. Semnând convenția, Favre a acceptat pretențiile înjositoare formulate de prusieni: plata în termen de două săptămâni a unei contribuții de război de 200 000 000 de franci, predarea celei mai mari părți a forturilor din Paris, a artileriei de câmp și a materialului de război al Armatei din Paris. Bismarck și Favre n-au îndrăznit totuși să includă în convenție condiția cu privire la dezarmarea Gărzii naționale din Paris, formată în cea mai mare parte din muncitori. Convenția prevedea ținerea în cel mai scurt timp posibil a alegerilor pentru Adunarea națională, care trebuia să hotărască dacă războiul să fie continuat sau să se încheie pace. — 266.
- 131 Vezi adnotarea 87. — 267.
- 132 Engels se referă la tendința iuncherimii, burgheziei și militaristilor prusieni de a anexa o parte din teritoriul francez, Alsacia și Lorena, precum și la pretenția lor asupra unei contribuții uriașe. — 269.
- 133 La 19 februarie 1871 expira termenul armistițiului încheiat de Bismarck și Favre la 28 ianuarie 1871 (vezi adnotarea 130). Dar, deși posibilitățile de rezistență ale Franței nu erau epuizate, acțiunile militare împotriva prusienilor n-au fost reluate. Thiers, numit de Adunarea națională șef al puterii executive, a început de îndată tratative de pace, care s-au încheiat prin semnarea la Versailles, la 26 februarie, a tratatului de pace preliminar, dictat de Bismarck, iar mai târziu, la 10 mai 1871, prin semnarea la Frankfurt pe Main a tratatului de pace (vezi volumul de față, pag. 377 precum și adnotările 211 și 458). — 269.
- 134 *Convenția de la Les Verrières* (Elveția) a fost încheiată la 1 februarie 1871 între generalul Clinchant, numit comandant al Armatei de est după destituirea lui Bourbaki, și generalul Herzog, comandantul armatei elvețiene; potrivit condițiilor stipulate în convenție, trupele franceze erau obligate ca la trecerea pe teritoriul Elveției să predea armele, echipamentul și munițiile lor. — 276.
- 135 Această scrisoare către Comitetul Central al Partidului muncitoresc social-democrat german a fost scrisă de Marx în calitate de secretar-correspondent pentru Germania, în legătură cu faptul că, la 2 august 1870, Consiliul General, ținând seama de izbucnirea războiului franco-prusian, a hotărât să amâne congresul ordinar, a cărui convocare fusese prevăzută pentru ziua de 5 septembrie 1870 la Mainz (în legătură cu programul acestui congres, vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 470), și să se adreseze secțiilor Internaționalei pentru a obține din partea lor aprobarea acestei hotărâri.

Într-o hotărîre adoptată de el, Comitetul Partidului muncitoresc social-democrat s-a declarat întru totul de acord cu propunerea de aminare a congresului, făcută de Consiliul General.

Scrisoarea adresată de Marx Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat s-a păstrat, cu unele omisiuni, în cartea lui W. Bracke. „Der Braunschweiger Ausschuss der sozialdemokratischen Arbeiter-Partei in Lötzen und vor dem Gericht“, Braunschweig, 1872, pag. 154. — 277.

- 136 Este vorba de rugămintea făcută de conducătorii Partidului muncitoresc social-democrat german într-o scrisoare adresată de Bonhorst lui Marx la 25 octombrie 1869 — de a explica principiile politicii pe care trebuie s-o ducă social-democrația față de țărănimea germană, și în special de a da indicații în legătură cu posibilitatea de a aplica, în condițiile existente în Germania, rezoluția adoptată de Congresul de la Basel al Asociației Internaționale a Muncitorilor (6—11 septembrie 1869) cu privire la proprietatea obștească asupra pământului. Marx, care voia cu tot dinadinsul să ajute conducerea Partidului muncitoresc social-democrat să adopte o poziție justă în problema țărănească, intenționa să scrie un răspuns amănunțit, dar a fost împiedicat de numeroasele sancțiuni primite din partea Internaționalei. O serie de indicații în această problemă au fost date de Engels în prefața scrisă de el, în februarie 1870, la ediția a doua germană a cărții sale „Războiul țărănesc german“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 424—432), precum și în completarea la această prefață, scrisă de el în 1874, cu prilejul pregătirii celei de-a treia ediții germane a cărții (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18). — 277.
- 137 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 563—564. — 277.
- 138 Această schiță de articol a fost scrisă de Marx și Engels, pe cit se pare, la sfârșitul lunii august 1870, cu intenția de a-l demasca în mod public pe K. Blind, democrat vulgar mic-burghez, care aluneca tot mai mult pe pozițiile național-liberalismului. Blind, care în polemica dintre Marx și agentul bonapartist K. Vogt jucase jâlnicul rol de complice al acestuia, s-a apucat, în deceniul al 7-lea, să răspîndească, prin intermediul presei germane și al celei americane, o serie de insinuări la adresa militanților mișcării muncitorești, fără a uita, cu acest prilej, să-și facă sie însuși reclamă (vezi scrisoarea lui Marx către redactorul ziarului „Beobachter“, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 24—27). În timpul războiului franco-prusian, Blind s-a îndeletnicit cu propagarea ideilor naționaliste, pan-germane, în paginile presei engleze și germane. Într-o scrisoare adresată lui Engels la 15 august 1870, Marx sublinia influența nefastă a articolelor lui Blind și îi propunea lui Engels să folosească legăturile sale cu „Pall Mall Gazette“ pentru a face critica cuvenită. Marx a căutat și el să demaște pe Blind în fața muncitorilor germani în paginile ziarului „Volksstaat“. În manuscrisul care s-a păstrat și care a fost scris, în cea mai mare parte, de Engels, o serie de completări au fost făcute de Marx. — 278.
- 139 Este vorba de guvernul provizoriu în frunte cu Brentano, un democrat mic-burghez. Acest guvern a fost format în Baden în primăvara anului 1849, în timpul răscoalei din sudul și vestul Germaniei, în

vederea apărării constituției imperiului, care fusese adoptată de Adunarea națională de la Frankfurt, dar fusese respinsă de o serie de state germane, în frunte cu Prusia. Guvernul provizoriu, a cărui acțiuni se caracteriza printr-o extremă șovăială, a sabotat de fapt acțiunile revoluționare ale maselor. În fața pericolului unei intervenții a trupelor prusiene în Baden și Palatinat, el a hotărât să ceară ajutor Franței; în acest scop a fost trimis Blind la Paris. Dar, după înăbușirea răscoalei din iunie 1848, starea de lucruri din Franța s-a caracterizat printr-o continuă ofensivă a contrarevoluției, iar partidul democraților mic-burghezi, în frunte cu Ledru-Rollin, în care-și pusese speranțele guvernul din Baden, a fost înlăturat de „partidul ordinii”, partid burghez, care se aliase cu bonapartiștii pentru a duce lupta împotriva lui. Aceasta a dus la eșecul misiunii, și așa destul de șubrede, a lui Blind. — 278.

140 La 13 iunie 1849, partidul mic-burghez al „Muntelui” a organizat la Paris o demonstrație pașnică de protest împotriva trimeriei de trupe franceze pentru înăbușirea revoluției din Italia, întrucât această măsură însemna o încălcare a constituției Republicii Franceze, care interzicea folosirea trupelor franceze împotriva libertății unui alt popor. Eșecul acestei demonstrații, care a fost împrăștiată de armată, a constituit o dovadă a falimentului democrației mic-burgheze în Franța. După 13 iunie, mulți dintre liderii „Muntelui”, precum și străinii cu vederi democratice mic-burgheze care aveau legături cu ei au fost arestați și exilați sau au fost nevoiți să emigreze. — 278.

141 După înăbușirea revoluției burgheze din Italia, trupele franceze care în 1849 au fost trimise în Statul papal ca să restaureze puterea laică a papei au continuat să țină Roma sub ocupație. Refuzul lui Ludovic-Napoleon de a părăsi acest oraș într-o vreme când se ducea lupta pentru unificarea Italiei a făcut ca toate păturile populației italiene să adopte o atitudine profund ostilă față de guvernul francez, așa cum s-a văzut mai ales în perioada de izolare pe plan extern a Franței la începutul războiului franco-prusian, când guvernul italian a respins propunerea de a încheia o alianță îndreptată împotriva Prusiei, și aceasta pentru că trupele franceze continuau să țină sub ocupație Roma. Profitând de înfringerile militare ale Franței, la 20 septembrie 1870 guvernul italian a încorporat Roma la regatul Italiei. — 279.

142 Scrisoarea adresată Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german a fost scrisă ca răspuns la cererea adresată lui Marx de membrii Comitetului din Braunschweig de a li se da indicații cu privire la atitudinea proletariatului german față de războiul franco-prusian. Marx a considerat necesar să-și expună părerea și în legătură cu faptul că redacția ziarului „Volksstaat” (Liebknecht etc.), deși în ansamblu se situa pe o poziție internaționalistă, a apreciat unilateral acest război și a ignorat într-o oarecare măsură sarcina unificării naționale a țării.

În corespondența lor, Marx și Engels au analizat amănunțit această problemă. Astfel, în scrisoarea din 15 august 1870, Engels a trasat linia tactică a social-democrației germane, subliniind necesitatea de a se lupta împotriva anexării Alsaciei și Lorenei, participând la mișcarea de unificare a Germaniei, de a se face deosebire între interesele naționale germane și interesele dinastice prusiene, de a pune în permanență pe primul plan unitatea intereselor muncitorilor germani și

francezi. Acordind o importanță excepțională răspunsului dat conducătorilor Partidului muncitoresc social-democrat, întrucit era vorba de „directive care să indice linia de comportare a muncitorilor germani” (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 17 august 1870), Marx a elaborat textul definitiv al acestui răspuns în colaborare cu Engels, între 22 și 30 august 1870, în timp ce se aflau la Manchester. Scrisoarea a fost trimisă în Germania cu semnătura lui Marx.

O parte a scrisorii adresate Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat a fost inclusă în manifestul cu privire la război publicat la 5 septembrie 1870 sub formă de foaie volantă. Manifestul proclama fidelitatea olasei muncitoare germane față de cauza internațională a proletariatului și propunea muncitorilor germani să organizeze mitinguri de masă și adunări de protest împotriva planurilor anexioniste ale guvernului prusian. În manifest se menționa faptul că textul respectiv a fost scris de „unul dintre cei mai vechi și mai merituoși tovarăși ai noștri din Londra”.

Nouă ne-a parvenit numai acea parte din scrisoarea lui Marx și Engels către Comitetul Partidului muncitoresc social-democrat care a fost reproducută în manifest. Exemplarul foii volante care se află la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. conține însemnări ale lui Engels care dovedesc că Marx și Engels au lucrat împreună la elaborarea acestui document. — 281.

- 143 *Pacea de la Tilsit* — tratate de pace încheiate la 7 și 9 iulie 1807 între Franța napoleoniană și țările participante la cea de-a patra coaliție antifranceză, Rusia și Prusia, care fuseseră înfrinte în război. Condițiile de pace au fost extrem de grele pentru Prusia, care a pierdut o parte însemnată din teritoriul ei (inclusiv toate posesiunile situate la apus de Elba). Rusia n-a suferit pierderi teritoriale, ci chiar a primit districtul Bielostok, care aparținuse Prusiei. În schimb însăși, Alexandru I a trebuit să recunoască cuceririle franceze în Germania și schimbările teritoriale făcute acolo de Napoleon I, să se declare de acord cu crearea ducatului Varșoviei, care nu era decit o bază de atac franceză la granițele Rusiei, și să adere la blocada împotriva Angliei (așa-zisa blocadă continentală). Pacea tilhărească de la Tilsit, dictată de Napoleon I, a stîrnit profundă nemulțumire în rindurile populației Germaniei, pregătind totodată terenul pentru mișcarea de eliberare din 1813 împotriva dominației napoleonice. — 281.

- 144 *Național-liberalii* — partid german care reprezenta în primul rînd burghezia prusiană și care a luat ființă în toamna anului 1866, în urma sciziunii produse în partidul progresiștilor burghezi. Național-liberalii au renunțat la pretențiile burgheziei la dominația politică în scopul satisfacerii intereselor ei materiale și și-au fixat ca principal obiectiv unirea statelor germane sub hegemonia Prusiei; politica lor reflecta capitularea burgheziei liberale germane în fața lui Bismarck.

Partidul popular german, înființat în 1865, era format din elemente democratice din rindurile micii burghezii și în parte din cele ale burgheziei, îndeosebi din statele din sudul Germaniei. În opoziție cu național-liberalii, Partidul popular german se pronunța împotriva instaurării hegemoniei prusiene în Germania și sprijinea planul așa-zisei „Germanii mari”, în care urmau să intre atît Prusia cît și Austria. Promovînd o politică antiprusiană și lozinci general-democratice, acest partid era, în același timp, exponentul tendințelor particulare ale unor state germane. Propagînd ideea unui stat federativ

german, el se pronunța în același timp împotriva unificării Germaniei sub forma unei republici democratice unice, centralizate. — 283.

- 145 „A doua Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian” („Second Address of the General Council of the International Working-Men's Association on the War”) a fost scrisă de Marx între 6 și 9 septembrie 1870.

La 6 septembrie 1870, analizând noua situație, complicată ca urmare a căderii celui de-al doilea Imperiu și a începerii unei noi etape a războiului, Consiliul General al Internaționalei a adoptat o rezoluție în legătură cu publicarea unei a doua Adrese cu privire la războiul franco-prusian și a ales în acest scop o comisie formată din Marx, Jung, Milner și Serraillier.

Lucrând la această Adresă, Marx a folosit materialele trimise de Engels, în care erau demascate încercările de a justifica prin considerații de ordin militar-strategic tendința militarismului, iuncherismului și burgheziei din Prusia de a anexa teritoriile franceze. Adresa scrisă de Marx a fost adoptată în unanimitate la ședința Consiliului General convocată în mod special la 9 septembrie 1870 și trimisă tuturor ziarelor burgheze din Londra, care au trecut-o sub tăcere, cu excepția lui „Pall Mall Gazette”, care a publicat un extras în numărul din 16 septembrie 1870. La 11—13 septembrie, Adresa a apărut sub formă de foaie volantă în limba engleză într-un tiraj de 1 000 de exemplare; la sfârșitul lunii septembrie a apărut o a doua ediție, în care au fost publicate laolaltă prima și a doua Adresă. În această ediție au fost corectate greșelile strecurate în prima ediție și s-au făcut unele modificări redacționale.

Traducerea în limba germană a celei de-a doua Adrese a fost făcută de Marx, care, traducând textul, l-a completat cu unele fraze destinate muncitorilor germani și a omis unele pasaje. În această traducere, Adresa a fost publicată în ziarul „Volksstaat” nr. 76 din 21 septembrie 1870 și în revista „Vorbote” nr. 10—11 din octombrie-noiembrie 1870 și la Geneva sub formă de foaie volantă. În 1891, Engels a publicat a doua Adresă în ediția germană a „Războiului civil d'n Franța”; pentru această ediție traducerea a fost făcută de Louise Kautsky sub supravegherea lui Engels.

În limba franceză, a doua Adresă a fost publicată în ziarele „Internationale” (nr. 93 din 23 octombrie 1870) și parțial (publicarea n-a fost terminată) în „Égalité” (nr. 35 din 4 octombrie 1870).

În limba rusă, a doua Adresă a apărut pentru prima oară în 1905 în „Războiul civil din Franța” sub îngrijirea lui V. I. Lenin; traducerea a fost făcută după ediția germană din 1891. — 284.

- 146 În 1618 electoratul Brandenburg s-a unit cu ducatul Prusiei (Prusia orientală), care se formase la începutul secolului al XVI-lea din posesiunile Ordinului teutonilor și era vasal al Rzeczpospolitei. Ca principe prusian, electorul de Brandenburg a fost vasalul Poloniei până în 1657, când, profitând de dificultățile pe care aceasta le întâmpina în războiul cu Elveția, a obținut recunoașterea drepturilor sale suverane asupra posesiunilor prusiene. — 286.

- 147 Este vorba de *Tratatul de pace de la Basel*, încheiat separat de Prusia cu Republica Franceză la 5 aprilie 1795; cu acest tratat a început destrămarea primei coaliții antifranceze a statelor europene. — 286.

148 În octombrie 1865, în cadrul întrevederii de la Biarritz cu Napoleon al III-lea, Bismarck a obținut consimțământul efectiv al Franței la o alianță între Prusia și Italia și la războiul Prusiei împotriva Austriei. Dând acest consimțământ, Napoleon al III-lea sconta să obțină avantaje intervenind în conflict în caz că Prusia ar fi fost înfrântă.

La începutul războiului franco-prusian din 1870—1871 ministrul de externe din guvernul țarist, Gorceakov, a declarat în cadrul tratativelor duse cu Bismarck la Berlin că Rusia va păstra o neutralitate binevoitoare în război și va exercita presiuni diplomatice asupra Austriei; la rîndul său, guvernul prusian s-a obligat să nu stingherească Rusia țaristă în politica ei în problema orientală. — 288.

149 Marx se referă la triumful reacțiunii feudale în Germania după prăbușirea dominației napoleoniene.

Rezultatele războiului de eliberare împotriva dominației lui Napoleon I, la care alături de popoarele dintr-o serie de țări europene au participat părți largi ale poporului german, au fost folosite de suveranii statelor feudale-absolutiste din Europa, care se sprijineau pe nobilimea reacționară. Soarta statelor europene era hotărîtă de alianța contrarevoluționară a monarhilor — Sfînta Alianță, al cărei nucleu îl formau Austria, Prusia și Rusia țaristă. Prin crearea Confederației germane (vezi adnotarea 29), în Germania s-a menținut fărîmițarea feudală, în statele germane s-a consolidat regimul feudal-absolutist, s-au păstrat toate privilegiile nobilimii, s-a intensificat exploatarea semiobăgăstă a țăranilor. — 290.

150 „*Manifest des Ausschusses der social-demokratischen Arbeiterpartei. An alle deutschen Arbeiter!*” Manifestul a fost publicat sub formă de foaie volantă la 5 septembrie 1870 și în ziarul „*Volksstaat*” nr. 73 din 11 septembrie 1870 (vezi și adnotarea 142). — 290.

151 Este vorba de eroica insurecție din 23—26 iunie 1848 a muncitorilor din Paris. — 290.

152 Marx se referă la mișcarea muncitorilor englezi sub lozincă luptei pentru recunoașterea Republicii Franceze instaurate la 4 septembrie 1870 și pentru acordarea de ajutor diplomatic acesteia. Începînd de la 5 septembrie au avut loc la Londra, Birmingham, Newcastle și în alte orașe mari mitinguri și demonstrații la care au participat mase largi ale oamenilor muncii; un rol activ în cadrul acestei acțiuni au jucat trade-unionurile. Participanții la mitinguri și demonstrații și-au exprimat simpatia față de poporul francez, și în rezoluții și petiții au cerut guvernului englez să recunoască neîntîrziat Republica Franceză.

Consiliul General al Internaționalei și Marx personal au participat activ la această mișcare. — 291.

153 Marx face aluzie la participarea activă a Angliei burghezo-aristocrate la formarea coaliției statelor feudal-absolutiste, care în 1792 au început războiul împotriva Franței revoluționare (Anglia a intrat în acest război în 1793), precum și la faptul că oligarhia guvernantă engleză a fost prima din Europa care a recunoscut regimul bonapartist din Franța, instaurat în urma loviturii de stat din 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte. — 291.

154 Prin arestarea lui Bracke, Bonhorst, Spier, Khün și Gralle, membri ai Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german, și a tipo-

grafului Sievers, la 9 septembrie 1870, pentru că scosese un manifest în legătură cu războiul (vezi adnotarea 142), autoritățile militare și polițienești au căutat să dea o lovitură mișcării muncitorești și să împiedice aceste acțiuni îndreptate împotriva planurilor militariste ale guvernului prusian.

Îndată ce a primit veste, din partea lui W. Liebknecht, că a fost arestat Comitetul din Braunschweig, Marx a luat măsuri pentru a aduce la cunoștința opiniei publice acest act de samavolnicie al autorităților germane, care a desohis calea pentru o sălbatică prigoană polițienească împotriva social-democraților din Germania. Înștiințarea în legătură cu arestarea Comitetului din Braunschweig a fost trimisă la „Pall Mall Gazette”, la „The Echo”, ziar burghezo-liberal, și la o serie de alte ziare. La 20 septembrie 1870, la o ședință a Consiliului General, Marx a făcut cunoscută arestarea membrilor Comitetului din Braunschweig, subliniind că ea nu avea nici o justificare juridică. În octombrie 1871, după multe luni de închisoare, membrii Comitetului din Braunschweig au fost trimiși în judecată pe baza acuzației, ticluite de poliție, că au încălcat legile ordinii publice. Unul dintre principalele puncte de acuzare l-a constituit apartenența — interzisă de legile prusiene — la Asociația Internațională a Muncitorilor. Tribunalul i-a condamnat pe membrii Comitetului din Braunschweig la închisoare pe diferite termene. În ciuda represiunilor polițienești, Partidul muncitoresc social-democrat, în frunte cu Bebel și Liebknecht, a desfășurat o largă campanie împotriva planurilor de cotropire ale Prusiei, pentru încheierea unei păci onorabile cu Franța. — 293.

- 155 Această scrisoare, adresată celui de-al VI-lea Congres al Federației belgiene a Asociației Internaționale a Muncitorilor, a fost scrisă de Engels din însărcinarea Consiliului General, după ce, la ședința din 20 decembrie 1870 a acestuia, a fost dezbătută problema secțiilor din Belgia. La publicarea scrisorii au fost omise ultimele trei paragrafe din ciorna scrisă de Engels, care nu erau destinate publicării și aveau caracterul unei comunicări confidentiale.

Al VI-lea Congres ordinar semestrial al Federației belgiene a Asociației Internaționale a Muncitorilor a avut loc la 25—26 decembrie 1870, la Bruxelles; la congres au fost prezentate darea de seamă financiară, darea de seamă cu privire la activitatea ziarului „L'Internationale”, organul Federației (vezi adnotarea 1), și raportul cu privire la situația Asociației Internaționale a Muncitorilor în Belgia. — 294.

- 156 „*Moniteur*” — denumire prescurtată a oficiosului prusian pentru populația franceză, a apărut de la 15 octombrie 1870 până la 5 martie 1871, la Versailles și s-a aflat sub controlul lui Bismarck. În perioada când a fost publicat articolul de față, el apărea sub denumirea de: „*Moniteur officiel du Gouvernement général du Nord de la France et de la Préfecture de Seine-et-Oise*”. — 297.

- 157 „*Der Volksstaat*” — vezi adnotarea 1. — 297.

- 158 *Tratatul de la Londra cu privire la neutralitatea Luxemburgului* a fost încheiat la 11 mai 1867 între Austria, Belgia, Franța, Anglia, Italia, Țările de Jos, Luxemburg, Prusia și Rusia, punându-se astfel capăt așa-zisei crize a Luxemburgului, care fusese provocată de încercarea lui Napoleon al III-lea de a determina Prusia să-și dea consimțământul pentru anexarea Luxemburgului de către Franța ca o compensație

pentru neutralitatea păstrată de ea în timpul războiului austro-prusian din 1866. Prin acest tratat, Luxemburgul era declarat stat permanent neutru, iar neutralitatea lui era garantată de statele care au semnat tratatul.

La 9 decembrie 1870, Bismarck, considerind că Luxemburgul are o poziție prea amicală față de Franța, a declarat că nu are de gând să recunoască neutralitatea acestui stat, dar încă de la 19 decembrie, sub presiunea Angliei, a renunțat la această amenințare. — 298.

159 „Golos” — cotidian politic și literar rus, care exprima interesele burgheziei liberale, a apărut la Petersburg din 1863 pînă în 1884. — 299.

160 Acest proiect de rezoluție a fost scris de Engels și prezentat de el la ședința din 31 ianuarie 1871 a Consiliului General, ca bază de discuție în legătură cu poziția pe care urma s-o adopte clasa muncitoare din Anglia în etapa respectivă a războiului franco-prusian. Această dezbateră, care a fost pregătită de Marx și Engels și s-a desfășurat sub conducerea lor, avea drept scop să asigure influența Internaționalei asupra mișcării pentru apărarea Republicii Franceze, care în cursul lunii ianuarie 1871 căpătase o mare amploare în Anglia (vezi adnotarea 152). Cu toate că republica instaurată la 4 septembrie 1870 în Franța era condusă de reprezentanți ai burgheziei contrarevoluționare, Marx și Engels considerau că, în condițiile intervenției Prusiei în Franța, proletariatul trebuie să ia parte activă la mișcarea pentru recunoașterea diplomatică a Republicii Franceze, întrucît ea era menită să contribuie la întărirea apărării naționale a Franței și la dezvoltarea rezistenței populare împotriva cotropitorilor prusieni. Totodată, Marx și Engels au subliniat în permanență necesitatea de a duce o politică proletară de sine stătătoare față de Republica Franceză, supunind unei critici nimicitoare guvernul ei antipopular și capitular și avînd în vedere perspectiva intensificării continue a luptei revoluționare de clasă a proletariatului în Franța.

Rezoluțiile prezentate de Engels erau îndreptate împotriva poziției adoptate de radicalii pozitiviști burgezi (Beesly, Congreve etc.), care pretindeau să li se recunoască lor rolul de conducători în mișcarea pentru apărarea Republicii Franceze; căutînd, în ultimă instanță, să supună influenței sale mișcarea proletară, acest grup a încercat să atragă masele prin revendicarea — cu caracter aventurist în condițiile înfrîngerii armatei regulate franceze — a unei intervenții armate a Angliei de partea Franței, ceea ce a dus la scindarea și slăbirea mișcării pentru recunoașterea Republicii Franceze.

Marx și Engels au participat activ la dezbaterile în legătură cu poziția clasei muncitoare din Anglia în etapa respectivă a războiului franco-prusian, care au avut loc în ședințele din 31 ianuarie, 7, 14 și 21 februarie, 7 și 14 martie ale Consiliului General. Cuvîntările rostite de Marx și Engels, în forma în care s-au păstrat în procesele-verbale, ca și în rapoartele publicate în ziarul „Eastern Post”, sînt incomplete și conțin numeroase inexactități.

La 14 martie 1871, Consiliul General a adoptat în unanimitate cea de-a treia rezoluție, întrucît, o dată cu încheierea armistițiului între Franța și Germania și recunoașterea guvernului contrarevoluționar al lui Thiers de către Anglia, primele două rezoluții nu mai răspundeau unei necesități.

„*The Eastern Post*” — gazetă săptăminală muncitorească, a apărut la Londra din 1868 pînă în 1873. Din februarie 1871 și pînă în iunie 1872 a fost organul de presă al Consiliului General al Internaționalei. — 300.

- 161 Engels se referă la „*Declarația cu privire la principiile dreptului maritim internațional*”, care a fost anexată la tratatul de pace de la Paris (vezi adnotarea 104) și semnată, la 16 aprilie 1856, de reprezentanții Austriei, Franței, Angliei, Prusiei, Rusiei, Sardiniei și Turciei. În această declarație erau stabilite regulile războiului pe mare, bazate pe principiile neutralității armate, care fuseseră proclamate în 1780 de guvernul Ecaterinei a II-a și care prevedeau interzicerea pirateriei, inviolabilitatea încărcăturilor aparținînd unui stat neutru și aflîndu-se pe vasele unei țări inamice, a încărcăturilor aparținînd unui stat inamic și aflîndu-se pe vasele unui stat neutru, cu excepția contrabandei de război, și recunoașterea numai a blocadei efective.

Înscriind în proiectul său de rezoluție cerința ca Anglia să renunțe la Declarația de la Paris, Engels pornea de la condițiile situației internaționale ce se creaseră în 1871 și în cadrul căreia, după părerea lui Marx și Engels, acest act ar fi servit drept mijloc de prevenire a unei intervenții a Rusiei țariste în războiul european de partea Prusiei și ar fi putut fi folosit în lupta împotriva influenței crescînde a guvernelor contrarevoluționare ale Rusiei și Prusiei. — 300.

- 162 Scrisoarea către Consiliul federal din Spania a fost scrisă de Engels în calitate de secretar-correspondent provizoriu pentru Spania al Consiliului General ca răspuns la scrisoarea din 14 decembrie 1870 a Consiliului federal din Spania. Stabilind legătura cu secțiile din Spania ale Internaționalei, Engels le-a ajutat în lupta împotriva bakunismului, a cărui arenă devenise de la începutul anului 1871 și Spania. În această țară, bakuniștii au înființat, în cadrul Internaționalei, organizații ale Alianței democrației socialiste și au încercat să acapareze conducerea Consiliului federal din Spania, în care, pînă la Congresul de la Saragosa al secțiilor din Spania ale Internaționalei (4—11 aprilie 1872), predominau partizanii Consiliului General. În pofida activității scizioniste a bakuniștilor, în Spania ideile Internaționalei au cîștigat tot mai mult teren în rîndurile clasei muncitoare, ceea ce și-a găsit expresia în înființarea a numeroase secții noi ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 301.

- 163 „*La Federacion*” — săptăminal muncitoresc spaniol, organ al federației de la Barcelona a Internaționalei, a apărut la Barcelona din 1869 pînă în 1873; s-a aflat sub influența bakuniștilor.

„*La Solidaridad*” — ziar spaniol, organ al secțiilor din Madrid ale Internaționalei; a apărut la Madrid începînd din ianuarie 1870; în ianuarie 1871 a fost interzis de guvern.

„*El Obrero*” — săptăminal spaniol, a apărut la Palma (insula Mallorca) din 1870 pînă în 1871. După ce în ianuarie 1871 a fost interzis de guvern a continuat să apară sub numele de „*La Revolucion social*”. Sub acest nume au apărut însă numai trei numere, deoarece redactorul ziarului a fost deferit justiției sub învinuirea de „ofensă adusă regelui”. — 301.

- 164 Engels se referă la ziarul muncitoresc argentinian „*Anales de la Sociedad Tipografica Bonaerense*”, care a apărut din 1871 pînă în 1872. — 303.

- 165 Este vorba de *Uniunea națională a muncitorilor*, înființată în S.U.A. în august 1866 la Congresul de la Baltimore; la crearea acestei Uniuni a luat parte activă W. Sylvis, militant de seamă al mișcării muncitorești americane. Uniunea, care a jucat un rol important în lupta desfășurată în S.U.A. pentru o politică de sine stătătoare a organizațiilor muncitorești, pentru solidaritatea dintre muncitorii negri și cei albi, pentru ziua de muncă de 8 ore și drepturile femeilor muncitoare, a stabilit curînd legătura cu Asociația Internațională a Muncitorilor. În 1869, Cameron, delegat al Uniunii, a participat la ultimele ședințe ale Congresului de la Basel al Internaționalei, iar în august 1870, la Congresul de la Cincinnati, Uniunea a adoptat o rezoluție în care se vorbea despre fidelitatea ei față de principiile Asociației Internaționale a Muncitorilor și despre intenția de a se afilia la Asociație. Dar această hotărîre n-a fost înfăptuită. Curînd, conducerea Uniunii naționale a muncitorilor și-a concentrat toată atenția asupra unor proiecte utopice de reformă monetară prin care se urmărea desființarea sistemului bancar și asigurarea de către stat a unui credit ieftin. În 1870—1871 trade-unionurile s-au despărțit de Uniune, iar în 1872 aceasta și-a încetat efectiv existența. — 304.
- 166 Acest articol al lui Engels a fost prilejuit de faptul că la bursa de efecte din Anglia a fost lansat, în martie 1871, un împrumut pentru Rusia în valoare de 12 000 000 l. st. Articolul lui Engels, publicat pentru prima dată la 16 martie 1871, în „Pall Mall Gazette”, a fost inclus în ediția fotolitografiată a seriei de articole ale lui Engels apărute, sub titlul „Insemnări despre război”, la Viena în 1923, și, ulterior, a fost tipărit laolaltă ou „Insemnări despre război”. — 305.
- 167 „*Journal de Saint-Pétersbourg*” — organ al ministerului de externe al Rusiei; a apărut, sub acest titlu, în limba franceză, de trei ori pe săptămînă, din 1825 și pînă în 1914. — 305.
- 168 Este vorba de Conferința de la Londra din ianuarie-martie 1871 a marilor puteri, care a examinat chestiunea denunțării de către Rusia a unor articole din tratatul de la Paris din 1856, prin care era delimitată suveranitatea ei la Marea Neagră (vezi adnotarea 104). — 306.
- 169 „*Ostsee-Zeitung*” — cotidian german, a apărut la Stettin (Szczecin) cu începere din 1835. — 307.
- 170 Textul acestei scrisori a fost pregătit de Engels, la rugămintea lui Marx, cu prilejul apariției în „Paris-Journal”, ziar polițist francez, a unei scrisori false atribuite lui Marx, pe care ziarul o prezenta drept o „dovadă” de existența unor contradicții între membrii de naționalitate franceză și cei de naționalitate germană ai Internaționalei; această scrisoare plăsmuită a fost reprodusă în presa burgheză din diferite țări, care a făcut uz de ea în campania de calomnii împotriva Internaționalei. La ședința din 21 martie 1871 a Consiliului General, Marx a demascăt știrea publicată de „Paris-Journal”, calificînd-o drept o născocire provocatoare, și a declarat că a și trimis o dezmințire redactorului ziarului „Times”, care a reprodus această știre din „Paris-Journal”.

O expunere a conținutului acestei scrisori a fost publicată de „Times” în numărul său din 22 martie 1871, dar după aceea ziarul, continuîndu-și campania sa de calomnii împotriva Internaționalei, a

publicat o notă a colaboratorului ziarului bonapartist „La Liberté”, care denatura sensul scrisorii lui Marx. La ședința din 28 martie a Consiliului General, Marx a demascat acest nou atac calomnios al ziarului „Times”.

„Paris-Journal” — ziar reacționar care avea legături cu poliția, a apărut la Paris din 1868 pînă în 1874, avînd ca editor pe Henri de Pène. A susținut politica celui de-al doilea Imperiu, iar după căderea acestuia a sprijinit guvernul apărării naționale și guvernul lui Thiers; s-a făcut propagatorul calomniilor murdare la adresa Internaționalei și a Comunei din Paris și a îndemnat la acțiuni repressive împotriva comunarzilor. — 309.

- 171 Această declarație a fost prilejuită de o versiune calomnioasă și provocatoare în legătură cu excluderea germanilor din secțiile de la Paris ale Internaționalei, care a fost pusă în circulație de „Paris-Journal”, ziar reacționar. Această versiune a fost dezmințită într-o scrisoare specială trimisă de Consiliul federal de la Paris, la cererea Consiliului General. Textul declarației Consiliului General către redacția ziarului „Times” și a altor ziare, care a fost scris de Marx, a fost aprobat în unanimitate de Consiliul General în ședința din 21 martie. Declarația a fost publicată în ziarul „Times” cu data de 23 martie 1871. Textul ei a fost inclus în scrisoarea lui Marx din 23 martie 1871 către redacția ziarului „Volksstaat” (vezi volumul de față, pag. 312—314). — 310.
- 172 *Jockey-Club* — club aristocratic din Paris, înființat în 1833. — 310.
- 173 În martie 1871, cu prilejul victoriei obținute de Germania în războiul franco-prusian, a fost organizată la Zürich o adunare solemnă a germanilor din acest oraș, membri ai claselor avute. În timpul adunării s-a produs o ciocnire între germani și un grup de ofițeri francezi internați în Elveția. Presa reacționară, care își continua campania ei de provocare menită să submineze legăturile internaționale ale muncitorilor din diferite țări, a încercat să atribuie aceste evenimente activității desfășurate de Internațională. Secția elvețiană a Internaționalei, într-o declarație a ei specială, a demascat calomniile debitate de presa burgheză. De asemenea, o serie de sindicate ale muncitorilor din acest oraș au declarat că la ciocnirea de la Zürich n-au participat și membri ai Internaționalei. — 310.
- 174 „*Le Courrier de Lyon*” — cotidian burghezo-republican, a apărut din 1834 pînă în 1939.
- „*Courrier de la Gironde*” — ziar reacționar, a apărut din 1792 la Bordeaux.
- „*La Liberté*” — ziar de seară cu orientare conservatoare, organ al marii burghezii, a apărut la Paris din 1865 pînă în 1944; în anii 1870—1871, în timpul asediului Parisului, a apărut la Tours, iar după aceea la Bordeaux. În anii 1866—1872 a avut ca proprietar pe Emile de Girardin; a sprijinit politica celui de-al doilea Imperiu, a pledat pentru războiul cu Prusia și a luat atitudine împotriva guvernului apărării naționale. — 310.
- 175 În scrisoarea sa către redacția ziarului „Der Volksstaat”, Marx a inclus (cu unele — neînsemnate — modificări în traducerea germană) textul declarației din 21 martie a Consiliului General către redacția

ziarului „Times” și a altor ziare, care fusese scrisă tot de el (vezi volumul de față, pag. 310—311). Scrisoarea adresată redacției ziarului „Der Volksstaat” a fost publicată în limba germană în nr. 26 din 29 martie 1871 al ziarului „Der Volksstaat” și în nr. 4 din 23 aprilie 1871 al revistei „Der Vorbote”, iar în limba franceză în nr. 6 din 31 martie 1871 al ziarului „L'Égalité”; în această publicație, primele două pasaje au fost expuse într-o variantă prescurtată. Scrisoarea a fost publicată, în afară de organele Internaționalei, în ziarul „Die Zukunft” cu data de 26 martie 1871.

„Die Zukunft” — ziar german de orientare burghezo-democratică, organ al Partidului popular, a apărut din 1867 la Königsberg, iar din 1868 la Berlin. — 312.

176 „Haupt-Chef” — așa l-a numit, la procesul de la Colonia, din 1852, al Ligii comuniștilor (vezi adnotarea 373), unul dintre funcționarii poliției prusiene, Stieber, pe agentul provocator Cherval, căutînd să-i atribuie, în scop provocator, rolul de conducător al Ligii și să creeze astfel aparența că acesta ar fi întreținut legături cu Marx și acuzații de la proces (vezi, în legătură cu aceasta, pamfletul lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, în K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 443—457). — 312.

177 Scrisoarea către redacția ziarului „De Werker” a fost scrisă de Marx ca răspuns la rugămintea făcută de Ph. Coenen, secretarul de redacție, de a demasca falsurile care erau publicate de „Paris-Journal” și reproduse în presa reacționară din diferite țări cu scopul de a calomnia Internaționala. La această scrisoare a lui Marx, care a fost tradusă din franceză în flamandă și publicată în ziarul „De Werker”, redacția a adăugat următorul pasaj introductiv: „După cum se știe de multă vreme, adversarii noștri nu se dau în lături de la nici un fel de mijloace atunci cînd e vorba să-și atingă scopurile. Cu toate acestea, n-am crezut că ei sînt atît de nerușinați încît să ticluiască scrisori false în numele membrilor Internaționalei. Și totuși, ei au recurs la acest procedeu. Cu cîtva timp în urmă, în toate ziarele mari s-a putut citi o scrisoare «a lui Karl Marx» în legătură cu atitudinea muncitorilor francezi. Ca urmare, secția din Anvers s-a adresat lui Karl Marx, cerindu-i să dea unele lămuriri. — Iată ce a răspuns acest membru al Consiliului General al Internaționalei”.

„De Werker” — gazetă săptămînală, organ de presă al secției flamande a Internaționalei, apoi al Partidului socialist belgian, iar după aceea al Partidului muncitoresc belgian; a apărut în limba flamandă, la Anvers, din 1868 pînă în 1914. În paginile lui erau publicate documentele Internaționalei. — 315.

178 O scrisoare analogă a fost trimisă de Marx ziarului „Daily News”, în care a fost publicată la 6 aprilie 1871. — 316.

179 „Le Gaulois” — ziar de orientare conservatoare și monarhistă, organ de presă al mării burghezii și al aristocrației, a apărut la Paris din 1867 pînă în 1929. — 316.

180 „Le Figaro” — ziar conservator francez; apare la Paris începînd din 1826; avea legături cu guvernul celui de-al doilea Imperiu. — 316.

181 Marx și Engels au aflat despre greva muncitorilor din industria tutunului din Anvers din scrisoarea lui Ph. Coenen, unul dintre organizatorii secțiilor din Belgia și Olanda ale Internaționalei, datată 29 martie 1871. Marx și Engels au luat imediat măsuri pentru a organiza un ajutor internațional pentru muncitorii greviști din industria tutunului. La propunerea lui Engels, care a făcut o comunicare asupra grevei în ședința din 4 aprilie 1871 a Consiliului General, s-a adoptat hotărârea de a trimite în acest scop scrisori trade-unionurilor din Anglia, precum și delegații. La 5 aprilie 1871, Consiliul General a lansat un apel către trade-unionurile din Anglia chemându-le să ajute pe muncitorii din industria tutunului din Anvers, care a fost publicat în foaie volantă, semnat de J. G. Eccarius. În același scop, Engels i-a scris lui W. Liebknecht, propunându-i să contribuie la organizarea ajutorului în favoarea muncitorilor din industria tutunului din Anvers.

Ca răspuns la apelul Consiliului General, greviștii din Anvers au primit ajutor bănesc din partea unor sindicate din Anglia și a muncitorilor din Bruxelles, unde muncitorii din industria tutunului au intrat, de asemenea, în grevă. Ajutorul dat de Consiliul General muncitorilor din industria tutunului din Anvers, care s-au ridicat în apărarea sindicatului lor, le-a permis să continue greva pînă în septembrie 1871 și să obțină satisfacerea revendicărilor lor. — 318.

182 Rezoluția adoptată de Consiliul federal al secțiilor din Paris ale Internaționalei cu privire la excluderea lui Tolain din Asociația Internațională a Muncitorilor ca trădător al cauzei clasei muncitoare a fost publicată la 16 aprilie 1871 în ziarul „La Révolution politique et sociale”, organul uneia din secțiile din Paris ale Internaționalei. Ales, în februarie 1871, deputat în Adunarea națională în calitate de reprezentant al muncitorilor din Paris, Tolain, după proclamarea Comunei din Paris, a continuat să rămînă în Adunarea de la Versailles, a cărei activitate era îndreptată spre înăbușirea revoluției din Paris, și a refuzat să se conformeze dispoziției date de Comună ca deputații muncitorilor să părăsească această adunare reacționară. Trădarea lui Tolain a însemnat trecerea fățișă a proudhoniștilor de dreapta de partea contrarevoluției. Încă înainte de primirea rezoluției adoptate de Consiliul federal al secțiilor din Paris ale Internaționalei, Consiliul General, bazîndu-se pe informațiile apărute în ziarele londoneze în legătură cu trecerea lui Tolain de partea burgheziei, în ședința de la 2 aprilie a dezbătut în prealabil problema atitudinii trădătoare a lui Tolain și a hotărît ca trădarea comisă de el să fie înfierată în mod public. La 25 aprilie, primind textul rezoluției, Consiliul General a luat din nou în cercetare cazul Tolain și a aprobat rezoluția cu privire la excluderea lui din Internațională.

În manuscrisul rezoluției Consiliului General cu privire la excluderea lui Tolain, scris de Engels, unele modificări au fost făcute de Marx. Rezoluția a fost publicată în limba engleză în ziarul „Eastern Post” nr. 135 din 29 aprilie; în limba franceză în ziarul „L'Internationale” nr. 122 din 14 mai; în limba germană în ziarul „Der Volksstaat” nr. 42 din 24 mai și în revista „Der Vorbote” nr. 7 din iulie 1871. Ultimul pasaj din rezoluție, care s-a păstrat în textul manuscris, a fost reprodus numai în textul apărut în ziarul „L'Internationale”, care a publicat această rezoluție cu semnătura lui F. Engels în calitate de secretar-corespondent provizoriu pentru Belgia. — 319.

183 Articolul lui Engels „*Încă o dată «Domnul Vogt»*” este legat de pamfletul „*Domnul Vogt*” al lui Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 421—738), apărut în 1860, în care Marx l-a demascat pe democratul vulgar mic-burghez K. Vogt ca pe un agent plătit al lui Bonaparte și ca pe un colportor de născociri calomnioase în legătură cu revoluționarii proletari.

Prilejul nemișlocit pentru scrierea acestui articol l-a constituit apariția în toamna anului 1870, după căderea celui de-al doilea Imperiu, a unei noi broșuri a lui Vogt: „Scrisori politice adresate lui Friedrich Kolb”, Biel, 1870, în care autorul făcea încercarea de a camufla legăturile sale din trecut cu bonapartiștii. În acest articol, Engels a folosit noile informații apărute în presă, care veneau să confirme concluzia la care ajunsese Marx în 1860 că Vogt este un agent plătit al lui Bonaparte. Încă înainte de apariția articolului lui Engels, Marx a transmis aceste informații lui W. Liebknecht, într-o scrisoare cu data de 10 aprilie 1871. În nr. 31 din 15 aprilie al ziarului „*Der Volksstaat*” a apărut o scurtă informare care reproducea în linii mari un fragment din scrisoarea adresată de Marx lui Liebknecht:

„În «*Papiers et correspondance de la famille impériale*», publicate oficial într-un raport al guvernului francez, în capitolul rezervat persoanelor care au primit bani de la Bonaparte și care sînt citate în ordine alfabetică, la litera «V» se spune textual:

«Vogt; il lui est remis en août 1859 40 000 Fr.»

«(Vogt — i s-au remis în august 1859 40 000 de franci)».

Această informație, publicată în numele lui Marx, redacția ziarului „*Volksstaat*” a însoțit-o cu o notă în care se spunea:

„Acei membri de partid care ne-au reproșat că n-am ținut seama de articolele lui Vogt îndreptate împotriva anexării Alsaciei și Lorenei și nu s-au declarat satisfăcuți de referirile noastre la cunoscuta broșură a lui Marx, de data asta vor fi, desigur, satisfăcuți. Rugăm, totuși, pe prietenii noștri din Paris să ne trimită întreaga listă: sîntem convinși că vom găsi în ea pe careva din vechile noastre cunoștințe, care la timpul lor au profitat de pe urma bonapartismului în calitate de «părtași» ai lui Vogt, iar acum, împinși de aceleași imbolduri și cuprinși de aceeași însuflețire, fac comerț ambulant cu patriotism bismarckian”. — 320.

184 „*Campania din Augsburg*” — denumire ironică dată de Marx, în pamfletul său „*Domnul Vogt*”, eforturilor depuse de Vogt în 1859 pentru trimiterea în judecată a lui „*Allgemeine Zeitung*” din Augsburg pentru vina de a fi publicat manifestul „*Avertisment*”, care îl demasca pe Vogt ca agent bonapartist. Tribunalul a respins acțiunea intentată de Vogt, care după aceea a publicat broșurica sa infamantă „*Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»*”, în care calomnia pe revoluționarii proletari. Drept răspuns, Marx a scris pamfletul său împotriva lui Vogt. — 320.

185 *Banda pucioasei* — denumire dată inițial, în deceniul al 8-lea al secolului al XVIII-lea, unei asociații studențești de la Universitatea din Iena, care avea o proastă reputație din pricina scandalurilor provocate de membrii ei. Vogt i-a gratificat în mod calomnios cu acest epitet, în 1859, pe revoluționarii proletari adepți ai lui Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 428—437). — 320.

- 186 „*Napoleon cel Mic*” („*Napoléon le Petit*”) — poreclă dată de Victor Hugo lui Ludovic Bonaparte într-un discurs rostit în 1851, la o ședință a Adunării legislative franceze. După apariția, în 1852, a pamfletului „*Napoléon le Petit*” al lui Hugo, această poreclă a căpătat o largă răspândire. — 321.
- 187 Engels dă ziarului „*Schweizer Handels-Courier*” denumirea ironică de „*Moniteur*” al lui Vogt, prin analogie cu „*Moniteur universel*”, purtătorul de cuvânt al guvernului francez.
„*Schweizer Handels-Courier*” — cotidian burghez, a apărut din 1853 până în 1909, la Biel (cantonul Berna). În deceniile al 6-lea și al 7-lea era un exponent al concepțiilor bonapartistice; redacția acestui ziar avea strânse legături cu Vogt. — 321.
- 188 C. Vogt. „*Studien zur gegenwärtigen Lage Europas*”. Geneva și Berna, 1859. O caracterizare a acestei cărți a fost făcută de Marx în pamfletul său „*Domnul Vogt*”, cap. VIII (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 533—584). — 322.
- 189 „*Norddeutsche Allgemeine Zeitung*” — ziar reacționar, în deceniile 7—9 ale secolului trecut a fost organul oficial al guvernului Bismarck; a apărut la Berlin din 1861 până în 1918. — 322.
- 190 Citat luat de Engels din cartea sus-menționată: „*Papiers et correspondance de la famille impériale*”, vol. II, Paris, 1871, pag. 161. — 326.
- 191 „*Războiul civil din Franța*” este una dintre cele mai importante lucrări ale comunismului științific, în care — pe baza experienței Comunei din Paris — au fost dezvoltate principiile fundamentale ale învățării marxiste despre lupta de clasă, stat, revoluție și dictatura proletariatului. Această lucrare a apărut ca o Adresă a Consiliului General al Internaționalei către toți membrii Asociației din Europa și Statele Unite.

Încă din primele zile care au urmat după proclamarea Comunei din Paris, Marx culege și studiază cu atenție toate știrile referitoare la activitatea ei: materiale din ziare franceze, engleze și germane, informații cuprinse în scrisori sosite din Paris ș.a.m.d. La 18 aprilie 1871, în cadrul ședinței Consiliului General, Marx a propus să se trimită o Adresă către toți membrii Internaționalei în legătură cu „tendința generală a luptei” din Franța. Consiliul General l-a însărcinat pe Marx cu pregătirea acestei Adrese. Marx a început după 18 aprilie și a continuat toată luna mai să lucreze la această Adresă; el a scris prima și a doua cioră ale „*Războiului civil din Franța*”, care reprezintă variante pregătitoare ale acestei lucrări (vezi volumul de față, pag. 521—641 și adnotarea 375), după care Marx a trecut la întocmirea textului definitiv al Adresei. La 30 mai 1871, două zile după ce ultima baricadă din Paris a căzut, Consiliul General a aprobat în unanimitate textul finit al „*Războiului civil din Franța*” citit de Marx.
„*Războiul civil din Franța*” a fost publicat pentru prima oară la Londra în jurul datei de 13 iunie 1871 în limba engleză, sub forma unei broșuri de 35 de pagini, într-un tiraj de 1 000 de exemplare. Întrouit prima ediție s-a epuizat repede, după scurt timp s-a scos o a doua ediție în limba engleză, într-un tiraj de 2 000 de exemplare, care au fost difuzate printre muncitori la un preț redus. În această ediție, Marx a corectat unele greșeli de tipar strecurate în prima

ediție; de asemenea, „Anexele” au fost completate cu încă un document. În lista membrilor Consiliului General care au semnat Adresa au fost facute modificări; au fost șterse numele trade-unioniștilor Lucraft și Odger, care, în coloanele presei burgheze, au dezaprobat Adresa și au ieșit din Consiliul General, și au fost adăugate numele unor noi membri ai Consiliului General. În august 1871 a apărut a treia ediție în limba engleză a „Războiului civil”, cu care prilej Marx a eliminat unele inexactități apărute în edițiile anterioare.

În 1871—1872, „Războiul civil din Franța” a fost tradus în limbile franceză, germană, rusă, italiană, spaniolă și olandeză și publicat în periodice și sub formă de broșură în diferite țări din Europa și în Statele Unite.

Traducerea în limba germană a fost făcută de Engels și publicată în ziarul „Volksstaat” în iunie-iulie 1871 (nr. 52—61 din 28 iunie, 1, 5, 8, 12, 16, 19, 22, 26 și 29 iulie) și parțial în revista „Vorbote”, numărul august-octombrie 1871; de asemenea a apărut sub formă de broșură la Leipzig. În traducerea sa, Engels a introdus în text unele modificări neînsemnate. În 1876, cu prilejul aniversării a cinci ani de la Comuna din Paris, a apărut o nouă ediție în limba germană a „Războiului civil”, în textul acesteia au fost introduse unele precizări.

În 1891, la pregătirea ediției jubiliare în limba germană a „Războiului civil din Franța”, scoasă cu prilejul celei de-a 20-a aniversări a Comunei din Paris, Engels a făcut o nouă redactare a traducerii și a scris o prefață la această ediție, în care a subliniat însemnătatea istorică pe care o prezintă experiența Comunei și generalizarea teoretică făcută de Marx în „Războiul civil din Franța”; de asemenea, a făcut unele completări referitoare la activitatea blanquiștilor și proudhoniștilor care au participat la Comună. În această ediție, Engels a inclus prima și a doua Adresă ale Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian, scrise de Marx, care, în ultimele ediții apărute în diferite limbi, au fost de regulă publicate împreună cu „Războiul civil din Franța”.

În limba franceză, „Războiul civil din Franța” a apărut pentru prima oară în ziarul „Internationale” din Bruxelles, în perioada iulie-septembrie 1871. În 1872 a apărut la Bruxelles o ediție separată în limba franceză într-o traducere redactată de Marx, care a introdus un mare număr de modificări în corectura ce i-a fost trimisă, refăcând complet numeroase pasaje din text.

În 1871 a apărut la Zürich prima ediție în limba rusă a „Războiului civil din Franța”, care a stat la baza unei serii de ediții tipărite și litografiate apărute ulterior. În 1905, „Războiul civil din Franța” a apărut în limba rusă, redactarea traducerii după ediția în limba germană din 1891 fiind făcută de V. I. Lenin (Editura „Burevestnik”, Odesa). În redactarea traducerii „Războiului civil din Franța”, V. I. Lenin a introdus în text o terminologie economică și politică exactă, a eliminat numeroase falsificări și inexactități apărute în ediția anterioară din 1905, a reintrodus numeroase pasaje oare în ediția anterioară fuseseră scoase de către cenzura țaristă. Modificări deosebit de importante a făcut V. I. Lenin în redactarea traducerii capitolului III al „Războiului civil din Franța”. Ulterior, el a tradus din nou în limba rusă multe pasaje din „Războiul civil din Franța” (după edițiile germane din 1876 și 1891), pe oare le-a citat în lucrarea sa „Statul și revoluția” și într-o serie de alte opere. — 329.

- 192 Scrisoarea lui Alphonse-Simon Guiod către Suzanne a fost publicată în „Journal Officiel” nr. 115 din 25 aprilie 1871.
„Journal Officiel” este titlul prescurtat al ziarului „Journal Officiel de la République Française”, care a apărut de la 20 martie până la 24 mai 1871 și a fost organul oficial al Comunei din Paris; a păstrat denumirea ziarului oficial al guvernului Republicii Franceze, care a apărut la Paris începând de la 5 septembrie 1870 (în timpul Comunei din Paris sub același titlu a apărut la Versailles ziarul guvernului lui Thiers). Numărul din 30 martie a apărut sub titlul „Journal Officiel de la Commune de Paris”. — 337.
- 193 La 28 ianuarie 1871, Bismarck și Favre, reprezentantul guvernului apărării naționale, au semnat „Convenția cu privire la armistițiul și la capitularea Parisului” (vezi adnotarea 130). — 337.
- 194 *Capitulards* (capitularzi) — poreclă de dispreț dată adeptilor capitulării Parisului în timpul asediului din 1870—1871. Ulterior acest cuvânt a intrat în limba franceză pentru desemnarea capitularzilor în general. — 337.
- 195 Manifestul a fost publicat în ziarul „Le Vengeur” nr. 30 din 28 aprilie 1871. — 337.
- 196 „*L'Etendard*” — ziar francez de orientare bonapartistă, a apărut la Paris din 1866 până în 1868. Și-a încetat apariția în urma descoperirii unor mașinații frauduloase care au servit drept sursă de finanțare a ziarului. — 337.
- 197 Este vorba de *Société générale du Crédit mobilier* — mare bancă pe acțiuni din Franța, fondată în 1852. Principala ei sursă de venituri o constituia specularea la bursă a titlurilor diferitelor societăți pe acțiuni înființate de ea. *Crédit mobilier* avea legături strânse cu cercurile guvernante ale celui de-al doilea Imperiu. În 1867 banca a dat faliment și în 1871 a fost lichidată. Într-o serie de articole publicate în ziarul „*New York Daily Tribune*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, Editura politică, 1962, pag. 21—38, 205—213, 292—296), Marx dă la iveală esența lui *Crédit mobilier*. — 338.
- 198 „*L'Electeur libre*” — săptăminal (în timpul războiului franco-prusian devine cotidian), organ al republicanilor de dreapta, a apărut la Paris din 1868 până în 1871; în 1870—1871 a avut legături cu ministerul de finanțe al guvernului apărării naționale. — 338.
- 199 Este vorba de acțiunile antilegitimiste și anticlericale care au avut loc la 14 și 15 februarie 1831 la Paris și care au avut răsunet în provincie. În semn de protest împotriva demonstrației legitimiste organizate cu prilejul slujbei religioase celebrate în memoria ducelui de Berry, mulțimea adunată a distrus biserica Saint-Germain l'Auxerrois și palatul arhiepiscopului Quélen, cunoscut ca simpatizant al legitimistilor. Guvernul orléanist, care dorea să lovească în partidul vrăjmaș, al legitimistilor, nu a luat nici o măsură pentru a opri acțiunile mulțimii; Thiers, care asistase la distrugerea bisericii și a palatului arhiepiscopului, a sfătuit Garda națională să nu împiedice acțiunile mulțimii.
În 1832, din ordinul lui Thiers, pe atunci ministru de interne, a fost arestată ducesa de Berry, mama contelui Chambord, pretendentul legitimist la tronul Franței. Ulterior aceasta a fost pusă sub suprave-

ghere riguroasă și supusă unui examen medical umilitor, pentru a o sili să dea publicității căsătoria ei secretă și a o compromite politiceste. — 339.

- 200 Marx se referă la rolul detestabil jucat de Thiers (pe atunci ministru de interne) în reprimarea răscoalei muncitorilor din Paris și a păturilor mic-burgheze care li s-au alăturat; răscoala din 13-14 aprilie 1834 era îndreptată împotriva regimului monarhiei din iulie și era condusă de Societatea republicană secretă a drepturilor omului. Înăbușirea răscoalei a fost însoțită de acte bestiale la care s-a dat soldătimea, care a măcelărit, printre alții, pe locatarii unei case de pe strada Transnonain. Thiers a fost principalul inspirator al cruntelor represii împotriva democraților în timpul răscoalei și după înăbușirea ei.
- Legile din septembrie* — legi reacționare promulgate de guvernul francez în septembrie 1835; ele îngreădeau activitatea curților cu juri și introduceau măsuri aspre împotriva presei. Referitor la presă, aceste legi prevedeau majorarea sumei depuse drept cauțiune pentru publicațiile periodice și introduceau pedeapsa cu închisoare și amenzi importante pentru orice atacuri împotriva proprietății și a orânduirii de stat existente. — 339.
- 201 În ianuarie 1841, Thiers a prezentat Camerei deputaților un proiect de creare în jurul Parisului a unor întărituri — un zid de fortificații și câteva forturi. Curcurele revoluționar-democrate au văzut în acest proiect o măsură preliminară în vederea înăbușirii mișcărilor populare, propusă sub pretextul întăririi apărării Parisului. S-a relevat că în acest scop proiectul lui Thiers prevedea construirea unor forturi foarte puternice și în număr mare în apropierea cartierelor muncitorești din partea de est și nord-est a Parisului. — 339.
- 202 În ianuarie 1848, trupele napolitane ale lui Ferdinand al II-lea — care în urma bombardării sălbatice a Messinei, în toamna aceluiași an, a primit porecla de regele-bombă — au supus unui bombardament de artilerie orașul Palermo, încercând să înăbușe răscoala populară care a servit drept semnă pentru începerea revoluției burgheze din 1848—1849 în statele italiene. — 339.
- 203 În aprilie 1849, guvernul burghez francez, în alianță cu Austria și Neapolul, a organizat o intervenție împotriva Republicii române, în scopul răsturnării ei și al instaurării puterii laice a papei. În urma intervenției armate și a asediului Romei, pe care trupele franceze au supus-o unui bombardament sălbatic, cu toată rezistența sa eroică, Republica romană a fost răsturnată, iar Roma a fost ocupată de trupele franceze. — 339.
- 204 Marx se referă la reprimarea sîngeroasă de către guvernul republicanilor burghezi a insurecției proletariatului din Paris care a avut loc la 23-26 iunie 1848. Înăbușirea răscoalei a fost însoțită de dezmațul forțelor contrarevoluționare și a avut ca rezultat întărirea pozițiilor cercurilor conservatoare monarhiste. — 340.
- 205 *Partidul ordinii* — partid al mării burghezii conservatoare, apărut în 1848, reprezenta coaliția celor două fracțiuni monarhiste din Franța: legitimiștii (adeptii dinastiei Bourbon) și orléaniștii (adeptii dinastiei Orléans); din 1849 pînă la lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a avut o poziție conducătoare în Adunarea legislativă a celei de-a doua Republici. Clica lui Ludovic Bonaparte a profitat de falimentul politicii

- antipopulare a partidului ordinii pentru a instaura regimul celui de-al doilea Imperiu. — 340.
- 206 Vezi adnotarea 102. — 341.
- 207 În dorința de a întări armata de la Versailles în vederea reprimării Parisului revoluționar, Thiers s-a adresat lui Bismarck cu rugămintea de a-i îngădui să sporească contingentul de trupe, al căror efectiv, potrivit tratatului de pace preliminar, semnat la 26 februarie 1871, nu trebuia să depășească 40 000 de oameni. După ce l-a asigurat pe Bismarck că trupele vor fi folosite exclusiv pentru înăbușirea insurecției din Paris, guvernul Thiers, prin convenția încheiată la Rouen la 28 martie 1871, a obținut permisiunea de a mări efectivul trupelor de la Versailles pînă la 80 000, iar ceva mai tîrziu pînă la 100 000 de oameni. În conformitate cu aceste convenții, comandamentul german i-a repatriat în grabă pe prizonierii francezi, în special pe cei din armatele care au capitulat la Sedan și Metz. Guvernul de la Versailles a încartiruit aceste unități în tabere închise, unde au fost supuse unei prelucrări ideologice pentru a li se insufla ura împotriva Comunei din Paris. — 341.
- 208 *Legitimistii* — partidul adepților dinastiei Bourbon, care a fost răsturnată în Franța în 1792, reprezenta interesele mării aristocrații funciare și ale înalților demnitari ai bisericii; s-a format ca partid în 1830, după a doua răsturnare a acestei dinastii. În perioada celui de-al doilea Imperiu, legitimistii, care nu se bucurau de nici un fel de sprijin din partea populației, s-au limitat la o tactică de expectativă și la editarea unor pamflete critice; au devenit activi abia în 1871, integrîndu-se în campania generală pornită de forțele contrarevoluționare împotriva Comunei din Paris. — 343.
- 209 „*Chambre introuvable*” — Camera deputaților din Franța în 1815—1816 (primii ani ai regimului Restaurației), alcătuită din reacționari extremiști. — 343.
- 210 În original, Marx folosește „assembly of rurals” („rurals” corespunde cuvîntului francez „les ruraux”) — „adunarea nobililor de la țară” —, denumire ironică dată Adunării naționale din 1871, formată în cea mai mare parte din reacționari-monarhiști: nobili din provincie, funcționari, rentieri și negustori, aleși în circumscripțiile electorale rurale. Din cei 630 de deputați ai adunării, aproximativ 430 erau monarhiști. — 343.
- 211 Este vorba de pretenția lui Bismarck la plata contribuției, pretenție formulată ca una dintre condițiile tratatului preliminar de pace. Tratatul a fost semnat la 26 februarie 1871 la Versailles de Thiers și J. Favre, pe de o parte, și de Bismarck și reprezentanții statelor din sudul Germaniei, pe de altă parte. Conform acestui tratat, Franța trebuia să cedeze Germaniei Alsacia și Lorena de est și să plătească o contribuție în valoare de 5 miliarde de franci; pînă la plata acestei sume, o parte a teritoriului francez rămînea sub ocupația trupelor germane. Tratatul de pace definitiv a fost semnat la Frankfurt la 10 mai 1871 (vezi volumul de față, pag. 372—373). — 343.
- 212 La 10 martie 1871 Adunarea națională a adoptat legea „Cu privire la aminarea plăților scadente”. În conformitate cu această lege, pentru plata obligațiilor contractate între 13 august și 12 noiembrie 1870 se stabilea termenul de 7 luni, socotit din ziua încheierii lor; pentru

- plata obligațiilor contractate după 12 noiembrie nu se acorda amânare. Așadar, de fapt, legea nu acorda amânare celei mai mari părți a debitorilor, ceea ce a constituit o grea lovitură pentru muncitori și păturile neavute ale populației și a dus la falimentul unui mare număr de mici industriști și negustori. — 344.
- 213 *Décembreuse* — participant la lovitura de stat bonapartistă de la 2 decembrie 1851 și adept al acțiunilor întreprinse în spiritul acestei lovituri. Vinoy a participat direct la lovitura de stat, înăbușind cu ajutorul armatei încercările de răscoală republicană dintr-unul din departamentele Franței. — 344.
- 214 Potrivit relatărilor presei, din împrumutul intern pe care guvernul Thiers hotărâse să-l contracteze, Thiers însuși și alți membri ai guvernului său trebuiau să primească peste 300 000 000 de franci sub formă „de comision”. Ulterior, Thiers a recunoscut că reprezentanții cercurilor financiare cu care se duceau tratative în vederea împrumutului cereau înăbușirea grabnică a revoluției de la Paris. La 20 iunie 1871, după zdrobirea Comunei din Paris de către trupele de la Versailles, legea cu privire la împrumut a fost adoptată. — 344.
- 215 *Cayenne* — oraș în Guyana Franceză (America de Sud), loc de deportare a deținuților politici. — 346.
- 216 „*Le National*” — cotidian francez, a apărut la Paris între 1830 și 1851; organ al republicanilor burghezi moderați. — 347.
- 217 La 31 octombrie 1870, după ce s-a primit știrea despre capitularea Metzului, despre înfrângerea de la Le Bourget și tratativele cu prusienii, începute de Thiers din însărcinarea guvernului apărării naționale, muncitorii din Paris și partea revoluționară a Gărzii naționale au pornit insurecția și, ocupând primăria orașului, au creat organul puterii revoluționare — Comitetul salvării publice — în frunte cu Blanqui. Sub presiunea muncitorilor, guvernul apărării naționale a fost nevoit să promită că-și va da demisia și la 1 noiembrie va ține alegeri pentru Comună. Dar, profitând de faptul că forțele revoluționare ale Parisului erau insuficient organizate și de divergențele dintre blanquiști și democrații-iacobini mic-burghezi care se aflau în fruntea insurecției, guvernul, ajutat de batalioanele Gărzilor naționale rămase de partea sa, și-a încălcat promisiunea de a-și da demisia, a ocupat primăria și și-a reinstaurat puterea. — 348.
- 218 „*Bretonii*” — garda mobilă bretonă, folosită de Trochu ca trupe de jandarmi pentru înăbușirea mișcării revoluționare la Paris.
Corsicanii în timpul celui de-al doilea Imperiu formau o bună parte a corpului de jandarmi. — 348.
- 219 La 22 ianuarie 1871, din inițiativa blanquiștilor, a avut loc o acțiune revoluționară a proletariatului din Paris și a Gărzii naționale. Din ordinul guvernului apărării naționale, demonstrația, ai cărei participanți cereau răsturnarea guvernului și crearea Comunei, a fost reprimată de către garda mobilă bretonă care păzea clădirea primăriei. Guvernul a operat arestări în rândurile participanților la demonstrație, a dispus închiderea tuturor cluburilor din Paris, interzicerea adunărilor populare și interzicerea unei serii de ziare. După ce a înăbușit prin

- teroare mișcarea revoluționară, guvernul a trecut la pregătirea capitulării Parisului. — 349.
- 2.0 *Sommations* — formă de avertizare folosită de autorități la împrăștierea demonstrațiilor, adunărilor, mitingurilor ș.a. Potrivit legii din 1831, cererea de împrăștiere se repeta de trei ori în bătaia tobelor sau în sunetul trompetelor, după aceea autoritățile aveau dreptul să recurga la forță.
- „*Legea cu privire la răzvrătiri*” (Riot act), care a intrat în vigoare în Anglia în 1715, interzicea orice „adunări cu caracter subversiv” a mai mult de 12 oameni; în asemenea cazuri, reprezentanții autorităților erau obligați să dea citire unei somații speciale și să facă uz de forță dacă cei adunați nu se împrăștiau în decurs de o oră. — 349.
- 221 În timpul evenimentelor de la 31 octombrie (vezi adnotarea 217), când membrii guvernului apărării naționale au fost sechestrați în primărie, Flourens a împiedicat împușcarea lor, cerută de unul dintre participanții la insurecție. — 351.
- 222 Voltaire. „*Candide*”, capitolul 22. — 351.
- 223 Marx citează apelul Comunei din Paris din 5 aprilie 1871, publicat în „*Journal Officiel*” nr. 96 din 6 aprilie.
- Decretul cu privire la ostatici, menționat de Marx și adoptat de Comună la 5 aprilie 1871 a fost publicat în „*Journal Officiel*” la 6 aprilie (ca dată a decretului, Marx indică data la care a fost publicat în presa engleză). În conformitate cu acest decret, toate persoanele învinuite de a avea legături cu Versailles-ul, în cazul când vina lor era dovedită, erau declarate ostatici. Prin această măsură, Comuna din Paris urmărea să împiedice împușcarea comunarzilor de către trupele din Versailles. — 351.
- 224 Marx citează „*Journal Officiel de la République Française*” nr. 80 din 21 martie 1871. — 353.
- 225 *Investitură* — în evul mediu, actul prin care seniorul preda pământul vasalului său, sau prin care era numită o față bisericească. Caracteristic pentru sistemul de investitură era totala dependență a persoanelor situate pe treptele inferioare ale scării ierarhice față de feudații laici și cei din cadrul bisericii. — 358.
- 226 *Girondinii* — în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, partidul marii burghezii comercial-industriale și al celei funciare ridicate în anii revoluției; li s-a dat această denumire după numele departamentului Gironde, reprezentat în Adunarea legislativă și în Convenție de un mare număr de lideri ai acestui partid. Girondinii luptau împotriva guvernului iacobin și a maselor revoluționare care-l susțineau sub lozinca apărării drepturilor departamentelor la autonomie și federație. — 358.
- 227 „*Kladderatsch*” — săptăminal satiric ilustrat; a apărut la Berlin începând din 1848.
- „*Punch*” — denumirea prescurtată a săptăminalului umoristic englez de orientare burghezo-liberală „*Punch, or the London Charivari*”; a apărut la Londra începând din 1841. — 359.

- 228 Este vorba de decretul Comunei din Paris din 16 aprilie 1871 cu privire la eşalonarea pe timp de trei ani a plăzii tuturor datorilor și la anularea dobânzii convenite la aceste datorii. Prin acest decret se ușura considerabil situația financiară a micii burghezii, fiind în dezavantajul marilor capitaliști, care erau creditorii. — 361.
- 229 Marx se referă la respingerea de către Adunarea constituantă, la 22 august 1848, a proiectului de lege cu privire la „concordatele prin bună înțelegere” („concordats à l'amiable”), proiect în care se prevedea aminarea scadenței plăților pentru debitorii care dovedeau că nu pot plăti din cauza stăgnării în afaceri provocate de revoluție. Ca urmare, o bună parte a micii burghezii s-a ruinat complet, ajungând la discreția creditorilor din marea burghezie. — 361.
- 230 *Frères ignorantins* — poreclă dată ordinului religios apărut la Reims în 1680, ai cărui membri se obligau să se consacre instruirii copiilor săraci; în școlile ordinului, elevii căpătau în special o educație religioasă, însușindu-și cunoștințe foarte sumare în celelalte domenii. Prin folosirea acestei expresii, Marx face aluzie la nivelul scăzut și la caracterul clerical al învățământului elementar în Franța burgheză. — 361.
- 231 *Uniunea republicană a departamentelor* — organizație politică, alcătuită din reprezentanți ai păturilor mic-burghize, originari din diferite regiuni ale Franței, care trăiau la Paris; acționind sub steagul Comunei, ea chema la luptă împotriva guvernului de la Versailles și a Adunării naționale monarhiste, precum și la sprijinirea Comunei din Paris în toate departamentele. — 362.
- 232 Este vorba, probabil, de apelul Comunei din Paris „Către muncitorii de la sate” („Aux travailleurs des campagnes”), publicat în aprilie—începutul lunii mai 1871 în ziarele Comunei și editat sub formă de foaie volantă. — 362.
- 233 Marx se referă la legea din 27 aprilie 1825, emisă de guvernul reacționar al lui Carol al X-lea, cu privire la plata unor despăgubiri foștilor emigranți pentru moșiile ce le-au fost confiscate în anii revoluției burghize franceze. Cea mai mare parte din aceste despăgubiri, care se ridicau la aproximativ 1 miliard de franci și erau plătite sub forma unei rente de stat de 3%, erau acordate înaltei aristocrații de la curte și marilor proprietari funciari ai Franței. — 362.
- 234 Este vorba de decretul cu privire la împărțirea Franței în districte militare, care aconda comandanților districtelor cele mai largi împuterniciri; de legea cu privire la dreptul președintelui Republicii de a-i înlocui și numi pe primari; de legea cu privire la învățătorii de la sate, puși sub controlul prefecturilor; de legea cu privire la învățământul public, prin care se intensifica influența clerului asupra orientării învățământului. Marx a caracterizat aceste legi în lucrarea „Luptele de clasă în Franța (1848—1850)” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 89). — 363.
- 235 *Coloana Vendôme* — a fost ridicată în 1806—1810 în Piața Vendôme din Paris în amintirea victoriilor Franței napoleoniene. La 16 mai 1871, în urma unei hotărâri a Comunei din Paris, coloana Vendôme a fost dărâmată. — 364.

- 236 În ziarul „Mot d'Ordre” din 5 mai 1871 au fost relatate fapte care dovedeau fărădelegile ce se săvârșeau în mănăstiri. În urma cercetărilor întreprinse la mănăstirea Picpus (din suburbia Saint Antoine, a ieșit la iveală că numeroase călugărițe au fost închise ani de-a rîndul în chilii, s-au găsit instrumente de tortură; în biserica Saint Laurent a fost găsit un cimitir secret, mărturie a crimelor săvârșite. Aceste fapte au fost aduse la cunoștința opiniei publice și în broșura „Les Crimes des congrégations religieuses”, scoasă de Comună în scopul propagandei antireligioase. — 365.
- 237 *Wilhelmshöhe* (lingă Kassel) — castel al regilor prusieni, unde între 5 septembrie 1870 și 19 martie 1871 a stat fostul împărat Napoleon al III-lea, luat prizonier de prusieni. — 366.
- 238 *Absenteiști* (de la cuvîntul „absent”) — mari proprietari funciari care nu trăiau, de regulă, pe proprietățile lor; în cazul de față, este vorba de proprietarii funciari care trăiau în Anglia din veniturile domeniilor din Irlanda, administrate de agenți funciari sau date în arendă unor speculanți-intermediari, care, la rîndul lor, le dădeau în subarendă în condiții înrobitoare micilor arendași. — 366.
- 239 *Francs-tileurs* (textual „fugari liberi”) — poreclă ironică dată burghezimii pariziene, care a fugit din oraș în timpul asediului lui. Ironia acestei porecle consta în consonanța cu cuvîntul „francs-tireurs” (trăgători liberi) — denumirea partizanilor francezi, care au participat activ la luptă împotriva prusienilor. — 368.
- 240 *Koblentz* — oraș din Germania, în timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea — centru al emigranților nobili monarhiști și al pregătirii unei intervenții împotriva Franței revoluționare; la Koblentz se afla guvernul emigrant în frunte cu de Calonne, reacționar inveterat, fost ministru al lui Ludovic al XVI-lea; acest guvern era sprijinit de statele feudal-absolutiste. — 368.
- 241 „*Chouans*” — în timpul Comunei din Paris, comunarzii numeau astfel detașamentul monarhist al armatei din Versailles, recrutat în Bretagne, prin analogie cu participanții la rebeliunea contrarevoluționară care a avut loc în nord-vestul Franței în perioada revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. — 368.
- 242 Sub influența revoluției proletare de la Paris, al cărei rezultat a fost crearea Comunei din Paris, la Lyon, Marsilia și într-o serie de alte orașe din Franța au avut loc manifestări revoluționare ale masei populare. La 22 martie, Garda națională și oamenii muncii din Lyon au ocupat primăria. După sosirea la Lyon, în ziua de 26 martie, a unei delegații din Paris, a fost proclamată Comuna, dar comisia provizorie, înființată în vederea pregătirii alegerilor pentru Comună, care nu dispunea de mari forțe militare și nu aveau suficiente legături cu masele populare și cu Garda națională, a renunțat la mandatul ei. O nouă acțiune a oamenilor muncii din Lyon, care a avut loc la 30 aprilie, a fost crunt reprimată de armată și poliție.
- La Marsilia, populația răsculată a orașului a ocupat primăria și l-a arestat pe prefect; în oraș a fost creată o comisie a departamentului și s-a fixat ziua, 5 aprilie, cînd urmau să aibă loc alegerile pentru Comună. Mișcarea revoluționară de la Marsilia a fost înăbușită la

4 aprilie de trupele guvernamentale care au supus orașul unei canonade. — 370.

- 243 Este vorba de activitatea lui Dufaure, îndreptată spre întărirea regimului monarhiei din iulie, în perioada intervenției armate a Societății anotimpurilor în mai 1839 și de rolul lui Dufaure în lupta împotriva partidului mic-burghez de opoziție Muntele în timpul celei de-a doua Republici din iunie 1849.

Acțiunea revoluționară întreprinsă la 12 mai 1839 de Societatea anotimpurilor, societate secretă republican-socialistă, condusă de Blanqui și Barbès, nu s-a sprijinit pe mase și a avut un caracter complotist; acțiunea a fost înăbușită de trupele guvernamentale și de Garda națională. În vederea luptei împotriva pericolului revoluționar s-a format un nou guvern, în care a intrat Dufaure.

În iunie 1849, în condițiile creșterii crizei politice, provocată de acțiunile opoziționiste ale partidului Muntelui împotriva lui Ludovic Bonaparte, președintele republicii (vezi adnotarea 140), Dufaure, care ocupa postul de ministru de interne, a fost inițiatorul adoptării unor legi represive împotriva părții revoluționare a Gărzii naționale, democraților și socialiștilor. — 370.

- 244 Este vorba de legea „Cu privire la urmărirea delictelor de presă”, adoptată de Adunarea națională, prin care erau repuse în vigoare articolele legilor reacționare anterioare cu privire la presă (1819 și 1849) și care prevedea sancțiuni severe, mergând pînă la interzicerea organelor de presă pentru atacuri împotriva autorităților; de asemenea este vorba de reinstalarea în funcții a funcționarilor celui de-al doilea Imperiu concediați anterior și de legea specială cu privire la restituirea proprietăților confiscate de Comună și la stabilirea unor pedepse pentru confiscarea lor, considerată un delict penal. — 371.

- 245 Legea cu privire la procedura tribunalelor militare, prezentată de Dufaure Adunării naționale, reducea încă și mai mult această procedură față de codul de legi militare din 1857. Legea sancționa dreptul comandantului armatei și al ministrului de război ca, la aprecierea lor, să pornească o acțiune judiciară fără instrucție prealabilă; în aceste cazuri, procesul, inclusiv judecarea apelului, precum și executarea sentinței trebuiau să aibă loc în decurs de 48 de ore. — 371.

- 246 Este vorba de tratatul comercial semnat de Anglia și Franța la 23 ianuarie 1860. Prin acest tratat, Franța renunța la politica vamală prohibitivă și o înlocuia prin introducerea unor taxe vamale care nu puteau depăși 30% din valoarea mărfurilor. Tratatul acorda Franței dreptul de a exporta fără vamă majoritatea mărfurilor destinate Angliei. O consecință a încheierii acestui tratat a fost brusca intensificare a concurenței pe piața internă ca urmare a afluxului de mărfuri din Anglia, ceea ce a stîrnit nemulțumirea industriștilor francezi. — 372.

- 247 Este vorba de atmosfera de teroare și de represaliile sîngeroase din perioada ascuțirii luptei sociale și politice în Roma antică în cursul diferitelor stadii ale crizei prin care a trecut Republica romană sclavagistă în secolul I î.e.n.

Dictatura lui Sulla (82—79 î.e.n.), favoritul aristocrației, al nobilimii sclavagiste, a fost însoțită de exterminarea în masă a reprezentanților grupării sclavagiste potrivnice. În timpul lui Sulla au fost introduse

pentru prima oară proscricțiile — lista persoanelor pe care orice roman avea dreptul să le ucidă fără judecată.

Primul și al doilea triumvirat roman (60—53 și 43—36 î.e.n.) — dictatura celor mai influenți comandanți de oști romani, care au căzut de acord să împartă între ei puterea, în primul caz — Pompei, Cezar și Crassus, în al doilea — Octavian, Antoniu și Lepidus. Domnia triumvirilor a marcat o etapă în lupta pentru lichidarea Republicii romane și instaurarea puterii monarhice unice la Roma. Triumvirii au folosit pe scară largă metoda exterminării fizice a rivalilor lor. După decăderea primului și celui de-al doilea triumvirat, au urmat războaie civile singeroase. — 374.

- 248 „*Journal de Paris*” — săptăminal, a apărut la Paris începînd din 1867; avea o orientare monarhist-orléanistă. — 375.
- 249 Marx dă extrase din articolul publicistului francez Hervé, apărut în „*Journal de Paris*” nr. 138 din 31 mai 1871, în care este reprodus un citat din lucrarea lui Tacitus „*Istoria*” (cartea a III-a, capitolul 83). — 375.
- 250 În august 1814, în timpul războiului dintre Anglia și S.U.A., trupele engleze, ocupînd Washingtonul, au incendiat Capitolul (clădirea Congresului), Casa Albă și alte clădiri publice din capitală.
În octombrie 1860, în timpul războiului colonialist de cîmpire dus de Franța împotriva Chinei, trupele anglo-franceze au prădat și apoi au incendiat palatul de vară imperial din apropierea Pekinului — o foarte bogată colecție de comori ale arhitecturii și artei chineze. — 376.
- 251 *Pretorienii* — în Roma antică, garda personală întreținută de împărat sau de comandantul de oști; în perioada Imperiului roman, pretorienii au participat în repetate rînduri la tulburările interne și adesea și-au instalat pe tron protejații. Ulterior, cuvîntul „pretorienii” a devenit simbolul venalității și samavolniciei clișii militariste. — 378.
- 252 Marx numește „*chambre introuvable*” din Prusia — prin analogie cu ultrareacționara „*chambre introuvable*” din Franța — Adunarea aleasă în ianuarie-februarie 1849 pe baza constituției acordate de regele Prusiei în ziua loviturii de stat contrarevoluționare din Prusia de la 5 decembrie 1848. În conformitate cu constituția, Adunarea era formată din aristocratica „Cameră a seniorilor”, privilegiată, și Camera a doua, în care, la alegerile în două trepte aveau dreptul să participe numai așa-numiții „prusieni independenți”, ceea ce asigura preponderența în cadrul ei a elementelor iucherist-birocratice și burgheze de dreapta. Bismarck, ales în Camera a doua, era unul din liderii grupării iucheriste de extremă dreapta. — 378.
- 253 „*The Evening Standard*” — ediția de seară a ziarului „*Standard*” (vezi adnotarea 40); a apărut la Londra între 1857 și 1905. — 383.
- 254 Declarația Consiliului General al Internaționalei, scrisă de Marx și Engels în legătură cu circulara lui Jules Favre din 6 iunie 1871, a fost inclusă în ediția a doua și a treia în limba engleză a „*Războiului civil din Franța*” și în edițiile germane din 1871, 1876 și 1891. Declarația a apărut, de asemenea, într-o serie de ziare (vezi volumul de față, pag. 387—389). — 383.

- 255 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 15—16. — 383.
- 256 Este vorba de scrisoarea circulară scrisă de Marx „Asociația Internațională a Muncitorilor și Alianța democrației socialiste” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 363—365). — 384.
- 257 „The Spectator” — săptăminal englez de orientare liberală, apare la Londra începând din 1828. — 387.
- 258 Circulara lui Jules Favre împotriva Internaționalei, care a fost adresată la 6 iunie 1871 guvernelor europene și care făcea apel la organizarea în comun a unei campanii de persecuții împotriva Asociației Internaționale a Muncitorilor, a format obiectul dezbaterilor din ședința de la 11 iunie 1871 a Comitetului permanent al Consiliului General; acesta a aprobat textul declarației respective, care fusese scris de Marx și Engels. Această declarație a fost trimisă redacțiilor organelor de presă ale Internaționalei și ziarelor burgheze din Anglia. La 13 iunie 1871, textul ei a fost citit în ședința Consiliului General, care l-a aprobat; o comunicare în legătură cu această chestiune a fost făcută de Engels, care a remarcat că, dintre cotidienele burgheze, numai „Times” și, în parte, „Pall Mall Gazette” cu data de 13 iunie 1871 au publicat declarația. Ulterior, declarația Consiliului General în legătură cu circulara lui Jules Favre a fost publicată în limba engleză în ziarul „The Eastern Post” nr. 142 din 17 iunie 1871; în limba franceză în ziarele „L'Internationale” nr. 127 din 18 iunie 1871, „La Liberté” nr. 57 din 17 iunie 1871 și „L'Égalité” nr. 11 din 27 iunie 1871; în limba germană în ziarul „Der Volksstaat” nr. 50 din 21 iunie 1871; în limba spaniolă în ziarul „La Emancipacion” nr. 2 din 26 iunie 1871.
- „La Liberté” — ziar democrat belgian, a apărut la Bruxelles din 1865 până în 1873; începând din 1867 a fost unul din organele de presă ale Internaționalei în Belgia.
- „La Emancipacion” — gazetă săptăminală, organ al secțiilor din Madrid ale Internaționalei, a apărut în acest oraș din 1871 până în 1873; a dus luptă împotriva bakunismului în Spania. În anii 1872—1873, în paginile acestei gazete au fost publicate diferite fragmente din „Mizeria filozofiei”, „Manifestul Partidului Comunist” și „Capitalul” și o serie de articole ale lui Marx și Engels; începând din 1872 a avut ca redactor și pe P. Lafargue. — 387.
- 259 Declarația Consiliului General către redacția ziarului „Times” a fost scrisă de Marx în urma apariției, în numărul din 19 iunie al acestui ziar, a unui articol de fond care conținea atacuri calomnioase împotriva Comunei din Paris și a Internaționalei; autorul acestui articol proslăvea „meritele” lui Ludovic Bonaparte în înăbușirea mișcării muncitorești revoluționare. Redacția ziarului „Times” a refuzat să publice declarația. În originalul declarației, care a fost scris de Marx, au fost făcute, de către Engels, unele modificări redacționale. — 390.
- 260 Funcția de președinte permanent al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor a fost desființată la 24 septembrie 1867, printr-o hotărâre a Consiliului General. — 391.

- 261 În ultimul paragraf din ciorna scrisorii lui Marx au fost făcute, de către Engels, unele modificări redacționale. Ziarul „Standard” n-a publicat scrisoarea. — 392.
- 262 Această declarație a Consiliului General a fost scrisă de Engels cu prilejul apariției, în numărul din 20 iunie 1871 al ziarului „Daily News”, a scrisorii unui reformist englez, G. Holyoake, care, încercînd să discrediteze „Adresa cu privire la războiul civil din Franța” și să slăbească influența ei asupra muncitorilor din Anglia, afirma că autorii acestei Adrese nu aveau nici o legătură cu mișcarea muncitorească engleză. Căutînd să flateze pe liderii trade-unionurilor engleze, Holyoake, care îi avea în vedere pe Odger și Lucraft, a declarat că semnăturile lor pe apel nu sînt legale; în felul acesta, el căuta să-i determine să se pronunțe împotriva Adresei. Potrivit dorinței exprimate de Marx, în această declarație se comunică, în numele Consiliului General, că autorul „Adresei cu privire la războiul civil” este Marx. Declarația a fost aprobată de Consiliul General în ședința din 20 iunie 1871. — 393.
- 263 Această scrisoare, scrisă de Engels la propunerea lui Marx și trimisă redacției ziarelor „Spectator” și „Examiner”, a fost prilejuită de reproducerea în aceste ziare a unor informații apărute în presa reacționară franceză în legătură cu așa-zisele manifeste ale Internaționalei (care erau ticluite de poliția franceză). Propunerea lui Marx de a trimite cuvenita dezmințire sus-numitelor ziare a fost aprobată de Consiliul General în ședința din 20 iunie 1871. Scrisoarea a fost trimisă la redacții, dar ele nu au publicat-o.
„The Examiner” — săptămînal englez de orientare burghezo-liberală, a apărut la Londra din 1808 pînă în 1881. — 395.
- 264 Această scrisoare a lui Marx către redactorul ziarului „Daily News” a fost prilejuită de publicarea, în numărul din 26 iunie 1871 al acestui ziar, a scrisorilor trimise de preotul englez L. Davier, de trade-unionistul B. Lucraft și de G. Holyoake. Acesta din urmă, după publicarea declarației din 21 iunie a Consiliului General, s-a lansat din nou în atacuri calomnioase împotriva „Adresei cu privire la războiul civil din Franța”; în scrisoarea sa, Lucraft declara în mod deschis că nu este de acord cu tezele din „Adresă” și că se retrage din Consiliul General. Dat fiind că redacția ziarului „Daily News” a refuzat să tipărească a doua jumătate a scrisorii lui Marx, în care era demascată presa burgheză engleză, scrisoarea a fost trimisă la ziarul „Eastern Post”, în care a fost publicată, la 1 iulie 1871, împreună cu o informație în legătură cu ședința din 27 iunie 1871 a Consiliului General, în cursul căreia Marx a atras atenția asupra atitudinii arbitrare pe care a manifestat-o redacția ziarului „Daily News” față de scrisoarea lui. Un extras din această scrisoare a fost publicat în „Pall Mall Gazette” cu data de 27 iunie 1871. — 396.
- 265 Este vorba de articolele și documentele care demascau politica externă a lui Palmerston și care au fost publicate, în deceniile al 4-lea și al 5-lea ale secolului al XIX-lea, de David Urquhart, publicist conservator și om politic englez; aceste materiale au apărut în culegerea de documente diplomatice „The Portfolio”, editată de el, precum și în diferite organe de presă. Marx, care ducea o luptă neobosită pentru demascarea diplomației claselor guvernante, în seria de articole acuzatoare „Lordul Palmerston”, scrise de el în 1853 (vezi K. Marx și

- F. Engels. Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 365—435), pe lângă alte izvoare a folosit și documentele publicate de Urquhart. În același timp, el a criticat cu asprime și concepțiile reacționare ale acestuia. — 397.
- 266 Această declarație a Consiliului General, scrisă de Engels cu prilejul apariției în „Daily News” din 26 iunie 1871 a unor scrisori ale lui Holyoake și Lucraft, a fost aprobată în ședința Consiliului General din 27 iunie 1871. La această ședință, Consiliul General în unanimitate a înfierat atitudinea de renegați a trade-unioniștilor Lucraft și Odger, care s-au dezis de „Adresa Consiliului General cu privire la războiul civil din Franța”, și, drept răspuns la declarația lor că se retrag din Consiliu, a adoptat hotărârea de a-i scoate în mod efectiv din rândurile Internaționalei. — 398.
- 267 „*Neue Freie Presse*” — ziar burghez austriac, a apărut din 1864 până în 1939 la Viena. — 400.
- 268 „*Die Presse*” — ziar burghez austriac de orientare liberală, a apărut din 1848 până în 1896 la Viena; în anii 1861—1862, cînd s-a situat pe o poziție antibonapartistă, a publicat și articole și corespondențe ale lui Marx. — 400.
- 269 Greenwood, redactorul lui „*Pall Mall Gazette*”, a refuzat să publice această scrisoare a lui Marx; de aceea ea a fost trimisă la „*Eastern Post*”, care a publicat-o în nr. 145 din 8 iulie 1871. După ce în „*Pall Mall Gazette*” au apărut articole în care era atacată „Adresa Consiliului General cu privire la războiul civil din Franța”, Marx și Engels au rupt orice legături cu acest ziar. — 401.
- 270 „*The Daily Telegraph*” — ziar liberal englez, iar cu începere din decenial al 9-lea al secolului al XIX-lea ziar conservator; sub această denumire a apărut la Londra din 1855 până în 1937; după fuzionarea sa cu ziarul „*Morning Post*”, apare sub denumirea de „*Daily Telegraph and Morning Post*”. — 402.
- 271 Este vorba de articolele și de „documentele” false ticluite de presa polițistă din Paris cu scopul de a ponegri Comuna din Paris și Internaționala. Ele erau asemănătoare cu falsurile la care recusesese, în lupta ei împotriva mișcării revoluționare, poliția prusiană, sub conducerea lui Stieber, unul dintre principalii organizatori ai procesului provocator de la Colonia, intentat în 1852 unor activiști ai Ligii comuniștilor. — 402.
- 272 Este vorba de „*Wanderer*”, ziar burghez austriac care a apărut în 1809 la Viena. — 403.
- 273 În adresa „*Domnul Washburne, ambasadorul american la Paris*”, trimisă de Consiliul General Comitetului central din New York al secțiilor din S.U.A. ale Asociației Internaționale a Muncitorilor, Marx a folosit (în partea I) o scrisoare a lui Reid, corespondentul din Paris al ziarului englez „*Daily Telegraph*”, și (în partea a II-a) o comunicare a lui Serrailier, membru al Comunei din Paris și al Consiliului General. Întorcîndu-se în Anglia, Reid a stabilit legătura cu Marx și cu Consiliul General pentru a se alătura acțiunii de apărare a Comunei din Paris, cu care el începuse să simpatizeze în timpul șederii sale la

Paris. Comitetul permanent al Consiliului General al Internaționalei, dezbătând, la 7 iulie, problema acțiunii de subminare desfășurate de Washburne împotriva Comunei, a adoptat Adresa, după ce a fost citită de Marx. La 11 iulie, ea a fost aprobată în unanimitate de Consiliul General și publicată, pentru prima oară, la Londra sub formă de foaie volantă. Primind textul Adresei, Comitetul central de la New York al secțiilor din S.U.A. ale Internaționalei a izbutit s-o publice, la 1 august 1871, în „The Sun”, ziar burghez de mare popularitate, care apărea la New York. În această publicație, Adresa era însoțită de o prefață scrisă de Sorge și de alți membri ai Comitetului din New York, în care era explicată adevărata importanță a Comunei; în prefață, Washburne era caracterizat ca reprezentant al unei vaste categorii de paraziți, care trăiesc pe seama societății; Comitetul din New York îi sfătuea pe muncitori să nu dea crezare informațiilor apărute în presa venală burgheză, care erau lansate de dușmanii clasei muncitoare.

Adresa „Domnul Washburne, ambasadorul american la Paris” a fost publicată în limba engleză în ziarul „Eastern Post” nr. 151 din 19 august 1871, în ziarele americane „The Workingman’s Advocate” din 5 august 1871, „The National Standard” din 9 septembrie 1871, precum și în săptămânalul „Woodhull and Claflin’s Weekly” nr. 20/12 din 30 septembrie 1871; în limba germană în ziarul „Der Volksstaat” nr. 60 din 26 iulie 1871; în limba franceză în ziarul „La Liberté” nr. 88 din 19 iulie 1871; în limba spaniolă în ziarul „La Emancipacion” nr. 14 din 18 septembrie 1871.

Guvernul Thiers, care căuta să împiedice demascarea lui Washburne, a luat, prin agenții săi, măsuri pentru interzicerea publicării acestei Adrese a Consiliului General. — 405.

- 274 „The New York Herald” — ziar american, organ al partidului republican; a apărut la New York din 1835 pînă în 1924. — 405.
- 275 Este vorba de refuzul categoric al lui Washburne de a interveni pe lângă guvernul Thiers și a-l determina să accepte propunerea Comunei din Paris ca, în schimbul arhiepiscopului Darboy și al altor ostatici arestați de Comună ca răspuns la împușcarea unor comunarzi, să-l dea pe Blanqui, aruncat în închisoarea de la Versailles (vezi volumul de față, pag. 378). După executarea arhiepiscopului, Washburne, în articolele și conferințele sale, a folosit în mod fariseic această măsură care era îndreptată spre lichidarea terorii celor de la Versailles — și pe care Comuna din Paris fusese silită s-o ia — pentru a se deda la calomniile împotriva Comunei. — 407.
- 276 „The Morning Advertiser” — ziar englez, organ al burgheziei radicale, a apărut la Londra din 1794 pînă în 1934. — 410.
- 277 „La Gazette de France” a apărut la Paris din 1631 pînă în 1914; începînd din 1792 a apărut în fiecare zi; în deceniul al 4-lea al secolului al XIX-lea avea o orientare legitimistă. În timpul războiului franco-prusian și al Comunei din Paris a fost unul dintre principalele ziare clericale-monarhiste. — 411.
- 278 Articolul „Atacul lui Mazzini împotriva Internaționalei” a fost scris de Engels în urma campaniei de calomniile împotriva Internaționalei și a Comunei din Paris întreprinse de Mazzini cu puțin înainte de

cel de-al XII-lea Congres al Asociațiilor muncitorești italiene (care a avut loc la 1—6 noiembrie 1871), cu scopul de a împiedica influența Internaționalei asupra mișcării muncitorești italiene și crearea unei organizații de clasă a proletariatului în Italia.

Primind din partea unuia dintre conducătorii secției (din Neapole a Internaționalei, C. Cafiero, o scrisoare și apelul lui Mazzini „Către muncitorii italieni”, apărut în nr. 20 din 13 iulie 1871 al ziarului „La Roma del Popolo”, în care Mazzini calomnia Internaționala, prezentând într-o formă denaturată istoria întemeierii ei, programul și principiile ei, Engels a rostit, la ședința din 25 iulie a Consiliului General, o cuvântare în legătură cu atitudinea lui Mazzini față de Internațională (vezi volumul de față, pag. 662—663). Principalele teze ale acestei cuvântări au fost dezvoltate de Engels în articolul de față, pe care i l-a trimis lui Cafiero într-o scrisoare cu data de 28 iulie 1871. În această scrisoare, el stăruia asupra necesității de a face cunoscute muncitorilor fapte concrete din activitatea lui Mazzini și de a dezvălui adevăratul sens al propagandei desfășurate de el. Cafiero a trimis articolul lui Engels la o serie de ziare și, folosindu-se de el și de o copie — trimisă de Engels — a procesului-verbal de la ședința Consiliului General, s-a apucat să scrie și el un articol împotriva lui Mazzini, însă nu l-a terminat, întrucât a fost arestat; ciorna articolului a fost luată de poliție. — 412.

- 279 Este vorba de retragerea italienilor adepți ai lui Mazzini din Consiliul General în aprilie 1865, când acesta a luat în discuție chestiunea conflictului din secția de la Paris a Internaționalei. Elementele burgheze au încercat să se folosească în interesul lor de acest conflict, ivit între ziaristul A. Lefort, de o parte, și proudhoniștii Fribourg, Tolain și alții, de altă parte. În urma discuțiilor pe marginea acestui conflict, Consiliul General a adoptat rezoluțiile scrise de Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 86—88). — 413.
- 280 Este vorba de o scrisoare adresată de Jung, în februarie 1866, redactorului ziarului burghezo-democrat „L'Écho de Verviers”, drept răspuns la un articol publicat în acest ziar de către Vésinier, un republican mic-burghez care se deda la atacuri calomnioase împotriva conducerii Internaționalei. Scrisoarea era redactată de Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 552—561). — 413.
- 281 Scrisoarea de însoțire cu data de 7 august 1871, adresată de Marx redacției ziarului „Times” și trimisă împreună cu scrisoarea lui Engels publicată mai jos, a fost scrisă în urma apariției în acest ziar, la 29 iulie 1871, a unui articol care, pe lângă indemnul de a trece la represalii împotriva conducătorilor Comunei din Paris, conținea și o recunoaștere a faptului că în temnițele de la Versailles se află închiși de două luni de zile, fără a fi anchetați și judecați, un mare număr de cetățeni bănuți că au participat la revoluția din Paris; ziarul a fost nevoit să menționeze condițiile îngrozitoare în care se aflau deținuții și tratamentul inuman la care erau supuși. Articolul din „Times”, ca și încercarea de dezmințire făcută de „Journal Officiel” al lui Thiers au stîrnit un puternic ecou în publicațiile din diferite țări, care au ținut să protesteze împotriva regimului barbar la care erau supuși comunarzii arestați. Dar încercarea lui Marx și Engels de a folosi polemica iscată între „Times” și „Journal Officiel” al lui Thiers și a lua, în paginile popularului ziar englez, apărarea victimelor terorii de la Versailles

- n-a reușit. Redacția ziarului „Times” n-a publicat scrisoarea lui Engels. — 415.
- 282 În ciorna acestei scrisori a lui Marx către redactorul ziarului „L'International”, unele completări sînt făcute de mîna lui Engels.
„L'International” — ziar în limba franceză, a apărut la Londra din 1863 pînă în 1871; oficios al guvernului francez. — 418.
- 283 „Public Opinion” — săptămînal englez de orientare burghezo-liberală, fondat în 1861 la Londra. În „Public Opinion” nr. 518 din 26 august 1871 a apărut scrisoarea deschisă a lui Marx, anexată acestei scrisori particulare, dar în același timp redacția acestei reviste a fost nevoită să satisfacă cererea lui și să publice o notă în care-i cerea scuze pentru reproducerea unui pamflet din „National-Zeitung” care era îndreptat împotriva lui Marx și a Internaționalei. — 419.
- 284 „National-Zeitung” — ziar burghez german care a apărut sub această denumire din 1848 pînă în 1915 la Berlin; în anii 1870—1871 a cerut să se treacă la anexarea de teritorii franceze și la înăbușirea prin forță a Comunei din Paris. — 420.
- 285 Scrisoarea adresată de Marx redactorului lui „Le Gaulois” a fost prilejuită de apariția în acest ziar a unor extrase din convorbirea care a avut loc, la 20 iulie 1871, între Marx și un corispondent al lui „New York Herald” și care a fost publicată în acest ziar la 3 august 1871. Această convorbire, în forma în care era redată de corispondent, conținea denaturări dintre cele mai grosolane. — 422.
- 286 Această scrisoare constituie un răspuns al lui Marx la scrisoarea ce i-a fost trimisă la 6 iulie 1871 de Charles Dana, fost membru al redacției lui „New York Daily Tribune”, care îl cunoștea bine pe Marx de pe vremea cînd colabora la acest ziar. Dana s-a adresat lui Marx în calitate de redactor al ziarului „Sun”, rugîndu-l să scrie cîteva articole despre Internațională. Marx a hotărît să se folosească de această propunere, în primul rînd, pentru a demasca guvernul Thiers și regimul de teroare polițistă înscăunat de el în Franța și, în același timp, să facă cunoscut adevărul asupra persecuțiilor la care au fost supuse, în Franța și în Spania, fiicele sale și P. Lafargue (mai tirziu el a trimis, în același scop, presei americane o scrisoare a fiicei sale Jenny, vezi volumul de față, pag. 675—687). Răspunzîndu-i lui Dana, Marx își făcea socoteala că, într-o formă sau alta, acesta va da publicității faptele relatate de el în scrisoare cu privire la actele de persecuție ale autorităților franceze îndreptate împotriva membrilor familiei Marx. Scrisoarea lui Marx a ajuns la New York o dată cu zvonurile despre moartea lui, care fuseseră răspîndite de unul dintre ziarele bonapartiste, ceea ce l-a determinat pe Dana să publice, în ziarul „Sun” cu data de 9 septembrie 1871, nu numai materialul din scrisoare care era destinat pentru tipar, ci întreaga scrisoare, urmată de un scurt necrolog. Ulterior, Marx a dezmințit în mod special în presa americană zvonurile false în legătură cu moartea sa, indicînd, totodată, și sursa lor (vezi volumul de față, pag. 457).
„The Sun” — ziar burghez american cu orientare progresistă, a apărut la New York, sub conducerea redacțională a lui Charles Dana, începînd din 1868. — 423.

- 287 „*La Vérité*” — ziar burghez republican de nuanță radicală, a apărut la Paris din octombrie 1870 pînă la 3 septembrie 1871. La început a susținut Comuna, dar după aceea a combătut măsurile ei cu caracter social. — 427.
- 288 Propunerile făcute Consiliului General în vederea pregătirii Conferinței de la Londra a Internaționalei au fost prezentate de către Marx spre examinarea Consiliului General și aprobate de acesta în ședința din 5 septembrie 1871. În manuscrisul cu propunerile, care au fost întocmite de Engels, Marx a făcut o îndreptare. Nota de la începutul manuscrisului — „Dare de seamă financiară” — se referă la propunerea făcută Consiliului General de a pregăti o asemenea dare de seamă pentru conferință. — 430.
- 289 Proiectele preliminare de rezoluții pentru Conferința de la Londra au fost prezentate de către Marx Comitetului permanent al Consiliului General și aprobate de acesta la 9 septembrie 1871. Ulterior, aceste proiecte au fost completate; între altele, au fost introduse punctele cu privire la înființarea de secții ale femeilor muncitoare și la alcătuirea unei statistici generale a clasei muncitoare. La 12 septembrie, după expunerea făcută de Engels, proiectele de rezoluție au fost dezbătute și aprobate de Consiliul General. La conferință, aceste propuneri au fost prezentate de Marx în numele Consiliului General. Ulterior, o parte din ele, într-o formă revăzută, au fost incluse în ediția oficială a rezoluțiilor conferinței (vezi rezoluțiile II, III, IV și X ale Conferinței de la Londra, în volumul de față, pag. 443—444, 444—445, 448). A doua numerotare făcută pe manuscris, a proiectelor preliminare de rezoluții (cifrele sînt culese cu caractere semigrase) a fost, probabil, făcută după dezbaterile lor în ședința Consiliului General și reflectă schimbările intervenite în ordinea ce fusese propusă pentru examinarea lor la conferință.
În manuscrisul lui Engels se află și completările făcute de Marx.
— 431.
- 290 Această referire la rezoluția Congresului de la Basel nu este exactă. Congresul de la Basel (1869) n-a adoptat o rezoluție cu privire la denumirea organizațiilor locale ale Internaționalei; o asemenea rezoluție a fost adoptată la Conferința de la Londra din 1871 și mai târziu a fost introdusă în Regulamentul de organizare al Asociației Internaționale a Muncitorilor (vezi volumul de față, pag. 473, 480). — 432.
- 291 Conferința de la Londra a Internaționalei, care a marcat o etapă importantă în lupta dusă de Marx și Engels pentru crearea unui partid proletar, a avut loc între 17 și 23 septembrie 1871.
Potrivit unei hotărîri a Congresului de la Basel (1869), Congresul ordinar al Asociației Internaționale a Muncitorilor trebuia să aibă loc la Paris. Dar măsurile de represiune politică luate de guvernul bonapartist împotriva secțiilor din Franța ale Internaționalei au determinat Consiliul General să aleagă alt loc pentru congresul ordinar, și anume orașul Mainz din Germania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 461). Izbucnirea războiului franco-prusian a făcut imposibilă convocarea congresului ordinar, și el n-a mai putut fi convocat nici în condițiile sălbaticelor represalii care au fost declanșate împotriva membrilor Internaționalei în timpul războiului civil din Franța și care s-au întezit mai ales după înăbușirea Comunei din Paris. În aceste condiții, majoritatea federațiilor naționale s-au

pronunțat pentru amnarea congresului, acordând Consiliului General dreptul de a fixa, la liberă apreciere, data convocării lui. În același timp, necesitatea de a adopta unele hotărâri colective care să contribuie la unitatea ideologică și întărirea organizatorică a Internaționalei, sarcina, deosebit de arzătoare, de a duce lupta împotriva bakuniștilor și a celorlalte elemente sectare, care-și înțețeau activitatea lor scizionistă, precum și alte sarcini urgente făceau necesară convocarea unei conferințe a reprezentanților Internaționalei din toate țările. Problema convocării unei conferințe a fost ridicată în Consiliul General, din inițiativa lui Marx și Engels, încă din timpul războiului, și anume la 2 august 1870. Dar posibilitatea reală de a convoca o asemenea conferință s-a ivit abia în vara anului 1871. Majoritatea federațiilor s-au declarat de acord cu propunerea Consiliului General de a convoca o conferință închisă a Asociației Internaționale a Muncitorilor. În ședința din 25 iulie 1871 a Consiliului General a fost adoptată, la propunerea lui Engels, hotărârea de a convoca o conferință închisă la Londra în a treia duminică a lunii septembrie. Marx și Engels au desfășurat o amplă muncă de pregătire a acestei conferințe. La ședințele din 15 august, 5, 12 și 16 septembrie ale Consiliului General au fost dezbătute probleme legate de organizarea conferinței și de programul lucrărilor ei.

Date fiind condițiile în care a avut loc conferința, numărul participanților a fost destul de redus: la lucrările ei au luat parte 22 de delegați cu vot deliberativ și 10 delegați cu vot consultativ. Țările care n-au putut trimite delegați au fost reprezentate de secretarii-corespondenți. Marx a reprezentat Germania, iar Engels Italia. S-au ținut în total 9 ședințe, care au avut caracterul unor ședințe de lucru, închise. S-a hotărît să nu se publice informații în legătură cu lucrările conferinței.

În volumul de față, pe lângă rezoluțiile Conferinței de la Londra, au fost publicate și intervențiile lui Marx și Engels, care s-au păstrat până azi în însemnările lui Engels. O parte dintre cuvântările lui Marx, care s-au păstrat în procesele-verbale, incomplete, scrise de Rochat și Martin, sînt publicate ca anexe (vezi pag. 666—675). — 433.

- 292 Această cuvîntare, în legătură cu activitatea Alianței democrației socialiste, a fost rostită de Marx la 18 septembrie 1871, la o ședință a comisiei — alese de Conferința de la Londra — pentru examinarea problemei activității scizioniste a bakuniștilor în secțiile din Elveția romandă ale Internaționalei. După ce la Congresul din 1869 de la Basel au făcut încercarea — nereușită — de a obține transferarea Consiliului General la Geneva, cu scopul de a acapara astfel conducerea Internaționalei, bakuniștii și-au continuat activitatea lor de subminare împotriva Consiliului General, folosind ziarele „La Solidarité” și „Le Progrès”, precum și ziarul „L'Égalité”, care căzuse pentru citva timp sub influența lor, pentru a se deda la atacuri împotriva Consiliului General și a propaga ideile bakuniste. La Congresul de la Chaux-de-Fonds din 4—6 aprilie 1870, bakuniștii au reușit să obțină, prin diverse mașinații, o majoritate neînsemnată de mandate de delegați; drept răspuns la încercarea făcută de bakuniști de a include suplimentar în numărul delegaților pe unii partizani de-ai lor, reprezentanții secțiilor de la Geneva, care sprijineau Consiliul General, au declarat că refuză să se supună hotărîrilor luate de o majoritate bakunistă fictivă. Consiliul General a zădărnicit încercările bakuniștilor de a

obține ca funcțiile de organ conducător central al Internaționalei din Elveția să fie transmise comitetului Federației jurasienne, organizație bakunistă, care se formase în urma sciziunii produse la Congresul de la Chaux-de-Fonds. În urma asprei critici a activității scizioniste a bakuniștilor, făcută de Marx și Engels, a căror poziție era susținută de majoritatea secțiilor Internaționalei, conducerea Alianței democrației socialiste, neputându-se hotărî ca la următoarea conferință să ia atitudine față de împotriva Consiliului General, la câteva săptămâni după Conferința de la Londra a declarat că Alianța se dizolvă, dar în realitate ea avea de gând să-și continue pe ascuns activitatea ei de subminare în cadrul Internaționalei.

Marx și Engels considerau că o sarcină primordială a Conferinței de la Londra era aceea de a demasca activitatea bakuniștilor și ideile propagate de ei, care provocau dezorganizare și dezbinare în rândurile mișcării muncitorești. Comisia Conferinței de la Londra s-a declarat de acord cu concluziile trase de Marx în cuvîntarea sa și a demascat încercările făcute de bakunistul Robin de a camufla activitatea scizionistă desfășurată de bakuniști în Elveția. După ce a fost examinată de către comisie, problema Alianței bakuniste a fost dezbătută în cadrul ședinței de la 21 septembrie a Conferinței de la Londra, care a aprobat raportul prezentat de Marx în numele comisiei și a adoptat în unanimitate rezoluțiile propuse de el (vezi volumul de față, pag. 450—451 și 453—456). — 435.

- 293 Vezi K. Marx. „Asociația Internațională a Muncitorilor și Alianța democrației socialiste” și „Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor către biroul central al Alianței democrației socialiste”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 363—365, 373—374. — 435.
- 294 Vezi K. Marx. „Consiliul General către Consiliul federal al Elveției romando”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 413—421. — 435.
- 295 „L'Égalité” — vezi adnotarea 1.
 „Le Progrès” — ziar bakunist, a luat poziție față de împotriva Consiliului General; a apărut în limba franceză, sub redacția lui Guillaume, în orașul Le Locle, din decembrie 1868 pînă în aprilie 1870.
 „La Solidarité” — săptămînal bakunist; a apărut din aprilie pînă în septembrie 1870 la Neuchâtel și din martie pînă în mai 1871 la Geneva. — 435.
- 296 În manuscris s-a strecurat o greșeală: este vorba de congresul Federației romande a Internaționalei care a avut loc la Chaux-de-Fonds în zilele de 4—6 aprilie 1870 (vezi adnotarea 292). Le Locle, de care este vorba în manuscris, era unul dintre centrele activității bakuniste. — 435.
- 297 Este vorba de apelul „Către secțiile Internaționalei”, care a fost scris de bakuniștii J. Guillaume și G. Blanc și publicat la Neuchâtel (Elveția) la 5 septembrie 1870. În acest apel, republica burgheză din Franța era caracterizată, de pe poziții în afara claselor, ca o „întruchipare a libertății europene”, iar membrilor Internaționalei li se propunea să organizeze detașamente de voluntari și să lupte cu arma în mîină pentru apărarea ei. — 436.

- 298 Problema activității politice a clasei muncitoare, care a ocupat locul principal în lucrările Conferinței de la Londra și a fost elucidată multilateral în cuvântările lui Marx și Engels, a fost discutată la ședințele a 6-a și a 7-a ale conferinței din 20 și 21 septembrie. Bakuniștii Bastelica și Robin, care au participat la conferință, precum și reprezentantul secțiilor din Spania, Lorenzo, au încercat să zădărnicească discutarea acestei probleme, declarând că acest lucru n-ar fi de competența conferinței. În cursul dezbaterilor, bakuniștii au fost demascați și izolați. Cu majoritate de voturi, conferința a însărcinat Consiliul General să elaboreze textul definitiv al unei rezoluții (vezi volumul de față, pag. 446—448). În afară de planul cuvântării lui Engels cu privire la activitatea politică a clasei muncitoare care s-a păstrat, se publică rezumatul cuvântării rostite de Engels la ședința din 21 septembrie 1871 făcut de el și anexat la procesul-verbal; această cuvântare s-a păstrat și în limba franceză într-un rezumat mai sumar făcut de Mantin. — 437.
- 299 *Rezoluțiile Conferinței de la Londra* au fost scrise în cea mai mare parte de Marx și Engels și au fost prezentate tot de ei la ședințele conferinței. La baza unora din rezoluții au stat proiectele preliminare de rezoluții pregătite de Marx și Engels (vezi volumul de față, pag. 431—432), precum și cuvântările rostite de ei la conferință; de aceea poziția lui Marx și Engels s-a reflectat și în unele din rezoluțiile prezentate de alți delegați. Un rol deosebit în formularea și redactarea rezoluțiilor i-a revenit lui Engels, care ca secretar al conferinței avea atribuția de a le redacta și a le traduce.
- La propunerea lui Marx, conferința a trasat ca sarcină delegaților să facă, în cadrul secțiilor Internaționalei, comunicări verbale cu privire la rezoluțiile adoptate. Misiunea editării oficiale — în limbile engleză, franceză și germană — a rezoluțiilor adoptate de Conferința de la Londra a revenit Consiliului General, care, la rîndul său, l-a însărcinat pe Marx să pregătească pentru tipar rezoluțiile care, potrivit hotărîrii Consiliului, trebuiau să fie date publicității. Marx și Engels au efectuat întreaga muncă de formulare și redactare a textului definitiv al rezoluțiilor conferinței, care în multe cazuri fuseseră adoptate în forma de concept. Traducerea lor în limbile franceză și germană s-a făcut, de asemenea, sub supravegherea directă a lui Marx și Engels.
- În limbile engleză și franceză, rezoluțiile Conferinței de la Londra au fost publicate sub formă de circulară a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, la începutul lunii noiembrie 1871, la Londra. În limba engleză, circulara a apărut sub titlul: „Resolutions of the Conference of Delegates of the International Working Men's Association. Assembled at London from 17th to 23th September 1871”. Londra, 1871; în limba germană ea a apărut la Leipzig, pe cît se pare, la sfîrșitul anului 1871; rezoluțiile au mai fost publicate în limba franceză în ziarele „L'Égalité” nr. 22 din 19 noiembrie 1871 și în „L'Internationale” nr. 150 din 26 noiembrie 1871; în limba germană în ziarul „Der Volksstaat” nr. 92 din 15 noiembrie 1871 și în revista „Vorbote” nr. 12 din decembrie 1871; în limba spaniolă în ziarul „La Emancipacion” nr. 24 din 27 noiembrie 1871; în limba italiană, ziarul „La Plebe” nr. 136 din 23 noiembrie 1871 a publicat în formă prescurtată rezoluția a IX-a a conferinței. — 443.
- 300 Rezoluția I — „Cu privire la componența Consiliului General” — a fost prezentată de Verryken și De Paepe și, după o dezbateră în care au

intervenit Marx și Engels, a fost adoptată la 22 septembrie, la cea de-a VIII-a ședință a Conferinței de la Londra; din cele patru rezoluții cu privire la componența Consiliului General, care au fost adoptate de conferință, au fost publicate numai prima (cea de față) și a patra (vezi punctul 1 din capitolul XIII. „Rezoluții speciale ale conferinței”). Rezoluțiile a II-a și a III-a, care prevedeau prelungirea la trei săptămâni a termenului de verificare cuprins între data propunerii candidaturii unui membru al Consiliului și data alegerii lui și care acordau secțiilor din diferite țări dreptul de a desemna candidaturile respectivelor secretari-corespondenți, s-au păstrat în procesele-verbale ale Conferinței de la Londra, precum și în registrul de procese-verbale al Consiliului General (ședința din 16 octombrie 1871). — 443.

- 301 Rezoluția a II-a — „*Cu privire la denumirile consiliilor naționale etc.*” — a fost prezentată de Marx în numele Consiliului General și adoptată la 18 septembrie 1871, la cea de-a doua ședință a Conferinței de la Londra. Punctul 1 al acestei rezoluții a fost inclus, cu unele modificări, în Regulamentul de organizare ca punctul 1 al capitolului II; punctele 2—4 — respectiv ca punctele 2—4 ale capitolului V (vezi volumul de față, pag. 470—471, 473). Rezoluția era îndreptată împotriva încercărilor separatiste ale elementelor mic-burgeze (proudhoniștii de dreapta, care se intitulau mutualiști, adică adepți ai rezolvării problemei sociale prin ajutorare reciprocă; bakuniștii, care se dădeau drept apărători ai colectivismului; pozitivistii, discipolii filozofului burghez A. Comte, ș.a.) de a-și impune principiile lor sectare organizațiilor locale ale Internaționalei, în opoziție cu programul și Statutul ei general, și de a reflecta această tendință în denumirea secțiilor locale. — 443.
- 302 Rezoluția a III-a — „*Delegații Consiliului General*” — a fost prezentată de Marx, în numele Consiliului General, la 19 septembrie 1871, în cea de-a patra ședință a Conferinței de la Londra; formularea inițială a rezoluției se află cuprinsă în proiectele preliminare ale rezoluțiilor, scrise de Marx și Engels (vezi volumul de față, pag. 432); rezoluția a fost inclusă în Regulamentul de organizare ca punctul 8 din capitolul II (vezi volumul de față, pag. 472). — 444.
- 303 Rezoluția a IV-a — „*O cotizație de 1 penny de fiecare membru, platită Consiliului General*” — a fost prezentată de Frankel, în calitate de raportor din partea comisiei de elaborare a măsurilor pentru o încasare mai regulată a cotizațiilor de membru, și a fost adoptată în cea de-a șasea ședință, de la 20 septembrie, a Conferinței de la Londra. În perioada de pregătire a conferinței, problema cotizațiilor de membru a fost pusă și într-o intervenție a lui Marx în ședința de la 9 septembrie 1871 a Comitetului permanent al Consiliului General. Această rezoluție a fost inclusă, cu unele modificări, în Regulamentul de organizare sub forma capitolului III (vezi volumul de față, pag. 472). — 444.
- 304 Rezoluția a V-a — „*Constituirea unor secții de femei-muncitoare*” — a fost prezentată de Marx, în numele Consiliului General, și adoptată la 19 septembrie 1871 la cea de-a treia ședință a Conferinței de la Londra. În expunerea de motive la această rezoluție, Marx a subliniat necesitatea înființării unor secții de femei în țările unde în industrie lucrează multe femei. Această rezoluție a fost inclusă în Regulamentul

de organizare ca punctul 6 din capitolul V (vezi volumul de față, pag. 473). — 445.

- 305 Rezoluția a VI-a — „*O statistică generală a clasei muncitoare*” — a fost prezentată de Marx, ca propunere a Consiliului General, la 19 septembrie 1871, la cea de-a treia ședință a Conferinței de la Londra și adoptată cu adăugirile făcute de Utin și Frankel.

În expunerea sa de motive la această rezoluție, Marx atrăgea atenția că statistica generală este deosebit de importantă pentru organizarea sprijinirii muncitorilor greviști de către muncitorii din alte țări, ca și a altor acțiuni comune în spiritul solidarității proletare internaționale. Rezoluția a fost inclusă în Regulamentul de organizare ca punctele 1—4, capitolul VI (vezi volumul de față, pag. 474). — 445.

- 306 Este vorba de textul Statutului Asociației Internaționale a Muncitorilor, editat de Consiliul General în 1867, la Londra, în care figurează modificările introduse în Statut la Congresul de la Geneva (1866) și la cel de la Lausanne (1867). În textul Statutului provizoriu, publicat în 1864, acest articol — fără ultima frază, care a fost adăugată ulterior — poartă numărul 6 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 17).

La baza sus-menționatei rezoluții a Congresului de la Geneva al Asociației Internaționale a Muncitorilor (textul ei e cuprins în capitolul VI al Regulamentului de organizare; vezi volumul de față, pag. 474—475) a fost pus capitolul 2 (c) din „Instrucțiuni pentru delegații Consiliului Central provizoriu”, scrise de Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 203—204). — 445.

- 307 Rezoluția a VII-a — „*Cu privire la legăturile internaționale ale sindicatelor*” — a fost prezentată la 20 septembrie 1871, la cea de-a cincea ședință a Conferinței de la Londra, de către Frankel, Bastelica, Utin, Serraillier, Lorenzo și De Paepe, în cursul dezbaterii pe marginea propunerii lui Delahaye, care a fost criticată de Marx și de alți delegați ai conferinței și respinsă (vezi adnotarea 488). Redactarea definitivă a rezoluției a fost făcută de Marx și Engels. — 446.

- 308 Rezoluția a VIII-a — „*Cu privire la agricultori*” — a fost prezentată de Marx și adoptată la 22 septembrie 1871, la cea de-a opta ședință a Conferinței de la Londra. În intervențiile sale, Marx a subliniat necesitatea de a desfășura activitate de propagandă la sate și a propus să se dezbată problema asigurării alianței dintre clasa muncitoare și masele de țărani muncitori. — 446.

- 309 La 20 septembrie 1871, la cea de-a șasea ședință a Conferinței de la Londra, Vaillant a prezentat un proiect de rezoluție în care se vorbea despre legătura indisolubilă dintre problema politică și cea socială și se arăta că e necesar să fie unite forțele muncitorilor pe o bază politică. În cursul dezbaterii lor pe marginea rezoluției lui Vaillant și a amendamentelor aduse de Serraillier și Frankel, Marx și Engels au rostit cuvântări în legătură cu activitatea politică a clasei muncitoare (vezi volumul de față, pag. 437—441, 669—672 și adnotarea 298). Aceste cuvântări au stat la baza rezoluției „*Cu privire la activitatea politică a clasei muncitoare*” (IX), cu a cărei redactare conferința a însărcinat Consiliul General, care la 7 octombrie 1871 a numit, în acest scop, o comisie, din care făcea parte și Engels. Marx și Engels au întocmit

noul text al rezoluției, în care era clar formulată teza că e necesară organizarea unui partid politic al clasei muncitoare ca o condiție indispensabilă pentru asigurarea victoriei revoluției socialiste și atingerea scopului ei final — construirea unei societăți fără clase.

La 16 octombrie 1871, Consiliul General a aprobat referatul lui Engels în legătură cu rezoluția cu privire la activitatea politică a clasei muncitoare.

Mai târziu, Congresul de la Haga (1872) a hotărât ca în Statutul general al Asociației Internaționale a Muncitorilor să fie introdus articolul 7a, în care era reprodusă partea principală a rezoluției a IX-a a Conferinței de la Londra cu privire la activitatea politică a clasei muncitoare (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18). — 446.

310 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 15, 10. — 447.

311 „Procès-verbaux du congrès de l'Association Internationale des Travailleurs réunis à Lausanne du 2 au 8 septembre 1867”. Chaux-de-Fonds, 1867, pag. 19. — 447.

312 K. Marx. „Cu privire la persecuțiile împotriva membrilor secțiilor franceze ale Asociației Internaționale a Muncitorilor”, în: K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 456—459. *Pretinsul complot al membrilor din Franța ai Internaționalei* — vezi adnotarea 3. — 447.

313 „Rezoluția generală cu privire la țările în care guvernele împiedică organizarea reglementară a Internaționalei” (X) a fost prezentată de Marx, în numele Consiliului General, la 22 septembrie 1871, la cea de-a noua ședință a Conferinței de la Londra. Conținutul acestei rezoluții a fost expus în proiectele preliminare de rezoluții care au fost elaborate de Marx și Engels (vezi volumul de față, pag. 431). Făcînd o expunere de motive la rezoluția propusă de el, Marx a rostit o cuvîntare în legătură cu societățile secrete (vezi volumul de față, pag. 674—675). — 448.

314 „Rezoluțiile cu privire la Franța” (XI) au fost prezentate de Utin la 22 septembrie 1871, la cea de-a opta ședință a Conferinței de la Londra, în cadrul dezbaterii cu privire la stadiul de organizare al Internaționalei în Franța. Ele erau bazate pe principiile expuse de Marx la această ședință. Dintre rezoluțiile în această problemă adoptate de conferință au fost publicate primele două, care au fost reproduse în text; a treia rezoluție obliga consiliul federal belgian, pe cel spaniol și pe cel din Elveția romandă să asigure legătura între secțiile franceze și Consiliul General și să încadreze în respectivele federații secțiile create de emigranții francezi. A patra rezoluție propunea Consiliului General să publice un apel către muncitorii francezi, pe care să-i cheme la luptă deschisă împotriva guvernului contrarevoluționar și, în ciuda prigoanei dezlănțuite împotriva lor, să creeze organizații ale Internaționalei în conformitate cu prevederile Statutului ei. Ultima rezoluție n-a fost pusă în practică, deoarece la ședința din 24 octombrie a Consiliului General s-a ajuns la concluzia că trebuie să se renunțe la publicarea apelului pentru a nu pricinui astfel vreun rău comunarilor întemnițați. — 448.

- 315 „Rezoluția cu privire la Anglia” (XII) a fost prezentată de Marx la 22 septembrie 1871, la cea de-a opta ședință a Conferinței de la Londra. În expunerea sa de motive la această propunere, Marx a ținut să sublinieze că înainte Consiliul General era împotriva formării unui comitet federal sau a unui consiliu pentru Anglia, întrucât reprezentanții muncitorilor englezi în Consiliul General au contribuit la educarea acestora în spiritul internaționalismului și al doctrinei proletare socialiste și totodată au zădărnicit încercările burgheziei de a pune mina pe conducerea mișcării muncitorești din Anglia. Dar, după cum a arătat Marx, marea amploare pe care a căpătat-o activitatea Consiliului General în timpul Comunei a dus la necesitatea de a înființa în Anglia un consiliu federal. — 449.
- 316 „Rezoluțiile speciale ale conferinței” (XIII): prima rezoluție a fost prezentată de De Paepe și adoptată la 22 septembrie, la cea de-a opta ședință a Conferinței de la Londra. La baza celei de-a doua rezoluții, care a fost adoptată la 22 septembrie, la cea de-a noua ședință a conferinței, stau concluziile trase de Marx în cuvântarea sa cu privire la situația Internaționalei în Germania și Anglia — în care releva solidaritatea muncitorilor germani cu Comuna din Paris —, precum și propunerea făcută de Utin. A treia rezoluție a fost adoptată la 20 septembrie, la cea de-a cincea ședință, după ce participanții la conferință au luat cunoștință de propunerea Federației spaniole cu privire la organizarea Internaționalei în Spania. A patra rezoluție a fost prezentată de De Paepe la 22 septembrie, la cea de-a noua ședință a Conferinței de la Londra, în legătură cu comunicarea făcută de Utin cu privire la procesul lui Neceaev; în această comunicare erau demascate uneltirile bakuniștilor în Rusia. Luând cuvântul în această problemă, Marx a arătat că presa burgheză a profitat de complotul lui Neceaev pentru a se da la calomni împotriva Asociației Internaționale a Muncitorilor (vezi și volumul de față, pag. 461). — 449.
- 317 Rezoluția a XIV-a — „Instrucțiuni pentru delegatul Utin” — a fost prezentată de Vaillant și adoptată la 22 septembrie 1871, la cea de-a noua ședință a Conferinței de la Londra, în legătură cu comunicarea făcută de Utin în procesul lui Neceaev; Marx a făcut propunerea să i se prezinte Consiliului General un raport în legătură cu procesul lui Neceaev. — 449.
- 318 Rezoluția a XV-a — „Convocarea viitorului congres” — a fost prezentată, într-o formă oarecum deosebită, de De Paepe și Steens la 22 septembrie 1871, la cea de-a noua ședință a Conferinței de la Londra. — 450.
- 319 Rezoluția a XVI-a — „Alianța democrației socialiste” — a fost prezentată de Marx la 21 septembrie 1871, la cea de-a șaptea ședință a Conferinței de la Londra. La această ședință, după ce problema a fost dezbătută în cadrul comisiei (vezi volumul de față, pag. 435—436, și adnotarea 292), Marx a prezentat un raport despre Alianță și despre activitatea scizionistă desfășurată de bakuniști în Elveția, în urma căruia a fost adoptată această rezoluție, cit și rezoluția a XVII-a. — 450.

- 320 „Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu du IVe Congrès International, tenu à Bâle, en septembre 1869”. Bruxelles, 1869, pag. 172. — 450.
- 321 Rezoluția a XVII-a — „Cu privire la sciziunea din Elveția romandă” — a fost prezentată de Marx la 21 septembrie 1871, la cea de-a șaptea ședință a Conferinței de la Londra. Textul prescurtat al acestei rezoluții a fost publicat într-o ediție specială. În formă completă, rezoluția a fost tipărită în nr. 20 din 21 octombrie 1871 al ziarului „L'Égalité” (vezi volumul de față, pag. 453—456). — 451.
- 322 Este vorba de rezoluția scrisă de Marx și adoptată de Consiliul General, potrivit căreia Comitetul federal al Elveției romande, în ciuda pretențiilor formulate de bakuniști, își păstra denumirea sa, precum și situația de organ conducător al secției Internaționalei din Elveția romandă (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 465). — 451.
- 323 „Association Internationale des Travailleurs, Compte-rendu du IVe Congrès International, tenu à Bâle, en septembre 1869”. Bruxelles, 1869, pag. 172. — 453.
- 324 Vezi adnotarea 322. — 454.
- 325 Scrisoarea de însoțire adresată de Marx editoarelor săptăminalului „Woodhull and Claflin's Weekly” a apărut în această gazetă la 21 octombrie 1871 împreună cu o scrisoare scrisă de Jenny, fiica lui Marx, care se publică în anexele la volumul de față (vezi pag. 675—687). „Woodhull and Claflin's Weekly” — gazetă săptăminală, editată la New York în anii 1870—1876 de feministele burgheze V. Woodhull și T. Claflin; organ al secției americane nr. 12 a Internaționalei. Această secție, care era formată din reformiști burghezi, a fost exclusă din Internațională de către Consiliul General în martie 1872. — 457.
- 326 Cuvîntarea lui K. Marx cu prilejul celei de-a 7-a aniversări a Internaționalei a fost rostită la adunarea specială consacrată acestei aniversări care a avut loc la Londra la 25 septembrie 1871; la această adunare, la care președinte a fost ales Marx, au participat membri ai Consiliului General al Internaționalei, participanți la Comuna din Paris, tovarăși ai lui Marx și Engels. Corespondența cu privire la adunarea din 25 septembrie a fost publicată în ziarul „The World”; aici cuvîntarea lui Marx este redată într-o formă prescurtată. În volumul de față se publică numai partea corespondenței în care este expus conținutul cuvîntării.
„The World” — cotidian american, organ al partidului democrat, a apărut la New York din 1860 pînă în 1931. — 458.
- 327 Este vorba de revoluția din februarie 1848 din Franța. — 459.
- 328 Problema activității de spionaj desfășurate de Durand, care se afla în slujba poliției franceze și care se strecurase în Internațională în 1871 în calitate de conducător al secției franceze, a fost examinată la 7 octombrie 1871, într-o ședință extraordinară a Consiliului General, căruia i-a fost prezentată corespondența purtată de Durand cu niște funcționari de poliție. Potrivit instrucțiunilor date de poliție,

Durand trebuia să se strecoare, ca agent al ei, la Conferința de la Londra și să facă să fie ales în Consiliul General. Rezoluția cu privire la excluderea lui Durand a fost redactată de Engels și prezentată de el la ședința Consiliului General.

Ea a apărut în limba germană, sub semnătura lui Marx, în ziarul „Der Volksstaat” nr. 83 din 14 octombrie; în limba franceză în ziarele „La Liberté” nr. 174 din 15 octombrie, „L'Égalité” nr. 20 din 21 octombrie și „Mirabeau” nr. 148 din 22 octombrie; în limba italiană în ziarul „La Plebe” nr. 122 din 19 octombrie; în limba spaniolă în ziarul „La Emancipacion” nr. 19 din 23 octombrie 1871. Împreună cu textul publicat în „La Plebe” a fost tipărită și următoarea notă de însoțire a lui Engels: „Londra, 13 octombrie. Cetățene redactor al ziarului «La Plebe»! Consiliul General m-a însărcinat să vă trimit următoarea rezoluție cu rugămintea de a o publica în paginile onorabilului dv. ziar. Primiți ș.a.m.d. Friedrich Engels, secretar pentru Italia”.

„La Plebe” — ziar care a apărut din 1868 până în 1875 la Lodi, iar din 1875 la Milano, sub conducerea redacțională a lui E. Bignami; în 1871 apărea de trei ori pe săptămână. La început era organ al aripii de stînga a democraților republicani burghezi, iar în anii 1871—1873, ca organ al secțiilor Internaționalei, a urmat linia trasată de Consiliul General; a publicat o serie de articole ale lui F. Engels și documente ale Internaționalei. — 460.

329 *Camera federală a asociațiilor muncitorești* (Chambre fédérale des Sociétés ouvrières) — uniune de syndicate și de alte asociații muncitorești la Paris; a fost înființată, din inițiativa Internaționalei, în 1869 și cuprindea peste 50 de syndicate și asociații muncitorești, care trimiteau în Camera federală 1—3 delegați. Camera federală a organizat ajutorarea reciprocă a muncitorilor greviști și a întreținut o strînsă legătură cu Internaționala. — 460.

330 Această declarație a fost scrisă de Marx în urma unei hotărîri adoptate de Conferința de la Londra, care a însărcinat Consiliul General să publice o declarație în sensul că Asociația Internațională a Muncitorilor e complet străină de așa-zisul complot al lui Neceaev. Textul declarației a fost aprobat de Consiliul General la 16 octombrie 1871.

În 1869, Neceaev, după ce a stabilit legătura cu Bakunin, a început să desfășoare activitate îndreptată spre înființarea, într-o serie de orașe ale Rusiei, a unei organizații complotiste cu numele de „Narodnaia rasprava” („Răfuiala poporului”). În recurile organizate de el era propagată ideea anarhistă vulgară a „distrugerii totale” și se difuzau manifeste anarhiste. Reprezentanți ai tineretului studențesc cu stare de spirit revoluționară și ai raznocinților intrau în organizația lui Neceaev, fiind atrași de critica ascuțită îndreptată împotriva regimului țarist și de chemarea la luptă hotărîită împotriva lui. Folosindu-se de un mandat de reprezentant al „Alianței revoluționare europene”, primit de la Bakunin, Neceaev a încercat să se dea drept reprezentant al Internaționalei, inducînd astfel în eroare pe membrii organizației înființate de el.

În legătură cu nimicirea organizației lui Neceaev și procesul intentat membrilor ei, care a avut loc în vara anului 1871 la Petersburg, au fost date publicității metodele aventuriste folosite de Neceaev pentru a-și atinge scopurile: șantajul, intimidarea, înșelăciunea etc. Presa burgheză a denaturat în mod intenționat materialele procesului

cu scopul de a punea Internaționala, cu care în realitate Neceaev nu avea nici o legătură.

Traducerea în limba franceză a declarației Consiliului General a fost făcută de Engels. Declarația a fost publicată în limba germană în ziarul „Der Volksstaat” nr. 88 din 1 noiembrie 1871 (sub semnătura lui Marx, în calitate de secretar pentru Germania și Rusia); în limba franceză — în ziarul „L'Égalité” nr. 21 din 5 noiembrie 1871 și „Qui vive!” nr. 14 din 18 octombrie 1871; în italiană — în „Gazzettino Rosa” nr. 306 din 3 noiembrie 1871 și „La Plebe” nr. 122 din 19 octombrie 1871. — 461.

- 331 *Rezoluția cu privire la statutul secției franceze din 1871* a fost scrisă de Marx și aprobată în unanimitate de Consiliul General la 17 octombrie 1871.

Secția franceză din 1871 s-a format la Londra în septembrie 1871 din emigranți francezi. În această secție s-a strecurat spionul Durand, care curînd după aceea a fost demascat de Consiliul General. Conducerea secției a stabilit o strînsă legătură cu bakuniștii din Elveția și a acționat în colaborare cu ei, asociindu-se la atacurile lor împotriva principiilor organizatorice ale Internaționalei. Statutul secției franceze din 1871 a fost prezentat Consiliului General în ședința extraordinară de la 14 octombrie 1871 și transmis spre examinare unei comisii a Consiliului General. În ședința de la 17 octombrie Marx a făcut o comunicare în legătură cu statutul secției franceze din 1871 și a prezentat rezoluția de față. Textul rezoluției s-a păstrat în manuscrisul lui Serrailier, care în cadrul Consiliului General îndeplinea funcția de secretar-corespondent pentru Franța. — 462.

- 332 Vezi adnotarea 320. — 462.

- 333 „Rules of the International Working Men's Association. Founded September 28th, 1864”, Londra, [1867], pag. 5. — 462.

- 334 „Rules of the International Working Men's Association. Founded September 28th, 1864”, Londra, [1867], pag. 5. — 463.

- 335 „Rules of the International Working Men's Association. Founded September 28th, 1864”, Londra, [1867], pag. 7. — 463.

- 336 Textul inițial al Statutului Asociației Internaționale a Muncitorilor a fost scris de Marx în octombrie 1864 în limba engleză și aprobat de Consiliul Central la 1 noiembrie același an ca Statut provizoriu [vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 15—18]. La Congresul de la Geneva din 1866 Statutul a fost confirmat cu unele completări și modificări împreună cu Regulamentul de organizare care i-a fost anexat. În toamna anului 1866 Statutul și Regulamentul de organizare au fost traduse în limba franceză de către Marx și Lafargue și la sfîrșitul lui noiembrie au apărut la Londra sub formă de broșură ținîndu-se seama de principalele modificări aduse la Congresul de la Geneva (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 562—566). Dar această broșură n-a fost răspîdită. În 1867 a apărut la Londra traducerea în limba engleză a Statutului și Regulamentului de organizare, în care s-a ținut seama de modificările introduse din momentul adoptării Statutului provizoriu în 1864 de către congresele de la Geneva și de la Lausanne. La congresele următoare ale Internaționalei — de la

Bruxelles (1868) și Basel (1869) — s-au adoptat o serie de hotărâri care reprezintă completări la Statut. În circulație se aflau însă exemplare din Statut în care nu se ținuse seama de aceste completări și modificări. O serie de inexactități esențiale au rămas și în edițiile engleze publicate după congresele de la Geneva și de la Lausanne. În afară de aceasta lipsea o ediție oficială a Statutului în diferite limbi, ceea ce a făcut ca într-o serie de țări să apară traduceri inexacte ale Statutului; în traducerea apărută în limba franceză în 1866 și semnată de proudhonistul de dreapta Tolain, a fost denaturată teza deosebit de importantă a rolului luptei politice în eliberarea clasei muncitoare. Ținând seama de toate aceste împrejurări, Marx și Engels, pregătind Conferința de la Londra, au întocmit un proiect de rezoluție cu privire la o nouă ediție a Statutului Asociației Internaționale a Muncitorilor (vezi volumul de față, pag. 432). Conferința de la Londra a adoptat rezoluția propusă de Marx cu privire la publicarea unei noi ediții autentice a Statutului și Regulamentului de organizare în limbile engleză, germană și franceză, hotărând totodată ca toate traducerile în alte limbi să fie aprobate de Consiliul General.

La sfârșitul lunii septembrie-octombrie 1871 Marx și Engels au pregătit o nouă ediție a Statutului și Regulamentului de organizare, care au fost revizuite în lumina rezoluțiilor tuturor congreselor Internaționalei și ale Conferinței de la Londra. Concomitent au fost scoase din Statut și Regulament tezele care nu mai erau actuale. A fost scrisă din nou secțiunea „Anexe”, în care sînt amănunțit argumentate toate modificările și completările introduse. Sub supravegherea nemijlocită a lui Marx și Engels a fost pregătită traducerea Statutului și Regulamentului în limbile germană și franceză. Ediția oficială a Statutului general și a Regulamentului de organizare („General Rules and Administrative Regulations of the International Working Men's Association”) a apărut la Londra în limba engleză sub formă de broșură, la începutul lunii noiembrie, în limba franceză — în decembrie 1871; în limba germană Statutul și Regulamentul au apărut sub formă de broșură la Leipzig, preoum și în ziarul „Volksstaat” nr. 12 din 10 februarie 1872. Ediția oficială a Statutului și Regulamentului în limba italiană, pregătită cu participarea lui Engels n-a apărut deoarece Consiliul General nu dispunea de fondurile necesare. În formă prescurtată, Statutul și Regulamentul au fost publicate în limba italiană de editurile „Plebe” și „Eguaglianza”. — 466.

337 Acest pasaj și cel precedent, care au un caracter de declarație, au fost introduse de Marx în partea introductivă a Statutului provizoriu în 1864, la insistența unor membri ai comisiei alese de Consiliul Central pentru redactarea documentelor-program ale Internaționalei. La pregătirea ediției Statutului general din 1871, Marx a scos din acest pasaj tot textul pînă la cuvintele „nici drepturi fără datorii” (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 16). — 467.

338 Marx enumeră următoarele ediții ale documentelor Internaționalei :
 „Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a public meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre. London”, 1864.

„Rules of the International Working Men's Association. Founded September 28th, 1864”, London, [1867].

„Congrès ouvrier de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866”. Genève, 1866.

„Procès-verbaux du congrès de l'Association Internationale des Travailleurs réunis à Lausanne du 2 au 8 septembre 1867”. Chaux-de-Fonds, 1867.

„Troisième Congrès de l'Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu officiel”. Bruxelles, 1868.

„The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1866”. London, [1869].

„Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu du IV-e Congrès International, tenu à Bâle, en septembre 1869”. Bruxelles, 1869.

„Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle, in Switzerland. From the 6th to 11th September, 1869”. Published by the General Council. London, [1869].

„Quatrième Congrès de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Bâle, du 6 au 11 septembre 1869. Rapport du délégué des Sections de la Fabrique à Genève”. Genève, 1869.

„Resolutions of the Conference of Delegates of the International Working Men's Association. Assembled at London from 17th to 23th September 1871”. London, 1871. — 477.

- 339 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 15—16, și volumul de față, pag. 467. — 478.
- 340 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 16. — 478.
- 341 Marx se referă la rezoluția Congresului de la Basel, care a confirmat hotărîrea din 24 septembrie 1867 a Consiliului General cu privire la desființarea funcției de președinte al Consiliului General. — 478.
- 342 Prezenta declarație a fost scrisă de Engels ca răspuns la o scrisoare a lui A. B. Cochrane, deputat conservator în parlamentul englez. Această scrisoare, publicată în ziarul „Times” cu data de 31 octombrie, reproducea o serie de născociri cu privire la Internațională, pe care le luase din presa reacționară franceză și engleză, și încerca să ponegrească Asociația Internațională a Muncitorilor, folosind în acest scop documentele Alianței democrației socialiste, organizație bakunistă. Declarația a fost citită de Engels și aprobată în ședința de la 31 octombrie a Consiliului General. Întrucît redacția ziarului „Times” a refuzat să publice această declarație, ea a apărut în „Eastern Post”. — 482.
- 343 „Journal de Genève” — ziar de orientare conservatoare, apare din 1826. — 483.
- 344 Este vorba de un fragment extras de O. Testut dintr-o circulară confidențială, adresată de Consiliul General Consiliului federal din Elveția romandă, și publicat de el în 1871, pentru uzul poliției, într-o culegere de documente ale Internaționalei. În circulara Consiliului General, care era scrisă de Marx, erau respinse născocirile calomnioase puse de bakuniști pe seama conducerii Internaționalei (vezi

- K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 413—421). Această circulară a fost trimisă de Consiliul General tuturor secțiilor și purta semnătura secretarilor-corespondenți respectivi. Fragmentul publicat de Testut a fost luat dintr-un exemplar al circularei care fusese confiscat de poliția franceză și care purta semnătura lui E. Dupont ca secretar-corespondent pentru Franța (vezi O. Testut, „L'Internationale”, 3e édition. Paris — Versailles, 1871, pag. 237—238). — 483.
- 345 *Uniunea vamală* a statelor germane, care stabilea o graniță vamală comună, a luat ființă în 1834, sub conducerea Prusiei. Cu timpul, ea a înglobat toate statele germane, cu excepția Austriei și a unor state mici. Această Uniune vamală, impusă de necesitatea creării unei piețe germane comune, a contribuit la unificarea politică a Germaniei, care a fost desăvârșită în 1871. — 486.
- 346 Este vorba de înlăturarea unor îngrădiri impuse expansiunii comerciale a Angliei, S.U.A. și Franței în urma încheierii tratatului de la Nankin din 1844 și a acordurilor din 1844 dintre China și S.U.A. și dintre China și Franța. Tratatul de la Nankin a fost impus Chinei de colonialiștii englezi după înfrângerea ei în primul război „al opiumului” (1839—1842). Prin acest tratat i se ceda Angliei insula Hongkong, comerțului englez îi erau deschise cinci porturi chineze importante (Canton, Amoi, Fucijou, Ninbo și Șanghai), se prevedea introducerea unor noi tarife vamale, avantajoase pentru comerțul englez. La 8 octombrie 1843 Chinei i-a fost impus un tratat suplimentar, care acorda Angliei dreptul de a înființa în porturile deschise așezări ale ei speciale pentru străini (settlements), dreptul de exteritorialitate pentru ele și dreptul de a beneficia de clauzele națiunii celei mai favorizate. În 1844, sub amenințarea războiului, China a fost nevoită să semneze tratate cuprinzând condiții similare, cu S.U.A., iar apoi și cu Franța. Aceste tratate au pus bazele transformării ei într-o semicolonie a capitaliștilor străini. — 486.
- 347 Consiliul General, în ședința sa de la 17 octombrie 1871, a adoptat o rezoluție cu privire la statutul secției franceze din 1871, în care arăta că contradicția dintre statutul secției și Statutul general împiedică primirea ei în Internațională (vezi volumul de față, pag. 462—465). În scrisoarea sa de la 31 octombrie, secția declara că nu este de acord cu rezoluția Consiliului General și a început să se dede la atacuri împotriva acestuia. Conținutul acestei scrisori a secției a fost discutat în comisie și apoi, la 7 noiembrie 1871, a fost prezentat spre examinare Consiliului General.
- O comunicare în această problemă a fost făcută de secretarul-corespondent pentru Franța Serraillier, care a prezentat rezoluția scrisă de Marx și aprobată în unanimitate de Consiliu.
- Această rezoluție s-a păstrat în două manuscrise, unul al lui Marx, iar celălalt al lui Serraillier. În manuscrisul lui Serraillier, care, după cit se pare, reprezintă textul definitiv al rezoluției adoptate, ultimul paragraf, care figurează în proiectul inițial al lui Marx, este șters, iar în penultimul paragraf se spune că rezoluția de la 17 octombrie a Consiliului General are un caracter definitiv. Pe la începutul anului 1872, secția franceză din 1871 s-a destrămat. La Londra a fost formată o nouă secție a emigranților francezi, care sprijinea Consiliul General. — 488.

- 348 Vezi K. Marx : „Comunicare confidențială tuturor secțiilor” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 469. — 488.
- 349 Vezi adnotarea 323. — 491.
- 350 Vezi adnotarea 155. — 492.
- 351 „*Frankfurter Zeitung und Handelsblatt*” — cotidian de orientare democratică mic-burgheză ; a apărut la Frankfurt pe Main începând din 1856 (sub acest titlu din 1866) până în 1943.
 În textul declarației se vorbește de *Liga republicană generală*, organizație mic-burgheză înființată în Anglia în 1871. Ea avea printre conducătorii ei pe radicalul burghez Bradlaugh, pe trade-unionistul Odger, pe publiciștii mic-burghezi Le Lubez, Vésinier etc. Liga, care declara că scopul urmărit de ea este să ajungă la un regim de bunăstare generală prin unirea republicanilor din toate țările, a promovat un program destul de pestriț, în care revendicările democratice se îmbinau cu îndemnul la instaurarea unei republici federative mondiale etc. Liderii acestei Ligi aveau pretenția să dețină un rol conducător în mișcarea muncitorească internațională și, împreună cu alte elemente ostile marxismului, au dus luptă împotriva Consiliului General al Internaționalei. — 494.
- 352 Este vorba de mașinațiile bakuniștilor, care în anii 1870—1871 au înființat, într-o serie de orașe din Spania, secții ale Alianței demorației socialiste (vezi adnotarea 162). — 495.
- 353 Această declarație a fost scrisă de F. Engels cu prilejul apariției, la 23 noiembrie 1871, în ziarul „*Proletario Italiano*” a așa-zisei declarații a muncitorilor din Torino, în care erau reluate atacurile bakuniștilor împotriva Consiliului General al Internaționalei și a hotărârilor adoptate de Conferința de la Londra.
 „*Il Proletario Italiano*” — ziar italian, care apărea de două ori pe săptămână la Torino în 1871, sub îngrijirea lui C. Terzaghi, agent secret al poliției ; a luat apărarea bakuniștilor împotriva Consiliului General și a hotărârilor Conferinței de la Londra. Din 1872 până în 1874 a apărut sub titlul „*Il Proletario*”. — 496.
- 354 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 16. — 497.
- 355 „*Procès-verbaux du Congrès de l'Association Internationale des Travailleurs réunis à Lausanne du 2 au 8 septembre 1867*”. Caux-de-Fonds, 1867, pag. 19. — 497.
- 356 „*La Révolution Sociale*” — gazetă săptăminală, a apărut la Geneva, din octombrie 1871 până în ianuarie 1872 ; începând din noiembrie 1871 a fost organ oficial al Federației jurasiene, care avea o orientare bakunistă. — 497.
- 357 Această imputernicire acordată lui G. Boriani de a primi noi membri în Asociația Internațională a Muncitorilor a fost întocmită de Engels ca răspuns la scrisoarea din 14 noiembrie 1871 a lui E. Bignami, unul dintre conducătorii secției din Lodi a Internaționalei, care făcea cunoscut că organizase câteva secții ale Internaționalei la Ferrara și în alte orașe din Italia și cerea să i se trimită, pe numele mai multor

cețateni din Romagna, printre care și G. Boriani, împuterniciri în vederea înființării unor noi secții ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 498.

358 Această notă a lui Engels a fost inserată în ziarul „La Plebe”, la rubrica „Ultimele știri”. Ea începea cu cuvintele: „Un membru al Internaționalei ne scrie din Londra”. Această notă, pe cât se pare, reprezintă o parte dintr-o scrisoare pe care Engels a trimis-o lui E. Bignami, redactorul acestui ziar, și care nu s-a păstrat. — 499.

359 „La Emancipacion” — vezi adnotarea 258. — 499.

360 Această declarație a Consiliului General, scrisă de Engels cu prilejul apariției unor articole ale lui Mazzini — care conțineau atacuri calomnioase împotriva Internaționalei — și adresată ziarului „Roma del Popolo”, după cum reiese dintr-o notă din manuscrisul lui Engels, a fost trimisă între 5 și 7 decembrie 1871 și altor ziare: „Il Motto d'Ordine”, „Il Ciceruacchio”, „L'Eguaglianza”, „La Plebe”, „Il Proletario Italiano”, „Gazzettino Rosa”.

„La Roma del Popolo” — gazetă săptămînală democrată mic-burgheză pentru probleme de filozofie religioasă, politică și literatură, a apărut la Roma din 1871 pînă în 1872; a publicat articolele lui Mazzini îndreptate împotriva Internaționalei. — 500.

361 Engels se referă la hotărîrea adoptată de Congresul de la Bruxelles al Asociației Internaționale a Muncitorilor (5—13 septembrie 1868) de a nu accepta invitația de a participa oficial la apropiatul congres al Ligii păcii și libertății, care urma să aibă loc la Berna. Rezoluția permitea membrilor Internaționalei să participe la acest congres doar ca simpli particulari (vezi „Troisième Congrès de L'Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu officiel”. Bruxelles, 1868, pag. 40).

Liga păcii și libertății — organizație pacifistă burgheză, înființată în 1867, în Elveția, de republicanii burghezi și mic-burghezi și de liberali (printre care V. Hugo, G. Garibaldi ș.a.). În anii 1867—1868, la activitatea ei a luat parte și Bakunin. La începutul activității ei, Liga, sub influența lui Bakunin, a încercat să folosească în propriile ei scopuri mișcarea muncitorească și Asociația Internațională a Muncitorilor. Declarațiile ei, potrivit cărora există posibilitatea de a pune capăt războiului prin crearea unor „State Unite ale Europei”, semănau iluzii false în sinul maselor și abăteau proletariatul de la lupta de clasă. La cel de-al doilea Congres al Ligii păcii și libertății, care a avut loc la Berna între 21 și 25 septembrie 1868, Bakunin a propus o rezoluție în care era proclamată necesitatea unei „egalizări a claselor” din punct de vedere economic și social. Nefiind susținuți de participanții la congres, care au respins cu majoritate de voturi această rezoluție, Bakunin și adepții săi s-au retras din Liga păcii și libertății și, în același an, au înființat Alianța democrației socialiste. — 501.

362 Această scrisoare adresată redactorului ziarului „Eastern Post” a fost scrisă de Marx ca răspuns la afirmațiile calomnioase pe care le făcuse radicalul burghez Ch. Bradlaugh, editorul ziarului „The National Reformer”, într-o conferință ținută de el la Londra la 11 decembrie

1871, precum și într-o scrisoare adresată ziarului „Eastern Post” (care a publicat-o în numărul din 16 decembrie). La ședința din 19 decembrie 1871 a Consiliului General, Marx a subliniat strînsa legătură dintre atacurile lui Bradlaugh și campania de persecuții împotriva Internaționalei, care fusese pornită de oamenii politici și presa burgheză și care se întîlese în mod deosebit după apariția Adresei cu privire la războiul civil din Franța, și a atras totodată atenția asupra legăturilor lui Bradlaugh cu cercurile venale ale ziaristilor burghezi din Franța.

După ce în ianuarie 1872 „National Reformer” a mai publicat și alte scrisori calomnioase ale lui Bradlaugh, Marx a scris o serie de declarații, în care demasca conținutul lor (vezi volumul de față, pag. 511, 512—513). — 503.

- 363 Engels a scris acest articol ca răspuns la o circulară adoptată în noiembrie 1871 de Congresul de la Sonvilier al Federației jurasiene a bakuniștilor din Elveția; această circulară, care era adresată tuturor secțiilor Internaționalei, era îndreptată împotriva hotărîrilor Conferinței de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor. Articolul a fost trimis de Engels, împreună cu o scrisoare adresată lui Liebknecht, la 3 ianuarie 1872, în care stăruia asupra necesității ca el să fie publicat imediat. După apariția articolului în „Volksstaat”, Engels l-a rugat pe Liebknecht să-i trimită cîteva exemplare din numărul respectiv pentru a le expedia în Italia, unde bakuniștii, cu circulara lor de la Sonvilier, porniseră o campanie de calomnii împotriva Consiliului General și a hotărîrilor adoptate de Conferința de la Londra. Împotriva circularii de la Sonvilier au luat poziție o serie de organe ale Internaționalei; în ziarul „L'Égalité” din 24 decembrie 1871 a apărut o hotărîre adoptată de Comitetul federal din Elveția romandă, în care era condamnată această circulară, ca o încercare de a provoca sciziune în rîndurile Asociației Internaționale a Muncitorilor. În Spania, ziarul „La Emancipacion” a publicat, în nr. 24 din 27 noiembrie 1871, un articol al lui Lafargue, în care erau demascate afirmațiile calomnioase cuprinse în circulară.

Secțiile din Germania, Anglia, Olanda și S.U.A. ale Internaționalei, precum și secția milaneză din Italia au respins circulara de la Sonvilier; o serie de secții din Spania care se aflau sub influența bakuniștilor nu s-au arătat nici ele dispuse să adere în mod deschis la circulara de la Sonvilier. Pentru a demasca definitiv activitatea sectară, dezorganizatoare desfășurată de bakuniști, Marx și Engels au început în ianuarie 1872 să elaboreze o circulară a Consiliului General. „Pretinsele sciziuni din Internațională” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18). — 504.

- 364 Vezi „Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle, in Switzerland. From the 6th to the 11th September, 1869”, Londra, [1869], pag. 21. — 506.
- 365 *Tribunalul penal din Braunschweig* — este vorba de Tribunalul districtual din Braunschweig, unde în octombrie 1871 a avut loc procesul membrilor Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat care fuseseră arestați de autoritățile prusiene (vezi adnotarea 154). — 506.
- 366 *Cabinetul negru* — instituție secretă care funcționa pe lângă departamentul poștei din Franța, Prusia, Austria și o serie de alte state,

și care se ocupa cu perlustrarea corespondenței; asemenea cabinete au luat ființă pe vremea monarhiilor absolute din Europa. — 507.

367 „*The National Reformer*” — revistă săptăminală engleză, organ al radicalilor burgezi; a apărut la Londra din 1860 pînă în 1893. — 511.

368 „*Criminal-Zeitung*” — denumire prescurtată a săptăminalului „*Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung*”, care a fost fondat la New York în 1852 de niște reprezentanți ai emigrației mic-burgeze germane. Sub această denumire a apărut de la 18 martie 1853 pînă la 10 martie 1854. În 1853 a publicat articole cu conținut calomnios împotriva lui Marx și a revoluționarilor proletari care aveau legături cu el.

„*Moskovskie Vedomosti*” — cotidian cu o orientare reacționară, care era susținut de birocrația funcționarească și de virfurile moșierimii; a apărut din 1756 pînă în 1917. — 512.

369 Această scrisoare adresată redacției lui „*Gazzettino Rosa*” a fost scrisă de Engels în urma campaniei de calomnii împotriva Internaționalei care a fost pornită în Italia de „*Il Libero Pensiero*”. Această revistă a apărut la Florența din 1866 pînă în 1876, sub conducerea redacțională a lui L. Stefanoni, un democrat mic-burgez, membru al Alianței bakuniste.

Vrînd să submineze influența Internaționalei, Stefanoni s-a pronunțat pentru crearea unei așa-zise „Societăți universale a raționaliștilor”. Afirmînd în mod demagogic că o asemenea societate este chemată să pună în aplicare principiile Internaționalei, însă „fără laturile ei slabe”, Stefanoni propovăduia idei utopice mic-burgeze, ca, de pildă, aceea că trebuie cumpărată proprietatea funciară de la moșieri și înființate colonii agricole, ca mijloc universal de eliberare totală a oamenilor muncii de orice exploatare. Programul lui Stefanoni a fost respins de muncitorii italieni; proiectul de înființare a unei „Societăți a raționaliștilor”, preconizat de el, n-a fost înfăptuit.

Engels îi numește în ironie pe raționaliști: „prebendari” (de la latinescul „praebenda” — posesiuni ale bisericii catolice, care sînt formate din donații și moșteniri), făcînd aluzie la planul lor de rezolvare a problemei sociale prin crearea unui fond agrar alcătuit din donații.

În afară de „*Il Gazzettino Rosa*”, scrisoarea lui Engels a fost publicată (fără comentarii) și de revista „*Il Libero Pensiero*” din 22 februarie 1872.

„*Il Gazzettino Rosa*” — ziar italian, a apărut la Milano din 1867 pînă în 1873; în anii 1871—1872 a luat apărarea Comunei din Paris, a publicat informații și documente ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; începînd din 1872 s-a aflat sub influența bakuniștilor. — 514.

370 „*Neuer Social-Demokrat*” — ziar german, a apărut la Berlin în anii 1871—1876, de trei ori pe săptămînă; organ de presă al Uniunii generale a muncitorilor germani, organizația lassalleenilor; orientarea lui reflecta întru totul politica promovată de lassalleeni, care căutau să se adapteze la regimul bismarckian și să intre în grațiile claselor dominante din Germania, precum și oportunismul și naționalismul liderilor lassalleeni. Acționînd de pe poziții sectare, acest ziar a dus o luptă sistematică împotriva conducerii marxiste a Internaționalei și împotriva Partidului muncitoresc social-democrat german, a sprijinit activitatea, ostilă Consiliului General, desfășurată de bakuniști și de reprezentanții altor curente antiproletare. — 515.

371 Este vorba de Liga comunistilor — prima organizație comunistă internațională a proletariatului, înființată sub conducerea lui Marx și Engels la începutul lunii iunie 1847, la Londra, în urma reorganizării Ligii celor drepti, o organizație conspirativă a muncitorilor și meseriașilor, care a luat ființă în deceniul al 4-lea și avea comunități în Germania, Franța, Elveția și Anglia. Principiile programatice și organizatorice ale Ligii comunistilor au fost elaborate cu participarea directă a lui Marx și Engels. Din însărcinarea celui de-al doilea Congres al Ligii (29 noiembrie—8 decembrie 1847), Marx și Engels au scris documentul-program „Manifestul Partidului Comunist”, care a fost publicat în februarie 1848 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 461—500).

La sfârșitul lunii februarie 1848, după ce a izbucnit revoluția în Franța, Organul Central de la Londra al Ligii a transmis conducerea acesteia Comitetului de circumscripție de la Bruxelles, care se afla sub conducerea lui Marx. După expulzarea lui Marx din Bruxelles și stabilirea sa la Paris, la începutul lunii martie, noul Organ Central își mută sediul în acest oraș. Engels este și el ales în Organul Central.

În jumătatea a doua a lunii martie—începutul lunii aprilie 1848, Marx, Engels și câteva sute de muncitori germani, în cea mai mare parte membri ai Ligii comunistilor, se întorc în Germania pentru a participa la revoluția care începuse. „Revendicările partidului comunist în Germania”, formulate de Marx și Engels la sfârșitul lunii martie, au constituit platforma politică a Ligii comunistilor în această revoluție (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 3—5). Centrul conducător și îndrumător al membrilor Ligii comunistilor era pe atunci „Neue Rheinische Zeitung”, care era redactat de Marx.

Deși înfringerea revoluției a dat o lovitură Ligii comunistilor, în anii 1849—1850 ea a fost reorganizată și și-a continuat activitatea. În „Adresa Organului Central către Liga comunistilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 263—273), scrisă de Marx și Engels în martie 1850, s-a făcut bilanțul revoluției din 1848—1849 și s-a trasat sarcina de a crea un partid de sine stătător al proletariatului. În vara anului 1850, în cadrul Organului Central al Ligii comunistilor s-au accentuat divergențele de principii în problema tacticii. Majoritatea membrilor Organului Central, în frunte cu Marx și Engels, s-au opus cu hotărâre tacticii sectare, aventuriste a fracțiunii Willich-Schapper, care preconiza dezlănțuirea imediată a revoluției, fără a ține seama de legile obiective și de situația politică reală. Activitatea scizionistă a fracțiunii Willich-Schapper a dus, la mijlocul lunii septembrie 1850, la o ruptură. În ședința de la 15 septembrie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 595—600), la propunerea lui Marx, împuternicirile Organului Central au fost transmise Comitetului de circumscripție de la Cołonia. Persecuțiile polițienești și arestarea unor membri ai Ligii au dus, în mai 1851, la încetarea de fapt a activității ei în Germania. La 17 noiembrie 1852, la propunerea lui Marx, Liga s-a declarat dizolvată, dar membrii ei și-au continuat munca lor de formare a cadrelor pentru viitoarele lupte revoluționare.

Liga comunistilor a avut un important rol istoric ca școală a revoluționarilor proletari, ca germene al partidului proletar, ca precursor al Asociației Internaționale a Muncitorilor (Internaționala I). — 515.

- 372 „*Wiesbadener Zeitung*” — ziar conservator german, a apărut din 1872 pînă în 1881. — 516.
- 373 *Procesul comuniștilor de la Colonia* (4 octombrie—12 noiembrie 1852) a avut un caracter provocator, fiind înscenat de guvernul prusian. În fața Curții cu juri au compărut 11 membri ai Ligii comuniștilor, care erau acuzați de „înalță trădare”. Drept corp delict împotriva acuzaților a servit „dosarul original cu procesele-verbale” ale ședințelor Organului Central — dosar ticluit de agenții poliției prusiene — și alte acte false, precum și o serie de documente sustrate de către poliție de la fracțiunea aventuristă Willich-Schapper, care fusese exclusă din Liga comuniștilor. Pe baza documentelor false și a mărturiilor mincinoase, șapte dintre acuzați au fost condamnați la 3—6 ani detențiune într-o fortăreață. Acțiunile provocatoare ale organizatorilor acestui proces și metodele mirșave folosite de statul polițienesc prusian împotriva mișcării muncitorești internaționale au fost complet demascate de Marx și Engels (vezi articolul lui Engels „Recentul proces din Colonia” și pamfletul lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, în: K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 422—428 și 429—501). — 516.
- 374 Această declarație, scrisă de Marx și Engels, a fost sancționată la ședința din 20 februarie 1872 a Consiliului General. S-a păstrat copia acestei declarații, scrisă de mîna lui Jung. În afară de ziarele engleze amintite la sfîrșitul articolului, declarația a fost publicată în S.U.A., în săptămînalul „Woodhull and Claflin’s Weekly” nr. 99 din 6 aprilie 1872, și în Portugalia, în ziarul secțiilor din Lisabona ale Internaționalei, „O Pensamento Social” nr. 6 din martie 1872. — 517.
- 375 „*Ciornele «Războiului civil din Franța»*”, care reprezintă variantele preliminare ale acestei lucrări, au fost scrise de Marx în aprilie—mai 1871. Încă în primele zile după revoluția din 18 martie, Marx începe să studieze minuțios toate materialele legate de evenimentele de la Paris, adună tăieturi din ziare, face numeroase extrase din ziare francezo și engleze. În a doua jumătate a lunii aprilie, Marx începe să scrie prima ciornă, continuă să lucreze pînă pe la 10 mai, apoi scrie a doua ciornă a „Războiului civil din Franța”, pe care o termină la jumătatea lunii mai, lucrînd apoi la redactarea definitivă a textului „Războiului civil din Franța”, sub forma de Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. Tăieturile din ziare și extrasele făcute de Marx în caietele sale care se referă la ultima săptămîină a existenței Comunei din Paris au fost folosite nu în cea de-a doua ciornă, ci chiar în textul Adresei.
- Prima și cea de-a doua ciornă a „Războiului civil din Franța” au fost scrise pe file de format mare. Manuscrisul primei ciorne, mai amplă, s-a păstrat, se pare, în întregime și reprezintă 11 file scrise pe ambele părți sau 22 de pagini de la 1 la 22, numerotate de Marx, cu excepția paginilor 6 și 13. Din manuscrisul celei de-a doua ciorne, care cuprinde, după cît se poate deduce din paginația făcută de Marx (nu sînt numerotate toate paginile), 13 file, s-au păstrat 11 (dintre acestea, 8 sînt scrise pe o singură parte, iar 3 pe ambele părți). Paginile lipsă conțineau, se pare, paragraful 4 al lucrării, dinaintea paragrafului 5, care s-a păstrat: „Începutul războiului civil. Revoluția din 18 martie. Clément Thomas Lecomte. Ciocnirea din piața Vendôme”. Ultimele trei pagini nenumerate (vezi volumul de față, pag. 636—641) cuprind,

În special, noua redactare a unor pasaje din cea de-a doua ciornă. Cea mai mare parte a textului din manuscrisul primei și celei de-a doua ciorne a fost tăiat de Marx cu linii verticale și oblice cu care, de obicei, a însemnat pasajele pe care le-a folosit în textul definitiv al „Războiului civil din Franța”. În ediția de față n-au fost reproduse cuvintele și frazele din manuscris care au fost tăiate de Marx cu o linie orizontală. În ambele manuscrise există numeroase însemnări marginale, însemnări în paranteze, paranteze drepte s.a.m.d., care au caracterul unor observații de lucru (în ediția de față, ele nu sînt reproduse).

Citînd sau menționînd în ciornele sale decrete și proclamații ale Comunei, Marx se referă adesea la data publicării lor sau la data anunțării lor în ziarele londoneze.

„Ciornele «Războiului civil din Franța»” n-au fost publicate în timpul vieții lui Marx și Engels și multă vreme după moartea întemeietorilor marxismului. Unele fragmente din prima ciornă au fost publicate pentru prima oară în U.R.S.S. în ziarul „Pravda” nr. 72 și 76 din 14 și 18 martie 1933. Textul integral al celor două ciorne a fost publicat pentru prima oară în U.R.S.S., în 1934, în limba originalului (engleză), și în traducere rusă în „Arhiva Marx-Engels”, vol. III (VIII), editată de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. — 521.

376 *Bătălia de la Buzenval* sau *Mont-Valérien* — vezi adnotarea 126. — 523.

377 La 5 octombrie 1870, în fața primăriei din Paris a avut loc, sub conducerea lui G. Flourens, o demonstrație a batalioanelor muncitorești ale Gărzii naționale. Muncitorii cereau guvernului apărării naționale să efectueze alegeri pentru Comună, să adopte măsuri în vederea întăririi republicii și să lupte cu hotărîre împotriva dușmanului care invadase țara. Guvernul a respins aceste revendicări și a interzis Gărzii naționale să se întrunească fără ordin și să organizeze demonstrații armate.

În ceea ce privește *răscoala de la 31 octombrie 1870* — vezi adnotarea 217. — 524.

378 *Capitulards* — vezi adnotarea 194. — 524.

379 Vezi adnotarea 197. — 525.

380 Vezi adnotarea 213. — 527.

381 Este vorba de introducerea unor noi cenzuri electorale potrivit legii din 31 mai 1850, adoptată de Adunarea legislativă a Republicii Franceze din inițiativa partidului ordinii în frunte cu Thiers, care era speriat de succesele obținute de democrați și socialiști la alegerile parțiale pentru Adunare în martie și aprilie 1850. Noua lege electorală, care era îndreptată împotriva muncitorilor de la orașe și sate și a sărăcimii de la sate, prevedea ca cetățenii să domicilieze timp de 3 ani în localitatea respectivă; la alegeri puteau participa persoanele care plăteau impozite directe; ca urmare, în Franța numărul alegătorilor s-a redus cu aproape 3 000 000 de oameni.

Curînd după adoptarea legii electorale din 1850, adunarea a mărit suma ce se plătea din vistierie președintelui republicii, Ludovic Bonaparte, pe anul 1850, de la 600 000 la 3 000 000 de franci. — 528.

382 Încercările fabricanților normanzi de a reduce salariul muncitorilor textiliști cu scopul de a face concurență fabricanților englezi au provocat, la sfîrșitul anului 1868 și începutul anului 1869, o mare grevă a muncitorilor din această ramură a industriei de la Sotteville-lès-Rouen.

Greviștii s-au adresat Consiliului General al Internaționalei cerind ajutor, iar acesta a organizat în rândurile trade-unionurilor din Londra și ale sindicatelor franceze strângerea de fonduri pentru muncitorii aflați în grevă. Așa cum relevă Marx în „Raportul prezentat de Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor” la cel de-al IV-lea Congres general de la Basel (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1960, pag. 400—402), greva, deși a fost înfrântă, a contribuit la organizarea și unirea muncitorilor din industria textilă din Normandia, a dus la înființarea de sindicate la Rouen, Elbeuf, Darnétal etc., a întărit alianța frățească dintre muncitorii englezi și cei francezi. — 528.

- 383 „*Le Rappel*” — cotidian republican de stînga, fondat de V. Hugo și H. Rochefort; a apărut din 1869 pînă în 1928. A criticat vehement cel de-al doilea Imperiu; în timpul Comunei din Paris s-a pronunțat în apărarea ei. — 529.
- 384 Este vorba de acțiunea organizată la 12 mai 1839 de Societatea blanquistă a anotimpurilor (vezi adnotarea 243). — 530.
- 385 În manuscrisul lui Marx este o greșeală: la 13 octombrie 1848, Dufaure a devenit ministru de interne, iar Vivien — ministrul lucrărilor publice în guvernul lui Cavaignac. La 2 iunie 1849, Dufaure a fost numit ministru în guvernul lui Odilon Barrot. — 530.
- 386 Este vorba de *Comitetul din strada Poitiers* — organul conducător al așa-numitului partid al ordinii (vezi adnotarea 205). Rolul preponderent în cadrul Comitetului din strada Poitiers îl jucau orléaniștii, în frunte cu Thiers. — 530.
- 387 Vorbind despre „*Union libérale*” din 1847, Marx are în vedere grupul așa-numitilor „conservatori progresiști” din Camera deputaților din Franța, format după alegerile din 1846. Figurile centrale ale acestui grup erau orléaniștii Girardin, Tocqueville, Dufaure etc. „Conservatorii progresiști” cereau guvernului Guizot reforme economice în interesul mării burghezii industriale și o oarecare largire a dreptului electoral în scopul consolidării monarhiei din iulie. Pronunțîndu-se împotriva lui Guizot, ei au recurs la demascarea aspectelor scandaloase ale activității membrilor guvernului acestuia.
- Union libérale* — coaliție a republicanilor burghezi, a orléaniștilor și a unei părți a legitimiștilor, formată pe baza opoziției comune față de imperiu în timpul alegerilor din 1863 pentru Corpul legislativ. Încercarea de a organiza din nou *Union libérale* în timpul campaniei electorale din 1869 a eșuat din cauza divergențelor dintre partidele care intraseră în această coaliție în 1863. În 1869, republicanii burghezi moderați (J. Favre, J. Simon etc) s-au pronunțat pentru alianța cu monarhiștii și au susținut candidatura orléanistului Dufaure, care însă n-a fost ales. — 531.
- 388 Aluzie la rolul jucat de Thiers, în acel moment ministru de interne, în reprimarea sălbatică a insurecției republicane de la Paris din 13—14 aprilie 1834 și îndeosebi în reprimarea sîngeroasă a populației în strada Transnonain (vezi adnotarea 200). — 533.
- 389 Este vorba de acțiuni în spiritul loviturii de stat bonapartista din 2 decembrie 1851. — 533.

- 390 „Journal Officiel de la République Française” nr. 96 din 6 aprilie 1871. — 534.
- 391 „Journal Officiel de la République Française” nr. 96 din 6 aprilie 1871. — 534.
- 392 *Comisia celor 15* a fost numită de Adunarea națională la 20 martie 1871 cu scopul de a sprijini guvernul Thiers în lupta împotriva Parisului revoluționar. În comisie au intrat în special monarhiști, precum și republicani burghezi care îl susțineau pe Thiers. Comisia a făcut apel la provincii pentru a forma unități de voluntari care să lupte împotriva Comunei; acest apel nu a fost sprijinit. După înfringerea Comunei, comisia și-a încetat activitatea. — 535.
- 393 După cit se pare, Marx intenționa să folosească în „Războiul civil din Franța” exemple care caracterizau neînțelegerile monarhiștilor în Adunarea națională de la Versailles. Extrasele făcute de Marx din ziarul din acea perioadă cuprind date despre intrigile țesute de ducele d'Aumale și de fratele său, prințul de Joinville, la Versailles, despre zvonurile în legătură cu unirea liniilor Bourbon și Orléans și despre proiectele de aducere la tronul Franței a ducelui d'Aumale. — 536.
- 394 „Journal Officiel de la Commune de Paris” nr. 1 din 30 martie 1871. — 536.
- 395 *Chouannerie* — răscoală a chouans-ilor; vezi adnotarea 125. — 538.
- 396 „*Municipali*” sau gardă municipală (din 1871 — gardă republicană) — poliția militarizată din Paris, pedestră și călare, formată în 1830 de guvernul monarhiei din iulie pentru a reprimă mișcarea revoluționară; în 1871 a constituit forța de șoc a armatei contrarevoluționare de la Versailles.
Zuavii pontificali — vezi adnotarea 114.
Chouans — vezi adnotarea 241. — 538.
- 397 În 1840, ca urmare a faptului că Rusia, Anglia, Austria, Prusia și Turcia au semnat Convenția de la Londra, care prevedea sprijinirea sultanului Turciei împotriva lui Muhamed-Ali, cîmăuitorul Egiptului (vezi adnotarea 102), Franța, care-l susținea pe acesta din urmă, s-a văzut izolată pe plan extern și amenințată cu formarea unei coaliții antifranceze a puterilor europene. Cu prețul refuzului de a-l sprijini pe Muhamed-Ali, ceea ce a însemnat o mare înfringere a politicii franceze în Orientul Apropiat, guvernul francez a obținut participarea Franței la Convenția de la Londra din 1841 cu privire la închiderea în timp de pace a strimtorilor din Marea Neagră pentru vasele militare străine. Convenția a fost semnată la 13 iulie 1841 de reprezentanții Rusiei, Angliei, Franței, Austriei, Prusiei, pe de o parte, și Turciei, pe de altă parte.
 În cea de-a treia ediție engleză a „Războiului civil din Franța”, Marx citează ca exemplu de înfringere diplomatică a Franței prima dintre Convențiile de la Londra (Convenția din 1840). — 539.
- 398 „*La Situation*” — cotidian de orientare bonapartistă, a apărut la Londra în limba franceză din septembrie 1870 pînă la 2 august 1871; era în opoziție față de guvernul apărării naționale și de Thiers. — 540.
- 399 *Francs-tileurs* — vezi adnotarea 239. — 543.
- 400 *Emigrația de la Koblenz* — vezi adnotarea 240. — 543.

- 401 *Tratatul de la Viena* — tratate încheiate la Viena în mai—iunie 1815 între statele participante la războaiele napoleoniene în urma lucrărilor Congresului de la Viena (1814—1815). Tratatul de la Viena au schimbat harta Europei în scopul restaurării monarhiilor legitimize în pofida intereselor de unificare națională și independență ale popoarelor.
- Tratatul de la Paris* — tratatul de pace preliminar dintre Franța și Germania semnat la 26 februarie 1871 (vezi adnotarea 211). — 544.
- 402 Vezi adnotarea 101. — 545.
- 403 Marx se referă la reformele burgheze ciuntite, efectuate în Prusia în 1807—1811 după înfringerea ei în 1806 în războiul cu Franța napoleoniană, înfringere care a scos la iveală putreziciunea orînduirii social-politice a statului feudal-iobăgîst prusian. Ca urmare a acestor reforme a fost desființată dependența personală iobăgîstă a țăranilor, dar s-au menținut toate servituțiile feudale, care puteau fi răscumpărate numai cu asentimentul proprietarilor funciari; în Prusia a fost introdusă autogovernarea locală limitată, au fost reorganizate armata și organele administrative centrale ale statului. — 545.
- 404 Eroica apărare a Sevastopolului, luarea de către armatele rusești a fortăreței Kars și eșecurile aliaților în Marea Baltică au permis diplomației ruse ca, folosind contradicțiile dintre Anglia, Austria și Franța la Congresul de la Paris (februarie-martie 1856), care a pus capăt războiului Crimeii, pierdut de Rusia țaristă, să obțină o considerabilă atenuare a condițiilor de pace; au fost substanțial limitate teritoriile cedate Turciei, Rusia și-a păstrat posesiunile din Caucaz și dreptul de a avea flotă în Marea de Azov și fortărețe pe coastele acesteia. Congresul a hotărît încetarea ocupației austriece în Moldova și Muntenia, ceea ce a îngreuiat simțitor expansiunea Austriei în Balcani.
- Vorbind despre reformele efectuate de guvernul țarist după înfringerea Rusiei în războiul Crimeii, Marx are în vedere: reforma țărănească din 1861, reformele în domeniul administrației locale (reforma zemstvelor din 1864 și reforma administrației orășenești din 1870), introducerea unei noi proceduri judiciare în 1864 și reforma sistemului financiar. Aplicarea acestor reforme a însemnat un pas înainte pe calea transformării Rusiei într-o monarhie burgheză. — 545.
- 405 „*Marele neplătit*” („Great Unpaid”) — expresie ironică folosită în Anglia pentru persoanele care îndeplineau funcția de judecători de pace fără a fi retribuite. — 550.
- 406 „*Le Mot d'Ordre*” — cotidian de orientare republicană de stînga, a apărut la Paris sub redacția lui H. Rochefort începînd de la 3 februarie 1871. La 11 martie, printr-un ordin al guvernatorului Parisului, Vinoy, ziarul a fost suspendat; și-a reluat apariția la 8 aprilie în timpul Comunei din Paris și a continuat pînă la 20 mai 1871. Ziarul s-a pronunțat cu hotărîre împotriva guvernului de la Versailles și a majorității monarhiste a Adunării naționale, dar nu a fost întru totul de partea Comunei, ridicîndu-se împotriva măsurilor îndreptate spre reprimarea elementelor contrarevoluționare din Paris. — 551.
- 407 Știrile despre rezultatele cercetărilor întreprinse de o comisie a Comunei în legătură cu impușcarea unor membri ai Gărzii naționale au fost publicate la 29 aprilie 1871 în nr. 119 al ziarului „*Journal Officiel*”

de la République Française" și în nr. 65 al ziarului „Mot d'Ordre". Marx citează raportul comisiei publicat în „Mot d'Ordre". — 551.

- 408 „New York Daily Tribune" — ziar american care a apărut din 1841 pînă în 1924. Pînă la jumătatea deceniului al 6-lea al secolului trecut, ziarul a fost organul de presă al whigilor americani, iar apoi al partidului republican. Marx a colaborat la acest ziar din august 1851 și pînă în martie 1862. Un mare număr de articole pentru „New York Daily Tribune" au fost scrise de Engels la rugămintea lui Marx. În perioada de reacțiune care începuse în Europa, Marx și Engels au folosit acest ziar american, pe atunci progresist și larg răspîndit, pentru a demasca, pe bază de fapte concrete, răcilele societății capitaliste. Colaborarea lui Marx la acest ziar a încetat definitiv la începutul războiului civil din S.U.A. La ruperea legăturilor lui Marx cu „New York Daily Tribune" a contribuit în mare măsură creșterea, în cadrul redacției, a influenței adepților unui compromis cu statele sclavagiste, precum și faptul că ziarul s-a abătut de la linia lui progresistă. Ulterior, ziarul s-a situat într-o măsură tot mai mare pe poziții de dreapta. — 551.

- 409 Marx citează declarația delegaților Camerelor sindicale după ziarul „Rappel" nr. 669 din 13 aprilie 1871.

Liga uniunii republicane pentru drepturile Parisului („Ligue de l'Union républicaine pour les droits de Paris") — organizație burgheză înființată la Paris la începutul lunii aprilie 1871. Liga a încercat să contribuie la încetarea războiului civil, socotind că o înțelegere între Versailles și Paris pe baza recunoașterii republicii și libertăților municipale ale Parisului va duce la lichidarea Comunei pe cale pașnică.

Manifestația francmasonilor — a fost organizată la 29 aprilie 1871 de francmasonii din Paris care s-au îndreptat spre fortificațiile orașului cu scopul de a obține încetarea de către cei din Versailles a acțiunilor militare. La 26 și 29 aprilie, Comuna a organizat întîlniri cu francmasonii la primăria orașului pentru a cîștiga simpatia burgheziei republicane mici și mijlocii, ale cărei vederi erau exprimate de francmasoni. La aceste întîlniri, francmasonii, ale căror propuneri de armistițiu fuseseră respinse de Thiers, au declarat că sprijină Comuna. După întîlnirea de la 29 aprilie a avut loc manifestația anunțată la care a participat și o delegație a Comunei. — 552.

- 410 Marx citează hotărîrea Ligii uniunii republicane pentru drepturile Parisului publicată în ziarul „Rappel" nr. 673 din 17 aprilie 1871. — 553.

- 411 Marx se referă la „*Moniteur des communes*", ziar guvernamental francez apărut în timpul Comunei din Paris la Versailles ca supliment de seară al organului de presă al guvernului Thiers „Journal Officiel". — 553.

- 412 Marx se referă la ziarul republican francez „*La Défense républicaine*", care a apărut la Limoges în 1871. — 553.

- 413 Este vorba, probabil, de aprecierea rezultatelor alegerilor pentru consiliile municipale de la 30 aprilie 1871, făcută în ziarul „Vengeur" din 6 mai 1871.

„*Le Vengeur*" — cotidian republican de stînga. A apărut la Paris începînd de la 3 februarie 1871; la 11 martie a fost interzis din ordinul guvernatorului Parisului, Vinoy. Ziarul și-a reluat apariția la 30 martie, în timpul Comunei din Paris; a apărut pînă la 24 mai 1871.

A sprijinit Comuna, i-a publicat documentele oficiale și rapoarte despre ședințele ei. — 554.

- 414 Marx se referă la „legea cu privire la suspecti”, adoptată de Corp legislativ la 19 februarie 1858, care acorda împăratului și guvernului său dreptul nelimitat de a trimite la închisoare sau în diferite localități din Franța și din Algeria, sau chiar de a expulza de pe teritoriul Franței pe toți cei bănușiți de atitudine ostilă față de cel de-al doilea Imperiu. — 554.
- 415 În adresa consiliului municipal din Lyon, prezentată Adunării naționale de deputatul Greppo, era formulată revendicarea încetării războiului civil și a împăcării între Versailles și Paris. Adresa propunea, de asemenea, o împărțire riguroasă a funcțiilor între Adunare și Comuna din Paris, iar activitatea Comunei să se limiteze la problemele municipale. — 554.
- 416 Este vorba de consiliile municipale alese în 1865, în timpul imperiului, în condițiile unei puternice presiuni din partea autorităților. — 554.
- 417 *Liga orașelor* (denumirea completă Liga patriotică a orașelor republicane) — organizație pe care au încercat s-o înființeze, în aprilie-mai 1871, republicanii burghezi care, după înfringerea Comunei din Paris, se temeau de restaurarea monarhiei. Cu participarea activă a Ligii uniunii republicane pentru drepturile Parisului (vezi adnotarea 409), Comitetul provizoriu al Ligii a organizat la 9 mai 1871 la Bordeaux un congres al reprezentanților consiliilor municipale cu scopul de a contribui la încetarea războiului civil și la consolidarea republicii, precum și cu scopul de a definitiva organizarea Ligii. Guvernul de la Versailles a interzis congresul Ligii orașelor, iar comitetul provizoriu al acesteia și-a încetat curînd activitatea.
- Programul proiectatului congres al Ligii orașelor a fost publicat în „Rappel” din 6 mai 1871. — 555.
- 418 „Journal Officiel de la République Française” nr. 103 din 13 aprilie 1871. — 561.
- 419 Marx citează raportul comisiei privind alegerile pentru Comună, publicat în „Journal Officiel de la République Française” nr. 90 din 31 martie 1871. — 561.
- 420 „Journal Officiel de la République Française” nr. 95 din 5 aprilie 1871. — 562.
- 421 Sub influența știrilor despre catastrofa de la Sedan și revoluția de la Paris, care a dus la căderea imperiului la 4 septembrie 1870, în multe orașe din Franța au avut loc acțiuni revoluționare ale muncitorilor. În unele orașe — Lyon, Marsilia, Toulouse — au fost create organe populare ale puterii — comunele. În pofida existenței lor scurte, comunele din provincie, îndeosebi comuna din Lyon, au înfăptuit o serie de măsuri revoluționare importante (înlocuirea aparatului polițienesc și birocratic, eliberarea deținuților politici, introducerea învățămîntului laic, impunerea marilor proprietari, restituirea gratuită a obiectelor amanetate etc.). Guvernul apărării naționale a reprimat cu cruzime comunele locale. — 565.

- 422 La 3 noiembrie 1870, încercind să-și consolideze poziția — a cărei șubrezime fusese scoasă la iveală de evenimentele revoluționare de la 31 octombrie 1870, — guvernul apărării naționale a organizat la Paris un plebiscit în problema sprijinirii guvernului. Deși o parte considerabilă a populației Parisului a votat împotriva politicii guvernului, acesta a reușit să obțină majoritatea de voturi datorită presiunii făcute asupra populației, datorită neîntreruptei propagande demagogice, stării de asediu etc. — 565.
- 423 Marx citează proclamația din 22 martie a Comitetului central al Gărzii naționale către populația Parisului; proclamația a apărut în foaie volantă și a fost tipărită în „Journal Officiel de la République Française” nr. 84 din 25 martie 1871. — 573.
- 424 În această frază, Marx redă conținutul unui articol care reflectă poziția Comitetului central al Gărzii naționale în problema plătirii contribuției; articolul a fost publicat în „Journal Officiel de la République Française” nr. 83 din 24 martie 1871. — 579.
- 425 Vezi adnotarea 233. — 579.
- 426 *Impozitul adițional de 45 de centime* la fiecare franc plătit ca impozit direct a fost fixat de guvernul provizoriu al celei de-a doua Republici la 16 martie 1848. Impozitul, a cărui greutate apăsa asupra țărănimii, a stîrnit în rândurile acesteia o profundă nemulțumire, care a fost folosită de marii proprietari funciari și de clerul catolic pentru agitația împotriva democraților și muncitorilor din Paris și pentru transformarea țărănimii într-o rezervă a contrarevoluției. — 579.
- 427 Vezi adnotarea 234. — 580.
- 428 Este vorba, probabil, de Uniunea republicană a departamentelor (vezi adnotarea 231). — 583.
- 429 „*Concordats à l'amiable*” — vezi adnotarea 229. — 583.
- 430 La 20 iunie 1789, ca răspuns la încercarea guvernului lui Ludovic al XVI-lea de a împiedica ținerea ședinței ordinare a Statelor Generale, care se proclamaseră Adunare națională, deputații stării a treia, strînși în sala de jocuri cu mingea de la Versailles, au jurat să nu părăsească sala pînă cînd nu va fi elaborată constituția. Jurămîntul din sala de jocuri cu mingea a reprezentat unul dintre evenimentele care au constituit prologul revoluției burghize franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. — 585.
- 431 Este vorba de Société des prolétaires pozitivistes din Paris, care a inclus în programul său o serie de principii în spiritul filozofiei burghize a lui Auguste Comte. La începutul anului 1870, dat fiind că această organizație avea o compoziție muncitorească, Consiliul General a primit-o în Internațională cu drepturi de secție; în același timp, programul ei a fost aspru criticat. — 585.
- 432 *Falanstere* — colonii în care, potrivit ideilor socialistului utopist francez Ch. Fourier, trebuiau să trăiască și să muncească membrii asociațiilor de producție și consum în societatea socialistă ideală.
Icaria — țară comunistă fantastică, înfățișată în romanul social și

- filozofic al reprezentantului comunismului utopic E. Cabet „Călătorie în Ūcaria”. — 587.
- 433 Marx citează „Journal Officiel de la République Française” nr. 80 din 21 martie 1871. — 588.
- 434 Marx citează articolul redacțional din „Journal Officiel de la République Française” nr. 91 din 1 aprilie 1871. — 591.
- 435 Se citează manifestul Comunei din Paris „Către poporul francez” din 19 aprilie 1871, publicat în „Journal Officiel de la République Française” nr. 110 din 20 aprilie 1871. — 591.
- 436 *Manifestul adresat provinciei* — vezi adnotarea 435. — 595.
- 437 Vezi adnotarea 435. — 595.
- 438 „L'Association générale des défenseurs de la République” — organizație burghezo-democratică, creată în februarie 1871 la Paris; scopul ei era lupta pentru republică. Asociația a sprijinit Comuna și a condamnat politica guvernului de la Versailles. Hotărîrea Asociației citată aici a fost publicată în „Journal Officiel de la République Française” nr. 129 din 9 mai 1871. — 596.
- 439 Ch. Montesquieu. „De l'esprit des loix”. Genève, 1748, vol. II, pag. 165 — 596.
- 440 „Journal Officiel de la République Française” nr. 79 din 20 martie 1871. — 597.
- 441 Ch. Montesquieu. „De l'esprit des loix”. Genève, 1748, vol. I, pag. 204—206. — 599.
- 442 *Constituția din 1793* — constituția Republicii Franceze adoptată de Convenție în perioada dictaturii revoluționare a iacobinilor în timpul revoluției burgheze franceze, cea mai democrată constituție burgheză din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea. — 599.
- 443 Vezi adnotarea 220. — 600.
- 444 Marx citează fragmente din apelul din 2 aprilie 1871 al comisiei executive a Comunei „Către Garda națională din Paris”, publicat în „Journal Officiel de la République Française” nr. 93 din 3 aprilie sub formă de foaie volantă. — 602.
- 445 Declarația lui Millière este citată după ziarul „Vengeur” nr. 6 din 4 aprilie 1871. — 602.
- 446 *Capitulards* — vezi adnotarea 194. — 605.
- 447 „Vengeur” nr. 30 din 28 aprilie 1871. — 605.
- 448 *Société générale* — vezi adnotarea 197. — 606.
- 449 *Convenția de la Londra* — vezi adnotarea 397. — 608.
- 450 *Măcelărirea republicanilor din rue Transnonain și legile din septembrie* — vezi adnotarea 200. — 608.
- 451 Este vorba de invadarea Franței în 1814 și 1815 de către trupele celei de-a șasea și ale celei de-a șaptea coaliții antifranceze în frunte cu

- Anglia, Austria, Prusia și Rusia cu scopul de a răsturna imperiul lui Napoleon I și de a restaura monarhia legitimă a Bourbonilor. — 613.
- 452 *Décembriseur* — vezi adnotarea 213. — 613.
- 453 *Comunele din Lyon, Marsilia, Toulouse* — vezi adnotarea 421. — 621.
- 454 Este vorba de influența pe care a avut-o asupra dezvoltării comerțului internațional descoperirea, la mijlocul secolului al XIX-lea, a unor noi mine de aur în California și Australia. — 625.
- 455 Marx face aluzie, în mod ironic, la cunoscuta expresie atribuită regelui Franței Ludovic al XIV-lea: „Statul sint eu”, care a devenit deviza absolutismului. — 628.
- 456 Vezi adnotarea 409. — 633.
- 457 *Francs-fileurs* — vezi adnotarea 239.
Emigrația de la Koblenz — vezi adnotarea 240. — 633.
- 458 Tratatul de pace de la Frankfurt, încheiat la 10 mai 1871, a stabilit condițiile definitive ale păcii dintre Franța și Germania, confirmând cedarea către Germania a Alsaciei și Lorenei de est, care fusese prevăzută prin Tratatul de pace preliminar de la 26 februarie 1871 (vezi adnotarea 211). Potrivit Tratatului de la Frankfurt se înrăutățeau condițiile de platire a contribuției de război de către Franța și se prelungea ocuparea teritoriului ei de către trupele germane, ceea ce reprezenta prețul ajutorului acordat de Bismarck guvernului de la Versailles în infringementa Comunei. Prin faptul că a jefuit Franța, Tratatul de la Frankfurt a făcut inevitabilă o nouă ciocnire între Franța și Germania. — 634.
- 459 Este vorba, probabil, de „Legea cu privire la organizarea municipală” din 1831, care limita riguros drepturile municipalităților, precum și de „Legea cu privire la organizarea municipală” din 1855, care interzicea consiliilor municipale să intre în relații unele cu altele.
În ceea ce privește proiectul de convocare a unei adunări a delegaților municipali la Bordeaux, vezi adnotarea 417. — 635.
- 460 Această cuvîntare, rostită de Marx la ședința de la 17 ianuarie 1871 a Consiliului General, era îndreptată împotriva elogiilor exagerate aduse de către Odger guvernului apărării naționale și ministrului de interne J. Favre în cadrul unui miting care a avut loc la 10 ianuarie 1871 la St. James' Hall din Londra. Jules Favre era așteptat să sosească la Londra în legătură cu apropiata conferință internațională pentru revizuirea articolelor din tratatul de la Paris din 1856 cu privire la neutralizarea Mării Negre. Odger a propus o rezoluție care proslăvea guvernul apărării naționale și era în contradicție cu aprecierea de clasă care fusese dată acestui guvern în „A doua Adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian”. Consiliul General a folosit prilejul oferit de critica făcută de Marx atitudinii lui Odger pentru a sublinia necesitatea ca, la diferite mitinguri și adunări, membrii Internaționalei să aibă o comportare principială. Această cuvîntare, ca și alte cuvîntări și intervenții ale lui Marx și Engels în cadrul ședințelor Consiliului General, s-a păstrat sub formă de însemnări în registrul de procese-verbale al Consiliului General. Aceste însemnări,

care în perioada cuprinsă în volumul de față au fost făcute pînă în mai 1871 de J. G. Eccarius, iar apoi de J. Hales, au un caracter de extrase și de conspecte și conțin adesea serioase inexactități. De aceleași neajunsuri suferă și informațiile cu privire la ședințele Consiliului General care au fost scrise de J. G. Eccarius pe baza proceselor-verbale și publicate în ziarul „Eastern Post”. Uneori, aceste informații sînt mai complete decît procesele-verbale, și de aceea, în unele cazuri, în ediția de față, cuvîntările lui Marx și Engels sînt reproduse după aceste informații. Potrivit unei reguli încetățenite în Consiliul General, însemnările pentru procesele-verbale erau regulat confirmate în ședința următoare a Consiliului, iar, la cererea lui Marx și Engels, în procesele-verbale erau adeseori consemnate declarațiile lor prin care semnalau existența unor greșeli în aceste însemnări. — 645.

461 Este vorba de demonstrația populară organizată la Paris, la 15 mai 1848, de cluburile revoluționare. La această demonstrație au luat parte 150 000 de persoane, în majoritate muncitori. Demonstrații s-au îndreptat spre Adunarea constituantă, care urma să dezbată în ziua aceea problema poloneză, au pătruns în sala de ședințe și au cerut să se acorde sprijin militar Poloniei, care lupta pentru independența ei, și totodată să se ia măsuri hotărîte în vederea luptei împotriva șomajului și a mizeriei. Întrucît aceste cereri au fost respinse, participanții la demonstrație au proclamat dizolvarea Adunării constituante și formarea unui guvern revoluționar. Demonstrația a fost împrăștiată de trupe și de detașamentele burgheze ale Gărzii naționale. — 645.

462 Este vorba de Comisia executivă — guvernul Republicii Franceze, care a fost creat de Adunarea constituantă la 10 mai 1848; ea a luat locul guvernului provizoriu, care a renunțat la împuternicirile sale. A existat pînă la 24 iunie 1848, cînd a fost instaurată diotatura lui Cavaignac. — 646.

463 Este vorba de legile reacționare cu privire la presă care au fost adoptate de Adunarea constituantă la 9 și 11 august 1848. Potrivit prevederilor acestor legi, organele de presă trebuiau să depună drept cauțiune o sumă foarte ridicată, ceea ce avea drept urmare suspendarea ziarelor și revistelor progresiste și muncitorești, precum și aspre pedepse (închisoare și amenzi) pentru atacuri împotriva guvernului, a regimului existent și a proprietății private. Aceste legi au fost elaborate pe baza unor legi similare care datau de pe vremea Restaurației și a monarhiei din iulie. — 646.

464 *Expediția împotriva Romei* — vezi adnotarea 203. — 646.

465 Această cuvîntare a lui Engels inaugurează seria cuvîntărilor și a comunicărilor făcute cu regularitate de el și de Marx la ședințele Consiliului General în legătură cu revoluția proletară din Paris de la 18 martie 1871, cu lupta eroică a comunarilor și cu activitatea Comunei din Paris. La începutul acestor cuvîntări, Engels, folosindu-se de scrisorile primite de la Paris, dezmente informațiile apărute în presa burgheză, care denaturau adevăratul caracter al evenimentelor de la 18 martie. Procesul-verbal al ședinței Consiliului General în care era consemnată cuvîntarea rostită de Engels a fost la început datat — în mod greșit — 14 martie în loc de 21 martie; ulterior, această greșală a fost îndreptată de către Marx, care a revăzut procesul-verbal — 646.

- 466 Engels se referă la Adunarea națională, extrem de reacționară prin componența ei, care a fost aleasă la 8 februarie și care și-a început lucrările la Bordeaux, la 12 februarie 1871 (vezi adnotarea 210). — 647.
- 467 În cuvântările lor despre mișcarea republicană din Anglia, Marx și Engels au făcut bilanțul concluziilor trase din dezbaterile acestei probleme, în ședința de la 28 martie a Consiliului General, pe marginea raportului prezentat de o delegație a Consiliului, formată din Hales, Weston, Jung și Serraillier, care participase la mitingurile republicane. În raportul delegației se arată că cuvântarea rostită de Serraillier la mitingul de la Wellington Music Hall a fost întimpinată cu căldură de cei prezenți, care au adoptat în unanimitate o rezoluție în sprijinul muncitorilor parizieni. În același timp, delegația a arătat că la acest miting a fost adoptată o rezoluție, prezentată de Odger, care era extrem de moderată și nu depășea cadrul revendicărilor burgheze republicane.
- În cadrul discuțiilor, membrii Consiliului General au criticat poziția adoptată de Odger și de alți lideri oportuniști ai trade-unionurilor, care limitau programul mișcării republicane la lozincă instaurării republicii burgheze. — 648.
- 468 Este vorba de alegerile pentru Comună care au avut loc la 26 martie 1871. După victoria insurecției populare de la Paris, de la 18 pînă la 28 martie 1871 s-a aflat la putere Comitetul central al Gărzii naționale, care a transmis apoi Comunei împuternicirile sale. — 650.
- 469 Această observație a lui Engels, care a fost consemnată extrem de laconic în procesul-verbal, se referă la discursul rostit de Favre în Adunarea națională la 10 aprilie 1871. În acest discurs, Favre încerca să apere guvernul de la Versailles de învinuirea că a încheiat în mod efectiv o alianță cu Bismarck în vederea înăbușirii Comunei din Paris. Favre susținea că guvernul a refuzat să primească ajutorul oferit de Bismarck, ceea ce nu era adevărat. Convenția trădătoare încheiată de burghezia contrarevoluționară franceză cu dușmanul extern în vederea înăbușirii mișcării muncitorești a fost demascată de Marx și Engels într-o serie de cuvântări și scrieri ale lor, și în primul rînd în lucrarea lui Marx „Războiul civil din Franța” (vezi volumul de față, pag. 371—381). — 650.
- 470 Serraillier a fost ales în Comună la alegerile parțiale de la 16 aprilie 1871 din partea arondismentului 2 din Paris. A fost de asemenea propusă candidatura lui E. Dupont, membru al Consiliului General, însă n-a fost pusă la vot, întrucît el n-a putut veni din Anglia, unde se afla. Din partea arondismentului 17 a fost ales în Comună J.M.A. Dupont. — 651.
- 471 Din însărcinarea Consiliului General, Marx i-a scris la 26 aprilie lui L. Frankel, la Paris, o scrisoare în care demasca calomniile răspindite pe seama lui Serraillier de către F. Pyat, un radical mic-burghez francez. — 651.
- 472 Este vorba de Comitetul permanent sau Subcomitetul Consiliului General al Internaționalei, format din comisia care fusese aleasă încă din 1864, cînd își începuse activitatea Asociația Internațională a Muncitorilor în vederea elaborării programului și Statutului ei. Din Comitetul permanent făceau parte secretarii-corespondenți pentru diferite țări, secretarul general al Consiliului General și casierul. Comi-

tetul permanent, care nu era prevăzut în Statutul Asociației Internaționale a Muncitorilor, avea rolul de organ executiv permanent; sub conducerea lui K. Marx, el a adus la îndeplinire un număr mare de sarcini impuse de activitatea de conducere de zi cu zi a Internaționalei, a pregătit documente care după aceea au fost prezentate spre examinare Consiliului General. — 652.

473 Vezi adnotările 417 și 459. — 653.

474 Această cuvîntare, rostită de Marx la ședința din 23 mai 1871 a Consiliului General, a deschis discuțiile în legătură cu demascarea guvernului de la Versailles și cu protestul împotriva cruntelor represalii împotriva comunarilor puse la cale de Thiers. În cuvîntarea rostită de Engels în legătură cu această chestiune (în procesul-verbal s-a păstrat doar o consemnare extrem de sumară a acestei cuvîntări) a fost dată la iveală ipocrizia lui Thiers, care, la timpul său, făcuse promisiunea că cei ce se află de partea Comunei din Paris vor fi grațiați. În aceeași ședință, Consiliul General a adoptat hotărîrea de a institui o comisie pentru stabilirea măsurilor care ar putea fi luate în Anglia pentru a face să înceteze acțiunile barbare ale guvernului de la Versailles. — 653.

475 *Frăția feniană* — frăția revoluționară irlandeză — organizație secretă înființată, la sfîrșitul deceniului al 6-lea al secolului trecut, de emigranții irlandezi în America, iar apoi în Irlanda. Membrii acestei organizații luptau pentru independența Irlandei și pentru formarea unei Republici irlandeze. În mod obiectiv, fenienii reflectau interesele țărănimii irlandeze, dar prin componența lor socială ei aparțineau în special micii burghezii de la orașe și intelectualității cu vederi democratice. Marx și Engels, care în repetate rînduri au subliniat laturile slabe ale mișcării feniene și i-au criticat pe fenieni pentru tactica lor complotistă, pentru greșelile lor sectare și burghezo-naționaliste, au apreciat totuși în mod deosebit de favorabil caracterul revoluționar al acestei mișcări și au căutat s-o îndrepte pe făgașul unei lupte de masă și al unor acțiuni organizate în comun cu clasa muncitoare engleză.

Carbonarii — membrii unei asociații conspirative secrete care a desfășurat activitate în Italia în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea și în Franța în deceniul al 3-lea al aceluiași secol.

Marianne — denumirea unei societăți republicane secrete din Franța, înființată în 1850; în perioada celui de-al doilea Imperiu a luptat împotriva lui Napoleon al III-lea. — 655.

476 „*The Contemporary Review*” — revistă lunară engleză de orientare burghezo-liberală, apare la Londra din 1866. Articolul lui Mazzini, menționat de Marx, a fost publicat în numărul din iunie 1871 al revistei. — 655.

477 Acest interviu luat lui Marx a fost scris de R. Landor, corespondentul din Londra al ziarului „*The World*” din New York, și publicat în numărul din 18 iulie 1871 al acestui ziar; el a fost de asemenea reprodus în săptămînalul „*Woodhull and Claflin's Weekly*” nr. 13/65 din 12 august 1871. Începutul și ultimul pasaj al interviului apărut în ziar, în care sînt descrise împrejurările în care a avut loc convorbirea și sînt redată reflecțiile personale ale corespondentului, au fost lăsate la o parte. La sfîrșitul articolului, Landor menționează că desfășurarea acestei convorbiri a transcris-o din memorie. — 656.

- 478 Este vorba de originalul dialect anglo-german în care sînt scrise umoristicele „Balade ale lui Hans Breitmann”, al căror autor este scriitorul satiric american Charles Godfrey Leland (1824—1903). — 656.
- 479 Pe cît se vede, în însemnările corespondentului ziarului „The World” s-a strecurat aici o greșeală. În primăvara anului 1871 a avut loc la Barcelona o grevă a textiliștilor, iar nu a muncitorilor de la fabricile de țigări. O grevă a muncitorilor de la fabricile de țigări a avut loc în 1871 la Anvers și în alte orașe ale Belgiei (vezi adnotarea 181). — 659.
- 480 La ședința Consiliului General, înainte de a lua Engels cuvîntul, Marx a făcut o comunicare în legătură cu atacurile papii Pius al IX-lea împotriva Internaționalei. — 662.
- 481 Engels se referă la așa-zisul „principiu al naționalităților”, care fusese lansat de cercurile guvernante ale celui de-al doilea Imperiu și care era folosit de ele ca un paravan ideologic pentru planurile lor expansioniste și pentru aventurile lor în politica externă. Prezentîndu-se drept „apărător al naționalităților”, Napoleon al III-lea a speculat interesele naționale ale popoarelor asupraite cu scopul de a consolida hegemonia Franței și de a extinde granițele ei. „Principiul naționalităților” nu avea nimic comun cu recunoașterea dreptului națiunilor la autodeterminare, ci, dimpotrivă, urmărea să provoace învrăjbirea națională, să transforme mișcarea națională, în special aceea a popoarelor mici, într-un instrument al politicii contrarevoluționare a marilor state, care rivalizau între ele. „Principiul naționalităților”, în forma lui bonapartistă, a fost demascat de K. Marx în pamfletul său „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 533—584) și de Engels în articolul său „De ce poartă clasa muncitoare interes Poloniei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 163—174). — 663.
- 482 Adoptînd, la 25 iulie 1871, propunerea lui F. Engels de a convoca Conferința de la Londra, Consiliul General a însărcinat Comitetul permanent să elaboreze programul lucrărilor ei; în aceeași ședință s-a luat hotărîrea de a pune pe ordinea de zi a conferinței și chestiunea activității scizioniste desfășurate în Elveția romandă de Alianța democrației socialiste, organizație bakunistă (vezi adnotarea 292). — 664.
- 483 Marx a rostit această cuvîntare a sa îndreptată împotriva lui Odger, unul din liderii oportuniști ai trade-unionurilor engleze, după ce acesta trecuse definitiv pe pozițiile burgheziei, respinsese în mod fățiș principiile Internaționalei și în coloanele presei, ca și în prelegerile ținute de el, făcuse aserțiuni calomnioase la adresa Consiliului General și a Comunei din Paris. — 665.
- 484 *Liga pămîntului și a muncii* (Land and Labour League) a fost întemeiată la Londra în octombrie 1869, cu participarea Consiliului General. În comitetul executiv al Ligii au intrat peste 10 membri ai Consiliului General. Programul ei, care a fost elaborat de Eccarius potrivit indicațiilor date de Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, Editura politică, 1963, pag. 613—619), cuprindea, pe lîngă unele revendicări general-democratice (reforma sistemului financiar și fiscal, a învățămîntului public etc.), și pe aceea a naționalizării pămîntului, reducerii zilei de muncă, precum și revendicările cartiste cu privire la dreptul

- de vot universal și crearea de colonii agrare. Marx considera că Liga poate să joace un rol în revoluționarea clasei muncitoare engleze și vedea în ea una din căile care duc la formarea în Anglia a unui partid proletar de sine stătător. Dar încă din toamna anului 1870, în cadrul Ligii s-a întărit influența elementelor burgheze, iar ea a pierdut treptat legătura cu Internaționala. — 665.
- 485 Hotărîrea cu privire la desființarea funcției de președinte al Consiliului General, care a fost adoptată la ședința din 24 septembrie 1867 a Consiliului General, a fost aprobată de Congresul de la Basel al Internaționalii (septembrie 1869). — 666.
- 486 Această cuvîntare a lui Marx, ca și alte cuvîntări rostite la Conferința de la Londra, se află consemnate în procesele-verbale ale conferinței, care au fost întocmite de secretarii ei Martin și Rochat în limba franceză; însemnările în limba engleză, făcute de Hales, nu s-au păstrat. În afară de procesele-verbale redactate de Martin și Rochat (care s-au păstrat fie în consemnarea unuia din ei, fie în două variante, ale unuia și ale celui alt) dispunem și de ciornele fiecăruia din ei. Pentru cuvîntările publicate în anexele la volumul de față s-a folosit textul proceselor-verbale în forma lor finită. — 666.
- 487 Marx se referă la procesul unor membri ai organizației lui Neceaev (vezi adnotarea 330), care a început la 1 iulie 1871, la Petersburg. — 667.
- 488 Marx a vorbit despre trade-unionuri în cadrul discuțiilor care au avut loc pe marginea proiectului de rezoluție prezentat de Delahaye la 20 septembrie 1871, la cea de-a cincea ședință a Conferinței de la Londra; în acest proiect se făcea propunerea de a forma o federație internațională a sindicatelor pentru a se ajunge la o „descentralizare administrativă” și la crearea unei „adevărate Comune a viitorului”; propunerile utopice ale lui Delahaye, care anticipau ideile anarho-sindicalismului și duceau la negarea rolului statului proletar și al partidului politic al proletariatului, au fost criticate de Marx, care în cuvîntarea sa a atras atenția și asupra închistării de castă a trade-unionurilor engleze, care s-au îndepărtat de masele largi populare și au renunțat la luptă politică. În același timp, Marx a subliniat importanța luptei duse de Internațională pentru atragerea trade-unionurilor la activitatea politică, pentru reeducarea membrilor lor în spiritul revoluției proletare și al internaționalismului proletar. Conferința a respins proiectul lui Delahaye și a adoptat o rezoluție care chema la întărirea legăturilor internaționale ale sindicatelor pe baza sarcinilor reale care stau în fața mișcării muncitorești (vezi volumul de față, pag. 446). — 667.
- 489 Este vorba de rezoluția Congresului de la Basel cu privire la sindicate. Într-unul din punctele ei, rezoluția însărcina Consiliul General să înfăptuiască unitatea internațională a sindicatelor (vezi „Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle, in Switzerland. From the 6th to the 11th September, 1869”, Londra [1869], pag. 30). — 667.
- 490 Luînd cuvîntul în cadrul dezbaterilor cu privire la legăturile internaționale ale sindicatelor, delegatul Belgiei, Steens, și-a exprimat temerea că, în caz că se va ajunge la o uniune internațională, asociațiile

sindicale naționale ar putea să fie înghițite de trade-unionurile engleze. — 668.

- 491 Este vorba de cartism — mișcare politică a muncitorilor englezi din deceniul al 4-lea și pînă la mijlocul deceniului al 6-lea al secolului trecut, organizată sub lozincă luptei pentru adoptarea unei Carte a poporului, care prevedea acordarea dreptului de vot universal și o serie de condiții menite să asigure acest drept pentru muncitori. Cartismul, după o definiție dată de V. I. Lenin, reprezenta „cea dintîi mișcare revoluționară proletară, mișcare largă, cu adevărat de masă, încheagată din punct de vedere politic” (V. I. Lenin. Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 293). Declinul mișcării cartiste a fost legat de întărirea monopolului industrial și comercial al Angliei și de coruperea virfurilor clasei muncitoare engleze („aristocrația muncitorească”) de către burghezia engleză pe seama supraprofiturilor, ceea ce a dus la o accentuare, în rîndurile ei, a tendințelor oportuniste, care și-au găsit expresia, între altele, în refuzul liderilor trade-unionurilor de a sprijini cartismul. — 668.
- 492 Este vorba de comitetul executiv al Ligii pentru reformă din Anglia. Liga pentru reformă a fost înființată în primăvara anului 1865 la Londra, din inițiativa și cu participarea directă a Consiliului General al Internaționalei, care forma centrul politic al conducerii mișcării de masă a muncitorilor pentru o a doua reformă electorală. Din organele de conducere ale Ligii — consiliul și comitetul executiv — făceau parte membri ai Consiliului General, și în primul rînd liderii trade-unionurilor engleze. În opoziție cu burghezia, care cerea ca dreptul de vot să fie extins numai asupra capilor de familie — cu locuință proprie sau chiriași —, Liga pentru reformă, sub influența lui Marx — care era pentru înfăptuirea unei politici de sine stătătoare a clasei muncitoare engleze —, revendica dreptul de vot universal pentru toți bărbații adulți din țară. Această lozincă a avut un puternic răsunet în rîndurile clasei muncitoare din Anglia și a asigurat Ligii sprijinul trade-unionurilor, care pînă atunci se arătaseră indiferente față de problemele politice. Dar șovăielile manifestate de radicalii burgezi din conducerea Ligii pentru reformă, ca și conciliatorismul liderilor oportuniști ai trade-unionurilor, au făcut ca Liga să nu poată urma linia ce-i fusese indicată de Consiliul General; burghezia engleză a reușit să provoace scindarea mișcării, și în 1867 a fost introdusă o reformă ciuntită, care acorda drepturi electorale numai micii burghezii și virfurilor clasei muncitoare. — 668.
- 493 În legătură cu dezbaterile cu privire la activitatea politică a clasei muncitoare care au avut loc la Conferința de la Londra a Internaționalei, vezi adnotările 298 și 309. — 669.
- 494 Marx se referă la Statutul Internaționalei, care a fost editat la Londra în 1867, precum și la Statutul provizoriu, care a fost tipărit la Londra în 1864 împreună cu Manifestul constitutiv (vezi adnotarea 338). — 669.
- 495 Vezi adnotarea 336. — 669.
- 496 Marx se referă la pătrunderea unor elemente dubioase și trădătoare în Comitetul central al Gărzii naționale din Paris, care avea o componență destul de pestriță (el era alcătuit din blanquiști, neoiacobini, proudhoniști etc.). Prezența unor asemenea elemente în Comitetul

- central — care de la 18 martie pînă la 28 martie 1871, cînd a fost proclamată Comuna, a îndeplinit funcția de guvern revoluționar —, precum și lipsa de unitate politică în vîndurile sale au constituit una din principalele cauze ale serioaselor greșeli care au fost săvîrșite de acest comitet în activitatea sa (refuzul de a porni imediat atacul împotriva celor de la Versailles etc. (vezi volumul de față, pag. 598). Aceste greșeli sînt totodată rezultatul periculoasei doctrine proudhoniste a abținerii de la politică, care a fost urmată, pînă la evenimentele de la 18 martie, de numeroși reprezentanți ai Federației de la Paris a Internaționalei și pe care ei n-au putut s-o evite în întregime nici în perioada activității lor în Comitetul central al Gărzii naționale și în Comuna din Paris. — 669.
- 497 Este vorba de Congresul Uniunii naționale a muncitorilor din America care a avut loc la 7—10 august 1871 (vezi adnotarea 165). — 669.
- 498 Este vorba de propunerea făcută de Utin de a însărcina Consiliul General să redacteze o rezoluție „Cu privire la activitatea politică a clasei muncitoare”, ținînd seama de propunerea făcută de Vaillant cu prilejul dezbaterii acestei probleme în cadrul conferinței, precum și de amendamentele aduse de Serrailier și Frankel. Propunerea lui Utin a fost adoptată de conferință. — 672.
- 499 Această cuvîntare în legătură cu situația Asociației Internaționale a Muncitorilor în Germania și Anglia reprezintă un scurt raport al lui Marx ca secretar-corespondent al Consiliului General pentru Germania; el a fost prezentat o dată cu rapoartele altor secretari-corespondenți și delegați din diferite țări. Partea din expunere care e consacrată Angliei este o completare la cuvîntările sale despre trade-unionuri (vezi volumul de față, pag. 667—668). — 672.
- 500 *Congresul de la Dresda* al Partidului muncitoresc social-democrat german (al eisenachienilor) a avut loc între 12 și 15 august 1871. La acest congres au fost adoptate hotărîri cu privire la lupta pentru reducerea zilei de muncă și pentru introducerea dreptului de vot cu adevărat universal etc. Atitudinea față de Internațională a fost exprimată de congres în rezoluția sa cu privire la ziarul „Volkstaat”, organul partidului, recunoscînd linia lui justă în problemele politice și sociale. Rezoluția a aprobat cu căldură legătura „ideologică, întreținută de «Volkstaat», între social-democrația germană și Asociația Internațională a Muncitorilor”. Prin această rezoluție congresul a sancționat de fapt hotărîrea de afiliere la Internațională, care fusese adoptată în septembrie 1868, la Congresul de la Nürnberg, de Uniunea Asociațiilor muncitorești germane; din această Uniune, care se afla sub conducerea lui Bebel, a fost constituit în 1869, la Eisenach, Partidul muncitoresc social-democrat. — 672.
- 501 K. Marx a trimis această scrisoare a fiicei sale Jenny editoarelor revistei „Woodhull & Claflin's Weekly”, care au publicat-o împreună cu scrisoarea lui de însoțire (vezi volumul de față, pag. 457). — 675.
- 502 Aluzie la o legendă creștină în care se povestește cum, printr-o minune, apostolii au putut să vorbească în diverse limbi necunoscute de ei. — 686.

503 *Pétroleuses* — poreclă dată de presa reacționară muncitoarelor din Paris, acuzate pe nedrept de tribunalele de la Versailles că în timpul luptelor de stradă din mai 1871 dădeau foc la clădirile din Paris. — 686.

504 Această rezoluție cu privire la Comitetul central al secțiilor din S.U.A. ale Asociației Internaționale a Muncitorilor a fost întocmită de Comitetul permanent (vezi adnotarea 472), cu ajutorul lui K. Marx, și adoptată de Consiliul General la 5 noiembrie 1871.

În decembrie 1870 s-a format la New York, din reprezentanții mai multor secții, un Comitet central ca organ conducător al Internaționalei în Statele Unite cu împuterniciri pe un an. Secțiile nr. 9 și 12 au aderat în 1871 la aceste secții și, sub conducerea unor feministe burgheze — V. Woodhull și T. Claflin —, au început, în numele Internaționalei, să facă propagandă în favoarea unor reforme burgheze. Opunându-se „secțiilor străine” (germane, franceze, irlandeze), în special secției germane nr. 1 din New York, care era condusă de F. A. Sorge, adepții lui Woodhull și Claflin au încercat să supună influenței lor organizațiile din S.U.A. ale Internaționalei. La 27 septembrie 1871, fără știrea Comitetului central de la New York, secția nr. 12 s-a adresat Consiliului General, cerându-i s-o recunoască drept secție conducătoare a Internaționalei în America și în același timp a declanșat o campanie de presă împotriva acelor secții ale Asociației care apărau caracterul proletar al organizației.

În rezoluția sa din 5 noiembrie 1871, Consiliul General a respins pretențiile secției nr. 12 și a confirmat împuternicirile acordate Comitetului central din New York. Dar nici după aceea secția nr. 12 nu și-a încetat atacurile ei împotriva Comitetului central, încercând să interpreteze rezoluția Consiliului General ca un sprijin pentru pretențiile ei.

Activitatea membrilor secției nr. 12 a avut ca urmare întărirea elementelor mic-burheze în organizațiile din S.U.A. ale Internaționalei, ceea ce a dus la o sciziune între secțiile proletare și cele mic-burheze și la formarea, în decembrie 1871, a două consilii federale. Consiliul General a sprijinit cu hotărâre aripa proletară a Federației nord-americane și în martie 1872 a exclus din Internațională secția nr. 12.

Rezoluția din 5 noiembrie 1871 a Consiliului General s-a păstrat în manuscrisul lui J. G. Ecoariu cu îndreptările făcute de Marx. Ea a fost publicată în limba franceză în „Le Socialiste”, organul asociațiilor republicane franceze (din decembrie 1871, organul secțiilor franceze ale Internaționalei în America), la 25 noiembrie 1871, iar în limba engleză — cu comentarii care îi denaturau sensul — în săptămânalul „Woodhull and Claflin's Weekly” din 2 decembrie 1871. Mai târziu ea a fost inclusă în cartea: „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere”, Stuttgart, 1906, pag. 36. — 687.

Date din viața și activitatea lui Karl Marx și Friedrich Engels

(iulie 1870—februarie 1872)

1870

- 19 iulie** Marx participă la ședința Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. El prezintă un raport asupra situației din Franța în legătură cu izbucnirea războiului franco-prusian. Consiliul General îi trasează lui Marx sarcina de a scrie o adresă cu privire la poziția Internaționalei față de acest război.
- Între 19 și 23 iulie** Marx scrie prima Adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian.
- 20 iulie** Marx îi comunică lui Engels într-o scrisoare că există posibilitatea de a publica cronicile militare în cotidianul londonez burghez „The Pall Mall Gazette”; el îl informează pe Engels despre lupta dusă de Consiliul General împotriva bakuniștilor.
- 22 iulie** Engels analizează într-o scrisoare adresată lui Marx raportul de forțe dintre părțile beligerante și ajunge la concluzia că înfrângerea Franței bonapartiste în războiul franco-prusian este inevitabilă. El arată că este de acord să scrie pentru „Pall Mall Gazette” articole despre război.
- 26 iulie** Marx dă citire în fața Consiliului General Adresei scrise de el cu privire la războiul franco-prusian. Consiliul General aprobă Adresa și ia hotărîrea de a o publica în limba engleză într-un tiraj de 1 000 de exemplare și de a o traduce în alte limbi. Adresa apare sub formă de foaie volantă în limbile engleză, franceză și germană și, în plus, este publicată în organele de presă ale Internaționalei și în alte ziare.
- Marx subliniază într-o scrisoare adresată lui Eugen Oswald, democrat german emigrat la Londra, care îl rugase să semneze o declarație de protest împotriva războiului, că numai clasa muncitoare reprezintă o forță activă capabilă să opună rezistență diplomației claselor dominante și antagonismelor naționale provocate de aceasta.

- Aprox. 27 iulie 1870—mijlocul lunii februarie 1871* Engels scrie, așa cum se înțelegea cu redacția lui „Pall Mall Gazette”, seria de 59 de articole despre războiul franco-prusian, care apar în acest ziar de la 29 iulie 1870 până la 18 februarie 1871. În aceste articole, Engels urmărește cu atenție desfășurarea acțiunilor militare și face o serie de pronosticuri cu privire la evoluția celor mai însemnate evenimente militare, pronosticuri care, în majoritatea cazurilor, s-au adevărat. Cea mai mare parte din aceste articole au fost publicate în ziar sub titlul „Însemnări despre război”.
- 28 iulie* Marx, într-o scrisoare către Paul și Laura Lafargue, analizează situația politică din Franța și Germania și menționează că lupta de clasă din ambele țări a ajuns la o asemenea treaptă de dezvoltare, încât nici un război nu poate să întoarcă înapoi, pentru un timp mai îndelungat, roata istoriei. El arată că înfringerea în acest război a celui de-al doilea Imperiu poate provoca o revoluție în Franța.
- 29 iulie* Marx trimite lui Wilhelm Liebknecht textul primei Adrese a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian pentru a-l publica în organul de presă al Partidului muncitoresc social-democrat german, „Der Volksstaat”; el îi comunică, de asemenea, că Consiliul General a aprobat protestul exprimat în Reichstag de Wilhelm Liebknecht și August Bebel împotriva politicii cercurilor guvernante din Prusia, care a contribuit la declanșarea războiului.
- 2 august* În ședința Consiliului General, Marx — ridicându-se împotriva propunerii, inspirată de Bakunin, a reprezentanților secțiilor din Belgia de a se convoca congresul ordinar al Internaționalei la 5 septembrie la Amsterdam în loc de Mainz — propune să se amâne convocarea congresului din cauza izbucnirii războiului. Consiliul General aprobă propunerea lui Marx și hotărăște să ceară secțiilor imputernicirea de a convoca congresul când va sosi oportunitatea. Dat fiind că ediția întâi a primei Adrese cu privire la războiul franco-prusian s-a epuizat repede, Consiliul General hotărăște să se tipărească o ediție suplimentară de 1000 de exemplare.
- Marx, în scrisoarea către Comitetul din Braunschweig al Partidului muncitoresc social-democrat german expune motivele pentru care este necesară *aminarea* congresului Internațional și roagă Comitetul să sprijine această propunere a Consiliului General. Cu aceeași rugămintă se adresează Marx lui Johann Philipp Becker, conducătorul secțiilor germane din Elveția. El îl roagă pe Becker să-l pună în mod amănunțit la curent asupra intrigilor țesute de Alianța bakunistă în Elveția și informează Comitetul secției ruse despre activitatea lui Bakunin în anii 1848 și 1849. Această informație este necesară pentru scrierea unei broșuri împotriva lui Bakunin.

Marx se adresează prin Becker membrilor secției ruse cu rugămintea de a i se trimite volumul IV al Operelor lui Cernișevski, care apăruse tocmai atunci la Geneva. După primirea volumului, Marx citește lucrarea lui Cernișevski „Schiță a economiei politice (după Mill)”.

- 6 august** Marx îi scrie o scrisoare lui Hermann Jung, secretarul-corespondent pentru Elveția, și îi trimite copiile rezoluțiilor Consiliului General cu privire la Alianța democrației socialiste adoptate la 9 martie 1869, rugându-l să le transmită secretarului Consiliului federal romand, Henry Perret, cu scopul de a le publica la Geneva.
- 9—31 august** Din cauza stării proaste a sănătății sale, Marx împreună cu familia sa se află la odihnă la Ramsgate, continuând, în același timp, să se ocupe de treburile Internaționalei.
- 10 august** Engels, în scrisoarea către Marx, își exprimă ferma sa convingere cu privire la iminenta cădere a celui de-al doilea Imperiu și îi comunică ultimele știri în legătură cu evenimentele militare.
- 12 august** Marx redactează traducerea în limba germană a primei Adrese a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian. Secretarul Consiliului General, Johann Georg Eccarius, trimite Adresa la Geneva lui Johann Philipp Becker. Ea este publicată în numărul din august al revistei „Der Vorbote”, organul de presă oficial al secțiilor germane din Elveția ale Internaționalei.
- Marx îi trimite lui Jung la Londra, pentru a le supune Consiliului General, propunerile oficiale cu privire la aminarea congresului Internaționalei, pe care le-a primit din partea secției germane din Geneva și a Comitetului din Braunschweig al Partidului muncitoresc social-democrat german.
- 15 și 17 august** Marx și Engels își împărtășesc reciproc în scrisori părerile lor cu privire la tactica proletariatului german în războiul franco-prusian, subliniind necesitatea de a se releva neconținut comunitatea de interese a muncitorilor germani și a celor francezi.
- 20—22 august** Marx se află la Londra pentru a consulta un medic.
- Între 22 și 30 august** Marx îi face lui Engels o scurtă vizită la Manchester; ei întocmesc o scrisoare către Comitetul Partidului muncitoresc social-democrat german, în care caracterizează prima etapă a războiului franco-prusian, care era pe sfârșite, și menționează că există pericolul transformării lui într-un război de jaf din partea Germaniei. Atrăgând atenția asupra urmărilor grave ale politicii anexioniste pentru viitoarea pace în Europa, Marx și Engels fundamentează sarcinile internaționale ale proletariatului german ca luptător de avangardă împotriva politicii de anexiuni și contribuții. Comitetul Partidului muncitoresc

social-democrat folosește scrisoarea lui Marx și Engels și reproduce extrase din această scrisoare în manifestul său cu privire la război adresat tuturor muncitorilor germani, publicat sub formă de foaie volantă la 5 septembrie și în ziarul „Volksstaat” la 11 septembrie.

- 25 august** Engels scrie articolul XII din seria „Insemnări despre război”, în care, examinând retragerea trupelor lui MacMahon din Reims, prevestește catastrofa de la Sedan. Articolul apare în „Pall Mall Gazette” la 26 august.
- 31 august** Marx se întoarce de la Ramsgate la Londra.
- 1 septembrie** Marx, în calitate de secretar-corespondent al Consiliului General pentru secțiile germane din America, îi scrie o scrisoare lui F. A. Sorge, conducătorul secției din Hoboken a Internaționalei; expunându-și în scrisoare părerea cu privire la urmările războiului franco-prusian, el ajunge la concluzia că un viitor conflict între Rusia și Prusia, care va grăbi revoluția socială în Rusia, este inevitabil.
- 4 septembrie** Engels, într-o scrisoare adresată lui Marx, vorbește despre situația din Paris după înfringerea armatei franceze la Sedan și analizează desfășurarea acțiunilor militare care au dus la catastrofa de la Sedan.
- 5 septembrie** Marx primește o telegramă din Paris din partea lui Charles Longuet, membru al Internaționalei, prin care acesta îl încunoștințează despre căderea celui de-al doilea Imperiu din Franța și proclamarea republicii.
- 5—10 septembrie** Marx conduce activitatea Consiliului General în vederea organizării mișcării muncitorilor englezi pentru apărarea Republicii Franceze, pentru recunoașterea ei de către guvernul englez.
- 6 septembrie** Marx îi comunică lui Engels că intenționează să scrie o a doua Adresă a Internaționalei cu privire la războiul franco-prusian, pentru ca să demaște pretențiile expansioniste ale iuncherilor prusieni și ale burgheziei germane asupra Alsaciei și Lorenei; el îl roagă pe Engels să-i trimită datele strategice-militare necesare în acest scop.
- Marx primește o scrisoare din partea Consiliului federal din Paris al Internaționalei, în care Consiliul General este rugat în mod insistent să emită un nou manifest cu privire la război, adresat în mod special germanilor; în scrisoarea sa de răspuns, Marx caracterizează situația politică și militară și explică sarcinile care stau în acel moment în fața secțiilor din Franța ale Internaționalei.
- Marx se întâlnește cu Auguste Serrailier înaintea plecării acestuia din urmă la Paris în calitate de reprezentant al Consiliului General. El discută cu acesta cum s-ar putea veni în ajutorul secțiilor de la Paris ale Internaționalei pentru ca acestea să adopte o poziție justă.

Marx, la ședința Consiliului General, participă la dezbaterea problemei legate de pregătirea celei de-a doua Adrese cu privire la războiul franco-prusian. În cuvîntul său, Marx demască planurile anexioniste ale guvernului prusian și ale burgheziei germane și precizează sarcinile clasei muncitoare și ale Internaționalei în condițiile începerii noii etape a războiului franco-prusian. Consiliul General trasează ca sarcină lui Marx, Jung, Milner și Serraillier să scrie cea de-a doua Adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian. Marx sprijină propunerea lui Serraillier de a-l alege pe revoluționarul rus G. A. Lopatin ca membru al Consiliului General.

Intre 6 și 9 septembrie

Marx lucrează la cea de-a doua Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian. El folosește pentru aceasta materialele despre Alsacia și Lorena trimise de Engels.

7 septembrie

Engels se întâlnește la Manchester cu Eugène Dupont, membru al Consiliului General. Ei discută despre situația din Franța și despre crearea unui partid muncitoresc ca sarcină esențială a proletariatului francez.

Engels, într-o scrisoare către Marx, face o caracterizare a situației din Franța. El critică șovinismul unor reprezentanți ai mișcării muncitorești franceze și dezvăluie uneltirile elementelor monarhiste și planurile de restaurare a dominației orléaniste. El prevede că politica guvernului burghez al apărării naționale va duce la grabnica capitulare a Franței.

9 septembrie

La o ședință extraordinară a Consiliului General, Marx prezintă cea de-a doua Adresă cu privire la războiul franco-prusian, întocmită de el. Ea este aprobată de Consiliul General și tipărită în limba engleză într-un tiraj de 1 000 de exemplare.

12 septembrie

Marx îl roagă printr-o scrisoare pe Edward Spencer Beesly, om politic, radical burghez englez, să sprijine mișcarea pentru recunoașterea de către guvernul englez a Republicii Franceze.

Engels arată, în scrisoarea sa către Marx, ce tactică trebuie să folosească proletariatul francez în cazul încheierii păcii cu Prusia.

13 septembrie

Marx participă la un miting al muncitorilor din Londra convocat în apărarea Republicii Franceze.

13 și 14 septembrie

Marx și Engels își împărtășesc unul altuia, prin scrisori, părerile în legătură cu arestarea membrilor Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german.

Aprox. 14 septembrie

Marx traduce în limba germană cea de-a doua Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian. Tre-

ducerea este publicată în organele germane de presă ale Internaționalei.

- 14 septembrie** Marx trimite o notă despre arestarea membrilor Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german mai multor ziare engleze. Această notă, în care sînt demascate autoritățile prusiene, apare la 15 septembrie în „Pall Mall Gazette”.
- Marx trimite membrilor din Belgia, Elveția și Statele Unite ale Americii ai Internaționalei instrucțiuni amănunțite privind tactica muncitorilor în lupta pentru recunoașterea Republicii Franceze și, în afară de aceasta, el trimite adeptilor săi din diferite țări textul celei de-a doua Adrese a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian.
- 16 septembrie** Engels scrie articolul „Cum trebuie dusă lupta împotriva prusienilor”, din seria de articole „Însemnări despre război”, în care analizează problema reorganizării sistemului militar francez în vederea apărării țării. Articolul apare în „Pall Mall Gazette” la 17 septembrie.
- Dat fiind că presa burgheză trece cu totul sub tăcere cea de-a doua Adresă, Marx se adresează printr-o scrisoare lui Beesly și îl roagă să scrie pentru revista burghezo-liberală „The Fortnightly Review” un articol despre Internațională, despre adresele Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian și despre atitudinea presei engleze față de cea de-a doua Adresă. Marx promite că va avea grijă ca organele de presă ale Internaționalei, atât din Europa cit și din S.U.A., să publice acest articol.
- 20 septembrie** Engels, după ce a încheiat definitiv toate treburile legate de încetarea activității sale la firma „Ermen & Engels”, se mută de la Manchester la Londra și se stabilește în apropiere de Marx.
- Marx propune ca Engels să fie ales membru al Consiliului General; el înștiințează Consiliul General despre arestarea Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german.
- 27 septembrie** Marx face în ședința Consiliului General câteva expuneri cu privire la măsurile represive luate împotriva muncitorilor în Saxonia.
- Octombrie** Marx primește din partea lui A. Sleptov, redactorul revistei progresiste ruse „Znania”, propunerea de a scrie pentru revistă articole de economie politică.
- 4 octombrie** Engels este ales în unanimitate ca membru al Consiliului General.
- 11 octombrie** Engels participă pentru prima oară la o ședință a Consiliului General. Marx face un raport asupra insurecției din Lyon, care, datorită tacticii puciste a conducătorilor ei, bakuniștii, s-a soldat cu un eșec.

- Aprox. 15 octombrie**   Lucrarea lui Engels „Războiul țărănesc german” apare sub formă de broșură în editura ziarului „Volksstaat” cu o prefață scrisă de el pentru noua ediție.
- A doua jumătate a lunii octombrie—inceputul lunii decembrie**   Engels studiază lucrarea istoricului militar german Georg Heinrich Pertz „Viața contelui feldmareșal Neithardt von Gneisenau” pentru seria sa de articole „Însemnări despre război”. El folosește acest material în articolul său „Francțirorii prusieni”, în care fundamentează necesitatea războiului de partizani ca o formă de împotrivire a poporului față de coterpitorii străini.
- 18 octombrie**   La propunerea lui Marx, Consiliul General dezaprobă, într-o rezoluție a sa, faptul că Consiliul federal belgian, din care fac parte mulți bakuniști, trece sub tăcere documentele oficiale ale Consiliului General, și mai cu seamă cea de-a doua Adresă a Consiliului General cu privire la războiul franco-prusian.
- 25 octombrie**   La o ședință a Consiliului General, Marx relatează faptul că Lafargue propagă la Bordeaux ideile Internaționalei.
- 1 noiembrie**   În ședința Consiliului General, Marx prezintă scrisori și documente în care este caracterizată situația mișcării muncitorești în America. El menționează că ascuțirea antagonismului dintre clasa muncitoare și capitaliști, în S.U.A. creează posibilități largi pentru propagarea principiilor Internaționalei. Marx comunică, de asemenea, că secțiile germană și franceză din New York ale Internaționalei au editat un manifest cu privire la războiul franco-prusian.
- Aprox. 10 noiembrie**   Engels scrie articolul „Războiul din Franța” din seria de articole „Însemnări despre război”, în care înfierează comandamentul suprem prusian pentru atrocitățile săvârșite împotriva francțirorilor și a populației franceze. Articolul apare la 11 noiembrie în „Pall Mall Gazette”.
- 17 noiembrie**   În legătură cu acuzația de înaltă trădare adusă conducătorilor Partidului muncitoresc social-democrat, Marx, la rugămintea social-democratului german Wilhelm Bracke, atestă în fața lordului-mayor din Londra că acest partid nu a cerut niciodată să facă parte din Internațională ca o secție a acesteia și că mulți membri ai sus-numitului Partid muncitoresc social-democrat au intrat în Asociația Internațională a Muncitorilor în mod individual. Depoziția lui Marx a servit apărării în procesul judiciar intentat membrilor Comitetului acestui partid.
- 29 noiembrie**   Într-o ședință a Consiliului General, Marx vorbește despre stabilirea unor legături cu Consiliul trade-unionurilor din Manchester și Salford, despre procesul judiciar ce urmează să fie intentat membrilor Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat, precum și despre atitudinea luată de muncitorii germani împotriva continuării războiului.

- Decembrie* Marx îi trimite lui Sorge la Hoboken diferite publicații ale Consiliului General.
- 13 decembrie* Marx comunică Consiliului General că la Haga a fost formată o secție a Internaționalei.
- Aprox. 18 decembrie* Marx se adresează membrilor din Olanda și din Flandra ai Internaționalei cu rugămintea de a trimite Consiliului General ziarele locale ale Asociației. Un scurt anunț în această privință apare la 18 decembrie în ziarul „L'Internationale”, organul secțiilor din Belgia.
- 19 decembrie* Într-o scrisoare adresată soției lui Wilhelm Liebknecht (care fusese tocmai arestat împreună cu August Bebel pentru că s-au opus în Reichstag votării creditelor de război), Engels relevă înalta conștiință proletară de care au dat dovadă muncitorii germani și conducătorii lor în timpul războiului. În același timp, Engels trimite familiilor lui Liebknecht și Bebel, precum și ale altor social-democrați germani arestați, sumele de bani colectate de muncitorii englezi și germani din Anglia.
- 23 decembrie* Engels scrie, din însărcinarea Consiliului General, un mesaj de salut celui de-al VI-lea Congres al secțiilor din Belgia ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. Mesajul este publicat în ziarul „L'Internationale” la 1 ianuarie 1871.
- A doua jumătate a lunii decembrie 1870—mijlocul lunii martie 1871* Marx se întâlnește în repetate rânduri cu revoluționara rusă Elisaveta L. Tomanovskaia, care a fost trimisă la Londra de comitetul secției ruse de la Geneva a Internaționalei pentru a-l informa pe Marx și pentru a căpăta indicații în ce privește activitatea pe mai departe a secției ruse. La aceste întâlniri, Marx discută cu ea probleme legate de dezvoltarea obștii sătești în Rusia. Între familia Marx și Tomanovskaia se stabilesc relații de prietenie.
- Sfârșitul lunii decembrie* Marx primește o scrisoare din Petersburg de la Lopatin, care plecase în Rusia pentru a organiza evadarea lui Cernișevski din exilul siberian; Lopatin îl informează pe Marx despre planurile sale de a pleca în Siberia și îl anunță că în Rusia a fost confiscată revista „Arhiv sudebnoi medișini” din cauza unui articol în care era citat de mai multe ori „Capitalul”; el îl pune, de asemenea, la curent cu stadiul în care se află editarea volumului I din „Capitalul” în Rusia.
- Sfârșitul lunii decembrie 1870—începutul lunii ianuarie 1871* Marx citește operele lui Cernișevski cu privire la proprietatea în obște asupra pământului în Rusia.

1871

Ianuarie

Marx primește din partea deputatului Reichstagului nord-german, Johannes Miquel, informații despre greutățile

pe care armata prusiană le întâmpină în Franța; el le trimite, prin Engels, lui Lafargue la Bordeaux, deoarece consideră că pot fi de folos la organizarea rezistenței populare împotriva agresiunii prusiene.

Prima jumătate a lunii ianuarie

Marx și Engels organizează prin intermediul Consiliului General ajutoare financiare pentru familiile social-democraților germani întemnițați.

7 ianuarie

Marx primește de la Elisaveta Tomanovskaia o scrisoare care conține câteva fapte privitoare la politica agrară a guvernului țarist, precum și un număr din ziarul „Narodnoe delo”, organul de presă al secției ruse a Internaționalei, în care e publicat un articol despre reforma agrară și proprietatea în obște asupra pământului în Rusia.

16 ianuarie

Marx trimite articolul său „Libertatea presei și a cuvîntului în Germania” ziarului liberal londonez „Daily News”. În acest articol, el demască regimul polițienesc al lui Bismarck și menționează fapte care dovedesc persecuțiile la care au fost supuși social-democrații, care cereau semnarea unei păci onorabile cu Republica Franceză. Articolul apare la 19 ianuarie.

17 ianuarie

Marx rostește la ședința Consiliului General o cuvîntare în care-l critică pe George Odger, membru al Consiliului General, unul dintre liderii trade-unionurilor engleze, pentru elogiile aduse guvernului apărării naționale; Marx arată, luînd ca exemplu activitatea contrarevoluționară anterioară a lui Jules Favre, adevărata față a acestui guvern.

20 ianuarie

Eccarius îi comunică lui Marx că redactorul ziarului muncitoresc „The Eastern Post” este de acord să publice dări de seamă asupra ședințelor Consiliului General și alte materiale ale Internaționalei.

21 ianuarie

Într-o scrisoare către Siegfried Meyer, unul dintre întemeietorii secției din New York a Internaționalei, Marx dă indicații pentru activitatea Comitetului Central al secțiilor din S.U.A. Marx îl informează despre situația Internaționalei în alte țări și despre mișcarea muncitorilor englezi pentru recunoașterea Republicii Franceze; el scrie, de asemenea, despre progresele sale în studierea limbii ruse și acordă o înaltă apreciere operelor lui Cernișevski și Flerovski.

24 ianuarie

La ședința Consiliului General, Marx și Engels iau parte la discuțiile purtate în jurul atitudinii lui Odger, care a adus elogiul guvernului apărării naționale. Propunerea lui Engels de a se discuta în cadrul Consiliului General problema poziției clasei muncitoare din Anglia în etapa actuală a războiului franco-prusian a fost aprobată.

- 31 ianuarie** La ședința Consiliului General în care s-a dezbătut problema stabilirii unei legături cu secțiile din Spania ale Internaționalei, Marx anunță că la Palma se editează ziarul muncitoresc „La Revolucion social”. Consiliul General îi trasează ca sarcină lui Engels să îndeplinească provizoriu funcția de secretar-corespondent pentru Spania. Engels deschide dezbaterile în legătură cu problema poziției clasei muncitoare din Anglia în etapa actuală a războiului franco-prusian. El propune un proiect de rezoluție și rostește un discurs pe această temă, în care subliniază importanța mișcării pentru recunoașterea Republicii Franceze ca singurul mijloc eficace în aceste condiții de a ajuta republica împotriva agresiunii prusiene. El critică politica aventuristă a pozitivistilor radicali burghezi, care se pronunță pentru o intervenție militară a Angliei în favoarea Franței, și arată necesitatea obținerii din partea guvernului englez a unor măsuri diplomatice pentru împiedicarea unei intervenții militare a Rusiei țariste. Proiectul de rezoluție se publică în ziarul „Eastern Post” la 5 februarie.
- 4 februarie** În scrisorile către Paul Lafargue și Ludwig Kugelmann, Marx condamnă cu vehemență acțiunile trădătoare ale guvernului apărării naționale, care, temându-se de muncitorii parizieni, a semnat o convenție cu privire la capitularea Parisului.
- Aprox. 12 februarie** Marx primește de la Lafargue o comunicare cu privire la rezultatele alegerilor pentru Adunarea națională din Franța.
- 13 februarie** Engels stabilește printr-o scrisoare legătura cu Consiliul federal spaniol; în scrisoarea sa, el subliniază necesitatea de a se crea în fiecare țară un partid proletar care să ducă o politică de sine stătătoare; de asemenea, el informează Consiliul federal spaniol despre activitatea Internaționalei și a secțiilor ei în diferite țări.
- 14 februarie** La ședința Consiliului General, Marx informează despre persecuțiile polițienești la care sînt supuși participanții la mișcarea muncitorească din Austria și Germania, precum și despre activitatea lui Serraillier la Paris. Marx participă la discuția cu privire la poziția clasei muncitoare din Anglia în etapa actuală a războiului; el dezvoltă motivele tacticii de tergiversare adoptată de guvernul Gladstone în problema recunoașterii Republicii Franceze și subliniază că proletariatul este interesat să înlocuiască forma de guvernămînt monarhică cu cea republicană în profida caracterului limitat al republicii burgheze.
- 19 februarie** Marx se întâlnește cu Serraillier, care s-a reintors în această zi de la Paris, și primește informații de la el despre situația din Franța.

- 2 martie** În scrisoarea adresată soției lui Wilhelm Liebknecht, Marx dă indicații privitoare la dezvoltarea acuzațiilor, bazate pe date falsificate, pe care autoritățile prusiene aveau de gînd să le aducă împotriva conducătorilor arestați ai social-democrației germane.
- 7 martie** Marx informează Consiliul General despre activitatea membrilor Internaționalei în Franța și în S.U.A.; Consiliul îi trasează lui Marx sarcina să scrie Comitetului Central al secțiilor din S.U.A. ale Internaționalei și să-i explice care sînt împunătorile sale. Revenind asupra problemelor ridicate în discuția purtată în legătură cu poziția clasei muncitoare din Anglia în timpul războiului, Marx fundamentează linia pe care trebuie s-o urmeze proletariatul englez pe tărîmul politicii externe.
- 30 martie** Într-o scrisoare adresată membrilor Internaționalei Karl Klein și Fritz Moll din Solingen, Engels acordă o înaltă apreciere „atitudinii exemplare de care au dat dovadă muncitorii germani în timpul războiului franco-prusian”.
- 31 martie** Într-o ședință a Consiliului General, Marx face o comunicare în legătură cu alegerile din Reichstagul german și cu alegerea lui Bebel ca deputat; el anunță formarea unei secții irlandeze a Internaționalei la New York. Luînd parte la dezbaterile problemei cu privire la convocarea unei conferințe a Internaționalei, Marx arată că de inoportună este conferința acum, cînd situația politică din Franța a devenit extrem de instabilă. Marx reia dezbaterile problemelor de politică externă care au fost atinse în discuția despre poziția clasei muncitoare din Anglia în timpul războiului. Engels rostește cuvîntul de încheiere la această discuție. Consiliul General aprobă punctul 3 al rezoluției propus de Engels cu privire la lupta împotriva politicii expansioniste a puterilor reacționare și renunță la primele două puncte, care se referă la recunoașterea Republicii Franceze, ținînd seama de pacea preliminară pe care a încheiat-o guvernul francez cu Prusia la 26 februarie.
- 19 martie** Marx și Engels află despre revoluția din 18 martie de la Paris.
- 19 martie—
tîna mai** Marx și Engels studiază cu minuțiozitate toate știrile despre situația din Paris și despre activitatea Comunei din Paris proclamată la 28 martie. Ei stabilesc legătura cu comunarii și îi ajută cu sfaturile lor în diferitele probleme de politică internă și externă. Ei organizează mitinguri de masă și adunări ale muncitorilor din diferite țări pentru sprijinirea proletariatului revoluționar din Paris și a Comunei din Paris. Marx trimite mai multe sute de scrisori în toate țările unde există secții ale Internaționalei, în care le scrie despre Comuna din Paris, de explică caracterul proletar și însemnătatea is-

torică a Comunei și le cheamă să o sprijine. Marx critică, totodată, greșelile Comunei. El studiază cu atenție experiența comunarzilor parizieni, face numeroase extrase din ziare și culege tot felul de știri și informații particulare.

21 martie

În ședința Consiliului General, Engels rostește o cuvîntare despre revoluția din Paris și despre trecerea puterii în mîinile unui for proletar — Comitetul Central al Gărzii naționale. La propunerea lui Marx, a fost adoptată o rezoluție cu privire la trimiterea de delegații în adunările muncitorești pentru a-i îndemna pe muncitorii englezi să-și exprime solidaritatea cu proletariatul parizian. Consiliul General aprobă în unanimitate declarația întocmită de Marx împotriva știrilor calomnioase apărute în presa engleză potrivit cărora Consiliul federal de la Paris ar fi hotărît excluderea din Internațională a tuturor germanilor care trăiesc în Franța. Declarația apare în ziarul „Times” din 23 martie, în „Eastern Post” din 25 martie și în alte ziare.

21—23 martie

Marx trimite sorisori ziarelor „Times” și „Volksstaat”, în care arată că ziarul reacționar „Paris Journal” s-a făcut vinovat de întocmirea și răspîndirea unor scrisori falsificate cu scopul de a calomnia Internaționala și pe conducătorii ei. Scrisorile apar în ziarele „Times” din 22 martie și în „Volksstaat” din 29 martie, precum și în alte ziare.

Aprox. 28
martie

Marx discută cu Serraillier în ajunul celei de-a doua călătorii întreprinse de acesta la Paris.

28 martie

Marx și Engels iau parte la discuțiile purtate în cadrul Consiliului General în legătură cu atitudinea Internațională față de mișcarea republicană din Anglia. Engels subliniază, în cuvîntarea sa, necesitatea de a se da acestei mișcări o orientare care să corespundă intereselor clasei muncitoare. Marx menționează, în cuvîntul său, că nici o mișcare republicană nu poate deveni o forță serioasă dacă nu se transformă într-o mișcare socială.

Aprox. 31
martie

Unul dintre conducătorii secțiilor din Belgia ale Internațională, secretarul de redacție al ziarului „De Werker” din Anvers, Philippe Coenen, îl roagă pe Marx într-o scrisoare să organizeze o colecție pentru muncitorii greviști din industria tutunului din Anvers.

Aprox. 31 mar-
tie—mijlocul
lunii aprilie

Marx primește vești de la Serraillier, prin intermediul soției acestuia, despre situația din Paris și despre măsurile luate de Comună.

31 martie

Marx scrie o scrisoare ziarului „De Werker” din Anvers, în care demască procedeele falsificatoare ale presei burgheze, care se îndeletnicește cu calomnierea Internațională. Ziarul publică scrisoarea la 8 aprilie.

- Aprilie—mai* Marx este vizitat în repetate rânduri de Fox Bourne, redactorul ziarului burghez-liberal „The Examiner”, și discută cu el despre evenimentele de la Paris. În urma acestor discuții, ziarul face o apreciere mai obiectivă asupra activității Comunei.
- Aprox. 2 aprilie* Marx primește o scrisoare de la Leo Frankel, membru al Comisiei pentru muncă și comerț a Comunei din Paris, în care acesta îl roagă să-i dea un sfat în problema reformelor sociale pe care trebuie să le înfăptuiască Comuna.
- 3 aprilie* Într-o scrisoare adresată redactorului ziarului „Times”, Marx combate afirmațiile calomnioase din presa burgheză engleză potrivit cărora revoluția de la Paris ar fi fost organizată de la Londra. Scrisoarea apare în ziarele „Times” din 4 aprilie și „Daily News” din 6 aprilie.
- 4 aprilie* În calitate de secretar-corespondent pentru Belgia, Engels informează Consiliul General despre greva muncitorilor din industria tutunului din Anvers. La propunerea lui Engels, Consiliul General ia hotărârea de a trimite o delegație la trade-unionuri și de a face apel la muncitorii englezi să-i sprijine pe greviștii.
- 5 aprilie* Engels îi trimite lui Liebknecht la Leipzig o notă cu privire la greva muncitorilor din industria tutunului din Anvers, cu scopul de a o publica în ziarul „Volksstaat”. Această notă, în care el face apel la muncitorii germani să-i sprijine pe greviști, apare în ziar la 12 aprilie.
Engels, într-o scrisoare către Philippe Coenen, îl încredințează pe acesta despre măsurile luate de Consiliul General pentru sprijinirea muncitorilor greviști din industria tutunului din Anvers și îl roagă să-l țină la curent cu evenimentele legate de grevă și să-i trimită cu regularitate ziarul „De Werker”.
- 6 aprilie* Marx, în scrisoarea către Liebknecht, examinează amănunțit greșelile Comunei din Paris, care au dat posibilitate versaillezilor să treacă la ofensivă; prin Liebknecht, el îl roagă pe Bebel să-i trimită regulat dările de seamă stenografiate ale dezbaterilor purtate în Reichstag la Berlin.
- 10 aprilie* Într-o scrisoare adresată lui Liebknecht, Marx îl înștiințează despre publicarea documentelor oficiale care confirmă că Karl Vogt, demascat de Marx încă din anii 1859—1860 ca agent secret bonapartist, a primit bani din fondul secret al guvernului lui Napoleon al III-lea. În ziarul „Volksstaat” din 15 aprilie, Liebknecht publică o notă cu privire la aceste noi dovezi că Vogt era în legătură cu guvernul bonapartist.
- 11 aprilie* În ședința Consiliului General, Engels caracterizează situația din Paris și menționează că Comuna a lăsat să-i scape un moment prielnic pentru o ofensivă asupra Ver-

sailles-ului ; el face, de asemenea, comunicări în legătură cu mișcarea muncitorească și propaganda socialistă din Spania.

- 12 aprilie** Marx, într-o scrisoare către Kugelmann, se referă la ultimul capitol al lucrării sale „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, în care arată necesitatea pentru proletariat de a sfărâma mașina birocratică-militară a burgheziei, subliniind că Comuna din Paris a încercat să înfăptuiască acest lucru. Marx este entuziasmat de eroismul comunarilor și dezvăluie, în același timp, greșelile și părțile slabe din activitatea Comunei.
- 13 aprilie** Cu scopul de a ridica nivelul teoretic al muncitorilor germani, Marx îl sfătuiește pe Liebknecht, într-o scrisoare, să reproducă în ziarul „Volksstaat” extrase din „Capitalul”, mai ales din capitolul „Așa-numita acumulare primitivă”.
- 17 aprilie** Marx, într-o scrisoare către Kugelmann, subliniază însemnătatea istorică-mondială a Comunei din Paris și arată că lupta clasei muncitoare împotriva clasei capitaliste și a statului burghez a intrat, datorită Comunei din Paris, într-o fază nouă.
Marx este aventizat, prin Kugelmann, de către Johannes Miquel să nu întreprindă proiectata călătorie în Germania, deoarece este amenințat de a fi arestat.
- 18 aprilie** Străduindu-se să facă din experiența Comunei din Paris un bun comun al proletariatului din toate țările, Marx propune în ședința Consiliului General să se publice o adresă către toți membrii Internaționalei cu privire la tendințele generale ale luptei din Paris.
- 18 aprilie—29 mai** Din însărcinarea Consiliului General, Marx lucrează la Adresa cu privire la războiul civil din Franța, menită să scoată în evidență însemnătatea istorică mondială a Comunei din Paris și să facă o generalizare teoretică a experiențelor Comunei ; el continuă să strângă materialele necesare, scrie prima și a doua ziornă și lucrează apoi la textul definitiv al Adresei.
- 19 aprilie** Engels îl informează în mod amănunțit pe Eccarius, într-o scrisoare, despre greva muncitorilor textiliști din Barcelona, propunând ca Consiliul General să organizeze printre muncitorii din Manchester o colecție pentru greviștii din Barcelona.
- Aprox. 25 aprilie** Engels studiază scrisorile și ziarele primite din Spania, care cuprindeau relatări asupra grevei muncitorilor textiliști din Barcelona.
- 25 aprilie** Consiliul General aprobă proiectul de rezoluție întocmit de Engels cu privire la excluderea din Internațională a proudhonistului de dreapta Tolain, care a trecut de partea burgheziei. Rezoluția este publicată în ziarul „Eastern

- Post" din 29 aprilie, în „L'Internationale" din 14 mai, ca și în alte organe de presă ale Internaționalei. În ședința Consiliului General, Marx rostește o cuvîntare cu privire la Comuna din Paris, în care face o apreciere asupra situației din Paris și o caracterizare a măsurilor luate de Comună. El arată apoi care este componența secțiilor conduse de Comitetul Central din New York.
- Aprox.
26 aprilie* Marx primește de la un comerciant german, prin care el menține legătura cu membrii Comunei, o scrisoare în care aceștia se interesează cum ar putea să vîndă hîrțile de valoare la bursa de efecte din Londra. În scrisoarea sa de răspuns adresată lui Frankel, Marx le dă comunarzilor sfaturi în această privință; în afară de aceasta, el combate calomniile proferate de democratul mic-burghez Félix Pyat la adresa Internaționalei și a lui Serrailier, reprezentantul Consiliului General aflat la Paris.
- Inceputul
lunii mai* Marx se întâlnește cu narodnicul rus Piotr Lavrov, membru al Internaționalei, care din însărcinarea Comunei a plecat din Paris pentru ca să stabilească o legătură directă cu Consiliul General.
- Aprox.
2 mai — 22 mai* Marx este bolnav și nu poate participa la ședințele Consiliului General. Din cauza bolii, el este împiedicat să termine Adresa Consiliului General cu privire la războiul civil din Franța.
- 5 mai* Engels îi trimite lui Liebknecht articolul „Încă o dată «Domnul Vogt»" pentru ziarul „Volksstaat". Articolul apare la 10 mai. Într-o scrisoare către Liebknecht, Engels roagă ca muncitorii germani să organizeze o colecție pentru a veni în sprijinul muncitorilor greviști din Anvers și Bruxelles.
- 9 mai* La ședința Consiliului General, Engels arată cum se desfășoară lupta comunarzilor parizieni împotriva trupelor de la Versailles; el informează asupra grevelor din Spania și Belgia și participă la dezbaterile problemei privind trimiterea unei delegații la adunarea consacrată aniversării a 100 ani de la nașterea lui Robert Owen; în cuvîntul său, el acordă o înaltă apreciere meritelor pe care le are Owen în dezvoltarea gîndirii socialiste.
- 11—13 mai* Marx se întâlnește din nou cu comerciantul german și capătă de la el informații asupra situației din Paris. Marx scrie o scrisoare membrilor Comunei din Paris Leo Frankel și Louis-Eugène Varlin, în care îi informează asupra tratatelor secrete dintre Bismarck și Favre și le dă, totodată, un șir de sfaturi practice, arătîndu-le cum poate fi consolidată situația Comunei și cum trebuie dusă lupta ei împotriva versaillezilor. Marx arată că se străduiește să explice muncitorilor din diferite țări însemnătatea istorică a Comunei din Paris și

- roagă să i se trimită materialele necesare pentru demascarea publică a călăilor de la Versailles.
- 16 mai** La propunerea lui Engels, Consiliul General îl numește pe Marx secretar-corespondent temporar pentru Olanda.
- 23 mai** La ședința Consiliului General, Marx rostește o cuvîntare despre Comuna din Paris, în care subliniază că principiile Comunei sînt veșnice și nu pot fi distruse chiar dacă Comuna ar suferi o înfringere.
- 30 mai** În ședința Consiliului General, Marx prezintă Adresa „Războiul civil din Franța”, întocmită de el; Consiliul General aprobă în unanimitate această Adresă. Ea se publică în limba engleză sub formă de broșură și într-o serie de organe de presă ale Internaționalei.
- Iunie — iulie** Marx continuă să studieze experiențele Comunei din Paris; el culege material în legătură cu evenimentele din Franța și cu activitatea Comunei, completîndu-și extrasele din presa periodică.
- Iunie — decembrie** Marx și Engels organizează o colecție pentru participanții la Comuna din Paris aflați în emigrație; ei conduc activitatea Comitetului emigranților, creat de Consiliul General; iau măsuri pentru a procura de lucru comunarilor și se îngrijesc de pașapoartele necesare pentru plecarea din țară a comunarilor care se mai află în mod ilegal în Franța.
- Inceputul lunii iunie** Marx primește de la narodnicul Nikolai Franțevici Danielson din Petersburg cărți și articole rusești, printre care lucrarea lui Cernișevski „Despre proprietatea funciară”, și o scrisoare în care Danielson îl informează despre stadiul lucrărilor la traducerea în limba rusă a volumului I al „Capitalului” și îi oferă o sumă de bani pentru editarea volumului II al „Capitalului”.
- 6 iunie** În ședința Consiliului General, Marx demască calomniile răspîndite de presa burgheză engleză la adresa Internaționalei și a Comunei din Paris și critică un articol al lui Mazzini îndreptat împotriva Comunei, care a apărut în numărul din iunie al revistei lunare liberale engleze „The Contemporary Review”.
- 11 iunie** Într-o ședință a Comitetului permanent al Consiliului General a fost aprobată declarația întocmită de Marx și Engels în legătură cu circulara lui Jules Favre îndreptată împotriva Internaționalei. Scrisoarea, purtînd semnătura secretarului Consiliului General, John Hales, este trimisă tuturor ziarelor londoneze și apare la 13 iunie în „Times” și la 17 iunie în „Eastern Post”.
- Mijlocul lunii iunie — mijlocul lunii iulie** Engels traduce în limba germană Adresa „Războiul civil din Franța” și trimite această traducere lui Liebknecht pentru a o publica în ziarul „Volksstaat” și a o transmite, de asemenea, lui Becker la Geneva pentru

revista „Vorbote”. Adresa, în traducerea germană a lui Engels, apare succesiv de la 28 iunie până la 29 iulie în ziarul „Volksstaat” și incomplet în „Vorbote” din august până în octombrie 1871.

A doua jumătate a lunii iunie — noiembrie

Engels poartă o corespondență permanentă cu Carlo Cafiero, militant al mișcării muncitorești italiene, și prin intermediul acestuia își exercită influența asupra secției din Neapole a Internaționalei. Engels îi trimite lui Cafiero cele mai importante documente ale Internaționalei pentru a le răspîndi printre muncitori și îi dă instrucțiuni în privința felului cum trebuie dusă lupta împotriva influenței burgheze exercitate asupra proletariatului de către adepții lui Mazzini, ca și împotriva ideilor anarhiste ale lui Bakunin.

20 iunie

Marx și Engels participă la ședința Consiliului General în care se discută comportarea trade-unioniștilor George Odger și Benjamin Lucraft, care au atacat în presa burgheză Consiliul General pentru Adresa „Războiul civil din Franța”. Consiliul General hotărăște să șteargă semnăturile lui Odger și Lucraft de pe Adresă. Engels propune să se trimită o declarație ziarului „Daily News” în care să respingă cu vehemență atacurile îndreptate de reformistul englez George J. Holyoake împotriva Consiliului General, precum și încercările acestuia de a discredita Adresa „Războiul civil din Franța”. Declarația lui Engels este aprobată în unanimitate de Consiliul General și este dată publicității la 23 iunie. La propunerea lui Marx, Consiliul General hotărăște să adreseze o scrisoare ziarelor burgheze londoneze „The Spectator” și „The Examiner” în care să demaște drept falsuri fabricate de poliția de la Versailles și reproduse de presa burgheză, manifestele atribuite Internaționalei. Scrisoarea lui Engels nu a fost publicată de aceste ziare.

26 iunie

Ca răspuns la atacurile calomnioase îndreptate împotriva Adresei „Războiul civil din Franța” și a autorului ei, Marx scrie o scrisoare ziarului „Daily News”, în care arată că el este autorul Adresei și că își asumă personal răspunderea pentru acuzațiile aduse în această Adresă membrilor guvernului de la Versailles. „Daily News” publică scrisoarea la 27 iunie, reducînd în mod arbitrar unele pasaje. Textul integral apare la 1 iulie în „Eastern Post”.

27 iunie

Engels propune la ședința Consiliului General să se trimită o declarație ziarului „Daily News” ca răspuns la atacurile neconținute îndreptate de Holyoake, Lucraft și Odger împotriva Adresei „Războiul civil din Franța” și a Consiliului General. Declarația, scrisă de Engels, în care se subliniază că Consiliul General aprobă în unanimitate ruperea relațiilor cu Odger și Lucraft, este con-

- firmată de Consiliul General și publicată în „Daily News” la 29 iunie și în „Eastern Post” la 1 iulie.
- 30 iunie** Engels scrie un articol pentru ziarul „Volksstaat”, în care relevă impresia puternică pe care a produs-o în Anglia Adresa „Războiul civil din Franța”, în pofida încercărilor presei bungeze de a o trece sub tăcere sau de a o discredita. Articolul apare în ziar la 5 iulie.
- Aprox. 1 iulie** Marx primește o scrisoare de la fostul corespondent de la Paris al ziarului burghez londonez „Daily Telegraph”, Robert Reid, care oferă Consiliului General serviciile sale în acțiunea de demascare a calomniilor îndreptate împotriva Comunei din Paris. Marx se întâlnește cu Reid, care îi dezvăluie acțiunile dușmănoase față de Comună ale ambasadorului american la Paris, Elihu Benjamin Washburne.
- 1—3 iulie** Engels explică în scrisoarea către Cafiero caracterul dăunător al sectarismului pentru mișcarea muncitorească, critică cu asprime părerile lui Bakunin și demască încercările lui Mazzini de a supune Internaționala influenței sale. Engels explică tactica Internaționalii față de muncitorii agricoli și de țărani cu gospodărie mică.
- Aprox. 3 iulie** Într-un interviu acordat unui corespondent al ziarului „The World” din New York, Marx explică scopurile și sarcinile Internaționalii și caracterizează activitatea ei. Însemnări cu privire la acest interviu au apărut în ziarul „The World” din 18 iulie, ca și în „Woodhull & Claflin’s Weekly” din 12 august.
- 4 iulie** La ședința Consiliului General, Marx recomandă ca J.P. Mac Donnel să fie ales membru al Consiliului, caracterizându-l ca un conducător al mișcării de eliberare națională și al mișcării muncitorești din Irlanda. Engels dă citire scrisorii lui Cafiero, care informează Consiliul General despre lupta dusă împotriva adeptilor lui Mazzini. Marx dă citire unei scrisori în care se vorbește despre situația din secțiile din S.U.A. ale Internaționalii. Marx și Engels fac cunoscut Consiliului General că au rupt relațiile cu „Pall Mall Gazette” pentru că aceasta a luat parte la campania de calomniere pornită de presa burgheză împotriva Internaționalii.
- 11 iulie** În ședința Consiliului General, Marx dă citire Adresei sale către Comitetul Central din New York al secțiilor din S.U.A. ale Asociației Internaționale a Muncitorilor : „D-l Washburne, ambasadorul american la Paris”. Adresa demască ipocrizia și acțiunile dușmănoase ale ambasadorului american față de Comuna din Paris. Adresa, aprobată de Consiliul General, apare sub formă de foaie volantă la Londra în jurul datei de 13 iulie. Marx face cunoscută în ședință o nouă provocare a poliției

franceze, care a fabricat scrisori false cu scopul de a le folosi în timpul procesului judiciar intentat lui Adolphe-Alphonse Assi, membru al Comunei din Paris. Deoarece una din aceste scrisori falsificate i-a fost atribuită lui Marx, el a scris o dezmințire, căreia îi dă citire în fața Consiliului General.

A doua jumătate a lunii iulie

Marx studiază materialele în legătură cu așa-numitul proces Neceaev, care au fost publicate în ziarul rus „Pravitelstvennii Vestnik”.

18 iulie

În ședința Consiliului General, Marx respinge declarațiile publice făcute de Odger că el, Odger, ar fi autorul Manifestului constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor. Engels aduce la cunoștința Consiliului General că Adresa „Războiului civil din Franța” apare în limbile olandeză, germană și franceză și că se pregătește traducerea ei în limbile italiană și rusă.

25 iulie

La ședința Consiliului General, Engels propune convocarea la Londra a unei conferințe închise a Internaționalei pe data de 17 septembrie. Propunerea lui Engels este acceptată în unanimitate de Consiliul General. Engels rostește, de asemenea, o cuvîntare cu privire la relațiile dintre Giuseppe Mazzini și Internațională. În legătură cu problema pusă în ședință privind apartenența la Internațională a Alianței bakuniste a democrației socialiste, Marx și Engels își exprimă părerea că membrii Alianței bakuniste trebuie socotiți de fapt excluși din Internațională, pentru că ei nu au îndeplinit condiția de primire în Internațională care le-a fost pusă, și anume de a dizolva organizația lor secretă, și, în afară de aceasta, nu au plătit cotizația de membru.

26 iulie

Marx comunică președintelui și secretarului provizoriu al Clubului internațional și republican din New Orleans, Ch. Caron, că Consiliul General a primit clubul în Internațională cu drepturile unei secții și îi trimite documente ale Asociației Internaționale a Muncitorilor.

27 iulie

Marx îl informează printr-o scrisoare pe Nikolai Issaakovici Utin, membru al secției ruse din Elveția a Internaționalei, despre hotărîrea Consiliului General de a convoca la Londra pe data de 17 septembrie o conferință închisă a Internaționalei, întrucît convocarea unui congres ordinar nu era cu putință. El îi mai împărtășește acestuia rezultatele discuției purtate în cadrul Consiliului General cu privire la apartenența Alianței bakuniste la Internațională.

28 iulie

Engels explică într-o scrisoare către Cafiero caracterul scizionist al activității Alianței bakuniste a democrației socialiste și îl informează despre apropiata convocare a unei conferințe închise a Internaționalei. Ca răspuns la atacurile lui Mazzini împotriva Internaționalei, care au

apărut în ziarele italiene, Engels îi trimite lui Cafiero un articol pentru a fi publicat în presă, în care dezvăluie conținutul burghez al agitației făcute de Mazzini. Articolul lui Engels este publicat la 31 august în revista burghezo-democratică italiană „Il Libero Pensiero” și în alte câteva ziare italiene.

*Sfârșitul
Junii iulie —
începutul
Junii august*

Marx și Engels iau măsuri pentru publicarea proceselor-verbale ale dezbaterilor procesului judiciar intentat la Versailles comunarilor.

1 august

La ședința Consiliului General, Marx rostește o cuvîntare împotriva lui Odger. La propunerea lui Marx, Consiliul General îl eliberează pe Engels de atribuțiile de secretar-corespondent pentru Belgia și îl numește secretar-corespondent pentru Italia.

7 august

Marx trimite redactorului ziarului „Times” o scrisoare scrisă de Engels cuprinzînd extrase dintr-o scrisoare a avocatului comunarilor arestați în care se vorbește despre regimul înfiorător la care sînt supuși deținuții în închisori, despre samavolnicia polițienească și despre tărăgănarea procesului de către autoritățile de la Versailles. Scrisoarea lui Engels nu este publicată.

8 august

La ședința Consiliului General, Marx participă la dezbaterile problemei privind acordarea unui ajutor muncitorilor greviști din Newcastle și măsurile de luptă împotriva încercărilor de a aduce spărgători de grevă din Belgia; în cuvîntul său, el subliniază importanța stabilirii unor legături strînse între Internațională și sindicate. La propunerea lui Engels, Consiliul General hotărăște să organizeze o colecție printre muncitorii englezi pentru ajutorarea comunarilor-emigranți.

9 august

Engels trimite o scrisoare lui Lavrov la Paris, rugîndu-l să-l aboneze la publicația „La Gazette des Tribunaux”, în care urmau să se publice procesele-verbale complete ale dezbaterilor de la procesul judiciar intentat comunarilor; el îl roagă, de asemenea, să-i trimită un plan al Parisului și împrejurimilor sale, de care are nevoie pentru studierea acțiunilor militare din timpul asedierii Parisului de către prusieni și versaillezi.

10—16 august

În scrisorile adresate unui membru al Internaționalei, Adolphe Hubert, emigrant francez la Londra, Marx face cunoscute câteva fapte și trimite documentele necesare pentru apărarea comunarilor la procesele judiciare care le-au fost intentate.

15 august

La ședința Consiliului General, Marx propune de a trasa ca sarcină Comitetului permanent să întoamească pînă la ședința următoare ordinea de zi a Conferinței de la Londra. Consiliul General acceptă propunerea lui

Marx. La ședința Consiliului General, Engels informează despre persecuțiile la care este supusă Internaționala în Italia și în Spania.

Mijlocul lunii august

Într-o scrisoare către Liebknecht, Engels îl pune la curent cu persecuțiile polițienesti la care au fost supuse fiicele lui Marx în timpul șederii lor în Franța.

*Aprox. 16 —
aprox. 29 august*

La sfatul medicului, Marx rămâne să se odihnească la Brighton, întrucât sănătatea sa este foarte șubredă din cauza surmenajului.

17 și 24 august

În scrisorile adresate redacțiilor ziarelor „The New York Herald” și „Le Gaulois”, Marx arată că comunicatul publicat de aceste ziare cu privire la convorbirea sa cu un corespondent al ziarului „New York Herald” a denaturat complet conținutul acestei convorbiri. Scrisoarea lui Marx este publicată în ziarul „Le Gaulois” la 27 august.

19 august

Marx publică în săptăminalul burghez liberal englez „Public Opinion” o dezmințire în legătură cu calomniile josnice proferate la adresa conducerii Internaționalei, pe care „Public Opinion” le-a reprodus din „National-Zeitung”, organul de presă al lui Bismarck. Marx trimite lui Engels dezmințirea și o scrisoare adresată personal redactorului acestui ziar cu rugămintea de a le transmite redacției ziarului „Public Opinion”. Declarația este publicată la 26 august.

Aprox. 22 august

Engels primește din partea lui Francisco Mora, membru al Consiliului federal spaniol, un raport cu privire la situația politică din Spania și la progresele înregistrate de Internațională în această țară.

22 august

La ședința Consiliului General, Engels informează despre conținutul scrisorilor scrise de secțiile din Spania și din America ale Internaționalei; el propune să se adreseze un apel muncitorilor americani pentru a veni în ajutorul comunarzilor-emigranți. Consiliul General îi trasează lui Marx sarcina de a întocmi acest apel.

25 august

Într-o scrisoare adresată redactorului ziarului american „The Sun”, Charles Dana, Marx relatează despre arestarea fiicelor sale în Franța. Scrisoarea este publicată în ziar la 9 septembrie.

25 și 29 august

Marx, în scrisorile adresate lui Friedrich Bolte, membru al secției germane din New York a Internaționalei, și scriitorului american Moncure Daniel Conway din Londra, îi roagă pe aceștia să organizeze o colectă pentru comunarzii-emigranți și să le dea o mână de ajutor ca să găsească de lucru.

- Aprox. 29 august** Marx se reîntoarce din Brighton la Londra.
- 30 august** În scrisoarea adresată redactorului ziarului republican francez „La Vérité”, Marx demască presa burgheză, care răspindește la Paris manifeste falsificate cu scopul de a discredita Internaționala. Scrisoarea se publică în ziarul „Le Soir” din 3 septembrie și în alte ziare burgheze.
- 4 septembrie** În scrisoarea adresată redactorului ziarului burghez londonez „The Evening Standard”, Marx combate calomniile proferate împotriva lui, ca conducător al Internaționalei, de „National-Zeitung” din Berlin și reproduse mai întâi de „Public Opinion” și ulterior de „Evening Standard”. Scrisoarea este publicată la 6 septembrie.
- 5 septembrie** La ședința Consiliului General, Marx prezintă o serie de propuneri formulate de el și de Engels cu privire la organizarea Conferinței de la Londra a Internaționalei și la reprezentarea secțiilor la această conferință. Propunerile sînt acceptate de Consiliul General. La cererea lui Marx și Engels, Consiliul General îi eliberează de munca în Comitetul emigranților cu scopul de a-și conserva activitatea pregătirii conferinței.
- 9 și 11 septembrie** Marx și Engels conduc ședințele Comitetului permanent în care sînt adoptate proiectele de rezoluție preliminară elaborate de ei pentru conferința care urma să aibă loc.
- 12 septembrie** Engels prezintă Consiliului General în numele Comitetului permanent programul de lucru al apropiatei conferințe, pe care Consiliul General îl aprobă.
- Aprox. 13—15 septembrie** Engels pleacă pentru cîteva zile din Londra la Ramsgate.
- Aprox. 16 septembrie** Marx se întâlnește cu Anselmo Lorenzo, membru al Internaționalei și militant al mișcării muncitorești din Spania, care a venit să participe la Conferința de la Londra. Ei discută probleme ale mișcării muncitorești.
- 16 septembrie** La ședința extraordinară a Consiliului General, Marx și Engels participă la dezbaterile problemei privind reprezentarea la conferință a țărilor care nu au trimis delegați, precum și privind delegația Consiliului General.
- 17—23 septembrie** Marx și Engels conduc lucrările Conferinței de la Londra a Internaționalei, în cadrul căreia se iau hotărîri extrem de importante cu privire la lupta politică a clasei muncitoare, la necesitatea creării în fiecare țară a partidelor muncitorești de sine stătătoare și se dă o ripostă hotărîită atacurilor îndreptate de bakuniști și de alte elemente sectare împotriva principiilor tactice și organizatorice ale Internaționalei.
- 17 septembrie** La prima ședință a Conferinței de la Londra, Marx și Engels participă la dezbaterile problemei legate de ordi-

nea de zi a conferinței. Engels este însărcinat să redacteze rezoluțiile și să le traducă în diferite limbi. Marx rostește o cuvîntare cu privire la sarcinile care stau în fața conferinței; conferința acceptă propunerea lui Marx de a se alege o comisie care să examineze problema Alianței bakuniste a democrației socialiste și îl alege pe Marx în această comisie.

18 septembrie

La ședința Conferinței de la Londra, Marx și Engels iau cuvîntul în problema ordinii de zi a conferinței și a principiilor organizatorice ale Internaționalei. Marx propune să nu se permită apartenența la Internațională a secțiilor care poartă denumiri de secte și sînt alcătuite, de regulă, din elemente burgheze. Marx propune să se publice textul oficial al Statutului general și noi traduceri în diferite limbi ale acestuia, aprobate de Consiliul General, deoarece a fost răspîdită o traducere greșită a Statutului în limba franceză, pe care proudhoniștii și bakuniștii au folosit-o pentru a justifica tactica lor de a se ține departe de lupta politică.

Marx și Engels participă la ședința comisiei instituite de Conferința de la Londra pentru a discuta problema Alianței democrației socialiste; Marx demască activitatea scizionistă a Alianței în Elveția romandă și în alte țări.

19 septembrie

În ședința de zi a Conferinței de la Londra, Marx propune constituirea unor secții ale femeilor muncitoare, subliniind aportul activ al femeilor la Comuna din Paris; în numele Consiliului General, Marx amintește despre necesitatea aplicării articolului 5 al Statutului din 1867 cu privire la statistica generală a clasei muncitoare. În ședința de seară a conferinței, Marx și Engels iau cuvîntul în problema principiilor organizatorice ale Internaționalei.

19—21 septembrie

Engels întocmește darea de seamă financiară pe care Consiliul General o va prezenta conferinței.

20 septembrie

La ședința de zi a conferinței, Marx ia cuvîntul în repetate rânduri în problema trade-unionurilor și critică propunerea utopică a lui Pierre-Louis Delahaye de a se crea o federație internațională a sindicatelor ca prototip al viitoarei societăți socialiste. La ședința de seară, Marx rostește o cuvîntare privind activitatea politică a clasei muncitoare, în care arată că abținerea de la activitatea politică a adus întotdeauna mari prejudicii clasei muncitoare.

21 septembrie

La o ședință a conferinței, Engels rostește o cuvîntare privind activitatea politică a clasei muncitoare, în care subliniază necesitatea luptei politice a clasei muncitoare pentru cucerirea puterii și arată că a propovădui abținerea de la politică ar însemna să-i împingi pe muncitori în brațele politicii burgheze. În cursul dezbaterilor purtate pe marginea acestei probleme, Marx rostește o

nouă cuvîntare despre activitatea politică. În numele comisiei alese de conferință, Marx face, de asemenea, un raport asupra activității Alianței democrației socialiste și asupra sciziunii din Elveția romandă; raportul este aprobat de conferință.

22 septembrie

În ședințele conferinței, Engels dă o ripostă bakunistului Paul Robin, care a admis atacurile împotriva comisiei de examinare a problemei referitoare la activitatea scizionistă a Alianței democrației socialiste. Marx și Engels participă la dezbaterile purtate pe marginea raportului comisiei financiare, care este aprobat de conferință. Conferința acceptă rezoluțiile propuse de Marx cu privire la propaganda la sate și la formarea unui Consiliu federal englez al Internaționalei. Engels, în calitate de secretar-corespondent pentru Italia, comunică care este situația secțiilor din Italia ale Internaționalei. Marx, în calitate de secretar-corespondent pentru secțiile germane din S.U.A., prezintă un raport în care arată disensiunile dintre secțiile separate și Comitetul central din New York și participă la dezbaterile cu privire la Rusia. El menționează perspectivele largi ale mișcării sociale în Rusia și posibilitățile reale de a se crea acolo secții ale Internaționalei. În calitate de secretar-corespondent pentru Germania, Marx apreciază în mod pozitiv succesele Partidului muncitoresc social-democrat din Germania. El informează conferința și despre situația Internaționalei în Irlanda. La propunerea lui Marx, conferința adoptă o rezoluție prin care se interzice secțiilor Internaționalei de a se organiza ca societăți conspirative secrete; Marx recomandă Consiliului General să publice numai acele rezoluții pe care Consiliul le consideră utile.

23 septembrie

La scrisoarea fiicei sale Jenny adresată editoarelor gazetei săptămânale „Woodhull and Claflin's Weekly”, în care sînt descrise persecuțiile la care au fost supuși Paul Lafargue și fiicele lui Marx de către autoritățile polițienestii franceze și spaniole, Marx anexează o scrisoare din partea lui. Scrisoarea lui Marx și cea a fiicei sale Jenny sînt publicate în respectiva gazetă săptămînală la 21 octombrie.

25 septembrie

Marx rostește o cuvîntare cu prilejul celei de-a șaptea aniversări a Asociației Internaționale a Muncitorilor care a avut loc la Londra, în care caracterizează sarcinile și scopurile Internaționalei și explică caracterul de clasă al Comunei din Paris. Cuvîntarea apare sub formă de însemnări ale unui corespondent în ziarul „The World” la 15 octombrie.

26 septembrie

La ședința Consiliului General, Marx face cunoscută activitatea secțiilor din Danemarca ale Internaționalei. În raportul său cu privire la activitatea Internaționalei în Germania, Marx subliniază necesitatea convocării unui miting al muncitorilor germani pentru a-și exprima

protestul împotriva calomniilor proferate de presa burgheză la adresa Internaționalei. La repartizarea funcțiilor în Consiliul General, Marx este reales secretar-correspondent pentru Germania, iar Engels — pentru Italia; Engels este ales, de asemenea, și în comisia financiară a Consiliului General.

28 septembrie — 3 octombrie — Marx, soția sa și Engels se află la odihnă la Ramsgate.

Sfârșitul lunii septembrie — începutul lunii noiembrie — Marx și Engels pregătesc publicarea în limbile engleză, franceză și germană a rezoluțiilor Conferinței de la Londra, a Statutului general și a Regulamentului de organizare.

Sfârșitul lunii septembrie — mijlocul lunii noiembrie — În scrisorile trimise la Berlin și Leipzig conducătorilor Partidului muncitoresc social-democrat, Marx le atrage atenția asupra necesității întăririi legăturilor acestui partid cu Consiliul General.

3 octombrie — În ședința Consiliului General, Marx este reales secretar-correspondent pentru Rusia, iar Engels — pentru Spania.

7 octombrie — În ședința extraordinară a Consiliului General, Engels prezintă o rezoluție cu privire la excluderea din Internațională a francezului Gustave Durand, care a fost demascat ca agent de poliție. Rezoluția este adoptată de Consiliul General și publicată în mai multe organe de presă ale Internaționalei. În conformitate cu hotărârea Conferinței de la Londra, Consiliul General, la propunerea lui Engels, îi trasează lui Marx sarcina de a întocmi o declarație cu privire la abuzul cu numele Internaționalei comis de Neceaev. Declarația scrisă de Marx a fost aprobată de Consiliul General și publicată în ziarul „Volksstaat” din 1 noiembrie și în alte organe de presă ale Internaționalei.

10 octombrie — Engels îl informează pe Cafiero printr-o scrisoare despre rezultatele lucrărilor Conferinței de la Londra.

14 octombrie — La ședința extraordinară a Consiliului General, Marx și Engels participă la dezbaterile problemelor privind alegerea definitivă, redactarea și publicarea sub formă de circulară a Consiliului General a rezoluțiilor Conferinței de la Londra. Consiliul General trasează lui Marx sarcina de a pregăti rezoluțiile pentru tipar.

17 octombrie — La ședința Consiliului General, Marx face cunoscut, în numele Comitetului permanent, statutul secției franceze din 1871 și prezintă un proiect de rezoluție în care propune secției să modifice acele articole din statutul ei care vin în contradicție cu principiile organizatorice ale Internaționalei. Rezoluția este adoptată de Consiliul General.

- 24 octombrie Marx prezintă în ședința Consiliului General un raport cu privire la pregătirea noii ediții a Statutului general și a Regulamentului de organizare. Consiliul hotărăște să tipărească această ediție într-un tiraj de 5 000 de exemplare.
- Sfârșitul lunii octombrie — sfârșitul lunii noiembrie Marx este bolnav și nu poate participa timp de o lună la ședințele Consiliului General.
- 31 octombrie Engels scrie o declarație ca răspuns la atacurile îndreptate împotriva Internaționalei de către un membru al parlamentului englez, conservatorul Cochrane, atacuri care au fost publicate în ziarul „Times”. Declarația lui Engels este aprobată de Consiliul General și apare în „Eastern Post” din 11 noiembrie.
- 4 noiembrie Engels scrie un articol despre febra înființării de societăți anonime fictive în Anglia. Anticolul este publicat în ziarul „Volksstaat” din 10 noiembrie.
- 5 noiembrie Consiliul General adoptă o rezoluție elaborată de Comitetul permanent cu ajutorul lui Marx, în care sînt confirmate imputernicirile Comitetului central din New York și respinse pretențiile elementelor burgheze din secția newyorkeză nr. 12.
- 6 noiembrie Marx trimite membrilor din S.U.A. și din Germania al Internaționalei rezoluțiile tipărite în limbile engleză și franceză ale Conferinței de la Londra.
- 7 noiembrie Consiliul General aprobă rezoluția redactată de Marx în care sînt condamnate atacurile susținute ale Secției franceze din 1871 împotriva principiilor organizatorice ale Internaționalei și sînt arătate motivele pentru care se refuză primirea acestei secții în cadrul Internaționalei. Engels încunoștințează Consiliul General despre editarea rezoluțiilor Conferinței de la Londra, ca și despre primirea unor scrisori din partea secțiilor din Italia, Olanda și Germania ale Internaționalei.
- 9 noiembrie Într-o scrisoare adresată lui Sorge la Hoboken, Marx dă indicații cu privire la schimbarea structurii organizatorice a Internaționalei în S.U.A., referindu-se la hotărârile Conferinței de la Londra; el face apoi cunoscută intrigile țesute împotriva Consiliului General de Secția franceză din 1871, care colaborează cu baku-niștii.
- Marx îi trimite lui Danielson o listă cu modificările și corectările greșelilor de tipar făcute la prima ediție a volumului I al „Capitalului”, de care trebuie să se țină seama la pregătirea ediției ruse.
- 13 noiembrie În locuința lui Marx are loc o întâlnire între Marx, Engels și Ricciotti Garibaldi, fiul lui Giuseppe Garibaldi,

care a participat la mișcarea de eliberare națională din Italia și a luptat în războiul franco-prusian de partea Franței.

*Mijlocul lunii
noiembrie 1871
— mijlocul lunii
februarie 1872*

Engels dă sfaturi socialistului german Theodor Cuno din Milano în legătură cu activitatea secției din Milano a Internaționalei, care a fost creată sub influența lui Engels. El îi trimite lui Cuno documentele Conferinței de la Londra și Adresa „Războiul civil din Franța”, îl explică necesitatea luptei împotriva adepților lui Mazzini și Bakunin și îi dă sfaturi în vederea întăririi poziției Internaționalei în nordul Italiei, unde se află marile centre industriale ale țării.

16 noiembrie

Marx îi scrie lui Jung despre posibilitatea stabilirii unor legături între muncitorii bijutieri din Paris și cei din Londra în vederea luptei comune pentru reducerea zilei de muncă.

23 noiembrie

Marx arată, într-o scrisoare adresată lui Friedrich Bolte în America, rolul Internaționalei în lupta împotriva sectarismului, subliniind că Internaționala a fost întemeiată pentru a înlocui sectele socialiste și semisocialiste cu o adevărată organizație de luptă a clasei muncitoare. Marx explică legătura dintre lupta economică și lupta politică a clasei muncitoare și însemnătatea partidului politic al proletariatului; el cheamă Comitetul central al secțiilor din S.U.A. ale Internaționalei să se ralieze la rezoluțiile Conferinței de la Londra și să folosească aceste rezoluții drept arme legale împotriva sectarismului din America. Engels explică, în scrisoarea adresată lui Carmelo Palladino, unul dintre conducătorii secției din Neapole a Internaționalei, de ce era necesară convocarea Conferinței închise de la Londra în locul congresului ordinar.

25 noiembrie

Dat fiind că bakuniștii și-au intensificat uneltirile în Spania, Engels, într-o scrisoare adresată Consiliului federal spaniol de la Madrid al Internaționalei, respinge calomniile bakuniștilor la adresa Consiliului General și a Conferinței de la Londra.

28 noiembrie

În ședința Consiliului General, Marx face cunoscut că procesul intentat membrilor Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german acuzați de apartenență la Internațională a luat sfârșit și că aceștia au fost condamnați la închisoare pe diferite termene. Engels comunică despre noul articol al lui Mazzini în care atacă Internaționala, publicat în ziarul democrat mic-burghez „La Roma del Popolo”. Consiliul General acceptă propunerea lui Engels de a publica un răspuns la acest articol. Răspunsul scris de Engels apare în ziarul muncitoresc italian „La Plebe” din 12 decembrie, în „La Roma del Popolo” din 21 decembrie și în alte ziare.

- 29 noiembrie Engels scrie o declarație a Consiliului General către redacția ziarului „Il Proletario Italiano”, în care subliniază însemnătatea luptei politice pentru eliberarea clasei muncitoare.
- Aprox.
30 noiembrie Marx roagă într-o scrisoare pe emigrantul german de la Londra, publicistul Sigismund Ludwig Borkheim, să-i trimită materialele necesare despre Bakunin și mai ales despre activitatea lui Bakunin la Congresul din 1868 al Ligii păcii și libertății, ligă burgheză pacifistă.
- Decembrie Marx prelucrează capitolul întâi al volumului I al „Capitalului” pentru a doua ediție în limba germană. El corespundează cu conducătorul mișcării muncitorești italiene G. Luciani, care a plecat de la Londra la Roma și primește de la el informații despre dezvoltarea mișcării muncitorești și despre situația Internaționalei în Italia.
- 12 decembrie În ziarul „La Plebe” apare un extras dintr-o scrisoare a lui Engels către Enrico Bignami, redactorul ziarului, în care arată care este situația secțiilor Internaționalei în țările din Europa.
- 19 decembrie Marx informează Consiliul General despre intenția guvernului englez de a porni o campanie de persecuții împotriva comunarzilor emigranți. El înfierează politica reacționară a lui Bismarck față de proletariat și menționează că ea va face în mod inevitabil ca clasa muncitoare să se strângă și mai mult în jurul Internaționalei. Marx face, de asemenea, cunoscută activitatea scizionistă a secției nr. 12 din New York, alcătuită din elemente burgheze, precum și încercările nereușite ale bakuniștilor de a defăima în Elveția Conferința de la Londra și rezoluțiile ei. Marx demască pe radicalul burghez Charles Bradlaugh, care într-o adunare publică și în presă a calomniat Internaționala și pe Marx. Engels anunță că, în pofida intrigilor bakuniștilor, secțiile din Spania au aprobat rezoluțiile Conferinței de la Londra și au hotărât să înființeze un partid muncitoresc; el mai anunță faptul că muncitorii englezi din Lancashire au început agitația pentru ziua de muncă de nouă ore.
- 20 decembrie Marx scrie o scrisoare redactorului ziarului „Eastern Post”, în care îl demască pe Bradlaugh drept calomniator. Scrisoarea este publicată la 23 decembrie.
- 30 decembrie În scrisoarea adresată lui Lafargue la Madrid, Engels îl roagă să explice membrilor din Spania ai Internaționalei poziția Consiliului General față de circulara aprobată de Congresul Federației jurasiene bakuniste din Sonvilier și îndreptată împotriva rezoluțiilor Conferinței de la Londra.

1872

- Luna ianuarie — începutul lunii martie* Ca răspuns la circulara scizionistă de la Sonvilier, răspîndită de bakuniști, Marx și Engels pregătesc o circulară confidențială a Consiliului General „Pretinsele scizii din Internațională”. În acest scop, ei culeg material cu privire la uneltirile bakuniștilor împotriva Consiliului General și la activitatea dezorganizatoare desfășurată de aceștia în diferite țări.
- Marx lucrează în continuare la pregătirea celei de-a doua ediții în limba germană a volumului I al „Capitalului”.
- 2 și 9 ianuarie* Marx și Engels participă în cadrul ședințelor Consiliului General la dezbaterile problemelor privind aprobarea statutului Consiliului federal britanic și a statutului noii secții poloneze a Internaționalei.
- Aprox. 3 ianuarie* Engels scrie articolul „Congresul de la Sonvilier și Internaționala”, în care demască caracterul scizionist al circularii bakuniste de la Sonvilier, anată inconsistența și caracterul dăunător al dogmelor anarhiste ale bakuniștilor și dezvăluie faptul că aceștia sînt împotriva oricărei centralizări, autorități și discipline de partid. Articolul este publicat în ziarul „Volksstaat” din 10 ianuarie.
- 14 ianuarie* Într-o scrisoare adresată secretarului Asociației muncitorilor din Torino „Eliberarea proletarului”, Engels critică ideile anarhiste ale bakuniștilor și anată necesitatea unirii organizatorice a proletariatului pentru cucerirea revoluționară a puterii; el declară că nu cunoaște ceva mai autoritar decît revoluția.
- Aprox. 15 ianuarie — aprox. 15 februarie* Prin intermediul lui Charles Longuet, Marx duce tratative cu Joseph Roy în legătură cu traducerea în limba franceză a volumului I al „Capitalului” și încheie un contract cu editorul parizian Maurice Lachâtre cu privire la editarea lucrării sale.
- 16 ianuarie* La dezbaterile purtate în cadrul Consiliului General pe marginea statutului Consiliului federal britanic, Marx propune recunoașterea Consiliului federal în anumite condiții. El comunică, de asemenea, că noua secție poloneză este gata să accepte modificările din statutul ei propuse de Consiliul General. Engels informează Consiliul General despre grevele de la Roma.
- Într-o scrisoare adresată redactorului ziarului „Eastern Post”, Marx respinge atacurile reinnoite ale lui Bradlaugh îndreptate împotriva lui și publicate în ziarul „The National Reformer”, editat de acesta. Scrisoarea se publică la 20 ianuarie.
- 18 ianuarie* Engels îl informează pe Liebknecht printr-o scrisoare despre situația din secțiile din Belgia ale Internaționalei; în legătură cu intensificarea activității bakuniștilor în secțiile din Belgia, Engels dă indicații cu privire la publicarea în „Volksstaat” a unor articole în această

- privință; el arată, de asemenea, care este situația Internaționalei în Spania și Italia.
- 19 ianuarie** Engels îi scrie lui Lafargue la Madrid, informându-l despre secțiile din Anglia ale Internaționalei și despre situația Internaționalei în Germania, Franța, Elveția, Austro-Ungaria și Italia.
- Aprox. 20 ianuarie** Marx trimite editorului Otto Meissner la Hamburg 24 de coli din volumul I al „Capitalului”, pregătite pentru ediția a doua.
- 23 ianuarie** Marx înștiințează Consiliul General despre Congresul social-democraților din Saxonia care a avut loc la Chemnitz. La acest congres s-a adoptat o rezoluție prin care se recunoaște linia justă a Consiliului General în lupta împotriva bakuniștilor și se aprobă rezoluțiile Conferinței de la Londra.
- 24 ianuarie** În scrisoarea sa către Theodor Cuno, Engels supune unei critici minuțioase concepțiile despre stat ale bakuniștilor și demască activitatea lor dăunătoare înăuntrul Internaționalei; el îl informează mai departe pe Cuno despre situația din secțiile din Italia ale Internaționalei.
- 27 ianuarie** Marx trimite încă o scrisoare redactorului ziarului „Eastern Post”, în care îl demască pe Bradlaugh. Scrisoarea se publică la 28 ianuarie.
- 30 ianuarie** În numele comisiei pentru elaborarea statutelor, în ședința Consiliului General, Marx prezintă un raport asupra statutelor Consiliului federal din Olanda și ale secției din Zürich a Internaționalei și propune să fie aprobate; Consiliul General acceptă propunerea lui Marx. Engels prezintă Consiliului General un raport asupra statutului secției din Milano și propune să fie aprobat; propunerea este acceptată; Engels mai prezintă un raport cu privire la persecuțiile la care este supusă Internaționala în Spania.
- 3 februarie** La propunerea lui Prosper Olivier Lissagaray, comunist emigrant la Londra, Marx intră în „Cercle d'Études Sociales” („Cercul pentru studierea științelor sociale”), alcătuit din comunați emigranți.
- 6 februarie** În ședința Consiliului General, Marx comunică faptul că foștii membri ai Internaționalei, bakuniștii Albert Richard și Gaspard Blanc, sînt agenți bonapartiști. În legătură cu apelul adresat de către emigranții francezi Consiliului General de a le veni în ajutor, Marx subliniază, în cuvîntarea sa, necesitatea de a determina guvernul englez să protesteze împotriva expulzării din Franța a participanților la Comuna din Paris.

- 7 februarie** Engels se adresează redactorului ziarului „Gazzettino Rosa” din Milano cu rugămintea de a publica și în acest ziar scrisoarea adresată ziarului „Liberio Pensiero”. În această scrisoare, Engels dezmințe calomniile proferate la adresa Internaționalei și a Consiliului General, pe care ziarul italian „Liberio Pensiero” le-a reprodus din presa bismarckiană și le-a pus în circulație. Dezmințirea lui Engels se publică la 20 februarie în „Gazzettino Rosa”.
- 9—10 februarie** Marx și Engels sînt solicitați de ziaristul englez William Harrison Riley, membru al Internaționalei, să colaboreze la ziarul „The International Herald”, care urma să apară la 1 martie.
- 13 februarie** La ședința Consiliului General, Marx comunică despre o percheziție întreprinsă de autoritățile elvețiene la locuința lui Utin, membru al secției ruse a Internaționalei, și despre activitatea Consiliului federal belgian. Marx propune să fie întrebat Consiliul federal belgian în legătură cu atitudinea acestuia față de linia politică a Consiliului General și cu trecerea sub tăcere a activității Consiliului General de către ziarul „La Liberté”, organul de presă al secției din Belgia. Propunerea lui Marx este acceptată în unanimitate. Consiliul General îi trasează lui Engels sarcina de a stabili dacă ziarul „International Herald” poate fi folosit ca organ de presă al Asociației Internaționale a Muncitorilor.
- 15 februarie** Engels dezvăluie, într-o scrisoare adresată lui Liebknecht, intrigile țesute în Italia de Bakunin și de adeptul său democratul mic-burghez Luigi Stefanoni, redactorul ziarului „Liberio Pensiero”, împotriva Consiliului General. Engels îi propune lui Liebknecht să întreprindă în mod oficial legăturile cu Stefanoni. Liebknecht folosește scrisoarea lui Engels pentru a-l supune pe Stefanoni unei critici în presa italiană.
- 16 februarie** Engels îi scrie lui Becker la Geneva și îl informează despre lupta plină de succes dusă în Spania de partizanii Consiliului General împotriva bakunistilor.
- Aprox.
18 februarie** Engels trimite la Geneva lui Vitale Regis, socialist italian și membru al Consiliului General, o împuternicire oficială pentru ca să plece în Italia cu scopul de a clarifica pe loc situația reală din secțiile Internaționalei și lupta lor împotriva bakuniștilor, de a răspîndi documentele cele mai importante ale Internaționalei și de a explica rezoluțiile Conferinței de la Londra.
- 20 februarie** Engels informează Consiliul General despre situația Internaționalei în Spania și îl pune la curent cu tratativele pe care le duce el cu Riley, editorul ziarului „International Herald”, în legătură cu folosirea acestui ziar ca organ de presă al Consiliului General.

Marx și Engels scriu o declarație a Consiliului General în legătură cu samavolnicia autorităților elvețiene, care au întreprins o percheziție la locuința lui Utin. Declarația apare în ziarul „Eastern Post” din 24 februarie, în „International Herald” din 2 martie și în numărul din martie al organului de presă al secțiilor din Lisabona ale Internaționalei „O Pensamento Social”, precum și în alte ziare.

20 februarie—
începutul
lunii martie

Marx pregătește pentru Consiliul General un raport cu privire la conflictul din secțiile din America ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. El studiază comunicări din ziare și scrisori din New York, în care se vorbește despre sciziunea din cadrul Federației Internaționalei din S.U.A.

Indice de nume

A

- Aifre, Denis-Auguste* (1793—1848) — arhiepiscopul Parisului (1840—1848); în timpul insurecției din iunie 1848 de la Paris a fost împușcat de trupele guvernului în timp ce încerca să-i determine pe muncitorii răsculați să depună armele. — 378, 533, 617.
- Albert* (1828—1902) — prinț moștenitor și apoi rege al Saxoniei, (1873—1902) general, din 1871 general-feldmareșal; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 12 armată (regal — saxon), apoi Armata a patra (Armata de Meuse). — 78, 157, 165, 198.
- Albrecht, Friedrich Heinrich* (1809—1872) — prinț de Prusia, general, în timpul războiului franco-prusian a comandat divizia a 4-a de cavalerie. — 181.
- Albrecht, Friedrich Wilhelm Nikolaus* (1837—1906) — prinț de Prusia, fiul celui de mai sus, general, apoi general-feldmareșal; în timpul războiului franco-prusian a comandat o brigadă de cavalerie. — 239.
- Alexandru* (1845—1894) — mare duce al Rusiei, fiul lui Alexandru al II-lea, din 1881 țar al Rusiei (Alexandru al III-lea) (1881—1894). — 292.
- Alexandru al II-lea* (1818—1881) — țar al Rusiei (1855—1881). — 288, 299, 305, 306.
- Alexandra* (1844—1925) — fiica regelui danez Christian al IX-lea; în 1863 s-a căsătorit cu prințul de Wales, care din 1901 a domnit sub numele de Eduard al VII-lea, rege al Marii Britanii și al Irlandei. — 348, 617.
- Alvensleben, Konstantin von* (1809—1892) — general german, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 3 armată. — 44.
- Amberny* — jurist elvețian. — 517.
- Applegarth, Robert* (1833—1925) — dulgher, unul dintre conducătorii reformiști ai trade-unionurilor, secretar general al Uniunii dulgherilor și tâmplarilor (1862—1871), membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1865, 1868—1872); în 1869 delegat la Congresul de la Basel; unul dintre conducătorii Ligii pentru reformă; în 1871 a refuzat să semneze Adresa Consiliului General cu privire la „Războiul civil din Franța”; mai târziu s-a retras din mișcarea muncitorească. — 7, 292, 452, 481.
- Arnaud, Antoine* (1831—1885) — revoluționar francez, blanquist,

B

- membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris; după înfrângerea Comunei a emigrat în Anglia; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872); în 1872 delegat la Congresul de la Haga; în urma hotărârii congresului de a se transfera sediul Consiliului General la New York, s-a retras din Asociația Internațională a Muncitorilor. — 481.
- Arnold, Georges** (n. 1840) — arhitect francez; membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris; după înfrângerea Comunei a fost deportat în Noua Caledonie. — 407.
- Assi, Adolphe-Alphonse** (1840—1886) — militant al mișcării muncitorești franceze; de profesiune mecanic; membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris; după înfrângerea Comunei a fost deportat în Noua Caledonie. — 316, 391, 427.
- Aster, Ernst Ludwig von** (1778—1855) — general prusian și inginer genist. — 92.
- Aumale, Henri-Eugène-Philippe-Louis d'Orléans, duc de** (1822—1897) — fiul lui Ludovic-Filip; după revoluția din februarie 1848 a emigrat în Anglia; deputat în Adunarea națională din 1871. — 536.
- Aurette de Paladines, Louis-Jean-Baptiste de** (1804—1877) — general francez, clericallist; în timpul războiului franco-prusian a comandat Armata de Loara; în martie 1871 comandant suprem al Gărzii naționale din Paris, deputat în Adunarea națională din 1871. — 180, 181, 189—192, 194, 218—220, 226, 345, 347, 527, 597, 636, 647.
- Bakunin, Mihail Aleksandrovici** (1814—1876) — publicist și revoluționar rus, a participat la revoluția de la 1848—1849 din Germania; narodnic, unul dintre ideologii anarhismului; primit în Asociația Internațională a Muncitorilor, a acționat ca un dușman înverșunat al marxismului; în 1872, la Congresul de la Haga, a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor pentru activitate scizionistă. — 402, 435, 483, 501, 506—508.
- Balan, Hermann Ludwig von** (1812—1874) — diplomat german, ambasador la Bruxelles (1865—1874). — 298.
- Barnekow, Albert Christoph Gottlieb, baron de** (1809—1895) — general german, în timpul războiului franco-prusian a comandat divizia a 16-a. — 34.
- Barral, Eugène** (1808—1890) — general-francez; în timpul războiului franco-prusian inspector general al centrelor de instrucție. — 218.
- Barthélemy-Saint-Hilaire, Jules** (1805—1895) — filozof și om politic francez, republican burghez moderat; în perioada celei de-a doua Republici — deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; deputat în Adunarea națională din 1871; membru în comisia celor cincisprezece de la Versailles și secretar general al lui Thiers (1871—1873); ministru de externe (1880—1881). — 417.
- Bastelica, André** (1845—1884) — militant al mișcării muncitorești franceze și spaniole, de profesiune tipograf; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; adept al lui Bakunin; a luat parte la mișcările revoluțio-

- nare din Marsilia (din octombrie-noiembrie 1870); în 1871 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și delegat la Conferința de la Londra. — 669, 671.
- Bataille, Henri-Jules** (1816—1882) — general francez; la începutul războiului franco-prusian a comandat o divizie din corpul 2 armată și a căzut prizonier. După eliberare din prizonierat, a comandat corpul 2 armată de la Versailles. — 23.
- Bazaine, François-Achille** (1811—1888) — general francez, monarhist; din 1864 mareșal al Franței; a condus intervenția armată din Mexic (1863—1867); în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 3 armată, ulterior Armata de Rin; în octombrie 1870 a capitulat la Metz. — 34, 36, 40, 43, 44, 54, 56, 57, 60—62, 67, 68—77, 79, 80, 86, 90, 91, 109, 111, 135, 137, 145, 160, 162, 164—167, 170, 172, 178, 195.
- Beaulieu, Jean Pierre, baron** (1725—1819) — general austriac de origine franceză; în calitate de comandant al trupelor austriece din Italia a pierdut, în primăvara anului 1796, mai multe bătălii purtate împotriva lui Bonaparte. — 35.
- Bebel, August** (1840—1913) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesie strungar; din 1867 a condus Uniunea generală a muncitorilor germani; membru al Internaționalei I, din 1867 deputat în Reichstag; unul dintre întemeietorii și conducătorii social-democrației germane, a luptat împotriva lassalleanismului; în timpul războiului franco-prusian s-a situat pe pozițiile internaționalismului proletar; a sprijinit Comuna din Paris; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels; militant al Internaționalei a II-a; în ultimul deceniu al secolului trecut și la începutul primului deceniu al acestui secol a luat atitudine împotriva reformismului și revizionismului. În ultima perioadă din activitatea sa a comis o serie de greșeli cu caracter centrist. — 295, 297, 302, 670, 673.
- Becker, Hermann Heinrich** (1820—1885) — jurist și publicist din Colonia, din 1850 membru al Ligii comunistilor; în 1852, în procesul comunistilor de la Colonia, a fost condamnat la cinci ani închisoare; în deceniul al 7-lea — progresist, mai târziu național-liberal. — 515.
- Beesly, Edward Spencer** (1831—1915) — istoric și om politic englez, radical burghez, pozitivist, profesor la Universitatea din Londra; în 1870—1871 unul din conducătorii mișcării muncitorilor englezi pentru recunoașterea Republicii Franceze de către guvernul britanic; a sprijinit propunerile aventuriste cu privire la intervenția armată a Angliei în favoarea Franței; în presa engleză a luat apărarea Comunei din Paris. — 390.
- Benedek, Ludwig August** (1804—1881) — general austriac, în 1848—1849 a luat parte la reprimarea revoluției din Italia și Ungaria; în timpul războiului austro-prusian din 1866 — comandant suprem al armatei austriece. — 36.
- Bergeret, Jules-Victor** (1839—1905) — membru al Comitetului Central al Gărzii Naționale și al Comunei din Paris, general al Gărzii Naționale; după înfrângerea Comunei a emigrat în Anglia, ulterior în S.U.A. — 349, 598, 600, 618.
- Berry, Marie-Caroline-Ferdinande-Louise de Naples, ducesă de**

- (1798—1870) — mama contelui de Chambord, descendent direct al dinastiei Bourbonilor și pretendent al legitimiștilor la tronul Franței; în 1832 a încercat să pună la cale o răscoală în Vendée împotriva lui Ludovic-Filip. — 339, 541, 591, 608.
- Berryer, Pierre-Antoine** (1790—1868) — avocat și om politic francez; în timpul celei de-a doua Republici — deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; legitimist. — 613.
- Beslay, Charles** (1795—1878) — întreprinzător francez, literat și om politic, membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, proudhonist; membru al Comunei din Paris și al comisiei financiare a Comunei; delegat al Comunei pe lângă Banca Franței; s-a pronunțat împotriva naționalizării băncii și împotriva amestecului în treburile ei interne; după înfringerea Comunei a emigrat în Elveția. — 341, 540.
- Beust, Friedrich Ferdinand, conte de** (1809—1886) — om de stat reacționar din Saxonia, adversar al unificării Germaniei sub hegemonia Prusiei și adept al independenței micilor state germane; între anii 1849 și 1866 a ocupat mai multe posturi ministeriale în guvernul Saxoniei; ministru de externe (1866—1871) și cancelar al Austro-Ungariei (1867—1871), ambasador al Austro-Ungariei la Londra (1871—1878) și la Paris (1878—1882). — 504.
- Bigot, Léon** (1826—1872) — avocat și publicist francez, republican de stînga; după înfringerea Comunei, unul dintre apărătorii comunarilor în fața tribunalului din Versailles. — 427.
- Bismarck, Otto, prinț de** (1815—1898) — om de stat și diplomat al Prusiei și Germaniei, reprezentant al lăcherimii prusiene; ambasador la Petersburg (1859—1862) și la Paris (1862), președinte al Consiliului de Miniștri din Prusia (1862—1871); cancelar al Imperiului german (1871—1890); a realizat unificarea Germaniei pe cale contrarevoluționară, dușman inveterat al mișcării muncitorești, autorul legii excepționale împotriva socialiștilor (1878). — 5, 119—122, 133, 143, 266, 267, 288, 297, 298, 321, 325, 337, 338, 341, 342, 345, 358, 366, 368, 372, 378, 379, 384, 386, 420, 503, 504, 512, 524, 530, 536—538, 545, 567, 568, 589, 593, 605, 612, 629, 631, 634, 636, 649, 654, 663.
- Blanc, Jean-Joseph-Louis** (1811—1882) — socialist mic-burghez francez, ziarist și istoric; în 1848 membru al guvernului provizoriu și președinte al comisiei de la Luxemburg; s-a situat pe o poziție de conciliere între clase și de pactizare cu burghezia; în august 1848 a emigrat în Anglia și a fost unul dintre conducătorii emigranților mic-burghezi de la Londra; deputat în Adunarea națională din 1871, s-a ridicat împotriva Comunei din Paris. — 413, 585, 591, 645, 655, 665.
- Blanchet** (de fapt *Stanislas Pourille*) (n. 1833) — fost călugăr capuțin, negustor și agent de poliție; în timpul asediului Parisului a servit în Garda națională; a fost ales membru al Comunei din Paris; în mai 1871 a fost demascat ca agent de poliție și arestat; după înfringerea Comunei a emigrat în Elveția. — 366.
- Blanqui, Louis-Auguste** (1805—1881) — revoluționar francez comunist utopist, organizator al mai multor societăți secrete și comploturi; a luat parte activă la revoluția din 1830; în revoluția din 1848 a făcut parte din aripa de extremă stîngă a mișcării democratice și proletare din Franța; unul dintre conducătorii insurecției din Paris de la 31 octombrie 1870; în timpul

- Comunei se afla în închisoare ; în total a stat la închisoare timp de 36 de ani. — 316, 344, 348, 378, 557, 564, 565, 616.
- Blind, Karl** (1826—1907) — scriitor și ziarist german, democrat mic-burghez, a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden ; în deceniul al 6-lea a fost unul dintre conducătorii emigranților mic-burghezi germani de la Londra ; ulterior național-liberal ; în timpul războiului franco-prusian și după aceea șovinist înverșunat. — 278, 279.
- Blücher Gebhard Leberecht, prinț de** (1742—1819) — general-feldmareșal prusian ; în 1793—1794 a luat parte la campania împotriva Republicii Franceze ; în 1806 și 1813—1815 a comandat trupele în timpul războaielor împotriva lui Napoleon I. — 76, 210.
- Bonaparte** — dinastie imperială în Franța (1804—1814, 1815 și 1852—1870). — 166, 538.
- Bonaparte** — vezi *Napoleon I.*
- Bonaparte, Jérôme-Napoleon-Joseph-Charles-Paul, prințul Napoleon** (1822—1891) — vărul lui Napoleon al III-lea ; la începutul războiului franco-prusian a condus tratativele cu privire la o alianță între Franța și Italia împotriva Prusiei ; cunoscut sub porecla Plon-Plon și prințul „roșu”. — 278, 323.
- Bonaparte, Joseph** (1768—1844) — fratele mai mare al lui Napoleon I, rege al Neapolului (1806—1808) și rege al Spaniei (1808—1813). — 171.
- Boon, Martin James** — militant al mișcării muncitorești engleze ; mecanic, adept al concepțiilor social-reformatoare ale cartistului James Bronterre O'Brien ; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1872), secretar al Ligii pământului și a muncii ; în 1872 membru al Consiliului federal britanic. — 7, 292, 381, 408, 452, 481.
- Bora, Giovanni** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor ; în 1870 secretar-corespondent pentru Italia. — 8, 292.
- Boriani, Giuseppe** — militant al mișcării muncitorești din Italia în deceniul al 8-lea al secolului al XIX-lea ; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 498.
- Bouis, Casimir** (aprox 1843—1916) — ziarist francez, blanquist, membru al Comitetului Central al Gărzii Naționale și al Comunei din Paris, președintele comisiei pentru examinarea activității guvernului apărării naționale ; după înfringerea Comunei a fost deportat în Noua Caledonie. — 564.
- Bourbaki, Charles, Denis-Sauter** (1816—1897) — general francez ; în timpul războiului franco-prusian, la început, comandant al gărzii în Armata de Rin, apoi al Armatei de răsărit. — 148, 200, 218, 222, 224, 226, 238, 242—246, 253, 254, 258, 259, 262—267, 269, 270, 273—276.
- Bourbon** — dinastie regală, a domnit în Franța (1589—1792, 1814—1815 și 1815—1830), în Spania (între 1700 și 1931 cu câteva mici întreruperi), precum și în regatul Neapolului și în ducatele italiene Parma și Lucca. — 544, 546, 630.
- Bradlaugh, Charles** (1833—1891) — ziarist și om politic englez, radical burghez, redactor al gazetei săptămânale „The National Reformer” ; a atacat cu vehemență pe Marx și Asociația Internațională a Muncitorilor. — 503, 511—513.
- Bradnick, Frederick** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor

C

- (1870—1872), în 1871 delegat la Conferința de la Londra; în 1872, după Congresul de la Haga, s-a alăturat aripii reformiste a Consiliului federal britanic și a luat atitudine împotriva hotărârilor congresului; a fost exclus ulterior din Asociația Internațională a Muncitorilor. — 7, 292, 381, 408, 452, 481.
- Brass, August** (1818—1876) — ziarist german; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrângerea revoluției a emigrat în Elveția; din deceniul al 7-lea adept al lui Bismarck; editorul lui „Norddeutsche Allgemeine Zeitung”. — 322.
- Bressolles, Antoine-Aubin de** (1828—1891) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 24 armată. — 258.
- Brunel, Paul-Antoine Magloire** (n. 1830) — ofițer francez, blanquist; membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris; în mai 1871 a fost grav rănit de versailliezi; după înfrângerea Comunei a emigrat în Anglia. — 383.
- Brutto** — comunard, a verificat curturile guvernului apărării naționale. — 651.
- Bürgers, Heinrich** (1820—1878) — publicist radical german, în 1848 membru al comunității din Colonia a Ligii comuniștilor; în 1848—1849 — membru al redacției lui „Neue Rheinische Zeitung”; din 1850 membru în Organul Central al Ligii comuniștilor; în 1852, fiind socotit unul dintre principalii acuzați în procesul comuniștilor de la Colonia, a fost condamnat la șase ani închisoare; ulterior național-liberal. — 516.
- Buttery, G. H.** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1873). — 381, 408, 452, 481.
- Cabet, Étienne** (1788—1856) — jurist și publicist francez, comunist utopist, autorul romanului utopic „Voyage en Icarie”; considera necesară desființarea proprietății private, ea constituind o abatere de la „legea naturală”. — 383, 387.
- Caihil** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1870—1871). — 292, 381, 408.
- Calonne, Charles-Alexandre de** (1734—1802) — om de stat francez, controlor general al finanțelor (1783—1787); în timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea — unul dintre conducătorii emigrației contra-revoluționare. — 368, 543, 633.
- Canrobert, François-Certain** (1809—1895) — general francez, din 1856 mareșal al Franței, bonapartist, a participat activ la lovitura de stat de la 2 decembrie 1851; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 6 armată; a fost făcut prizonier la Metz. — 34, 40, 42, 44, 47, 57, 61, 67, 69, 82, 164, 168—170.
- Cardinal von Widdern, Georg** (1841—1920) — ofițer german și scriitor de lucrări militare, autorul mai multor lucrări de strategie, tactică, istorie și geografie militară; a luat parte la războiul franco-prusian. — 18, 19.
- Carnot, Lazare-Nicolas** (1753—1823) — matematician și fizician francez, specialist în probleme militare, om politic și republican burghez; în timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, la începutul iacobin, ulterior a luat parte la lovitura de stat contrarevoluționară de la 9 termidor 1794 și a fost unul dintre organizatorii apărării Franței împotriva coaliției statelor europene. — 49.

- Carrel, Armand** (1800—1836) — publicist burghez francez, liberal; unul dintre fondatorii și redactorii ziarului „Le National”. — 541, 542.
- Castagny, Armand-Alexandre de** (1807—1900) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat o divizie din corpul 3 armată. — 44.
- Castiau, Adelson** (1804—1879) — avocat și om politic belgian, democrat burghez, între 1843—1848 membru în Camera deputaților. — 670.
- Cathelineau, Henri de** (1813—1891) — general francez, regalist, în timpul războiului franco-prusian a participat la înăbușirea Comunei din Paris, a comandat franciorii corpului 15 armată. — 538, 629, 631.
- Cavaignac, Louis-Eugène** (1802—1857) — general și om politic francez, republican burghez moderat; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; renumit pentru cruzimea sa; în 1848 guvernator general al Algerului; din mai pînă în iunie 1848 ministru de război; în 1848 a înăbușit cu cruzime insurtecția din iunie a proletariatului parizian; prim-ministru (iunie-decembrie 1848). — 378, 530, 533, 547, 599, 610, 617.
- Chambord, Henri-Charles d'Artois, duce de Bordeaux, conte de** (1820—1883) — ultimul reprezentant al celei mai vechi ramuri a Bourbonilor; nepotul lui Carol al X-lea; după victoria revoluției din iulie 1830 s-a aflat în emigrație; pretendent al legitimiștilor la tronul Franței sub numele de Henric al V-lea. — 323, 630.
- Changarnier, Nicolas-Anne-Théodore** (1793—1877) — general și om de stat francez, monarhist; în 1848—1849 deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; după iunie 1848 comandant al Gărzii naționale și al garnizoanei din Paris; a ordonat reprimarea cu sâbia a demonstrației pașnice din 13 iunie 1849; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost arestat și expulzat; în 1859 s-a reîntors în Franța; în timpul războiului franco-prusian a făcut parte din statul-major al Armatei de Rin; a fost făcut prizonier la Metz; deputat în Adunarea națională din 1871. — 350, 542, 601, 618.
- Chanzy, Antoine-Alfred-Eugène** (1823—1883) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat mai întîi corpul 16 armată, ulterior Armata a doua de Loara; deputat în Adunarea națională din 1871. — 218, 222, 224—226, 237, 238, 242, 244—246, 253—256, 267, 271, 536, 564.
- Charette de la Contrie, Athanase, baron de** (1832—1911) — general francez, regalist; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul voluntar al zuavilor pontificali. — 538, 602, 629, 631.
- Chassepot, Antoine-Alphonse** (1833—1905) — inventator francez în domeniul armamentului. — 27, 128.
- Clausewitz, Karl von** (1780—1831) — general prusian și teoretician militar burghez de seamă; între 1809—1812 colaborator al lui Scharnhorst la reorganizarea armatei prusiene; între 1812—1814 a servit în armata rusă; general de stat-major al armatei prusiene (1831); lucrarea lui cea mai importantă, intitulată „Despre război”, s-a bucurat de aprecierea favorabilă a lui V. I. Lenin. — 178.
- Cluseret, Gustave-Paul** (1823—1900) — om politic francez; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; a aderat la baku-

- niști; în 1870 a luat parte la **Insurecțiile din Lyon și Marsilia**; membru al **Comunei din Paris**; în aprilie 1871 delegat în probleme militare; după înfrângerea **Comunei a emigrat în Belgia**. — 426, 556.
- Cobbett, William** (1762—1835) — om politic și publicist englez, de origine **fărănească**; reprezentant marcant al **radicalismului mic-burghez**; a luptat pentru **democratizarea regimului politic din Anglia**. — 396, 402.
- Cochrane-Baillie, Alexander Dundas Ross Wishart** (1816—1890) — om politic și literat englez; conservator, membru al **parlamentului**. — 482, 484.
- Coenen, Philipe** — cizmar, militant al **mișcării muncitorești belgiene**, secretar de redacție al ziarului „**De Werker**” din Anvers; în 1868 delegat la **Congresul de la Bruxelles** și în 1871 delegat la **Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor**; la **Congresul de la Haga din 1872** i-a sprijinit pe **bakuniști**; ulterior unul dintre întemeietorii **Partidului socialist belgian**. — 318.
- Coëtlogon, Louis-Charles-Emmanuel, conte de** (1814—1886) — funcționar francez, bonapartist, unul dintre **organizatorii demonstrației contrarevoluționare de la Paris din 22 martie 1871**. — 349, 600, 618.
- Cohen (Cohn), James** — muncitor la o **fabrică de țigări**, **președintele Uniunii muncitorilor din fabricile de țigări din Londra**; membru al **Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor** (1867—1871), **secretar-corepondent pentru Danemarca** (1870—1871), în 1868 delegat la **Congresul de la Bruxelles** și în 1871 la **Conferința de la Londra** ale **Asociației Internaționale a Muncitorilor**. — 8, 292, 381, 409.
- Comte, Isidore-Auguste-François-Marie** (1798—1857) — filozof și sociolog burghez francez, întemeietorul **pozitivismului**. — 585, 592.
- Conseil-Dumesnil, Gustave-Antoine-Marie** (1813—1877) — general francez; în timpul **războiului franco-prusian a comandat o divizie din corpul 7 armată**; a fost **făcut prizonier la Sedan**. — 42.
- Conte de Paris** — vezi **Ludovic-Filip-Albert, duce de Orléans, conte de Paris**.
- Corbon, Claude-Anthime** (1808—1891) — om politic francez, republican; în 1848—1849 deputat în **Adunarea constituantă**; după **căderea celui de-al doilea Imperiu** — primar al unui arondisment din Paris; deputat în **Adunarea națională din 1871**. — 336, 604.
- Cormontaigne, Louis de** (aprox. 1696—1752) — general francez, inginer genist, autorul mai multor lucrări din domeniul **construcției de fortificații și al asediilor**. — 144.
- Cournet, Frédéric Etienne** (1839—1885) — revoluționar francez, blanquist, membru al **Comunei din Paris**; după **înfrângerea Comunei a emigrat în Anglia**; membru al **Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor** (1871—1872); în 1872 delegat la **Congresul de la Haga**; în urma **hotărârii congresului de a transfera sediul Consiliului General la New York, s-a retras din Asociația Internațională a Muncitorilor**; în deceniul al 9-lea — unul dintre **conducătorii organizației blanquiste din Franța**. — 481.

- Cousin-Montauban, Charles-Guil-laume-Marie-Apollinaire-Antoine**, conte de Palikao (1796—1878) — general francez, bonapartist; în 1860, în timpul celui de-al treilea război al opiuului, a comandat trupele expediționare anglo-franceze în China; din august pînă în septembrie 1870 ministru de război și șef al guvernului. — 13, 47, 53, 128, 172, 344, 527.
- Cowley, Henry Richard Charles Wellesley**, conte de (1804—1884) — diplomat englez, ambasador la Paris (1852—1867). — 406.
- Crémer, Camille** (1840—1876) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat o divizie a Armatei de răsărit. — 240, 273—276.
- Cremer, William Randall** (1838—1908) — militant al trade-unionurilor și al mișcării pacifiste burgheze, reformist; unul dintre întemeietorii și conducătorii Uniunii dulgherilor și a timpularilor, membru al trade-councilului (Consiliul trade-unionurilor) din Londra, membru al Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei, al Ligii pămîntului și a muncii, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar general al acestuia (1864—1866); în 1865 a participat la Conferința de la Londra și în 1866 la Congresul de la Geneva ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al comitetului executiv al Ligii pentru reformă; adversar al tacticii revoluționare; a pactizat cu burghazia în timpul luptei pentru reforma electorală; în timpul războiului franco-prusian a luptat împotriva mișcării muncitorilor englezi pentru apărarea Republicii Franceze; ulterior a făcut parte din partidul liberal; membru al parlamentului (1885—1895 și 1900—1908). — 482.
- Crouzat, Jean** (1813—1879) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 20 armată. — 218.
- D
- Dana, Charles Anderson** (1819—1897) — ziarist progresist american; din deceniul al 5-lea pînă în deceniul al 7-lea redactor la „New York Daily Tribune”, ulterior redactor la ziarul „Sun” din New York. — 423.
- Dante Alighieri** (1265—1321) — scriitor italian, unul dintre cei mai mari poeți ai lumii. — 512.
- Darboy, Georges** (1813—1871) — teolog francez, din 1863 arhiepiscop al Parisului, în mai 1871 a fost împușcat de Comună ca ostatic. — 377, 533—536, 562, 564, 617.
- Davies, John Llewellyn** (1826—1916) — preot și teolog englez, liberal. — 396, 403.
- Decaen, Claude-Théodore** (1811—1870) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat o divizie din corpul 3 armată, ulterior corpul 3 armată; în august 1870 a fost rănit mortal în lupta de la Colombey-Nouilly. — 67, 164.
- Deguerry, Gaspard** (1797—1871) — preot francez, paroh al bisericii Madeleine din Paris; în mai 1871 a fost împușcat de Comună ca ostatic. — 534, 562.
- Dejean** — general francez, ministru de război ad interim în cabinetul Ollivier în iulie-august 1870. — 47, 49.
- Delahaye, Pierre-Louis** (n. 1820) — mecanic francez, din 1864 membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, a participat la Comuna din Paris; după înfrîngerea Comunei a emigrat în Anglia; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872); în 1871

- delegat la Conferința de la Londra. — 381, 452, 481.
- Delescluze, Louis-Charles** (1809—1871) — om politic și ziarist francez, revoluționar mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1830 și din 1848—1849; deputat în Adunarea națională din 1871, din care s-a retras după alegerea sa în Comuna din Paris; membru al comisiei pentru probleme militare; în mai 1871 a căzut pe baricade la Paris. — 407, 425.
- Delpuch** — jurist francez, reacționar; în 1871 procuror în departamentul Haute-Garonne. — 424, 425, 678, 679, 685.
- De Potter, Louis** (1786—1859) — publicist și om politic belgian, democrat burghez; în timpul revoluției din 1830 din Belgia, membru al guvernului provizoriu. — 670.
- Desagarre, baron** — jurist francez, în 1871 procuror al Republicii într-un tribunal din departamentul Haute-Garonne. — 676, 677, 679, 681—683.
- Desmaret** — căpitan de jandarmi francez, ucigașul lui Gustave Flourens. — 351, 551, 619.
- Dilke, sir Charles Wentworth** (1843—1911) — om politic și scriitor englez, unul dintre liderii aripii radicale a partidului liberal, ministru de externe adjunct (1880—1882), președinte al comitetului de administrare locală (1882—1885). — 494.
- Dombrowski, Jaroslaw** (1836—1871) — democrat revoluționar polonez; în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea a luat parte la mișcarea de eliberare națională din Polonia; general al Comunei din Paris; din mai 1871 comandant suprem al tuturor forțelor armate ale Comunei; a căzut pe baricade. — 364.
- Douay, Charles-Abel** (1809—1870) — general francez; în timpul răz-
- boiului franco-prusian a comandat o divizie din corpul 1 armată; a căzut în lupta de la Wissenbourg. — 40.
- Douay, Félix** (1816—1879) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 7 armată; a fost făcut prizonier la Sedan; ulterior a comandat corpul 4 armată de la Versailles; unul dintre călăii Comunei din Paris. — 35, 37, 40, 42, 43, 54, 57, 61, 69, 71, 82, 115, 170, 373.
- Ducrot, Auguste-Alexandre** (1817—1882) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat o divizie din corpul 1 armată; apoi Armata a doua din Paris; în perioada înfringerii Comunei din Paris a luat parte la formarea Armatei de la Versailles; deputat în Adunarea națională din 1871, orléanist. — 115, 129, 181, 191, 203—205, 207, 248, 595.
- Dufaure, Jules-Armand-Stanislas** (1798—1881) — avocat și om de stat francez, orléanist, unul dintre călăii Comunei din Paris; ministru al lucrărilor publice (1839—1840), ministru de interne (1848—1849), ministru de justiție (1871—1873, 1875—1876, 1877—1879) și prim-ministru (1876, 1877—1879). — 344, 350, 369—371, 527, 530, 531, 553—555, 560, 585, 607, 634.
- Dumas, Alexandre** (fiul) (1824—1895) — scriitor și dramaturg francez. — 551, 563.
- Dupanloup, Félix-Antoine-Philibert** (1802—1878) — teolog și om politic francez, unul dintre conducătorii partidului catolic, din 1849 arhiepiscop al Orléansului, deputat în Adunarea națională din 1871. — 213, 216, 647.
- Dupont, Eugène** (aprox. 1831—1881) — constructor de instrumente muzicale, francez; în 1848 a luat parte la insurecția din iunie de la Paris; din 1862 a trăit la Londra; membru al Consiliului Ge-

neral al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1872), secretar-corespondent pentru Franța (1865—1871); în 1865 a participat la Conferința de la Londra și în 1866 la Congresul de la Geneva; în 1867 — președinte al Congresului de la Lausanne; în 1868 — delegat la Congresul de la Bruxelles; în 1871 — la Conferința de la Londra și în 1872 — la Congresul de la Haga; a promovat în Internațională linia lui Marx; în 1870 a plecat la Manchester, unde a înființat o secție a Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Consiliului federal britanic al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1872—1873); în 1874 s-a stabilit în S.U.A. — 8, 292, 381, 408, 452, 481, 483, 651.

Durand, Gustave-Paul-Émile (n. 1835) — muncitor giuvaergiu francez, agent de poliție; după înfringerea Comunei din Paris s-a dat la Londra drept emigrant; — secretarul așa-numitei secții franceze din 1871; în 1871 a fost demascat și exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor. — 460, 489, 508.

Duval, Émile-Victor (1841—1871) — muncitor turnător, militant al mișcării muncitorești franceze; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris; general al Gărzii naționale a Comunei; la 4 aprilie 1871 a fost făcut prizonier de versaillezi și împușcat. — 350, 533, 557, 619, 651.

E

Eccarius, Johann Georg (1818—1889) — croitor din Turingia, publicist; emigrant la Londra;

membru al Ligii celor drepte, apoi al Ligii comunistilor, unul dintre conducătorii Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1872), secretar general al Consiliului (1867—1871), secretar-corespondent pentru America (1870—1872), delegat la toate congresele și conferințele Asociației Internaționale a Muncitorilor; ulterior s-a alăturat conducătorilor reformiști ai trade-unionurilor. — 8, 292, 311, 381, 409, 452, 481.

Elpidin, Mihail Konstantinovič (1835—1908) — la începutul deceniului al 7-lea a luat parte la mișcarea revoluționară din Rusia; a emigrat apoi în Elveția; s-a dovedit mai târziu a fi agent al poliției secrete țariste. — 403, 487.

Engels, Friedrich (1820—1895). — 296, 301, 304, 308, 381, 396, 408, 417, 452, 481, 495, 497—502, 514—516, 646—649, 652, 662, 664.

Espartero, Baldomero, duce de la Vittoria, prinț de Vergura, conte de Luchana (1792—1879) — general și om de stat spaniol, liderul partidului progresist, regent al Spaniei (1841—1843), prim-ministru (1854—1856). — 339, 541, 609.

Eugénie-Marie de Montijo de Guzman, contesă de Teba (1826—1920) — împărăteasă a Franței, soția lui Napoleon al III-lea. — 32, 172—174, 323.

F

Faidherbe, Louis-Léon-César (1818—1889) — general francez; în timpul războiului franco-prusian

- a comandat Armata de nord. — 218, 238—240, 246, 253, 269, 271, 416.
- Fally, Pierre-Louis-Charles de* (1810—1892) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 5 armată; a fost făcut prizonier la Sedan. — 34, 39, 40, 42, 43, 54, 60, 69, 71, 82, 115, 164, 170, 172.
- Falloux, Frédéric-Alfred-Pierre, conte de* (1811—1886) — om politic și scriitor francez, legitimist și clericalist, inițiatorul dizolvării atelierelor naționale și unul din inspiratorii reprimării insurecției din iunie 1848 de la Paris; în timpul celei de-a doua Republici — deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; ministru al învățămîntului (1848—1849). — 613.
- Favre, Claude-Gabriel-Jules* (1809—1880) — avocat și om politic francez, unul dintre liderii republicanilor burghezi moderați; în 1848 secretar general al ministerului de interne, apoi ministru de externe adjunct, deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă (1848—1851); ministru de externe în guvernul apărării naționale și în guvernul Thiers (1870—1871), a dus tratativele în legătură cu capitularea Parisului și cu încheierea păcii cu Germania; unul dintre călăii Comunei din Paris. — 4, 119—122, 266, 267, 327, 336—337, 341, 348, 350, 366, 372, 383—389, 396, 401—403, 438, 441, 483, 523—526, 528, 536, 540, 542, 553, 555, 561, 566, 567, 595, 598, 599, 603—605, 616, 645, 646, 650, 654, 663, 666, 669.
- Ferdinand al II-lea* (1810—1859) — rege al Siciliei și Neapolului (1830—1859), poreclit „regele bombă” pentru că a bombardat Messina în 1848. — 339, 541, 609.
- Ferry, Jules - François - Camille* (1832—1893) — avocat și om politic francez, unul dintre liderii republicanilor burghezi moderați; membru al guvernului apărării naționale, primar al Parisului (1870—1871), deputat în Adunarea națională din 1871; prim-ministru (1880—1881 și 1883—1885). — 338, 523, 525, 526, 529, 565, 597, 603, 605—606.
- Flocon, Ferdinand* (1800—1866) — om politic și publicist francez, democrat mic-burghez; unul din redactorii ziarului „La Réforme”; în 1848 membru al guvernului provizoriu. — 645.
- Flourens, Gustave* (1838—1871) — naturalist francez, revoluționar, blanquist, unul dintre conducătorii insurecțiilor din 31 octombrie 1870 și 22 ianuarie 1871 din Paris; membru al Comunei din Paris, în aprilie 1871 a fost ucis de versaillezi. — 344, 348, 351, 533, 557, 565, 616, 619, 651.
- François* — membru al Gărzii naționale, comunard; a fost ucis în timpul demonstrației contra-revoluționare de la Paris din 22 martie 1871. — 600.
- Frankel, Leo* (1844—1896) — militant al mișcării muncitorești ungare și internaționale; de profesiune giuvaerghiu, membru al Comunei din Paris, a condus comisia pentru problemele de muncă și comerț; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872); în 1871 — delegat la Conferința de la Londra și în 1872 delegat la Congresul de la Haga ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; unul dintre întemeietorii Partidului muncitoresc ungar; tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 364, 452, 481, 561, 589, 670.
- Fransecky, Eduard von* (1807—1890) — general german; în războiul franco-prusian a comandat corpul 2 armată. — 258.

- Frederic al II-lea** (denumit de istoriografia burgheză — cel Mare) (1712—1786) — rege al Prusiei (1740—1786). — 177, 385.
- Frederic Franz al II-lea** (1823—1883) — mare duce de Mecklenburg-Schwerin (1842—1883), general german, în timpul războiului franco-prusian a comandat, ca general, trupele situate în regiunea de coastă a Germaniei, ulterior — corpul 13 armată. — 157, 181, 189, 190, 192, 193, 195, 196, 199, 209, 210, 219—221, 224, 225, 237, 238, 261.
- Frederic Carol** (1828—1885) — prinț al Prusiei, general; din octombrie 1870 general-feldmareșal; în timpul războiului franco-prusian a comandat Armata a doua. — 21, 24, 31, 35, 36, 41, 43, 67, 73, 90, 111, 157, 163, 182, 183, 187—190, 191, 196, 198, 200, 201, 209, 210, 219—221, 226, 227, 228, 237, 238, 242, 244—246, 255, 263, 266, 267, 270.
- Frederic Wilhelm** (1620—1688) — principe elector de Brandenburg (1640—1688). — 285.
- Frederic Wilhelm** (1831—1888) — prinț moștenitor al Prusiei, general, din octombrie 1870 general-feldmareșal; în 1888 rege al Prusiei și împărat german sub numele de Frederic al III-lea; în timpul războiului franco-prusian a comandat Armata a treia. — 21, 24, 26, 29—31, 35, 60, 71—74, 75, 76, 82, 157, 190, 201, 209, 305.
- Frederic Wilhelm al III-lea** (1770—1840) — rege al Prusiei (1797—1840). — 103, 209, 214—217.
- Friedländer Max** (1829—1872) — publicist german, democrat burghez, unul dintre redactorii ziarului „Neue Oder-Zeitung” și al ziarului „Presse” din Viena, la care a colaborat Marx din deceniul al 6-lea până în deceniul al 7-lea; fondatorul și redactorul ziarului „Neue Freie Presse”. — 400.
- Frossard, Charles-Auguste** (1807—1875) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 2 armată; a fost făcut prizonier la Metz. — 23, 31, 32, 34—36, 39, 40, 44, 60, 64, 67, 71, 164.
- G
- Gallien** — ofițer din Garda națională a Comunei; a trădat versaillezilor parola garnizoanei din reduta Moulin-Saquet. — 556, 563.
- Galliffet, Gaston-Alexandre-Auguste, marchiz de** (1830—1909) — general francez, în timpul războiului franco-prusian comandantul unui regiment de cavalerie; a fost făcut prizonier la Sedan; a fost eliberat din prizonierat pentru a lua parte la lupta împotriva Comunei, a comandat o brigadă de cavalerie a versaillezilor, unul din călăii Comunei din Paris. — 351, 352, 382, 533, 563, 602, 619, 621.
- Gambetta, Léon** (1838—1882) — om de stat francez, republican burghez, membru al guvernului apărării naționale (1870—1871); șeful delegației guvernamentale care a fost trimisă la Tours; prim-ministru și ministru de externe (1881—1882). — 137, 180, 199, 205, 237, 246, 255, 259, 271, 298, 336, 523, 565, 604, 621, 671.
- Gănescu, Grigore** (aprox. 1830—1877) — ziarist francez, originar din România; în perioada celui de-al doilea Imperiu — bonapartist, ulterior partizan al guvernului Thiers. — 364.
- Garibaldi Giuseppe** (1807—1882) — democrat și revoluționar italian, conducătorul mișcării de eliberare

- națională din Italia; în războiul franco-prusian a luptat de partea Franței, unde a comandat Armata din Vosgi, formată din unități ale Gărzii naționale, precum și din francizorii francezi și străini. — 214, 240, 259, 262, 263, 266, 270.
- Garibaldi, Ricciotti** (1847—1924) — fiul lui Giuseppe Garibaldi; a luat parte la mișcarea de eliberare națională din Italia; în războiul franco-prusian a luptat de partea Franței în calitate de comandant de brigadă a Armatei din Vosgi. — 193.
- Garnier-Pagès, Louis - Antoine** (1803—1878) — om politic francez, republican burghez moderat; în 1848 — membru al guvernului provizoriu și primar al Parisului; membru al guvernului apărării naționale (1870—1871). — 555.
- Giovacchini, P.** — în 1871 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar-corespondent pentru Italia. — 381, 409.
- Girardin, Émile de** (1806—1881) — publicist și om politic burghez francez; s-a caracterizat în politică printr-o totală lipsă de principii. — 503.
- Gladstone, William Ewart** (1809—1898) — om de stat englez, tory, apoi peelist; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea — lider al partidului liberal; ministru de finanțe (1852—1855 și 1859—1866) și prim-ministru (1868—1874, 1880—1885, 1886 și 1892—1894). — 305.
- Gneisenau, August Wilhelm Anton, conte Neithardt von** (1760—1831) — general și teoretician militar prusian, din 1825 general-feldmareșal; în 1806 a jucat un rol însemnat în reorganizarea armatei prusiene; în 1813—1815 șeful statului-major al lui Blücher. — 178, 215, 216.
- Goeben, August, Karl Christian von** (1816—1880) — general german; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 8 armată; din ianuarie 1871 — Armata întâi. — 239, 244, 246, 266, 270.
- Goltz, Kuno, baron de** (1817—1897) — general-maior prusian; în timpul războiului franco-prusian a comandat un detașament prusian al corpului 14 armată. — 245.
- Gorceakov, Aleksandr Mihailovici, prinț** (1798—1883) — om de stat și diplomat rus, ministru de externe (1856—1882). — 288, 504.
- Gramont, Antoine-Alfred-Agénor, prinț de Bidache, duce de Guiche și de** (1819—1880) — diplomat francez; în 1870 ministru de externe, a dus o politică îndreptată spre dezlănțuirea unui război între Franța și Prusia. — 12.
- Grant, Ulysses Simpson** (1822—1885) — general și om de stat american, membru al partidului republican; a luat parte la războiul civil din America (1861—1865), din martie 1864 comandant suprem al Armatei statelor din Nord; ministru de război (1867—1868), președinte al S.U.A. (1869—1877). — 152.
- Greenwood, Frederic** (1830—1909) — ziarist și scriitor englez, conservator, redactor la ziarul „Pall Mall Gazette” (1865—1880). — 401.
- Greppo, Jean-Louis** (1810—1888) — om politic francez, socialist mic-burghez, a luat parte la răscoalele de la Lyon din 1831 și 1834; în timpul celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; primar al unui arondisment din Paris (1870—1871),

- deputat în Adunarea națională din 1871. — 554.
- Grimal* — ofițer francez, comisar al unei curți marțiale a versaillezilor, constituite în vederea condamnării comunarilor. — 416.
- Grousset, Paschal* (1844—1909) — ziarist și om politic francez, blanquist; membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris, președintele Comisiei pentru relațiile cu străinătatea; după înfringerea Comunei a fost deportat în Noua Caledonie, de unde a evadat în 1874; ulterior a trecut în tabăra burgheziei. — 562.
- Guillaume, James* (1844—1916) — institutor elvețian; anarhist, bakunist, membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1866 a participat la Congresul de la Geneva, în 1867 la Congresul de la Lausanne, în 1869 la cel de la Basel și în 1872 la cel de la Haga ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; unul dintre organizatorii Alianței democrației socialiste; redactor la ziarele „Le Progrès”, „La solidarité” și la „Bulletin de la Fédération Jurasienne”; la Congresul de la Haga a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor pentru activitate scizionistă; în timpul primului război mondial — socialșovinișt. — 435, 508.
- Guiod, Alphonse-Simon* (n. 1805) — general francez; a luat parte la războiul franco-prusian; comandant suprem al artileriei în timpul asediului Parisului din 1870—1871. — 336, 524, 605.
- Guizot, François-Pierre-Guillaume* (1787—1874) — istoric și om de stat burghez francez, orléanist; din 1840 până în 1848 a condus politica internă și externă a Franței; exponent al intereselor marii burghezii financiare. — 340, 531, 542, 610.
- Gyulay, Ferenc, conte* (1798—1868) — general austriac, maghiar de origine, a luat parte la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Italia; ministru de război (1849—1850); comandant suprem al armatei austriece în timpul războiului din Italia până la înfringerea de la Magenta (iunie 1859). — 35.

H

- Hales, John* (n. 1839) — țesător, militant al trade-unionurilor engleze, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1872) și secretar al Consiliului, membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă; a făcut parte din Liga pământului și a muncii; delegat la Conferința de la Londra din 1871 și la Congresul de la Haga din 1872 ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; de la începutul anului 1872 a fost în fruntea aripii reformiste a Consiliului federal britanic; a luptat împotriva lui Marx și a adeptilor săi, încercând să acapareze conducerea organizațiilor din Anglia ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 7, 292, 381, 384, 389, 393, 394, 396, 399, 409, 427, 452, 481, 484.
- Hales, William* — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1872). — 7, 292, 381, 409, 452, 481.
- Harris, George* — militant al mișcării muncitorești engleze, adept al concepțiilor social-reformatoare ale cartistului James Bronterre O'Brien; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1872); secretar financiar al Consiliului (1870—1871). — 7, 292, 381, 409, 452, 481.

- Hausmann, Georges-Eugène** (1809—1891) — om politic francez, bonapartist, a luat parte la lovitură de stat de la 2 decembrie 1851, prefect al departamentului Seine (1853—1870), a condus lucrările de reconstrucție a Parisului. — 104, 365, 376, 377.
- Heeckeren, Georges-Charles d'Anthès, baron de** (1812—1895) — om politic francez, regalist; din 1834 până în 1837 ofițer în armata rusă, l-a omorât pe Aleksandr Sergheevici Pușkin; din 1848 bonapartist; senator în timpul celui de-al doilea Imperiu, unul dintre organizatorii demonstrației contrarevoluționare din 22 martie 1871 de la Paris. — 349, 600, 618.
- Henric al II-lea** (1519—1559) — rege al Franței (1547—1559). — 125.
- Henric al V-lea** — vezi *Chambord, Henri-Charles*.
- Henderson, Edmund Newmans Wolcott** (1821—1896) — ofițer englez, șeful poliției londoneze (1869—1886). — 655.
- Hepner, Adolf** (1846—1923) — social-democrat german, redactor la ziarul „Volksstaat”; în timpul războiului franco-prusian s-a situat pe poziția internaționalismului proletar; în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor; ulterior social-șovinist. — 297.
- Herman, Alfred** — sculptor, militant al mișcării muncitorești din Belgia, unul dintre organizatorii secțiilor din Belgia ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Consiliului General și secretar-corespondent pentru Belgia (1871—1872); în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles, în 1871 delegat la Conferința de la Londra și în 1872 delegat la Congresul de la Haga ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; ulterior a trecut la bakuniști. — 381, 452, 481, 492.
- Hervé, Aimé-Marie, Edouard** (1835—1899) — publicist francez, unul dintre fondatorii ziarului „Le Journal de Paris” și redactor-șef al acestui ziar; liberal burghez; după căderea celui de-al doilea Imperiu, orléanist. — 375.
- Herzen, Aleksandr Ivanovici** (1812—1870) — democrat-revoluționar rus de seamă, filozof materialist, publicist și scriitor. — 400.
- Hohenzollern** — dinastie de principii electori din Brandenburg (1415—1701), de regi ai Prusiei (1701—1918) și de împărați ai Germaniei (1871—1918); o ramură colaterală, Hohenzollern Sigmaringen, a domnit și în România între anii 1866 și 1947. — 5, 132, 279, 323, 365.
- Holyoake, George Jacob** (1817—1906) — publicist englez, reformist; din deceniul al 4-lea până în deceniul al 5-lea adept al lui Owen și cartist; mai târziu militant în mișcarea cooperatistă. — 393, 394, 396, 398.
- Hugo, Victor** (1802—1885) — scriitor francez de seamă. — 142.
- Hurliman** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872); delegat al Asociației elvețiene din Londra. — 452, 481.
- Huxley, Thomas Henry** (1825—1895) — naturalist englez, cel mai apropiat colaborator al lui Darwin; a popularizat teoria acestuia; în filozofie materialist consecvent. — 361, 574.
- J
- Jaclard, Charles-Victor** (1843—1903) — publicist francez, blanquist; de la începutul deceniului al 8-lea

- membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, adept al lui Marx; membru al Comitetului Central al Gărzii naționale; în perioada Comunei din Paris comandantul unei legiuni a Gărzii naționale; după înfringerea Comunei a emigrat în Elveția, ulterior în Rusia. — 598.
- Jacquemet* — preot francez; în 1848 vicar general al arhiepiscopului Parisului. — 378, 533, 617.
- Jaubert, Hippolyte-François, conte* (1798—1874) — om politic francez, monarhist, în 1840 ministru al lucrărilor publice în cabinetul Thiers, deputat în Adunarea națională din 1871. — 380, 628, 654.
- Jaurès, Constant-Louis-Jean-Benjamin* (1823—1889) — ofițer de marină francez, din 1871 amiral, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 21 armată; deputat în Adunarea națională din 1871. — 218.
- Jeannerod, Georges* (1832—1890) — ofițer și ziarist francez; în 1870, la începutul războiului franco-prusian, a fost corespondent de război al ziarului parizian „Le Temps”. — 24, 40, 41, 45, 61, 69.
- Johannard, Jules* (1843—1882) — muncitor litograf francez; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1868—1869 și 1871—1872), secretar-corespondent pentru Italia (1868—1869); în 1870 a întemeiat la Saint-Denis o secție a Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Comunei din Paris, blanquist; după înfringerea Comunei a emigrat la Londra; în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 452, 481.
- Jukovski Nikolai Ivanovici* (1833—1895) — anarhist rus, din 1862 emigrant în Elveția; secretar al secției din Geneva a Alianței democratice socialiste; în 1872 s-a retras din Asociația Internațională a Muncitorilor în semn de protest împotriva excluderii lui Bakunin. — 450.
- Jung, Hermann* (1830—1901) — ceasornicar; militant al mișcării muncitorești internaționale și elvețiene, emigrant la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar-corespondent pentru Elveția (noiembrie 1864—1872); casierul Consiliului General (1871—1872); în 1865 vicepreședinte al Conferinței de la Londra; în 1866 președinte al Congresului de la Geneva, în 1868 al celui de la Bruxelles, în 1869 al celui de la Basel și în 1871 președinte al Conferinței de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Consiliului federal britanic; până la Congresul de la Haga din 1872 a promovat în Internațională linia lui Marx; ulterior s-a alăturat conducătorilor reformiști ai tradeunionurilor. — 8, 292, 381, 408, 454, 481.

K

Kameke, Georg Arnold Karl von (1817—1893) — general prusian; în timpul războiului franco-prusian a comandat divizia a 14-a; ulterior a condus operațiile de asediere a Parisului; ministru de război (1873—1883). — 34, 240.

Kamenski, Gavriil Pavlovici (1824—1898) — economist burghez rus, agent al guvernului rus în străinătate; în 1872 a fost condamnat în contumacie la închisoare de un tribunal din Elveția pentru falsificare de bani. — 517.

Keller — general-maior din Baden, în timpul războiului franco-pru-

sian a comandat o brigadă. — 275.

Kératry, Émile, conte de (1832—1905) — om politic francez, reacționar, orléanist; din septembrie până în octombrie 1870 prefect al poliției din Paris, ulterior a condus organizarea forțelor armate teritoriale din Bretagne; în 1871 prefect al departamentului Haute-Garonne; în aprilie 1871 a contribuit în mod hotărâtor la înfrângerea Comunei la Toulouse. — 189, 199, 218, 424, 425, 677—686.

Kinglake, Alexander William (1809—1891) — istoric și om politic englez, liberal; membru al parlamentului (1857—1868). — 251.

Klein, dr. Johann Jacob (n. aprox. 1818) — medic din Colonia, membru al Ligii comunistilor; în 1852 inculpat în procesul comunistilor de la Colonia, achitat de curtea cu juri. — 515.

Kolb — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1870—1871). — 381, 408.

Kolb, Georg Friedrich (1808—1884) — om politic, publicist și statistician german; democrat burghez. — 321.

Kossuth, Lajos (1802—1894) — conducătorul mișcării de eliberare națională din Ungaria; în timpul revoluției din 1848—1849 a fost în fruntea elementelor burghezo-democratice; șeful guvernului revoluționar ungar; după înfrângerea revoluției a emigrat. — 494.

Küchenmeister, Friedrich (1821—1890) — medic german, parazitolog de seamă, autorul mai multor lucrări științifice. — 320.

Kummer, Ferdinand von (1816—1900) — general german, în timpul războiului franco-prusian a co-

mandat mai întâi divizia a 3-a de rezervă, apoi divizia a 15-a. — 135, 157.

L

Lacretelle, Charles-Nicolas (1822—1891) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat o divizie din corpul 12 armată; a fost făcut prizonier la Sedan; ulterior a comandat o divizie din corpul 2 armată al versaillezilor; unul dintre călăii Comunei din Paris. — 556.

Ladmiraault, Louis-René-Paul de (1808—1898) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 4 armată; a fost făcut prizonier la Metz; ulterior a comandat corpul 1 armată al versaillezilor; guvernator al Parisului (1871—1878); unul dintre călăii Comunei din Paris. — 34, 36, 39, 40, 67, 164.

Lafargue, J. (mort în 1870 sau 1871) — tatăl lui Paul Lafargue. — 424.

Lafargue, Laura (1845—1911) — a doua fiică a lui Karl Marx, militanță a mișcării muncitorești franceze; în 1868 s-a căsătorit cu Paul Lafargue. — 423—426, 457, 675, 676, 678, 680—684.

Lafargue, Paul (1842—1911) — socialist francez; propagandist al marxismului; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, secretar-correspondent pentru Spania (1866—1869); a luat parte la înființarea secțiilor Asociației Internaționale a Muncitorilor în Franța (1869—1870), Spania și Portugalia (1871—1872); în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor; unul dintre întemeietorii Partidului muncitoresc francez; discipol și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 423—426, 651, 675—685.

- Lafitte, Jacques* (1767—1844) — bancher și om politic francez, orléanist, reprezentant al burgheziei financiare, prim-ministru (1830—1831). — 339, 540.
- Lafont* — funcționar francez, în 1871 inspector general al închisorilor. — 564.
- Lamennais (La Mennais), Félicité Robert de* (1782—1854) — abate francez, publicist, ideolog al socialismului creștin. — 596.
- Landor, R.* — ziarist american; în 1871 corespondent al ziarului „The World” la Londra. — 656—661.
- La Rochejaquelein, Henri-Auguste-Georges du Vergier, marchiz de* (1805—1867) — om politic francez, unul dintre conducătorii legitimiștilor; în timpul celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; în timpul domniei lui Napoleon al III-lea, senator. — 613.
- La Roncière Le Noury, Camille-Adalbert Marie, baron Clément de* (1813—1881) — amiral francez, în timpul asediului Parisului din 1870—1871 a comandat o divizie a Armatei a treia din Paris, apoi un corp de armată. — 203.
- Lavallée, Théophile-Sébastien* (1804—1866) — istoric burghez francez și geograf militar. — 125.
- Law, Harriet* (1832—1897) — militanță a mișcării ateiste din Anglia; membră a Consiliului General (1867—1872); în 1872 membră a secției din Manchester a Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 481.
- Lebrun, Barthélemy-Louis-Joseph* (1808—1889) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 12 armată; a fost făcut prizonier la Sedan. — 82.
- Lecomte, Claude-Martin* (1817—1871) — general francez; în timpul războiului franco-prusian a comandat o brigadă; la 18 martie 1871, după încercarea nereușită a guvernului Thiers de a dezarma Garda națională, a fost împușcat de soldații răsculați. — 347, 348, 352, 370—373, 530, 531, 596, 613, 615, 617, 621.
- Ledru-Rollin, Alexandre-Auguste* (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democraților mic-burghezi, redactor al ziarului „La Réforme”; în 1848 ministru de interne în guvernul provizoriu și membru al comisiei executive; deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; s-a situat în fruntea partidului Muntelui (Montagne); după demonstrația de la 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia, unde a trăit până la începutul anului 1870; deputat în Adunarea națională din 1871, în semn de protest împotriva încheierii păcii cu Germania și-a depus mandatul. — 278, 645.
- Le Flô, Adolphe-Emmanuel-Charles* (1804—1887) — general, om politic și diplomat francez, monarhist; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; ministru de război în guvernul apărării naționale și în guvernul Thiers (1870—1871); deputat în Adunarea națională din 1871; ambasador la Petersburg (1848—1849 și 1871—1879). — 348, 352, 535, 617.
- Legreulier* — în 1870 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 7.
- Lemaître, Antoine-Louis Prosper* (pseudonim *Frédéric Lemaître*) (1800—1876) — actor și dramaturg

francez, reprezentant al curentului romantic progresist și întemeietorul realismului critic în teatrul francez din secolul al XIX-lea, autorul comediei de critică socială „Robert Macaire” (1834); Robert Macaire, tipul unui om de afaceri rafinat, este o satiră la adresa dominației aristocrației financiare din timpul monarhiei din iulie. — 528.

Le Moussu, A. — gravor, militant al mișcării muncitorești franceze; a luat parte la Comuna din Paris; după înfringerea Comunei a emigrat la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar-corespondent pentru secțiile franceze din America (1871—1872); în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor; a sprijinit lupta dusă de Marx și Engels împotriva bakuniștilor. — 452, 481.

Leroux, Pierre (1797—1871) — publicist mic-burghez francez, socialist-utopist și adept al socialismului creștin; în 1851—1852 a trăit ca emigrant în Anglia. — 656.

Lessner, Friedrich (1825—1910) — militant al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesie oroitör; membru al Ligii comuniștilor; a participat la revoluția din 1848—1849; în 1852, în procesul comuniștilor de la Colonia a fost condamnat la trei ani închisoare; după 1856 emigrant la Londra; membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1872); în 1865 și 1871 a participat la conferințele de la Londra; în 1867 a participat la Congresul de la Lausanne, în 1868 la cel de la Bruxelles, în 1869 la cel de la Basel și în 1872 la cel de la Haga al Asociației Internaționale a

Muncitorilor; membru al Consiliului federal britanic; a luptat activ pentru promovarea în Internațională a doctrinei lui Marx, mai târziu unul dintre întemeietorii Partidului muncitoresc independent din Anglia; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 7, 292, 381, 408, 452, 481, 516.

Leuckart, Rudolf (1822—1898) — parazitolog german de seamă. — 320.

Liebnecht, Wilhelm (1826—1900) — eminent militant al mișcării muncitorești germane și internaționale; participant la revoluția din 1848—1849, membru al Ligii comuniștilor; membru al Internaționalei I, luptător activ împotriva lassalleanismului, pentru victoria principiilor Internaționalei în mișcarea muncitorească germană; delegat la Congresul de la Basel al Internaționalei (1869); din 1867 deputat în Reichstag; unul dintre întemeietorii și conducătorii social-democrației germane; redactor al ziarului „Volksstaat” (1869—1876); în unele probleme s-a situat pe o poziție împăciuitoare; în timpul războiului franco-prusian din 1870—1871 și al Comunei din Paris s-a ridicat împotriva planurilor expansioniste ale iuncherimii și burgheziei prusiene și în apărarea Comunei din Paris; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 295, 297, 302, 515, 670, 673.

Lincoln, Abraham (1809—1865) — eminent om de stat american, unul dintre întemeietorii partidului republican; președinte al S.U.A. (1861—1865); în perioada războiului civil din America din 1862, sub presiunea maselor populare, a înfăptuit o serie de importante transformări burghezo-democratice și a introdus metode revoluționare de purtare a războiului; în

- aprilie 1865 a fost asasinat de un agent al proprietarilor de sclavi. — 544, 551, 632.
- Lintern, W.* — trade-unionist, în 1870 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 7.
- Litré, Maximilien-Paul-Émile* (1801—1881) — filozof burghez francez, filolog și om politic. — 599.
- Lochner, Georg* (n. aprox. 1824) — militant al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesie tâmplar; membru al Ligii comunistilor, al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1867 și 1871—1872), în 1865 și 1871 delegat la conferințele de la Londra ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 381, 413, 452, 481.
- Longuet, Charles* (1839—1903) — ziarist francez, proudhonist, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1867 și 1871—1872); în 1866 secretar-corespondent pentru Belgia; în 1867 delegat la Congresul de la Lausanne, în 1868 la cel de la Bruxelles, în 1871 la Conferința de la Londra și în 1872 la Congresul de la Haga ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1870—1871 a luat parte la apărarea Parisului; membru al Comunei din Paris; după înfrângerea Comunei a emigrat în Anglia; ulterior a aderat la „posibiliști”, un curent oportunist din Partidul muncitoresc francez. — 452, 481.
- Lopatin, German Aleksandrovici* (1845—1918) — revoluționar rus, discipol al lui Cernișevski, narodnic; în 1870 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; a tradus în rusă o bună parte din volumul I al „Capitalului”; prieten al lui Marx. — 292.
- Lorenz, Josef* (1814—1879) — ofițer austriac, inventator în domeniul tehnicii militare. — 101.
- Lorenzo, Anselmo* (1841—1915) — tipograf, militant al mișcării muncitorești spaniole; din 1869 membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1871 delegat la Conferința de la Londra; în 1872 secretar al Consiliului federal spaniol al Asociației Internaționale a Muncitorilor; a luat atitudine împotriva bakuniștilor. — 437, 495, 669.
- Löwentfeld, von* — general-locotenent german, în timpul războiului franco-prusian inspector al trupelor de rezervă. — 158.
- Lucraft, Benjamin* (1809—1897) — unul dintre liderii reformiști ai trade-unionurilor, de profesie tâmplar; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1871); în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles și în 1869 la cel de la Basel ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă; în 1871 a luat atitudine împotriva Comunei din Paris și a refuzat să semneze Adresa Consiliului General cu privire la „Războiul civil din Franța”; s-a retras din Consiliul General, care l-a condamnat ca reneгат. — 8, 292, 398, 399, 403, 413.
- Ludovic al XIV-lea* (1638—1715) — rege al Franței (1643—1715). — 177, 526, 628.
- Ludovic al XVI-lea* (1754—1793) — rege al Franței (1774—1792); executat în timpul revoluției burgheze din Franța de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 562.

Ludovic al XVIII-lea (1755—1824) — rege al Franței (1814—1815 și 1815—1824). — 591.

Ludovic Bonaparte — vezi **Napoleon al III-lea**.

Ludovic-Napoleon — vezi **Napoleon al III-lea**.

Ludovic-Filip, duce de Orléans (1773—1850) — rege al Franței (1830—1848). — 100, 130, 327, 338—341, 347, 358, 370, 528, 537, 539—542, 546, 556, 608, 610, 611, 628.

Ludovic-Filip-Albert, duce de Orléans, conte de Paris (1838—1894) — nepotul lui Ludovic-Filip, pretendentul orléanist la tronul Franței. — 630.

Lyons, Richard Bickerton Pemell, lord (din 1881) conte (1817—1887) — diplomat englez, ministru plenipotențiar la Washington (1858—1865), ambasador la Constantînopol (1865—1867) și Paris (1867—1887); în septembrie 1870 a mediat tratativele dintre Favre și Bismarck. — 406, 407.

M

Macabei (sau **Hașmonei**) — familie de preoți iudei; la mijlocul secolului al II-lea î.e.n. reprezentanții ei au fost în fruntea răscoalei împotriva dominației străine; în 142—140 î.e.n., dinastie guvernământă în Iudeea. — 216.

Mac Donnel, J. P. (n. aprox. 1845) — militant al mișcării muncitorești irlandeze, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar-corespondent pentru Irlanda (1871—1872); în 1871 delegat la Conferința de la Londra și în 1872 la Congresul de la Haga ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1872 a emigrat în S.U.A., unde a activat în mișca-

rea muncitorească americană. — 381, 408, 413, 425, 481.

Mack, Karl, baron de Leiberich (1752—1828) — general austriac; în 1805 comandant al trupelor austriece în războiul împotriva lui Napoleon I; a fost învins de Napoleon I la Ulm și a fost nevoit să capituleze. — 35, 68.

Mac-Mahon, Marie-Edme-Patrice-Maurice, conte de, duce de Magenta (1808—1893) — general și om politic reacționar francez; din 1859 mareșal al Franței, bonapartist; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 1 armată, apoi Armata din Châlons; a fost făcut prizonier la Sedan; comandant suprem al armatei versailleze; unul dintre călăii Comunei din Paris; președinte al celei de-a treia Republici (1873—1879). — 27—32, 34, 35, 39, 40, 42—45, 46, 54, 57, 60, 61, 69, 71—73, 75—89, 90, 96, 115, 128, 165, 169, 170, 172, 173, 186, 373, 378, 552, 632.

Magné, Alfred — funcționar francez, fiul lui Pierre Magne, percepător general în departamentul Loire. — 529.

Magne, Pierre (1806—1879) — om de stat francez, orléanist; din 1849 bonapartist; ministru de finanțe (1855—1860, 1867—1869, 1870, 1873—1874). — 529.

Malet, sir Edward Baldwin, baronet (1837—1908) — diplomat englez, secretar de ambasadă la Paris. — 406.

Maljournal (n. aprox. 1843) — ofițer din Garda națională; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, membru al Comitetului Central al Gărzii naționale, comunist. — 349, 600.

Malon, Benoît (1841—1893) — socialist mic-burghez francez; membru al Asociației Internațio-

- male a Muncitorilor; în 1866 delegat la Congresul de la Geneva al Asociației Internaționale a Muncitorilor; deputat în Adunarea națională din 1871; și-a depus mandatul; membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris; după înfrângerea Comunei a emigrat în Italia, apoi în Elveția; ulterior unul dintre liderii și ideologii posibilistilor. — 455.
- Manteuffel, Edwin Hans Karl, baron de** (1809—1885) — general prusian, din 1873 general-feldmarșal; în 1865—1866 guvernator și comandant al trupelor prusiene în Schleswig; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 1 armată, din octombrie 1870 Armata întâi, din ianuarie 1871 Armata de sud; comandant suprem al trupelor germane de ocupație din Franța (1871—1873). — 198, 199, 210, 227, 238, 239, 245, 254, 262, 263, 266, 270.
- Manuel, Jacques-Antoine** (1775—1827) — avocat francez, democrat, membru al Camerei deputaților (1818—1823); în urma uneltirilor majorității reacționare a fost exclus din Cameră. — 670.
- Markovski** — agent al guvernului țarist în Franța; în 1871 colaborator al lui Thiers. — 364.
- Martimprey, Ange-Auguste de** (1809—1875) — general francez, a comandat o brigadă în timpul războiului din Italia din 1859, a luat parte la războiul franco-prusian. — 43.
- Martin, Constant** — revoluționar francez, blanquist; a luat parte la Comuna din Paris; după înfrângerea Comunei a emigrat la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872), în 1871 delegat la Conferința de la Londra. — 452, 481, 675.
- Martin des Pallières, Charles-Gabriel-Félicité** (1823—1876) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat o brigadă din corpul 2 armată, apoi corpul 15 armată. — 218.
- Marx, Eleanor (Tussy)** (1855—1898) — fiica cea mai mică a lui Karl Marx; în deceniile al 9-lea și al 10-lea militantă a mișcării muncitorești engleze și internaționale; din 1884 soția lui Edward Aveling. — 424, 425, 457, 675—679.
- Marx, Jenny (născută von Westphalen)** (1814—1881) — soția, prietena credincioasă și tovarășa de luptă a lui Karl Marx. — 424, 679.
- Marx, Jenny** (1844—1883) — fiica cea mai mare a lui Karl Marx, militantă a mișcării muncitorești internaționale; în 1872 s-a căsătorit cu Charles Longuet. — 424, 425, 457, 675, 676.
- Marx, Karl** (1818—1883). — 7, 277, 292, 299, 309, 312—317, 321, 381, 386, 390, 393, 396, 397, 400, 401, 403, 408—411, 413, 415, 418—429, 435, 452, 457—461, 481, 494, 503, 511—513, 515, 649—653, 655—661, 665—668, 669—675, 679, 686.
- Maurice, Zévy** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1872), secretar-corespondent pentru Ungaria (1870—1871). — 7, 292, 381, 409, 452, 481.
- Mayo, Henry** — militant al mișcării muncitorești engleze, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872) și al Consiliului federal britanic (din 1872); a făcut parte din aripa reformistă a acestuia; a luat atitudine împotriva hotărârilor Congresului de la Haga din 1872. — 452, 481.
- Mazzini, Giuseppe** (1805—1872) — revoluționar italian, democrat

- burghez, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională din Italia; în 1849 șeful guvernului provizoriu al Republicii române; în 1850 unul dintre întemeietorii Comitetului Central al Democrației europene cu sediul la Londra; în 1864, la înființarea Asociației Internaționale a Muncitorilor, a încercat s-o supună influenței sale; în 1871 a luat atitudine împotriva Comunei din Paris și a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 279, 412—414, 500, 501, 655, 656, 660, 662, 663.
- Michel, Alexandre-Ernest* — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat o divizie de cavalerie din Armata de Loara. — 218.
- Mill, John Stuart* (1806—1873) — economist burghez și filozof-pozitivist englez, liber-schimbist, epigon al economiei politice clasice burgheze. — 661.
- Miller, Joseph (Jo)* (1684—1738) — comic englez popular. — 338, 526, 606.
- Millière, Jean-Baptiste* (1817—1871) — ziarist francez, proudhonist de stînga, deputat în Adunarea națională din 1871; a criticat guvernul Thiers și a luat apărarea Comunei din Paris; în mai 1871 a fost împușcat de versaillezi. — 337, 384, 389, 391, 525, 602, 605, 655.
- Mills, Charles* — inginer englez; în 1871 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 381, 413.
- Milner, George* — militant al mișcării muncitorești engleze, de naționalitate irlandeză, adept al concepțiilor social-reformatoare ale cartistului James Brontierre O'Brien, membru al Ligii naționale pentru reformă, al Ligii pămîntului și a muncii și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1868—1872); în 1871 delegat la Conferința de la Londra; din toamna anului 1872 membru al Consiliului federal britanic. — 7, 292, 381, 408, 452, 481.
- Milton, John* (1608—1674) — poet și publicist englez; a luat parte la revoluția burgheză engleză din secolul al XVII-lea. — 574.
- Minié, Claude-Étienne* (1804—1879) — ofițer francez, inventatorul unei puști care îi poartă numele. — 128.
- Mirabeau, Honoré-Gabriel-Victor Riquetti, conte de* (1749—1791) — om politic de seamă din timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, apărător al intereselor marii burghezii și ale nobilimii imburgheze. — 340.
- Molinet, viconte de* (m. 1871) — aristocrat francez; în timpul demonstrației contrarevoluționare de la 22 martie 1871 din Paris a fost omorît chiar de oamenii săi. — 600.
- Moltke, Helmuth Karl Bernhard, conte de* (1800—1891) — ofițer prusian, ulterior general-feldmarșal, personalitate militară și scriitor militar reacionar, unul dintre ideologii militarismului și șovinismului prusac; șef al Marelui stat-major prusian (1857—1871) și imperial (1871—1888); în timpul războiului franco-prusian comandant suprem efectiv. — 22, 29, 55, 75, 142, 162, 163, 182, 190, 191, 192, 199, 209, 261—264, 266.
- Montalembert, Marc-René, marchiz de* (1714—1800) — general francez și inginer genist, a elaborat un nou sistem de fortificații, care și-a găsit o largă aplicare în secolul al XIX-lea. — 91, 92.
- Montauban de Palikao* — vezi *Cousin-Montauban, Charles-Guil-*

Jaume-Marie-Apollinaire-Antoine, conte de Palikao.

Montaudon, Jean-Baptiste-Alexandre — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat o divizie din corpul 3 armată. — 44.

Montesquieu, Charles de Secondat, baron de La Brède et de (1689—1755) — eminent sociolog burghez francez, economist și scriitor, reprezentant al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea, teoretician al monarhiei constituționale și al separării puterilor. — 358, 596, 599.

Montijo, Eugénie — vezi *Eugénie-Marie de Montijo de Guzman, contesă de Teba.*

Moore, sir John (1761—1809) — general, în 1808—1809 comandant suprem al trupelor engleze din Portugalia. — 185.

Monttreshed, Thomas — țesător englez, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1872); secretar-corespondent pentru Danemarca (1871—1872); în 1871 delegat la Conferința de la Londra și în 1872 la Congresul de la Haga ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; situându-se pe poziții reformiste, a luat atitudine în Consiliul General și în Consiliul federal britanic împotriva liniei promovate de Marx. — 7, 292, 381, 408, 452, 481, 651.

Murray, Charles — cizmar, unul dintre conducătorii trade-unionurilor engleze; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1870—1872) și al Consiliului federal britanic; adept al lui Marx și Engels. — 7, 292, 381, 408, 452, 481.

N

Napoleon I Bonaparte (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 7, 23, 35, 60, 68, 73, 76, 92, 111, 165, 171, 178, 214, 217, 272, 274, 281, 287, 341, 363, 535, 549, 569, 580, 607, 611, 632.

Napoleon al III-lea (Ludovic Bonaparte) (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I, președintele celei de-a doua Republici (1848—1852); împărat al Franței (1852—1870). — 3—5, 11, 12, 15, 23, 25—28, 31—33, 35—38, 40, 46, 51—54, 59, 60, 62, 74, 100, 101, 113, 124, 160, 168, 169, 171—174, 195, 205, 266, 267, 279, 284, 285, 288, 291, 303, 308, 321—326, 335, 337, 340—343, 346—348, 354, 358, 361—367, 370—374, 501, 525, 530, 531, 537—540, 546, 548, 549, 555, 561, 569—572, 574, 580, 593, 603, 605, 606, 611, 616, 618, 622, 627—630, 646, 647, 650, 653, 663, 665, 673.

Nero (37—68) — împărat roman (54—68). — 543, 544.

Neceaev, Serghei Ghenadievici (1847—1882) — revoluționar rus conspirator; în 1868—1869 a luat parte la mișcarea studențească din Petersburg; în 1869 a înființat o organizație revoluționară la Moscova; a emigrat în Elveția (1869); în 1869—1871 a fost în strinsă legătură cu Bakunin; în 1872 a fost predat de autoritățile elvețiene guvernului rus; a murit în fortareața Petru și Pavel. — 403, 449, 461, 517.

O

Obernitz, Hugo (1819—1901) — general german, în timpul războiului franco-prusian a comandat divizia württembergheză. — 205, 206.

Odger, George (1820—1877) — cizmar, unul dintre liderii reformiști ai trade-unionurilor engleze, unul

- dintre întemeietorii Consiliului trade-unionurilor din Londra și secretarul acestuia (1862—1872); membru al Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei, al Ligii pământului și a muncii și al Ligii reprezentanței muncitorilor; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1871) și președinte al acestui Consiliu (1864—1867); în 1865 a participat la Conferința de la Londra și în 1866 la Congresul de la Geneva ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă; în perioada luptei pentru reforma electorală din Anglia a ajuns la un compromis cu burghezia; în 1871 a luat atitudine împotriva Comunei din Paris și a refuzat să semneze Adresa Consiliului General cu privire la „Războiul civil din Franța”; s-a retras din Consiliul General, care l-a condamnat ca renegeat; ulterior a pornit o campanie de calomnii împotriva conducerii Asociației Internaționale a Muncitorilor și a participanților la Comună. — 7, 292, 390, 399, 403, 413, 482, 645, 665, 666.
- Ollivier, Émile** (1825—1913) — om politic francez, republican burghez moderat, la sfârșitul deцениului al 7-lea, bonapartist; prim-ministru (ianuarie-august 1870). — 171, 535, 621.
- Orléans** — dinastie de regi din Franța (1830—1848). — 323, 365.
- Oudinot, Nicolas-Charles-Victor** (1791—1863) — general francez, orléanist, în 1849 a comandat trupele trimise împotriva Republicii romane. — 609.
- P
- Palikao** — vezi *Cousin-Montauban, Charles-Guillaume-Marie-Apollinaire-Antoine, conte de Palikao*.
- Pallières** — vezi *Martin des Pallières, Charles-Gabriel-Félicité*.
- Palmerston, Henry John Temple, viconte** (1784—1865) — om de stat englez; la începutul activității sale, tory; din 1830 unul dintre liderii aripii drepte a whigilor; secretar de stat pentru problemele militare (1809—1828), ministru de externe (1830—1834, 1835—1841 și 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). — 397.
- Parnell, James** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1870). — 7, 292.
- Pène, Henri de** (1830—1888) — ziarist francez, monarhist, unul dintre organizatorii demonstrației contrarevoluționare din 22 martie 1871 de la Paris. — 349, 600, 618, 686.
- Pertz, Georg Heinrich** (1795—1876) — istoric german, conservator moderat, autorul mai multor lucrări despre istoria Germaniei. — 216.
- Piünder, Karl** (aprox. 1818—1876) — pictor miniaturist, din 1845 emigrant la Londra; membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al Organului Central al Ligii comuniștilor și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1867 și 1870—1872); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 7, 292, 382, 408, 452, 481.
- Pic, Jules** — ziarist francez, bonapartist, editorul ziarului „L'Etendard”. — 337, 561, 606.
- Picard, Eugène-Arthur** (n. 1825) — om politic francez, agent de bursă, republican burghez moderat, redactor-șef al ziarului „L'Élec-

- teur libre", fratele lui Ernest Picard. — 338, 525, 526, 606.
- Picard, Louis-Joseph-Ernest* (1821—1877) — avocat și om politic francez, republican burghez moderat, ministru de finanțe în guvernul apărării naționale (1870—1871); în 1871 ministru de interne în guvernul Thiers; unul dintre călăii Comunei din Paris. — 338, 344, 350, 380, 525, 526, 528, 529, 532, 540, 553, 554, 557, 597, 603, 605, 669.
- Piéri, Joseph-Marie* (1820—1902) — om politic francez, bonapartist, prefect al poliției din Paris (1866—1870). — 5, 369, 526, 534, 538, 546, 562, 606, 631.
- Pius al IX-lea* (1792—1878) — papă (1846—1878). — 178, 504.
- Pouyer-Quertier, Augustin-Thomas* (1820—1891) — om politic francez, fabricant de bumbac, protecționist, ministru de finanțe (1871—1872); în 1871 a participat la tratativele de pace cu Germania de la Frankfurt. — 344, 372, 528, 529, 532, 607.
- Principe elector de Brandenburg* — vezi *Frederic Wilhelm*.
- Prințul moștenitor al Saxoniei* — vezi *Albert*.
- Prințesa de Wales* — vezi *Alexandra*.
- Prințul Napoleon* — vezi *Bonaparte, Jérôme-Napoleon-Joseph-Charles-Paul*.
- Protot, Eugène* (1839—1921) — avocat, medic și ziarist francez, blanquist de dreapta, membru al Comunei din Paris și al Comisiei de justiție; după înfringerea Comunei a emigrat în Elveția, apoi în Anglia; ulterior a luat atitudine împotriva Asociației Internaționale a Muncitorilor și a marxiștilor. — 561.
- Proudhon, Pierre-Joseph* (1809—1865) — publicist francez, sociolog și economist, ideolog al micii-burghezii, unul dintre întemeietorii teoretici ai anarhismului. — 662.
- Pyat, Félix* (1810—1889) — publicist francez, dramaturg și om politic, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848; în 1849 a emigrat în Elveția, apoi în Belgia și Anglia; adversar al mișcării muncitorești independente; timp de mai mulți ani în șir a dus o campanie de defăimare împotriva lui Marx și a Asociației Internaționale a Muncitorilor, folosindu-se în acest scop de secția franceză de la Londra; deputat în Adunarea națională din 1871, membru al Comunei din Paris; după înfringerea Comunei a emigrat în Anglia. — 438, 441, 648, 651.

R

Radetzky, Joseph, conte (1766—1858) — feldmareșal austriac, în 1831 a comandat trupele austriece din Italia de nord; în 1848—1849 a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia; guvernator general al regatului Lombardo-Venețian (1850—1857). — 92.

Raglan, Fitzroy James Henry Somerset, lord (1788—1855) — general englez, din noiembrie 1854 feldmareșal, comandant suprem al armatei engleze în Crimeea (1854—1855). — 251.

Ranvier, Gabriel (1828—1879) — revoluționar francez, blanquist, membru al Comunei din Paris, al Comisiei pentru problemele militare și al Comitetului salvării publice; după înfringerea Comunei a emigrat în Anglia; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872); în 1872 delegat la Congresul de la Haga; în

- urma hotărîrii congresului de a transfera sediul Consiliului General la New York, s-a retras din Asociația Internațională a Muncitorilor. — 481.
- Regis Vitale* (pseudonim *Etienne Pechard*) — revoluționar italian, membru al secției italiene de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor; a luat parte la Comuna din Paris, membru al Consiliului General (1871—1872). — 481.
- Reid, Robert* — ziarist englez, în 1871 corespondentul presei engleze și americane în Franța; simpatizant al Comunei din Paris. — 405—408.
- Reitlinger* — prietenul și secretarul particular al lui Jules Favre. — 384, 388.
- Renault, Hippolyte-Pierre-Publius, baron* (1807—1870) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 2 armată al Armatei a doua din Paris. — 205.
- Renaut* — avocat francez, în 1871 l-a apărat pe Rastoul, membru al Comunei din Paris, în fața tribunalului din Versailles. — 427.
- Reuter, Paul Julius, baron de* (1816—1899) — în 1851 a înființat la Londra agenția telegrafică „Reuter”. — 51.
- Roach, John* — militant al mișcării muncitorești engleze, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872); în 1872 delegat la Congresul de la Haga și secretar-corespondent al Consiliului federal britanic; a făcut parte din aripa reformistă a acestuia; a luat atitudine împotriva hotărîrilor Congresului de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 381, 403, 408, 413, 452, 481.
- Robin, Paul* (n. 1837) — institutor francez, bakunist; din 1869 unul dintre conducătorii Alianței democrației socialiste; membru al Consiliului General (1870—1871); în 1869 delegat la Congresul de la Basel și în 1871 la Conferința de la Londra ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 454—455, 664.
- Robinet*, — *Jean-François-Eugène* (1825—1899) — medic și istoric francez, pozitivist, republican; a luat parte la revoluția din 1848; primarul unui arondisment din Paris în timpul asediului acestuia din 1870—1871; membru al Ligii uniunii republicane a drepturilor Parisului; a intervenit pentru împăcarea Versailles-ului cu Comuna. — 380, 390.
- Rochat, Charles* — militant al mișcării muncitorești franceze, membru al Consiliului federal din Paris al Asociației Internaționale a Muncitorilor; a luat parte la Comuna din Paris; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar-corespondent pentru Olanda (1871—1872); în 1871 delegat la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 381, 452, 481.
- Rochefort, Victor-Henri, marchiz de Rochefort-Luçay* (1830—1913) — publicist și om politic francez, republican de stînga, membru al guvernului apărării naționale (septembrie-noiembrie 1870); a condamnat politica contrarevoluționară a versaillezilor, fiind în același timp atitudine împotriva Comunei; după înfringerea Comunei a fost deportat în Noua Caledonie; la sfîrșitul deceniului al 9-lea, monarhist. — 155, 248.
- Roche-Lambert* — funcționar francez, ginerele lui Pouyer-Quertier; în 1871 a fost numit percepător

- general în departamentul Loiret. — 529.
- Roon, Albrecht Theodor Emil, conte de** (1803—1879) — om de stat prusian și militar, din 1873 general-feldmareșal, reprezentant al castei militare prusiene; ministru de război (1859—1873) și ministru al marinei (1861—1871); a reorganizat armata prusiană. — 114.
- Rouher, Eugène** (1814—1884) — om de stat francez, bonapartist, ministru de justiție (1849—1852, cu întreruperi); ministru al comerțului, agriculturii și al lucrărilor publice (1855—1863), ministru de stat (1863—1869), președinte al Senatului (1869—1870); după căderea celui de-al doilea Imperiu a emigrat în Anglia; în deceniul al 8-lea, unul dintre conducătorii bonapartiștilor în Franța. — 24.
- Rühl, J.** — muncitor german, membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1870—1872). — 7, 292, 381, 408, 452, 481.
- S**
- Sadler** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872). — 381, 408, 452, 481.
- Saint-Arnaud, Armand-Jaques-Achille Leroy de** (1801—1854) — general francez, din 1852 mareșal al Franței, bonapartist; din deceniul al 4-lea până în deceniul al 5-lea a luat parte la luptele pentru cucerirea Algeriei; unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851; ministru de război (1851—1854), în 1854 comandant suprem al armatei franceze în Crimeea. — 251.
- Saint-Hilaire** — vezi *Barthélemy-Saint Hilaire, Jules*.
- Saisset, Jean-Marie-Joseph-Théodore** (1810—1879) — amiral și om politic francez, monarhist; în timpul războiului franco-prusian a condus apărarea forturilor din partea de răsărit a Parisului; comandant al Gărzii naționale de la Paris (20—25 martie 1871); a încercat fără succes să unească forțele reacționare din Paris în vederea înfringerii revoluției proletare din 18 martie; deputat în Adunarea națională din 1871. — 349, 536, 543, 585, 601, 618, 629, 633.
- Scharnhorst, Gerhard Johann David von** (1755—1813) — general și teoretician militar prusian; după zdrobirea de către Napoleon, în 1806, a armatei prusiene, președintele comisiei pentru reorganizarea armatei; ministru de război (1807—1810) și șeful statului-major al armatei (1810—1813); în 1813 a jucat un rol de seamă în războiul împotriva lui Napoleon. — 178.
- Scheffer** — a făcut parte din Garda națională franceză, comunard. — 352, 551, 563, 621.
- Schill, Ferdinand von** (1776—1809) — ofițer prusian; comandant al unui detașament de francitiori care a luptat împotriva trupelor napoleoniene; în 1809 a încercat să dezlănțuie o răscoală populară; a căzut în lupta de stradă de la Stralsund. — 214, 215.
- Schmeling, von** — general-maior prusian, în timpul războiului franco-prusian a comandat divizia a 4-a de rezervă. — 158, 261.
- Schmutz** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1870—1871). — 7, 292.
- Schneider, Joseph** — muncitor german, lassalleian, membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; în ianuarie

- 1872 a fost exclus din asociație pentru activitate scizionistă; a publicat în presa germană atacuri calomnioase împotriva lui Marx și a adeptilor săi. — 515.
- Schoelcher, Victor** (1804—1893) — om politic și publicist francez, republican de stînga; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; în timpul războiului franco-prusian și al Comunei din Paris a comandat legiunea de artilerie a Gărzii naționale de la Paris; deputat în Adunarea națională din 1871; a încercat să determine Comuna să capituleze în fața guvernului Thiers. — 585, 597.
- Schwarzenberg, Karl Philipp, prinț** (1771—1820) — feldmareșal și diplomat austriac, a luat parte la războaiele împotriva lui Napoleon I; în 1813—1814 comandant suprem al trupelor coaliției anti-franceze. — 76.
- Schweitzer, Johann Baptist von** (1834—1875) — avocat din Frankfurt pe Main; editor și redactor-șef al ziarului „Social-Demokrat” (1864—1867); președinte al Uniunii generale a muncitorilor germani (1867—1871), lassallean, a susținut politica lui Bismarck de unificare „de sus” a Germaniei sub hegemonia Prusiei; a încercat să împiedice pe muncitorii germani să adere la Asociația Internațională a Muncitorilor; a luptat împotriva Partidului muncitoresc social-democrat; în 1872, după descoperirea legăturilor sale cu guvernul prusian, a fost exclus din Uniunea generală a muncitorilor germani. — 669.
- Schwitzguébel, Adhémar** (1844—1895) — gravor, militant al mișcării muncitorești elvețiene, membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, bakunist, unul dintre conducătorii Alianței democrației socialiste și al Federației jurasiene; în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 487, 508.
- Serebrennikov, Vladimir Ivanovič** (n. aprox. 1850) — revoluționar rus; în 1868—1869 a luat parte la mișcarea studențească din Petersburg; a emigrat în Anglia și apoi în Elveția; adept al lui Neceaev. — 403.
- Serrailier, Auguste** (n. 1840) — lucrător de calapoade; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1872), secretar-corespondent pentru Belgia (1870) și pentru Franța (1871—1872); în septembrie 1870, după căderea celui de-al doilea Imperiu, a fost trimis la Paris ca împuternicit al Consiliului General; membru al Comunei din Paris; în 1871 delegat la Conferința de la Londra și în 1872 la Congresul de la Haga ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; tovarăș de luptă al lui Marx. — 8, 292, 301, 312, 313, 381, 452, 465, 481, 646, 651.
- Shepherd, Joseph** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1870). — 7, 292.
- Sheridan, Philip Henry** (1831—1888) — general american, a luat parte la războiul civil din America (1861—1865) de partea statelor din Nord; în timpul războiului franco-prusian a fost atașat în calitate de observator pe lângă cartierul general german; comandant suprem al armatei din S.U.A. (1884—1888). — 600.
- Shipton, George** — trade-unionist, membru al Ligii pămîntului și a muncii; adept al lui George Odger. — 665.
- Simon, Jules-François Suisse** (1814—1896) — om de stat francez, filo-

- zof idealist, republican burghez moderat; deputat în Adunarea constituantă (1848—1849), ministru al instrucțiunii în guvernul apărării naționale și în guvernul Thiers (1870—1873), deputat în Adunarea națională din 1871, unul dintre inițiatorii luptei împotriva Comunei; prim-ministru (1876—1877). — 344, 528, 556.
- Sonis, Louis-Gaston de** (1825—1887) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 17 armată. — 218.
- Stanley, lord Edward Henry**, (din 1869) *conte de Derby* (1826—1893) — om de stat englez, tory; în deceniile al 7-lea și al 8-lea conservator, apoi liberal; membru al parlamentului; ministru de externe adjuncț (1852), președinte al Comisiei de control pentru problemele Indiei (1858—1859), ministru de externe (1866—1868 și 1874—1878), ministru al coloniilor (1858 și 1882—1885). — 476.
- Steens, Eugène** — ziarist, militant al mișcării muncitorești belgiene, membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, redactorul ziarului „La Tribune du peuple”; în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles și în 1871 la Conferința de la Londra ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; a luat atitudine împotriva anarhiștilor. — 668.
- Stefanoni Luigi** (1842—1905) — scriitor și publicist italian, democrat mic-burghez, raționalist; a luat parte la campaniile lui Garibaldi; fondatorul și redactorul revistei „Il Libero Pensiero”; a sprijinit pe bakuniști. — 514.
- Steinmetz, Karl Friedrich** (1796—1877) — general german, din 1871 general-feldmareșal; în timpul războiului franco-prusian a comandat Armata întâi până în septembrie 1870. — 21, 24, 35, 36, 44, 73, 90.
- Stepney, Cowell William Frederick** (1820—1872) — membru al Ligii pentru reformă, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1872) și casier al Consiliului (1868—1870); în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles, în 1869 la Congresul de la Basel și în 1871 la Conferința de la Londra ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1872 membru al Consiliului federal britanic. — 7, 292, 381, 408, 452, 481.
- Stieber, dr. Wilhelm** (1818—1882) — consilier de poliție, șeful poliției politice prusiene (1850—1860); martor principal și unul dintre organizatorii procesului comuniștilor de la Colonia din 1852; în timpul războiului franco-prusian, șeful poliției militare, precum și al spionajului și contraspiionajului german din Franța. — 297, 312, 508.
- Stoll** — în 1870 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 7, 292.
- Stosch, Albrecht von** (1818—1896) — general german, în timpul războiului franco-prusian mai întâi general de intență al armatei germane, apoi șeful statului-major la comandamentul armatei marelui duce von Mecklenburg-Schwerin; în 1871 șeful statului-major al trupelor germane de ocupație din Franța. — 225.
- Stülpnagel, Ferdinand von** (1813—1885) — general prusian, în timpul războiului franco-prusian a comandat divizia a 5-a. — 34.
- Suchet, Louis-Gabriel, duce d'Albufera** (1770—1826) — mareșal al Franței; a luat parte la războaiele lui Napoleon I. — 153, 154.

Sulla (Sylla), Lucius Cornelius (138—78 i.e.n.) — comandant de oști și om de stat roman; consul (88 i.e.n.), dictator (82—79 i.e.n.). — 342, 374.

Suzane, Louis (1810—1876) — general francez; a fost timp de mai mulți ani șeful direcției artileriei în ministerul de război; autorul citorva lucrări cu privire la istoria armatei franceze. — 337, 524, 605.

T

Tacitus, Publius Cornelius (aprox. 55—aprox. 120) — istoric roman. — 375.

Taillefer — a fost amestecat în afacerea scandaloasă legată de editarea ziarului bonapartist „L'Étendard”. — 337, 606.

Tamerlan — vezi *Timur-Lenk*.

Tamisier, François-Laurent-Alphonse (1809—1880) — general și om politic francez, republican; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și cea legislativă; comandant suprem al Gărzii naționale din Paris (septembrie-noiembrie 1870), deputat în Adunarea națională din 1871. — 348, 532, 565, 616.

Tann-Rathsamhausen, Ludwig Samson, baron (1815—1881) — general german, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 1 armată din Bavaria. — 147, 157, 163, 175, 180, 181, 183, 189, 194, 206, 219, 224, 227, 261.

Taylor, Alfred — muncitor englez, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872). — 381, 403, 408, 413, 452, 481.

Taylor, Peter Alfred (1819—1891) — om politic englez, radical burghez, membru al parlamentului. — 648.

Tertullian, Quintus Septimius Florens (aprox. 160—aprox. 220) — teolog creștin, obscurantist. — 316.

Testut, Oscar — jurist francez, autorul unei cărți cu privire la organizarea și istoria Internaționalei I, editată cu scopul de a infirma poliția. — 483.

Thiers, Louis-Adolphe (1797—1877) — istoric și om de stat francez, orleanist; ministru de interne (1832, 1834), prim-ministru (1836—1840), în 1871 șeful puterii executive (președinte al consiliului de miniștri), președinte al Republicii (1871—1873); călăul Comunei din Paris. — 4, 316, 335, 336, 338—347, 348—352, 354, 355, 362, 364—378, 380, 405, 423—425, 457, 499, 504, 524—530, 533—535, 537—545, 548, 549, 551—556, 561—564, 585, 589, 591, 595, 597, 599, 601—603, 607—613, 617, 619—621, 628, 630—637, 653—655, 665, 675, 681, 682, 684.

Thomas, Clément (1809—1871) — om politic francez, general, republican burghez moderat; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă; a luat parte la înfringerea insurecției din iunie 1848 de la Paris; comandantul suprem al Gărzii naționale din Paris (noiembrie 1870—februarie 1871); a sabotat apărarea orașului; la 18 martie 1871 a fost împușcat de soldații răsculați. — 347, 348, 352, 370, 371, 373, 530, 531, 532, 535, 565, 596, 613, 616, 617, 621.

Timur-Lenk (Tamerlan) (1336—1405) — han al mongolilor, din 1370 domnitor în Samarkand; a cucerit Asia centrală, Persia, Siria și a înfrânt pe turci la Angora (1402). — 351, 549, 619.

Tolain, Henri-Louis (1828—1897) — gravor francez, proudhonist de dreapta, unul dintre conducătorii

secției de la Paris a Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1865 delegat la Conferința de la Londra, în 1866 delegat la Congresul de la Geneva, în 1867 la cel de la Lausanne, în 1868 la cel de la Bruxelles și în 1869 delegat la Congresul de la Basel ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; deputat în Adunarea națională din 1871; în timpul Comunei din Paris a trecut de partea celor de la Versailles; în 1871 a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor. — 319, 352, 390, 508, 670.

Totleben, Eduard Ivanovici, (din 1879) conte (1818—1834) — eminent genist rus, colonel, din aprilie 1855 general, unul dintre organizatorii apărării eroice a Sevastopolului (1854—1855). — 232.

Townshend, William — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1872). — 7, 292, 381, 408, 452, 481.

Tresckow, Udo von (1808—1885) — general german, în timpul războiului franco-prusian a comandat divizia 1 de rezervă și corpul de asediu de la Belfort. — 243, 261.

Tridon, Edme-Marie-Gustave (1841—1871) — om politic și publicist francez, blanquist, membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; deputat în Adunarea națională din 1871, și-a depus mandatul; membru al Comunei din Paris; după înfrângerea Comunei a emigrat în Belgia. — 598.

Trochu, Louis-Jules (1815—1896) — general și om politic francez, orléanist; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei, mai târziu la războiul Crimeii și în 1859 la războiul din Italia; șef al guvernului apărării naționale și comandant suprem al Armatei din Paris (septembrie

1870—ianuarie 1871); a sabotat apărarea orașului; deputat în Adunarea națională din 1871. — 47, 58, 94, 120, 129, 130, 148, 181, 189—192, 196, 198, 203, 205, 209, 220, 232, 236, 248, 250—252, 257, 327, 335, 336, 342, 346, 348, 377, 523, 524, 532, 555, 565, 567, 595, 598, 603—604, 616, 622, 637.

Tümping, Wilhelm von (1809—1884) — general german; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 6 armată. — 203.

U

Uhrich, Jean-Jaques-Alexis (1802—1886) — general francez, în timpul războiului franco-prusian comandantul fortăreței Strasbourg. — 98, 120.

Urquhart, David (1805—1877) — diplomat englez, publicist și om politic reacționar, turcofil; a demască politica externă a lui Palmerston și a whigilor. — 397.

Utin, Nikolai Isaakovici (1845—1883) — revoluționar rus, a luat parte la mișcarea studențească, membru al organizației „Zemlea i volem”; după 1863 a emigrat în Anglia, apoi în Elveția; unul dintre organizatorii secției ruse a Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al redacției ziarului „Narodnoe Delo” (1868—1870), unul dintre redactorii ziarului „Egalité” (1870—1871); a luptat împotriva lui Bakunin și a adeptilor săi; în 1871 delegat la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor; pe la mijlocul deceniului al 8-lea s-a retras din mișcarea revoluționară. — 449, 517, 672.

V

Vacheron, Louis — jurist francez, în 1871 procuror în departamentul Mayenne. — 531.

- Vallant, Edouard* (1840—1915) — socialist francez, blanquist, membru al Comunei din Paris, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1871—1872), delegat la Conferința de la Londra (1871); unul dintre întemeietorii Partidului socialist francez, ulterior reformist. — 452, 481, 598, 670—672.
- Valentin, Louis-Ernest* — general francez, bonapartist, în ajunul revoluției din 18 martie 1871 prefect al poliției din Paris. — 344, 369, 527, 538, 553, 562, 599, 631, 636, 647.
- Varlin, Louis-Eugène* (1839—1871) — legător de cărți; proudhonist de stînga, unul dintre conducătorii secțiilor din Franța ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1865 delegat la Conferința de la Londra, în 1866 delegat la Congresul de la Geneva și în 1869 la cel de la Basel ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris; la 28 mai 1871 a fost împușcat de versaillezi. — 598.
- Vauban, Sébastien le Prêtre (Pres-tre), marchiz de* (1633—1707) — mareșal al Franței, genist, autorul unei serii de lucrări despre fortificații și asedii. — 97, 107, 109, 238.
- Vermorel, Auguste-Jean-Marie* (1841—1871) — publicist francez, proudhonist, membru al Comunei din Paris; în timpul luptelor de stradă de la Paris din mai 1871 a fost grav rănit și a murit în captivitate. — 407.
- Vésinier, Pierre* (1826—1902) — publicist mic-burghez francez; în 1868, la Congresul de la Bruxelles, a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor din cauză că a defăimat Consiliul General; membru al Comunei din Paris; după înfringerea Comunei a emigrat în Anglia; editorul ziarului „La Fédération” și membru al Consiliului federal mondial, care a luat atitudine împotriva lui Marx și a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 413, 651.
- Victor-Perrin, Claude-Victor Perrin, duce de Bellune* (1764—1841) — general francez, din 1807 mareșal al Franței; a luat parte la războaiele lui Napoleon I. — 214.
- Victor Emanuel al II-lea* (1820—1878) — duce de Savoia; rege al Sardiniei (1849—1861) și rege al Italiei (1861—1878). — 379, 504.
- Vinoy, Joseph* (1800—1880) — general francez, bonapartist; a participat la lovitura de stat de la 2 decembrie 1851; în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 13 armată, apoi corpul 1 armată, precum și armatele a doua și a treia de la Paris; din 22 ianuarie 1871 guvernator al Parisului; a comandat armata de rezervă a versaillezilor; unul dintre călăii Comunei din Paris. — 94, 203, 205, 344, 347, 349, 351, 527, 531—533, 557, 599, 602, 613, 615, 617—619, 636, 647.
- Vivien, Alexandre-François-Auguste* (1799—1854) — om politic francez, avocat, orléanist; în 1840 ministru de justiție, în 1848 ministru al lucrărilor publice în guvernul Cavaignac. — 530.
- Vogel von Falckenstein, Eduard* (1797—1885) — general german, în timpul războiului franco-prusian guvernator general al regiunii de coastă a Germaniei. — 293, 298.
- Vogt, Karl* (1817—1895) — naturalist german, materialist vulgar, democrat mic-burghez; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stîngă); în

- iunie 1849 unul dintre cei cinci regenți ai imperiului; în 1849 a emigrat din Germania; în deceniile al 6-lea și al 7-lea agent plătit al lui Ludovic Bonaparte; unul dintre participanții cei mai activi la campania de calomnii lansată împotriva revoluționarilor proletari; demascat de Marx în pamfletul său „Domnul Vogt”. — 320—327, 338.
- Voigts-Rhetz, Konstantin Bernhard von** (1809—1877) — general prusian, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 10 armată. — 225.
- Voltaire, François-Marie Arouet de** (1694—1778) — filozof deist francez, scriitor satiric, istoric; eminent reprezentant al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea; a luptat împotriva absolutismului și catolicismului. — 351.
- W**
- Wahlin** — a făcut parte din Garda națională, comunard; omorât la Paris în timpul demonstrației contrarevoluționare de la 22 martie 1871. — 600.
- Washburne, Elihu Benjamin** (1816—1887) — om politic și diplomat american, membru al partidului republican, ambasador la Paris (1869—1877); adversar al Comunei din Paris. — 405—408.
- Wellington, Arthur Wellesley, duce de** (1769—1852) — comandant de oști și om de stat englez, tory; în 1808—1814 și 1815 a comandat trupele engleze în războaiele împotriva lui Napoleon I, învingându-l la Waterloo; șef al departamentului artileriei (1818—1827), comandant suprem al armatei engleze (1827—1828, 1842—1852), prim-ministru (1828—1830), ministru de externe (1834—1835). — 187.
- Werder, August Karl, conte de** (1808—1887) — general prusian, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 14 armată. — 147, 158, 163, 183, 193, 210, 227, 240, 242—245, 253, 254, 261, 263, 265, 274.
- Weston, John** — dulgher, mai tirziu întreprinzător; adept al lui Owen; membru activ al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1872); în 1865 delegat la Conferința de la Londra; membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă, unul dintre conducătorii Ligii pământului și a muncii, membru al Consiliului federal britanic. — 8, 292, 302, 381, 398, 409, 452, 481.
- Wheeler, George William** — militant al mișcării muncitorești engleze, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1867), casier al Consiliului (1864—1865, 1865—1867); în 1865 a participat la Conferința de la Londra; membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă. — 482.
- Wickede, Julius von** (1819—1896) — ofițer german, autor al unor lucrări militare; în timpul războiului franco-prusian corespondent al ziarului „Kölnische Zeitung” de pe lângă cartierul general al armatei germane. — 261, 262.
- Widdern** — vezi *Cardinal von Widdern, Georg*.
- Wilhelm I** (1797—1888) — rege al Prusiei (1861—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 12, 75, 77, 89, 99, 171, 205, 209, 214, 284, 286, 299, 305, 372, 603, 673.
- Wimpffen, Emmanuel-Félix de** (1811—1884) — general francez, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 5 armată (din 31 august 1870); în lupta de la

Sedan, după rănirea lui Mac-Mahon, a primit sarcina să comande Armata de la Châlons; după înfringerea acesteia, a semnat capitularea de la Sedan. — 82—85, 90.

Wittich, Ludwig von (1818—1884) — general german, în timpul războiului franco-prusian a comandat divizia a 22-a. — 157, 181.

Wolff, Luigi — maior italian, adept al lui Mazzini; membru al Asociației progresului comun, o organizație de la Londra a muncitorilor italieni; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865); în 1865 a participat la Conferința de la Londra; în 1871 a fost demascat ca agent al poliției bonapartistă. — 412, 663.

Wróblewski, Walery (1836—1908) — democrat-revoluționar polonez, unul dintre conducătorii răscoalei din 1863—1864 pentru eliberarea poporului polonez; general al Comunei din Paris; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar-corespondent pentru Polonia (1871—1872); delegat la Congresul de la Haga (1872); a luptat activ împotriva bakuniștilor. — 364, 452, 481.

Wurmser, Dagobert Siegmund, conte de (1724—1797) — feldmareșal

austriac, în 1796 a comandat trupele austriece din Italia; a fost învins de câteva ori de Bonaparte și nevoit să capituleze la Mantua (Mantova). — 68.

Z

Żabicki, Antoni (aprox. 1810—1871) — militant al mișcării de eliberare națională din Polonia, de profesiune zețar; după 1831 a emigrat din Polonia; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după 1851 a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii Societății democratice din Londra; în 1863 a editat revista „Głos Wolny”, organul de presă al emigranților democrați polonezi; secretar al Comitetului național polonez; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1871); secretar-corespondent pentru Polonia (1866—1871). — 8, 292, 381, 409.

Zaguleaev Mihail Andreevici (1834—1900) — ofițer și publicist rus; din 1862 pînă în 1883 a condus secția politică a ziarului „Golos”. — 299.

Zastrow, Heinrich Adolf von (1801—1875) — general prusian, în timpul războiului franco-prusian a comandat corpul 7 armată. — 240, 243, 245, 254, 258.

Personaje din literatură, biblie și mitologie

Antoniu (Marcus Antonius) — om de stat și comandant de oști roman, unul dintre personajele principale din piesa lui Shakespeare „Iuliu Cezar”. — 557.

Cid Campeador — numele sub care este cunoscut cavalerul spaniol Rodrigo Diaz de Vivar, erou național legendar, învingătorul maurilor; personajul principal din

epopeea națională spaniolă „Cantar de Mio Cid” (1140), din „Crónica del Cid” și din numeroase romane; a servit drept model lui Corneille, reprezentant de seamă al dramaturgiei clasice franceze, pentru tragedia sa „Le cid” (1636). — 682.

Dogberry — personaj din comedia lui Shakespeare „Mult zgomot

- pentru nimic"; întruchipează pe micul slujbaş infumurat, ignorant și mărginit. — 679.
- Don Carlos* — figura idealizată în mai multe opere literare a fiului regelui Spaniei Filip al II-lea (1545—1568); a fost urmărit pentru că s-a răzvrătit împotriva tatălui său și a murit în închisoare. — 340, 531.
- Falstaff, sir John* — personaj comic din operele lui Shakespeare „Henric al IV-lea” și „Nevestele vesele din Windsor”; tipul lașului lăudăros, al palavragiului și bețivului. — 338.
- Hecate* — zeiță a infernului la greci. — 376.
- Iosua (fiul lui Nun)* — personaj din Vechiul testament; potrivit legendei, a dărimat zidurile Ierihonului prin sunetele trâmbițelor sfinte și prin strigătul de luptă al luptătorilor săi. — 349.
- Iov* — personaj biblic, tipul săracului care a suferit mult și care a fost răsplătit de Dumnezeu pentru smerenia și răbdarea lui. — 341.
- Münchhausen* — tipul lăudărosului și mincinosului în literatura germană; a devenit un nume comun. — 316, 686.
- Pistol* — tipul fanfaronului, lașului și lăudărosului dintr-o serie de piese ale lui Shakespeare („Henric al IV-lea”, „Henric al V-lea”, „Nevestele vesele din Windsor”). — 382.
- Pourceaugnac* — personajul principal din comedia lui Molière „Monsieur Pourceaugnac”, tipul nobilului din provincie, mărginit și necioplit. — 343, 613.
- Shylock* — personaj din comedia lui Shakespeare „Neguțătorul din Veneția”, întruchiparea cămătarului nemilos. — 343, 630.
- Triboulet* — bufon, unul din personajele principale din drama lui Victor Hugo „Regele se amuză”. — 550.
- Verges* — personaj din comedia lui Shakespeare „Mult zgomot pentru nimic”, tipul polițistului necioplit. — 679.

Indice de numiri geografice

A

- Aachen.* — 20, 21, 23.
- Ablis*, localitate la sud-vest de Paris. — 177, 189.
- Africa.* — 100.
- Alençon*, oraș la nord de Le Mans. — 255.
- Alger.* — 13, 37, 46, 100, 525.
- Algeria.* — 207.
- Allier*, afluent al Loarei. — 211.
- Alsacia.* — 26, 27, 39, 40, 49, 123, 125, 137, 158, 207, 210, 227, 231, 243, 281, 282, 286, 293, 297, 321, 372, 486, 529.
- Alsacia-Lorena.* — 285, 290.
- Altkirch*, oraș în Alsacia la sud-vest de Mulhouse (Alsacia). — 40.
- America.* — 177, 196, 294, 303, 405, 447, 546, 649, 669.
- Amiens*, oraș la nord de Paris. — 123, 176, 198, 199, 201, 239, 246, 271.
- Angers*, oraș la nord-est de Nantes. — 271, 635.
- Anglia.* — 150, 169, 278, 294, 300—303, 316, 318, 338, 358, 372, 397, 413, 447, 449, 459, 463, 485, 486, 515, 528, 586, 607, 648, 649, 658, 664, 668, 669, 673, 680, 685.
- Antibes*, port în sud-estul Franței. — 125.
- Anvers.* — 318.
- Arcis-sur-Aube*, oraș la sud de Châlons-sur-Marne. — 76.
- Argonne*, platou în nord-estul Franței. — 78, 83.
- Artenay*, localitate la nord de Orléans. — 222.
- Artois*, în trecut provincie în nordul Franței; azi o parte din departamentul Pas-de-Calais. — 125.
- Auch*, oraș în sud-vestul Franței. — 554.
- Australia.* — 625.
- Austria.* — 18, 160, 168, 177, 214, 287, 303, 307—308, 452, 481, 486, 505, 573, 660.
- Austria germană.* — 282.
- Auxerre*, oraș la sud-vest de Paris. — 163, 182, 240, 243.
- Avesnes*, oraș în nord-estul Franței, la sud-est de Valenciennes. — 83, 97.
- Avron* — vezi *Mont Avron*.

B

- Baden*. — 14, 178, 262, 279.
- Bagnères-de-Luchon*, oraș la sud-vest de Toulouse. — 424, 425, 457, 675—677.
- Balcani*. — 251.
- Bapaume*, oraș la nord-vest de Saint-Quentin. — 239.
- Bar*, riu în nord-estul Franței. — 84, 89.
- Barbastro*, oraș la nord-est de Saragosa. — 425.
- Barcelona*. — 303, 339, 541, 658, 659.
- Bar-le-Duc*, oraș la vest de Nancy. — 53, 54, 72, 75, 79.
- Basel*. — 18, 43, 125, 243, 286, 508.
- Bavaria*. — 14.
- Bayon*, oraș la sud de Nancy. — 46.
- Bayonne*, port la golful Biscaia. — 125.
- Bazilles*, localitate la sud de Sedan. — 89, 90, 175, 209.
- Beaugency*, oraș la sud-vest de Orléans. — 221, 224.
- Beaumont*, localitate la sud de Sedan. — 83, 84, 86, 221, 224.
- Beaune-la-Rolande*, localitate la sud de Paris. — 198, 201, 220.
- Beauvais*, oraș la nord-vest de Paris. — 157.
- Belfort*, oraș la nord-est de Besançon. — 16, 39, 54, 62, 123, 163, 210, 227, 240, 242, 243, 253, 258—263, 274.
- Belgia*. — 8, 62—63, 73, 82, 84, 85, 89, 90, 125, 238, 244, 292, 295, 303, 381, 408, 452, 481, 504, 660, 664.
- Belle-Epine*, localitate la sud de Paris. — 352, 551, 563, 621.
- Berlin*. — 15, 18, 23, 33, 38, 75, 76, 86, 119, 130, 139, 143, 148, 149, 155, 164, 287, 312, 355, 411, 512, 524, 626, 641, 658, 673.
- Berna*. — 265, 310, 313, 501.
- Besançon*, oraș la nord-est de Lyon. — 62, 123, 158, 176, 242, 258, 259, 263—266, 270, 271, 275, 276.
- Bétheniville*, oraș la est de Reims. — 172.
- Bicêtre*, localitate la sud de Paris. — 551, 563, 621.
- Biel*, oraș la nord-vest de Berna. — 321, 509.
- Bingen*. — 17, 19.
- Birkenfeld*, localitate la nord-vest de Kaiserslautern. — 17.
- Birmingham*. — 303, 668.
- Bitche*, oraș în estul Franței. — 17, 30, 39, 96, 121, 123.
- Blamont*, oraș la nord-est de Besançon. — 258, 265.
- Blies*, afluent al Sarre-ului. — 17.
- Blieskastel*, oraș la est de Saarbrücken. — 36.
- Blois*, oraș la sud-vest de Orléans. — 176, 220, 221, 224, 237.
- Bonneuil*, localitate la sud-est de Paris. — 204.
- Bordeaux*. — 146, 163, 182, 201, 226, 237, 267, 303, 341, 343—346, 372, 423—425, 524, 544, 567, 595, 612, 614, 630, 635, 636.
- Bosost*, localitate în nordul Spaniei, provincia Catalonia. — 676, 679, 680, 682—684.
- Bouillon*, oraș în sudul Belgiei. — 89.
- Boulay*, oraș la vest de Metz. — 40.

- Bourges*, oraș la sud-est de Orléans. — 163, 176, 227, 238, 270.
- Bouzonville*, localitate în departamentul Moselle. — 40.
- Braunschweig*. — 277, 293, 295, 506.
- Bremen*. — 25.
- Brenets*, localitate în cantonul elvețian Neuchâtel. — 265.
- Breslau (Wrocław)*. — 673.
- Brest*, port în vestul Franței. — 3, 187, 245, 255, 271, 646.
- Brest-Litovsk*. — 307.
- Bretagne*. — 218, 245, 255, 271 368, 424, 634, 685.
- Briare*, localitate la sud-est de Orléans. — 221, 238.
- Brie-sur-Marne*, localitate la est de Paris. — 205, 249.
- Briey*, oraș la nord-vest de Metz. — 57, 67, 76.
- Bruxelles*. — 461, 464, 501.
- Buenos Aires*. — 303, 485.
- Burgundia (Bourgogne)*, ținut în estul Franței. — 123.
- Buzancy*, localitate la sud de Sedan. — 78, 83, 84, 165.
- Buzenval*, localitate la sud-vest de Paris. — 523.
- C**
- Calatayud*, oraș la sud-vest de Saragosa. — 153.
- California*. — 625.
- Calvados*, departament în nordul Franței. — 245.
- Cambrai*, oraș la sud de Lille. — 240.
- Canalul Ardenne (Ardeni)*, între Meuse și Aisne. — 89.
- Carcassonne*, oraș la sud-est de Toulouse. — 635.
- Carignan*, oraș la sud-est de Sedan. — 83, 84, 86.
- Carpentras*, oraș la nord-est de Avignon. — 635.
- Caucaz*. — 100.
- Cayenne*, insulă de surghiun în Guyana franceză. — 611, 637.
- Cernay* — vezi *Villers-Cernay*.
- Châlon-sur-Saône*, oraș la sud de Dijon. — 240.
- Châlons-sur-Marne*, oraș în nord-estul Franței. — 12, 17, 37, 46, 48, 52—54, 56—58, 61, 62, 67, 69, 71, 72, 75, 76, 79, 80, 82, 157, 168, 171.
- Chambéry*, oraș la sud-est de Lyon. — 635.
- Champagne*, ținut în nord-estul Franței. — 76, 157.
- Champagnole*, localitate la sud de Besançon. — 263.
- Champigny*, localitate la sud-est de Paris. — 205, 249.
- Charlemont*, fort la nord-est de Sedan. — 73, 82, 85.
- Charleville*, oraș la nord-vest de Sedan. — 254.
- Chartres*, oraș la sud-vest de Paris. — 157, 177, 183, 189, 222.
- Châteaudun*, oraș la nord-vest de Orléans. — 157, 376.
- Châteauneuf*, localitate la sud-vest de Paris. — 190, 192.
- Château-Salins*, oraș la nord de Lunéville. — 119.

- Château-Thierry*, oraș la sud-vest de Reims. — 75.
- Châtillon-sur-Marne*, oraș la sud-vest de Reims. — 254, 262, 263.
- Châtillon-sur-Seine*, oraș la nord-vest de Dijon. — 140, 193, 243.
- Chaumont-en-Bassigny*, oraș la sud-vest de Nancy. — 54, 163, 182, 241, 262.
- Chelles*, localitate și fort la est de Paris. — 203.
- Chemnitz* (Karl-Marx-Stadt). — 6, 203.
- Chenebier*, localitate la vest de Belfort. — 275.
- Cherbourg*, port în Normandia. — 163, 187, 245, 255, 271, 272.
- Chesne-le-Populeux*, oraș la sud-vest de Sedan. — 84, 173.
- Chiers*, afluent al Meusei în Franța. — 89.
- Chislehurst*, localitate la sud-est de Londra. — 264.
- Choisy-le-Roi*, localitate la sud de Paris. — 190, 203.
- Clamart*, localitate la sud-vest de Paris. — 248, 352, 543, 551, 556, 563, 620, 653.
- Coeuilly*, localitate la sud-est de Paris. — 205.
- Colonia*. — 19, 20—22, 36, 91, 515.
- Commercy*, oraș la vest de Nancy. — 53, 54, 61, 238.
- Conflans*, localitate la est de Verdun. — 67.
- Conlie*, localitate la nord-vest de Le Mans. — 199, 218, 225, 237.
- Copenhaga*. — 541.
- Corgémont*, localitate în cantonul Berna din Elveția. — 510.
- Cotentin*, peninsulă în nordul Franței. — 255, 271.
- Coulmiers*, localitate la nord-vest de Orléans. — 180, 189, 219, 261.
- Courbevoie*, localitate la vest de Paris. — 598, 602.
- Courtelary*, localitate în cantonul elvețian Berna. — 509.
- Cuba*. — 424.
- D
- Danemarca*. — 8, 292, 381, 409, 452, 481, 499.
- Danzig* (*Gdańsk*). — 92.
- Deblin* (*Ivangorod*), oraș la nord-vest de Lublin. — 288, 307.
- Dembe Wielkie*, localitate lângă Varșovia. — 83.
- Dieulouard*, localitate la nord-vest de Nancy. — 43.
- Dijon*. — 183, 210, 227, 240, 253, 258, 259, 263, 274.
- Dôle*, oraș la sud-est de Dijon. — 258, 266, 275.
- Doncourt*, localitate la vest de Metz. — 55.
- Dortmund*. — 515.
- Doubs*, afluent al râului Saône. — 258, 259, 263, 266, 275.
- Drancy*, localitate la nord-est de Paris. — 233, 249.
- Dreux*, localitate la sud-vest de Paris. — 189—191, 213, 219, 261.
- Dunărea*. — 251.
- Düppel*, localitate în sudul Iutlandei. — 234, 235.

B

Ebru. — 153.

Ehrenbreitstein, oraș la est de Koblenz. — 23.

Eifel, munți. — 21.

Elba. — 216.

Elveția. — 8, 263, 265, 267, 270, 273, 276, 292, 303, 381, 408, 451, 452, 454, 455, 481, 504, 517, 660, 664.

Épernay, oraș în nord-estul Franței. — 79, 157.

Épinal, oraș în estul Franței. — 147.

Epuisay, localitate la vest de Orléans. — 224.

Escaut (Schelde). — 49.

Étain, oraș la nord-est de Verdun. — 55, 68.

Étampes, oraș la sud de Paris. — 189.

Europa. — 47, 100, 102, 177, 187, 207, 212, 282, 284, 286, 289, 291, 294, 299, 324, 339—341, 347, 359, 377, 379, 405, 466, 468, 475, 527, 533, 539, 541, 542, 546, 566, 570, 584, 586, 607, 609, 614, 617, 622, 638, 661.

F

Flandra, provincie în Belgia. — 125.

Flavigny-sur-Moselle, localitate la sud de Nancy. — 262.

Fontenay-aux-Roses, oraș la sud-vest de Paris. — 116.

Fontenoy, oraș lângă Toul. — 272.

Forbach, localitate la sud-vest de Saarbrücken. — 31, 32, 34, 43, 60, 63.

Fort Alexander, lângă Koblenz. — 19.

Fort Bellecroix, la est de Metz. — 55.

Fort de Charenton, la sud-est de Paris. — 204, 205.

Fort d'Issy, la sud-vest de Paris. — 250.

Fort de Nogent, la est de Paris. — 205, 234.

Fort de Noisy, la est de Paris. — 234.

Fort de Rosny, la est de Paris. — 232, 234.

Fort de Vanves, la sud-vest de Paris. — 116.

Fort du Mont-Valérien, la vest de Paris. — 140—141, 257, 550, 598.

Fort St. Eloy, la nord de Metz. — 145.

Fos, localitate în sudul Franței, pe țărmul Mării Mediterane. — 676, 682, 685.

Frahier, localitate la vest de Belfort. — 275.

Franconia. — 216.

Frankfurt pe Main. — 11, 345, 634, 654.

Franța. — 3—8, 13, 45, 47, 49, 61, 68, 73, 74, 81, 85, 91, 98, 100, 106, 114, 124, 126, 132, 135—138, 146, 156, 160—163, 172—174, 175—179, 183, 184—188, 193, 194, 196, 197, 201, 208—211, 214, 217, 222, 225, 226—227, 228—231, 238, 242, 243, 245, 260, 267, 269—271, 279—283, 285—287, 290, 291, 294, 297—299, 301—303, 335, 337, 338—343, 346, 353, 358, 363, 367, 370, 371, 372, 377—381, 384, 388, 390, 397, 405, 406, 408, 414, 422, 423—427, 430, 432, 448, 452, 465, 476, 481, 482, 499, 505, 523, 524, 526—528, 530, 534, 537—539, 542—546, 548, 551, 552, 554, 557, 561, 566—570, 572, 575, 583—585, 588—591, 592, 595, 596, 599, 603, 604, 611, 612, 614, 620, 623, 626, 628, 629, 630, 631—638, 654, 659, 664, 665, 669, 670, 674, 680—682, 684.

Fresnes-en-Woëvre, localitate la vest de Metz. — 55.

Frouard, localitate la nord de Nancy. — 61, 67, 244.

G

Gammelmark, localitate lângă Sonderburg. — 141.

Geneva. — 125, 310, 313, 326, 384, 388, 461, 510, 517.

Germania. — 4—8, 14, 18, 30, 33, 38, 45, 91, 100, 113, 125, 132, 156, 158, 163, 168, 169, 197, 217, 228, 229, 239, 244, 245, 254, 274, 277, 281—283, 286, 287—289, 292, 294, 297, 299, 301—303, 305, 314, 321, 324, 325, 345, 379, 381, 408, 452, 461, 481, 486, 494, 499, 505, 506, 515, 660, 664, 669, 670, 672.

Germersheim, oraș la nord de Karlsruhe. — 11, 18, 27, 29, 91, 286.

Gien, oraș la sud-est de Orléans. — 183, 221.

Givet, localitate la nord-est de Sedan. — 73.

Givonne, localitate lângă Sedan. — 89, 90.

Gonesse, localitate la nord-est de Paris. — 190.

Grandpré, localitate la nord-vest de Verdun. — 72, 79.

Granges (Grenchen), localitate la nord de Berna. — 509.

Gravelle, localitate la sud-est de Paris. — 204.

Gravelotte, localitate la vest de Metz. — 54, 55, 67, 68, 76, 89, 146, 165.

Gray, oraș la nord-est de Dijon. — 240.

Grenoble, oraș în sud-estul Franței pe riul Isère. — 635.

Grostenquin, localitate la sud-vest de Sarreguemines. — 43.

Guise, oraș la nord-est de Saint-Quentin. — 97, 240.

H

Haardt, lanț muntos în Palatinat. — 29.

Hainaut (Hennegau), provincie în estul Belgiei. — 125.

Hallue, afluent al fluviului Somme. — 239.

Hanovra. — 23, 25, 485.

Haute-Garonne, departament în Franța. — 424, 682.

Haute-Marne, departament în Franța. — 182, 241.

Héricourt, localitate la sud-vest de Belfort. — 258, 259, 274.

Hessen-Darmstadt, în trecut mare ducat. — 14.

Hessen-Kassel (Kurhessen), în trecut electorat. — 30.

Hirson, oraș la nord de Reims. — 83.

Hochwald. — 16.

Homburg, oraș la sud-vest de Kaiserslautern. — 17, 36.

Huesca, oraș în nordul Spaniei, la nord-est de Saragosa. — 425, 684.

Huningue (Hünigen), oraș la nord de Basel. — 243.

I

Iena. — 60, 73, 110, 179, 214.

Ierihon. — 77, 349.

- India*. — 178, 377.
- Irlanda*. — 452, 481.
- Italia*. — 8, 100, 168, 177, 279, 288, 292, 325, 381, 409, 432, 452, 481, 497, 500, 502, 505, 514, 515, 656, 662—663, 674.
- Ivangorod* — vezi *Deblin*.
- J**
- Jargeau*, oraș la sud-est de Orléans. — 221.
- Jüllich*, oraș la vest de Colonia. — 99.
- Jura*, lanț muntos în centrul Europei. — 259, 274, 453, 454, 485, 497, 504, 505, 509.
- K**
- Kaiserslautern*. — 16, 17, 25.
- Karlsruhe*. — 168.
- Koblenz*. — 19, 20, 22—23, 91, 286, 368, 543, 633.
- Kolberg (Kolobrzeg)* — 214, 215.
- Kuhkopf*, deal lângă Koblenz. — 19.
- L**
- La-Chaux-de-Fonds*, oraș la sud-vest de Basel. — 509.
- Ladon*, localitate la nord-est de Orléans. — 220.
- La Ferté-sous-Jouarre*, oraș în nord-estul Franței pe Marna. — 139.
- La Maison-Blanche*, localitate la est de Paris. — 250.
- Lancashire*, comitat în nord-vestul Angliei. — 486.
- Landau*, oraș în Palatinat. — 18, 27, 29, 287.
- Landrecies*, oraș la sud-est de Lille. — 97.
- Landstuhl*, localitate la vest de Kaiserslautern. — 17.
- Laneuville-sur-Meuse*, localitate la sud-est de Sedan. — 76.
- Langres*, oraș la nord-est de Dijon. — 227, 254.
- Laon*, oraș la nord-vest de Reims. — 84, 157, 243.
- La Petite Pierre (Lützelstein)*, localitate la nord-vest de Strasbourg. — 27, 96.
- Lauterbourg*, oraș în Alsacia. — 125.
- Laval*, oraș la vest de Le Mans. — 255.
- Le Bourget*, localitate la nord de Paris. — 248, 250.
- Le Havre*. — 271, 272.
- Leipzig*. — 165, 297.
- Le Locle*, localitate în cantonul elvețian Neuchâtel. — 435, 509.
- Le Mans*, oraș la nord-vest de Tours. — 163, 176, 195, 198, 199, 202, 208, 218, 219—221, 224—226, 237, 245, 255, 258, 266, 268, 270, 271.
- Le Raincy*, localitate la est de Paris. — 234.
- L'Hay*, localitate la sud de Paris. — 203.
- Lichtenberg*, localitate la sud-vest de Pirmasens. — 96, 97.
- Liège (Lüttich)*. — 413, 492.
- Lille*. — 73, 199, 218, 264, 541.
- Limoges*, capitala departamentului Haute-Vienne. — 553.
- Limoux*, oraș la sud-est de Toulouse. — 635.
- Lisabona*. — 485.

- Llsaine* (Isel), riu în nord-estul Franței. — 253, 262.
- Liverpool*. — 410.
- Loara*. — 50, 80, 94, 123, 147, 157, 163, 180, 181—183, 186—188, 189—192, 194, 195, 198, 199—203, 206—208, 211, 218, 220, 221, 224, 228, 245, 255, 271.
- Loigny*, localitate la nord-vest de Orléans. — 206.
- Loir*, afluent al râului Sarthe. — 224.
- Loiret*, departament în centrul Franței. — 529.
- Lombardia*. — 92.
- Londra*. — 76, 254, 298, 302, 309, 312, 313, 316, 348, 383—390, 392, 402, 410, 412, 414, 418, 423, 430, 443, 449, 457, 460, 461, 464, 476, 482, 483, 488, 489, 491, 514, 516, 540, 617, 650, 655, 658, 662, 664.
- Longeville*, localitate la sud-vest de Metz. — 64.
- Longuyon*, oraș la nord-est de Verdun. — 56, 76.
- Longwy*, oraș la sud-est de Sedan — 210.
- Lorena*. — 16, 26, 35, 39, 43, 60, 125, 158, 207, 210, 231, 243, 244, 246, 281, 282, 293, 297, 321.
- Lorena germană*. — 286.
- Lötzen* (*Gizycko*), oraș în Prusia orientală. — 293.
- Luchon* — vezi *Bagnères-de-Luchon*.
- Lunéville*, oraș la sud-est de Nancy. — 35, 46, 60, 61, 244.
- Lure*, oraș la nord-est de Besançon. — 242, 274.
- Lüttich* — vezi *Liège*.
- Luxemburg*. — 244.
- Lyon*. — 3, 12, 47, 80, 123, 147, 176, 187, 211, 253, 258, 263, 271, 274, 276, 303, 311, 313, 366, 370, 554, 565, 621.
- M**
- Madrid*. — 301, 425, 464, 495.
- Magdeburg*. — 216.
- Magenta*, oraș la vest de Milano. — 30, 36, 102.
- Main*. — 325.
- Maine*, ținut în nord-vestul Franței. — 163.
- Mainz*. — 11, 16—19, 23, 31, 91, 287.
- Maizières*, localitate la nord-est de Orléans. — 220.
- Malesherbes*, oraș la nord-est de Orléans. — 183.
- Manchester*. — 303, 410, 651, 668.
- Mannheim*. — 17, 29.
- Mantua*, oraș în Italia superioară. — 68, 92.
- Marea Baltică*. — 37, 46, 156.
- Marea Nordului*. — 184.
- Mariembourg*, oraș în sudul Belgiei. — 97.
- Marna*, afluent al Senei. — 54, 55, 93, 116, 189, 190, 202, 203—205, 207, 232, 249, 257.
- Marsal*, oraș la nord-est de Nancy. — 96.
- Marsilia*. — 3, 303, 370, 565, 621.
- Mars-la-Tour*, localitate la vest de Metz. — 53, 55, 61, 67, 70.
- Maubeuge*, oraș la sud-est de Lille. — 85, 97.
- Mayenne*, departament în nord-vestul Franței. — 531.
- Mentana*, localitate la nord-est de Roma. — 178.
- Mesly*, localitate la sud-est de Paris. — 204.

- Metz*. — 16, 17, 21—22, 23, 26, 31, 32, 35—37, 39, 42—44, 46, 51—67, 68—73, 76, 77, 79, 82, 86, 90, 91, 94, 96, 106, 109, 111, 119—121, 123, 125, 135—137, 143—146, 156—159, 160—165, 168—173, 176, 182, 186, 193—195, 201, 209, 224, 228—240, 244, 247, 254, 259, 263, 270, 281, 288, 341.
- Meudon*, localitate la sud-vest de Paris. — 115, 128.
- Meurthe*, afluent al râului Moselle în Franța. — 35.
- Meuse (Maas)*, fluviu în Franța, Belgia și Olanda. — 53, 61, 76—79, 83—89, 90.
- Mexico*, capitala statului Mexic din America centrală. — 178, 195.
- Mézières*, oraș la nord-vest de Sedan. — 56, 73, 79, 80, 83—85, 89, 90, 240—241, 244, 246, 254.
- Milano*. — 499.
- Mincio*. — 287.
- Modlin (Novo-Georgievsk)*, oraș la nord-vest de Varșovia. — 288, 307.
- Monnaie*, localitate la nord-est de Tours. — 225.
- Montargis*, oraș la nord-est de Orléans. — 183.
- Mont Avron*, platou la est de Paris. — 233, 234, 249.
- Montbéliard*, oraș la sud de Belfort. — 258, 274.
- Montfermeil*, localitate la est de Paris. — 234.
- Monthermé*, localitate la nord de Mézières. — 85.
- Montmartre*, colină la nord de Paris. — 115, 527, 531, 535, 567, 613, 615—616, 633.
- Montmédy*, oraș la sud-est de Sedan. — 56, 70, 89, 96, 123, 210, 240.
- Mont Mesly*, deal la sud-est de Paris. — 202, 204.
- Montpellier*, oraș la sud-vest de Nîmes. — 635.
- Montrouge*, localitate la sud de Paris. — 556, 563.
- Mont-Valérien*, deal la vest de Paris. — 236.
- Morée*, localitate la vest de Orléans. — 224.
- Moscova*. — 215.
- Moselle*. — 16, 21, 22, 42, 43, 46, 49—53, 57, 61, 64, 68, 145, 162, 260.
- Mouchard*, localitate la sud-vest de Besançon. — 263, 275.
- Moulin-Saquet*, localitate la sud de Paris. — 352, 543, 556, 563, 620.
- Moutier*, localitate în cantonul elvețian Berna. — 509.
- Mouzon*, oraș la sud-est de Sedan. — 83, 84.
- Mulhouse (Mülhausen)*, oraș la sud de Strasbourg. — 529.
- München*. — 206, 670.
- Munții Metalici*. — 325.
- Murg*, afluent al Rinului. — 18.

N

- Nancy*. — 16—17, 30, 31, 39, 40, 42, 43, 46, 53, 54, 60, 61, 210, 228, 240, 261, 262, 286.
- Nantes*, oraș în vestul Franței. — 255, 270, 635.
- Nassau*, în trecut ducat. — 30.
- Nemours*, oraș la nord-est de Orléans. — 183.
- Neu-Breisach (Neuf-Brisach)*, oraș la vest de Fribourg. — 158.
- Neuchâtel (Neuenburg)*, canton și oraș în Elveția. — 265, 509.
- Neuilly-sur-Marne*, localitate la est de Paris. — 249.

- Neuilly-sur-Seine*, localitate la vest de Paris. — 4, 406, 543, 598, 602.
- Neunkirchen*, localitate la nord-est de Saarbrücken. — 25.
- Neustadt an der Haardt*. — 29.
- Nevers*, oraş la sud-est de Orléans. — 163, 182, 211, 238, 253, 270.
- Nevoy*, localitate la sud-est de Orléans. — 221.
- Newcastle*. — 658.
- New York*. — 512.
- Nied*, afluent al râului Sarre. — 52.
- Normandia*. — 148, 163, 210, 224.
- Notre-Dame d'Oé*, localitate la nord-vest de Tours. — 225.
- Nouart*, localitate la sud de Sedan. — 83, 84, 86.
- Novo-Georgievsk* — vezi *Modlin*.
- O
- Oberstein*, localitate la nord-vest de Kaiserslautern. — 17.
- Oder* (Odra). — 214.
- Oise*, departament în nordul Franței. — 367.
- Olanda*. — 8, 292, 318, 381, 386, 408, 432, 452, 481, 499, 660.
- Oldham*, localitate la nord de Manchester. — 486.
- Olmütz* (Olomouc), oraş pe Morava. — 36.
- Orléans*, oraş la sud-vest de Paris. — 123, 157, 177, 180, 183, 200, 201, 206, 213, 219—221, 224, 225, 227.
- P
- Palatinat*. — 19, 25, 27, 29, 59.
- Palatinatul renan* — vezi *Palatinat*.
- Palermo*. — 339, 541, 609.
- Palma*, oraş pe insula Mallorca. — 301.
- Pange*, localitate la est de Metz. — 52, 55, 61.
- Paris*. — 3, 4, 5, 12, 22, 23, 25, 31, 33, 36, 42, 44, 47, 50, 54, 57, 58, 62, 69, 71, 73, 74—77, 79—84, 91—94, 115—118, 119—121, 123—129, 130, 135—137, 139—143, 146—155, 157, 158, 160—163, 180—188, 189—198, 199—209, 210, 211, 220, 223, 227, 228, 232—236, 240—251, 254—258, 262, 266, 267, 269, 279, 281, 284, 287, 291, 295, 301, 309, 310, 313, 315, 316, 319, 321, 326, 335, 336—339, 341—346, 347—351, 355—357, 363—382, 384, 389, 392, 395, 398, 405—407, 424, 427, 457, 460, 464, 488, 489, 503, 523—530, 532—546, 548, 550—557, 558—563, 565—568, 571, 575, 582—587, 589—602, 603—608, 611—615, 616—620, 622, 626—631, 632—638, 645, 646, 647, 649—655, 657, 669, 673, 676, 682, 686.
- Patay*, localitate la nord-vest de Orléans. — 206.
- Pădurea Turingiel*. — 73.
- Péronne*, oraş la nord-vest de Saint-Quentin. — 240.
- Perpignan*, oraş la sud-est de Toulouse. — 125.
- Petersburg* (*Leningrad*). — 298, 305, 379, 461.
- Phalsbourg* (Pfalzburg), oraş la nord-vest de Strasbourg. — 96, 97, 106, 109, 121, 123, 163, 244, 267.
- Philippeville*, oraş la sud de Charleroi. — 85, 97.
- Picardia*, ținut în nordul Franței. — 148, 210, 238.
- Pirmasens*. — 27.
- Pirinei*. — 424, 457, 675, 677, 684
- Polonia*. — 8, 281, 288, 292, 307, 364, 381, 409, 452, 481, 645.

Pont-à-Mousson, oraș la nord de Nancy. — 43, 61, 76.

Pontarlier, oraș la sud-est de Besançon. — 263, 265, 275.

Portugalia. — 303.

Posen (Poznan). — 30, 159.

Privas, oraș în sud-estul Franței, pe Ron. — 635.

Provincia renană (Prusia renană), odinioară Provincia prusiană. — 16.

Prusia. — 5, 33, 100, 103, 112, 113, 134, 187, 214, 215, 243, 282, 287, 297, 305, 308, 324, 340, 346, 517, 527, 539, 545, 548, 549, 566, 568, 573, 641.

Prusia occidentală. — 159.

Prusia orientală. — 103, 159, 293.

Prut, afluent al Dunării. — 7.

Puteaux, cartier din Paris. — 602.

Q

Queich, afluent al Rinului în Palatinat. — 18, 19.

Quingey, oraș la sud-vest de Besançon. — 263.

R

Rastatt, oraș la nord de Baden-Baden. — 18, 91, 286.

Raucourt, localitate la sud de Sedan. — 89.

Reims. — 57, 71—73, 75, 76, 78—80, 83, 157, 172, 201, 241, 244.

Remilly, localitate la sud de Sedan. — 89.

Rethel, oraș la nord-est de Reims. — 75, 78, 79, 83, 84, 173, 246.

Rezonville, localitate la vest de Metz. — 76.

Richmond, oraș în Virginia (S.U.A.), pe riul James. — 152.

Rin. — 11, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 27, 38, 39, 49, 59, 76, 91, 97, 98, 113, 124, 126, 158, 168, 184, 286, 287.

Rocroi, oraș la nord-vest de Sedan. — 84, 245, 254.

Roma. — 279, 339, 340, 375, 458, 530, 542, 549, 599, 601, 609, 618.

Rosel, afluent al riului Saar. — 44.

Rouen. — 3, 123, 157, 176, 227, 238, 246, 271, 294, 372, 526, 528, 529, 553, 654.

Rougmont, localitate la nord-est de Besançon. — 274.

Rueil, localitate la vest de Paris. — 368, 375, 543, 633.

Rusia. — 7, 100, 282, 288, 292, 305, 306—308, 364, 452, 461, 481, 645.

S

Saar (Sarre). — 17, 20, 21, 25, 39.

Saarbrücken. — 20, 21, 23, 31, 32, 34, 40, 41, 160, 168, 244.

Saarburg (Sarrebouurg). — 21, 119.

Saarlouis. — 21, 25, 26, 287.

Sadova, localitate la nord-vest de Koeniggrätz (Hradec-Kralove). — 5, 37.

Saint-Calais, oraș la vest de Orléans. — 224.

Saint-Denis, oraș la nord de Paris. — 203, 368, 375, 407, 539, 543, 631, 633.

Saint-Germain-en-Laye, oraș la vest de Paris. — 190, 368, 375, 543, 633.

Saint-Maur, localitate la sud-est de Paris, pe Marna. — 69, 82.

Salins, oraș la sud de Besançon. — 275.

San Sebastian, port pe țărmul de nord al Spaniei. — 685.

- Saône*, afluent al Ronului. — 123, 187.
- Saragosa*, oraș în nord-estul Spaniei. — 152—154.
- Sarrequemlnes* (Saargemünd). — 35.
- Satory*, cîmpie lângă Versailles. — 417.
- Sauer* (*Sure*), afluent al Moselei. — 30.
- Saulieu*, oraș la vest de Dijon. — 240.
- Saverne* (*Zabern*), oraș la nord-vest de Strasbourg. — 30, 34, 42, 43, 60.
- Savoia*, regiune între lacul Geneva, Ron și Arc. — 485.
- Saxonia*, provincie în Germania. — 158.
- Scarpe*, afluentul fluviului Escaut în Franța. — 239.
- Sceaux*, oraș la sud de Paris. — 116.
- Schiltigheim*, localitate la nord de Strasbourg. — 99.
- Schleswig*. — 239.
- Schlettstadt* (Sélestat), oraș la sud-vest de Strasbourg. — 158.
- Sedan*, oraș pe fluviul Meuse. — 84—89, 90, 91, 94, 96, 123, 157, 159, 160, 168, 186, 193—197, 209, 247, 259, 261, 263, 266, 267, 284, 321, 322, 337, 341, 537, 565, 566, 589, 605, 621.
- Seine*, departament în nordul Franței. — 537, 560.
- Seine-et-Oise*, departament în nordul Franței. — 367, 525, 531, 597, 629.
- Selenginsk*, oraș la sud-est de Irkutk. — 233.
- Semoins*, afluent al Meusei. — 85.
- Sena*. — 93, 116, 140, 189, 190, 203, 204, 238, 254.
- Sens*, oraș la sud-est de Paris. — 183.
- Sevastopol*. — 92, 106, 117, 144, 151, 152, 232—234, 545.
- Sheffield*, oraș în centrul Angliei. — 668.
- Sierck*, oraș la nord-est de Thionville. — 39.
- Silezia* (*Slask*). — 158.
- Silezia Superioară* (*Górný Slask*). — 159.
- Soissons*, oraș la nord-vest de Reims. — 84, 119, 157, 243, 244, 246.
- Solferino*, localitate la sud de Lacul Garda. — 17, 36, 102.
- Somme*, fluviu în Franța. — 238.
- Sonderburg*, oraș pe insula Alsen. — 141.
- Sonvilier*, localitate în cantonul elvețian Berna. — 505, 509, 510.
- Spania*. — 8, 125, 171, 177, 178, 185, 187, 195, 215, 292, 301, 381, 408, 432, 452, 481, 499, 504, 505, 660, 664, 681, 682.
- Spichern*, localitate la sud de Saarbrücken. — 44, 110, 170, 171.
- Statele Unite ale Americii* (*S.U.A.*). — 8, 284, 292, 381, 406, 408, 409, 452, 475, 481, 544, 586, 625, 632, 661, 671.
- St. Avold*, oraș în estul Franței, la sud-vest de Saarbrücken. — 17, 31, 34, 39, 43.
- St. Béat*, oraș la sud-vest de Toulouse. — 677.
- St. Blaise*, oraș la nord-est de Neuchâtel. — 509.
- St. Brice*, localitate la nord de Paris. — 190.
- Ste. Ménehould*, oraș la vest de Verdun. — 54, 72, 78, 79.

- Stenay*, oraș la sud-est de Sedan. — 72, 76, 78—80, 83, 89.
- Stettin (Szczecin)*. — 73, 109, 307.
- St. Imier*, localitate în cantonul elvețian Berna. — 510.
- St. Mihiel*, localitate la vest de Nancy. — 76.
- Stonne*, localitate la sud de Sedan. — 173.
- St. Quentin*, oraș în nord-estul Franței. — 83, 157, 253, 258.
- Stralsund*. — 214.
- Strasbourg*. — 16, 27—31, 35, 37, 39, 43, 96, 99, 106, 107, 119—122, 123, 135, 139, 150, 158, 168, 169—170, 187, 235, 244, 254, 285, 286, 288.
- St. Vith*, localitate la vest de Besançon. — 258, 275.
- Suippe*, afluent al râului Aisne. — 172.
- Sully*, localitate la sud-est de Orléans. — 221.
- T
- Thionville (Diedenhofen)*, oraș la nord de Metz. — 17, 39, 123, 193, 241, 244, 254.
- Tholey*, localitate la sud-est de Trier. — 17.
- Toul*, oraș la vest de Nancy. — 53, 96, 97, 106, 109, 119, 120, 125, 159, 260.
- Toulouse*, oraș pe Garonne. — 303, 424, 565, 621, 678, 679, 681, 682.
- Tours*, oraș în nord-vestul Franței pe Loara. — 157, 176, 182, 194, 201, 221, 225—227, 238, 270.
- Tourteron*, localitate la sud-vest de Sedan. — 173.
- Toury*, localitate la sud-vest de Paris. — 180, 181, 183.
- Trier*. — 20, 21, 23, 31, 36.
- Troyes*, oraș în nord-estul Franței, la sud-vest de Châlons. — 54, 119, 210, 238, 241.
- Tudela*, oraș la nord-vest de Saragosa. — 153.
- Turcia*. — 207, 306.
- U
- Ulm*. — 68, 91, 286.
- Ungaria*. — 100, 178, 241, 288, 292, 381, 409, 452, 481.
- V
- Val de Ruz*, vale în cantonul elvețian Neuchâtel. — 509.
- Valea Niedului*. — 21.
- Valea Rinului*. — 16, 27, 29, 244, 254.
- Valenciennes*, oraș în nordul Franței. — 73.
- Varenes*, localitate la est de Reims. — 72, 79, 232.
- Varna*, port la Marea Neagră. — 251.
- Varșovia*. — 288.
- Vaux*, localitate la sud-vest de Sedan. — 84.
- Vendôme*, oraș la sud-vest de Orléans. — 224, 237.
- Veneția*, ținut în Italia superioară. — 287.
- Verdun*. — 53, 55, 56, 57, 61, 64, 67, 68, 72, 78, 79, 119, 120, 123, 125, 157, 159, 172, 286.
- Verneuil*, oraș la nord-vest de Paris. — 237.
- Verona*, oraș în Italia superioară. — 92.

- Versailles*. — 123, 190, 205, 213, 223, 236, 240, 246, 250, 254, 261, 305, 337, 344, 349—350, 365—368, 370, 372, 375, 377, 379, 393, 395, 416, 417, 506, 524, 526, 527, 533—539, 543, 550—554, 556, 562, 563, 579, 585, 591, 594, 595—596, 597, 601, 602, 605, 615, 617, 620, 623, 628, 631—633, 647, 650, 653, 684, 687.
- Vesoul*, oraș în estul Franței, pe râul Saône. — 43, 54, 147, 240, 243—245.
- Vicksburg*, oraș pe cursul inferior al fluviului Mississippi. — 152.
- Viena*. — 36, 512.
- Vienne*, oraș la sud de Lyon. — 635.
- Vierzon*, oraș la sud de Orléans. — 221.
- Vigneulles*, localitate la sud-vest de Metz. — 53, 61.
- Ville-Evrart*, localitate la est de Paris. — 250.
- Villejuif*, localitate la sud de Paris. — 232, 551, 563, 621.
- Villeneuve*, localitate la sud-vest de Paris. — 213.
- Villers*, localitate la sud-vest de Sedan. — 89.
- Villers-Bretonneux*, localitate la sud-est de Amiens. — 239.
- Villers-Cernay*, localitate la nord-est de Sedan. — 89.
- Villersexel*, oraș la nord-est de Besançon. — 242, 253, 261, 274.
- Vincennes*, localitate la est de Paris. — 407.
- Vionville*, localitate la sud-vest de Metz. — 56, 146.
- Vistula*. — 214.
- Vitry-le-François*, oraș la sud-est de Châlons-sur-Marne. — 54, 69, 72, 96, 157, 232.
- Volga*. — 485.
- Vosgi*, lanț muntos pe malul stîng al Rinului. — 16, 21, 34, 35, 40, 244, 254, 262, 281, 286.
- Vouziers*, oraș la sud-vest de Sedan. — 72, 79, 83.
- Vrizy*, localitate la nord-vest de Vouziers. — 83.

W

Washington. — 376.

Waterloo, localitate la sud de Bruxelles. — 96, 110.

Wesel, oraș pe Rinul inferior. — 19, 214.

Weser. — 216.

Wight, insulă din Canalul Minecii lângă coasta de sud a Angliei. — 255.

Wissembourg (Weissenburg), oraș la vest de Karlsruhe. — 26—31, 39, 40, 44, 60.

Wörth (Woerth) pe Sure, oraș la sud-vest de Wissembourg. — 30, 31, 40, 44, 54, 60, 63, 86, 110, 115, 170, 171.

Württemberg. — 14.

Würzburg. — 11.

Y

Yonne, afluent al Senei. — 183.

Yverdon, oraș la sud-vest de Berna. — 517.

Yvré l'Évêque, localitate la vest de Le Mans. — 225.

Z

Zürich. — 310, 313.

Zweibrücken. — 21, 27, 31.

Indice bibliografic

cuprinzînd lucrările menționate de Marx și Engels

La lucrările citate de Marx și Engels au fost indicate, în măsura în care acest lucru a putut fi stabilit, edițiile presupuse că ar fi fost folosite de ei. În unele cazuri, în special acolo unde izvoarele bibliografice nu sînt precizate, nu se menționează ediția. Legile și documentele sînt indicate numai atunci cînd se citează din ele. Unele izvoare n-au putut fi identificate.

I. Opere și articole ale unor autori cunoscuți și anonimi

Address and provisional rules of the Working Men's International Association, established September 28, 1864, at a public meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London. [London] 1864. — 3, 384, 387, 389, 446, 475—476, 477, 478, 497, 498.

Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste. Programme et règlement. Genève 1868. — 384—385, 388—389, 484.

Ämtliche Depeschen vom Kriegs-Schauplatz. Veröffentlicht durch das Königl. Polizei-Präsidium in Berlin. 1. bis 114. Depesche. Berlin 1870. 23. Depesche. — 62.

Annales de l'Assemblée nationale. Compte-rendu in extenso des séances. Annexes. T. 2. Paris 1871. — 370, 371, 373.

— T. 3. Paris 1871. — 373.

Association Internationale des Travailleurs. *Compte-rendu du IVe Congrès international, tenu à Bâle, en septembre 1869*. Bruxelles 1869. — 450—451, 454, 462, 477, 479, 480, 491.

Beslay, [Charles]: Au citoyen Thiers. In: *Journal Officiel de la République française*, Paris, din 26 aprilie 1871. — 341, 540.

[Bonaparte, Joseph]: *Mémoires et Correspondence politique et militaire du Roi Joseph*. Publiés, annotés et mis en ordre par A. du Casse, T. 4. Paris 1854. — 171.

- Cardinal von Widdern, Georg*: Der Rhein und die Rheinfeldzüge. Militair-geographische und Operations-Studien im Bereich des Rheins und der benachbarten deutschen und französischen Landschaften. Berlin 1869. — 18.
- Circulaire à toutes les fédérations de l'Association Internationale des Travailleurs*. Sonvilier 1871. — 504—509.
- Congrès ouvrier de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866*. Genève 1866. — 474, 476, 477, 479, 480.
- Les Constitutions de la France depuis 1789*. (Texte officiel.) Paris 1848. — 599.
- Dante Aligheri*: Die göttliche Komödie. Dritter Teil. Das Paradies. — 512.
- Dufaure, [Jules-Armand-Stanislas]*: [Zirkular an die Staatsanwälte vom 23. April 1871] In: *Journal Officiel de la République française*, Versailles, din 24 aprilie 1871. — 369, 530, 554, 634.
- Favre, Jules*: [Zirkular an die diplomatischen Vertreter der Republik vom 6. Juni 1871] In: *Le Temps*, Paris, din 9 iunie 1871. — 383, 384, 387, 388.
- [Friedrich Carl, Prinz:]* Eine militärische Denkschrift. Vom P.F.C. [d. l. Prinz Friedrich Carl] Frankfurt am Main 1860. — 111.
- The International Working Men's Association. Resolutions of the congress of Geneva, 1866, and the congress of Brussels, 1868*. London 1868. — 477, 480.
- Kinglake, Alexander William*: The Invasion of the Crimea: Its origin and an account of its progress down to the death of Lord Raglan. Vol. 3. Leipzig 1863. — 251.
- Lavallée, Théophile*: Les frontières de la France. Paris 1864. — 125.
- Manifest des Ausschusses der social-demokratischen Arbeiterpartei*. In: Der Volksstaat, Leipzig, vom 11. September 1870. — 289, 293.
- Marx, Karl*: The Civil War in France. Address of the General Council of the International Working-Men's Association. [London] 1871. — 390, 392, 393, 396, 398, 399, 402, 403, 413, 425, 482, 503.
- Herr Vogt. London 1860. — 321.
- Millière, [Jean-Baptiste]*: Le faussaire. In: *Le Vengeur*, Paris, din 8 februarie 1871. — 337, 384, 389, 525, 605.
- Milton, John*: Paradise Lost. — 574.
- Montesquieu, [Charles de Secondat, baron de La Bréde et de]*: Esprit des lois, avec les notes de l'auteur et un choix des observations de Dupin, Crevier, Voltaire, Mably, La Harpe, Servan, etc. Paris 1864. — 596, 599.
- [Napoleon III., Louis Bonaparte:]* Campagne de 1870. Des causes qui ont amené la capitulation de Sedan. Par un Officier attaché à l'État-Major

- Général, avec les plans de la place et de bataille. Bruxelles [1870]. — 168—174.
- Papiers et correspondance de la famille impériale*. T. 2. Paris 1871. — 325—326, 327.
- Pertz, G[eorg] H[einrich]*: Das Leben des Feldmarschalls Grafen Neithardt von Gneisenau. Bd. 2. 1810—1813, Berlin 1865. — 215, 216.
- Political notes on the present situation of France and Paris*. By a French Positivist. Ed. by E[dward] S[pencer] Beesly. — 379—380, 390.
- Procès-verbaux du congrès de Genève 1866*. Rapport du Conseil Général. Publié dans le Courrier International, Mars & Avril, Londres 1867. — 477.
- Procès-verbaux du congrès de l'Association Internationale des Travailleurs réuni à Lausanne du 2 au 8 septembre 1867*. Chaux-de-Fonds 1867. — 477, 478, 479, 480, 497.
- Quatrième congrès de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Bâle 1869*. Rapport du délégué des sections de la fabrique à Genève. Genève 1869. — 477.
- Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle, in Switzerland*. From the 6th to the 11th September, 1869. London [1869]. — 477, 505, 507.
- Resolutions of the conference of delegates of the International Working Men's Association*. Assembled at London from 17th to 23rd September 1871. (Circular issued by the General Council of the Association.) London 1871. — 477, 479, 480, 489, 498.
- Rules of the International Working Men's Association*. Founded September 28th, 1864. London [1867]. — 477, 478, 479, 480.
- Shakespeare, William*: Julius Cäsar. — 557.
- König Heinrich der Vierte. — 682.
- Der Kaufmann von Venedig. — 583.
- Strafgesetzbuch für die Preussischen Staaten*. Vom 14. April 1851. In: Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten. Jg. 1851 Nr. 10. Berlin 1851. — 299.
- Tacitus, C. Cornelius*: Historiar. lib. III. In: Opera quae extant omnia. Ad editionem optimam Joh. Fre. Gronovii accurate expressa. T. 2. Glasguae 1743. — 375.
- Testut, Oscar*: L'Internationale. 3e éd. revue et augm. Paris-Versailles 1871. — 483.
- [*Thiers, Adolphe*:] [An die Präfekten und Unterpräfekten.] In: Le Rappel, Paris, din 30 martie 1871. — 540.
- Trochu, L[ouis]-J[ules]*: L'Armée française en 1867. Paris 1867. — 130.
- Troisième congrès de l'Association Internationale des Travailleurs*. Comptendu officiel. Bruxelles 1868. — 477, 480, 501—502.

Verordnung über den Landsturm. Vom 21. April 1813. In: Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten. Jg. 1813. Nr. 13. Berlin 1813. — 178, 179, 216, 217.

Vogt, Carl: Politische Briefe an Friedrich Kolb. Biel 1870. — 321—327.
— Studien zur gegenwärtigen Lage Europas. Genf u. Bern 1859. — 321—326.

Voltaire, François-Marie Arouet de: *Candide.* — 351.

Widdern, von vezi Cardinal von Widdern.

II. Periodice

Anales de la Sociedad Tipográfica Bonaerense. Buenos Aires. — 303.

Allgemeine Zeitung. Augsburg, din 26 august 1870, supliment. — 75.

L'Avenir Liberal. Paris. — 457.

Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung. New York. — 512.

Berliner Börsen-Courier. Berlin. — 213.

The Contemporary Review. London. — 655.

Courrier de la Gironde. Bordeaux. — 310.

Le Courrier de Lyon. Lyon. — 310.

La Défense républicaine. Limoges. — 553.

The Daily News. London. — 139, 145, 149, 164, 165, 208, 211, 269, 297, 395, 396, 398, 401, 402, 403, 552.

— din 20 aprilie 1871. — 599.

— din 29 aprilie 1871. — 531.

— din 6 mai 1871. — 564.

— din 8 iunie 1871. — 382.

— din 20 iunie 1871. — 393.

— din 26 iunie 1871. — 398, 403.

— din 27 iunie 1871. — 403.

— din 23 august 1871. — 425.

— din 30 august 1871. — 427.

The Daily Telegraph. London. — 402, 405.

— din 4 aprilie 1871. — 534.

The Eastern Post. London. — 482, 503, 511, 512.

— din 16 decembrie 1871. — 503.

- L'Égalité*. Genève. — 435, 517.
— din 11 decembrie 1869. — 435.
— din 21 octombrie 1871. — 451.
L'Électeur libre. Paris. — 338, 525, 606.
La Emancipacion. Madrid. — 499.
L'Étandard. Paris. — 337, 561.
The Evening Standard, din 8 iunie 1871. — 382, 383, 429.
— din 2 septembrie 1871. — 429.
The Examiner. London. — 395, 403.
La Federacion. Barcelona. — 301.
Le Figaro. Paris. — 316, 515.
— din 19 martie 1871. — 336, 523, 604.
La France. Paris. — 425, 680.
Frankfurter Zeitung und Handelsblatt. Frankfurt am Main, din 21 noiembrie 1871. — 494.
Le Gaulois. Paris. — 316, 422, 425, 515.
— din 31 martie 1871. — 316.
La Gazette de France. Paris. — 411.
Il Gazzettino Rosa. Milano. — 514, 516.
Golos, St. Petersburg. — 299.
L'International. Londres. — 418.
Journal de Bruxelles. — 200.
Journal de Genève. — 483, 515.
Journal de Paris, din 31 mai 1871. — 375.
Journal Officiel de la Commune de Paris. Paris, din 30 martie 1871. — 536.
Journal Officiel de la République Française. Paris. — 561.
— din 19 martie 1871. — 597.
— din 20 martie 1871. — 597.
— din 21 martie 1871. — 353, 588, 622, 638.
— din 24 martie 1871. — 579.
— din 25 martie 1871. — 573.

- din 31 martie 1871. — 561.
— din 1 aprilie 1871. — 590.
— din 3 aprilie 1871. — 602.
— din 5 aprilie 1871. — 562.
— din 6 aprilie 1871. — 351, 534, 535, 620.
— din 11 aprilie 1871. — 389, 541, 608—609.
— din 13 aprilie 1871. — 561.
— din 20 aprilie 1871. — 590, 591, 595, 596.
— din 25 aprilie 1871. — 337, 524, 605.
— din 27 aprilie 1871. — 562.
— din 9 mai 1871. — 596.
- Journal Officiel de la République Française.* Versailles, din 22 martie 1871. — 597.
— din 5 aprilie 1871. — 351, 619—620.
— din 7 aprilie 1871. — 530.
— din 3 mai 1871. — 556.
— din 5 mai 1871. — 368, 543, 557, 631, 633.
- Journal Officiel de la République Française.* Versailles-Paris. — 415 416.
- Journal de St.-Petersbourg,* din 1 martie 1871. — 305.
- Der Kamerad.* Wien. — 200.
- Karlsruher Zeitung.* — 240.
- Kladderatsch.* Berlin. — 359.
- Kölnische Zeitung.* — 429.
— din 12 august 1870. — 285.
— din 9 decembrie 1870. — 219.
— din 1 ianuarie 1871. — 241.
— din 16 ianuarie 1871. — 261, 262.
— din 18 ianuarie 1871. — 262.
- Königlich Preussischer Staats-Anzeiger.* Berlin. — 248.
- Il Libero Pensiero.* Firenze. — 514.
— din 4 ianuarie 1872. — 514.
- La Liberté.* Paris. — 310, 551, 563.
- The Manchester Guardian.* — 64.
- La Marseillaise.* Paris, din 22 iulie 1870. — 483.
- Moniteur des communes.* Versailles. — 553, 557, 590.
- Moniteur officiel du Gouvernement général du Nord de la France et de la Préfecture de Seine-et-Oise.* Versailles. — 297.

- Le Moniteur universel*. Tours, din 2 decembrie 1870. — 205.
- Le Moniteur universel*. Paris, din 6 ianuarie 1833. — 342, 343, 594, 611.
— din 1 februarie 1848. — 338, 541, 609.
— din 3 februarie 1848. — 339, 542, 610.
- The Morning Advertiser*. London. — 410.
— din 11 iulie 1871. — 410.
- Le Mot d'Ordre*. Paris, din 20 aprilie 1871. — 563.
— din 29 aprilie 1871. — 551.
— din 5 mai 1871. — 551.
- Moskovskie Vedomosti*. — 512, 515.
- Le National*. Paris. — 348, 383, 387, 541, 547.
- The National Reformer*. London, din 7 ianuarie 1872. — 511
- National-Zeitung*. Berlin. — 420, 429.
- Neue Freie Presse*. Wien. — 400.
- Neuer Social-Demokrat*. Berlin. — 515.
— din 3 decembrie 1871. — 515.
— din 6 decembrie 1871. — 515.
— din 8 decembrie 1871. — 515.
- New-York Daily Tribune*. — 551.
- The New York Herald*. — 405, 422, 423.
- Norddeutsche Allgemeine Zeitung*. Berlin. — 322.
- El Obrero*. Palma. — 301.
- Ostsee-Zeitung*. Stettin. — 307.
- The Pall Mall Gazette*. London. — 168, 169, 305, 386, 402, 403.
— din 27 iunie 1871. — 401.
- Paris-Journal*. — 312, 313, 316, 390, 395, 411, 550.
— din 14 martie 1871. — 309, 312.
— din 19 martie 1871. — 309, 312, 315.
- Le Petit-Journal*. Paris. — 515.
- Die Presse*. Wien. — 400.
- Le Progrès*. Le Locle. — 435, 451, 456.
- Il Proletario Italiano*. Torino. — 496, 497.
— din 23 noiembrie 1871. — 496.
- Provinzial-Correspondenz*. Berlin. — 261.

- Public Opinion*. London. — 419, 420.
— din 19 august 1871. — 420, 429.
— din 26 august 1871. — 429.
- Le Rappel*. Paris, din 30 martie 1871. — 529.
— din 13 aprilie 1871. — 552, 633.
— din 17 aprilie 1871. — 553.
— din 28 aprilie 1871. — 529, 537, 544.
— din 6 mai 1871. — 555, 557, 631.
- Le Réveil*. Paris, din 12 iulie 1870. — 4.
- La Revolucion social*. Palma. — 301.
- La Révolution Sociale*. Genève. — 497.
— din 23 noiembrie 1871. — 509, 510.
- La Roma del Popolo*. Roma. — 500.
— din 16 noiembrie 1871. — 500.
- Le Siècle*. Paris. — 57, 250.
- La Situation*. Londres, din 28 martie. — 540.
- La Solidaridad*. Madrid. — 301.
- La Solidarité*. Neuchâtel. — 435, 451, 456.
- The Spectator*. London. — 385, 395, 402.
- Schweizer Handels-Courier*. Biel. — 321.
- The Standard*. London. — 70, 273, 392, 402, 428, 515.
— din 19 iunie 1871. — 392.
— din 13 iulie 1871. — 411.
- Die Tages-Presse*. Wien. — 213, 321, 512, 515.
- Le Temps*. Paris. — 20, 24.
— din 29 iulie 1870. — 20.
— din 3 august 1870. — 24.
— din 7 august 1870. — 40, 41.
— din 8 august 1870. — 31, 32, 33.
— din 11 august 1870. — 45.
— din 16 august 1870. — 51.
— din 18 august 1870. — 53.
— din 21 august 1870. — 69.
— din 8 septembrie 1870. — 336, 595, 605.
— din 24 septembrie 1870. — 120.
— din 8 ianuarie 1871. — 336, 595, 605.

- din 14 aprilie 1871. — 534—535.
— din 19 aprilie 1871. — 368, 535, 631.
— din 25 aprilie 1871. — 591.
- The Times*. London. — 24, 195, 262, 309, 310, 316, 383, 384, 390, 402, 550, 620.
— din 8 august 1870. — 36.
— din 13 septembrie 1870. — 106.
— din 7 octombrie 1870. — 139.
— din 25 noiembrie 1870. — 195.
— din 3 decembrie 1870. — 205.
— din 16 martie 1871. — 309.
— din 22 martie 1871. — 313, 315.
— din 23 martie 1871. — 313.
— din 5 mai 1871. — 556.
— din 13 iunie 1871. — 383, 483.
— din 19 iunie 1871. — 390.
— din 29 iulie 1871. — 415, 416.
— din 27 octombrie 1871. — 482.
— din 31 octombrie 1871. — 482, 483.
- Le Vengeur*. Paris, din 4 aprilie 1871. — 602.
— din 19 aprilie 1871. — 554.
— din 28 aprilie 1871. — 337, 595, 605.
— din 6 mai 1871. — 554, 564.
- La Vérité*. Paris. — 427.
— din 23 aprilie 1871. — 594.
- Der Volksstaat*. Leipzig. — 297, 312, 487.
— din 20 iulie 1870. — 6.
— din 11 septembrie 1870. — 290.
— din 11 martie 1871. — 305.
— din 5 iulie 1871. — 487.
— din 7 octombrie 1871. — 487.
- Der Wanderer*. Wien. — 403.
- De Werker*. Anvers. — 315.
- Wiesbadener Zeitung*. — 516.
- Zeitschrift des Königlich Preussischen Statistischen Bureaus*. Berlin. 4. Jg. Nr. 3. März 1864. — 131, 132.

Cuprins

Prefață	V—XXX
KARL MARX. Prima Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian	3—8
FRIEDRICH ENGELS. Însemnări despre război	9—276
Însemnări despre război. — I	11—15
Însemnări despre război. — II	16—19
Însemnări despre război. — III	20—22
Însemnări despre război. — IV	23—28
Victoriile prusiene	29—33
Însemnări despre război. — V	34—37
Însemnări despre război. — VI.	38—41
Însemnări despre război. — VII	42—45
Însemnări despre război. — VIII	46—50
Însemnări despre război. — IX	51—54
Însemnări despre război. — X	55—58
Criza războiului	59—63
Însemnări despre război. — XI	64—70
Însemnări despre război. — XII	71—74
Însemnări despre război. — XIII	75—77
Însemnări despre război. — XIV	78—81
Însemnări despre război. — XV	82—85
Înfringerile suferite de francezi	86—90

Însemnări despre război. — XVI	91—95
Însemnări despre război. — XVII	96—99
Înflorirea și decăderea armatelor	100—105
Însemnări despre război. — XVIII	106—110
Cum trebuie dusă lupta împotriva prusienilor	111—114
Însemnări despre război. — XIX	115—118
Comunicatul cu privire la tratative	119—122
Însemnări despre război. — XX	123—126
Însemnări despre război. — XXI	127—130
Principiile sistemului militar prusian	131—134
Însemnări despre război. — XXII	135—138
Însemnări despre război. — XXIII	139—142
Soarta orașului Metz	143—146
Însemnări despre război. — XXIV	147—151
Saragosa — Paris	152—155
Însemnări despre război. — XXV	156—159
Căderea Metzului	160—163
Însemnări despre război. — XXVI	164—167
Dezvinovățirea împăratului	168—174
Războiul din Franța	175—179
Însemnări despre război. — XXVII.	180—183
Capitale fortificate	184—188
Însemnări despre război. — XXVIII	189—192
Situația militară din Franța	193—197
Însemnări despre război. — XXIX	198—202
Însemnări despre război. — XXX	203—206
Perspectivile războiului	207—212
Franțotirorii prusieni	213—217
Însemnări despre război. — XXXI	218—223
Însemnări despre război. — XXXII	224—227
Situația trupelor germane în Franța	228—231

Insemnări despre război. — XXXIII	232—236
Insemnări despre război. — XXXIV	237—241
Insemnări despre război. — XXXV	242—246
Insemnări despre război. — XXXVI	247—252
Insemnări despre război. — XXXVII	253—256
Insemnări despre război. — XXXVIII	257—260
Insemnări despre război. — XXXIX	261—264
Insemnări despre război. — XL	265—268
Situația militară din Franța	269—272
Catastrofa lui Bourbaki	273—276
 KARL MARX. Către Comitetul Partidului muncito- resc social-democrat	 277
 KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Despre Karl Blind	 278 280
 KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Scrisoare adresată Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat	 281 283
 KARL MARX. A doua Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian	 284—292
 KARL MARX. În legătură cu arestarea membrilor Comitetului Partidului muncitoresc social-de- mocrat	 293
 FRIEDRICH ENGELS. Către cel de-al VI-lea Con- gres al secțiilor din Belgia ale Asociației Inter- naționale a Muncitorilor	 294 296
 KARL MARX. Libertatea presei și a cuvintului în Germania	 297 299
 FRIEDRICH ENGELS. Proiect de rezoluție a Consi- liului General cu privire la poziția clasei muncito- are engleze în actuala etapă a războiului franco-prusian	 300

FRIEDRICH ENGELS. Către Consiliul federal spaniol al Asociației Internaționale a Muncitorilor	301—304
FRIEDRICH ENGELS. Situația din Rusia	305—308
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Către redactorul ziarului „Times”	309
KARL MARX. Declarația Consiliului General trimisă redacției ziarului „Times” și redacțiilor altor ziare	310—311
KARL MARX. Către redacția ziarului „Volksstaat”	312—314
KARL MARX. Către redacția ziarului „De Werker”	315
KARL MARX. Către redactorul ziarului „Times” .	316—317
FRIEDRICH ENGELS. Despre greva muncitorilor din industria tutunului din Anvers	318
FRIEDRICH ENGELS. Rezoluție a Consiliului General cu privire la excluderea lui Tolain . . .	319
FRIEDRICH ENGELS. Încă o dată „domnul Vogt”	320—327
KARL MARX. Războiul civil din Franța. Adresa Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor	328—385
I	335—345
II	345—352
III	352—368
IV	368—381
Anexe	382—385
I	382—383
II	383—385
KARL MARX. Scrisoare către redactorul lui „Pall Mall Gazette”	386
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Declarația Consiliului General în legătură cu circulara lui Jules Favre	387—389

KARL MARX. O declarație a Consiliului General către redacția ziarului „Times”	390—391
KARL MARX. O scrisoare a Consiliului General către redacția ziarului „Standard”	392
FRIEDRICH ENGELS. O declarație a Consiliului General în legătură cu scrisoarea lui Holyoake	393—394
FRIEDRICH ENGELS. O scrisoare a Consiliului General către redacțiile ziarelor „Spectator” și „Examiner”	395
KARL MARX. Către redactorul ziarului „Daily News”	396—397
FRIEDRICH ENGELS. O declarație a Consiliului General în legătură cu scrisorile lui Holyoake și Lucraft	398—399
KARL MARX. Scrisoare adresată lui Max Friedländer, redactorul ziarului „Neue Freie Presse”	400
KARL MARX. Scrisoare adresată lui Frederic Greenwood, redactorul lui „Pall Mall Gazette”	401
FRIEDRICH ENGELS. „Adresa cu privire la războiul civil din Franța” și presa engleză	402—404
KARL MARX. Domnul Washburne, ambasadorul american la Paris	405—409
KARL MARX. Către redactorul ziarului „Morning Advertiser”	410
KARL MARX. Către redactorul ziarului „The Standard”	411
FRIEDRICH ENGELS. Atacul lui Mazzini împotriva Internaționalei	412—414
KARL MARX. Scrisoare de însoțire adresată redacției ziarului „Times”	415
FRIEDRICH ENGELS. Către redactorul ziarului „Times”	416—417
KARL MARX. Către redactorul ziarului „L'International”	418

KARL MARX. Către redactorul revistei „Public Opinion”	419
KARL MARX. Către redactorul revistei „Public Opinion”	420—421
KARL MARX. Către redactorul ziarului „Le Gaulois”	422
KARL MARX. Scrisoare adresată lui Charles Dana, redactorul ziarului „The Sun”	423—426
KARL MARX. Către redactorul ziarului „La Vérité”	427—428
KARL MARX. Către redactorul ziarului „Evening Standard”	429
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Propuneri făcute Consiliului General în vederea pregătirii Conferinței de la Londra	430
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Proiecte preliminare de rezoluții pentru Conferința de la Londra	431—432
CONFERINȚA DE LA LONDRA A ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE A MUNCITORILOR. 17—23 septembrie 1871	433—456
KARL MARX. Cu privire la activitatea desfășurată de Alianța democrației socialiste. [Rezumat al cuvântării rostite la 18 septembrie 1871, la ședința unei comisii a conferinței]	435—436
FRIEDRICH ENGELS. Despre activitatea politică a clasei muncitoare. [Planul cuvântării rostite la ședința din 21 septembrie 1871 a conferinței]	437—438
FRIEDRICH ENGELS. Despre activitatea politică a clasei muncitoare. [Însemnările autorului pentru cuvântarea rostită la ședința din 21 septembrie 1871 a conferinței]	441—442
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Rezoluții adoptate de Conferința delegaților Asociației Internaționale a Muncitorilor care a avut loc la Londra între 17 și 23 septembrie 1871	443—452

KARL MARX. Rezoluția Conferinței de la Londra cu privire la sciziunea din Elveția romandă	453—456
KARL MARX. Către editoarele săptăminalului „Woodhul & Claflin's Weekly”	457
KARL MARX. Cuvîntare rostită la Londra, la 25 septembrie 1871, cu prilejul celei de-a 7-a aniversări a Internaționalei. [Însemnările unui corespondent]	458—459
FRIEDRICH ENGELS. Rezoluția Consiliului General cu privire la excluderea lui Durand	460
KARL MARX. Declarația Consiliului General cu privire la abuzul cu numele Internaționalei co- mis de Neceaev	461
KARL MARX. Rezoluția Consiliului General cu privire la statutul secției franceze din 1871 adoptată în ședința din 17 octombrie 1871	462—465
KARL MARX. Statutul general și Regulamentul de organizare al Asociației Internaționale a Mun- citorilor	466—481
FRIEDRICH ENGELS. Declarația Consiliului Gene- ral în legătură cu scrisoarea lui Cochrane	482—484
FRIEDRICH ENGELS. Despre febra înființării de so- cietăți anonime fictive în Anglia	485—487
KARL MARX. Proiect de rezoluție a Consiliului General cu privire la secția franceză din 1871	488—493
KARL MARX. Declarația Consiliului General adre- sată redacției lui „Frankfurter Zeitung und Handelsblatt”	494
FRIEDRICH ENGELS. Către Consiliul federal spa- niol de la Madrid	495
FRIEDRICH ENGELS. Declarația Consiliului Gene- ral trimisă redacției ziarului „Proletario Ita- liano”	496—497
FRIEDRICH ENGELS. Împuternicire dată lui Giu- seppe Boriani	498

FRIEDRICH ENGELS. Cu privire la situația secțiilor Internaționalei în țările Europei	499
FRIEDRICH ENGELS. Declarația Consiliului Ge- neral adresată redacțiilor unor ziare italiene în legătură cu articolele lui Mazzini împotriva •Internaționalei	500—502
KARL MARX. Către redactorul ziarului „The Eastern Post”	503
FRIEDRICH ENGELS. Congresul de la Sonvilier și Internaționala	504—510
KARL MARX. Către redactorul ziarului „The Eastern Post”	511
KARL MARX. Către redactorul ziarului „The Eastern Post”	512—513
FRIEDRICH ENGELS. Scrisoare către redacția zia- rului „Gazzettino Rosa”	514—516
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Declarația Consiliului General în legătură cu samavol- nicia autorităților elvețiene	517—518
KARL MARX. Din scrierile postume	519—641
4 KARL MARX. Ciorne ale „Războiului civil din Franța”	521—641
Prima ciornă a „Războiului civil din Franța”	523—602
Guvernul apărării	523—557
Comuna	558—564
1. Măsuri în folosul clasei muncitoare	558—559
2. Măsuri în interesul clasei muncitoare, dar în spe- cial al claselor de mijloc	559—560
3. Măsuri cu caracter general	560—562
4. Măsuri privind securitatea publică	562—564
5. Măsuri financiare	564

Comuna	565—589
Apariția Comunei și Comitetul central	565—568
Caracterul Comunei	568—579
Țărănimea	579—582
Uniunea republicoană (Liga republicană)	582—583
Revoluția comunală ca reprezentant al tuturor claselor societății care nu trăiesc din munca altora	583—584
Republica este posibilă numai ca republică socială recunoscută	584—586
Comuna (Măsurile sociale)	586—589
Tendențele de descentralizare ale adunării „Des ruraux” și Comuna	590—594
Fragmente	595—602
A doua ciornă a „Războiului civil din Franța”	603—641
1. Guvernul apărării. Trochu, Favre, Picard, Ferry ca deputați ai Parisului	603—607
2. Thiers, Dufaure, Pouyer-Quertier	607—610
3. Adunarea „Des ruraux”	610—613
5. Începutul războiului civil. Revoluția din 18 martie. Clément Thomas. Lecomte. Ciocnirea din Piața Vendome	613—621
6. Comuna	621—628
7. Încheiere	628—630
Fragmente	631—641

A n e x e

1. Rezumat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre guvernul apărării naționale	645—646
2. Rezumat al unei cuvîntări a lui Friedrich Engels despre revoluția din 18 martie de la Paris	646—648
3. Rezumat al unor cuvîntări ale lui Friedrich Engels și Karl Marx despre mișcarea republicană din Anglia	648—649

4. Rezumat al unei cuvîntări a lui Friedrich Engels despre Comuna din Paris	649—650
5. Rezumat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre Comuna din Paris	650—652
6. Rezumat al unei cuvîntări a lui Friedrich Engels despre Comuna din Paris	652—653
7. Rezumat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre Comuna din Paris	653—654
8. Rezumat al unei cuvîntări rostite de Karl Marx împotriva calomniilor răspindite de presa burgheză la adresa Internaționalei și a Comunei din Paris	655—656
9. Text prescurtat al unui interviu acordat de Karl Marx unui corespondent al ziarului „The World”	656—661
10. Rezumat al unei cuvîntări a lui Friedrich Engels despre legăturile lui Mazzini cu Internaționala	662—663
11. Rezumat al unei cuvîntări a lui Friedrich Engels în legătură cu convocarea Conferinței de la Londra din 1871	664
12. Rezumat al unei cuvîntări a lui Karl Marx împotriva lui Odger	665—666
13. Rezumat al cuvîntării rostite de Karl Marx la deschiderea Conferinței de la Londra	666—667
14. Rezumat al unor cuvîntări ale lui Karl Marx despre trade-unionuri	667—668
15. Text prescurtat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre activitatea politică a clasei muncitoare	669—670
16. Rezumat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre activitatea politică a clasei muncitoare	671—672
17. Text prescurtat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre situația Asociației Internaționale a Muncitorilor în Germania și Anglia	672—674
18. Rezumat al unei cuvîntări a lui Karl Marx despre societățile secrete	674—675
19. O scrisoare adresată de Jenny Marx editoarei revistei „Woodhull & Claflin's Weekly”	675—687
20. Rezoluție a Consiliului General cu privire la Comitetul central al secțiilor din S.U.A. ale Asociației Internaționale a Muncitorilor	687—688

Adnotări	689—778
Date din viața și activitatea lui Karl Marx și Friedrich Engels	779—810
Indice de nume	811—847
Indice de numiri geografice	848—862
Indice bibliografic	863—872

Ilustrații

Prima pagină a foii volante „Prima adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian” din 23 iulie 1870	2—3
Hartă : Bătălia de la Gravelotte-St. Privat din 18 august 1870 și asediul orașului Metz. Bătălia de la Mars-la-Tour din 16 august 1870	65
Hartă : Bătălia de la Sedan 1—2 septembrie 1870	87
Începutul articolului „Situația militară din Franța” cu autograful lui Engels (extras din „Pall Mall Gazette”)	194—195
Hartă : Asediul Parisului (19 septembrie 1870—28 ianuarie 1871)	234—235
Harta : Războiul franco-prusian 1870—1871	272 273
Coperta ediției a treia în limba engleză a lucrării „Războiul civil din Franța”	330
Hartă : Comuna din Paris (18 martie—28 mai 1871)	378—379
Planul cuvântării lui Engels cu privire la activitatea politică a clasei muncitoare	439
Alineat din manuscrisul primei ciorne a „Războiului civil din Franța”	577

Dat la cules 11.10.1963. Bun de tipar 25.11.1963. Apărut 1963. Hirtile vellnă mată de 63 q/m², 600×920/16. Coll de editură 58,21. Coll de tipar 57. 3 planșe offset + 2 planșe tipo. A. T. 12.839/1963. C.Z. pentru bibliotecă 3C2=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 5433/30 841 a Combinatului Poligrafic „Casa Scintei”, Piața Scintei nr. 1, București — R.P.R.

